Digitized by Google

BERKELEY
LIBRARY
UNIVERSITY OF
CALIFORNIA

Digitized by Google

Digitized by Google

MAIN LIBRARY

Digitized by Google

MJESEČNIK br. 7. godine 1910.

Mjesečnik glasilo pravničkoga družtva u Zagrebu godište 36

KNJIŽNICA
V. Prosečkoga u Samoboru
Broj 1725

KI
M57
v. 36, pt 2

Materijalno i formalno pravo u ostavinskim stvarima u Bosni i Hercegovini.

Priredio **Ljudevit pl. Farkaš**, nadsavjetnik u vrhovnom sudu za Bosnu i Hercegovinu.

(Svršetak.)

Nadležnost sudova za vodjenje ostavinskih rasprava u Bosni i Hercegovini ravna se u smislu naredbe zemaljske vlade od 14. aprila 1885. br. 2442/III. po tome, da li se radi o ostavini muslimana ili nemuslimana. Za muslimanske ostavine nadležni su šerijatski sudovi, a za nemuslimanske ostavine redoviti gradjanski sudovi. Stoga spadaju u nadležnost redovitih gradjanskih sudova takodjer ostavine austrijskih i ugarskih državljana, odnosno inozemaca nemuslimana, i to i u koliko se njihova djelatnost odnosi samo na konservatorne mjere glede pokretnog imetka njihovog, nalazećeg se u ovozemstvu (§§ 23., 137., 139. car. pat. od 9. augusta 1854.), kao i u slučajevima kad ovozemni sudovi imadu provesti ostavinsku raspravu i izdati uručbenu ispravu, t. j. glede ovozemnih nekretnina, a i glede pokretnog imetka u slučaju § 140. cit. pat., kad naime nakon smrti inozemca, koj je redovito prebivao u Bosni i Hercegovini, njegovi nasljednici, nalazeći se u ovozemstvu zatraže, da ostavinsku raspravu provede ovozemni sud.

Redovito je nadležan onaj šerijatski kotarski sud, odnosno onaj redoviti kot. sud, u čijem je opsegu imao umrli svoje redovito prebivalište, i to ne samo glede imetka (pokretnina i nepokretnina), koj se nalazi u opsegu vlastitog kotara, nego i glede imetka, koj se nalazi u opsegu drugih kotareva (Vidi naredbu vrhovnog šerijatskog suda od 3. jula 1897. br. 347/šer.). Kod nemuslimanskih ostavina, koje obuhvaćaju znatan kompleks dobara ili inog imanja, te u opće kod većih i zapletenijih ostavina može vrhovni sud na molbu učestnika delegovati jedan okružni sud, da provede ostavinsku raspravu. Kod muslimanskih ostavina pako, koje su zamašnije i zapletenije, može na molbu nasljednika biti delegovan ili koj okružni ili kotarski sud; o tom ali odlučuje zemaljska vlada saslušavši vrhovni sud. U tom slučaju obavlja sve uredovne čine jedan sudac uz intervenciju šerijatskog suca (Naredba o ustrojstvu i djelokrugu šerijatskih sudova iz g. 1883. tač. 12.)

Digitized by Google

Glede nekretnina ležećih u Bosni i Hercegovini, koje spadaju u ostavinu austrijskog ili ugarskog državljana, nadležan je voditi ostavinsku raspravu onaj ovozemni kot. sud, u čijem opsegu leže nekretnine sasvim ili većim dielom.

Šerijatski sudovi provadjaju ostavinske rasprave po propisima šerijata, a redoviti gradjanski sudovi po propisima car. patenta od 9. augusta 1854., i to u ostavinama austrijskih ili ugarskih državljana, odnosno inozemaca uporavljuju se propisi patenta podpuno, a u ostavinama nemuslimanskih bos.-herc. zemaljskih pripadnika prema smislu, t. j. u toliko, u koliko ne smetaju uporavi patenta načela domaćeg materijalnog prava.

U tom pogledu valja naročito istaknuti, da domaće materijalno pravo ne pozna nasljednog očitovanja nasljednika u opće, a naročito ne uvjetno i bezuvjetno očitovanje. Ostavina prelazi na nasljednike po zakonu samom sa časom smrti; hereditas jacens iza bos.-herc. zemalj. pripadnika ne postoji; nasljednici, i to samo mulkovni, jamče za dugove ostaviteljeve vazda samo prema pripalim im nasljednim dielovima u mulkovnoj ostavini i u koliko siže takova ostavina. Buduć hereditas jacens kao pravni subjekt ne postoji, ne može ona kao takova niti tužiti, niti biti tužena i osudjena, već tužba mora biti vazda naperena proti samim nasljednicima i to do visine njihovog nasljednog diela u mulkovnoj ostavini. Ostavina mirijska ne odgovara ni kako za dugove ostaviteljeve, izuzamši slučaj, da je vjerovnik na mirijskim nekretninama ostavitelja stekao založno pravo još za života njegova. (Zakon od 23. ramazana 1286. i odpis zemalj. vlade od 3. jula 1892. br. 22.497/III.). Prema tome bilo bi dakle suvišno očitovanje nasljednika, da li primaju ostavinu uvjetno ili bezuvjetno, jer takovo očitovanje po zakonu ne ima nikakve pravne snage niti posljedice.

Nu ako i nije potrebno po zakonu, da se od nasljednika uzme nasljedno očitovanje, ipak ne će biti suvišno, dapače bit će njihovo saslušanje takodjer nužno u najviše slučajeva, naročito da se prema propisu naredbe zemaljske vlade od 14. aprila 1885. br. 2442/III. ustanovi domaće materijalno pravo, ili ako postoji oporuka, da se nasljednici očituju: da li i u koliko ju priznaju valjanom, ili ako se nasljednici, i to samo mulkovni, jer kod mirijskih nasljednika, kako je to jur spomenuto, to nije dopustivo, hoće odreći svog nasljednog diela u korist inih sunasljednika, i slično.

Kad je ostavina prezadužena, te vjerovnici ne mogu biti podpuno namireni iz ostavine (mulkovne), tada nastupa konkurzuelna razdioba ostavine, t. j. ostavinski sud ima ureda radi realizovati ostavinski imetak i razmjerno namiriti vjerovnike. Nu za ustanovljenje

Digitized by Google

dugova ne ima ni kakvog roka, nije propisan s a z i v v j e r o v n i k a, ne ima stoga niti sa sazivom vjerovnika skopčanih zakonskih posljedica propisanih u §§. 813—815. o. g. z., nasuprot je ovlašten vjerovnik, koj u ostavinskom postupku ne bude namiren, kroz cielo vrieme zastare (t. j. kroz 15 godina) svoje namirenje u pripadajućem mu alikvotnom dielu eventualno putem tužbe potraživati, te vjerovnici, koji su po konkurzuelnom namirivanju dobili više, nego bi im spadalo, imadu taj višak izdati takovom mimoidjenom vjerovniku.

Vjerovnici dakle ostavine (mulkovne) iza b o s. h e r c. z e m a l j. p r i p a d n i k a konkuriraju sa jednakim pravom, u opreci sa vjerovnicima ostavine iza austrijskih ili ugarskih državljana, odnosno inozemaca, koja se u ovozemstvu raspravlja i uruči, buduć se, kako je jur spomenuto, na ove potonje ostavine podpuno uporavljuju ustanove austr. općeg gradj. zakonika i car. patent od 9. augusta 1854., te stoga vjerovnici ovih potonjih ostavina konkuriraju samo prema svom prvenstvu (§ 814. o. g. z.), nose zakonske posljedice bezuvjetnog i uvjetnog nasljednog očitovanja, te bivaju konkurzuelno namirivani j e d i n o prema propisu § 74. car. pat. t. j. samo na temelju otvorenog stečaja nad imetkom prezaduženog ostavitelja, ako za otvorenje stečaja postoje zakonske predpostave.

Prema tome u ostavinama iza bos. herc. zemalj. pripadnika ne ima takodjer mjesta uručenju ostavine vjerovnicima j u r e c r e d i t i.

Ostavinsko-raspravni postupak glede svih, t. j. muslimanskih i nemuslimanskih bos. herc. zemaljskih pripadnika, imadu nadležni ostavinski sudovi provesti u r e d a r a d i samo u sljedećim slučajevima:

a) kad ima medju nasljednicima malodobnih, umobolnih ili u opće takovih osoba, koje su pod tutorstvom ili skrbništvom; b) ako su nasljednici nepoznati, ili ako ne ima nasljednika; c) ako je odsutan jedan ili drugi od onih, za koje se drži, da će im na temelju ugovora, oporuke ili zakona pripasti nasljedstvo; d) ako se nasljedstvo sastoji od nepokretnih, bilo mulkovnih, bilo mirijskih dobara.

Ako n e n a s t u p i ni jedan od sada navedenih slučajeva, ima ostavinski sud provesti ostavinsku raspravu samo onda, ako u pomanjkanju nagode, jedan od učestnika z a t r a ž i uredovno posredovanje. Inače se ostavinska rasprava ne provadja, te ostavinski sud ima izdati samo one odredbe, koje se pokažu nuždnima, a naročito ima postupati po čl. V.—IX. provedbenog naputka k naredbi zemaljske vlade od 14. aprila 1885., br. 2442./III. Čl. VI. i IX. cit. prov. nap. sadržava doduše takodjer odredbe glede uvjetnog nasljednog očitovanja, koje imadu svoju podlogu na austr. općem gradj. zakoniku, te nisu u skladu sa domaćim materijalnim pravom, koje, kako je već spomenuto nasljednog očitovanja u obće, a naročito uvjetnog ili bezuvjetnog nasljednog očitovanja ne pozna; nu razumjeva se sobom, da će

Digitized by Google

se odredbe cit. prov. naputka, koje sasvim općenito glase, u ostavinama bos.-herc. zemalj. pripadnika provesti samo u toliko, u koliko se ne kose sa domaćim materijalnim pravom, a podpuno će se provesti samo u ostavinama austrijskih ili ugarskih državljana, odnosno inozemaca, ako budu provadjane po ovozemnom sudu.

Naredbom zem. vlade od 14. aprila 1885. br. 2442./III., odredjeno je, da se i glede mirijskih nekretnina, koje do tada nisu bile predmetom ostavinske rasprave, imade provesti ostavinska rasprava zajedno sa pokretnim imetkom i nekretninama vrsti mulkovne, te da se mirijske nekretnine imadu uručiti nasljednicima po propisu zakona od 17. muharema 1284. Za slučaj, ako bi se pokazalo iz smrtovnice ili tečajem ostavinskog postupka, da ne postoji ni jedan stupanj srodstva označen u zakonu od 17. muharema 1284., pa makar i bilo dalnjih srodnika, kojim po zakonu od 7. ramazana 1274. (§ 60., tač. 7—9) spada tapijsko pravo, t. j. pravo takovih dalnjih srodnika, da upražnjene nekretnine od države iskupe, odredjuje čl. XI. cit. prov. nap., da imadu ostavinsku raspravu obustaviti i vrhu takove ošastne mirijske ostavine učiniti prijavu kot. uredu, da on dalje po propisu postupa. Ostavinskom sudu dakle u pogledu ošastne mirijske ostavine ne pripada ni kakova daljnja ingerencija (okruž. naredba zemalj. vlade od 11. januara 1884., br. 17.327./II.

Glede postupka sa mulkovnom ošastnom ostavinom ne ima posebnih propisa, jedino se u § 15. zak. od 28. redžepa 1291., republikovanog naredbom zemalj. vlade od 8. maja 1880. br. 5782. odredjuje, da se sa mulkovnim nekretninama, koje su vlastništvo osoba umrlih bez zakonskih nasljednika i koje nisu sa svojom imovinom oporučno raspoložile, imade postupati isto kao sa upražnjenim mirijskim nekretninama, t. j. imadu se javno prodati, a kupovina se ima predati državnoj blagajni. Iz ove ustanove moglo bi se izvoditi, da sa ošastnim mulkovnim nekretninama ima dalje postupati politička oblast (kot. ured), kako je to propisano za ošastne mirijske nekretnine. Nu tomu nije tako. Spomenuta ustanova zak. od 28. redžepa 1291. to izrično ne odredjuje, već samo što se ima zbiti sa ošastnom mulkovnom nekretninom; postupanje pako sa ošastnim mirijskim nekretninama po političkoj oblasti opravdano je, jer su mirijske nekretnine državno dobro, koje do naredbe zemalj. vlade od 14. aprila 1885. br. 2442./III. niti nisu bile predmetom ostavinske rasprave. Glede mulkovnog imetka (pokretnine i mulkovne nekretnine), koji se po zakonu smatra neograničenim podpunim vlastništvom privatnih osoba, bez vrhovnog vlastništva države, kako je to kod mirijskih nekretnina, vazda su sudovi vodili ostavinsku raspravu; naravski je dakle, da postupanje sa ošastnim mulkovnim imetkom spada u djelokrug ostavinskih sudova, te samo sudovi imadu izreći da je mulkovna ostaošastna i dalje s njom postupati.

Digitized by Google

Kod muslimanskih ostavina postupaju šerijatski sudovi po postojećoj praksi tako, da k ostavinskoj raspravi pozovu erarskog odvjetnika kao zastupnika zemaljskog erara (beit-ul-mala) i uz njegovo posredovanje provedu ostavinsku raspravu i nakon toga uruče čistu ostavinu zemaljskom eraru.

Glede nemuslimanskih ostavina pako normiran je postupak za vodjenje ostavinskih rasprava naredbom zemalj. vlade od 14. aprila 1885. br. 2442./III., po kojoj se imadu uporaviti propisi car. patenta od 9. augusta 1854. prema smislu njihovom; ne ima s toga dvojbe, da i za proglašenje ošastnosti i dalnjeg postupanja sa ošastnom imovinom imadu se uporaviti isti propisi, u koliko se dadu dovesti u sklad sa domaćim materijalnim pravom. Ostavinski naime sud ima postaviti skrbnika ostavine, izdati izrok i nakon bezuspješnog izminuća izročnog roka od jedne godine ostavinu kao ošastnu izručiti zemaljskom eraru, te u tu svrhu ubavjestiti nadležnu oblast, t. j. erarskog odvjetnika, kao zakonitog zastupnika zemalj. erara (§ 128., 130., car. pat.).

Glede pokretne ostavine iza austrijskog ili ugarskog državljana, odnosno inozemaca, u koliko glede ovih potonjih ne postoje posebna utanačenja i propisi, imadu se ovozemni sudovi ograničiti jedino na odredbe, koje smjeraju, da se osigura ostavina i zahtjevi nasljednika i zapisovnika, koji su ili bos. herc. zemaljski pripadnici ili inozemci stanujući u Bosni i Hercegovini, ili da se namire ovozemni vjerovnici. Valja primjetiti, da se ovakove konservatorne odredbe ovozemnog suda mogu odnositi samo na ovozemni pokretni imetak ostaviteljev, a ne ima se sud upustiti ni u kakve odredbe glede pokretnog imetka ostaviteljevog, koj se nalazi izvan područja Bosne i Hercegovine te ga možda i dobaviti u ovozemstvo, ma da bi mu i poznato bilo, da takovog metka imade, jer odredbe u pogledu takovog imetka spadaju u djelokrug nadležnog inozemnog ostavinskog suda. U provedenje ostavinske rasprave ne smiju se ovozemni sudovi upustiti, već imadu to, izuzamši slučaj § 140. car. pat. t. j. kad nasljednici (ne i legatari ili vjerovnici) zatraže, da se i pokretna ostavina inozemca raspravi po ovozemnom sudu, te je s time muče ili izričito sporazuman i ovozemni nadležni sud (§ 138. car. pat.), prepustiti inozemnom nadležnom sudu. Stoga imadu ovozemni sudovi prije svega shodnim izvidjenjima takav inozemni nadležni sud usta noviti, da uzmognu istome poslati spise i ostavinski imetak u koliko ga preostane od količine, potrebne da se namire odnosno osiguraju ovozemni vjerovnici. Ako i mogu ovozemni sudovi primiti prijave tražbina vjerovnika proti ostavini, ne smiju se ipak upustiti u likvidaciju prijavljenih tražbina, niti u opće učiniti inih kakovih meritornih odredaba, koje zasjecaju u samu ostavinsku raspravu, već to sve valja prepustiti inozemnom nadležnom

Digitized by Google

sudu (§§ 23., 137—139. car. pat.). Ovdje valja spomenuti da se dopisivanje ovdašnjih sudova sa c. k. austrijskim sudovima prema okružnoj naredbi zemalj. vlade od 31. maja 1880. br. 1405/pr. 2291/just. zbiva na njemačkom jeziku i to izravno, a sa kr. ugarskim sudovima prema okružnoj naredbi vrhovnog suda za B. i H. takodjer na njemačkom jeziku, nu putem zemalj. vlade. Sa dalmatinskim c. kr. sudovima dopisuje se obično na hrvatskom jeziku.

Prem su ovozemni sudovi dužni od ostavinskog (pokretnog) imetka ostavitelja inozemca zadržati svotu potrebnu za namirenje ovozemnih vjerovnika, ipak se može dogoditi, da će morati i tu pridržanu svotu izručiti inozemnom sudu. To se može dogoditi kad inozemni sud medjutim otvori stečaj nad imovinom ostavitelja. Dotična ustanova zakona (§ 138. car. pat.) ima naime dvostruki cilj pred očima ; s jedne strane interes ovozemnih vjerovnika ostaviteljevih štititi, ta pako zaštita ovozemnog suda sastoji se baš u tom, da se njihove tražbine namire iz pokretnog imetka, koj se nalazi u ovozemstvu, bez obzira na ine inozemne vjerovnike ostavitelja, a s druge strane, da ne budu ovozemni vjerovnici primorani tražiti naplatu istom od nasljednika, kojim se ostavina uruči, i to eventualno čak u inozemstvu. Ta je dakle zakonska ustanova nedvojbeno povlast za ovozemne vjerovnike spram vjerovnika inozemnih.

Nu otvorenjem stečaja vrhu imetka ostaviteljeva sasvim se mienja stanje stvari. Ostavinskoj raspravi kao takovoj ne ima više mjesta, djelatnost redovitog inozemnog nadležnog ostavinskog suda, a s toga i ovozemnog suda, koj u ostavinskom postupku provadja samo stanovite konservatorne mjere, po sebi prestaje kao bezpredmetna sa časom, kad inozemni stečajni sud na temelju otvorenog stečaja na ovozemni sud stavi zahtjev, da mu se izruči ovozemni pokretni imetak ostavitelja, koj sada usljed otvorenog stečaja spada u stečajnu gromadu ; sada prestaje povlašteno namirenje ovozemnih vjerovnika prema propisima valjajućim za ostavinski postupak, a na mjesto takovog povlaštenog namirenja pojedinaca, stupa redovito namirenje svih stečajnih vjerovnika. Buduć prema naravi stečaja svekolika po propisima stečajnog zakona u stečajnu gromadu spadajuća imovina ima služiti za namirenje svih (ovozemnih i inozemnih) vjerovnika po kvoti, koja im po propisima stečajnog zakona spada, to nijedna vrsta vjerovnika ne može biti od toga izuzeta. Jedina bi iznimka mogla nastupiti u slučaju, ako ne bi postojao medjusobni reciprocitet, te bi se morala uporaviti retorzija ; nu buduć izmedju austro-ugarskih oblasti i sudova u Bosni i Hercegovini postoji reciprocitet, to glede ovozemnih vjerovnika takovoj iznimci ne ima mjesta. (§§ 14., 89. b. h. steč. zak., koji su po sadržaju i smislu istovjetni sa §§ 61., 51. austr. i §§ 75., 71. ug. i §§ 65., 61. hrv. steč. zak.).

Za ovozemne sudove mjerodavno je kod pronalaženja i ustanovljenja

Digitized by Google

inozemnog suda, koj je nadležan, da provede ostavinsku raspravu glede pokretnina u Bosni i Hercegovini umrlih austrijskih ili ugarskih državljana, koji se broje u vojničke osobe, sljedeće:

Kad je austrijskim zak. od 5. decembra 1868. br. 15. drž. zak. lista i ugarskim zak. čl. XL: 1868. uvedena općenita obranbena dužnost, podredjene su vojničke osobe u njihovim gradjanskim odnošajima i dužnostima gradjanskim zakonima i gradjanskim oblastima.

U Austriji je u provedenju § 53. obranbenog zakona od g. 1868 za zemlje zastupane u carevinskom vieću izdan jedinstveni zakon od 20. maja 1869. br. 78. d. z. l. „o podsudnosti vojničkih osoba u njihovim gradjanskim pravnim poslovima", dočim je podsudnost takovih osoba u području ugarske krune uredjena stranom kroz postojeće jur zakone o podsudnosti (u Hrvatskoj-Slavoniji), stranom kroz zakone na novo izdane (u Ugarskoj).

Po propisu zak. od 20. maja 1869. br. 78. d. z. l. normirana je podsudnost u zakonu pobliže označenih osoba stajaće vojske i ratne mornarice, supruga takovih vojničkih osoba i njihove djece, koja su pod očinskom vlasti tako, kao da bi redovito prebivalište tih vojničkih osoba bilo u njihovoj zavičajnoj općini. Ako se ova neda pronaći, ima se zavičajem smatrati mjesto, gdje je vojnička osoba stupila u vojnu službu. Zakon pako od 23.maja 1871. br. 45. d. z. l. odredjuje glede podsudnosti osoba spadajućih domobranskoj vojnoj sili (Landwehrpersonen), da su takove osobe podvrgnute općenitim zakonima i gradjanskim sudovima, te stoga za osobe spadajuće domobranstvu, nije važio zak. od 20. maja 1869. br. 78. d. z. l.

Prema ustanovi austrijskog sudovnika (Jurisdictionsnorm) od 20. novembra 1852. br. 251. d. z. l. (§§ 77. i 79.) bio je za vodjenje ostavinskih rasprava nadležan onaj kot. sud, u čijem je opsegu umrli imao svoje zadnje redovito prebivalište; ako se takovo nije dalo pronaći, onaj kot. sud, u čijem se opsegu nalaze njegove nekretnine sasvim ili većim dielom, a ako bi umrli imao samo nekretnina, gdje veći dio istih leži.

Niti zak. od 20. maja 1869. niti sudovnik od 20. novembra 1852. sada više nije na snagi, već za sve austrijske državljane vojničkog i gradjanskog stališa, u njihovim ostavinskim stvarima važi zakon od 1. augusta 1895. br. 111. d. z. l. „o vršenju sudbenosti i nadležnosti redovitih sudova u gradjanskim pravnim poslovima" („sudovnik"), naročito § 106. u savezu sa §§ 66. i slj., t. j. mjerodavno je zadnje redovito prebivalište (ne zavičajna općina) umrle osobe u Austriji (prije njezina preseljenja ili boravka u Bosni i Hercegovini), te je nadležan kot. sud, u čijem se opsegu nalazi zadnje redovito prebivalište ostaviteljevo, ako se pako takovo ne bi dalo pronaći, onaj kot. sud, u čijem se opsegu nalaze nje-

Digitized by Google

gove nekretnine sasvim ili većim dielom, a ako bi imao samo nekretnina, gdje veći dio njihov leži.

U Ugarskoj (izuzamši Hrvatsku-Slavoniju) odredjuje zak. čl. XII : 1867. (§. 14.), da će vrhu svih gradjanskih odnošaja, prava i obveza pojedinih članova ugarske vojne sile, koji se ne tiču vojne službe, ugarsko zakonodavstvo odnosno ugarska vlada učiniti odredbe.

Postojavši zemaljski vojnički sudovi u Budimu, Temišvaru, Sibinju i Zagrebu ukinuti su previšnjim riešenjem od 8. juna 1871., te su vojničke osobe u zemljama ugarske krune, izuzamši vojnu Krajinu, u svim parbenim i izvanparbenim pravnim poslovima podvrgnute gradjanskim sudovima. Ovo u voj. glasniku naredaba pod br. 39 g. 1871. proglašeno previšnje riešenje (naredba zajedničkog ministarstva rata od 10. augusta 1871. br. 1444./IV.) uredjuje privremeno podsudnost vojničkih osoba u smislu sporazumnog utanačenja sa kr. ugar. ministarstvom pravosudja, a ista je naredba za opseg Hrvatske-Slavonije proglašena naredbom hrv. slav. dalm. zemalj. vlade od 28. augusta 1871. br. 1324.

U Ugarskoj je uredjena nadležnost i postupak u ostavinskim stvarima zak. čl. LIV : 1868. (§§. 559—594.), koj je ali zakon donekle promjenjen zak. čl. XVI : 1894. I po ovom potonjem zakonu (§. 7.) mjerodavno je isto kao i u Austriji zadnje redovito prebivalište ostaviteljevo, te je isključivo nadležan kot. sud, u čijem se opsegu to zadnje redovito prebivalište nalazi odnosno ako je ostavitelj umro izvan Ugarske, a nije imao u Ugarskoj stalnog prebivališta, onaj kot. sud, u čijem se opsegu nalazi ostavinski imetak u Ugarskoj, a ako se nalazi imetak u više kotara, onaj kot. sud, na koji je najprije stigao kakav podnesak ili kakva zamolnica u pogledu ostavinskog postupka. Ako se po ovim načelima ne bi dala ustanoviti nadležnost suda, odredjuje nadležni sud kr. ugar. ministar pravosudja.

U Hrvatskoj i Slavoniji, uključivo bivšu reinkorporiranu vojnu Krajinu, važe i danas ustanove hrv. sudovnika od 16. februara 1853. br. 30 vlad. z. l., naročito §§. 75. i 77., koji su identični sa §§. 77. i 79. gore spomenutog postojavšeg austr. sudovnika od 20. novembra 1852. br. 254 d. z. l.

Prema tome su dakle propisi glede podsudnosti u ostavinskim stvarima vojničkih osoba i austrijskih i ugarskih državljana (uključivo pripadnike Hrvatske i Slavonije) istovjetni i isti kao za ine osobe gradjanskog stališa.

Ako nastane slučaj, da nasljednici tečajem ostavinske rasprave preduzmu dragovoljno fizičku diobu ostavine, imadu ostavinski sudovi tu diobu uvažiti i uzeti za podlogu ostavinske razprave i uručbe ostavine.

To je prije važilo samo glede pokretnina i mulkovnih nekretnina. Mirijske nekretnine nisu mogle biti predmetom takove fizičke diobe u ostavinskom postupku s obzirom na ustanovu §. 36. i 15. zakona od 7. ramazana

Digitized by Google

1274. jer su zato bile nadležne političke oblasti, t. j. kotarski uredi. (Naredba zem. vlade od 1. decembra 1890. br. 84,004. III.) nu naredbom zemalj. vlade od 14. januara 1904. br. 213.953./I. ex 03 dopuštena je dragovoljna dioba mirijskih nekretnina u ostavinskom postupku, te su sada za dozvolu i provedenje tečajem ostavinske razprave, t. j. sve dotle, dok nije pravomoćno izrečeno dovršenje ostavinske rasprave, zatražene dragovoljne fizičke diobe ostavine, dakle i mirijske ostavine, nadležni ostavinski sudovi.

Nu ipak kmetovska selišta, koja po zakonu sačinjavaju vazda jedinstvenu gospodarstvenu cjelinu, ne mogu biti predmetom fizičke diobe medju nasljednicima niti u cielosti, niti glede pojedinih čestica kmetovskog selišta, već dioba istoga može slieditи samo prema idealnim dielovima, ili cjelokupna ostavina po kmetovskim selištima u cielosti, makar da u kmetovsko selište spadaju osim mirijskih zemljišta takodjer i zemljišta mulkovna (kućište, vrt) te na mirijskom zemljištu stojeći mulkovni predmeti (zgrade, nasadi). (Naputak zemalj. vlade za kotar. sudove od 3. jula 1906., br. 113.278/III. u pogledu uredovanja gruntovnih povjerenstva)

Po §. 17. grunt. zakona naime ne mogu nekretnine razne pravne naravi (mulk i mirije) biti spojene u jednu gruntovnu stvarnost, niti mogu biti upisane kao takove u gruntovnicu, već istom vlastniku spadajuće nekretnine mulkovne i nekretnine mirijske, ove potonje takodjer sa mulkovnim predmetima, koji se možda na njima nalaze, moraju zasebno sačinjavati posebnu gruntovnu stvarnost, pa i onda, ako sve zajedno sačinjava u možda samo jennu jedinstvenu gospodarstvenu cjelinu.

U pogledu kmetovskih selišta ali čini zakon iznimku, odredjujuć u §. 18. grunt. zak., da svako kmetovsko selište ima vazda sačinjavati jednu gruntovnu stvarnost bez obzira, da li su zemljišta, koja spadaju u kmetovsko selište, sva mirijska ili takodjer i mulkovna. Razlog je tomu, što su kmetovska selišta za kmeta takova jedinstvena gospodarstvena cjelina, koju ni aga, prem vlastnik, ne smije po vlastitoj volji mienjati. Iz razloga dakle gospodarstvenih nije dopušteno kmetovska selišta ciepati, te je s toga takodjer fizička dioba njihova medju nasljednicima isključena.

Većina kmetovskih selišta u Bosni i Hercegovini sastoji se samo iz zemljišta mirijskog, jer su kmetovska selišta u istinu ladanjska zemljišta. Nu prigodom osnivanja gruntovnica dogodilo se je u dosta slučajeva, da su pojedine čestice upisane u gruntovnicu kao mulk, tako da jedno te isto kmetovsko selište sadržava u jednoj gruntovnoj stvarnosti i zemljišta mulkovna i mirijska. Buduć je nasljedno pravo za obe vrsti zemljišta različno, to s obzirom na ustanovu §. 71. grunt. zak., po kojoj se pravo suvlastništva u nekretninama, koje sačinjavaju jednu gruntovnu stvarnost može upisati u gruntovnicu samo u označenim dielovima u razmjeru spram cielosti ($\frac{1}{2}$, $\frac{1}{3}$), u najviše

Digitized by Google

bi se slučajeva glede nekretnina iste gruntovne stvarnosti u istom gruntovnom ulošku imalo istodobno upisati pravo vlastništva za jednu te istu osobu ili za razne osobe u različitim dielovima, premda tome naime, kakvi nasljedni dielovi postoje glede mulka i glede erazi-mirije, a to je s obzirom za jedinstvenost gruntovne stvarnosti i nemogućnosti raskomadanja te jedinstvene cjeline kmetovskog selišta, nemoguće. Nije moguć niti upis u neoznačenim dielovima, jer takav je upis u gruntovnicu u smislu §. 51. grunt. zak. dopustiv samo prigodom osnivanja gruntovnica; kod kašnjih je upisa to isključeno s obzirom na ustanovu §. 74. grunt. z., te se s toga neoznačeni dielovi, ako bi u gruntovnici možda postojali, imadu ustanoviti prije uručenja ostavine budi dragovoljnim sporazumom interesenata, budi parničnim putem.

Sudovi, kad se radi o takovim mješovitim gruntovnim stvarnostima, u ne maloj su neprilici, kako će mimoići poteškoće, koje nastaju iz ustanova §§. 18. i 74. grunt. zak. Jedni postupaju tako, da iz dotičnog gruntovnog uloška odpišu sve čestice, koje su mulkovne pravne naravi i upišu ih u novi gruntovni uložak te za tim provedu u gruntovnici nasljedne dielove; time ali stvore iz jednog kmetovskog selišta dva gruntovna uloška, odnosno dva gruntovna tiela, te se ogriešuju o ustanovu §. 18. grunt. zak. Drugi uruče ostavinu i upišu nasljedne dielove mulkovnih i mirijskih nasljednika u neoznačenim dielovima; time se ali ogriešuju o ustanovu §. 74. grunt. zak.; dočim drugi opet cieli gruntovni uložak, mulkovne i mirijske nekretnine uruče samo mirijskim nasljednicima i tako u gruntovnici provedu čime ali prikrate mulkovne nasljednike.

Pita se sada, da li je moguće uopće iz te dileme izaći u okviru zakona i da nitko u svom pravu ne bude povriedjen. U okviru postojećeg zakona to nije moguće. Moguće bi bilo mimoići tu nekriliku: ili da se i na takove mješovite gruntovne stvarnosti uporavi jur spomenuta naredba zemalj. vlade od 28. juna 1895. br. 78.757/III. glede mulkovne odpremnine za mulkovne objekte (zgrade, gradjevine, nasade), nalazeće se na mirijskim nekretninama, što bi ali bila neka vrst neopravdane ekspropriacije, ili da se ustanova §. 18. grunt. zak. ukine. Tim bi nastalo moguće, da se i na kmetovska selišta primjene ustanove §. 15. i 17. grunt. zak., t. j. da se takodjer i kmetovsko selište može sastojati iz dva ili više gruntovnih tiela i biti upisano u raznim gruntovnim ulošcima. Nu da se ipak i spoljašno i za svakog odma i bez poteškoće u gruntovnici vidljivo sačuva jedinstveni karakter gospodarstvene cjeline kmetovskog selišta, trebalo bi to u gruntovnici na shodnom mjestu, t. j. u vlastovnici dotičnih gruntovnih ložaka shodnim načinom, slično kao glede zajedničkih hipoteka, vidljivim učiniti.

Spomenuto je jur, da se m u l k o v n i o b j e k t i (zgrade, gradjevine nasadi), koji se nalaze na m i r i j s k i m z e m l j i š t i m a, koja sačinjavaju k m e t o v s k o s e l i š t e, te koji objekti jesu zajedno sa zemljištem

Digitized by Google

vlastništvo ostavitelja, ne mogu uručiti mulkovnim, već mirijskim nasljednicima, a ovi imadu u ime odštete zato njima platiti po ostavinskom sudu ustanovljenu mulkovnu odpremninu. Spomenuto je i to, da se dugovi ostaviteljevi mogu namiriti samo iz mulkovne ostavine (pokretnine i mulkovne nekretnine), jer mirijska ostavina (mirijska zemljišta) za dugove ostaviteljeve ne odgovaraju, osim ako je tražbina vjerovnika osigurana založnim pravom stečenim na iste nekretnine još za živa ostavitelja. Buduć se pako vlastništvo na zemljište, čim je sjedinjeno u jednoj ruci sa vlastništvom na mulkovnim objektima, koji se na tom zemljištu nalaze, po zakonu (§ 7. gruntov. zak.) ne smije rastaviti, dakle se mulkovni objekti ne mogu prodati mimo zemljišta, to nastaje pitanje, kako će postupati sa tražbinom vjerovnika prijavljenom na ostavinu i likvidnom priznatom, kad osim mulkovnih objekta nalazećih se na k m e t o v s k o m s e l i š t u, ne ima u ostavini inakog mulkovnog imetka, a ostavinski sud u svrhu namirenja prijavljene u ostavinskom postupku tražbine takav mulkovni objekt, koj bi jedini po zakonu odgovarao za dug ostaviteljev, ne smije prodati u opće, a naročito ne s razloga, što takav objekt sačinjava sastavni dio kmetovskog selišta, koje mora ostati netaknuto u cjelini, te ima pripasti isključivo mirijskim nasljednicima, koji ali za dug ostaviteljev ne odgovaraju.

Zakonskog propisa za takav slučaj ne ima, niti ima za to stalne prakse; nu ostavinski sud, koj po zakonu ima uručiti nasljednicima samo č i s t u ostavinu, te stoga mora ureda radi sam preduzeti namirenje troškova i dugova ostavine, moći će najbolje mimoići poteškoću, koja u takovom slučaju nastaje, da za namirenje prijavljene i likvidne tražbine upotriebi mulkovnu odpremninu, koju ima mirijski nasljednik izdati mulkovnom nasljedniku i to tako, da u svojoj presudi, koju ima izreći u uručbenoj izpravi, tu mulkovnu odpremninu uruči vjerovniku, odnosno odredi da mirijski nasljednik tu odpremninu umjesto mulkovnom nasljedniku izda dotičnom vjerovniku na podpuno ili djelomično namirenje njegove tražbine, a samo možebitni višak uručit će ovlaštenom mulkovnom nasljedniku.

Osobitu pažnju valja posvetiti sastavljanju smrtovnice i našastara, koje isprave sačinjavaju temelj ostavinske rasprave, i to tim više, što se nasljednicima ima uručiti samo č i s t a ostavina, t. j. ono, što preostane, kad ostavinski sud provede namirenje pogrebnih troškova, priznatih dugova i testamentarnih odredaba.

Smrtovnicu odnosno i našastar, kad se radi o slučaju smrti na mjestu suda, sačinjava izaslanik suda u stanu umrloga, a kad se radi o slučaju smrti izvan sjedišta suda, ima se to obaviti redovito kod suda saslušanjem seoskog starješine (muktara, kneza), rodbine i sukućana umrloga, ili inih povjerljivih osoba, kojim su prilike umrloga dobro poznate, a naročito glede nekretnina na podlozi gruntovnih izvadaka, koje valja dobaviti. Samo kod z n a t-

Digitized by Google

nijih i važnih ostavina obavlja se našastar kroz izaslanika suda na mjestu prebivališta umrloga (čl. III. provedbenog naputka k naredbi od 14. aprila 1885. br. 2442/III.).

Prema naredbi zemaljske viade od 29. januara 1900. br. 8869/I. turske dekoracije ne moraju se po smrti povratiti, te se stoga imadu uvrstiti u ostavinu i uručiti nasljednicima.

To isto važi prema okružnici zemaljske vlade od 8. juna 1890. br. 38.889/I. takodjer za vojničke medalje za zaslugu (Militär-Verdienstmedaillen), uvedene Previšnjom odredbom Njegova Veličanstva od 12. marta 1890., te za vojnički službovni znak (Militär-Dienstzeichen), uveden Previšnjom odredbom Njegova Veličanstva od 19. septembra 1849.

Crnogorski redovi i počastni znaci imadu se prema naredbi zemaljske vlade od 15. aprila 1909. br. 64.022 na temelju utanačenja sa knjaževskom crnogorskom vladom po smrti posjednika povratiti, te su sudovi dužni takove dekoracije oduzeti i predložiti izravno zemaljskoj vladi.

Ostavinska rasprava dokončava se uručbenom ispravom, u kojoj se nasljednicima pripadajući dielovi ostavine brojno evidentiraju i to napose glede mulkovne ostavine (pokretnine, i nekretnine vrsti mulkovne) i napose glede mirijskih nekretnina. U uručbenu se ispravu uvršćuje takodjer, kako je to već gore spomenuto, presuda o eventualnoj dužnosti plateža mulkovne odpremnine mulkovnim nasljednicima od strane mirijskih nasljednika.

O dokončanju ostavinske rasprave ubavješćuju se predhodno svi interesenti te porezni ured, da odmjeri ostavinsku pristojbu, osim ako se radi o takovoj ostavini, od koje se ili ne plaća nikakova prenosna pristojba, ili od koje ima sam sud ubrati pristojbu u biljezima (tarif. čl. 86, i §§ 9., 65. biljeg. i pristojb. zak. od g. 1886.). Kad bude iskazano, da su nasljednici prenosnu pristojbu uplatili, uručit će se uručbena isprava nasljednicima i kad ona postane pravomoćnom, dostavit će se ureda radi gruntovnoj oblasti u svrhu provedenja u gruntovnici u pogledu nekretnina i hipotekarno osiguranih tražbina, koje su bile predmetom ostavinske rasprave (§ 204. grunt. zak.).

Da se udovolji propisu § 74. grunt. zak., koj odredjuje, da se suvlastništvo u nekretninama, koje spadaju u jedno gruntovno tielo, može upisati samo u razmjeru spram cjelosti označenim dielovima (u $\frac{1}{2}$, $\frac{1}{3}$ itd.) i da se prenos u gruntovnici može bez zapreke obaviti, imadu se već u uručbenoj ispravi brojno označiti nasljedni dielovi pojedinih nasljednika ne s obzirom samo na dotični dio nekretnine ili hipotekarno osigurane tražbine, što je spadao ostavitelju, već neposredno u relaciji spram cjelosti, dakle n. p. od ostaviteljeve $\frac{1}{6}$ trojici nasljednika ne po $\frac{1}{3}$ već svakomu po $\frac{1}{18}$.

Digitized by Google

Kaznivi čini zoper čast po avstrijskem predosnutku kazenskega zakona 1909.

(z izvajanji de lege lata in de lege ferenda).

Spisal dr. Fran Mohorič.

(Nastavek.)

IV.

O pojmu časti.

Novodobno pravosodje je prepričanja, da pojm kake pravne ustanove in odnosno znanstvena določitev pojma ne spada v zakon, in da zaradi tega tudi sodnik na pojm, določen v zakonovi označbi ni vezan, zlasti če se zakonove izvedbe in podrobne določbe v slučajih z uzakonjenim pojmom ne vjemajo.

Uzakonavanje pojmov ni stvar konkretnega pravosodja, ampak naloga abstraktne pravosodne znanosti.

Naš dosedanji kazenski zakon ima sicer nektere uzakonjene pojme, n. pr. o goljufiji, tatvini, — če se pa ti pojmi krijejo tudi z znanstvenimi dotičnimi pojmi, je drugo v prašanje.

Glede časti pa tudi naš dosadanji zakon nima nobenega uzakonjenega pojma in abstracto, pač pa je določil take pojme za posamezne slučaje, toraj ima samo pojmovno slučajevanje.

Nekteri naši dosadanji osnutki pa so tudi pojmovno slučajevanje o časti zametavali. Glaserjev osnutek in prvi Pražakov osnutek sta tudi pojmovnemu slučajevanju protivna in določujeta samo kazen, pojm razžaljenja pa se smatra splošno znanim:

§ 199. se glasi: Razžaljenje se kaznuje z jetniščem do 6 mescev ali globe do 1000 K.

P r a ž a k o v d r u g i osnutek pa ima že neko pojmovno slučajevanje določujoč v §-u 195.: Kdor se časti drugega loti na tak način, ki velja zmerjavnim, — se kaznuje z jetniščem do 6 mescev ali z globo do 1000 K.

S c h o e n b o r n o v osnutek pa je sprejel zopet vsa slučajevanja našega zakona in ravno tako tudi — čeprav v drugi obliki — predosnutek iz leta 1909.

Določevanje pojma časti in abstracto nam olajšuje nastopno razmotrivanje.

Kakor je n r a v n o s t pojav notranjega človeka, tako je č a s t svojstvo zunanjega človeka.

Nravnost je a b s o l u t n i pojav človeške duše, ima svojo veljavo, tudi če bi bil en sam človek na svetu; č a s t j e r e l a t i v n i p o j a v človeka kot družabnega bitja — nastane in ima veljavo še le v razmerju do

Digitized by Google

drugega človeka, do družbe, je tako rekoč mera veljave posamnika v družbi kot drugim enakopravnega činitelja.

Brez nravnosti ni časti, vendar pa nravnost ni čast, marveč je čast neka posledica, takorekoč dete nravnosti.

Veljava posamnika pride v državi v poštev kot veljava polnoopravičenega državljana. In kršitev te veljave državljanove je kršitev njegove časti.

Čast toraj označujemo kot veljavo državljana med državljani, odnosno kot neovirano ali bolje kot nedotakljivo in nedotaknjeno — veljavo državljana med državljani.

V.

Hudobni naklep pri kaznivih činih zoper čast.

V sadanji sodni rabi vlada spor o tem, če je pri kaznivih činih zoper čast hudobni naklep (dolus) sploh bivstven znak. Nekteri bivstvenost hudobnega naklepa sploh tajijo, in z nekterimi odločbami govorijo samo o neki zavednosti, da se s činom krši čast drugega, ne da bi se pri tem zavedali, kaj prav za prav ta zavednost naj pomeni. S kratka, gre se za vprašanje, ali je za kaznivi čin zoper čast potrebna dolozna storitev, ali zadostuje že kulpozna storitev[5].

Druga struja zopet zatrjuje bivstvenost hudobnega naklepa (dolus) in nebivstvenost animi iniuriandi, in toraj med obema razločuje. Ta nazor je pravi[6].

V obsegu kazenskega zakona je do spora in zmešnjave prišlo zaradi tega, ker pri kaznivih činih zoper čast kazenski zakon nima v tem oziru nikake izrečne določbe. Toda naš kazenski zakon je bivstvenost hudobnega naklepa že določil v §-u 1 za vse slučaje, ki niso urejeni še izrečno posebej, in toraj pri kaznivih činih zoper čast ni bilo obveznosti za zopetno določevanje.

Tudi predosnutek nima posebne določbe glede hudobnega naklepa pri kaznivih činih zoper čast, vendar se da bivstvenost hudobnega naklepa posneti še bolj sigurno kakor v kazenskem zakonu, ker se da posneti iz negativnih in pozitivnih določeb.

V §-u 3. govori predosnutek v negativnem smislu o storilčevi vpoštevnosti: „Nekazniv je, kdor ob času storitve zaradi duševne zmedenosti, duševne slabosti ali motene zavesti ni imel zmožnosti, uvidevati krivičnost storitve ali določevati svoje volje v smislu te uvidevnosti."

[5] Tudi kdor pri ovadbi zaradi kaznivega dejanja izvaja sum zoper določno osebo iz resničnih okolščin, je odgovoren pred kazenskim zakonom, vkolikor osumiči nestorilca, če prav ne hudobno (böswillig) vendar iz nepazljivosti: plen. o. 17./5. 1892. št. 6038, zb. 1528 ² 15./5. 1884., št. 13780, zb. 640 (?).

[6] Glej mojo razpravo: Hudobni naklep in dokaz resnice. Slov. Pravnik 1906. št. 5 in 6.

Digitized by Google

Že iz te določbe je posneti, da je za hudobni naklep potrebna : 1. zmožnost uvidevati krivičnost svojega djanja, 2. določevanje volje v smislu te uvidevnosti.

Znanstvenost določuje pojm hudobnega naklepa kot : določevanje volje k zavedno kaznivemu djanju, in obsega toraj pojm hudobnega naklepa tri znake : a) objektivno kaznivo djanje, b) zavednost kaznivosti tega djanja, c) določitev volje k kaznivemu djanju.

Vse te znake nahajamo v predosnutku v §-u 3. v negativni obliki, in sicer obsega točka 1. znaka a) in b): kaznivo, krivično djanje, — uvidevanje krivičnosti ; in točka 2. : določevanje volje v smislu te uvidevnosti.

Predosnutek pa se tudi pozitivno izraža o bivstvenosti hudobnega naklepa v §-u 7.: Kazniv je samo, kdor ravna iz hudobnega naklepa... razen da je izrečno določeno, da je kazniv tudi storilec, ki ravna iz nepazljivosti (fahrlässig).

S hudobnim naklepom ravna, kdor je kršitev (poškodbo) ali obnevarnostitev (b), ki je predmet kazenskega djanja (a), hotel povzročiti (c). Tudi v teh navedbah nahajamo vse znake hudobnega naklepa.

Tudi predosnutek toraj nima posebnega povoda, z nova in izrečno določevati o hudobnem naklepu pri kaznivih činih zoper čast. Taka potreba bi nastala samo tedaj, če bi imel predosnutek v § 326. dd. določati glede hudobnega naklepa, kaj dodatnega, posebnega, novega...

V tem oziru nam je toraj pregledati posamezne slučaje kaznivih činov.

Tozadevno se glasi § 326.: Kdor koga... zmerja... se ga dejstveno zloloti, ali se mu z zlolotenjem grozi.

§ 327.: Kdor koga... obdolži... djanja, opusta, lastnosti, mišljena.

§ 331.: Kdor koga zoper boljšo vednost... obdolži... djanja, opusta, lastnosti, mišljenja.

§ 332.: Kdor komu... očita odsluženo ali odpuščeno kazen, da bi ga sramotil.

V §-u 331. je toraj izrečno povdarjen sramotilni namen... zoper boljšo vednost.

V drugih slučajih pa se storitev kakor zlasti :

zlolotitev ali zmerjanje ne da misliti brez zlobnega namena, ravno tako ne kakor obdolžitev (§§ 327., 331.), kajti zlobni namen je že zadržan v obdolžitvi ; in v največji nameri je zlobni namen vsebovan v obdolžitvi zoper boljšo vednost.

V vseh štirih slučajih se gre a) za objektivno kaznivo djanje (žalitev), b) za zavednost kaznivosti, c) in za določitev volje za kaznivo djanje: namreč očitanje kazni, zlolotenje ali zmerjanje, in navadno ali celo stopnjevano obdolžitev nečastnega djanja i t. d., — gre se toraj za hudobni naklep v obsegu vseh svojih znakov.

Digitized by Google

Toda v § 331. še najdemo nekaj več, namreč znak: „zoper boljšo vednost", toraj imamo tukaj stopnjevani hudobni naklep. Kdor koga obdolži tatvine ali nečastnega djanja, lastnosti ali mišljenja celo zoper boljšo vodnost, dela iz največje hudobije.

Stopnjevani hudobni naklep nahajamo tudi sicer v našem kaz. zak. na večih mestih, zlasti na priliko: pri zlobnem poškodovanju tuje lastnine (§§ 85., 468. kz.) Kdor nalašč poškoduje tujo lastnino (polomi mlado sadno drevje), dela gotovo iz hudobnega namena, — on dela celo iz stopnjevanega hudobnega namena, iz škodoželjnosti; kajti čeprav storilec od zlobne poškodbe tuje lastnine sam nima nobene koristi, hoče on ravno to, da te posesti, lastnine in koristi ne bo imel lastnik, ki se bo vrh tega zaradi povzročene škode še žalostil.

Tak stopnjevani i hudobni naklep izhaja iz posebno hude, hudobarvane volje. Teorija ga imenuje zato: dolus coloratus.

Pri kaznivih činih zoper varnost časti naš kazanski zakon ne pozna stopnjevanega hudobnega naklepa, zadostuje mu navadni „dolus"; knjiga in raba ste saj v zadnjem času soglasno odklanjali potrebo in bivstvenost stopnjevanega hudobnega naklepa, tako zvanega animi injuriandi, kteri tudi za tvorbo kaznivih žalitev po §§-ih 487., 488., 491., 496., 497. kz. ni bil potreben.

Soveda in concreto je storilec lahko izustil žalitev iz stopnjevanega hudobnega namena — zoper boljšo vednost, iz namena, da bi storil žaljencu žalitev kakor najbolj občutno in skelečo, — kteri vspeh pa ni odvisen od žalitelja kakor marveč, od žeIjenca, če se zaradi žalitve zares tudi jezi, žalosti ali sploh vznemirja, — morda se celo klevetam smeje.

Zato vpošteva naš zakon stopnjevani hudobni naklep samo kot splošni obtežilni razlog (§ 43. kz.).

Drugače pa ga vpošteva — in popravici predosnutek § 331. — s povišeno kaznijo za jedno stopinjo: namreč z jetniščem od enega tedna do enega leta nasproti kazenski stopnji §-a 327.: jetnišče ali zapor do 6 mescev ali globa do 2000 K.

Predosnutek vporablja toraj dolus coloratus za tvorbo nove vrste pri razžalitvah, za ustanovitev tako zvane obrekljive razžalitve, ktera je pa sicer po svoji naravi in vsebini povsem istotna navadni žalitvi z dejstvi ali dejstvenimi nanašanji, kar se da označevati tudi s posplošnitvijo (generalizacijo) posameznih dejstev. Stopnjevani hudobni naklep pri žalitvi pa po svoji (§ 49. kz.) naravi ni nič drugega kakor stopnjevani animus nocendi — odnosno animus alio modo — (verbis iniuriae) nocendi, — animus iniuriandi, kteri toraj v predosnutku pride do svoje veljave, in v prihodnje ž njim ne bo več dvomov, križev in težav.

Digitized by Google

S stopnjevanim hudobnim naklepom se stopnjuje kazenski stavek in celo stopinja (pregrešek) in s tem pristojnost zbornega sodišča.

VI.

O obdolžitvi zaradi kaznivih djanj.

Da se v §§-ih 327, 331 gre razun storitve v smislu naših §§-ov 488, 491 kz. (... obdolži djanja, opusta, lastnosti ali mišljenja) tudi za očitke kaznivih činov, izhaja neposredno iz besedila samega, kajti: djanje, opust pač znači t u d i storitve in opustitve, ki so po zakonu kaznive — vsaj kot prestopki.

Toda v zakonu se nahaja še ostujši dokaz za to, da §§-a 327, 331 mislita tudi na obdolžitev zaradi kaznjivih dejanj, da toraj vsebujeta tudi slučaje §-a 487 kz.

V tem oziru namreč določa § 330. predosnutka, ki govori o dokazu resnice, in sicer v odstavku drugem: „Č e j e p r e d m e t o b d o l ž i t v e — u r a d o m a p r e g a n j i v o k a z e n s k o d j a n j e, t e d a j j e d o g n a t i d o k a z r e s n i c e s k a z e n s k o s o d n o o b s o d b o".

Razlikovanje prestopkov po §§-ih 487, 488 in 491 kz. je toraj — vsaj na podlagi §§-ov o kaznivih činih zoper čast XXIV. poglavje §§ 326—334, — ostalo v predosnutku nespremenjeno vsaj v načelu.

Toda v §-u 487 kz. so se nahajale tudi obdolžitve ne samo zaradi prestopkov in pregreškov, ampak tudi zaradi hudodelstev (zločinov), če ni šla obdolžitev tako daleč, da bi dosegla znake hudodelstva obrekovanja po § 209. kz. namreč tako daleč, da je obdolžitev dala povod oblastvene preiskave ali zasledovanja zoper obdolženca.

V tem oziru ne najdemo v §§ 326—334 nikake določbe. Ali je te slučaje predosnutek namenoma izpustil in strnil s slučaji §§ 327, 331, ali jih je prezrl?

Iščoč po raznih predelih predosnutka, najdemo v XV poglavju pod naslovom: „K a z n i v a d j a n j a z o p e r p r a v o s o d j e i n u p r a v o", nadalje več podnaslovov kakor: „k r i v a i z p o v e d b a p r e d s o d i š č e m in raznimi sodišči, pred upravno oblastvijo", in naposled tudi kaznivi čin: „K r i v a o b d o l ž i t e v".

In kaj vsebuje ta kriva obdolžitev? Ona obsega dva §-a in sicer:

§ 187: 1. „K d o r z o p e r b o l j š o v e d n o s t drugega k r i v o o b d o l ž i p r i j a v n i o b l a s t i ali sicer kako obdolžitev te vrste zoper drugega izreče, da bi jo spravil v vednost kaki javni oblasti;

2. Kdor z o p e r b o l j š o v e d n o s t drugega krivo o s u m i č i kakega kaznivega djanja s podložbo, predrugačko ali odstranstvijo kakega dokazila, se kaznuje z jetniščem od dveh tednov do dveh let, č e j e k a z n i v o d j a n j e p r e g a n j a t i u r a d o m a.

Digitized by Google

3. Če je kriva obdolžitev povzročila obtožbo zaradi hudodelstva ali če je bil krivoobdolženec obsojen na prostostno, tri mesce presegajočo kazen, se ima izreči ječa od 1—5 let ali jetnišče od treh mescev do pet let.

4. Izreči se ima ječa ali jetnišče od enega leta do deset let, če je bil krivoobdolženec obsojen na prostostno, pet let presegajočo kazen, na dosmrtno ječo ali na smrt".

§ 188. Če je predmet obdolžitvi kak prestopek in za obdolženca ni nastala nikaka škoda na prostosti, je izreči na jetnišče od enega tedna do enega leta. Storilec se preganja samo po zasebni obtožbi".

Kako razmerje toraj vlada med §§-i 187, 188 in med §§-i 327, 331?

a) Pred vsem obsega § 327 vedno in samo le navadno obdolžitev; § 331 kakor tudi §§-a 187, 188 pa vedno le stopnjevano obdolžitev zoper boljšo vednost.

b) V §§-ih 327, 331 se gre za izrečeno obdolžitev zaradi djanja, opusta, lastnosti ali mišljenja sploh, toraj tudi glede zakonito nekaznivega djanja itd., v §§-ih 187, 188 se gre izključno le za kazniva djanja, toraj delicta comissiva et omissiva.

c) V §§-ih 187, 188 se gre izključno le za kazniva djanja, ki se preganjajo uradoma (§ 187[2], in fine), iz tega izhaja, da se gre v §§-h 327, 331 v prvi vrsti za kazniva djanja, ki so podrejena samo zasebni obtožbi in zaradi uradoma preganjivih dejanj takrat (§ 327), kadar se obdolžitev ni izrekla zoper boljšo vednost, in kadar se je izrekla izven obsega §-a 188.

d) V §§-ih 187, 188 se ne gre samo za obdolžitev kaznivih dejanj javne obtožbe, proti boljši vednosti, ampak razun tega za obdolžitev prikaki javni oblasti, ali sicer v namenu, jo spraviti v vednost javne oblasti, in ta znak najbolj razlikuje obe vrsti.

Tu se ne gre toraj samo za stopnjevani dolus, — za animus iniuriandi, ampak za še nadalje stopnjevani animus iniuriandi, namreč za takozvani animus (false) denuntiandi.

e) Po §§-u 187[1, 2] lahko ostane obdolžitev pred javno oblastvijo brezvspešna, zadostuje že gola denuncijacija.

Pri dejstvenih posledicah take denuncijacije se kazenski nastavek stopnuje vsmislu §-a 187[3, 4].

Vendar zadostuje gola denuncijacija samo pri pregreških in hudodelstvih (zločinih), pri prestopkih pa je treba, da ima denuncijacija najmanj kako kazen na prostosti v posledici (§ 188).

f) Če se je pa denuncijacija izvršila samo zaradi (javnega) prestopka, in ni imela v posledici nikake prostostne kazni, pač pa morda denarno (globno) kazen (in morda tudi disciplinarno kazen? !), takrat tvori denunci-

Digitized by Google

jacija še vedno pregrešek (jetnišče od enega tedna do enega leta), vendar je le-ta pregrešek samo predmet zasebne obtožbe (§ 188).

g) Obdolžitev zaradi prestopka, pregreška ali hudodelstva (zločina) ostane pri navadni obliki obdolžitve §-a 327 (brez stopnjevanja: proti boljši vednosti) vedno le prestopek, toraj zlasti tudi tedaj, če so se na podlagi hudodelstvene obdolžitve začele oblastvene poizvedbe zoper žaljenca (§ 209 kz.), tedaj v obsegu kakor dosedaj po §-u 487 kz., tudi še v večjem namreč v nekolikem obsegu §-a 209 kz. Toda tukaj je zopet opozarjati na dejstvo, da je tudi po §-u 209 kz. potreba posebnega hudobnega naklepa, ker se gre ravno za hudodelstvo (zločin) v smislu §-a 1 kz. Videli smo, da je za storitev prestopka ali pregreška zoper varnosti časti potreben in bivstven hudobni naklep (dolus). Za storitev hudodelstva ravnanja pa je potreben razun tega še drug hudobni naklep v svrho a) naznanila pri oblasti (ki je po §-u 84 k. p. r. obvezana, vsako zaznalo, uradoma kaznivo dejanje naznaniti takoj državnemu pravdniku pristojnega sodišča), b) nalaščne obdolžitve na tak način, da bi obdolžitev mogla dati povod za oblastveno preiskavo ali vsaj za zasledovanje obdolženca. Seveda je tako ravnanje žaljivo, vendar je parvum factum, v obsegu obrekovanja, ki je „magnum factum". Znaki tega novega hudobnega namena pa so pred vsem: obdolžitev zoper boljšo vednost, kajti pri obdolžitvi bona fide ne dostaje hudobnega obrekovalnega namena; kajti po §-u 86 kpr. je vsakdo celo opravičen, uradno kazniva djanja naznanjati na pristojnem mestu (pri državnem pravdništvu pri sodišču in redarstveni oblasti). In če je obdolžitev resnična, nedostaje sploh kaznive dejstvenosti §-a 209 kpr. Znak: „zoper boljšo vednost" jasno izhaja iz zakonovega izraza zaradi „izmišljenega" zločina. V tem smislu tudi odločba kasacijskega zbora 18/10. 1886 št. 7936 zb. 971; 4/11. 1887 št. 10369.[7] Drugi znak obstoji v načinu obdolžitve predoblastvom ali v nameravanju in zavedanju oblastvenih posledic zoper obdolženca.

Načeloma obsega § 187 predosnutka iste znake kakor § 209 kz. z nekterimi dostavki in dopolnki. § 187 predosnutka je obsežnejši, ker obsega tudi obdolžitve zaradi pregreškov, — in pri nasledkih na prostotni kazni tudi zaradi prestopkov.

Predosnutek, ki je v § 331 ustanovil obrekljivo žaljenje, je v §-u 187 opustil terminus: obrekovanje, čeprav bi lahko ostal iz stvarnih in razvitkovnih (historičnih) razlogov in ga nadosnestil z izrazom: kriva naznanitev (falsche An schuldigung) in toraj razločuje med obdolžitvijo in naznanitvijo. Izraz naznanitev znači v slovenščini že okolnost, da se koga obdolži pred pristojno oblastjo, — naznani, — dočim je ovadba stopnjevana naznanitev pred pristojno sodno (ali vsaj obtožno) oblastvijo v namenu doseči sodno preganjanje obdolženca.

[7] Primerjaj tudi dr. Finger: Strafrecht I, stran 133.

Digitized by Google

Spisovatelji predosnutka so posneli izraz: „falsche Anschuldigung" iz nemškega državnega kazenskega prava §§ 164 dd. in kazenskega osnutka § 178 dd. Pa ravno v nemščini je razlika med B e schuldigung in A n schuldigung tako neznatna in umetna, da bo navadnim slojem komaj dojemljiva; za to bi domači izraz „Verläumdung" zaradi svoje samoniklosti in krepkosti zaslužil prednost, ne glede na razloge zgodovinskega razvoja.

Kjer stvarnost tega ne zahteva, ni treba da bi avstrijsko pravo pobralo vsak izraz nemškega pravosodja, pred vsem je marveč vpoštevati in uvaževati položaj in izraze domačega razvoja.

VII.

O dokazu resnice.

A. Nektere splošne opazke.

Pri hudodelstvu obrekovanja § 209. kz. (krive naznanitve § 187.) se je povdarjalo, da je obdolžitev zoper boljšo vednost glavni znak tega kaznivega djanja. O dokazu resnice kot razkrivdnem razlogu tukaj ni govora, kajti če je obdolžitev resnična, potem nedostaje glavnega znaka za hudodelstvo (zločin) obrekovanja, in toraj sploh dejstvenosti tega zločina.

Dokaz resnice je toraj možen samo tam, kjer se ne gre za obdolžitev zoper boljšo vednost; možen je v obsegu kaznjivih žalitev po dosedanjem stanju kazenskega zakona.

Dejstveno je dokaz resnice ustanovljen pri kaznivih činih zoper čast samo tam, kjer se gre za žaljenja v ožjem pomenu, — po vsebini, (z dejstvi) in sicer v §-u 490., kz. za slučaje §§-ov 487., 488. kz. in v §-u 491. za slučaje §-a 491. kz., kadar se negre samo za žaljenje po obliki (v širšem pomenu).

Na videz imamo dokaz resnice celo v §-u 497. kz. namreč v tem smislu, da se žaljenec ni, kakor zahteva zakon, po prestani kazni pošteno obnašal; toda pošteno obnašanje je bivstveni, ustanovitveni (konstitutivni) znak za kaznivost očitka prestane kazni, in ne razkrivdni razlog dokaza resnice.

O upravičenosti dokaza resnice se prepirata dve struji. Ena struja izvaja svojo stališče iz bivstvenosti hudobnega naklepa; kajti če je potreben in bivstven hudobni naklep za kaznivo žaljenje, ga dokaz resnice ne more odstraniti.

Druga struja zagovarja umestnost dokaza resnice iz razlogov umestnosti, kajti državljanu je potrebno in mu mora biti nezabranjeno govoriti resnico povsod in vselej.

B. Predosnutek ima za dokaz resnice nastopne določbe: 1.) § 328.[2] Storilec ni kazniv, če po vsebini in obliki obdolžitve (a) izpolnjuje dolžnost (b) ali izvršuje pravico, (c) ali če je obdolžitev dokaznivo resnična;

Digitized by Google

§ 328[2] slovi: Sodišče ima od kazni (tudi) odnehati (abzusehen), a) če je storilec imel zadostne razloge, obdolžitev smatrati resničnoj, b) je niti ni objavil vtiskovini niti v javnem shodu (toraj v širši javnosti, c) in če je objava bila opravičena iz javnega smotra, ali iz opravičenega zasebnega smotra (Interesse).

2.) § 329.: Če se obdolžitev tiče dejstva zasebnega ali rodbinskega življenja, tedaj je dopusten samo dokaz resnice in sicer samo tedaj, če se obdolžitev a) ni izrekla javno, b) ali če je bila javna objava pa obliki in vsebini opravičena iz javnega ali opravičenega zasebnega smotra.

3.) § 330.: Izvedba dokaza resnice je pogojna stem, da se storilec na dokaz obdolžitve poziva.

Če je predmet žalitvi kako uradoma preganjivo, kaznivo dejanje, tedaj je dokaz resnice dognati s kazenskosodno obsodbo, izvrzemši da bi preganjanje ali obsodba žaljenca ne bila dopustna ali ne izvedljiva".

Predosnutek toraj pozna in zahteva v gotovih slučajih a) popolni dokaz resnice. To izhaja pred vsem iz besedila §-a 328.[1] (c): če je obdolžitev dokaznivo resnična, dalje iz besedila §-a 328.[2], kjer zakon zahteva za nekaznivost manj, kakor popolni dokaz resnice, — namreč zadostne razloge za domnevo resničnosti glede obdolžitve, — in sicer samo takrat, če se obdolžitev ni izrekla v širši (tiskovni in zborovalni) javnosti in če je razun tega bila izustitev obdolžitve opravičena po kakem javnem ali opravičenem zasebnem smotru. Iz te omejitve toraj izhaja, da se v vseh drugih slučajih zahteva popolni dokaz resnice.

Slednjič se pa v §-u 330.[2] zahteva pri obdolžitvi zaradi uradno preganjivih činov dokaz resnice s kazensko obsodbo, ki je najskrajniša oblika za popolni dokaz resnice.

Popolni dokaz resnice pa mora obdolženec doprinesti:

1.) brez izjeme v vseh slučajih storitve v obliki širši javnosti (argumentum a contrario iz §-a 328.[2]), kakor naš zakon v §-u 490.[1] kz. v slučajih storitve širše javnosti §-a 489. kz., sto posebnostjo, da predosnutek v širši javnosti umeva tiskovno javnost (kakor § 489. kz.) ali sicer storitev na javnem shodu, in da je toraj storitev samo na javnem, večim ljudem pristopnem kraju in na večim (najmanj trem) osebam opazljivi način § 94.[1]) ne zadostuje.

2.) V zadevah zasebnega in rodbinskega življenja je predpisan za razkaznitev popolni dokaz resnice že pri nejavni storitvi, toraj že v slučajih obdolžitve nasproti kakemu tretjemu, — dosedaj je zadostoval dokaz dobre vere (§ 490.[2] kz.) in je toraj predosnutek v tem pogledu strožji (argumentum: je dopuščen samo dokaz resnice (§ 329.)

Digitized by Google

b) pri javni storitvi, in sicer že pri javni storitvi v ožjem smislu (toraj pri storitvi na javnem kraju na najmanj trem ljudem opazljivi način ali sploh pred najmanj tremi osebami) pa je tudi popolni dokaz resnice izključen v navadnih slučajih in dopuščen samo izjemoma, namreč če je bila izustitev obdolžitev opravičena po javnem smotru ali opravičenem zasebnem smotru. Predosnutek je toraj strožji tudi v tem, da izključuje pri zasebnih zadevah dokaz resnice že pri storitvi pred večimi ljudmi, in zahteva v vseh slučajih ožje in širše javnosti posebno opravičenost izustitve, ktero zahteva naš zakon samo v tiskovni javnosti in javnosti na javnem kraju in na javni način.

Predosnutek to opravičenost tudi konkretizuje kot opravičenost iz javnega ali opravičenega zasebnega smotra.

b) V drugih slučajih zadostuje po predosnutku že dokaz dobre vere.

Dokaz dobre vere — ni nemara — dokaz verjetnosti. Dokaza verjetnosti tudi naš zakon ne pozna, in je marveč takozvani dokaz verjetnosti samo izrodek sodne rabe.

In tudi ta izrodek je nastal samo iz pomote in sicer tiskovne pomote.

Znano je dejstvo, da se skoraj vsi sodniki poslužujejo Manzove izdaje zakonov.

V nekterih izdajah kakor n. pr. do 14. izdaje kazenskega zakona se nahaja v besedilu § 490 kz. tiskovna pomota „ergeben", mesto ergaben, in to je bil vir zmešnjave.[8]

V čem tiči razlika.

Dokaz dobre vere se nanaša izključno na trenutek storitve, namreč v tem smislu, da je storilec že pri storitvi imel al vsaj lahko mogel imeti opravičujoče razloge za domnevo resnice glede žalivnega očitka. Dokaz dobre vere je toraj veljaven, četudi se je storilec poznej o neresničnosti svoje obdolžitve povsem prepričal. Dokazi domnevne opravičbe so toraj morali obstajati že ob časa žalitve. Dokaz verjetnosti pa se nanaša na preteklost in sedanjost, in za verjetnost zadostuje, če domnevni opravičbeni razlogi tudi ob časa storitve niso obstali, marveč nastali še le poznej po obdolžitvi, o kterih toraj storilec pri žalitvi ni mogel imeti ne duha ne sluha.

Da predosnutek res dopušča le dokaz dobre vere (in ne morda dokaz verjetnosti), je posneti iz besedila: če je imel storilec (žalitelj) zadostne razloge smatrati obdolžitev resničnoj (toraj takrat imel razloge, in takrat smatral obdolžitev resničnoj).

[8] Oder doch solche Umstände dartut, aus welchen sich hinreichende Gründe ergeben... für wahr zu halten.

Digitized by Google

Kakor se namreč nanaša in sploh more nanašati hudobni naklep na čas (trenutek) storitve, ravno tako se more nanašati dobra vera le na trenutek storitve; verjetnost je pa na podlogi istih dejstev in istega stvarnega položaja trajna (rebus sic stantibus). Stvar postane verjetna in verjetnejša tudi po poznejših (novih) dogodkih in je verjetnost časovno omejena samo na čas razsoje, odnosno do časa razsoje (na prvi ali pri dopustnosti popolnega vsklica tudi na zadnji stopinji razsoje).

C. Kako se uveljavlja dokaz resnice in dokaz dobre vere?

Kakor se je že navajalo je dokaz resnice razkaznitven razlog. Kazenski postopek je oficijozni postopek in zaradi tega ima sodnik vse razloge za in zoper obdolženca uvaževati in tudi poizvedovati in prizvedeti uradoma, zlasti toraj tudi vse razkaznitvene razloge. To izhaja izrečno in nedvomno iz §-a 3. kpr.

Na tej podlagi se je toraj čuditi, da se po sedanjem zakonu razkaznitveni razlog dokaza resnice ne uveljavlja in ne vpošteva uradoma, ampak samo ope exceptionis — na posebni predlog obdolženca.

Za to prikazen najdemo eno razlago v zgodovinskem razvoju dokaza resnice. Dokaz resnice je prvotno ustanova civilnega prava. V civilni pravdi pa razpolagata stranki s pravdnosnovjo izključno, toraj tudi vsaka stranka s svojimi predlogi in ugovori — neodvisno od sodnika. Ker je toraj postopek o kaznivih činih zoper čast prvotno civilen, in še le v stoletjih pravnega razvoja priklopljen kazenski pravdi; kajti izreka se kazen, najprej globa (actio iniuriarum) in še le v poznejših časih tudi prostostna kazen, je dokaz resnice predlagati.

Vendar bi ves ta zgodovinski razvoj nasproti določbi §-a 3. kpr. ne opravičeval in ne dovoljeval uradnega nevpoštevanja dokaza resnice, če bi ne bilo primerne določbe v zakonu samem.

Res je, da naš zakon tozadevne jasne določbe nima, ampak se da ta določba le posredno izvajati iz zakonovega besedila in sicer v §-u 490[1] kz. — on je kazniv, ako resnice svoje navedbe ne dokaže, enako v §-u 490[2] kz., in tukaj zlasti tudi: če ne izkaže takih razlogov... (dartut), s čim se izreka, da je dokaz prepuščen storilcu. Drugi posredni dokaz se izvaja tudi iz dejstva, da v nekterih slučajih dokaz resnice ploh ni dopuščen, primerjaj besedilo; storilca... nikoli ni dopustiti k dokazu resnice (namreč § 490[1] kz. v zasebnih zadevah pri javni storitvi).

Vsled zasebnosti razkaznitvenega razloga za dokaz resnice je v rabi nastal nazor, da se sodnik nima glede dokaza resnice sploh vtikati, in je pustiti obdolženca samemu sebi.

Toda ta nazor ni pravilen, kajti v smislu §-a 3. kpr. ostane še vedno

Digitized by Google

uradna naloga sodnikova, podučiti zlasti neukega obdolženca o pravici, nastopiti dokaz resnice, in mu dati potrebna navodila.

Predosnutek je to sporno vprašanje rešil stem, da je v §-u 330[1] izrečno določil: „Izvedba dokaza resnice je pogojna stem, da se storilec na resničnost obdolžitve poziva". Pa tudi pri tem besedilu ostane določba §-a 3. kpr. v vsej svoji veljavi, in ostane sodnik uradno obvezan k poduku in navodilu obdolženca glede dokaza resnice. To je posledica uradnosti kazenskega postopka.

(Konec pride.)

Naučna ekskurzija u lepoglavsku kaznionu.

Nema nauke, koja bi bez obzira na život imala svoju originalnu i apstraktnu važnost; koja bi sama u sebi našla samostalno opravdanje i apsolutnu svrhu. Sve, što producira duh ljudski, izazvano je potrebama reelnog života, te ima i mora da ima jedinu zadaću, da ovim potrebama i služi; u njima ima opravdanje i svrhu, a bez toga bi postalo suvišnim.

Ovo ovako općenito kazano vrijedi naročito za područje prava uopće, a napose i prava kaznenoga; jer pravo ima zadaću, da neposredno štiti interese ljudi i društva, dakle služi eklatantnim načinom potrebama života; zato se i istinitost ove teze na području pravnom najbolje manifestira. I baš zato, što postoji ovakav odnos izmedju nauke i života, ne može nijedna znanost u čistoj i apstraktnoj teoriji biti dovoljna, da pruži potpunu spremu ljudima, koji su pozvani, da je u praktičnom životu primjenjuju. U tu svrhu treba promatrati samu primjenu znanosti i rezultate njezine u konkretnim prilikama, treba dakle motriti neposredno sam život; jedno i drugo mora da se u paralelnom toku medjusobno nadopunjuje.

Potreba ovog nadopunjivanja osjeća se naročito u kaznenom pravu, jer ono po svojoj naravi duboko seže u područje privatne autonomije pojedinaca; ono, kako Beccaria kaže, zadire u samu krv i meso gradjana. I baš zato, jer ono zadire u najbitnije interese ljudi, jer baca u očaj i suze cijele obitelji i cijela pokoljenja, potreban je u njegovoj primjeni kao nigdje moderamen inculpatae tutelae; potrebno je, da ljudi, koji u ime države vrše kaznenopravnu vlast, budu potpuno svjesni o domašaju svakoga svoga čina; a da se to postigne, potrebno je, da imadu jasne poglede u život uopće, a osobito da poznadu položaj onih, koje stiže ta krvava vlast.

Mi, slušatelji prava na sveučilištu, učimo poznavati objektivno kazneno pravo in abstracto; studiramo naš stari, nesavremeni, stogodišnji kazneni zakonik, koji, na nejasnim principima osnovan, bez jedinstvene misli, sa svojim stotinama rekvizita, pretpostavaka, kaznenih stavaka, otegotnih i olakotnih okolnosti izgleda kao kakova indijska pagoda, koja

Digitized by Google

je, načičkana nebrojenim nesaveznim ornamentima, izgubila svoj temeljni gradjevni oblik. Proučavamo razne sisteme i teorije kaznenopravne, što ih stvoriše umovi ljudski, vrludajuć često vrlo kliskim putevima ; pokušaji konstruktovnog duha čovječjeg, da strpa život u naučne formule, rodiše najoprečnija mnijenja, od kojih su mnoga kadra, da čovjeku oduzmu svaki jasni pogled u život ; poznajemo apstraktni zločin sa svim njegovim najsubtilnijim obilježjima ; imamo prilike da upoznamo zamršenu konstrukciju delikta komisionog per omissionem, a nemamo prilike, da upoznamo zločinca samoga niti ambijenat, koji ga je rodio i u kojem živi ; upoznajemo kaznu u svim njenim formama i u svim mogućim stavkama, a nigdje ne upoznajemo kažnjenika ; uopće osjeća se nestašica one druge strane spremanja za aktivno djelovanje u životu, naime poznavanje toga života. Veoma je žalosna i sama pomisao, da postoji mogućnost, e bi kaznenopravnu vlast u ime društva vršili ljudi, koji kazne u njenoj biti, koja se može upoznati samo u stadiju eksekucije, niti ne poznaju. Da je pak velika razlika izmedju kazne napisane u kaznenom zakoniku i kazne ovršivane u kaznioni znamo najbolje mi, koji prilično ravnodušno čitasmo : „a polag okolnosti i doživotnom teškom tamnicom", ali nas prodjoše srsi, kad nam u kaznioni pokazaše ljude, osudjene na doživotnu robiju.

Da se ovomu nedostatku doskoči, uvidjela se već poodavno potreba kod nas, kao i na drugim sveučilištima, da si mladi pravnici promatranjem posljedica kaznenog zakonodavstva u kaznioni pribave ono, što im ne može dati znanost ni teorija. Ta potreba izazvala je naučne ekskurzije u kaznione, koje su se i kod nas uvele već pred nekih 15 godina. Kasnije je to na neko vrijeme s raznih razloga bilo prekinuto, dok se nije lanjskom ekskurzijom u mitrovačku kaznionu opet u život privelo. Ta ista misao povela je ljetos i nas, ovogodišnje pravnike IV. godine, u lepoglavsku kaznionicu.

Pod vodstvom gg. sveučilišnih profesora dra. Šilovića, dra. Milera i dra. Lovrića krenusmo 2. juna o. g. u jutro varaždinskim željezničkim vozom do Sutinskoga, a odavle se povezosmo kolima put Lepoglave. Nakon malog odmora i zajutarka u Mačima, nastavismo putovanje krasnim predjelima našeg milovidnog Zagorja. Nekih 5 km. pred samom Lepoglavom dočekao nas je ljubeznom dobrodošlicom g. dr. Seifert, upravitelj kaznionice, a zatim se svi skupa zaputismo prema samom mjestu. Za kratko vrijeme ukazaše nam se vrhunci Ivančice, podno gore mjesto Lepoglava i gorostasni zidovi „doma žalosti", kako kaznionu nazivaju kažnjenici.

Oko 11 i pol sati stigosmo na mjesto. Tu nas pred samom kaznionom dočekaše ostali članovi kaznioničke uprave, medju njima gg. dr. Eisenbacher, zavodski liječnik, dr. Šaban, zamjenik i desna ruka upraviteljeva, zavodski dušobrižnici katolički i pravoslavni Županac i Rajković i učitelj Pavlić. Nakon srdačnog pozdrava podjosno u sam zavod.

Digitized by Google

Lepoglavska kaznionica je mali gradić, okružen zidovima u obliku nepravilnog četverokuta ; glavni se ulaz nalazi na jugozapadnoj strani. Istočni dio glavne zgrade sastoji od bivšeg samostana oo. Pavlina, dok je zapadni dio, bolnica i ostale pobočne zgrade nadogradjen kasnije. Neposredno na bivši pavlinski samostan naslanja se župna crkva, takodjer iz vremena pavlinskih, i župni stan, pa su na taj način i ove zgrade došle unutar zidina kaznioničkih, akoprem kaznioni ne pripadaju. Glavna zgrada zajedno sa župnom crkvom sačinjava veliku pačetvorinu, unutar koje se nalaze dva poveća dvorišta, uredjena kao šetališta za kažnjenike. U najistočnijem dijelu zgrade nalazi se pravoslavna kapela kaznionička, a na sjevero - zapadnom dijelu katolička kao prigradak. Uz istočni vanjski zid prislonjene su iznutra zgrade s radionicama, a tako djelomice i uz zapadni, dok se na sjevernom dijelu kaznione u prostranom dvorištu nalazi bolnica zavodska s bolničkim šetalištem, zatim oveća zgrada, u kojoj se nalazi kuhinja, praonica, strojarnica s parostrojem i parnim kotlovima, u kojima se producira para za kuhanje i centralno grijanje, zatim pekarna, kupaonice i pilana, dok odijeljeno stoji plinara.

Izvan zidina na sjevernoj strani nalazi se posredni zavod, ali sasvim blizu kaznionice, što nije baš najzgodnije, jer, kako je prof. dr. Šilović dobro opazio, loše djeluje na one kažnjenike, koji se već nalaze u posrednom zavodu, kad imadu neprestano pred očima zidine glavne kaznionice. U ostalom, kako nam je g. upravitelj kazao, ima nade, da će se nedostatku tomu naskoro doskočiti.

Kako je poznato i već rečeno, lepoglavska kaznióna u glavnom sastoji od starog pavlinskog samostana. Na ta vremena naročito nas sjeća nutrašnjost župne crkve, koja je urešena slikarijama, u kojima su Pavlini prikazali prizore iz povijesti svoga reda, te grobnicama i nadgrobnim pločama plemića i velikaša ; od ovih naročito ističem grobnicu Ivana Korvina, potomka kraljevske krvi, te grobnicu grofova Patačićâ ; a i u samoj kaznioni nas sjeća na ta vremena škola, koja je takodjer urešena sličnim slikarijama, kao bivši pavlinski refektorij, te t. zv. biblioteka, u kojoj je sada skladište tkalačkog materijala.

G. 1790. ukinuo je car Josip II. medju mnogim drugim samostanima i lepoglavski ; imanja njihova budu sekularizovana, te pripadoše državi. Car Ferdinand pokloni ih kaptolu čazmanskom, a od ovoga kupio je erar g. 1854. zgrade, te iste godine bude tamo osnovana kaznionica. Kasnije je naša vlada kupila od kaptola čazmanskoga i zemlju, tako da sada kaznionica posjeduje osim zgrada i 550 jutara šume, te 290 jutara oranica i livada.

*

Digitized by Google

Prije, nego predjem na opis unutrašnjeg uredjenja kaznione, neka mi bude dozvoljeno, da se dotaknem nekih pitanja općenitih, koja nas u savezu s ovim zanimaju ; nadalje da iznesem neke svoje subjektivne refleksije, jer mislim, da mi neće nitko zamjeriti, ako nastojim u čitatelja stvoriti takovu predispoziciju, da život u kaznioni promatra ako i ne mojim očima, a ono bar na moje naočari. Nadalje hoću da reknem koju o sistemu i metodi svrhe kazni kod nas uopće, a u lepoglavskoj kaznionici napose ; i napokon da pružim neka data i statističke podatke, koji će, mislim, svakomu koristiti kod stvaranja suda o svim tim pitanjima, koja u kriminalistici mogu izaći na površinu.

U prvom redu nas ovdje zanima pitanje o odnosu zločina prema društvu, o biti njegovoj te o kazni kao sredstvu borbe društva protiv zločina.

Prijašnji nazor na svijet promatrao je zločin kao neko apsolutno zlo u opreci prema apsolutnom dobru ; u savezu s tim nazorom smatrala se i kazna kao neka odmazda, idealna sanacija zla, a država kao eksekutor postulata neke više pravednosti. Danas, kad smo dublje prodrli u biće ljudskoga društva, kad smo metodu induktivnu primijenili i na istraživanja u području socijalnih pojava, došli smo do drugih spoznaja ; zlo i dobro postoje za nas samo u relaciji ; in apsoluto za nas ti pojmovi niti ne postoje, jer nemamo niti sredstava, da objektivnu razliku uglavimo, pošto je najveća ljudska objektivnost suma sviju subjektivnosti. Prema tome je mjerilo za te pojmove jedino socijalni interes ; i ono, što društveni interes zadovoljuje, daje sadržinu pojma dobra, a ono, što je upereno protiv toga interesa, daje sadržinu pojma zla ; u ovu posljednju kategoriju ide zločin, koji osim općeg obilježja zla pretpostavlja još svjesno čovječje pozitivno ili negativno ponašanje. Analogno ovomu nazoru shvaća se danas kazna s gledišta prevencije : generalne i specijalne.

Generalna prevencija ide za tim, da djelovanjem na društvo broj zločina reducira na mogući minimum ; sredstva su joj prijetnja kazni i ovrha njena in concreto.

Specijalna prevencija ide za tim, da pojedinom zločincu onemogući zločinačko djelovanje u društvu, u koliko je moguće ; sredstva su joj : ovrha kazni naročito interniranjem i izgonom, te osjetljivost kazni, koja ima postići to, da se zločincu ulije strah pred novom kaznom.

Popravak zločinca postizava se zgodnim načinom ovršenja kazni. Riječ „popravak" uopće tugaljivo zvuči, kad je govor o sistemu kazne ; i doista ova svrha najmanje lebdi kazni pred očima, i drugčije ne može ni biti. Na ovo ćemo se uostalom još povratiti.

A sada da vidimo drugog kompaciscenta u krvavom ugovoru kazne : to je društvo.

Društvo je organizam, sazdan na bazi interesa ; pojedinci, u koliko

Digitized by Google

im se interesi slažu, sačinjavaju društvo. Društvo nije država ; država je samo jedna dotjerana forma društva, osobito podesna za neke stanovite socijalne funkcije. Pojam društva ima mnogo širje dimenzije ; u nekom obziru bismo mogli reći, da zahvata cijelo čovječanstvo, ili bar stanovnike cijelih kontinenata ; na pr. pojedine konfesije, evropsko javno mnijenje, t. zv. kulturno čovječanstvo i t. d. Ali u isto vrijeme, dok motrimo društvo u njegovoj sintezi, možemo ga promatrati u njegovoj analizi. Svaki pojedinac naime, kako rekosmo, u toliko pripada društvu, u koliko se njegovi interesi slažu s interesima ostalih pojedinaca ; pošto se pak interesi u neizmjerno mnogo permutacija ukrštavaju, nužna je posljedica, da se oko svakog pojedinog interesa formira posebna socijalna grupa, i na taj način dolazimo do pojma rase, kaste, staleža i drugih još mnogo sitnijih oblika društva.

Moral se redovno stvara na široj podlozi ; pravo stvara društvo u obliku države i daje mu sankciju u sili. Naravno je sada, da će pravo stvoriti one grupe u državi, koje su u danom momentu prema objektivnom stanju društva najsnažnije, te će ga narinuti slabijima ; a stvoriti će ga dakako tako, da će štititi njihove interese. Oni će stvoriti legalne forme za pokrivanje svojih interesa ; pošto pak svaki čovjek nužno mora ići po svojoj naravi za realizacijom svojih interesa, jer ne može sam sebe negirati, to će svaki onaj, koji se u konkretnom slučaju nadje izvan društva u razloženom smislu, poći illegalnim putem. Taj illegalni put je zločin.

Sada možemo okrenuti proceduru mišljenja. Svaki onaj, čiji su interesi u društvu dovoljno zaštićeni, dobiti će socijalni osjećaj ; imati će u svojim činima socijalno mjerilo, te će biti u konkretnom društvu plemenit, moralan i prožet pravnim čuvstvom ; onaj, čiti interesi ne budu zaštićeni, imati će zločinačke sklonosti, te će s društvom ratovati. To je zločinac.

Tih zločinaca bilo bi veoma mnogo ; ali društvo nastoji u obrani svojih interesa, da njihov broj reducira na minimum, te se u tu svrhu služi kaznom. Društvo nije savršeno i ne zadovoljuje interese sviju, akoprem bi to bio najsigurniji put, da se riješi zločinaca ; naravno, da je veliko pitanje, je li uopće moguće stvoriti tako savršenu formu društva. Ali društvo u obliku države kao socijalni organizam višega reda treba i mora da brani svoju eksistenciju pred pojedincima, te vojujuć protiv zločina, apelira na svijest pojedinaca, da kod stvaranja svojih odluka uzme obzir i na njegove krvave argumente : prijeti zločinu kaznom, te je in concreto i ovršuje. I premda je kazna sama po sebi zlo kao i svako drugo zlo, ipak nalazi u nužnosti svojoj potpuno opravdanje i to je ujedno najbolje opravdanje, što joj ga može dati prirodni um ljudski.

Naći će moguće tkogod pojava u životu, koji prividno protuslove ovom nazoru ; ali tko pozna moć sugestije, odgoja, psihičke sile i ostalih faktora socijalnog života, lako će si rastumačiti ta prividna protuslovlja. U bitnosti

Digitized by Google

odgovara ovo faktičnom stanju stvari u životu. Okolnost, da na zločin imade upliva hereditarnost, alkoholizam i dr., ne isključuje nipošto ovog nazora, već ga što više potvrdjuje.

Iz svega razloženog slijede ove konzekvence :

1. Pravo ne stvara društva, već obratno : društvo u formi države stvara pravo. Pravo je samo refleks relacije faktičnih socijalnih sila.

2. Društvo je osnovano na bazi interesa. Interes je primaran, originaran, a pojmovi prava i morala su sekundarni, derivativni.

3. Socijalne sile neprestano fluktuiraju, te se prema tome društvo u svom obliku mijenja, a prema tome i pojmovi prava i zločina. Današnje društvo ne može nikako smatrati zločincem onoga, tko ne skine kapu pred kneževskim šeširom, ovješenim o kolac.

4. Zločin nije abnormalna pojava, već isto tako normalna, kao i sve druge pojave u životu, te je sasvim razumljivo onomu, tko poznaje prirodu čovječju i narav stvari. Naravno, da imade i abnormalnih zločina ; to su naročito oni, koji izviru iz perverzije i seksualne psihopatije; ali zato nije zločinac uopće patološka pojava.

5. Kazna ne može iskorjeniti zločina, već samo smanjiti broj njihov ; stoga se društvo smije služiti kaznom samo u koliko je potrebna i u koliko služi svrsi. Ako kazna prelazi taj okvir, postaje novim zločinom protiv društva. Društvo se može liječiti od zločina samo svojim unutarnjim usavršavanjem : izravnanjem socijalnih nejednakosti, demokratizacijom, antialkoholizmom i t. d.

Baš s ovih razloga imade popravak kažnjenika sporednu ulogu kod ovrhe kazni. Čitao sam negdje, da u Americi na taj način liječe zločin, da delikventu dadu pristojan položaj u društvu i na taj način ga otmu društvu zločinaca. To je istina, da se to može postići, ali kad uzmemo uobzir, da društvo istodobno na drugoj strani stvara zločince, onda vidimo, da je upalo u circulus.

6. Pošto znademo, da čovjek ne može sam sebe negirati, osnovat ćemo preventivnu kaznu jedino na svijesti čovječjoj, te se prikloniti determinizmu, jer za nj' govore sve pojave života, te je pojmljiviji za naš današnji nazor na svijet. Komu je svijest alterirana, taj se ne može kazniti. Kazna odmazde je nužno tražila slobodu volje, ali kaznu svrhe neznam kako se može opravdat — ako se volja čovječja ne može determinirati.

To bi evo bilo riješenje onih pitanja, što smo si ih postavili, a sad još da vidimo, u kakovom odnosu stoji zločin prema kulturi. Kultura je od malenog broja potreba primitivnog čovjeka stvorila neobjašnjenim putevima veliko mnoštvo ; iz nekoliko većinom materijalnih interesa razvila se komplicirana gomila materijalnih i immaterijalnih ili moralnih interesa, koji daju obilježje današnjemu društvu. Uporedo s time razvio se i zločin u naj-

Digitized by Google

raznijim formama. I inače se je zločin kultivirao. Dok je seljak, ako su njegove male potrebe i interesi ikoliko zadovoljene i zaštićene, najmoralniji čovjek, a kao čločinac je redovno prigodni zločinac, dotle u centrima kulture, u gradovima, gdje čovjek, koji je izvan društva, poznaje sijaset potreba „kulturna" čovjeka, cvate zločin mnogo bolje. Priupadnici i zločinci od zanata su specijalitet gradova i kulturnih naroda. Vidjet ćemo iz statističkih podataka, da kod nas glavni kontingenat zločinâ sačinjava prosto umorstvo, ubojstvo i obična kradja ; nemam pri ruci nikakovih podataka, ali sam uvjeren, da u Francuskoj i Engleskoj drukčije stoje omjeri ; a svakako će mnogo važniju ulogu igrati potajno umorstvo, provalne kradje i razne rafinirane prevare. Na svim dakle linijama teku pozitivna i negativna strana kulture paralelno.

Dovoljno smo razmotrili zločin kao socijalnu pojavu; a sada ćemo još promotriti sredstvo, kojim se društvo bori protiv zločina : kaznu naime u stadiju eksekucije.

Danas je u svim modernim državama poprimljena kao glavna kazna slobode zatvorom osudjenoga ; tako je i kod nas. Ova se kazna ovršuje na razne načine ; tako na pr. po sustavu penitencijarnom potpunim izolovanjem kažnjenika ; poznat je nadalje sustav auburnski ili sustav šutnje, te ženevski, ili sustav klasifikacije ; osim ovih znamenit je sustav irski ili progresivni, koji nas specijalno zanima, jer su po ovom sustavu uredjene sve naše domaće kaznione.

Temeljna misao progresivnog sustava, što ga je zamislio Irac C r o f t o n je progresivno priučavanje kažnjenika na uživanje slobode. Po ovom sustavu dolazi kažnjenik najprije u samotni zatvor, koji traje pravilno 8 nedjelja, a može se prema okolnostima prikratiti ili produljiti. Poslije dolazi kažnjenik u skupni zatvor, koji se dijeli u dva glavna razdjela, a ovi opet u više odjela, u koje su kažnjenici klasificirani po vrstama zločina i svojoj pokvarenosti ili nepokvarenosti ; ova dva glavna razdjela u Lepoglavi ne postoje, pošto to nije bilo moguće provesti radi nedostatnosti prostorija. Kažnjenici drugoga razdjela imadu veće pogodnosti, naročito pravo na nagradu za rad. U skupnim zatvorima živu kažnjenici u zajednici, te skupa rade i spavaju. Nakon pretrpljenih 3/8 kazni dolazi kažnjenik u posredni zavod, koji je odijeljen od kaznione. U posrednom zavodu su kažnjenici slobodniji, mogu se kretati i bez nadzora, i t. d., a zanimaju se poljodjelstvom i obrtima, koji poljodjelstvu trebaju ; ne dolaze nikad u samu kaznionicu, a i odijelom se razlikuju od ostalih kažnjenika. Kažnjenici, koji su isključeni od blagodati uvjetnog dopusta dolaze u posredni zavod nakon pretrpljene polovine kazni, a doživotno osudjeni nakon 10 godina. Po zakonu od g. 1875. ima na uvjetni dopust pravo onaj, koji je prviput osudjen nakon pretrpljene 1/2, a koji je drugiput osudjen nakon pretrp-

Digitized by Google

ljenih 3/4 kazni ; oni, koji su osudjeni višeput, zatim oni, koji su osudjeni radi paleža i zločina iz koristoljublja, nemaju prava na uvjetni dopust. Tko se nalazi na uvjetnom dopustu, smatra se kažnjenikom, stoji pod policajnom paskom, te se može s uvj. dopusta opozvati, ako se zlo vlada, ili se ogriješi o koji kazneni zakon.

Progresivni sustav ovrhe kazni slobode osobito je za naše prilike prikladan, jer u našem narodu prevladjuje seljački elemenat, koji ne može ni biti potpuno moralno pao, kaošto klatež velikih gradova, kojih mi, osim donekle Zagreba, nemamo. Naš zločinac je redovno prigodan, kod kojeg se može s uspjehom nastojati oko popravka, a u tu svrhu je osobito prikladan progresivni sustav. Skupni zatvor takodjer vrlo dobro djeluje ; inteligentan čovjek može dugo biti u samoći, ali naši seljaci, naučeni u zadrugama i inače društveno živjeti, mole uvijek, da ih se pusti iz samice, jer da će inače poluditi. Uopće, tko je bio u kaznionici, pa vidio, da se već gotovo po izražaju lica kažnjenika može prepoznati, u kojem se stadiju ovrhe kazni nalazi, ne će nimalo podvojiti o prednostima irskog sustava za naše prilike.

Toliko za sad o ovrsi kazne ; na drugom ću još mjestu iznijeti podatke što nam ih je upravitelj g. dr. Seifert u svom zanimivom predavanju iznio ; a sada ću još prikazati statistički pregled kažnjenika lepoglavskih prema stanju od 2. juna o. g.

Sveukupno : 695 kažnjenika.

Prema stupnju ovrhe kazni : u samotnom zatvoru 35; u skupnom zatvoru 507 ; u posrednom zavodu 122.

Disciplinarno kažnjenih u samotnom zatvoru 31.

Bolesnih : u bolnici 38 ; izvan bolnice 7 ; ove godine do sada umrlo 12.

Po radnji : zaposlenih oko režije i opskrbe 104, obrtom 356 ; poljodjelstvom 189.

Po domovini : iz Hrvatske i Slavonije 635 ; iz Ugarske 26 ; iz Bosne i Hercegovine 6 ; iz Cislitave 23 ; inozemaca 5.

Po vjeri : rimokatolika 445 ; pravoslavnih 235 ; protestanata 8 ; izraelićana 7 ; muhamedanac 1.

Po presudnim sudovima : Zagreb 179 ; Osijek 89 ; Varaždin 47 ; Bjelovar 112 ; Požega 41 ; Petrinja 96 ; Ogulin 66 ; Gospić 14 ; Mitrovica 47 ; domobranski i oružnički vojni sud u Zagrebu 4.

Po dobi : od 16—20 godina 33 ; od 20—30 g. 277 ; od 30—40 g. 185 ; od 40—50 g. 111 ; od 50—60 g. 66 ; od 60—70 g. 19 ; od 70—80 g. 4.

Po trajanju kazni : do 1 godine 33 ; od 1—2 g. 75 ; od 2—5 g. 259 ; od 5—10 g. 189 ; od 10—15 g. 69 ; od 15—20 g. 56 ; doživotno osudjenih 14.

Po zločinima : javno nasilje 8 ; krivotvorenje državnih papira 4 ; silovanje 13 ; oskvrnuće 2 ; ostali zločini bludnosti 1 ; umorstvo 140 ; ubojstvo

Digitized by Google

181 ; teška tjelesna ozleda 17 ; palež 25 ; kradja 197 ; pronevjerenje 9; razbojstvo 61 ; prevara 33 ; zločini po vojn. kaz. zakonu 4.

Po kvalifikaciji :

I. Prviput sudjeni ispod 24 godine stari : a) radi nepromišljenog čina, kojemu nije motiv koristoljublje 31 ; b) radi promišljenog čina, kojemu nije motiv koristoljublje 15 ; c) radi čina, kojemu je motiv koristoljublje 46.

II.* Prviput sudjeni iznad 24 godine stari : a) 92 ; b) 105 ; c) 120.

III.* Priupadnici : a) 5 ;

b) 47 ; b_1**) 2 ; b_2) 11.

c) 81 ; c_1 21 ; c_2 53 ; c_3 31 ; c_4 22 ; c_5 7; c_6 4; c_{10} 1 ; c_{11} 1.

Na uvjetnom dopustu nalazi se 129 kažnjenika, a u bjegstvu 13.

*

Pošto iznesoh ono, što sam mislio da neće škoditi stvari, nastavljam samim opisom naše ekskurzije tamo, gdje prestadoh.

Unidjosmo dakle u samu kaznionicu. Pošto je baš bilo vrijeme, kad kažnjenici objeduju, podjosmo najprije u kuhinju, da vidimo, kako se objed priredjuje. G. upravitelj kaznione i ostala gospoda od zavodske uprave sve nam najpripravnije rastumačiše.

Hrana se kuha za kažnjenike u velikim kotlovima i to parom, koja se producira u susjednoj strojarni. U drugoj manjoj kuhinji za bolesnike kuha se hrana na vatri. Kažnjenici dobivaju za hranu ujutru čorbu ili kavu i krišku kruha, a o podne čorbu i varivo, a triput u tjednu i meso ; osim toga 750 grama kruha, što se peče u vlastitoj pekarni. Večere ne dobivaju osim onih, koji se bave poljodjelskim radom ; ovi dobivaju za večeru varivo. Bolesnici dobivaju pečenje i mlijeko. Okušavali smo hranu, pa smo se uvjerili, da je prilično tečna, a isto tako i kruh.

Nakon što smo prisustvovali i samom objedu kažnjenika u skupnim sobama, koje su takodjer i spavaonice, izadjosmo iz kaznionice, te podjosmo i mi objedovati.

Nakon objeda vratismo se u kaznionicu, i tu nam je, prije nego smo počeli razgledavati pojedine prostorije, održao g. upravitelj dr. Seifert u školskoj sobi kaznioničkoj vrlo zanimivo i informativno predavanje o ovrsi kazne kod nas uopće, a napose u lepoglavskoj kaznionici, te je na to nadovezao svoje misli o reformi našeg sustava kaznene ovrhe. Mislim da će biti dobro, da ovdje iznesem neke zanimive podatske i izvode iz toga predavanja.

G. predavač ističe najprije, kako je starije naše zakonodavstvo iz dobe, kad su se vodile prepirke o temeljima i značenju kazne, vrlo oskudno na propisima, kojima bi se regulirala ovrha kazne. Tek zakonom o ukinuću

** a), b) i c) kao pod I.

* b_1) treći put sudjen, b_2) četvrti put itd. Isto tako kod c).

Digitized by Google

okova, koji je vrlo povoljno djelovao na pomor u kaznionama, učinio se je prvi korak u reformi zakonodavstva na ovom području. Istodobno sa zakonom o ukinuću okova g. 1875. izašao je i zakon o uvjetnom dopustu kažnjenika, a g. 1876. zakon o podredjenju kaznionа pravosudnom odjelu zem. vlade, što je bilo odlučno za način ovršivanja kazni. Po zakonu od 1876. imalo bi pravo nadzora nad kaznionama kr. drž. nadodvjetništvo i kr. drž. odvjetništva, ali se je to pokazalo nepraktičnim, te se zato zakonom od 1891. uvelo posebno nadzorništvo kaznionica. Progresivni sustav uveden je g. 1878., dakle tri godine poslije zakona o uvjetnom dopustu, premda uvjetni dopust nije ništa drugo, nego četvrta karika u lancu progresivnog sustava. Ova znamenita reforma uvedena je naredbenim putem „Naputkom za zemalj. kaznionu u Lepoglavi", a proveo ju je T a u f f e r, koji je i u Ugarskoj kaznione na ovom sistemu preuredio. Naredbeni put je odabran s više razloga, a poglavito stoga, jer su ljudi skeptično sudili o ovoj zamašnoj reformi. Ovaj naputak postavlja kao zadaće kaznione ovrhu kazni i poboljšanje zločinca, a kao zatvor sredstva zatvor, uzgoj i rad.

Odgoj vrši se vjerskim uzgojem, školskim te knjižnicom. Ali po mnijenju dra. S e i f e r t a najbolje je uzgojno sredstvo rad, naravno ako čovjeka zanima. Ali tu treba paziti na granice ; kazniona se ne smije pretvoriti u tvornicu, te na prvom mjestu mora biti ovrha kazni, a na drugom produktivnost rada ; ako je tomu tako, otpada i prigovor, da kazniona konkurencijom guši mali obrt. U lepoglavskoj kaznioni bave se kažnjenici obrtom i poljodjelstvom ; užarski posao vodi tvrtka Brüll, a ostalo kazniona u vlastitoj režiji.

Da se može uspješno ovrha kazne provoditi, treba upoznati kažnjenika ; u tu svrhu služi samotni zatvor. Broj je samica u Lepoglavi ograničen, pa se radi toga trajanje zatvora samotnog redovno skraćuje ; mnoge su samice pregradjene, ali ne služe dobro svrsi, jer su tanki zidovi. U samici obavlja kažnjenik jednostavne poslove, kao na pr. čihanje perja i slično. I oni kažnjenici, koji su u samicama, šeću 2 sata dnevno, ali ni za vrijeme šetnje ne smiju razgovarati.

Iz samice dolazi kažnjenik u skupni zatvor ; tu se razvija njihov društveni život, koji pokazuje sve mane i vrline društva ljudskog uopće. Za vrijeme skupnog zatvora bave se kažnjenici obrtom ili poljodjelstvom ; radione su odredjene prema obrtu, a spavaonice prema klasifikaciji kažnjenika. Skupni zatvor, a prema tome i kazniona, razdijeljen je na 6 odjela. Dva odjela (III. i VI.) zapremaju kažnjenici, koji idu na poljodjelski rad izvan kaznione ; to su većinom seljaci, koji su osudjeni na kraću kaznu i oni, koji će naskoro doći u posredni zavod. Ljudi ispod 24 godine osudjeni prviput zapremaju II. odio, a iznad 24 godine prviput osudjeni radi čina, koji nije potekao iz koristoljublja I. dio ; kažnjenici, koji su navršili 24 go-

Digitized by Google

dine, a osudjeni su prviput za kradju ili drugiput radi drugih zločina, zapremaju IV. odio, a oni koji su radi zločina iz koristoljublja drugiput, a radi drugih zločina trećiput ili više osudjeni, zapremaju V. odio ; osim toga su po pojedinim sobama još dalje klasificirani. Vrlo je nezgodno, što su spavaonice skupne, jer se u njima dogadjaju kojekakove nepodopštine, pa bi mnogo bolje bilo, kad bi kažnjenici za vrijeme odmora i noću bili potpuno izolovani.

Kažnjenici dobivaju i nagradu za rad, koja se kreće izmedju 2 i 20 filira ; mnogi naravno ne dobivaju ništa. Od ove nagrade, ako nema proti tomu razloga, može sam na dopuštene užitke trošiti do iznosa od 2/3, te se u tu svrhu vodi u blagajni posebna knjiga, u kojoj ima svaki svoj konto.

Iz skupnog zatvora dolaze kažnjenici u posredni zavod, a odavle na uvjetni dopust. Na premještenje u posredni zavod ima pravo 66% sviju kažnjenika, a na uvjetni dopust 55%, no faktično ga dobije tek 30%, dok ostali tu pogodnost izgube radi lošeg ponašanja.

Pošto je g. predavač lijepo osvijetlio sve prednosti progresivnog sustava, iznio je svoje misli o reformi ovrhe kazni. Neopravdana je po njegovom mnijenju ustanova, da doživotno osudjeni nemaju prava na uvjetni dopust ; u Bosni imadu to pravo nakon 15 godina. Nadalje je anomalija, da netko može na uvjetni dopust, a nema prava doći u posredni zavod ; to je posljedica toga, što je zakon o uvjetnom dopustu izišao prije, nego je uveden progr. sustav. Nadalje bi trebalo osnovati posebni zavod za nepopravljive priupadnike cijele zemlje, jer ovi i tako ne participiraju na pogodnostima progr. sustava, te bi kod njih mogle biti radionice manje i noću potpuno izolovanje. To bi bilo izvrsno sredstvo, da se očuvamo od internacionalnih tatova i gradskog klateža, a mogao bi se takav zavod osnovati baš u Lepoglavi kao pendant zavodu za mlade delikvente u Mitrovici. Premda nadalje progr. sustav kod nas vrlo dobro djeluje, tako da ima vrlo malo slučajeva opoziva uvjetnog dopusta, a i priupadnika ima malo medju onima, koji bi na uvjetni dopust bili pušteni, ipak se ne može kaznom mnogo postići u pravcu popravka kažnjenikova. Zato treba obratiti pažnju preventivnim sredstvima ; uzgojni zavodi i popravilišta imati će na tom polju mnogo više uspjeha. Treba nepopravljive izolirati i osnovati prisilne radionice poslije ovrhe kazni, pa ćemo mnogo dalje doći u borbi protiv zločina.

To je eto u glavnim crtama ekscerpat toga zanimivog predavanja, na koje je odmah prof. dr. Šilović nadovezao par riječi, istaknuv naročito takodjer potrebu odijeljenja kažnjenika u spavaonicama, i naglasiv potrebu reforme sustava ovrhe kazni naročito i u tom pravcu, da i oni, koji su radi zločina iz koristoljublja osudjeni dobiju pravo na uvjetni dopust, koji bi baš za ove imao najviše smisla, jer se na njima najlakše mogu iskušati prednosti progresivnog sustava.

Digitized by Google

Nakon što je još prof. dr. Miler stavio nekoliko stvarnih opazaka, zaputismo se, da razgledamo samo uredjenje kaznione.

Najprije podjosmo u gornje samice, u kojima se nalaze sami novajlije ; kažnjenici ih nazivaju „Zuwachs". U donjim se nalazi ponešto novajlija, ali većinom su tu priupadnici i disciplinarno kažnjeni. Tuj već nadjosmo interesantnijih tipova, medju njima jednoga, koji je po pripovijedanju upravitelja sklon svakom zločinu ; dakle izraziti Lombrozov kriminaloid. Tu je i specijalista Berger, tat od navade, koji je od svojih 62 godina 30 godina prosjedio u Lepoglavi. Na svakim vratima nalazi se pločica s imenom kažnjenika i kvalifikacijom, a isto takove ploče vise i na vratima skupnih zatvora.

Nakon toga razgledasmo radionu tkalaca, a zatim prostorije, u kojima se goje svilene bube, a odavle podjosmo u radione postolara i krojača. Nakon što smo još u samoj zgradi vidjeli rad knjigoveža i stolara, izadjosmo u prostrano dvorište, gdje razgledasmo redom radione grebenara, kovača, bravara, kefara, tokara, košarača, bačvara i užara, koje se nalaze u samom dvorištu i duž cijeloga istočnoga zida kaznioničkoga.

Kroz cijelo to vrijeme razgovarali smo se s kažnjenicima, ispitivali ih o njihovim prilikama, a ljubezni g. upravitelj i ostali članovi uprave spremno su nam tumačili sve uredbe i upozoravali nas na sve, što je bilo zanimanja vrijedno.

Nakon što smo još razgledali bolnicu, stroge tamne zatvore u prizemlju i u podzemlju pod župnom crkvom, zatim prodavaonu zavodskih produkata i pisarne, te obje kapele, završismo pregledavanje toga dana, bogati utiscima i sa sasvim drukčijim pojmovima o kaznioni i kazni, nego što smo ih dan prije imali.

Drugi dan prije podne podjosmo u posredni zavod. Ovaj leži neposredno kraj kaznione, te sastoji od glavne zgrade, u kojoj su spavaonice i radione kovača i kolara, koji rade samo ono, što treba za gospodarstvo u posrednom zavodu ; inače se svi bave poljodjelstvom. Osim glavne zgrade, nalaze se tu nuzgredne gospodarske zgrade, staje za krave, konje itd.

Ovdje se odmah osjeća, da vlada drugi duh. Dok su kažnjenici u samicama, a i u skupnim zatvorima većinom tmurna i očajna obličja, ovdje su ljudi očevidno veseliji i zadovoljniji. Upravo je dirljivo gledati naše seljake, kako radosno timare blago, sjećajuć se valjda svojih dalekih domova.

Razgledav posredni zavod, povratismo se u kaznionicu, gdje nam je veleč. g. Županac pročitao svoja opažanja i karakteristične crte nekih interesantnijih kažnjenika, kao Rataića, Tandarića i dr. G. Županac se naime i sam bavi specijalno kriminalističkim studijama, pa pošto mu je moguće kao svećeniku doći s kažnjenicima u intimniji saobraćaj, studira on karakter interesantnijih tipova, ispituje njihov predživot itd., pa sva ta svoja opa-

Digitized by Google

žanja bilježi. Posao doista vrijedan truda, koji bi mogao danas sutra dobro poslužiti kojemu kriminalisti.

Pošto je medjutim već i vrijeme poodmaklo bilo, a mi smo htjeli još da popodne učinimo izlet u Trakošćan, prekinusmo i s tim, te se oprostismo sa zidinama lepoglavskim i s onim nesretnicima, koje u sebi kriju, te tako završismo naučni dio svoje ekskurzije.

A sada da još reknem koju o životu kažnjeničkog društva uopće, te o dojmu, što ga pojedini kažnjenici na čovjeka učine. Život im je jednoličan i turoban ; bijeda im je utisnula svoje znakove u obličje, ali su inače u glavnome obični ljudi, koji se bitno ne razlikuju od ljudi u vanjskom društvu. Često čovjek čisto ne može da vjeruje, kad mu pokažu ovoga ili onoga, koji je počinio kakav teški zločin, jer smo se naučili, da si zločince predstavljamo kao neke abnormalne pojave. Uopće je sve to teško opisati ; to treba čuti, vidjeti i promatrati. Jedno tek mogu reći : sve ono, što sam u kaznioni opažao još me je dublje ukrijepilo u onim nazorima, koje sam gore o zločinu kao socijalnoj pojavi razvio. Kažnjenici, ako u glavnom i ne lažu, kad se radi o pitanju njihove krivnje, poriču malne svi gotovo svaku krivnju, ili bar nalaze stotinu ispričnih razloga, koji im subjektivno krivnju umanjuju. Ako se i nadje koji, koji će reći da je kriv, i dapače da je pravo što trpi, možemo to lako razumjeti, kad pomislimo, da i zločinci žive pod utjecajem društva, jer nijedan nije potpuno izvan njega ; i oni imadu moć apstrakcije i stanoviti socijalni osjećaj, što je posve naravno i nužno, pogotovo kod prigodnih zločinaca ; ali ipak bar za konkretni slučaj ostavljaju si, kako se može opaziti, otvorena vratašca, na koja izilaze sami pred sobom čisti i opravdani. To nam je potpuno jasno, pošto znademo, da bi protivno značilo negaciju sama sebe, koja je psihološki nemoguća.

Namjerih se na nekog 70-godišnjeg starca, osudjenog radi ubojstva nekog rodjaka. On ne samo, da se ne priznaje krivim, već kaže da mu je žao, što nije ubio i brata ubijenoga ; kad bi sud znao, kaže, što je on pretrpio, dao bi mu zlatan krst, mjesto što ga je na robiju osudio.

Nadjosmo i primjera za t. zv. moral insanity. Ciganin neki oteo nekom seljaku kožu njegovog parnulog blaščeta, jer je mislio, da ima na to pravo, pošto im je živoder dozvolio, da odiru parnulo blago ; sada sjedi u tamnici radi razbojstva. Dječak opet neki, osudjen radi kradje sladora iz željezničkih skladišta misli, da je imao pravo uzeti tamo, gdje je bilo mnogo „kontrebande", kako on to naziva. Jasni primjeri, kako si čovjek, koji se nalazi izvan društva, stvara posebni vlastiti moral i ideje o pravu.

Prema tome shvaćaju i kaznu u glavnom kao nasilje ; ne razumiju joj prave svrhe, te je vrlo teško podnose. Kaznionicu nazivlju živim grobom ; prema vanjskom društvu su dosta nepovjerljivi. Osjećaju se slabiji i potlačeni, pa se zato služe simuliranjem i lukavštinom, naročito prepre-

Digitized by Google

deniji i priupadnici ; mnogi rezigniraju na sve ili su apatični ; impulzivniji znadu biti i grubi, dok ih ima, koji i plaču. Većini je drago, kad pobudi samilost, te se čini, da i nastoje oko toga. Solidarnost je kod njih u nekom pravcu vrlo razvijena, osobito kad dodju u odnos prema vanjskom društvu. Tako n. pr. onoga, koji što odade, treba staviti u samicu, jer bi ga ubili ostali.

I abnormalnih ima priličan broj. Za ove bi doista trebalo, da se, kako je to dr. Seifert lijepo istaknuo, urede posebni zavodi, nešto izmedju ludnica i kaznionica, kao što to ima u drugim modernim državama. Tandarić n. pr., koji je pred 3 godine počinio zločin protiv naravi na jednom dječaku, a zatim razrezao nožem svojoj žrtvi trbuh, kastrirao je sam sebe u tamnici škebom ; često ne će da jede i po 10 dana ; čovjek uopće očevidno abnormalan, te nipošto ne spada u kaznionicu. Ili Rataić, koji silno trpi na megalomaniji i ne podnosi nipošto, da mu se protuslovi ; u takovom slučaju postaje naprasit i opasan, a i inače odaje znakove abnormalna čovjeka. Jedan opet pripovijeda, da ga po noći nešto „jezi" po trbuhu i prsima, i pod krevetom mu lupa, pa je molio upravitelja, da ga zatvori u samicu, jer se boji drugova ; pati očito od hiperestezije sluha i, kako dr. Seifert misli od sexualne neurastenije.

Imade i nekoliko epileptičara, 5—6, i ovi su svi radi paleža sudjeni. Palikuće su uopće gotovo svi degenerirani.

Disvulnerabilnih nema, kako nas je uvjeravao dr. Seifert, već su baš naprotiv, kao što to i Bär tvrdi, osjetljiviji tjelesno, nego ljudi na slobodi. Praznovjerni su i vjeruju u sanje, a mnogi su i pobožni. Samoubojstava nema mnogo, a ako se koji i ubije, to je redovno kod nastupa kazni ; u takovom slučaju se redovno dogadja, da ih se više ubije jedan za drugim. Od bolesti najviše hara medju kažnjenicima tuberkuloza, naravno radi lošije hrane i nedovoljnog kretanja na čistom vazduhu. Oni, koji prije navršene dvadesete godine nastupe dulju kazan, postaju redovno žrtve tuberkuloze.

Što se tiče njihovog duševnog života, taj je naravno razvijen dosta slabo. Svake nedjelje i blagdana polaze službu božju u zavodskim kapelama ; škola je razdijeljena u tri razreda, te je moraju obligatno polaziti svi do navršene 24. godine, a ostali ako hoće dobrovoljno. Velikih uspjeha naravno škola ne može postizavati, a isto tako ni knjižnica, jer nema dovoljno zgodnih knjiga na našem jeziku pisanih. Knjige im se posudjuju na 14 dana i to prema tome, kako odgovaraju njihovoj naobrazbi. Oni ih uostalom niti ne čitaju rado; najvole knjige sa slikama; i kriminalne romane, kad bi im ih tko htio davati, vrlo bi rado čitali.

*

Digitized by Google

Poslije objeda oprostismo se srdačno sa članovima uprave kaznioničke, te se povezosmo kolima put Trakošćana, a s nama i upravitelj dr. Seifert. Oko 2 sata stigosmo na mjesto. Na strmom brežuljku sazdana je na pećini impozantna gradjevina, gnijezdo grofova Draškovića. Okružuje ga prekrasan perivoj, a pod strmim brežuljkom modri se lijepo jezero Trakošćansko.

Dvorac je sam pun umjetnina i starina poput kakove bogate riznice ili muzeja ; uz starohrvatske „bilikume" koči se tuj mač Murada IV., optočen draguljima ; oklopi i koplja, krasne slike, bogato uvezene stare knjige, sva ta raskoš i aristokratski sjaj pravi je antipod „kući žalosti", što je pred par sati ostavismo ; i možda je baš zato na nas učinila još veći dojam.

Razgledav nutrašnjost dvorca, spustismo se niz brdo, posjedamo u kola, te potjeramo put Krapine. Tu nas opet dočeka mjesna inteligencija s g. predstojnikom Doganom i g. sudcem Manzonijem na čelu. Prošetav se mjestom i razgledav pećine, gdje su nadjene iskopine krapinskog čovjeka, posjedamo u vrtu jedne gostione, da se malo okrijepimo i kratak čas pozabavimo, a zatim na kolodvor. Na trgu pred spomenikom Ljudevita Gaja odpjevasmo „Lijepa naša domovino" i uskliknusmo trokratni: Slava! Na kolodvoru se opet srdačno pozdravimo i oprostimo s upraviteljem drom. Seifertom i gostoljubivom krapinskom gospodom, i za kratko vrijeme eto nas u našem bijelom Zagrebu.

Tako se eto svršilo ovo naše naučno putovanje ; a ja još smatram svojom ugodnom dužnošću, da se na ovom mjestu u ime svojih drugova najtoplije zahvalim poglavitom gospodinu ravnatelju dru. Seifertu i ostalim članovima kaznioničke uprave, koji su nas gostoljubivo dočekali i primili, te nam u svemu zborom i tvorom najsusretljivije na ruku išli ; srdačna nadalje hvala na gostoljublju krapinskoj gospodi, a naročito poglavitoj gg. Doganu i Manzoniju, te uopće hvala svima, koji su nam prigodom ovoga izleta bilo na koj način ljubav iskazali. Napose pak hvala našoj gg. profesorima, koji su ras na ovaj lijepi i korisni izlet poveli, te nam tako dali prilike, da svoje znanje i poznavanje života ovako dragocjenim iskustvom obogatimo.

Emanuel Latković.

K tumačenju §. 431. i § 440. o. g. z.

Prema § 431. o. g. z. stiče se vlastničtvo na nepokretnine jedino upisom u javne knjige.

Prema toj nauci nije onaj, kojemu je fizično, ma i s namjerom, da steče vlastničtvo, tradirana kakova nepokretnina, sve dotle vlastnik, dok ne izposluje upis u javne knjige, jer pravi, jedini vlastnik stanovite nekretnine ostaje onaj, koji u javnim knjigama aparira kao takav.

Digitized by Google

Stečniku „predajom" (traditione) stanovite nepokretne imovine pripada pravo tražiti od tradenta, da mu dozvoli grunt. upis na te nepokretnine, odnosno, da mu stavi prigovor, da su preporne nekretnine njemu prodane i predane.

Proti singularnom successoru ne pristoji stečniku traditione ni tužba ni upis, ni gore pomenuti prigovor.

Imade medjutim pravnika, koji protivno uče te vele, da i fizičnom tradicijom nekretnine primatelj stiče vlastničtvo te da mu pristoji pravo tužbe na upis kao i gore pomenuti prigovor ne samo protiv tradenta, već i protiv svakog singularnog successora.

§ 440. o. g. z. odredjuje, da, ako li je vlastnik istu nepokretnu stvar ostavio dvim različnim osobama, stvar pripada onoj, koja je ranije zaiskala uknjižbu.

Prama tome utemeljuje izvanknjižni kup samo osobno pravo protiv prodavaoca na predaju, a ne prieči, da drugi kasnije steče uknjižbu na istu nekretninu, ma da je ovaj znao za prije učinjenu kupoprodaju te nekretnine, jer se iz ove okolnosti same ne može još izvoditi himbeno postupanje na štetu prijašnjeg kupca, a samo ovo bi potonjega ovlastilo napadati kao ništetnu kasniju kupoprodaju (R. od 7. 11. 1883. C. II. 241.).

Imade u cisl. judikaturi protivnih riešitaba, a tako i u nas, jer jedne predpostavljaju za stečenje prava vlastničtva, kad se ista nekretnina prodaje više osobama, po § 440. o. g. z. bona fides, dok prama drugim riešitbama pri tom bona fides ne odlučuje.

Pošto su i u našoj judikaturi gornja pitanja preporna, to priobćujem niže navedeni pravni slučaj, koji je po kr. stolu sedmorice pravomoćno riešen.

Pred kr. kot. sudom u K. podigao je H. P. po odvj. dr. A. S. tužbu protiv T. udove Č. i drugovom kao nasljednikom pok F. Č. po odvj. F. B. kojom traži priznanje prava vlastničtva i ustup u posjed čestice kat. br. 111J/1./100. ul. br. 121. opć. D.

Tužitelj H. P. veli, da je on kupio ugovorom od 9. juna 1901. od gruntovnog vlastnika F. T. nepokretnine ul. br. 121. opć. D., a po tom i gornju česticu, koja je u tom uložku bila gruntovno upisana na ime prodavaoca F. T.

Tuženi priznavaju, da se oni nalaze u posjedu utužene čestice, nu vele, ne bez ikakovog pravnog naslova, jer da su oni odnosno njihov prednik F. Č. tu česticu kupili ugovorom od 29. oktobra 1889. za kupovninu od 400 K od gruntovnog vlastnika F. T. od kojeg je prepor kupio i tužitelj, nu mnogo godina kasnije i da je prodavaoc predao posjed prepora pok F. Č.

Nadalje se brane tuženi i time, što je tužitelj kupujući prepornu česticu znao za njihov posjed, znao, da kupuje tudju stvar, naime njima već prije prodanu, prama čemu, da je radio mala fide.

Digitized by Google

Iskazom svjedoka dokazana je istinitost ugovora od 9. juna 1901. naime onog, temeljem kojeg je tužitelj postao gruntovnim vlastnikom prepora, dok je istinitost ugovora tuženika dokazana priznajom samog tužitelja.

Nakon provedene razprave izdao je kr. kot. sud u K. osudu od 8. februara 1909. broj 874/gr. kojom udovoljuje tužbenom zahtjevu i osudio tužene na platež parbenog troška.

U razlozima veli prvomolbeni sud sliedeće:

„Pošto su parbene stranke dokazale jednaki naslov stečenja, to ide tužene prvenstvo radi toga, jer posjeduju stvar po § 374. o. g. z. dok s druge strane pripada objekt prodajni onoj, koja je zatražila ranije uknjižbu dakle tužitelju po § 440. o. g. z."

Nadalje veli prvomolbena osuda: „Pošto su tuženici prigovorili tužitelju, da je on sklapajuć sa F. T. ugovor radio mala fide, da je znao, da je ova preporna čestica već prije njima prodana i na tom temelju, da su oni do posjeda njenoga došli, što je tužitelj porekao, valjalo im je taj svoj prigovor i dokazati, jer taj dokaz njima prinadleži, a ne tužitelju, jer taj prigovor pristoji tuženikom, naime, da je njima preporna čestica već prije bila prodana, samo onda po § 440. o. g. z., ako mogu da dokažu, da je tužitelj sklapajući svoj ugovor znao za tu činjenicu, što ali tuženim nije uspjelo da dokažu".

Protiv ove osude uložili su tuženici priziv i žalbu ništovnu, te je kr. banski stol svojom osudom od 26. augusta 1909. br. 8426. gr. uvažio priziv i tužitelja sa njegovom tužbom uz preboj parbenog troška odbio i to iz ovih glavnih razloga:

„uvaživ, da F. T. kada je sklopio kupoprodajni ugovor od 9. juna 1901. sa tužiteljem nije bio više ni posjednik ni faktični vlastnik katastralne čestice br. 1119/1/100., da ju po tom tužitelju ni prodati mogao nije, jer nitko ne može više prava drugomu ustupiti, nego li sam ima (§ 442. o. g. z.) —

uvaživ, da prema gore rečenom iskazali su i dokazali su tuženi svoj valjani pravni naslov istinitog posjeda, pak sve i onda, kada bi i dokazano bilo, da je tužitelj uz ostale čestice kupio i kupiti mogao i uparničenu česticu, ne bi tužiteljevom zahtjevu gledom na propis § 374. o. g. z. zadovoljiti se moglo, jer u tom slučaju pristoji tuženiku prednost već za to, što posjeduje stvar.

Prema ovom pako stanju irelevantno je pitanje o zloj vjeri i po tom prigovor tuženički, koji takovu zlu vjeru tužitelju nasuprot stavljaju, nije i ne može biti ovdje odlučan, akoprem i u tom pogledu su tuženi ponudili tužitelju bili glavnu prisegu glede okolnosti, da on nije šiljao nekog F. B. prvotuženoj sa porukom, da se kani sječe šume navodno na uparničenoj čestici, jer da on kani kupiti nepokretnine F. B., koju ali prisegu tužitelj prihvatiti nije htio u onom smislu, kako mu je navraćena.

Irelevantno je to pitanje već za to, što je zajednički prednik prućih

Digitized by Google

stranaka F. T. bio dužan tužitelja ubavjestiti, da je on već prije F. Č. kat. čest. br. 1119/1/100. prodao, stoga ako je tko u ovom predmetu u zloj vjeri u obće postupao, to je samo F. T. biti mogao, ako tužitelja o kupoprodaji još godine 1889. sa F. Č. sklopljenom ubavjestio nije, a s druge strane baš iz okolnosti te, što se ovdje radi o čestici, koja je kao pašnjačka pripadnost u svoje doba F. T. pripala i koju je on F. Č. još god. 1889. prodao te što se od to doba ovaj odnosno njegova ostavina u posjedu nalazi, mora se razložno zaključiti, da je tužitelj dobro znao, da se F. T. u posjedu uparničene pašnjačke pripadnosti više ne nalazi, a kad to, onda mu je bila dužnost prije sklopljene kupoprodaje o stvari se izvjestiti, što mu je napokon kraj živućeg prodaoca lahko moguće bilo".

Protiv osude kr. banskog stola uložio je tužitelj previd, nu kr. stol sedmorice potvrdio je svojom vrhovnom osudom od 30. decembra 1909. broj 5383. gr. osudu druge molbe.

Bogdan Barbot, odvjetnik.

Mora li ovrhovoditelj po §-u 441. gpp. u ovršnoj molbi navesti točan račun glede svota i vremena učinjenih nakon osude otplata.

U broju 4. Mjesečnika priopćena je rješitba kr. stola sedmorice od 9. decembra 1909. br. 5037, kojom je bila odbijena ovršna molba, jer da je ovrhovoditelj naveo, da mu je na račun tražbine nešto plaćeno, ali nije naveo, što je u ime otplate i kada primio, te kako je zaračunao.

Nu ovršnom molbom od 12. septembra 1908. br. 14218 zamolio je A. G. kod kr. sudbenog stola u O. ovrhu na temelju platežnog naloga izdanog dne 26. oktobra 1895. br. 7860 pcto. 7500 for. = 15.000 K spp., navedši, da mu je ovršenik W. R. na račun glavnice platio do sada iznos od 4942 K 58 fil., dočim je ostatak od 10057 K 42 fil. spp ostao do danas nenamiren, radi kojeg glavničnog ostatka sa 6% kamatama za tri godine od danas natrag računajući, troškom mjenbene tužbe od 40 K 10% pristojbom od platežnog naloga odmjeriti se imajućom i troškom ovršne molbe — da traži dozvolu pljenitbe, procjene i dražbe.

Kr. sud. stol u O. dozvolio je odlukom od 17. septembra 1908. br. 14218 ovrhu radi toga ostatka sa navedenim pripadcima, akoprem je iz sudbenih spisa bilo vidljivo, da je dne 26. oktobra 1895. br. 7859 na tužbu istog tužitelja proti istom tuženiku bio izdan još i drugi platežni nalog pto. 7500 for. = 15.000 K spp, — da je na temelju tih dvaju platežnih naloga bila još g. 1895. i 1896. vodjena ovrha, tečajem koje su oba predmeta i formalno spojena bila

Digitized by Google

u jedan spis, i akoprem je u spisima ležala odluka rekviriranog kr. kot. suda u N., da je ovrhovoditelj od zadnje dražbe, koja je po tom kotarskom sudu bila odredjena na dan 16. decembra 1896., odustao, te od ovog vremena nikakov dalnji ovršni čin preduzet bio nije.

U utoku W. R. proti toj odluci od 17. septembra 1908. br. 14218 navedeno je medju inim takodjer, da ovrhovoditelj, za kojeg je izdan platežni = 15.000 K spp, ima iskazati, k a d a i k o l i k o j e p r i m i o n a r a č u n t r a ž b i n e, d a l i j e o v e p l a t e ž e o b r a č u n a o p o § 1416 o. g. z., t e k a k o j e z a n j e g a t o b o ž n j i s a l d o o d 10057 K 42 f i l. n a s t a o, a ne samo navesti u ovršnoj molbi puku svoju tvrdnju.

Kr. banski stol potvrdio je rješitbom od 28. jula 1909. br. 14690 prvosudnu odluku, a da se nije ni obazreo na gore istaknuti utočni prigovor.

U izvanrednom previdnom utoku ovršenika W. R. opetovan je taj prigovor, te baš potkrepljen rješitbom kr. banskog stola od 8. juna 1909. br. 14092, koja je priopćena u broju 4. Mjesečnika iz ove godine, te je ova rješitba bila i priložena izvanrednom previdnom utoku.

Nu kr. stol sedmorice otputio je izvanredni previdni utok u pomanjkanju uvjeta § 318 gpp rješitbom svojom od 18. novembra 1909 br. 4453 a ipak je poslije toga u rješitbi svojoj od 9. decembra 1909. br. 5037, koja je priopćena u br. 4. Mjesečnika iz ove godine, zastupao glede pitanja tog sasma protivno stanovište.

Dakle quid juris?

Po mom mnijenju ne treba po § 441 gpp. u ovršnoj molbi navesti točan račun glede svota i vremena otplate, kako to misli vrhovna rješitba od 9. decembra 1909. br. 5037, već samo konačni rezultat tog računa, jer ako je ovršenik u stanju dokazati, da taj rezultat ne stoji i da uslijed otplata uslijedivših nakon osude m a n j e duguje, onda mu valja postupati po § 445 gpp. eventualno 444 gpp., upravo tako, kao kada bi ovrhovoditelj usprkos otplatama (o kojima šuti) tražio c i j e l u dosudjenu mu svojevremeno svotu,

Sudac se u r e d a r a d i ne treba brinuti za to, da li konačni rezultat računa stoji ili ne, čim bi povrijedio raspravno načelo našeg parbenog postupnika, — a po § 441. gpp mora biti samo točno navedeno, što ovrhovoditelj traži u ime glavnice i u ime pripadaka.

Pošto ali nazočno pitanje kod svakog suda prve molbe vrlo često nastaje, to bi radi ustalenja prakse možebiti potrebno bilo, da se povede postupak po § 14 d) zakona od 23. februara 1893. o nutarnjem uredjenju kr. stola sedmorice.

Dr. J u l i j e S p r i n g e r.

Digitized by Google

Zločin i umobolja u Hrvatskoj i Slavoniji tečajem g. 1908.

Izvješćuje dr. Fran S. Gundrum-Oriovčanin.

U broju 8. i 9. godine 1909. „Mjesečnika pravničkoga društva u Zagrebu" štampan je moj sastavak pod gornjim naslovom, ali za g. 1907., no kako sam prije neduga vremena dobio zanimivo, kratko ali iscrpivo obradjeno „Zdravstveno izvješće kr. zem. zavoda za umobolne u Stenjevcu za godinu 1908. što ga je sastavio ravnatelj tog zavoda dr. Ivo Žirovčić, rado bi, da se malko svrnem na gornje pitanje, koje je u poglavju XI. A. na str. 31. navedenog izvješća obradjeno.

Iz iskaza — koji se tiče samo **Hrvata** — se vidi, da je svega bilo 7 osoba, od kojih 6 muškaraca i 1 ženskinja (prama 15 i to 14 muških i 1 ženska godine 1907.), koji su iz istražnoga zatvora dovedeni u kr. zemaljski zavod za umobolne u Stenjevcu.

Njih 6 bijahu rkt., a 1 gr.-i. vjere ; 5 (1 ž. 4 m.) seljačkog stališa, 1 sudbeni kancelista i 1 mesarski kalfa, — razmjer prirodan, jer je kod nas seljački stališ najbrojniji.

Trojica su oženjena, 1 udata i tri neoženjena.

Kod trojice (muškarci) nije dokazana nikakva duševna bolest, te je u izvješću navedeno „Sine psychosi" i tako dolaze u obzir samo četiri osobe (1 ženskinja i 3 muška), prama devet odnosno osam, g. 1907., kod kojih se dokazala koja duševna bolest i za koje se može reći da su zločin počinile u neubrojivu stanju.

Broj je dakle osoba — koje su tečajem 1908. god. u poremećenom duševnom stanju nešto počinile, što se ne bi smjelo počiniti — za polovicu manji, nego 1907. godine.

Svakako neznatan broj, ako uzmemo u obzir, da je u Hrvatskoj i Slavoniji tečajem 1908. godine osudjeno :

Osoba radi zločina	2.778	(prama	2.804	god.	1907.)
„ „ prestupka	115	(„	117	„	„)
„ „ prekršaja	30.906	(„	31.554	„	„)
Ukupno	33.799	(prama	34.475	god.	1907.)

Kod našega se promatranja valja obazrijeti samo na zločine, jer su osobe iz istražnoga zatvora došle na liječničku pregledbu u kr. zem. zavod za umobolne u Stenjevac, koje su počinile nedjelo, što se po zakonu vrsta medju zločine.

Značajno je, da su svi hereditarno opterećeni, od kojih je samo 1 ženskinja bila bolesna prije zatvora.

Trojica odnosno dvojica su pijanci (jedan počinio pokušano a drugi pokušano grabežno umorstvo). Prije bijaše kažnjen : jedan radi zločina i

Digitized by Google

dvojica radi prekršaja, a p i s m e n i bijahu polovica, odnosno d v o j i c a (muškarci), n e p i s m e n i pako d v o j i c a (1 muški i 1 ženskinja).

Time bi iscrpio sve što sam našao za shodno, te glede daljega razjašnjenja upozorujem na moj gore pomenuti sastavak u M j e s e č n i k u; ali ću samo još navesti, da je kod 295 tečajem 1908. god. priraslih bolesnika bilo **15** (14 muških i 1 žena) koji su primljeni radi a l k o h o l i z m a (medju njima je 6 seljaka, 4 obrtnika, 2 trgovca, 1 svećenik, 1 cestar i ženskinja supruga oružnika) dakle u 5%, gdje je kleti alkohol doveo nesrećnike u ludilo!...

Ova činjenica ne treba daljega tumačenja, odviše izbija, odviše je jasna i zahtijeva, da se boj povede protiv svega, što potkapa i uništuje zdravlje čovjeka.

PRAVOSUDJE.

A. Gradjansko.

Zahtjev po §§ 850. i 851. gradj. zak. podiže se neparbenim putem, ostajuć prosto strankam zavesti parbeni postupak, ako se smatraju povrijedjenima u svojim pravima sudskom neparbenom odlukom.

Prvi sudac je prihvatio tražbu općine S. proti općini K. za postavljenje mejaša. Drugomolbeni sud je odbio tužbu, a c. k. vrhovni sud u Beču presudom 15. marta 1910. poslov. br. Rv. IX. 30. oktobra odbio je rezviziju tužitelja radi ovih r a z l o g a: Na temelju pravomoćne sudačke izreke, polag koje općini tužiteljici pristoji isključivo pravo vlasništva i posjeda na nekretnini, naznačenoj u tužbi, te polag koje tužena općina je dužna, da se kani svakog pačanja stavlja tužitelj zahtjev, da se prama spomenutoj općini ima presuditi da se okolo rečene nekretnine postave medjašni znakovi. Pravom ističe naprama tomu prizivna presuda, da je tužitelju, koji nipošto ne tvrdi, da je u tomu ma bilo na koji način bio od tuženice zapriječen, prosto da na svojoj vlastnosti namjesti medjašne znakove, te da u nazočnom slučaju fale činjenične pretpostavke za primjenu propisa bilo § 850. bilo § 851. Gradj. zak. u ostalom je postupak, koji se ima zavesti u slučajevima spomenutih §§ neparben, a parbeni se postupak ima u takovim slučajevima zavesti tek onda, kad bi se koji od medjašnika kojom sudskim odredbom, izdanom u neparbenom postupku, smatrao povrijedjenim u svojim pravima. Riješenje prizivnog suda, koje se u suštini oslanja na ovim razmatranjima, počiva na ispravnom pravnom prosudjenju stvari, te po tomu ne postoji revizijski razlog § 503. br. 4. gr. post. P. D.

Digitized by Google

Nasljednici se ne smatraju prema ostavitelju trećim osobama, pa se na ostaviteljeve nekretnine, prodane na dražbi prije uručbe (ostavini), može ishoditi uknjižba prava vlastničtva i onda, ako su nasljednici na temelju uručbene isprave, već kao vlastnici njihovi uknjiženi.

T. T., I. Sd. i W. iz R. kupila je medju ostalima na javnoj ovršnoj dražbi i dio nekretnina Josima I., pa joj je, pošto je dražbenim uvjetima udovoljila, izdana i uručbena isprava od 12. novembra 1902. br. 037—02/10. Medjutim je Josim I. umro, i na temelju uručbene isprave, izdane nakon dovršenja ostavinske rasprave iza njega (21. decembra 1899. pod br. 17777), upisani su njegovi nasljednici kao gruntovni vlastnici diela nekretnina ul. br. 185 po B.

Molbu T. T., I. St. i W. za uknjižbu prava vlastništva na tom dielu nekretnina gr. ul. br. 185. po B. odbio je kr. kotarski sud kao gruntovna oblast u R. odlukom od 13. novembra 1909. br. 3607 i to iz slijedećih razloga:

Prema ustanovi § 71. gr. z. može se uknjižba ishoditi samo onda, ako je onaj, protiv koga se ishoditi ima, upisan kao vlastnik odnosnoga nepokretnoga dobra.

Ustanova § 73. gr. z. dozvoljuje uknjižbu vlastništva na ostavnikove nepokretnosti, ako su ove prodane prije uručbe, neposredno na dostalca, dakle onda, ako nisu nasljednici upisani kao gruntovni vlastnici.

Pošto je pako u ovom slučaju ostavina Josima I. raspravljena i nasljednicima uručena i isti kao vlastnici u gr. ul. br. 185 po B. njegovih nekretnina upisani, te tako Josim I., protiv koga je izdana uručbena isprava od 12. novembra 1902. br. 037—02/10, nije više vlastnik odnosnih nekretnina, pa uručbenica stoji u protuslovju sa gruntovnicom — valja molbu odbiti.

Usljed utoka moliteljice u kom se žali, da je gornja odluka osnovana na krivom tumačenju §§ 71, 72 i 73 gr. r. — jer da se je molbi imalo udovoljiti po § 72 gr. r. pošto da se pod dužnostima ostavnikovim, koje se mogu na njegovo nepokretno dobro uknjižiti ili predbilježiti, dok se ostavnik ili baštinik njegov nalazi u gruntovnici upisan kao posjednik istoga, imade razumjevati i dužnost ustupiti pravo vlastnosti, služnosti ili zaloga — preinačio je kr. banski stol svojim riešenjem od 26. januara 1910. br. 1718 napadnutu odluku i udovoljio zahtjevu molbe T. T., I. St. i W. iz R. iz ovoga razloga.

Nasljednici se ne smatraju prema ostavitelju trećim osobama, pa se dosljedno tome može ishoditi uknjižba prava vlastništva na ostaviteljeve nekretnine, prodane prije uručbe i onda, ako su nasljednici na temelju uručbenice, već kao vlastnici na iste nekretnine uknjiženi (§ 72 gr. r.)

Priopćio: V. M.

---

1. Kratkotrajna najamna pogodba otpovjeda se uz rok od 14 dana. — 2. Ako tečajem parnice mine rok za predaju najamnog predmeta, ima se u tenoru osude suditi, da se najamni predmet ima predati odmah nakon pravomoćnosti osude. — 3. Uzimlje se, da trgovačko javno društvo započinje svoje poslovanje, čim su za nj prostorije nabavljene.

Vlasnici kuće I. i T. u K. otpovjedili su trgovačkoj tvrtci M. K. i dr. u K. najamnu pogodbu uz rok od 1 mjesec dana.

Trgovačka tvrtka M. K. i dr. prigovorila je otpovjedi: da ona najamne pogodbe sklopila nije, već njen član M. K., koji je iste prostorije njoj

Digitized by Google

dao u podnajam i da bi otpovjed imala biti učinjena uz rok od tri mjeseca. Parnicom je ustanovljena kratkotrajna najamna pogodba.

Osuda prvog suda od 11. jula 1909. br. 11361 gr. uzdržaje odpovjed u krijeposti, a budući da je minuo rok za ispražnjenje iznajmljenih prostorija, odredjuje, da ih trgovačka tvrtka M. K. i dr. ima ispraznіti, čim osuda postane pravomoćna.

Iz razloga te osude vidi se, da prvi sud uzima, da se najamna pogodba, kojoj je vrijeme trajanja kratko, može otpovjediti, kako su to tuženici učinili, i da se ta najamna pogodba tiče tužiteljice, koja je u iznajmljenim prostorijama trgovinu imala.

Kr. banski stol potvrdio je osudom svojom od 26. augusta 1909. br. 20960. osudu prvog suda iz ovih razloga:

U samoj glavnoj stvari dokazano je priznanjem samih stranaka po § 108. gpp., da je javni član tužeće tvrtke M. K. uzeo u najam odpovjedane joj prostorije na kratkotrajnu uporabu i da je ugovorenu najamninu mjesečno plaćao, pa jer nije ugovoren rok odpovjedi, to se je mogao taj najam po § 2. lit. c. nar. min. unut. djela i pravos. od 17. decembra 1858. br. 230. d. z. l. otkazati na četrnaest dana, a odkazom na mjesec dana dato je tužiteljici još više vremena za ispražnjenje upitnih prostorija.

Nazor tužiteljice (naveden u prizivu i žaobi ništovnoj), da pravna krjepost društvenog odnošaja prema trećim osobama počima od časa, kad se obnaroduje, da je u registar tvrtka trgovačkih upisan osnutak javnog društva trgovačkog, a i prije toga, čim je društvo faktično započelo poslovanje svoje, osnovan je na propisu § 87. trg. zak., ali se smatra, da je društvo započelo svoje poslovanje, čim su za nj prostorije nabavljene, pa s toga jer je tužiteljica priznala, da je u upitne prostorije svoju robu smjestila i tamo trgovinu vodila, ovlašteni su bili tuženici te prostorije tužiteljici odkazati.

Pošto je prema otpovjedi rok za ispražnjenje upitnih prostorija već davno minuo, to je dispozitivni dio osude glede toga opravdan.

Uvaživ sve gore navedeno, valjalo je i t. d.

Kr. stol sedmorice otputio je osudom svojom od 21. oktobra 1909. br. 4206. izvanredni previd tužiteljičin s razloga, što suglasne osude nižih sudova nijesu utemeljene na tumačenju ili uporavi zakona očito pogrješnoj niti na pretpostavi takovoj, koja je protivna jasnom sadržaju spisa

Priobčio: Dr. Čimić.

B. Kazneno.

IV. Kumulacija kazni kao pooštrenje kazni može se izreći samo u zakonom odredjenim slučajevima.

Osudom kr. kot. suda u S. od 10. augusta 1908. II. 572—35 osudjen je P. S. 23 god. star, rodom iz L. u Dalmaciji, prebivalištem iz Š. radi prekršaja suprot sigurnosti vlastničtva kradjom, označena u § 460. k. z. po istom §-u na kazan zatvora u trajanju od tri mjeseca dana, a po § 249. k. z na odpravljenje iz kraljevina Hrvatske i Slavonije.

Okrivljenikov priziv zabacio je kr. sudb. stol kao prizivni sud u M. riešenjem svojim od 19. augusta 1908. II. 707—08. po § 420. k. p., jer da ga se je valjano odrekao.

Digitized by Google

Povodom žalbe ništovne u obranu zakona po kr. drž. nadodvjetničtvu podignute izrekao je kr. hrv.-slav.-dalm. stol sedmorice osudom svojom od 7. maja 1910. br. 2395—10. po § 286. st. II. k. p., da je onim dielom gornje osude kr. kot. suda u Š. kojim se P. Š. osudjuje osim na kaznu slobode još po § 249. k. z. i na kazan odpravljenja iz kraljevina Hrvatske i Slavonije zakon povriedjen u §§ 250, 460 k. z. i 277. toč. 11. k. p. ter je ovu osudu u tom dielu ukinuo.

R a z l o z i : U smislu § 240. kz. sl. f), g), h) jest odpravljenje posebni. kazan, a sjedinjenje više pojedinih kazni jest po § 250. k. z. pooštrenje kazna Istina § 460. k. z. odredjuje, da se po vlastitosti okolnosti zatvor i pooštriti imade razumievajuć ovdje pooštrenja, nabrojena u § 253. k. z., ali ne sjedinjenjem više pojedinih kazni, jer takovom ima mjesta po izričnoj ustanovi § 250. k. z. samo u onim slučajevima i onako, gdje i kako je odredjeno u istom zakonu. Takovi slučajevi pooštrenja kumulacijom kazni u obće odredjeni su medju ostalim u §§ 294, 300, 305, 327, 362 k. z.

Pošto pako § 460. k. z. ne odredjuje pooštrenje kazni kumulacijom kazni, to se takovo pooštrenje nije moglo ni izreći, pak je sud izrekavši i kazan odpravljenja uz kazan slobode prešao svoje pravo kaznenja i počinio ništetnost spomenutu u § 277. toč. 11. k. p. Priobćio S. L u c a r i ć.

C. Mjenbeno-trgovačko.

„Kraći rok od tri dana za utoke u mjenbenome postupku ustanovljen u § 12. sl. d) ministarske naredbe od 25. januara 1850. br. 53 d. z. l. valja i za ovršni postupak, ako je odnosna ovršna odluka izdana od trgovačko-mjenbenoga kao presudnoga suda, a ne od zamoljenoga realnoga suda".

U ovršnom predmetu Karla K. u R. po odvj. dr. U. K. u R. protiv Ane M. u R. radi 7500 kz. spp. zabacio je kr. kotarski kao trgovačko-mjenbeni sud u R. odlukom od 6. novembra 1909. br. 17.293 utok ovršenice uložen protiv dražbu odobravajuće odluke od 22. oktobra 1909. br. 16526 — izdane po istome sudu — kao prekasno podnešen, s obzirom na ustanovu § 12. sl. d. min. nar. od 25. januara 1850. br. 53 d. z. l.

Povodom pravodobno podnešenoga utoka po ovršenici protiv odbijajuće odluke od 6. novembra 1909 br. 17293 gr.

k r. b a n s k i s t o l riješitbom od 15. decembra 1909. br. 31343 gr.

uvaživ, da je odbijeni i zabačeni utok uložen bio proti odluci od 22. oktobra 1909. br. 16526 gr. kojom je odobrena dne 22. oktobra 1909 obavljena ovršna dražba nepokretnina utjecateljice — ovršenika Ane M. i dr. u gr. ul. br. 795 po R. upisanih; —

uvaživ, da ta odluka nije po tom kr. kotarskom sudu izrečena kao po sudu presudno-trgovačko-mjeničnom — nego ju je izrekao i izreći mogao samo kao sud realni, kao što u istinu ta odluka nije izrečena u senatu trgovačkome ;

vidiv, da je u ovom ovršnom predmetu sudbenost presudnoga suda prestala iza odlukom od 26. marta 1908. br. 757/z dozvoljene ovršne uknjižbe prava zaloga prodanih nepokretnina ;

vidiv, da razlozi napadane odluke nisu na zakonu osnovani i ako je zabačeni utok u istinu 6. dan iza prijetka napadane odluke podnesen, to se on pravodobno podnesenim ukazuje (§ 309 gr.) —

Digitized by Google

ukinuo je napadnutu odluku kao ništetnu i prvom sudu naložio, da odnosni utok mimo razloga ukinute odluke iznovice u pretres uzme i dalje po zakonu postupa.

Protiv ove riješitbe podnio je ovrhovoditelj previdni utok, te je kr. stol sedmorice riješenjem od 9. aprila 1910 br. 1522

vidiv, da u § 12. sl. d) ministarske naredbe od 25. januara 1850 br. 53 d. z. l. za mjenbeni postupak ustanovljeni kraći rok od tri dana za utok valja i za ovršni postupak, ako je odnosna ovršna odluka izdana od trgovačko mjenbenoga kao presudnoga suda, a ne od zamoljenog realnog suda ;

vidiv, da je u § 13. zakona od 3. oktobra 1876. ustanovljeno, da rokovi odredjeni u gore citiranoj naredbi za postupak u stvarih mjenbenih ostaju netaknuti ;

vidiv, da je ovršnu odluku od 22. oktobra 1909. br. 16526 protiv koje je naperen utok kao prekasno podnešen d. pr. 4. novembra 1909. br. 17.293 gr. izdao kr. kotarski sud u R. kao presudni trgovačko-mjenbeni sud ;

vidiv, da je ovršenica po zastupniku svome primila napadnutu prvomolbenu odluku dne 29. oktobra 1909. a utok protiv iste sudu predala dne 4. novembra 1909. dakle nakon izmaka roka od tri dana —

preinačio napadnutu riešitbu kr. banskoga stola i potvrdio odbijajuću odluku prvoga suda. Priobćio : V. M.

Iz upravne prakse.

Osuda, da su članovi zadruge dužni pred nadležnim općinskim poglavarstvom dati privolu u smislu § 10. zadr. zak., nadomještava takovu privolu.

Zadruga R., k. br. 21. iz P., sklopila je 28. marta 1901. s Petrom i Sarom Z. kupoprodajni ugovor, s kojim prodaje sve svoje nekretnine tome Petru i Sari Z. Petar i Sara Z. odmah su stupili u posjed zadružnih nekretnina, dočim su si članovi zadruge R. M. br. 21. iz P., nabavili druge nekretnine i ove dali upisati na svoje ime. Kasnije uznastojali su Petar i Sara Z., da kupljene nekretnine budu upisane na njihovo ime, pa su u tome pravcu zatražili kod nadležnoga općinskoga poglavarstva u G., da ovo sasluša članove zadruge R., k. br. 21. iz P., da li oni privoljuju na pomenutu prodaju, i da im o tome izdade potvrdu. No sada nijesu više članovi zadruge R., k. br. 21 iz P., htjeli da privole na tu prodaju izgovarajući se, da kupovnina nije u redu isplaćena itd. Općinsko poglavarstvo u G. izdalo je na to Petru i Sari Z. ubavjest od 23. septembra 1901. br. 6681., da članovi pomenute zadruge ne privoljuju na prodaju svojih nekretnina Petru i Sari Z.

Uza sve to zatražili su Petar i Sara Z. kod nadležne kr. kotarske oblasti u B., da u smislu § 12. zadr. zakona izdade dozvolu za prodaju nedretnina zadruge R., k. br. 21. iz P. Kr. ih je kotarska oblast u B. medjutim s tim zahtjevom u odluci od 6. oktobra 1901. br. 16342. odbila s razloga, jer na prodaju ne privoljuju članovi ove zadruge.

Proti toj odluci podnijeli su Petar i Sara Z. utok na županijski upravni odbor u B. Županijski taj upravni odbor odlukom od 10. marta 1902. br. 437. odbio je taj utok i potvrdio prvostepenu odluku.

Proti ovoj odluci podnijeli su Petar i Sara Z. utok na kr. hrv.-slav.-dalm. zem. vladu, odio za nutarnje poslove ; a podjedno podigli su proti članovima zadruge R., k. br. 21. iz P., tužbu, da su oni dužni izdati kupoprodajni

Digitized by Google

ugovor za čitave zadružne nekretnine providjen potvrdom, da su članovi ove zadruge privolili na tu prodaju.

Iza kako su Petar i Sava Z. s pomenutom tužbom proti članovima zadruge R., k. br. 21. iz P., pred nadležnom sudskom oblasti uspjeli, i iaa kako se je ustanovilo, da su si ti članovi zadruge R., k. br. 21. iz P., nabavili druge nekretnine, i da im je kupovnina za prodane nekretnine u redu sa svim pripacima isplaćena, izdala je kr. zem. vlada, odio za nutarnje poslove, svoje vrhovno riješenje od 21. oktobra 1909. br. 49.229.

U tom se riešenju utok Petra i Sare Z. uvažava, pobijana drugostepena odluka preinačuje, i odredjuje, da kr. kotarska oblast u B. imade kupoprodajni ugovor ddto. P. 28. marta 1901. providiti zaporkom, kojom se u smislu § 12. zadr. zak. dozvoljava odsvoj sveukupnih nekretnina zadruge R., k. br. 21. iz P., unesenih u gr. ul. br. 93. por. opć. P., dočim potvrdu nadležnoga općinskog poglavarstva u smislu § 10. zadr. zak. i § 7. provedbene mu naredbe, da su svi zadrugari s pravom glasa privolili na tu prodaju, nadomještava pravomoćna osuda kr. kotarskoga suda u B. od 10. augusta 1903. P. 551—02/9, u kojoj se izriče, da je ova zadruga dužna izdati tužiteljima (Petru i Sari Z.) ugovor providjen potvrdom, da su članovi ove zadruge privolili na tu prodaju, u kojoj se time dakle i izriče, da su članovi ove zadruge dužni pred nadležnim općinskim poglavarstvom dati takovu privolu. Prodaja sama mogla se je pak po § 12. zadr. zak. dozvoliti, jer je ustanovljeno, da zadruga ova sastoji samo iz Mihajla R. i žene mu Jule, i da su si ovi zadrugari nabavili druge nekretnine, koje su sada već upisane na Julu R. kao samovlasnicu. Priobćio : dr. I. S t r o h a l.

Zakonarstvo.

Anketa o osnovi novele krivičnom zakonu i postupniku za Bosnu i Hercegovinu.

Kao nastavak noveli krivičnome zakonu, koja je dobila Previšnje odobrenje 5. marta o. g., a objavljena je u G. z. i n. dne 24. marta o. g., izradjena je u pravosudnom odjeljenju zemaljske vlade osnova druge dalje novele krivičnom zakonu i postupniku, koju je dne 18. maja uzela u pretres anketa, postavljena kod zemaljske vlade.

Anketi je predsjedavao odjelni predstojnik g. dr. pl. Feichtinger kao zamjenik Nj. Preuzvišenosti gradjanskog doglavnika. Od vlade učestovahu u anketi : predstojnik pravosudnog odjeljenja pl. Shek-Vugrovečki, dvorski savjetnik pl. Treščec, kao zamjenik odjelnog predstojnika barona Pitnera, vladin savjetnik pl. Zarzycki, kao zamjenik odjelnog predstojnika Mikuli-a, financ. nadsavjetnik Sertić, vladin savjetnik Bauer, te vladin podtajnik dr. Szilazyi, kao referenat. Od drugih stručnjaka učestvovahu : senatski predsjednik Vragović, drž. nadodvjetnik dvor. savjetnik dr. Holländer i nadsavjetnik vrh. suda dr. Marcoin, te članovi odvjetničke komore dr. Fischer, dr. Rothkopf i dr. Mandić. Dr. Hrasnica, koji je takodjer bio pozvan, ispričao je svoje odsustvo.

Iza pozdrava predsjedateljeva razložio je odjelni predstojnik pl. Shek-Vugrovečki, kako je prvobitna osnova novele obuhvatala i gore spomenutu već proglašenu novelu, te kako su se obzirom na ustavne zakone morali izlučiti oni dijelovi osnove, koji stoje u uskoj vezi s ustavom. U prvom je

Digitized by Google

redu naime valjalo nadopuniti one ustanove krivičnoga zakona, kojima je svrha, da zaštite sam ustav, da se dokinu, dotično preinače ustanove, koje se kose s ustavnim shvaćanjem i tako uklone preprijeke, koje bi odmah u početku stajale na putu razvitku ustavnog života.

Time, što prva novela preinačuje i danopunjuje posljedice kazni zbog zločinstva i nekih prestupaka, što je od važnosti za gradjanska prava, što je uvela ustanove za zaštitu tajne pisma i pošiljaka, kojih sadašnji krivični zakon ne poznaje i što je postavila propise o čistoći izbora; najposlje time, što je naredbom, izdanom zajedno s novelom, dokinuta izvanredna vojena sudbenost nad gradjanskim licima, udaren je temelj za nesmetano vršenje ustavom zajamčenih prava.

Drugi dio prvobitne osnove nije više toliko u vezi s ustavom, nego mu je svrha, da se načela krivičnoga zakona dovedu u sklad sa socijalno-političkim i zakonodavstvenim težnjama novoga vremena, pa će s toga ta osnova biti predložena saboru, koji je ustavom pozvan, da radi i na polju kriminalnog zakonodavstva.

Tom je zgodom govornik opravdao, za što se vlada riješila, da novelom započinje, mjesto da pristupi temeljitoj reformi krivičnog zakona, za koji se jednodušno priznaje, da je zastario i da ne odgovara više potpuno današnjim socijalnim prilikama i shvaćanju moderne kriminalne znanosti. Govornik je uputio na slični rad u Austriji i Hrvatskoj, gdje su već odavna izradjene osnove novog krivičnog zakona, no koje se još nijesu predale ustavnom pretresanju poglavito s toga, što sama krivično-pravna znanost, koja je nesumnjivo napredovala, još nije na čisto u važnim općim načelima. S toga se preporuča, da se novom kodifikacijom krivičnog zakona pričeka, dok budu gotove slične radnje u Austriji i Ugarskoj, pa da se zasada novelama, kako to rade i spomenute države, uvode samo ona načela, koja su nesumnjivo priznata općenim i koja su podobna, da uklone oštrine krivičnog zakona, te ne stoje u skladu sa načelima današnje socijalne i kriminalne nauke.

Članovi su ankete jednodušno izjavili nadu, da će nazočna osnova biti od najboljeg uspjeha, jer se osniva na prokušanim ustanovama, koje su i u zapadnim državama donijele na području kriminalnog prava lijepa ploda.

Za tijem se velikim zanimanjem pretresahu pojedine ustanove novele, od kojih spominjemo u prvom redu institut uslovnog izvršenja dosudjene kazni koji su prihvatile već mnoge kulturne države (Ingleska, Franceska, Belgija, Portugalska, Italija, Danska, a u najnovije je doba uveden i u Ugarskoj). Ovaj je institut još dosta mlad, no gdjegod je uveden, pokazao je u kratko vrijeme krasni uspjeh, te se opazilo, da je broj pripadnika znatno spao.

Ustanovama novele, da se proširuju granice vrijednosti kod delikata protiv sigurnosti vlasništva, dovodi se krivični zakon u sklad s faktičnim prilikama, koje su se od uvadjanja njegova u ovim zemljama do danas znatno promijenile. Time je i mnoga oštrina sadašnjeg krivičnog zakona ublažena, jer zakon mnogu kradju, što ju je pred 25 godina kaznio kao neznatni prestupak, zbog toga, što su cijene porasle, kazni danas kao zločinstvo.

Isto će tako biti uklonjena mnoga oštrina krivičnog zakona time, što novela uvodi institut progona kažnjivog djela na predlog povrijedjenog lica (Antragsdelikt), te proširuje privatnu tužbu zbog mnogog delikta, koji se dosad progonio ureda radi, te je krivični zakon osjetljivo kaznio krivca i onda, kad je i interes povrijedjenog lica tražio, da se on ne progoni.

Digitized by Google

Novela dokida kazan protjeranjem iz zemlje lica, osudjenih zbog hazardnih igara, koja ustanova nije nikako stajala u razmjeru sa težinom samoga djela

Važna je ustanova novele, kojom se za progone zbog uvrede časti uvodi jamčevina. Ako se i mora priznati, da krivični zakon ima nedostatnih ustanova za zaštitu privatne časti po današnem shvaćanju, ipak nas uči iskustvo, da tužbe zbog uvrede poštenja često prelaze u pusto šikaniranje protivnika. Jamčevina će u tom pogledu svesti progone na pravu mjeru i samo na one slučajeve, gdje se doista radi o zaštiti povrijedjene časti.

SVAŠTICE.

Novo pomoćno sredstvo kriminalistike.

Kriminaliste obogaćeni su u svojoj borbi protiv zločinaca novim sredstvom: Bertillon je izumio duhovito konstruirani aparat, koji je odredjen, da mjeri tačnu upotrebu mišične snage, koju je zločinac razvio kod razbijanja vrata ili stolnica (Schubladen). Aparat se sastoji od dva dinamometra ; prvi, koji je postavljen vertikalno, služi za mjerenje pritiska, a drugi horizontalni, za mjerenje udaraca. Do sada mogahu se tragovi na oštećenom pokućstvu i spravama (Geräthe) samo nepotpuno naslućivati, pomoću pako ovog novog aparata bit će moguće registrirati tačnu uporabu snage, pa tim dobiva redarstvo ne samo bitna uporišta za rekonstrukciju cijelog zločina, nego i važne upute na tjelesne sposobnosti zločinca. Aparat, koji je montiran na malenom tronožnom stoliću, bit će na dojdućoj svjetskoj izložbi u Bruxelles-u prvi put javno pokazivan. Priobćio Zlatko Cuvaj.

Osnova za sabiranje gradje o pravu, koje u narodu živi.

Napisao Dr. Ivan Strohal.

(Nastavak.)

II. Opće gradjansko pravo.

A. Stvarna prava.

a) Posjed (držanje) — possessio (detentio).

1. Smije li se onome, koji drži[1] neku stvar, ta stvar oduzeti ; smije li ga tko smetati u tome držanju ; na pr. smije li mu tko zabraniti to držanje ; smije li se tko bez njegove privole i bez osobitoga prava pored njega služiti dotičnom stvari ; — ima li pri tome kakve razlike s obzirom na to, što dotični držalac uopće nije svijestan o tom držanju (na pr. dok spava, metne mu netko kakvu dragocjenu stvar u ruke), što on znade, da stvar, koju drži, nije njegova (na pr. zakupnik glede zemljišta u zakup uzeta) — što on drži tu stvar kao svoju u vlastito ime ; imade li oblast štititi u takvome držanju onoga, koji uopće nije bio svijestan o takvom držanju, ako mu bude ta stvar oduzeta, a on za to tek naknadno

[1] Pod držanjem nema se ovdje razumijevati tjelesno držanje, već uopće odnošaj izmedju čovjeka, koji se služi nekom stvari, na pr. zemljištem, i same te stvari, zemljišta.

Digitized by Google

dozna ; imade li oblast štititi (neposredno) onoga, koji stvar drži a znade, da ta stvar nije njegova ; imade li oblast štititi u takvome držanju onoga, koji drži stvar kao svoju bez obzira na to, imade li on pravo držati tu stvar ; imade li se u slučaju, ako drži u ime drugoga (na pr. zakupnik u ime onoga, koji mu je u zakup dao), pa ga tkogod smeta u tome držanju, ili mu je tkogod oduzeo tu stvar, — takav držalac u prvome redu obratiti na onoga, u čije ime drži, da mu opet pribavi oduzetu stvar, ili da zapriječi dalje smetanje, a ovaj tek na oblast, da ga zaštiti od onoga, koji je smetao to držanje, koji je oduzeo tu stvar ; imade li oblast štititi u takvome držanju takodjer i onoga, koji drži stvar doduše u vlastito ime, no koji je došao do toga nepoštenim načinom (na pr. kradjom, prijevarom ili silom) ?

2. Kako narod naziva ovakvo držanje (bez obzira na to, da li držalac ima pravo držati) ; kako li pojedine vrste ovoga držanja ; ima li u narodu za ovako držanje ili za pojedine vrste takvoga držanja (na pr. za svijesno držanje u vlastito ime) naziv „posjed" ?

3. Kako čovjek može da dodje do držanja (u vlastito ime) bez obzira na to, da li je on dobio pravo na takovo držanje ; da li time, što je stvar primio u ruke; da li time, što je stvar došla u takav položaj prema njemu, u kakvome se nalaze i druge stvari prema onome, koji ima pravo držati ih ; da li time, što je on izvršio na njima kakav posao (ili sam ili po drugome), kakav običava izvršivati samo onaj, koji je ovlašten na držanje (na pr. time, što je dovezao djubar na oranicu, što je iskopao, izorao oranicu, što je iščistio, pokosio livadu) ; ili je možda nužno, da se dodje do takvoga držanja, izvršiti kakav osobit čin (na pr. obići čitavo zemljište u nazočnosti susjeda uz izjavu „ovo je odsele moje", „ovo ću odsele ja držati, posjedovati", — ili opet obilježiti stvar, koju dotičnik hoće držati) ; da li se možda ako i nijesu nuždni takovi čini, ipak običavaju (radi veće sigurnosti) izvršivati ; i u čemu sastoje takovi čini i takovo obilježivanje : kod pokretnina (osobito marve), kod zgrada (možda prisvojenje ključeva), kod zemljišta ?

4. Ako držalac (posjednik) stvari oslanja svoje držanje na privolu predjašnjega držaoca, je li dovoljna, da se može uzeti, da je on doista došao do toga držanja, sama ta privola predjašnjega držaoca ; imade li se ovakav sljednik štititi u (samome) držanju (bez obzira na pravo) i prije negoli je na samoj stvari (budi on sam budi koji njegov zastupnik) izveo makar kakav čin, u kojem bi se pokazalo ovo držanje ?

5. Može li držanje (posjed) u vlastito ime početi time, da onaj, koji je doslije držao stvar u ime drugoga, počne držati u vlastito ime ; je li za takovu promjenju nužna privola toga drugoga ; ili smije li držalac samovlasno izvesti takovu promjenu (to je osobito važno kod pitanja o dosjedanju i o času, u kojem počinje to dosjedanje) ?

6. Može li držanje (posjed) početi time, da predjašnji držalac u vlastito ime izjavi, da odsele ne će dotičnu stvar držati u vlastito ime (kao svoju) već u ime drugoga (na pr. kao zakupnik) ?

7. Kako prestaje ovakovo držanje (posjed) u vlastito ime ; da li već time, što držalac prestane tu stvar držati u vlastitim rukama ; da li time što držalac prestane misliti na tu stvar i na njezino držanje ; da li time, što je ne drži u onakom stanju, u kakvome običava držati vlasnik (sopstvenik) svoju stvar ; da li time, što je izgubio stvar ; da li time, što je domaća ži-

Digitized by Google

votinja protiv običaja utekla ; kako se dugo može uzeti, da je stvar, koju je njezin držalac zaboravio, koju je izgubio, koja je utekla, — ipak ostala u njegovu posjedu (držanju); prestaje li držanje time, što držalac ne će više da drži stvar (za se) ; prestaje li držanje (posjed) time, ako se držaocu (posjedniku) nepoštenim načinom oduzme stvar ; prestaje li u takvome slučaju posjed odmah, ili tek iza nekoga vremena i to iza koliko vremena (jednoga tjedna, jednoga mjeseca, jedne godine) ?

8. Tko je sposoban da drži (posjeduje) neku stvar ; tko je sposoban, da dodje do držanja (posjeda) neke stvari ; da li dijete, ludjak, bolesnik, da li kuća kao posebno lice ; može li u ime (mjesto) onoga, koji sam nije sposoban da drži (posjeduje), držati (posjedovati) tko drugi, na pr. tutor (štitnik), skrbnik, zastupnik, gospodar kuće : može li takav zastupnik (i uz koje uvjete) doći do držanja u ime drugoga, koga zastupa ; gubi li posjed (držanje) zato, jer je držalac (posjednik) postao nesposoban da drži dotičnu stvar ; može li se posjed uzdržati po zastupniku ; gubi li se posjed (držanje), kad umre posjednik (držalac) ?

9. Smije li se onome, koji se kroz dulje vrijeme služio kakvom nekretninom u odredjenoj samo mjeri, a da nije prisvajao čitavu tu nekretninu (na pr. koji se kroz dulje vrijeme služio nekim putem preko zemljišta), — samovlasno zabraniti, da se ne smije služiti tom nekretninom načinom, kojim se dosele služio (bez obzira dakako na to, da li taj, koji se služi tudjom nekretninom, imade na to služenje kakvo pravo ili nema) ; ili se mora vlasnik (sopstvenik) takove nekretnine, ako drži, da onome, koji prisvaja takovo služenje, to služenje ne pripada, obratiti na nadležnu oblast (s tužbom), da izreče, da dotičniku ne pripada pravo, da se tako služi njegovom stvari, i da mu zabrani dalje služiti se tom stvari ?

b) Vlasništvo — proprietas.

10. Kako se zove pravo, po kojemu smije onaj, kome to pravo pripada, stvarju, na koju se ono proteže, po volji raspolagati : napose smije se njome služiti, smije je odsvojiti, smije plodove pobirati, koje ta stvar donosi ; zove li se to pravo „vlasnost", „vlasništvo", „vlaština", „svojina", „sopstvenost", „lastovitost", „ladanje" ili kako drukčije ; kako li se zove onaj, kojemu takovo pravo pripada ; zove li se „vlasnik", „sopstvenik", „gospodar" ili kako drukčije ; kako se zove stvar, na koju se to pravo proteže ?

11. U čemu je to pravo ; može li se stegnuti (ograničiti) drugim pravima ; na pr. može li tko drugi na zemljište, na koje se proteže to pravo (vlasništvo), imati pravo, da prelazi preko njega ; može li tko drugi imati pravo, da uživa to zemljište ; može li tko drugi imati pravo, da odsvoji (da proda) to zemljište, ako mu vlasnik do nekoga roka ne bude isplatio duga ; može li tko drugi imati to zemljište u zakupu; može li tko drugi takovu stvar (na pr. orudje : motiku, plug) posuditi i t. d. ?

12. Kako može čovjek doći do takvoga prava (vlasništva) na neku stvar; dolazi li se do takvoga prava na taj način, da onaj, čija je neka stvar prije bila, preda tu stvar drugome (vlasniku) ; u čemu sastoji takva predaja ; da li u sporazumku, da stvar, koja je pripadala onome, koji je predaje, imade odsele pripadati onome, komu se predaje ; je li nuždan kakav tjelesni dodir stvari (sa strane predjašnjega i novoga vlasnika), da se pokaže, da je takav

Digitized by Google

sporazumak doista polučen ; dogadja li se ipak (vrlo) često, da se takav dodir s jedne i s druge strane izvršuje; da li se još što osobito čini kod predaje pojedinih stvari (na pr. zemljišta, zgrada) ; — koji su najobičniji uzroci, s kojih dolazi do takove predaje (kupoprodajni ugovor, darovni ugovor, — isplata kakvoga duga, osnutak miraza, izdanje otpravnine i t. d.) ; dogadja li se, da posao, u kojem stoji uzrok predaji, i sama predaja stvaraju jedinstveni posao ;[2] je li s obzirom na to već u samome uzroku predaji (na pr. u isplati duga ili u kupoprodajnom ugovoru) sadržana i predaja ; ili je nuždan, da predaja bude potpuno izvršena, još kakav osobit čin, bez kojega, makar je obaveza ispunjena, vlasništvo ipak nije prešlo na onoga, u korist kojega je ta obaveza ispunjena (na pr. kod zemljišta uknjižba takvoga posla u zemljišnim knjigama — gruntovnici) ?

13. Da onaj, kojemu je neka stvar predana, postane vlasnik (sopstvenik), mora li onaj, koji mu je tu stvar predao, biti vlasnik te stvari ; može li tko drugi osim vlasnika prenijeti vlasništvo neke stvari ; može li uz neke uvjete prenijeti vlasništvo (svojinu) takodjer i onaj, kojemu je stvar bila dana u zalog ; može li u kojem slučaju prenijeti vlasništvo takodjer i onaj, kojemu su stvari ostavljene na čuvanje, na porabu (na pr. ako se onaj, koji ih je ostavio, izgubio, ili se te stvari ipak imadu vratiti nasljednicima toga, koji se izgubio) ?

14 Ako je pokretna stvar dobavljena od trgovca ili obrtnika, koji se bavi prodavanjem ovakovih stvari, stječe li onaj, koji je tu stvar sebi dobavio, vlasništvo nad njom odmah predajom, premda prednik njegov nije bio vlasnik te stvari ; ako li se radi o stvarima suvrsnima, zamjenjivima (t. j. stvarima, kojih ima mnogo posve jednakih), postaje li vlasnikom njihovim onaj, kojemu su predane, odmah čim su mu predane, ili tek onda, kad ih je smiješao sa stvarima otprije njegovima ; je li tu nužno, da prednik bude vlasnik predanih stvari ?

15. Ako se i ne radi o takim stvarima, može li onaj, koji je primio neku stvar od čovjeka, koji nije bio vlasnik, a nije imao ni drugo pravo da raspolaže njome, — zadobiti vlasništvo nad tom stvari, ako tu stvar dulje vrijeme drži u dobroj vjeri ; kako naziva narod ovaj način dobivanja (stjecanja) vlasništva ; da li „dosjedanje", „dosjelost"; koji su uvjeti, da se steče vlasništvo nad nekom stvari dospjelošću ; da li držanje (posjed) te stvari u vlastito ime ; da li trajanje takvoga posjeda kroz neko vrijeme, i to koliko vremena kod pokretnina, koliko kod nekretnina ; mora li ovakav držalac (posjednik) bit u dobroj vjeri, da je on doista stekao vlasništvo ; ili u dobroj vjeri, da nije bilo nikake zapreke, radi koje ne bi on bio mogao postati vlasnikom te stvari ; mora li da je postojao i valjani uzrok predaji dotične stvari (na pr. može li dosjesti stvar onaj, koji je držao, da mu je ta stvar darovana, dok mu je ona bila samo posudjena do opoziva) ; imade li stvari, koje se ne mogu dosjesti, makar postojali i svi ovi uvjeti ; na pr. mogu li se dosjesti stvari ukradjene, može li se dosjesti medja, može li se

[2] Ispunjenje neke obveze (isplata) i predaja jesu obično jedinstveni posao; tek posao ili čin, iz kojega je ta obveza nastala vremenom je udaljen od same predaje na pr. ispunjenje kupoprodajnoga ugovora ili ispunjenje zajmovnoga ugovora jedinstven je čin s predajom, ali sam kupoprodajni, sam zajmovni ugovor vremenom je udaljen od predajnoga čina.

Digitized by Google

dosjesti stvar, kojoj je koji maloljetnik vlasnikom ; može li držalac (posjednik) neke stvari, kod kojega postoje svi uvjeti za dosjelost, k vremenu, kroz koje je on tu stvar držao, pribrojiti i vrijeme, kroz koje je tu stvar držao njegov prednik, ako su i kod toga prednika postojali svi uvjeti za dosjelost ; ako bi dosjelost tekla na štetu kojega maloljetnika, ima li se u vrijeme potrebno za dosjednuće uračunati i ono vrijeme, dok je vlasnikom te stvari bio takav maloljetnik ; da li kroz to vrijeme dosjedanje miruje ; imade li još slučajeva, u kojima dosjedanje miruje ; — na koji se način započeto dosjedanje prekida ; da li je za to dovoljno, da dotični vlasnik (sopstvenik) javi držaocu (posjedniku), da je on vlasnik te stvari ; ili je nužno, da taj vlasnik podigne protiv posjednika vlasničku tužbu ; ili je dovoljno, da na drugi način pruži posjedniku dokaze, da je on vlasnik ?

16. U kojem času postaje svaka pojedina diobna stranka vlasnikom (dopitanoga joj) dijela razdijeljene zajedničke imovine ; ako je dioba sporazumkom stranaka izvedena, dobivaju li pojedine diobne stranke vlasništvo nad svojim dijelom odmah, kad su se o razdiobi sporazumjele, ili onda, kad su na pojedinim stvarima izvršile kakav čin, u kojem se izražava držanje (posjed) dotične stvari, ili tek onda, kad je oblast odobrila (i u svojim knjigama provela) sporazumno izvedenu razdiobu ; ako je oblast diobu provela, dobivaju li pojedine diobne stranke vlasništvo nad svojim dijelom odmah, čim dotični urednik pokaže, komu bi imala koja od zajedničkih stvari pripasti, ili onda, kad izidje o tome konačna osuda (odluka), ili onda, kada je oblasni izaslanik prema toj konačnoj osudi (odluci) pojedinim strankama predao njihove dijelove, ili kod nekretnina tek onda, kada je dioba u zemljišnim knjigama (gruntovnici) provedena ?

17. U kojem času dobiva vlasništvo onaj, koji kupi stvar na javnoj dražbi ; ima li tu razlika medju pokretnim i nepokretnim stvarima ?

18. Ima li stvari, koje se ne smiju odsvajati i predavati drugome ; može li se vlasnik kakvim ugovorom obavezati, da ne će ove ili one stvari odsvojiti; može li se u oporuci (testamentu) naložiti, da nasljednik ne smije odsvojiti neku stvar ; zabranjuje li samo pravo (zakon) u kojem slučaju vlasniku odsvajanje pojedinih stvari (na pr. ocu obitelji kućno zemljište, tutorstvu zemljište maloljetnika) ; što biva, ako se usuprot zabrani odsvoji takova stvar, što napose u kojemu od navedenih slučajeva ; da li čitav odsvoj ne valja, ili nastaje li samo neka obaveza za onoga, koji je taj odsvoj izveo, da uspostavi predjašnje stanje, da naknadi odsvojem učinjenu štetu ?

19. Ima li stvari, koje se ne smiju ovrsi podvrći, koje se ne smiju na dražbi prodati, koje moraju ostati dužniku, makar ostaje njegov dug neisplaćen ; koje su to stvari (na pr. nužno odijelo, obuća, krevet, hrana) ?

20. Ima li stvari, koje smije svatko prisvojiti ; koje su to stvari ; da li divljač (zecevi, srne, divlje patke, trčke i t. d.) ; da li stvari, što ih je njihov vlasnik napustio ?

21. Ako tko nadje stvar, koju je drugi tko izgubio, postaje li taj, koji ju je našao, vlasnikom njezinim; je li tu razlika, ako onaj, koji je našao, i znade, tko je tu stvar izgubio, ili ako ne zna ; ako ne zna, tko ju je izgubio, ima li ga tražiti ; na koji način će ga tražiri ; putem javnih oglasa ; ima li svoj nalazak prijaviti oblasti, da ova traži, tko je tu stvar izgubio, pa ne može li ona toga naći, da nadjenu stvar opet vrati nalazniku ; pripada li onome,

Digitized by Google

koji je koju stvar našao i vratio je predjašnjemu vlasniku kakva nagrada ; i to kolika ?

22. Smije li vlasnik upotrebljavati svoju stvar tako, da drugima (susjedima. društvu) svojom upotrebom štetu nanosi ; smije li na svom zemljištu učiniti što takovo, što uzrokuje na drugim zemljištima dim, smrad, poplavu, ili što zastire vidik, čini sjenu (hlad) na drugome zemljištu ; smije li na svom zemljištu kopati tako, da se uslijed toga ruše susjedne zgrade ; smije li na svom zemljištu imati zgradu, koja bi se mogla porušiti i pri tome ubiti čovjeka ili nanijeti susjedima štetu ; smije li držati domaću životinju, koja je pogibeljna za život i zdravlje drugih ljudi (na pr. psa, bika i t. d.) ; smije li, da se obrani od takova, na svome zemljištu nastaviti zamke pogibeljne za život onoga, koji stupi na to zemljište ; smije li po volji sjeći i krčiti svoju šumu ?

23. Kakova prava ima suvlasnik u pogledu zajedničke stvari ; imade li pravo raspolagati zajedničkom stvari bez obzira na druge suvlasnike ; ima li suvlasnik pravo tražiti diobu zajedničke stvari, kad mu se svidi ; ima li suvlasnik pravo na odredjeni dio zajedničke stvari ; imade li pravo na odredjeni dio prihoda od zajedničke stvari ; smije li suvlasnik odsvojiti svoj suvlasnički dio ; smije li se ovrha voditi na suvlasnički dio ?

24. Kako se ustanovljuju medje izmedju susjednih zemalja ; što biva, ako tko povrijedi medju ; je li vlasnik dužan (plotom) ograditi svoje zemljište, i to s koje strane ?

25. Na koji način može da bude vlasnik povrijedjen u svome pravu ?

26. Ako bude vlasnik smetan u držanju (posjedu) svoje stvari, ili ako mu bude to držanje (posjed) oduzeto, mora li se on odmah poslužiti vlasničkom tužbom ili je dovoljno da se obrati na oblast (sud), da ga štiti u posjedu (držanju) ?

27. Protiv koga ide vlasnička tužba ; što traži tužitelj u vlasničkoj tužbi; da li traži, da mu tuženik prizna vlasništvo ; da mu vrati samu stvar ; ima li tuženik vratiti zajedno s glavnom stvari takodjer i plodove, koje je od te stvari dobio, i plodove, koje je propustio pobrati ; je li pri tome kakova razlika izmedju tuženika, koji je držao, da je on doista vlasnik glavne stvari, i tuženika, koji je znao, da nije vlasnik glavne stvari ; je li pri tome kakova razlika s obzirom na vrijeme, kada su ovi plodovi pobrani, da li prije negoli je tuženik doznao za tužbu, dotično za to, da tužitelj traži tu (glavnu) stvar, ili poslije ; imade li tuženik zajedno s glavnom stvari vratiti i sve, što je toj stvari priraslo, dok ju je on držao ?

28. Što mora onaj, koji diže vlasničku tužbu, dokazati, da uspije s tom tužbom ; mora li dokazati, da tuženik drži utuženu stvar ; što biva, ako tuženik prigovori, da on te stvari ne drži u vlastito ime, već kao zakupnik, posudilac i t. d. u ime nekoga drugoga ; što biva, ako tuženik prigovori, da on uopće ne drži ove stvari ; — mora li tužitelj kod vlasničke tužbe dokazati, da je on doista vlasnik ; kako će on to dokazati ; da li time, da je on stekao tu stvar od pravoga vlasnika, da je nije nikome drugome predao u vlasništvo, mora li dokazati, da je i njegov prednik bio vlasnik te stvari ?

29. Je li dovoljno, da tužitelj kod vlasničke tužbe dokaže, da je njegovo pravo jače od prava tuženikova, — da dokaže, da je on prije i to na pošteni način došao do utužene stvari nego li tuženik, — da dokaže, da bi

Digitized by Google

on, kad bi bio minuo rok, odredjen za dosjelost, već dosio utuženu stvar, jer postoje svi uvjeti, uz koje se može dosjesti neka stvar, osim vremena ?

30. Ima li se tužitelj odbiti s vlasničkom tužbom, ako tuženik prigovori i dokaže, da njemu pripada, ako i ne vlasništvo, to ipak drugo pravo, po kojemu može utuženu stvar držati i pridržati, na pr. pravo uživanja, pravo zakupnika, najamnika ili slično koje pravo ?

31. Ima li tuženik pravo tražiti, da mu tužitelj naknadi sve troškove, što ih je on imao s utuženom stvari ; je li kod toga kakova razlika s obzirom na to, da li je tuženik bio uvjeren, da je utužena stvar njegova, i s obzirom na vrijeme prije ili poslije podignute tužbe, t. j. prije ili poslije časa, u kojem je tuženik doznao, da tužitelj traži tu stvar ; napokon je li tu kakova razlika s obzirom na samu vrstu tih troškova ; t. j. s obzirom na to, da li su ti troškovi bili (prijeko) nužni, korisni, ili su oni išli samo za tim, da bude stvar ljepša, da bude tuženiku ugodnija ?

32. Ako netko ne prisvaja čitavu stvar, ako ne prisvaja vlasništvo nad tom stvari, — već prisvaja kakovo drugo pravo, kojim se steže vlasništvo, kakvu imade tužbu vlasnik, koji ne priznaje toga prava i koji ne će, da ga taj drugi u njegovu pravu ograničuje ; mora li u parnici, koja nastaje na takvu tužbu, tužitelj dokazati, da tuženiku ne pripada pravo, koje prisvaja ; ili mora li tuženik dokazati, da mu to pravo pripada, a tužitelj mora dokazati samo svoje vlasništvo ?

33. Što traži tužitelj kod takve tužbe ; da li priznanje tuženikovo, da mu pravo, koje prisvaja, ne pripada ; da li naknadu štete, što ju je tuženik učinio, dok je prisvajao to pravo ; postoji li i tu kakva razlika s obzirom na to, da li je tuženik držao, da mu to pravo pripada, ili nije držao ?

c) Služnosti — servitutes.

34. Može li netko imati neko pravo na tudjoj stvari bez obzira na to, tko je vlasnik te tudje stvari ; napose može li se netko u odredjenoj mjeri služiti tudjom stvari, bio vlasnik te stvari ovaj ili onaj ; koliko ima vrsta takovih prava, i kako narod zove ta prava ?

35. U čemu sastoji (doživotno) uživanje ; smije li onaj, koji ima takovo uživanje, pravo to prenijeti na drugoga, ili je ono strogo vezano na lice (osobu), kojemu je dano ; smije li onaj, koji ima takovo uživanje, raspolagati stvarju, na koju se proteže ; što biva, ako je predmetom toga uživanja neka novčana svota ; ako je predmetom toga uživanja zemljište, smije li onaj, koji ima to pravo, promijeniti kulturu tla, na pr. iz livade učiniti oranicu ?

36. Kako može netko doći do takvoga uživanja ; da li uslijed ugovora, da li uslijed odredbe sadržane u oporuci ; ima li slučajeva, u kojima po samom zakonu (po pravu) ide nekoga pravo uživanja na odredjeni dio imovinske mase, na pr. preživjeloga bračnog druga na dio imovine pokojnoga bračnog druga ; može li vlasnik, kad odsvaja kakovo svoje zemljište, pridržati sebi pravo doživotnoga uživanja ; kako se zove ovakvo pridržavanje ; dogadja li se, kad roditelji ostare, da pridrže sebi samo uživanje nekoga dijela svoje imovine, dok samu tu imovinu predadu djeci (najstarijemu sinu) u vlasništvo?

37. Može li vlasnik nekoga zemljišta imati pravo, da do toga zemljišta hoda, marvu progoni, kola vozi preko susjedova zemljišta ; kako se zovu takova prava ; je li nužno, da postoji ovakva vrsta prava ; kako nastaju

Digitized by Google

(kako se osnivaju) takova prava (ugovorom, kod diobe, kod odsvoja uz priuzdržaj toga prava) ; kako se ovlaštenik mora služiti tim pravima ?

38. Može li vlasnik nekoga zemljišta imati pravo, da iz izvora, koji se nalazi na susjedovu zemljištu, vodu crpe ; da do toga izvora hoda, marvu goni po susjedovu zemljištu ; da iz toga izvora vodu odvodi na svoje zemljište i da tom vodom natapa svoje zemljište ; kako se zovu takova prava ; kako nastaju ta prava ?

39. Može li vlasnik nekoga zemljišta imati pravo, da na susjedovu zemljištu (kroz cijelu godinu ili kroz jedan dio godine) pase svoju marvu ; kako se zove to pravo i kako se ono osniva (nastaje) ?

40. Može li vlasnik neke zgrade imati pravo tražiti, da susjed na svom zemljištu ne sagradi zgradu, kojom bi zatvorio vidik, svijetlo ; može li vlasnik neke zgrade imati pravo da osloni tu zgradu na zid susjedove zgrade ili da postavi koju gredu na zid susjedove zgrade ; može li vlasnik neke zgrade imati pravo, da njegova zgrada bude izbočena na susjedovo zemljište, da smije nad susjedovim zemljištem imati strehu, balkon iz svoje zgrade, ili opet da na susjedovo zemljište pada kišnica s krova ovake zgrade ; kako se zovu pojedina ova prava ; kako se ona osnivaju, kako ona nastaju ?

41. Ima li još i drugih sličnih prava na tudjem (susjedovu) zemljištu, koja može imati samo vlasnik susjednoga zemljišta ; na pr. može li vlasnik nekoga kućišta imati pravo, da na susjedovu gumnu mladi svoje žito ?

42. Mogu li se ovakova prava odsvajati bez zemljišta, radi kojih ona postoje ; prelaze li ona na svakoga vlasnika zemljišta, za koje su jednom osnovana ?

43. Kako mogu takova prava prestati ; na pr. time, što vlasnik zemljišta, radi kojega postoji takovo pravo, postane vlasnikom takodjer i zemljišta, na koje se to pravo proteže ; ili time, što je to pravo postalo suvišnim (jer se je zgrada porušila, jer do zemljišta vodi drugi put) ; ili time, što se kroz dulje vrijeme onaj, koji je imao to pravo, nije njime služio ?

44. Može li se takovo pravo dosjesti ; po čemu se razlikuje dosjedanje takvoga prava od dosjedanja vlastničtva ; treba li i ovdje da onaj, koji se služi pravom, bude uvjeren, da je stekao takovo pravo, ili uvjeren, da nije bilo zapreke, radi koje nebi mogao steći to pravo ; mora li onome, koji se služi tim pravom, vlastnik opterećengoa zemljišta predati to pravo ; mora li biti izmedju njih kakav sporazumak o osnutku takvoga prava ; može li se dosjesti takovo pravo, ako se susjed samo kriomice, na silu njime služio, ili ako mu je vlastnik opterećenoga zemljišta na molbu od zgode do zgode dopustio vršiti na zemljištu čine, u kojima se izražava to pravo ?

d) Založno pravo.

45. Što je zalog (zaloga) ; da li stvar ; da li pravo ; u koju se svrhu daje zalog ; komu se daje zalog ?

46. Kakova prava ima onaj, kojemu je založena neka stvar ; jesu li ta prava drukčija, ako je ta stvar pokretna, drukčija opet, ako je ona nepokretna (zemljište) ; ima li ovaj, kojemu je dana stvar u zalog, pravo tu stvar (kod sebe) držati ; ima li pravo uživati založenu stvar ; daje li se založena stvar na uživanje mjesto kamata ; ne krije li se pod ovakovim uživanjem založene stvari lihvarenje ; dopuštaju li oblasti (sudovi) ovakvo uživanje založene stvari ; drži li narod, da bi se onaj, koji ovako prima na uživanje

Digitized by Google

založenu stvar, koji se na taj način okorišćuje nevoljom drugoga čovjeka, imao kazniti ; napose da li bi on za kazan imao izgubiti svoju tražinu (dug), osobito u slučajevima, ako je dug malen, a korist od zaležene stvari velika ?

47. Ako dužnik u ugovoreno vrijeme ne plati svoj dug, može li onaj, kojemu je on dužan i kojemu je dao u zalog svoju stvar, tu stvar prodati ; i kako je može prodati ; da li on sam, kome ga je volja, pojajno ili javno ; da li putem javne dražbe ; ima li kod takove prodaje (dražbovanja) oblast (sud) posredovati ; — ima li možda založena stvar, ako dužnik u ugovoreno vrijeme ne isplati svoga duga, u pojedinim slučajevima bez svake prodaje, bez svakoga dražbovanja pripasti onome u vlasništvo, koji ju je primio u zalog ; običavaju li stranke kod osnivanja založnoga prava to napose ugovoriti ; običava li onaj, kojemu je stvar dana u zalog, tu stvar pridržati, ako mu dužnik u ugovoreno vrijeme ne isplati duga ; dopuštaju li oblasti (sudovi), da onaj, kojemu je stvar dana u zalog, pridrži tu stvar u naplatu svoje tražbine ; ne krije li se pod tim naplaćivanjem i opet neka vrsta lihvarenja ; što narod sudi o tome naplaćivanju ?

48. Dogadja li se, da onaj, koji treba novaca, dade svoje zemljište ili drugu stvar u zalog pod vidom prijenosa vlastništva, kao da je tu stvar prodao onome, koji mu je uzajmio novac, i kao da uzajmljena svota stvara kupovninu ; može li u takvome slučaju dužnik otkupiti tobože odsvojeno zemljište ; dopuštaju li oblasti (sudovi) ovakve prividne poslove ; bi li bilo dobro na put stati ovakim poslovima i na koji način bi se to moglo polučiti ?

49. Kako se osniva (kako nastaje) založno pravo ; da li je kod pokretnina nužno, da se založena stvar preda u držanje onome, kojemu se zalaže ; da li je kod nekretnina nužno, da se u zemljišnim knjigama uknjiži, da je dotična nekretnina dana u zalog ?

50. Može li se osnovati založno pravo, ako duga (još inema), tako za dug, koji će tek nastati napose kao jamčevina za naplatu štete koja bi mogla nastati iz nekoga poduzeća (na pr. A. lomi na svome zemljištu kamen, a pogibelj je, da će uslijed toga stradati zgrada na zemljištu susjeda B., zato je B. dopustio A-u, da lomi kamen samo pošto mu je ovaj položio jamčevinu, iz koje će B. moći naplatiti svu štetu, koja bi mogla nastati) ; — može li se založno pravo uzdržati i pošto je isplaćen dug, za koji je bio dan zalog, ili se mora zalog odmah vratiti ?

51. Ima li onaj, kojemu je dan zalog, pravo da se posluži posjedovnom tužbom protiv onoga, koji ga smeta u držanju založne stvari ?

52. Smije li dužnik založenu stvar dalje odsvojiti ; koje su posljedice takvoga odsvoja ; gubi li onaj, koji je stekao na toj stvari založno pravo, uslijed ovakvoga odsvoja svoje pravo na toj stvari, ili može li on vršiti to pravo i protiv novoga vlasnika ; napose može li on tu stvar podvrći dražbi za namirenje svoje tražbine, makar ona ima novoga vlasnika ?

53. Smije li se ista stvar založiti dvojici i više njih za različne dugove ; koji od ovih dugova ima se u takome slučaju najprije namiriti iz kupovnine polučene dražbom založene stvari ; da li onaj, za koji je najprije osnovano založno pravo ; imadu li pred ovim prednost troškovi nastali kod dražbe ovakove stvari ; imadu li pred ovim prednost porezni zaostaci i drugi koji dugovi ; — da li pri tome odlučuje što starost samoga duga ?

54. Što biva, ako je netko tako zadužen, da se ne mogu iz njegove imovine namiriti svi njegovi dugovi ; što je to stečaj ; imadu li kod stečaja za-

Digitized by Google

logom osigurane tražbine prednost pred ostalima ; imade li još kakovih tražbina, koje imadu prednost pred ostalima ; kojim se redom namiruju tražbine kod stečaja ?

55. Ima li slučajeva, u kojima nekomu već po samom zakonu (pravu) pripada založno pravo na neke stvari ; na pr. pripada li takovo pravo vlastniku u zakup ili najam danoga zemljišta ili kuće za ugovorenu zakupninu ili najamninu na stvari, koje su na to zemljište, u tu kuću donesene, i na plodove toga zemljišta ; pripada li ženi založno pravo nad muževom imovinom za njezinu tražbinu i t. d. ?

B. Obavezna prava.

1. Kako se naziva onaj, koji ima drugome (za volju) nešto učiniti, dati ili propustiti ; da li „dužnik" ; kako li onaj, kome (za volju) imade taj „dužnik" to učiniti, dati ili propustiti ; da li „vjerovnik", „povjerilac", „dužitelj" ; kako li se naziva sam taj odnošaj s gledišta vjerovnikova, kako li s gledišta dužnikova ; da li s gledišta vjerovnikova „tražbina", s gledišta dužnikova „dug"; kako se naziva ono, što je dužnik dužan izvršiti; da li „činidba" ?

2. Kako se dolazi do toga, da jedan čovjek postane dužan da nešto učini, dade ili propusti učiniti u korist drugoga ; kako nastaju obaveze ; da li iz ugovora (na pr. zajamnoga), da li iz protivupravnoga čina (na pr. oštećenja tudje stvari), da li iz odredbe (naloga), koju je izdao sud (oblast) (na pr. kod diobe naloži sud, da jedna stranka plati drugoj neku svotu novaca zato, što je ona dobila veći dio zajedničkih stvari) ; da li iz odredbe sadržane u oporuci ; da li iz rodbinskoga ili drugoga kojega odnošaja (na pr. otac dužan je hraniti svoje dijete) ; da li iz drugoga kojega razloga ?

3. U čemu sastoji ugovor ; kako nastaje ugovor ; jesu li stranke obavezane odmah, čim se sporazumiju, što ima jedna drugoj dati, t. j. prije nego li je budi koja drugoj štogod dala ; na pr. da li su kod kupoprodajnog ugovora obavezane stranke već u času, kad su se sporazumjele i o stvari, koja se prodaje, i o cijeni, uz koju se prodaje, a nije li nužno da budi jedna budi druga stranka izvrši svoju obavezu, t. j. može li prodavalac prije, negoli mu kupac isplati kupovninu, predomisliti se i odstupiti od ugovora bez privole i bez krivnje kupčeve, može li s druge strane ovako odstupiti kupac od ugovora prije, negoli mu je predana stvar bez privolje i bez krivnje prodavaoca ; — ima li ipak ugovora, kod kojih obaveza nastaje istom onda, kad jedna stranka neku stvar (svotu novaca) preda drugoj stranci, na pr. kod zajma : koji su to ugovori ?

4. Ima li ugovora, kod kojih sama riječ, isprava (pismo) obavezuje bez obzira na to, da li je onaj, koji se je obavezao, dobio za to obećanje kakovu protivučinidbu; ima li ugovora, kod kojih se ne gleda, zašto se je dužnik na ovu ili onu činidbu obavezao ; po čemu se razlikuje obaveza iz mjenice od drugih obaveza ; zašto je nužno da bude i takovih ugovora (poput mjeničnoga), kod kojih sama isprava obavezuje ?

5. Veže li već sama ponuda, koju je netko stavio drugome ; u kojemu času (ako je na pr. ta ponuda pismeno stavljena) počinje ona vezati onoga, koji ju je stavio; da li u času, kada je onaj, na kojega je upravljena, primio tu ponudu, ili kad je za nju doznao ; do kojega roka ima se onaj, kojemu

Digitized by Google

je ponuda stavljena, izjaviti, prihvaća li ponudu ; što biva, ako se on u tom roku ne izjavi ; uzima li se, da je ponudu prihvatio ili ju je odbio; ako u tom roku ne prihvati ponude, može li onaj, koji ju je stavio, od nje odstupiti?

6. Tko može da se ugovorom obaveže; može li dijete, može li ludjak, može li pijanac ; valja li obaveza, ako je onaj, koji se obavezao, prisiljen ili prevaren bio, te se je obavezao; je li u svakom slučaju nužno, da onaj, koji se za nešto obaveže, tu svoju volju riječima izrazi; može li se i iz šutnje izvoditi, da je netko (komu je bila ponuda stavljena) pristao na neku obavezu (ponudu); i to kada ; je li nužno da bude volja i jedne i druge stranke jasno izražena; što biva, ako je onaj, prema kojemu je ta volja bila izražena, dano očitovanje krivo shvatio; što biva, ako se očitovanje ne slaže s voljom onoga, koji je dao to očitovanje; što biva, ako je netko drugo očitovao, a drugo htio očitovati (na pr. da zavede drugoga) ?

7. Valja li obaveza, ako je u ime jedne stranke očitovao njezinu volju tko drugi, na pr. punomoćnik, tutor (štitnik), skrbnik, gospodar kuće i t. d. ; u kojim slučajevima veže očitovanje zastupnikovo onoga, kojega je on zastupao; što biva, ako je punomoćnik prekoračio danu punomoć ?

8. Smije li vjerovnik svoju tražbinu ustupiti drugome, a da i ne pita dužnika; kako će dužnik ipak doznati, kome imade da plati svoj dug ; smiju li se sve tražbine ovako ustupati; koje se ne smiju (na pr. tražbina da dužnik ima vjerovnika hraniti, da mu ima podavati sredstva nužna za uzdržavanje); kako narod naziva ovakvo ustupanje ; — dogadja li se, da tkogod za malo novaca pokupuje tražbine, pa zatim traži, da mu (kupljeni) dužnici plate onoliko, koliko su imali platiti onome, od kojega je on te tražbine kupio ; je li to pravo; je li pravedno; ne bi li se onaj, koji je ovako kupio tražbinu, imao stegnuti samo na ono, što je za tu tražbinu dao; — da li onaj, koji je kakvu tražbinu ustupio drugome, jamči tome drugome, da ta tražbina doista postoji, i da će onaj, kojemu je on tu tražbinu ustupio, doista dobiti ono, na što ona glasi ; ima li pri tome kakve razlike s obzirom na to, da li je ta tražbina ustupljena uplatno ili besplatno ?

9. Poznaje li narod jamstvo (poručanstvo), t. j. dogadja li se, da se netko obaveže, da će zadovoljiti obavezu nekoga drugoga, ako taj drugi ne bi hotio ili ne bi mogao preuzetu obavezu zadovoljiti; na pr. dogadja li se, da se pored onoga, koji je primio zajam, još i drugi obavezuje, da će uzajmljenu glavnicu vratiti, ako je ne bi mogao vratiti glavni dužnik; kako naziva narod ovo „jamstvo", „poručanstvo"; smije li vjerovnik u takovim slučajevima tražit od jamca (poruka), da zadovolji preuzetu obavezu, prije negoli od glavnoga dužnika ; ima li jamac (poruk) pravo tražiti, da mu glavni dužnik vrati ono, što je on za nj platio ?

10. Smije li netko bez privole prvoga dužnika preuzeti na se njegov dug; smije li to bez privole vjerovnika; dogadja li se, da prvobitni dužnik ustupa u naplatu svojega duga tražbinu, koju ima protiv kojega trećega ?

11. Ima li slučajeva, u kojima prestaje dužnikova obaveza, ako je on svoj dug isplatio komu drugomu a ne vjerovniku (na pr. njegovu zastupniku, njegovu vjerovniku, onome, koji je naknadno naslijedio vjerovnika) ?

12. Ako dužnik dodje do kakove tražbine protiv svojega vjerovnika, gubi li se uslijed toga njegov dug, njegova obaveza; u kojim se slučajevima gubi njegova obaveza; kako narod naziva ovakav prestanak obaveze ;

Digitized by Google

može li vjerovnik utjerati svoju tražbinu, premda zna, da njegov dužnik ima tražbinu protiv njega ?

13. Prestaje li stara obaveza, ako glede te obaveze vjerovnik i dužnik naprave novi ugovor; kako se naziva ovakav prestanak obaveze; — smiju li obje stranke sporazumno odustati od sklopljena ugovora; smije li (i kada) jedna stranka samovoljno (bez privole druge stranke) odustati od ugovora i tim načinom riješiti se preuzete obaveze ?

14. Ako je neka tražbina medju vjerovnikom i dužnikom prijeporna, dogadja li se, da vjerovnik odstupi nešto od svoga zahtjeva, a dužnik od svojih prigovora, pa na taj način sklapaju novi ugovor; kako se naziva takav ugovor; dogadja li se, da se takovi ugovori sklapaju pred sudom (oblasti) ; ima li veću snagu, ako je takav ugovor sklopljen pred sudom; u čemu sastoji ta veća snaga ?

15. Zašto se sklapanju ugovora prizivaju svjedoci; zašto se o ugovorima sastavljaju isprave ?

16. Kako se naziva ugovor, koji nastaje time, da vjerovnik daje dužniku svotu novaca uz uglavak, da mu dužnik ima isto toliku svotu iza odredjenoga roka ili na njegov poziv vratiti ; mogu li se i druge stvari dati ovako uz uglavak, da dužnik iza nekoga vremena vrati samo isto toliko isto ovakvih stvari, a ne upravo iste stvari; koje su te stvari ?

17. Dogadja li se, da se pri ovakvom ugovoru dužnik obavezuje isplatiti vjerovniku uz primljenu svotu još i neku naknadu za to, što je kroz neko vrijeme imao vjerovnikov novac (vjerovnikove stvari, dotično vrijednost toga novca, tih stvari) kod sebe; kako se odredjuje ova naknada, da li razmjerno s glavnicom; kako se naziva ta naknada; koliko iznosi ta naknada; dogadja li se, da dužnik daje u ime te naknade svoje zemljište na uživanje vjerovniku; kako se naziva to uživanje; — dogadja li se, da se u proljeće daje sjeme, pa da za to vjerovnik ima pravo na jedan dio usjeva ; i to koliki; ne krije li se pod tim lihva ?

18. Što narod razumijeva pod lihvom; kako naziva lihvu ; do koje mjere drži, da su kamate dopuštene ?

19. Kako se naziva ugovor, koji nastaje time, da vjerovnik daje dužniku neku stvar na odredjenu porabu ili na porabu prema dužnikovoj potrebi ali samo na odredjeno vrijeme, uz uglavak, da dužnik ima nakon učinjene porabe ili nakon ugovorena roka vratiti istu tu stvar; plaća li dužnik vjerovniku kakovu odštetu za to, što je upotrijebio njegovu stvar; ima li dužnik vratiti vjerovniku neoštećenu stvar; ima li dužnik paziti na takvu stvar; je li dužnik odgovoran onda, ako je takva stvar kod njega slučajno propala ili se pokvarila ?

20. Može li se stvar dati drugome na besplatnu porabu uz uglavak, da je ovaj drugi mora vratiti, čim to onaj, koji je dao stvar na porabu, zatraži; kako narod zove ovakav ugovor ?

21. Kako se naziva ugovor, koji nastaje time, da vjerovnik daje dužniku neku stvar, da je čuva, uz uglavak, da je mora vjerovniku na poziv ili nakon odredjenoga vremena vratiti; smije li dužnik ovako povjerenu mu stvar upotrebljavati ; ako je smije upotrebljavati, ima li vjerovniku dati naknadu za to, što ju je upotrebljavao; ako li je ne smije upotrebljavati, ma li vjerovnik dati dužniku kakovu naknadu za to, što mu je čuvao stvar;

Digitized by Google

da li i koliko je dužnik odgovoran, ako propane ili ako se pokvari povjerena mu stvar ?

22. Daje li se takodjer i novac kome (banci, štedionici), da njime upravlja i gospodari, uz uglavak, da ima taj, koji je taj novac primio, istu svotu (uz kamate) vratiti na poziv (ili nakon odredjenoga vremena) onome, koji je dao taj novac na upravljanje (čuvanje); kako se naziva ovakav ugovor, ovakvo davanje novaca ?

23. Dogadja li se, da se u slučaju — ako glede kakove stvari postoji prijepor (čija je), ili ako je pogibelj, da će je onaj, koji njome upravlja, zlo upotrebljavati, — ta stvar daje komu drugomu na čuvanje; kako se naziva takovo čuvanje ; tko ima da odredi ovakovo čuvanje ; ima li takav čuvar (sekvestar) polagati račun o svojem upravljanju, i to komu ; ima li plodove i korist, koju ima od te stvari, izručiti, i to komu; da li je i koliko odgovoran, ako povjerena mu stvar propane ili se pokvari; ima li dobiti kakovu nagradu za trud, što ga je imao s upravljanjem i čuvanjem povjerene mu stvari?

24. U čemu sastoji kupoprodajni ugovor; je li kupoprodajni ugovor dovršen već onda, ako jedna stranka obeća dati drugoj neku stvar (robu) a ta druga onoj prvoj neku odredjenu cijenu (kupovninu), ili može li jedna ili druga od tih stranaka bez privole i bez krivnje protivustranke opozvati svoje obećanje ; može li jedna od tih stranaka tražiti, da protivustranka izvrši svoje obećanje (svoju obavezu), a da ona sama još nije sa svoje strane zadovoljila svoje obećanje; što biva, ako se jedna ili druga stranka krati primiti obećanu stvar (dotično cijenu); može li protivustranka tu stvar (cijenu) dati sudu na čuvanje ili po odredbi suda kome drugome ?

25. Mora li cijena (kupovnina), koja se daje za kupljenu stvar (robu), sastojati u novcu; mora li biti stalno odredjena, ili može li se ugovoriti, da se cijena ima tek naknadno ustanoviti, ili da je ima odrediti tkogod treći prema vrijednosti stvari (robe); mora li ta kupovnina biti ozbiljno mišljena, ili može li biti samo na izliku stavljena, da se njome prekrije obično darovanje; mora li cijena odgovarati vrijednosti stvari (robe); ima li jedna ili druga stranka pravo tražiti, da se razriješi sklopljeni kupoprodajni ugovor, ako cijena ni izdaleka ne odgovara vrijednosti, na pr. ako je cijena dva puta veća od vrijednosti ili opet ako je za polovinu manja od vrijednosti robe ; kako biva kod javne dražbe ?

26. Odgovara li prodavalac kupcu, ako je roba iza sklopljenoga ugovora, a prije negoli je kupcu predana, slučajno propala ili pokvarila se; je li tu razlika s obzirom na to, da li se ugovor ticao odredjene stvari ili samo odredjene vrste stvari; ili neke količine stvari iz odredjene skupine ovakovih stvari (na pr. jednoga hektolitra vina iz jednoga velikog lagva); je li tu razlika s obzirom na to, da li je prodavalac bio dužan stvar kupcu dovesti ili je bio kupac sam dužan odvesti sebi stvar; je li tu razlika s obzirom na to, da li krivnjom prodavaoca ili krivnjom kupca nije došlo do predaje stvari; — ima li prodavalac zajedno s prodanom stvari predati kupcu i koristi i plodove, što je ta stvar donijela od časa, u kojem je bio ugovor sklopljen, do časa predaje; ima li kupac naknaditi prodavaocu troškove, što je imao od časa ugovora do časa predaje ?

27. Ako u vrijeme predaje nije još kupac platio ugovorene kupovnine, prelazi li vlasništvo nad tom stvari (robom) na kupca odmah kod predaje

Digitized by Google

ili tek onda, kada isplati dužnu kupovninu; ima li kupac na dužnu kupovninu od dana, kojega mu je roba bila predana, plaćati kakove kamate ?

28. Može li biti predmetom prodaje stvar, koja ima tek da nastane, na pr. žito, koje ima na odredjenom zemljištu uzrasti, mlado, koje ima koja domaća životinja izleći; daje li se u takvim slučajevima kupovnina prije negoli se dotična stvar pojavi (nastane); odgovara li u takvim slučajevima predujmljena kupovnina pravoj vrijednosti dotične stvari; ne krije li se pod ovakom prodajom lihva ?

29. Dogadja li se, da se umjesto novaca onomu, koji treba i traži (u zajam) novaca, daje kakova druga stvar time, da je proda i da si zatim dobivenu kupovninu pridrži kao uzajmljenu svotu; daje li se takova stvar uz unaprijed ugovorenu kupovninu, koja ima služiti kao zajamna glavnica, ili imade li kao zajamna glavnica služiti ono, što dotični dužnik za prodanu takovu stvar doista dobije; ne krije li se često i u takvim ugovorima lihvarenje ?

30. Što biva, ako se treći tkogod javi kao vlasnik prodane stvari, i kao takav oduzme kupcu kupljenu stvar; ima li prodavalac naknaditi kupcu štetu, koja je uslijed toga nastala, i to u kojim slučajevima; ima li kupac prodavaoca obavijestiti, da ga neko treće lice (osoba) tuži, da je ono vlasnikom kupljene stvari; ima li prodavalac štititi kupca protiv toga trećega lica; je li prodavalac dužan naknaditi kupcu štetu, ako je ovaj zlobno ili neoprezno prepustio kupljenu stvar komu trećemu ?

31. Što biva, ako se naknadno pronašlo, da kupljena stvar ima nedostataka, koje je prodavalac zatajio, ili da nema svojstava, koja joj je prodavalac pripisivao, ili da ima osobito znatne pogrješke, za koje nije ni prodavalac znao; može li kupac u takvim slučajevima (i to kojima) odstupiti od ugovora i tražiti kupovninu natrag ; ili može li tražiti, da se porazmjerno ta kupovnina snizi ; ili konačno može li tražiti, da mu se naknadi šteta, koju je pretrpio, što nije dobio stvar onakovu, kakova je bila ugovorena; kako dugo odgovara prodavalac kupcu za pojedine pogrješke i nedostatke; u kojem roku može kupac tražiti povratak kupovnine, porazmjerno sniženje kupovnine ili naknadu štete ; za koje bolesti na prodanoj životinji i kako dugo odgovara prodavalac ?

32. Ako je roba kupljena po uzorku, pak poslana roba ne odgovara tome uzorku, što biva tada ; može li kupac povratiti robu na trošak prodavaočev; može li staviti robu prodavaocu jednostavno na raspolaganje ; može li priposlanu robu prodati (na javnoj dražbi); može li priposlanu robu primiti, ali ne uz ugovorenu, nego uz tržnu cijenu ; ima li pri tome sud posredovati ?

33. Što biva, ako prodavalac prodanu robu ne pošalje kupcu u ugovoreno vrijeme ?

34. Po čemu se razlikuje zamjembeni ugovor (zamjena) od kupoprodajnoga; je li zamjembeni ugovor dovršen već onda, ako jedna stranka obeća, da će drugoj dati jednu stvar za drugu, a ova druga obeća, da će tu drugu stvar dati za onu prvu ; ili tek onda, kada jedna od tih stranaka svoje obećanje izvrši; može li jedna od tih stranaka tražiti, da protivustranka izvrši svoje obećanje, dok ona sama nije zadovoljila svoje obećanje; što biva, ako li se jedna ili druga stranka krati primiti stvar, koje se ugovor tiče ?

35. Dogadja li se, da jedan daje drugome svoju stvar uz naplatu na

Digitized by Google

privremenu porabu ; kako se zove ovakav ugovor; da li „zakup“ i „najam“ ; kada „zakup“, kada „najam“; kako se zove ona naplata, što je daje onaj, koji je stvar primio na porabu, onome, koji ju je dao; kako se zove jedna, kako li druga stranka; u kojem času je ovakav ugovor sklopljen, da li u momentu, kada jedna stranka obećaje dati svoju stvar na porabu, a druga stranka obećaje za to naplatu ; ili tek onda, kada je jedna od stranaka svoje obećanje ispunila ; može li jedna ili druga stranka odustati od danoga obećanja, dok protivustranka nije izvršila svoje obećanje ?

36. U čemu ima da sastoji naplata za porabu stvari primljene ovakvim ugovorom ; da li u novcu ; da li u dijelu priroda (usjeva), koji uzraste na zemljištu danom na porabu ; mora li ovdje ova naplata biti točno odredjena ; mora li odgovarati vrijednosti one koristi, što je dotičnik ima od porabe, na pr. mora li naplata ta odgovarati prihodu zemljišta danoga na porabu ?

37. Mora li stvar dana na porabu biti takova, da se doista bude mogla upotrebljavati ; što biva, ako ta stvar postane na neko vrijeme neupotrebljiva ; ima li onaj, koji ju je primio na porabu, pravo tražiti, da mu se snizi ili otpusti naplata ; ima li onaj, koji je stvar primio na porabu, paziti, da ta stvar ne propadne, da se ne pokvari ; što biva, ako je stvar poradi njegove krivnje ili nemara propala ili pokvarila se ?

38. Ako je stvar uzeta na porabu samo na odredjeno vrijeme, može li se to vrijeme produljiti ; može li se iza izminuća toga vremena ugovor obnoviti ; ako nije prije izminuća toga vremena nijedna stranka drugoj javila, da ne želi, da se taj ugovor obnovi, uzima li se, da se taj ugovor sam po sebi na isto vrijeme obnavlja, ili se uzima, da se iza izminuća toga roka ima na porabu dana stvar bez posebnoga poziva vratiti ; kako biva to kod stanova danih u najam ; kako se naziva ona izjava jedne ili druge stranke, da ne želi, da se ugovor obnovi iza izminuća ugovorena roka ; koliko prije izminuća toga roka ima se ta izjava dati ; ima li se ta izjava dati pred sudom ili je dovoljno, da se protivustranci priopći ?

39. Ima li onaj, koji je dao stvar drugome na porabu, u izuzetnim slučajevima tražiti, da mu se stvar povrati i prije izminuća ugovorena vremena ; i to u kojim slučajevima ; da li u slučaju, ako onaj, koji je primio stvar, ne plaća ugovorene naplate (najamnine, zakupnine), ili ako on tu stvar zlo upotrebljava ; — ima li onaj, koji je primio stvar na porabu, u izuzetnim slučajevima pravo tražiti, da se razriješi ugovor, i to u kojima; da li u slučaju, ako je stvar neupotrebljiva, ako onaj, koji je dao stvar na porabu, neće da izvede nužnih popravaka ?

40. Može li onaj, koji je primio stvar na porabu, tu stvar ili jedan dio te stvari (jednu sobu od primljenoga stana) dati dalje drugomu na porabu ?

41. Dogadja li se, da se jedan ili više komada domaćih životinja daje na dulje vrijeme drugome na porabu; kako se naziva ovakav ugovor; da li se naziva „reja“ ; ima li kod toga ugovora onaj, koji prima marvu na porabu, vratiti iste komade marve ili samo isto toliko vrijedne; ako marva kod onoga, koji ju je primio, slučajno nastrada, odgovara li on i za takav slučaj ili samo za svoju krivnju ; u čemu sastoji naplata, koju ima kod ovakova ugovora dati onaj, koji je primio marvu na porabu ; dogadja li se ovdje, da se onaj, koji daje ovako marvu drugome na porabu, okorišćuje nevoljom toga drugoga i prima naplatu, koja ne odgovara koristi, koju taj drugi ima od takove porabe ; prikriva li se takvim ugovorima lihva ?

Digitized by Google

42. Dogadja li se, da jedna stranka obećaje drugoj izvršiti neku radnju, a ova njoj opet neku naplatu za uloženi trud; u kojem času nastaju kod ovoga ugovora obaveze za jednu i drugu stranku i smije li jedna ili druga stranka bez krivnje i privole protivustranke jednostrano odustati od ugovora ?

43. Smije li onaj, koji je preuzeo ovakovu radnju, povjeriti izvršenje te radnje komu drugomu ; kada smije, kada li ne smije ?

44. Što biva, ako preuzeta radnja nije valjano izvršena; kako se ustanovljuje, da li je radnja valjano obavljena ili nije; što biva, ako onaj, koji je radnju naručio, ne će da tu radnju, izradjenu stvar primi, da prizna ; što biva, ako ne će da isplati ugovorenu naplatu za rad (zaslužbinu) ?

45. Tko imade trpjeti štetu, ako stvar, koja se izradjuje, prigodom izradjivanja slučajno propane ili se pokvari ; je li tu razlika s obzirom na to, čija je to stvar ; ako gradju daje onaj, koji je preuzeo radnju, ne nastaje li iz takovog ugovora jednostavni kupoprodajni ugovor ?

46. Dogadja li se, da jedna stranka daje drugoj na raspoložbu čitavu svoju radnu snagu (kao sluga ili sluškinja), a druga daje joj zato ugovorenu naplatu ; na kako se dugo vrijeme sklapa takav ugovor ; može li se iza izminuća toga vremena ugovor obnoviti; mora li, ako jedna ili druga stranka ne će, da se taj ugovor iza toga roka obnovi, prije toga (i to koliko prije toga) tu svoju volju izjaviti protivustranci ; može li u izuzetnim slučajevima (i to u kojima) tražiti jedna ili druga od ovih stranaka, da se razriješi ugovor i prije izminuća ovoga roka ?

47. U čemu sastoji naplata za ovako primljenu radnu snagu ; da li u novcu, da li u hrani i opskrbi dotičnoga službenčeta; ako ovakovo službenče (radnik) nastrada na poslu kod svoga gospodara, imade li gospodar platiti troškove za liječenje; imade li platiti štogod za pretrpljenu bol ; imade li dati kakovu naknadu za ono, što bi nastradali radnik zaslužio, dok je bolovao; imade li, ako je poginuo, njegovoj rodbini, i to kome, dati naknadu, što je izgubila hranitelja, i to koliku naknadu; ako službenče (radnik) slučajno oboli, dok je u službi, tko ima nositi troškove liječenja i opskrbe; imade li službenče (radnik), koje je dulje služilo kod istoga gospodara, kad obnemogne, kad ostari i oslabi, kad postane nesposobno za dalju privredu, — pravo na kakovu opskrbninu ili mirovinu ?

48. Dogadja li se, da se kod poljskih radnja radniku, koji ih je poduzeo, daje mjesto plaće u novcu jedan dio od pobrana usjeva; kolik je taj dio; kako naziva narod ovakav ugovor i ovakovo izvršivanje radnje, gdje se u mjesto novčane plaće daje dio prihoda od toga rada?

49. Ako se u gostionici, svratištu i t. d. izgubi ili pokvari koji komad od gostovih stvari, odgovara ili dotični svratištar (gostioničar) za štetu, koja je odatle nastala?

50. U čemu sastoji odgovornost vozara (kirijaša), koji se obrtimice bavi prevoženjem robe; odgovara li on, ako je roba kod prijevoza slučajno nastradala, pokvarila se?

51. Kako se naziva ugovor, kojim jedna stranka ovlašćuje drugu stranku, da za nju sklopi kakav pravni posao ili da je zastupa pred sudom, a druga stranka obećaje, da će taj posao, to zastupanje izvršiti; veže li posao, koji je sklopio ovako ovlašteni, onoga, koji je izdao takovu ovlast, i u kolikoj ga mjeri veže; je li ovlašteni dužan dati naknadu štete, ako je prekoračio

Digitized by Google

danu mu ovlast i time učinio štetu; je li onaj, koji je izdao ovakvu ovlast, dužan naknaditi ovlaštenomu troškove, koje je imao sa zastupanjem; ide li ovlaštenoga kakova nagrada, kakova plaća za zastupanje?

52. Ima li poslova osobito pred sudom, u kojima se čovjek mora poslužiti zastupnikom, koji je za takovo zastupanje napose usposobljen; komu je dano od oblasti (vlasti) posebno pravo, da pred sudom zastupa ljude; kako narod naziva takove zastupnike?

53. Što biva, ako je netko bez posebne ovlasti preuzeo zastupanje nekoga; da li posao, koji je sklopio takav neovlašteni zastupnik, veže onoga, koga je on zastupao; ima li slučajeva, u kojima takav posao ipak veže zastupanoga; što biva, ako je zastupani naknadno privolio na zastupanje; imade li ovakav neovlašteni zastupnik pravo na kakovu naknadu troškova, n. pr. ako je samo uslijed njegova posredovanja uklonjena velika šteta ili ako je njegovo posredovanje bilo korisno?

54. Što biva, ako je tkogod bez poziva potrošio štogod na tudju stvar, tudje poduzeće, tudji posao; ima li on pravo tražiti kakovu naknadu za ono, što je potrošio; ima li pravo, da ono, što je tudjoj stvari pridodao iz svoga, opet oduzme?

55. Ima li onaj, koji je po naručbi izvršio kakovu radnju ili koji je dao svoju radnu snagu, pravo na neku nagradu, plaću za uloženi trud, makar nije unaprijed bila ugovorena nikakva nagrada, ni plaća?

56. Dogadja li se, da se više njih zajednički prihvati gospodarstva nad nekom stvari, da više njih poduzme kakav posao, da više njih počne zajednički gospodarstvo; kako se naziva ugovor, na kojem se osniva takova zajednica; — imade li svaki od takovih zajedničara (ortaka, drugova) jednako veliku svotu pridonijeti u zajednicu; imade li svaki od zajedničara jednako mnogo raditi za zajednicu; — dijeli li se dobitak u razmjerju sa svotama, koje je svaki od zajedničara pridonio u zajednicu, ili u razmjeru s radom, što ga je svaki od zajedničara uložio u zajednički posao, a tek ono, što preostaje, dijeli li se na jednake dijelove medju sve zajedničare; — prestaje li ovakova zajednica smrću jednoga od zajedničara, ili se ona nastavlja s njegovim nasljednicima; na koje sve načine može prestati ovakova zajednica (sporazumkom, postignućem svrhe); može li svaki zajedničar, kad mu se svidi, istupiti iz zajednice i tražiti svoj dio; — što biva sa zajedničkom imovinom, kad prestane takova zajednica?

57. Ima li kakovih osobitih vrsta takovih zajednica; n. pr. ima li zajednica, u kojima pored običnih zajedničara imade i takovih zajedničara, koji dadu u zajednicu samo neku svotu novaca, a dalje ne sudjeljuju u poslovanju (komanditna društva); imade li zajednica, u kojima svaki od zajedničara imade po jedan glavni uložak (dioničarska društva)?

58. U čemu sastoje zemljoradničke, mljekarske i slične zadruge (udruge)?

59. Dogadja li se, da se dvojica ili više njih dogovore, da će si kod obradjivanja zemljišta (napose s teglećom marvom) kroz jednu ili više godina medjusobno potpomagati; kako naziva narod takav ugovor, da li „sprega“ kakova prava i dužnosti nastaju iz toga ugovora; — poznaje li narod „môbu“ i što razumijeva pod „mobom“?

60. U čemu se sastoji osiguranje za slučaj požara ili druge nezgode, pa opet za slučaj smrti?

Digitized by Google

61. U čemu sastoji mešetarski posao; pripada li mešetaru za njegovo posredovanje kakova nagrada, i to kolika?

62. Šta je „likov", „aldomaš", šta li „kapara"; koje posljedice ima dana kapara?

63. Može li se ugovoriti kakova posebna kazna za onoga, koji bi odustao od glavnoga ugovora, ili koji ne bi u ugovoreno vrijeme izvršio preuzetu obavezu; kako se naziva ovakav posebni dogovor, kako li ovakova kazna?

64. Je li dužan svatko, koji je na budi koji način prouzročio kakovu štetu na tudjoj imovini, ovu štetu naknaditi; je li pri tome kakova razlika s obzirom na to, da li je šteta hotice učinjena, ili je nastala samo poradi nemarnosti ili nepažnje?

65. Ima li se u takvim slučajevima naknaditi samo obična vrijednost oštećene (pokvarene, uništene) stvari, ili se ima naknaditi posebna veća vrijednost, koju je takova stvar imala za njezina vlasnika (držaoca) (na pr. kao neka osobita uspomena na nekoga pokojnika); ima li se naknaditi samo ono, što je oštećeni uslijed toga u svojoj imovini izgubio, ili se ima naknaditi i ono, što oštećeni nije privrijedio, a mogao bi bio privrijediti, da nije bila počinjena šteta (na pr. ako se šteta sastoji u tome, što je porušena zgrada i orudje, u kojoj i s kojim je oštećeni tjerao neki obrt)?

66. Ako netko prouzroči smrt kojega čovjeka, ima li dati kakovu odštetu njegovim rodjacima, i to kojima; na što se ima paziti pri odredjivanju visine te odštete; da li na krivnju i imovinske odnošaje onoga, koji je smrt prouzročio; da li na obiteljske i imovinske odnošaje usmrćenoga?

67. Ima li platiti kakovu odštetu onaj, koji je prouzročio neku tjelesnu ozledu; kolika ima biti ta odšteta; na što se ima paziti pri odredjivanju te odštete; da li na troškove liječenja, pretrpljenu bol, posljedice ozljede, trajanje bolesti, vrijeme, kroz koje je ozlijedjeni bio nesposoban za rad?

68. Ima li se platiti kakova odšteta za nanesenu sramotu (osobito ženi i djevojci), poniženje, uvredu; na što se ima paziti kod odredjivanja ovakove odštete; da li na (moralnu) bol, koju je prouzročila takova sramota, poniženje, uvreda; da li na posljedice, koje je imala i koje imade takova sramota, poniženje, uvreda za imovinu, za privrednu sposobnost, za društveni položaj osramoćenoga, poniženoga, uvrijedjenoga? (Opaža se, da su upravo u tom pravcu ustanove državnih zakona jako nedovoljne, pa bi bilo vrlo zanimljivo znati, što narod sudi o tome.)

69. Kod kradje, pronevjerenja, prijevare i sličnih zločina ima li oštećeni samo pravo tražiti, da mu se vrati ukradeno i t. d. uza sve plodove i priraštaj, dotično ima li samo pravo, da mu se naknadi prouzročena šteta; ili imade li osim toga pravo tražiti, da dotični zločinac u ime kazne još štogod plati, možda dvostruku (ili trostruku) vrijednost ukradene, pronevjerene, izvarane stvari?

70. Odgovara li otac obitelji (gospodar kuće) za štetu, što je učinio član njegove obitelji (žena, dijete, družinče, služinče); i to u kojim slučajevima?

71. Tko odgovara za štetu, što ju je učinio ludjak ili dijete bez nadzora?

72. Tko odgovara za štetu, što ju je učinila koja domaća životinja; smije li oštećeni, da se naplati za učinjenu štetu, zaplijeniti životinju, koja je učinila štetu; smije li si oštećeni pridržati tu životinju u ime odštete; smije li oštećeni ubiti životinju, koja mu čini kvar?

Digitized by Google

73. Ako obeća tkogod učiniti drugome kakav dar (poklon), je li on dužan ovo obećanje ispuniti, i imade li obdareni pravo da (sudskim putem) primora onoga, koji je tako obećao, da ispuni svoje obećanje?

74. Ima li slučajeva, u kojima se učinjeno darovanje može opozvati, i ono, što je darovano, natrag tražiti; na pr. radi nezahvalnosti, ili jer je sam onaj, koji je darovao, osiromašio?

75. Ima li drugi tko pravo da pobija učinjeno darovanje; na pr. darovateljevi nasljednici i vjerovnici; da li u takovim slučajevima cijelo darovanje ne vrijedi, ili ne vrijedi li to darovanje samo toliko, koliko su njime povrijedjeni u svojim pravima vjerovnici i nasljednici?

76. Mogu li se tako pobijati i drugi pravni poslovi, ako su njima povrijedjena prava vjerovnika; napose mogu li se tako pobijati prividni ugovori?

C. Obiteljsko pravo.

1. Postoji li izmedju muža i žene potpuna imovinska zajednica; ili ostaje li i iza sklopljena braka svaki bračni drug gospodar svoje imovine?

2. Kome pripada ono, što bračni drugovi privrijede, dok traje bračna sveza; imade li se uzeti, da sve to pripada mužu, dok žena ne dokaže, da je ona to sama privrijedila, ili da je to plod njezine posebne imovine?

3. Kako se naziva ono, što donosi žena sa sobom, kad se udaje, kad dolazi k mužu; da li „miraz", „prćija" ili „oprema"; koju svrhu ima miraz?

4. Komu se daje taj miraz, prćija, oprema; tko postaje vlasnikom nad njim, da li muž ili žena; imade li se miraz kroz čitav brak uzdržati neokrnjen; tko i u kojim slučajevima ima pravo da raspolaže tim mirazom.

5. Tko je dužan dati (osnovati) miraz; i to koliki?

6. Komu pripada miraz, kad brak prestane?

7. Daje li takodjer i muž ženi štogod, kad stupa s njome u brak; kako se naziva ono, što daje muž ženi stupajući s njome u brak; i koju svrhu ima taj dar?

8. Imade li žena stanovati zajedno s mužem; imade li pravo tražiti, da odijeljeno od njega živi i stanuje; i to u kojim slučajevima?

9. Imade li muž pravo zastupati pred sudovima, oblastima (vlastima) ženu i žena muža bez posebnog ovlaštenja?

10. Imade li se žena pokoravati nalozima svoga muža, i u kolikoj mjeri; imade li muž slušati svoju ženu.

11. Je li muž dužan ženu hraniti, opskrbljivati i u bolesti njegovati (plaćati za nju liječnika, primalju, bolnicu); što biva, ako on toj dužnosti ne zadovoljava; postoji li slična dužnost žene prema mužu?

12. Mogu li se sklopljene zaruke razriješiti i koje su posljedice takvoga razrješenja?

13. Smije li se sklopljeni već brak razriješiti, iz kojih uzroka, i koje su posljedice razrješenja?

14. Smije li dijete obitelji (komu otac još živi) imati svoju posebnu imovinu; kako se naziva ta imovina; kako dolazi dijete obitelji do takove imovine; smije li ono raspolagati tom imovinom, kako ga je volja, i bez obzira na oca i mater; tko upravlja tom imovinom, ako je dijete još maloljetno (nedoraslo)?

15. Mora li dijete ostati u kući svojih roditelja, i to do koje godine;

Digitized by Google

ako se brak razriješi (rastavi), kod koga imadu ostati djeca, kod oca ili matere; smije li otac otpraviti svoje dijete iz kuće, i to kada; ako dijete jednom otidje iz kuće, smije li se vratiti?

16. Ima li se dijete pokoravati nalozima svoga oca (i matere)?

17. Je li otac dužan svoju djecu hraniti, opskrbljivati, odgajati i u bolesti njegovati, i to do koje godine; imade li i mati isto takovu dužnost; jesu li i djeca dužna hraniti, opskrbljivati i u bolesti njegovati svoje onemogle i ostarjele roditelje?

18. Je li otac dužan hraniti i opskrbljivati takodjer svoju nezakonitu djecu; što biva, ako nezakoniti otac ne će da hrani i opskrbljuje svoju nezakonitu djecu?

19. Koja se djeca imadu smatrati zakonitom, koja li nezakonitom?

20. Ima li otac pravo (i dužnost) zastupati svoju (maloljetnu) djecu pred sudovima i oblastima (vlastima)?

21. Tko ima upravljati imovinom maloljetne djece, tko li ima brinuti se za njezinu prehranu, opskrbljivanje i odgoj, kad ostanu bez oca; tko je zvan da bude tutorom; tko odredjuje i postavlja tutora; tko ne može da bude tutorom; tko se smije ispričati od tutorstva?

22. Do koje godine imadu se djeca smatrati maloljetnom?

23. Je li tutor odgovoran za svaku štetu, koja nastane na imovini njegova štićenika, ili samo za onu, koja je nastala poradi njegove zlobe, nemarnosti ili nepažnje; ima li on o svojoj upravi račun polagati, i to kada, i komu; ima li on pravo na kakovu nagradu za svoj trud oko upravljanja; što biva, ako tutorovi računi nijesu u redu?

24. Nadzire li tutorovo upravljanje sud, ili druga koja oblast (vlast)?

25. Ima li tutor pravo da raspolaže imovinom svoga štićenika; napose ima li pravo odsvajati štićenikove nekretnine; u kojim slučajevima smije ipak odsvajati štićenikove nekretnine (na pr. da isplati dugove; ili ako je prijeko nužno za opskrbu i odgoju štićenika); ima li na ovakav odsvoj štićenikovih nekretnina privoliti sud?

26. Može li sam maloljetnik sklapati ugovore; napose takove, koji su za nj korisni; smije li praviti oporuku; može li on sam stupiti u posjed (držanje) kakove stvari; je li odgovoran za štetu, koju je učinio; i ako nije, tko je mjesto njega odgovoran; — jesu li svi maloljetnici (s obzirom na dobu) u jednakoj mjeri sposobni za sklapanje ugovora, pravljenje oporuka itd.; ili je u onih preko 7., 10., 14., 16., 18. ili 20. godine veća sposobnost?

27. Tko zastupa maloljetnika, ako njegova prava i njegova korist dodju u sukob s pravima i koristću njegova oca dotično tutora?

28. Smije li se maloljetnik oženiti (udati) bez privole svoga oca dotično tutora; smije li se već i punoljetno dijete obitelji oženiti (udati) bez privole svoga oca?

29. Tko zastupa nezakonito dijete; napose kad traži, da mu nezakoniti otac ima podavati primjerenu opskrbu?

30. Tko se briži za djecu (bez roditelja), koja ne imadu nikakve imovine; — tko ima takovu djecu uzdržavati?

31. Ima li i drugih osim maloljetnika, kojima se mora da postavi posebni tutor ili skrbnik, da upravlja njihovom imovinom, i da se brini za njihovo opskrbljivanje; koji su to; da li ludjaci, rasipnici, gluhonijemi, tjelesno ili duševno slabi ljudi, slijepci; odsutni?

Digitized by Google

32. Kada se može uzeti, da je netko lud, da je rasipnik, da je tako slab, te se ne može sam zastupati; je li nužno, da to sud napose ustanovi; tko može tražiti, da se ovakvima postavi posebni skrbnik?

33. Tko je zvan, da bude skrbnikom takvim ludjacima, rasipnicima itd.; tko ne može da bude takovim skrbnikom; tko postavlja takvoga skrbnika?

34. U čem se razlikuje takovo skrbništvo od tutorstva nad maloljetnicima bez oca?

35. Može li punoljetna žena sama sklapati ugovore, praviti oporuke, dolaziti pred sud i oblast (vlast); treba li kakvoga zastupnika ili skrbnika; ima li ipak posala, za koje nije sposobna žena?

D. Nasljedno pravo.

1. Što ima da bude s imovinom nekoga čovjeka poslije njegove smrti; kome ima ona pripasti?

2. Ima li ostavina pripasti pozvanim nasljednicima i protiv njihove volje; na koji način mogu pozvani nasljednici prihvatiti pripalu im baštinu (nasljedstvo); ako se oni napose ne očituju, ima li se uzeti, da su nasljedstvo prihvatili; i kada se to ima uzeti; može li nasljedstvo prihvatiti u ime pozvanoga nasljednika njegov zastupnik, na pr. tutor?

3. Što je oporuka (testamenat); može li biti oporuka, a da ne bude u njoj imenovan nasljednik, kako se pravi oporuka, usmeno, pismeno, pred svjedocima (i to koliko), pred sudom, javnim bilježnikom; kakve se odredbe stavljaju u oporuku?

4. Kako se naziva odredba, kojom oporučitelj odredjuje, da se neka stvar ima dati, ili da se nešto ima učiniti u korist odredjena lica (osobe); da li „zapis" ili „zaveštanje"; — da li se takvo lice smatra nasljednikom, ili kako se ono naziva; ako se zapisana (zaveštana) stvar nalazi u ostavini, postaje li takvo lice odmah vlasnikom te stvari, čim primi zapis (zaveštanje), i može li si ono tu stvar odmah uzeti; ili ima li takvo lice samo pravo tražiti, da mu nasljednik izruči tu stvar?

5. Tko može praviti oporuku; može li ludjak; može li dijete; može li rasipnik; može li onaj, koji nije bio kod sastava oporuke pri svijesti; — vrijedi li oporuka, ako je oporučitelj bio prisiljen da sastavi oporuku; vrijedi li, ako je tko oporučitelja zaveo u bludnju, te je on oporučio, kako ne bi bio oporučio, da nije bilo te bludnje; vrijedi li oporuka, ako se oporučitelj nije jasno izrazio; vrijedi li oporuka, ako se sastoji samo u potvrdjivanju pitanja, koje je stavljao tko drugi?

6. Može li oporučitelj odrediti, komu imade pripasti nasljedstvo, ako na prvom mjestu pozvani ne bi mogao ili ne bi htio prihvatiti nasljedstva; može li odrediti, komu imade pripasti njegova ostavina poslije smrti na prvom mjestu imenovanoga nasljednika?

7. Što biva, ako je u oporuci imenovani nasljednik umro prije oporučitelja; što biva, ako je on umro doduše poslije smrti oporučiteljeve, ali prije nego li je nasljedstvo prihvatio (prije negoli je za nasljedstvo doznao); što biva, ako u oporuci imenovani nasljednik ne će nasljedstva da prihvati?

8. Tko je zvan na nasljedstvo, ako nema oporuke; tko je u prvom redu; da li sva djeca u jednakim dijelovima; ne imadu li muška djeca prednost pred ženskom; ne imade li prvorodjeni sin prednost pred mladjom djecom;

Digitized by Google

ne imade li onaj, koji je ostao kod kuće s ocem u zajednici, prednost pred onima, koji su osnovali sebi samostalno kućanstvo; nasljedjuje li uz živu djecu i unučad umrloga djeteta; u kojem razmjerju sunasljedjuje ova unučad uz djecu?

9. Tko je zvan na nasljedstvo, ako nema djece, unučadi ni potomaka; da li roditelji (djedovi), braća (i sestre), i od braće (sestara) djeca (unučad); u kojem razmjerju sunasljedjuju roditelji; u kojem razmjerju braća i od braće djeca; kako je onda, ako su pored roditelja još i braća (ili od braće djeca)?

10. Tko je zvan na nasljedstvo, ako nema ni roditelja, niti braće, niti djece od braće; da li stričevi, tete, ujaci, od ovih djeca i unučad; tko je zvan na nasljedstvo, ako ni od ovih nema nikoga?

11. Imadu li braća po ocu i materi kakvu prednost pred braćom samo po ocu ili samo po materi?

12. Ima li kakvo bezoporučno nasljedno pravo preživjeli bračni drug; da li i onda, ako je iza pokojnoga bračnoga druga ostalo djece; da li onda, ako su iza pokojnoga bračnoga druga ostala samo braća i roditelji, ili opet ako su ostali samo stričevi itd.; ili samo dalji rodjaci?

13. Ima li kakovo bezoporučno nasljedno pravo za svojim ocem nezakonito dijete; ima li ovakovo dijete bezoporučno nasljedno pravo za materom i za materinim rodjacima?

14. Nasljedjuju li možda ona dobra, koja potječu iz očevine, rodjaci po ocu, a ona dobra, koja potječu iz materinstva, rodjaci po materi?

15. Smije li otac (i mati), koji imade dijete (muško ili žensko), u oporuci imenovati koga drugoga nasljednikom, a vlastito dijete sasvim mimoići ili razbaštiniti; ima li ipak razloga, s kojih smije otac (mati) razbaštiniti svoje rodjeno dijete; koji su to razlozi; mora li ih otac u oporuci navesti?

16. Smije li dijete (sin, kći) posve mimoići ili razbaštiniti svoje roditelje, smije li brat posve mimoići ili razbaštiniti brata (sestru, djecu od brata ili sestre); ima li razloga, s kojih može dijete razbaštiniti svoje roditelje, pa opet brat svoju braću; koji su to razlozi?

17. Koliko mora najmanje (otac, mati) ostaviti svakome svome djetetu, koliko li dijete ocu (materi), koliko li brat bratu (sestri); kako se naziva ovaj dio; da li „nužni nasljedni dio"?

18. Što biva, ako je otac (mati), ako je dijete, ako je brat u oporuci posve mimoišao ili bez valjana razloga razbaštinio svoje dijete, svoga oca (mater), svoga brata (sestru, djecu od brata i sestre); da li tada čitava oporuka ne vrijedi ili se samo oporuka ispravlja tako, da budu i ovi (nužni) nasljednici dobili svoj dio?

19. Što biva, ako je otac (mati), ako je dijete, ako je brat u oporuci ostavio doduše nešto svome djetetu, svomu ocu (materi), svomu bratu (sestri), ali nije toliko, koliko bi najmanje morao ostaviti; ima li se tada oporuka ispraviti tako, da bude dotični nužni nasljednik dobio svoj nužni nasljedni dio, ili tako, da bude dobio čitav nasljedni dio, koji ga ide po bezoporučnom nasljednom pravu?

20. Zašto drži narod, da otac (mati), sin (kći), brat (sestra) ne smiju u svojoj oporuci mimoići ili bez valjana razloga razbaštiniti sina (kćer), oca (mater), brata (sestru)?

(Svršit će se.)

Digitized by Google

KNJIŽEVNOST.

Др. Станислав Дністрянський, Австрийскіе право облигацийне. (Austrijsko obvezno pravo) Lavov, 1901—1909, I. II. III., str. 601.

U maloruskom jeziku ima već dosada jedan „Sistem austrijskoga prava privatnoga" prof. dra. Aleksandra Ogonowsk-og, što ga je nakon njegove smrti sastavio prof. Petar Stebelskij, prof. kaznenoga prava sa maloruskim jezikom na lavovskom sveučilištu god. 1897. u tri sveska. Taj sistem predstavlja se u znanstvenom pogledu prilično korisno, ma da je prof. Stebelskij sastavio i nadopunio predmet samo po bilješkama, kojima se je Ogonowskij služio kod svojih predavanja. Izdanje toga „sistema" nije se moglo odgoditi, jer je bila potreba priručnika za sveučilišnu mladež od velike nužde. Nije se mislilo na to, da se tko drugi može u kratko vrieme primiti ogromnog i odgovornog posla. Ali eto jedva je prošlo nekoliko semestra poslje habilitacije nasljednika prof. Ogonowskog, izdaje sadanji prof. Stan. Dnistrjanskij već nov sistem svoj, dakako na sasvim drugim načelima i po drugoj znanstvenoj metodi. Dn. počeo je sa „austrijskim obveznim pravom", koje je dakako najvažnije. Radnju tu izdaje „znanstveno društvo im. Ševčenka" u Lavovu kao „pravničku biblioteku". Dosada su izašla 3 svezka: I. u god. 1901., II. god. 1902., III. god. 1909. Dosadanja radnja (svega 601 str.) obuhvaća samo „opći dio" obveznoga prava. Pošljednji svezak (str. 428—601) raspravlja o preinaci i ukinuću prava i obveza, medju ostalim načinima ukinuća takodjer o zastari (str. 565—601) te se time taj svezak svršava.

Već se po vanjštini vidi, da imamo pred sobom veoma ozbiljnu znanstvenu radnju. D. očituje doduše u predgovoru, da izdaje to djelo samo u formi univerzitetskih predavanja na želju svojih slušača i da još ne ima toliko izkustva i rutine, da izda znanstveno dielo te vrsti, koje bi u svakom pogledu odgovaralo strogim zahtjevima današnje znanosti. Ta je izjava suviše pako skromna. Jer kad se upustimo u pobliže proučavanje pojedinih odsjeka i pretres posebnih pitanja, mora se doći do osvjedočenja, da radnja D-a daleko prelazi granice i potrebe sveučilištnih predavanja, te da je to veoma detaljno i posve znanstveno obradjen sistem. Protivno nalazim, da je to djelo za sveučilištnu mladež suviše obsežno i da neka razlaganja može tek naobražen jurista shvatiti.

Pisac ne dosadjuje na svakom koraku literarnim aparatom, ali ipak navadja veoma cijelishodno kod svake materije vrela starijeg austrijskog zakonodavstva, naime: Codex Theresianus, nacrt Horten-a i Martini-a, zapadno-galički zbornik i zapisnike (po izdanju Ofner-a) te najvažniju literaturu, dakako i najnoviju. Više puta uzima obzir takodjer na propise njemačkog gradj. zakona. Toga svega dakako ne ima u sistemu Ogonowskog. U bilješkama navadja pisac često primjere te se tako lakše razumije predmet, o kojem u tekstu raspravlja. Način raspravljanja kratak je i jasan, jezik i terminologija većinom bez prigovora, što se o „sistemu" Ogonowskog nipošto ne može tvrditi.

U pojedinim knjigama ne nalazimo nikakvog kazala, niti popisa pojedinih odsjeka. To je moglo biti bez velike štete kod prve male knjige. Ali čim predmet sve više i više raste, gubi se mnogo vremena, dok se u siste-

Digitized by Google

matičkom dielu nadje ono, što je potrebno. Bar popis pojedinih napisa (dosada ima djelo 76 paragrafa) u svakoj knjizi bio je potreban, da se ima pregled pojedinih pretresanih pitanja.

U ovoj kratkoj literarnoj obznani ne mogu se u pojedina pitanja napose upustiti. Dr. M. Zobkow.

Bibliografija.*

Prikaz juridičke literature godine 1910.

I.

Obća pravna pitanja.

Бородинъ, Д. Алкоголизмъ и самоубійство. Спб. ц. 15 к. — Вопросы обществовѣдѣнія. Органъ академической и научной жизни. Подъ ред. М. Туганъ-Барановскаго и П. Люблинскаго. Спб. Вып. II. ц. 1 р. 25 к. — Паландъ, Ж. Очеркъ соціологіи. Спб. ц. 85 к.

Bouché, Benoît. De la prévisibilité des phénomènes sociaux. (Extrait de la „Vie intellectuelle", août-septembre 1909). Bruxelles. — Bozi Al. Schule d. Jurisprudenz. 3. Lfg. Hannover. 2. — Burchard. Der Richter. Berlin. M. 1.80. — Doubret, V. Le droit au pardon. Paris. — Demogue, R. La notion de sujet de droit. Caractère et conséquences. Paris. — Ehrlich, E. Die Rechtsfähigkeit. Berlin. 1.50. — Félix, I. L'alcoolisme et ses ravages sociaux. Conférence donnée à l'Institut des hautes études de l'Université nouvelle de Bruxelles le 4 février 1909. Gang. — Forel, A. et G. Weber. L'alcoolisme comme question sociale. Paris. fr. 2. — Fuchs, E. Gemeinschädlichkeit der konstruktiven Jurisprudenz. Karlsruhe. M. 3.60. — Ghali, R. De la tradition considérée comme source du droit musulman (thèse). — Gumplowicz, L. Sozialphilosophie im im Kampf gegen den Alkokolismus. Berlin. 40. — Kohler J. Das Recht Umriss. Innsbruck. 3. — Hansen. Die Organe der Arbeiter-Versicherung (Die Gesellschaft. 31 Bd). Frankfurt a M. M. 2. — Kohler, J. Ueber das Recht der Mer Menangkaban auf Sumatra. Frankfurt a. M. — Montesquien. De l'esprit des lois. Défense de l'esprit des lois T. 2. Paris. — Osterrieth. Kunst u. Recht. Leipzig. M. 1.80. — Rousseau, J. Du contrat social, ou Principes du droit politique. Paris. — Ruck. Die Leibnizsche Staatsidee. Leipzig. M. 3. — Troclet, L. La prostitution. Étude sociale. Liége. — Zollschan, Ign. Das Rassenproblem unter besonderer Berücksichtigung der theoretischen Grundlagen der jüdischen Rassenfrage. Wien, M. 6.

Aschrott. Der neue österreichische Entwurf zur Abänderung des Strafprozessrechts (D. J.-Z. 1). — Baumgarten, A. Blaise Pascal und seine Stellung zu dem Problem der Begriffs- und Zweckjurisprudenz (Mschr. f. Krim.-Psych. 10 Hft., Januar). — Draganescu, G. Rumänische Hochzeits gebräuche (j. d. dr. int. priv. N-os I-II). — Heck. Was ist diejenige Begriffsjurisprudenz, die wir bekämpfen ? (D J.-Z. 24). — Hiller, Strafrechtskritik und Ethik (MSchr. f. Krim.-Psych., 10. Hft., Januar). —

* Iz „Журнала Министерства Юстиціи" g. 1910. br. 2

Digitized by Google

Munson, F. The making of a Law Index (Amer. L.-Rev. 43 Vol. No 6). — Smith, G. Review of current theories of Jurisprudence (Amer. Z.-Rev. Vol. 43, No 6). — Sohm, Prof. Begriffjurisprudenz. (D. J.-Z. 2). — Tarde G. Les Possibles (fragment d'un ouvragea de jeunesse, inédit.) (Arch. d' Artbr. crim. Janvier, Février 1910).

II.

Pravna povjest. Izdanje pravnih spomenika.

Акты, издаваемые Виленскою Коммиссіею для разбора древнихъ актовъ. III. XXXIV. Акты, относящіеся ко времени войны за Малороссію. Вильна. ц. 2 р. 50 к. — Бородинъ, Д. Кабакъ и его прошлое. (Историч. очеркъ). Спб. — Бобчевъ, Ст. Исторія старобългарскаго права. (Лекціи и изслѣдованія). Софія. ц. 7 лв. — Дмитріевъ, И. Московскій первоклассный Новоспасскій Ставропигіальный монастырь въ его прошломъ и настоящемъ. (Историко-археологическій очеркъ). М. — Витчевскій, В. Торговая, таможенная и промышленная политика Россіи, со временъ Петра Великаго до наших дней. Спб. ц. 3 р. — Опись документовъ и дѣлъ, хранящихся въ Сенатскомъ архивѣ. Отдѣлъ II. Томъ I-й. 1897 г. — Мартъ 1801 г. Спб. — Покровскій, И. Екатерининская коммиссія о составленіи проекта новаго уложенія и церковные вопросы въ ней (1766—1771 гг.). Казань. — Рождественскій, С. Матеріалы для исторіи учебныхъ реформъ въ Россіи въ XVIII-XIX вѣкахъ. Составлена при участіи В. Соломина и В. Тодорскаго. Спб. ц. 3 р. — Сальковскій, К. Институціи. Основы системы и исторіи римскаго гражданскаго права. Пер. съ 9-го нѣм. изданія В. Карпекъ. Кіевъ. ц. 2 р. 75 к.

Вознесенскій, С. Городскіе депутатскіе наказы въ Екатерининскую коммиссію 1767 года. (Ж. Мин. Нар. Пр., No. 11). — Слесаревъ, Ѳ. Матеріалы по исторіи старообрядчества (оконч.) (Церковь. No. 46, 47).

Besta, Enr., Prof. La Sardegna medioevale: le istituzioni politiche, economiche, giuridiche, sociali. Palermo. L. 15. — Binding, K. Die Entstehung der öffentlichen Strafe im germanisch-deutschen Recht. Rektorats-Rede. Leipzig. 1. — Bruck, E. Zur Geschichte der Verfügungen von Todeswegen im altgriechischen Recht. Breslau. M. 1.80. — Bruck, E. Die Schenkung auf den Todesfall im griechischen und römischen Recht, zugleich ein Beitrag zur Geschichte des Testaments. 1 Teil. (Studien zur Erläuterung des bürgerl. Rechts, 31 H.). Breslau. M. 5. — Bücker, K. Die Frauenfrage im Mittelalter. 2 Aufl. Tübingen. M. 1.50. — Chambers, A. A. Constitutional History of England. Lond. sh. 6. — Chauvet, H. Histoire du parti républicain dans les Pyrénées. — Croner, J. Die Geschichte der agrarischen Bewegungen in Deutschland. Berlin. — Dahn, F. Die Könige der Germanen. 12 Bd. Die Longobarden. Leipzig. M. 8. — Dändliker, K., Prof. Geschichte der Stadt und des Kantons Zürich. II. Bd. Zürich. Fr. 12. — Freundt, C. Das Wechselrecht der Postglossatoren. 2. Teil. Präsentationspapier, Inhaberpapier, Indossament. Leipzig. 1. 3.60. — Justinians, des Kaisers, Institutionen. Lateinisch u. Deutsch

Digitized by Google

nebst Marginalien v. Scherer. Berlin. 6. — Hayem, H. Polémiques de la presse sur l'institution du divorce (an IX-an XI) (these). Paris. — Himstedt, H. Die neuen Rechtsgedanken im Zeugenbeweise des oberenitalienischen Stadtrechtprozesses des 13 u. 14 Jahrh. Berlin. 5. — Koehne, C. Das superficiarische Rechtsinstitut. Untersuchungen zu seiner Geschichte Regelg. u. wissentschaftl. Bedeutg. im Altertum. Berlin. 2.50. — Kunsemüller, E. Zur Entstehung der westfälischen Familien-Fideikommisse. Münster. M. 2. — Lewin, Ad. Geschichte der badischen Juden seit der. Regierung Karl Friedrichs (1738—1909). Karlsruhe. M. 6. — Luchsinger, J. Das Verschuldungsprinzip in der Lehre v. der Schadenersaczpflicht im römischen Rechte u. die römische Vis maior. Zürich. — Marie, R. Le Recrutement de la magistrature pendant la période révolutionnaire (thèse). Rennes. — Meltzl, V. Die Obligation im Lichte des Sacralrechts (Abhandlungen zur röm. Rechtsgeschichte, III). Kolozsvar. 2.50. — Meier, E. v. Der Minister von Stein, die franzõs. Revolution u. d. preuss. Adel. Eine Streitschrift gegen Max Lehmann. Leipzig. M. 1.50. — Michaelis, A l. Die Rechtsverhältnisse der Juden in Preussen seit dem Beginne des 19 Jahrh. Berlin. 8. — Mitteis, L. Privatrecht bis auf die Zeit Diokletians. I Bd.: Grundbegriffe und Lehre von den juristischen Personen. Leipz. M. 10. — Monumenta Germaniae historica. Legum sectio 4: Constitutiones et acta publica imperatorum et regum. T. 5. P. 1. Hannoverae. M. 20. — Montesquieu. Considérations, sur les causes de la grandeur des Romains et de leur décadence. Publiées avec introduction, variantes, commentaires et tables par C. Jullian. 4 éd. revue. Paris. — Pindray, P. de. De l'action en déclaration de paternité naturelle sous l'ancien regime (thèse). Paris. — Puntous, Th. Les Etats particuliers du diocèse de Toulouse aux XVII e. XVIII siècles. Paris. fr. 10. — Quellen u. Studien zur Verfassungsgeschichte des deutschen Reiches in Mittelalter u. Neuzeit. Hrsg. v. Karl. Zeumer. III. Bd. Weimar. — Rehme. Stadtrechtsforschungen. Über die Breslauer Stadtbücher. Bern. M. 16. — Saulnier, F. Le Parlement de Bretagne, 1554-1790. 2 partie. Rennes. — Scherer, H. Die Klage gegen den toten Mann. Eine rechtsgeschichtl. Studie (Deutschrechtliche Beiträge, IV, 2). Heidelberg. M. 4. — Schrader, E. Das Befestigungsrecht in Deutschland von den Anfängen bis zum Beginn des 14 Jahrh. Göttingen. 4. — Sibert, M. Etude sur le premier ministre en Angleterre depuis ses origines jusqu'à l'époque contemporaine. Paris. fr. 6. — Slawitschek, R. Rechtsphilosophische Studien zur õffentlich-rechtlichen Begriffskonstruktion. Berlin. Wilmersdorf. 3. — Staat u. Kirche in den Debatten der Frankfurter Paulskirche 1848. Berlin. — Stölzel, A. Billigkeits- und Rechtpflege der Rezeptionszeit in Jülich-Berg. Bayern, Sachsen und Brandenburg untersucht. (Die Entwicklung der gelehrten Rechtsprechung, Bd. 2). Berlin. M. 20. — Ulrich. Abriss der deutschen Verfassungsgeschichte u. Bürgerkunde. Leipzig. M. 1. — Viard, P. Histoire de la dime ecclésiastique, principalement en France, jusqu'au décret de Gratien. Dijon. — Vivien, R. De l'usage des contrats de mariage en Normandie. Paris. — Weiss, E. Pfandrechtliche Untersuchungen. 1 Abtlg. Beiträge zur modernen Entwicklung des Seefrachtvertrags. II Tl. 3 u. 4 Abschnitt. Dresden. 7.20. — Zeller, H. L. Die Assisen von Jerusalem nach der Handschrift München. Cod. gall. Nr 51. Diplomatischer Abdruck

Digitized by Google

mit deutscher Uebersetzung (Sammlung älterer Seerechtsquellen. N. 4). Berlin. M. 2.50. — Zweig, Egon. Die Lehre vom Pouvoir Constituant. Ein Beitrag zum Staatsrecht der französischen Revolution. Berlin, 1909. M. 15.

Astorri, Crist. Note al diritto greco sulle eredità vacanti (Arch. giur. Vol. 82, fasc. 2). — Baumgarten, Edw. Ein Quellenbeitrag zur richterlichen Strafzumessungsbefugnis im XI. Jahrhundert (Z. Liszt, 30 Bd., 5 Hft.). — Buonamici, Fr. Di alcune pubblicazioni recenti per gli studi giuridici in Italia (Arch. giur. Vol. 82, fasc. 2). — Kaerst, J. Prof. Die Entstehung der Vertragstheorie im Altertum (Z. f. Polit. II Bd. 4 Hft.) — Kapras, J. Eheliches Güterrecht im altböhmischen Landrechte (Z. f. vergl. RW., 23 Band, I-II Hft.). — Kohler, J. Über dematische Verträge (Z. f. vergl. RW. 23 Bd. I-II Hft.). — Kohler, J. Das Recht der Kelten (Z. f. vergl. RW. 23 Bd., I-II Hft.). — Nys, Ern. Pages de l'histoire du droit en Angleterre. Le droit romain, le droit des gens et le collège des avocats de droit civil. (R. d. dr. intern. No 6.). — Stocquart, Em. Le régime matrimonial au moyen âge en Espagne (R. d. dr. intern. No 6).

III.

Gradjansko i trgovačko pravo i postupak.

Винаверъ, М. Изъ области цивилистики. Статьи по гражданскому праву и процессу. 1908 г. ц. 2 р. — Гитцигъ, Г. Предѣлы наслѣдственнаго права. Спб. ц. 30 к. — Мейеръ, Д. Русское гражданское право. Изд. 9-е. Спб. ц. 2 р. — Мининъ, М. и Псищевъ, С. Законы о вознагражденіи желѣзнодорожныхъ предпріятій за смертью и утратою трудоспособности. Спб. ц. 3 р. 50. — М-нъ, Д. Конспектъ по русскому торгово-промышленному праву. Часть общая и особеная. Составленъ по лекціямъ проф. Г. Шершеневича, Удинцева, Цитовича и др. Кіевъ. ц. 1 р. 10 к. — Попандопуло. Юридическія свѣдѣнія по нотаріальной части. Александрополь. — Рогойскій, В. Наиболѣе назрѣвшія и необходимыя новеллы по гражданскому праву. Спб. ц. 40 к. — Шиллингъ, С. Тезисы гражданскаго кассаціоннаго департамента Правительствующаго Сената за 1908 г. съ указ. Спб. ц. 40 к.

Бугаевскій, А. Проблема залога движимости. (Право, 4). — Креверъ, М. О порядкѣ удовлетворенія конкурсныхъ долговъ администраціи и по облигаціямъ акціонерныхъ обществъ. (Право, 1). — Сам—въ, В. По поводу новаго повышенія гербоваго сбора. (Право, 1). — Фрумкинъ, Я. Нѣсколько замѣчаній о нововведеніяхъ въ гражданскомъ процессѣ по проекту мѣстнаго суда. (Право, 51, 52). — Эпштейнъ, В. Профессіональный рискъ и ст. 683 т. X, ч. 1. (Право 47).

Adler, K. Das Handels- und Wechselrecht. Studienausgabe österr. Gesetze, Bd. 4. Wien. 1909, Manz. Geb. M. 7,60. — Bénard, L. De la responsabilité civile des compagnies des chemins de fer en matière d'accidents survenus aux voyageurs (thèse). Paris. — Bodenheim. Das Privatrecht der Luftschiffahrt. Hannover. 1. — Borght, van der, Das Recht des Handlungsgehilfen, Berlin. M. 3.60. — Brodtbeck, K. Schweizerisches.

Digitized by Google

Rechtslexikon. III Tl.: Das neue Zivilgesetzbuch. Zürich. 11. — Bruck. Schenkung auf Todesfall im griech. u. rom. R. Berlin. M. 5. — Brunstein, L. Namen- und Firmenschutz im österreich. Privat- Handels- u. Gewerberecht. Stuttgart. — Brütt, L. Die abstrakte Forderung nach deutschem Reichsrecht. Berlin. M. 7. — Bühsmann, F. Die gesetzlichen Erben nach schweizerischem Zivilgesetzbuch. Ein Beitrag zur Einführung des ZGB. im Kanton Bern. Bern. — Burghartz. Die Rechtsnatur der Ersatzansprüche im Arbeiterversicherungsrecht. M. 2 — Carl, H. Die Ansprüche des Geschäftsführers ohne Auftrag auf Ersatz seiner Aufwendungen. Halle M. 2. — Carver, T. A Treatise on the Law Relating to the Carriage of Goods by Sea. 5 th ed. London. sh. 38. — Chachignon, M. Nature et effets des conventions relatives à l'hypothèque légale de la femme mariée (thèse) Paris. — Constam. Die rechtliche Stellung der Gläubiger des Versicherten im Lebensversicherungsverträge zugunsten Dritter Diss. Zürich. — Cosack. Lehrbuch des Handelrechts. 7-e Aufl. Erste Hälfte. Stuttgart — Cosack. Lehrbuch d. deutschen bürgerl. R. Lief. I. 5 Aufl. Jena. 9. — Curti, A. Das Recht der Marken, Erfindungen, Muster und Modelle in der Schweiz Gesetze, Verordnungen und ihre Anwendung. Zürich. M. 2. — Curti. Schweizerisches Erbrecht. Berlin. M. 2.50. — Demole, L. Recueil de jurisprudence suisse sur le contrat de bail à loyer et de bail à ferme. Genève. — Denkschrift zur Reform des Patentgesetzes. Zur Sachverständigen-Sitzung am 7./12. 1909 in Berlin. (Verein deutscher Maschinenbau-Anstalten. Düsseldorf). Berlin. 60. — Dickel, K. Rechtsfälle. Heft 2: Gerichtsverfassung, Zivilprozess, Zwangsvollstreckung in das unbewegliche Vermögen, Konkurs. 2 Aufl. Berlin. M. 5. — Edouard, P. Manuel pratique de la vente et du nantissement des fonds de commerce. Paris. fr. 3.50. — Eichhorn, G. Das Testament. Hand- und Musterbuch für Verfügungen von Todeswegen nach d. BGB. 5 Aufl. von E. Goldmann. Berlin. M. 9. — Enneccerus, L., Kipp, Th. u. Wolff, M. Lehrbuch des bürgerlichen Rechts. 4/5 Aufl. 1 Bd. 2 Abt.: Recht der Schuldverhältnisse und Register von L. Enneccerus. 1 Hälfte. Marburg. M. 5. — Favey, E. Les clauses de déchéance dans les contrats d'assurance et leur réglementation dans les projets de loi suisse, allemand et français, sur le contrat d'assurance. Lausanne. — Foignet, R. Manuel élémentaire de procédure civile. 4 éd. revue, corrigée et mise au courant des lois les plus récentes. Paris. — Friedmann W. Die Annahme einer Erbschaft, ihre rehtliche Natur u. ihre Rechtswirkungen. Rechts- u. staatswissenschaftlihe Studien. Berlin. M. 4.50. — Gerhard, J. Praxis des Privatversicherungsrechts. II. Bd. Berlin. M. 6. — Gmür, M. Kommentar zum schweizer. Zivilgesetzbuch, unter Mitwirkung von H. Becker, E. Hafter u. a. herausgeg. 1 Lief.: Einleitung von M. Gmür. Personenrecht, 1 Teil, von E. Haftner. Ber. M. 3.20. — Gross, E. Kauf und Verkauf auf Borg durch einen zum Barabschluss Bevollmächtigten u. Verwandtes. Leipzig. M. 1.60. — Gruber. Code civill allemand. 3 édition. fr. 11.25. — Guggenheim, K. Das bäuerliche Erbrecht des schweizerischen Zivilgesetzbuches, verglichen m. dem kantonalen Recht u. den deutschen Anerbenrechten. 2.40. — Heinsheimer. Praktische Übungen im bürgerl. Recht. Berlin. M. 2.60. — Hellmann. Urheberrecht u. Erjinderrecht. M. 1.20. — Hillebrandt, R. Die Eigenschaften einer Person oder Sache. Ein Beitrag zur Auslegung. v. § 119 u. § 459 BGB. Breslau.

Digitized by Google

M. 2. — Hölder, E. Ueber das Privatrecht als Objekt gerichtlicher Geltendmachung. Rektorats-Rede. Leipzig. M. 90. — Hornitzer, D. Studium zum Weistbetsverteilungsverfahren. Wien. 2.20. — Huber, K. Über den Rechtsmissbrauch. (Schweiz. ZGB. Art. 2). (Abhandl. z. schweizer. Recht, 37 Hft.) Bern. M. 2.40. — Japiot, R. Des nullités en matière d'actes juridiques. Essai diune théorie nouvelle. Paris. fr. 15. — Lohmann. Der deutsch-griechischen Auslieferungsvertrag v. 12. III. 07. Berlin. M. 5. — Kiezler, C. Deutsches Urheber-und Erfinderrecht. Systemat. Darstellung 1 Abt. München. M. 10. — Knappe, O. Die Gesellschaft m. beschränkter Haftung. Ihre Gründg., Geschäftsführg., Buchhaltg., ihre Steuern u. andere Abgaben. Hannover. 4. — Koban. Zwei Fragen aus d. bürgerlichen Recht. I. Der Kompensationsnexus. II. Haben auf eigene Gefahr als Grund des Eigentumserwerbs v. Scheinberechtigten. Berlin. M. 1. — Koehne, C Das superficiarische Rechtsinstitut. (Rechts- u. staatswissenschaftl. Studien. Hft. 37). Berlin. M. 2.20. — Kohler, J. Grundriss des Zivilprozesses mit Einschluss des Konkursrechts. 2 durch die neue Zivilprozessnovelle ergänzte Ausgabe. Stuttgart. M. 4. — Kommentar zum schweizer. Zivilgesetzbuch. I Bd. Einleitung, hrsg. v. A. Reichel. — Das Personenrecht, hrsg. v. Aug. Egger. Lief. 1. Zürich. Fr. 3.60. — Krause, H. Familienfideikommisse v. wirtschaftlichen, legislatorischen usw. Gesichtspunkten. Berlin. 1.50. — Kress, H. Besitz und Recht. Eine zivilrechtl. Abhdlg. Nürnberg. M. 9. — Lary, G. De la proprieté industrielle en matière de pharmacie (thèse). Paris.— Lalou, H. Droits de la femme mariée sur les produits de son travail et les produits du travail de son mari, depuis la loi du 13 juillet 1907. Paris. — Lavollée, C. Des nullités et de la résiliation dans les ventes de chevaux Paris. — Laxague, J. Etude historique et critique de la publicité mmobilière en droit espagnol (thèse). Paris. — Lemoine, E. De la responsabilité civile des propriétaires diautomobiles d'après la jurisprudence (thèse). Paris. — Loeffler, F. Die gewerbliche private Pfandleihe nach geltendem Reichs- u. LR. Rechts u. staatswissenschaftl. Studien. Berlin. — Löhning, H. Die Voraussetzungendes Versäumnisverfahrens. Leipzig. M. 1.50. — Méliot, M. et A. La nouvelle loi anglaise sur les sociétés du 21 décembre 1908. Paris. fr. 9. — Mejer. Das Publizitätsprincip im deutschen bürgerl. Recht. Berlin. M. 3. — Michoud, L. La théorie de la personnalité morale et son application au droit français. Pichon. fr. 10. — Montier, F. et Faucon, G. De la vente et du nantissement des fonds de commerce. Commentaire. Paris. fr. 10. — Müller, K. Das Recht des Hypothekengläubigers an den Miet- u. Pachtzinsen. Leipzig. 1.80. — Neubecker, F. Die Mitgift in rechtsvergleichender Darstellung. Leipzig. M. 5.60. — Neudegger, M. Die Gesellschaft des bürgerlichen Gesetzbuches im Grundbuchrecht. Berlin. 2. — Heumann, P. u. E. Levi. Frankfurter Privatrecht. Nachträge. Das Frankfurter Privatrecht unter der Herrschaft des bürgerl. Gesetzbuches. Frankfurt a/M. M. 3. — Perrot, R. Etude critique du problème de licitation à un tiers d'un immeuble héréditaire grevé d'une hypothèque du chef d'un cohéritier débiteur d'un rapport de dettes et de l'idée de continuation de la personne. Rennes. — Poinsard, L. La Propriété artistique et littéraire. Repertoire alphabétique rédigé d'après la législation, les traités, les usages et la jurisprudence des divers pays. Paris. — Prat, T. Le Procès du titre foncier tunisien (thèse). Paris. — Rendu, A. La Responsabilité

Digitized by Google

civile des médecins et la furisprudence moderne (thèse). Paris. — Riezler, Erw. Deutsches Urheber- u. Erfinderrecht. Eine systemat. Darstellung. 1 Abtlg. München. 10. — Rintelen, Ant. Das österreichische Konkursrecht. Leipzig. 8. — Risso, M. L'enfiteusi nella nuova transazione: diss. Pinerolo. — Roland, P. Die Wirkungen der Ehescheidungen u. der Aufhebung der ehelichen Gemeinschaft nach B.G.B. Berlin. 2. — Ronga, G. La responsabilità del vettoreferroviario per ritardo nel contratto di trasporto di merci: diss. Torino. — Rossel, V. et Mentha, F. Manuel du droit civil suisse. Tome premier. Lausanxe. — Router. Die Verurteilung zur Leistung Zug um Zug nach deutschem Reichsrecht. Berlin. M. 4. — Samter, K. Die Aenderungen der Zivilprozessordnung, des Gerichtsverfassungsgesetzes, des Gerichtskostengesetzes, der Gebührenordnung für Rechtsanwälte nach derNovelle v. 1. 6. 1909. Für die Praxis erläutert. Berlin M. .3. —Schaeffre C. Grundriss des bürgerlichen Rechts unter Berücksicht. des römischen u. gemeinen Rechts. Berlin. 2.40. — Schaeffer, C. u. Pähr. Grundriss des Zivilprozessrechts. Berlin. 5. — Scherer. Die Klage gegen den toten Mann. Leipzig. M. 4. — Schultze, J. Die Genossenschafts-Generalversammlung. Halle. 1.20. — Seuffert, L. Kommentar zur Zivilprozessordnung in der Fassung der Bekanntmachung v. 20. 5. 1898 und der Gesetze v. 5. 6. 1905 und 1. 6. 1909 nebst den Einführungsgesetzen. 11 Aufl. 1 Lief. München. M. 3.60. — Stahl, L. Die clausula rebus sic stantibus im BGB. München. M. 2.20. — Stähler, P. Der Giroverkehr, seine Entwicklung und internationale Ausgestaltung. Leipzig, M. 3.50. — Staudinger, J. v. Kommentar zum BGB und dem Einführungsgesetze hg. von T. Loewenfeld, E. Riezler u. a. 5/6 Aufl. 6 Lief.: Familienrecht, erläut. von Th. Engelmann. München. M. 7.50. — Stein, Fr. Die Novelle zur Zivilprozessordnung vom I. VI. 1909. Im Anschluss an die 8 u. 9 Aufl. des Kommentars erläutert. Tübingen. 5. — Stefani, F. De la clause d'inaliénabilité dans les donations et les testaments (thèse). Paris. — Stern, H. Une étude de législation comparée sur le testament olographe. Paris. — Thomas, M. De l'obligation d'exploiter en matière de brevets d'invention (thèse). Paris. — Thomescheit, M. Erfindungen u. gesetzlicher Erfindungsschutz. Leitfaden f. Erfinder u. Patentsucher in gemeinverständl. Darstellg. Berlin. 1. — Trinquesse, M. Le Contrat d'édition (thèse). Paris. — Trüb, H. Der Rechtsmissbrauch (Schikane) im modernen Recht und besonderer Berücksichtigung von Art. 2, 2 des schweiz. Zivil G. B. Bern. M. 2.40. — Weidmann, A. Das Kommissionsgeschäft. Systematische Darstellg. der Bank- u. Waren-Kommission. 2 Bde. Hannover. 8. — Weiss. Pfandrechtliche Untersuchungen. 1 Abt. M. 4. — Willenbücher. Der Zivilprozess u. Zwangsvollstreckungsverfahren. Dritte Aufl. v. Nöldeke. Berlin. M. 8. — Wildi, E. Die Gründerverantwortlichkeit nach schweizerischem Aktiengesellschaftsrecht. (Heft 32 der Abhandlungen zum Schweizer Recht). Bern. fr. 3.50. — Zschucke, M. Zollschuld und Wahrenhaltung. Leipzig. M. 3.50.

Alsberg, M. Weiterführung eines Prozesses nach Abschluss eines gerichtlichen Vergleichs. (Z. f. deutsch. Zivil Pr. Bd. 39, Hft. 3 u. 4). — Atago. Le divorce au Japon. (J. d. dr. int. priv. N-os I II). — Degenkolb, H. Zur Konstruktion und Systematik des Schuldversprechens (Iher. Jahrb. 56 Bd. 3 u. 4 Hft.). — Deumer, R. Zulässigkeit einer passiven Streitgenossenschaft, wenn gegen den einen Beklagten auf Abgabe einer

Digitized by Google

Eintragungsbewilligung gegen den anderen Beklagten auf Zustimmung, zu der Eintragung gemäss § 888 BGB. geklagt werden soll. (Z. f. deutsch. Zivil-Proz. Bd. 39, Hfte 3 u. 4). — Eckstein, E. Die rechtliche Stellung des Gerichtsvollziehers (Z. f. D. Ziv. Proz. 39 Bd. 4 Hft.). — Endemann. Der zehnte Jahrestag des neuen bürgerlichen Rechtes. (D. J. Z. 1). — Forch, C. Die Stundung der ersten Jahresgebühren für die deutschen Patente. (Z. f. HandlsR. 66 Bd. 1 Hft.). — Frèrejouan du Saint, G. Rapport de la première section sur le contrat de travail dans le patronage (R. pénit. No. 1). — Fromherz, Zwangsvollstreckung und Vermieterpfandrecht bei Leihmöbeln. (Z. f. deutsch. Zivil Pr. Bd. 39, Hfte 3 u. 4). — Gareis. Vom Einfluss der Erfindungen auf die Rechtsentwicklung. (D. J. Z. 1). — Hayem, H. Une loi qui frappe plus les gens qu'elle n'en veut atteindre: la loi du 4 juin 1909. (R. crit. d. Lég. No 1). — Holzenthaler, C. Die Haftung des Führers eines Kraftfahrzeuges nach deutschem Recht. (Z. f. HandlsR. 66 Bd. 1 Hft.). — Josef, Eug. Zum Beschwerderecht in den Angelegenheiten der freiwilligen Gerichtsbarkeit. (Z. f. deutsch. Zivil. Pr. Bd. 39, Hft. 1 u. 2). — Kohler, J. Ueber das Recht der Waheehe. (Z. f. vergl. RW. 23 Bd. I-II Hft.). — Krückmann, Prof. Schadensliquidation aus fremden Interesse. (Iher. Jahrb. 56 Bd. 3 u. 4 Hft.). — Lobe, A. Die Unterlassungspflichten des Gemeinschuldners und des Konkursverwalters aus absolutgeschützten Rechtsgütern. (Z. f. deutsch. Zivil Pr. Bd. 39, Hfte 3 u. 4). — Le Duc, Em. Les valeurs mobilières françaises et l'impôt général sur le revenu (R. crit. d. lég. No 12). — Mayr, R. „Betrieb" und „Betriebsunternehmer" im Automobilhaftpflichtgesetz (Jur. Vjschr. 41 Bd. 4 Hft.). — Meyerhofer, Er. Dber die Folgen der Ansetzung einer zu kurzen Nachfrist im Sinne des Art. 122 DR. (Schw. J. Z. 11). — Orrei, Ern. La dottrina civile di Giambattista Vico. (Arch. giur. Vol. 82, fasc. 2). — Pasquay, H. Die Rechtsstellung der Gläubigerversammlung im Konkurse und ihre Befugnisse. (Z. f. HandlsR. 66 Bd. 1 Hft.). — Peritsch. Der Einfluss des BGB auf die französischen Juristen. (D. J. Z. 1). — Pisco, O. Die sachliche Zuständigkeit für Klagen gegen den Nachlass und die Erben nach registrierten Kaufleuten. (Jur. VJSchr. 41 Bd. 4 Hft.). — Rabel. BGB. und Schweizerisches Zivilgesetzbuch. (D. J. Z. 1). — Schulz, Fr. System der Rechte auf den Eingriffserwerb. (Arch. f. Civ. Prax. 105 Bd.). — Schultzenstein. Zur Wiedereinsetzung in den vorigen Stand gegen die Versäumung von Netfristen. (Z. f. deutsch. Zivil Pr. Bd. 39, Heft. 1 u. 2). — Unger, A. Die Rechtsmittel im Verfahren der freiwilligen Gerichtsbarkeit nach Re chsrecht. (Z. f. deut. Zivil-Pr. Bd. 39, Hft. 1 u. 2). — Wieland, C. Der Entwurf eines Weltwechselrechts und die Budapester Regeln vom September 1908. (Z. f. Han dlsR. 66 Bd. 1 Hft.). — Wölbling. Zur rechtlichen Natur des Akkordvertrages. (D. J.-Z. 24). — Wys, K. v. Zur Lehre von der Vorlegung von Urkunden nach schweizerischem Recht unter Berücksichtigung des deutschen Rechtes. (Schweiz. Jur.-Z. 13 Hft.). — Wyss, K. Zur Lehre von der Vorlegung von Urkunden nach schweizerischem Recht unter Berücksichtigung des deutschen Rechtes. (Schweiz. Jur.-Z. 12 Hft.)

Digitized by Google

IV.

Kazneno pravo i postupak.

Ковалевскій, П. Борьба съ преступностью путемъ воспитанія. (Энциклопедія общественнаго воспитанія и обученія. Вып. II). Спб. ц. 50 к. — Набоковъ, В. Дуэль и уголовный законъ. Спб. ц. 40 к. — Познышевъ, С. Основныя начала науки уголовнаго права. В. П. М. ц. 1 р. 80 к. — Познышевъ, С. Бельгійскія тюрьмы, колоніи для нищихъ и бродягъ и государственныя исправительныя школы для, несовершеннолѣтнихъ. Очерки ихъ современнаго состоянія. Москва. ц. 1 р. 25 к. — Полянскій, Н. Коалиціи рабочихъ и предпринимателей съ точки врѣнія уголовнаго права. Спб. ц. 2 р. 30 к. — Ригинъ, Г. Убійство въ Лештуковомъ переулкѣ въ С.-Петербургѣ. Кіевъ. ц. 3 р. — Случевскій, Вл. Учебникъ русскаго уголовнаго процесса. Судоустройство. Судопроизводство. 3-е изд., доп. Спб. ц. 3 р. 50 к. — Фойницкій И. Курсъ уголовнаго судопроизводства. Томъ 2-й. Спб. ц. 3 р. 50 к. — Чечоттъ, М. Практическое руководство для членовъ окружныхъ судовъ по веденію судебныхъ засѣданій по уголовнымъ дѣламъ, составленію приговоровъ и опредѣленій по разнымъ вопросамъ, наиболѣе часто встрѣчающимся въ судебной практикѣ. Кіевъ. ц. 2 р. — Ширяевъ, В. Религіозныя преступленія. Спб. ц. 2 р. 50 к. — Штаммеръ, Г. Американскіе суды для малолѣтнихъ, ихъ возникновеніе, развитіе и результаты. Спб. ц. 75 к.

Гессенъ, І. Объ участіи народнаго элемента въ мѣстномъ судѣ. (Право, 48). — Жижиленко, А. Проектъ германскаго уголовнаго уложенія 1909 г. (Право, 6). — Калининъ, П. Имущественныя и акцизныя нарушенія (Право, 6). — Калининъ, П. Объ обязательной явкѣ обвиняемаго въ судъ. (Право, 48). — Кони, А. Психіатрическая экспертиза и дѣйствующіе законы. (В. Евр. 2.). — Люблинскій, П. Обзоръ литературы по уголовному праву за 1909 годъ. (Право, 4 и 5). — Люблинскій, П. Къ реформѣ уголовнаго процесса въ Германіи. (Право, 47). — Могилянскій, М. Смертная казнь въ 1909 году. (Право, 52). — Могилянскій, М. 73 и 74 ст. ст. уголовнаго уложенія въ судебной практикѣ по литературнымъ дѣламъ. (Право, 4). — Набоковъ, В. Къ спору о судѣ шеффеновъ. (Право, 49). — Набоковъ, В. Дуэль и уголовный законъ. (Право, 50, 51). — Набоковъ В. Къ вопросу о публичности смертной казни. (Право, 3). — Николаевъ, Н. Условное осужденіе и тайная торговля крѣпкими напитками. (Право, 48). — Новиковъ, В. Отвѣтственность строителя за обвалъ строющагося дома (Право, 6). — Перль, В. Взаимодѣйствіе алкоголизма и права (Право, 5). — Пусторослевъ, П. Испытательная отсрочка наказанія и присяжные. (Право, 1). — Суворовъ, Н. Дактилоскопія и ея примѣненіе къ предварительному слѣдствію. (Право, 2). — Трапезникова, В. Смертная казнь и право защиты. (Право, 3). — Тарновская, П. Памяти Ломброзо. (Право, 50). — Шелухинъ, С. Имѣютъ ли женщины право выступать въ качествѣ защитниковъ? (Право, 50). — Юристъ. Закономѣрны ли „дознанія" предсѣдателей окружныхъ судовъ? (Право, 50).

Digitized by Google

Allevi, G. La medicina sociale. Milano. — Allfeld. Der Einfluss d. Gesinnung d. Verbrechers auf d. Bestrafung. Leipzig. M. 5 — Baer, D. Das Gesetz gegen den unlauteren Wettbewerb vom 7./VI. 1909 m. Erläuterungen. Berlin. 3. — Baumgarten, A. Strafrecht u. Volksempf. Vortrag. Berlin. 1. — Birkmeyer, K. Studien zu dem Hauptgrundsatz der modernen Richtung im Strafrecht: „Nicht die Tat, sondern der Täter ist zu bestrafen". Leipzig, 1909. — Borssat, X. de. Législation et jurisprudence nouvelles sur les fraudes et falsifications, 2 éd. Paris. fr. 7.50. — Bruck, E. Die Jagd- u. Vogelschutz-Gesetzgebung in Elsass-Lothringen. 2 Ausg., mit Berücksichtigung der Novelle zum Vogelschutzgesetz v. 30./5. 1908. Strassburg. 3.50. — Cuboni, G. Surrogati penali. Milano. — Deschamps, M. et L. Minot. Démence judiciaire. Le Condamné à mort innocent. Le Procès Pacotte. Cri de protestation. Paris. — Exner, Fr. Das Wesen der Fahrlässigkeit. Eine strafrechtliche Untersuchung. Leipzig. M. 5. — Filomusi-Guelfi, Prof. Trattato di medicina legale. Napoli. — Finger, A. Das Strafrecht systematisch dargestellt. 2 Bd. 2 Aufl. Berl. M. 12. — Finger, Chr. Reichsgesetz gegen den unlauteren Wettbewerb vom 7./VI. 1909, nebst dem Rechte an Namen u § 826 BGB. Berlin. M. 10. — Gerschbach, R. Dressur u. Führung des Polizeihundes. 3 verb. Aufl. Berlin. M. 3. — Giordani, Fr. Nella vita sociale e nella giustizia penale: studî giuridico-sociologici. Firenze. L. 2.50. — Gräsel. Die Unterlassungsdelikte. Berlin. 2.40. — Hęfter. Jugendgerichte (Schweiz). Berlin. M. 1.60. — Heusser, J. Die bedingte Verurteilung. Zürich. 40. — Hiller, K. Das Recht über sich selbst. Eine strafrechtsphilosophische Studie. Heidelberg. M. 3. — Hippel, R. Prof. Der Entwurf einer Strafprozessordn. Eine kritische Besprechung. Heidelberg. M. 5. — Hofmann's E. Lehrb. der gerichtlichen Medizin. 9 Aufl., hrsg. v. A. Kolisko. Berlin. M. 23. — Kahl. Der Arzt im Strafrecht. Jena. M. 1. — Kohler. Gedanken über Ziele des heutigen Strafrechts. Berlin. M. 1. — Konschel. Der Königsberger Religionsprozess gegen Ebel u. Diestel Mucker. Berlin. M. 1.70. — Kühner, A. Straf- und zivilrechtliche Verantwortung des Arztes. Sammlung klinischer Vorträge. Leipzig. 1.50. — Lacaze, T. L'Administration pénitentiaire en France et aux colonies (thèse). Paris. — Lealé, H. Existe-t-il une sociologie criminelle ? Paris. fr. 1. — Leroy-Allais, J. Une campagne criminelle. Avortement et néomalthusianisme. Paris. — Liepmann, M. Zur Reform des deutschen Schwurgerichts. Heidelberg. M. 3.50. — Liepmann. Die Beleidigung. Berlin. M. 3.60. — Lyon u. Waddell. Medical jurisprudence for India. 4. ed. London. Sh. 25. — Malsen-Waldkirch, C. u. Hofer, B. Das bayer. Fischereirecht auf Grund 1. des Wassergesetzes v. 23./3l 1907, 2. des Fischereigesetzes v. 15./8. 1908 u. 3. der Landesfischereiordnung v. 23./3. 1909 nebst den Vollzugsvorschriften, erläutert. München. 8.50. — Mendelssohn Bartholdy, A. Englisches Richtertum im Court of Criminal Appeal 1908—1909 (Würzburger Abhandl. zum deutschen u. ausländischen Prozessrecht H. 1). Leipzig. M. 2. — Mittermaier. Lehre von der Strafrechtsschuld. Berlin. M. 1. — Müller, H. Der Diebstahl im Urheberrecht, Patentrecht, Warenzeichenrecht u. unlauteren Wettbewerb. Berlin. 2.50. — Nau, L. Les Codes haitiens: code d'instruction criminelle et code pénal annotés, avec annexes. Paris. — Olshausen, J. Kommentar zum Strafgesetzbuch für das Deutsche Reich.

Digitized by Google

8 Aufl. Nebst einem Anhang, enthaltend die Strafbestimmungen der Konkursordnung, von A. Zweigert. 2 Bd. Berlin. M. 18. — Oliva, R. Dell abbandono di fanciulli e di altre persone incapaci di provvedere a se stesse, ovvero in pericolo: diss. Lodi. — Pagés, G. Les falsifications des denrées alimentaires et la loi du 1-er août 1905. fr. 7.50. — Reinhold, Jos. Die Chantage. Ein Beitrag zur Reform der Strafgesetzgebung (Abhdlgn. des krim. Seminars an der Univ. Berlin. N. F. VI Bd. Heft. 2). Berlin. M 3. — Rümelin, M. Das Verschulden in Straf- und Zivilrecht. Rede. Tübingen 1.40. — Schacht. Das fahrlässige Zusammenwirken mehrerer Personen. Berlin. M. 1.20. — Schaefer, H. Allgemeine gerichtl. Psychiatrie f. Juristen, Mediziner, Pädagogen. Berlin. M. 3. — Schmitt, H. Sammlung von Reichsgesetzen strafrechtlichen Inhalts. Textausgabe mit Anmerkungen. 2 ergänzte Ausg. München. M. 2.50. — Schuler Hochverratsähnliche Handlungen gegen befreundete Staaten. Berl. 3.40. — Sommer, Prof. Die Beziehungen zwischen Psychologie, Psychopathologie und Kriminalpsychologie vom Standpunkt der Vererbungslehre. Berlin. M. 80. — Sulz, E. Hegel's philosophische Begründung des Strafrechts u. deren Ausbau in der deutschen Strafrechtswissenschaft. Berlin. 3. — Swinhoc, C. The Indian Penal Code. 2-nd. ed. London. Sh. 10.6. — Vorentwürfe zu den Gesetzen, welche das Strafprozessrecht abändern, November 1909. Wien 1909. 50. — Vorentwurf zu e. schweizerischen Strafgesetzbuch (April 1908). Berlin. 1.40. — Vorentwurf zu e. österreichischen Strafgesetzbuch (Septbr. 1909). Berlin 2.80. — Wassermann, R. Rechtsvergleichung und Strafrechtsreform. Leipzig. 1.20. — Welser, H. v. Der Vogelschutz nach deutschem Reichsrecht. An der Hand der reichsgesetzlichen Bestimmungen erläutert. München. M. 1. — Wichtige Entscheidungen auf dem Gebiete der Gerichtlichen Psychiatrie. Achte Folge. Halle. M. 1. — Windisch, K. Weingesetz v. 7./4. 1909. Mit einem. Anhang. Erläutert. Berlin. 5.50. — Wulffen, E. Der Sexualverbrecher. Berlin. 18. — Zürcher, E., Prof. Das Strafgesetzbuch für den Kanton Zürich, erläutert für den praktischen Gebrauch. 4-te Aufl. Zürich. Fr. 4.

Amaldi, P. Il tipo del delinquente abituale e la cosidetta semi responsabilità (Scuol. posit. No 1). — Avenali, G. La delinquenza precoce maschile (Arch. di Antrop. crim. Vol. 30, fasc. 4 5). — Balog, El. Die Eheformvorschriften der Dekrete „Tametsi" und „Ne temere" und die Bestrafung des Religionsdieners wegen Vollzugs der Trauung, vor dem Nachweis der Zivilehe (Z. f. vergl. RW. 23 Bd. I u. II Hft.). — Balogh, Eug. Die ungarische Literatur des Strafrechts, Strafprozessrechts und der kriminalistischen Hilfswissenschaften in den letzten Jahrzehnten (Z. Liszt. 30 Bd. 5 Hft.). — Butler, W. Das unbestimmte Strafurteil (Bl. f. GefängnK. 43 Bd. 2 Hft.). — Djoritsch, S. Die strafrechtliche Gesamthaftung im slavischen Rechte (Z. f. vergl. RWiss., 23 Band, I—II Hft.). — Dupré E. L'Affaire Soleilland et les crimes similaires, viol et meurtre d'entants. (Arch. d'Anthr. crim., janvier fevrier). — Ehmer. Ein Gaunertrick gegen die Daktyloskopie (H. Gross'Arch. 36 Bd. 1 u. 2 Hft.). — Ferri, Enr. Antonio Ballvè e la „Penitenciaria Nacional de Buenos Aires" (Scuol. posit. Vol. VIII). — Fuchs, L. Das französische Zivilkontinental Gefängniswesen (Bl. f. GefängnK. 43 Bd. 2 Hft.). — Galli. Das neueste Heft der Entscheidungen des Reichsgerichts in Strafsachen. (D. J. Z. 24). — Ga-

Digitized by Google

rofalo, R. La repressione dell'usura (Scuol. Posit., No 1). — Geller, J. Mordversuch an der Geliebten (H. Gross'Arch. 36 Bd. 1 u. 2 Hft.). — Germain, L. Loi du 19 juillet 1907 supprimant la relégation des femmes (L. Nouv. No 20.). — Givanowitch, Th., Prof. Ursachenbegriff im Strafrecht (Z. Liszt, 30 Bd., 5 Hft.). — Göring, H. Der Vorentwurf zu einem Strafgesetzbuch von 1909 und die Wünsche eines Psychiaters (Z. Liszt, 30 Bd., 5 Hft.). — Guyer, C. Die vorsorglichen Massnahmen in Patentsachen und Art 43 des neuen Patentgesetzes von 1907. (Schw. J. Z. 10). — Guyer, C. Patentnichtigkeitsklage und Patentstrafklage und ihr Verhältnis zueinander (Schweiz. Jur. Z., 14 Hft.). — Grabowsky, Ad. Das Recht über sich selbst (H. Gross'Arch. 36 Bd. 1 u. 2 Hft.). — Grundtvig, St. L'efficacité des peines privatives de la liberté éclaircie par les faits (R. pénit. Nos 11 12). — Gutherz, H. Wie soll Rechtspolitik getrieben werden ? (Z. Liszt 30 Bd., 5 Hft.). — Hafter, Ernst. Der neue Vorentwurf zu einem schweizerischen Strafgesetzbuch (Z. Liszt, 30 Bd., 5 Hft.). — Haldy Dr. Die preussisshe Amtsanwaltschaft (G. S. 75 Bd. 1 3 Hft.). — Hellwig. A. Brandstiftungen aus Aberglauben (MSchr. f. Krim. Psych., Novemb.). — Henschel, Arth. Zur Reform des Vor und Zwischenverfahrens (G. S. 75 Bd. 1 3 Hft.). — Hippel, R. Prof. Rechtsmittel der Staatsanwaltschaft (Z. Liszt, 30 Bd. 5 Hft.). — Hubrich, Ed. Die Entwicklung der Kriminal u. Disziplinarstrafgewalt gegenüber dem preussischen Beamtentum und ihre Bedeutung für das Reichsrecht (G. S. 75 Bd. 1—3 Hft.). — Kármán, von, Elemer. Strafregister und Erkennungsdienst in Ungarn (Gross'Arch. 36 Bd. 1 u. 2 Hft.). — Kluge, G. Die Behandlung der geistigminderwertigen auf der Sonderabteilung in Brandenburg a. d. H. (Bl. f. GefängnK. 43 Bd. 2 Hft.). — Kohler, J. Prof. Die Geheimnispflicht des Arztes (MSchr. f. Krim. Psych. 10 Hft., Januar). — Kollmann, H. Die Bedeutung der Frage nach der Willensfreiheit für den Streit der Strafrechtstheorien (MSchr. f. Krim. Psych., Novemb.). — Kompert, P. Das Verbrechen der Entführung in Oesterreich (MSchr. f. Krim. Psych., Novb.). — Kriegsmann. Die Strafen und Sicherungsmassregeln des österreichischen Strafgesetzentwurfes (MSchr. f. Krim. Psych. 9 Hft., Dez.). — Kriegsmann, H. Die Schuld nach dem Strafgesetze. II. (Z. Liszt, 30 Bd., 5 Hft.). — Lenhard. Psychologische Betrachtungen über Frauen und Mädchen im Strafvollzuge. (Bl. f. GefängnK. 43 Bd. 2 Hft.). — Lilienthal. Der Vorentwurf zu einem deutschen Strafgesetzbuch. (MSchr. f. Krim. Psych. 9 Hft., Dez.). — Lombroso, C. Nuove forme di delitti (Arch. di Anthrop. crim. Vol. 30, fasc. 4 5). — Marro. L'automatisme dans la criminalité (R. philos. No 2). — Manfredini, M. Il reato endemico e la provocazione (nota) (Scuol. posit. No 1). — Martin, E. Le Tatouage chez les enfants. (Arch. d'Anthr. crim. 143 11). — Mayer, M., Prof. Bekämpfung der Wahlumtriebe durch das Strafrecht (Z. f. Politik, III Bd. 1 Hft.). — Mettgenberg, W. Charles Dickens' Briefe über die Todestrafe (Z. Liszt, 30 Bd., 5 Hft.). — Michaelis. Das Wesen der Einzelhaft, ihre Bedeutung, ihre gesetzliche Anwendung (Bl. f. GefängnK. 43 Bd. 2 Hft.). — Monicault, de, C. Les enfants anormaux et coupables en Hongrie. Une enqu te belge sur la criminalité enfantine (R. pénit. No 1). — Nast, M. Observations sur l'avant projet du Code pénal suisse (R. crit. d. Lég. No 1). — Oberniker, A. Die Erpressung nach der Novelle zum

Digitized by Google

Strafgesetzbuch vom 12 März 1909 (MSchr. f. Krim. Psych., Novemb.). — Ott, Fr. Zur Frage des fahrlässig falschen Zeugnisses (Schweiz. Jur. Z. 12 Hft.). — Paul, Fr. Die Reform der Kriminalpolizei (H. Gross' Arch. 36 Bd. 1 u. 2 Hft.). — Popineau, Alb. La loi du 1 er août 1905 sur les fraudes et la jurisprudence (L. Nouv. No 19 et 20). — Quirós, C. u. J. Aguilaniedo. Verbrechertum und Prostituzion in Madrid. Mit e. Vorwort v. Prof. C. Lombroso. Übersetzung (Sexualpsychologische Bibliothek, hrsg. v. Dr. J. Bloch). — Rappopert, Em. Die „bedingte Entlassung" in Russland und Polen (Z. Liszt, 30 Bd. 5 Hft.). — Régis, E. Un cas de sursimulation (Arch. d'Anthr. crim., anvier février, 1910). — Reich. Beiträge zur Strafrechtsreform (Bl. f. GefängnK. 43 Bd. 2 Hft.). — Rissom, Dr. Die Verjährung der Fahnenflucht (G. S. 75 Bd. 1—3 Hft.). — Robert, H. La criminalité juvénile (Réf. Socl No 97, 1 janv.). — Rocco, Art. Il concetto del danno e il concetto del pericolo nel diritto penale (Scuol. posit. Vol. VIII). — Rousseau, D. La loi française et le projet de loi luxembourgeois sur l'instruction préparative en matière de crimes et délits (R. crit. de Lég. No 1). — Schouer. Der Steinheilprozess und die Reform des französischen Strafprozesses (D. J. Z. 24). — Schultz, Anna. Der Meineidprozess Kolander und Fürsorgeerziehung (MSchr. f. Krim. Psych. 10 Hft., Januar). — Schultz. Aus der Praxis der Jugendgerichte und der privaten Jugendgerichtshilfe (MSchr. f. Krim. Psych. 9 Hft.). — Sello, Dr. Bemerkungen zu Stranskys Reformvorschlägen (über die Stellung des psychiatrischen Sachverständigen im schwurgerichtlichen Verfahren) (MSchr. f. Krim. Psych., Novemb.). — Stade, R. Rechtsbruch und Rechts-Ausgleich (G. S. 75 Bd. 1—3 Hft.). — Türkel, Siegfr. Der Fall der Mörderin Berta Kuchta (H. Gross' Arch. 36 Bd. 1 u. 2 Hft.). — Wach. Der Vorentwurf zu einem deutschen Strafgesetzbueh. Einleitende Erörter. (D. J. Z. No 1 u. 2). — Widmer, D. Die Nahrung der Gefangenen (MSchr. f. Krim. Psych., Novemb.). — Wüst, C. Die bedingte Verurteilung (Schw. J. Z. 10 u. 11).

V.

Državno pravo.

Абамелекъ-Лазаревъ, кн. Вопросъ о нѣдрахъ и развитіе горной промышленности съ 1808 по 1908 г. Изд. 2-е. — Абамелекъ-Лазаревъ, кн. Нужно ли вводить въ Россіи горную свободу, отмѣненную въ Германіи. Спб. — Ближній. Государственная Дума и государственная оборона. Обзоръ дѣятельности Государственной Думы 3-го созыва 1908—1909 гг. по государственной оборонѣ. Спб. — Буткевичъ, Т. Думскій старообрядческій законопроектъ предъ судомъ исторіи Спб. — Вильсонъ, В. Государственный строй Соединенныхъ Штатовъ. Перев. съ 20-го изданія подъ ред. П. Гронскаго и Ф. Корсакова, съ предисловіемъ проф. М. Ковалевскаго. 1909 г. ц. 1 р. 50 к. — Ермоловъ, А. Наши урожаи и продовольственныи вопросъ 2 части. Спб. ц. 4 р. — Жижиленко, А. О безотвѣтственности народныхъ представителей. Спб. ц. 65 к. — Колесниковъ, В. Казачье землепользованіе на Кубани и мѣры къ его улучшенію. Екатеринодаръ. — Краткій историческій очеркъ церковныхъ школъ епархіи Астраханской.

Digitized by Google

Астрахань. — Корфъ, С. Административная юстиція въ Россіи. Книга 1-ая. Очеркъ историческаго развитія власти надзора и административной юстиціи въ Россіи. Спб. 1910. ц. за два тома 5 р. — Макіавелли, Н. Князь. Спб. ц. 60 к. — Пасхаловъ, К. Необходимая реформа земскихъ учрежденій. М. — Фонъ-Ревонъ, А. Объ особенныхъ правахъ выборныхъ членовъ Государственнаго Совѣта и членовъ Государственной Думы. Спб. — Фрейбергъ, Г. Врачебно-санитарное законодательство въ Россіи. I.—II. Спб. ц. 4 р. 50 к.

А. С. Привлеченіе къ дисциплинарной отвѣтственности харьковскаго совѣта присяжныхъ повѣренныхъ (Право, 49). — Блохъ, А. Неприкосновенность домашняго очага (Право, 2). — Вишнякъ, М. Отвѣтственность министровъ (Право, 1). — Гартглясъ, А. Въ ожиданіи самоуправленія въ Полъшѣ (Разсвѣтъ, No. 47). — Гессенъ, В. Подданство, его установленіе и прекращеніе (Право, 51). — Голубевъ, В. Демагогія и привилегіи (Моск. Ежен. No. 45). — Гордонъ, Г. Нѣкоторыя данныя о медико-санитарной организаціи на Западѣ и у насъ (Труд. Пом. 10). — Гронскій, П. Совѣтъ старшинъ (Право, 4, 5). — Еремѣевъ, Ю. Землеустройство въ Государственной Думѣ (Моск. Ежен. No. 46). — Калининъ, П. Имущественный цензъ на практикѣ (Право, 49). — Каценельбаумъ, З. Земельныя улучшенія и наше водное законодательство (Право, 33). — Козловъ, С. Затрудненія при разрѣшеніи просьбъ о надѣленіи землеы (Право, 2). — Колычевъ, А. Очередная задача городской реформы (Моск. Еженед. No. 4). — Ландау. Б. Адвокатура и мѣстный судъ (Право, 47). — Матвѣевъ, В. Право публичныхъ собраній (Право, 49). — М—ръ. Общественное призрѣніе бѣдныхъ въ г. Саратовѣ (Труд. Пом. 10). — Михайловъ, П. Право воспитанія и гражданственность (Право, 51, 52). — Некрасовъ, Н. Бюджетъ и Дума (Моск. Ежен. No. 4). — Немановъ, Л. Законодательная инициатива въ третьей думѣ (Право, 6). — Неяковъ, Л. Право запросовъ въ III Думѣ (Право, 1, 2). — П. Право заемщика-домохозяйки на укрѣпленіе надѣльной земли въ собственность (Право, 52). — П. Разъяснительная дѣятельность м-ства внутреннихъ дѣлъ по крестьянскому законодательству (Право 5). — Петровъ, И. Лечебная помощъ сельскому населенію Россіи (Труд. Пом. 10). — Роговичъ, М. Союзъ для охраны матерей (Женск. Вѣстн., XI). — Старообрядчество и католичество (Церковь, No. 46). — Трошинъ, А. Новый законъ о начальномъ обученіи въ Россіи, проектируемый Государственной Думой (Церк. Вѣд. No. 47). — Трубецкой, Е., кн. Малыя дѣла и народное дѣло (Моск. Ежен. No. 45), — Флейшицъ, Е. О женской адвокатурѣ (Право, 2, 3). — Юрашкевичъ, А. Пространство папскихъ притязаній (Церк. Вѣд., No. 47). — Яшунскій, І. По поводу разъясненія статьи 96 основныхъ законовъ (Право, 48).

(Svršit će se.)

Digitized by Google

Mjesečna skupština „Pravničkoga družtva“ u Zagrebu.

Dne 1. juna o. g. održana je redovita mjesečna skupština pravničkoga družtva, na kojoj je predavao član dr. Lav. Hönigsberg „O austrijskoj osnovi kaznenoga zakona“. Skupština je bila razmjerno slabo posjećena ; je li uzrok manje zanimanje za ovaj važni predmet, ili već u punoj mjeri nastala ljetna vrućina? — Skupštini je predsjedao predsjednik dr. Franjo S. Spevec. Predavač je u svom predavanju razvio ove misli :

U uvodu spominje predavač, da će poslie stogodišnje vriednosti biti postojeći austrijski kazneni zakon naskoro historičkim dokumentom u razvitku austrijske kriminalistike. Oslanjajući se na zakonodavstvo 18. stoljeća, na Terezijanski i Jozefinski kazneni zakon, manjka mu duh modernog kaznenog zakonodavstva, pa će se nemoćan srušiti u bezdan novih ideja. Kazneni zakon samo tada služi cilju, kada se ukazuje moćnim u borbi zajednice proti zločinstvu. Državnoj se kazni ne smiju podvrgnuti osobe, koje kazan ne mogu spoznati odmazdom, a ni one osobe, glede kojih se kazan ukazuje već posve neshodnim sredstvom. Nadalje valja razložno kazniti, a veću važnost polagati na pobude zločinâ. Dosada kazni manjka ozbiljni sadržaj, a sucu manjka ovlaštenje, koje mu dozvoljava buduće zločinstvo zapriečiti. To bijahu temeljne mane postojećeg austrijskog kaznenog zakona. — Osnova novog zakona oslanja se na smjer, zastupan po internacionalnoj kriminalističkoj udruzi, koja u cilju kazni shvaća najdublje obrazloženje kazni. — Vrst i mjera kazni ravnaju se pako po stepenu javnog interesa, koji ima napadnuto dobro po zajednicu. Svaki zakonodavac nadovezuje na postojeće ustanove, te mora uvažavati postojeće društvene faktore, koji odlučuju sudbinom zajednice. Nije uputno uzakoniti tudji znanstveni sistem ili strpati nauke jedne znanstvene škole u zakonik, jer se kaznenim zakonikom ne imade izvojevati opravdanost mnienja već mnienja opravdati u borbi proti zločincima. — Kazneni zakon mora biti jednostavan i jasan, jer ima ravnati ćudorednim nazorima naroda, koji treba da ga upozna i koji se pred njim neznanjem ustanova ispričati ne može. Predavaoc razlaže, da je u toj jasnoći austrijska osnova zaostala za švicarskom osnovom i novim norveškim kaznenim zakonom. Austrijska osnova ima se smatrati koncesijom raznim znanstvenim sistemima, tako reći riešenjem spora tih sistema u paragrafima. Ona je izraz uvjerenja članova povjerenstva za reformu postojećeg austrijskog zakona. Mnoge su ustanove jedino putem kompromisa a nekoje zaključkom većine stvorene. Po tome predavač drži osnovu dobrim znanstvenim sistemom za pouku, ali manje vriednim narodnim zakonom. Predavač na to razlaže historički razvitak osnove i prelazi na tumačenje ustanova o postupku s mladjanim zločincima i žali, što osnova ne polaže temeljem tih ustanova ćudoredni i duševni razvoj nedoraslog, koji jedino odlučuje o tome, da li se mladi zločinac ima podvrći državnoj kazni. Ustanovama o smještenju neubrojivih i manje ubrojivih u zavode za umobolne, odnosno u čuvališta — drži predavač — da je postignut neizmjeran napredak. Ne ima se naime prema osnovi kazniti osoba, koja u vrieme čina radi smietnje uma, duševne bolesti ili smietnje sviesti nije bila sposobna, da uvidi nepravo u činu, ili koja nije bila kadra upravljati voljom, prema toj uvidjavnosti. Ne bude li duševno bolestna osoba radi neubrojivosti kažnjena, a radi se o činu, koji je kažnjiv kaznom slobode preko 6 mjeseci ima se smjestiti

Digitized by Google

u zavod za zločinačke ludjake, kada se radi duševne bolesti i obzirom na način života kao i osobitost čina ima smatrati po čudorednost, sigurnost osobe, ili po tudji imetak osobito pogibeljnom. U zavodu ostaje tako dugo, dok traje pogibelj po obće dobro. Manje ubrojivima smatraju se po osnovi osobe, kojih je sposobnost uvidjeti nepravo u činu, ili upravljati voljom prema toj uvidjavnosti u vrieme čina usljed trajnog bolestnog stanja znatno umanjena. — Počini li osoba, koja je manje ubrojiva, zločin kažnjiv smrću, ima se osuditi na doživotnu tamnicu. Kazan se pako kod manje ubrojivih ima oviršiti posebnim načinom, koji se ravna po osobitosti odnosne osobe, kada proizlazi, da bi se redovitim ovršenjem kazni pogoršalo bolestno stanje počinitelja. Za ovršenje takove kazni uredili bi se posebni odjeli u kaznionama. Nakon ovršenja kazni može se takav zločinac smjestiti u čuvalište kada se radi bolestnog stanja i obzirom na način života te osobitost čina ima smatrati pogibeljnim po obće dobro. Predavač drži, da je u osnovi postignut napredak ustanovom o smještanju neubrojivih u bolnice, jer će se time odkloniti nesigurnost u kaznenom pravosudju, koja nastaje time, što se — kao dosad — sud stavlja pred alternativu, da ili osudi duševno bolestna obtuženika ili pako naprotiv, da ga na štetu opće sigurnosti stavi na slobodu. Mora se uvažiti, da se reforma ustanovâ o ubrojivosti ukazuje najprešnijom. Kraj pomanjkanja dostatnih mjesta u zavodima za umobolne smještaju se danas u kaznione osobe, koje onamo ne spadaju. Većinu vremena proboravljaju tada u bolnicama kaznione na muku i trud zavodskog osoblja, a kazan baš nikakovog uspjeha ne postizava. U tom pogledu je austrijska osnova pošla pravim smjerom. Bolestnici spadaju u bolnice, a zločinci u kaznione.

Predavač na to obrazlaže ustanove osnove o priupadnosti. Postojeći sistem glede priupadnika posvema je manjkav i nedovoljan u borbi proti priupadničtvu. Glavni su manjci nedostatna klasifikacija i jednaki postupak sa zločincima, a da se ne pravi razlika izmedju zločinaca po navadi i onih po zgodi. Uz to se zlorabljuju neznatne kazne slobode, kojima se postizava, da se priupadnici vraćaju u družtvenu zajednicu, a da ista protiv njih nije dostatno zaštićena. Priupadničtvo je individualno socialna pojava, pa upoznanje njegovo zahtjeva, da se promotri okolina i uvjeti, pod kojima je čin izveden, a ujedno upozna i osobnost, koja je djelo izvela. Sredstva u borbi proti priupadničtvu nisu cilj postigla, a to poglavito za to, jer se je u shvaćanju priupadništva polazilo krivim putem. Jedno te isto zločinstvo može biti posljedicom raznolikih motiva, a za cilj kazni, kojoj je svrhom boriti se proti osobnom bitku zločinca, odlučno je upoznati motiv, koji je zločinca doveo do prekršenja pravne norme. — To je individualizacija, koja je temeljem reformi ustanova o priupadništvu. Dok zločinac po zgodi delikt izvadja pod uplivom vanjskih okolnosti i uslied neočekivanog konflikta vanjskih okolnosti i nutarnjeg duševnog stanja, to je zločinac od navade tip drugog značaja, u kojem prevladavaju imenito nutarnji motivi i impulzi antisocialne naravi. Predavač ističe, da je austrijska osnova u pogledu osobne karakteristike priupadnika prihvatila opravdano stanovište, dok ustanovljuje, da se priupadnicima imadu smatrati zločinci, koji su unutar roka od pet godina nakon pretrpljene kazni počinili kažnjivo djelo, koje odaje isto nagnuće kao i čin radi kojeg je ovršena prva kazan. Sigurnostna sredstva proti priupadnicima naprotiv u osnovi nisu dosljedno provedena. Osnova

Digitized by Google

naime dozvoljava, da se osobe, koje su već pretrpile dvie kazni tamnice, pa su unutar roka od pet godina nakon ovršene posljednje kazni počinile zločinstvo nakon ovršenja redovite kazni i dalje pridrže u posebnom čuvalištu, ako se ukažu pogibeljnima po javno dobro, pa je predmnijevati, da se ne će dati suzdržati od daljnjih kažnjivih čina. Predavač žali, što osnova ne dozvoljava, da se u čuvalište smjeste i oni priupadnici, koji su nebrojene manje kazni pretrpjeli, ako se pokaže, da su svi čini izvedeni usljed iste pobude i nagnuća. Jasno je, da ovdje imademo pogibelj po javno dobro u opetovanoj pobudi, koja ovdje izrazitije izbiti može, nego li u zločinca, koji je već dvie kazne pretrpio. U dalnjem dielu predavanja obrazlaže predavač postupak s pijanicama, kao i ustanovu osnove glede smještenja pijanica u zavode za zločinačke ludjake. Nadalje ističe, da osnova ne pozna sigurnostnih mjera proti onim traljavcem, kod kojih je razuzdanost i strah pred radom izvorom zločina.

U ustanovama o odmjerenju kazni uvaženi su po osnovi u velikoj mjeri motivi, koji su zločinca činu priveli. Što bezobzirnije zločinac žrtvuje važne tudje interese vlastitim požudama, to veća je njegova pogibeljnost. Ova se umanjuje, čim prevladava altruistično gledište. Austrijska osnova propisuje, da se ima suditi na najtežu vrst kazni, kada se radi o priupadniku ili kada počinitelja tereti osobita surovost, prosto koristoljublje, besramnost ili bojazan rada. — Jedino osnovi manjka propis, da se kazan ublažiti imade, ako je čin izveden iz plemenitih motiva. Ovi prema nazoru predavača postoje onda, kada je djelo proizašlo iz ćudorednog konflikta, u kojem je konvencionalna ćudorednost podlegla individualnoj ćudorednosti, pa je tada pravedno, da se te pobude uvaže kao olakotna okolnost.

Predavač na to obrazlaže vrsti kazne pa prigovara, što osnova novčanu kazan ne odmjeruje u slomku dohodarine, već je granice novčane kazni normirala u apsolutnim svotama. Nadalje je osnova napustila ustanovu glede pretvora novčane kazni u kazan ovršenja globe slobodnim radom, koju bi ustanovu predavač držao veoma prikladnom prema socialnim okolnostima u Austriji. Time bi se i siromašnijem dielu svakog staleža omogućilo, da se rieši tegotnog ovršenja kazni zatvora kod neznatnih prekršaja, a ujedno bi se ublažile posljedice ove kazni na poštenju, koje doduše nisu na ovu kazan vezane po zakonu, ali jesu po narodnom osjećaju, koji zatvor drži osramoćujućom kaznom.

Nadalje ističe predavač, da su i ustanove o rehabilitiranju daleko zaostale za švicarskom osnovom i norveškim kaznenim zakonom, dok osnova pozna rehabilitaciju tek kod mladjahnih zločinaca, a i ova je nedostatno provedena, dok se ustanovljuje ovlaštenje javnih službenika, da ispituju davno u mladosti pretrpjele kazni. Time se otkrivaju stare rane baš u času, kada rehabilitirana osoba ima ubrati plod trajnog valjanog ponašanja. U shvaćanju rehabilitacije stati na pol puta, znači po mnienju predavača rušiti cieli sistem njezin.

Zatim prelazi predavač na tumačenje ustanova o stečaju zločinstva ističući, da se po osnovi u tom slučaju kazan odmjeruje po kaznenoj stavci, kojoj je doljnjom granicom najviša dolnja granica kaznenih stavaka, koje konkuriraju, nu povišena za jednu četvrtinu, dok joj je gornjom granicom za jednu četvrtinu povišena najviša granica konkurirajućih stavaka.

Nakon obrazloženja ustanova o pokušaju zločinstva, u kojima je izraženo objektivno shvaćanje, pokušaja, ističe predavač nedostatnu oznaku

Digitized by Google

poticatelja, jer u definiciji poticatelja nije istaknuta zla nakana, kao ni opredijelivost osobe i djela. Pomagač po osnovi potpada ustanovama, koje vriede za poticatelja, tek upravo nedosljedno osnova kod najtežih zločina smatra pripomoć manjom krivicom. Kratka i iscrpiva je ustanova o nuždnoj obrani, koju osnova označuje pravom, nu ne može se odobriti ustanova o nuždi, jer je nužda prema osnovi ograničena na pogibelj za tijelo, slobodu i imetak po čemu osnova manje cieni poštenje gradjanina. Glede zastare ističe predavač, da je osnova napustila neispravnu nauku, koja je razlog zastari tražila u predmnievanom poboljšanju počinitelja. Osnova čini zastaru progona ovisnom jedino od vremena. Zastara miruje, kada se prema zakonskim ustanovama proti krivcu ne može progon započeti ili se počinitelj nalazi u inozemstvu, da se ukloni kazni. Tako je otklonjena priepornost pitanja, koje postoji danas glede zastare s obzirom na imunitet narodnih zastupnika.

Predavač na koncu ističe, da je mnogo rada, truda i nastojanja usredotočeno u austrijskoj osnovi. Ona je dio kriminalističkog života posljednjih decenija. Ako je i u gdjekojem pogledu zaostala za uspjehom teoretičkih znanstvenih rasprava, kojima obiluje austrijska kriminalistika, to je ona ipak korak napred k cilju oživotvorenja novog kaznenog zakona, a vriedna je opet proučavanja napose za nas, dok je i kod nas u snazi isti kazneni zakon.

Na koncu predavanja bio je predavač pozdravljen od prisutnih sa „Živio".

P r e d s j e d n i k: Slavna skupštino! Gospodinu predavaču, koji je poznat kao vrli i revni član našega društva i svakom zgodom aktivno radi oko svrhâ društva, izričem u ime ciele skupštine najsrdačniju hvalu i za ovo njegovo liepo predavanje. (Odobravanje. — Živio!)

VIESTNIK.

(S a h r v a t s k o g a s v e u č i l i š t a.) Njegovo cesarsko i kraljevsko apostolsko Veličanstvo blagoizvoljelo je previšnjim riešenjem od 24. maja t. g. premilostivo dozvoliti, da se javni izvanredni profesor obće svjetske poviesti na mudroslovnom fakultetu previšnje ime nosećega sveučilišta u Zagrebu, dr. Karlo pl. H o r v a t, rieši predavanja ove struke, te da mu se mjesto toga povjeri predavanje pomoćnih znanosti poviesti s osobitim obzirom na domaću poviest.

Podjedno je Njegovo cesarsko i kraljevsko apostolsko Veličanstvo blagoizvoljelo preblagostivo dopustiti, da se umirov. sveučilištnomu profesoru dru. Gavri M a n o j l o v i ć u povjeri suplentura za obću svjetsku poviest.

Ban kraljevina Hrvatske, Slavonije i Dalmacije obnašao je kr. javnog redovitog sveučilištnog profesora dra. Aleksandra E g e r s d o r f e r a imenovati predsjednikom kr. povjerenstva za pravno povjestni teoret. državni izpit po zadnjoj alineji § 57. sveučilištnoga zakona.

(P r e v i š n j e o d l i k o v a n j e.) Njegovo cesarsko i kraljevsko apostolsko Veličanstvo blagoizvoljelo je previšnjim riešenjem od 27. maja 1910. kr. javnomu redovitomu profesoru na sveučilištu Franje Josipa I. u Zagrebu, dru. Gustavu J a n e č e k u, u priznanje njegovog mnogogodišnjeg revnog i obće koristnog djelovanja, premilostivo podieliti komturni krst reda Franje Josipa.

(† Dr. O t o k a r H o r v a t i ć), kr. sudbeni viećnik u Varaždinu, umro je prošloga mjeseca u Zagrebu. Pokojnik, koji bijaše članom našega

Digitized by Google

družtva od god. 1905. pa do svoje smrti, slovio je kao izvrstan gradjanski sudac. Najteže i najzamršenije referade bile su njemu dodieljivane na riešenje. Gdje je god službovao, bio je od svojih glavara i drugova uvažavan radi svoje bogate pravničke spreme, bio je obćenito poštivan i voljen radi svoga zlatnoga značaja i svoje upravo golubinje ćudi. I u Zagrebu, gdje je ugledao svjetlost dana, gdje je svršio nauke i gdje je prije dvie godine ponovno vršio sudačku službu, dičio se s velikim brojem poštivača i prijatelja. Laka zemlja dru. Otokaru Horvatiću !

(I m e n o v a n j a.) Ban kraljevina Hrvatske, Slavonije i Dalmacije obnašao je Ivana I š t v a n o v i ć a, pravnoga vježbenika kod kotarskoga suda u Vinkovcima i Ivana J a d a n i ć a, pravnoga vježbenika kod kr. kotarskoga suda u Koprivnici, imenovati prislušnicima u obsegu kr. ban. stola.

Kr. ug. ministarstvo financija imenovalo je pravne perovodne pristave dra. Zdenka C o n c i l i j u i dra. Gustava F a r k a š a pravnim perovodjama u IX. plaćevnom razredu, a bezplatnog pravnog perovodnog vježbenika dra. Bogdana M o a č a n i n a pravnim perovodnim pristavom u X. plaćevnom razredu, Teodora B u g a r s k o g, kr. financ. perovodnog vježbenika, kr. financ. perovodjom pri kr. financ. ravnateljstvu u Varaždinu.

(U D a l m a c i j i.) Ministar unutarnjih posala imenovao je kotarskog povjerenika Jakova D e p o l o namjestničtvenim tajnikom u Dalmaciji.

Namjestnik dalmatinski je imenovao namjestničtvenog koncepista Frana G u t t y a u Benkovcu kotarskim povjerenikom, a namjestničtvenog koncep. vježb. Vicka V a l l e s a u Šibeniku namjestničtvenim koncepistom.

(U B o s n i i H e r c e g o v i n i.) Njegovo car. i kralj. apostolsko Veličanstvo je Previšnjom odlukom od 12. maja 1910. blagoizvoljelo najmilostivije imenovati vladina savjetnika dra. Gjuru S l a d o v i ć a u administrativnom odjelenju zemaljske vlade u Sarajevu dvorskim savjetnikom u V. dnevno razredu ; zatim kotarskog predstojnika I. razreda sa naslovom i karakterom vladina savjetnika i upravitelja kotarskog ureda u Travniku Belu M a r i c h a od A c s a i vladina tajnika Artura J o r d a n a u administrativnom odjelenju zemaljske vlade u Sarajevu vladinim savjetnicima u VI. dn. razr.

C. i kr. zajedničko ministarstvo financija imenovalo je sudskim savjetnicima sudske tajnike: Franju N o v a k a u kotarskom sudu u Prijedoru za okružni sud u Tuzli, Josipa B a ć a u kotarskom sudu u Mostaru za isti kotarski sud, Josipa pl. P a j t o n i j a za okružni sud u Sarajevu i Ivana T o m a n a u kotarskom sudu u Banjaluci za okružni sud u Banjaluci ; sudskim tajnicima sudske pristave: Viljema L u k u u okružnom sudu u Sarajevu, Adolfa K a s s e r n a u kotarskom sudu u Sarajevu, Adolfa G o t t l i e b a u okružnom sudu u Banjaluci, Bernharda L a d e n a u kotarskom sudu u Sanskom Mostu, Armina S c h ü t z a u hipotekarnom odsjeku zemaljske vlade i Većeslava M a l e k a u okružnom sudu u Travniku, kotarskog predstojnika II. razreda u Bihaću Teobalda pl. R a b a t i ć a od B l i z n a g o r a vladinim tajnikom u VII. dnevnom razredu, zatim kotarske predstojnike II. razreda Kolomana W a g n e r a u Tuzli, Aćima Z i m o n j i ć a u Visokom, dra. Maksa S t r a s s m a n n a u Zenici, Rudolfa pl. M a y r H a r t i n g a u Gradačcu i dra. Ladislava Z i m u u Gračanici kotarskim predstoj. nicima I. razreda u VII. dnevnom razredu ; dalje vladinog perovodju dra Isidora S c h w a r z a u upotrebi u administrativnom odjelenju zemaljske vlade u Sarajevu vladinim podtajnikom u VIII. dnevnom razredu ; političke pristave I. razreda Zoltana pl. M a r c z e l a od K i s u d v a r n o k a upra-

Digitized by Google

vitelja kotarskog ureda u Bileći, Ivana Stonavskog upravitelja kotarskog ureda u Prnjavoru, Rudolfa Komadinu upravitelja kotarskog ureda u Nevesinju i Abduselambega Hrasnicu upravitelja kotarskog ureda u Višegradu, kotarskim predstojnicima II. razreda u VIII. dnevnom razredu ; najposlie vladinog perovodju Aleksandra baruna Rajacischa Brinjskog u administrativnom odieljenju zemaljske vlade u Sarajevu vladinim podtajnikom u VIII. dnevnom razredu i političkog pristava I. razreda upravitelja kotarskog ureda u Sanskom Mostu Davida Herscha kotarskim predstojnikom II. razreda u VIII. dnevnom razredu, ostavivši ih u sadanjim mjestima njihova službovanja.

Poglavica zemaljske vlade imenovao je ove političke pristave II. razreda : Franju Kobačića, upravitelja kotarske izpostave u Grahovu, Adolfa Karescha, izpostavljenog kotarskog činovnika u Zavidoviću, Husejna Bisera, upravitelja kotarske izpostave u Kulen Vakufu, Ruperta Horvata, upravitelja kotarske izpostave u Bos. Šamcu, Julija Bluma, upravitelja kotarske izpostave u Goraždi, dra. Stefana pl. Kvassaya, upravitelja kotarske izpostave u Varešu, Antona Perkovića u kotarskom uredu u Bugojnu i Otmara Mešega u kotarskom uredu u Bos. Gradišci političkim pristavima I. razreda u IX. dnevnom razredu, političkog pristava II. razreda dra. Eugena pl. Gengla u upotrebi kod gospodarstvenog odielenja zemaljske vlade u Sarajevu vladinim perovodjom u IX. dnevnom razredu ; zatim je imenovao ove perovodne vježbenike : Hakibega Gavrana-Kapetanovića u kotarskom uredu u Ljubuškom, dra. Rudolfa Glasera u kotarskom uredu u Zenici, dra. Angjela Stambuka u kotarskom uredu u Trebinju, Fridrika Mareša u kotarskom uredu u Varcar Vakufu, Vjekoslava Ljudevita Krausa kod vladinog povjerenika za glavni grad Sarajevo, Alexandra Fŭzeka u kotarskom uredu u Gradačcu, dalje sa pridržanjem ranga za perovodnog vježbenika Josipa Trojera de Monaldi u Brčkom do vremena njegova unapredjenja političkim pristavom II. razreda kao i ove perovodne vježbenike : Franju Belonožnika u kotarskom uredu u Zvorniku, dra. Srećka Maisatza u kotarskom uredu u Visokom i Emila Krenowskoga u kotarskom uredu u Žepču, sve njih političkim pristavima II. razreda u X. dnevnom razredu, ostavivši ih u sadanjim mjestima njihova službovanja, Abdurahmana Begića, auskultanta u okružnom sudu u Travniku privremenim perovodnim vježbenikom u XI. dnevnom razredu, dodielivši ga na službovanje kotarskom uredu u Bos. Petrovcu, svršenoga pravnika Gjorgja Cvjetkovića privremenim auskultantom za okružni sud u Bišću, svršenog pravnika Franja Leovića privremenim auskultantom za okružni sud u Sarajevu, šerijatskog sudiju u X. dnev. razr. u kotarskom sudu u Glamoču Ibrahim ef. Redžića šerijatskim sudijom u IX. dnev. razredu, dra. Ernesta Grossmanna iz Velike Kikinde, odvjetničkog kandidata u Budimpešti, privremenim perovodnim vježbenikom u XI. dnevnom razredu i dodielio ga okružnoj oblasti u Travniku na službovanje, svršenoga pravnika Branka Gjurgjevića iz Zagreba privremenim perovodnim vježbenikom za kotarski ured u Gradačcu i pravnog vježbenika u zemaljskom sudu u Pragu dra. Adolfa Sukača privremenim perovodnim vježbenikom za kotarski ured u Bos. Novom.

(Premještenja.) Ban kraljevina Hrvatske, Slavonije i Dalmacije obnašao je iz službenih obzira premjestiti kr. kotarskoga predstojnika Mirka Pažametu od kr. županijske oblasti u Ogulinu kr. kotarskoj oblasti u

Digitized by Google

Zagrebu, a kr. kotarskoga pristava dra. Theophila Križana od kr. kotar. oblasti u Zagrebu k onoj u Varaždinu, iz službenih obzira kr. kotarskog pristava Stjepana Brkanovića od kr. kotarske oblasti u Županji k onoj u Kostajnici, iz službenih obzira sudbene pristave: Petra Zrelca, kod kotarskog suda u Kostajnici, i Gjuru Helberta, kod kotarskog suda u Irigu, kr. sudbenom stolu u Petrinji, te obojicu dodieliti na službovanje tamošnjem drž. odvjetničtvu, usljed vlastite molbe Miju Kovačevića, sudbenog pristava kod kotarskog suda u Požegi, k onomu u Kostajnici, iz službenih obzira Hinka Vukovića, sudbenog pristava kod kotarskog suda u Novoj Gradišci k sudbenom stolu u Osieku, te ga podjedno dodieliti na službovanje tamošnjem drž. odvjetničtvu, iz službenih obzira Branka Milašinovića, sudbenoga pristava kod kr. kotarskog suda u Varaždinu, k tamošnjem sudbenom stolu, ureda radi kr. kotarskoga pristava Juraja Gjurina od kr. kotarske oblasti u Zlataru k onoj u Ludbregu, te iz službenih obzira kr. kotarskoga pristava Ivana Horvatina od potonje kr. kotarske oblasti k onoj u Zlataru, iz službenih obzira Ivana pl. Ceboca, sudbenoga pristava kod sudbenoga stola u Varaždinu, k novo ustrojenoj izpostavi varaždinskog kot. suda u Vinici, te mu podjedno povjeriti upravu rečene izpostave.

(U Dalmaciji.) Ministar pravde premjestio je sudce Frana Arasa sa odredjenjem u Benkovcu, iz Paga u Omiš, a dra. Uroša Katurića iz Omiša u Pag sa odredjenjem u Benkovcu.

(U Bosni i Hercegovini.) C. i kr. zajedničko ministarstvo financija premjestilo je kotarskog predstojnika II. razreda, dodieljenog okružnoj oblasti u Bihaću, Ćamila Karamehmedovića na njegovu sobstvenu molbu u trajno stanje mira, sudskog tajnika dra. Mayera Hoffmanna od okružnog suda u Banjaluci ka kotarskom sudu u Banjaluci, šeriatskog sudiju u kotarskom sudu u Bos. Novom H. Šaćir ef. Mahmutćehajića u trajno stanje mira, financijalnoga savjetnika Aleksandra Šoltysa od okružne oblasti (poreznog nadzorničtva) u Sarajevu k financijalnom nadzorničtvu u Tuzli i povjerilo mu upravu ovoga nadzorničtva; dalje su premješteni financijalni tajnik Virgilije Homiuka od okružne oblasti (porezno nadzorničtvo) u Tuzli k onoj u Sarajevu, financijalni tajnik dr. Adolf Halpern od okružne oblasti (porezno nadzorničtvo) u Travniku k onoj u Tuzli, a financijalni tajnik Viktor Schnek od financijalnoga nadzorničtva u Mostaru k okružnoj oblasti u Travniku i povjerene su im uprave dotičnih poreznih nadzorničtava.

Poglavica zemaljske vlade premjestio je sudskog pristava dra. Ivana Steinmetza od kotarskoga suda u Žepču k okružnom sudu u Tuzli, iz službenih obzira političkog pristava II. razreda Vjekoslava Ljudevita Krausa od vladinog povjerenika za glavni grad Sarajevo ka gospodarstvenom odjelenju zemaljske vlade i političkog pristava II. razreda Slavka Gjuroci a od kotarskog ureda u Bos. Novom k vladinom povjereniku za glavni grad Sarajevo; dalje je premjestio političkog pristava II. razreda Aleksandra Fürzeka od kotarskog ureda u Gradačcu k onom u Rogatici, sudskog pristava Wolfa Liebleina od kotarskog ureda u Stocu k onom u Maglaju postavivši ga ujedno predstojnikom toga kotarskoga suda, sudskog pristava Konrada Messa od kotarskog suda u Derventi k onom u Stocu postavivši ga ujedno predstojnikom toga kotarskog suda, auskultanta dra. Albrechta Wonašeka od kotarskog suda u Kotor-Varoši k onom u Derventi i auskultanta Miloša Grgića od okružnog suda u Banjaluci ka kotarskom sudu u

Digitized by Google

Kotor-Varoši ; dalje je naizmjence premjestio sudske pristave Janka Aspergera u kotarskom sudu u Županjcu i Viktora Supeka u kotarskom sudu u Tešnju, a potonjeg ujedno postavio predstojnikom kotarskog suda u Županjcu ; auskultanta Aliju Drljevića od okružnoga suda u Mostaru ka kotarskom sudu u Ljubuškom, političkog pristava I. razreda Otona Deutscha od gradskog kotarskog ureda u Banjaluci ka gospodarstvenom odjelenju zemaljske vlade u Sarajevu, auskultanta Zvonimira Mikca od okružnog suda u Travniku ka kotarskom sudu u Bos. Novom, a razriešio je auskultanta u kotarskom sudu u V sokom Mustajbega Mutevelića na njegovu molbu od daljeg službovanja u ovim zemljama, te je premjestio sudskog pristava Josipa Soukala od kotar. suda u Banjaluci k okružnom sudu u Banjaluci.

(Pravo odvjetovanja.) podielio je ban kraljevina Hrvatske, Slavonije i Dalmacije dru. Mladenu Georgijevića, odvjetničkom perovodji, u obsegu kr. banskoga stola sa sjedištem u Šidu.

(Novi kr. javni bilježnik.) Ban kraljevina Hrvatske, Slavonije i Dalmacije imenovao je Vjekoslava Gagliardia, odvjetničkog perovodju i izpitanog sudca, kr. javnim bilježnikom u obsegu kr. sudbenoga stola u Zagrebu sa sjedištem u Sv. Ivanu Zelini.

(Sbornik zakona i naredaba valjanih za kraljevine Hrvatsku i Slavoniju), komad V. od godine 1910. izdan je i razposlan dne 4. juna 1910., te sadržaje pod brojevima :

31. zakonski članak XVIII. : 1908. zajedničkog ugarsko-hrvatskog državnog sabora ob uzakonjenju u Rimu dne 7. juna 1905. sklopljene medjunarodne konvencije glede ustrojenja medjunarodnoga poljsko-gospodarstvenoga zavoda ;

32. zakonski članak XIX. : 1908. zajedničkog ugarsko-hrvatskog državnog sabora o uzakonjenju doknadne konvencije i zapisnika, spadajućeg k medjunarodnoj konvenciji, sklopljenoj dne 5. marta god. 1902., u predmetu na slador se odnosećeg zakonodavstva ;

33. zakonski članak XX. : 1908. zajedničkog ugarsko-hrvatskog državnog sabora o uzakonjenju doknadnog ugovora, sklopljenog dne 25. januara 1905., te „Očitovanja" glede oživotvorenja ovoga doknadnoga ugovora, koji spada k trgovačkom i carinskom ugovoru, sklopljenom sa carevinom Njemačkom dne 6. prosinca 1891. ;

34. naredbu kr. hrv.-slav.-dalm. zemaljske vlade, odjela za pravosudje od 14. marta 1910. broj 4313., kojom se ustrojava novo mjesto kr. javnog bilježnika u Vrbovskom ;

35. naredbu kr. hrv.-slav.-dalm. zemaljske vlade, odjela za unutarnje poslove, od 19. marta 1910., broj 6445., kojom se obnaroduje ustrojstvo nove uprvane občine Orubica u kotaru novogradiškom u županiji požeškoj ;

36. naredbu kr. hrv.-slav.-dalm. zemaljske vlade, odjela za unutarnje poslove od 3. aprila 1910. broj 18.818., kojom se obnaroduje ustrojstvo nove upravne občine Brestovac u kotaru požeškom, a u županiji požeškoj ;

37. naredbu kr. hrv.-slav.-dalm. zemaljske vlade, odjela za unutarnje poslove i za pravosudje, od 13. aprila 1910. broj 4316., kojom se uredjuju neke promjene u broju, sjedištu i teritorijalnom obsegu mjestnih sudova ;

38. naredbu kr. hrv.-slav.-dalm. zemaljske vlade, odjela za unutarnje poslove i za pravosudje, od 13. aprila 1910. broj 5895., kojom se uredjuju neke promjene u broju, sjedištu i teritorijalnom obsegu mjestnih sudova ;

39. naredbu kr. hrv.-slav.-dalm. zemaljske vlade, odjela za pravosudje,

Digitized by Google

od 13. aprila 1910. broj 7322., kojom se djelomice preinačuju teritorijalni obsezi kr. kotarskih sudova i mjestnih sudova, nadalje kojom se odredjuje predaja gruntovnih knjiga uslied odcipeljenja porezne občine Crnac od teritorija kotara Našice i pripojenja kotaru Dolj. Miholjac ;

40. naredbu kr. hrv.-slav.-dalm. zemaljske vlade, odjela za pravosudje, od 23. aprila 1910. broj 7990., kojom se ustrojava izpostava varaždinskog kr. kotarskog suda na Vinici.

Komad VI. od godine 1910. izdan je i razposlan dne 6. juna 1910. i sadržaje pod brojem 41. zakon od 28. maja 1910. o izbornom redu za sabor kraljevina Hrvatske, Slavonije i Dalmacije.

Komad VII. za godinu 1910. izdan je i razposlan dne 23. juna 1910. i sadržaje pod brojem 42. naredbu bana kraljevina Hrvatske, Slavonije i Dalmacije od 18. juna 1910. broj 2303. Pr. o. provedbi zakona od 28. maja 1910. o izbornom redu za sabor kraljevina Hrvatske, Slavonije i Dalmacije. (Sbornik br. 41.).

Stečaji.

Prezaduženik	Stečajna oblast	Stečajni povjerenik	Dan i broj odluke	Stečajni upravitelj	Zamjenik	Rok prijavni do	Ročište
Antun Schmidt nepr. trgovac u Petrinji	Kr. sudbeni stol u Petrinji	Oto Potočnjak kr. sudbeni viećnik	31. maja 1910. Br. 2589/gr.	Dr. Dušan Peleš odvjetnik u Petrinji	Dr. Simeon Krunić odvj. perov. u Petrinji	15. jula 1910.	21. jula 1910.
Julio Bauer ml. prot. trgovac u Osieku	Kr. sudbeni stol u Osieku	Dragutin Becić kr. sudbeni viećnik	6. juna 1910. Br. 7804/gr.	Vaso Bosanac odvjetnik u Osieku	Dr. Aladar Klein odvjetnik u Osieku	21. jula 1910.	21. jula 1910.
Štedna i pripomoćna zadruga u Niemcima	Kr. kotarski sud u Vinkovcima	Ivan Im kr. sudbeni pristav	4. juna 1910. Br. 9209/gr.	Dr. Gjuro Topalović odvjetnik u Vinkovcima	Dr. Dimitrija Petrović odvjetnik u Vinkovcima	15. jula 1910.	12. augusta 1910.
Rudolf I. Azriel u Zemunu	Kr. kotarski sud u Zemunu	Valentin Tomić kr. sudbeni pristav	8. juna 1910. Br. 13.535/gr.	Dr. Živko Bertić odvjetnik u Zemunu	Dr. I. Tkalčić odvj. perov. u Zemunu	26. jula 1910.	12. augusta 1910.

Digitized by Google

Matice.

Predavao u mjesečnoj skupštini „pravničkoga društva" u Zagrebu dne 29. januara t. g. dr. Edo Lovrić.

I.

U naše doba stadoše svraćati pozornost na crkvene matice mnogi zastupnici historičke i statističke znanosti, naročito pako kulturni, te lokalni historičari, t. j. pisci povjesti pojedinih krajeva, gradova i mjesta, zatim pisci pojedinih obitelji i genealozi, smatrajući ih važnim i bogatim vrelom za raznovrsna znanstvena proučavanja.[1] Neki se dadoše dapače napose na istraživanje i popisivanje crkvenih matica. Velikih zasluga stekao je u tom obziru „Gesamtverein der deutschen Geschichts- und Altertumsvereine".[2] To je ponukalo i državnu vlast u nekim europejskim državama, te je stala u najnovije doba posvećivati veću pažnju starim crkvenim maticama, nastojeći, da to crkveno blago sakupi u svrhu historičkih, statističkih, genealoških i narodoznanstvenih proučavanja. Oko toga se radi u Engleskoj već od god. 1882., Danskoj, Švedskoj, Njemačkoj itd. U Belgiji počelo se već god. 1865. sastavljati generalni indeks za sve stare crkvene registre.[3] U Austriji odredilo je ministarstvo unutarnjih posala naredbom od 27. januara

---

[1] Jastrow Die Volkszahl deutscher Städte zu Ende des Mittelalters und zu Beginn der Neuzeit (Historische Untersuchungen, 1886. p. 138.): „Jedenfalls ist unter allen unseren heutigen statistischen Veranstaltungen keine, deren historische Wurzeln soweit zurückreichen, wie die der Standesämter, welche an den pfarrlichen Kirchenbuchführung eine Vorläuferin von Jahrhunderte langer Wirksamkeit haben". — I naš Laszowski u Katol. listu 1910. p. 37.—38. pod naslovom „Čuvajte matice" navodi: „Svaki od nas, napose pako svaki historiograf, znade, od kakove i kolike su važnosti župne matice. To su najvažnija vrela za genealogiju, a često ima u njima pribilježeno i drugih historičkih podataka."

[2] Sägmüller Die Entstehung und Entwicklung der Kirchenbücher im katolischen Deutschland bis Mitte des 18. Jahrhunderts. Dargestellt auf Grund der kirchlichen Gesetze. (Theol. Quartalschrift 21. Jahrg. (1899) p. 206.—258.).

[3] Realencyclopädie für protestantische Theologie und Kirche, herausgegeben von A. Hauk Leipzig 1901. sv. 10. pod riječju „Kirchenbücher", p. 354.—366.

Digitized by Google

1887. takodjer inventiranje crkvenih matica.[4] Ovo zanimanje za crkvene matice u najnovije doba, pa njihova važnost s pravnoga gledišta u životu pojedinaca i za javnu upravu u državama, u kojima im se i danas priznaje moć javnih isprava, kako je to n. pr. u Austriji i kod nas, potaknula me na ovo predavanje.

Uz liturgijske knjige služile su tečajem vremena raznolikim crkvenim potrebama i svrhama i razne druge knjige. Sve ove knjige, koje su bile u porabi kod pojedine crkve u crkvene svrhe, dolazile su pod općenitim imenom crkvene knjige — libri ecclesiastici, Kirchenbücher. Ovamo se ubrajahu n. pr. popisi crkvenih svetkovina, popisi ekskomuniciranih, aniverzariji, nekrolozi, popisi napovijedanih, popisi pokojnika, pri smrti ili pogrebu kojih se zvonilo, dapače i popisi dobara i dohodaka pojedinih crkvi i crkvenih beneficija — inventari, kakovih je bilo već rano i kod nas,[5] i tako dalje. Razumije se samo od sebe, da su se pod ovim imenom crkvenih knjiga razumijevali i popisi krštenih, vjenčanih i preminulih, u koliko ih je gdje bilo. Pošto nijesu uvijek i kod svih crkvi bile u porabi iste knjige, bio je sadržaj pojma crkvenih knjiga po vremenu i predjelima različit. No pojam „crkvena knjiga" počeo se s vremenom rabiti i u užem smislu, te se stalo pod njim razumijevati popise najvažnijih crkvenih čina, što su ih nadležni svećenici obavljali za pojedine članove crkve. Pod pojmom crkvenih knjiga stadoše se dakle prema tomu razumijevati poglavito crkvene matice. Prvi put dolazi izraz „Kirchenbuch" u ovom smislu u Njemačkoj god. 1522. za knjigu vjenčanih u Zwickau.[6] Pošto je pako duhovnu službu na najmanjem crkvenom teritoriju — u župi — vršio — a vrši je i danas — župnik, pripadalo je njemu i pravo i dužnost voditi takodjer knjige o crkvenim činima, koji se obave na njegovu teritoriju za članove crkve. Zato su se crkvene knjige

---

[4] Griessl, Kirchliche Vorschriften und österreichische Gesetze und Verordnungen in den Matriken-Angelegenheiten, Graz 1891., p. 1. — Laszowski na navedenom mjestu potiče na sakupljanje matica i u našoj domovini ovim riječima: „Valja ove starije matice, recimo od 100 godina natrag, sabrati u dijecezanski arkiv, ondje ih urediti i staviti pod upravu arkivara". — Uredništvo Kat. lista (p. 38.) nadovezalo je na to, da se posvema slaže s ovim prijedlogom, te još dodalo, da bi se imalo odrediti, da se za matice uzima dobar i čvrst papir, kakov se obično uzima za dokumente. — Ja se takodjer slažem s prijedlogom Laszovskijevim glede sakupljenja matica u dijecezanskom arkivu za vrijeme, u koje se nije duplikat matica pohranjivao u dijecezanskom, a kašnje u županijskom arkivu, premda ih ima, koji misle, da je ovo sakupljanje opravdano samo onda, ako ostane u župnom uredu barem prijepis za porabu u župi. Jedino ovako mogle bi se sačuvati naše najstarije matice od sigurne propasti. Prijedlog uredništva Kat. lista glede pisanja matica na čvrstom papiru posvema opravdava trajna važnost matica.

[5] Tkalčić, Povjestni spomenici slobodnoga kralj. grada Zagreba, sv. 11. p. XX., navodi, da je prvostolna crkva zagrebačka imala inventare već pje 15. vijeka, pak da je bilo inventara i za pojedine oltare i s njima spojene prebende.

[6] Realencyklopädie für protest. Theologie und Kirche l. c.

Digitized by Google

u užem smislu, koje su se kod pojedine crkve vodile, počele označivati imenom župne knjige — libri parochiales, Pfarrbücher, pak su se pod tim imenom razumijevale u prvom redu matice crkvene.

Već u starom crkvenom životu upotrebljavala se riječ „matricula" t. j. matica u raznom smislu. Pod imenom „matricula" dolazio je poglavito popis klerika, koji su vršili duhovnu službu kod stanovite, naročito katedralne crkve i dobivali za to od nje dohodak za život — clerici matricularii; zatim popis siromaha, koji su se hranili na trošak stanovite crkve — (pauperes) matricularii.[7] Kašnje — a biva to i danas — upotrebljavala se riječ „matricula" kao i riječ „registar" za popis osoba kakova moralnoga tijela ili društva, te uopće popis neke posebne skupine ljudi u opredijeljene svrhe.[8] Ovi se nazivi — matriculae, matice, Matriken, Matrikeln, Pfarr-Register, Standesregister — stali onda rabiti specijalno za knjige, u koje su se popisivala krštenja (porodi), vjenčanja i slučajevi smrti. Prvi je upotrebio riječ matricula za ovu vrstu crkvenih knjiga kanonista Augustin Barbosa (1589.—1649.)[10] No ni u naše doba nije se općenito poprimio jedan od navedenih naziva za ove crkvene knjige, već se za nje upotrebljavaju još uvijek gore spomenuti razni nazivi. Kod nas se nazivaju župnim maticama; maticama krštenih (rodjenih), vjenčanih i preminulih, ili naprosto maticama. S obzirom na protokolarnu formu, u kojoj su se ovdje ondje pojedini upisi u ove knjige unosili, nazivale su se one gdjegdje i protokol krštenih, vjenčanih i preminulih. Tako ih primjerice nazivaju kod nas u grčko-istočnoj crkvi još i danas.

Literature o ovim crkvenim knjigama imade dosta, ali pisci ponajviše brzo prelaze preko njihova historičkoga razvoja, te se ni danas još ne može reći, da je njihov postanak i razvoj dovoljno, a kamo li posvema ispitan.[11]

---

[7] Du Cange, Glossarium mediae et infimae latinitatis, sv. 5. (1885.), p. 306.—307.

[8] Boccardo, Nuova enciclopedia italiana, sesta edizione Torino, sv. 13. (1905.), p. 905.; — La grande encyclopedie, Paris, sv. 23., p. 409. Brockhaus, Conversationslexikon, 14 Afl., II. Bd., p. 668,—669.

[9] Lanović, Zbirka matičnih propisa, Zagreb 1908., p. 2.

[10] Schulte, Die Geschichte der Quellen und Literatur des canonischen Rechts, III. Bd. 1. Th. Stuttgart 1880., p. 746.—747.

[11] Osim navedene do sada literature rade o maticama: Sussmilch, Die göttliche Ordnung in den Veränderungen des menschlichen Geschlechtes, Berlin 1741. p. 1756, — letzte Aufl. forgesetztzt von Baumann 3 Bde 1771—1776, Bd. 3 p. 21.—25., — Balthasar, Tractatus juris ecclesiastici de libis seu matriculis ecclesiasticis etc., editio auctior Gryphiswaldiae 1748.; — Binterim, Commentarius historico — criticus de libris baptizatorum, conjugatorum et defunctorum antiquis et novis, de eorum fatis ac hodierno usu etc., Düsseldorpii 1816.; — Becker, Wissenschaftliche Darstellung der Lehre von den Kirchenbüchern, Frankfurt 1831.; — Schletterer, Über die Führung der Pfarrbücher, Innsbruck 1824.; — Uihlein, Über den Ursprung und Beweiskraft der Pfarrbücher (Archiv für civilist. Pjaxis, Heidelberg, Bd. 15. god. 1832., p. 26.—50.); — Pfle-

Digitized by Google

Nema nikakove sumnje, da je vodjenje matica izazvala potreba, koja se je u praktičnom životu crkve i njezinih članova pokazivala tim većom, što je više crkva svoju djelatnost razgranjivala i svoje pravo naročito ženidbeno usavršavala.

(Nastaviti će se).

O austrijskoj osnovi kaznenog zakona.

Predavao u pravničkom društvu dne 1. juna o. g. dr. Lavoslav Hönigsberg.

Poslije stogodišnje vrijednosti bit će postojeći austrijski kazneni zakon naskoro historičkim dokumentom u razvitku austrijske kriminalistike. Oslanjajući se na zakonodavstvo 18. stoljeća, na terezijanski i josefinski kazneni zakon, manjka mu duh modernog kaznenog zakonodavstva, pa će se nemoćan srušiti u bezdan novih ideja. Kazneni zakon samo tada služi cilju, kada se ukazuje moćnim u borbi zajednice proti zločinstvu. Državnoj se kazni ne smiju podvrgavati osobe, koje kazan ne mogu spoznati odmazdom, a ni one osobe, glede kojih se kazan ukazuje već posve neshodnim sredstvom. Nadalje valja razložno kazniti, a veću važnost polagati na pobude zločina. Dosada kazni manjka ozbiljan sadržaj, a sucu manjka ovlaštenje, koje mu dozvoljuje buduće zločinstvo prepriječiti. To bijahu temeljne mane postojećega austrijskoga kaznenog zakona. Osnova novog zakona oslanja se na

---

ger, Die Matriken der Katholiken, der Akatholiken und der Israeliten, Wien 1836.; — Evang. Kirchenzeitung Bd. 72. (1863.) pod naslovom „Über die Bedeutung der Kirchenbücher", p. 97.—109.; — Fessler, Stand der Frage wegen der pfarrlichen Tauf-, Trauungs- und Sterbebücher in Österreich, Wien 1869.; — Gründler, Über die Beweiskraft der Kirchenbücher (All. Kirchenzeitung, 1842. Nr. 177 i 178, p. 1465 i sl.); — Strippelmann, Der Beweis durch Schrifturkunden, Kassel. 1860., p. 213. i sl., — Franklin, La vie privée d' auterfois — Vol. 17 (1895.), L' enfant, la naissance le baptême, p. 181. i sl.; — Levison, Die Beurkundung des Civilstandes im Altertum, 1898.; — Bahlkampf, Welches Recht hat die Regierung Preussens an den Kirchenbüchern der kath. Parochien ? (Arch. f. kath. Kirchenrecht, Bd. 33, p. 205. i sl.); — Augusti, Denkwürd., Bd. XII. p. 180. i sl.; — Ersch—Gruber, Allg. Encyclopedie der Wissenschaften und Künste, II. Section herausgegeb. von Aug. Leskien, Leipzig 1884., sv. 36. p. 164.; — Wetzer und Welte's Kirchenlexikon, 2. Aufl., 7. Bd. (1891.); p. 522; — Zobkow, Die rechtliche Stellung des Seelsorgers als Matrikelführers (otisnuto u „Österreichische Richter — Zeitung" i napose), Czernovitz 1905. Osim toga govori o maticama Hinschius, System des kath. Kirchenrechts, 2. Bd., Berlin 1878., p. 308.—313., a imade o njima gdješto i u učbenicima n. pr. kod Richter—Dove-Kahla (§ 292. p. 1222.—1225.); Veringa, Philipsa, Schulte-a; — itd. — Osim do sada navedenih zbiraka propisa o maticama ima i drugih kao Seidl, Matrikenführung nach den in Österreich geltenden kirchl. und staatl. Gesetzen und Verordnungen etc., 3. Aufl. 1897.; — Hermann, Samlung der auf die Führung der Geburts- Trauungs- und Sterberegister bezüglichen Normen Wien 1891.; — itd.

Digitized by Google

smjer zastupan po internacionalnoj kriminalističkoj udruzi, koja u cilju kazni shvaća najdublje obrazloženje kazni. Vrst i mjera kazni ravnaju se pako po stepenu javnog interesa, koji ima napadnuto dobro po zajednicu. Svaki zakonodavac nadovezuje na postojeće ustanove te mora uvažavati postojeće društvene faktore, koji odlučuju sudbinom zajednice, kojoj će dati zakone. — Nije uputno uzakoniti tudji znanstveni sistem ili strpati nauke jedne znanstvene škole u zakonik, jer se kaznenim zakonikom ne imade izvojevati opravdanost mnijenja, već mnijenje opravdati u borbi proti zločincima. — Kazneni zakon mora biti jednostavan i jasan, jer ima ravnati ćudorednim nazorima naroda, koji treba da ga upozna i koji se pred njim neznanjem ustanova ispričati ne može. U toj jednostavnosti i jasnoći zaostaje austrijska osnova za švicarskom osnovom i novim norveškim kaznenim zakonom, u kojem pogledu baš švicarska osnova zaslužuje najveću pohvalu. Austrijska osnova ima se smatrati koncesijom raznim znanstvenim sistemima, pa mi se pričinja riješenjem spora tih sistema u paragrafima. U samom uvodu spominje ministarstvo pravosudja, da se osnova ukazuje izrazom uvjerenja članova povjerenstva za reformu postojećeg zakonika. Mnoge su ustanove samo putem kompromisa, a nekoje zaključkom većine stvorene. Po tome je osnova dobar znanstven sistem za pouku, ali manje vrijedan narodni zakon. U tom pogledu je švicarska osnova jedinstvenija, jer iznaša uvjerenje jednog zakonotvorca, pa su se tek narodnom voljom ustanove imale modificirati. Zakonik neka ne pozna kompromisâ znanosti, jer su takovi kompromisi nejasni i ne odgovaraju shvaćanju naroda. Historijat osnove oslanja se na Glaserovu osnovu od godine 1874., Pražakovu osnovu od godine 1881. i Schönbornovu osnovu od godine 1889. i 1891. U godini 1895. sastavio je ministar pravosudja Gleispach ministerialno povjerenstvo, koje je osnovu na novim temeljima imalo izraditi. U ovom povjerenstvu bijahu Lammasch, Stooss i Hoegel. U godini 1902. dovršena je prva osnova, a godine 1906. predložena je druga osnova u novom obliku ministarstvu pravosudja. — Ta je osnova po ministarstvu pravosudja Kleinu razaslana na podavanje mnijenja odličnim stručnjacima, pa su odnosna mnijenja iste godine sistematično uredjena. U enqueti godine 1907., koju je sazvao ministar pravosudja Klein, nisu se u važnim pitanjima mogli složiti Hoegel i Lammasch, pa je Hoegel iz povjerenstva istupio. Pojedini dijelovi osnove predani su uz to na proučavanje posebnim povjerenstvima, te je tako konačno došlo do osnove od godine 1909., kako nam se prikazuje u redakciji, koje opći dio u nekojim odlučnim crtama hoću da prikažem.

Istaknuo sam u uvodu, da se državnoj kazni ne smiju podvrgnuti osobe, koje kazan ne mogu spoznati odmazdom. To su mladjahni zločinci. Osnova zajamčuje beskažnjivost djeci do navršene 14. godine. Tko je u vrijeme čina navršio već 14 godina, a nije navršio 18 godina, ne ima se kazniti, ako

Digitized by Google

usljed zaostalog razvoja ili usljed pomanjkanja duševne zrelosti nije bio sposoban uvidjeti nepravo u činu ili svojoj volji odrediti granice prema toj uvidjavnosti, — ovu ustanovu držim neuspjelom. Vrlo rano dijete uči razlikovati dobro od zla. Djetetu ali nasuprot manjka protuteža proti časovitim požudama. U njemu ne ima predstava, koje bi pod istim prilikama odraslog suzdržale od izvedenja kažnjivog djela. Djeca ne mogu shvatiti, što njihovo zlo djelo znači po zajednicu, ona si usljed manjkajućeg ćudorednog i duševnog razvoja nisu još svijesna ćudoredne vrijednosti pravnog poretka u zajednici. Odlučuje dakle jedino ćudoredni i duševni razvoj nedoraslog o pitanju, da li se ima podvrći državnoj kazni. — U osnovi ne ima spomena o školskoj kazni, koju je toli nježno Morel ocijenio u švicarskoj osnovi nazvav ju biserom osnove. Po austrijskoj osnovi imadu se mladjahni zločinci, koji ostaju nekažnjeni, predati kućnom odgoju, a u koliko je taj nedostatan, prisilno odgajati. Osnova ne odredjuje vremena trajanju prisilnog odgoja. Konačnu granicu tog trajanja valjalo je ipak odrediti, Za individualizovanje dostatan je što širi razmak vremena, ali ne mogu odobravati, da se iz odnosne opće ustanove u opće ne razabire, da li trajanje prisilnog odgoja odredjuje sudac, ili da li taj samo izriče, da se mladjahni zločinac ima predati prisilnom odgoju, dok se vrijeme trajanja prepušta posvema odnosnom organu uprave zavoda za prisilni odgoj.

Uvjetna osuda uvedena je za mladjahne zločince od 14. do 18. godina, ako se radi o kazni slobode do tri mjeseca ili novčane globe do 1000 K. U izvanrednim slučajevima ne izriče se u opće kazan, već će sud ustanoviv učin i odgovornost počinitelja odpustiti opomenuv ga prije ozbiljno, da se ima dobro vladati, Ti izvanredni slučajevi nastupaju onda, kada mladjahni počinitelj izvede djelo iz objesti, nepromišljenosti ili iz sličnog razloga, koji ne odaje pokvarene ćudi, a radi se o neznatnom činu, koji je kažnjiv slobodom do tri mjeseca ili novčanom globom do 1000 K. Vrieme probe kod uvjetne osude traje od jedne do tri godine. Ako je mladjahni počinitelj osudjen na kazan slobode preko 1 mjeseca, može se staviti na probu pod nadzorom osobe vrijedne pouzdanja. Ovaj se nadzor preporuča, ako je uspješan po poboljšanje počinitelja, kao i za učvršćenje ćudoredja.

Uz to su za mladjahne zločince umanjene i kazne. Na mjesto smrtne kazni i doživotne tamnice izreći će se uza od tri do petnajst godina, a mjesto vremenite kazni tamnice jedino samo istotrajna uza. Najviša granica vremenite kazni ustanovljena je sa 10 godina, dok se u zakonu odredjene dalnje granice smanjuju na polovicu.

Počini li mladjahna osoba prestupak ili prekršaj, radi kojeg bi se imala osuditi na kazan slobode do tri mjeseca, dozvoljeno je sudu, da umjesto kazni odredi smještenje u odgojilište, ako se pokaže, da je mladjahni počinitelj zapušten, pa ako se to smještenje u odgojilište ukaže uspješnim po po-

Digitized by Google

pravak počinitelja. Bude li mladjahni počinitelj osudjen na uzu u opće, ovlašten je sud odrediti smještenje u odgojilište uz ovršenje odmjerene kazni, ako se to ukazuje nužnim obzirom na osobne okolnosti počinitelja.

Ustanovama o smještenju neubrojivih i manje ubrojivih u zavode za umobolne, odnosno u čuvališta postignut je neizmjeran napredak. — Ne ima se naime prema osnovi kazniti osoba, koja u vrijeme čina radi smetnje uma, duševne bolesti ili smetnje svijesti nije bila sposobna, da uvidi nepravo u činu, ili koja nije bila kadra upravljati voljom prema toj uvidjavnosti. Ne bude li duševno bolestna osoba radi neubrojivosti kažnjena, a radi se o činu, koji je kažnjiv kaznom slobode preko 6 mjeseci ima se smjestiti u zavod za zločinačke ludjake, kada se radi duševne bolesti i s obzirom na način života kao i osobitost čina ima smatrati po čudorednost, sigurnost osobe ili po tudji imetak osobito pogibeljnom. U zavodu ostaje tako dugo, dok traje pogibelj po opće dobro. Manje ubrojivima smatraju se po osnov osobe, kojih je sposobnost uvidjeti nepravo u činu ili upravljati voljom prema toj uvidjavnosti u vrijeme čina usljed trajnog bolesnog stanja znatno umanjena. Počini li osoba, koja je manje ubrojiva, zločin kažnjiv smrću, ima se osuditi na doživotnu tamnicu. Kazan se pako kod manje ubrojivih ima ovršiti posebnim načinom, koji se ravna po osobitosti odnosne osobe, kada proizlazi, da bi se redovitim ovršenjem kazni pogoršalo bolesno stanje počinitelja. Za ovršenje takove kazni uredili bi se posebni odjeli k kaznionama. Nokon ovršenja kazni može se takav zločinac smjestiti u čuvalište, kada se radi bolesnog stanja i s obzirom na način života te osobitosti čina *ma* smatrati pogibeljnim po opće dobro.

Napredak postignut je u osnovi ustanovom o smještenju neubrojivih u bolnice, jer će se time odkloniti nesigurnost u kaznenom pravosudju, koja nastaje time, što se — kao dosad — sud stavlja pred alternativu, da ili osudi duševno bolesna obtuženika ili pako naprotiv, da ga na štetu opće sigurnosti stavi na slobodu. Mora se uvažiti, da se reforma ustanova o ubrojivosti ukazuje najprešnijom. Kraj pomanjkanja dostatnih mjesta u zavodima za umobolne smještaju se danas u kaznione osobe, koje onamo ne spadaju. Većinu vremena probavljaju tada u bolnicama kaznione na muku i trud zavodskog osoblja, a kazan baš nikakovog uspjeha ne postizava. U tom pogledu je austrijska osnova pošla pravim smjerom: Bolesnici spadaju u bolnice, a zločinci u kaznione. Ima raznolikih prelaznih stanja izmedju potpunog duševnog zdravlja i izrazite bolesti, koja prelazna stanja supsumiramo pod smanjenu ubrojivost. U svim ovim slučajevima na mjestu je blagost, odnosno ublaženje kazni po slobodnom sudačkom uvjerenju, — odlučuje svakako intensitet bolesti. Ako se je bolest daleko razvila, da se približava duševnoj bolesti, tada u opće nije na mjestu kazan, već smještenje u bolnicu. Teško je oduševiti se za ustanovu osnove, koja kod manje ubrojivih

Digitized by Google

spaja kazan sa smještenjem u čuvalište. Ispravno je prema intenzitetu bolesti odrediti ili ublaženje kazni ili pako smještenje u čuvalište ; ovo potonje svakako tada, kada imademo pogibelj za opću sigurnost. Uvaživa je osnova u onom dijelu, kojim odredjuje, da se kazan kod manje ubrojivih ima u posebnom odjelu kaznione ovršiti, ako se ispostavlja, da bi se redovitim načinom ovršenja stanje osudjenika pogoršalo.

U pogledu priupadnika postojeći je sistem manjkav i nedovoljan u borbi proti priupadništvu. Glavni su manjci — kako ih označuje internacionalna kriminalistička udruga — nedostatna klasifikacija i jednaki postupak sa zločincima, a da se ne pravi razlika izmedju zločinaca po navadi i onih po zgodi. — Uz to se zlorabljuju neznatne kazne slobode, kojima se postizava, da se priupadnici vraćaju u društvenu zajednicu, a da ona protiv njih nije dostatno zaštićena. — Priupadništvo je individualno-socijalna pojava, pa upoznanje njegovo zahtijeva, da se promotri okolina i uvjeti, pod kojima je čin izveden, a ujedno upozna i osobnost, koja je djelo izvela. — Sredstva u borbi proti priupadništva nisu cilj postigla, a to poglavito zato, jer se je u shvaćanju priupadništva polazilo krivim putem. Jedno te isto zločinstvo može biti posljedicom raznolikih motiva, a za cilj kazni, kojoj je svrhom, boriti se proti osobnom bitku zločinca, odlučno je upoznati motiv, koji je zločinca doveo do prekršenja pravne norme. To je individualizacija, koja je temeljem reformi ustanovâ o priupadništvu. Dok zločinac po zgodi delikt izvadja pod uplivom vanjskih okolnosti i usljed neočekivanog konflikta vanjskih okolnosti i nutarnjeg duševnog stanja, to je zločinac od navade tip drugog značaja, u kojem prevladavaju imenito nutarnji motivi i impulzi antisocialne naravi. — Zla navada, kod takovih zločinaca zamjenjuje već zlu nakanu. Još jedno gledište odlučuje kod priupadnika. Neprijeporno jest, da ovršenje kazni ima zločinca prisiliti na štovanje zakona. — Priupadne li u zločin, to je time zasvjedočio, da se ovršenom kaznom nije dosta popravio ili da je u opće nepopravljiv. U prvom slučaju nije kazan odgovarala činu, dok je drugim slučajem dokazan naumljen otpor proti zakonima zajednice. — U jednom i drugom slučaju ima razloga pooštrenju kazni. — Povišenje druge kazni ukazuje se zahtjevom pravice, koju u tom pogledu podupire i javna sigurnost. Ovo potonje gledište je odlučno svagda, kada se po predživotu zločinca ispostavlja, da je jednom ovršena kazan ostala bezuspješna. — Kraj svega toga se ali priupadnikom može smatrati samo onaj, koji je drugi zločin izveo iz istih motiva, koji su ga priveli bili prvom zločinu. Stoga valja ipak i kod normiranja ustanova o povišenju kazni razlikovati priupadnike od zločinaca, glede kojih imenito javna sigurnost radi zasvjedočenog otpora proti zakonima i neuspjeha dosadanje kazni traži strožije postupanje. Priupadnikom se može smatrati već onaj, koji je ma i neznatne kazni pretrpio, ako se ponovni čin osniva na istom

Digitized by Google

motivu, dok neuspjeh dosadanjih kazni proizlazi jedino tada, ako je zločinac pretrpio tešku kazan, a bez uspjeha po sigurnost zajednice uopće. U tom pogledu uvažive su ustanove austrijske osnove, koje kod povisivanja kazni razlikuju „opetovanu tešku kazan" od „priupadništva". Prema ustanovi § 63. osnove povisuju se granice kazni za jednu četvrtinu, kada je počinitelj pretrpio već dvije kazni tamnice ili dvije kazni u uzama preko šest mjeseci pa je prije izminuća od pet godina nakon pretrpljene posljednje kazni počinio čin, radi kojeg se ima kazniti tamnicom ili uzom. Isto tako se povisuju granice kazni za jednu četvrtinu i kod priupadnika. Takovima se prema ustanovi osnove imadu smatrati zločinci, koji su unutar roka od pet godina nakon pretrpljene kazni počinili kažnjivo djelo, koje odaje isto nagnuće kao i čin, radi kojeg je ovršena prva kazan. — Time je osnova prihvatila u pogledu osobne karakteristike priupadnika posve opravdano stanovište. Moram ali istaknuti, da sigurnosna sredstva proti priupadnicima nisu dosljedno provedena. Osnova najme dozvoljava, da se osobe, koje su već pretrpjele dvije kazni tamnice, pa su unutar roka od pet godina nakon ovršene posljednje kazni počinile zločinstvo nakon ovršenja redovite kazni i dalje pridrže u posebnom čuvalištu, ako se ukažu pogibeljnima po javno dobro, pa je predmnijevati, da se neće dati suzdržati od daljnjih kažnjivih čina. Ne mogu se prema tomu smjestiti u čuvalište oni priupadnici, koji su nebrojene manje kazni pretrpjeli, a jedanput kazan tamnice, ako se i pokaže, da su svi ovi čini izvedeni usljed iste pobude i nagnuća. Jasno je, da ovdje imademo pogibelj po javno dobro u opetovanoj pobudi, koja ovdje izrazitije izbiti može, nego li u zločinca, koji je već dvije kazni tamnice pretrpio. Shodnije bi bilo, da osnova i ovdje luči priupadnike od osoba, koje su radi raznih zločinstva već dvije kazni tamnice pretrpjele, pa da kod priupadnika ustanovi, da se u čuvalište nakon pretrpljene kazni smjestiti mogu osobe, koje su više put sudjene radi kažnjivog čina u opće, ako se odaje isto nagnuće i pobuda, pa prema tome i pogibelj, da se usljed istog motiva neće suzdržati od dalnjih kažnjivih čina. Napose pako trebalo bi odrediti, da se u čuvalište mogu smjestiti zločinci, koji su već više kazni tamnice pretrpjeli. Tu odlučuje socialni momenat, dok kod priupadnika u pravom smislu riječi sili individualni moment na oštrije postupanje.

Postupak sa pijanicama naliči onomu sa umobolnima. Ako pijanica počini djelo kažnjivo kaznom slobode preko šest mjeseci, dok se radi neubrojivosti u vrijeme čina ne može niti progoniti a niti suditi, ima se smjestiti u zavod za zločinačke ludjake, kada se obzirom na osobne okolnosti kao i okolnost čina ima smatrati pogibeljnim po opće dobro, — ostaje u zavodu, dok traje pogibao. Otpust iz zavoda može i uvjetno uslijediti. Ovomu izjednačenju pijanica sa umobolnima ne bih imao prigovoriti, kada bi iz osnove jasno proizlazilo, koje osobe osnova označuje pijanicama. — Pijanstvo je

Digitized by Google

bolesno stanje, a iskustvo uči, da je ono izvorom mnogih zločinstva. U javnom je po tome interesu pobrinuti se za liječenje ovih bolesnika, čim dodju u sukob s kaznenim zakonom. Tu je neodlučno, da li se radi o manjoj ili većoj pravnoj povredi, dok jasno proizlazi, da izvor nedjelu leži u pijanstvu, koje se po tome izliječiti mora. Osoba, koja trpi na kroničkom alkoholizmu ili deliriumu tremensu, pa počini zločinstvo, nedvojbeno spada u zavod za zločinačke ludjake ali neuputno bi bilo u takov zavod smjestiti one osobe, koje tek naginju pijanstvu, ali ipak u tolikoj mjeri, da je moguće predvidjeti, e će usljed svog nagnuća priupasti u zločin. Umjesnije je ovakove osobe smjestiti u poseban zavod za liječenje pijanih, u kojem ne bi došli u doticaj sa umobolnima. Nadalje nije opravdano, što osnova dozvoljava smještenje u zavod tek onda, kada pijanica počini djelo kažnjivo kaznom slobode preko šest mjeseci. To znači čekati na veće nedjelo. Ispravno je smještenje odrediti već nakon izvedenja čina, kojim se odaje pogibelj po opće dobro, a to bez obzira na veličinu kazne, koja je za odnosni čin zaprijećena. — Uz to se ali sudac ima uvjeriti, da je djelo počinjeno pod uplivom pijanstva, a mora se i ustanoviti, da je izvedeno po pijanici od navade.

Osnova ne pozna sigurnosnih mjera proti onim traljavcima, kod kojih je razuzdanost i strah pred radom izvorom zločina. Dok svi noviji zakonici odredjuju smještenje takovih razuzdanika u posebne zavode za prisilni rad, uvažuje osnova tu razuzdanost i strah pred radom tek kao otegotnu okolnost. — Ovo se odobravati ne može. Osudi li se takav traljavac na kratkodobnu kaznu slobode, nije se time baš ništa postiglo. Kazan će redovito promašiti cilj, proći će tek kratko vrijeme, a ti će se zastupnici negativnog rada vratiti opet u kaznionu. Ove treba prisiliti na rad i iskorjeniti u njih bojazan pred čestitim radom. To se pako kratkodobnim kaznama postići ne može, već jedino smještenjem u zavod za prisilni rad. Glede trajanja pako boravka u tom zavodu ne ima odlučivati kazneno-pravna krivnja, već stupanj bojazni pred radom. Ovamo se imadu smjestiti skitalice i prosjaci, koji bi za rad tjelesno sposobni bili, ali se rada boje, pa radje počinjaju kažnjive čine laglje vrsti, dok s vremenom ne priupadnu i u najteže zločine. Prije svega ali nužno je točno označiti, što se smatra strahom pred radom. Danas se posve samovoljno pod taj pojam supsumiraju i slučajevi besposličenja, u kojima ne ima straha pred radom, već nemogućnost naći si ga. Samo tada, ako se dokaže nagon na lijenost, opravdano je smještenje u zavod za prisilni rad, te se dapače to smještenje ukazuje i nuždnim, kako bi se prepriječilo zločinstvo, kojemu je izvorom strah pred radom.

U ustanovama o odmjerenju kazni uvaženi su po osnovi u velikoj mjeri motivi, koji su zločinca činu priveli. Veličina krivnje ravna se objektivno po veličini pravne povrede, a subjektivno po stupnju zločinačke energije. Ova potonja se pako može jedino obzirom na motive zločinstva prosuditi.

Digitized by Google

Na taj se psihički cilj može zakonodavac kod ustanovljivanja objektivnih učina samo slabo osvrnuti, dok naprotiv može sucu dozvoliti kod odmjerenja kazni dalekosežno uvažavanje motiva. Granice kaznenih stavaka u pravilu su dosta razmaknute, kako bi unutar tih granica uzmogao sudac prema subjektivnoj pogibeljnosti zločinca odmjeriti kazan. — Ovdje će kakvoća motiva, napose mjera egoizma biti od odlučne važnosti. Što zločinac bezobzirnije žrtvuje važne tudje interese vlastitim požudama, to veća je njegova pogibeljnost. Ova se umanjuje čim prevladava altruistično gledište. Razumjeva se prema tome po sebi, da se zakonodavac mora obazirati na kakvoću motiva dok kraj različnosti tih motiva može jedino u općenitim izrazima odrediti, da se uvažavati imadu. — Uz to je pravedno dati sucu ovlaštenje, da prema vrsti motiva smije izreći sad osramoćujuću sad neosramoćujuću vrstu kazni. Austrijska osnova propisuje, da se ima suditi na najtežu vrst kazni, kada se radi o priupadniku ili kada počinitelja tereti osobita surovost, prosto koristoljublje, besramnost ili bojazan rada, a jednako je i otegotna okolnost, kada je čin izveden iz prostog koristoljublja ili ine osobito odvratne pobude ili ako je činom zasvjedočena besramnost ili osobita surovost. Ovim se ustanovama osnove prigovoriti ne može. Manjka jedino propis, da se kazan imade ublažiti, ako je čin izveden iz plemenitih motiva. Nazivali te motive plemenitima ili altruističnima, ne može se poreći, da katkad imademo kažnjivo djelo, koje je proizašlo iz ćudorednog konflikta, u kojem je konvencionalna ćudorednost podlegla individualnoj ćudorednosti, pa je tada pravedno, da se te pobude uvaže kao olakotna okolnost. Ovo bi se moglo odrediti općenitom ustanovom, da se kazan imade ublažiti, ako je čin izveden iz altruističnih motiva. Kod odmjerenja kazni imaju se takodjer uvažavati osobne okolnosti počiniteljeve kao i predživot njegov. Bez temeljite spoznaje zločinačke osobnosti ne može biti uspjeha u borbi proti zločinstvu. Zato i propisuje osnova, da prije odmjerenja kazni valja svagda ispitati predživot počinitelja, a valja i pomno istražiti njegove osobne i gospodarstvene prilike. Ove potonje prilike valja naročito tada izviditi, kada se radi o odmjerenju novčane kazni, koja se u glavnom ravna po dohotku počinitelja. U pogledu novčane kazni mora prestati prevladavajuća nejednakost izmedju imućnika i siromašnog prekršitelja zakona. Istu novčanu kazan mnogo teže podnaša osoba bez sredstava, dok imućnik vrlo lahko trpi tu kazan ne osjećajuć je u svojoj imovini. Pravedno je dakle odmjeriti novčanu kazan ne samo prema veličini krivnje već imenito s obzirom na imućtvene prilike počinitelja. Tomu zahtjevu može se udovoljiti samo onda, kada se granice novčane kazni u velike razmaknu. Utom pogledu odgovara novčana kazan izrečena u relativnim svotama. Odlučuje vlastništvo, ispravnije dohodak. Novčana bi se kazan imala odmjeriti u slomku dohodarine. Austrijska osnova nije prihvatila ovo stanovište, već je granice

Digitized by Google

novčane kazni normirala apsolutnim svotama. Najniža novčana kazan opredijeljena je sa dvije krune, dok najviša svota iznaša petdeset hiljada kruna. U tome ali stoji osnova u opreci sa stanovištem, koje sama ističe i koje bi sama htjela provesti, a sastoji u tome, da bi se novčana kazan imala svagda ravnati po imućtvenim okolnostima počinitelja. Kada bi osnova dosljedno provadjala ovo u njoj izraženo stanovište, tada bi ona bezuvjetno napustila granice kazni u apsolutnim svotama. Kraj postojećih poreznih zakona u Austriji ukazala bi se lako provedivom kazan u relativnim svotama, koja bi se u odlomku dohodarine odmjeriti imala. Tek u jednom pogledu i austrijska osnova uvažuje dohodak počinitelja, a to u slučaju neutjerivosti novčane globe. Svagda se prema ustanovi osnove ima u osudi odrediti ona kazan zatvora, koja će globu zamijeniti, ako se nebi mogla utjerati. Pri tome će kazan globe u visini dnevnog dohotka ili dnevne zaslužbe odgovarati kazni zatvora od jednog dana. Kod pretvora novčane kazni u kazan zatvora odlučivat će dakle relativni dnevni dohodak ili dnevna zaslužba, dok će se novčana globa imati svagda odmjeriti u apsolutnim svotama. Posve je jasno, da će tako doći do nepravednih kazni napose u slučajevima, gdje je dnevni dohodak osudjene osobe vrlo malen, a odmjerena je globa bila dosta visoka. Ovaj način pretvora globe u kazan zatvora provediv je jedino tada, kada se prihvati odmjerenje novčane kazni u relativnim svotama, a u tom pogledu protuslovi si sama osnova, prihvaćajući i napuštajući jedno te isto stanovište. Po osnovi dozvoljena je otplata novčane kazni u obrocima, a u slučaju neutjerivosti može se i ostatak novčane kazni pretvoriti u kazan zatvora. Potonju ustanovu držim neuspjelom, ako uvažimo, da time odmjerena novčana kazan gubi osjetljivost, a kazan zatvora, koja će zamijeniti neisplaćene obroke novčane kazni nikako ne će odgovarati svrsi kazni slobode, koja se u cijelosti ovršuje po sudačkoj odmjeri. U osnovi napuštena je ustanova glede pretvora novčane kazni u kazan ovršenja globe slobodnim radom. A upravo ovu ustanovu držao bih veoma prikladnom prema socialnim okolnostima u Austriji, naročito pako kod nas, jer bi se time i siromašnijem dijelu seljačkog staleža omogućilo, da se riješi tegotnog ovršenja kazni zatvora kod neznatnih prekršaja, a ujedno bi se ublažile posljedice ove kazni na poštenju, koje doduše nisu na ovu kazan vezane po zakonu, ali jesu po narodnom osjećaju, koji zatvor drži osramoćujućom kaznom. Ako se utjerivanje novčane kazni dosljedno provede, preostat će oni bezimućnici, koji živu od nadnice. Ovim bi se uz redovitu nadnicu imao naložiti posao u javnu korist pa bi se radnim danima kojih idealne nadnice bi zamijenile iznos globe, mogla kazan globe ovršiti. Odnosna se radna sila ne bi smjela posvema oduzeti vlastitom posjedu i kućanstvu, nego bi se dio radnih satiju imao ostaviti osudjeniku, da u njima obavlja nužne gospodarstvene radnje na svom posjedu odnosno u svom kućanstvu.

Digitized by Google

Pri tome bi se imalo pripaziti, da se javne radnje nalože u blizini vlastitog posjeda, da ne bude usljed velike udaljenosti bez svrhe oduzeto radno vrijeme.

Ustanove o rehabilitiranju daleko su zaostale za švicarskom osnovom i norveškim kaznenim zakonom. Osnova pozna rehabilitaciju samo kod mladjahnih zločinaca. Ovi će se rehabilitirati, ako su bili osudjeni radi kažnjivog čina, a bijahu do osudjenja neporočni, a uz to za vrijeme roka rehabilitacije nisu na novo sudjeni bili. Isključena je rehabilitacija, kada je mladjahni zločinac bio sudjen uzom preko tri godine. Rok rehabilitacije ravna se po strogosti kazni, a ustanovljen je u najtežim slučajevima sa deset godina, u najblažim se pet godina. Rehabititiranom osudjeniku vraća se za budućnost potpuna politička i gradjansko-pravna sposobnost, ne dirajući u medjutim stečena prava trećih osoba. Rehabilitirana osoba oproštena je dužnosti, da tu pretrpljenu već kazan odade sucu ili drugoj oblasti. U kaznenim registrima ima se rehabilitiranje naznačiti, a u popisima kazna i svjedočbama o ponašanju ima se nakon rehabilitiranja pretrpljena kazan izostaviti. Svejedno su kazneni sudovi i državna odvjetništva ovlaštena zatražiti obavijest o takovim kaznama i nakon rehabilitacije, kada je njihovo saznanje od važnosti po izreku o krivnji. Tu obavijest mogu uz dužnost skrovitosti zatražiti i oblasti, koje su zvane podijeliti javne službe ili javne funkcije. Već u pogledu mladjahnih zločinaca ne zaslužuju ove ustanove osnove odobrenja. Rehabilitacija ima u mladom čovjeku i prema shvaćanju osnove ublažiti bolnu uspomenu na pretrpljenu kazan te ima biti sredstvom oživotvorenju ćudoredne osobnosti, koje je upravo kod mladjahnih zločinaca sam cilj državne kazni. Ustanovom osnove, kojom se ustanovljuje ovlaštenje javnih službenika, da ispituju davno u mladosti pretrpjele kazni, postići će se upravo protivno. Sve više se proširuje pojam javne službe, pa kako osnova prije podijeljenja takove službe dozvoljuje ispitivanje kazni, gled koje je već zadobljena rehabilitacija, to ona upravo otegoćuje cilj rehabilitacije. Valja uvažiti da rehabilitacija polazi sa stanovišta, da se je zločinac popravio, pa mu se stoga razloga vraćaju izgubljena zakonska prava. Čemu dakle otkrivati stare rane baš u času kada rehabilitirana osoba ima ubrati plod trajnog valjanog ponašanja i zašto praviti razlike izmedju javne i nejavne službe. Rehabilitacijom se stiču i onako samo ona prava, koja su jedino vezana na neporočnost stanovite osobe, a izbor i imenovanje, gdje su preduvjet za stečenje stanovitog prava, i onako su dostatno sredstvo za očuvanje javnog interesa. U shvaćanju rehabilitacije stati na pol puta, znači rušiti cijeli sistem. To u ostalom čini osnova, dok rehabilitaciju ograničuje na mladjahne zločince. Moje shvaćanje sastoji bezuvjetno u tome, da se rehabilitacija ima podijeliti svakoj osobi, koja je bila osudjena na kazan, s kojom je skopčan posvemašnji ili djelomični gubitak gradjanskog poštenja, ako ta osoba ispuni stanovite zakonom propisane uvjete. Ne treba dapače

Digitized by Google

isključiti ni priupadnike, ako u njih ima sklonosti na poboljšanje. Svakako se mora tražiti, da se je zločinac popravio. Dobro ponašanje za vrijeme cijelog roka rehabilitacije bitna je ideja, a za poboljšanje imadu se pridonijeti pozitivni dokazi, po kojima se može predmnijevati, da je moralnog defekta u zločincu nestalo. Nije dosta, kako to osnova ustanovljuje, da se dokaže to negativno time, što zločinac u vrijeme roka rehabilitacije nije počinio novo kažnjivo djelo, već je upravo nužno, da se pruže pozitivni dokazi poboljšanja, pa ako takovi budu doprineseni, tada ne ima razloga, skojih se rehabilitacija ne bi mogla podijeliti i u kasnijoj zreloj dobi života. U tome upravo sastoji uzgojni uspjeh rehabilitacije, što će osudjenik uznastojati, da pruži pozitivne dokaze svog poboljšanja i što će se trsiti, da se čestitim radom domogne one gradjanske situacije, koju je nekad zauzimao.

O sistemu kazni u austrijskoj osnovi ne mogu si za sada stvoriti prave slike, jer će se način osvršenja kazni kao i sigurnosnih mjera tek osobitim poglavljem novog kaznenog postupnika urediti. Osnova je pridržala smrtnu kazan, koju ovršuje vješalima, a u slučaju prijekog suda prahom i olovom. Kazne slobode jesu doživotna tamnica, tamnica od jedne godine do dvadeset godina, uza od tri dana do dvadeset godina, redoviti zatvor od jednog dana do pet godina i kućni zatvor od jednog dana do dva tjedna. Bude li tko osudjen na kućni zatvor, ima se zavjeriti, da ne će svoje kuće ostaviti, u protivnom slučaju ima pretrpiti redoviti zatvor u izmjeri kućnog zatvora.

Pitanje upliva stečaja zločinstva na kazan riješeno je prema mješovitom sistemu. Kako je poznato, postoje u teoriji glede odmjere kazni u slučajevima stečaja zločinstva dva ekstremna sistema: Sistem kumulacije i sistem apsorpcije. Prvi sastoji u jednostvanoj kumulaciji sviju kazna, koje su po zakoniku odredjene na odnosna zločinstva, dok se po drugom sistemu kazan ravna po najtežem zločinstvu. Prvi sistem sadržaje, u koliko je provediv, strahotu, koja se sa stanovišta kaznenop-ravne politike države mora osuditi. Dobri rezultati poboljšanja zločinca ne postizavaju se baš najduljom kaznom, a osjećanju i shvaćanju naroda više odgovara ono humano stanovište apsorpcije. Uz ekstreme postoje još dva mješovita sistema, koji su i prihvaćeni u većini modernih zakonika. Po jednom mješovitom sistemu uzima se temeljem sistem kumulacije, a strogost ublažuje zahtjevom bezuvjetnog ublaženja sveukupne kazni, dok drugi mješoviti sistem sastoji u tome, što zakonodavac temelji ustanovu na sistemu apsorpcije, pa za to odredjuje dometak k najtežoj kazni. Ovaj sistem apsorpcije sa korektivom neznatnog dometka k najtežoj kazni ukazuje mi se najpravednijim riješenjem tog pitanja. U procesualnom pogledu olakšava posao sucu, a isključuje opet mogućnost, da bi uz teško zločinstvo ostali drugi slični, a sukcesivno konkurirajući zločini nekažnjeni.

Prema austrijskoj osnovi odredjuje se u slučaju stečaja zločinstva kazan

Digitized by Google

po kaznenoj stavci, kojoj je dolnjom granicom najviša dolnja granica kaznenih stavaka, koje konkuriraju, nu povišena za jednu četvrtinu, dok joj je gornjom granicom za jednu četvrtinu povišena najviša granica konkurirajućih stavaka. Konkuriraju li razne vrsti kaznâ, ima se prema obrazloženom pravilu kaznu u najtežjoj vrsti odmjeriti.

U pogledu uvjetnog otpusta iz kaznione prihvatila je osnova vrlo slobodoumno stanovište. Uvjetni se otpust dozvoliti može kažnjeniku, koji je sudjen na kazan slobode preko godine dana, ako je pretrpio dvije trećine kazni, pa se je nadati po načinu ponašanja i vladanja za vrijeme ovršenja kazni, da će na slobodi pošteno živjeti i nadu na poboljšanje obistiniti. Nakon petnaest godina može se dapače uvjetno otpustiti iz kaznione, i onaj koji je osudjen na doživotnu tamnicu, a mladjahni počinitelji dapače već onda kada su pretrpjeli dvije trećine kazni slobode od najmanje šest mjeseci. Držim opravdanim, što je osnova ovdje posvema napustila razlikovanje pojedinih zločina, jer je i kod najtežeg zločinstva nada na slobodu najbolje poticalo k poboljšanju.

Ustanove o pokušaju zločinstva oslanjaju se na postojeći kazneni zakon, odnosno na § 9. Jozefinskog kaznenog zakona označujući pojam pokušaja u nejasnoj definiciji. Shodnije je napustiti svaku definiciju pokušaja, pa pojam pokušaja tumačiti po općenitom jezičnom značenju riječi, jer se svakomu definicijem izazivlju posve nepraktični znanstveni sporovi. Po ustanovi § 14. osnove potpada najme onaj, koji je nakanio počiniti kažnjiv čin, a poduzme djelo koje neposredno vodi na izvršenje istog, odredbama, koje vrijede za počinitelja dovršenog kažnjivog čina. Čini se, da je ova definicija pokušaja preuzeta iz jednog starijeg dvorskog dekreta od godine 1835. u kojem se pokušaj označuje kao neposredni početak zločina, pa se prema tomu riječima „neposredno vodi na izvršenje" hoće da odijeli pokušaj od preparatornih čina. Svakako je ali time u osnovi na jasan način izraženo objektivno shvaćanje pokušaja. Tako opet nastaju preporna pitanja glede pokušaja sa nesposobnim sredstvima i na nesposobnom predmetu. Uputnije bi bilo napustiti definiciju pokušaja, nu izjaviti se jasno glede pokušaja sa nesposobnim sredstvima i na nesposobnom predmetu. Zločinačka volja može i kod nesposobnih sredstava i nesposobnog objekta biti isto tako jaka kao i kod dovršenog zločina, nu može se naprotiv gdjekad zaključivati na manju zločinačku energiju kod izbora nesposobnog sredstva. Ovi su ali slučajevi kažnjivi, naročito onda, kada djelo samo uslijed slučaja ili uslijed zamjenjivanja sredstava ne vodi neposredno do izvršenja čina. Ispravno bi bilo dozvoliti sucu u ovim slučajevima oblaženje po slobodnom uvjerenju i odrediti to pravo suca posebnom ustanovom, a to tim više, što osnova u definiciji o pokušaju prihvaća objektivno shvaćanje pokušaja.

Odustaja od nedovršene zločinačke djelatnosti te odvraćanje uspjeha jesu

Digitized by Google

po osnovi razlozi, koji isključuju kažnjivost. Time je napušteno neispravno shvaćanje postojećeg kaznenog zakona, koje baš u opreci s osnovom kažnjivost pokušaja čini zavisnim od ustanovljenja okolnosti, da je izvršenje djela zapriječeno bilo vanjskim okolnostima.

Dok je po postojećem kaznenom zakonu pokušaj općenito kažnjiv, dakle i pokušaj prestupka ili prekršaja, to po osnovi ostaje pokušaj beskažnjiv, kada se radi o činu za koji je ustanovljena kazan slobode, koja ne nadmašuje tri mjeseca ili je odredjena novčana globa, koja ne prekoračuje 1000 K.

Poticatelj potpada ustanovama, koje vrijede za počinitelja. Poticateljem se prema osnovi ima smatrati, tko drugog skloni, da počini kažnjivo djelo. Ova oznaka je nedovoljna. Poticatelj namišljeno nastoji stanovitu osobu sklonuti na stanovito djelo, pa je za to nužno, da se zla nakana, opredijeljivost osobe i djela u definiciji izričito istaknu. Posve je ali opravdano, da osnova ne nabraja sredstva poticanja, jer je takovo nabrajanje neiscrpivo.

Pomagačem, smatra osnova svakoga, koji riječju drugoj osobi ili činom za učinjenje zločina pruži potpomoć ili joj obeća, da će joj potpomoć kod izvršenja čina ili poslije pružiti. Pomagač potpada ustanovama, koje vrijede za počinitelja. Ako se radi o činu, koji je kažnjiv smrću ili doživotnom tamnicom, ima se pomagač kazniti tamnicom od 10—20 godina. Mislim, da je nedosljedno upravo kod najtežih zločina smatrati pripomoć manjom krivicom. Ima slučajeva, u kojima bi se dapače pripomoć imala strože kazniti, pa se krivnja ravna u opće po vrsti djelovanja, a kazan se tek tada ima ublažiti, ako je djelovanje više podredjenog zamašaja. Tako i osnova smatra olakotnom okolnosti, ako je pripomoć bila samo podredjene vrsti.

Glede osobnih odnošaja ili okolnosti osnova ističe, da mogu jedino isključiti, smanjiti ili povisiti kažnjivost one osobe, u kojoj se stječu.

Praznina, koja u postojećem zakonu postoji glede tako zvanog prikritog počinitelja, ispunjena je time, što osnova ustanovljuje, da se onaj, koji prouzroči, da druga osoba počini kažnjivo djelo, koje se toj osobi ne može kao nakanjeno u grijeh upisati, ima smatrati počiniteljem. Takovi slučajevi postoje, kada tko izvadja djelo po čovjeku, koji mu bez zle nakane služi kao orudje. Obično se prikriti počinitelj nazivlje posrednim počiniteljem. Ovamo se imadu ubrajati slučajevi, kada se počinitelj poslužuje kod izvedenja čina neubrojivom osobom ili čovjekom koji je glede stanja stvari zaveden u bludnju. Polazeći sa ispravnog stanovišta, da je kod poticanja na zločin predmet zabrane već svako djelovanje, kojim se ima zločinačka namisao izazvati, to je po osnovi kažnjivo i pokušano zavedenje na zločin — i za ovo odredjene su posebne kazni prema težini zločina, na koji se je nastojalo upućivati. Čini se, da je time osnova zabacila neispravno stanovište glede akcesorne naravi poticanja u opće.

Digitized by Google

Kratka ali iscrpiva je ustanova o nužnoj obrani. Tko sebe ili treću osobu primjereno brani proti neposrednom prijetećem protupravnom napadaju, izvršuje pravo nužne obrane. Mora se odobriti, da ustanova sama priznaje svuda priznato pravo nužne obrane. I postojeći austrijski kazneni zakon smatra nužnu obranu pravom, a osnova ju je izričito takovim označila. Po ovoj je ustanovi isključeno krivo shvaćanje, da bi se nužnoj obrani mogla samo subjektivna važnost pripisati. Time, što osnova ističe, da nužna obrana sastoji u primjerenoj obrani od protupravnog napadaja, jasno ustanovljuje, da obrana mora u nekom odnosu biti sa znatnošću obranjenog pravnog dobra ; ona mora biti primjerena okolnostima. Ravna se pako po pogibeljnosti napadaja, vrsti prijeteće povrede i po djelovanju napadača. Ustanovu osnove o nuždi ne mogu odobriti. Ona glasi : „Tko počini kažnjivo djelo, da odvrati od sebe ili treće osobe neposrednu, prijeteću inače neotklonivu povredu tijela, slobode ili imetka, ne ima se kazniti, ako nanesena šteta nije u nerazmjeru sa prijetećom štetom. Nužda je dakle prema osnovi ograničena na pogibelj za tijelo, slobodu i imetak. Ne može se shvatiti, zašto osnova manje cijeni poštenje gradjanina, kada ima postati zakonikom dvadesetog stoljeća, u kojem je poštenje postalo pravno dobro cijelog naroda. Uvaženjem ustanove osnove došlo bi se do kazuistike, koja bi neobično nevesela bila za prosudjivanje javnog morala, a to tim više, što ustanove o nuždi i nužnoj obrani praktično stoje vrlo blizu, a prenašanjem takovog shvaćanja na nužnu obranu stvorili bi se pravni odnošaji nedolični zakoniku 20. stoljeća.

Glede zastare istaknuti mi je, da je osnova napustila neispravnu nauku, koja je razlog zastari tražila u predmnijevanom poboljšanju počinitelja. (Acquisitorna zastara). Ta predmnijeva, da se je naime zločinac, koji kroz dulje vremena nije kazni priveden u istinu poboljšao, u opće ne stoji, te je upravo u oprijeci sa svrhom kazni. Stoga je i neosnovano shvaćanje postojećeg kaznenog zakona, koji oslanjajući se na kazneni zakon od godine 1803. čini ovisnom zastaru ne samo od vremena, već i od više drugih uvjeta, iz kojih bi se imalo zaključiti na poboljšanje počinitelja. Tečajem vremena gubi se zločinstvo iz uspomene, a sudbeno ustanovljenje učina i krivnje biva to teže, što je više vremena od izvedenja čina prošlo. Jedino na ovim činjenicama osniva se zastara kaznenog progona, pa je prema tomu posve opravdano, da osnova zastaru progona čini ovisnom jedino od vremena. Progon prema osnovi zastaruje za 25 godina, ako je djelo kažnjivo smrću ili doživotnom tamnicom, a za 20 godina, ako je na čin odredjena kazan slobode od najviše 15 ili 20 godina. Radi li se o činu, koji je kažnjiv kaznom slobode od šest mjeseci ili više, to progon zastaruje u vremenu, koje odgovara dvostrukoj najtežoj kazni, ali nikako ne prije dvije godine a najviše za 15 godina. Najkraći rok zastare ustanovljen je sa 6 mjeseci, a vrijedi

Digitized by Google

za čin, koji je kažnjiv kaznom slobode ispod 6 mjeseci ili samo novčanom kazni. Zastara počima teći od časa, kada je kažnjivo djelovanje dovršeno odnosno kod trajućeg zločina, kada je prestalo zločinsko stanje. Ovo je posve ispravno stanovište osnove. Zločinac je djelo počinio, kada je djelovanje, koje učin predmnijeva, izveo, a neodlučno je za prosudjenje zastare, kada je uspjeh nastupio. Kod trajućeg pako zločina odlučuje čas, kada je prestalo zločinsko stanje. Zastara se prekida svakim sudbenim činom progona proti počinitelju. Nakon osude, obustave ili inakog dovršenja postupka počimlje zastara iz nova. Osnova pozna i izvanrednu zastaru, koja bez obzira na pojedino prekinuće nastupa u vremenu, koje odgovara dvostrukom roku zastare. Za to vrijeme se je zločinstvo posvema iz uspomene izbrisalo, pa se stoga ni progoniti ne može. Zastara miruje, kada se prema zakonskim ustanovama proti krivcu ne može progon započeti ili nastaviti ili se počinitelj nalazi u inozemstvu, da se ukloni kazni. Prvi se dio ustanove odnosi na zastupnike naroda, koji su imunitetom zaštićeni protiv progona. Glede njih miruje zastara. Tako je otklonjena prijepornost pitanja, koje postoji danas glede zastare s obzirom na imunitet narodnih zastupnika.

Time sam dovršio svoje razmatranje. Mnogo rada, truda i nastojanja usredotočeno je u austrijskoj osnovi. Ona je dio kriminalističkog života posljednjih decenija. Ako je i u gdje kojem pogledu zaostala za uspjehom teoretičkih znanstvenih rasprava, kojima obiluje austrijska kriminalistika, to je ona ipak korak napred k cilju oživotvorenja novog kaznenog zakona. Vrijedna je opet proučavanja napose za nas, dok je i kod nas u snazi isti kazneni zakon, kojega reforma u Cislajtaniji jamačno i u našoj domovini neće bez praktičnih posljedica neopažena proći.

Da li je kr. državno nadodvjetništvo ovlašteno zastupati rimokatoličku crkvenu imovinu u gradjansko-pravnim poslovima, a naročito pred sudom.

Predavao u pravničkom društvu dne 9. jula o. g. Ivan Galić.

Na to pitanje, stavljeno po nadbiskupskom duhovnom stolu u Zagrebu, odgovorila je kr. zemaljska vlada, odio za bogoštovje i nastavu, svojim dopisom od 17. januara 1887. br. 395 ovako:

Rješavajući tamošnji cijenjeni dopis od 15. oktobra 1886. broj 3.480, u kojem prečasni duhovni stol moli, da mu se protumači pravi smisao naredbe c. kr. ministarstva financija od 16. februara 1855. u savezu sa zakonom od 21. novembra 1874. (Zbornik broj 57.) i tamo do znanja stavi, da li je u slučajevima, u kojima se radi o integritetu zakladnoga nadarbinskoga i crkve-

Digitized by Google

noga dobra, zastupnikom jedini kr. drža... nadodvjetnik tako, da ne može zastupnikom biti ni dijecezanski ni drugi odvjetnik, p... prečastnom duhovnom stolu slijedeće:

U § 1. lit. a. instrukcije c. kr. ministarstva financija od 16. februara 1855. u savezu s § 2. broj 5 iste instrukcije propisuje se izrično, da su financijalne prokurature zvane, da sudbeno zastupaju crkvena dobra kao i imovine svećeničkih beneficija u onim slučajevima, u kojima se radi o integritetu temeljne imovine, a ne o tekućim koristima.

Pošto ova instrukcija s obzirom na analogiju službe medju preopstojavšom kr. financijalnom prokuraturom u Zagrebu i kr. drž. nadodvjetništvom u smislu zakona od 21. novembra 1874. (Zbor. broj 57.) i naredbe kr. zemaljske vlade od 24. septembra 1875. broj 15.224 ter od 16. augusta 1882. broj 327 valja načelno i za kr. državno nadodvjetničtvo prethodno, dok se nova instrukcija u tom pogledu ne izradi, to ne ima dvojbe, da je drž. nadodvjetništvo u prednavedenim slučajevima, tičućim se naime integriteta temeljne imovine crkvenih dobara i svećeničkih beneficija, j e d i n o zvano, da sudbeno zastupa ovakova dobra i beneficija.

U tom smislu glase i rješenja kr. stola sedmorice, koja su dala povod tamošniem cijenjenom upitu".

Ovo stanovište kr. zem. vlade podudaralo se je, kako sam dopis ističe s rješenjima kr. stola sedmorice, a da kr. banski stol i kr. sedmorice stoje i danas na jednakom stanovištu, te da ureda radi ukidaju postupak u parnicama, u kojima nije crkvenu imovinu zastupalo drž. nadodvjetništvo, poznato je meni u znatnom broju slučajeva iz moje prakse, dok sam službovao kod drž. nadodvjetništva.

Primjera radi spominjem samo u tom pravcu izrečenu rješidbu kr. stola sedmorice u parnici D. L. župnika u St. J. protiv M. B. i dr. pcto priznanja prava vlasništva, intimiranu odlukom kr. kot. suda u V. od 25. aprila 1908. broj 8786 P 271/05, nadalje rješidbu kr. banskoga stola od 3. marta 1904. broj 5.732 u parnici E. G. i drugova protiv rkt. crkvene općine u Č., te od 26. maja 1905. broj 12.006 u parnici rkt. crkve u B. protiv J. K. radi priznanja prava vlasništva nekretnina.

Sve su ove rješidbe obrazložene time, da je za zastupanje temeljne crkvene imovine, kad se radi o njezinom integritetu, nadležno jedino kr. državno nadodvjetništvo s obzirom na propis § 2. točke 5. uredovne instrukcije za c. kr. financijalne prokurature od 16. februara 1855. br. 34. d. z. l. te § 3. zakona od 21. novembra 1874. o službovnom odnošaju članova državnoga odvjetništva i o zastupanju zemaljskoga erara u gradjansko pravnim poslovima, dotično §-a 7 zakona od 31. decembra 1891. ob ustrojstvu državnoga nadodvjetništva i državnih odvjetništva.

Digitized by Google

Ja bi se medjutim usudio ustvrditi, da ovo stanovište naših vrhovnih sudbenih i administrativnih oblasti ne odgovara postojećim zakonskim propisima.

Za opseg djelokruga državnoga nadodvjetništva mjerodavan je danas jedino zakon od 31. prosinca 1891. ob ustrojstvu drž. nadodvjetništva (Zbornik 1892. broj 3). Djelokrug državnoga nadodvjetništva u gradjansko pravnim poslovima uredjuje § 7. ovoga zakona, koji veli: „državno nadodvjetništvo dotično državna odvjetništva imadu i nadalje u smislu postojećih propisa u poslovima gradjansko pravnim zastupati kraljevine Hrvatsku i Slavoniju te pojedine županije ovih kraljevina, zatim zaklade, što stoje pod upravom kr. hrv. slav. dalm. zemaljske vlade i županija".

Prema jasnom i izričitom slovu zakona zvano je dr. nadodvjetništvo zastupati samo kraljevine Hrvatsku i Slavoniju, hrvatsko-slavonske županije i zaklade, što stoje pod upravom vlade i županija.

O crkvama ne ima tu govora, pa prema tomu već iz toga slijedi, da zastupanje crkvi de lege lata ne spada i u djelokrug drž. nadodvjetništva, da se državnom nadodvjetništvu kod ovakovoga zastupanja opravdano može staviti prigovor pomanjkanja legitimacije na zastupanje. Poziv dakle na § 7. zakona od 31. decembra 1891. dokazuje baš obratno od onoga, što gornje rješidbe tvrde.

Pozivati se pak na zakon od 21. novembra 1871. smatram u opće pravno nedopustivim, jer je ustrojstvo i djelokrug državnoga nadodvjetništva danas potpuno uredjen zakonom od 31. decembra 1891., radi česa može za današnje pravno stanje biti odlučan jedino ovaj zakon. U ostalom stavlja § 10. zakona od 31. decembra 1891. izričito van snage zakon od 21. novembra 1874.

Medjutim po mome pravnom shvaćanju nije ni zakon od 21. novembra 1874. ovlaštivao državno nadodvjetništvo na zastupanje crkvene imovine. Ovaj bo zakon u §-u 3. odredjuje: „Državni nadodvjetnik, a u zamjenjivanju njegovu potčinjeno mu osoblje (državni odvjetnici i namjesnici) imadu uz opredijeljeno im po kaznenom postupniku službovanje zastupati zemaljski erar u poslovima gradjansko pravnim; osim toga imadu državni nadodvjetnik kao i potčinjeno mu osoblje služiti kao pravni konzulenti zemaljske vlade".

Zakon od 21. novembra 1874. ograničuje dakle djelokrug državnoga nadodvjetništva jedino na zastupanje zemaljskoga erara, — dapače to izričito i u samom svome naslovu ističe, pak se za to po mom sudu ni iz njega ne može izvoditi pravo državnoga nadodvjetništva na zastupanje crkvene imovine.

Djelokrug, propisan c. kr. fin. prokuraturama, glede zastupanja crkvene imovine primjenjuje se djelokrugu drž. nadodvjetništva takodjer s pozivom

Digitized by Google

na naredbu kr. zem. vlade od 24. septembra 1875. br. 15.224, koja veli: „Pošto dosada nikakova inštrukcija za kr. državno nadodvjetništvo u pogledu zastupanja zemaljskoga erara ne opstoji, što bi moglo smutnje kod sudova prouzročiti i redoviti tečaj uredovanja priječiti, ter i s obzirom na analogiju službe medju preopstojavšom kr. financ. prokuraturom i kr. drž. nadodvjetništvom, odredio je vis. kr. hrv. slav. dalm. vladin odjel za unutarnje poslove pod 24. septembra 1875. broj 15.224, da inštrukcija za financijalne prokurature od 16. februara 1855. d. z. l. komad 11 ima načelno valjati prethodno za kr. državno nadodvjetništvo, dok se nova instrukcija u tom pogledu ne izradi".

Po mome se sudu ova naredba krivo shvaća, kada se njom izjednačuje djelokrug, opseg zastupanja državnoga nadodvjetništva s opsegom djelokruga c. kr. financ. prokuratora. Ova naredba, koja je izdana ni punu godinu dana nakon zakona od 21. novembra 1874., uredjuje jedino postupak državnoga nadodvjetništva prigodom zastupanja zemaljskoga erara, koji postupak zakonom od 21. novembra 1874. nije bio uredjen, — uredjuje dakle poslovanje državnoga nadodvjetništva u okviru njegovoga zakonom propisanoga djelokruga, t. j. prigodom zastupanja zemaljskoga erara, ali ne proširuje sam djelokrug državnoga nadodvjetništva.

Kad bi se ta naredba inače tumačila, bila bi ona u protuslovju s izričitim i jasnim propisom zakona od 21. novembra 1874., a radi toga se je sudovi s obzirom na propis § 6. zakona od 28. februara 1874. o sudačkoj vlasti ne bi bili smjeli držati.

Ovako je pogrješno tu naredbu shvatila i primijenila dalnja naredba kr. zemaljske vlade od 16. augusta 1882. broj 327, priopćena u zbirci naredaba pravosudne struke (svezak I., broj 60) okružnicom kr. banskoga stola od 21. septembra 1882., broj 18.554, a izdana prigodom razvojačenja hrvatsko-slavonske krajine, koja pozivno na gornju naredbu od 24. septembra 1875. broj 15.224 i naputak za c. kr. financijalne prokurature odredjuje, „da zastupanje rimokat. crkvenoga i duhovno nadarbinskoga imetka, nalazećega se u opsegu opstojale hrvatsko-slavonske vojne krajine, u svim pravnim poslovima, napose pak pred sudovima, nadleži kr. drž. nadodvjetništvu."

Tu moram prije svega istaći, da je ova naredba u opće manjkavo proglašena, jer u samoj izvornoj naredbi nakon gornjih riječi; označenih pod navodnikom, dolazi još stavak: „na koji će se dotične uprave u svim slučajevima obratiti imati, kada nadodje potreba, da se u svrhu netaknutoga uzdržavanja toga imetka postupa parbenim načinom". Prema proglašenoj naredbi pokazao bi se djelokrug drž. nadodvjetništva na zastupanje crkvene imovine i svim pravnim poslovima u opće, — a to je naravski u protuslovju i s naputkom za c. kr. financijalne prokurature

Digitized by Google

od 16. februara 1855., jer po njemu imade mjesta zastupanju po fin. prokuraturi jedino ako se radi o prvoj opskrbi (ursprüngliche Bestiftung) crkve ili crkvenoga imetka, ili o integritetu temeljne crkvene imovine, a ne možda o tekućim koristima kod jur postojećih crkvi i nadarbina.

Kako jur istakoh, stoji ova naredba, koja propisuje obligatorno zastupanje crkvene imovine po drž. nadodvjetništvu, u direktnom protuslovju sa zakonskim uredjenjem djelokruga kr. državnoga nadodvjetništva, pak za to ne ima pravne vrijednosti ni krijeposti. Za današnje pravno stanje vrijedi to tim više, jer je djelokrug državnoga nadodvjetništva medjutim naknadno protivno uredjen zakonom od 31. decembra 1891., koji je i po pravnom načelu lex posterior derogat priori, i po izričitoj ustanovi svoga § 10. van krijeposti stavio sve ustanove, koje su s njime u protuslovju.

Da se još bolje utvrdi ovaj moj navod, spominjem, da je § 7. zakona od 21. decembra 1891. prema zakonskoj osnovi, koja je predložena saboru na pretres, imao glasiti ovako: „Državno nadodvjetništvo dotično državna odvjetništva imadu i nadalje u smislu postojećih propisa zastupati u poslovima gradjansko-pravnim zemaljski erar i zaklade, ter služiti kao pravni konzulenti zemaljskoj vladi". Prema predlogu pravosudnoga saborskoga odbora prestilizovan je medjutim taj § u današnji njegov oblik, te je stilizacijom zakona dan državnom nadodvjetništvu drugi, donekle širi opseg, nego mu ga je namijenila zakonska osnova.

Ne ima nikakove sumnje, da su stvaratelji ovoga zakona dobro poznavali i naputak za c. kr. financijalne prokurature od 16. februara 1855. i vladine naredbe od 24. septembra 1875. broj 15.224 i od 16. augusta 1882. broj 327, pa kada su unatoč tome kao djelokrug zastupanja drž. nadodvjetništva označili izričito samo kraljevine Hrvatsku i Slavoniju, naše županije te zaklade, što no stoje pod upravom zemaljske vlade i županija, to ne može biti dvojbe, da je proširenje toga djelokruga preko ovih zakonskih granica u protuslovju sa intencijom zakonodavaca i za to pravno nedopustivo.

Nu isključivo obligatorno zastupanje crkvene imovine po kr. državnom nadodvjetništvu kosi se ne samo s jasnim ustanovama zakona od 31. decembra 1891., već i s ostalim postojećim zakonskim propisima.

Pitanje o upravi crkvene imovine uredjeno je kod nas carskim patentom od 5. novembra 1855. (d. z. l. broj 195), kojim je proglašen kao zakon konkordat, sklopljen sa sv. stolicom u Rimu. Istaći mi je, da se je s nekih strana kod nas doduše pokušala osporiti današnja pravna vrijednost konkordata, ali je u tom pravcu kr. stol sedmorice i u najnovije doba (u parnici izmedju kr. ugar. državnoga erara i oporučnih nasljednika blagopok. biskupa Strossmayera) sasvim pravilno izrekao u obrazloženju svoje osude od 12. septembra 1907. broj 3030, da je carski patenat od 5. novembra 1855.

Digitized by Google

d. z. l. br. 195 u kraljevinama Hrvatskoj i Slavoniji još i danas sveudilj u krijeposti, na koliko nije kasnijim zakonima modificiran.

Članak XXX. konkordata odredjuje, da imadu crkvenim dobrima upravljati oni, na koje to spada po crkvenim zakonima. Jedino se ne smiju crkvena dobra ni otudjiti ni znatnim dugovima opteretiti bez privole Njegova Veličanstva i sv. stolice odnosno onih, kojima oni taj posao povjere, i to — kako taj XXX. članak ističe — s obzirom na potpore, koje Nj. Veličanstvo daje ili će u buduće davati za namirenje crkvenih potrepština.

U svrhu jednolične provedbe čl. XXX. konkordata sastaviše god. 1856. u Beču sakupljeni biskupi propise o upravi crkvene i nadarbinske imovine. Prema § 1. ovih propisa vode upravu nadarbinske imovine oni, koji su na to zvani po crkvenim zakonima, dočim biskup vrši vrhovni nadzor. Upravu imovine pojedinih crkvi i zaklada, što kod njih postoje, vodi duhovni predstojnik crkve uz pripomoć (mit Beiziehung) onih, koji u slučaju nedostatka crkvene imovine imadu potpuno ili djelomice pokriti manjak. Crkvena općina sudjeluje kod toga po svojim općinskim članovima. O pravima patrona odlučuje u svakom slučaju biskup u smislu crkvenih zakona (§ 2.). Zastupati crkvenu imovinu imade u pravilu upraviteljstvo te imovine, nu ono ne smije nijedne parnice zapodjeti bez biskupove privole (§ 10.).

To su u glavnom propisi biskupske konferencije od 1856., koji su za naše pitanje od interesa.

Ovi propisi podastrti su bili Nj. Veličanstvu na odobrenje, te su previšnjim riješenjem od 3. oktobra 1858., intimiranim otpisom ministarstva za bogoštovje i nastavu od 15. oktobra 1858. broj 1283 Pr. i odobreni uz uvjet, da ostane netaknuto pravo zemaljskih oblasti, što no se odnosi na očuvanje crkvene imovine i upliv patrona, u koliko se dade spojiti s crkvenim zakonima. Da se poluče ti uvjeti, odredjuje ovo previšnje rješenje, da crkvene oblasti imadu zemaljskima svake godine slati izvadak iz crkvenih računa, u kojemu mora biti iskazan prirast odnosno umanjenje crkvene i nadarbinske imovine te po jedan primjerak zaključnice glede crkvenih zaklada. Glede prava patrona odredjuje ovo previšnje rješenje, da patron doduše u buduće ne može imati pravo, odlučivati o dozvoli glede izdataka crkvene imovine, ali mu se mora dati prilika, da kod uprave sudjeljuje svojim savjetom. U tu svrhu valja patrona pozvati k svim upravnim djelima, patron može tražiti odluku biskupa i u pitanjima, u kojima je crkvena uprava ovlaštena sama stvarati zaključke, — on može od biskupa tražiti pregledbu zgrada (sarta tecta) i imovinskoga stanja crkve i nadarbine. Ne može li patron osobno prisustvovati, imade crkvena uprava tražiti njegovo pismeno očitovanje u slučajevima, gdje se radi o otudjenju ili znatnijem opterećenju crkvene i nadar-

Digitized by Google

binske imovine, o takovim izdacima, za koje se ište biskupova privola ter kod zaključka računa.

Ako je patron voljan crkvu i li nadarbinu u kojem pravnom sporu na svoj trošak zastupati, imade se to — izuzev vanredne slučajeve — smatrati dobročinstvom, — čime ali Njegovo Veličanstvo ne misli osporiti pravo biskupa, da on imade dati svoju privolu za zastupanje po odvjetniku, koga označi patron.

Konačno valja patrona pozvati k izlučenju ili popunjenju crkvene imovine iz imovine odstupajućega ili preminuloga nadarbenika te k predaji u ruke nasljednika.

To su redovita prava patrona, a dokaže li koji patron, da mu po zakladnici pripadaju veća prava, imadu mu se priznati i odnosna veća prava.

Budući da vlada upravlja vjerozakonskom zakladom, imade joj se priopćiti upravitelj temporalija, koji će upravljati onakovom ispražnjenom nadarbinom, od koje prihodi teku u vjerozakonsku zakladu, da ga vlada uzmogne u ime vjerozakonske zaklade odobriti, ili mu dati saupravitelja.

Vlada će i nadalje vršiti prava, koja pripadaju patronu, ne samo u župama zemaljskoga patronata, već i u župama patronata vjerozakonske ili naukovne zaklade, a zastupati će je kao i dosele financijalna prokuratura.

To je u glavnom sadržaj previšnjega rješenja od 3. oktobra 1852.

U smislu zaključaka biskupa od 1856. i sada citiranoga previšnjega rješenja sastavila je nadbiskupija zagrebačka naputak o upravi imutka i dobara crkvenih, nadarbinskih i zadužbinskih, koji je odredbom od 30. septembra 1859. broj 3039 propisan čitavom njezinom svećenstvu. Ovaj je naputak odobren otpisom c. kr. ministarstva od 16. januara 1960. broj 415/19, intimiranim po c. kr. hrv. slav. namjesništvu 22. februara 1860. pod br. 1015/222 uz dodatak, da upravne oblasti imadu u buduće glede imovine crkvi, nadarbina i zaklada vršiti samo onaj upliv, koji im pripada po drugoj alineji članka XXX. konkordata i po previšnjem rješenju od 3. oktobra 1858.

Po tome naputku upravlja imovinom crkve i crkvenih zaklada ravnatelj crkve (nadarbenik) u sporazumku s patronom i dvim crkvenim starješinama (§ 1. i 13.). Prava patrona odredjuje § 2., i to sa svim u smislu previšnjega rješenja od 3. oktobra 1858. Djelokrug pak crkvenih starješina normira § 3. Crkveni starješine imadu pravo prisustvovati svakom vijećanju, koje se tiče crkvene imovine ter se potanko informirati o svakom prihodu i trošku. U tu svrhu imadu ključ od crkvene blagajne, sudjeluju kod predaje inventara novim nadarbenicima, i kod ispitanja crkvenih računa, supotpisuju ove račune, ugovore o crkvenim dobrima, namire, protunamire i zakladne listove te su s ravnateljem crkve odgovorni za crkvenu imovinu.

Digitized by Google

Po §-u 5. naputka dužan je ravnatelj crkve bditi, da uplata od crkvenih glavnica i zemljišta uredno utiče, da se sporim dužnicima glavnice otkažu, nepokretna dobra putem javne dražbe dadu u zakup i crkvena prava od nepravednih napadača brane, — dočim po §-u 7. prinadleži „pravo i dužnost crkveno blago i prava braniti, sporim dužnicima glavnice otpovjedati i na novo ih na dobit davati, zakupne ugovore sklapati i ostala pravna pitanja povadjati ravno upraviteljstvu crkvene imovine u sporazumljenju dašto sa zavjetništvom, nu ipak tako, da se prije za ovo isprosi od ordinarijata dozvola".

Uprava nadarbinske imovine spada po §-u 9. naputka poglavito na samoga nadarbenika, dočim patron imade jedino nadzor, da li nadarbenik uzdržaje nadarbinsku imovinu cjelovito i u dobrom stanju.

Dne 28. maja 1880. izdao je nadbiskupski duhovni stol u Zagrebu pod brojem 271 novi naputak, koji sadržaje neke nadopunjke, ali glede same uprave imovine crkvi, nadarbina i crkvenih zaklada pridržane su potpuno ustanove staroga naputka. Taj naputak primila je kr. zem. vlada na znanje, te je on uslijed njezinoga nastojanja protegnut okružnicom biskupskoga duhovnoga stola u Djakovu od 17. januara 1882. broj 1189 takodjer i na biskupiju djakovačku, dočim je odredbom biskupskoga ordinarijata senjskoga i modruškoga od 19. jula 1881. broj 500 sa skroz neznatnim promijenama recipiran i za biskupiju senjsku i modrušku.

Ovaj naputak vrijedi medjutim jedino za bivše provincijalne dijelove gornjih biskupija, dočim je uprava u bivšem krajiškom području uredjena naredbom, c. kr. glavnoga zapovjedništva u Zagrebu kao krajiške zemaljske upravne oblasti u Zagrebu od 1. septembra 1876. broj 630 odjela za bogoštovje.

Prema tomu naputku upravlja imovinom rimo- i grčko-katoličke crkve u hrv.-slav. krajini crkveni odbor (§ 1.), koji se sastoji od župnika kao stalnoga predsjednika i dvojice crkvenih otaca, što no ih izaberu župljani, a potvrdi kotarska oblast. Crkveni odbor odgovara za uzdržavanje i shodnu upravu crkvenoga imetka, po tom i za nanesenu mu štetu u smislu propisa o. g. z. (§ 10.). Za uporabu crkvene imovine sastavlja se svake godine proračun, koji imadu potvrditi upravne oblasti (§ 11.). Troškove, za koje nije predvidjeno u proračunu, dozvoljuje do iznosa od 50 K. crkveni odbor, do 200 K. kot. oblast, a preko toga zemaljska upravna oblast (§ 12.). Država vrši pravo nadzora putem upravnih oblasti (§ 16.), a povrh toga imadu crkveni odbori svake godine predložiti zem. upravnoj oblasti iskaz o stanju crkvene imovine koncem prošle godine (§ 17.).

Ovaj naputak vrijedi još i danas u čitavom našem bivšem krajiškom području.

Razmotrimo li gore navedene propise o upravi crkvene imovine, to vi-

Digitized by Google

dimo, da u bivšem provincijalnom dijelu pripada uprava crkvene imovine i imutka crkvenih zaklada „upraviteljstvu" tih imovina, t. j. nadarbeniku u sporazumu s patronom i crkvenim starješinama, dočim uprava nadarbinske imovine pripada isključivo nadarbeniku. U bivšem krajiškom području pripada uprava crkvene imovine (u širem smislu riječi) crkvenom odboru, kome je predsjednikom župnik.

Ja priznajem, da kraj ovih propisa za upravu crkvene imovine može biti dvojbe o tome, da li je za valjanost nekoga posla nužno, da prigodom njegova sklapanja uz nadarbenika sudjeluju kao kontrahenti i crkveni starješine, odnosno kako upliva na valjanost pravnoga posla činjenica, ako je župnik sklopio taj posao ne tražeći očitovanja patronova, gdje je propisano, ili drugim riječima, tko je naprama vani pravi reprezentant crkvene imovine, ali jedno stoji van svake sumnje, da prema tim napucima, koji su u skladu s čl. XXX. konkordata, ne može biti ni govora o tome, te bi državno nadodvjetništvo bilo jedino i obligatno zvano na zastupanje crkvene imovine.

Državno nadodvjetništvo može kod uprave crkvene imovine sudjelovati jedino u župama, koje stoje pod patronatom Nj. Veličanstva ili hrv.-slav. vjerozakonske zaklade, jer u tim župama vrši prava patronova kr. zem. vlada ; nu i u tim župama može ono sudjelovati kod uprave jedino u onom okriru, koji je prema previšnjem rješenju od 3. oktobra 1858. dozvoljen svakomu patronu u opće.

Reasumiram li uspjeh ovih razmatranja, dolazim do zaključka, da kr. drž. nadodvjetništvo ne može zastupati crkvene imovine u gradjansko pravnim poslovima, a naročito ni pred sudom, jer je zastupanje imovine eminentni posao redovite uprave, a ta ne pripada drž. nadodvjetništvu, niti inim zemaljskim oblastima. Jedino u župama, koje stoje pod patronatom Njegova Veličanstva, — a to su sve župe u bivšoj razvojačenoj krajini — ter pod patronatom hrv. slav. vjerozakonske zaklade mogla bi vlada vršeći patronatska prava iz uslužnosti ponuditi crkvenoj imovini besplatno zastupanje po svojem pravnom organu državnom nadodvjetništvu, koji bi medjutim ovo zastupanje mogao preuzeti jedino uz biskupovu privolu.

Prema tomu se ne može nikako smatrati opravdanim stanovište naših vrhovnih sudbenih i upravnih oblasti, koje traže obvezatno zastupanje crkvene imovine po kr. državnom nadodvjetništvu.

Možda ne će biti suvišno, ako s obzirom na to, što kr. zem. vlada vrši jedino vrhovni nadzor nad crkvenom imovinom, upozorim na to, da ona obavlja jednaki nadzor i nad imovinom gradova, općina, raznih zaklada, koje ne stoje pod njezinom naposrednom upravom, i t. d., nu da si ni u kojem od slučajeva, gdje ima da vrši samo vrhovni nadzor, ne svojata zastupanje imovine ovih pravnih subjekata u opće, a naročito ni pred sudom, jer je

Digitized by Google

takovo zastupanje, — kako jur istakoh — eminentno djelo neposredne, a ne vrhovne uprave.

Da je ovo moje razlaganje i shvaćanje potpuno ispravno, citirati ću i naredbu ministarstva financija u Beču od 28. oktobra 1875. broj 18.876, koja glasi:

Aus Anlass einer Anfrage, betreffend den Virkungskreis der Finanzprokuraturen in vermögensrechtlichen Angelegenheiten der katholischen Kirchen und geistlichen Beneficien wurde vom k. k. Finanzministerium im Einverständnisse mit dem k. k. Ministerium für Cultus und Unterricht den sämmtlichen Finanz-Landesbehörden am 28. oktober 1875 Z. 18876 folgendes bedeutet:

Jene Beschränkungen, welche an den die Rechtsvertretung und Rechtsberathung der katholischen Kirchen und geistlichen Beneficien durch die Finanz-Prokuraturen regelnden Bestimmungen des § 2 Absatz 5 der provisorischen Dienstesinstruction für die Finanzprokuraturen vom 16. Febr. 1855 R. G. B. No 34 in Folge des k. k. Patentes vom 5. November 1855 R. G. B. No 195 und der bezüglichen Durchführungsvorschriften eingetreten waren, sind mit der durch das Gesetz vom 7. Mai 1874 R. G. B. No 50, beziehungsweise dessen Artikel 1. ausgesprochenen Aufhebung des gedachten Patentes vom 5. November 1855 wieder ausser Kraft getreten.

Bei Beurtheilung der Frage, inwieferne in vermögensrechtlichen Angelegenheiten von katholischen Kirchen oder Pfründen eine Amtshandlung der Finanzprokuratur einzutreten habe, ist daher zunächst auf den Wortlaut des § 2 Absatz 5 der provisorischen Dienstesinstruction für die Finanzprokuraturen zurückzugehen, und ist sich weiters auch der mit dem Finanzministerial-Erlasse vom 17. December 1855 Z. 19040 F. M. bekannt gegebene Allerhöchste Befehl vom 14. April und 30. October 1855, wornach den Finanzprokuraturen ausser den in der Dienstinstruction enthaltenen Agenden auch noch alle übrigen den früheren Kammerprokuraturen und Fiscalämtern obgelegenen Amtsgeschäfte wieder übertragen wurden, insoferne dieselben den Prokuraturen nicht etwa durch nachgefolgte gesetzliche Bestimmungen ausdrücklich abgenommen worden sind, gegenwärtig zu halten.

Iz sada navedene naredbe slijedi, da je u Cislajtaniji, gdje su financijalne prokurature temeljem svoga službovnoga naputka bile zvane u stanovitim slučajevima obligatorno zastupati crkvenu imovinu, taj njihov djelokrug ograničen, čim je carskim patentom od 5. novembra 1855 d. z. l. br. 195 konkordat proglašen zakonom, budući da čl. XXX. konkordata vraća crkvi upravu crkvene imovine, a državi ostavlja samo pravo vrhovnoga nadzora nad cjelovitošću temeljne crkvene imovine. Dok je na snazi stajao članak XXX. konkordata, morale su financijalne prokurature

Digitized by Google

zastupati crkvenu imovinu jedino u okviru previšnjega rješenja od 3. oktobra 1858., t. j. jedino kao pravni zastupnik vlade u župama zemaljskoga patronata te patronata vjerozakonske i naukovne zaklade, ali i u tim županijama samo u onom opsegu, koji je patronima u opće bio opredijeljen gornjim previšnjim rješenjem.

Tek kad je članak I. zakona od 7. maja 1874. d. z. l. br. 50 o uredjenju vanjskih pravnih odnošaja katoličke crkve stavio van krijeposti carski patenat od 5. novembra 1855. d. z. l. br. 195 u čitavom njegovom opsegu, uspostavljen je ponovno djelokrug c. kr. financijalnih prokuratora, kako je propisan u naputku od 16. februara 1855., te je taj djelokrug pridržan i u § 26. novoga službovnoga naputka, što no je usljed previšnje odredbe od 8. marta 1898. izdan naredbom ukupnoga ministarstva od 9. marta 1898. d. z. l. br. 41.

S obzirom na sada rečeno opravdano je stanovište cislajtanskih sudova, koji zastupanje crkvene imovine po financ. prokuraturi smatraju obvezatnim a inako zastupanje razlogom ništetnosti, koji se imade ureda radi uvažiti.

Nu što je u Cislajtaniji s obzirom na tamo postojeće zakone ispravno, ne ima kod nas pravnoga temelja. Pravno bo stanje, koje u nas postoji glede uprave i zastupanja crkvene imovine, isključuje drž. nadodvjetništvo od obvezatnoga zastupanja crkvene imovine. Prema tomu je svaki poziv na analogiju izmedju djelokruga c. kr. financijalnih prokuratura i kr. državnoga nadodvjetništva potpuno neumjestan, sve kad bi bilo juridički dopustivo, da se zakonom propisani djelokrug državnoga nadodvjetništva preinačuje naredbenim putem.

* * *

Prije nego završim, moram radi potpunosti i jasnoće navesti još nešto.

Razumjeva se samo po sebi, da ovo moje razlaganje ne tangira pravo državnoga nadodvjetništva zastupati crkvene zaklade u stadiju njihova osnutka.

Zaklade su naime prema § 646. o. g. z. imetak, čiji se prihod imade za sva slijedeća vremena upotrebiti za stanovite opće korisne svrhe. Da će se taj imetak zaista za sva vremena upotrebljavati u odredjenu svrhu, može jamčiti samo država, koja je s obzirom na opće korisnu narav zaklada prema svojoj biti i obvezana, da se za to brine. Dakako da je za to država takodjer i vlasna odlučiti, da li će dopustiti ustrojenje pojednie zaklade, odnosno da li je namišljena svrha od take općenite koristi, da se stavi pod vječnu zaštitu državne vlasti. Radi toga i odredjuje dvorski dekret od 21. maja 1841. (Zbirka prav. zak. 541), da upravnim oblastima pristoji pravo odlučivati o prihvativosti zaklade, koju neko želi osnovati, o njenoj preinaci i ukinuću,

Digitized by Google

te o ulogu i upravi zakladne glavnice. Kod crkvenih zaklada nuždan je sporazum s ordinarijatom.

Kod nas pristoje gornja prava kr. zemaljskoj vladi s obzirom na ustanove zak. čl. II.: 1869. o ustrojstvu hrv.-slav.-dalm. zemaljske vlade. Zemaljska vlada ima za to da odluči o tome, hoće li u opće dopustiti ustroj koje zaklade, a kad ga je dozvolila, ima se brinuti za to, da zakladi namijenjena imovina bude za zakladu osigurana i ubrana, zatim valjano uložena te upravljana prema intencijama zakladatelja. Sva ta pitanja imadu se urediti prigodom osnutka zaklade, a dolaze do izražaja u zakladnom listu, prema komu se ima ravnati čitavo buduće djelovanje i život zaklade.

Da kr. zemaljska vlada uzmogne potpuno udovoljiti ovoj svojoj zadaći, treba da sva djela oko konstituiranja zaklade provede ona sama. Radi li se o zakladama, koje se ustrajaju na osnovu odredaba posljednje volje, obavlja naravski za vladu sva nužna uredovanja pred ostavinsko-raspravnom oblašću državno nadodvjetništvo, jer je ono pravni zastupnik vlade te njeno sudbeno zastupanje spada u njegov zakonom propisani djelokrug.

Tek kad je zaklada konstituirana i izdano zakladno pismo, koje osigurava pravilno funkcijoniranje zakladne uprave, prestaje dalnja neposredna ingerencija zemaljske vlade, i zakladna se imovina predaje onomu, koji je po zakladnom listu zvan, da vodi njezinu upravu, a dalnji se djelokrug vlade ograničuje na vrhovni nadzor i pasku, da se ustanove zakladnoga pisma zaista provode.

S obzirom na ovu pravnu narav zaklada odredjuje službovni naputak za c. kr. financijalne prokurature od 16. februara 1855. kao jedan od zadataka financijalne prokurature sudbeno zastupanje zaklada, koje ne stoje pod neposrednom upravom zemaljskih oblasti, nu samo prigodom prvoga konstituiranja zaklade i utjeranja zakladnoga imetka u svrhu konstituiranja, dočim dalnje zastupanje jur ustrojenih zaklada spada na odnosnu zakladnu upravu.

Upozorivši na ovaj propis službovnoga naputka za financijalne prokurature nisam naravski mislio reći, da se jednaki djelokrug državnoga nadodvjetništva osniva na gornjemu naputku; — njegov temelj za zastupanje izvire, kako to gore razložih, iz pojma zaklade i djelokruga kr. zemaljske vlade u zakladnim poslovima te činjenice, da je državno nadodvjetništvo zakonom postavljeni organ kr. zemaljske vlade za njeno zastupanje pred sudovima.

Digitized by Google

Spoznaja prava u hrvatskim pravnim izvorima.

(Doprinos k pravnoj terminologiji.)

Piše dr. Ivan Ružić.

Kulturnom i gospodarskom stanju Hrvata odgovarala je i njihova spoznaja o pravu. Iz života hrvatskog naroda izvire i njegovo pravo kao mjerilo njegova razuma i njegove narodne ćudi. Kao svaki drugi narod imao je i hrvatski narod uz svoj poseban društveni život i uz poseban narodni značaj takodjer i svoje posebno narodno pravo.

I.

1. Prvobitno bio je za pravo naziv prav (gen. pravi), kojemu se s vremenom nadomaklo slovo o, te je tako postalo današnje pravo. U naših starih pisaca i u pravnim spomenicima, napose u Statutu Poljičkom i u listinama Dubrovačkim dolazi rieč prav u značenju, koje imadu danas rieči pravo (jus),[1] povlast (justa),[2] pravednost (justitia),[3] pravedan (justus),[4] upravice, (rectum, dritto, tout droit),[5] nevinost (innocentia),[6] sbilja, istina,[7] iskrenost.[8]

[1] Statut Poljički (Statuta lingua croatica conscripta, po izdanju Jagića, 1890.) 7 (230) „nima pravi"; 63b (117—120) „imam pravi"; 34 (32) „I pake shraneći ovoj prav" (salvo hoc iure); 73a (144) „to je i još veća prav... veliku prav ima"; 73c „to je velika prav"; 73d (146), 73e (147) i 73f (148) „svojimi pravmi"; 110 (217 do 221) „od ke je pravi". -- U listini od 15./4. 1391. predaju župan Beljak i vojvoda Radić Dubrovniku župe Konavlje i Vitalinu „jere pravo i dostojno jest vsakomu vratiti i dati svoju prav" (u Monumenta Serbica izdana po Miklošiću). — Pisma Republike Dubrovačke (po Puciću) od 3. septembra 1399. „Potrebno je nam vsakomu svoju prav dati"; god. 1407. „hoće obnajti našu prav" i t. d.

[2] Listina bosanskog kralja Ostoje od g. 1422.—1435. (u Monumenta izdana po Miklošiću) „sa suimi prafmi i cotari".

[3] Listina kneza i plemstva dubrovačkog od 5. junia 1466. (u Spomenicima po Puciću) „svakomu našu prav pokazati".

[4] Pismo općine Popovo upravljeno g. 1100. Dubrovniku glede stanka (po Puciću) „pravomu stanku". — Listina bosanskih banova Mateja Ninoslava od 13. marta 1240. i Mateja Stjepana od 7. marta 1249., kojom zajamčuju mir sa Dubrovnikom (po Puciću) „ja da jim sudu pravi sud" i t. d. — Sravni Dušanov zakonik (izdanje Novakovićevo) čl. 192 „o sudu pravomu", čl. 163., „pristave dobre prave i dostovjerne".

[5] Listina bosanskog vojvode Sandalja od 11. novembra 1423. (po Miklošiću) „pravim putem". U tom smislu rabi često i Gundulić tu rieč „u prav njega tjekom teče" — „a on prav more brodi".

[6] Dušanov zakonik (po Novakoviću 1898.) čl. 162. „da su pravi". — Marulić u Susani „da govorim za moju Susanu i nje prav otvorim".

[7] Alberti, „Dubrovniče, ti si na prav (in verita) venac i dika svega našega jezika".

[8] Bettera, Pjesan o trešnji Dubrovnika: „i da u prav pokajani put sliedimo od sad pravi".

Digitized by Google

U tom smislu rabi hrvatski narod danas adverbijalne rečenice: „za prava Boga" ; „pravim putem" ; „prav zdrav" ; „ako dodje prav, ne izidje zdrav — ako dodje kriv, ne izidje živ" ; „prav pravcit — za prava pravcita boga" ; „da rečem pravo" ; „pravo ti budi" i t. d.

2. Uz naziv p r a v dolazi u našim starijim spomenicima takodjer naziv p r a v d a u značenju jus, justa, justitia,[9] kao i u značenju judicium ,[10] lis.[11]

U hrvatskom narodu veli se obično: „pravda je u Boga" — „na pravdi božjoj" — „ako pravda ne pomaže, krivda ne će pomoći" — „pravda narode diže, a nepravda ih tare" — „pravdu krojiti" — „bolja je mršava nagoda, nego pretila pravda".

---

[9] V i n o d o l s k i z a k o n (Statuta lingua croatica conscripta po izdanju Račkoga) čl. 25 „pod p r a v d u kmetsku"; 48 „najveća p r a v d a od riči ke godi", 49 „za svoju p r a v d u... išći svoje p r a v d i" ; 51 „imi svoju p r a v d u" ; 53 „ne imi nijednu p r a v d u za to... suprot pojti" ; 75 „knez ima p r a v d u i punu oblast". — Statut V r b a n s k i i K r č k i (po izdanju Črnčića i Račkoga) g. 1388. „da budu pravi o p r a v d e stati". — P o l j i č k i s t a t u t, l. c. 5b (6), 24 (19) „gubi p r a v d u" ; 34 (32) „za svu prvu p r a v d u" ; 63b (117—120) „p r a v d a ima se svakomu jednako diliti". — D u š a n o v z a k o n i k (po izdanju Novakovićevu 1898., čl. 72 „da se vsakomu učini p r a v d a" ; čl. 123 „bez p r a v d e uzeli zemlju" ; čl. 139 „da mu sude po p r a v d i" ; čl. 171. „da sude kako je po p r a v d e".

[10] V i n o d o l s k i z a k o n, čl. 41 „do treti dan ima priti k p r a v d i" ; čl. 72 „nijedan posal ni verovankoliko n a p r a v d i ,nebuduć ročen...". — S t a t u t P o l j i č k i, l. c. 92b (252) „nebojeći se p r a v d e.. kako se bude viditi p r a v d i" ; dodatak 1 (265) „Ovo neka se zna na svakoj plemenitoj p r a v d i... (266) „koj bi se suprotivio p. p r a v d i". — S t a t u t V r b a n s k i, l. c. čl. 31 „mesto naše gospode p r a v d u držati". — Statut K a s t a v s k i, (po izdanju Račkoga u Statuta lingua croatica conscripta), čl. 4 „neima rota biti, ka bi od pravdi odlučena, od pusta do...; čl. 31 „ki goder bi človek stojeći pred p r a v d u govorili riči nepoštene" ; čl. 33 „sedeti na p r a v d e... kadi jest u p r a v d e životom gosp. kapetan" ; čl. 35 „zato na svaku zapoved g. kapitana jesu svetnici dužni priti i n a p r a v d e seditи" ; čl. 51 „ako bi... prosil p r a v d e... koga p r a v d a bude odrešiti" ; čl. 76 „u p r a v d a h ordinarieh... poštovana p r a v d a". — S t a t u t V e p r i n a č k i (po izdanju Račkoga u Statuta lingua croat. conscr.) čl. 6 „ča p r a v d a najde". — S t a t u t T r s a t s k i (po Račkom) čl. 12 „Ako bi ki sam hotel svedočiti i nebi ziskan od p r a v d e". — D u š a n o v z a k o n (po izdanju Novakovićevu) čl. 30 „da ga ište sudom i pravdom" ; čl. 33 „Crkovni ljudije o svakoj pravde da se sude pred svojimi mitropoliti."

[11] V i n o d o l s k i z a k o n, čl. 48 „najveća p r a v d a (pra) od riči ke godi" ; čl. 53 „ne imi nijednu p r a v d u za to... ne imi nijednu p r a v d u suprot pojti... pomaknuti" ; pri koncu „ako p r a v d a zgodi se v dvori". — S t a t u t V r b a n s k i god. 1388., čl. 28 „nijedna p r a v d a nemozi biti stanovita..." ; god. 1483. čl. 1 „da p r a v d u svoju zgublja" ; čl. 3 „prez vsake p r a v d i i prez vsake sentencije" ; čl. 7 „v p r a v d i civil.". — S t a t u t K a s t a v s k i, čl. 4 „Ki bi na treti narok nepršal, svoju p r a v d u zgublja"; čl. 33 „da p r a v d u razluče". — S t a t u t V e p r i n a č k i, čl. 19 „Ki bi na p r a v d u sujenu z nova stupil". — S t a t u t P o l j i č k i, čl. 34 (32) „tko je s kim u kojoj p r a v d i" itd. ; čl. 61 (112—113) „s p r a v d o m stisnuti" ; čl. 62 (114), 63b (117—120), 66 (122, 237—240) itd. — D u š a n o v z a k o n, čl. 30 „da ište sudom i p r a v d o m".

Digitized by Google

U najbližem ogranku hrvatskog naroda — u Slovenaca zvalo se je jošter u 16. vieku pravo — stara pravda.[12]

Od Hrvata poprimili su Magjari uz mnoge pravne uredbe i nazive takodjer i rieč „prauda".[13]

Najstariji pisani pravni spomenik u Rusa je Pravda ruska (g. 1016.—1020.), no i Nestor u svojoj kronici govori o pravdi.[14]

A i kod starih Čeha čuvala se brižno pravda. Ratibor na Ljubišinom sudu ponosom veli narodnom sboru :

„Nechvalno nám v Němcěch iskat pravdu,
U nás pravda po zákonu svatu,
Juže prinesechu otci naši
Jenže pride s plki s Čechovými
V sieže žirne vlasti, přěs tri řěky".[15]

Koji su to puci „jenže pride s Čechovimi" — kaže nam Dalimilova kronika :

„Ten Čech jmieiéše bratrov šest,
... I vibra sie se všemi z zemie,
Jiežž bieše Charvati jmie,
J bra sie lesem do lesa ...".[16]

---

[12] Letopis Matice Slovenske, 1877., p. 200 i sl., Ein newes lied von den kraynerischen bauren.

[13] Miklošić, Die slavischen Elemente im Magyarischen, p. 49.

[14] Chron. Nestoris ad a. 862, (Ed. Miklošić), c. 15. p. 9, „...i ne bje v njih pravdi...".

[15] Hanky, Rukopis kralovodvorsky 1851. U obranu vjerodostojnosti tog rukopisa ustali su umni pisci češki: Palacky, Šafarik, Tomek, oba Jirečeka, Jungmann, Flajšhans i drugi. Nasuprot ovim pobijaju autentičnost rukopisa: Knieschek, Goll, Masaryk, Gebauer, Jagić, Brückner, Miklošić i drugi, za koje Boguslawski, Methode und Hilfsmittel der Erforschung der vorh. Zeit in der Vergangenheit der Slaven, p. 2. veli, da pripadaju Berlinsko-Austrijskoj školi, „welche mehr deutsch als slavisch, mit scharf ausgeprägter, den Slaven feindlichen politischen Tendenz ist". — Hanel, Ocrt literarne povjesti prava českoga str. 4. veli: „Makar kako mu drago sudili o paleografičkoj i linguističkoj strani ovoga spomenika (o Libušinom sudu)... jedno scienimo da stoji izvan svakojake dvojbe, naime, da je njegov sadržaj do najneznatnijih potankosti podpuno skladan sa slavenskim bićem, kako se je istoudobi, u koju sadržaj spomenika spada, moralo kod Čeha prikazivati".

[16] Hanky, Dalimilova chronika česka, 1851. — Sr. Ružić, Stara i nova postojbina Hrvata, str. 7 i sl.— Klaić, Slike iz „slavenske povijesti", str. 5 i sl. — Boguslawski, Einführung in die Geschichte der Slaven p. 118 pita protivnike slovjenskih kronika: „Wenn es wahr ist, dass der ur- und gemeinslavische Chorvat, Chrobat bei Const. Porphyrogenitus, der čechische Krok (Croccus) bei Cosmas u. Dalimil, Czech bei Dalimil und die Lubuša eine Erfindung dieser Chronisten, und Choriv (Chorvat) Szczek (Czech) und Lybed (Lubusza) eine Erfindung Nestors sind, wie ist es denn möglich, dass alle diese Chronisten, ohne etwas von sich zu wissen, identische Namen ersonnen haben ?"

Digitized by Google

Pravda dakle, o kojoj reče Ratibor, da ju donesoše otci njegovi, potiče iz zemlje „jieiž bieše Charvati jmie". Hrvatska je stara postojbina Čeha, Leha i Meha, pa se i za staro česko pravo imade tražiti izvor u drevnoj hrvatskoj domovini. Uz Dalimilovu kroniku potvrdjuju to i ostali češki kronici. U tom se sudara i poljska predaja, a napose i ruski kronik Nestor. Kod svih glavnih grana slovjenskog svieta postojala je predaja, da su braća Leh, Čeh i Meh iz postojbine Hrvata doselili se u Česku, Poljsku i u Rusiju, pa su sa sobom ponieli i način života i jednako pravno shvaćanje, kaošto je postojalo u Hrvatskoj. Tomu je najrječitiji dokaz živi jezik, koji izrazuje kod svih Slovjena jednake pravne uredbe.

3. Za pravo, pravednost i parbu rabe Hrvati takodjer rieč pravica; a u više broju znače pravice i javno pravo. Tako se rabi ta rieč u rečenicama: „Bog i moja pravica" — „suditi po pravici" — „ko se drži pravice, taj ne muze kravice" — „narodne naše pravice su prava narodna svetinja".

Prema tomu je pravičan, pravično, pravičnost što i pravedan, pravedno, pravednost.

4. U nekim pravnim spomenicima nalazi se i rieč pravina za pravo i pravednost.[17]

5. Pravo imade svoj temelj u ćudorednoj istini, pa je zato Hrvatu pravo i pravda što i istina, n. pr. „pravo reci pa uteci" — „za pravo" — „djeca budale i pijani pravdu govore". Kod Čeha rabi se rieč „pravda" za istinu, premda nije se zaboravilo i njezino staro znamenovanje za pravo, pa se i sada veli za kojeg umrlog: „Jest již na pravdě Boži".[18]

6. Hrvatski narod ravnao je svoje življenje prema svom pravnom osiećanju, pa si je prema tomu stvarao i pravna pravila. Prema tomu kaže se i pravila udruge, pravila crkvena, pravilo vjere itd. Zato mu je bilo pravilo što i zakon, kojega se je držao naspram Bogu i naspram svom bližnjemu.

---

[17] Izmed Dubrovnika i občine Popovo bijaše g. 1100.—1200. uglavljen stanak, i tu se veli: „kaka je Vama pravina" (Miklošić, Monumenta str. 7). Tako i u dogovoru med humskim vel. knezom i Dubrovnikom od g. 1234.—1240. i 1249. „komu je iskana pravina i ne ispljnjena mu bude, da stane i da učini pravinu". — Ninoslav, ban Bosne god. 1249., obećaje Dubrovčanom viečni mir, te veli: „da ta krivina se s pravinom ispravi" . . ., „i ako vi ja pravine ne činu, to ja kriv". — Jednako obećanje daju bosanski ban Stjepan god. 1249., Andrija knez humski g. 1249. i Odola iz Krajine g. 1247. „u dvor dubrovački čini pravinu" (Sr. Miklošić, Monumenta str. 23, 24, 31, 32, 33, 34, 37, 43, 45, 63, 74, 80, 111, 112, 113, 143, 144, 156, 161, 234, 445.)

[18] Miklošić, Grammat. d. slav., Spr. II., p. 211; Lexicon palaeoslovenico, 2. edit., p. 311, 656; — Jireček Slovanské právo, 1863, I. str. 145.

Digitized by Google

Ho'te Bogu da se obrnemo,
Da molimo Boga po z a k o n u ! . . .
I svi mole Boga milosnoga
Po p r a v i l u, ka' je Bogu milo.[19]

7. Pravo kao odraz narodnog života — s vjerom i običajima uzko spojeno — imade po narodnoj predaji svoj izvor u Bogu,[20] („Pravda je u Boga" i „na pravdi božjoj"), te je prvobitno imalo sakralni značaj, našto podsjećaju božji sudovi (ordalija) i prisega. Zato hrvatski narod rabi rieč z a k o n za p r a v o, za v j e r u, za v j e n č a n j e, za p r i č e š ć e n j e i za o b i č a j. Tako se veli: „da molimo Boga po z a k o n u" — „od stare ruke — grčkoga z a k o n a"; — „hrišćanski z a k o n"; — „hajdemo na z a k o n" (eucharistia); — „Sarajevo ognjem izgorjelo! što u tebe zli z a k o n postade"; — „kad su b o ž j i z a k o n savršili, djevojka se sa rodom oprašta".[21]

U pravnim spomenicima zakon znači — pravo, običaj, način, uvjet. Tako n. pr. „z a k o n p o l j i č k i jest"[22] — „z a k o n ga je do godišta obirati tri krat"[23] — „tomu nije z a k o n dalje dati rok"[24] — „nič po z a k o n u i običaju, a nič po domisli i po kušenciji"[25] — „po z a k o n u kako je dostojno"[26] — „z a k o n od p l e m e n š ć i n"[27] — „z a k o n o m v i k u v i č n i m"[28] — „pristavu gre ča je z a k o n"[29] — „nevolja nima z a k o n a"[30] — „svaki ima u miru svoje stvari činiti s pravdom i

[19] Narodna pjesma. — Sr. M a j k o v, Istorija srpskoga naroda, preveo Daničić, 1876., str. 15: „Nemanja bi kršten po l a t i n s k o m p r a v i l u".

[20] Najočitije to prikazuje predaja židovska o M o z e s u, komu je Bog na brdu Sinaj dao zakone za židovski narod, te mu kazao: „Ovo su zakoni, koje ćeš postaviti". — Po rizijskoj priči je božanstvo narodnim sudijam navjestilo frizijsko pravo. R i c h t h o f e n, Untersuchungen zur friesischen Rechtgeschichte, II. 457. i sl.

[21] Zapadni Germani rabili su za zakon i običaj rieči: E h e — ê w a. G r i m m, Deut. Wörterbuch, 1854., III. 39. Ewa Chamavorum bilo je običajno pravo. Z ö p f l, Die ê wa Chamavorum, 1856. — Kod sjevernih Germana, onda kod Anglosaksa, Friza i Franaka značila je rieč l a g (inglezki law) za lex. J o r d a n i s, Getica c. 11 veli o Gotima, da su svoje zakone nazivali b e l a g i n e s. K r e k, Einleitung in die slav. Literaturgesch., 1887., p. 547 i sl. smatra, da rieč belagines potiče od rieči: b ě l ě g (biljeg, signum), koja rieč da je turskoga porietla; a G r i m m, Geschichte der deut. Sprache, I. p. 452 daje toj rieči izvor gotski.

[22] P o l j i č k i s t a t u t, čl. 1, 4a (4), 11 (234).

[23] Isti čl. 1.

[24] Isti čl. 6.

[25] Isti čl. 35b. ,čl. 40 (64).

[26] Isti čl. 44 (68).

[27] Isti čl. 49a (73—74).

[28] Isti čl. 73a (144).

[29] Isti čl. 74a (151).

[30] Isti čl. 81b (228).

Digitized by Google

zakonom"[31] — „ako li bi ubio tko koga zakonom (modus) ašašinskim"[32] — „kako je uvit i zakon (usus) od onogaj sela"[33]. „Pod zakon i pod pravdu kmetsku"[34] — „kmeti i popi... meju sobu imijte jedan zakon"[35] — „stari i iskušeni zakoni vinodolski"[36] — „općinski i navlašćni zakon"[37]. — „riči za kih je zakon (usus) dati likuf"[38] — „po ki godi zakon" (conditio)[39]. — „Skupa jesu učinili dobrovoljnim zakonom" (pactum).[40]

II.

Rieč zakon[40] bila je Hrvatima već u prastaro doba poznata. Sve što su dokončali, odlučili, uredili za daljnje ravnanje pojedinca, kojeg udruženja ili svega puka, sve to bilo im je zakon. Prema tomu imali su Hrvati svoje zakone već u pogansko doba.

Prema predaji sadržanoj u Ljubišinom sudu i u Dalimilovoj kronici prinesoše pradjedi Čeha „pravdu po zakonu svatu" iz zemlje, kojoj „bieše Charvati jmie".[41] O kijevskim Poljanima kaže ruski ljetopisac Nestor: „Takože i ti Slovjene prišedše i sjedoša po Dnjepru, i narekoša sja Poljane... Imahu običaja svoja i zakon ot'c svojih,[42] Prokop (g. 552.) govori o pradjedima Hrvata, da su imali svoj zakon („κατὰ τὸν νόμον").[43]

Kad bijahu Hrvati pokršteni „odluči Budimir kralj zemlju i ljudi staviti opet u prave (prijašnje) zakone... Sabraše se kralj, narodne starješine i papinski poslanici na Hlivansko polje... I narediše gradovom i mistom zakone i običaje... I mnoge dobre zakone postaviše".[44]

---

[31] Isti čl. 80 (188).
[32] Isti čl. 37b.
[33] Isti čl. 56a.
[34] Vinodolski zakon, čl. 25, čl. 36.
[35] Isti čl. 76.
[36] Isti čl. 55.
[37] Isti čl. 45.
[38] Isti čl. 42.
[39] Statut Vrbanski, 1497. (3).
[40] Daničić, Korijeni, str. 34. označuje koren „kon" (za-kon, do-konati). Sr. Kurelac u Radu, XXIV., str. 35 i sl. Sa korenom kon dovadja Hanuš, Zur slav. Runen-Frage, p. 53—56, Schrifwesen, p. 13 u savez rieči knjigaiknez. Naprotiv tomu Krek, Einleitung, p. 442, op. 1.
[41] Vidi gori op. 16.
[42] Chronica Nestoris (ed. Miklošić) c. X., p. 6.
[43] Procopios Caesariensis, De bello Gothico, III., c. 14. — U Annales Fuldenses a. 849 veli se o Slovjenih: „... cui Tacholfo prae caeteris credebant, quasi scienti leges et cosuetudines Sclavicae gentis".
[44] Ljetopis popa Dukljanina (izdanje Črnčićevo) str. 11 i sl.

Digitized by Google

Konstantin Porfirogenet spominje takodjer, da su naši predji imali svoje zakone ὅτε ποιήσουσιν οἱ Πατζιναχῖται πρὸς τὸν βασιλικὸν τοὺς ὅρκους κατὰ τὰ ζάκανα αὐτῶν.[45]

U listini od g. 1108., podieljuje kralj Koloman povlastice gradu Trogiru, te dozvoljuje Trogiranima, da mogu rabiti i unapred svoje drevne zakone (lege antiquitus constituta vos uti permittam).[46] Takovu povlast dao je prije toga i cielom kraljevstvu hrvatskom.[47]

Pravni izvori hrvatski dokazuju, da pravo u tim izvorima sadržano potječe iz prastarog doba. Ono se tečajem viekova razvijalo prema narodnoj potrebi — slobodno bez tudje natruhe — dok ga nije narod na temelju predaje od praotaca složio u obliku zakona.

Tako se već u uvodu Poljičkog statuta veli: „sući (ovaj) statut iz staroga novi činimo". U dodatku 4 (273) naglasuje se ovako: „Ovo neka se zna, kako pripisasmo ovi statut iz staroga u ovi virno i pravo ...arvacki (hrvatski) i latinski". U članku 49a (73—74) kaže: „kako veli stari zakon i običaj: da ju ondi ojde, gdi je i zastao". Najizrazitije pako prikazuje Poljički statut svoju starinu u čl. 30. (25) ovim riečima: „Ovoj Poljica ... učiniše i uzakoniše statut svoj i zakone svoje, najpri strneći (čuvajući) zakone i običaje, koje imaju u listih i u zapisih od gospode pridne" (priores).[48]

Drevnost Vinodolskog zakona razabiremo najbolje iz uvoda njegova, u kojem se označuje i postanak njegov: „Zač dovolje krat (često) videći ljudi, ki bludeći (u) svojih starijih i iskušenih zakon, za to... želeći one stare (dobre) zakone shraniti (salvare) je na puni, ke njih prvi (priores) vsagda su shranili nevrejeni (illaesi) ...sbraše se od vsakoga grada vinodolskoga nje vse starijiši na kup, na ke vijahu (scire) da se bolje spominjahu v zakonih svojih otac i od svojih ded ča bihu slišali. I njim narediše i ukazaše tesnim zakonom: da bi vse dobre stare iskušene zakone u Vinodol činili položiti v pisma, od kih bi se mogle spomenuti ili slišati od svojih otac i ded". Pri kraju zakona u čl. 76 ponovno se naglasuje drevnost njegova: „Jošće ki ubo zakoni zvrhu pisani vsi gori rečeni i sabrani... rekli su i potvrdili su... stare i iskušene za-

---

[45] Constantinus Porphyrogenitus, De administrando imperio, VIII., 38

[46] Lučić, De regno Dalmatiae et Croatiae, III. c. 4. — Sr. Rački, Ociena starijih izvora u Književniku, 1864., str. 375 i sl.

[47] Tomašić, Temelji državnoga prava hrvatskoga kraljestva, 1910., str. 116.

[48] Sravni još čl. 37a (55), 51a (78), 61 (112—113), 67c (126), dod. 1 (265—266), 2 (269) u Poljičkom statutu po izdanju Jagićevu u Statuta lingua croatica, 1890.

Digitized by Google

kone vinodolske, i v njih su vsagda živili i njih dedi, i njih otci, i vsi njih prvi (predji)".[49]

I u statutu Veprinačkom ističu se stari zakoni takodjer u njegovom uvodu, gdje se veli: „... mani kancelaru ... zapovedaše zakoni stari zapisat, ki jesu vazda bili držani, i da se vazda v pisme najdu. Toga leta (1507.) se nahajahu muži na Veprincu, ki pamećahu let 100.... I tu beše veće starih muži, ki su zapametili prvu gospodu (priores) ... i pod tu gospodu behu naši zakoni potverjeni. I sa vsakimi zakoni, ke muž do muža pamećaše, sada mi stari muži... progledasmo v pismi te naše zakoni, v keh smo pućeni od te prve gospodi ... I v to vreme prepisasmo te zakoni, i našim mlajim sinom povedasmo za našega života."

U statutima Dubrovnika od g. 1308. govori se napose o pravnoj uredbi v ražde, da je to „antiqua consuetudo".[50]

Ninoslav, ban Bosne, u povelji danoj Dubrovčanom god. 1240., obećaje ovim, „da imaju mir s vami u vjeki, kako su i moji stariji imali s vašimi starejšimi u stari zakon".[51]

I u Dušanovu zakoniku je govor o starijim zakonima, ali ta starost ograničuje se samo na doba kraljeva. Tako se u čl. 152 propisuje: „Kako jest bil zakon u djeda carstva mi, u svetago kralja"[52]. U dogovoru Dubrovnika sa kraljem srpskim god. 1349. čl. 6 kaže se: „I ošće trgovci Dubrovčane... što im se sluča koj ljubo sud: da se sude pred carinikom i knezem a ili pred ćefaliom, ... zakonom roditelja i praroditelja carstva mi". U tom smislu glasi čl. 8 i 9.[53] U Dušanovu zakonu ima mnogo gradje rimsko-bizantinske, a veoma malo narodnog prava. Vladari srpski su se oslanjali najvećma na uredbe bizantinske, pa je i pravni život njihov bio više bizantinski.[54]

Nasuprot tomu su slovjenski narodi — i kako vidjesmo — napose hrvatski narod brižno čuvali svoje prastare pravne uredbe i radi toga opirali

---

[49] Zakon Vinodolski, izdanje Račkoga u Statuta lingua croatica, 1890.

[50] Liber statutorum civitatis Ragusii VIII., c. 58:„... nos Andreas Dauro, comes Ragusii, cum nostris minori et majori consiliis, cum laudo populi... statuimus et firmamus: quod si aliquis Raguseus de cetero aliquem, de Sclavonia vel de toto regnamine interfecerit, solvat perperes quingentos pro vrasda, csecundum antiquam consuetudinem vrasde". — Pucić, Spomenici srpski, II. str. 152 i sl.

[51] Vidi gori op. 17.

[52] Dušanov zakon po izdanju Novakovićevu.

[53] Miklošić, Monumenta, str. 146 i sl.

[54] Hube, O značenju prava rimsko-bizantinskoga kod slovjenskih naroda (po prevodu Miškatovića) str. 17 i sl. Na str. 25 tvrdi pače Hube, da je u drevnoj Srbiji veći dio pravnih odnošaja — i privatnih i karnih ravnan bio polag zasada crpljenih iz prava rimsko-bizantinskoga".

Digitized by Google

se tudjim zakonima. Prema Ljubišinom sudu htjede Hrudoš od Otave opravdati svoje pravo nasljedstva u duhu njemačkih zakona. Ratibor se uzbuni proti toj namjeri Hrudoša i povredi narodnog prava, te klikne pred cielim narodom:

„Nechvalno nám v Němciech iskati pravdu;
U nas pravda po zakonu svatu,
Juže prinesechu otci naši."[55]

Ovo odgovara onomu, što se veli u Vinodolskom zakonu: „... stare i iskušene zakone vinodolske, i v njih su vsagda živili i njih dedi, i njih otci i vsi njih prvi" (predji).

Suglasno s time kaže ruski ljetopisac Nestor za kijevske Poljane: „Imjahu običaja svója i zakon ot'c svojih".

Predaja ruska i češka slažu se sa Vinodolskim zakonom, jer potiču iz jednog izvora narodnog.

Car Lav Mudri (886.—911.) piše: „Nikomu drugomu ne htjedoše (Slovjeni) biti podložni, nego li svojim knezovom. Oni scienjahu bo, da je bolje da ih domaći knez tlači, nego da se podvrgnu rimskim zakonom."[56]

III.

Čuvajuć narod tako svoje stare zakone, on ih je takodjer i pamtio, pa ih je predajom kasnijem potomstvu namro, dok je nije ovo prema pamćenju i predaji ubilježilo u formi zakona i statuta — u sbirku bez sustava i to onako, kako su se koje pravne uredbe najživlje sjećali ili ju najviše trebali, da ju čuvaju od zaboravi.

I ako se nije pisalo, što je pravo što li krivo, to se je ipak pamtilo u kratkim jedrim izrekama, koje — tokom vremena uobičajene — postaše normom i bivahu zakonom. Sabrani tako stari zakoni bijahu pismeno utvrdjena drevna prava, pismena sbirka narodnih običaja, koji od davnine u narodu življahu.

Mnogo i mnogo imade pravnih slučajeva, osobito privatnopravne naravi, glede kojih se nije pokazalo u narodnom životu nikakova nesuglasja i glede kojih se nisu radjale nikakove dvojbe, jer ih je svatko jednako poznavao i prosudjivao. Takovi slučajevi uredjivahu se i nadalje običajem, te ih nije trebalo stavljati na pismo, pa ih ni ne nalazimo u sbirci pisanog

[55] Vidi gori op. 15.

[56] Leonis Imp. Tactica sive de Re militari, cap. XVIII., no. 99: „a principibus gentis suae atteri et opprimi, quam Romanis parere, subjicique legibus."

Digitized by Google

prava. Tako su uz pisane zakone živjeli naši predji takodjer i po nepisanom običajnom pravu.[57]

To potvrdjuje Nestor takodjer kad kaže: „imjejahut običaj svoj i zakoni ot'c svojih i predanja, koždo svoj norov... komuždo jaziku — ovjem ispisan zakon jest, drugim — že običaj".[58] U dogovoru kneza Oljega sa Grcima god. 912. zavjeruju se Rusi: „mi že kljahom sja cesarju vašemu, iže ot Boga sušće jako božije zdanije po zakonu i po pokoʼnu (consuetudo) jazika (naroda) našego".[59]

Kroz viekove je pravo u hrvatskom narodu živjelo u sviesti narodnoj, i mnogo je viekova proteklo, dok se nije utvrdilo pismom; zato ako i jesu pisani pravni spomenici od novijeg doba, n. pr. Veprinački statut tekar god. 1507. napisan, to odaje njihov sadržaj veoma staru dob njihova postanka.[60] To su sbirke pravnih pravila, koje od starine u narodu življahu.

Pravo bijaše u drevno doba općenito poznato u narodu, kao i vjera i jezik, pa kao što ove nije trebalo pismom utvrditi, tako nije niti pravna pravila trebalo napisati. U pojedinom slučaju su članovi zadruge, plemena ili naroda suglasnom pravnom sviesti izrekli što je za pravo.[61] Ako je bilo dvojbeno, što je pravo, tada su morali izabrani stari i izkusni muževi odlučiti o tom svojim pravoriekom.

Naše narodno pravo nije poznavalo abstrakcija, mi nalazimo u njemu.

---

[57] Statut Poljički izrazito ističe: u čl. 40 (64): „...oni ki budu ranam cinci imaju viditi, razgledati i prociniti nič po zakonu i običaju, a nič po domisli i po kušenciji, zač se ne mogu prem sve svake stvari na puni sasvim zakoniti... ni se mogu sve riči u statut postaviti... jere se ne mogu sve stvari izimenovati".

[58] Vidi op. 14.

[59] Dogovor V. knjazja Oljega s' Grekami 912. g. u Svodu zàkonuv slovanskych, izdanih po Jirečeku, str. 5.

[60] Sravni Vladimirski-Budanov, Neizdanje zakoni jugo-zapadnih Slavjan u Žurnalu ministerstva narodnago prosvješćenija, str. 98. — Kotljarevski, Slavjanskija drevnosti. Drevnosti juridičeskago bita baltijskih Slavjan, 1874., str. 70: „Pravo je posljedak svega prošloga života narodnog, u kojem su se sakupili... običaji prastarih vjekova, predajom sačuvani".

[61] Hrvatski pravni spomenici sadržaju u glavnom narodne pravo, koje je bilo u običaju. Protivno tomu je u zakoniku Dušanovu odlučivala osobna volja vladara: „poveljeva carstvo mi". Taj zakonik bijaše sastavljen „ot pravoslavnoga sabora našego, preosveštenim patrijarhom i vasemi arhijereji i crkovniki i mnoju — blagovjernim carjem Stefanom". — U Ruskoj pravdi i Psovskoj gramoti prevladjuju preimućtva kneževska. — U Českoj Statuta ducis Ottonis ili Iura Conradi (g. 1189.), te Majestas Carolina (g. 1350.) kodificirahu vladari narodno pravo, koje je jošter postojalo, a Knjiga Rožmberska je privatna zbirka starog prava izdana koncem XIII. vieka. — U isto doba i analogno sa Majestas Carolina, bijaše izdan u Poljskoj Statut Vislicki Kazimira Velikoga.

Digitized by Google

priprosto shvaćanje izraženo živim, zornim prikazanjem pojedinog slučaja. U našim izvorima dolaze općenite rečenice i pravne zasade sadržane u poslovicama, da se lakše zapamte, ili da se njima obrazloži pojedini slučaj.

Tako Poljički statut, čl. 10 (233): „sila ne more poginuti"; čl. 35b (38—39) „gori i teži je čoviku zao život nego smrt"; čl. 49a (73—74) „veli stari zakon i običaj, da ju (baštinu) ondi ojde, gdi je i zastao" ; čl. 59b (103) „. . . neka more svak živ biti, jere ništar nije, ča je vazda bilo" ; čl. 61 (112 do 113) „je zakon stari, da istup ne ima odstupa, jer od neuzmožnoga nitkor nije dužan" ; čl. 81b (228) „nevolja nima zakona" ; čl. 98 (197—199) „pravo je, da svaki trud svoju plaću prime" ; 102 (203) „pravo je, da je svak za svoj teg plaćen". Da se jasno prikaže kvar, koji može svinja počiniti, služi se Poljički statut u čl. 60c (108—109) pravnom simbolikom te veli: „svinje nosi dvoje oružje, kosu i motiku". Za opravdanje, što „se mora kovaču samliti nikoliko priko reda" kaže statut u čl. 81 (229) da „i u kovačnici mlinskomu gvoždju red je, neto dojde".

Zapoviedi, prepoviedi i zabrane u hrvatskom starom pravu odlikuju se osobitom jedrosti. Tako u zapoviedajućem obliku izriče Vinodolski zakon: „on ki priseći ima, najdi porotnike . . . i ako ih ne more imiti, prisezi on sam . . ." (čl. 10); — „plati knezu libar 50" . . . ; „ostani va osudu onom, v kom ga knez hoće osuditi" (čl. 30) ; — „vpadi v osud libar 100" . . . „budi od njega mašćeni, a njega bližiki budite prosti" (čl. 31) ; — „kmeti i popi od tatbi meju sobu imijte 1 zakon" (čl. 36) ; — „ne mozi veće dati soldini 40, a ki veće da, imij škodu" (čl. 45) ; — „ostani (pristav) v peni gori rečenoj, ni mozi veće biti pristav prez volje kneže — a strana, suprotiv koji je bil rekal krivo . . . budi prosta, volja imi svoju pravdu" (čl. 51) ; — „ne mozi v nijednoj riči suprotiv pojti" (čl. 53) ; — „vsi savezi . . . budite njega i njemu da imaju priti" (čl. 55) ; — „ke rotnike ta žena najdi'" (čl. 56) ; — „ako rotniki nima, prisezi on sam . . ." (čl. 68). U Poljičkom statutu čl. 60b (107): „. . .od živine velike, ako bi tko hote ugonio u vinograd, plaća duplicu, ako li se neće usvistiti, tadaj jednomu usici repa, i jošće, ako se neće ostaviti, a ti posici".[62]

U Vinodolskom zakonu je individualiziran jedan slučaj za obće pravilo u prvoj osobi: „Ako bi ki otel pokazati nikoga od nikoga zla

---

[62] Jednako i u Ruskoj pravdi: „Aže ubijet muž muža, to nistiti bratu brata . . . ašće li ne budet kto jego m'stja, to položiti za golovu 80 griven" ; čl.(1.) ; — „Aža kto poznat svoje, što budet pogubil, . . . to nereciі: „sje moje", no: „pojdi na svod, gdje jesi vzjal", svjedite sja". (Čl. 29 u Trojickijem izdanju); — „Ašče ubijut tata na svojem dvore . . . to toj ubit". (Čl. 38 u Akademičkom izdanju). Ovo potonje odgovara rimskim zakonom na 12 dasaka: „Si nox furtum sit, si eum occisit, jure caesus esto!"

Digitized by Google

tvorenje pred dvorom... ima tako reći dvoru: j a tebi p o k a z u j u takova od takove riči, ili: tebje d i m, da takov je učinil takovu rič". (Čl. 60); — „Ako razbojnika zverhu m o j e škodi n a j d u v noći, to jest m n e škodu činеć, ter njega živa ne m o g u jeti, volja da ga ne z n a m, da b i m i vidil od česa se tužiti, a njega u b i j u: u nijednoj riči n i m a m se osuditi, ni suprotiv ne mozi nigdore m n e pojti, volja priti" (čl. 71).[63] Često se prikazuje pojedini slučaj d r a m a t s k o m živosti. Tako u Poljičkom statutu: „ako bi se (radi zamjene) bližnji koga njih javio tere rekao: brate, ja ti ću dati utakam takejer zemlje, zamini se sa mnom" (čl. 52b (82—83); — „Kada kani kmetić pojti u gospodara... ima mu reći: gospodine, to je sve božje i tvoje, voljan ča ostaviti, voljan ne ostaviti" (89a (189)).

Za bolju spoznaju najstarijeg hrvatskog prava potrebno je kritično sravnjivati pravne narodne uredbe sadržane u pravnim izvorima — bili ti i novijeg doba — kod raznih grana slovjenskog plemena. Pokaže li se, da koja pravna uredba jednako postoji kod ostalih Slovjena, tad možemo smatrati, da je bila zajednička svima prije, no što su se razišli. Kod sravnjivanja hrvatskih pravnih izvora sa poznatim izvorima ostalih Slovjena pripomaže nam mnogo poviest jezika s obzirom na pravnu terminologiju, jer su rieči krstni listovi za pojmove, koje one označuju. Ako je koji pravni izraz zajednički za razne slovjenske jezike, to je onda dokaz za starinu pravne uredbe, koja se onom rieči označuje.

Pojedine nejasne pojmove može nam razbistriti takodjer obćenita znanost pravne poviesti, sravnjivajuć ju kritično sa domaćim pravnim izvorima.

Hrvati imadu izmed svih Slovjena najbogatije vrelo narodnog prava, koje bi se razvilo do najveće savršenosti, kad bi postojali uvjeti za njegovo jedinstveno usavršenje. Hrvatsko pravo nije se moglo samostalno do kraja razviti, jer nije bilo kristalizujuće točke, oko koje bi se usredotočio jedinstveni razvoj prava. Nije nam sačuvan ni jedan pravni spomenik u formi zakona, koji bi stvoren bio u kojem državnom saboru ili kojega bi vladar u okviru svoje vlasti izdao.[64]

---

[63] Takovih primjera imade u Pskovskaja sudnaja gramota čl. 51 i 62, — u Litovskom statutu g. 1529, XIII., čl. 20, — u Knjizi Rožmberskoj 45, — u zakoniku Dušanovu, čl. 116.

[64] U spljetskom saboru g. 924. za kralja Tomislava rješavala su se pretežito crkvena pitanja, te se samo radi bune i umorstva zaprjećuje kazan. (Sr. R a č k i, Documenta, p. 191 i 192.)

Digitized by Google

Kaznivi čini zoper čast po austrijskem predosnutku kazenskega zakona 1909.

(z izvajanji de lege lata in de lege ferenda).

Spisal dr. Fran Mohorič.

(Konec.)

D. Kako stališče je opravičeno pri vprašanju o dopustnosti in nedopustnosti dokaza resnice (de lege ferenda)?

Ena struja se izreka odločno zoper vsako dopusnost dokaza resnice, druga njegovo dopustnost zahteva z enako vnemo. Toliko se je mimogrede že omenilo zgoraj.

Vsi razkrivdni in razkaznitveni razlogi, ki jih naj dopušča zakon, se logično morajo nanašati neposredno na storitev samo.

Odgovornost storitve pa stoji in pade z odgovornostjo zaradi hudobnega naklepa.

Pri razkrivdnih (kazen izključujočih) razlogih do odgovornega hudobnega naklepa sploh ne pride, za to ne dostaje glavnega znaka za dolozno storilstvo.

Pri razkaznitvenih razlogih je dan hudobni naklep, in samo razlogi umestnosti, pravičnosti in pravednosti so, ki v kljub doprinešeni kaznivi storitvi kaznovanja ne pripuščajo.

Kaki razlogi so to? Razlogi silobrana, pomote, povrnjene škode — dejanskega kesanja, — razlog zastaranja. Vsi ti razlogi se nanašajo na storitev samo, ali celo na nagib in povod storitve (silobran, djanska pomota).

Razkaznitveni razlog dokaza resnice pa ni s storitvijo, in zlasti s hudobnim naklepom nič zveži, resničnost očitka je povsem postranska stvar, ki lahko niti z nagibom ni v neposredni zvezi.

Če tudi je kak očitek še tako resničen, ali ne ostane za prizadetnika enako žaljiv? In če žalitelj izreka resnične obdolžitve, ali se stem njegov hudobni naklep kaj spremeni? Ne spremeni se popolnoma nič, žaljitelj čestokrat ravno zaradi resničnosti nastopa sem drzneje, v tem občutnejši in surovejši obliki.

Nadalje, naši prejšni osnutki so polagali posebno važnost pri kaznivosti razžalitve na napad na čast, ki ga je smatrati zmerjavnim (primerjaj pod XII osnutke IIa, III § 195, IV 217). Ali se ne more izreči in se mnogokrat ne izreka resnična obdolžitev na način, ki velja zmerjavnim?

Resničnost obdolžitve toraj nima nikakega učinka za obstoj in bivstvo hudobnega naklepa; hudobnega naklepa nikakor ne zmanjša, tem manj

Digitized by Google

ga razveljavi. Poleg vsebine pa je lahko tudi o b l i k a žaljiva, sploh n a č i n razlog žaljivosti.

Pač pa ima vpliv in pomen za obstoj in odgovorno veljavnost hudobnega naklepa, če je kdo p o k l i c a n, da prizadetniku očita kaznivo djanje, ker je to njegova d o l ž n o s t — ex offico, educando, ali če izreka resnično obdolžitev o p r a v i č e n o (de iure), v ščitenje javnih ali opravičenih zasebno pravnih smotrov. O tem se bo podrobneje govorilo še poznej.

Dokaz resnice sploh ni kazenskopravnega ampak je le civilnopravnega izvora, civilnopravndni ugovor, ostanek stare civilne pravde in more iz l o g i č n e g a s t a l i š č a obveljavati v področju strogega kazenskega pravosodja samo kot olajševalni razlog in nikakor ne kot razkaznitveni razlog.

Kaki pa so toraj razlogi, ki so vkljub pojmovni logični nedopustnosti priborili dokazu resnice veljavo razkaznitvenega razloga.

Povdarjalo se je že poprej, zlasti da ima kazenski sodnik vse druge razkaznitvene razloge vpoštevati u r a d o m a t u d i p r i z a s e b n i o b t o ž b i (§§ 463, 525, 495 kz.), dokaz resnice pa samo, kadar se žalitelj obdolženec n a n j i z r e č n o p o z i v a, toraj samo po obdolženčevi p o l j u b n o s t i, tudi če ima sodnik za očitano obdolžitev dokaz resnice po kaki drugi pravomočni razsodbi v rokah in pred seboj.

Iščočim po razlogih se nam v o b č e odgovarja: Ali bodi mar prepovedano državljanu govoriti resnico? Ali ni — govoriti resnice — vedno in vselej krepostno, moško, moralno delo? — Gotovo, — toda s a m o za onega, ki je k besedi, da govori resnico, — p o z v a n a l i o p r a v i č e n. Na nepoklicanem in neopravičenem mestu in v enakem položaju, — pa se gotovo nekomur ne bo štelo v krepost in zaslugo, če govori nepozvan in neopravičen resnico, — resnico obdolžitev, ki prizadetnika žali, oriroma v izključnem namenu, da ga žali. Kakor je žaljivo in kaznivo, če kdo na žalilni način zoper nas uveljavlja svojo civilno pravico, nas terja na ulici za res obstoječi dolg, tako je tudi žaljivo in kaznivo, če kdo komu neprijetno ali škodljivo resnico očita na nepravem mestu, in v nepravem času in zlasti v nepravi, morda celo zmerjevalni obliki.

Taka govorica in objava nasprotnika hudo zadevajočih, če tudi resničnih obdolžitev se nikakor ne more kriti s plaščem uravnosti in kreposti. Zahteva moralnosti in kreposti je v takem nepokličanem in neopravičenem slučaju — molk.

Razlogi za razkaznitveno moč dokaza resnice so toraj zgol razlogi: 1. p r a k t i č n e g a u p o š t e v a n j a in 2. s t a r e t r a d i c i j e.

Iz stališča logike, nravnosti in kulture pa se ti razlogi ne dajo vzdrževati.

S praktičnim razlogom dokaza resnice se ščitenje državljanske časti nikakor ne povspešuje, pač pa zasebno življenje in zlasti še javno delovanje posameznikov in zlasti strank naravnost zastuplja.

Digitized by Google

Ravno v zadnjih letih gre po državi krik in vpitje, da nima državljanska čast nobene zadostne zaščitbe ne pred zakonom in ne pred sodnikom. Novi zakoni bodo državljansko čast najbolje ščitili, če dokaz resnice zavržejo, in dopuščajo samo razkrivdne razloge storitve ex officio in de jure.

VIII.

Govoriti nam je še o obsegu dokaza resnice v posameznih slučajih.

Tukaj nam je razločevati:

1. Obdolžitve zaradi kaznivih dejstev § 487 kz. (§§ 327, 331, 330[2]).

V tem slučaju je neobhodno potrebno, da se dokaže tvarina (substancija) obdolžitve.

a) Bivstvenost tvarine pa ni odvisna od njenega obsega, od njene količini. Tatvina ostane tatvina, če se gre za malo ali za velik znesek. Nekdo je obdolžen, da je vkradel cel kup šibja, dokaže se mu pa samo eden založaj (butara) odnešenega šibja, ali par polen iz zložka.

b) Nadalje, nekdo je obdolžen tatvine kakega predmeta, dokaže se mu pa, da tega predmeta ni vkradel ampak poneveril ali pa prigoljufal. Ali je toraj pri obdolžitvi tatvine, pa pri dognatvi dokaza samo zaradi ponevere ali goljufije dokaz resnice dognan ali ne?

Pravni čut nam pravi, da oni ne zasluži ščitenja svoje časti, ki sicer glede obdolžitvenega predmeta ni kradel, pač pa poneveril ali goljufal. Za to pravočutje najdemo primerno uveljavitev, če iščemo za vse pričujoče slučaje širši pojm, — in ga najdemo v pojmu, kaznjivih činov zaradi dobičkarije.

Kadar se gre toraj za tvarino kaznivega djanja zadostuje za dokaz resnice — stvarno in logično — že dokaz v najmanjšem obsegu, sicer bi prišli do absolutnega protislovja. Tatvina ostane tatvina, goljufija — goljufija in ponevera — ponevera, čeprav se dokaže ali izkaže samo v manjšem ali najmanjšem obsegu. Tatvina pa je razun tega kaznivo djanje iz dobičkarije kakor tudi ponevera ali goljufija.

Logično se da razmerje med obdolžitvijo in dokazom resnice predočevati v nastopni obliki:

Obdolžitev in obseg obdolžitve označimo s krogom, ki ima določni polumer r; dokaz označimo z enakim krogom; zaseganje krogov označuje, koliko obdolžitve se je pokrilo = dokazalo z dokazom resnice:

Digitized by Google

a) Obdolžitev : dokaz tukaj je dokaz resnice dognan, celo čez obdolžitev: $r > R$.

b) Obdolžitev : dokaz dokaz je enak obdolžitvi; jo krije; $r = r_1$

c) Obdolžitev : dokaz $\ominus < r_1$ tukaj dokaz sicer ne doseza obsega obdolžitve, pač pa ima deloma istotno tvarino; (r_1 je manjši nego r.) $r < r_1$

d) Obdolžitev (tatvina), dokaz: ponevera, goljufija.

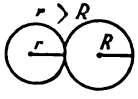 ali r_1

Po našem kazenskem zakonu se prestopek tatvine, ponevere ali goljufije kaznuje po istem §-u 460 kz.[1]

2. Drugi slučaj je slučaj obdolžitve d o l o č n e g a nečastnega djanja, ki ne spada pod obseg in vsebino nikakega kaznivega djanja: prestopka, pregreška, hudodelstva. To so slučaji našega §-a 488 kz. Kdor koga dolži določnega nečastnega djanja, mora seveda, če se gre za dokaz resnice ravno to nečastno, določno djanje dokazati. Obseg dokaza mora toraj biti enak obsegu obdolžitve: obdolžitev 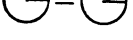 , se povsem krije z dokazom.[2]

3. Nadalje more obsegati obdolžitev ne samo posamezno, poedino določno nečastno djanje, ali več takih posameznih samostojnih dejanj, — ampak množino enakih dejanj, v kterih se posamezna dejanja ne dajo več razločevati in toraj tudi, ne dokazati. Ti slučaji su takozvana posploševanja (generalizovanja) posameznih določnih djanj.

---

[1] Tukaj se gre za sorodna kazniva djanja, ki se nasproti slučajem stika (konkurence) nazivajo slučaji dvomljive podrejenosti (subsumtionszweifel), in spadajo vsa dotična razna kazniva djanja pod večji skupni pojm; na primer: tatvina, ponevera, goljufija, zlobna poškodba pod skupni pojm kaznivih činov zoper tujo lastnino, in prvi pod skupni ožji pojm kaznivih činov iz dobičkarstva:

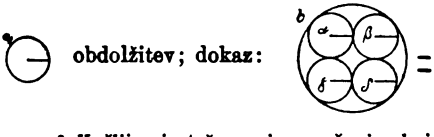

[2] Kočljivo in težavno je vprašanje: kaj je določno dejstvo? V obče se dà tako dejstvo označiti kot konkretno dejstvo, poedini, posamni dogodek, in skupina posameznih dogodkov, ki je navidez tudi določno dejstvo, ne spada sem, na primer: on živi v prileţništvu itd., kajti to je že habitus.

Pri očitanju določnih dejstev je treba dokazati vsak posamezni dogodek, zato mora biti vsak posamezni dogodek samostojen, ločen in ločljiv od drugih.

Digitized by Google

O človeku, ki je bil samo enkrat pijan, se lahko reče: N. N. je bil dne ... na ulici pijan, se je opotekal.

O človeku, ki je bil mnogokrat pijan, se posamezni slučaji pozabijo, ali se ne morejo več razločevati drug od drugega; takemu človeku se reka na kratko: pijanec. Obdolžitev: pijanec obsega toraj očitek x kratne pijanosti. X znači pri tem neznano število, toraj očitek neznanokratne pijanosti, lastnosti, trajnega stanja (habitus) pijanosti.

Pijancu dokazati vse slučaje njegovega pijanstva, je nemogoče. In dokaz resnice, ki bi zahteval dokaz vseh posameznih slučajev, bi bil nemogoč.

Zatoraj ne preostane zakonodavcu nič drugega, kakor dopustiti dokaz malega števila posameznih slučajev ali vsaj nektera (s p o s o b n a) dejstva posameznih slučajev.

In na tem stališču stoji tudi naš kazenski zakon, ki za take slučaje (nedoločnih dejstev) v §-u 491². kz. dopušča omejeni dokaz resnice za obdolžitev. Če se žalitelj ... poziva ... na častkršna djanja žaljenčeva, ima za svojo razkaznitev dokazati resnico svojih navedeb.

Obrazac se nam kaže v tem slučaju tako le: ali pa

veliki krog znači obdolžitev = R, mali krog dokaz = r. V slučaju a) se dokažejo naravnost nekteri slučaji; v slučaju b) pa samo nanašajoča se, sposobna dejstva, n. pr.: žaljenec je v zapravil v nekterih slučajih tolike in tolike nerazmerne s v o t e za pijačo, je popival več noči zaporedoma i t. d. c) Slučaju b) je podoben tudi slučaj, ko sicer dokaz samo v n e k o l i k e m, vendar v vzročnem stiku krije obseg očitka:

In kako stališče zavzema dokaz resnice nasproti tem pravilom v p r e d o s n u t k u?

Opetovano se je že opozarjalo na dejstvo, da predosnutek navidezno in izrečno ne razločuje več posamernih prestopkov vsmislu §§-ov 487., 488., 491. kz. in da §§-a 327., 331. obsegata obdolžitev nečastne storitve opustitve, lastnosti ali mišljenja.

Pri natančnem preiskovanju pa najdemo, da tudi §§-a 327. in 331. nista brez stare razvrstitve, ktera je samo sklopljena v novem tesnem besedilu.

Storitev, opustitev je lakho kako zakonito kaznivo djanje; prestopek, pregrešek, hudodelstvo, toraj slučaj §-a 487. kz.

Storitev, opustitev pa je tudi lahko kako določno djanje, ki ne vsebuje kaznivega čina, toraj djanje v smislu §-a 488. kz.

Lastnost in mišljenje pa sta naravnost iz §-a 491. kz. vzeta znaka; zna-

Digitized by Google

čita množino posameznih enakih in enakovrstnih djanj, njih skupni pojm, skupno ime, njih habitus: pijanec, tat, razbojnik itd.

V predosnutku nahajamo toraj vse iste prikazni in vrste obdolžitev kakor v kazenskem zakonu.

In ker predosnutek glede dokaza resnice ne določa nič novega in posebnega, veljajo vsa logična izvajanja glede dokaza resnice pod zgoraj pod 1., 2., 3. tudi za obdolžitve §§-ov 327., 331. v isti razvrstitvi, v istem pomenu in v istem obsegu.

Novost je samo določilo, da se mora obdolženec izrečno pozivati na dokaz resnice, ktera novost pa je samo formalna, in dalje določilo, da je pri obdolžitvi zaradi kaznivega djanja doprinesti dokaz resnice razm izjemnih slučajev s kazenskosodno obsodbo.

IX.

Nekteri posebni slučaji nekaznivosti.

Pri teh izvajanjih nam je poseči nekoliko nazaj:

Nekaznivi slučaji ob sebi kaznivih djanj so dvojne vrste.

Nekterim kaznivim djanjem: hudodelstvom, pregreškom in enako tudi prestopkom je glavni bivstveni znak dejstvenost hudobnega naklepa (dolus), tako, da tam, kjer ni hudobnega naklepa, sploh ne more priti do kaznivosti čina, naj bi čin sam objektivno vseboval tudi največje hudodelstvo. Blaznik ne more zakriviti umora, pa tudi ne žalitve.

V takih slučajih toraj do kaznivega prestopka, pregreška ali hudodelstva ne more priti; ali boljše: v takih slučajih se lahko izvrši ob sebi kaznivo dejanje, toda krivda odgovornosti storilca ne more dosegati, ker nedostaje odgovornega hudobnega naklepa, — toraj zakonite vezi, ki bi vezala izvršeni kaznivi čin na odgovorno voljo storilčevo.

Človek, ki je storil kaznivi čin brez odgovorne volje, ne more biti osebno kriv storitve, nedostaje tukaj osebne vzročnosti.

Nedostatek hudobnega naklepa toraj dejanje razkrivdi, povzroči, da ne nastane krivda: je razkrivdni razlog.

Razkrivdni razlog nahajamo: v nevpoštevnosti storilca, ki lahko izvira iz nedoraslosti, duhobolnosti, ali sploh duševne zmedenosti in nezavesti, trajne ali trenutne, vendar dogodivše se ravno v odločilnem odgovornem trenutku. (§ 2a—c. kz.)

Nasproti tem slučajem, nahajamo druge slučaje nekaznivosti, kjer pa nedostatek hudobnega naklepa ni podan, kjer se je marveč djanje izvršilo vsled hudobnega naklepa in je storilec postal objektivno in subjektivno za svoj čin odgovoren in kazniv, kjer pa so sodelovali taki prugi čini-

Digitized by Google

telji in odnošaji, ki zahtevajo popolno vpoštevanje in kteri povzročijo, da bi dejanska kazen za storilca bila krivična.

To so razlogi, ki storilca v kljub vpoštevnemu storilstvu kaznivega dejanja storijo nekaznivim, — ki storilca razkaznijo, — razkaznitveni razlogi. (Primerjaj § 2d.—g. kz.)

Dokaz resnice nam je šteti med razkaznitvene razloge. Dokaz resnice je po našem kazenskem zakonu edini izrečno ustanovljeni razlog, s pomočjo kterega se obdolženec — žalitelj lahko krivde oprosti.

Predosnutek pa ustanavlja tudi nektere druge razloge, ki povzročijo oprostitev obdolženca — žalitelja.

Pred vsem opozarjamo na določbo §-a 328[1]. :

1. Storilec je nekazniv, če po vsebini in obliki žalitve izpolnuje (samo) kako dolžnost ali izvršuje (samo) kako pravico.

Besedilo : po vsebini in obliki — omejuje obseg obdolžitve samo na potrebno vsebino in potrebno (toraj primerno) obliko, — in prekoračitev potrebne oblike in vsebine storilca več ne ščiti pred kaznivostjo.

Čeprav toraj razlog obdolžitve ex officio in de jure stvarno ne povzroči hudobnega naklepa do žalitve, vendar je poleg ravnanja ex officio in de jure tudi lahko sodelaven osebni hudobni namen žalitve.

Pa tudi v takem slučaju se mora reči, da ravnanje ex offo tak osebni hudobni naklep žalitve krije, vendar samo tedaj in v toliko, kadar in v kolikor ne seže čez mero obveznosti in opravičenosti in čez mero oblike.

V teh merah, in samo v teh merah ščiti tudi predosnutek storilca (obdolžitelja ex officio in de jure) v §-u 326[1]. in omejuje njegovo nekaznivost besedujoč, ... Če (storilec) po vsebini in obliki obdolžitve izvršuje (le) dolžnost ali izvršuje pravico.

Vprašanje je, ali je stem razlogom predosnutek ustanovil kaj novega?

Nadrobno preiskovanje nam pokaže, da se ta novi razlog tiče razloga osebne odgovornosti, tedaj hudobnega naklepa.

Res enake izrečne določbe v našem kazenskem zakonu nismo imeli, vendar so se tudi po našem zakonu taki slučaji reševali in sicer reševali z oprostitvijo. Razlogi kasacijskega sodišča so v takih slučajih izvajali, da se ne gre za kaznivo žalitev, ker je storilec — žalitelj ravnal : ex officio, educando, defendendo.[3]

---

[3] Primerjaj v moji razpravi: „Žalilni naklep in dokaz resnice", navedene odločbe, Slovenski Pravnik 1906 št. 5 in 6 pod D slučaje : 3 (ex offico) uradnik; animo (iure) corrigendi, educandi učiteljica 9 ; animo defendendi, docendi illustrandi — zagovornik št. 7.

Digitized by Google

Stem je kasacijsko sodišče stvarno izreklo, da obdolžitelj n i r a v n a l z h u d o b n i m n a k l e p o m r a v n o z a t o, ker je vršil le svojo dolžnost, svojo pravico, ali svojo — opravičeno obrambo.

Tukaj se je šlo za svoj čas sporno vprašenje, ali je prestopkom zoper varnost časti bistven hudobni naklep (dolus, false animus iniariandi).

Kdor izreče kako obdolžitev v primernih in potrebnih mejah samo ex offico, ali ex iure, ta ne ravna že sam ob sebi s hudobnim naklepom in zato ne more zakriviti prestopka proti varnosti časti, ker je k takemu činu ravno — neizogibna potreba hudobnega naklepa.

Predosnutek bi toraj ravno tako izhajal, če bi te določbe sploh ne imel,

Če pa je predosnutek vendar le to določbo sprejel posebej v §-u 328.[1], je to sto r i l p a č z a r a d i v e č j e j a s n o s t i, i n d a j e u z a k o n i l d o s e d a n j e s t a n j e p r a v o s o d j a, a l i t u d i, da je bivstvenost hudobnega naklepa za kaznive čine zoper varnost časti tem bolj povdaril.

§ 328[1]. pa stem nikakor ni vstvaril kakega novega razkrivdnega razloga. Ker se gre za predpogoj, za glavni znak kaznivega čina, — za hudobni naklep, — more se sploh iti za razkrivdni in ne morda za razkaznitveni razlog, četudi se razlog storitve ex officio in ex iure imenuje veni sapi poleg dokaza resnice na istem mestu.[4]

2. Predosnutek pa ima glede nekaznivosti storilca tudi še neko drugo novo določbo. § 326[2] ima, potem ko je v prvem odstavku ugotovil znake zmerjavne žalitve (do malega razločka iste vsebine kakor naš § 496 kz.) nastopno besedilo.

Kdor se s a m o po (a) opravičeni ogorčenosti zoper (b) neposredno poprejšnje obnašanje koga dà zavesti do tega, da ga ozmerja (c) na način, opravičljiv po okolščinah, — ni kazniv".

Bivstveni znaki te določbe so: ozmerjanje a) v o p r a v i č e n i ogorčenosti, b) kot zavrnitev neposredno prejšnjega (nespodobnega) obnašanja žaliteljevega; c) zmerjanje v primernem, po okolščinah o p r a v i č l j i v e m načinu (vsebini in obliki).

---

[4] Pri razkrivdnem razlogu blaznosti i t. d., je storilec ravnal namenoma, — vendar ta namen, ta storilčeva volja ni bila zdrava ampak bolna, ne vladana po premisleku in razumu, za to nevpoštevna.

Pri obdolžitvi ex officio, ex iure pa storilec — z zdravo, odgovorno voljo sam — vedoma in hotoma izključuje hudobni naklep žaljive obdolžitve, ali sploh na žalitev ne misli, ampak samo na svojo dolžnost; morda žaljenca niti ne pozna. Pri obdolžitvi ex officio, ex iure oseba žaljenčeva sploh ne prihaja oziroma ne sme priti kot taka v poštev. Z a t o ž a l i t e l j e x o f f o, e x i u r e m o r a o s t a t i n e k a z n i v t u d i t a k r a t, č e j e ž a l j e n e c — c b t o ž i t e l j t e k o m r a z p r a v e d o k a z a l, d a j e o b d o l ž i t e v n e o s n o v a n a, samo če se je žalitev izrekla samo v potrebni in primerni meri glede vsebine in oblike.

Digitized by Google

Schönbornov prvi osnutek iz leta 1889 ima v §-u 225 nastopno določbo:

„Če se kaka v tem poglavju določena žalitev po napadencu ali zanj zavzeti osebi (einer im nahestehenden Person = njegovem zavzetniku, z enakim djanjem **takoj** zavrne, tedaj sme sodnik za oba obdolženca ali za manj krivega ukreniti milšo kazen in tudi od kazni povsem odnehati".

Dobesedno enako določba ima tudi drugi Schönbornov osnutek iz leta 1909.

Predosnutek iz leta 1909 je toraj ustanovil nov razkaznitveni razlog nasproti našemu sedaj veljavnem zakonu namreč razlog storitve v neposredni ogorčenosti.

Podčrtali smo že zgoraj, da to mora biti opravičena ogorčenost, ki se določuje od slučaja do slučaja — quaestio facti.

Nadalje sme obdolženec-žalitelj samo zmerjati (dajati priimke) in ne morda izreči kake obdolžitve.

In slečnjič mora biti to zmerjanje izvršeno v načinu, ki je opravičljiv glede na okolnosti; ta opravičljivost se zopet dà določiti samo od slučaja do slučaja — quaestio facti — stvar osebnega sodnikovega prepričanja in naziranja. Kar je enemu sodniku opravičena ogorčenost, je za drugega neopravičeno; kar je enemu opravičljivo zmerjanje, je drugemu neopravičljivo. Prvi sodnik lahko sodi tako, drugi sodnik drugače povsod, kjer se gre za — quaestio facti.

Vsedanjem zakonu se gre pri kaznivih činih zoper čast samo v enem glavnem slučaju, namreč pri vprašanju: ali je kaka izjava žaljiva ali nežaljiva in ali je dokaz resnice smatrati dognanim — za quaesstio facti in že tukaj sodne odločbe v neštetih slučajih naravnost druga drugo bijejo. V nekem slučaju so našla sodišča v goli izjavi nezakonske matere nasproti nezakonskemu očetu: „Atek, želim ti dobro zabavo!" in poziv otroku: „Reči ateku, tudi jaz želim dobro zabavo!" (Nezakonski „atek" je šel mimo stanovanja nezakonske matere z drugo žensko, ki se je pohvalila, da gre ž njim na veselico. Pri tem nezakonski oče celo pripoznava očetovstvo, je sodno obsojen na plačilo otročje preživnine, ktero tudi redno plačuje). Sodišče je zastopalo stališče, da se je v pričujočem slučaju nazivanje: atekom! vršilo brez potrebe in vedoč, da tako nazivanje „ateka" — draži. Toda temu nasproti stoji dejstvo, da nezakonski oče ostane pred vsem svetom očit — „atek" v kljub temu, ali redno plačuje ali ne; njegove očetovske dolžnosti so naravne in pred celim svetom odkrite. Dolžnost je njegova se priznavati očetom, in zgolim plačevanjem mesečne preživnine še tudi niso nehale druge naravne in moralične dolžnosti do otroka, tako da bi se po našem mnenju tukaj nikakor nešlo za kaznivo žalitev, ker je nazivanje: atek! v naravi

Digitized by Google

in v zakonu opravičeno (de iure) in drugih žaljivih pridatkov nedostaje. — Nasprosti se je v nekem slučaju izreklo nekaznivim dejstvo, da je soseda sosedi v prepiru ob cesti izjavljala: Ti si kraljica, za to se ti moram priklanjati! in se pri tem priklanjala do tal. Tukaj se je žaljenka postavila na prestol kraljice, da je bila potem zasmehovana tembolj. Taki slučaji različne in ne enake razsoje se dogajajo vsakdanji rabi čestokrat; to so razsojevanja: (quaestio facti).

Pričujoči vzgledi naj dejansko kažejo, kako težko je pri vprašanjih od slučaja do slučaja (quaestio facti) doseči enakomernost v razsojevanju. In v slučaju vprašanja o žaljivosti ali nežaljivosti kake izjave nepreostaja nič drugega, kakor razsoja od slučaja do slučaja toraj: quaestio facti — necessaria. Naš predosnutek pa je slučaje: quaestionis facti pomnožil, in v §-u 326 imamo kardva slučaja quaestionis facti: opravičena ogorčenost in opravičljiv način zavrnitvenega zmerjanja. Predosnutek je stem vrata odprl na stežaj različnosti razsojevanja, ki se bode pri prizadetnikih smatrala vselej krivičnoj.

V tem slučaju se nikakor ne gre za quaestionem facti necessariam, in za to se je zakonodavcu take slučajnosti izogibati in jo dopuščati samo v naravnih, skrajnih in neizogibnih položajih, kadar je quaestio facti necessaria.

Na vsak način ima Schönbornov osnutek več določnosti in stabilnosti, ker veže sodnikovo prosto razsojo na zgol zunanja, vidna in dokazljiva dejstva.

Prvič je Schönbornova določba širša, ker se nanaša a) na žalitev vsake vrste, in ne samo na zmerjanje, b) in obsega tudi zavrnitev po drugi, za žaljenca zavzeti osebi; drugič se gre za enako zavrnitev — kar je vselej lahko določiti, in za takojšnjo zavrnitev.

Predosnutku in Schönbornovemu osnutku se gre za nov razkaznitven razlog zavrnitve. Kajti kdor zmerja prvi, ali zmerjanje vrne, ravna enako zlonaklepno, stori vedoma kaznivo dejanje, glede katerega ga more razkazniti čisto izjemni položaj — takojšnje zavrnitve, gole retorzije po osnutkih 1889, 1891, z enako zavrnitveno žalitvijo, — po predosnutku izjemni položaj nekemešaniceizretorzijeinopravičene ogorčenosti, pričem je takojšne zavrnitev lahko ne samo enaka, ampak tudi drugačna, vendar nadalje omejena na opravičen obseg in vsebino, kar v vskrajnem logičnem slučaju — enakost zavrnitvene žalitve lahko celo izključuje, ker je zavrnitev z enako robatostjo lahko n. pr. pohujšljiva, in toraj nedopustna.

Po našem mnenju ima toraj predosnutkov razkaznitveni razlog opravičene ogorčenosti v sebi toliko nestalnosti in slučajnosti, da je

Digitized by Google

enako razsojevanje posameznih slučajev, če ne povsem onemogočeno, vsaj jako otežkočeno, in da je že iz teh razlogov dati Schönbornovi retorziji prednost.

Stem pa pridemo k novemu v prašanju:

X.

Ali je razlog zavrnitve sploh de lege ferenda sprejemljiv?

V tem oziru se je pred vsem ozirati na sedanji zakoniti položaj.

Vsaka žaljiva izjava (v zakonito določeni obliki in vsebini) je sama na sebi zakonito kazniva, in pride dejstvo medsebojnega zmerjanja, obdolževanja z istimi, morda celo stopnjevanimi žalitvami — ali z drugovrstnimi žaljitvami, toraj: povzročitev ali le zavrnitev žalitve v poštev samo kot obteževalni ali olajševalni razlog. In kaj je posledica? Posledica tega je tolika množina nepotrebnih in neumestnih tožbà zaradi razžaljenja časti, — da jih sodišča jedva še zmagujejo.

Druga posledica je toliko število kaznovanih državljanov, da so nekaznovanci skoraj bele vrane.

Zaradi tega pa nastane takoj tretja posledica, da kazen zaradi žaljenja časti — med državljani nima skoraj nobene veljave. Državljan, ki se kesà in sramuje kazni zaradi najmanjšega drugega prestopka, omenja kazen zaradi razžaljenja časti, kakor da je sploh brez vsega pomena: ... „zaradi besed ... to pa ni nič!"

In splošna nadalja posledica teh odnošajev je, da je cena časti med državljani pala na prav nizko in najnižjo stopinjo, da se je veljavà osebne časti med veliko množino državljanov popolnoma razvrednostila.

Neprezretljiva posledica našega zakonitega stanja je tudi dejstvo, da pri medsebojnem zmerjanju navadno ena stranka vloži ovadbo še le 41 ali 42 tega dneva in tako nasprotni stranki onemogoči povsem protitožbo in protiobsodbo. Taki slučaji tožbà zaradi žaljene časti so naravnost — contra bonos mores.

V dejanskem slučaju se je žaljeni obtožitelj v ovadbi naravnost ponašal s tem, da je protitožba zaradi preteklih 42 dni izključena, in se še ponašal s tem, da on ni nasprotniku ostal nič dolžen, in je navajal vse dotične žaljivke, skterimi je bil počastil obdolženca: kakor: Ti bojazljivi pes, pusti bič in pridi doli, ako imaš pogum! Povabim te na rokoborbo, premikastil te bom, da boš pomnil. Saj to je meni samo šport, jaz ostanem vkljub temu gospod, ti pa baraba!... itd. itd. Ali res nima kazenski zakon nič večje važnosti, kakor reševati — tako čast!

Digitized by Google

Ni dvoma, da se v takih slučajih od protiobtožbe izključenemu protižaljencu po zakonu godi kruta krivica. Sodnika je čestokrat sram „reševati čast" takega obtožitelja.

Ali je res vredno kazenskoga zakona, da se vmešava v „tako častno afero" medsebojno se zmerjajočih strank?

S ščitenjem take časti zakon ne dela nič drugega, kakor da neti in izrablja strast med državljani, zavaja in često takorekuč sili tudi morebiti že skesanega prizadetnika k protitožbi, k izgubi časa in neplodnih, nerazmernih stroškov.

V resnici je visoko stališče zakona, ki prepoveduje vsako, tudi zavrnitveno žalitev; vsaka tudi vrnjena žalitev je nemoralna.

Toda tukaj se gre za vprašanje: Ali se ima ravno kazenski zakon brigati za vsako malenkostno nemoralnost? Ali naj se mari kaznuje že vsak navadni moralni greh? Minima non curat praetor.

Opozarjati je predvsem, da ima zakon, zlasti kazenski zakon reševati in urejevati vprašanja praktičnega življenja in praktične veljave.

Kaj pomaga razkrivdni razlog opravičene ogorčenosti, če ni bila neposredna, če se je prvi grd napad na čast izvršil v žaljenčevi nenavzočnosti, in je žaljencu kri vkipela, ko je prvič žaljivca zagledal! Nasprotnik je čakal do zadnjega dne s svojo obtožbo, in tako protiobtožbo onemogočil.

Ali tak položaj res v taki meri krši državni red ali osebno veljavo tožujočega državljana, da je kršitev te veljave v takih okolščinah potrebna in vredna sredstva javne sodne kazni? Po naših nazorih nikakor ne.

Z zakonitim ščitenjem tudi „take časti" — se ravno pojm časti krši in ponižuje. Če zakon ščiti osebno čast državljana, naj jo ščiti res častno, in naj ne ščiti nečastne časti. Kdor hoče ščititi svojo čast pred sodnikom, naj sam čast nasprotnika spoštuje, — ali pa zgubi pravico do ščitenja svoje časti, če se je sam pri dogodku obnašal častkršno.

Kdor hoče pred sodnikom ščititi svojo čast, ne sme nasprotnikove časti kratiti in blatiti z enakimi žalitvami. Od njega se naj zahteva, da se sam zavrnitvene žalitve vzdržuje. S tako zahtevo bo zakon pojm časti sam povišal. Zakon bo preprečil stem nerazmerno množico povsem nepotrebnih in neumestnih obtožeb zaradi razžaljenja časti. Zakon bo stem državljana bolje vzgojeval k časti. Razlog opravičene ogorčenosti in opravičenega načina zavrnitve bo pač dejanjsko dan navadno le tedaj, če više izobraženi žaljenec zavrača neizobraženca, in se bo ta razlog dejansko prav redko dogodil. Neizobraženci se, kakor je pač iz psihologičnega stališča jasno, pri vzbujenih strastih ne poslužujejo opravičenih meja zavrnitve, marveč zavrnivši — stopnujejo zmerjavke, kakor uči vsakdanja

Digitized by Google

izkušnja: „Tat: dvakrat tat, stokrat tat! Vlačuga: dvakrat... stokrat vlačuga! Značilno je zlasti stopnjevanje: ničvrednež: sam ničvrednež, dvakrat... stokrat ničvrednež... cel obraz ničvrednež, cela rodbina ničvrednež itd.!"

Če pa hoče tožiti naobraženec — neizobraženca zaradi časti pred sodnikom, naj svojo čast varuje sam, — in naj se vsake nazajne žalitve vzdrži! Moralno je, sploh vzdržati se vsake — prve in vrnitvene žalitve, toda še moralneje je, na žalitev ne odgovarjati z žalitvijo; ne si sam delati sodnika, kadar je treba iskati zadoščenja — pred sodnikom.

Samo na tem stališču bo dosegel zakon, da bo oni, ki bo iskal in dosegel pred sodnikom ščitenje časti, res tudi te časti vreden. Nevredna, — takorekoč negativna čast pa ni sposobni predmet za javno kazen na nasprotniku. Če je v takih odnošajih treba posredovanja javne oblasti, naj oblast posreduje — ne zaradi kršene časti, ampak zaradi motenega javnega nereda. Javna medsebojna zmerjanja naj sodijo iz razloga javnega nereda ali izgreda redarstvene (politične) oblasti, — če tudi morda samo na povzročitelju.

Schörnbornov osnutek stoji na stališču fakultativne razkaznitve zaradi takozvane zavrnitve (retorzije). Po naših izvajanjih je treba, da je razkaznitveni razlog retorzije absoluten, če naj se sploh obnese.

Pri takem zakonovem stališču se ne bo več dogodilo, da bo eden žaljenec — tihotapsko, za plotom čakal, da vloži svojo obtožbo zadnji dan. Kajti sodniku bo treba samo ugotoviti realno dejstvo, da se gre za medsebojno enako, ali stopnjevano žaljenje — in bo zaplotnega obtožitelja — z zaplotnim poskusom ščitenja svoje zaplotne časti stroškovno zavrnil.

Tedaj bo pa kmalo konec takih zaplotnih tožba, in ne bo se več prala — pred sodnikom zaplotna čast, in ne bo več treba sodniku in zagovorniku sramu zarudevati, in z javno, sodno kaznijo ščititi zaplotne kazni.

Iz stališča naših izvajanj stoji toraj Schönbornov osnutek v zadevi razkaznitvenega razloga retorzije više, nego predosnutek, ker raztega razkaznitev retorzije na vse vrste zakonovih žalitev, predosnutek pa samo na zmerjanja.

Po naših izvajanjih in po našem pravočutju naj bi se glasila določba o retorziji, kakor sledi:

Pri medsebojnih razžalitvah (§ 326, 327, 331), pri kterih je odeležen napadanec sam ali njegov zavzetnik, — zgubita obe stranki pravico zasebne obtožbe; pri javni storitvi kaznuje take zadeve politična oblast zaradi javnega nereda.[5]

Kakor znano, je preobloženost sodišč z zadevami zaradi prestopkov časti v nekterih kronovinah postala tako občutna, da so deželni zbori začeli misliti na razbremenitev sodišč, in sklenili takozvane občinske

[5] Predosnutek ima enake določbe na primer v §u 277 prepoščajoči kršitve obrtne nečistosti kaznovanju upravnih (redarstvenih) oblastev; v § 313 dopuščajoč za prekoračitev strahovalne oblasti prvokrat — odnehanje od kazni; v §u 344 določujoč sodno nekaznivost glede činov poljskega in gozdnega kvara.

Digitized by Google

posredovalne zakone, vsled kterih je sodišče obvezano, vsako zadevo zaradi razžaljenja časti odstopiti najprej občinskemu posredovališču, da se tukaj doseže morebitna poravnava — in tako zadeva konča brez sodne razsoje.

Toda pred vsem je za tako posredovališče — neobhodna potreba — izkušenega, obzirnega uradnika strokovnjaka — posredovatelja z velikim duševnim obzorjem, — v prvi vrsti psihologa, — kje pa naj občinska oblastva — jemljejo — take strokovnjake? Že vsled tega nedostatka je bilo razvidno, da posredovališča ne bodo dosegala žaželjenega smotra in vspeha, in res — je bilo čitati, da so celo na Dunaji taki poravnavni poskusi ostajali brezvspešni. In mesto koristi je imela država kakor tudi stranke škodo, prvič, da se je zadeva zavlekla, poleg tega podražila (misliti je na zastopstvo) in da ste se z zadevo pečale dve oblasti mesto ene.

Z absolutnim vpoštevanjem besedne zavrnitve bi se razbremenila sodišča, ki imajo reševati važnejše zadeve kakor je zaplotna čast; ščitili bi se državljani nepotrebnih javnih kazni in neprimernih stroškov, in vrednost osebne časti, ki je sedaj nemorejo ščititi nobeni ministerski ukazi, — bi se stopnjevala na visoko stopinjo svoje prave višine in veljave.

XI.

Nektera primerjanja raznih osnutkov.

1. Glaserjev osnutek iz l. 1874 je (po nemškem uzorcu) vsak pojm o kaznivem razžaljenju iz zakona odstranil, in sploh prepustil sodniku, da določi dejansko danost razžaljenja časti od slučaja do slučaja. Ta osnutek se postavlja na stališče, da je vsakemu znano, kaj je žaljivo ali nežaljivo. Mogoče je dvojno stališče, namreč prvič vstem smislu, da se prizadetnik dejansko čuti žaljenim, kar ravno pokaže s tem, da res toži, in drugič, da imejo žaljivosti in nežaljivosti določa sodnik.

Pa tudi slučajevanja (kazuistike) ima Glaserjev osnutek prav malo; v §-u 200 se navaja zatrjevanje ali razširjevanje zaničevalnega ali poniževalnega dejstva, in v §-u 205 zatrjevanje ali razširjevanje dejstva, ki je kvarljivo za žaljenčev kredit, — to pa je domala vse.

Pražakov osnutek iz leta 1881 je v XII poglavju o kaznivih činih zoper čast dobesedno enak Glaserjevemu, in toraj ne pride dalje v poštev kot tak.

Ta osnutek je prišel v prvobranje in pri tem bil zdatno predelan (primerjaj pod XII.—IIa).

Predelani Pražakov osnutek skuša pojmu z razžaljenja časti določiti neke meje, in je po predelanem §-u 195 dano razžaljenje časti tedaj, če se kdor koga na časti loti na tak način, ki se smatra zmerjavnim (beschimpfend gilt.), enako v §-u 197. Razun tega pa je sprejel v §-u 196 tudi obdolžitev zaničljivih lastnosti in mišljenja (§ 491 kz.) in obdržuje slučaj kvarljivega žaljenja zoper kredit, in v §-u 201 tudi sprejema slučaje §§ 489, 487, 497 kz.

Predelani Pražakov osnutek je doslovno sprejet v Schönbornov prvi osnutek iz leta 1889 (III) in o njem ni reči nič posebnega.

Pač pa je zopet precej predelan Schönbornov drugi (IV.) osnutek iz leta 1891, ki definicijo prvega osnutka III. (§ 195) odstranja in v prvem

Digitized by Google

§-u 212[1–5] z b i r a v s e s l u č a j e §§-ov 491, 488 (1), 487 (2), 493[2] (3), 489(4), 497 (5); — in v §-u 219 naš § 496 kz; v §-u 218 se obdržuje tudi žaljenje zoper kredit. Tudi nas p r e d o s n u t e k se je — po pravici — izognil določevanja pojma razžaljenja časti, — in obdržal v bivstu s l u č a j e v a n j a dosedanjega zakona: § 326 = 496; § 327, 331 = 488, 487, 491; § 332 = 497, kar je prav odobravati, ker so te vrste razžaljenje razdeljene stvano, ker so logično dovolj obsežne in popolne in ker so obveljale brez poreka nja v sedanjem zakonu in vstrezajo in zadoščajo pravnim in socialnim razmeram.

2. Razžaljenje zoper kredit se po sedanjem kazenskem zakonu uveljavlja kot splošni obtečevalni razlog (§ 43 kz.) in pri obsežnosti kazenskih stavkov predosnutka se bo to dejstvo kot obteževalni razlog lahko vporabljalo z zadostnim uspehom; potrebe za ustanovo posebnega kaznivega čina in kazenskega stavka pa v tem oziru dejansko ni, že zaradi tega ne, ker glede kredita prihajajo v poštev samo malokteri slojevi (obrtniki in trgovci) in ne kaže za kredit ustanoviti nikake posebne časti; odobravati je toraj, če je predosnutek opustil posebni § zaradi kvarjenega kredita.

Predosnutek je tudi povsem opravičeno opustil posebne kazni k v a r š č i n e za razžaljeni in oškodovani kredit (do 6000 K, kakor ga ima Glaserjev, Pražakov osnutek.

Kvarščina namreč spada v področje civilnega zasebnega prava, civilno pravo jo more ustanoviti in urediti p o p r e j nego kazensko pravo izvajati. Kvarščina za čast pa po našem občem državljanskem zakonu v poglavju o odškodnini ni ustanovljena, in bi se toraj izvajali v kazenskem postopku odškodninski zahtevki, ki v civilni pravdi niso dopustni.

Primerjaj §§ 1338—1340 o. d. z.

3. D o k a z r e s n i c e so obdržali v s i osnutki kazenskega zakona brez izjeme v večjem ali manjšem obsegu.

a) P r i j a v n i storitvi je že G l a s e r j e v osnutek dokaz resnice izključil, izvzemši slučaj razvidnosti, da je obdolžitev imela samo namen, n e g o v a t i p r a v n o u t e m e l j e n i z a s e b n i s m o t r i l i j a v n i b l a g o r (§ 202[1]), e n a k o t u d i o s n u t e k IIa in ž njim prvi in drugi Schönbornov osnutek (III, IV § 198, 215). Predosnutek to izjemo vporablja za razlog n e k a z n i v o s t i pri javni storitvi (§ 328[2]) in pri javni objavi zasebnih dejstev za dopustnost dokaza resnice.

b. Vsi osnutki soglasno ustanavljajo določbo, da je dokaz resnice doprinesti za obdolžitev zaradi k a z n i v e g a d e j a n j a samo s predhodno k a z e n s k o s o d n o o b s o d b o ž a l j i t e l j a, če zoper to ni zadržka materijelnega ali formelnega prava.

Vsled nastopa dokaza resnice za očitano kaznivo djanje je toraj zadevo p r e k i n i t i, javni obtožitelj, pa ima absolutno predlagati kazensko obsodbo žaljitelja kot obdolženca v prejudicijelni (predsodni) zadevi, ali pa mora obsodbo doseči subsidiarni obtožitelj. Stem se odstranijo mnogi nedostatki, ki so nastali vsled dejstva, da je sodnik moral razpravljati o dokazu resnice sam zase, ne da bi opravičeni obtožitelj predlagal kazensko preganjanje. Zato je po sedanjem zakonu mogoče, da gre tat okradenca zaradi tatvinske, domnevne obdolžitve brez ovire tožit, predno je okradenec zapazil tatvino, kakor se je v resnici dogodilo v nekem slučaju, ko se je tat za vkradeni denar napil, in se mu je po tem po noči tako živo sanjalo, da mu je okradenka preiskovala žepe, — da je sanje imel za resnico. Če bo

Digitized by Google

sedaj tat šel tožit, mora se bati, da bo sam obsojen. (I. § 208, III. § 199.; IV. § 216.)

c) Glaserjev osnutek daje žalitelju v prejudicijelni pravdi pravice, zasebnega vdeleženca, enako Pražakov in Schönbornov osnutek. naš predosnutek pa je ustanovitev tega zasebnega vdeleženstva opustili (§ 330.).

4. Že Glaserjev osnutek ima ustanovitev obrekljive obdolžitve (§ 204) enako tudi Pražakov osnutek. Schönbornov osnutek je obrekljivo obdolžitev kot posebno s stopnjevano kaznijo opustil, ker bi težaven dokaz o tem, ali je bila obdolžitev obrekljiva ali ne, kazenski postopek obtežil in bi obdolženec imel pravico protidokaza, da ni obdolžil obrekljivo. Toda znak: zoper boljšo vednost je bivstven znak prestopka, kakor v §-u 209 kz., in pride v poštev le, kadar je nedvomno dokazan.

Predosnutek je ustanovitev posebne obrekljive obdolžitve s stopnjevanim kazenskim stavkom zopet sprejel § 331 in je to lahko storil, ker je sicer obdolžitev po §-u 331 povsem soglasna z neobrekljivo obdolžitvijo §-a 327.

5. Glaserjev in Pražakov osnutek sta ustanovila poseben § o žaljivi kritiki, kar je Schönbornov prvi in drugi osnutek, kakor tudi že osnutek IIa, in naš predosnutek vpravičeno zavrgel. Kritika se tiče stvari, ne pa osebnega smešenja, in toraj zadostujejo povsem določbe §§-ov 327, 331.

6. Ustanovitev olajšitenega ali fakultativno razkaznitvenega razloga zavrnitve, imata oba Schönbornova osnutka istodobno (§ 207, § 225) in v nekoliko utesnjenem obsegu tudi novi predosnutek samo glede razžaljenja z zmerjanjem (§ 326[2] primerjaj zgoraj pod VIII:).

7. Pravice do objave žaliteljeve obsodbe ustanavljajo vsi osnutki I, II v §-u 211, IIa, III, IV, §§-u 206, IV v §-u 224 za slučaj javne storitve sploh, predosnutek v §-u 334 zaradi razžaljenja v tiskovini ali na shodih. Objava obsodbe je sploh kočljiva reč tudi za uspelo obtožbo žaljenca, ker daje povod, da se razžaljiva zadeva zopet oživi, ko bi sicer bila srečno pokopana v sodnih spisih. Posebno zadoščenje daje po našem nazoru taka objava samo pri storitvi v tiskovini (v redno) izhajajočem časniku, ne toliko, da pride obsodba med ljudi, ampak da se pokori časnik, ki je prinesel neosnovano ali nedokazano žalitev zlasti obdolžitev, in ker jo sobe vroke primeroma vsi tisti, ki so čitali žalitev. Pri drugi netiskovinski javni storitvi pa je bolje, da se obsodbena razsodba ne objavi v časniku, ker je povsem nepotrebno, spravljati dejstvo žalitve z nova med svet, in celo pred novo občinstvo, in taka objava žalitelju prinaša nove neprilike.

Predosnutek omejuje objavo obsodbene razsodbe na storitev v tiskovini in na javnem shodu. Pri tiskovini lahko računi objava na isto občinstvo, shodi so pa lahko povsem krajevnega, objavnemu časniku tujega pomena, sicer se vrši objava po vseh osnutkih le na predlog, zadostuje pa dopustnost objave pri storitvi v tiskovini glede na obsežni pomen časnikarstva in v obrambo zoper časnikarske napade, sicer pa obsodba, ki se izreka v javni razpravi že sama na sebi daje zadostno zadoščenje žaljencu, časniki lahko dotični prostor uporabljajo za boljšo stvar. Isto velja tudi za javna kaznjiva djanja, primerjaj § 35. predosnutka.

Digitized by Google

XII.

Pregled razvoja v naziranju in oblikovanju kaznivih činov zoper čast nam predočuje nastopna razvrstitev §§-ov iz Glaserjevega I. iz leta 1874., iz Pražakovega: iz leta 1881. II, po odsekovi popolnitvi razširjenega IIa,

I = II.	Odsekovi predlogi k IIa = III.
§ 199. (1)	§ 195. (1)
Razžaljenje se kaznuje z jetniščem do šest mescev ali z globo do 500 g.l (= 1000 K).	Kdor se čast kogar drugega lotina tak način, ki velja **zmerjavnim**, se kaznuje zaradi razžaljenja z jetniščem do šest mescev ali z globo do 500 gl (= 1000 K).
Če se je izvršilo razžaljenje v tiskovini, se sme kazen izreči na jetnišče do enega leta ali na globo do 1000 fl. (= 2000 K).	Če se je izvršilo razžaljenje v tiskovini, se sme kazen izreči na jetnišče do enega leta ali na globo do 1000 fl (= 2000 K).
§ 200. (2)	§ 196. (2)
Kdor kako dejstvo, ki je sposobno drugega ozaničljiviti ali v javnem mnenju ponižati, pred tjetjim zatrjuje ali razširja, se kaznuje zaradi razžaljenja z jetniščem od treh dni do šestih mescev ali z globo od 15 fl. do 500 fl (30 do 1000 K). Če se je to razžaljenje izvršilo v tiskovini, nastopa jetnišče od enega tedna do enega leta ali globa od 50 fl do 2000 fl (1000 do 4000 K).	Zaradi razžaljenja se kaznuje z jetniščem do šest mescev ali z globo do 500 fl: 1. Kdor pred tretjim koga dolži zaničljivih lastnosti ali mišljenja, ali zatrjuje dejstvo, ki je sposobno, drugega ozaničljiviti ali v javnem mnenju ponižati; 2. Kdor tako obdolžitev razširja na način, ki je sposoben, ji pri tretjem pripraviti verovanje. Če se je to razžaljenje izvršilo v tiskovini, nastopa jetnišče do enega leta ali globa do 2000 gl.
§ 201. (3)	§ 197. (3)
Kaznovanje zaradi v §-u 200 navedenega žaljenja ne more nastopiti, če je zatrjevano ali razširjevano dejstvo dokazljivo.	Kaznovanje zaradi razžaljenja ne more na podlagi §-a 196 nastopiti, če: 1. se zatrjevano ali tako dejstvo dokaže, iz katerega se more sklepati na tako lastnost ali mišljenje, katerega je bil žaljenec dolžen. 2. Če se je zgodila obdolžitev nejavno ali v dobri veri. V obeh teh slučajih kaz-

Digitized by Google

potem Schönbornovega prvega: III. iz leta 1889., in drugega iz leta 1891. osnutka IV., in končno iz predosnutka 1909. V.

IV.

§ 212. (1)

Zaradi razžaljenja se kaznuje z jetniščem do šest mescev ali z globo do 1000 fl (= 2000 K):

1. Kdor koga dolži zaničljivih lastnosti ali mišljenja, ali zatrjuje dejstvo, ki je sposobno drugega ozaničljiviti ali v javnem mnenju ponižati (§ 491, 488.)

2. Kdor koga obdolži kakega kaznivega djanja; (§ 487.)

3. kdor eno teh obdolžitev razširja na način, ki je sposoben, pripraviti ji pri tretjem verovanje; (§ 493[2].)

4. Kdor o zasebnem življenju drugega kaj žaljivega naznani ali razširja. (§ 489.)

5. Kdor drugemu očita odsluženo kazen. (§ 497.)

Če je razžaljenje javno (§ 91[2]) izvršeno, nastopa jetnišče do enega leta ali globa do 2000 fl. (= 4000 K).

§ 213. (2)

Kaznovanje zaradi razžaljenja na podlagi § 212 ne nastopi, če se obdolžitev ni zgodila javno ali se je zgodila v dobri veri.

§ 214. (3)

Kaznovanje zaradi razžaljenja na podlagi § 212 tudi tedaj ne more nastopiti, če se dokaže zatrjevano ali tako dejstvo, vsled kterega se

V.

XXIV. poglavje.

KAZNIVA DJANJA ZOPER ČAST

Zmerjanje.

§ 326. (1)

Kdor koga javno ali pred kakim tretjim zmerja, se ga djansko zloloti ali mu z zlolotenjem grozi, se kaznuje z jetniščem ali zaporom do treh mescev ali z globo do 1000 K.

Kdor se dà samo vsled opravičene ogorčenosti neposrednopoprejšnjem obnašanju kogar k temu, zavesti, da ga na način, opravičenpookolščinah, ozmerja, ni kazniv.

Žaljenje.

§ 327. (2)

1. Kdor koga nasproti tretjemu ali v naznanilu, tretjemu pristopnem, obdolži kakega djanja, opusta, lastnosti ali mišljenja, ki je sposobno, ga ozaničljiviti ali v javnem mnenju ponižati, se kaznuje z jetniščem ali zaporom do šest mescev ali z globo do 2000 K.

2. Če se je storitev izvršila v tiskovini ali v javnem zborovanju, je spoznati na jetnišče ali zapor od enega tedna do enega leta ali na globo od 50 K do 4000 K.

§ 328. (3)

Storilec jenekazniv, če po vsebini in obliki izpolnujekakodolžnostali izvršuje pravico ali če

Digitized by Google

§ 202. (4)

Dokaz resnice je izključen:

1. Če se je zatrjevanje ali razširjevanje dejstva zgodilo javno (§ 91²) in ni razvidno, da je imel žalitelj samo namen, negovati pravno utemeljeno zasebno korist ali javni blagor.

2. Če je zatrjevano ali razširjevano dejstvo kaznivo djanje, o kterem je že s pravomočno razsojo kazenskega sodišča izrečeno, da se žaljencu ni dokazalo; ali o kterem se je uvedlo kazensko postopanje, ki se je zaradi odstopitve žalitelja od preganjanja vstavilo ali z oprostitvijo končalo.

§ 203. (5)

Dokaz resnice je smatrati dognanim, če je žaljenec zaradi kaznivega, glede njega zatrjevanega ali razširjevanega dejstva pravomočno obsojen.

Dokaz resnice se more dognati samo s kazensko razsodbo, če je zatrjevano ali razširjevano dejstvo kaznivo djanje, ki ni preganjivo samo po zasebni obtožbi.

Če se je zaradi kaznivega dejanja v svrho povzročitve kazenskega postopanja ali njegove kazenske obnove pri pristojni oblasti vložila ovadba, tedaj je do končne dognatve dotične razprave z razpravo in razsojo o žaljenju odnehati.

V kazenskem postopku, tekočem zoper žaljenca pristojajo sodno preganjanemu žalitelju pravice zasebnega vdeleženca (§§ 47—50, 449 kpr.)

novanje po §-u 195 ni izključeno, če se je zgodila obdolžitev na način, ki velja z merjavnim.

§ 198. (4)

Dokaz resnice je izključen, v kolikor se ne izvaja z javno listino če je bila obdolžitev javna (§ 91²) in ni razvidno, da je žalitelja pri tem vodil le namen, negovati pravno-utemeljen zasebni smoter ali javni blagor.

§ 199. (5)

Če se v svrho dognatve i dokaza resnice gre za izkaz, da je žaljenec storil kaznivo djanje, veljajo nastopne določbe:

1. Dokaz resnice je izključen, če je s pravomočno razsojo pristojne kazenske oblasti izrečeno, da se žaljencu kaznivo djanje ni dokazalo, ali če je bilo zaradi njega uvedeno kazensko postopanje, ki se je vsled odstopitve žalitelja od preganjanja končalo z ustavitvijo ali oprostitvijo.

2. Dokaz kaznivega dejanja je dognati z razsodbo pristojne kazenske oblasti. Druga dokazila se dopuščajo samo tedaj, če je kaznivost dejanja že ugasnila vsled zastaranja, smrti ali na drug način, in djanje ne spada k onim, ki so preganjiva samo na predlog ali na podlagi zasebne obtožbe.

Digitized by Google

more sklepati na ono lastnost ali mišljenje, kterega je žaljenec bil dolžen.

§ 215. (4)

Dokaz resnice se dopusti samo, če je razvidno, da je žalitelja vodil namen, negovati kak pravno utemeljeni zasebni smoter ali javni blagor.

§ 216. (5)

Če se v svrho dognatve dokaza resnice gre za izkaz, da je žaljenec storil določno kaznivo djanje, veljajo naslopne določbe:

1. Dokaz resnice je izključen, če je s pravomočno razsojo pristojne kazenske oblasti izrečeno, da se žaljencu kaznivo djanje ni dokazalo, ali če je bilo zaradi njega uvedeno kazensko postopanje, ki se je vsled odstopitve žalitelja od preganjanja končalo z ustavitvijo ali oprostitvijo.

2. Dokaz kaznivega dejanja je dognati z razsodbo pristojne kazenske oblasti. Druga dokazila se dopuščajo samo tedaj, če je kaznivost dejanja že ugasnila vsled zastaranja, smrti ali na drug način. Pri djanjih, ki so preganjiva samo na jeobdolžitevdokaznoresničena.

Sodišče ima od kazni odnetati, če je storilec imel zadostne razloge, obdolžitev smatrati resničnoj, je niti v tiskovini, niti v javnem zborovanju ni objavil in če je bila objava opravičena iz javnega smotra ali opravičenega zasebnega smotra.

§ 329. (4)

Če zadeva obdolžitev kako dejstvo zasebnega ali rodbinskega življenja, je samo dokaz resniceddopusten in le tedaj, če se obdolžitev ni objavila javno ali če je javna objava bila po vsebini in obliki opravičena iz javnega ali opravičenega zasebnega smotra.

Dokaz resnice.

§ 330. (5)

Izvedba dokaza resnice je pogojna v tem, da se storilec na resničnost svoje obdolžitve poziva.

Če je uradoma preganjivo djanje predmet obdolžitve, je dokaz resnice doprinesti s kazenskosodno obsodbo, izvzemši, da preganjanje ali obsodba žaljenčeva ni dopustna ali ni izvedljiva.

Digitized by Google

§ 204. (6)

Kdor izvrši ktero v smislu §§-ov 200—200 kaznivo žaljenje zoper boljšo vednost, se kaznuje zaradi obrekljivega žaljenja z jetniščem od 14 dni do dveh let.

§ 205. (7)

Določbe §§-ov 200—204 imajo veljavo tudi za zatrjevanje in razširjevanje dejstev, ki so sposobna, v nevarnost spraviti kogai kredit ali zaupanje, potrebno glede na izvrševanje njegovega poklica, pri občinstvu.

Če so se taka dejstva objavila v dobri veri in nejavno, je spoznati na globo do 500 gl.

§ 206. (8)

V slučajih §§-ov 200, 204 in 205[1] se more na zahtevo žaljenca, če ima razžaljenje v posledici škodljive učinke za premoženjske razmere, za pridobninstvo ali izhajanje žaljenca, razun kazni spoznati na položitev denarne kvarščine v prid prizadetniku do 3000 gl.

Spoznana kvarščina izključuje uveljavitev nadaljega odškodninskega zahtevka.

§ 207. (9)

Določbe §§-ov 199 do 204 imajo

3. Če se je zaradi kaznivega dejanja v svrho povzročitve kazenskega postopanja ali njegove kazenske obnove pri pristojni oblasti vložila ovadba, tedaj je dokončne dognatne dotične razprave z razpravo in razsojo o žaljenju odnehati.

V kazenskem postopku, tekočem zoper žaljenca pristojajo sodno preganjanemu žalitelju pravice zasebnega vdeleženca (§§ 47--50, 499 kpr.)

§ 200. (6)

Določbe §§-ov 196—199 imajo veljavo tudi za zatrjevanje in razširjevanje dejstev, ki so sposobna, v nevarnost spraviti kogar kredit ali zaupanje, potrebno glede na izvrševanje njegovega poklica, pri občinstvu.

§ 201. (7)

Zaradi razžaljenja se kaznuje na način v smislu §-a 195:

1. Kdor o zasebnem življenju drugega kaj javno objavi, če izhaja namen, njega žaliti, iz oblike objave ali pa iz okolščin, v kterih se je zgodila.
2. Kdor koga krivo obdolži kaznivega djanja;
3. Kdor drugemu očita prestano kazen, v kolikor ni razvidno, da ga je pri tem vodil v § 198 navedeni namen

§ 202. (8)

V slučaju §§-ov 196, 200, 201 se more na zahtevo žaljenca, če ima razžaljenje v posledici škodljive učinke za premoženjke razmere, za pridobninstvo ali izhajanje žaljenca, razun kazni spoznati na položitev denarne kvarščine v prid prizadetniku do 3000 gl.

Spoznana kvarščina izključuje uveljavitev nadaljega odškodninskega zahtevka.

§ 203. (9)

Določbe §§-ov 195—199 imajo

Digitized by Google

predlog ali na podlagi zasebne obtožbe, je dopusten dokaz resnice samo s pravomočno razsodbo pristojne kazenske oblasti.

3. Če se je zaradi kaznivega djanja v svrho povzročitve kazenskega postopanja ali njegove kazenske obnove pri pristojni oblasti vložila ovadba, tedaj je do končne dognatve dotične razprave z razpravo in razsojo v žaljenju odnehati.

V kazenskem postopku, tekočem zoper žaljenca pristojajo sodno preganjanemu žalitelju pravice zasebnega vdeleženca (§§ 47—50, 449 kpr.).

§ 217. (6)

Kaznovanje po §-u 21. v slučajih §§-ov 213 in 214 ni izključeno, če se je navedba razžaljenja zgodila na način, ki velja zmerjavnim.

§ 218. (7)

Določba §§-ov 212 do 216 ima veljavo tudi za zatrjevanje in razširjevanje (§ 212[3]) dejstev, ki so sposobna, kogarpridobivnost, kredit ali zaupanje, potrebno glede na izvrševanje njegovega poklica v nevarnost spraviti ali oškoditi.

Obrekljiva žalitev.

§ 331. (6)

1. Kdor zoper boljšo vednost koga nasproti tretjemu ali v naznanilu, tretjemu pristopnem, krivo obdolži kakega djanja, opusta, lastnosti ali mišljenja, ki je sposobno, ga ozaničljiviti ali v javnem mnenju ponižati, se kaznuje z jetniščem od enega tedna do enega leta.

2. Če se je storitev izvršila v tiskovini ali v javnem zborovanju, je spoznati na jetnišče od dveh tednov do dveh let.

Poleg prostostne kazni se sme v obeh slučajih izreči globa do 5000 K.

Očitek kazni.

§ 332. (7)

1. Kdor koga nasproti tretjemu ali v naznanilu, tretjemu pristopnem očita prestano ali odpuščeno kazen, da ga sramoti, se kaznuje, z zaporom do šest tednov ali z globo do 500 K.

2. Če se je storitev izvršila v tiskovini ali v javnem zborovanju, je spoznati na zapor do treh mescev ali globo do 1000 K.

Digitized by Google

tudi veljavo za djanja, ki se obračajo zoper spomin pokojnikov.

§ 208. (10)

Grajalne sodbe o znanstvenih, umetnostnih ali obrtnih delih, enako izjave, ki se izrekajo za izvedbo ali obrambo pravic ali za ščitenje opravičenih smotrov, kakor tudi očitki predstojnikov zoper podrejence, službena naznanila ali sodbe od strani uradnikov in enaki slučaji so kaznivi samo v toliko, v kolikor izhaja danost žaljenja iz oblike izjave ali iz okolščin, v kterih se je zgodila.

§ 209. (11)

Kaznovanje razžaljenja (§§ 199 do 207) se vrši samo na podlagi zasebne obtožbe.

Če se je pa razžaljenje izvršilo zoper osebo, stoječo v javni službi (osebo javne službe), zoper uslužbenca vere ali člana oborožene sile (§ 122) z ozirom na to njeno ali njegovo dostojanstvo, tedaj se sme preganjanje uvesti tudi na predlog žaljenčevega uradnega predstojnika.

§ 210. (12)

Če je bila žaljena zakonska žena, tedaj je za vložitev zasebne obtožbe opravičen tudi zakonski mož.

Če je bilo razžaljenje namerjeno zoper spomin pokojnika, tedaj so opravičeni k vtožitvi zasebne obtožbe ostali zakonec in sorodniki prve in druge stopinje, ne pa dediči.

§ 211. (13)

Če se je izrekla kazen zaradi javnega razžaljenja, je ob enem izreči ražaljencu pravico, da se obsodba na stroške krivca javno objavi.

Način objave kakor tudi rok za njo je določiti v razsodbi.

tudi veljavo za djanja, ki se obračajo zoper spomin pokojnikov.

§ 204. (10)

Kaznovanje razžaljenja (§§ 195 do 203) se vrši samo na podlagi zasebne obtožbe.

Če se je pa razžaljenje izvršilo zoper osebo, stoječo v javni službi (vsebo javne službe), zoper uslužbenca vere ali člana oborožene sile (§ 118) z ozirom na to njeno ali njegovo dostojanstvo, tedaj se sme preganjanje uvesti tudi na predlog žaljenčevega uradnega predstojnika.

§ 205. (11)

Če je bila žaljena zakonska žena, tedaj je za vtožitev zasebne obtožbe opravičen tudi zakonski mož.

Če je bilo razžaljenje namerjeno zoper spomin pokojnika, tedaj so opravičeni k vtožitvi zasebne obtožbe ostali zakonec in srodniki prve in druge stopinje.

§ 206. (12)

Če se je izrekla kazen zaradi javnega razžaljenja, je ob enem izreči ražaljencu pravico, da se obsodba na stroške krivca javno objavi.

Način objave kakor tudi rok za njo je določiti v razsodbi.

(ad III.) § 207. (13)

Če se ktero v tem poglavju navedenih razžaljenj po napadencu ali njegovem zavzetniku z enakim dejanjem takoj zavrne, sme sodnik za oba obdolženca ali za manje krivega izreči milšo kazen ali od kazni povsem odnehati.

Digitized by Google

§ 219. (8)

Kdor razun slučaja §-a 212 koga zmerja, se kaznuje z jetniščem do treh mescev ali z globo do 500 fl.

Če se je razžaljenje zgodilo javno (§ 91[2]), se sme na jetnišče do šest mescev ali na globo do 1000 fl. spoznati.

§ 220. (9)

V slučajih §§-ov 212 in 218 se more na zahtevo žaljenca, če ima razžaljenje v posledici škodljive učinke za premoženjske razmere, za pridobninstvo ali izhajanje žaljenca, razun kazni spoznati na položitev denarne kvarščine v prid prizadetniku do 5000 gl.

§ 221. (10)

Določbe §§-ov 212 do 217 in 219 imajo tudi veljavo za djanja, ki se obračajo zoper spomin pokojnikov.

§ 222. (11)

Kaznovanje razžaljenja (§§-ov 212 do 221) se vrši samo na podlagi zasebne obtožbe.

Če se je pa razžaljenje izvršilo zoper osebo, stoječo v javni službi (osebo javne službe), zoper uslužbenca vere ali člana oborožene sile (§ 120) z ozirom na to njeno ali njegovo dostojanstvo, tedaj se sme preganjanje uvesti tudi na predlog žaljenčevega uradnega predstojnika.

Preganjanje.

§ 333. (8)

Storilec se preganja samo vsled zasebne obtožbe.

Če se obrača storitev zoper čast pokojnnika ali zgrešenca, pristoja pravica do zasebne obtožbe zakoncu in sorodnikom prve stopinje.

Če se izvrši žaljenje zoper osebo javne službe ali uslužbenca vere med vršitvijo njihovega urada ali službe ali v tiskovini ali v javnem zborovanju, tedaj sme javni obtožitelj s pooblaščenjem žaljenčeve predstojne oblasti tekom roka, od prtega za zasebno obtožbo, — vložiti javno obtožbo. Javna obtožba je izključena, kakor hitro je vložena zasebna obtožba. Enako velja o zasebni obtožbi, če je vložena javna obtožba.

Objava razsodbe.

§ 334. (9)

Na predlog žaljenca se sme spoznati na objavo obsodbene razsodbe, če se je izvršil napad na čast v tiskovini ali na javnem zborovanju.

Digitized by Google

IV

§ 223. (12)

Če je bila žaljena zakonska žena tedaj je za vložitev zasebne obtožbe opravičen tudi zakonski mož.

Če je bilo razžaljenje namerjeno zoper spomin pokojnika, tedaj so opravičeni k vtožitvi zasebne obtožbe ostali zakonec in srodniki prve in druge stopinje.

§ 224. (13)

Če se je izrekla kazen zaradi javnega razžaljenja, je ob enem izreči ražaljencu pravico, da se obsodba na stroške krivca javno objavi.

Način objave kakor tudi rok za njo je določiti v razsodbi.

§ 225. (14)

Če se ktero v tem poglavju navedenih razžaljenj po napadencu ali njegovem zavzetniku z enakim dejanjem takoj zavrne, sme sodnik za oba obdolženca ali za manje krivega izreči milšo kazen ali od kazni povsem odnehati.

Opomba.

§ 91[2] I[4], III[4], IV[1 5] slovi (o javnem storilstvu) :

Kdor javno, to je pred množino ljudi, v tiskovini, z razširjanjem spisov ali obrazovanj ali z nabitjem ali njih razstavitvijo na splošno pristopnem kraju k veleizdejskemu početju poziva ...

Kmetstvo u dubrovačkom kotaru.

Piše **Cesar pl. Pellegrini.**

(Svršetak.)

Sada na red dolazi treća vrst pogodbe, naime ona kmestva[1] ili službe, o kojoj ćemo povesti riječ.

Radnja uložena od nekoga na zemlji drugoga, uz nagradu bezplatna uživanja kuće i vrta, sječe drva za kućnu potrebu i pašnjaka za svoje blago,

[1] Riječi contandino e colono koje su bile rabljene, tudjinskog su izvora a za Dubrovnik upravo nove, jer ondje se poznavao jedino: kmet i polovnik. Polovnik odgovarao bi riječi Colono, dočim kmet, onoj : vilanno, contadino, casalino. Bersa op. cit. t. 10.

Digitized by Google

sve ove povlastice pa i sama jedna, nazivaju se kmestvo ili služba (contadinaggio), koju službu mnogi i mnogi nazvaše pogodbom najma u smislu § 1173 austr. gragj. zak.

Za uživanje pako bezplatna stana i vrta, kmet bio je dužan donijeti svomu gospodaru tako zvani „poklon" t. j. nešto voća i jednu glavu utanačene životinje, a to nije podnipošto preinačivalo narav kmeske pogodbe. Ovakova šta trajalo je u Dubrovniku za više stoljeća.

Od prije već znamo, da je u Dubrovniku postalo kmestvo iz preke nužde, jer vlastela obilovala zemljišnim posjedom, nadnice bile skupe s nestašice poljotežaca ; novaca u prometu takogjer bilo po sve malo, jer imućniji ragje bi ga ulagali u trgovinu i pomorstvo, nego li u obragjivanje zemalja, pa je s toga gospodarstvo propadalo.

Republika je na dosjetljivi način tomu doskočila. Ona je, naime, savjetovala vlasnicima, a da se pribavi dovoljan broj radnih sila iz susjednih turskih zemalja, da na svojim zemljama sagrade prostu kuću[2] za stanovanje kmeta i poklone komad vrta[3] na slobodno uživanje, što su oni i učinili, te na taj način cijele porodice selile se u Dubrovački teritoriji željom, da steku slobodu i priličan posjed za obragjivanje.[4]

Osim poklona, kmet je bio dužan raditi na gospodarevoj zemlji,[5] koja nije bila data polovniku, za 90 dana[6] u godini, a to se nazivalo služba. Gornji broj nadnica gospodar nije mogao povećati, dočim u korist težaka u tom broju bili bi uračunani kišoviti i svetačni dani, što bi ih on proveo van svog prebivališta po naredbi gospodara. K tomu gospodar je bio dužan podavati mu hranu, naime, 2 kutla zdravog vina, 30 unča kruha, 1 kutlo zeleni i potrebitu začinu, soli i ulja, za svaki dan radnje. Ako ki gospodar to nebi dao u naravi, onda bi se cijena dotične hrane proračunala po cijenama vladajućim na trgu. Samo za kišovitih i svetačnih dana kmet bi primio polovicu od gori rečene hrane.

[2] Gospodar bijaše u dužnosti da sagradi kuću prikladnu za stanovanje, čvrstim zidovima, suhu, u zaklonici od vjetra i provigjenu čvrstim vratima.

Po starom običaju i zakonu Republike od god. 1441. kuća i ostale zgrade ratarske morale su obsizati 1/4 solda zemlje, t. j. 100[2] stopa ; prostorija vrta obsizala 3/4 solda, tako da kuća s vrtom imali su površinu od 4000[2] stopa. Zemljište je moralo biti čisto bez kamenja.

[3] Nekoji gospodari pako poklonili bi težaku još i cijeli soldo zemlje za porabu vrtla.

[4] V. Zakon. Del Verde Cap. 214 u Croceo cap. 257.

[5] Carina, gospodareva zemlja. Težaku je bilo slobodno preurediti kuću ili podignuti jedan ili 2 kata, ili primljenu kuću upotrebiti u drugu svrhu te sagraditi novu za stanovanje. Ali on je bio dužan zidove stare kuće i krov držati u redu i do potrebe popravljati ; a gospodar, kad bi on mogao dokazati potrebu tih popravaka, imao bi mu naknaditi trošak. Napokon gospodar bio bi vlasnikom ne samo stare već i ostalih zgrada, što bi težak uzigjao.

Zanella. Op. cit. S. 164.

[6] Odl. 29. marta 1800. Dub. Senata. Okružnica 9. jula 1815. B. 7431. Dalmatinske vlade.

Digitized by Google

Kmet je bio u vlasti, da na tu radnju pošlje drugoga u mjesto sebe, ali dogovorno sa gospodarom radi sposobnosti istoga da radnju izvrši ; a kada na radnju nebi došao ni kmet ni njegov zamjenik, gospodar je bio uoblašten, da onu radnju dade izvesti od treće osobe o trošku kmeta. Napokon ako tekom godine nebi kmet izradio sve dužne nadnice, preostale ne bi išle u korist gospodara za nastajnu godinu, već bi se smatralo, kao da ih je kmet potpuno ispunio. Trošak prevoza brodom do mjesta radnje, stajao je na teret gospodara.

Dužnost raditi na „Carini" bijaše oslonjena na običaju, a kašnje i zakonom uregjena,[7] po kojem se morala naznačiti površina vrtla i prostorije kuće.

Kad bi gospodar ustupio kmetu i drugi komad zemlje za vrt, u dužnosti je bio donijeti gospodaru u ime poklona (omaggio) nešto peradi, ili kozlića, ili drugu koju glavu životinje, kako smo to već prije spomenuli.

Pošto iz ove pogodbe izvire, da kmetu pristoji dužnost obragjivanja, a za gospodara ona, da kmetu ostavi na uživanje kuću, nazrijevalo se u njoj sva obilježja uporabne pogodbe, kao najmovna, samo što se smatralo, da „poklon" nema nikakve pravničke podloge.[8]

Mi se nećemo potanko baviti ovim predmetom, ali ćemo samo nešto spomenuti. Ovgje imademo skup prava i dužnosti, odnosećih se na ugovarajuće stranke, iz kojega izvire jedan sami glavni predmet i više nuzgrednih, koji su bez osobnoga značenja, a sav taj skup naziva se po glavnom predmetu. Glavni predmet sastoji se u tome, da gospodar trebuje kmeta, da mu obragjuje zemlju, čega radi on mu dozvoljuje bezplatno uživanje kuće i vrta, dok traje radnja.

Vršenje pako radnje u ime najma za bezplatno uživanje kuće, nema se uzeti kao znak podložnosti ili ropstva, kako to neki tvrde,[9] da li u tome se imaju nazrijevati recipročna prava i dužnosti gragjanske naravi. Poklon pako kao stvar bez znamenite vrijednosti, mora se presuditi kao accessorium, jer ga gospodar zahtjevao jedino u ime priznanja vlasnosti nad kućom.

Pošto svakolika ova prava i dužnosti imaju kao temelj radnju, a ne uživanje kuće i vrta, s toga dotična se pogodba ne može smatrati niti uporabnom niti najmovnom ili zakupa. I zbilja, grade se kuće, ustupaju se vrtovi, ali sve to jedino za poljske radnje, t. j. kao plaća za radnju uloženu, a nipošto u ime najma. Primanje najma, to je jedna spekulacija kuće vlasnika, dočim je kmestvo spekulacija posjednika zemalja.

Svi ovi pravni odnošaji bili su uvedeni tisuću godina od prilike prije,

[7] Dub. Rep. 29. marta 1800.

[8] Smirić: Bericht 12. novembra 1 74. B. 7903.

[9] Dr. W. Schiff: Grundriss des Agr. Recht.

Digitized by Google

nego li će austr. gragj. zakon biti proglašen,[10] pa u § 1151 ovoga stoji, da plaća mora biti izbrojena u novcu, dočim u dubrovačkom statutu nije se spominjalo, da najmovina bude plaćena u novcu, već je slobodno bilo strankama odrediti drugu otplatu za uloženu radnju.

Pri koncu dakle, to je bila prosta jedna pogodba, u kojoj nije bilo traga feudalnosti, a predmetom joj bila zemlja male vrijednosti. Za ovakove odnošaje nije bilo moguće da se uporavi zakon o razterećivanju zemlje.

Nu slične pogodbe nijesu samo poznate bile u Dubrovniku, dali i u Šibeniku,[11] gdje bi vlasnik takogjer ustupio težaku na uživanje kuću i vrta, a ovaj bi mu radio i dar na poklon donio. I u mletačkoj provinciji opstojala takva pogodba pod imenom „Salariati"[12] onda u provinciji Parma[13] nazivom „Boarie", a napokon i u Lombardeškoj kao „Appendizi".[14] Dobro poznati Vilhelm Adolf Lette u svojoj knjizi: „Die Vertheilung des Grundeigenthums im Zusammenhange mit der Geschichte der Gesetzgebung und der Volkszustände, Berlin 1858" kaže: „Rabota (Frohnden), to su osobne radnje, koje se mogu tražiti putem pravde ili upravne vlasti, što se ne zgagja sa osobno slobodnim slugom ili sa radnjom uz plaću na temelju jedne pogodbe, sklopljene megju najmodavca i najmoprimaoca, t. j. onoga, koji se obvezao obaviti neku radnju".

Riječ rabota (Scharwerk), težačke službe i slično, naznačuje ropstvo radnje.

Ali nama je još jednom opaziti, da dubrovačko kmestvo nema ništa slična sa gori rečenim ropstvom.

A na dokaz ove tvrdnje i liberalnosti dubrovačke republike, kao i da u njoj nije se moglo ukoreniti ropstvo ni feudalno pravo, spomenut ćemo, da je godine 1320. zabranila bila primati robove na stan ili u drugu svrhu, onda zakonom 13. februara 1340.[15] zabranila, da se iz Srbije uvedu robovi u dubrovački teritorij.

Dubrovčani su nastojali, da se rieše feudalnih ostataka pregjašnje vlade bosanskog vojvode,[16] a austrijska vlada pako nastojala, da u svakom pravcu

---

[10] Prvi dio aust. gr. zak. stupio je u krijepost god. 1786. a drugi, god. 1810.; dočim je Dubrovnik potpao Austriji 27. januara 1814.

[11] Statuto di Sebenico p. 274.

[12] Stivanello L. C., Proprietari e coltivatori della provincia di Venezia Cap. XI. p. 149.

[13] Osenga, del contratto col. Milano 1854.

[14] Jacini, Della proprietà delle terre in Lombardia Parte III. Cap. 2.

[15] In majori consilio captum quod nulla persona de Racusio vel districtu audeat vel presumat modo aliquo vel ingenio ellevare in sua barca vel aliter aliquem sclavum totius regni Sclavoniae in aliqua parte dicti legni causa traducendi illum Ragusium vel portandi in aliqua loca sive portus ubi est publicus mercator sub poena ipperum 25 pro qualibet vice. Ibid. X.

[16] Bersa. Op. cit. st. 17.

Digitized by Google

u susret dogje kmetu bez okrnjiti pravo vlasnika. To nam posvjedočuje vrhovna odluka br. 7430 godine 1815. (Land- Vers. g. 1836. str. 68). Tom se odlukom pridržavala krepost starih zakona i običaja, kao i broj nadnica bezplatnih na Carini, ali stegom, ako bi se Carina nalazila 5 sati daleko od kuće kmeta, ovaj nije bio dužan poći na rabotu. Kao radnja uračunalo bi se i putovanje do Carine i obratno. Takogjer pridržana bila i odluka senata dubrovačkog 29. marta 1800., odnoseća se na hranu za doba rabote. Ali ukinute su bile sve ugovorene kazne u slučaju prestupka, koje kazne jedino odnosna vlast bila je pozvana da udari iza redovitog postupka.

Zabranjeno je bilo samovoljno primati kćeri kmeta u službu.[17]

Najvišom odlukom 26. aprila 1817. proglašenom gubernijalnom naredbom br. 85557/17 (Land. Ver. 1844. str. 81) dozvoljavalo se 3 dana radnje svake nedjelje, ali ta radnja nije morala prekoračiti 90 nadnica već dozvoljenih.

Dvorskom odlukom 25. oktobra 1820. br. 30.887 (Land. Reg. Dekret br. 20.544 d. J.) bilo je odregjeno, bez uštrba prijašnjoj odredbi, da, ako je Carina bila udaljena za 5 sati od kmetove kuće, radnja mogla se obratiti u naknadu, te, ako vlast nebi mogla bila u tome složiti stranke, stalo je u njenoj vlasti odlučiti u predmetu, te zabilježiti novčanu naknadu.

Pokrajinskom odlukom dneva 7. augusta 1827. br. 14.686. bijaše zabranjeno, kad bi se kod upravne vlasti sklapljale pogodbe, da se prekorači broj 90 nadnica, ali nije bilo rečeno, ako bi stranke svojevoljno premašile taj broj, da bi pogodba postala nevaljana.

Previšnjom odlukom 4. februara 1836. prenešenom u dvorskoj okružnici 13. februara 1836. br. 3684 i u pokrajinskoj okružnici br. 3408 D. J. (Land. Ver. str. 68) naknada mjesto radnje bila je odmjerena u godišnjih 10 for., ili u 9 dana zasebne radnje, uračunavši u ove i put, t. j. vrijeme, uloženo u putovanju do Carine i nazad. Ali nije bila zabranjena druga pogodba megju strankama.

Glede nadležnosti rasugjivanja u slučaju kakvog spora, izvršenja osude itd. vladala su slijedeća obična pravila.

Pokrajinskom odlukom 25. jula 1818. br. 4410 bila je pripoznata nadležnost upravne vlasti u svim sporovima, pa i odnosno naknade osobne radnje.

Prvomolbeni sud bijaše pomiriteljni sudac, kašnje, po uvedenju, državne preture.

Sa istom odlukom nadležnost bila je protegnuta i na odnošaje izhodeće od polovničke pogodbe. Nego odluka kaže : „Colonici" te je sva prilika, da se tim htjelo reći kmestvo.

Odlukom pokrajinske vlasti 22. decembra 1818. br. 20.202 pitanje nadležnosti bilo je riješeno na način, da, kad bi se ticalo trajanja ili tumačenja

[17] isti : Op. cit. § 23.

Digitized by Google

jedne pogodbe, dakle parnice kakve, stvar nije više potpadala nadležnosti upravne oblasti. Zatim, pokrajinskom odlukom 27. novembra 1820. br. 20.544 ustanovljena je u prvom stepenu Pretura, u drugom Poglavarstvo, a trećem pokrajinska vlast.

Odlukom 24. augusta 1824. br. 13.633 pokrajinske vlasti bilo je odregjeno, da parnice za utjeranje danka, zastala za tri godine (koje pravo moglo je potpasti zastarijelosti) ne spadaju pod nadležnost upravne vlasti, što je i potvrgjeno bilo odlukom 7. augusta 1827. br. 14.686 pokrajinske vlasti.

Dvorskom odlukom 15. maja 1827. br. 13.410 uvrštenom u pokrajinskoj odluci 5. juna 1827. br. 10.768 bilo je naregjeno, u slučaju kad bi kmet zametnuo parnicu proti gospodaru, da je nadležna upravna vlast rasuditi o sporu.

Dvorskom odlukom 15. maja 1827. br. 13.410 uvrštena u pokrajinskoj odluci 5. juna 1827. br. 10.768 bilo je naregjeno, u slučaju kad bi kmet zametnuo parnicu proti gospodaru, da je nadležna upravna vlast rasuditi o sporu.

Dvorskom odlukom 20. augusta 1830. br. 18.841 prenešenom pod br. 17.940 pokrajinske vlasti, bilo je odregjeno, da pravde, radi zastarijelosti naknade, ne spadaju u nadležnost upravne vlasti, već jedino za tekuće i za buduće dohotke.

Preko postupanje za smetanje posjeda bijaše uvedeno previšnjom odlukom 2. marta 1830., koja bi proglašena okružnicom pokrajinske vlasti 9. novembra 1830. br. 22.534 (Land. ver. 5524) § 1. bila je uvedena nadležnost gragjanskoga suda, i nadodatno naregjeno, da u parnicama izmegju kmeta i gospodara u području dubrovačkom, odnosećim se na osobne ili nepokretne obvezanosti, dok traje posjed, nadležna bijaše suditi upravna vlast.

Iz sadržaja ovog zakona dade se izvesti slijedeće:

Prvo, da upravna vlast jedino bijaše nadležna da sudi odnosno kmestva, ali ne glede polovnika i uvjeta. Drugo, da se nadležnost gragjanskog suda protezala na svekolike sporove spomenute u onom zakonu, izim onih kmeske naravi, koji su ostajali pod nadležnošću upravne vlasti.

Okružnicom pokrajinske vlasti 6. decembra 1843. br. 27.090 preko postupanje bijaše uvedeno za cijelu Dalmaciju, dakle i za dubrovački kotar, ali sporovi kmeske naravi nijesu se spominjali, te nam i ova okolnost dokazuje, da je kmestvo ostavljeno bilo nadležnosti upravne vlasti.

Ograničenje nadležnosti upravne viasti na samo kmestvo, bijaše preporučeno odlukom 31. juna 1870. br. 7629 pokrajinske vlasti, koja odluka docnije bijaše ukinuta.

Odlukom 5. septembra 1826. br. 15.305 pokrajinske vlasti bijaše naregjeno, da postupak bude skraćen, s toga da se izključuju dugotrajna obrazloženja, da se ne primaju pripravljena pismena izvedenja i da branitelji

Digitized by Google

budu izključeni, a osuda, po mogućnosti, da bude odmah iza rasprave proglašena, ili najdalje za tri dana kašnje.

Odlukom 26. jula 1818. br. 4410 kokrajinska je vlast naredila, da ovrha i prodaja pokućstva bude provedeno sa strane upravne vlasti kao ovršno srestvo.

Okružnicom 7. augusta 1827. br. 14.686 opominje se, da pogodbe izmegju gospodara i polovnika imaju se sklopiti gragjanskim putem.

Previšnja odluka 26. aprila 1817. u proturiječi sa onom 1815. odnosećom se na kazni, odregjuje, kad se odluka nebi mogla izvesti, da bi težak imao biti kažnjen od 1 do 8 dana tamnice, pa u slučaju, da ovo prisilno srestvo nebi ničemu pomoglo, poglavarstvo bi ovlašteno bilo da težaka prisili na izvršenje osude, proti kojoj poglavarstvenoj odredbi nije bio pripušten utok. A svaku uzbunu imalo se kazneno pedepsati.

Odlukom 28. februara 1844. br. 3695 (Land. Ver. str. 80) pokrajinske vlasti naregjivalo se, da težak o sebi uzdrži trošak za hranu u tamnici, a kad bi taj trošak uzdržan bio od države, težak morao ga je naknaditi.

Eto u kratko naveli smo sve, što je austrijska vlast pronašla da odredi u pogledu odnošaja postojećih izmegju kmeta i gospodara, nu, akoprem sve ove odredbe bijahu dobre[18] za kmeta, ipak one nijesu od dotičnih vlasti nikad bile primjenene. Ali, kako se nama čini, bilo je sa svim lako upasti u bludnju u tako zapletenom predmetu, koji se je osnivao na tisuć godina stare povjesti i običaja jednog naroda, koji je imao svoj posebni izvorni način življenja i zakonotvorstva vlastite vrsti, pa to zavelo stranputno i najoštroumnijeg stranca zakonodavca.

Zato, a da se podade temeljito mnenje o predmetu, imalo se je proučiti za najprije stare običaje i zakone, onda ustanove i stare presude, kojih imade na hrpe u arhivima, i tako sabrati važan materijal o predmetu, što dotični činovnici ili učenjaci, kojima je bila povjerena zadaća, propustiše da urade. A pošto se bavimo o težaku,[19] napomenuti nam je, da povjerenstvo, sastavljeno od 13 veleposjednika, pod upravom proveditura Dandola, upravilo caru Napoleonu spomenicu na 4./4. 1807., u kojoj stojaše: „Come allora il contadino della Dalmazia godesse fra tutti quelli d'Europa, e condizioni migliori e piú larghe prerogative". Dubrovački težački odnošaji bili su uzeti pod različitim vidom. Na primjer g. 1818. neki okružni poglavar bio je predložio starijoj vlasti, da obrana kmeta bude povjerena podaničkom branitelju, kako je to običaj u austrijskim nasljednim zemljama. Nego, odlukom 18. jula 1818. br. 4410 zemaljska vlada, iza kako je stvar proučila, odbila je taj predlog navodeći, da težaci dubrovački ne mogu se sravniti sa njemačkim, jerbo u cijelom dubrovačkom okružju nema niti suda niti

[18] Dr. Smirich: rel. cit. str. 147.

[19] Bersa, op. cit. str. 4.

Digitized by Google

inače podložnosti gospodaru, niti da izmegju gospodara i kmeta postoji ma kakve podaničke sveze, što jasno izvire iz okolnosti, da § 284. gr. z. bijaše proglašen kao neuporabljiv u Dalmaciji.[20] pošto, kako to jasno dokazuje dvorska odluka 16. augusta 1816. br. 1277 (in. Just. Ges. Saml.), u Dalmaciji, težaci ne stoje pod gospodskim jarmom.

Upravna vlast pako pronašla je shodnim, da ustanovi jedno povjerenstvo, zadaćom da prouči odnošaje postojeće izmegju gospodara i kmeta te podnese svoje predloge. Ovo povjerenstvo, iza kako je stvar proučilo, našlo je shodnim da predloži, da sporovi, koji bi nastali izmed gospodara i kmeta, budu riješeni od gragjanskog suda, te obrazloženo to mnijenje bilo priopćeno, izvješćem 31. marta D. J. br. 493/P. o. c., ministarstvu nutarnjih posala. Iza kako smo ovo naveli, red nam je proći na drugo i uprav, dali je uporavljiva u dubrovačkom okružju, Carska povelja 7. septembra 1848. Članci 1, 2, 3, koji sadržavaju ravnajuća načela a glase:

§ 1. Podanička sveza i zaštitno poglavarstvo kao što druge u savezu s njima stojeće zakonske naredbe ukinute su.[21]

Kako izvire iz gori navedenog, osobito iz vrhovne odluke 16. augusta 1816. br. 1277 (Just., Ges. Saml.) u Dalmaciji ne opstoji nikakovih podložničkih odnošaja, pa s toga i ne može biti govora o ukinuću onoga, što ne opstoji.

§ 2. Zemljište i temelj (fondamento) moraju se rasteretiti i svaka razlika izmegju gospodarske (dominikal) i kmeske (rustikal) zemlje biva ukinuta.

Težačke poboljšice (coloni, contadini, fittuali) kako ovgje opstoje, nijesu kao teret oslonjene na zemljište i temelj (fondo), nego su prihodi, koje su se polovnici i kmeti izrično ili mučke obvezali platiti. Po odnošajima, postojećim u Dubrovniku, gospodar je vlasnik zemljišta ili kuće, dočim po okolnostima, navedenim u Povelji 7. septembra, on bi se morao smatrati kao obvezanik. Suviše pak prihodi, što odgovaraju polovnici i kmetovi, nijesu tereti, koji su naslonjeni na zemlji, već su dohotci zemlje, pa se ne može poduzeti rasterećenje u smislu pomenute Povelje.[22] Inače mogao bi se smatrati i isti najam, kao teret zemlje, te putem rasterećenja najmovoditelja stvoriti gospodarom zemlje, koju je uzeo u najam. Razlike megju gosposke (dominikal) i kmeske (rustikal) zemlje, kako su specifici-

[20] Vrhovni Sud u Beču u osudi 16. augusta 1816., br. 1277. izrazio se ovako:

„Da es in Dalmatien keine, in dem Bande der Unterthänigkeit gegen ihre Herrschaften stehende Bauern gibt, und für die dortständigen Bauern keine besondern politischen Vorschriften bestehen, ist auch der § 284 des All. B. G. B. für Dalmatien unanwendbar".

[21] Namjesnik baron de Tursky okružnicom 23. novembra 1848. Br. 24.681 razglasio je, da, zakon o rasterećenju zemlje glede odnošaja postojećih megju gospodara i kmeta, nije uporavljiv.

[22] Dr. Smirich: Izvješće 12. novembra 1874. Br. 7903.

Digitized by Google

rane u drugoj kitici rečene povelje, jesu temeljite u koliko su one lenske naravi, ali buduć da kod nas nije nikada opstojao Dominum (Herrschaft), ne može biti ni govora o ukinuću. Sva razlika, koja postoji u Dalmaciji odnosno obradjivanju zemlje i razmjerju prava, sastoji se u tome, da li zemlja biva obragjena na korist gospodara ili ne, a u ovom potonjem slučaju, da li je bila ustupljena kao polovica ili najmovina. Ali u oba ova slučaja vlasništvo ne da se razdijeliti.[23]

Svi tereti, osnivajući se na podaničke odnošaje, te naslonjeni na podaničke zemlje, kao i službe, d o n a t i o svake vrsti, osobito pak vlastelinstvo, nadvlastitosti desetina (Zehent), zaštita (Schutz) nadglednika (Vogt) vinograda vlastelinskih, ukinuta su. Isto tako i prava seoske vlasti, dolazeća iz posjeda zemljišta, osobna prava radnja u sućanstvo i primanje novčanih naknada. K tomu bile su ukinute sve pristojbine, koje su se morale plaćati u slučaju nastalih promjena bilo za života gospodara, ili usljed njegove smrti.

Dakako u Dalmaciji nema niti sveze podložničke niti vlastelinske nadvlastitosti (Dvorska naredba 16. augusta 1816. br. 1277 in der Jus. G. Saml.) te nema po tome niti tereta izhodećih iz tih odnošaja.

Napokon u Dalmaciji nije nikada opstojala desetina, zaštita, vlastelinski vinogradi, odnošaji izhodeći iz seoske vlasti, prava zahtjevanja radnje u sućanstvo ili plaćanja naknade, baštinski sud vlastelinske gospoštine, niti je ma koja osoba privatna imala pravo da pobira pristojbine u ime izmjene.

P r a v o s j e č e d r v a i p a š e b l a g a.

Pravo sječe drva i paše blaga imade se smatrati kao dodatni odnošaj kmestva. Istina, težak je imao pravo usjeći drva za kućnu potrebu u gospodarevoj šumi i pasti blago po ledini svoga gospodara, ali to pravo, za koje se nije ništa plaćalo, imade se smatrati kao propuštenje, dočim poklon, strogo shvaćen, odnosi se samo na uživanje vrtla.

Mi nećemo potanko navagjati, kako su naši sudovi shvaćali pravo kmeta da sječe drva u gospodarevoj šumi za kućnu potrebu, nego ćemo spomenuti, što o tome kaže vrhovni sud bečki: Jus lignandi smatrati je kao osobno pravo služnosti pripadajuće kmetu kao težaku zemlje, koje pravo ne može stvoriti nikakvo realno pravo".[24]

Za doba republike, u Dubrovniku živilo se patrijahalno, te je vlastelin bio otac, savjetnik, pomoćnik, dobročinitelj svoga kmeta u svakom slučaju. Dubrovački kmet nije nikada bio rob. „Glebae Adscriptus," te gospodar (padrone) nije nikada imao pravo da sudi po sebi svomu kmetu „contadino",

[23] Dr. Steiner, Ver. 23. septembra 1851., br. 36.

[24] Osuda Vrhovnog suda u Beču 14. januara 1908., br. 15.248/7.

Digitized by Google

polovniku „colono". U Dubrovniku „padrone" vlasnikom mogao je biti koji mu drago gragjanin i da nije bio vlastelin.

Ovgje treba nam spomenuti nešto važna iz osude 5. juna 1620. t. j. veleposjednik i ujedno plemić nije mogao da postane polovnikom, bilo to usljed kupovine ili drugim kojim načinom, budući da polovnička i kmeska pogodba u sebi su sadržavale neku vrst podložnosti prama vlasniku, koji je mogao biti koji mu drago gragjanin ili pučanin, dočim plemić, kao takav, bio vazda smatran slobodnim čovjekom u svakom pogledu, pa ni po zakonu ni po običaju nije mogao da bude drugome podložan, koju podložnost pako nijedan dubrovački patricij nebi mogao da trpi.[25]

Radnja uložena na gospodarevu Carinu, ne bijaše nikada bezplatna, dapače uvijek je bila nagragjena. Običajni nadničari uživali bi nadnicu, dočim polovnik ili kmet uživao bi kuću bezplatno, koju bi gospodar za njega sagradio i terete podnosio. Kašnje, kako već spomenusmo, kad je imao prenijeti se dalje od svog prebivališta, dobio je otštetu za najam i hranu u naravi ili u novcu, a katkada i nešto u ime plaće.

A sada nastaje pitanje, da li su ovo znakovi lena ili podložnog odnošaja, ili samo pogodbe o nasljednom zakupu? Imade li u tome znakova podijelnog vlasništva?

Na sva ova pitanja nama je odgovoriti niječno. A svak, koji prouči sve po nama do sada navedeno, doći će do zaključka, da u vlasnikove ruke ostaje uvjek potpuno vlasništvo i zemalja i kuće, a da polovnik ili kmet nije drugo već držalac.

Pri koncu dakle ta pogodba nije ništa drugo, već pogodba gragjanske naravi, koju su stranke dobrovoljno sklopile, i koje se mogu u svako doba po volji riješiti. A u slučaju kakve razmirice s obzirom na ovu pogodbu, nadležan je suditi gragjanski sud, te gospodin presjednik okružnog suda u Dubrovniku A. pl. Ivellio o njoj se ovako izrazio: „Quei dicasteri centrali, ili governo provinciale e la magistratura giudiziaria proclamarono sempre altamente essere quello (kmestvo) un istituto del piú puro diritto privato, una relazione che non scema per nulla la pienezza della proprietá."[26]

---

[25] Bersa, op. cit. str. 43.

[26] Lettera 15. januara 1876. al redattore del „Nazionale" in Zara.

Digitized by Google

Nešto o posjedovnoj zaštiti.

Priopćio dr. Ernesto Čimić, kr. sudbeni pristav.

A. V. podigao je protiv M. i T. M. tužbu radi smetanja posjeda prava služnosti crpanja vode iz njihova bunara temeljem činjenice, što je on lanjsko cijelo ljeto iz tog bunara vodu crpao i što su oni s njega odnijeli uže i kablić, te tužitelju izjavili, da iz tog njihovog bunara ne smije više vodu crpsti.

Tuženici su sve to priznali, a kao motiv smetanju naveli, da se tužitelj s njima pravda.

Na prvom ročištu, odredjenom na tu tužbu, sklopiše stranke nagodu. Tuženici bili su na ročištu u pratnji odvjetnika, pa kad je sklopljena nagoda diktirana u zapisnik, opirao se je zastupnik tuženih tome, da se u zapisnik uvrsti, da su tuženici smeli tužitelja u zadnjem i mirnom posjedu p r a v a služnosti crpanja vode, jer da tužitelj nije u posjedu nikakova p r a v a, već da je u posjedu samo i z v r š a v a n j a tog prava, a motivirao je to tim, da bi tuženicima to priznanje prava služnosti, dano u zapisnik, škodilo kod negatorne tužbe, koju žele protiv tužitelja podići.

Prema tome zahtjevu tuženičkog zastupnika stilizirana je doista nagoda onamo, da su tuženici smeli tužitelja u posjedu i z v r š a v a n j a prava dužnosti crpanja vode, a učinjeno je to za to, da se ne mogu tuženici ništa žaliti na postupak i susretljivost suda, da nagoda bude doista perfektna a da se izbjegne eventualnom daljnjem parničenju stranaka, koje bi se bilo nastavilo radi tog različnog shvaćanja posjeda prava, koje je izbilo izmedju zastupnika tuženih i suda.

U toj gore opisanoj stvari primio sam baš ja sam tužiteljevu tužbu u zapisnik, a zahtjev njezin stilizirao sam, kako je gore istaknuto, onamo, da su tuženici smeli tužitelja u zadnjem i mirnom posjedu p r a v a služnosti crpanja vode. Tako sam to činio vazda do sada, kadgod se je radilo o posjedu prava, a držim, da sam u tom pogledu postupao posvema korektno, kako ću to niže dolje pokušati i dokazati. Istodobno ću razložiti, da su mišljenja zastupnika tuženih u gornjem prikazanom slučaju, kao i mišljenja onih, koji se s njim slažu — jer sam već i prije na takav slučaj naišao — pogrješna.

Posjed stvari jest odnošaj, po kojem osoba drži stanovitu stvar u svojoj faktičnoj vlasti s voljom, da ju drži kao svoju vlastitu (§ 309. o. g. z.).

Za posjed stvari traži se dakle: f a k t i č n a v l a s t nad stvarju, po kojoj se može po volji i isključivo stvarju raspolagati. t. zv. d e t e n t i o,

Digitized by Google

corpus, te volja tu stvar imati kao svoju t. zv. animus rem sib habendi, possidendi, animus domini. To je t. zv. juristički posjed.[1]

Kod posjeda stvari ne radi se dakle ni o čem drugom nego samo o faktičnoj vlasti osobe nad stvarju bez obzira na to, dali ta osoba imade naslov za taj posjed ili ga ne ima, bez obzira, da li se ta faktična vlast nad stvarju temelji na pravu ili ne. To se jasno vidi iz ustanova §§ 309., 314., 315., 339. i 345. o. g. z.

S obzirom na to stječe se posjed stvari neposredno ili posredno već prema tome, dali se stječu stvari, koje nijesu ničije, ili pak one, koje se nalaze već u vlasti nečijoj (§ 314. o. g. z.;) a s obzirom na ustanovu §§ 315. i 317. o. g. z. stječe se posjed i jednostrano (samovlasno) ili dvostrano već prema tomu, dali se stjecanje osniva na jednostranom djelovanju onoga, koji stječe, ili pak na privoli onoga, od kojega se posjed stječe (traditio).[2]

Prema ovom razlikovanju načina stjecanja posjeda stvari, razlikuje se stjecanje posjeda stvari pokretnih i onih nepokretnih, o čemu govore ustanove §§ 312., 314. i 315. o. g. z.

Ne ću, da o tom ovdje pobliže razlažem, jer mi to nije ni svrha, a što sam do sada gore spomenuo o posjedu stvari, spomenuo sam radi razjašnjenja daljnjeg razlaganja, s kojim je to u nekom savezu.

I prava, ili kako to veli § 311. o. g. z. netjelesne stvari, mogu biti predmetom posjeda (iuris quasi possessio).

U posjed njihov ulazi se tako, „da se tko služi njima u svoje ime (§ 312. o. g. z.)". Posjednik prava jest dakle onaj, koji izvršuje sadržaj dotičnog prava s voljom, da to pravo vrši kao svoje. Pretpostavlja se naravno samo sobom, da dotično pravo može biti u opće predmetom posjeda (§ 311. o. g. z.).

Kao što se kod posjeda stvari ne gleda na to, dali dotični posjednik ima pravo na taj posjed li ga ne ima, tako se ni kod posjeda prava ne radi o tom, da li se posjed odnosi na pravo, koje je posjedniku priznato, ili pak samo na to, da dotični posjednik vrši sadržaj nekog prava bez obzira, da li mu to pravo pripada ili ne. Posjednik prava, pripadalo mu ono ili ne, vrši sve one ovlasti, uživa sve one koristi, koje su s tim pravom skopčane i koje mu pravni poredak priznaje.

Prema ustanovama §§ 314., 315. i 317. o. g. z. stječe se i posjed prava kao i posjed stvari neposredno ili posredno; jednostrano (samovlasno) ili dvostrano (iuris quasi traditio).

---

[1] Krainz: System I. § 167. izd. 4.; Stubenrauch: Kommentar I. str. 377. i slijed. 8 izdanje.

[2] Krainz: cit. § 171. i slijed.; Stubenrauch: cit. str. 384.

Digitized by Google

Iz ovog razlaganja vidi se, da posjednik stvari drži stvar u svojoj vlasti, baš kao što ju drži i njen vlasnik, te može s njom neograničeno raspolagati, dok posjednik prava prema tome, o kakovu se pravu radi, ili drži stvar kao i posjednik stvari (corpus possessionis isti je kao i kod posjeda stvari), jer mu je to potrebno, da uzmogne vršiti sadržaj dotičnog prava (n. pr. osobne služnosti), ili pak samo utječe na odnosnu stvar u odredjenom nekom pravcu, da od te stvari iscrpi one koristi, koje odnosno pravo daje (n. pr. služnosti zemljišne).[3]

Prema ustanovi § 313. o. g. z. „služi se tko pravom, ako on od drugoga ište što kao dužnost, i ovaj mu to čini ; zatim ako se tko služi na svoju korist tudjom stvari s dopuštenjem onoga, čija je ; najposlije, ako tko po tudjoj zabrani propusti što, što bi inače imao pravo učiniti".

Radi se najme o razlikovanju prava afirmativnog, negativnog i onoga zabrane. Jedno, drugo i treće to pravo može se steći, s obzirom na ustanovu § 315. o. g. z. ili jednostrano ili dvostrano, t. j. bez obzira na volju onoga, protiv koga se dotično pravo stječe ili pak voljom dotičnika,[4] a to baš dokazuje, da se može stanovita osoba služiti stanovitim pravom bez obzira, da li joj to pravo pripada ili ne pripada, ona može izvršivati sadržaj nekog prava bez znanja i privole dapače i protiv volje onoga, protiv koga ga vrši. Takova je osoba u posjedu odnosnog prava, jer faktično vrši za sebe sadržaj tog prava.

Prema stilizaciji ustanove § 313. o. g. z. mogao bi tko držati — (u praksi svojoj sam se osvjedočio, da i drže) — da se posjed prava može steći samo s privolom onoga, protiv koga se dotično pravo stječe, dakle dvostrano, nu protivno tome dokazuju ustanove § 314., 315. i 345. o. g. z.[5] Tako stječe posjed prava služnosti kolnika i onaj, koji i bez znanja i bez privole vlasnika vozi preko zemljišta ovoga na svoje ; a posjed prava služnosti ne dizati kuću višom, ako se vlasniku kuće na tužbu susjeda sudbeno zabrani podizati tu kuću višom i t. d. I u takovim slučajevima stječe se posjed prava i onda, ako protivnik i neće, da na to pristane.

Kad se pako tko već nalazi tako u posjedu bilo stvari ili prava, ne smije nitko, da taj posjed samovlasno smeta. To zahtjeva opći interes, te javni mir i poredak pa stoga i ustanove §§ 19., 339. i 344. o. g. z. daju posjedniku pravo, da se u posjedu svome brani proti svakom samovlasnom zadiranju u njegov posjed.

Ako se sada vratimo na naš gornji praktični slučaj, pa gornje razlaganje primijenimo na nj, tad stoji neoboriva činjenica, da je tužitelj crpajući vodu

---

[3] Dr. F. J. Spevec: Posjed stvari itd., str. 19 i slijed.

[4] Krainz: cit. §§ 171. i 176.; Stubenrauch: cit. str. 384 i slijed.

[5] Dr. Spevec: cit. str. 20.

Digitized by Google

iz tuženičkog bunara izvršivao sadržaj prava dužnosti crpanja vode, a budući, da je on to činio za sebe i u svoje ime, bio je on u posjedu samog tog prava služnosti (§ 312. o. g. z.), a kad je on u posjedu prava, valja da se u posjedu istog štiti.

S obzirom na ustanovu § 57. zak. od 8. svibnja 1890. jest konačna odluka a isto tako i nagoda u postupku radi smetana posjeda samo provizorno sredstvo zaštite, jer se tuj radi samo o tom, da nitko samovlasno ne dira u odnošaje, koji faktično postoje i da si nitko sam pravde ne kroji, već ako drži, da je on po kojem tom odnošaju povrijedjen u svome pravu, imade podići tužbu i redovitom parnicom dokazati svoje jače pravo, pa tek ako mu ga sud prizna, tad će tek sud na temelju svog pravorijeka taj faktični odnošaj promijeniti (§ 1. zak. od 8. maja 1890.).

Čim se imade izvršivalac sadržaja nekog prava smatrati posjednikom tog prava, opravdana je i nagoda, koja se u postupku radi smetanja posjeda sklopi, onamo, da se tužitelj šititi u posjedu prava, pa kad tuženik u nagodi priznaje, da je smeo tužitelja u posjedu odnosnog prava, ne priznaje tim, da bi tužitelju odnosno pravo pripadalo, niti se tuženik tom svojom priznajom odriče temelja za svoju eventualnu redovitu tužbu, jer, ponovno naglasujem, ovdje se radi o pukom faktičnom odnošaju osobe napram stvari bez obzira, dali se taj odnošaj osniva na pravu ili ne. Kad se dakle kaže, da se tko nalazi u „mirnom i faktičnom posjedu prava", ne priznaje se tim, da je njegov posjed pravni posjed odnosno posjed zakonit (§ 317. o. g. z.), već se samo veli, da je on u posjedu tog prava, t. j. on izvršuje sadržaj odnosnog prava, a da se ne obazire na to, dali on to vrši na temelju kakova naslova ili ne.

Protivnici ovog mišljenja, koji hoće, da se naročito istakne, da se posjednik ima zaštititi u posjedu „izvršivanja" odnosnog prava, zaboravljaju, da se kod posjeda radi lih o faktičnom odnošaju te miješaju faktum sa samim pravom.

Oni najme hoće da luče posjed p r a v a od posjeda i z v r š i v a n j a p r a v a, gdje bi posjed prvog bio osnovan na naslovu, a kod posjeda izvršivanja prava to ne bi bio slučaj. Nu to razlikovanje sasma je bez temelja, jer — kako sam gore naveo — posjednik nekog prava — temeljio svoj posjed na naslovu ili ne temeljio — izvršuje sadržaj tog prava, on to pravo vrši, on uživa sve koristi, koje to prvo pruža, jednom riječju : on to pravo posjeduje bez obzira, dali mu isto pripada ili ne pripada. Pa kad netko tvrdi, da je posjednik i z v r š i v a n j a prava, čini logičku pogrješku, jer zaboravlja, da posjednikom prava može biti samo onaj, koji sadržaj tog prava izvršuje, i da gdje toga neima, da ne ima ni posjednika. Isti takav pravnički nesmisao tvrdio bi i onaj, koji bi rekao, da se nalazi u posjedu d r ž a n j a oranice, jer tko drži oranicu za sebe u svojoj vlasti, posjednik je njezin ; tko

Digitized by Google

izvršuje sadržaj nekog prava za sebe, posjednik je tog prava. Riječ i pojam posjeda sadržaje u sebi držanje — kod posjeda stvari, a izvršivanje sadržaja prava — kod posjeda prava, pa kao što se kod posjeda stvari ne stavlja ni u tužbeni petit ni u nagodu oznaka pojma posjeda, tako se ta oznaka ne ima staviti ni u tužbeni petit ni u nagodu kod posjeda prava. Dali postoji posjed stvari ili posjed prava, predmet je rasprave i sudac ima da raspravom ustanovi, postoje li u odnosnom slučaju oba elementa posjeda. Konačna odluka i nagoda samo su rezultat te rasprave, te se u njima imade samo konstatovati, dali je dotični posjed dokazan ili nije, te dali je smetan ili nije, a ne spadaju u njih oznake pojma samog posjeda.

O izpravku pogriešnih površina gruntovno-katastralnih čestica.

Priobćuje Hinko Več, ravnatelj gruntovnice kod kr. hrv.-slav.-dalm. zemaljske vlade.

Ne riedki su slučajevi, da se usljed krivoga tumačenja ustanova naredbe kr. zemaljske vlade, odjela za unutarnje poslove i za pravosudje od 1. maja 1887. br. 5801. (Sbor. br. 53.) odnosno naredbe kr. zemaljske vlade, odjela za pravosudje od 29. novembra 1906. br. 17.712 (Sbor. br. 55.) traže i dozvoljavaju u gruntovnim uložcima promjene površina pojedinih gruntovno-katastralnih čestica, na molbu gruntovnih vlastnika, obloženih samo nacrtom (§. 56. slov. c) grunt. reda), kojega je sastavio civilni (ovlašteni) mjernik.

Pošto takova praksa može imati vrlo štetnih posljedica za interesente, ter poremećuje toli nuždno suglasje gruntovnih i katastralno-zemljarinskih operata, neka nam bude dozvoljeno na ovom mjestu uvodno citirane vladine naredbe pobliže razjasniti.

Gruntovna provedba promjene površina gruntovno-katastralnih čestica traži se u sliedećim slučajevima:

a) gdje se radi o medjusobnoj promjeni površina čestica jednoga te istoga gruntovnoga vlastnika, a promjena se ne odnosi na ukupnu površinu od 50 rali;

b) gdje se radi o medjusobnoj promjeni površina čestica jednoga te istoga gruntovnoga vlastnika, a promjena se odnosi na površinu od više 50 rali u obsegu iste porezne občine;

c) kad se mienja površina koje čestice uslied pogriešne njene izmjere ili oblika, u savezu sa susjednom česticom, drugoga gruntovnoga vlastnika;

d) kad je civilni (ovlašteni) mjernik izmjerom ustanovio, da je površina koje čestice samo za sebe, pogriešno izkazana bila u katastralnom operatu

Digitized by Google

dotične porezne občine, pak je uslied toga prenešena sa pogriešnom površinom i u gruntovne operate ;

e) kad je površina koje čestice u katastralnom operatu valjano izkazana, ali je pogriešno prenešena u gruntovni uložak.

U slučajevima pod a) i b) valja postupati po propisima naredbe kr. zemaljske vlade, odjela za pravosudje od 29. novembra 1906. br. 17.712 (Sbor. br. 55.) t. j. u slučaju pod :

a) kad površina koja se raspisuje, ne dosiže ukupnu površinu od 50 rali, a sastoji iz više čestica, od kojih su neke — unutar obsega razdieliti se imajuće površine, — promjenile svoju težatbenu vrst i obseg, to se takove čestice mogu spojiti sa ostalim česticama iste težatbene vrsti i vlastnika samo tada, ako su istoga pravnoga svojstva, jednako obterećene, te istoga katastralnoga čistoga prihoda, dočim ih valja u protivnom slučaju posebno topografirati.

U slučaju pod :

b) pako, kad površina koja se razdieljuje u obsegu iste porezne občine, prekoračuje površinu od 50 rali, nije nuždno kod čestica ležećih unutar dotičnoga kompleksa, obzir uzeti na dosadanji njihov u gruntovno-katastralnim operatima unešeni oblik, težatbenu vrst i čisti katastralni prihod, već samo na gruntovno vlastničtvo, obterećenje i pravno svojstvo, pak se stoga razdioba može obaviti unutar gore označenih granica, prema faktičnom obsegu i stanju težatbenih vrsti novih čestica u naravi.

Odredbe pod a) i b) učinjene su, jer se u gruntovnici provedene diobe takodjer provesti imadu, temeljem istih nacrta, u zemljarinskim (katastralnim) operatima, radi oporezovanja i suglasja katastralnih i gruntovnih operata, što je — prema propisu katastra — moguće samo tada, ako je nacrt pridonešen po stranci po propisu § 56. slovo c) gruntovnoga reda, sastavljen kako je gore opisano, t. j. da se u slučaju pod a) može provesti u zemljarinskim operatima bez da se na lice mjesta izašalje katastralni tehnički organ (očevidničar), dočim će se u slučaju pod b) prema postignutom sporazumku kr. hrvat. slav. dalm. zemaljske vlade sa kr. financijalnim ministarstvom, — izaslati na lice mjesta katastralni tehnički očevidničar, koji će odnosnu promjenu provesti i u katastralno-zemljarinskim operatima.

U slučaju pod :

c) valja imati pred očima ustanove § 3. uvodno navedene naredbe od 1. maja 1887. br. 5801, koji odredjuje, da kad civilni (ovlašteni) tehnik kod izradnje nacrta povodom diobe ili ciepanja čestice pronadje, da je katastralna izmjera pogriešna, ima pravi položaj oblika, odnosno pravu površinu dotične čestice točnom izmjerom na licu mjesta ustanoviti, ter tu okolnost u nacrtu u opazci posebno i z t a k n u t i, t. j. upozoriti gruntovnu oblast i interesente na postojeću okolnost, radi dalnjega postupka po propisima

Digitized by Google

gruntovnoga reda, buduć se nacrt, potvrdjen samo po ovlaštenom tehniku, ne može smatrati izpravom u smislu §§ 67. i 81.—83. gruntovnoga reda.

Po § 7. zakona od 16.. septembra 1876. (Sbor. br. 80.) odnosno u zakonskoj naredbi c. k. glavnoga zapovjedničtva, kao krajiške zemalj. upravne oblasti u Zagrebu od 5. juna 1879. br. 2087 (List zemalj. uprave komad VI.) o sastavljanju gruntovnih uložaka, imade se posjedovnica gruntovnih uložaka sastaviti, po katastralnom operatu izpravljenom po zakonskom članku VII. od godine 1875. odnosno više citiranoj naredbi c. kr. glavnoga zapovjedničtva, u kojemu su površine pojedinih čestica unešene po točnoj katastralnoj izmjeri, pak je stoga mal ne izključena mogućnost, da bi prvobitna površina koje (ciele) katastralne čestice bila pogriešno obračunana, ili da bi joj bio oblik pogriešno izmjeren, već je moguće, da se je oblik iza katastralne izmjere s bud kojega razloga promienio, ili da je kod odpisa diela čestice počinjena koja pogreška u površini ; pak se stoga vazda može u okviru (obsegu) površine prvobitne (cijele) gruntovno-katastralne čestice konstatovati protupogrieška u površini ili, kod promjene oblika, koja je susjedna čestica taknuta, usljed promjenejnoga oblika izmjerene čestice.

Ovlašteni tehnik će stoga — da se u gruntovnici provesti može promjena površine, — uredjujući po § 3. više citirane vladine naredbe od 1. maja 1887. br. 5801 u nacrt urisati imati sve novim oblikom ili promjenom površine taknute čestice, uz točan navod promienjenih površina, dočim će se imati odnosnoj gruntovnoj molbi priložiti dozvole dotičnih gruntovnih vlastnika kao i onih osoba, koje su eventualno na odnosne čestice stekle u gruntovnici koje pravo, da se zamoljena promjena može u gruntovnici provesti, ter navesti broj gruntovnog uložka u kojemu su čestice upisane, jer se inače — po našem mišljenju, — ne bi mogla dozvoliti gruntovna provedba zamoljene preinake površina.

U slučaju pod :

d) ne može se nacrt sastavljen po ovlaštenom tehniku smatrati izpravom, temeljem koje se — pa i uz privolu gruntovnoga vlastnika —, dozvoliti može izpravak površine koje čestice unešene u gruntovnim i katastralnim operatima, već valja i tu pridonieti uredovnu izpravu, temeljem koje se promiena pogriešne površine dozvoliti i provesti može, u gruntovnim i katastralno — zemaljskim operatima.

Takovu izpravu valja izhoditi po naputku o provedbi zakonskog članka XXII. od godine 1885. izdanog 18. jula 1885. br. 45.055 slovećeg ob očevidnosti zemljarinskog katastra (§ 76. točka f) t. j. interesovana stranka imade slučaj prijaviti kod očevidničara zemljarinskih operata, ter tek na temelju odnosne odluke kr. financijalnoga ravnateljstva, izhoditi gruntovni izpravak površine gruntovno-katastralne koje čestice, u koliko ne bi medjutim, uslied iztaknute prijave, zemljarinsko-katastralne oblasti same ureda

Digitized by Google

radi, temeljem popisa očevidnosti br. I., zatražile izpravak pogriešne površine kod nadležne gruntovne oblasti; o kojemu će izpravku potonja, nakon propisno provedenog gruntovnog postupka, obaviestiti gruntovnoga vlastnika.

Konačno u slučaju pod:

e) kad se opazi, da je površina koje čestice pogriešno upisana u gruntovnom uložku, jer bi po obsegu: u naravi ili urisanom u gruntovno-katastralnoj mapi, morala imati veću ili manju površinu, — imati će nadležna gruntovna oblast putem kr. zemaljske vlade, odjela za pravosudje kao gruntovnog ravnateljstva, podlogom izvornoga gruntovnoga i katastralnoga operata, uredovno konstatovati, kojom je površinom ista čestica unešena u pomenutim operatima, ter prema tomu odrediti izpravak pogriešne površine u odnosnom gruntovnom hložku.

Dva protivna riješenja vrhovnog sudišta u pogledu tužbe za utvrdjenje po § 228. gr. p.

Pod poslov. br. C II. 16 1. aprila ck. kotarskog suda u D. vodila se je parnica izmegju Filipa M. i njegove braće Miloša i Luke M. za utvrgjenje da je jedan dug, što ga je prvi učinio na svoje ime, zajednički megju strankama u parnici, jer da je učinjen na korist svih njih. Drugomolbeni sud bio je odbio tužbu smatrajuć da ne postoje uvjeti utvrgjenja, ali ck. vrhovni sud u Beču riješenjem 9. marta 1905. broj 1777. ukinuo je tu presudu, smatrajuć tužbu po §-u 228. gragj. post. u ovom slučaju potpuno opravdanom. Dotično riješenje je tiskano u Mjesečniku godine 1906. na strani 699.

Kod istog kotarskog suda dogodio se je drugi slučaj, koji je svršio na sasvim protivni način. — Kod težaka u dalmatinskoj Zagori postoji običaj da stariji brat upravlja zajednicom (dok braća živu u zajednici) te stariji brat sklapa više puta i zajmove na svoje ime, ali u korist zajednice, tako da su ti dugovi zajednički i ako dotična obveznica glasi na ime najstarijeg brata. Ovaj odnošaj je postojao megju braćom Matom Z. i Nikolom Z. te se je Mate Z. u korist zajednice, a na svoje ime, udužio svotu novaca kod Šimuna V. i obvezao pogodbom 26. augusta 1895. broj 276. spisa bilježnika A.

Umro je Mate Z. te ostavio više maloljetne djece, a vjerovnik V. počeo je prijetiti ovrhom. Štitništvo maloljetnih baštinika Mate Z. pozivalo je Nikolu Z. da prizna da je ovaj dug zajednički, a to je pokušao i rečeni sud kao pupilarna vlast, nu sve je to ostalo bez uspjeha, jer Nikola Z. nije

Digitized by Google

htio da znade da je ovo dug zajednički izmegju njega i pokojnika. Buduć da je očito potrebno da se ustanovi da je ovo dug zajednički, a baštinici Mate Z. nijesu imali novaca da podmire dug, to su privolom pupilarnog suda putem svog odvjetnika ustali tužbom poo C II. 7 1. septembra kotarskog suda za utvrgjenje da je ovaj dug zajednički u jednake dijele megju pokojnim Matom Z. i živućim Nikolom Z. Tužba je bila prihvaćena u prvoj i drugoj molbi, dočim vrhovni sud u Beču odbio je tužbu i osudio tužitelje da plate tuženicim kruna 252.40 za parničke troškove, a to presudom 15. marta 1910. poslov. br. Rv. IX. 5 9. oktobra radi ovih razloga:

„Molitelj revizije je potpuno u pravu kad, naslanjajuć se na broj 4. § 503. gragj. post. napada držanje prizivnog suda, da nazočna tužba udovoljava svijem zahtjevima, koje zakon postavlja za tužbu za utvrgjenje, kao pravno pogrešno.

Materijalnu potrebštinu tužbe za utvrgjenje sačinjava pravni interes za to, da se što prije utvrdi pravni odnošaj ili pravo koje sačinjava predmet tužbe (§ 228. gragj. post.) pa je dosljedno dužnost tužitelja da navedu činjenice na koje se oslanja njihov interes za skorašnje utvrgjenje, te da naznače dokazna srestva, kojim se namjeravaju poslužiti e da dokažu te svoje činjenične tvrdnje (§ 226. stav. 2. gr. p.). Takav dokaz nije uspio tužiteljima.

Predmet nazočne tužbe sačinjava utvrgjenje da se obveza isplate preuzeta od pravnog prešasnika tužitelja sa rečenom bilježničkom pogodbom odnosi na dug zajednički megju onim, koji se je obvezao na isplatu i tuženikom, da dužnost isplate tog duga pada za jednu polovicu na tuženika pa da je ovaj radi toga dužan, da plati zajedničkom vjerovniku polovicu duga, koja na njega odpada, ili da naknadi tužiteljima polovicu tog duga, za slučaj da bi ga oni vlastitim novcem cijelog podmirili. — Po navodima tužitelja leži pravni interes skorašnjeg utvrgjenja, s jedne strane u tome što tužitelj osporiva pravni odnošaj, koji se ima utvrditi, a s druge strane u ustvrgjenoj prijetećoj ovrsi sa strane tobožnjeg zajedničkog vjerovnika. Nu ni jedna ni druga činjenična tvrdnja ne može da sačini gorispomenutu materijalnu potrebštinu tužbe za utvrgjenje. Samo osporivanje pravnog odnošaja, koji se ima da utvrdi, sa strane tuženika, ne nanosi još nikakvo ugroženje sfere interesa tužitelja, kojem bi se imalo da predusretne sa prikazanjem tužbe za utvrgjenje, upravljene proti tuženikovu stanovištu nijekanja. Time se ništa ne mijenja na opstanku pravnog odnošaja, te se podnipošto ne prejudicira možebitnoj tužbi za davanje. — Ali ni za eventualno otklonjenje ovrhe, koja po tvrdnjama tužitelja prijeti, ne bi se ništa dobilo na korist tuženika sa zatraženim utvrgjenjem, niti bi se ikako udovoljilo njihovom možebitnom interesu da se otkloni ovrha. Prama tobožnjem zajedničkom vjerovniku zahtjevano utvrgjenje presudom ne bi stupilo u

Digitized by Google

pravnu moć (§ 12. gragj. zak.); za njih bi kao i dosad samo dužnik naznačen u bilježničkom spisu ostao obvezan da plati cijeli dug, a samo od ovog zadnjeg, odnosno danas od tužitelja, oni bi mogli eksekutivno da utjeraju cijeli zaostali iznos duga. Zahtijevana izreka u pogledu obveze tuženika da plati zajedničkom vjerovniku polovinu duga ne bi što više ni u pogledu parbenika megju sobom bila ovršiva, dakle prejudicijalna samo za isticanje možebitnog zahtjeva za naknadu tužitelja. Ovaj bi se zahtjev i onda morao da učini ovršivim sa tužbom za davanje radi česa se ne može da uvidi zasto bi se ova jedna pretpostavka njena imala da odluči te već sada da utvrdi sudskim riješenjem. Za ono što se je kazalo bilo je udovoljiti reviziji itd."

Sa ovim svršava meritorno obrazloženje ove druge vrhovne riješidbe i tako vidimo da su dvije parnice sa istim činjeničnim i pravnim pretpopostavkama imale sa strane istog vrhovnog sudišta sasvim protivno riješenje. — U prvom slučaju se nalazi tužba za utvrdjenje podpuno opravdanom, a u drugom se nalazi da fale zakonske predpostavke ove tužbe. Prvo riješenje prikazuje se bez dvojbe opravdanije, jer nema sumnje, da je u ovim slučajevima veliki interes stranke, da se utvrdi da je dug zajednički, a isto tako nema dvojbe, da je potrebno, da se to što prije utvrdi. Veoma je lako platiti dug, kad se imade sredstava, pa eventualno ustati tužbama za davanje po §. 1042. gr. zak. Ali kad se nema novaca da se to učini, već kad se je u siromaštvu i bijedi (kao u ovom drugom slučaju), pa bi se moralo prodati jedan dio stanja da se dug podmiri, mislimo da je jedini način taj, da se proti drugom obvezaniku ustane tužbom za utvrdjenje. Ne može se u ovakvim slučajevima zahtjevati, da dužnik pusti da mu stanje podje na dražbu ili da proda koju nepokretninu e da plati dug (jer drugog načina u konkretnom slučaju nema) pa da onda ustane tužbom za davanje po §. 1042. gr. zak. Nasuprot tužbom za utvrdjenje postiglo bi se to, i za tim se je išlo, da bi drugi dužnik uvidio po sudskom riješenju da je i on dužan da doprinese za podmiru duga i da je ovaj i njemu zajednički, pa kolikogod tvrdoglav bio ne bi se izložio drugoj tužbi za davanje po §. 1042. gr. zak. već bi se dao razlogu i doprinio svoj dio. Potpisanom dužniku bila bi na taj način olakoćena isplata duga, jer bi se skrbio za polovicu duga, a to mu je već mnogo laglje. Ovo bez dvojbe je za njega interes da se što prije utvrdi ovaj odnošaj i ne gledajuć na to da će se zbog siromašnosti tužitelja isplata duga protegnuti na dugo, jer će ovi plaćanjem dobitaka i moljakanjem nastojati da se stvar protegne e da im sve ne propadne, a kroz to vrijeme usljed eventualne smrti štitnice (koja je upućena u stvar) ili svjedoka mogu izgubiti najglavniji način po kojem bi mogli doći do svojeg prava, a mučno bi se ovo moglo otkloniti postupkom po §-u 384. gr. post. i slijedećih.

Štiteć interes maloljetnih podignula se je ova tužba, a došlo se je do tog

Digitized by Google

uspjeha, da je ista bila odbijena a tužitelji osugjeni da plate protustranci kruna 252 i 40 filira. Kad se ovomu pridodadu troškovi što su tužitelji imali za svog odvjetnika i svjedoke, ukupno su pretrpili štetu višu nego što je iznašao cijeli dug, za kojeg su se pravdali, pa kad plate dug, po svoj prilici neće više imati volje da kušaju koju novu parnicu. — Da su tužitelji uspjeli sa ovom parnicom ne bi doduše u glavnoj stvari postigli nikakav ovršni naslov proti tuženiku. Nu presude za utvrgjenje u opće ne sadržavaju koju osudu u smislu prve stavke § 7. ovršnog reda, već samo utvrgjuju postojanje ili nepostojanje jednog pravnog odnošaja ili prava, pa kad bi se odbijalo tužbe po §-u 228. gr. post. s razloga što za stranku ne stvaraju jedan ovršni naslov, onda bi se morale odbiti sve tužbe za utvrgjenje.

Po našem skromnom mnienju dakle više odgovaraju zakonu nazori sa kojih je vrhovni sud izdao onu prvu rješidbu nego ovu drugu i držimo da je ova druga tužba odgovarala uvjetima § 228. gragj. post., pa dosljedno tomu ne uvjeravaju nas razlozi ove druge rješidbe. P. D.

O razvoju krivnje u hrvatskom kaznenom pravu.

Izvadak iz predavanja, što ga je držao u jugoslavenskoj akademiji 17. juna 1910 dr. Josip Šilović.

Hoteći nastaviti ondje, gdje je prestao jedan od prvih naših pravnika novijega doba dr. Marijan Derenčin, kada je prije 30 godina publicirao osnovu kaznenoga zakona, od kojeg se doba nismo u tom pravcu niti za korak dalje pomakli, dok je legislativa drugih kulturnih naroda kroz to vrijeme orijaški napredovala, dao sam se na studije o reformi hrvatskoga kaznenoga zakona.

Djelo Mažuranićevo „Prinosi za hrvatski pravno-povjesni rječnik", na komu budi i piscu i akademiji ovdje izrečena srdačna hvala, potaklo me, da tom prigodom, ako se već ne mogu posve udubiti, bar zavirim u našu davninu i promotrim, kako je naš narod shvaćao pojedini pravni institut.

I tako me evo danas u ovom odličnom sboru, da kažem, kako mislim, da se razvijao pojam krivnje u hrvatskom kaznenom pravu.

U najstarije doba i kod nas je krvna osveta reakcija protiv povrede, najpače života i tijela. Osveta ne pita za razlog, već se ravna po uspjehu ; mjera joj je u veličini boli, uzrokovane napadajem. (Spevec: Wrožda, wrožda i pokora str. 41.).

Mažuranić (l. cl str. 256) misli, da je za dobu, do koje dopiru naši pravni spomenici, sudstvo hrvatsko poznavalo razliku medju čini, koji po-

Digitized by Google

tekoše iz zle namisli i čini, koji potekoše iz nepomnje. Beznamjernoj hudobi da nema u nas jasna traga.

Glede sudaca humanistički školovanih ovo je istina ; ali osobito stariji naši statuti ne obaziru se toliko na zlu namisao, koliko na uspjeh.

Tako vinodolski zakon, kako dobro ističe Leontović (Drevnoe horvato-dalmatskoe zakonodatelstvo, str. 26 i sl.), uzima glavnim momentima kažnjivosti i ubrojivosti delikata vanjska obilježja njihova. Ubijstvo kneževih ljudi može knez na počinitelju, koga uhvati, odmazditi kako hoće (čl. 29). Ako počinitelj pobjegne, plaća pleme njegovo polovinu vražde. Kod ubijstva kmeta, ako se počinitelj uhvati prije, nego li plati vraždu, nastupa ista kazan, kao kod ubijstva kneževih ljudi. Vraždu plaća krivac, a dobivaju polovicu djeca ubijenoga, a polovicu njegovi drugi bliži rodjacii Ako krivac pobjegne, plaćaju za nj polovicu vražde bliži rodjaci, a polovicu djeca (čl. 31.).

U oba slučaja imamo individualnu odgovornost kod odmazde, koja je javna kazan, te se ravna prema krivnji. Kod vražde imademo uz individualnu i kolektivnu odgovornost, te se vražda ravna samo prema uspjehu, jer je došla na mjesto krvne osvete.

Čl. 64. govori o dokazu ozlede, te rabi riječi „za zlu volju", što znači u neprijateljskoj namisli.

O zloj volji govori još vin. zakon u čl. 27., koji radi o uvredi žene time, što joj muškarac s glave skine pokrivaču u zloj volji, t. j. hoteći je uvrijediti.

Trag je krvnoj osveti u odredbi, da se može slobodno ubiti nepoznatoga noćnoga tata, zatečenoga u kradji, ako se ne da uhvatiti.

Da vin. zakon traži za palež zlu nakanu, vidi se iz riječi „položiti" (čl. 62), koja u sebi sadržaje svijesnost. Palikuća kazni se smrću, ako ne može platiti vražde, a i onda ako je više puta počinio palež.

Pobjegne li palikuća, plaća vraždu rod kao kod ubijstva.

Ostatak je staroga osvetnoga shvaćanja (čl. 38), što je na tužbu ovlašten samo oštećeni, koji se kazni, ako ne uspije tužbom, kaznom, na koju bio bio osudjen tuženi, da je kriv.

Poljički statut je u pitanju krivnje napredniji od vinodolskoga, — premda u jednom slučaju normira još odgovornost životinje za usmrćenje i ozledu čovjeka (čl. 105.).

Krvnu osvetu dozvoljava za krv pridnu, t. j. za usmrćenje rodjaka (čl. 36e).

Isto se tako može nekažnjivo uvreda vratiti uvredom (čl. 39a)

Tjelesne javne kazni ograničavale se na krivca, a za vraždu odgovara subsilidiarno i rod krivčev.

Smije se ubiti onoga, koji dodje u Poljicu, da zlo čini, onda onoga, koga se uhvati u kradji, i razbojnika (čl. 26.).

Digitized by Google

Glede tužitelja, koji ne dokaže tužbe, vrijedi što i u vin. zakonu (čl. 69.).

U razlikovanju medju ubijstvom promišljenim i ubijstvom u svadji posve je sličan ruskoj pravdi, koja razlikuje ubijstvo „v razboje" i ubijstvo, „na piru", „v svadje". (Sergejević : lekciji i izsljedovanija po drevnoj istoriji Ruskago prava 3. izdanje 1903., str. 341.)

Poljički statut govori o ubijstvu u svadji (čl. 37a), općenitije od ruske pravde, jer ne spominje povoda svadji, kao što to čini ruska pravda, koja navodi pir, na kome se ljudi napiju i posvade.

Slično ruskome ubojstvu „v razboje" je ubijstvo „zakonom ašašinskim" poljičkoga zakona. Pod ovim ubijstvom razumjeva on hotomično ubijstvo iz zasjede, ili da se ubojica domogne blaga ili koristi, ili da orobi onoga, koga je usmrtio (čl. 45.).

Za ovaj pojam je uzeo polj. statut samo riječ latinsku, ali mu je pridržao slavensko značenje, jer je bliži ruskoj pravdi, nego li talijanskim statutima.

Po Du Cange-u (Glossarium mediae et infimae latinitatis) znači riječ „assassinatus" „Caedes ex improviso, ex insidiis". Prema tomu je assasinat naše današnje potajno umorstvo.

Kod ozleda se ne obazire polj. statut na krivnju, već normira kazan prema veličini ozlede (čl. 35a, 35b).

Kod delikata protiv imovine, koji su dalje od krvne osvete, razlikuje jasno nakanu od nepomnje.

Za nakanu rabi izraze „navlaš", „hote", „zahvaliv se", a za nepomnju „nehote" (čl. 57, 85), dok riječ „grihom" znači i nakanu i nepomnju, jednom riječi krivnju, t. j. grijeh (čl. 32, 84a), 84b, 105).

Grbaljski statut razlikuje nakanu i nepomnju. Ali ne spominje izrično nakane, već ju predmnijeva, dok nepomnju naročito spominje riječima „u nefelj" (neotice) (čl. 1., 114.)

Trsatski statut rabi kod usmrćenja riječi „ki naskoči i da bi ubil" (čl. 20.), koje znače nakanu na usmrćenje. Još je preciznije izražena razlika izmedju nakane i nepomnje kod čedomorstva (čl. 35.), gdje se veli : „Ako bi ka umorila dite, tere ne bi po nesriće : da joj gre glava i onomu, ki bi ju naputil".

„Ako bi ka mat dite u zibele umorila po nemarljivosti i nepomnje : da plati crikve l. 25, a pravde drugih l. 25.

Ovdje normira nakanu negativno. Pozitivno ju normira kod paleža (čl. 44), gdje veli : „Ako bi kuću važgal na zonuda", što znači zasjedno, kako misli Mažuranić (l. c. II. str. 257.).

Od latinski pisanih izvora najstariji su dekreti sv. Stjepana kralja (1001—1028.), koji već razlikuju hotično usmrćenje od slučajnoga (homicidium voluntarium et h. casuale). Mažuranić drži (l. c. II. str.

Digitized by Google

256.), da su ove odredbe potekle iz utjecaja pravnih nazora hrvatsko-slovinskih i panonskih Slovjena.

Statut grada Zagreba od g. 1242. govori samo o usmrćenju s nepomnje, te ga zove u igri (in ludo), bez promišljene zlobe (sine praemeditata malitia). Iz toga se vidi, da nakanu smatra promišljenom zlobom.

Iste riječi rabi i Zagrebački statut od g. 1266. Ovaj je zanimljiv i radi toga, što normira kaznenu odgovornost zemaljskoga gospodina, ako ne povrati pokradjene stvari, ili ne izda zlikovaca, koji orobe ili ubiju putnika ili gradjana zagrebačkoga na njegovom teritoriju. Ova se kaznena odgovornost ravna prema hrvatskom običajnom pravu (iuxta Ducatus Sclavoniae consuetudinem approbatam).

Pod uplivom kanonskoga prava razvila se u Zagrebu, a sigurno i drugdje u Hrvatskoj praksa, da se mjesto kazni, odredjene u statutu za usmrćenje s nepomnje nagodiše stranke onamo, da ima ubojica otići u Rim, tamo ishoditi za svoj grijeh oproštaj i vrativši se kući, to dokazati.

Dubrovački statut ne razlikuje kod usmrćenja nakane od nepomnje (Lib. VI. cap. I.).

Važna mu je ustanova o kazni vražde. Po toj normi, ako Dubrovčanin usmrti podanika kralja Uroša, ne kazni se kaznom smrti, nego ima da plati vraždu od 500 perpera, jer kralj Uroš nije hotio na molbu Dubrovčana napustiti staro običajno pravo i kazniti smrću svoga podanika, koji bi ubio Dubrovčana (Lib. VIII., cap. LVIII.).

Ovo je zanimljiv primjer sukoba staroga slavenskoga shvaćanja sa novijim shvaćanjem naravi kazni.

Hvarski statut, kao ni statuti korčulanski, bračk i, rabski, ni lastovski ne spominju razlike medju nakanom i nepomnjom kod usmrćenja, premda ga kazne smrću.

Kotorski statut (cap. XCI) analogno dubrovačkome kazni usmrćenje Kotoranina smrću, a usmrćenje stranca prema tome, kako njegov zavičajni zakon kazni usmrćenje Kotoranina.

Na namjeru počiniteljevu daje naslućivati samo odredba, koja se odnosi na poticanje na usmrćenje, jer se poticatelj kazni kao i počinitelj.

Šibenički statut počima normu o usmrćenju: „ako koje lice, zaboravivši svoj vječni spas, usmrti koga", iz čega slijedi, da traži barem nepomnju, jer bez nje nema grijeha. (Lib. VI. cap. 59.).

Trogirski statut (Lib. II., cap. 13.), izjednačuje ne samo poticatelja, nego i pomagača sa neposrednim počiniteljem. Budući da se poticanje i pripomoć kazne samo ako su nakanjeno počinjeni, slijedi, da se ovdje radi samo o nakanjenom usmrćenju.

Paški statut govori napose o slučajnim djelima i djelima počinjenim s nepomnje.

Digitized by Google

Spljetski statut, govoreći o usmrćenju, ne spominje ništa o krivnji ; ali ubraja ovamo i nakanjeno usmrćenje i usmrćenje s nepomnje. (Lib. IV., cap. 17.). Onda govori napose o assassinima (de assessinis, cap. 48.), a to su oni, koji se dadu najmiti, da zlostavljaju drugoga. To je dakle nakanjeno naručeno zlo djelo. Nije asasin onaj, koji zlostavlja zlostavljača svojih srodnika.

Kod paleža spominje izrično nakanu riječima „malo animo", „studiose", „malo modo".

Skradinski statut točno luči nakanjeno usmrćenje, naručeno usmrćenje i usmrćenje s nepomnje, te kazni prvo gubitkom imetka i izgonom, kojemu je posljedica bespravnost, drugo smrću, a treće novčanom kaznom (cap. 95.).

Dekret VI. art. § 51. Matije I. (1486.) naziva nakanu „delibrative", „ex praecocepta malitia", „animo deliberato", dakle promišljeno, slučaj naziva „casualiter", a nepomnju „inopinate".

Kod slučajnoga usmrćenja i usmrćenja s nepomnje, može se nagoditi ubojica sa rodbinom usmrćenoga, dok se kod nakanjenog usmrćenja ne može, već se kazni smrću.

Na razvoj kasnijega hrvatskoga i ugarskoga kaznenoga prava od odlučnog bijaše upliva rimsko-germansko, a napose austrijsko kazneno pravo.

Razlog je tome, što ne imadosmo do g. 1852., kada je uveden sadašnji naš kazneni zakon, sustavnoga kaznenoga zakona, već se je pozitivno pravo sastojalo iz pojedinih zak. članaka, običajnoga prava i sudske prakse.

Jak upliv austrijskoga kaznenoga prava na ugarsko i hrvatsko vidi se iz činjenice, što je kazneni zakon Ferdinanda III. za Dolnju Austriju od 13. decembra 1659. preveden na latinski i godine 1667. priklopljen II. dijelu Corpusa Juris Hungarici kao „Praxis Criminalis".

Praxis Criminalis (pars II. act 62.) razlikuje nakanjeno usmrćenje i usmrćenje s nepomnje. Nakanu naziva „malitiose", a nepomnju „ex improviso", „sine malitioso proposito" i „contra occidentis voluntatem".

Znanost je išla preko „Praxis Criminalis", slijedeći kasnije austrijsko zakonodavstvo, te stala razlikovati nakanu direktnu, nakanu indirektnu i nepomnju. To se jasno vidi kod Slemenića (Elementa Juris Criminalis Hungarici, Posonii 1817. § 25.) i drugih.

Još je neposrednji upliv austrijskoga kaznenoga prava u Voj. Krajini.

Senjski statut od g. 1757. (pars II. act. 29.) poziva se na carske konstitucije Carolinu i Ferdinandeu kao na kazneno pravo, što ima da vrijedi u Senju. Prema tome bijaše pozitivno kazneno pravo u Senju navedeni kazneni zakon Ferdinanda III., a kao subsidijarno pravo vrijedila je Constitutio Criminalis Carolina (Peinliche Gerichtsordnung Karl V. 1532.), sve do

Digitized by Google

kaznenoga zakona Marije Terezije od g. 1768. (Constitutio Criminalis Theresiana), koji je uveden u Krajini 1769.

Danas naš narod u svim krajevima razlikuje nakanjeno usmrćenje od usmrćenja s nepomnje, a ovo od slučajnoga.

To se lijepo razabire iz odgovora na pitanje dra. V. B o g i š i ć a (Zbornik, sadašnjih pravnih običaja u južnih Slavena, str. 587. i sl.): Da bi se neki kazniti mogao radi zla djela, treba li da djelo bude učinjeno zlom namjerom ?

U jednom se odgovoru doduše kaže, da narod gleda samo na uspjeh i traži „glavu za glavu", a u nekima da smatra kažnjivim samo nakanjeno usmrćenje.

Ja mislim, da ovi odgovarači nijesu pravo shvatili shvaćanja naroda, kako to dokazuju odgovori iz Stubice, Kotora i Bukovice, osrednje Bosne, Stare Pazove, Strošinaca, Grgusovačkog i Knjaževskog okruga u Srbiji, Ljeskovca i trnovske nahije u Crnoj Gori, gdje svagdje narod razlikuje nakanu, nepomnju i slučaj.

To je najpreciznije izraženo u odgovoru iz Hercegovine, Crne Gore i Boke Kotorske, u kome se točno razlikuje usmrćenje hotice, po nesreći (slučajno) i s lude glave ili obijesti (s nepomnje). Narod ali dobro znade, da je često počinitelj nesreći sam kriv, pak je onda i odgovoran, kako svjedoči ova pjesma:

Tužila se po gori nesreća,
Gorko tuži, suze proljevaše:
Mahniti mi ljudi dodijaše,
Pobudale pa nesreću krive.

PRAVOSUDJE.

A. Gradjansko.

Dosjelošću stečeno pravo suuživanja i služnosti paše (tumačenje §§ 480. 1468., 1469. i 1470. o. g. z.)

Dokaz izpravama (§§ 118.—115. grpp. i §§ 189., 148., 284. grpp.)

Kr. kot. sud u K. u parnici občine Ig., tužiteljke protiv mjestne občine dolj. Š. na priznanje suuživanja i prava služnosti paše u pašnjacima „K. Č." obć. d. Š. spp. izrekao je dana 30. jula 1889. br. 4598. gr. ovu osudu:

Tužena občina d. Š. dužna je priznati tužiteljici općini I. g. suuživanje i dosjelo pravo služnosti paše na pašnjacima „K. i Č." upis. u zz. br. 263.264 pravije br. 261 parcele br. 969.970 i 1046 obć. d. Š., nadalje dužna je dopu-

Digitized by Google

stiti tužiteljici vršenje ovoga prava i gruntovnu uknjižbu toga prava služnosti paše i naknaditi trošak itd.

Razlozi. Tužitelj tvrdi, da je on t. j. njegovi općinari tjerao od vajkada svoje blago na pašu na pašnjake „Č. i K.", koji su upisani kao vlasnost na ime tuženice, te da su općinari tuženice doduše uvijeke ih odbijali i tužena stranka pobijala to pravo, no morala i podlegla je uviek.

Pošto je pak tužitelj to pravo služnosti zagodom više od 40 godina stekao, služeći se tim pravom, te da se učini kraj vjekovitom trvenju, traži, da se to njegovo pravo služnosti priznade i gruntovno uknjiži.

Tuženik poriče, da je tužitelj zagodom stekao utuženo pravo, naime suuživanje paše na pašnjacima „Č. i K.", te poriče, da isprave A—G ad I. to njegovo pravo posvjedočuju i potvrdjuju, nego da mu to pravo pristoji na pašnju „G." i ostalim zakutnim bezimenim pašnjacima, nalazećim se izmedju sela g. i d. Š. te L.; priznaje nadalje tuženik, da su občinari tužitelja usrtali na isti pašnjak, no uvijek su ih odbijali, jer im ne pripada nikakovo pravo.

Uvaži li se, da je ispravama, čiju ispravnost i istinitost nije porekao tuženi A. E—F ad I nedvojbeno dokazano, da su žitelji tužitelja svoje blago tjerali u sve pašnjake izmedju sela d. i g. Š., te L. i to više od 40 godina neprekidno do dana podnesene tužbe;

uvaži li se, da je tuženik podigao tužbu radi podike, braneć tužitelju suuživanje kod istog pašnjaka K. i Č. (K., L., M. ad I);

uvaži li se, da je tuženik podigao tužbu radi smetana posjeda suuživanja istog pašnjaka (N—I), no rješidbama O., P., R. ad I nedvojbeno ustanovljeno, da je tužitelj od vajkada više od 40 god. bio u suuživanju istog pašnjaka;

uvaži li se, da je sudbenim očevidom i mnijenjem dvaju vještaka po § 216. gpp. nedvojbeno dokazano i pridonesenim nacrtima IX i X, da se pod pašnjacima, o kojima govore isprave, A, E—F—I, imadu razumjeti u parbi stojeći pašnjaci Č. i K., a ne zakutni bezimeni pašnjaci, jer takovih nema, niti ih okružuju sela d. i g. Š. i L., već samo utuženi pod imenom: „K. i Č."

na osnovu toga je nodvojbeno dokazano, da je tužitelj po svojim općinarima vršio suuživanje paše više od 40 godina.

Pošto je time ustanovljeno, da je tužitelj svoje pravo trideset godina neuknjiženo § 1470. ogz. dotično četrdeset § 1472.ogz. po svojim općinarima pošteno vršio neprekidno, te time njegov suposjed prava služnosti paše nedvojbeno ustanovljen, to se je moralo njegovoj tužbi glede priznanja prava i unosa u javne knjige udovoljiti (§ 1498. ogz.).

S obzirom na to ukazuje se gornja osuda opravdanom.

Presuda na naplatu parbenih troškova osniva se na § 573. grpp.

Kr. banski stol osudom od 5. februara 1890. br. 24.939 povodom priziva tuženice preinačio je gornju osudu i tužitelja uz preboj parbenih troškova bezuvjetno odbio s tužbom:

Razlozi: Tužiteljica općina I. g. zahtijeva, da joj mjestna občina dolj. Š. prizna pravo služnosti paše na pašnjake „K. i Č.", uknjižene u gruntovnici porezne občine Š. na listu br. 263, 264 pravije 261 pod top. br. 969, 970 i 1046.

Digitized by Google

Ona bi stoga morala dokazati, da je ona kao takova po svojem organu dala pasti svoju (gradsku) živinu na upitnim nepokretninama, česa ipak nije učinila.

Kad pak toga ne ima, onda ona nije mogla ni dosjelošću steći zahtijevano pravo služnosti.

Ako su pak neki pripadnici tužeće općine svoje blago tjerali na upitne pašnjake, to bi oni morali dokazati, da su stupili prije 40 godina u posjed prava služnosti paše, t. j. da su onda, dotično još prije vršili pravo služnosti paše nad upitnim pašnjacima u svoje ime (§ 312. o. g. z.) i da su od onda neprekidno nastavili taj posjed prava služnosti.

Da su od ondašnjeg vlastnika pašnjačkih parcela „K. i Č." izrično zahtijevali dopuštenje za vršenje prava služnosti paše kao dužnost, ili da je vlastnik njihov (pašnjačkih parcela) vršenje toga prava izrično dopustio, to se i ne tvrdi.

Na muče dopuštenje vršenja toga prava (služnosti), ne da se zaključiti, kada se nigdje ne navodi, koji pojedinci su svoje živine pasli na tim pašnjacima (K. i Č.) u izvršivanju pripadajućeg im prava služnosti paše.

Isprave doprinesene za dokaz pravo stvarajuće činjenice, ne sadržavaju ništa o tome, da su tužiteljica ili njezini pripadnici vršili kakovo pravo služnosti upravo na pašnjacima „K. i Č.", kada bi se one i uvažile proti izričnom propisu §-a 137. grpp., odnosno jasnom sadržaju zapisnika od 24. maja 1879. br. 1959. gr.

Iz tih razloga morala se je preinačiti prvosudna osuda i tužiteljica odbiti sa svojim zahtjevom tim više, što se tužba ne obazire ni na propise §§ 474., 477. i 679. zad. st. ogz.

Preboj parbenog troška izrečen je, jer svaka stranka imade za sebe povoljnu osudu.

Kr. stol sedmorice osudom od 9. juna 1892. br. 1199. preinačio je osudu kr. banskog stola u glavnoj stvari i potvrdio osudu prvog suda.

Razlozi: Tužena mjestna občina Š. d. nije porekla istinitost isprava A. C. D. E. F. G. H. i I. na I., niti ispravnost prepisa tih isprava, priklopljenih tužbi občine I. g. de pr. 26. februara 1879. br. 741. gr.

Prigodom ogledbe upitnih isprava, obavljene na ročištu dne 24. maja 1879. označio je zastupnik tužene občine isprave A. C. D. E. F. G. H. i I. na I. doduše kao sumnjive, ali nije naveo niti pobliže naznačio onih sumnja, koje tobože postoje proti vjerodostojnosti i dokaznoj snazi tih isprava u samim parničnim pismima, kako to § 138. grpp. propisuje. Pošto je dakle taj prigovor sumnjivosti ostao neizveden, nema ta okolnost, da izvornici tih isprava nijesu doprineseni bili prigodom usklade spisa — nikakih štetnih posljedica za tuženu občinu, već imadu se izvornici tih isprava smatrati kao istiniti, a doprineseni prepisi kao ispravni (§§ 139., 143. i 284. grpp.).

Iz prenavedenih isprava proizlazi, da je tužeća občina I. g. već god. 1808. vršila pravo paše na pašnjacima sela L., g. i d. Š., a ako se najstarija od ovih javnih isprava, naime naredba c. kr. glavnog zapovjedničtva od 21. maja 1808. br. 2312. pod E—I, ter rješidba zapovjedničtva postojavše c. kr. varaždinsko-križevačke pukovnije od 13. marta 1817. V. 2553./1816. i 523./1817. pod A—I, koja se na prije spomenutu naredbu poziva, u obzir

Digitized by Google

uzme, vršila je tužeća občina pravo paše na rečenim pašnjacima i mnogo prije toga vremena.

Istina, gore spomenute isprave upravnih oblasti pokazuju, da su žitelji sela L., gornji i doljnji Š. tužećoj općini ovo pravo odricali.

No baš glasom ovih naredaba, priznale su pretpostavljene i najviše upravne oblasti tužećoj općini to pravo, ter su ju u izvršivanju istoga i štitile i to na temelju ispitivanoga pravnoga stanja, po kojem je tužeća općina pravo paše na pašnjacima sela L., dolnji i gornji Š. dugotrajnim posjedom stekla, uslijed čega su ove isprave podobne u smislu §§ 113.—115. grpp. pružiti dokaz za ustvrdjeno vršenje posjeda prava paše.

Tako je navedenom naredbom c. kr. zapovjedništva u Zagrebu od 21. marta 1808. br. 2312 pod E—I odredjeno, da se gradjani I. g. imadu zadovoljiti sa suuporabom susjednih pašnjaka sela L., doljnji i gornji Š. (mit der gemeinschaftlichen Benützung der Hutweiden aber sich wie vorhin mit den angränzenden Hutweiden der Dörfer L., gornji und doljnji Š. zufrieden geben müssen. Mit der gemeinschaftlichen Hutweide-Benützung von den Dörfern L., gornji und doljnji Š. können sich die Bürger bei dem geringen Viehstand, so in der Communität besteht allerdings zufrieden stellen, und eine weitere willkürliche Umgreifung auf andere Hutweiden, wie es das Kreutzer Regiment vorstellt, wegen daraus entspringenden Nachtheil für die Grenzer nicht zulässig ist, da hiedurch nur beständiger Anlass zu Streitigkeiten entsteht).

Naredbom postojavše križevačke pukovnije od 20. marta 1817. br. 532 i 1155. dotično 13. marta 1817. br. 2553./1816. i 532./1817. pod A—I odredjeno je pozivom na gore pomenutu naredbu glavnog zapovjedništva i pozivom na postojeće 150-godišnje stanje, da se tužećoj općini suuživanje pašnjaka za svoje nužno domaće blago u imenovane tri općine (sela) uskratiti ne može.

(Der Mitgenuss der Hutweide in den drei genannten Gemeinden nicht verwehrt werden, doch ist die Mitweide nicht dahin verstanden, dass die Bürger ihr Speculations-Vieh, sondern nur das zu ihrer täglichen Subsistenz erforderliche Vieh weiden dürfen).

(Die Bestimmung der Hutweiden bemerkter Ortschaften in wie weit nämlich solche den Commitäts-Bürgern zugedacht werden sollen, ist nach den dargestellten Umständen allerdings unthunlich, und solche bleiben unbestimmt und unabgetheilt beiden Theilen zur gemeinschaftlichen Mitbenützung überlassen).

Naredbom c. kr. glavnog zapovjedništva u Zagrebu od 13. novembra 1867. br. 11.114 pod F—I priznato je uslijed utoka općine Š. tužećoj općini suuživanje pašnjaka ne samo u „G.", nego i pašnjaka L. i gornji i doljnji Š. i to pozivom na naredbu pod E—I i obzirom na nastupivše zaposjednuće, u kojem obziru okolnost, što ovo pravo u gruntovnim knjigama uneseno nije, ne mijenja na stvari ništa, dočim okolnost, da su se odnošaji pomnoženjem pučanstva promijenili tako, da ovi pašnjaci dovoljno hrane više ne pružaju, može povodom služiti regulaciji uživanja paše, ali ne može biti razlogom utrnuća toga prava.

Ova naredba je glasom otpisa istog c. kr. glavnog zapovjedništva od 13. marta 1868. br. 2354 pod C—I od strane opstojavšeg državnog vojnog ministarstva potvrdjena, ter je c. kr. pukovnijsko zapovjedništvo upućeno

Digitized by Google

bilo, da preduzme u sporazumljenju sa I. magistratom i sa imenovanim općinama odredjenu regulaciju paševinskog prava.

Kada se uvaži, da glasom gruntovnog izvatka lista br. 261 medju općinske pašnjake u općini Š. spada ne samo parcela top. br. 672., 556., 555., 859., 849. pod imenom „G.", na koje je ubilježeno pravo suuživanja paše za korist od 22 kuće iz g. Š. i 126 kuća iz općine I. g., nego i prijeporni pašnjak „K" top. br. 969., 970., a u izvatku pod B—I pod top. br. 1046 „Č." kao i u narisu sudbenih vještaka;

kada se uvaži, da je u parnici tužene općine proti M. J., čredaru tužeće općine radi smetanja posjeda prijepornih pašnjaka „K. i Č.", odlukom kr. kot. suda u Č. od 15. augusta 1876. br. 1647. gr. pod O—I i rješidbom banskog stola od 15. novembra 1876. br. 9719. pod P—I priznat posjed prava paše tužećoj općini;

kada se uvaži, da su svjedoci glasom preslušnog zapisnika pod U—III i to: L. ., Stj. G., A. K., St., H., Gj. H. i F. Š., od kojih prva dvojica zavžni nijesu, suglasno iskazali, da tužeća općina prijeporni pašnjak uživa od kada oni pamte;

kada se uvaži, da prigovor tužene općine, da se tužiteljičino pravo paše proteže samo na „G.", na koji je to pravo u javnim knjigama i ubilježeno, ter na njeke male čestice izmedju njihovih pašnjaka ležeće, ničim podkrijepljen nije, da su dapače sudbeni vještaci izjavili, da je prema položaju dotičnih malih čestica nevjerojatno, da bi tužiteljica samo na njima, isključenjem parcele „Č. i K.", pašu vršila, to se mora tvrdnja tužeće općine dokazanom smatrati, da se u posjedu prava paše na pašnjacima „K. i Č." nalazi od vajkada, a svakako prijeko 40 godina tako, da su to pravo zaposjednućem stekli § 480., 1468., 1469., 1470. ogz., a to tim više, što tužena općina Š. nije dokazala ni jedne okolnosti, po kojoj bi vršeni posjed tužeće općine u smislu zakona § 1477. o. g. z. neprikladan bio za zaposjednuće.

Istina, da je tužeća občina dokaz pružila samo za opstanak i stečenje prava paše na prijepornim parcelama u opće i da nazočnom parnicom dolazi do riješenja samo prijepor o pravu paše dočim opseg i sadržaj toga prava, u koliko bi vremenom i promijenjenim okolnostima taknut bio ili ako bi promjena s kojeg mu drugo razloga nužnom postala, u okvir ove parnice ne spada, niti se rješava, nego se imade strankama prepustiti, da vršenje toga prava u smislu zakona §§ 498.—502., 484. o. g. z. reguliraju napose, kako su već od prije od strane upravnih oblasti upućivane bile.

Stoga valja uslijed previda tužeće općine preinačiti napadnutu rješidbu banskoga stola i potvrditi osudu prvoga suda u glavnoj stvari, koja je u zakonu utemeljena, u pogledu pak parbenih troškova rješidbu banskoga stola, kojom se troškovi medju strankama prebijaju, potvrditi tim, da se troškovi u sve tri molbe prebiti imadu, pošto se o prijeporu radi, kojega rješenje po sudu nije iz objesti, nego radi nejasnoće pravnoga temelja izazvano.

Priopći J.

Digitized by Google

Na temelju obraničke presude, proti kojoj je podnešena tužba na obezkrepljenje, nema mjesta ovrhi do namirenja već do osiguranja. — Odluka dozvoljujuća ovršnu pljenitbu i uručbu vriednostnih papira, nema se ovršiti, dok ne minu 8 dana od dostave, ili ako uz to vrieme bude podnešena žaoba, odnosno utok, dok se on ne rieši. — Ovršna uručba ima se dozvoliti samo na ruke ovrhovoditelja, ili njegovog izkazanog punomoćnika, a ne na ruke treće osobe. — Ovršnoj uručbi založnica kao javnih zadužnica nema mjesta, već se glede njih ima obaviti ovrha prodajom njihovom na najbližoj javnoj burzi.

(Rješitba kr. stola sedmorice od 16. decembra 1909. broj 4040.)

Na ovršnu molbu G., S. i G. iz B., E. D. i L. iz S. i E. S. iz B. po odvj. dr. J. F. u Z. proti zadruzi za isušenje jugoistočnog Srema u Z. po odvj. dr. S. P. u Z. za ovršnu javnu dražbu uz predhodnu procjenu, uzki zatvor, pljenitbu, oduzeće gotovog novca, vriednostnih papira itd. radi dužnih 230.637 K 50 fil. i 100.000 K spp. na temelju presude obraničkog suda ddto Z. 25. maja 1909. izrečene u sporu ovrhovoditelja prot ovršenici u stvari izravnanja diferencija pri obračunavanju naknadne odštete za radnje oko izvršenja kanalizacije donio je kr. kot. sud u Z. nakon u smislu § 383. grpp. odredjenog preslušanja stranaka i nakon stavljenih prigovora po ovršenici sliedeću odluku od 2. jula 1909. broj 17.167 gr.: vidiv, da su se prema §-u 17. općih gradjevnih uvjeta stranke podvrgle nadležnosti obraničkog suda; vidiv, da je pitanje parnice, koja će se povesti na tužbu ovršenice de pr. 8. juna 1909. br. 14.920. gr., dali je po obranicima izrečena presuda na temelju vlasti dane im u gradjevnim uvjetima od 11. maja 1905. i ugovora od istoga dana, zatim, da li su obranici G. M. i A. pl. D. mogli kao obranici fungirati, te da li je pristatna pogodba nakon odklona pročelničtva po J. S. i nakon toga izbora A. pl. D. pročelnikom prestala po §-u 386. grpp., vidiv, da je pitanje parnice i to, da li su obranici svoj položaj shvatili kao vještački, a ne kao sudački i da li su po tom svoju vlast prekoračili,

vidiv, da je pravni naslov potraživanja ovrhovoditelja dovoljno označen u točki I.—IX., dispozitivnog djela obraničke presude, vidiv, da ovršivost obraničke presude dozvoljuje i sam zakon u §-u 438. toč. 5. grpp.,

vidiv, da je rok izvršbe ustanovljen u zapisniku od 19. maja i sliedećih dana 1909., vidiv, da je prigovoru obstojnosti toga zapisnika u izvoru i izpravnosti njegovoga prepisa nema mjesta u ovršnom stadiju u obće, a napose ne i radi toga, što je rok izvršbe bio poznat ovršenici i prije podnešenja ovršne molbe po ovrhovoditeljima, što dokazuje tužba de pr. 8. juna 1909 broj 14.920. gr. koja je podnešena 14. dana nakon proglašenja i dužnosti izvršenja obraničke presude; vidiv, da § 438. toč. 5. grpp. ne zahtjeva nikakove potvrde od strane obranika, da je presuda strankama dostavljena i da je ovršiva,

vidiv u ostalom da je dostava obraničke presude ustanovljena u zapisniku od 19. maja 1909. i sliedećih dana 1909. gdje su ovrhovoditelji i ovršenica podpisom zapisnika potvrdili primitak presude; vidiv, da tužba na obezkrepljenje obraničke presude ne oduzima ovršivost izrečenoj obraničkoj presudi, već dopušta mogućnost donešenja druge po redovitom sudu izrečene osude eventualno protivne presudi — izrečenoj po obranicima; vidiv, da tužba na obezkrepljenje obraničke presude po §-u 445. grpp.

Digitized by Google

ne može obustaviti ovrhu obraničke presude, jer takova tužba ne dokazuje ni ne posvjedočuje nikakav pozniji čin, koji je protivna stranka zatajila i kojim je njezino ovršno pravo utrnulo, već ide za obezkriepljenjem obraničke presude s razloga, što su obranici ili prekoračili svoju vlast ili što postoji prevara ;

vidiv, da je po §-u 441. grpp. u ovršnoj molbi nužno dokazati samo pravo vodjenja ovrhe i zraziti točno tražbinu radi koje se ovrha vodi, a ne podjedno naznačiti i pokretnine, koje ovrhovoditelj namjerava pljeniti ;

vidiv, da propisi zakona od 13. januara 1883. i sudbenom izaslaniku moraju biti poznati te da je i njegova dužnost kod obave ovrhe na propise toga zakona paziti,

vidiv, da je podnešenom ovršnom molbom te prileżećim joj ispravama i gornjim razlozima dokazano koli pravo vodjenja ovrhe toli i pravomoćnost obraničke presude, ovo potonje i bez obzira na podnešenu tužbu na obezkriepljenje presude, jer se toj tužbi ne može podjeliti naslov pravnoga lieka, niti pogodnost navedena u §-u 391. grpp.

obnašao je ovaj sud na temelju presude obraničkog suda od 25. maja 1909. izrečene u sporu gladjevnog poduzetničtva G., S. i G. iz B., D. E. i L. iz S. i E. S. iz B. proti zadruzi za isušenje jugoistočnog Srema u Z. radi izravnanja diferencije pri obračunavanju naknadne oštete za radnje oko izvršenja kanalizacije, radi dužnih ovrhovoditeljici 230.637 K 50 fil; sa 6% kamati od 25. maja 1909. te svote od 100.000 K zajedno sa troškom ovršne molbe i troškom ročišta od 1. jula 1909, koji se troškovi na 680. K 25 fil. obredjuju kao i radi dalnjih ovršnih troškova dozvoliti :

1. ovrhu odnosno ovršnu pljenitbu i uručbu prema subsidiarnom zahtjevu ovršeničine molbe de pr. 1. jula 1909. broj 17.144/gr. na vriednostne papire položene po ovršenici zadruzi za isušenje jugoistočnog Srema kod ovog suda za sprečenje ovrhe zatražene po ovrhovoditeljima a sastojeće :

a) iz uložnice Z. štedionice akc. društva u Z. broj 18.026 glaseće na 231.000 K, pak se kr. porezni kao ovosudni pologovni ured u Z. poziva, da iz ovosudnom odlukom od 2. jula 1909. broj 17.144/gr. osnovane sudbene gromade pod naslovom „Sigurnost zadruge za isušenje jugoistočnog Srema za sprečenje ovrhe zatražene po tvrdki G., S. i G. iz B., D. E. i L. iz S. i E. S. iz B. radi 230.637 K 50 fil. i 100.000 K spp." podigne uložnicu Z. štedionice akc. društva u Z. broj 18.026 glaseću na 231.000 K te ju uz propisane opreze izda ovrhovoditeljima na ruke zastupnika dra. J. F. u Z.

b) iz 10 komada založnica ugarske obće štedionice dioničarskog društva u B., (Magyar Altálanos Takarekpenztar Reszveny tarsásag) broj 467 do 476, sa kuponima broj 12 do 40 i sa talonom svaka u vriednosti od 10.000 K ili ukupnoj vriednosti od 100.000 K.

Pošto je vlastnica ovih založnica sama ugarska obća štedionica dioničarsko društvo u B. to se ove založnice privolom ovrhovoditelja doznačuju toj štedionici, pak se kr. porezni kao ovosudni pologovni ured u Z. poziva, da iz sudbene gromade navedene pod a) podigne i 10 komada založnica ugarske obće štedionice d. d. u Budimpešti (Magyar Altálanos Takarekpenzter Rászveny tarsásag) broj 467 do 476, sa kuponima broj 12 do 40 i sa talonom svaka u vriednosti od 10.000 K ili u ukupnoj vriednosti od 100.000 K te ove založnice uz propisne opreze izda ugarskoj obćoj šte-

Digitized by Google

dionici dioničarskom društvu u B. (Magyar Altálanos Takarekpenztar Reszveny tarsásag).

Nakon izdanja uložnice pod a) i založnica pod b) imade kr. porezni ured kao ovosudni pologovni ured sudbenu gromadu osnovanu ovosudnom odlukom od 2. jula 1909. broj 17.144/gr. a navedenu pod a) kao izcrpljenu izvan evidencije staviti.

2. Pošto doznakom uložnice glaseće na 231.000 K i založnica u vriednosti od 100.000 K ne dolaze do potpuna namirenja ovrhovoditeljske glavnice od 230.637 K 50 fil. i 100.000 K sa kamatama koji samo za 1. mjesec dana na glavnicu od 230.637 K 50 fil. iznose 1156 K 18 fil. a čiji postotak je opravdan prema zapisniku od 19. maja i sliedećih dana godine 1909. u savezu sa § 9. zakona od 8. decembra 1887. (Sbornik broj 70.) i troškovima koji su na 680 K 25 fil. obredjeni to se u daljnjem riešenju ovršne molbe dozvoljuje do nepodmirenog ostatka ovrhovoditeljskih glavnica od 230.637 K 50 fil. i 100.000 K spp. ovršna dražba pokretnina ovršenica zadruge za isušenje jugoistočnog Srema uz predhodnu pljenitbu i procjenu uzki zatvor i prenos pokretnina ponapose pak ovrha na gotov novac, ine vriednostne papire, dragocjenosti t. d.

Povodom po ovršenici proti gornjoj odluci podnešenog utoka izdao je kr. banski stol sliedeću rješidbu od 4. augusta 1909. broj 19.212.:

kr. banski stol uvaživ da je navedena obranička presuda pravomoćnom, a dosljedno tomu i ovršivom postala danom proglašenja njenog to jest 25. maja 1909., jer je tom presudom izrečeno, i sudjeno, da je ovršenica utjecateljica dužna ovrhovoditeljima dosudjenu svotu odmah isplatiti (§ 300. i 301. grpp.) a dosljedno tomu je i pravo ovrhovoditelja voditi ovrhu bilo na pokretnine ili nepokretnine utjecateljičine (§§ 383., 438., 441., 470. i 472. grpp.) izkazano, dočim se pitanje, da li su obranici prekoračili granicu vlasti, koja im je povjerena, ne može riešiti putem utočnim, već osudom nakon provedene kontradiktorne parnice, — tužba pako takova odnosno razprava, povedena na takovu tužbu, ne obustavlja ovrhe, dozvoljene temeljem pravomoćne presude obraničke, kao ni utok, uložen proti odluci dozvoljujućoj ovrhu na temelju pravomoćne osude, ma bio taj utok i unutar trodnevnog roka (§ 313. grpp.) podnešen, jer ovrha ne smije biti u pravilu ustavljena nikakovim prigovorom od strane ovršenika § 442. grpp. i što se napadnutom odlukom ne odredjuje izdanje pologa (§ 313. grpp.) već je istom samo dozvoljena ovrha na novac, vriednostne papire ovršeničine, koje se nalaze u pologu (§§ 470· i 471. grpp.),

uvaživ, da nije uvaživa ni utočna tegoba, što je napadnutom odlukom doznaka učinjena u korist treće osobe, jer je takova doznaka usliedila na zahtjev samih ovrhovoditelja;

uvaživ, da je opravdan i na zakonu osnovan i onaj dio napadnute prvomolbene odluke, koji se tiče ovršnog troška, jer preboj izrečen obraničkom presudom tiče se samo parbenih, a ne i ovršnih troškova;

nu uvaživ, da obraničkom presudom kamate od glavnične svote od 230.637 K 50 fil. dosudjene nisu, —

obnašao je utok ovršenice odputiti te napadnutu odluku potvrditi nu s tim preinačenjem, da se zamoljena ovrha glede 6% kamata glavnice od 230.637 K 50 fil od 26. maja 1909. tekućih ne dozvoljava.

Digitized by Google

Povodom po ovršenici proti gornjoj rješidbi uloženog izvanrednog previdnog utoka izdao je kr. stol sedmorice sliedeću vrhovnu rješidbu od 16. decembra 1909. broj 4040.:

vidiv, da je ovršenica zadruga za isušenje jugoistočnog Srema u Z. proti prvomolbenoj odluci od 2. jula 1909. broj 17.167/gr. dozvoljujućoj ovršnu plienidbu i uručbu vriednostnih papira, položenih po ovršenici podniela u trodnevnom roku utok,

vidiv, da se takova ovršna odluka gledom na propis § 313. grpp. ne imade ovršiti, dok ne minu tri dana od dostave odnosne odluke, ili ako u to vrieme bude podnešena žaoba odnosno utok, dok se on ne rieši, to nije opravdan nazor napadnute riešidbe kr. banskog stola, da utok podnešen proti odluci dozvoljujućoj ovrhu na temelju pravomoćne obraničke presude, ne ustavlja ovrhu s obzirom na propis § 442. grpp., jer potonja zakonska ustanova odredjuje samo, da se u pravilu ne smije ovrha obustaviti nikakovim prigovorom obtuženikovim, dočim je u §-u 313. grpp. u stanovitim slučajevima odredjena iznimka od toga pravila;

vidiv, da je odlukom prvoga suda izrično dozvoljena ovršna plienidba i uručba vriednostnih papira primljenih i po sudu pohranjenih kod kr. poreznoga kao sudbenoga pologovnoga ureda u Z., te potonji pozvan na izdanje pomenutih vriednota ovrhovoditeljem, to takodjer ne stoji navod napadnute riešidbe kr. banskoga stola, da se napadnutom prvomolbenom odlukom ne odredjuje izdanje sudbenoga pologa;

vidiv pako, da je prvomolbeni sud povodom po ovršenici uloženog izvanrednoga previdnoga utoka, odlukom od 6. spetembra 1909. broj 21.892./gr. obustavio realiziranje sudbenoga pologa, to je time naknadno udovoljeno propisu §. 313. gr. pp.;

vidiv, da ovrhu, dakle i ovršnu uručbu gotovine, može tražiti samo prema §§. 438. i 441. gr. pp. izkazani ovrhovoditelj, pa da sud imade samo njemu dozvoliti, ovrhu i njemu odnosno njegovom izakazanom ponomoćniku izručiti pod ovrhu uzete predmete, nikada pako trećoj osobi, jer ovršenik imade pravo platiti samo izakazanom svome vjerovniku ovrhovoditelju, ne pako trećoj osobi, koja je svoju ovlast izkazala nije (§. 1424. o. g. z.), to napadnuta prvomolbena odluka u dielu, kojim se odredjuje izdanje pod ovrhu uzetih 10 komada založnica ugarske obće štedionice dioničarskog družtva u Budimpešti u ukupnoj vriednosti od 100.000 K na ruke vlastnice istih ugarske obće štedionice dioničarskog družtva u B. (Mágyár Altálanos Takarekpénztár Reszveny tarsásag) po zakonu opravdana nije;

vidiv, da je ovrha dozvoljena po nižim sudovima na temelju obraničke presude od 25. maja 1909.;

vidiv, da ali po §-u 382. grpp. ima obranička presuda samo onda pravnu jakost, u koliko obranici ne prekorače granica vlasti, koja im je povjerena, i u koliko ne postoji očita prevara, vidiv, da je u nazočnom slučaju podigla zadruga ovršenica tužbu prim. 8. juna 1909. br. 14.920/gr. na obezkriepljenje te presude radi prekoračenja granica ovlasti, povjerene obranikom, pa da stoga rečena presuda ne ima još pravne jakosti;

vidiv, da se na temelju takove presude ne može dozvoliti ovrha do namirenja;

vidiv, da se § 383. grpp. ma da nosi obćeniti marginalni naslov „ovrha iste" odnosi, ipak, — jer se ustanove tog §-a i 382. grpp. tako tumačiti

Digitized by Google

imadu, da ne budu protuslovne, — na takove obraničke presude, koje ne budu napadane iz kojeg u §-u 382. navedenog razloga, a ne na obraničke presude u obće,

vidiv, ali, da ne ima zaprieke, da se analogno §-u 391. grpp. dozvoli na temelju rečene presude ovrha do osiguranja, jer nije porečena istinitost rečene obraničke presude;

vidiv, da su napadnute niže odluke u pogledu ovršnog troška opravdane sa razlozi, navedenimi u napadnutoj rješidbi kr. banskog stola;

vidiv, da nadalje zahtjev ovrhovoditelja odnoseći se na ovršnu uručbu 10 komada založnica ugarske obće štedionice dioničkog družtva u B. obzirom na § 479. grpp. opravdan nije, jer su to javne zadužnice, glede kojih se ima obaviti ovrha prodajom njihovom na najbližoj javnoj burzi,

vidiv, da je naknadnom odlukom kr. kotarskog suda u Z. od 5. jula 1909. broj 17.423/gr. dalnja ovrha, dozvoljena odlukom istog suda od 2. jula 1909. broj 17.167/gr. obustavljena, pa da se po tomu dozvoljena potonjom odlukom ovršna dražba pokretnina zadruge ovršnice uz predhodnu plienidbu i procjenu provesti ne ima

o b n a š a o j e: povodom izvanrednoga previdnoga utoka ovršenice zadruge za isušenje jugoistočnog Srema u Z., obje napadnute nižje odluke preinačiti, te na molbu trgovačke tvrdke G. S. i G. u B., D. E. i L. u S. te E. S. u B. proti zadruzi za isušenje jugoistočnog Srema u Z. radi 230.637 K 50 fil. i 100.000 K sa troškovi od ukupno 680 K 25 fil. kao i radi daljnjih ovršnih troškova, dozvoliti ovrhu do osjeguranja plienidbom u sudbenom pologu nalazeće se uložnice Z.-ske štedionice dioničkog društva u Z. broj 18.026 glaseće na 231.000 K, te na 10 komada založnica ugarske obće štedionice dioničarskoga družtva u Budimpešti (Mágyár Altalános Takarekpénztar Reszveny tarsásag) broj 467 do 476 sa kuponima broj 12 do 40 i sa talonom, svaka u vriednosti od 10.000 K ili u ukupnoj vriednosti od 100.000 K zatim u dielu u kojemu se nižimi odlukam dozvoljuje ovršna dražba pokretnina zadruge ovršenice preinačiti time, da se dražba provesti nema, i konačno ovrhovoditelje odputiti sa dijelom njihove ovršne molbe, odnosećim se na ovršnu uručbu gorinavedenih založnica.

Priobćio: V. T o m i ć.

Izhodjeno uz priuzdržaj predvidjen u §-u 74. grunt. reda osiguranje tražbine vjerovnika proti nasljedniku, dok ovomu još nasljedstvo uručeno nije, ostaje u kreposti ma da mu se pripalo nasljedstvo nije moglo uručiti s toga, što se je svog nasljedstva odrekao na korist treće osobe i ma da je osiguranje tražbine usliedilo nakon odreke.

(Tumačenje k §-u 74. grunt. reda i k §-u 822. o. g. z.)

Kr. sudb. stol u Z. u predmetu R. S. po odvjet. Dr. J. O. proti H. R. udatoj B. te A. i S. M. potonje dvije po odvjet. Dr. J. Š. peto 1200 kr. spp. sudio je osudom svojom od 25. novembra 1908. br. 35.763/gr. P 6—05.

Digitized by Google

Tužena H. R. udata B. dužna je tužitelju R. S. isplatiti svotu od 1200 kr. sa 6% kamatima tekućima od dana primljene tužbe do isplate, zatim

A. i S. M. dužni su priznati, da je uknjižba prava zaloga na $^{15}/_{48}$ dielova nekretnina upis. u grunt ul. br. 131. por. obć. Z. stečena odlukom grunt. ureda kr. sudbenog stola u Z. od 13. augusta 1895. br. 153 gr. radi tužiteljeve tražbine od 1200 kr. krepostnom i pravomoćnom i da imadu radi namirenja tužiteljeve tražbine u iznosu od 1200 kr. dozvoliti ovrhu zaloga.

Napokon imadu sva tri tužena solidarno naknaditi parbeni trošak od 289 kr. 20 fil. sve to u roku od 14 dana pod prietnjom ovrhe.

R a z l o z i : Sada pok. E. Ž. odredila je oporukom od 20. marta 1889. prvotuženu H. R. udatu B. nasljednicom u $^1/_8$ njezine ostavštine, koja je bila prigodom smrti oporučiteljice, koja je usliedila 26. januara 1894. malodobna, pa se stoga u njezino ime njezin tutor Gj. R. na pripali njen dio očitovao uvjetno na temelju oporuke glasom zapisnika od 11. aprila 1894.

Iza toga bude ova malodobna odlukom poglavarstva u Z. kao štitničko-skrbničke oblasti od 6. novembra 1894. proglašena samosvojnom, a ciela imovina njoj predana u samostalnu upravu.

Kao takova zadužila se je kod H. S. za na vjeru uzeto brašno sa iznosom od 1200 kr., koju svotu obvezala se je obveznicom od 4. marta 1895. mjesečno odplaćivati, dozvolivši podjedno, da za sigurnost ove tražbine ishodi uknjižbu prava zaloga, što je i glasom odluke grunt. ureda kr. sudb. stola u Z. od 13. augusta 1895. br. 1536 gr. i ishodio nu uz stege § 74. grunt. reda.

Ovu svoju tražbinu ustupio je H. S. tužitelju, ali iza toga ostavina prvotuženoj nije uručena, jer se glasom zapisnika od 18. jula 1895. odrekla svog diela u korist sunasljednica J. G. i Lj. St. te I. S. u jednake dielove, što je njima i uručbenicom uručeno, koje su sa ostalim nasljednicama ove obterećene nekretnine prodale drugotuženom i trećotuženoj, pa pošto tužitelj do svoje tražbine doći ne može, to je ovom tužbom potražuje.

Prvotužena nije se na tužbu odazvala tečajem ciele rasprave, dočim se ostalo dvoje tuženih uputiše u parnicu prigovarajući u prvom redu, da se prvotužena, kako tužitelj tvrdi, nije zadužila, kao i samoj obveznici, a što se je odrekla nasljedstva, učinila je stoga, jer da je u ime nasljednog diela još 13. novembra 1893., po nasljednicima, u čiju se je korist odrekla primila u novcu svoj nasljedni dio, nadalje poriču, da je H. S. ustupio tužitelju svoju utuženu tražbinu. Uknjižba pod stegom § 74. grunt. reda nema pravovaljanosti, kad nije nastao slučaj, da je prvotuženoj ostavina uručena.

Tužbeni zahtjev dieli se u dvoje. U prvom se traži, da prvotužena isplati tužitelju utuženu svotu, dočim se u drugom zahtjeva, da drugotužena i trećetužena imadu dozvoliti ovrhu zaloga za uknjiženu svotu od 1.200 kr.

Posljednje dvoje od tuženika nisu glede prvog zahtjeva bili u nikakvom pravnom odnošaju, dosljedno imade za nj samo prvotužena odgovarati.

Kako je istaknuto, prvotužena u obće se nije u raspru upustila, te bi glede nje vriedilo, što se u §-u 41. gpp. ističe. Nu u konkretnom slučaju nema tomu mjesta, jer tuženici nisu zajednički pravni posao sklopili, iz kojega

Digitized by Google

je tražbina tužitelja nastala, već je prvotužena to sama, dosljedno nemaju drugotuženi i trećotužena prava pobijati istinitost obveznice i poslje nastavši ustup izmedju prvog vjerovnika i tužitelja, pa kad to stoji, tad se na prigovore drugotuženih glede toga u obće nikakav obzir uzeti ne može, već se proti prvotuženoj tičući se zahtjev tužbe morao po §-u 40. gpp. tužitelju dosuditi. Ne može se uvažiti tumačenje drugotuženih, što se tiče §-a 74. grunt. reda. Ako i nije nastao uvjet, koji propisuje § 74. grunt. reda i § 822. o. g. z., to ipak na ishodjenu uknjižbu ne može se taj slučaj odnositi, jer na ovaj način postala bi ova zakonska ustanova iluzornom.

Sunasljednici, u čiju se je korist prvotužena odrekla, primili su odreknuće odnosno nasljedstvo onako, kako ga je prvotužena u času odreknuća imala, dakle i s onim teretom, kojim je njen dio u gruntovnici obterećen bio, koje obterećenje postalo je krepostno časom, kad je sunasljednikom prvotužene ostavina uručena.

Niti § 74. grunt. reda niti § 822. o. g. z. ne ističe, koja posljedica nastaje, ako nastaje slučaj kao što je konkretni, dosljedno nije bilo niti shodno na te zakonske ustanove pozivati se. Ove bo zakonske ustanove osiguravaju vjerovniku njegovu uknjiženu tražbinu, koju može tek iza uručenja ovršnim putem utjerivati, pa kad se to uvaži, tad takva uknjižena tražbina ne može naprosto svoju pravnu kriepost izgubiti, što se je osoba nasljedstva promienila.

Drugotuženi kupujući u tužbi navedene nekretnine imali su se pozivom na § 443. o. g. z. osvjedočiti o gruntovnom njihovom stanju, pa vidiv, da se na utuženi teret nisu obazreli, tad je i glede toga zahtjev tužitelja opravdan.

Osuda parb. troška temelji se na § 573. gpp.

Kr. banski stol je riešidbom svojom od 3. marta 1909. br. 2402 povodom priziva drugo i trećetuženih u cielosti potvrdio prvu osudu ovim obrazloženjem:

Što se same stvari tiče, tuženi na drugom i trećem mjestu A. i S. M. kao hipotekarni dužnici izvode u svojem prizivu, da se nije ispunio uvjet po §-u 822. o. g. z. i §-u 74. gr. reda, pod kojim je stečeno po tužitelju založno pravo moglo postati krepostno, jer da se tužena na prvom mjestu, koju tuži tužitelj kao osobnoga dužnika, odrekla svoga nasljednoga prava t. j. odbacila nasljedstvo (§ 805. o. g. z.), u koje spadaju i nekretnine, na koje je to založno pravo stečeno, i to odrekla se radi toga, jer je inače namirena za svoj nasljedni dio, pa je nasljedstvo uručeno inim nasljednicima.

Nu medju strankama nije preporno, da je za tuženu na prvom mjestu, dok još nije bila samosvojna, njezin tutor prihvatio nasljedstvo prema zapisniku od 11. aprila, 1894., a to se više ne može poreći (§ 806. o. g. z.). Nu bez toga je tuženica, postavši samosvojna, prema zapisniku od 18. jula 1895. „odrekla se" nasljedstva n a k o r i s t nekojih od sunasljednika, a tim je ona raspoložila sa svojim dielom, t. j. odstupila ga tim sunasljednicima.

Ovi su stekli njezin dio, ali po volji H. B., koja bi tim očitovanjem upravo prihvatila nasljedstvo, da ovo nije već prije t. j. 11. aprila 1894. bilo za nju prihvaćeno. Istina, da je založno pravo za utuženu tražbinu nastalo tek 10. augusta 1895. dakle tek nakon „odreke", ali pravo sunasljednika nije već po toj odreci i njihovu prihvatu postalo stvarnim, pa

Digitized by Google

to ne može biti na putu stvarnom pravu vjerovnikovu, stečenom prije predaje, napose i prije uručbe, koja je posliedila tek 28. augusta 1896.

Tuženi se upiru na rieči zakona, da ovakovo osiguranje „ne škodi, pravima, koja bi se pri raspravi zaostavštine prijaviti mogla, i da nastane biti krepostno istom od vremena, kada je nasljedniku prisudjeno nasljedstvo" (§ 822. o. g. z.) dotično da „ne bude na štetu pravima, koja se podigla budu prigodom razpravljanja ostavine, i da krepostno bude stopram od onoga časa, kada se zadobije uručba" (§ 74. gr. reda). Nu prema tomu osiguranje takovo ne može smetati pravima trećih osoba, kojima ne smeta ni pravo nasljednika dužnika dakle vjerovnicima n a s l j e d s t v a i legatarima pa nasljednicima sa jačim pravom nasljednim, ali ne mogu te rieči zakona značiti, da osiguranje to ne bi smetalo i onim pravima, koja se osnivaju na pravnim djelovanjima samoga dužnika nasljednika, kao što u nazočnom slučaju. A mora se uzeti kao da je nasljedniku dužniku prisudjeno nasljedstvo, kada je ostavinska rasprava dovršena uručbom, koja ne glasi na ime dužnika samo radi toga, jer je on sa svojim nasljednim dielom razpoložio tečajem ostavinske rasprave. Ispunjen je dakle uvjet §-a 822. o. g. z. i §-a 74. grunt. reda.

Izvanredni previd nije uložen.

Interesantna je i ova odluka kr. sudb. stola u Z. od 24. februara 1909. br. 5465 gr. izdana u povodu molbe tužitelja:

Na temelju nepravomoćne ovos. osude od 25. novembra 1908. br. 35763 gr. dozvoljuje se ovršna predbilježba prava zaloga na ovršenikove u zemljištniku grunt. ul. br. 131 por. obć. Z. unešene nepokretnine A. i S. M. iz Z. radi dužnih ovrhovoditelju R. S. iz Z. kao ustupovniku H. S. 1200 kr. sa 6% kamatima od 9. januara 1905. pa do plateža računajući, nu ipak uz ograničenje, da ova tražbina ovrhovoditeljeva ima doći do namirenja iz $^{5}/_{48}$ dielova gore spomenutih nekretnina, dočim se za parb. trošak od 289·20 kr., trošak ove molbe, koji se na 31·10 kr. obredjuje, kao i daljnje ovršne troškove dozvoljuje ovršna predbilježba prava zaloga na spomenutim nekretninama bez toga ograničenja sve ali ipak prvenstvom stečenim odlukom ovos. grunt. ureda od 13. augusta 1895. br. 1536 gr.

Priobćio: Dr. F. D.

Tužitelj je dužan, da bez predhodne opomene preda predmete tuženiku, odsudjenome da ih preuzme i to u roku odredjenome potonjem, jer inače pada u odvlaku.

Presudom kot. suda u V. odsudjen je F. uslied tužbe T-ove, da u roku od 14 dana pod ovrhom preuzme od tužitelja razne poimence navedene predmete uz obvezu, da u istom roku pod ovrhom plati iznos od K 646.— spp. za navedene predmete.

Nakon pravomoćnosti navedene presude prodao je F. predmete K-u za K 300.— uz uvjet K-ov, da mu se imadu izručiti sliedećeg dana. Sliedećeg dana otišao je F. u 3 sata po p. T-u i zahtjevao, da mu uz platež ciene T. izruči predmete. Pošto T. nije mogao zadovoljiti zahtjevu P-ovom, dao mu je ovaj rok do 6 sati u večer. No T. mu ni u taj sat nije mogao izručiti predmete.

Digitized by Google

Radi toga je tužio F. T-a za K 200.— prouzročene mu štete.

Prvi sudac nije udovoljio tužbi F-ovoj, te se u razlozima nalazi ovaj pasus:

Predpostaviv, da je tužitelj presudom od 21. januara 1908. C. II. 434/8. odsudjen bio primiti gore navedene predmete, mora se priznati tuženiku pravo, da ga je za predaju tužitelj morao interpelirati i dati mu vremena, da pripravi predmete, koje ima predati. I zdravi razum i trgovački običaji zahtjevaju, da se od dužnika ne može zahtjevati, da stante pede nešto učini, već mu se mora dati shodno i potrebito vrieme, da se na taj čin pripravi. To je tužitelj kao trgovac morao imati na umu i ne doći na jednom pred tuženika-dužnika, te zahtjevati robu odmah odnosno nakon kratkog vremena.

F-ov priziv odbit je od c. kr. zemaljskog sudišta u T., te se medju razlozima čita:

Pravomoćnošću presude od 22. januara 1909. nastala je krepostnom obveza F-a, današnjeg tužitelja, da primi predmete i k tome da plati za te predmete ukupni iznos od K 646.—. Presuda ova postala je pravomoćnom dne 31. aprila 1909. Od ovog dana napried nastao je medju strankama novi pravni odnos, na osnovu kojeg je T., današnji tuženik mogao svaki čas i bez predhodne opomene zatražiti ovrhu za utjeranje presudjenog mu iznosa, dok je on sa svoje strane morao svome protivniku (današnjem tužitelju) predati predmete, naravno iza što bi ih ovaj bio platio. Za tužitelja (današnjeg tuženika) dakle, koji je na osnovu presude mogao tražiti isplatu neodvisno od istodobne predaje predmeta, pošto se u konkretnom slučaju ne radi o jednoj činitbi na davanje i na primanje (§ 8. ovr. r.), nije moglo vrieditи pravilo spomenuto od prizivatelja: „dies interpellat pro homine".

Pošto tužitelj (današnji tuženik) nije bio vezan na rok naznačen u presudi, kao što je naprotiv bio vezan njegov protivnik, nastupila je za njega odvlaka tek časom opomene (§ 1334. o. g. z.), pa i ova odvlaka mogla bi mu se samo onda upisati u grieh, kad bi današnji tužitelj mogao dokazati, da tužitelj nije predao predmeta radi nepotrebna odgadjanja (§ 904. o. g. z.). Da li je pak iza opomene nuždna dozvola primjerene odgode, treba presuditi po okolnostima konkretnog slučaja.

Tužitelj je naime iza navodne prodaje od 7. maja 1909. tek sutradan u 3 sata po podne, bez prethodne opomene dao tuženiku rok do 6 sati.

Ova odgoda jeste bez svake sumnje veoma kratka, osobito uzevši u obzir, da je tužitelj opomenuo tuženika u popodnevnim satima, dakle u času, kad su trgovci zaokupljeni izvršivanjem naručbi učinjenih im od mušterija prije podne. Mimoišavši ovu okolnost, tužitelj je morao znati, da njegov protivnik nije bio na drugo obvezan, nego da brižljivo čuva stvari prodane (§ 1061. o. g. z. i čl. 343 trg. zak.), čega radi je tužitelj, koji je sam već bio u odvlaci s primitkom predmeta, morao računati na mogućnost, da je prodavalac (tuženik) udovoljio svojoj obvezi, davši predmete na ostavu jednome opremitelju ili putem suda jednome depositaru: prema tome dakle tužitelj nije mogao osim na svoju pogibao sklopiti kupoprodajnu pogodbu spornih predmeta uz neposrednu predaju.

Previd F-ov odbilo je vrhovno sudište ispravljajući istaknuto stajalište prvih molba ovako:

Digitized by Google

Uz pravno stanovište zauzeto od prizivnog suda, po kojem tuženiku ne pada na teret okašnjenje pri predaji upitnih stvari tužitelju, koji je uslied pravomoćne presude 22. januara 1909. C. II. 634/8/4. dužan, da ih primi, odista se ne može pristati, jer dok je spomenutom pravomoćnom presudom bila izrečena dužnost današnjeg tužitelja, da kroz 14 dana preuzme od ondašnjeg tužitelja prodane mu lampe, morao je i današnji tuženik, koji je imao da preda te stvari, da od tog časa bude u stanju, da na prijavu kupca odmah postavi stvari na njegovo raspolaganje.

U prilog držanju prizivnog suda, da bi tuženik tek na ponovnu opomenu bio morao da preda stvari tužitelju kroz primjereno vrieme, ne da se naći ni u stanju stvari ni u zakonu kakav razlog.

Uslied navedenog mora se dakle u okolnosti, što tužitelj prijavi tužitelja za preuzimanje stvari uzsliediloj na 8. maja 1908., nije odmah bio u stanju, da mu iste preda, uočiti krivnja tuženika, koja ga u slučaju zbilja nastale štete bez dvojbe obvezuje na naknadu. Priobćio: Dr. K r a l j i ć.

Zastaruje i pravo pobijanja prividnih pogodaba, a samo su dotični ugovornici vlastni, da pobijaju takve pogodbe. — Antikretična pogodba po § 1372. gradj. zak. je onda, kad se založene nekretnine vjerovniku dadu u posjed i uživanje.

Još prije osnovanja zemljištnika za poreznu općinu Š., sad pokojni Ilija V. sa raznim pogodbama ustupio je sad pokojnom Gjuri B-u više nekretnina uz pravo odkupa; jednu od ovih nekretnina ustupli su Gjuri B. gorireč. Ilija V. skupa sa Pavlom V. U posjedu dotičnih nekretnina ostao je faktično Ilija V., a svake godine davao je Gjuri B. i njegovim baštinicima stanoviti dio ploda. Ilija V. je oporukom sve ostavio Mati V., koji je poslie Ilijine smrti nastavio davati dio ploda baštinicima Gjure B., koji je bio medjutim preminuo. Pri kasnijem osnivanju zemljištnika ove nekretnine su bile dielom uknjižene kao vlastnost Mate V., a pogriešno neke na ime trećih osoba, koje nisu nigda ni bile u posjedu njihovu. Poslie nekoliko vremena baštinici Gjure B. zavadili su se sa Matom V. i potjerali ga sa ovih zemalja, a oni stupili na posjed njihov. Mate V. je ustao kao baštinik Ilije V. tužbom proti baštinicima Gjure B., tvrdeći, da su rečene pogodbe prividne, jer da su u istinu samo antikretične pogodbe. Tekom parnice bijahu pregledani ostavinski spisi Ilije V., koji je umro prije osnivanja rečenog zemljištnika, ali u dotičnom imovniku (sasvim površno sastavljenom), nisu bile sadržane sporne nekretnine, a tuženici su podigli prigovor zastare pobijanja rečenih pogodaba, budući je od dana sastavljenja njihova prošlo 30 godina i tvrdili su, da se radi o pravim, a ne prividnim pogodbama. Prvomolbeni sud, na temelju poduzetih dokaza, uvjerio se je, da se radi o prividnim pogodbama ništetnim po zakonu (§§ 916., 1071., 1372. gradj. zak.), te je prihvatio tužbu, ne uvaživši prigovor zastare, jer da je pogodba po sebi ništetna, a da se ne radi o kojem pobijanju njenom u smislu § 1487. gradj. zak. Drugomolbeni sud odbio je priziv tuženika, dočim c. kr. vrhovni sud u Beču presudom od 2. oktobra 1907. br. 9400. udovoljio je reviziji tuženika i odbio tužbu radi ovih razloga:

Tužitelj, koji zahtjeva vlaštinu spornih zemalja kao baštinik i pravni

Digitized by Google

nasljednik Ilije V., morao bi, osim ostaloga dokazati, da su nekretnine pripadale ostavštini rečenog pokojnika, od koga on izvadja svoja prava. Tog dokaza nije predložio, a iz spisa ostavinske rasprave, pročitanih u prvom stepenu u svrhu dokaza, ne izhodi, da su pripadale ostavštini ni da su tužitelju bile dosudjene. Tužitelj navadja kao jedini tužbeni osnov, da su dotični ugovori, kojima je pokojni Ilija V. prodao sporne nekretnine Gjuri B., čiji su baštinici današnji tuženici, antikretične. Ali da se uzmogne govoriti o antikretičnim pogodbama, valjalo bi, da bude dokazano ne samo da pokojni Ilija V. nije prodao zemlje pok. Gjuri B., već ih založio za osiguranje tražbine, nego i to, da je prvi predao zadnjemu posjed zemalja i ustupio mu uživanje plodova. Ova se zadnja okolnost niti ne tvrdi od tužitelja, dapače ovaj izjavljuje, da je pokojni prodavaoc, a iza njega on sam, uviek ostao na posjedu i u uživanju nekretnina i da su tuženici tek u zadnje doba prisvojili zemlje. Ne može se dakle raditi o antikretičnim ugovorima, već samo o poslima, koji su tobože samo prividno uglavljeni kao kupovni, dočim su u istinu samo zadužnice sa osnovanjem zaloga, te se stoga po § 916. gradj. zak. imadu prosuditi po svojoj pravoj naravi. Nego ovi posli nisu bili uglavljeni izmedju današnjih spornih stranaka, već od njihovih predšastnika, a ugovor od 12. novembra 1866. osim toga još i od Pavla V., a pošto prividno djelo može da tiče samo u interes ugovornika, samo su ovi vlastni bili, da pobijaju poslove i da pitaju, da budu prosudjeni o svojoj pravnoj naravi, nu to oni nisu učinili, dok su živi bili. Osim toga po §-u 1479. gradj. zak. prestaju sva prava protiv trećeg lica, bila ona u javnim knjigama zapisana ili ne, u pravilu najdalje tridesetgodišnjim neupotrebljenjem ili za toliko vrieme neprekinutim mučanjem. Od kada su ugovori uglavljeni bili do prikazanja tužbe, u kojoj se tvrdi ništavost njihova, trideset je godina minulo, s kog je razloga tužiteljevo pravo pobijanja i zastarilo. Nešto drugo nije bilo utvrdjeno no dokaz, da su nekretnine bile vlastnost pok. Ilije V. i da su prošle u vlaštinu tužitelja, te je po tomu tužba bez ikakve činjenične i pravne podloge.

Osim toga izmedju zemalja, čiji se ustup pita tužbom vlastnosti, ima ih takovih, koje su uknjižene na ime trećih lica u zemljištniku, koje nisu sporne stranke, a opet i takovih, koje su uknjižene na tužiteljevo ime. U pogledu prvih tužitelj ne bi imao aktivnu legitimaciju, a u pogledu drugih, tuženici, proti kojima je upravljen i zahtjev, da dopuste, da se tužitelj uknjiži, ne bi imali legitimaciju.

Iz rečenog izhodi, da je prizivni sud pogrešno presudio stvar s pravnog gledišta, te je po tomu opravdan revizijski razlog br. 4. § 503. gradj. post.

Priobćio P. D.

B. Kazneno.

Ako je kotarski sud krivom primjenom zakona osudio koga radi prekršaja, a u djelu se stiču obilježja zločinstva, te ako od prve osude nije minulo 6 mjeseci, nije nuždna za podignuće obtužnice obnova po § 297. toč. 8. k. p., već valja uporaviti ustanovu § 304. toč. 4. k. p.

Protiv obtužnice kr. drž. odvjetničtva u O. od 25. maja 1909. I. 85-09. u predmetu proti M. C., M. S. i M. K. radi zločinstva kradje na štetu

Digitized by Google

kr. drž. šumarije podnieli su okrivljenici prigovore, uslied kojih ju je kr. banski stol riešenjem svojim od 10. februara 1910. br. 3000. predbježno u smislu § 202. k. p. odbio i to s razloga, što inkriminirani čin tvori učin zločinstva kradje, označen u §§ 171. i 174. II. a) k. z., a da je radi istoga čina protiv istih okrivljenika radi očite pogriešne oznake njihova čina samo prekršajem §-a 460. k. z. po kr. kot. sudu u V. izdana kaznena odredba od 10. februara 1909. II. 134—09. i okrivljenici radi navedenog prekršaja i pravomoćno sudjeni i da su rečeni okrivljenici radi istoga čina kao navedeno zločinstvo tvorećega pod obtužbu stavljeni, a da se ipak po smislu ustanova §§ 297. i 298. k. p. postupalo nije, pa da stoga sudbeni stol ima dalje po §§. 297. i 298. k. p. postupati.

Povodom po kr. drž. nadodvjetničtvu proti toj riešidbi kr. banskog stola podignute žalbe ništovne na obranu zakona izrekao je kr. hrv.-slav. dalm. stol sedmorice pod 7. maja 1910. br. 2397., da je spomenutom riešitbom kr. banskog stola povriedjen zakon u §§ 202., 297., 298. i 304. t. 4. k. p., dočim se ne udovoljuje daljnjem zahtjevu kr. drž. nadodvjetničtva, da se napadnuta rješitba kr. banskog stola ukine i istomu naloži, da mimo nepostojećeg odbitnog razloga po zakonu dalje postupa.

R a z l o z i : Rješidba ova kr. banskog stola stoji u očitom protuslovlju sa zakonom, napose sa zakonskim propisima § 304. tč. 4. k. p., te se osniva na krivom tumačenju § 297. k. p.

Obnova naime kaznenog postupka u smislu § 297. toč. 3. k. p. imade se samo onda zatražiti, ako se djelo, što no ga je kotarski sud presudio kao prekršaj, ukazuje kasnije zločinstvom na osnovu novih činjenica, koje prigodom osude kotarskog suda poznate bile nisu.

Postoji li naprotiv osuda kotarskoga suda, koja se temelji na krivoj ili neispravnoj primjeni zakona, valja uporaviti ustanovu § 304. toč. 4. k. p.

U nazočnom kaznenom predmetu je kotarski sud u V. krivo primienio zakon, proglasiv trojicu okrivljenika kaznenom odredbom svojom krivimi prekršaja kradje, izvedene u družtvu više ortaka, a da je tatbina iznosila više od 50 K (§ 171. i 174. II. a) k. z.). kako to izrično ističe rješitba kr. banskog stola, pa budući od ove kaznene odredbe do podignuća obtužnice nije bilo minulo 6 mjeseci, bilo je podignuće obtužnice bez formalnosti obnove k. p. gledom na ustanovu § 304. toč. 4. k. p. osnovano.

Ako je unatoč toga kr. banski stol odbio obtužnicu, odredio postupak po § 297. i 298. k. p. povriedio je time zakon.

Valja stoga uslied podignute po kr. drž. nadodvjetničtvu ništovne žaobe na obranu zakona po § 286. II. k. p. izreći, kako je to sadržano u tenoru ove vrhovne osude i to napose u dielu, u kojem se ne udovoljuje zahtjevu kr. drž. nadodvjetničtva iz razloga, što bi udovoljenje tom zahtjevu bilo na štetu okrivljenika. L.

Malodobnici ne imaju ni u kaznenom procesu aktivnog iuris in iudicio standi.

Kod kr. kot. suda u D. podniela je kao priv. tužiteljica Z. C. kaznenu prijavu radi prekršaja § 487. i 491. k. z. proti A. B. i drug. Ta je prijava zaprimljena pod II. 40—10.

Na glavnoj razpravi obdržavanoj dne 4. februara 1910. postupajući je sud temeljem § 250. t. 1. k. p. izrekao odriešujuću osudu s obzirom na

Digitized by Google

ustanovljenu malodobnost priv. tužiteljice, te je svoju presudu ovako obrazložio:

Iz ustanove § 38. k. p., te § 306. k. p. t. 2. sliedi, da privatni tužitelj, oštećenik ili privatni učestnik mora biti aktivno procesualno sposoban, da može sebe pred sudom zastupati. Nije li to — u nazočnom slučaju je priv. tužiteljica malodobna — tad prijava mora biti podnešena po zakonitom zastupniku (ocu, tutoru itd.).

U svom tumaču k postupku g. Ogorelica na strani 198. i 203. izjavljuje svoje mnienje liepo i jasno o aktivnoj formalnoj sposobnosti i postupajući sud, uvažujući i usvajajući auktorovo mnienje, jer se temelji na jasnom slovu zakona, morao je temeljem § 250. t. 1. k. p. okrivljene od obtužbe riešiti, jer je upravo malodobnica, privatna tužiteljica, podniela prijavu i zavela kazneni postupak bez predloga zakonitog, ovlaštenog tužitelja t. j. otca malodobnice, koji je jedino ovlašten, sve do 1. marta 1910. dok malodobnica punodobnom ne postane, pred sudom ju zastupati.

Proti ovoj osudi uložio je punomoćnik priv. tužiteljice priziv i pobijao prvostepenu motivaciju tim, da se aktivna procesualna sposobnost u kaznenom postupku ne može prosudjivati po propisima gradj. postupnika. Prvo ne s razloga, jer su maloljetnici sa 20 godinom procesualno pasivno posve sposobni, odgovorni, te bi ih se a contrario imalo tim više smatrati i aktivno djelatno sposobnima. Drugo, izticao je zastupnik priv. tužiteljice dosadanju praksu i judikaturu, prema kojoj se maloljetnicima (u ovo pitanje ne ulazi govor o nedoraslima), nije osporavalo pravo, da na sudu fungiraju samostalno kao priv. tužitelji.

Kr. sudb. stol u O. izdao je na to 14. maja 1910. pod II. 292—10./1. sliedeću rješidbu:

Vidiv, da se prema propisu § 390. sl. c) k. p. prekršaj progoniti može na zahtjev one osobe, koja je po kaznenom zakonu ovlaštena tražiti progonjenje prekršaja, koji nije ureda radi kažnjiv;

vidiv, da malodobnici nisu procesualno sposobni, da stupe pred sud, jer nisu svojevlastni i samosvojni, već ih moraju pred sudom zastupati njihovi zakoniti zastupnici u smislu gradj. zakona (38. i 306. k. p.) t. j. otac, tutor, odnosno kurator;

vidiv dakle u nazočnom slučaju, da je priv. tužiteljica Z. C. u vrieme podnešene kazn. prijave bila malodobna i s toga nije tada imala procesualne sposobnosti i da je uslied toga po propisu § 394. k. p. valjalo već samu prijavu zavrći;

vidiv, da ne ima nikakovog razloga ništovnog § 418. odnosno 277. k. p. naime ne takovog, koji bi mogao biti od bitnog upliva na pitanje o krivnji i vidiv, da tako zakon na štetu priv. tužiteljice nije krivo uporabljen,

obnašao je priziv priv. tužiteljice odnoseći se na izreku o krivnji po § 420. k. p. zabaciti.

* * *

Ovo je u mojoj preko 20-godišnjoj praksi prvi slučaj, bar u području kr. sudb. stola u O. meni poznat, da se malodobnicima osporava aktivna djelatnost u kaznenom postupku. I baš radi te riedkosti sam ga iznio u svrhu, da se tim velevažnim pitanjem pozabavi koje stručno pero, da se bude mogao

Digitized by Google

ustanoviti stalni pravac u našoj općoj judikaturi. Kr. sudb. stol u O. ističe, da se je već i sama prijava imala završiti, što je nemoguće, jer postupajući sudac do glavne razprave ni ne može znati, je li ju podniela legitimirana, ovlaštena osoba ili nije. Pita se: je li će otac, tutor i kurator trebati po analagiji § 233. o. g. z., za poravnanje parnice, u kojoj sudjeluje maloljetnik kao actor tražiti dozvolu suda. A koliko puta ne će medjutim do primitka dozvole nastupiti subjektivna zastara za progon? No sva ta pitanja pripadaju naučnoj razpravi. Medjutim ne držim, da je in konkreto mnienje kr. kot. suda u D. i kr. sudb. stola u O. temeljito i opravdano, a napose ne, da je absolutno valjano. U tom obziru sam iz obrazloženja kr. sudb. stola podcrtao rieči „svojevlastni i samosvojni", jer ću doprinieti jedno najnovije riešenje istog suda, u kojem pravi iznimku od gornjeg načela, te će i ta iznimka dobro poslužiti za pravilno prosudjivanje i riešenje ovog najnovijeg pravnog pitanja. Dr. L.

Može se počiniti prekršaj po §-u 411. kazn. zak. i na osobi, koja privoli na ozledu. Ako svjedok pred sudom dade krivo ime, odgovara po §§ 197., 199 sl. a) kazn. zak.

Ivan L. napao je i teško ozledio Andriju L., a zatim pobjegao i izmislio da će on tužiti Andriju L. za razbojstvo, jer da je tobože Andrija L. na njega napao, ranio ga i odnio mu 200 kruna. E da učini svoju dojavu vjerojatnom, pošao je Ivan L. u Ćirije L. da mu napravi jednu ozledu (budući da se Ćirija L. bavi pravljenjem umjetnih ozleda.) i doista Ćirija L. nožem mu prereže kožu na glavi. Zatim Ivan L. otidje na sud i prikaže proti Andriji L. tužbu za razbojstvo prikazujuć gori navedenu umjetnu ozledu kao da mu ju je pri napadaju zadao Andrija L. Tekom izvida uspostavila se je istina, te je Ivan L. bio osudjen za tešku tjelesnu ozledu, potvoru i krivo svjedočanstvo, a Ćirija L. bio je osudjen za zločin po §§ 5., 209. kz. dočim nije bio priznat kriv po §-u 411. kz. zbog rečene ozlede. U ovoj parnici bio je tužen Mijo L. za zločin po §§ 197., 199 sl. a) kz. što je došao u sud mjesto svog brata Ante, koji je bio pozvan kao svjedok, pa se sudu predstavio kao Ante L. i položio dotično svjedočanstvo. Prvomolbeni sud označio je ovaj učin prekršajem po §-u 320 sl. e) kazn. zak. Usljed žaobe ck. državnog odvjetničtva, ck. vrhovni sud u Beču presudom 22. aprila 1910. poslov. broj Kr. IX. 55/10.—4 priznao je Ćiriju L. krivim takodjer prekršaja po §-u 411. kz. a učin Mije L. označio je zločinom po §§ 197., 199. kazn. zak. radi ovih r a z l o g a:

Osnovana je žalba ništavosti državnog odvjetničtva u koliko pozivom na br. 10. § 281. kp. pobija riešenje Ćirije L. od optužbe radi prekr. po §-u 411. kz. Privoljenje ozledjenog ne isključuje zlobu počinitelja. Načelo § 4. kazn. zak. vriedi za sve namišljene delikte. Ćirija L. učinio je navlaš Ivanu L. laganu ozledu. Istina je doduše da nije to učinio u neprijateljskoj misli protiv Ivana L., ali u drugoj zloj misli (§ 1. kazn. zak.) naime u misli da dobavi Ivanu L. sredstvo za počinjenje jednog zločina. Prama njemu nema dakle važnosti privoljenje Ivana L. Zakon štiti absolutno tjelesnu cjelokupnost ljudi radi nje same. U javnom interesu zakon kazni tjelesnu ozledu. Privoljenje ozledjenog ne ukida dakle kažnjivost djela izu-

Digitized by Google

zamši slučaj, da ozleda bude učinjena u korist zdravlja, kao kod kirurgičkih operacija ili u svrhu običajnih uresa tijela kao kod bockanja kože, probijanja resa od uha za naušnice i sličnih, gdje ni ozledjeni ni onaj, koji čini ozledu ne misli na ništa kažnjiva. Valjalo je dakle Ćiriju L. priznati krivim prekršaja § 411. kz. radi lake ozlede nanešene Ivanu L.

Nadalje državno odvjetničtvo ističe razlog br. 10. § 281. kp. stoga što je Mijo L. mjesto zločina prevare krivim svjedočanstvom pred sudom po §§ 197., 199. a kz. bio priznat krivim samo prekršaja lažne prijave po § 320 sl. e) kazn. zak. Ne može se kazati da nije osnovana ova točka žalbe. Sudski je dvor utvrdio, da je optuženik tim, što je naveo lažno ime zaveo sud u bludnju, ali da nije imao namjeru da što neistinita svjedoči.

Nego čim je optuženik preslušan kao svjedok kazao lažne navode o svom imenu, tim je namišljeno položio krivo svjedočanstvo. § 199. sl. a) kazn. zak. ne pretpostavlja da počinitelj bude imao dalji dolus. Ne može da bude govora o lažnoj prijavi po §-u 320 sl. e) kazn. zak. već s razloga, što je optuženik krivi navod učinio u kaznenoj pravnoj istrazi. Po ispravnoj primjeni zakona valjalo je dakle priznati Miju L. krivim zločinstva po §§ 197. 199 sl. a) kaz. zak.

U ovoj parnici je oštećenik Andrija L. bio zastupan po odvjetniku i sud je osudio optuženike da mu plate dotični iznos za zastupstvo. Nego Andriji L. činilo se je, da su mu te pristojbe bile prenisko odmjerene, pa je uložio utok proti presudi pitajuć da dotični iznos bude povišen. Ovaj utok je bio skupa sa gori navedenom žalbom prosljedjen ck. vrhovnom sudu u Beču, ali ga ovaj nije riešio, već povraćajuć spise sa riešenjem vrhu ništovne žaobe, odredio zaključkom 22. aprila 1910. posl. br. kr. IX. 55/10—5 slijedeće:

Spisi se moraju još podastrieti ck. sudbenom dvoru II. molbe u Zadru za nadležno riešenje (§ 392. kazn. post.) glede žaobe uložene od Andrije L. proti odluci o naknadi troškova za zastupstvo. Priobćio: P. D.

Iz upravne prakse.

§§ 5. i 6. zakona od 6. aprila 1906. o nuždnim prolazima primjenjuje se samo onda, kada se odstranjenjem suvišnih odnosno neprikladnih prolaza vraćaju gospodarskoj privredi površine, koje, dok su prolazi na njima, ne mogu kulturi podvrgnute biti.

Kr. hrv.-slav.-dalm. zemaljska vlada, odio za unutarnje poslove, ukinula je uslied priziva J. P. po Dr. D. D. odvjetniku u V. svojim riešenjem od 1. aprila 1910. broj 922 rlešenje upravnog odbora županije m.-r., koje je potvrdilo prvomolbenu presudu, a koja je glasila, da se kolni prolaz kroz dvorište ostavine J. B. odnosno preko kat. čest. broj 598/4, 598/5 i 594 gr. ul. broj 194 p. o. H., kojim se služi zadruga P. kao suvišan dokine, te je izdala sliedeće vrhovno riešenje:

Glasom obrazloženja k zakonskoj ustanovi o nuždnim prolazima (str. 24) ide intencija zakonodavatelja pri dokinuću suvišnih (te preloženja neprikladnih) prolaza onamo, da se odstranjenjem suvišnih (i preloženjem neprikladnih) prolaza vraćaju gospodarskoj privredi površine, koje — dok su prolazi na njima— ne mogu biti bar onim potezom kulturi podvrgnute.

Digitized by Google

Dosljedno tome dolaze u obzir samo površine, namienjene u obće kulturi a ne moguće i takve površine, kojih je veza sa kulturom veoma slaba i posredna, kao što su na primjer taracana dvorišta ili slične površine, jer princip je zakona, da se u stare služnosti ne dira, ako to gospodarski interes ne bi zahtjevao. Drugim riečima: jasna je intencija zakona, da se što više zemljišta privede racijonalnoj kulturi te podvrgne ujedno oporezovanju, a gdje o tom ne može biti govora, nema mjesta primjeni zakona.

Po stanju spisa molitelj tek tvrdi, da zadruga P. imade i drugi kolnik iste vriednosti, te na tom osniva zahtjev, da se dokine stara služnost provoza kroz pomenuto dvorište, a nije pružio dokaza, da on moli dokinuće obstojećeg prolaza u svrhu, da tu površinu zatim može kulturi privesti. O tom će jedva biti govora, ako to dvorište — kako se može to iz nacrta razabrati leži u intravilanu, obkoljeno zgradama. Ovdje bi se dakle akvirirano pravo služnosti bez ikakve odštete upravnim putem dokinulo, a da intencijama zakona nebi bilo služeno.

Stoga se dozvoljuje — ostane li molitelj kod svoje molbe — ovime uz predujam prizivatelja i na trošak krivca očevid na licu mjesta, koji će imati obaviti izaslanik kotarske oblasti uz sudjelovanje tehničkog izvjestitelja.

Pri tom očevidu imadu se netom predpostavljene okolnosti točno izpitati i nalaz u zapisnik uvrstiti na koji se nalaz mogu stranke izjaviti. Naročito imade se povjerenstvo obazrieti na u prizivima navedenu okolnost, da drugi put uslied neuporabivosti njegove za tovarna kola nije od jednake vrijednosti sa rečenom služnošću.

Stari i novi put imade se zatim u nacrtu crvenom tintom markirati.

Priobćio Dr. D. Deml.

Za riešenje priepora glede plateža dužnih mlinsko-regalnih pristojba nadležan je županijski upravni odbor, a ne kotarska ili županijska oblast.

Vlastelinstvo u V. T. kao posjednik mlinske kraljevštine tužilo je kod kr. kotarske oblasti u N. M. Franju N. i drugove, radi uskrate plateža melinšćine od njihovoga zajedničkoga mlina.

Nakon provedenih izvida i rasprave sa interesentima, kr. kotarska oblast u N. M. izrekla je 5. maja 1908. pod brojem 7259 ex 1907. odluku, da su tuženi Franjo N. i drugovi iz S. vlastelinstvu u V. T. u ime melinšćine za vrieme od godine 1900. do godine 1907. od njihovoga zajedničkog mlina, dužni platiti godišnje po 8 K. Dakle ukupnu svoju od 64 K u roku od 14 dana pod prietnjom političke ovrhe.

Proti toj odluci su tuženi Franjo N. i drugovi iz S. uložili utok na kr. županijsku oblast u V. pobijajući, izmedju ostalog naročito nadležnost upravnih oblasti za riešenje toga nastalog priepora.

Kr. županijska oblast u V. svojom odlukom od 19. augusta 1909. pod brojem 7284 ex 1908. odbila je utok Franje N. i drugova i pobijanu prvomolbenu odluku kr. kotarske oblasti u N. M. u cielosti potvrdila.

Povodom daljnjega utoka Franje N. i drugova, kr. zemaljska vlada, odjel za unutarnje posiove, rješitbom od 19. februara 1910. broj 62.319 ex 1909., u r e d a r a d i, ukinula je obadvie niže stepene odluke, te odredila,

Digitized by Google

da u prijepornoj stvari imade I-vo molbenu odluku, salvo recursu, donieti županijski upravni odbor.

Razlozi: Iz ustanova §-a 8. zak. čl. VI. 1836., te iz §-a 34. ces. pat. od 2. marta 1853. proizlazi, da prava vlastelinska na mlinsko-regalne pristojbe od mlinova bivših podanika, izviru iz urbarskog odnošaja, pa se s toga imadu i mlinsko-regalne pristojbe likvidirati i utjerivati po propisima ces. naredbe od 26. septembra 1857.

Izvidna i preparatorna uredovanja naznačena u §§-ima 2—12 te ces. naredbe, imade prema tim propisima i po §-u 46. toč. 13. zakona od 5. februara 1886. o ustrojstvu županija i uredjenju uprave u županijama i kotarima, obaviti kotarska oblast, a meritornu odluku u stvari imade u prvoj molbi donijeti županijski upravni odbor po §-u 12. cit. ces. naredbe; §-u 41. sl. c., i §-u 42. cit. zakona od 5. februara 1886. i po §-u 25. toč. 1., zakona od 5. februara 1886. o upravnim odborima u županijama.

Prema tim zakonskim propisima, nisu dakle kotarska oblast i županijska oblast nadležne, da u nazočnoj stvari donesu meritornu riešitbu u prvoj, odnosno u drugoj molbi, pa je s toga valjalo obadvije te odluke, radi nenadležnosti, ukinuti.

Priobćio: E. Jelić, žup. perovodja.

Zakonarstvo.

Zakonska osnova o promjeni pojedinih ustanova sudstvene organizacije i postupka s obzirom na zakonsku osnovu o novom gradj. proc. redu u Ugarskoj.

Dne 7. jula o. g. predložio je ministar pravde u Ugarskoj ministarskom vieću zakonsku osnovu o novom gradj. proc. redu, da ju podastre kruni na previšnju predsankciju, te istodobno — da, kad ona postane zakonom, može stupiti umah i u život — razaslavši kr. tabulama, odvjetn. komorama i drugim korporacijama nacrt zak. osnove o promjeni pojedinih ustanova sudstvene organizacije i postupka, da o njoj što prije svoja mnienja odašalju, e bi već 1. januara buduće godine mogla stupiti u kriepost.

Ta se zakonska osnova sastoji od tri dijela.

Prvi dio radi o organizaciji. Kvalifikacija se sudaca bitno pooštruje, jer se najdoljnja dobna granica od 26. na 28. godinu života povisuje, te nakon položenja odvjetničkog ili sudačkog ispita traži još daljnja dvogodišnja praksa.

Produljenje prakse za dvie godine nakon stečenja diplome protegnut će se i na odvjetnike, za koje sadržaje osnova u II. dielu daljnje ograničenje, da odvjetnički kandidati ne mogu odvjetnike zastupati kod rasprava pred kr. kurijom, kr. tabulom i porotnim sudovima. Ovo se ali pooštrenje ne proteže na suce ili odvjetnike, koji su postigli kvalifikaciju unutar jedne godine nakon što je zakon stupio u krijepost.

Jedna od glavnih svrha zakona jest odterećenje sudaca. Ministar pravde drži daljnje umnožanje sudačkog osoblja nemogućim, ali i

Digitized by Google

suvišnim, te hoće u tempu riešavanja opažanim manjkavostima tim snažno da odmogne, da jedan dio agenda, kojima se danas suci moraju bezpotrebno baviti, prenaša na druge faktore. Tako neka osobito kvalificirani bilježnici postupaju u izvanparbenim stvarima u vlastitom djelokrugu, a riešenja, koja ne sadržavaju sudačku riešidbu, neka se dodijele samostalnom djelokrugu pismarâ. Kod tog bit će i zato skrbljeno, da se možebitne pogreške pismarâ brzo i bez štete za stranke poprave.

O materijalnim interesima sudačkih organa i njihovih rodbina vodi se računa ustanovom, po kojoj može disciplinarni sud izreći, da gubitak službe ne tangira pravo dotičnikâ na državno osjeguranje.

Mogućnost umirovljenja u službi nesposobnih sudaca i državnih odvjetnika proširuje se za sve, koji su postigli manji stepen od onog jednog kurijalnog suca tako, da se dobna granica snizuje od 70 na 65 godinu života.

Znatna olakšanja za vrhovne sudove sadržavaju odredbe, kojima se umanjuje broj članova senata. Kr. tabule neka u stvarima revizije sude u senatima od pet, u svim ali drugim gradj. stvarima od tri, kr. kurije o utocima od tri, a u svim drugim gradj. stvarima od pet članova. U kaznenim stvarima raspravljaju kod kr. tabula senati od pet članova samo ništovne žaobe, dok inače funkcioniraju senati od 3 člana, a kr. kurija odlučuje uvijek samo u senatima od pet članova. Tim se nada ministar pravde kod kr. kurije toliko sudaca osloboditi, da se nakon 3 godine može institucija pomoćnih sudaca napustiti.

Primanje informacija izrično se zabranjuje.

Drugim dielom osnove ujednostručuje se procesualni postupak mnogim praktičnim i shodnim novotarijama, kojima se koli posao sudaca, toli i pismarâ bitno smanjuje, te tim brzo pravosudje znatno pospješuje. Tako se u mnogim slučajevima napušta vodjenje zapisnika, u kojima se je ono pokazalo suvišnim i gubitkom vremena.

Osnova hoće da i ostavinski postupak učini jeftinijim i bržim. Iz odnosnih odredaba treba istaknuti, da se ostavština, koja ne nadmašuje 50 K može po organu, koji postupa kod ostavine bez daljnjeg postupka upotrebiti za pokriće troškova pogreba, eventualno bolnice.

Nadalje sadržaje osnova koli za novinstvo, toli za pravosudje osobito važan paragraf:

„U koliko ne ima djela, koje bi se imalo strože kazniti, počinja prestupak, te se ima kazniti u § 20. zak. čl. XXXIV.: 1897. ustanovljenom kaznom (tamnica do 3 godine i novčana kazan do 1000 K) onaj, koji bez privole oblasti:

1. objavljuje na koji god način, djelomice ili u cielosti, koju pred gradjanskim ili disciplinarnim sudom sa isključenjem javnosti obdržavanu raspravu;

2. objavljuje u cielosti ili djelomice koji podnesak ili koji oblasni spis ili ma koje saopćenje, koje nije dano do znanja u javnoj raspravi, koje kaznene ili disciplinarne stvari, nadalje koje pred gradj. sudom

Digitized by Google

povedene bračne stvari, nadalje stvari, koja se odnosi na pobijanje zakonitosti poroda, produljenja malodobnosti, dignuća malodobnosti i sudačkog ustanovljenja neke duševne bolesti".

Treći dio sadržaje provedbene ustanove.

Priobćio: Zlatko Cuvaj.

SVAŠTICE.

Osnova za sabiranje gradje o pravu, koje u narodu živi.

Napisao Dr. Ivan Strohal.

(Nastavak.)

21. Ima li se kod nasljedjivanja nasljedniku uračunati u njegov nasljedni dio i ono, što je iz ostaviteljeve imovine dobio za života ostaviteljeva; na pr. ima li se udatoj kćeri, koja sunasljedjuje uz sinove, u nasljedni dio uračunati ono, što je ona dobila od oca (iz kuće) prigodom udaje (miraz, oprema)?

22. Imadu li vjerovnici ostaviteljevi pravo tražiti, da budu isplaćeni iz imovine nasljednikove, ako ostaviteljeva imovina ne dostaje za namirenje njihovih tražbina; kako može nasljednik predusresti tome, makar je i prihvatio nasljedstvo?

23. Imadu li vjerovnici nasljednikovi pravo tražiti, da budu isplaćeni iz imovine ostaviteljeve, ako nasljednikova imovina ne dostaje za namirenje njihovih tražbina; mogu li vjerovnici ostaviteljevi tome predusresti i na koji način?

24. Ako nema nikakvoga niti oporučnoga niti bezoporučnoga nasljednika, kome imade tada pripasti ostavina pokojnikova; da li općini; da li državi?

25. Ako koji od sunasljednika ne će da prihvati nasljedstva, što biva s njegovim dijelom; dijeli li se taj dio medju ostale sunasljednike po razmjerju njihovih dijelova?

III. Gradjanski postupnik.

1. Dogadja li se, da si stranke, medju kojima je došlo do sukoba, same biraju izmedju svojih susjeda, znanaca — suce, da presude, tko ima pravo, tko li nema, ili da izravnaju medju njima nastali prijepor; kako se nazivaju ti suci; da li obranici; kako se biraju ovi suci; kako se raspravlja i vode dokazi pred tim obranicima; kako izriču oni svoju presudu; kako se ovršuje takova presuda?

2. Daju li stranke sudu svoje izjave o stanju stvari, glede koje je nastao prijepor, i svoje zahtjeve pismeno ili usmeno; ako li usmeno, ima li se o njihovim izjavama voditi posebni zapisnik?

Digitized by Google

3. Koji je red raspravljanja; ima li se najprije izjaviti o stanju stvari i staviti svoj zahtjev tužitelj; a zatim ima li se izjaviti i staviti opet svoj zahtjev (da se tužbovni zahtjev odbije) tuženik; na ovu tuženikovu izjavu ima li tužitelj pravo dati ponovnu izjavu; a na ovu tužiteljevu i opet tuženik itd.; dokle to ide; i kako se naziva prva tužiteljeva izjava i zahtjev (tužba), kako li druga itd.; kako li se naziva prva tuženikova izjava i zahtjev (odgovor); kako li druga itd.; smiju li tužitelj i tuženik u svojoj drugoj, trećoj itd. izjavi promijeniti svoj prvobitni zahtjev; kada i koliko smiju (na pr. ako ga snizuju na manje)?

4. Smije li isti tužitelj glede iste stvari zapodjeti više parnica; budi istodobno tako, da drugu zapodijeva, dok prva nije dovršena; budi jednu za drugom tako, da drugu zapodijeva, kad je prva već konačno dovršena?

5. Smije li tužitelj u jednoj tužbi staviti više različnih zahtjeva; smije li više malenih tražbina protiv istoga dužnika utužiti jednom tužbom?

6. Pred kojim sudom ima tužitelj tužiti; da li pred onim, u kojega području se on nalazi, ili pred onim, u kojega području se tuženik nalazi; ili pred onim, u kojega području se nalazi stvar, o kojoj se parnica vodi; kako u kojemu slučaju?

7. Čime mogu stranke dokazati, da su njihovi navodi istiniti; da li priznanjem protivne stranke; da li ispravama; da li svjedocima; da li očevidom, t. j. pregledanjem same stvari, kojoj se pripisuju neka svojstva ; da li prisegom?

8. Imade li se svaka izjava protivne stranke, dana ma budi gdje, dana u budi kakvome društvu, smatrati priznanjem nekoga navoda, ako se njome potvrdjuje taj navod?

9. Kada imade neka isprava (potpunu) dokaznu moć; je li nužno, da je stranka, koja pobija navod sadržan u ispravi, tu ispravu vlastoručno potpisala ili na nju dala svoj rukoznak, dotično da je onaj, čiji navod je sadržan u toj ispravi, tu ispravu potpisao ili na nju dao svoj rukoznak; je li nužno, da su tu ispravu potpisali i svjedoci, kojima je poznata istinitost navoda sadržanih u ispravi; je li nužno, da je ta isprava sastavljena pred sudom, javnim bilježnikom ili drugom kojom oblasti (vlasti)?

10. Kakovi moraju biti svjedoci, da bude njihov iskaz mogao vrijediti kao (potpuni) dokaz; mogu li biti valjani svjedoci djeca, ludjaci, gluhonijemi, slijepi; mogu li biti valjani svjedoci rodjaci, prijatelji, kumovi, znanci stranke, koja ih dovodi u dokaz svojih navoda; vrijedi li kao (potpun) dokaz iskaz svjedoka, koji i sam očekuje kakovu budi posrednu budi neposrednu korist od uspjeha parnice ; vrijedi li kao (potpun) dokaz iskaz svjedoka, koje je jedna ili druga stranka platila; vrijedi li kao (potpun) dokaz iskaz svjedoka, koji žive u neprijateljstvu sa strankom, protiv koje se vodi dokaz; mogu li biti valjani svjedoci ljudi, koji su jednom već bili osudjeni radi krive prisege, kriva svjedočanstva, prijevare, pronevjerenja ili kradje; mogu li biti valjani svjedoci službinčad stranke, koja se na njih poziva; koliko iskaz kojega od ovih svjedoka vrijedi; može li se iskazom kojega od ovih svjedoka (i to kojih) nadopuniti drugi dokaz; ima li protivna stranka sama prigovoriti, da iskaz ovoga ili onog svjedoka ne može vrijediti; ili ima li sam sudac paziti na to i ustanoviti, ima li kakovih prigovora protiv svjedoka?

Digitized by Google

11. Smiju li se saslušavati kao svjedoci javni urednici o stvarima, koje tvore službenu tajnu, i o stvarima, o kojima su mogli nešto doznati samo kao javni urednici; smije li se saslušavati kao svjedok svećenik o onom, što je doznao na ispovijedi?

12. Imadu li se svjedoci zaprisegnuti; i to da li unaprijed, da će kazivati istinu; ili naknadno, da je ono, što su iskazali i što je zabilježeno u zapisniku kao njihov iskaz, doista istina?

13. Ako tkogod pozvan da svjedoči, ne će da svjedoči, što biva onda; može li se prisiliti na svjedočenje; na koji način može da bude prisiljen na svjedočenje?

14. Ako treba za pregledanje neke stvari posebne stručne naobrazbe, imadu li se tomu pregledanju prizvati posebni vještaci; tko postavlja (odredjuje) takove vještake; imadu li stranke pravo predložiti vještake; je li sud vezan na prijedlog stranaka?

15. Tko može da bude takav vještak; mora li imati posebnu stručnu naobrazbu; mora li imati i ona svojstva, koja mora da ima valjani svjedok?

16. Imadu li se i vještaci zaprisegnuti, da će dati nepristrano mnijenje; imadu li se unaprijed zaprisegnuti, da će dati nepristrano mnijenje, ili naknadno, da je dano mnijenje doista nepristrano; ako su oni već položili službenu prisegu, je li dovoljno, da se opomenu na položenu već prisegu?

17. Tko imade da predujmi troškove za očevid, vještake i svjedoke, tko li imade konačno nositi te troškove?

18. U kojem slučaju imade stranka u dokaz svojih navoda položiti prisegu; koja od stranaka ima prisegu položiti, ako i jednoj i drugoj može biti poznato, da li je neki navod istinit; da li ona, koja dokazuje, da je taj navod istinit, ili ona, koja dokazuje, da taj navod nije istinit; je li pri tome odlučno, da li je ova ili ona stranka učinila vjerojatnom svoju tvrdnju ili svoje poricanje; ili je odlučan pri tome sporazumak stranaka, koja će od njih položiti prisegu?

19. Smije li stranka položiti prisegu o nečem, što joj iz vlastitoga opažanja ne može biti poznato; smije li stranka položiti prisegu, ako je u vrijeme, kad se dogodilo ono, o čemu se ima prisega položiti, bila još dijete (do koje godine); ili ako u ono vrijeme nije radi koje tjelesne ili duševne mane mogla opaziti ono, o čem se ima prisega položiti; smije li položiti prisegu stranka, koja je bila već jednom osudjena radi zločina krive prisege, krivoga svjedočanstva, prijevare, pronevjerenja ili kradje, ili koja je bila osudjena radi kojega drugog zločina; smije li prisegu položiti proglašeni rasipnik?

20. Smije li za samu parbenu stranku položiti prisegu i tko drugi; na pr. otac za maloljetno dijete; tutor za svoga štićenika; skrbnik za svoga skrbljenika; upravitelj neke imovine za vlasnika te imovine; glavni dužnik za poruka; prvobitni vjerovnik za onoga, kome je on svoju tražbinu ustupio; zastupnik za onoga, koga je zastupao?

21. Kako ima da položi prisegu sama stranka; da li onako, kao i svjedoci?

22. Ima li sudac odmah iza dovršene rasprave i provedenih dokaza izreći usmeno pred strankama osudu; ili ima li im izreći osudu naknadno posebnom ispravom na temelju zapisnika napisanih o samoj raspravi i o dokaznom postupku?

Digitized by Google

23. Ako koja od stranaka nije zadovoljna osudom, može li i na koji način kod višega sudišta ishoditi promjenu osude; kako se naziva njezin zahtjev, da u istoj stvari izreče osudu više sudište; ima li više vrsta tih zahtjeva s obzirom na to, da li idu samo za promjenom prve osude, ili idu za tim, da se prva osuda uništi i da se odredi, da prvi sud ponovno u istoj stvari sudi?

24. Na kojem temelju ima ovo više sudište izreći svoju osudu, ako je prvi sud izrekao osudu na temelju onoga, što su stranke, svjedoci itd. pred njim iskazali?

25. Unutar kojega roka iza izdanja osude ima stranka zatražiti osudu višega sudišta?

26. Kada ima osudjeni zadovoljiti naloge sadržane u osudi?

27. Ima li se onaj, koji se parbi, samo da što kasnije bude prisiljen zadovoljiti svoju dužnost, — napose kazniti radi toga parbljenja; i to kako se ima kazniti?

28. Što biva, ako je koja stranka (bez svoje krivnje) propustila navesti koje dokazalo (za koje je tek kasnije doznala), pa je radi toga izgubila parnicu; ima li ona pravo tražiti, da se parnica ponovi, i da se prva osuda uništi, i izreče nova osuda na temelju novih dokazala?

29. Ima li sudac sam tražiti dokaze o istinitosti navoda i opravdanosti zahtjeva jedne i druge stranke, ili se ima poslužiti samo onim, što mu stranke same izjave i ponude; imade li ipak sudac poučiti stranke o zakonskim ustanovama i o tome, kako bi mogle braniti svoje zahtjeve?

30. Ima li stranka, koja je izgubila parnicu, protivnoj stranci dati štogod u ime odštete, što ta protivna stranka nije pored te parnice odmah mogla dobiti ono, što je (u svojoj tužbi ili odgovoru) tražila?

31. Što biva, ako onaj, koji je izgubio parnicu, ne će da zadovolji naloge sadržane u osudi; ima li protivna stranka kakvo sredstvo, da prisili ovu pobijedjenu stranku, da zadovolji naloge sadržane u osudi; kako se naziva to sredstvo; da li ovrha?

32. Što biva, ako se osudjeni nalazi u posjedu stvari, koju ima prema osudi izdati protivustranci, a ne će da zadovolji nalog te osude; — što li biva, ako se ne nalazi u posjedu te stvari; tko i kako ima nabaviti tu stvar, ako je osudjeni sam ne će da nabavi, — ako osudjeni posjeduje tu stvar, a radi se o nekretnini, je li dovoljno, da sudski izaslanik preda posjed te stvari voditelju ovrhe, ili se mora ta predaja i u zemljišnim knjigama ubilježiti?

33. Što biva, ako osudjeni ima prema osudi učiniti kakovo djelo, izvršiti kakav posao; ima li se prisiliti, da izvrši taj posao, globama i zatvorom; može li se takodjer taj posao dati izvršiti po nekom trećem, i mogu li se iza toga od osudjenoga utjerati troškovi, koji su nastali odatle, što je taj treći izvršio takav posao?

34. Što biva, ako osudjeni ima prema osudi trpjeti, da protivna stranka nešto čini, ili ako ima propustiti kakovo djelo; ima li mu se zabraniti svaki čin, kojim bi protivnu stranku prikratio u dosudjenim pravima, — pod prijetnjom globe ili zatvora; ima li osudjeni dati neku sigurnost (jamstvo), da ne bude ništa činio protiv izdane zabrane; ako li je osudjeni ipak štogod učinio protiv takve zabrane, ima li odštetu dati i bez posebne osude?

35. Ako osudjeni ima da isplati neku svotu novaca, a ima dobiti novaca od koga trećega, ili se njegovi novci nalaze pohranjeni kod koga tre-

Digitized by Google

ćega, može li protivna stranka tražiti, da joj se u ime onoga, što ima dobiti od osudjenoga, doznači ono, što osudjeni ima dobiti od toga trećega; ako taj treći ne će ili ne može odmah isplatiti ono, što je dužan osudjenomu, može li voditelj ovrhe tražiti, da se ova tražbina putem javne dražbe proda; kako se ima ova tražbina na javnoj dražbi prodati?

36. Može li se za naplatu dosudjene novčane svote voditi ovrha na plodove, koje osudjenomu donosi njegova imovina ili dio te imovine; na koji način to biva; da li tako, da sud napose odredjenom licu (sekvestru) povjeri upravu s tom imovinom time, da ima iz plodova te imovine nakon namirenja vlastitih troškova uz točan račun isplatiti voditelju ovrhe dosudjenu mu novčanu svotu; ili opet na taj način, da sud daje tu imovinu u najam ili zakup komu trećemu, koji ima zakupninu (najamninu) isplaćivati voditelju ovrhe, da si namiri dosudjenu novčanu svotu?

37. Mogu li se za naplatu dosudjene novčane svote podvrći javnoj dražbi (koju ima dopustiti i voditi sud) osudjenikove pokretnine; kako to biva; imadu li se najprije označiti (zaplijeniti) pokretnine, koje će se podvrći dražbi; imadu li se oduzeti iz posjeda tuženikova i predati komu trećemu; imadu li se prije dražbe procijeniti; kako se vrši ova zapljena, prijenos i promjena pokretnina; što biva, ako ovršenik prije dražbe proda zaplijenjene pokretnine; kako se izvršuje sama dražba; ima li se dražba javno oglasiti i na koji način (u novinama, pred crkvom, u sudskoj ili općinskoj zgradi); što ima biti sve navedeno u oglasu?

38. Mogu li se za naplatu dosudjene novčane svote podvrći javnoj dražbi ovršenikove nekretnine; kako biva ta ovrha; ima li se najprije upisati u zemljišne knjige, da se na te nekretnine vodi ovrha; ima li voditelj ovrhe točno označiti, kako će se i uz koje uvjete dražbovati; ima li se ta javna dražba javno oglasiti, i to gdje i na koji način; što se ima sve navesti u oglasu; imadu li se o dražbenim uvjetima, koje je predložio voditelj ovrhe saslušati ovršenik i drugi njegovi vjerovnici; kako i gdje se ima dražba vršiti; ako ima više komada dražbi izvrženih nekretnina, imadu li se svi zajedno dražbovati, ili jedan za drugim; što biva, ako onaj, koji je na javnoj dražbi kupio takove nekretnine, ne zadovolji odredbe sadržane u dražbenim uvjetima; kada se ima kupcu predati na javnoj dražbi kupljena nekretnina; kada li u zemljišnim knjigama na nj uknjižiti?

39. Ima li nekretninâ, koje se ne smiju podvrći ovršnoj dražbi; ima li se dopustiti dražba, ako se vidi, da će troškovi dražbe biti veći od kupovnine, koja bi se mogla dražbom postići?

40. Što biva s kupovninom polučenom na dražbi, ako ima više vjerovnika; kako se ta kupovnina dijeli medju te vjerovnike?

41. Što biva, ako osudjeni nema ništa, na što bi se vodila ovrha; može li se u takvim slučajevima osudjeni dužnik zatvoriti?

42. Ima li tužitelj i prije, nego li bude izrečena konačna osuda, pravo tražiti kakvo osiguranje, da će mu ta tražbina, kad bude osuda izrečena, doista biti plaćena; i to u kojim slučajevima; je li nužno, da tužitelj zasvjedoči svoju tražbinu kakovom ispravom; ima li on položiti kakvu jamčevinu za štetu, koja bi mogla nastati iz takvoga osiguranja?

43. U čemu ima da sastoji takovo osiguranje; da li u zabrani izdanoj na onoga, kod kojega se nalaze kakove tuženikove stvari, ili u tome, da se

Digitized by Google

te stvari oduzmu tuženiku i dadu u pohranu budi samomu sudu budi trećemu komu ?

44. Može li se takvo osiguranje tražiti i prije podignuća tužbe ?

45. Ako se parnica vodi o nekoj stvari, koju drži tuženik, imade li vjerovnik i u kojim slučajevima pravo tražiti, da se ta stvar dade u pohranu komu trećemu ; uz koje uvjete ima se dopustiti takva pohrana, i komu se ima dati u pohranu, kako se odredjuje taj pohranitelj ?

46. Ima li onaj, koji je dao svoje nekretnine u najam ili zakup, pravo tražiti, da se stvari, na koje ima on već po zakonu založno pravo (plodove, ono što je uvezeno i uneseno na dotičnu nekretninu), oduzmu najamniku, zakupniku, i da se do konačne osude dadu komu trećemu u pohranu ?

47. Ima li se ovrha odmah obustaviti, čim je dužnik zadovoljio naloge osude ?

48. Što biva, ako ovršnom postupku prigovori ovršenik, da je on zadovoljio naloge sadržane u osudi ; ima li se dalja ovrha obustaviti ; i to u kojim slučajevima ; da li onda, ako ovršenik ispravama zasvjedoči, da je naloge osude zadovoljio ; ima li se o molbi za obustavu ovrhe saslušati voditelj ovrhe ; — što biva, ako se ne može ovrha obustaviti ; ima li onda ovršenik pravo da tuži voditelja ovrhe na priznanje, da je prestalo (utrnulo) njegovo pravo voditi ovrhu ?

49. Što biva, ako su pod ovrhu uzete stvari tudje a ne ovršenikove; ima li se ovrha obustaviti, ako vlasnik tih stvari podigne tužbu, kojom izlučuje te stvari ispod ovrhe ; i to u kojim slučajevima, da li u slučaju, ako je taj treći ispravama zasvjedočio, da su to doista njegove stvari, ili ako je položio jamčevinu, iz koje će se imati naknaditi šteta, koja bi mogla nastati odatle, što se ovrha obustavlja ; — dogadja li se, da takve izlučne tužbe stavlja žena glede stvari, koje su uzete pod ovrhu za mužev dug, i obratno da muž stavlja takvu izlučnu tužbu glede stvari, koje su uzete pod ovrhu za ženin dug ; kako bi se moglo na put stati neprilikama, koje mogu uslijed toga nastati za vjerovnika ?

50. Smije li protiv pojedinih odluka suda u ovršnome postupku tražiti jedna ili druga stranka (napose ovršenik), da više sudište promijeni ili uništi odluku prvoga suda ; obustavlja li se uslijed ovakvoga zahtjeva dalji ovršni postupak, i to u kojim slučajevima ?

51. Koju svrhu ima ostavinska rasprava ; je li dobro, je li korisno, da se vode ostavinske rasprave ?

52. Mogu li oni, koji imadu kakovu zajedničku stvar, a da i ne podignu posebnu tužbu, zatražiti (vanparbenim putem), da sud razdijeli medju njih tu stvar ; kako se ima postupati na takovu molbu ; koji je najobičniji način dijeljenja zajedničke stvari ?

53. Može li onaj, koji želi prodati kakvu svoju stvar, tražiti, da tu stvar sud proda putem javne dražbe ; kako se izvršuje ta dražba ?

54. Ima li se stranka poslužiti pred sudom stručno naobraženim pravnim zastupnikom, odvjetnikom ; i to u kojim slučajevima ; — smije li se poslužiti i drugim zastupnikom, koji nema za to stručne naobrazbe, no koji se obrtimice bavi takovim zastupanjem ?

Digitized by Google

IV. Kazneno pravo.

1. Tko ima da kazni onoga, koji je učinio kakav zločin; da li društvo; da li država; da li vladar; da li sud?

2. Je li nužno, da se kazni zločinac, koji je učinio neki zločin, i zašto je to nužno; bi li moglo biti i bez takvoga kažnjivanja?

3. U čemu je kazan, i kakovih ima vrsta kazne (da li globa, zatvor, tamnica, prisilni rad, batine, izgon, progonstvo, smrt); koje kazni drži narod uspješnima, koje li ne drži?

4. U čemu je razlika izmedju gradjansko-pravnog i kazneno-pravnog neprava; tko je povrijedjen jednim, tko li drugim nepravom?

5. Koji čini (i propusti) imadu se kazniti kao zločini; u čemu je zla nakana?

6. Ima li se i ludjak kazniti za čine učinjene u ludilu; ima li se pijanac kazniti za čine učinjene u pijanstvu; ima li se kazniti onaj, koji nije bio pri svijesti, za čine učinjene u nesvijesti?

7. Ima li se i dijete kazniti za učinjeni zločin; od koje godine počinje se računati odgovornost čovjeka za svoje čine?

8. Ima li se kazniti i čin učinjen u nužnoj obrani; što je nužna obrana; kad se može reći, da je čin učinjen u nužnoj obrani; na kakvo dobro ima se protezati ta obrana (vlastit život, zdravlje, čast, imovina; život, zdravlje, čast, imovina kojega drugoga); kada se može reći, da je obrana nužna; što biva, ako je onaj, koji se je branio, prekoračio granice nužne obrane; kako se ima takav kazniti?

9. Ima li se kazniti čin učinjen u najvećoj nuždi, u životnoj pogibli, čin učinjen, da se ukloni drugo veće zlo; ako se ima kazniti, kako se ima kazniti; da li kao da i nije bilo te nužde?

10. Ima li se kazniti onaj, koji je učinio nešto, što bi se inače imalo kazniti kao zločin, ako je to učinio samo pod pritiskom neodoljive sile; dalje ako je bio u takvoj bludnji (zabludi), pored koje nije mogao uvidjeti, da bi njegov čin bio zločin; napokon ako je on to samo slučajno ili samo iz nemarnosti, nepažljivosti prouzročio?

11. Ima li biti kažnjen i onaj, koji je poduzeo sve, da izvrši zločin, a do konačnoga izvršenja nije došlo, jer nije imao dovoljno tjelesne snage, ili jer su nastupile takove okolnosti, pored kojih nije mogao svoga čina dovršiti?

12. Ima li biti kažnjen i onaj, koji je neposrednoga počinitelja naputio, poučio, potaknuo na zločin, ili mu je zapovjedio, savjetovao, pomagao, pribavio sredstva, uklonio zapreke, da učini zločin, ili se je unaprijed s njime dogovorio, kako će mu iza učinjena zločina pomoći?

13. Ima li onaj, koji je na pomenuti način uznastojao, da drugi izvede zločin, i onda biti kažnjen, ako taj drugi nije izveo zločina?

14. Ima li biti kažnjen i onaj, koji je iza izvedena zločina neposrednom počinitelju pomogao, ili se njegovim zločinom okoristio; na pr. kod kradje onaj, koji je ukradenu robu, znajući za kradju, sakrio, prodao?

15. Ukazuje li se manjim zločin, koji je učinio kakav mladić, kakav duševno ograničen, ili zlo odgojen čovjek, ili opet čovjek, u kojega je slaba volja, čovjek, koji je učinio zločin po nalogu drugoga, iz straha, poslušnosti;

Digitized by Google

ukazuje li se manjim zločin, ako se počinitelj pokajao, ako je, premda je zločin mogao ostati neotkriven, ipak priznao zločin, ako je uznastojao popraviti ili umanjiti štetu, koja je nastala uslijed zločina; ako je učinio zločin radi velikoga siromaštva; ako je učinio zločin uslijed toga, što je bio razdražen; ako je prije toga bio neporočan; ako je bio dulje vrijeme u istražnom zatvoru; ako je zločin ostao nedovršen; ako je šteta, nastala uslijed zločina, malena?

16. Ukazuje li se zločinac manje kažnjivim, ako je odao svoje sukrivce, ako je sudu pomogao pri istraživanju zločina?

17. Ukazuje li se zločinac više kažnjiv, ako je s različnim izmišljotinama nastojao zavesti sud; ako je svoje sukrivce naveo na zločin; ako je bio vodja zločincima; ako je učinio više zločina; ako je ponovio isti zločin; ako je bio kažnjen radi istoga ili sličnoga zločina?

18. Ima li se kazniti i kako onaj, koji budi sam budi u društvu s drugima učini nešto ili pokuša, uznastoji učiniti nešto, što bi bilo protiv života, zdravlja, slobode ili časti vladaru zemlje, u kojoj živi; — kako se zovu taki zločini; ima li tu više vrsta zločina, ima li se svaka od njih drukčije kazniti?

19. Ima li se kazniti i kako onaj, koji (silovito) učini, uznastoji ili pokuša učiniti nešto budi sam budi u društvu s drugima, što bi bilo protiv države, u kojoj živi; — kako se zovu taki zločini, ima li i tu više vrsta zločina i kazna? —

20. Ima li se kazniti i kako onaj, koji budi sam budi u društvu s drugima (silovito) učini, pokuša ili uznastoji učiniti nešto, što bi bilo protiv načina vladanja u državi ili protiv oblasti (vlasti), koje vladaju; gdje je tu granica izmedju zakonitog i nezakonitog otpora; ima li tu više vrsta zločina; kako se zovu ti zločini i kako se imadu kada kazniti?

21. Ima li se kazniti i kako onaj, koji se budi sam budi u društvu s drugima silovito opre ili zaprijeti komugod od oblasti (vlasti), kada ureduje?

22. Ima li se kazniti i kako onaj, koji silovitim načinom nastoji zapriječiti u djelovanju kakvu skupštinu, koja je zvana da raspravlja o javnim poslovima, ili kakav sud (sudište) ili kakvu drugu oblast (vlast); je li kažnjiv i onaj, koji nastoji u njezinu djelovanju zapriječiti kakvu drugu skupštinu, koja se drži pod nadzorom javne oblasti (vlasti)?

23. Ima li se kazniti i kako onaj, koji krivotvori novac, javne papire, koji vrijede kao novac, javne zadužnice; imadu li se kazniti i oni, koji priredjuju orudje i gradju za krivotvorenje u svrhu, da se upotrijebi kod krivotvorenja?

24. Ima li se kazniti i kako onaj, koji (silovito) smeta druge u vršenju vjerozakonskih dužnosti, koji (javno) grdi i psuje na vjeru, vjerske obrede, Boga, koji (javno) radi, da se raširi bezvjerje, koji širi vjeru, koja se protivi kršćanstvu?

25. Ima li se kazniti i kako onaj, koji (javno) širi nauku, koja se protivi ćudorednim zakonima kršćanstva; koji se (javno) izrugava ćudorednim zakonima?

26. Ima li se kazniti i kako onaj, koji u narodu širi praznovjerje ili različna kriva proročanstva, kojima narod samo uznemiruje; ima li se kazniti onaj, koji nedopuštenim načinom dira u grobove ili u mrtva tjelesa?

27. Ima li se jednako strogo kazniti onaj, koji se pripravio, kako će

Digitized by Google

nekoga ubiti, pa ga je i ubio ; kao i onaj, koji se bez promišljanja na nekoga rasrdio i u srdžbi toga, na koga se rasrdio, odmah i ubio ; pa onaj, koji nije ni imao nakanu drugoga ubiti, već je imao samo nakanu neko zlo (tjelesnu ozljedu, sramotu) nanijeti mu, pa ga je po tome ubio ; kako se naziva jedan, kako drugi, kako li treći od ovih zločina ?

28. Kako se ima kazniti onaj, koji nije ubio onoga, kojega je htio, već je slučajno mjesto ovoga (na pr. jer je promašio cilj, jer se je zabunio) ubio kojega drugoga ?

29. Kako se ima kazniti onaj, koji je u nakani, da ubije, zadao nekomu tešku tjelesnu ozljedu ili onesvijestio ga, pa je taj kasnije umro više radi nemarnosti ili iz drugoga kojega razloga, negoli radi zadane ozljede ili nesvijesti ?

30. Ima li se teže kazniti onaj, koji je iz zasjede ubio ili otrovao čovjeka, negoli onaj, koji ga je otvoreno ubio ?

31. Kako se ima kazniti naručeno umorstvo, kako li grabežno umorstvo (t. j. umorstvo izvedeno, da se umorenomu otme neka stvar, koju on drži) ?

32. Kako se imadu kazniti oni, koji su htjeli silom oteti neku stvar, i pri tome su onoga, koji je tu stvar čuvao, ubili, a da nijesu unaprijed odlučili, da ubiju toga čovjeka ?

33. Što biva, ako ih se više medjusobno potuče, pa jedan od njih ostane mrtav ; tko i kako se ima tada kazniti ?

34. Kako se ima kazniti mati, koja je u porodu svoje dijete hotice ubila, ili koja je hotice to dijete zanemarila tako, da je ono moralo umrijeti ; ima li se strože kazniti takva mati, ako je porod zakonit, ili ako je nezakonit ; ima li se pri tome paziti, da li je to mati učinila iz zdvojnosti, iz straha pred sramotom i drugim posljedicama ; ima li se kazniti i nezakoniti otac, ako je zlorabio svoj položaj prema materi djeteta (na pr. gospodar prema sluškinji), ako je mater djeteta zaveo, silovao, prevario itd. ?

35. Kako se ima kazniti ženskinja, koja je hotice uzrokovala pometnuće svoga ploda ; je li i pri tome razlika, da li je dotična ženskinja udata ili neudata, da li bi za nju bila veća ili manja sramota: veće ili manje zlo, kad bi rodila živo dijete itd. ?

36. Kako se ima kazniti, koji je takovoj ženskinji pomogao pri tom zločinu ; napose onaj, koji ju je na to naputio ; i onaj, koji joj je dao sredstva, kojima je ona to izvela ?

37. Kako se ima kazniti onaj, koji je izložio dijete, koje se ne može još samo brinuti za spas svoga života, pa ga je na taj način izvrgnuo smrtnoj pogibli ; je li pri tome kakova razlika s obzirom na mjesto, na kome ga je izložio, i s obzirom na razloge, s kojih ga je izložio ?

38. Ima li se kazniti, i kako se ima kazniti onaj, koji je drugoga u dvoboju ubio ili ozlijedio ; kako li se imadu kazniti oni, koji su izišli na dvoboj, makar se i nije dvoboj svršio smrću ; kako se ima kazniti onaj, koji izaziva na dvoboj ; kako se imadu kazniti oni, koji sudjeluju kod dvoboja ?

39. Ima li se i kako se ima kazniti onaj, koji je nešto učinio ili nešto propustio učiniti, pa je uslijed toga drugi tko poginuo, ili u zdravlju nastrada), ako je taj, koji je to činio ili propustio učiniti, mogao znati, da bi uslijed njegova čina ili propusta mogla nastati pogibao za život i zdravlje drugih ljudi ; u čemu može sastojati takav čin ili propust ?

Digitized by Google

40. Kako se ima kazniti onaj, koji je zlobno oštetio neku stvar, pa je odatle nastala velika pogibao za život, zdravlje i tjelesnu sigurnost drugih ljudi ; napose kako se ima kazniti onaj, koji je na ovaj način zlobno oštetio željezničku prugu, stroj, vozove, parobrod, parne ili druge strojeve, kod kojih je zaposleno više ljudi ; kako li se ima kazniti onaj, koji je na drugi način izazvao veliku pogibao za život, zdravlje i tjelesnu sigurnost drugih ljudi ?

41. Kako se ima kazniti onaj, koji hotice ozlijedi drugoga ; na što se ima paziti kod odredjivanja kazne : da li na veličinu ozljede ; na posljedice ; na to, kako dugo je poradi nanesene ozlede ozlijedjeni postao nesposoban za rad ; na orudje, kojim je nanesena ozleda ; na pogibao za život ozlijedjenoga ; ima li se osobito strogo kazniti onaj, koji je ozlijedio svoje roditelje ; ima li se strože kazniti onaj, koji je zadao ozledu, uslijed koje je ozlijedjeni izgubio vid, sluh, ruku, nogu, uslijed koje je za uvijek ostao osakaćen ; pa onaj, koji je zadao ozledu, uslijed koje je ozlijedjeni postao nesposoban za izvršivanje svoga zvanja ; ili ozledu, koja je izazvala neizliječivu bolest, nemoć, poremećenje uma itd.?

42. Kako se ima kazniti onaj, koji nekoga zatvori ili drukčije ograniči u slobodi, a da nema za to nikakve posebne ovlasti, i ne drži toga čovjeka zločincem ili inače pogibeljnim za društvo ; kako li onaj, koji, držeći toga čovjeka zločincem, propusti obavijestiti o tome oblast, koja ima paziti na zločince ?

43. Kako se ima kazniti otmica ; imadu li se kazniti i oni, koji su otmičaru pripomogli ; može li se otpustiti kazna, ako oteta djevojka, njezini roditelji, njezin tutor ne traže, da se otmičari kazne, i ako su (dobre volje) pristali na to, da se oteta udade za otmičara ; je li manje kažnjiv otmičar, koji je otmicu izveo s privolom otete djevojke ; kako se ima kazniti onaj, koji je mužu oteo njegovu zakonitu ženu ?

44. Kako se ima kazniti onaj, koji drugoga tjelesnom snagom sili, da nešto učini, trpi ili propusti ; kako li onaj, koji drugome prijeti budi kakovim zlom, samo da na taj način prisili onoga, kome se prijeti, da nešto učini, trpi ili propusti, ako takva prijetnja može zadati strah onome, komu je zaprijećena ; kako li se ima kazniti onaj, koji prijeti samo zato, da u drugima izazove strah i nemir ; ima li se pri odredjivanju kazne paziti na veličinu zaprijećena zla; na pogibao, da bi se prijetnja mogla ispuniti ; na korist, koju bi imao dotičnik, kad bi sa svojom prijetnjom uspio ; pa na posljedice, koje je učinjena prijetnja imala ?

45. Kako se ima kazniti onaj, koji budi kakovu ženskinju bilo silom bilo prijetnjom bilo lukavštinom (omamivši je) stavi u takav položaj, da mu se ne može oprijeti, pa u tom položaju obavi s njome vanbračni prileg ; kako narod naziva takav zločin ; ima li se kod odredjivanja kazne paziti na posljedice, kojima je rodio takav prileg (sramotu, zdvojnost, dijete, čedomorstvo, bolest ili smrt povrijedjene), dalje na društveni položaj i dobar glas povrijedjene ?

46. Kako se ima kazniti onaj, koji je izvršio prileg s djetetom, nerazvitom djevojčicom (ispod 14 godina), makar i uz privolu toga djeteta ; kako li onaj, koji je izvršio prileg sa ženskinjom, koja se je nalazila u takvom stanju, da se nije mogla braniti (na pr. u nesvijesti) ?

Digitized by Google

47. Kako se ima kazniti onaj, koji je ženskinju silom, prijetnjom ili lukavštinom stavio u stanje, u kojem se ne može braniti, pa nju ili nerazvitu djevojčicu ili ženskinju, koja se slučajno ne može braniti, drukčije spolno upotrijebi, ne izvršivši s njome prileg?

48. Kako se ima kazniti onaj, čijem je nadzoru ili odgoju neko muško ili žensko čeljade povjereno, ako on to čeljade zavede, da učini ili trpi budi kakovo bludno djelo; kako li drugi tko, koji zavede na bludno djelo nevino još čeljade; napose kako se kazni takav svodnik onda, ako se s takovim zavodjenjem bavi obrtimice; kako li onaj, koji daje bludnicama za tjeranje ovoga nedopuštenog obrta redovito boravište; kako onaj, koji dobavlja bludnice, i onaj, koji pri tome posreduje?

49. Ima li se i kako kazniti rodoskvrnje medju roditeljima i djecom (i unučadi); pa opet medju braćom, polubraćom, i rodoskvrnje s bračnim drugom roditelja, djeteta, brata, sestre; ima li se kazniti i rodoskvrnje s daljim rodjacima?

50. Kako se ima kazniti čeljade oženjeno ili udato, ako se za života prvoga bračnog druga ponovno oženi ili udade; kako li onaj, koji stupi u brak s takim čeljadetom, ako je znao, da je ono oženjeno dotično udato; ima li kazna biti stroža, ako novi bračni drug ne zna za prvi brak?

51. Ima li se i kako kazniti bludnost protiv naravi, učinjena budi sa životinjom, budi s čeljadetom istoga spola (roda)?

52. Ima li se, kada i na čiji zahtjev kazniti preljub?

53. Ima li se kazniti udata žena, koja svojim tijelom bludno trži; ima li se kazniti i njezin muž, koji za to znade te ima od toga koristi?

54. Ima li se kazniti onaj, koji zavede i osramoti ženskinju obećavši joj, da će se njome oženiti?

55. Ima li se kazniti onaj, koji zavede koju maloljetnu ukućanku ili služavku; ima li se kazniti ukućanka, koja zavede kojega maloljetnog ukućanina ili slugu?

56. Ima li se kazniti onaj, koji sa svojim nećudorednim ili nepristojnim vladanjem izaziva javnu sablazan?

57. Imadu li se kazniti svratištari, gostioničari, krčmari, koji daju prilike, da se u njihovim prostorijama tjera bludnost?

58. Ima li se i kako kazniti prosjačenje, pijančevanje, kartanje; imadu li se kazniti krčmari i gostioničari, kod kojih se u većoj mjeri pijančuje ili karta; pa opet oni, koji daju piti zdravlju pogibeljno piće, ili koji nagovaraju, potiču pijanca da pije?

59. Ima li se, kako (i na čiji zahtjev) kazniti onaj, koji drugoga obijedi, da je učinio kakav zločin ili drugo kažnjivo ili nepošteno ili nećudoredno djelo; a pri tom znade, da taj drugi toga djela nije učinio; ima li se pri odmjerivanju kazne paziti na to, da li je uslijed te objede protiv obijedjenoga proveden kazneni postupak, da li je obijedjeni imao drugih kakovih neprilika?

60. Ima li se, kako i na čiji zahtjev kazniti onaj, koji javno (pred više ljudi) ili u tiskopisu grdi drugoga, izvrgava ga javnoj poruzi, pripisuje mu kojekakva pogrdna i sramotna svojstva; ima li se, kako i na čiji zahtjev kazniti onaj, koji drugoga javno (pred više ljudi) psuje, zlostavlja, ili mu prijeti zlostavom; ima li se kod odmjerivanja kazne paziti na posljedice, kojima je ovakova uvreda rodila, i koje bi mogle još na-

Digitized by Google

stati; ima li se paziti na odnošaj izmedju onoga, koji je uvredu nanio, i uvrijedjenoga; ima li se paziti na mjesto, gdje je uvreda učinjena (na pr. pred sudom, pred crkvom); ima li se kazniti onaj, koji s nakanom da uvrijedi predbaci drugome, da je bio već kažnjen?

61. U čemu je kradja; zašto i kako se ima kazniti kradja?

62. Na što se ima paziti pri odmjerivanju kazne za zločin kradje: da li na vrijednost ukradene stvari; da li na način, kojim je kradja bila izvedena (na pr. orudjem u ruci, silom); da li na prilike, uz koje je kradja bila izvedena (na pr. za vrijeme požara, poplave, potresa ili druge koje nesreće); da li na samu ukradenu stvar (na pr. stvar posvećenu službi božjoj ili stvar, koja se nalazi na posvećenom mjestu, stvar zatvorenu, drva u ogradjenoj šumi, ribe u ribnjaku, divljač u ogradjenoj šumi, plodove na polju, marvu na paši, orudje na polju, rude u rudnicima); da li na to, tko je kradju izveo (na pr. tat od navade, — netko, koji je već kažnjen bio radi zločina kradje, — službinče, naučnik, namještenik, nadničar, koji je okrao svoga gospodara, majstora itd.); da li na pogibao, koja je nastala uslijed kradje itd.?

63. Što se ima učiniti s čovjekom, koji je tako naučen na kradju, da ne može živjeti, a da ne krade; kako se imadu kazniti nedorasli, koji žive samo od kradje?

64. Ima li se i kako kazniti onaj, koji je našao kakvu izgubljenu stvar, pa ju je zatajio i pridržao sebi?

65. Kako se ima kazniti onaj, koji je prisvojio stvar, koja mu je bila povjerena (na čuvanje); kako se naziva takav zločin; na što se ima paziti pri odredjivanju kazne: da li na vrijednost povjerene stvari, da li na službeni položaj onoga, koji je učinio takav zločin?

66. Ima li se i kako kazniti onaj, koji je ukradenu ili pronevjerenu stvar kupio, sakrio, protržio; ima li se kazniti onaj, koji je kupio sumnjivu robu (daleko ispod obične vrijednosti), na pr. rastopljeno zlato ili srebro?

67. Ima li se tatu otpustiti kazna, ako je on ukradenu stvar vratio prije, nego li je za njegovu krivnju doznao sud ili druga koja oblast?

68. Kako se ima kazniti onaj, koji je silom (ili prijetnjom) oteo drugomu neku pokretnu stvar; kako se naziva takav zločin; na što se ima paziti pri odmjerivanju kazne: da li na ozledu, koju je zadobio orobljeni; da li na životnu pogibao orobljenoga; da li na bol, muke i strah orobljenoga; da li na vrijednost otete stvari; ima li se kazniti takav napadaj, ako i ne bude ništa oteto (jer na pr. orobljeni slučajno nije ništa imao, ili jer se je od napadaja obranio, ili jer ga je tko drugi obranio); ima li se takav zločin strože kazniti, ako ga je više njih u društvu učinilo?

69. Kako se ima kazniti onaj, koji si je (u društvu s više njih) silovito prisvojio držanje nekoga zemljišta; kako li onaj, koji je oružjem u ruci ušao u tudju kuću i tu povrijedio kojega ukućanina ili učinio kakovu imovinsku štetu; kako se nazivaju ovakovi zločini?

70. Kako se ima kazniti onaj, koji je zlobno oštetio neku (tudju) stvar; kako se naziva takav zločin; na što se ima paziti pri odmjerivanju kazne: da li na veličinu štete; da li na pogibao, koja bi mogla nastati za život, zdravlje i tjelesnu sigurnost drugih ljudi?

71. Kako se ima kazniti onaj, koji poduzme kakav čin, iz kojega bi se imao poroditi požar; kako se naziva takav zločin; ima li se takav zločin kazniti, ako i ne bukne požar; ima li se takav zločin kazniti, ako izgori vla-

Digitized by Google

stita zgrada počiniteljeva (koja je na pr. visoko osigurana); na što se ima paziti pri odmjerivanju kazne: da li na veličinu štete; da li na to, je li tko kod požara životom ili zdravljem nastradao; da li na veličinu pogibli; da li na to, je li zločin učinjen po noći; da li na silovitost počinitelja itd.?

72. Kako se ima kazniti onaj, koji pred sudom ponudi ili položi krivu prisegu; kako onaj, koji pred sudom ili drugom oblasti dade krivo svjedočanstvo; kako li onaj, koji zatraži nekoga, da krivo svjedoči?

73. Kako se ima kazniti onaj, koji se prikazuje kao javni urednik, kao izaslanik oblasti; kako li onaj, koji si je uzeo ime, naslov, značaj, zvanje ili stalež kojega drugoga čovjeka, ili se gradi vlasnikom tudjega imutka, samo da na taj način druge zavara i prikrati u njihovu imutku, u njihovim pravima, ili da sebi pribavi kakvu korist, koja ga ne ide?

74. Kako se ima kazniti onaj, koji se pri trgovanju služi krivom mjerom ili vagom?

75. Kako se ima kazniti onaj, koji krivotvori kakvu javnu dokaznicu ili znak; kako li onaj, koji krivotvori kakvu drugu dokaznicu; kako li onaj, koji zlobno ošteti, uništi, zataji kakvu dokaznicu, da time ošteti drugoga?

76. Kako se ima kazniti onaj, koji zlorabi slaboumnost, lakomišljenost, praznovjerje drugoga, i time izmamljuje od njega novac ili drugu imovinsku korist?

77. Ima li se i kako kazniti onaj, koji je pored svoje rasipnosti došao do toga, te ne može isplatiti svojih dugova; ima li se i kako kazniti onaj, koji nastoji spletkarenjem i zavaravanjem produljiti svoju veresiju; ima li se i kako kazniti onaj, koji je prikratio svoje vjerovnike time, što je zatajio jedan dio svoje imovine, ili time, što je iznio prividne vjerovnike, pored kojih ne mogu namiriti svojih tražbina pravi vjerovnici?

78. Ima li se i kako kazniti onaj, koji je premjestio zemljišne medjaše?

79. Ima li se kazniti onaj, koji se kod igranja (kartanja) služi krivim kartama, kockama itd.; imadu li se kazniti oni, koji igraju zabranjene igre? koje su to zabranjene igre; koje igre bi se imale zabraniti?

80. Ima li se i kako kazniti javni urednik, koji zlorabi svoju vlast i time nanosi štetu budi onomu, u čije ime ureduje, budi drugome kome; kako se ima kazniti napose urednik, koji znajući, da nešto nije istina, ipak posvjedoči, da je istina; kako li onaj, koji oda uredovnu tajnu; kako odvjetnik, koji se s protivnom strankom dogovara na štetu svoje stranke?

81. Kako se ima kazniti javni urednik, koji prima za svoje poslovanje mito; kako li onaj, koji javnom uredniku daje mito ili koji inače nastoji zavesti javnoga urednika, da pristrano postupa?

82. Kako se ima kazniti onaj, koji iz zlobe propusti zapriječiti zločin, koji je mogao zapriječiti; kako li onaj, koji zločincu pomogne, da pobjegne, koji zločinca skriva, koji oblastima čini zapreke, kad traže zločinca i dokaze, da je zločin doista bio učinjen?

83. Ima li se uvreda nanesena kojemu uredniku, dok ureduje, uvreda nanesena svećeniku, dok vrši službu božju, strože kazniti, negoli uvreda nanesena kojemu neslužbenom licu (osobi)?

84. Ima li se i kako kazniti onaj, koji se miješa u uredovanje kojega urednika i smeta tome uredovanju?

85. Ima li se i kako kazniti onaj, koji iz obijesti ošteti kakav most, cestu, ogradu; koji razbije ili pokvari svjetiljku, koja služi za javnu rasvjetu;

Digitized by Google

dalje koji iz obijesti uništi ili ošteti znak postavljen, da se ne dogodi kakva nesreća?

86. Ima li se oblasti prijaviti svaki novi stanar, gost (napose u svratištima, krčmama); imadu li se kazniti oni, koji su primili takvoga stanara, a nijesu prijavu podnijeli, ili su lažnu prijavu podnijeli; ima li se kazniti onaj, koji se služi tudjim putnim ispravama bez posebne prijevarne nakane?

87. Ima li se i kako kazniti urednik, koji pri uredovanju (tvorno) koga uvrijedi?

88. Ima li se i kako kazniti onaj, koji uzazove više ljudi, da se opru kojemu uredniku, kada vrši svoj službeni nalog; imadu li pri tome ocevi, glavari porodice paziti na članove svoje porodice?

89. Ima li se i kako kazniti onaj, koji na budi koji način sudjeluje u kojem tajnom društvu?

90. Ima li se i kako kazniti onaj, koji nastoji javno, pred više ljudi, u tiskopisima grdjenjem, izrugivanjem, izvraćanjem činjenica poniziti pojedine odredbe oblasti, i time razdražiti narod na mržnju, prijezir, na pritužbe protiv tih oblasti; — ima li se i kako kazniti onaj, koji bez temelja podnosi sudovima i oblastima pritužbe, i s ovakim pritužbama zanovijeta zadaje nepotreban posao?

91. Imadu li se kazniti obrtnici, poduzetnici, tvorničari, gospodari, koji se dogovore, kako će cijenu robe povisiti; imadu li se kazniti radnici, šegrti, obrtnički, trgovački namještenici, pomoćnici itd., ako se dogovore, kako će prisiliti svoje gospodare, majstore, obrtnike, trgovce, da im plaću povise; imadu li se kazniti obrtnici, trgovci, koji zataje zalihu svoje robe i uskrate prodaju neke robe, koju imadu?

92. Ima li se i kako kazniti onaj, koji naglo vozi ili jaše, pa uslijed toga nastaje pogibao za život, zdravlje, tjelesnu sigurnost prolaznikâ; ima li se i kako kazniti onaj, koji ostavi na ulici (cesti, javnom mjestu) kola i konje bez nadzora?

93. Ima li se i kako kazniti onaj, koji se bez posebne stručne naobrazbe obrtimice bavi liječenjem ili prodavanjem lijekova; ima li se kazniti liječnik, koji iz neznanja uzrokuje smrt ili težu bolest svojega bolesnika; imadu li se kazniti ljekarnici i trgovci, koji bez posebna dopuštenja prodavaju otrov; ima li se i kako kazniti onaj, koji ne pazi dovoljno na svoje ubojito oružje (daje ga u ruke ljudima, djeci, koja se u nj ne razumiju, ostavi ga, da mogu djeca do nj doći); ima li se i kako kazniti onaj, koji se nesmotreno igra s ubojitim oružjem (cilja u ljude itd.); ima li se i kako kazniti onaj, koji ima da čuva djecu od kakove pogibli, pak ne vrši tu svoju dužnost; ima li se i kako kazniti onaj, koji ne prijavi odmah, da mu je koje domaće živinče pobjesnilo, pa onaj, koji bez posebne dozvole drži škodljivu i pogibeljnu zvjerad ili zloćudnu domaću životinju; ima li se i kako kazniti gospodar, koji nije prijavio, da prijeti pogibao, da će se njegova kuća porušiti; ima li se kazniti graditelj, koji ne pazi dovoljno, da ne bi tko kod gradnje nastradao životom ili zdravljem?

94. Ima li se i kako kazniti onaj, koji za vrijeme vladanja zaraznih bolesti ne će da se pokori odredbama učinjenima, da se ograniči širenje zaraznih bolesti i da se umanji pogibao zaraze; ima li se kazniti i onaj, koji patvori pića na način škodljiv zdravlju?

Digitized by Google

95. Ima li se i kako kazniti zlostava medju supruzima; imadu li se i kako kazniti roditelji, koji zlostavljaju (muče) svoju djecu; gospodari i majstori, koji zlostavljaju svoju služinčad i svoje šegrte, pomoćnike; učitelji i odgojitelji, koji zlostavljaju svoje učenike i gojenčad?

96. Ima li se i kako kazniti onaj, koji izbaci ili izlije štogod iz prozora na ulicu; koji gradjom ili čim drugim zakrči put; koji ostavi gradju, kola ili što drugo preko noći na ulici, ako tu gradju (kola) ne rasvijetli?

97. Imadu li se kazniti oni, koji ne paze dovoljno, da se požar ne dogodi (tako graditelji, pećari, dimnjačari, trgovci puščanoga praha, oni, koji imadu lako upaljivih stvari); napose koji ne paze na to pri loženju vatre, nošenju svijetla, pušenju itd.?

98. Ima li se i kako kazniti onaj (bravar, kovač), koji pravi otpirače i ključeve sumnjivim ljudima?

99. Ima li se, kada i kako kazniti prezaduženik, koji je svojom krivnjom pao pod stečaj i oštetio vjerovnike?

100. Može li se kažnjivost nekoga zločina izgubiti ili bar umanjiti, ako kroz dugo vrijeme nije bio taj zločin otkrit, ili ako zločinac nije bio kažnjen (a sam zločinac nije medjutim učinio drugoga zločina, i nema od toga zločina više nikakve koristi)?

101. Ima li čina, koje oblasti ne progone, a narod drži, da bi bilo dobro, kad bi se progonili; koji su takovi čini?

V. Kazneni postupnik.

1. Tko ima paziti, da svaki zločinac bude kažnjen; tko ima progoniti zločinca?

2. Što biva, ako državni odvjetnik ne bude htio progoniti zločinca; može li tko drugi mjesto državnog odvjetnika tražiti, da se povede istraga, može li tko drugi tužiti zločinca; tko bi to mogao, da li onaj, koji je zločinom u svojoj imovini, u svojim pravima povrijedjen, ili tko drugi?

3. Ima li zločina i kažnjivih djela, koja uopće nema progoniti državni odvjetnik, nego samo onaj, koji je povrijedjen, koji su to čini (na pr. preljub, uvreda poštenja)?

4. Ima li kažnjivih čina, koje ima sud ili oblast progoniti, čim dobije prijavu o njima, a da to ne traži niti državni odvjetnik niti drugi tužitelj; koji su to čini?

5. Ima li zločina i kažnjivih čina, kod kojih se ima odustati od progona, ako se povrijedjeni izravna sa povrediteljem, te on sam traži, da se dalji progon obustavi (na pr. otmica, silovanje)?

6. Ima li zločina i kažnjivih čina, kod kojih se s izvršenjem kazne ima počekati, dok se vidi, da li se je zločinac popravio; može li se zločinac osuditi, da ima pretrpjeti kazan samo onda, ako se ne bi popravio; može li se kažnjeniku otpustiti dio dosudjene tamnice, ako se je za svoj čin pokajao, ako se je kroz čitavo vrijeme tamnovanja dobro vladao?

7. Ima li se istraga protiv zločinca voditi tajno ili javno; ima li se glavna rasprava voditi tajno ili javno?

8. Imadu li se svjedoci na svoj iskaz zaprisegnuti već u istrazi; kojim svjedocima se mora vjerovati; kojima li se nema vjerovati (s obzirom na svojstva istaknuta pod točkama 10. i 11. III. odsjeka): smiju li bližnji rodjaci osumnjičenoga (okrivljenoga) izjaviti, da ne će svjedočiti?

Digitized by Google

9. Iz kojih razloga ima se protiv osumnjičenoga odrediti istražni zatvor; da li, ako je pogibao, da će uteći, da će utjecati na svjedoke, da će nastojati uništiti dokaze o svojoj krivnji, da će se dogovarati s ostalim krivcima?

10. Smije li se ukradena stvar tražiti u kući susjedovoj, i na koji način biva to traženje?

11. Smije li se tko primorati, da svjedoči u kakovoj kaznenoj stvari, na pr. jer je na nj sumnja pala?

12. Ima li slučajeva, da netko odgovara za učinjenu štetu, za učinjeni zločin, dok god se ne pronadje pravi krivac; na pr. za to, jer se drži, da dotičnik zna, tko je krivac, pa ne će krivca odati?

13. Mora li okrivljenik (na glavnoj raspravi) imati branitelja?

14. Ima li povrijedjeni (oštećeni) pravo tražiti, da mu se u osudi dosudi i odšteta?

15. Tko ima nositi troškove kaznenoga postupka?

16. Ako osudjeni zločinac, državni odvjetnik ili drugi tužitelj nije zadovoljan prvom osudom, može li kod višega sudišta tražiti, da se ta osuda promijeni ili uništi?

17. Imadu li na glavnoj raspravi o tome, da li je optuženik doista kriv, suditi obični (pošteni, neporočni) gradjani, porotnici; i to kod kojih zločina imadu oni suditi, kod kojih li ne imadu?

18. Tko i kako odredjuje porotnike; može li se i kada ispričati koji porotnik; što biva, ako koji od pozvanih porotnika ne dodje na raspravu; koliko ima biti porotnika?

19. Imadu li se i kada poduzeti izvanredne mjere, da se uzdrži red?

20. Imadu li oblasti paziti na sumnjivce, na klatež, na prosjake; imadu li paziti na (noćne) gostionice, kavane i druge javne prostorije; imadu li oblasti paziti, da se zločinci budi gdje ne skrivaju?

21. Kako se na sve to pazi na selima, i kako bi se imalo paziti?

VI. Upravno pravo.

1. Što se ima razumijevati pod općinom (upravnom); kako i kada su općine nastale?

2. Kakvu svrhu i zadaću ima općinsko zastupstvo; kakvu li općinsko poglavarstvo?

3. Tko i kako bira općinske zastupnike; tko i kako postavlja (bira) urednike kod općinskoga poglavarstva; tko li i kako postavlja (bira) druge urednike, koji služe općini; koji su to urednici?

4. U čem sastoji općinska imovina, tko i kako ima upravljati tom imovinom?

5. Tko i kako ima popravljati općinske putove; općinske zgrade (učionice); tko li ih ima graditi?

6. Odakle namiruje općina svoje troškove; kako i uz koje se uvjete odredjuje (općinski) namet; što je to namet?

7. Tko vodi nadzor nad poslovanjem općinskoga poglavarstva i općinskoga zastupstva?

8. Ima li posala, koje ne može općinsko zastupstvo ovršiti bez odobrenja druge koje oblasti; koji su to poslovi?

Digitized by Google

9. Kakav posao ima mjesni (mirovni) sud; kako je sastavljen taj mjesni sud; tko bira (postavlja) mjesnoga suca, zamjenika mu, tko li prisežnike, i šta su ti prisežnici?

10. Što se razumijeva pod imovnom općinom; što li pod zemljišnom zajednicom; što li je sa zajedničkim pašnjacima, šumama itd.?

11. Kako su nastale imovne općine; kako li zemljišne zajednice; tko je sve ovlašten na imovinu jednih; tko li sve na imovinu drugih?

12. Koju svrhu imadu imovne općine; je li korisno podržavanje imovnih općina i zemljišnih zajednica; zašto je korisno takovo podržavanje, zašto li nije; na što se upotrebljava prihod od imovine imovne općine; na što li prihod od imovine zemljišne zajednice; koju korist imadu ovlašteni od imovine (i prihoda) imovne općine; koju li od imovine zemljišne zajednice; kakova prava i dužnosti imadu ovi ovlašteni prema svojoj imovnoj općini dotično prema svojoj zemljišnoj zajednici?

13. Tko i kako upravlja imovinom imovne općine; tko li i kako imovinom zemljišne zajednice; tko bira (postavlja) upravitelje nad tom imovinom; postoji li kakav oblasni nadzor nad tom upravom; smiju li ovi upravitelji raspolagati tom imovinom, i to uz koje uvjete; je li nužna za pojedine poslove u gospodarenju i upravljanju tom imovinom privola svih (ili većine) ovlaštenika (ili njihovih zastupnika)?

14. Smije li se dijeliti imovina zemljišne zajednice (bi li se smjela dijeliti i imovina imovne općine); uz koje uvjete; tko sve ima u slučaju dopuštene diobe pravo na dio iz imovine zemljišne zajednice; kako se odredjuje diobno razmjerje i kako se provodi ta dioba?

15. Uz koje se uvjete može preduzeti komasacija zemljišta, t. j. takova prerazdioba zemljišta, uz koju ne će više zemljište biti porascjepkano medju različne vlasnike (i gospodare), već će svaki gospodar imati svoje zemljište u što manje (velikih) komada; kako se provodi ta komasacija; tko sve ima privoliti na komasaciju?

16. Ima li i tko paziti, da se šume ne isijeku; da livade (sjenokoše) ne zarastu grmljem i dračem; da bujica ne izdere zemlju; smije li svatko bez posebna dopuštenja pretvoriti šumu u oranicu ili livadu; livadu u oranicu; oranicu u vinograd; vinograd u šikaru itd.?

17. Ima li svatko pravo da podigne u potoku (rijeci) slap, i da na svom zemljištu uz potok (rijeku) sagradi mlin (pilu, žagu); tko sve mora privoliti na podignuće takova slapa; — smije li se i uz koje uvjete premjestiti (promijeniti) tijek (tečaj) potoka (na vlastitom zemljištu); smije li se i uz koje uvjete odvoditi voda iz potoka (rijeke) za natapanje polja (ako uslijed toga nedostaje vode za polja, koja niže leže); — smije li svatko, gdje ga je volja, kopati sebi vrelo (zdenac, bunar, cisternu) i na taj način odvoditi vodu iz drugih potoka, zdenaca itd.; — smije li svatko brodariti po rijekama, i to po kojima; — tko je dužan čistiti vrela, potoke, rijeke?

18. Tko ima pravo loviti divljač; tko li ribe i rake; smije li svaki čovjek loviti divljač na vlastitom zemljištu; kada (u koje doba godine) smiju se loviti pojedine vrste divljači (riba); što biva s onima, koji ne imadu pravo loviti divljač, pa ipak love; što li s onima, koji love u zabranjeno vrijeme; tko ima paziti nad tim, da ne love oni, koji nijesu na to ovlašteni; što je to „lovište"; kako se odredjuju lovišta?

Digitized by Google

19. Tko i kako se ima brinuti oko toga, da se uzgoji što bolja marva ; da budu što povoljniji usjevi ; da narod dodje do zdravog i dobrog sjemena ; do valjanog orudja i strojeva itd.?

20. Tko i kako se ima brinuti, da narod bude imao zdravu marvu ; da se medju marvom ne šire zarazne bolesti ; što se ima činiti, ako se pojavi koja zarazna bolest medju marvom ; koju svrhu imadu marvinske putnice ; tko i uz koje uvjete ima izdavati marvinske putnice ; što ima biti označeno u marvinskoj putnici ; koju svrhu imadu živinari (veterinari) ; ima li svaka općina svoga živinara ; ima li se nastojati, da narod imade živinara, ako i ne u vlastitoj općini, to ipak gdjegod u blizini ; ima li se svaki slučaj naprasne smrti kojega živinčeta prijaviti i to komu ; što biva, ako pobjesni koje pseto?

21. Smije li svatko (i stranac ?), komu se svidi i gdje ga je volja, početi tjerati kakav obrt ili trgovinu ; komu i uz koje uvjete ima se dopustiti tjeranje obrta ; mora li onaj, koji hoće da tjera kakav obrt, biti napose usposobljen za tjeranje toga obrta ; kod kojih obrta se traži takvo usposobljenje ; kod kojih li ne ; u čemu je to usposobljenje ; kod dopuštanja nekoga obrta ima li se paziti, ne će li se susjedima nanijeti kakova šteta tjeranjem toga obrta ; kod kojih obrta ima se na to paziti ; imadu li se ti susjedi saslušati, da li dopuštaju da se tjera takav obrt (n. pr. kožarski) ; smije li mjesto ovlaštenoga obrtnika tko drugi tjerati njegov obrt (zakupnik, poslovodja itd.) ; može li obrtnik držati pomoćnike, kalfe, naučnike, šegrte ; tko može biti šegrt, naučnik, kalfa, pomoćnik ; kako se primaju šegrti (naučnici) u obrt ; koje dužnosti ima obrtnik majstor prema svojim kalfama (pomoćnicima), koje li prema svojim šegrtima (naučnicima) ; koje li ovi prema svome majstoru ; kako se može prekinuti odnošaj izmedju obrtnika (majstora) i kalfe (pomoćnika) ; kako li izmedju obrtnika (majstora) i šegrta (naučnika) ; ima li obrtnik (majstor) izdati kakvu svjedodžbu šegrtu (naučniku), da je kod njega svršio nauk, i to kakovu svjedodžbu (list) ; kako dugo traje nauk ; mora li imati kalfa (pomoćnik) kakvu osobitu poslovnu knjigu, i to kakovu ; koliko sati imade na dan raditi šegrt (naučnik), koliko kalfa, koliko li radnik ; mora li i po noći raditi ; smije li se upotrebljavati i za poslove, koji ne spadaju u obrt ; što su to okružne blagajnice i koju imadu one svrhu ; tko se podupire iz tih blagajnica ; — smije li se samovlasno napustiti tjeranje obrta, ili se ima to javiti obrtnoj oblasti ; gubi li pravo tjerati obrt onaj, koji je svoj obrt kroz dulje vrijeme zapustio ?

22. Imade li tko i na koji način nadzirati obrt i trgovinu, napose tko ima paziti, da se ne proizvodi i ne prodaje zla i nezdrava roba, da bude uvijek dovoljno zalihe ; koju svrhu imadu obrtne oblasti ; ima li kakovih obrtnih nadzornika ; imadu li obrtnici kakova društva, zborove, zadruge, i koju svrhu imadu ta društva, zborovi, zadruge ?

23. Tko i kako ima uredjivati prijepore izmedju gospodara i služinčadi ; pa ipet izmedju obrtničkoga majstora i njegovih pomoćnika (kalfa) i naučnika (šegrta ; izmedju trgovca i njegova pomoćnika ; da li kakvi posebni odbori sastavljeni iz pouzdanika jedne i druge stranke ; kako se sastavljaju ti odbori, i kako se oni zovu ?

24. Koju svrhu imadu sajmovi ; tko i uz koje uvjete dopušta sajmove ; tko ima pravo prodavati robu na sajmu ; ima li se paziti, da se na sajmu ne prodaje nezdrava i nevaljana roba, da se od naroda ne izmamljuje novac

Digitized by Google

za nevaljanu robu ; ima li se voditi nadzor nad sajmovima i u koju svrhu ; tko i kako vrši taj nadzor ?

25. Ima li se tko i kako brinuti, da bude u općini vještih i sposobnih obrtnika, valjanih trgovaca, da bude imao gdje, uz povoljne uvjete dobavljati sebi dobru robu ?

26. Ima li se tko i na koji način brinuti, da ne dodje narod u ruke lihvara ; da bude imao valjanu veresiju ; da se osnuju zadruge i društva, koja će na rodu uzajmljivati novac uz niske kamate ?

27. Ima li se tko i na koji način brinuti, da narod uzmogne sebi privrijediti što mu treba ; ima li se tko, kako i zašto brinuti, da se narod ne seli u strane zemlje (Ameriku) ?

28. Ima li se tko i na koji način brinuti za pripadnike općine (dotično države), dok se nalaze u zaradi izvan općine (države) ?

29. Komu, kada i uz koje se uvjete ima izdati putna isprava ; u koju svrhu se izdavaju te isprave ; kakvih ima sve vrsta tih isprava ; što sve ima biti naznačeno u takovoj ispravi ?

30. Kako se odredjuje zavičajnost pojedinoga čovjeka ; što je sve odlučno pri tome odredjivanju ; zašto je nužno, da svaki čovjek bude zavičajan u budi kojoj općini ; kakav učinak imade to, što je netko zavičajan u ovoj, a ne u onoj općini ?

31. Tko i kako se ima brinuti za siromahe (ubogare) ; odakle se namiruju troškovi za opskrbu takovih siromaha ; ima li se voditi kakav nadzor nad prosjacima, ciganima, skitnicama, sumnjivcima ?

32. Tko ima nositi troškove za liječenje u bolnici, ako sami bolesnici ne imadu odakle da plate te troškove, a nema ni drugoga nikoga, koji bi htio ili morao za njih platiti te troškove ?

33. Ima li tko i na koji način paziti, da se ne šire (zarazne) bolesti medju narodom ; ima li se paziti, da narod ima čistu i zdravu vodu za pilo ; ima li se paziti, da stanovi budu čisti i zdravi ; ima li se paziti, da se narod ne truje žestokim pićem (špirom, gvircem, medicom itd.) ?

34. Mora li svaka (upravna) općina imati svoga liječnika, svoju bolnicu, svoju ljekarnicu, ispitane primalje ; ako ne može svaka općina svega toga imati, ima li se paziti i nastojati o tom, da narod bude ipak imao gdjegod u blizini liječnika, bolnicu, ljekarnicu ; što su to zdravstvene općine i koju svrhu one imadu ; tko postavlja (bira) općinske liječnike ; i kakovu imadu oni plaću ; kakove dužnosti ima općinski liječnik, kakove li općinska primalja, ima li liječnik badava liječiti općinare ; tko može da bude sve primljen u bolnicu, tko ima uzdržavati bolnicu ; — što su to mrtvozornici ; kakovu imadu oni službu, kakvu li plaću ; tko ih bira (postavlja) ; koju svrhu i ma to mrtvozorništvo ?

35. Ima li svatko pravo (držati i nositi) oružje ; ima li oružja, koje se uopće ne smije držati ; tko i uz koje uvjete ima pravo prodavati oružje i streljive stvari ; tko li i uz koje uvjete otrove (arsenik, strihnin) ?

36. Smije li svatko graditi sebi kuću, gdje i kako hoće ; mora li za to imati posebnu gradjevnu dozvolu ; na što se sve ima paziti pri dozvoljavanju novih gradjevina ; što biva, ako je tko sagradio kakvu zgradu bez gradjevne dozvole ; tko ima izdavati gradjevne dozvole ; ima li molbi za gradjevnu dozvolu biti priložen nacrt o položaju nove gradjevine i osnova

Digitized by Google

te gradjevine ; imadu li se na tu molbu saslušati takodjer i susjedi, i to koji ; kakove prigovore mogu ti susjedi staviti protiv naumljene gradjevine ?

37. Tko i na koji način ima se brinuti, da bude vladao mir i red medju narodom ; da ne dodje do trvenja, svadja i tučnjava ; — ima li se nastojati i oko toga, da se ne širi nećudorednost medju narodom ; da ne budu ljudi živjeli u konkubinatu ; da se ne širi svodstvo ; da se ne šire lijekovi, u kojima se uzrokuje pometnuće ; (koji su uzroci nećudorednosti, konkubinatu itd.) ; — ima li se paziti na to, da se ne dogodi ništa sablažnjivo i nepristojno ; koji su tako nepristojni i sablažnjivi čini, koje bi oblast imala zapriječiti i kazniti (kletve) ; — ima li se nastojati oko toga, da narodom ne zavladaju kriva, nećudoredna načela i običaji, da se ne raširi praznovjerje ili što takovo, na što bi narod uludo trošio novac ?

38. Koju svrhu imadu noćne patrole (ophodnja) ; tko ide na te patrole ; i kako se izvršuju te patrole ?

39. Koju svrhu ima općinsko redarstvo (stražari) ; tko postavlja (bira) te stražare ; kakvu imadu oni plaću ; — kakav posao (službu) imadu općinski dostavljači ; tko postavlja te dostavljače ; kakvu imadu oni plaću ; — što su općinski starješine, kakovu imadu ovi službu izvršivati, tko ih bira (postavlja) ; imadu li oni kakvu plaću ?

40. Koju svrhu ima oružništvo ; tko odredjuje, gdje imadu biti oružničke postaje i koliko momaka ima biti na svakoj postaji ?

41. Ima li se tko i na koji način brinuti za pučku naobrazbu ; ima li svako dijete polaziti osnovnu pučku učionicu ; imadu li se i na koji način primorati roditelji, gospodari, majstori, trgovci, da njihova djeca, služinčad, naučnici točno polaze učionice ; koja djeca bi se mogla oprostiti od polaženja učionice ; koliko godina ima dijete polaziti učionicu ; s kojom godinom ima taj polazak početi, s kojom li prestati ; je li to jednako kod muške i ženske djece ; što imadu djeca da uče (i nauče) u učionici ; jesu li nužne opetovnice i zašto ; — tko se i kako ima brižiti, da budu djeca imala knjige i sve, što je nužno u učionici ; napose da budu sve to imala ona djeca, kojima roditelji ne mogu to nabaviti ?

42. Tko i kako ima se brinuti, da bude u općini dovoljno učionica i učitelja ; tko namješta, tko plaća učitelje i učiteljice ; — što su to školske općine ; što su to školski odbori ; tko bira odbornike u taj odbor ; koju zadaću ima taj školski odbor ; kakav posao ima mjesni školski nadzornik ; tko bira (postavlja) toga nadzornika ?

43. Ima li se tko i na koji način brinuti, da sposobnija mladež pribavi sebi višu stručnu naobrazbu, da ide u ratarske, voćarske (pomološke), vinogradarske, košaračke, potkivačke i druge stručne učionice ?

44. Tko i na koji način ima plaćati svećenstvo ; ima li narod davati svećeniku dio godišnjega priroda, i to koliki dio ; što je „lukno“ ; u čemu sastoji, koliko iznosi to „lukno“ ; ima li narod besplatno raditi na crkvenim (svećeničkim) oranicama, vinogradima, livadama itd. ; u koju se svrhu upotrebljava prihod crkvenih (svećeničkih) dobara ?

45. Tko ima nositi troškove oko popravka crkve, crkvenih zgrada, groblja itd. ; jesu li dužni nositi te troškove župljani, crkvena općina (župa, parokija), upravna općina, zemlja ili neka lica, koja imadu prema crkvi posebna prava i dužnosti ; tko se razumijeva pod imenom „patron“, „kolator“?

Digitized by Google

46. Ima li se svećeniku za neke poslove plaćati ; i to koliko za koji ; na pr. za pokop ; za blagoslov kuće, polja, usjeva, hrane ; da dodje ispovjediti bolesnika u kuću ; za posebne molitve ; za posebne službe božje (mise, rekvije, parastose) ; za vjenčanje; za izvatke iz matica (krštenih, vjenčanih i umrlih) ?

47. Utječe li narod i u kolikoj mjeri na izbor svećenika u svojoj općini ; — koju svrhu ima crkveni odbor ; koju li crkveni oci (šekutori, kastelani) ; tko bira ovakav crkveni odbor, crkvene oce ; tko upravlja crkvenom imovinom i tko vodi nadzor nad tom upravom ?

48. Kakvu plaću imadu : kapelan, orguljaš, pojac, zvonari i drugo osoblje zaposleno u crkvi ; tko plaća to osoblje ; tko ima da postavlja (bira) to osoblje ?

49. U koju se svrhu vode matice krštenih, vjenčanih i umrlih ; tko ima voditi te matice ; ima li se svaki porod i smrt prijaviti i zašto ?

VII. Državno pravo.

1. Tko vlada i upravlja državom; tko pravi zakone; u čije se ime sudi?

2. Je li vladar u svojim pravima neograničen; je li takodjer i vladar vezan na zakonę ?

3. Utječe li i narod na zakonodavstvo i na upravu, i na koji način on to čini ?

4. Koju svrhu ima državni (zemaljski) sabor ; koju svrhu pokrajinski sabori ; koju svrhu skupštine pojedinih županija, okružja, srezova ?

5. Tko ima pravo dolaziti na te sabore, skupštine ; tko li ima pravo stavljati prijedloge u tim saborima i skupštinama ; tko li ima pravo glasovati u njima ?

6. Tko ima pravo birati zastupnike, poslanike na te sabore i skupštine ?

7. Tko provodi te izbore i kako se izvršuju ti izbori ?

8. Kako se prave zakoni na tim saborima ; je li nužno, da i vladar pristane na zakon, što ga je sabor prihvatio ; je li nužno, da vladar unaprijed dade dozvolu, da se neki zakon stvori ?

9. Od kojega dana ima zakon obaveznu snagu ?

10. Kako vrši sabor nadzor nad upravom ?

11. Je li sam vladar odgovoran saboru za upravu ?

12. Tko upravlja državom u ime vladara ?

13. Koju svrhu ima proračunska rasprava u saboru ; što biva, ako sabor ne glasuje za predloženi proračun ?

14. Što su to interpelacije ; je li vlada dužna odgovoriti na stavljenu interpelaciju ; što biva, ako se sabor ne zadovolji odgovorom vladinim ?

15. Što se ima razumijevati pod optužbom ministarstva (vlade) ; tko ima suditi u takovim stvarima ?

16. Koju svrhu ima sudstvo ; što znači, kad se veli, da sudstvo ima biti nezavisno ?

17. Tko postavlja (imenuje) suce ; treba li sudac kakovo posebno usposobljenje ?

18. Tko postavlja (imenuje) upravne činovnike ; trebaju li upravni činovnici kakovo posebno usposobljenje ?

Digitized by Google

19. Tko plaća suce, upravne činovnike i ostale činovnike; odakle novac, kojim se plaćaju svi ti činovnici?

20. U koju svrhu plaća narod poreze; kakovih ima sve vrsta poreza; kako se imadu odredjivati porezi?

21. Tko odredjuje poreze; tko pobira poreze?

22. Koju svrhu ima vojska; tko odredjuje, koliko ima biti vojske, i tko sve mora ići u vojnike; — tko uzdržava vojsku?

23. Mora li svaki muškarac, koji je navršio neki broj godina (i to koliko) u vojnike; kako se ustanovljuje, tko je sposoban za vojnika; imade li ih, koji su oprošteni od vojništva; imadu li oni, koji radi tjelesne nesposobnosti ne mogu da budu vojnici, plaćati kakovu pristojbu; koliko godina traje vojna služba; imade li više vrsta vojne službe?

24 Ima li se država (zemlja) brinuti za prometna sredstva: željeznice, ceste, mostove, morske luke, plovne rijeke, svjetionike na morskoj obali, brzojav, telefon, poštu; kako ona upravlja tim prometnim sredstvima; odakle namiruje troškove, koje ima sa podizanjem i podržavanjem tih prometnih sredstava?

25. Ima li se država (zemlja) brinuti, da podigne narodno gospodarstvo; da bude narod imao dovoljno prilike kod kuće privredjivati; kako će ona to zadovoljiti?

26. Ima li se država (zemlja) brinuti, da podigne obrt i trgovinu; da se podignu tvornice; kako će ona taj zadatak zadovoljiti?

27. Ima li se država (zemlja) brinuti, da bude narod u njoj zdrav; kako će opet taj zadatak zadovoljiti?

28. Kako se ima država (zemlja) brinuti za (višu) naobrazbu naroda?

Dodaci I. glavi („Seljačko pravo").*

A. Težaštvo u Dalmaciji (Istri i Gorici).

1. Dogadja li se, da seljak (težak) ne obradjuje svoju zemlju već obradjuje tudju, gospodarevu; dogadja li se to često; kakovu zemlju prima ovakav težak na obradjivanje: da li vinograde, maslinike, voćare, oranice, livade itd.?

2. Ima li ovakav težak takodjer i svoje vlastite zemlje; napose ima li ovakav težak vlastitu kuću za stanovanje, kakove druge zgrade, dvorište, vrt itd.

3. Što je dužan ovakav težak podavati gospodaru; da li kakvu novčanu svotu (napose za kuću, stan), i to koliko; da li dio priroda, i to koliko?

4. Je li ovakav težak (kmet) dužan izvršivati kakve radnje za svoga

* Ova se pitanja tiču samo Dalmacije, Istre i Gorice, dotično Bosne i Hercegovine. No dobro bi bilo, da ih pročitaju i sabirači u drugim krajevima, jer su do pred nekih 60 godina i u drugim krajevima vladali slični odnošaji, od kojih se možda koji ostatak sačuvao do danas, a ima možda i ljudi, kojima su ti odnošaji bar po pripovijedanju ostali poznati. Osim toga ovakovi odnošaji u mnogome su uzrokom pojedinih uredaba u današnjega seljaštva. — Sabirači pak u Dalmaciji (Istri, Gorici), pa u Bosni i Hercegovini imadu svakako sabirati gradju i o pitanjima sadržanima u općem dijelu o seljačkom pravu.

Digitized by Google

gospodara ; mora li svake godine odredjeni broj dana ići na rad (rabotu) svome gospodaru ; mora li svome gospodaru dati podvoz sa svojom teglećom marvom, ili mora li drukčije služiti mu svojom teglećom marvom ; mora li putove popravljati, graditi ograde itd. ?

5. Kako dolazi težak (kmet) u takav odnošaj prema gospodaru ; kako se naziva takav ugovor, kako li takav odnošaj ; na koliko vrijeme sklapa se takav ugovor ; plaća li težak kakvu osobitu nagradu gospodaru, da ga primi za težaka na svoje zemljište ?

6. Smije li težak (kmet) svoje pravo prema gospodaru ili pravo na pogodjenu stvar na drugoga prenijeti ; kakovu ima vrijednost takvo pravo ; odlučuje li tu vrijednost truda, što ga je težak uložio u takvo zemljište ; osobito vrijednost nasadjena trsja, vrijednost ograda (zidova), vrijednost stabala itd. ; ako se ovo pravo prodaje, ima li se neki dio kupovnine, i to koliki isplatiti gospodaru ?

7. Prelazi li to pravo težakovo i na njegove nasljednike ; i to na koje ; da li na iste, na koje i njegova druga imovina ; da li samo na djecu, ili takodjer i na braću pa djecu od braće itd. ; da li samo na muške nasljednike (n. pr. sinove) ; da li samo na najstarijega sina ; — ako ne prelazi to pravo na sve zakonske nasljednike već samo na jednoga ili samo na neke od njih, ima li ovaj ili ovi ostalim zakonskim nasljednicima dati kakvu odštetu za to, što oni ništa ne dobivaju iz takove ostavine (očevine), i to koliku odštetu ; — da li je za ovakav prijelaz odlučan sam ugovor, kojim je težački odnošaj bio osnovan ; da li je pri tome odlučna sama vrsta zemljišta, na koje se to pravo proteže ?

8. Smije li gospodar zemljište, koje je dao na obradjivanje kojemu težaku, prenijeti drugomu, kad ga je volja i kako mu se svidi ; je li tu nužna kakva privolja sa strane težaka ; ima li se težak o takovom prijenosu obavijestiti i to kada ; je li težak vezan prema novome gospodaru istim ugovorom, kojim je bio i prema prvašnjemu ; je li novi gospodar vezan prema težaku tim ugovorom ?

9. Kako prelazi takovo zemljište na nasljednike gospodareve ; da li na sve ; na koje da, na koje li ne ?

10. Ako umrloga težaka naslijedi više nasljednika, dijele li oni ovakvo zemljište primljeno na obradjivanje; i kako ga dijele; je li za to nužna gospodareva privolja ; može li se gospodar oprijeti takvoj diobi ?

11. Ako umrloga gospodara naslijedi više nasljednika, dijele li ovi ovakvo zemljište i kako ga dijele ?

12. Dogadja li se, da cijela jedna obitelj (porodica) prima takvo zemljište na obradjivanje ; tko sve spada u takvu obitelj ; kada se uzima, da je takva obitelj izumrla; što biva poslije izumrća takve obitelji sa zemljištem ?

13. Smije li gospodar jednostavno otjerati težaka s ovakvoga zemljišta ; smije li mu bez razloga otkazati i to kada i na koliko vrijeme (u kojem roku) ; smije li mu otkazati, ako postoje kakvi osobiti razlozi, i to koji ?

14. Ako je takav odnošaj ugovoren na odredjeno vrijeme, uzima li se, da se taj ugovor ima obnoviti na isto vrijeme, ako prije izmaka toga vremena nije nijedna stranka drugoj otpovjedila ; u kojemu roku ima se uručiti ta otpovijed ?

15. Smije li težak (kmet) samovoljno napustiti zemljište svoga gospo-

Digitized by Google

dara; mora li o svom napustu gospodara prije toga obavijestiti i to kada; da li ima takovo pravo, ako postoje kakvi osobiti razlozi?

16. Ima li gospodar težaku (kmetu), kada ovaj odlazi s njegova zemljišta, dati kakvu osobitu odštetu za vrijednost truda uložena u zemljište; koliko iznosi ta odšteta; što dolazi u račun pri odredjivanju te vrijednosti?

17. Dogadja li se, da težak (kmet) daje svoje pravo drugome u zalog ili opet da daje to zemljište na obradjivanje (subcolonat) uz nepovoljnije uvjete negoli ga je sam primio, ostajući pri tome neposredno on sam vezan prema gospodaru?

18. Dogadja li se, da težak (kmet) sagradi kuću na gospodarevu zemljištu; što biva u tome slučaju, kada težak mora da napusti gospodarevo zemljište?

19. Dogadja li se, da pojedini težaci imadu pravo samo na pojedina stabla?

20. Daje li gospodar težaku sjeme, orudje, djubar itd., što treba pri obradjivanju takvoga zemljišta; da li se poradi toga mijenja veličina dužnosti težaka prema gospodaru?

21. Tko popravlja zgrade, na koje se proteže takovo pravo; tko li nosi porez i druge daće od takvoga zemljišta?

22. Dogadja li se, da težak kupi od vlasnika vlasništvo na zemljište, koje je držao kao težak (kmet)?

23. Kakvi odnošaji nastaju prigodom nasadjivanja nove amerikanske loze?

24. Ima li kmet (težak) kakvo pravo na šumu ili pašnjak gospodarev; u čem stoji to pravo, i što je kmet dužan činiti zato, što se služi šumom ili pašnjakom gospodarevim; je li to doista potpuno gospodareva šuma, pašnjak?

25. Jesu li prije dužnosti težaka (kmeta) prema gospodaru bile veće i teže nego li sada; kada i kako su se ove dužnosti promijenile?

26. Postoje li ili su postojali kakvi zakoni, propisi ili popisi, u kojima su bili opisani ti odnošaji izmedju gospodara i težaka (kmeta), kao što i dužnosti jednoga prema drugome; i jesu li se stranke držale tih zakona i propisa?

27. Ako težak (kmet) nije zadovoljio svoje dužnosti, na koji način si je gospodar isposlovao, te je težak zadovoljio te dužnosti; je li si gospodar sam sudio; je li sud izdavao naloge na jednostavnu prijavu gospodarevu, a da težaka nije ni saslušao; je li se pred sudom više vjerovalo gospodaru negoli težaku (kmetu); tko je sudio u takvim stvarima; je li sud bio nepristran; kako se ustanovljivalo, da li je težak (potpuno) zadovoljio svoju dužnost; tko je to ustanovljivao; ako je bio izdan nalog na jednostavnu prijavu gospodarevu (pa je taj nalog, makar i ovršnim putem, bio zadovoljen), da li se je težak (kmet) ipak mogao pritužiti protiv toga naloga, i to komu; je li mogao isposlovati, da se takav nalog uništi; je li mogao isposlovati, da mu gospodar naknadi štetu nastalu odatle, što je taj nalog bio zadovoljen; kada se je ovaj postupak promijenio i kako to sve danas biva?

28. Kako su se ovršno provodili ovakvi nalozi i osude protiv težaka (kmeta); napose onda, ako težak nije izvršio sve ili one radnje, koju je imao izvršiti; da li tako, da je gospodar (ili sud u njegovo ime) poslao tome kmetu kojega svoga čovjeka (ili redarstvenika), da ga kmet o svom trošku uzdr-

Digitized by Google

žava (gosti), dok ne zadovolji svoju dužnost ; kako je to bivalo onda, ako je kmet imao dati kakvu stvar, n. pr. dio vina, maslina, jare, kopuna, jaja itd., a nije u pravo vrijeme zadovoljio tu dužnost ; kako se danas ovršnim putem provode ovakvi nalozi i osude ?

29. Tko je uzdržavao (hranio) težaka (kmeta), dok je radio na gospodarevoj baštini (carini) ; da li se sam kmet morao iz svoga hraniti, ili ga je gospodar morao uzdržavati, ili mu je gospodar podavao štogod za uzdržavanje ?

30. Je li kmet (težak) bio dužan i u daleke krajeve po nalogu gospodarevu ići na radnju, na pr. iz Konavala na Rijeku ; tko je u takovim slučajevima nosio putne troškove ?

31. Je li gospodar smio i na dulje vrijeme pridržati težaka kod sebe na radu ; da li tri, pet, osam, četrnaest dana ili još i dulje ?

32. Tko je kod kuće obradjivao zemljište, dok je kmet bio na radnji kod gospodara ?

33. Jesu li pojedine obitelji na poziv gospodarev bile dužne da pojedine svoje članove dadu gospodaru, da mu budu (besplatne) sluge i služavke ; odakle su gospodari imali svoju (kućnu) služinčad ; kako su tu služinčad hranili, plaćali, kako su s njome postupali, napose u bolesti i starosti ; da li, kako i komu se je ta služinčad mogla pritužiti protiv postupka ili budi kakve nepravde svojih gospodara ?

B. Kmetstvo u Bosni i Hercegovini.

1. Je li aga, beg prema državi, caru (prije sultanu) potpuni (neograničeni) gospodar nad svim onim zemljama, koje budi sam uživa i obradjuje (dotično daje ih obradjivati — „agaluk", „begluk", „mobina" —), budi pobira od njih bilo kakove prihode, kao na pr. „hak", „hizmet", polovicu priroda itd. ; je li on napose za neke od tih zemalja dužan plaćati kakve daće (desetinu ili drugo što) ; je li mu zabranjeno slobodno raspolaganje (prodavanje, zalaganje) glede nekih od tih nekretnina ; je li inače budi u čemu stegnut u svojim pravima na takva zemljišta; kako se nazivaju pojedine vrste takvih zemalja, dotično prava, koja ima beg, aga nad njima (da li neke „mulk", druge „mirie") ; — kako je onda, ako nijesu age i begovi gospodari nad zemljištem, napose ako su sami seljaci i gradjani slobodni gospodari zemljišta ; da li i onda postoji razlika izmedju pojedinih vrsta zemalja i prava na njih, i u čemu stoji ta razlika ?

2. Može li se i na koji način zemljište, od kojega se plaćaju neke daće (desetina), ili glede kojega je njegov gospodar inače budi u kome pravcu vezan, otkupiti tako, da bude jednako zemljištu, od kojega se ne plaća desetina itd. ?

3. Kako je došlo do ovih razlika medju pojedinim vrstama zemljišta ?

4. Kako gospodari, kako upravlja aga, beg zemljištima, nad kojima je on gospodar ; obradjuje li on sva ta zemljišta sam, dotično daje li ih sam obradjivati, ili daje li ih u zakup ili daje li ih kmetovima ; kako se nazivaju pojedine vrste ovakvih zemalja ; što su to „agaluci", „begluci", što „mobine", što „odalice", što „čitluci" ?

Digitized by Google

5. Što je dužan kmet podavati svome gospodaru (agi, begu); u čemu sastoji „hak", u čemu li „hizmet"; dogadja li se, da kmet, osim što daje begu odredjeni dio plodova, mora da obradjuje druge begove zemlje („mobine"), ili mora da dade masla, tuku, duvana, bravca itd., ili opet mora da vozi begove stvari, ili kako drukčije da bega i njegove ljude poslužuje; dogadja li se, da kmet mjesto da daje begu dio plodova, obradjuje odredjeni dio zemljišta samo za bega, pa kad plod na tom zemljištu dozri, beg ima pravo, da si ga pobere; dogadja li se, da kmet plaća begu samo odredjenu svotu novaca ili odredjenu količinu plodova bez obzira na to, koliko je na zemljištu, koje on obradjuje, urodilo; — kako je to sve bilo u starije doba?

6. Ako li se kmetska kuća podijeli, ima li svaki od razdjeljenika davati begu onoliki „hizmet", koliko je prije čitava kuća morala podavati, ili ima li svaki od razdjeljenika davati samo dio od toga „hizmeta" čitave kuće?

7. Biva li, da je gospodar (aga, beg) sagradio kmetu kuću, da mu daje volove za obradjivanje, da mu daje djubar, sjeme itd.; kakove dužnosti ima kmet, komu gospodar to sve daje?

8. Smije li gospodar, kad mu se svidi, otjerati kmeta; kada ga ipak smije otjerati; je li gospodar kmetu, kad ovaj odlazi sa zemljišta, dužan dati kakvu naknadu za trud, što ga je kmet imao s tim zemljištem?

9. Smije li kmet, kad mu se svidi, ostaviti gospodaru zemljište; s kojih uzroka smije on ipak ostaviti zemljište, i ima li pravo na naknadu za trud uložen u to zemljište; smije li sa sobom ponijeti ili porušiti zgrade, koje je sagradio na čitluku; smije li posjeći stabla, koja je posadio?

10. Ako umre kmet, vraća li se zemljište, koje je obradjivao njegovu gospodaru (begu, agi) tako, da ga ovaj može dati na obradjivanje kome ga volja, ili ostaje li zemljište rodiacima umrloga kmeta i to kojima i kojim redom; imadu li oni, koji su živjeli s umrlim u istoj kući, kakvo jače pravo; ako ih ima više, kojima bi imalo pripasti takvo zemljište (cijelo dobro, selište, čitluk), ima li se ono medju ove (nasljednike) podijeliti, ili moraju li oni svi zajedno ostati; je li za diobu nužna privolja gospodareva; kako ovi (nasljednici) dijele zajedničko zemljište?

11. Smije li kmet bez obzira na članove svoje porodice raspolagati „čitlukom", smije li dugove praviti?

12. Može li kmet imati takodjer i slobodna zemljišta; može li opet slobodni seljak imati ukmećena zemljišta?

13. U čemu stoji „moba"; tko je dužan ići na „mobu"; koliko puta na godinu je pojedina kmetska kuća dužna ići na „mobu"; kako dugo traje takva „moba"; koje dužnosti ima aga, beg prema onima, koji su bili na „mobi"?

14. Ima li i takvih zemalja, koje beg, aga daje svake godine (ili kad mu se svidi) drugome seljaku na obradjivanje; u čemu stoji razlika izmedju takvoga seljaka (težaka, radnika) i običnoga kmeta; kako se naziva takav seljak (težak, radnik), da li „napoličar", „priorac", „pridržanik"; u čemu stoje dužnosti takvoga „napoličara", „pridržanika"; kako je to bivalo u predjašnja vremena; je li prije bilo više „napoličara" („pridržanika") ili „kmetova"?

Digitized by Google

15. Dogadja li se, da kmet daje zemljište, koje i sam ima samo na obradjivanje („čitluk"), ili dio toga zemljišta opet drugome na obradjivanje; kako se naziva ovakav odnošaj izmedju kmeta i ovoga, koji je od njega dobio zemlju na obradjivanje; koje su dužnosti jednoga, koje li drugoga od njih; kako se naziva i kako se sklapa ugovor, kojim se stvara takav odnošaj?

16. Oslanja li se i odnošaj izmedju gospodara i kmeta (pa „napoličara") na budi kakvom ugovoru (pogodbi); kako se sklapaju takvi ugovori i na koje vrijeme; što je to „ćesim", što „igjare"?

17. Ako beg hoće ili mora da odsvoji (proda) ukmećeno zemljište, ima li kmet, koji ga obradjuje, pravo tražiti, da se to zemljište u prvom redu njemu ponudi, ili ima li pravo tražiti, da se to zemljište njemu proda uz istu cijenu, uz koju bi ga kupio koji drugi, ili napokon ima li pravo tražiti, da prodano već zemljište otkupi (iskupi); kako se vrši to pravo?

18. Ima li zemljišta, koja begovi, age daju ljudima (raji), samo da na njima pasu svoju stoku; koliko smije svaka kuća izagnati na takvu ispašu marve (stoke); što je dužna ona podavati begu, da smije svoju marvu izagnati na ispašu; što je to „begluk"; koliko je kmet dužan uzdržavati begovih koza, ovaca; što je dužan davati od tih begovih ovaca i koza begu; kako je to bivalo u predjašnje doba?

19. Ima li selo kakvih zajedničkih zemljišta, na kojima pase marvu, pobira drva ili što slično; kako se označuju ovakve nekretnine, kako li se nazivaju, da li „mera", „utrina", „urija", „baltalik"; tko sve ima pravo na takva seoska zemljišta; u čemu stoji pravo svakoga pojedinca na takva zemljišta; što je to „ilaka", što li „stup"; po čemu se odredjuje pravo na to zemljište; kako se odredjuje „ilaka"?

20. Koja je razlika medju seoskim zemljištima (pašnjacima) i carskim planinama; tko ima pravo, da se služi carskim planinama, i kakove ima on dužnosti; što je „mubah"?

21. Dogadja li se, kad se koja kuća podijeli, da ipak ostavi neka zemljišta zajedno; kako se obradjuju ovakva zajednička zemljišta, kako li se od njih pobira i dijeli prihod, napose ako su ona oranice, sjenokoše itd.; što je to „muhaja"; ostaju li pojedina takva zemljišta kroz dugo vrijeme u zajednici; dogadja li se, da se ova zajednica uzdrži i onda, pošto se koja od prvobitnih diobnih grana podijelila na dalje dijelove; kako se onda odredjuje pravo pojedinih od ovih kasnijih diobnih grana na takvo zajedničko zemljište; dogadja li se, da pored ovakvoga daljeg cjepanja imadu pojedine kuće mnogo veća prava na zajedničko zemljište negoli druge; dogadja li se, da veći dio kuća u jednome selu ima takovih zajedničkih oranica, sjenokoša itd.; dogadja li se, da i sve kuće jednoga sela imadu takvih zajedničkih oranica, sjenokoša itd.; dogadja li se, da i kuće iz različnih sela imadu zajedničkih oranica, sjenokoša itd.?

22. Dogadja li se, da čitavo bratstvo, čitavo pleme ima zajedničkih zemalja i to kakovih; u čemu stoji takvo bratstvo, pleme, i kakva prava ima svaki član bratstva, plemena na zajednička zemljišta?

23. Tko je u predjašnja vremena sudio, ako je nastao prijepor o dužnostima kmeta prema gospodaru ili gospodara prema kmetu i o tome, da li su te dužnosti zadovoljene; kakav je bio postupak u tim stvarima; da li se davala potpuna vjera prijavi gospodarevoj, a da se kmet nije ni sa-

Digitized by Google

slušao ; kako se odredjivalo, koliko bi morao kmet dati gospodaru ; kako li se je odredjivalo, da li je kmet doista to dao ; je li se kmet mogao pritužiti protiv naloga izdana na jednostavnu prijavu gospodarevu ; je li mogao tražiti, da mu se vrati, što je dao povodom takvoga naloga ; kako biva to danas ?

24. Kako se prinudio kmet, da zadovolji svoju dužnost ; je li gospodar (aga, beg) kmeta sam prinudjivao, ili kadija, i to na koji način ; kako biva to danas ?

25. Odakle je gospodar imao ljude za svoju ličnu poslugu ; tko je hranio, odijevao, uzdržavao te ljude, napose u bolesti i starosti ; je li gospodar te ljude napose plaćao ; jesu li pojedine kmetske kuće bile dužne dati pojedine svoje članove u službu gospodaru ?

26. Može li kmet ukmećeno zemljište osloboditi ; i to na koji način ; može li gospodar prisiliti kmeta, da oslobodi ukmećeno ukmećeno zemljište; dogadja li se, da se ukmećeno zemljište oslobadja tako, da ga gospodar i kmet, prema svojim pravima na nj, medju sobom podijele ?

27. Može li se ovrha voditi na kmetovo pravo nad čitlukom ; može li se ovrha voditi na plodove čitluka ?

KNJIŽEVNOST.

Dr. Eduard Volčić: **Predpisi o nespornih pravnih stvarih. (Notarski red. — Zapuščinski patent. — Sodni depositi.)** Zbirka avstrijskih zakonov v slovenskem jeziku. VI. svezek. Ljubljana 1910. Ciena 7 kruna.

Neumorni radnik na slovenskom pravnom polju i stari naš znanac, jer smo o njem u više navrata na ovom mjestu progovorili, štampao je u nakladi „Pravnika" evo i VI. svezak austrijskih zakona, sadržavajući propise o neparbenim pravnim poslovima. Knjiga obuhvaća 44 tiskana arka osmine u formi Manzove sbirke austrijskih zakona, te se dijeli u tri dijela.

Prvi dio obuhvaća bilježnički red u opće poznatom izvrsnom prevodu neumrlog slovenskog stiliste Franje Levstika, koji je iz pieteta autor ostavio tako reći netaknut. Uz nekoje izraze Levstikove, koji se danas rijedko rabe, dodao je autor u opaskama one izraze, koje danas Slovenci rabe, da se nitko pomutiti ne može. U opaskama i u stvarnom kazalu dodao je izraze hrvatske pravne terminologije, u koliko se razlikuju od slovenskih, čime je učinio knjigu pr stupačnom i hrvatskim pravnikom, napose onim Dalmacije i Istre. Ja držim, da ne trebam ni spominjati, da je autor prikupio sav pravni materijal, koji se tiče ovoga predmeta, a uz to rješidbe vrhovnoga sudišta i mnijenja poznatih stručnjaka kod pojedinih spornih pitanja. Prema tome je jasno, da knjiga odgovara svim zahtjevima, koje znanost i praktični pravnici danas od ovakove sbirke zahtjevaju.

Autoru su bili na ruku gg. L. Boš, predsjednik bilježničke komore u Mariboru i dr. A. Kuhar, notar u Trebnju.

Drugi dio sadržaje ostavinski patent od 9. augusta 1854. i druge odredbe, koje se na taj predmet odnose.

Digitized by Google

Pošto je slovenski prevod ovoga patenta još od godine 1854., valjalo ga je s nova prevoditi, što je učinio Juraj Gregorec, c. kr. sudac, koji je takodjer pridodao prijevodu većinu rješidaba vrhovnoga sudišta.

Prevode ostalih propisa obavio je autor uz pripomoć više mladih drugova.

I u ovom dijelu je autor napose naveo one hrvatske izraze, koji se bitno razlikuju od slovenskih. Pravo veli autor: „medjusobni občevalni in prometni stiki so pač že toliki, da zahtevaju popolno znanje obojnih izrazov za iste pravne pojme".

U jezikovnom i pravopisnom obziru pomogao je autoru g. prof. Davorin Majcen.

Treći dio sbirke sadržaje propise o sudskim depozitima.

Od ovih propisa bijahu samo neki g. 1870. prevedeni i tiskani, a sve drugo je valjalo prevadjati.

Po našem bi mnijenju trebali, da se ovom sbirkom austrijskih zakona služe i svi hrvatski pravnici, najpače oni u Austriji, pošto i onako svoje nemaju, a autor im je omogućio uporabu, navevši sve hrvatske izraze, koji se bitno razlikuju od slovenskih. Kad i ne bi bilo medju nama onako živog saobraštaja, kakav doista jest, već činjenica, što smo jedan narod, mora da nas nuka, da naučimo pravne izraze jednoga i drugoga dijela naroda, da uzmognemo lahkoćom rabiti svaku našu pravnu knjigu, a ne posizati za njemačkom ili talijanskom i ondje, gdje imamo svoju, samo pisanu drugim narječjem.

Šilović.

F. Somló: **Der Güterverkehr in der Urgesellschaft,** 1909., str. 186.

Djelo to izišlo je kao 8. sveska zbirke „Notes et Mémoires", koju izdaje Solvay-ev „Institut de sociologie" u Bruselju.

U ovo kratko vrijeme, što ovaj institut radi, iznio je na polju sociologije već više vrlo lijepih stvari. Imade tu lijepih stvari od samoga urednika Em. Waxweilera (fasc. 2. „Esquisse d' une sociologie" i dodaci fasc. 6. „Mesure des capacités intellectuelle et énergétique"). Vrlo interesantne su i poučne Petrucci-eve studije o rudimentima pravnih uredaba u životinja (fasc. 3. „Les origines naturelles de la propriété: Essai de sociologie comparée" i fasc. 7. „Origine polyphylétique, homotypie et non comparabilité des sociétés animales"). Sa pravom u primitivnih naroda bavi se osim ovog Somló-ovog djela još i Wodon-ovo „Sur quelques erreurs de méthode dans l' étude de l' homme primitif: Notes critiques".

Institut taj nikako se ne slaže s naukom njemačkih političkih antropologa o nejednakosti ljudskih rasa, o prednosti germanske rase, o pozivu njemačkoga naroda, da vlada nad svim ostalim narodima itd. Pa je saradnik tog instituta E. Houzé u svom „L' Aryen et l' anthroposociologie: Étude critique" odlučno istupio proti megalomanskim zabludama njemačkih pseudoučenjaka.

Institut taj kao da se vratio starijoj sociološkoj struji, koja je s ljudskim društvom postupala kao s organizmom i koja je biološke zakone, a napose Häckel-ov tobožnji biogenetički zakon jednostavno primjenji-

Digitized by Google

vala na društvo, kao jedan species organizama. Institut taj i opet pogoduje nazoru, da svako društvo, svaki narod mora da prodje neki broj stupnjeva društvenoga razvitka, koji se u svih naroda javljaju posve jednaki, samo što ne traju u svakog naroda jednako dugo ; tako da imade naroda, koji se polagano razvijaju, još na prvom stupnju razvitka, dok se drugi narodi nalaze na drugom, trećem, četvrtom, petom itd. stupnju.

Istina je doduše, da isti uzroci, iste prilike izazivlju i iste učinke, pa da se po tome s obzirom na društveno stanje jednoga naroda mogu zaključci stvarati o društvenom stanju u drugoga naroda, koji se nalazi u isto takovome položaju, i kod koga se javljaju isti uzroci pojedinim društvenim pojavama. Isto je tako istina, da su sve teorije o nadljudskim svojstvima pojedinih plemena, o svojstvima, na koje ne utječe ni klima, ni odgoj, ni plodovitost tla, ni gustoća pučanstva, ni tradicionalne vrijednosti, ni tjelesno zdravlje, ni generativne vrijednosti, o svojstvima, koja ovlaštuju to pleme smatrati se nečim višim, koja ovlaštuju to pleme zavladati nad cijelim svijetom, puke tlapnje sinova preuzetnog naroda, da se ni sam ne može u tom položaju snaći i shvatiti, kako je do njega došao. No odatle ne mora se još izvoditi, da svaki narod mora proći kroz odredjeni broj stupnjeva društvenoga razvitka, kao što svaki organizam prolazi kroz dobu djetinstva dobu mladosti itd., i da ti stupnjevi moraju biti jednaki u svih naroda.

Istina je takodjer, da je sociologija s naukom o tim stupnjevima naišla već na pripravljeno tlo, pa joj je bilo dovoljno služiti se samo s argumentima starijih pisaca, koji još nijesu ni slutili ništa o sociologiji, da dokaže, da su već i stariji pisci uvjereni bili o tim stupnjevima, napose o prvom stupnju „status naturae". Stariji su doduše pisci, a napose oni iz škole „iuris naturae", taj „status naturae" idealizovali ; a jer im se osobito idealnim prikazivala zajednica svih dobara, prikazivali su taj „status naturae" kao zajednicu svih dobara. No došla je medjutim slavenofilska teorija, da se je taj idealni „status naturae" u Slavena sačuvao do dana današnjega, i da su Slaveni pozvani da preporode čitav svijet. S tom su teorijom Slavenofili kroz decenije zanovijetali Njemcima i zapadnjacima ; no došao je Darwin, Wallace, Häckel i drugi, pojavila se teorija o postepenom usavršivanju ovoga svijeta ; sad je nadošao čas Nijemcima, da uzvrate Slavenofilima na njihove teorije, i stadoše učiti i dokazivati, da su Germani već odavno prevalili onaj „status naturae", na kome se nekulturni Slaveni još i danas nalaze. Tako se u neku ruku upravo preko noći zajednica svih dobara pretvorila iz najidealnijega u najniže, najprimitivnije društveno uredjenje. A sociolozi bez osobite kritike preuzeli su ono, što su našli, ni ne misleći na to, koliki je nesmisao tvrditi i dokazivati, da je zajednica svih dobara, koja pretpostavlja bezbroj jednostavnijih pravnih uredaba, najprimitivnija društvena uredba.

Medjutim javila se i teorija o nejednakosti rasa. Pored ove teorije plemenita je rasa od iskona nešto drugo, nego li su druge rase, koje su odredjene da budu podredjene toj plemenitoj rasi. Za plemenitu rasu vrijedi i drugi „gospodski" moral, nego li za druge rase, za koje vrijedi „ropski" moral. Pored ove teorije nestalo je interesa za dokazivanje, da su svi narodi kao dobu djetinstva morali prevaliti stupanj zajednice svih dobara, te se u novije doba i medju Nijemcima našlo učenjaka, koji su uvidjeli istinu, da je

Digitized by Google

upravo nemoguće, da bi na prvom stupnju društvenoga razvitka postojala budi kakova zajednica dobara.

No sociolozima, kojima je društvo organizam, nije tako lako napustiti teoriju o prvobitnoj zajednici dobara. Njima je ta zajednica dobara postala nužnom za konstrukciju društva kao organizma upravo onako, kako je nekoč školi „iuris naturae" bila nužna za konstrukciju društvenoga ugovora.

Najviše svakako zasluga oko dokazivanja, da je u svih naroda na prvom stupnju društvenoga razvitka postojala zajednica svih dobara, stekao si je Karl Bücher. On je preveo na njemački Leveleye-evo djelo o primitivnom vlasništvu, on je prevodeć to djelo nadopunio ga s toliko novih argumenata, da se je prema njima ukazivao neznatnim pače i sam broj Laveleye-evih argumenata. Pa taj isti Bücher došao je u zrelijoj dobi u svom djelu „Entstehung der Volkswirtschaft" s najsjajnijim dokazima do zaključka, da je upravo nemoguće, da bi na prvom stupnju društvenoga razvitka postojala budi kakova zajednica dobara; nasuprot tome dokazuje taj Bücher, da na prvom stupnju društvenoga razvitka, dotično da u primitivnih naroda, postoji strogo individualno vlasništvo, da pače ni medju mužem i ženom ni medju roditeljima i djecom ne vlada u primitivnih naroda zajednica dobara.

Naš autor takodjer je gorljivi zagovornik teorije o prvobitnoj zajednici dobara. I kao takav dao se je na proučavanje društvenog poretka u tih primitivnih naroda. Pa šta je tu našao; — našao je, da u tih naroda postoji živahan promet dobara. Dakako, da se takav promet ne može ni zamisliti uz potpunu zajednicu dobara. Poradi toga učilo se je prije, da na prvom stupnju društvenoga razvitka nije bilo uopće nikakvoga prometa.

No došao je Somló, i on zna to bolje. On pobija nazor da zajednica svih dobara isključuje svaki promet medju članovima takove zajednice. On se doduše ne upušta u dokazivanje, da je zajednica svih dobara moguća uz takav promet. On samo nauča, da se ta prvobitna zajednica nema onako shvatiti, kako je drugi shvaćaju. On sam nazivlje tu zajednicu samo „tako zvanim komunizmom", koji stoji u tome, da su neka živežna sredstva u odredjenoj mjeri porazdijeljena medju različna plemena, dok se sva ostala dobra napose stvari odredjene za porabu nalaze u privatnom vlasništvu. Tako je Somló uza sve svoje načelno pristajanje uz teoriju o prvobitnoj zajednici došao do toga, da je već na prvom stupnju društvenoga razvitka veći dio dobara bio u strogo individualnom vlasništvu.

U tome doduše imade Somló pravo, što tvrdi, da je ovakovo stanje uz živahan promet dobara bliže zajednici dobara, nego li je stanje individualne produkcije i individualne trošnje, kakovo je našao Bücher. Ovakovo stanje bliže je pače toj zajednici, nego li stanje, kakovo je postojalo u starih Rimljana, dok je još vladalo strogo individualno vlasništvo, dok se je vlasništvo moglo prenositi samo uz osobite formalnosti. Poradi toga i istupa Somló tako žestoko protiv Büchera. No kako pobija on Büchera? Pobija ga time (str. 172.), da je Bücher iz one strašne ropotarnice etnoloških podataka pokupio sve, što je samo mogao upotrebiti za svoju teoriju.

Predaleko bi nas vodilo, da analiziramo, da li je birajući podatke iz te, kako Somló veli, ropotarnice, opreznije postupao Bücher ili Somló. A nije nam ni nužno, da se upuštamo u to. Ta Somló i sam karakterizuje (str. 176.) primitivno društvo, da tu producira čovjek u daleko većoj mjeri, nego li danas za vlastitu porabu, i da je put od producenta do konzumenta daleko

Digitized by Google

kraći, nego li danas. Somló samo ne će da dopusti, da bi se odatle, što je taj put izmedju producenta i konzumenta bio tako kratak, smjelo izvoditi da u još primitivnijem društvu uopće nije bilo tog puta, već da si je svatko sam producirao sve ono, što je trebao. Zašto ne će on da dopusti takovo izvodjenje, toga nam nije razjasnio? Odatle, što neki promet postoji kod australskih urodjenika, Tazmanijaca, Botokuda, urodjenika s Ognjene zemlje i s andamanskog otočja, kod Negrita na Filipinima, Bušmanaca, Seri-indijanaca i Weda, ne mora još slijediti, da je čovjek, čim se je pojavio na ovoj zemlji, počeo trgovati.

No i ako nije Somló uspio u tome pravcu proti Bücheru, uspio je s druge strane proti onima, koji Büchera hoće da tumače, kao da se po njegovim navodima u primitivnih naroda proizvodi sve kolektivno unutar nekih porodičnih ili nekih plemenskih veza. Bücher nasuprot tome dokazuje, da ni unutar najuže porodice niti izmedju muža i žene, izmedju roditelja i djece nema u primitivnih naroda zajedničkoga, kolektivnoga gospodarstva. Bücher dokazuje, da je u tom pravcu u primitivnih naroda do skrajnosti proveden individualizam. A Somló donio je za tu zasadu još mnogo novih i jačih dokaza. Somló dolazi (str. 177.) do toga, da unutar obitelji svaki član producira individualno za sebe, a da postoji samo običaj, da pojedini članovi obitelji odredjeni dio produkata daju odredjenim drugim članovima iste obitelji.

dr. Iv. Strohal.

Bibliografija.*

Prikaz juridičke literature godine 1910.

(Svršetak.)

Baltz, C. Preussisches Baupolizeirecht. 4 Aufl. unter Mitarbeit von K. v. Westarp. Berlin. M. 15. — Beneke, C. Die Verfassungsreform der Kirche Augsburger Kenfession in Elsass-Lothringen. Tübingen. M. 1. — Bazille. Württembergisches Gesetz über Gemeindeangehörigkeit. Berlin. M. 4. — Blauhorn. Das Recht der Rohölgewinnung in Oesterreich. 1 Bd. Berlin. M. 6. — Bolzani, G. Die Verantwortlichkeit der preussischen Minister u. ihre praktische Geltendmachung. Berlin. 1.80. — Bosnyak, Z. et L. Edelsheim-Gyulai. Le droit de l'enfant abandonné et le système hongrois de protection de l'enfance. Budapest. M. 12. — Bornhak, C. Russland u. Finland. Ein Beitrag zu der Lehre von den Staatenverbindungen. 2 Aufl. Leipzig. 1.60. — Bourgougnon, A. Étude historique du droit de dissolution de la Chambre des deputés sous la Restauration (thèse). Paris. — Bredt. Zonenenteignung u. ihre Zulässigkeit n Preussen. Berlin. M. 5.50. — Brunet, L. Le Rôle de la presse dans les unions. Paris. — Charau, H. Essai sur l'évolution du système représentatif. Thèse. Dijon. — Cohn. Kinematographen Recht. Berlin. M. 1.60. — Das badische Beamtengesetz mit Gehaltsordnung-, Wohnungsgeld-, Reisekosten- und Etatgesetz sowie Vollzugs-Verordnungen. 4 Aufl. Karlsruhe. M. 2.25. — Dierig. Koalitionsfreiheit

Digitized by Google

d. Gewerbetreibenden u. gewerbl. Arbeiter. Berlin. M. 2. — Dubut, J. La Question et l'Interpellation (thése). Paris. M. 3. — Duguit, L. Manuel de droit constitutionnel. Théorie generale de l'Etat. Organisation politique. Paris. fr. 8. — Delahaye, E. Fonctionnement de la représentation proportionnelle. Arguments et Objections. Quelques opinions ; par Eugene Delahaye. Rennes. — Du Manoir. L'interpretation des lois par le législateur et le Principe de la séparation des pouvoirs législatif et judiciarie (thèse). Paris. — Ebner, A. Das deutsche Vereinsrecht. Hannover. 2. — Eger, G. u. Gordon, K. Post-, Telegraphen- und Telephonrecht. Leipzig. — Erskine, May, T. Traité des lois, privilèges, procédures et usages du Parlement. Traduction française sur la II-e édition. T. 2. Paris. — Esmein, A. Eléments de droit constitutionnel français et comparé. 5-e éd. Paris. fr. 12.50. — Fischer, K. Lexikon des in Bayern geltenden Verwaltungs-, Staats-, Polizei- u. Polizeistrafrechts nach den Entscheidungen der bayer. oberen Verwaltungs-, Straf.- u. Zivilgerichte. 1 Bd. 2 Lief. München. M. 5. — Flaux, L. La prostitution réglementée et les pouvoirs publics dans les principaux Etats des deux mondes. Paris. fr. 5. — Freese, H. Die konstitutionelle Fabrik. Jena. M. 1.50. — Geller, L. Durchführungsvorschriften zum allgemeinen Tierseuchengesetz nebst den Abänderungen der übrigen Veterinargesetze. Wien. M. 1.50. — Gmeiner, A. Grundzüge der Verfassung Ungarns. Hermannstadt. 2. — Golland, J. La démocratie tessinoise et la représentation proportionnelle. Paris. fr. 3. — Goldfe d. Wahlrechtsänderung in Hamburg u. der Liberalismus. Berlin. M. 1.20. — Gozzi. L'interpellation à l'Assemblée nationale (12 fevrier 1871, 31 décembre 1875). Paris. fr. 5. — Gradnauer, G. Verfassungswesen und Verfassungskämpfe in Deutschland. Berlin 3. — Gradnauer, G. Verfassungswesen und Verfassungskämpfe in Oesterreich. Leben. Handbuch der Staats- und Rechtskunde in ihren Beziehungen zum öffentlichen 1 Bd. Wien. M. 20. — Gugel, H. Die Reichsgesetze üb. den Unterstützungswohnsitz, die Freizügigkeit, den Erwerb u. Verlust der Staatsangehörigkeit. Mannheim. 3. — Haecke, H. Die preussischen Abdeckerei-Privilegien. Berlin. M. 3. — Heilborn, A. Manuel de droit public et administratif de l'empire Ottoman. Livr. 2. Wien. 7. — Heinemann, O. Die preussische Staatsbeamten-Gesetzgebung. Systematische Darstellung der Gesetze, Verordnungen, Ausführungsvorschriften usw. Potsdam. 3.50. — Herrnritt, v. Handbuch des österreich. Verfassungsrecht. Berlin. M. 7. — Heuberger. Die aargauischen Pfrundgüter u. ihre Herausgabe an die Kirchgemeinden. M. 2.80. — Hubrich. Das Verfahren gegen Geistliche bei Lehrirrungen. Berlin. —60. — Hussen. Die Verfassungsentwickelung Transvaals zur „Selfgoverning Colony". Berl n. M. 3. — Ingenbleck, J. Le pouvoir président ei et l' mpérialisme aux Etats-Unis. Bruxelles. fr. 2. — Ingigliardi, C. Les Conditions de capacité intellectuelle, du droit de suffrage politique en droit constitutionnel comparé (thèse). Paris. — Jürgensohn, A. Weltporto-Reform. Das nahende Welt. Pennyporto in neuer Beleuchtung. Berlin. 1909/10. — Kirchhoff, H. Zur Neuordnung der preussischen Eisenbahn und Staatsfinanzen. Eine finanzwissenschaftl. Studie. Nebst einem Anhang. Münster i. W. M. 1.50. — Klein, G. La teoria dei tre poteri nel diritto costituzionale del Nord-America. Vol. I (parte generale). Firenze. L. 5. — Krakenberger, W. Das Kassen- u. Zahlungswesen des Staates u. der

Digitized by Google

Kommunen im Königr. Bayern. Stuttgart. 3.50. — Laband, P. Deutsches Reichsstaatsrecht. 5 Aufl. (Das öffentliche Recht der Gegenwart, Bd. 1). Tübingen 1909. M. 8.40. — Lowell, A. Le gouvernement de l'Angleterre. Traduction française par A. Mérincx, professeur à l'Université de Louvain. Tome premier. Paris. fr. 15. — Lányi, Bartholom. Die Regierung Fejervary (18. VI. 1905—8. IV. 1906) in regierungspolitischer u. verfassungsrechtlicher Beleuchtung. (Aus dem Ung.) Berlin. 15. — Lewin, A. Geschichte der badischen Juden seit der Regierung Karl Friedrichs (1738—1909)l Karlsruhe. M. 6. — Le Cadre, G. La Liberté de conscience. Son évolution et son application dans notre droit moderne (thèse). Rennes. — Loris, G. Elementi di legislazione rurale. Seconda edizione, rifatta. Milano. L. 3.50. — Mähl, Hans. Die Ueberleitung Preussens in das konstitutionelle System durch den 2 vereinigten Landta München. M. 6. — Marchandeau, P. De la vérification des pouvoirs devant les Chambres françaises. Thèse. Paris. — Marcus, R. Der rechtliche Charakter der Generalsynode in der evangelischen Landeskirche Preussens. Gekrönte Preisschrift. Berlin. M. 3. — Marlier, G. Le Droit colonial italien (thèse). Nancy. — Mater, A. Le Socialisme conservateur ou municipal. Paris. 6 fr. — May, E. Traité des lois, privilèges, procédures et usages du Parlement britannique. Traduction française. Paris. fr. 25. — Meurer. Grundfragen aus dem Entwurf einer bayer. Kirchengemeinde. Berlin. M. 3. — Moreau, F. Manuel de droit administratif. Fontemoing. fr. 8. — Müller, R. Städtische Wohlfahrtseinrichtungen. Wien. 2.60. — Munteano, Grig. L'organisation judiciaire en Roumanie. Thèse. Paris. — Nawiassey, H. Deutsches und österreichisches Postrecht. Der Sachverkehr. 1 Teil: Die allgemeine Rechtsstellung der Post. Wien. 4.75. — Neukamp, E. Die Gewerbeordnung für d. D. R. in ihrer neuesten Gestalt nebst Ausführungsvorschriften und das Gesetz betr. Kinderarbeit in gewerblichen Betrieben. Unter Mitwirkung von H. Lehmann erläutert. 8 Aufl. Tübingen. M. 6. — Neisser, K. Die Geschäftsordnung des Abgeordnetenhauses des Reichsrates. 2 Bde u. Beilage. (I. Geschichte und Materialien. II. Praktische Handhabung. Wien. M. 15. — Neumann, J. Fürsorge u. Vorsorge bei Trunkgefährdeten. Berlin. — Oppermann, W. Die Vorschriften des Bundesrats über den Betrieb der Anlagen der Grosseisenindustrie. Erläut. M. 1. — Pagnier, A. Dr. Le vagabond (sesorigines, sa psychologie, ses formes, la lutte contre le vagabondage). Paris. — Pereis. Zum Vorentwurf eines Seeunfallgesetzes. Stuttgart. — Philippi, Leo. Die Seele des Staates. Dresden. —20. — Pilot y. Kirchengemeinde-Ordnung im bayerischen Landtag. Leipzig. M. 1.60. — Potthoff u. Lisske: Arbeitskammern. Düsseldorf. 20. — Pretzell, L. Rechtsverhältnisse beim Arznei und Heilmittelbezug der Krankenkassen. Vortrag. M. 1.20. — Robillard de Magnanville. Le Pouvoir judiciaire aux Etats Unis (thèse). Paris. — Ribeil, H. De la caducité des propositions et des projets de loi (thèse). Paris. — Rohle, C. Das Branntweinsteuergesetz v. 15. 9. 1909 mit den vom Budesrat erlassenen Ausführungsbestimmungen. Erläutert. Breslau M. 3. — Roth, F. Badische Landesbauordnung vom 1. 9. 1907 mit Erläuterungen und Ergänzungsvorschriften herausgeg. 2. Aufl. Karlsruhe. M. 3.80. — Ruck. Die Leibniz'sche Staatsidee. Berlin. M. 3. — Sainz, F. Le scrutin de liste envisagé: a) dans le systeme majoritaire ; b) dans le système de la représentation proportionnelle (thèse). Paris. — Salkind,

Digitized by Google

Alexander. Die russische Reichsduma, ihre Geschäftsordnung und deren Zusammenhang mit den Geschäftsordnungen anderer Volksvertretungen. Berlin. M. 1.50. — Sass, C. Strassen- und Baufluchtliniengesetz. Kommentar. Berlin. 3. — Scharpff, R. Handbuch des Armenrechts. Eine mit Erläuterungen versehene Zusammenstellung der reichs- u. württembergischen landesgesetzlichen Bestimmungen über das Armenwesen, 2 Aufl. bearb. von F. Haller. 1 Liefer. Stuttgart. M. 11.60. — Schaefer, W. Vergangenheit, Gegenwart und Zukunft der Feuerversicherung in Deutschland. Hannover. M. 1.65. — Schecher, L. Gewerbepolizeirecht des deutschen Reiches. Systematische Darstellung auf der Grundlaze vod M. v. Seydels Gewerbepolizeirecht, neu bearb. Tübingen. M. 5. — Scheibke, A. Die Frist für Sanktion und Publikation von Gesetzen. (Abhandl. a. d. Staats-, Verwaltungs- u. Völkerresch, VI, 4). Tübingen. M. 4. — Schmid, G. u. Wagner. Gesetz über den Verkehr mit Kraftfahrzeugen v. 3.5. 1909. Erlautert. Stuttgart. M. 8. — Sieblist, O. Die Post im Auslande. Eine Darstellung der Pesteinrichtung des Auslandes. 4 Aufl. Berlin. M. 7. — Souriac, A. L'Evolution de la juridiction fédérale en Suisse. Contribution à l'étude des institutions fédérales (thèse). Paris. — Spahn, M. Auf dem Wege zur Reichsfinanzreform. Kempten. —75. — Spiegel, L., Prof., Die Verwaltungsrechtswissenschaft. Beiträge zur Systematik und Methode der Rechtswissenschaft. Leipzig. — Staudinger, Fr. Die wirtschafliche Entwicklung u. die politischen Parteien. Worms. 1. — Steinbacher, J. Jugendfürsorge-Vereine auf dem Lande. München. 30. — Stier-Somlo, F. Jahrbuch des Verwaltungsrechts. Unter Einschluss des Staatsverfassungs-, Staatskirchen- u. Völkerrechts bearb. u. hg. 3 Jahrh. 1908. Berlin. M. 26. — Tallius. Entwurf e. Sprachen-Gesetzes. Berlin. M. 2. — Tambaro, J. Il diritto costituzionale italiano. Milano. L. 4.50. — Tänzler. Der Generalstreik in Schweden 1909. Berlin. 1.20. — Tasca, A. Les Conseils du travail en France (thèse). Paris. — Teixeira de Mattos, V. Accusa parlamentare e responsabilità ministeriale, con prefazione di V. Orlando. Milano. 1.20. — Tezner, F. Oesterreichisches Staatsrecht in Einzeldarstellungen f. den praktischen Gebrauch. Der Kaiser. Wien. 6. — Tréca, G. Lec doctrines el les réformes de droit public en réaction contre l'absolutisme de Louis XIV dans l'entourage du duc de Bourgogne. Paris. fr. 5. — Trenkel u. Knorr. Das anhaltische Stempelsteuergesetz v. 21. 5. 1909 nebst Ansführungs-Verordnung v. gl II. 1909l Handausgabe mit Erläuterungen. Dessan. M. 3.5 . — Vanauld, P. Le Droit d'interpellation sous la monarchie de Juillet (thèse). Paris. — Westphal, Art. Der pressgesetzliche Berichtigungszwang. (§§ 11, 19, Ziffer 3, Reichspressgesetz.) Nach histor. u. krit. Gesi htspunkten. Berlin. 2.40. — Weymann, K. Gemeinverständliche Darstellung der deutschen Arbeiterversicherung in rechtlicher, wirtschaftlicher, sozialer Beziehung und ihrer Reform durch die Reichsversicherungsordnung. Frankfurt a. 1 M. M. 2. — Woerner, O. Das Disziplinarrecht in Bayern. Nürnberg. 1.50. — Wolf, P. Die Schweizerische Bundesgesetzgebung. Nach Materien geordnete Sammlg. der Gesetze, Beschlüsse, Verordngn. u. Staatsverträge der schweizer. Eidgenossenschaft, sowie der Konkordate. Hrsg. u. m. Anmerkgn. versehen. 2 ergänzte Aufl. 13 Lfg. Basel. 3.50. — Zoeller, O. Das Weingesetz für das Deutsche Reich. München. M. 3.

Digitized by Google

Ahlbrecht, Religionsgesellschaften und Registerrichter, (D.-J. Z. 2). — Audinet, Eug. Une nouvelle modification à la législation française sur la nationalité (J. d. dr. int. priv. N os I—II). — Barnett, J. Delegation of federal jurisprudence (Amer. L. Rev. Vol. 43, No. 6). — Bellom, M. L'état actuel de la question des retraites ouvrières en France (J. d. Econ. 15 Déc.). — Benedict, Edm. Einige Betrachtungen über die Advokatur unserer Zeit (Schweiz. Jur. Z., Hft. 13 u. 14). — Blaustein, Arthur. Die Handbücher der Parlamente (Z. f. Politik. III Bd. 1 Hft.). — Blondel, G. La désertion des campagnes en Allemagne (Réf. Soc. No. 99, 1 févr.). — Delpech, J. A propos de l'arr t du Conseil d'Etat, du 7 août 1909, sur les grèves des fonctionnaires (R. crit. d. lég. No. 12). — Des Cilleuls, A. L'assistance dans les campagnes (Réf. Soc. No. 94). — Eckstein, E. Die rechtliche Stellung des Gerichtsvollziehers. (Z. f. deutsch. Zivil-Pr. Bd. 39, Hft. 3 u. 4). — Endres, Kriegszustand. Belagerungszustand. Standrecht (Arch. f. öff. R. 25 Bd. 4 Hft.). — Ferneuil, Th. Le projet de Loi sur les chèques postaux (R. polit. et parlem. T. 63, 10 Janv.). — Fischer, Theob. Die Bilanz des italienischen Irredentismus (Z. f. Politik, III Bd. 1 Hft.). — Guyot, Yves. La crise anglaise (J. d. Econ. 15 déc.). — Hamm. Die materielle Lage der Rechtsanwälte. (D. J. Z. 1). — Hellwig, Reichsgericht und Preussisches Oberstes Landesgericht. (D. J. Z. 1). — Josef, Eug. Versicherungsverträge nicht konzessionierter Versicherungsunternehmungen (Z. f. HandlsR. 66 Bd. 1 Hft.). — Josef, Eug. Über Kollektiv-Unfallversicherung an deutschen Hochschulen (Z. f. Versich.-Wiss. Bd. X., 1 Hft.). — Kuleman, Numerus clausus (über die Beschränkung der Zahl der Anwälte) (D. J. Z. 2). — Kühlewein, Dr. Der I. D utsche Richtertag (des Deutschen Richterbundes, am 12 u. 13 September 1909 in Nürnberg. (MSchrl f. Krim.-Psych. 10 Hft., Januar). — Laband, P. Die Wahlreform in Preussen. (D.-J.-Z. 1). — Lehr, Ern. De l'assisteance publique en Allemagne d'après la nouvelle loi d'Empire du 30 mai 1908. (R. d. dr. intern. No. 6). — Lerchenfeld-Köfering, H., Graf. Die Gesetzgebung in den Vereinigten Staaten von Amerika zum Schutze der Fabrikarbeiter, namentlich der weiblichen und jugendlichen Personen, ferner der Heimarbeiter (Conr. Jahrb. III F. 39 Bd. 1 Hft., Januar). — Lukas, J. Bentham's Einfluss auf die Geschlossenheit der Kodifikation (Arch. f. öff. R. 26 Bd. 1 Hft.). — Michels, R. Der ethische Faktor in der Parteipolitik Italiens (Z. f. Politik, III Bd. 1 Hft.). Mihura, J. Les syndicats agricoles et la vie locale (Réf. Socl No. 99, 1 févr.). — Millet, Ph. La Crise an laise et la Chambre der Lords (R. polit. et parlem. T. 63, 10 Janv. — Nietschmann. Zum Problem einer Telegrammversicberung (Z. f. Versich.-Wiss. X,Bd., 1 Hft.). — Nirrnheim, Otto. Der Begriff des Reservatrechts im Sinne der Verfassung des Deutschen Reiches (Arch. f. öff. R. 25 Bd. 4 Hft.). — Pernoud. J. La Cour de justice parmanente de l'Amérique centrale (J. d. dr. int. priv. N-os I—II). — Peters, Max. Die gesetzgeberische Lösung der Schiffahrtsabgabenfrage (Arch. f. öff. R. 25 Bd. 4 Hft.). — Piloty, Robert. Die Kirchengemeindeordnung im bayerischen Landtag (Arch. f. öff. R. 26 Bd. 1 Hft.). — Rehm. Die Revisionsfähigkeit der Hausgesetze. (D. J. Z. 24). — Ricard, J. Les Syndicats agricoles el leurs revendications (R. polit. et parlem. T. 63, 10 Janv.). — Risler, G. Les nouvelles cités-jardins en Angleterre (Réf. Soc. No. 99, 1 févr.). — Rothenbücher, K.

Digitized by Google

Die Trennung von Staat und Kirche als kirchenpolitisches Problem (Z. f. Polit. II Bd. 4 Hft.). Salemi, G. Sulle attribuzioni giurisdizionali che alla Giunta Provinciale Amministrativa provengono da leggi speciali (Arch. giur. Vol. 82, fasc. 2). — Schallmayer, W. Die Politik der Fruchtbarkeitsbeschränkung (Z. f. Politik, II Bd. 3 Hft.). — Schneiderl Syndikatsklagen (Arch. f. öff. R. 26 Bd. 1 Hft.). — Seeger u. Beck. Kritische Bemerkungen zur Mietsverlustversicherung für Berlin (Z. f. Versich.-Wiss. Bd. X, 1 Hft.). — Serini. Ein Streifzug durch die Haftpflichtversicherung der Vereinigten Staaten (Z. f. Versich.-Wiss. Bd. X, 1 Hft.). — Souchon, A. Le syndicalisme chez-les ouvriers de l'agriculture (Réf. Soc. No. 96). — Spach, G. La liberté individuelle et le projet de loi sur les aliénés (R. pénit. No. 1.). — Stephenson, G. Race distinctions in american law (Amer. L.-Rev. Vol. 43, No. 6). — Stier-Somlo, Fr., Prof. Die Tendenzen der Reichsversicherungspol tik (Z. f. Politik, II Bd. 3 Hft.). — Villey, Edm. Commentaire de la loi du 12 juillet 1909 sur la constitution d'un bien de famille insaisissable (L. Nouv. No. 1). — Zablet, M. II-e Congrès pour la répression des fraudes alimentaires (J. d. Econ. 15 Déc.). — Zelter. Zur Entlastung des Reichsgerichts: Weitere Mittel zur Entlastung. (D. J.-Z. No. 1).

VI.

Medjunarodno pravo.

Actes du VIII Congrès International des Assurances Sociales (Rome, 12—16 octobre 1908). Band I bis III. Rome. — Adler, A. die Haager Friedenskonferenz des Jahres 1907 u. die Fortbildung des Völkerrechtes. Berlin. 1.60. — Alvarez, A. Le Droit international américain. Son fondement. Sa nature d'après l'histoire diplomatique des Etats du Nouveau Monde et leur vie politique et économique. Paris. — Baty, T. International Law. Murray. sh 10.6. — Cavagliere, A. L'elemento consuetudinario nel duritto internazionale privato: appunti critici. Padova. L. 2.50. — Chaunier, A. La Bulgarie. Etude d'histoire diplomatique et de droit international (thèse). — Fitger. Seekriegsrecht nach den Beschlüssen der internat. Konferenzen v. Haag. 1907 u. London. 1908/09. M. 2. — Foignet, R. Manuel élémentaire dudroitinternational privé, 2 édl Paris. fr. 6. — Hauser, E. Die Haager Uebereinkuft v. 12. 6. 1902 betr. Ehescheidung und Trennung von Tisch und Bett in ihren Einwikungen auf das schweizerische Recht. Basel. M. 2. — Higgins, A. The Hague Peace Conferences and other international conferences concerning the laws and usages of war. Texts of conventions with commentaries. Cambridge. Sh. 15. — Holland. Letters to „the Times" upon war and neutrality. Berlin. M. 6. — Kehr. Die Verwundeten u. Kranken des Landkrieges in Feindesband. Berlin. M. 3. — Le Feu, L. La Paix parpétuelle et L'Arbitrage international. Paris. — Lohmann, O. Der deutschgriechische Auslieferungsvertrag vom 12. III. 1907. Historische ul Systemat. Dasrtellg. unter Berücksicht. der Gesetzgebg. beider Länder. Ein Beitrag zum deutschen Auslieferungsrecht. Berlin. 5. — Manche, L. La déclaration de guerren et l'aveir de l'arbitrage international.

Digitized by Google

Paris. fr. 3.50. — Müller-Heymer, P. Der Panamakanal in der Politik der Vereinigten Staaten. Eine völkerrechtliche Studie. Berlin. Hl 1.20. — Phillipson, C. The Effect of War on Contracts and on Trading Associations in Territories of Belligerants. London. Sh. 3.6. — Piggott, F. Foreign Judgments and Jurisdictions. 3 parts, part 2. London. — Plason de la Woestyne, A. Recueil des fraités et conventions conclus par l'Autriche-Hongrie avec les puissances étrangères. T. 30. Vienne. — Recueil des traités etc. par. H. Triepel. 3 série. Tome II. 1 livr. Lpzg. M. 18. — Rigoletti Gays, L. Trattamento della privata proprietà in tempo di guerra marittima (tesi di laurea) Torino. — Schreckenthal, P. v. Die Entwicklung des internationalen Seekriegsrechtes seit der Pariser Deklaration unter besond. Berücksicht. der Gesetzgebung Oesterreich-Ungarns. Wien. 60. — Staudacher. Die Friedensblockade. Berlin. M. 20. — Tardieu, A. La conférence d'Algésiras, 3-e édition, revue et augmentée d'un appendice sur le Maroc après la Conférence. Paris. fr. 10. — Valéry, J. Manuel de Droit international privé. Paris. fr. 8. — Valentini-Pirsini, G. Protezione e legislazione internationale del lavoro. Torino. Z. 4. — Weissbuch, m. Erläuterungen zu den Ergebnissen der in London v. 4. XII. 1908 bis zum 26. II. 1909 abgehaltenen Seekriegsrechts-Konferenz. Leipzig. M. 1.40.

Bonnefoy, G. Du traitement juridique appliqué aux aérostats étrangers voyageant ou atterrissant en France (J. d. dr. int. priv. N-os I—III). — Hartmann, M., Prof. Die neuere Literatur zum türkischen Problem (Z. f. Politik, III Bd. 1 Hft.). — Kleinwaechter, Fr. Die Annexion Bosniens und der Herzegowina (Z. f. Politik, III Bd, 1 Hft.). — Kōzō Kijima. Pages de l'histoire diplomatique du Japon (R. d. dr. intern. No. 6). — Leboucq, P. De la Réhabilitation en droit international (J. d. dr. int. priv. N-os I—II). — Lobel, J. De la protection accordée actuellement par les Etats-Unis aux auteurs étrangers (J. d. dr. int. priv. N-os I—II). — Meili, F. et E. Gombeaux. La Télégraphie sans fit et le droit (J. d. dr. int. priv. N-os I—II). — Négulesco, D. Les Sociétés étrangères en Roumanie (J. d. dr. int. priv. N-os I—II). — Niemeyer. Zur Gerichtsbarkeit über fremde Staaten. (D. J.-Z. 2). — Nys, Ern. Les Etats-Unis et le droit des gens. (R. d. dr. intern. No. 6). — Padoux, G. Du régime juridictionnel des Français et des Anglais au Siam (J. d. dr. int. priv. N-os I—II). — Parosian, Th. Des tribunaux civils de première instance en ce qui concerne les étrangers. (R. d. dr. intern. No. 6). — Perreau, E. Droits des médecins étrangers en France (J. d. dr. int. priv. N-os I—II). — Plehn, H. Die Krisis im nahen und mittleren Orient (Z. f. Polit., II Bd. 4 Hft.). — Politis, Nl Déclaration de Londres de 1909 sur divers points de droit maritime (J. d. dr. int. priv. N-os I—II) — Pupa, F. et J. Perroud. L'immunité de juridiction du chauffeur d'un agent diplomatique (J. d. dr. int. priv. N-os I—II). — Sarfatti et Sécoré. De la vente par voyageur aux Etats-Unis d'articles fabriqués à l'étranger et brevetés dans le pays (J. d. dr. int. priv. N-os I—II). Č Westheimer, J. Ders ausländische Schiedsspruch. Seine Wirksamkeit und Vollstreckbarkeit im Inlande. (Z. f. deutsch. Zivilrech. Bd. 39, Hft. 1 u 2). — Zorn, Ph. Das völkerrechtliche Werk der beiden Haager Friedenskonferenzen (Z. f. Politik, II Bd. 3 Hft.).

Digitized by Google

VII.

Statistika.

Collard, Ch. Les dernières statistiques de l'application de la loi sur l'éducation protectrice de l'enfance en Prusse. Bruxelles. — Deutsche Justiz-Statistik. Bearbeitet im Reichs-Justizamte. Jahrg. 14. Berlin. M. 9. — Jacquart Camille. Essais de statistique morale. II. Le divorce et la séparation de corps. Bruxelles. fr. 3. — Pikler, Jul. Das Budapester System der Todesursachenstatistik. Ein Beitrag zur Frage der internationalen Vergleichbarkeit. Berlin. — Statistik, Oesterreichische. Bd. 87. Hft. I, Abt. 1. Die Ergebnisse der Zivilrechtspflege im Jahre 1907 mit Ausschluss des Konkursverfahrens. Wien. M. 7.60. — Abt. 2. Die Ergebnisse des Konkursverfahrens im J. 1907. Wien. M. 2.50. — Hft. IV. Statistische Uebersicht der Verhältnisse der österr. Strafanstalten und der Gerichtsgefängnisse im J. 1907. Wien M. 2.90. — Statistica giudiziaria penale per gli anni 1905 e 1906 (Direzione generale della statistica). Roma.

Baines, J. The recent growth of population in western Europe (J. of, Stat. Soc. Vol. LXXII, part 4). — Delamotte, G. Statistique des successions et donations (J. d. Soc. d. stat. No. 12). — Galle. Zur Methode der Kriminalstatistik (MSchr. f. Krim.-Psych. 9 Hft.). — Udny Yule, G. The Applications of the Method of Correlation to Social and Economic Statistics (J. of Stat. Soc. Vol. LXXII, part 4). — Wassermann, R. Die Kriminalität der Juden in Deutschland in d. letzt. 25 Jahren (1882—1906) (MSchr. f. Krim.-Psych., 10 Hft., Januar).

VIII.

Sbirke zakona, sudskih i upravnih rješidaba, izvješća o zasjedanjima i djelatnosti društva i udruga.

Александровскій, Ю. Законъ объ условномъ досрочномъ освобожденіи, Высочайше утв. 22 іюля 1909 г. Законодательные мотивы и постатейныя объясненія. Спб. 1910 г. ц. 1 р. 50 к. — Алашеевъ, Н. Законъ 9. ноября 1906 г. Алфавитный сборникъ-указатель со всѣми разъясненіями и циркулярами Мин. Вн. Дѣлъ, Мин. Фин. и Гл. Упр. Земл. и Землед. со дня изданія закона. Самара. ц. 1 р. — Балягинъ, А. Энциклопедія политико-экономическихъ и коммерческо-счетоводныхъ знаній. Книга 1-я. Казань. ц. 3 р. — Брюнелли, П. „Молодой адвокатъ". Спб. 1 р. 85 к. — Варадиновъ, Н. Сборникъ узаконеній о порядкѣ обнародованія казенныхъ объявленій въ газетахъ „Спб. Вѣдомости" и „St. Petersburger Zeitung", Спб. ц. 50 к. — Вонсикъ, Савеловъ и Савчинскій. Сборникъ рѣшеній Главнаго военнаго суда, разъясняющихъ уложеніе о наказаніяхъ уголовныхъ исправительныхъ и уставъ о наказаніяхъ, налагаемыхъ мировыми судьями (съ 1-го февраля 1898 года по 1. августа 1909 года). Варшава. ц. 60 к. — Гессенъ, Я. Уставъ торговый съ разъясненіями. Спб. 3 р. — До-

Digitized by Google

полненіе 3-е къ составленному въ Главномъ Управленіи по дѣламъ печати, по 1-е января утвержденъ судебными установленіями. За іюль, августъ и сентябрь 1909 г. Спб. — Змирловъ. Н. Общій уставъ россійскихъ желѣзныхъ дорогъ. Спб. 6 р. — Ильменскій, А. Указы и правительственныя распоряженія, относящіяся до государственнаго коннозаводства и коневодства въ Россіи за 260 лѣтъ, съ 1649 года по 1909 г. Спб. 1910. ц. 5 р. — Министерство Путей Сообщенія. Междувѣдомственная коммисія для составленія плана работъ по улучшенію и развитію водяныхъ сообщеній Имперіи. Свѣдѣнія о первоначальныхъ занятіяхъ коммисіи. Спб. 1909. — Мышъ, М. Городовое положеніе съ разъясненіями. Спб. ц. 6 р. — Нюренбергъ, А. Уставъ о службѣ по опредѣленію отъ правительства, исправленный по прод. 1906 и 1908 гг. съ разъясненіями. Спб. ц. 3 р. — Отчетъ о дѣятельности колоніи Московскаго общества борьбы съ дѣтскою смертностью за 1909 годъ. 1910. — Окуневъ, Н. Англійскій законъ о дѣтяхъ 1908 года. Спб. 1909 г. ц. 1 р. — Роговинъ, Л. Высочайшій указъ 5 окт. 1906 г. объ отмѣнѣ нѣкоторыхъ ограниченій въ правахъ сельскихъ обывателей и лицъ бывшихъ податныхъ состояній. Спб. 1910 г. — Сборникъ узаконеній и иныхъ титуловъ, на которыхъ основаны смѣтныя назначенія доходовъ, расходовъ и спеціальныхъ средствъ по канцеляріи Министра Путей Сообщенія. Спб. — Стенографическія отчетъ междувѣдомственнаго совѣщанія, по вопросу о мѣрахъ содѣйствія къ вывозу муки за границу. Спб. 1909 г. — Труды перваго Всероссійскаго съѣзда издателей и книгопродавцевъ, 20 іюня—5 іюля 1909 года, въ С.-Петербургѣ. Подъ ред. М. Лемке. Спб. 1909 г. ц. 2 р. 50 к. — Труды совѣщанія, образованнаго для выясненія нуждъ Кавказскихъ минеральныхъ водъ и для обсужденія мѣропріятій къ обезпеченію дальнѣйшаго ихъ развитія. Подъ ред. В. Александрова. Москва. ц. 1 р. — Шрейберъ, Н. Учрежденіе судебныхъ постановленій. Спб. ц. 5 р.

Annuaire de législation française publié par la Société de législation comparée, 28 année. Paris. fr. 5. — Baer, D. Das Gesetz gegen den unlauteren Wettbewerb vl 7./6. 1909 mit Erläuterungen. Berlin. M. 4. — Bozille, W. Das württembergische Gesetz üb. die Gemeindeangehörigkeit nebst Vollzugsvorschriften. Stuttgart. 4. — Brodtbeck, K. Schweizerisches Rechtslexikon. III Teil: Das neue Zivilgesetzbuch. Zürich. Fr. 13.50. — Bucher, J. Schweizerisches Zivilgesetzbuch vom 10./XII. 1907. Textausgabe m t Art kelverwe sungen u. Be lagen. Zür ch. Fr. 3. — Curt-Forrer, Eug. Sämtl che Entsche dungen des schwe zer schen Bundesger chts. In abgekürzter Tassung nach Mater en geordnet. Erste Fortsetzung. 7 L eferungen à Fr. 3. Zür ch. — Dannenbaum, F. Der Bücher Sachverständ ge. E n Lesebuch für prakt sche Juristen über Buchführung. Berl. M. 1.20. — Düringen, A. u. Hachenburg, M. Das Handelsgesetzbuth v. 10./5. 1897 mit Ausschluss des Seerechts) auf der Grundlage d. BGB. erläutert unter Mitwirkung v on K. Geiler, u. V. Hoeniger. 2. Aufl. 2 Bd.: Handelsgeschäfte. Allgemeine Vorschriften. 1 Abt. Mannheim. 8.60. — Encyclopaedia of the Laws of England. 2nd ed. Vol. 15. — With a complete index of matters contained in the entire work. By W. Bowstead.

Digitized by Google

London. — Entscheidungen des Reichsgerichts in Zivilsachen. N. F. 21 Bd. 2 Hft. Leipzig. — Garrett, A. The Periodic Law. Edit. by F. Legge. (The International Scientific Series.) London. sh. 5. — Gendarmeriedienst, der. Eine Zusammenstellg. der heute besteh. Bestimmungen. Berlin. 1. — Gour, H. The Law of Transfer in British India. Vol. 2. 3rd. ed. London. sh. 22./6. — Hammermeister, W. Praktische Anleitung zur Vorbereitung f. den Kommunalverwaltungsdienst. 4 Aufl. Berlin. 5./50. — Handvörtebuch der Staaswissenschaften. Hrsg. v. Conrad, Elster, Lexis u. Loening. 3 Aufl. 25—30 Lig. Jena. 2.50. — Heinsheimer, K., Prof. Die Zivilprozessgesetze des Deutschen Reichs in den vom 1 April 1910 an geltenden Fassungen nebst landesrechtlichen Ergänzungen für Preussen, Bayern, Sachsen, Württemberg, Baden. Heidelberg. M. 3.60. — Hessler Closquet, Ch. Kurzes Handwörterbuch der wiehtigsten technischen Ausdrücke der französischen und österreichischen Gesetzgebung. Wien. Kr. 1.20. — Herse, J. Deutsch polnisches Wörterbuch zum Handgebrauch in Rechts und Verwaltungssachen. Teil 1. Lissa i. P. M. 8. — Hirsch, P. Die Städteordnung f. die 6 östlichen Provinzen der preussischen Monarchie vom 30./V. 1853. Erläutert. Berlin. 3. — Hogg, J. Conveyencing and Property Law in New South Wales. London. sh. 30. — Huard, A. et Mack, E. Répertoire de législation, de doctrine et de jurisprudence en matière de propriété littéraire et artistique. Nouvelle édition. fr. 10. — Jenks, E. Husband and Wife in the Law. Lond. sh. 2.6. — Kulow. Repetitorium zum Handels, Wechsel u. Seérecht. Beriin. M. 5.40. — Landgemeindeordnung f. die sieben östlichen Provinzen der Monarchie vom 3./VII. 1891, in der jetzt gültigen Fassung. 2 Aufl. Breslau. — Laws of England, The. Vol. 9. Courts, Criminal Law and Procedure. Butterworth. — Legislation of the Empire, The. Being a Survey of the Legislative Enaciment of the British Dominions from 1878 to 1907. Edit. by Bedwell. 4 vols. sh. 50. — Lexikon d. in Bayern gelt. Verwaltungs, Staats, Polizei, u Polizei StrR. Berlin. M. 5. — Loi, la, anglaise de 1908 sur les Sociétés par actions (unifiant toutes les lois sur les Sociétés de 1862 à 1908). Traduction avec notes et index par P. Pellerin. Paris. — Mayrhofer's, E. Handbuch f. den politischen Verwaltungsdienst in den im Reichsrate vertretenen Königreichen u. Ländern. Ergänzungen zum materiellen Teile der 5 Aufl. Red. u. hrso. v. Graf Ant. Pace. 1 Ergänzungsb. Wien. 20.40. — Miller, C. Die kirchlichen Gesetze betr. Pension der evangelischen Geistlichen, Fürsorge f. die Hinterbliebenen, Stellvertretung im Kirchendienst, die Anstaltsgeistlichen m. Gehaltsordnung, sonstigen wichtigen Nebenbestimmungen. Stuttgart. 1. — Müller, H. Das Reichsgesetz gegen den unlauteren Wettbewerb vom 7./VI. 1909. Leipzig. 2.50. — Neumiller, J. Zivilprozessordnung f. d. D. R. v. 30./1. 1877 in der Fassung v. 20./5. 1898 mit den Abänderungen der RG. v. 5./6. 1905 und 1./6. 1909. Handausgabe mit Erläutergn. 3/4 Aufl. 1 Lief. München. M. 80. — Neukamp, C. Die Gewerbeordnung für das Deutsche Reich u. das Gesetz betr. Kinderarbeit in gewerblichen Betrieben. Erläutert. 8 Aufl. Tübingen. — Neumann, H. Handausgabe des BGB. für das Deutsche Reich unter Berücksichtigung der sonstigen RGG. und der Gesetzgebung aller Bundesstaaten, insbes. Preussens, für Studium u. Praxis. 3 Bde. 5 A. Berlin. M. 35. — Piccioli, I., Leggi e regolamenti forestali, annotati con la giuris-

Digitized by Google

prudenza. Torino. L. 8. — Philastre. P. Le Code annamite. 2éd. Paris. fr. 40. — Ravon, H. et G. Collet Corbinière. Code du bâtiment. Dictionnaire juridique et pratique de la propriété bâtie. 1 er volume. 3 éd. Paris. — Reichsgesetzsammlung, ungarische, f. d. Jl 1909. Authentische Übersetzg. hrsg. vom kön. ung. Ministerium des Innern. 1 Hft. Budapest. 5.30. — Rinaldini, T. Eisenbahn Betriebsreglement mit Erläuterungen. Gültig ab 1. Januar 1910. Wien, Manz. M. 6. — Rittmann, O. Das deutsche Gerichtskostengesetz (In der vom 1 April 1910 an geltenden Fassung.) Erläut. 4 Aufl. Mannheim. M. 14.50. — Sammlung von zivilrechtlichen Encscheidungen des k. k. Obersten Gerichtshofes. Herausg. v. L. Pfaff, v. Schey u. v. Krupksy, 44 Bd. N. F. 10 Bd. Wien. M. 14.20. — Sartorius, C. Sammlung v. Reichsgesetzen u. Verordnungen staats- u. verwaltungsrechtlichen Inhalts. Textausg. m. alphabet. Sachregister. 3 neu bearb. u. verm. Aufl. München. 3.50. — Schmitt. Sammlung. v. Reichsgesetzen strafrechtlichen Inhalts. Textausg. m. Anmerkgn. u. Sachregister. 2 bis zur Gegenwart fortgeführte u. ergänzte Ausg. München. — Scherer, M. Das 10 Jahr des bürgerlichen Gesetzbuchs. Die gesamte Rechtsprechung u. Theorie. Leipzig. M. 6. — Stier Somlo, F. Sammlung in der Praxis oft angewandter Verwaltungs Gesetze und Verwaltungs-Verordnungen f. Preussen. 1 Lief. München. M. 8. — Stubel, W. Schweizerisches Zivilgesetzbuch vom 10 Dez. 1907. Hrsg., eingeleitet und mit einem Sachregister versehen. Solothurn. M. 1. — The Federal Statutes annotated. Supplement 1909. Compiled under the editorial supervision of W. M. Kinney. Nortport. D. 6. — Thévenez, R. Législation des chemins de fer et des tramways. Paris. fr. 10. — Weyl, R. Wechselordnung in der Fassung des Reichsgesetzes, betr. die Erleichterung des Wechselprotestes, v. 30./5. 1908 und der Bekanntmachung des Reichskanzlers v. 3./6l 1908. Textausgabe mt Erläuterungen. Lepzg. M. 2. — Wolf, P. De schwezerische Bundesgesetzgebung. Basel. fr. 3.50. — Zivilgesetzgebung, Schweizerische, v. 10./XII. 1907. Leipzig. M. 1.

Börsenordnung für die Börse in Frankfurt am Main (Z. f. HandlsR. 66 Bd. 1 Hft.). — Edler v. Hoffmann, H., Prof. Kolonialpolit. Literatur der letzten Jahre (Z. f. Politik, II Bd. 4 Hft.).

I.

Obća pravna pitanja.*

Бенедиктъ, Э. Адвокатура нашего времени. Спб. ц. 1 р. — Жилинъ, А. А. Изъ лекцій по энциклопедіи права. Кіевъ. — Лойко, Л. Къ пониманію историческаго процесса. Подъ ред. Л. Шишко. Спб. ц. 80 к. — Михайловъ, П. „Психологическая теорія права" передъ судомъ русской юриспруденціи. Вып. I. Анализъ критики проф. Н. Н. Палієнко. Спб. ц. 20 к. — Новгородцевъ, П. Лекціи по исторіи философіи права. Ученія новаго времени. XVI—XVIII. в. Москва. ц. 50 к. — Новгородцевъ, П. Очеркъ по исторіи

* Iz „Журнала Министерства Юстиціи" br. 6 god. 1910.

Digitized by Google

Философія права. Политическіе идеалы древняго и новаго міра. Вып. I. Москва. ц. 50 к. — Энгель, Г. Очеркъ теоріи общества и права. Спб.

Гуревичъ, С. Юридическая помощь населенію (Къ вопросу о консультаціяхъ) (Право, 14). — Ельяшевичъ, В. Юридическое лицо (Право, 16). — Паліенко, Н. Объ одной защитѣ эмоціональной теоріи права (Право, 19).

Altavilla, Enrico. La psicologia del suicidio. Napoli. — Bekker, E. Grundbegriffe des Rechts und Missgriffe der Gesetzgebung. Berlin. M. 10. — Bouloc, E. Le „Droit de grève" et les grèves. Paris. fr. 2.50. — Brugeilles, R. Le Droit et la sociologie. Paris. fr. 3. 75. — Daubenspeck, H. Referat, Votum und Urteil. Eine Anleitung für praktiche Juristen. 10 Aufl. Berlin. M. 1.50. — De Lagarrigue, Porquier, V. La résistance à l'oppression. Paris. — Dobrovici, C. De l'abus de droit (thèse). Paris. — Gmelin, J. Quousque ? Beiträge zur soziologischen Rechtsfindung. Hannover. M. 2. — Henle. Vorstellungs- u. Willenstheorie in d. Lehre v. der juristischen Willenserklärung. Berlin. M. 13.80. — Huber. Über den Rechtsmissbrauch. Berlin. M. 2.40. — Kade, K. Der deutsche Richter. 2 neubearb. u. vermehrte Aufl. Berlin. M. 3. — Luzzatti, L. Liberté de conscience et liberté de science. Etude d'histoire constitutionnelle. Traduit par. J. Chamard. Paris. fr. 10. — Saleilles, R. De la personnalité juridique. Histoire et théories. Paris. fr. 10. — Seitz. Biologie des geschichtlichen positiven Rechts im Kulturleben der Gegenwart. 2 Abteilg. M. 6 3 Abtlg. M. 9. — Wentscher, E. Der Wille. Versuch einer psycholog. Analyse. Leipzig u. Berlin. M. 2.40 ; geb. M. 2.80. — Wieser, F. Recht und Macht. 6 Vorträge. Leipzig M. 3.50.

Cattier, F. Méthodes comparées pour l'enseignement du droit aux Etats-Unis, en Allemagne et en Angleterre (J. d. dr. int. priv. No III—IV). — Brogeilles. Valeur sociologique de la notion de la loi (R. philos. No 6). — Corso, R. Kalabresische Rechtspruchwörter (Z. f. vergl. RW. 23 Bd. 3 Hft.). — Finot. J. La Charte de la femme et la société de demain (La Revue, No 10). — Flechtheim. Was ist Difformität ? (D. J.-Z. 9). — Kohler, J. Über die Verwandtschaftsnamen der Bewohner von Buin (Z. f. vergl. RW. 23 Bd. 3 Hft.). — Laude, E m. Comment s'appellera le Droit qui régira la vie de l'air ? (R. Int. d. Locom. aér., No 1). — Ried, M. Technik u. soziale Entwicklung (Z. f. StWiss. 2 Hft.). — Scheffler, K. Die Rechtsfahrick. (Schweiz. J.-Z. 20 Heft.). — Thurnwald, R. Ermittlungen über Eingeborenenrechte der Südsee (Z. f. vergl. RW. 23 Bd. 3 Hft.).

II.

Pravna povjest. Izdanje pravnih spomenika.

Андреевъ, Н. Удѣльная и княжеская Русь. — Культурно-историческіе очерки Россіи. No. 4. Спб. ц. 25 к. — Дьяконовъ, М. Очерки общественнаго и государственнаго строя древней Руси. Изд. 3-е, исправл. и дополн. Спб. ц. 2 р. 75 к. — Дурново, Н

Digitized by Google

Историческій очеркъ автокефальныхъ церквей: Иверской и Имеретинской со списками 120 епархій и католикосовъ Мцхетскихъ и Имеретино-Абхазскихъ. Москва. 1910 г. — Жигаревъ, С. Россія въ средѣ европейскихъ народовъ по даннымъ исторіи международныхъ общенія и права въ XVIII и XIX вв. Историко-юридич. очерки. Спб. ц. 2 р. — Лависъ, Э. Очеркъ политической исторіи Европы. Перев. съ франц. Первова. Подъ редакціей В. В. Битнера. Безпл. прилож. къ No. 3 „Вѣстника Знанія". Спб. 1910 г. — Пёльманъ, Р. Очеркъ греческой исторіи и источниковѣдѣнія Пер. съ 4 нѣм. изд. С. Князькова под ред. проф. С. Жебелева. Спб. ц. 2 р. — Сильванскій, К. Акты о посадскихъ людяхъ-закладчикахъ. Спб. — Фюстель де Куланжъ. Исторія общественнаго строя древнѣй Франціи. Т. V. Начала феодальнаго строя (Бенефиціи и патронатъ въ меровингскую эпоху). Перев. О. И. Захарьиной подъ ред. проф. Гревса. Спб. ц. 3 р. 50 к.

Беркутъ, Л. Императорскія привилегіи и городскія права XII в. въ Германіи (Барш. Изв., V). — Веселовскій, С. Посадская соха въ половинѣ XVII вѣка. (Ж. М. Н. Пр., май). — Дьяконовъ, М. Кавелинъ, какъ историкъ права (Право, 20). — Жуковичъ, П., проф. Варшавскій сеймъ 1627 года и значеніе его въ исторіи борьбы православныхъ съ уніей (Христ. Чтен., V—VI). — Кравцовъ, И. Сводъ мѣстныхъ законовъ западныхъ губерній (Право, 14). — Сборникъ законодательныхъ памятниковъ древняго западно европейскаго права, изд. подъ ред. проф. П. Виноградова и М. Владимірскаго-Буданова (Унив. Изв., No. 4). — Смирновъ, П. Орловскій уѣздъ въ концѣ XVI в. по писцовымъ книгамъ (Унив. Изв., No. 3).

Aron, G. Les grandes réformes du Droit révolutionnaire. Droit public. Droit privé. Paris. fr. 2.50. — Beseler, C. Beiträge zur Kritik der römischen Rechtsquellen. Berlin. M. 3.50. — Bruck, F. Die Schenkung auf den Todestall im griechischen und römischen Recht, zugleich ein Beitrag zur Geschischte des Testaments. I Teil (Heft 31 der von R. Leonhard herausgegebenen Studien zur Erläuterung des bürgerlichen Rechts). Breslau. M. 5. — Carlebach, R. Badische Rechtsgeschichte. II. Das Zeitalter des 30 jähr. Kriegs. Heidelberg. M. 5.20. — Carter, A. A history of English legal institutions. 4th. ed. London. Sh. 15. — Cornberg, H. v. Beiträge vornehmlich zum Privatrecht der Stadt Göttingen am Ausgange des Mittelalters (Deutschrechtliche Beiträge, IV, 4) Heidelberg. M. 2.20. — D'Amelio, S. La beneficenza nei diritto italiano. Vol. I: Sroria delle leggi. Testi delle leggi vigenti. — Glossa: Parte generale p. XXXVIII, 576. Napoli. L. 10. — Delius, W. Hauberge und Haubergsgenossenschaften des Siegerlandes. (Untersuchungen zur deutschen Staats- und RGesch., hersg. v. O. Gierke, Heft. 101). Breslau. M. 4. — Die Rechtsquellen des Kantons Zürich. 1 Teil: Oeffnungen und Hofrechte. 1 Bd.: Adlikon bis Bertschikon. Bearb. u. hg. von R. Hoppeler. Aarau. M. 13.60. — Eichmann, Ed. Acht und Bann im Reichsrecht des Mittelalters. Paderborn. M. 4.40. — Gál. Die Prozessbeilegung nach d. Urkunde d. VII—X Jahrh. Berlin. M. 4. — Gierke. Schuld u. Haftung im älteren deutschen R., insbes. die Form der Schuld u. Haftungsgeschäfte. Berlin. M. 12. — Girard, P. La date de l'édit de

Digitized by Google

Salvius Iulianus (S. A. aus Nouvelle revue historique de droit français et étranger). Paris. — Gradenwitz. Plan für einen Index zum Theodosianus. Berlin. M. 25. — Harnack, A. Entstehung und Entwicklung der Kirchenverfassung u. des KiR. in den ersten Jahrhunderten. Leipzig. 7.50. — Henggeler, Jos. Beiträge zur Lehre vom Börsenstrafrecht (Abschlussverbote, Verleitung u. Ausbeutung). Berlin. M. 2. — Hiinstedt. Die neuen Rechtsgedanken im Zeugenbeweiss des oberitalienischen Stadtrechtsprozesses des 13 u. 14 Jahrh. Berlin. M. 4.50. — Koeniger. Quellen zur Geschichte der Sendgerichte in Deutschland. München. M. 7.60. — Kuhlenbeck, L. Die Entwicklungsgeschichte des römischen Rechts. 1 Bd. München. M. 7.50. — Latreille, C. L'opposition religieuse au concordat de 1792 à 1803. Paris. fr. 3.50. — Le Moy, A. Le Parlement de Bretagne et le pouvoir royal au XVIII-e siècle. Paris. fr. 10. — Leonhard, L. Agrarpolitik und Agrarreform in Spanien unter Carl III. B. M. 7.50. — Michel, R. L'administration royale dans la sénéchaussée de Beaucaire au temps de Saint-Louis. Paris. sh. 15. — Meyer E. Kleine Schriften zur Geschichtstheorie und zur wirtschaftlichen und politischen Geschichte des Altertums. Halle. M. 12. — Partsch, J. De l'édit sur l'alienatio judicii mutandi causa facta, in den Mémoires publiés à l'occasion du jubilé de l'université de Genève. Genève. — Pissard, H. Essai sur la connaissance de la preuve des coutumes en justice dan l'ancien Droit français et dans le système romanocanonique. Paris. fr. 5. — Rolin, H. Le Droit de l'Uganda. Bruxelles. — Shearwood, J. Roman Examination Guide. 2 nd ed. sh. 7.6. — Stammler, Rr., Prof. Aufgaben aus dem römischen Recht zum selbsttätigen Einarbeiten in das System des römischen Privatrechts. Der institutionenübgn. 3 Aufl. Leipzig. M. 1.80.

Collinet, P. Contributions à l'histoire du droit romain. V. (N. R. hist. No 2). — Declareuil, J. Quelques problèmes d'histoire des institutions municipales au temps de l'empire romain (N. R. hist. No 2). — Friedrich, J. Der Ausbau des Protestantismus zur Weltkirche (Z. f. Polit. 3 Bd. 2 Hft.). — Fournier, P. Etudes critiques sur le décret de Burchard de Worms (suite): Les curiales (N. R. hist. No 2). — Giraro P. La date de l'Edit de Salvius Julianus (N. R. hist. No 1). — Grosch, G. Die Wasserweihe als Rechtsinstitution (Z. f. verg R.W. 23 Bd. 3 Hft.)., — Heusler. Rechtsquellen des Kantons Tessin; Statuten oder Zivildekreten der Vogtei Lauis (Lugano) (Zeitschr. f. Schweiz. R. Heft. 2). — Klidschian, Ars. Ueber den Grundriss der Geschichte des armenischen Rechts (Z. f. vergl. RW. 23 Bd. 3 Hft.). — Menzel, A d. Protagoras, der älteste Theoretiker der Demokratie (Z. f. Polit. 3 Bd. 2 Hft.). — Nys, E. Pages de l'histoire du droit en Angleterre (R. d. Dr. Int. No 1). — Tso-Tschun-Tschou, Dr. Geschichte der chinesischen Staatsverfassung und Verwaltung (Z. f. vergl. RW. 23 Bd. 3 Hft.).

III.

Gradjansko i trgovačko pravo i postupak.

Бернгефтъ, Ф. и Колеръ, І. Гражданское право Германіи. Перев. съ нѣм. Б. М. Брамсона, С. О. Добрина, Е. Ѳ. Карасова и В. В. Нечаева, подъ ред. В. М. Нечаева. Спб. ц. 2 р. 50 к. — Гес-

Digitized by Google

сенъ, I. Узаконеніе, усыновленіе и внѣбрачныя дѣти. Изд. 2-ое, доп. Спб. ц. 1 р. — Гитумъ, Г. Предѣлы наслѣдственнаго права. Перев. съ нѣм. Ю. В. Спб. ц. 30 к. — Гриммъ, Д. Д. Лекціи по догмѣ римскаго права. Пособіе для слушателей. Спб. ц. 2 р. 50 к. — Левитскій, А. Неоффиціальная программа по русскому гражданскому праву. Состав. примѣнительно къ учебнику русск. гражд. права проф. Г. Ф. Шершеневича. Юрьевъ. — Катковъ, М. Понятіе права удержанія въ римскомъ правѣ. Изслѣдованіе. Кіевъ. ц. 1 р. 50 к. — Краевскій, А. Практическія замѣтки по вопросу объ усовершенствованіи гражданскаго судопроизводства. Вып. I. Москва. — Левитскій, А., А. Нейманъ и Н. Прожига. Пособіе къ ученію торговаго права. По лекціямъ проф. А. С. Невзорова. Юрьевъ. ц. 4 р. — Русская група международнаго союза криминалистовъ. Уставъ группы. Протоколы IX-ти засѣданій. Спб. 1910 г. — Нефедьевъ, Е. Судопроизводство торговое. Конкурсный процессъ. Москва. ц. 75 к. — Стифенъ, Д. Очеркъ доказательственнаго права. Пер. съ вступит. статьями П. Люблинскаго. Спб. ц. 1 р. 50 к. — Фрейтагъ-Лорингговенъ, А., бар. Наслѣдованіе въ крестьянской недвижимости по германскому праву. Томъ I. Историческія основы. Юрьевъ.

Гойхбаргъ, А. Е. А. Нефедьевъ (Некрологъ). (Право, 13). — Дурановъ, М. Сдѣлки на разность (Право, 18). — Гербергъ, М. Юридическая природа договора, заключаемаго банками относительно безопасныхъ ящиковъ (Право, 22). — Исаченко, В. Отвѣтственность банковъ по операціямъ перевода денегъ (Право, 15). — Ландау, Б. Новый законъ объ арендѣ (Право, 21). — Новиковъ, В. Ст. 616 уст. угол. суд. въ толкованіи Сената (Право, 17). — Пергаментъ, М. К. Д. Кавелинъ, какъ цивилистъ (Право, 20). — Таль, Л. Новый австрійскій законъ о наймѣ торговыхъ и другихъ служащихъ. (Право, 16). — Фелоновъ, Б. Новое толкованіе 880 ст. уст. гражд. суд. (Право, 13). — Хіенкинъ, Д. Пріобрѣтеніе недвижимой собственности (Право, 19).

Alberici, P. Eccezioni al dovere della testimonianza. 2 a ed. Torino. L. 6. — Altsmann, R. Das Recht des Bürgerlichen Gesetzbuchs. 12 Aufl. Berlin. M. 16. — Amade et Corsin. Dictionnaire des connaissances générales utiles à la gendarmerie. Revu, corrigé et complètement mis à jour par un comité de jurisconsultes. 18 e édition. Limoges. fr. 6. — Alzeri, F. Delle rinunzie secondo il codice civile italiano. Torino. L. 10. — Barbou Dimitresco. Essai sur la représentation de la dot par les paraphérnaux (thèse) Paris. — Becker, J., de. Annotated civil code of Japan. Vol. 2. London. Sh. 15. — Bloch, A. u. Frank, F. Normen über die Rechtsbeziehungen auf dem Gebiete des Zivil und Strafrechts und über den Rechtshilfeverkehr mit dem Auslande. Lief. 16. Wien. M. 1.40. — Boehmer, G. Der Erfüllungswille (Abhandl. z. Privatrecht u. Zivilprozess d. D. R. 20 Bd. H. 1). München. M 4.50. — Bodenheim, G. Das Privatrecht der Luftschiffahrt. Hannover. M. 1. — Böhm, W. Über Aktionärschutz nach deutschem, englischem und französischem Recht. Marburg. M. 3. — Boeuf, H. Résumé sur le code civil. T. 3. 4 e édition. Paris. fr. 6. — Brodtbeck. Schweizerisches Rechtslexikon. III Teil.

Digitized by Google

Das neue Zivil. GB. Zürich. M. 13.50. — Bruck, E. die Schenkung auf den Todesfall im griech. und rom. R., zugleich ein Beitrag zur Geschichte des Testaments. 1 Teil. (Studien des bürgerl. R., hrsg. v. R. Leonhard, Heft 31). Breslau. M. 5. — Cantor, O. Gesetz. betr. den Schutz von Gebrauchsmustern v. 1. 6. 1891. Kommentar und Entscheidungssammlung zu den für dieses Gesetz und das Patentgesetz identischen Rechtsgebieten. 1 Lief. Berlin. M. 22. — Caveroc, M. Le Serment décisoire. Paris. — Cohn, Th. Das Handels und Genossenschafts Register sowie das Verfahren in Vereins, Muster und Güterrechts Registersachen mit Mustern systematisch dargestellt. 3 Aufl. Berlin. M. 18. — Cogliolo, P. Scritti varii di diritto privato. Torino. L. 6. — Crémieu, L. De la possession d'état d'époux. Paris. fr. 1.50. — Cruciger, G. Transport Versicherung. (Das gesamte Versicherungswesen in Einzeldarstellungen, Bd. 1). München. M. 3.50. — Curti, A. Das Recht der Marken, Erfindungen, Muster und Modelle in der Schweiz. Zürich. Fr. 1.60. — Damke, J. Deutsche Gebühren Ordnung für Rechtsanwälte vom 1. 7. 1879 in der Fassung v. 1. 6. 1909 nebst dem preuss. Gesetz über die Gebühren der Rechtsanwälte v. 27. 9. 1899 in alphabetischer Stoffanordnung. Mit Anhang. 2 Aufl. Berlin. M. 2. — Delius, H. Die Zivilprozessordnung nebst Einführungsgesetz in der vom 1. 4. 1910 an geltenden Fassung. Erläutert. Mannheim. M. 5. — Eichorn, G. Das Testament. Hand u. Musterbuch. 5. Auflage Berlin. M. 8. — Feldmann, M. La Propriété littéraire et artistique des auteurs mariés (thèse). Paris. — Ferrara, F. Della simulazione dei negozi giuridici. 3 ediz. Milano. L. 10. — Franke, R. Die kgl. sächs. Kostenordnung für Rechtsanwälte und Notare v. 22. 6. 1900 in der Fassung des Gesetzes v. 18. 3. 1910. Textausgabe mit Anmerkungen. 2 Aufl. Leipzig. 1.80. — Friedmann, H. Welche rechtlichen Folgen hat der Bau auf fremden Boden nach römischem u. bürgerlichem Recht? Berlin. M. 1.50. — Frimborn, M. Das Scheckwesen insbes. der deutsche Postscheckverkehr. 2 Aufl. Hamm. M. 0.75. — Fritze, U. u. Werner, G. Prozessvertretung des Fiskus in Preussen und im Reiche. 2 Aufl. Berlin. M. 6. — Frölich, K. Die Gerichtsverfassung von Goslar im Mittelalter. (Untersuchungen z. deutschen Staats- u. Rechtsgeschichte 103 Heft.). Breslau. M. 5. — Gareis, K. Bürgerliches Gesetzbuch nebst Einf-Ges. Mit Einleitung, kurzen, erläuternden Anmerkungen u. Sachregister. 3. bis 1910 ergänzte Auflage. Giessen. M. 4. — Geller, L. Oesterreichisches und internationales Eisenbahntransportrecht. Mit Erläuterungen aus der Rechtsprechung. Wien. M. 3.40. — Gerland, H. Die Einwirkung der Richters auf die Rechtsentwicklung in England (Zivilprozessrechtl. Forschungen hg. von R. Schmidt. Hft. 6). Berlin. M. 1. — Glock, A. Zivilprozessordnung nebst Gerichtsverfassungsgesetz. Für Gerichtsschreibereibeamte. 2 Aufl. von E. Burger. Karlsruhe. 4.80. — Goldmann, E. Die Novelle zur Zivilprozessordnung. Vortrag. (Veröffentl. d. Berliner Anwalt-Vereins, H. 25). Berlin. M. 1. — Hacke, F. Die Rechtsprechung des Reichsgerichts, des Reichsoberhandelsgerichts und des Bundesoberhandelsgerichts auf dem Gebiete des Versicherungsrechts. 2 Bde. Berlin. M. 18. — Hallbauer, M. Gesetz über den Verkehr mit Kraftfahrzeugen vom 3. 5. 1909. Erläutert. 2 Ausg. Leipzig. M. 4. — Hamilton, W. and Robertson, P. Tindal. Company, Law. 3rd ed. London. sh. 21. — Heim, Die Rechtsstellung des Emissionshauses bei

Digitized by Google

der Einführung v. Aktien in den Verkehr. Berlin. M. 1.80. — Höfling, R. Bürgerliches Gesetzbuch in Frage und Antwort. Ein Repetitorium zum Selbstudium. 2 gänzlich neubearb. Auflage. 2 Bd: Familien- u. Erbrecht. Berlin. M. 4. — Huet, P. Le Courtage matrimonial (Etude critique de la jurisprudence) (thèse). Paris. — Huré, H. Des effets du jugement de validité de saisie-arr t (thèse). Paris. — Ihle, G. Das deutsche Mietrecht. 2 Aufl. Leipzig. M. 2.40. — Jacobi, E. Die Theorie der Willenserklärungen. (Abhandl. z. Privatrecht u. Zivilprozess 20 Bd. 2 H.). München. M. 5.50. — Jehli, E. Die Novelle zur ZPO. d. GVG. und den Kostengesetzen, Vortrag. Stuttgart. U —.50. — Joerges. Spendungsgeschäft u. Sammelvermögen bei der Sammlung v. Vermögen für einen vorübergehenden Zweck. Berlin. M. 2.80. — Kaufmann, E. Handelsrechtliche Rechtsprechg. Nach dem System der Gesetue bearbeitet. 10 Bd.: Rechtsprechung und Literatur d. J. 1909. Hannover. M. 7. — König, H. Praktische Einführung in das Bundesgesetz über den Versicherungsvertrag, unter besonderer Berücksichtigung der Stellung des Agenten. Zürich. M. 2. — Korn, A. Handausgabe der Zivilprozessordnung und des Gerichtsverfassungsgesetzes in der vom 1. 4. 1910 ab geltenden Fassung nebst Nebengesetzen bearbeitet. Berlin. M. 5.50. — Korn, A. Wechselordnung nebst Wechselprozess erläutert. Berlin. M. 4. — Krantz, E. Reichsgerichtsreform. Bemerkungen zu dem Gesetzentwurfe, betr. die Zuständigkeit des Reichsgerichts. Berlin. M. 1.50. — Kretzschmar, F. Recht des Bürgerlichen Gesetzbuches. 3 Buch. Sachenrecht. 2 Bde. Leipzig. M. 0.80. — Langen, A. Zum Scheckrecht. Erörterungen über die Rechtslage des Schecks ausserhalb des Scheckgesetzes. Berlin. M. 4. — Lascour, F. Le Contrat d'assurance sur la vie. Notions sommaires sur le mécanisme du contrat. Précis de droit civil. Paris. fr. 7. — Leonhard, F. Verschulden beim Vertragsschlusse. Berlin. M. 1.60. — Liepmann, K. Die Pfändbarkeit des Anspruchs auf Berichtigung des Grundbuchs. Berlin. M. 1.30. — Marghieri, A. Trattato di diritto commerciale. 3 ediz. con la collaborazione di A. Scialoja. Vol. 1. Napoli. L. 10. — Markowitch. Problem der Sonderrechte der Körperschaftsmitglieder. Berlin. M. 4. — Marquard, Die öffentl. Wassergenossenschaften des neuen bayer. WasserR. Berlin. M. 2. — Matthiass, Lehrbuch des bürgerl. R. mit Berücksichtigung des gesamten ReichsR. 5 Aufl. Berlin. M. 20. — Meili, F. Die Hauptfragen des internationalen Privatrechts. Vorträge. Breslau. — Meyer, W. Der Inhalt des kaufmännischen Zurückbehaltungsrechts. Leipzig. M. 1.80. — Nattini, A. La dottrina generale della procura. La rappresentanza. Milano. L. 8. — Neukamp, E. Handkommentar zur Zivilprozessordnung nebst dem Einführungsgesetze. Unter Mitwirkung von K. Becker, W. Kuhbier u. P. Strauss herausgeg. 2 Aufl. Leipzig. M. 80. — Neumann, H. Die Rechtsprechung des Reichgerichts in Zivilsachen. I, Bürgerliches Gesetzbuch. Liefg. 15/19; komplett. 2 Bd. Berlin. — Pesl, D. Das Erbbaurecht. Geschichtlich und wirtschaftlich dargestellt. Leipzig. M. 3.50. — Piot, G. De l'action en responsabilité contre les administrations et les chemins de fer pour fautes dans le transport des marchandises. Paris. — Pitois, A. Principes de Code civil, rédigés conformément au programme officiel. 4-é édition. Paris. fr. 5. — Poinsard, L. La Propriété artistique et littéraire. Paris. fr. 9. — Prenner, J. Kauf-

Digitized by Google

mannsgerichte vom. 6.7. 1904. Menzinger-Prenners Textausgabe mit Anmerkungen in 3 Aufl. unter besonderer Berücksichtigung der Justizno velle vom 1. 6. 1909 neu bearbeitet. München. M. 2. — Rieszler, E. Deutsches Urheber.- u. ErfinderR. Eine systemat. Darstellung. 1 Abt. Allgem. Teil. Berlin. M. 10. — Rintelen, A. Das österreichische Konkursrecht. Leipzig. M. 8. — Sander, H. Die Syndikatsklage wegen der von richterlichen Beamten in Ausübung ihrer amtlichen Wirksamkeit zugefügten Rechtsverletzungen unter besonderer Berücksichtigung des österreichischen Rechtes. Wien. K 3.50. — Sautier, Die Familienfideikommisse der Stadt u. Republik Luzern. Berlin. M. 10. — Schmid. H. Die Schenkung nach dem schweizerischen Zivilgesetzbuch. Mit besonderer Berücksichtigung des zürcherischen privatrechtlichen und des deutschen bürgerlichen Gesetzbuches. Glarus. — Schultze, E. Der Kampf um die Rente und der Selbstmord in der Rechtsprechung des Reichsversicherungsamts. Halle. M. 1.80. — Senst, J. Die Verwaltung von Konkursen nach der Reichs-Konkursordnung. 6 verm. Aufl. Berlin. M. 6. — Serrana, A. Le limitazioni di responsabilità nel contratto di transpirto. Palermo. L. 4.50. — Siber, H. Das Buchrechtsgeschäft nach Reichs-GrundbuchR. Tübingen, M. 3.60. — Stadelmann, K. Der Impresariovertrag nach bürgel. R. Halle a S. 1.20. — Stammler, R. Aufgaben aus dem römischen Recht zum selbsttätigen Einarbeiten in das System des römischen Privatrechts. Der Institutionenübungen für Anfänger. 3 Aufl. Leipzig. M. 1.80. — Stein, F. Die Novelle zur Zivilprozessordnung vom 1. Juni 1909. Im Anschluss an die 8 und 9 Auflage des Kommentars erläutert. Tübingen. M. 3.80. — Staeanòvici, C. Etude sur le principe de l'héritier aux dettes de la succession. Paris. — Strupp. Schadenersatz wegen Ehebruchs usw. u. in ähnlichen Fällen. Berlin. M. 1.20. — Tassart. Etude critique de la législation contemporaine concernant la famille (thèse). Paris. — Thaller, E. Traité élémentairo de droit commercial à l'exclusion du droit maritime. 4 éd. Paris. fr. 12.50. — Türcke, R., Niedenführ, K. u. Winter, P. Das bürgerliche Recht. Das BGB. nebst EG. und Nebengesetzen. 2 Aufl. Nachtrag. von 1905 bis Dezember 1909. Stuttgart. M. 3.90. — Urban, M. Handbuch des Notariats für das Kgr. Sachsen. Leipzig. M. 2.40. — Vassen, L. Die Handelsgesellschaften der wichtigsten Kulturstaaten in rechtsvergleichender Darstellung. Zürich. M. 50. — Wasser. Haftung der Ehefrau für Leistungen zum Unterhalten der Familie. (D. J.-Z. No 7). — Weinberger, O. Prozessrechtliche Beiträge zum österreichischen Seerechte. Graz. 2.50. — Wörner, Prof. Grundriss der Versicherungslehre. 2 verm. Aufl. M. 4.50. — Wronker, H. Das Lohnbeschlagnahmegesetz und seine Wirkungen auf die Privatangestellten. Eine kritische Betrachtung. Leipzig.-80.

Becker. Das Mahnverfahren nach der Novelle zur ZPO während der Übergangszeit. (D. J.-Z. Nr. 6). — Boenigk, v. Verkehrssprache und Gerichtssprache. Eine Umfrage bei bekannten Schriftstellern (D. J.-Z. 8). — Brandt. Rechtsöffnungskosten und Aberkennungsklage (Archiv f. Schuldbetr. u. Konk. Heft. 2). Berlin. — Brodtbeck. Kantonales Einführungsrecht zum ZGB. (Zeitschr. f. Schweiz R. Heft. 2). — Cantor. Patent und Gebrauchsmusterschutz bei Benutzung des Erfindungsgegen-

Digitized by Google

standes in Widerspruch mit deutschen Gesetzesvorschriften oder den guten Sitten. (Gewerb. Rechtss. u. UrheberR., No 2). — Des Cilleuls, A. Des dérogations aux principes juridiques consacrés par la loi du 14 mars 1904 (R. crit. d. lég. No 4). — Dunkhase. Bemerkungen zum Aufsatze von Hüfner (Gewerb. Rechtss. u. UrheberR. No 2). — Ehrenberg. Zur Veräusserung der versicherten Sache (Z. f. Versich. Wiss. 10 Bd. 2 Hft.). Ephraim. Die Bekanntmachung der Patentanmeldung. (Gewerb. Rechtss. u. Urheberrecht, No 1). — Erman. Hypothek und Auflassungsvormerkung bei Wiederkauf und Erbbaurecht. (D. J. Z. 10). — Hagen. Die neuen Versicherungsbedingungen. I. Lebensversicherung. II. Feuerversicherung (Z. f. Versich. Wiss. 10 Bd. 2 Hft.). — Hein. Gemeinsame Arbeit. (D. J.-Z. 10). — Heller. Beitrag zur Bestimmung der Kompetenzen der Aufsichtbehörden nach Schuldbetreibungs- und Konkursrecht (Archiv f. Schuldbetr. u. Konk. Heft. 3 und. 4). — Hennig. Russland und die Literatur-Konvention. (Gewerb-Rechtss. u. Urheberr. No 2). — Nupka, J., Prof. Der Begriff des Versicherungvertrags (Z. f. HandlsR. 56. Bd. 4 Hft.). — Jaubehrt. Des légassociations d'intér t général et le droit de poursuite directe t, R. C.dL s. No 5). — Kohler. Nochmals das Recht des Schachspielers. (Gewerb. Rechtss. u. Urheberrecht, No 1). — Krückmann, Prof. Nachlese zur Unmöglichkeitslehre (Iher. Jahrb. 1 u. 2 Hft.). — Landmann. v. Rechtswirksamkeit von Tarifverträgen. (D. J. Z. 9.). — Leemann, H. Reflexionen über die Ausgestaltung des Eigenrhumsvorbehaltens nach Art. 715/766 ZGB. (Schluss) (Schweiz. J.-Z. 19 Heft). — Levin Zur Einführung. der Z. P. O. Novelle (D. J.-Z. No 7). — Lobe. Die Generalklausel des neuen Wettbewerbegesetzes. (Gewerbl. Rechtsschutz und Urheberrecht, No 1). — Manes, Prof. Geschichtliches über die Bürgerkunde und die Berücksichtigung des Versicherungswesens in ihr. (Z. f. Versich-Wiss. 10 Bd. 2 Hft.(. — Octavio, R. La Wouvelle loi brésilienne sur la lettre de change (N. R. d. Dr. Int. priv. Wo 1 et 2). — Papasian, Th. Les tribunaux mixtes de commerce en Turquie (R. d. Dr. Int. Wo 1). — Péritc J. Influence de législation civile sur le developpement de la solidarité parmi les hommes (N. R. d. Dr. Int. priv. Wo 1 et 2). — Pisko, O. Das Handlungsgehilfengesetz (Z. f. HandlsR. 66 Bd. 4 Hft.). — Röthlisberger, E. Die Revision der schweizerischen Urheberrechtsgesetzgebung. (Sehweiz. J.-Z. 20 Heft.). — Tissier, Alb., Prof. Les liquidations judiciaires (R. parlem., 190, 10 avr.). — Trémeau, J. Du bien de famille insaisissable. Commentaire théorique et pratique de la loi du 12 juillet 1909. (N. R. d. dr. Int. priv. Wo 1 et 2). — Wassermann. Zur Reform der Patenterteilungsverfahrens. (Gewerb. Rechtss. u. Urheberrecht No 2). — Wehner. Die Dauer des durch § 18 des Wettbewerbgesetzes den Vorlagegewährten Strafschutzes. (Gewerb. Rechtss. u. Urheberrecht, No 2). — Weihe. Anschauliches und Begriffliches Denken. (Gewerbl. Rechtsschutz und Urheberrecht, Wo 1).

Digitized by Google

IV.

Kazneno pravo i postupak.

Аничковъ, С. Преступленіе или безуміе? Воспоминанія объ Андреѣ Гилевичѣ. Спб. ц. 50 к. — Вейнгартъ, А. Уголовная тактика. Руководство къ изслѣдованію преступленій. Перев. съ нѣм. Спб. ц. 3 р. 75 к. — Малянтовичъ, П. и Н. Муравьевъ. Законы о политическихъ и общественныхъ преступленіяхъ. Практическій комментарій. Спб. ц. 3 р. 50 к. — Михайловъ, П. Психологическая теорія права передъ судомъ русской юриспруденціи. Вып. I. Спб. ц. 20 к. — Лебедевъ, В. Русскій отдѣль судебно-полицейской фотографіи на международной выставкѣ въ г. Дрезденѣ, Май-Октябрь, 1909 г. Спб. — Плевако, Э. Рѣчи. Томъ II. М. ц. 2 р. 50 к. — Труды седьмого Съѣзда представителей русскихъ исправительныхъ заведеній для малолѣтнихъ, Октябрь 1908 г. М. ц. 1 р. 50 к. — Фельдманъ, О. Гипнотизмъ, внушеніе и преступле-нія. Психологическій очеркъ. Вып. 2-ой. Спб. — Ферри, Энрико. Уголовная соціологія. Часть 1. Переводъ съ 4-го итальянскаго изданія съ предисловіемъ къ русскому изданію Э. Ферри и Д. А. Дриля. Спб. ц. 3 р.

Б. Т. Политическая ссылка послѣднихъ лѣтъ (Право, 10, 15, 22). — Всесвятскій, П. Къ вопросу о судахъ для малолѣтнихъ въ Германіи (Право, 18). — Гернетъ, М. А. Ф. Кистяковскій (Рѣчь на открытіи общаго собранія русской группы международнаго союза криминалистовъ) (Право, 19). — Герцбергъ, М. Тюремное заключеніе за долги въ Англіи (Право, 17). — Набоковъ, В. Объ „опасномъ состояніи" преступника, какъ критеріи мѣръ соціальной защиты (Право, 19). — Ордынскій, С. Возбужденіе и подстрекательство (Право, 22). — Серенскій. 1654 ст. улож. о нак. и практика спб. суд. палаты (Право, 14). — Сергѣичъ, И. Предсѣдатель и защита на судѣ (Право, 13). — Штильманъ, Г. Нарушенный миръ. (По поводу брошюры пр. Биркмейера о спорѣ криминалистическихъ школъ). (Право, 15). — Трайнинъ, А. Позитивное направленіе въ уголовномъ правѣ (Право, 13 и 14).

Adler, K. Unverschuldetes Unrecht. Rektoratsrede. Wien. M. —.85. — Alimena, B. Principii di diritto penale. Vol. 1. Napoli. L. 10. Baginsky, A. Die Kinderaussage vor Gericht. Vortrag. Berlin. M. 1., — Baldi, C. Guida pratica dei dibattimenti di Corte di assise. Milano. L. 3.50. — Birkmeyer, K. Beiträge zur Kritik des Vorentwurfs zu einem deutschen Strafgesetzbuch. 1 Beitrag. Leipzig. M. 2.60. — Bulletin de la commission pénitentiaire internationale. VI Série. 1 et 2 livr. Chicago. Bern. — Calker v. Reform der Agbg. in StrR. und Strafprozess. Berlin

Digitized by Google

M. 1. — Campolongo, F. I reati ferroviarii e pericolo. Napoli. L. 10. — Cohn, E. Der schwere Erfolg als gesetzlicher Grund erhöchter Strafbarkeit (Strafrechtl. Abhandl. H. 112). Breslau. 2.80. — Dennstedt, M. Die Chemie in der Rechtspflege. Leitfaden. Leipzig. M. 18. — Entscheidungen des Reichsgerichts in Strafsachen. 43 Bd. 1 Heft. — Friedlaender. Sensationelle Kriminal-Prozesse v. kulturhistorischer Bedeutung aus Gegenwart u. Jüngstvergangenheit. Berlin. M. 3. — Frola, P. Delle ingiurie e diffamazioni, degli oltraggi e delle altre offese all'ordine politico-sociale. Torino. L. 14. — Glispach, W. Der Oesterreichische Strafgesetzentwurf. Wien. M. 1.50. — Hirschberg, M. Die Schutzobjekte der Verbrechen speziell untersucht an den Verbrechen gegen den Einzelnen. (Strafrechtl. Abhandl. H. 113). Breslau. M. 4. — Insabato, C. La responsabilita morale e giuridica dei tubercolosi, con prefazione del prof. Tullio Martello Bologna. L. 4. — Joly, H. Problèmes de la science criminelle. Paris. Fr. 3.50. — Köhler, A. Studien zum Vorentwurf eines deutschen Strafgesetzbuches. Nürnberg M. 1.50. — Le Clek, J. Le Délit de fuite. Commentaire de la loi du 17 juillet 1908 établissant, en cas d'accident, la résponsabilité des conducteurs de véhicules de tout ordre, avec revue de jurisprudence. Paris. fr. 2. — Leonhard, W. Die modernen Strafrechtsideen u. der Strafvollzug. Leipzig. M. 3.60. — Loock. Chemie u. Photographie bei Kriminalforschungen. 2 Folge. Berlin. M. 3. — Matteotti, G. La recidiva. Saggio di revisione critica con dati statistici. Torino. L. 12. — Pelmann. Psychische Grenzzustände. 2 Aufl. Bonn. M. 6; geb. M. 7. — Pinner, A. u. Eyck, Et. Kommentar zum Gesetz gegen den unlauteren Wettbewerb v. 7. 6. 1909. Berlin. M. 6.50. — Prins, A d. La défense sociale et les transformations du droit pénal. Bruxelles. Fr. 2. — Sello, Z. Zur Psychologie der „cause célèbre". Ein Vortrag. Berlin. M. 1. — Sighele, S. J delitti della folla studiati secondo la psicologia, il diritto e la giurisprudenza. 4-a ed. Torino. L. 8. — Stahm, Strafrecht der Stadt Dortmund. Berlin. M. 4.60. — Stenglein, M. Kommentar zu den strafrechtlichen Nebegesetzen, des Deutschen Reiches. 4 Aufl. völlig neubearb. von. L. Ebermayer, F. Galli, G. Lindenberg, 4 Lief. Berlin. M. 5. — Stern. Die Gefahrtragung. Preisschrift. Berlin. M. 3. — Stölzel, Ad. Staatliches u. staatloses Ackerland im preussischedeutschen Strafrecht. Berlin. M. 2. — Stooss, C. Lehrbuch des österreichischen Strafrechts. 3 Lief.: Schluss und Register. Wien. M. 4. — StrGB, Das ungarische, über Verbrechen und Vergehen. Budapest. M. 2.50. — Vaturi, V. Dante penalista. Livorno. L. 1. — Weinberg, S. Die Arbeiterklasse und der deutsche Strafgesetzentwurf. Stuttgart. M. —.75. — Wulffen, E. Gauner- und Verbrecher-Typon. Berlin. M. 3. — Yamaoka, Grundzüge der Strafpolitik, Berlin. M. 2.50.

Ambos, J. Was erwartčn wir für den Strafvollzug von der Seelsorge ? (Bl. f. GefängK. 44 Bd. 1 Hft.). — Andreotti, A. La federazione nazionale de ipatronati pei liberati dal carcere e pei minerenni delinquenti (Riv. d. disc. carc. No. 5). — Binding, K. Der objektive Verbrechenstatbetnsad in seinerrechtlichen Bedeutung (G.-S. Bd. 76, Hft. 1—3). — Binding, K. Das Subjekt des Verbrechens und die Satzungen des „Vorentwurfs zu einem Deutschen Strafgesetzbuch „über die" Teilnahme (G.-S. Bd. 76, Hft. 1—3). — Bosetti, C. Vanità criminale (con una figura) (Arch. d.

Digitized by Google

Antrop. crim. 31 Vol. I—II Fasc.). — Cormann. Zur Frage des Laienrichtertums und der Reform der Strafgesetzgebung in Deutschland und Oesterreich. (D. J.-Z. No 6). — Dalmazzo, Fanny. Il groviglio e l'inefficienza delle disposizioni vigenti e del Progetto Giolitti sui minorenni abbandonati o traviati (Scuol. pos. No 4—5). — De Robertis, N. La prescrizione obiettiva dell'azione commisurata alla pena in concreto. (Riv. pen. Vol. 71, fasc. IV). — Dietz. Zur Reform der Strafprozessordnung. Strafprozessreform und Militärstrafprozess. (D. J.-Z. No 6). — Di Mattei, Em. Assassinio sadistico in un acesso di transitoria follia alcoolica (Arch. d. antrop. crim. 31 Vol. I—II Fasc.). — Ebermayer. Der Vorentwurf zu einem deutschen Strafgesetzbuch: Bedingte Strafaussetzung. (D. J. Z. 9.). — Fliegenschmidt. Eine, Frau als langjährige Verwalterin eines Zucht- und Arbeitshauses (Bl. f. GefängK 44 Bd. 1 Hft.). — Franchi, Br. Il sistema giuridico della diffesa sociale e 'suoi presupposti storici e antropo sociologici (Scuol. Pos. No 3). — Gennat, Dr., Zur Frage der Auskunftserteilung (Bl. f. GefängK. 44 Bd. 1 Hft.). — Giuffrida. O. dott. L'incorporamento nell'esercito e nella regia marina come mezzo di correzione dei minorenni indisciplinati (Riv. d. disc. carc. No 4). — Givanowitch. Th. De la notion du délit (Schweiz. Z. f. StrR. 1 Hft.). — Glauning. Die Militär-Strafvollstreckungs-Vorschrift (Bl. f. GefängK. 44 Bd. 1 Hft.). — Görlich, R. Die neuen bayrischen und württembergischen Vollzugsvorschriften zur vorläufigen Entlassung (G.-S. Bd. 76, Hft. 1—3). — Grabowsky, Ad. Die Entlassung zur Probe im Strafverfahren gegen Jugendliche (MSchr. f. Krim.-Psych., April). — Hagerup, F. Weitere Bemerkungen zur legislativen Behandlung der Teilnahme an Verbrechen. (Z. f. gesamt. StrafRW. 30 Bd., 7 H.). — Haldy, W. Rechtsmittel der Staatsanwaltschaft. (Z. f. gesamt. StrafRW. 31 Bd. 7 H.). — Hamm, D. Rechte des Verteidigers im Vorverfahren nach dem Entwurfe der Str.P.O. (D. J.-Z. 8). — Harburger, H. Zur Reform der Strafprozessordnung (G.-S. Bd. 76, Hft. 1—3). — Hilse, B. Die Strafbestimmungen des Gesetzes über die Sicherung der Bauforderungen (G.-S. Bd. 76, Hft. 1—3). — Kitzinger. Hilfsrichtertum und Strafprozessreform (D. J.-Z. 9). — Kurella, H. Zu Cesare Lombrosos Gedächtnis (MSchr. f. Krim.-Psych., April). — Lacmann, W. Wille und Wollen in ihrer Bedeutung für das Vorsatzproblem. (Z. f. gesamt. StrafRW. 30 Bd., 7 Hft.). — Lanza, P. Sul soggetto passivo del falso in privata scrittura. (Riv. pen. Vol. 71, fasc. IV). — Lilienthal v. Der Vorentwurf zu einem Deutschen Strafgesetzbuch: Strafen und Strafensystem. (D. J.-Z. Wo 7). — Liszt, v. Die „sichernden Massnahmen" in den drei Vorentwürfen (Oester. Z. f. Str. R. 1 Hft.). — Lombroso, Cesare. La nuova Scuola penale (Arch. d. Antrop. crim. 31 vol. I—II Fasc.). — Marcovich. Der Vorentwurf zu e. neuen Oesterr. Strafgesetzbuch (Bl. f. GefängK. 44 Bd. 1 Hft.). — Melilli, G. Intorno alla deliqnuenza minorile (Rev. d. disc. cars. No 5). — Meyer von Schauensee, Pl. § 115 des Luzerner Kriminalstrafgesetzbuchs (Gotteslästerung) in Beziehung auf Art. 49 der schweizerischen Bundesverfassung (G.-S. Bd. 76, Hft. 1—3). — Mazzarisi, St. Per una legge sull'infanzia (The Children Act, 1908) (Riv. d. disc. carc. Wo 4). — Mazzarisi, St. Il valore educativo dell'ambiente sociale moderno (Riv. d. disc. carc. Wo 5). — Nagel. Der Vorentwurf zu einem deutschen Strafgesetz-

Digitized by Google

buch. Konkurrenz. (D. J.-Z. 10). — Overbeck, v., A., Prof. Der Vorentwurf zu einem deutschen Strafgesetzbuche (Schweiz. Z. f. StrR. 1 Hft.). — Pagani, P. La nave mercantile e il diritto penale internazionale (Riv. pen. Vol. 71, fasc. IV). — Pasini, V. L'applicazione della condanna condizionale nelle Corti d'assise (Riv. pen. Vol. 71, fasc. IV). — Paul, Fr. Die Kriminal. Photographie auf der Intern. photogr. Ausstellung in Dresden (H. Gross'Arch. 36 Bd. 3 u. 4 Hft.). — Reichardt. Der Vorentwurf zu einem deutschen Strafgesetzbuch v. 1909 (Bl. f. Gefängk. 44 Bd. 1 Hft.). — Rosenfeld, Ern. Weiteres zur Geschichte der ältesten Zucht-Häuser zu Amsterdam (Z. f. gesamt. Straf. RW. 30 Bd., 7 Hft.). — Rousseau, D. La loi française et le projet de loi luxembourgeois sur l'instruction préparatoire en matière de crimes et délits (R. crit. d. lég. No 5). — Russbaum, A. Ueber Mord aus Aberglauben (Z. f. gesam. StrafRW. 30 Bd. 7 H.). — Saccozzi, Aug. Carcere e manicomio (Riv. d. disc. No 4) — Stammer, G. Mängel im amerikanischen Gefängniswesen (Bl. f. GefängK. 44 Bd. 1 Hft.). — Stammer, G. Unbestimmte Verurteilung (Bl. f. GefängK. 44 Bd. 1 Hft.). — Stooss. Die sichernden Massnahmen gegen Gemeingefährliche im österreichischen Strafgesetzentwurf (Oester. Z. f. Str. R. 1. Hft.). — Sury, v. K. Die plötzlichen Todesfälle bei mechanischer Fruchtabtreibung (Schweiz. Z. f. StrR. 1 Hft.). — Svensen, Fr. Die schwedische Strafgesetzgebung betr. Verbrechen, die unter dem Einfluss des Alkohols begangen worden sind (MSchr. f. Krim -Psych., April). — Tirelli, V., Prof. Considerazioni di medicina legale sulle ossa umane (Arch. d. antrop. crim. 31 vol. I—II Fasc.). — Tricoche, G. Traite nationale et internationale des blanches aux Etats-Unis (J. d. dr. int. priv. No III—IV). — Wilhelm, Eug. Frauenheilkunde und Strafrecht (MSchr. f. Krim.-Psych., April).

V.

Državno pravo.

Алексій, Іером. Историческая записка о состояніи старообрядчества въ Томской эпархіи. Томскъ. — Астровъ, П. Налогъ на наслѣдство общественное привреніе. М. ц. 25 к. — Б—и, А—ръ. Торговля женщинами въ Соединенныхъ Штатахъ Сѣверной Америки. Спб. — Берендтсъ, Э. Къ финляндскому вопросу. Статый по поводу рѣчи И. Н. Милюкова 13 мая 1908 г. — Бехтеревъ, В. М. О привлеченіи частной благотворительной помощи. Къ вопросу о привреніи душевно- и нервнобольныхъ. Спб. — Бѣлоконскій, И. Земство и конституція, изд. моск. книг. т—ва „Образованіе" 1910 г. — Вольковъ, Н. Законы о полиціи. М. ц. 3 р. 50 к. — Врачебно-полицейскій надзоръ за городской проституціей. Спб. ц. 1 р. — Гагенъ, В. Обязательное привреніе трудоспособныхъ бѣдныхъ въ Западовой Европѣ. М. ц. 60 к. — Гра-

Digitized by Google

новскій, Л. Орхана материнства на западѣ и въ Россіи. По работамъ западно-европейскихъ парламентовъ и по законопроектамъ Государственной Думы о страхованіи рабочихъ. Отт. изъ журн. „Вѣстникъ Воспитанія", No. 3, 1910 г. Москва. — Евреиновъ, Г. А. Финляндскій вопросъ (послѣ манифеста 14-III 1910 г.). Спб. ц. 50 к. — Елистратовъ, А. Учебникъ русскаго административнаго права. В. 1 ц. 65 к. — Журавлевъ, Д. Прусское Министерство публичныхъ работъ. Спб. — Захаревскій, П. Церковныя школы Казанской епархіи за 25 лѣтъ ихъ существованія (1884—1909 г.) (Историко-статистическій обзоръ). Казань. — Карцовъ, А. Значеніе закона 9 Ноября 1906 г. о выходѣ изъ общины для крестьянскаго плодоводства и огородничества. Спб. ц. 30 к. — Конституція Германской Имперіи и главнѣйшія изъ относящихся до общегосударственнаго законодательства статей конституціонныхъ актовъ другихъ иностранныхъ государствъ. Спб. ц. 50 к. — Кульжинскій, С. Передача государственныхъ земель желѣзнымъ дорогамъ въ Соединенныхъ Штатахъ. Вып. учр. Особая Высшая Коммисія для изслѣдованія желѣзнодорожнаго дѣла въ Россіи. Вып. 34. Спб. — Кузнецовъ, Н. Законъ о старообрядческихъ общинахъ въ связи съ отношеніемъ церкви и государства. М. ц. 1 р. 25 к. — Купчиновъ. И. Новыя права крестьянства. Новѣйшія измѣнія въ крестьянскихъ законахъ. Москва. ц. 40 к. — Лаваревскій, Н. Лекціи по русскому государственному праву, т. 1 и 2, изд. 2. Спб. Цѣна за оба тома 5 р. — Липранди, А. Нуженъ ли Россіи парламентаризмъ. Харьковъ. ц. 60 к. — Ловыревъ, М. Объ установившейся въ Камышинской уѣздной землеустроительной коммисіи за періодъ 1908—1909 гг. практикѣ производства выдѣловъ, въ порядкѣ временныхъ правилъ 15 октября 1908 год., къ одному мѣсту земельныхъ надѣловъ. Саратовъ. — Максимейко, Н., проф. Лекціи по исторіи русскаго государственнаго права. Харьковъ. ц. 1 р. — Максимовъ, Х. Попытка узаконить беззаконіе. Къ современному вопросу о старообрядческой іерархіи и ея узаконеніи гражданскою властью. Москва. — Матеріалы по вопросу о реорганизаціи управленія русскихъ желѣзныхъ дорогъ. В. XXXII. Спб. — Матеріалы по вопросу о порядкѣ изданія касающихся Финляндіи законовъ общегосударственнаго значенія. Спб. — Остенъ-Сакенъ, фонъ деръ, В., бар. Государственно-правовое положеніе Вел. Княжества Финляндскаго въ Россійскомъ Государствѣ. Пер. съ нѣм. съ доп. Спб. (безплатное прил. къ газетѣ „Окраины Россіи"). — Плетневъ, А. Матеріалы къ исторіи нашего обновленія (1905—1910). Старое и новое. Одесса. ц. 20 к. — Путеренъ, ванъ, М. Д. Историческій обзоръ привре-

Digitized by Google

нія внѣбрачныхъ дѣтей и подкидышей и настоящее положеніе этого дѣла въ Россіи и другихъ странахъ. Спб. ц. 4 р. — Суринъ, В. Личность и государство въ русской литературѣ второй половины XVIII в, Харьковъ. — Терменъ, С. Очерки землеустроительнаго законодательства. Спб. ц. 1 р. — Шараповъ, С. Что дѣлать съ Финляндіей? М. ц. 30 к.

Аджемовъ, М. Обычай и законъ въ связи съ реформой мѣстнаго суда (Право, 20). — Арандаренко, Вл. Двойственность синдикатныхъ организацій промышленности (В.-Фин. No. 39). — Б. Т. Политическая ссылка послѣднихы лѣтъ (Право, 10, 15, 22). — Бѣловъ, Г. О секретаряхъ ипотечныхъ отдѣленій въ губерніяхъ варшавскаго судебнаго округа (Право, 16). — В—бьевъ, И. Къ вопросу о земскомъ обложеніи промышленности (Земск. Д. No. 9.) В. Объ имущественныхъ правахъ монашествующаго духовенства. (Церк. Вѣстн. No. 18). — Волынецъ, А. Государственная Дума и духовенство. (Церк. Вѣд. No. 19—20). — Гольдштейнъ, І. По поводу статей „Законодательство о картеляхъ и трестахъ" (В. Фин. No. 51). — Городскія участковыя попечительства о бѣдныхъ г. Кіева (Труд. Пом. No. 4). — Гуревичъ, С. Юридическая помощь населенію въ столицахъ (Право, 15). — Изъ дѣятельности учрежденій трудовой помощи (Труд. Пом. No. 4). — Законодательство о трёстахъ и картеляхъ (Вѣстн. Фин. No. 38 (Соед. Штаты), No. 42 (Россія), No. 48 (Германія). — Колычевъ, А. Новое городовое положеніе (Моск. Ежеп. No. 17 и 18). — К. П. Ограниченія ликъ, лишаемыхъ священнаго сана. (Церк. Вѣстн., No. 19). — Колычевъ, А. По поводу выдѣленія городовъ въ самостоятельныя земскія единицы (Право, 16). — Левинсонъ, А. Стажъ въ цифрахъ и фактахъ (Право, 20, 21). — Матвѣевъ, В. Итоги Перваго Всероссійскаго Съѣзда дѣятелей по общественному и частному призрѣнію (Труд. Пом. No. 4). — Мельниковъ, В. О старообрядческомъ законопроектѣ (Церк. No. 18). — Мижуевъ, П. Англійскій рабочій въ часы досуга (Труд. Пом. No. 4). — Нѣровецкій, И. Русскія конституціонныя проблеммы въ современной французской литературѣ (Праоо, 21). — Пономарева, Е. Проектъ организаціи борьбы съ пьянствомъ въ городахъ (Труд. Пом. No. 4). — Реформа призрѣнія бѣдныхъ въ Финляндіи (Трудеб. Пом. No. 4). — Розановъ, В. Два „представительства" (Моск. Ежен. No. 16). — Свѣчинъ, А. и Г. Соколовскій. Представительство меньшинства въ мѣстномъ самоуправленіи (Земск. Д. No. 9). — Тичерѣ, Н. Состояніе церковныхъ школъ во Франціи передъ самымъ моментомъ ихъ уничтоженія въ 1902 году. (Нар. Образ., IV). — Шингаревъ, А. Законопроектъ о земствѣ въ

Digitized by Google

западныхъ губерніяхъ (Земск. Д. No. 9). — Четвериковъ, С. Пока не поздно (по поводу земельной реформы въ Россіи) (Земск. Ежен. No. 18). — Хіенкинъ, Д. Пріобрѣтеніе недвижимой собственности евреями-купцами (Право, 19).

Ajam, M. Contre l'étatisme. Le Radicalisme individualiste. La Politique radicale et la Politique socialiste. La situation financière et les Monopôles d'Etat. Capitalisme ou Révolution. Politique chimerique et Politique scientifique. Paris. fr. 1. — Articles of Confederation, The, and the Constitution of the United States. New-York. 6d. — Assmann Die Rechtsstellung d. Bürgermeisters in d. preuss. Provinzen. Berlin. M. 2. — Bazeille, Étude sur les registres paroissiaux antérieurs à l'établissement des registres de l'état civil. Paris. — Blackwell, G. Glackwell's Meetings. New ed. sh. 2. 6. — Bruck, Verfassungs- u. VerwaltgsR. v. Elsass-Lothringen. III Bde. 2 Lfg. M. 4.50. — Brünneck, W. v. Die Pfandbriefsysteme der preussischen Landschaften. Berlin. M. 6. — Caron A. de. De l'inaliénabilité des lor ts domaniales et de l'agrandissement du domaine forestier de l'état (thèse) Paris. — Cavaillon, A. Manuel pratique des lois sociales (Réglementation et Protection du travail ; Repos hebdomadaire ; Accidents du travail ; Assistance médicale ; Assistance aux vieillards ; Assistance judiciaire ; Habitations à bon marché etc). Paris. fr. 2. — Chance, Sir. W. Poor law reform. Via tertia. The case for the guardians. London. — Compain, L. La Femme dans les organisations ouvrières. Paris. — Constant, B. Le domaine militaire en droit et en pratique administrative. Paris. fr. 15. — Dambitsch, L. Die Verfassung des deutschen Reichs mit Erläuterungen. Berlin. M. 14. — D'Amelio, S. La beneficenza nel diritto italiano. Vol. I. Napoli. — Des Cilleuls, A. L'administration parisienne sous la troisiéme République. Paris. — De Luca, P. Della emigrazione europea ed in particolare di quella italiana. 4 voll. Torino. L. 30. — Delamain, M. Les stipulations dans l'intér t des tiers dans les contrats administratifs. Paris. fr. 5. — Der Kampf um ein geistig hochstehendes Reichsgericht. Berlin. M. 1. — Devys, L. Les chemins de fer de l'Etat belge (thèse) Paris. — Donati, D. Il problema delle lacune dell'ordinamento giuridico. Milano. L. 12. —Ebner, A. Das deutsche Vereinsrecht. Gemeinverständliche Darstellung der privaten und öffentlichen Rechtsverhältnisse des Vereinswesens einschl. Versammlungswesens. Hannover. M. 2.50. — Elandin, C. La représentation proportionnelle. Mécanisme et fonctionnement. Paris. fr. 50. — Estournelles de Constant. Le Parlementaire et le Diplomate. Conférence faites à la Société de sociologie de Paris. No 1. Janvier. Paris. — Eyschen. StaatsR. des Grossherzogthums Luxemburg. Berlin. M. 8. geb. M. 10. — Feuchtwander, S. Staatliche Submissionspolitik in Bayern. Stuttgart. M. 3. — Freund, G. Der Schutz der Gläubiger gegenüber auswärtigen Schuldverstaaten, insbesondere bei auswärtigen Staatsanleihen. Berlin. M. 1.50. — Fuhrmann, R. Das Seestrassenrecht. Hamburg. M. 12. — Gambaro, I. Saggi di diritto e politica costituzionale. Torino. L. 5. — Gerland, H. Die englische Gerichtsverfassung. Eine systematische Darstellung. 2. Halbbände. Leipzig. M. 40. — Gide, Ch. Les sociétés coopératives de consommation. 2-e édition. Paris. fr. 3.50. — Girsberger, J. Die Güterzusammenlegung.

Digitized by Google

Ursprug, Zweck und volkswirtschaftliche Bedeutung. Zürich. — Glynn, L. and Jackson, F. The Jurisdiction and Practice of the Mayors' Court. 3rd ed. sh. 20. — Guibourg, L. Les Juges de paix en matière prud'hommale. Eligibilité des femmes aux conseils des prud'hommes. Commentaire des lois des 13 et 15 novembre 1908. 2-e édition. Besançon. Paris. fr. 1.25. — Hägermann, C. Die Erklärungen der Menschen- und Bürgerrechte in den ersten amerikanischen Staatsverfassungen. Berl. M. 4. — Halot-Gevaert, A. Commentaire de la Loi de gouvernement du Congo belge. Paris. fr. 7.50. — Hamel, J., van. Staats- und Verwaltungsrecht des Königreichs der Niederlande (Bibliothek des öffentl. Rechts, 18. Bd.). Hannover. M. 5.20. — Heleniuss-Seppälä. Ueber das Alkohol-Verbot in den V.-St. v. Word.-Amerika. Berlin. M. 2.50. — Heilborn, A. Droit public et administratif de l'empire ottoman (en 4 au 5 livraisons). Paris. Livraison I et II à fr. 9.50. — Hilleret, G. La Réforme électorale et les Partis politiques en France en 1910. Paris. — Hirsch, Das Warenhaus in Westdeutschland ; seine Organisation und Wirkungen. Berlin. M. 2.50. — Hue de Grais. Handbuch der Verfassung und Verwaltung in Preussen und dem Deutschen Reiche. 20 Aufl. Berlin. M. 7.50. — Holyoake, G. The history of co-operation. Revised and completed reprint. London. — Jennes, L. Die Verwaltungsrechtpflege in der schweizerischhen Eidgenossenschaft. Glarus. Fr. 1.50. — Jastrow, J. u. Badtke, W. Kommunale Arbeitslosenversicherung. Denkschrift und Materialsammlung vorgelegt dem Magistrat Charlottenburg. Vermehrte Buchausgabe. Berlin. M. 2.80. — Kaufmann J. Das Züchtigungsrecht der Eltern und Erzieher. Stuttgart. M. 6. — Keidel, J. Die Handhabung der Medizinalpolizei. Ergänzungsband, enthaltend Nachträge zum Hauptband und die seit 1904 erganzenen Verordnungen und Ministerialerlasse. Ansbach. M. 2. — Kloss u. Bassenge. Staatskunde f. die höheren Schulen Sachsens. Karlsruhe. M. 1.50. — Knight, P. Our House of Lords the Nation'g Safeguard. London. 2d. — Knott, Y. Conservative Socialism ; or, politics for the middle classes. 2nd edition. London. — Kolmer, G. Parlament und Verfassung in Oesterreich. 6 Bd. 1895—1898. Wien. M. 8. — Kollenscher, M. Rechtsverhältnisse der. Juden in Preussen. Berlin. M. 2.40. — Krueger, A. Zur Geschichte des. Bismarckschen Reichseisenbahnprojekts vom Jahre 1876. Berlin. M. 1. — Ladevie, A. Réformes des tribunaux militaires de l'armée de terre en temps de paix. Projet de loi voté par la Chambre des députés dans la séance du 11 juin 1909 (thèse) Paris. — Lallemand, L. Histoire de la charité. Tome IV. Partie 1. Paris. fr. 7.50. — Laube, H. Das erste deutsche Parlament. 3 Bde. Leipzig. M. 4. — Lebé, D. Assistance des vieillards, des infirmes et incurables privés de ressources (loi du 14 juillet 1905) (thèse). Bordeaux). — Leray, R. Contribution au problème de la reglementation du travail. La Limitation légale du travail aux Etats-Unis. (thèse). Paris. — Liepmann, R. Kartelle und Trusts und die Weiterbildung der volkswirtschaftlichen Organisation. 2. Aufl. Stuttgart. M. 2.50. — Loening, E. Grundzüge der Verfassung des Deutschen Reichs. 6 Vorträge. 3 Aufl. (Aus Natur und Geisteswelt, 34 Bd.) Leipzig. M. 1. — Lucietto, G. Le indennità nelle espropriazioni per costruzioni feroviarie. Torino. L. 3. — Lütkemann, W. Anwalts-Notariat oder selbstständiges Notariat ? 2. Aufl. Hannover. M. 2.50. — Maitre, F. Organisation municipale de

Digitized by Google

Paris. Paris. fr. 7.50. — Malnoury, L. La mutualité agricole et l'assurance contre l'incendie. Chaumont. — Marczali, H., Prof., Ungarische Verfassungsgeschichte. Tübingen. — Marchand, G. Le Recrutement de la magistrature en France. (thèse). Paris. — Marvaud, A. La question sociale en Espagne. Paris. r. 7. — Massonité, G. Législation algérienne. Traité théorique et pratique de la compétence et de la procédure en matiere musulmane. Paris. fr. 6. — Mémoire à consulter sur la question Finlandaise. Haarlem. — Meyer, G. Lehrbuch des deutschen Verwaltungsrechtes. Erste Hälfte. Leipzig. M. 10. — Michaelis, A. Die Rechtsverhältnisse der Juden in Preussen seit dem Beginne des 19 Jahrhunderts. Gesetze, Erlasse, Verordnungen, Entscheidungen. Berlin. M. 10. — Moericke, D. Die deutschen Tumultgesetze. Diss. Berlin. M. 2. — Morgan, J. The House of Lords and the Constitution. London. — Naumann, F. Die politische Parteien. Berlin. M. 2. — Palme, Ant. Die russische Verfassung. Berlin. M. 6. — Putzler, W. Die Ueberlastung des Reichsgerichts und die Abhülfevorschläge. Leipzig. M. 1. — Reichardt, M. Bemerkungen über Unfallbegutachtung und mm Gutachterwesen. Jena. M. O. 75. — Richardt, L. Le suffrage universite égalitaire. Paris. fr. 30. — Rosenthal, Ernst. Abbe u. seine Auffassungen von Stadt u. Recht. Berlin. M. 1. — Scheiblen, A. Die Frist für Sankt- und Publikation von Gesetze. (Abhdlgn. aus d. Staats-, Verw.- u. Völker R., hrsg. v. Zorn u. Stier-Somlo. Bd. VI. M. 4). Tübingen. 4. — Schmidt, R. Der Prozess und die staatsbürgerlichen Rechte. L. M. 1. — Schmidt, W. Die Partei Bethmann-Hollweg und die Reaktion in Preussen 1850—1858. Berlin. M. 7. — Schmidt. Der Prozess u. die staatsbürgerl. Rechte. Berlin. M. 1. — Sumner, H. Equal Suffrage. The Results of an Investigation in Colorado made for the Collegiate Equal Suffrage League of New-York State. sh. 7. 6. — Verhandlungen der 6 ordentlichen Generalsynode der evangel. Landeskirche Preussens über das Kirchen-Gesetz betr. das Verfahren bei Beanstandung d. Lehre v. Geistlichen. Berlin. M. 1. — Vogt, E. Rechtmässige Eingriffe des Staates in subjektive Privatrechte nach der Praxis des schweizerischen Bundesgerichts. Leipzig. M. 3. — Wilden, J. Die Kommunalverwaltung preussens. Gemeinverständlich dargestellt. Düsseldorf. M. 1.60.

D'Auriac, J. La ville et l'Etat (R. gén. d'adm. No. 2). — Bellom, M. L'état actuel de la question des retraites ouvrières en France (J. d. Econ., 15 avril). — Berton, H. La Réforme des Conseils de préfecture. Etude et projet (R. gén. d'adm. No. 3). — Calker, van, W. Der Begriff des politischen Vereins im Sinne des Reichsvereinsgesetzes vom 19 April 1908 (Z. f. Polit. 3 Bd. 2 Hft.). — Chapel, J. Du mariage du Roi des Belges avec une étrangère ou une nationale, au regard du droit constitutionne. (J. d. dr. int. priv. No. III et IV). — Clément, H. Le socialisme municipal (Réf. Soc. No. 103, 1 avr.). — Desbats, G. Etude sur la réorganisation de la police rurale (R. gén. d'adm. No. 2). — Dreyer, W. Der Schutz der Gesellschaft vor den gemein gefährlichen Irren (MSchr. f. Krim.-Psych., April). — Die Kranken- und Hülfskasse für die ständigen Arbeiter der Bundesbahnen. (Schweiz. Versicher. Zeitschr. Heft. 6). — Düringer. Zum Entwurf eines Gesetzes zur Eentlastung des Reichsgerichts (D. J.-Z. No. 6). — Dürrenfeld. Die neuen Formulare der preussischen Justiz-

Digitized by Google

verwaltung zur Z. P. O. (D. J.-Z. No. 6). — Fiori, Silvio. Die neue tessinische Gerichtsorganisation (Schweiz. J.-Z. 19 Heft.). — Fleischmann. Der Kolonialgerichtshof (D. J.-Z. 10). — Garr, M. Die Frage der Wahlreform in Frankreich (Z. f. Polit. 3 Bd. 2 Hft.). — Guyot, Yves. La politique contre es vérités économiques (J. d. Econ. 15 Mai). — Haus, P. Les abus dans l'application de la législation sur les accidents du travail (Réf. Soc. No. 105, 1 Mai). — Hatschek. Die Geschäftsordnungsfrage im preussschen Abgeordnetenhause (D. J.-Z. 10). — Huber. Der Kampf gegen Tuberkulose in der Schweiz (Schweiz. Zentralblatt f. Staats- und Gemeindeverwaltung. Nr. 7). — Josef, Eug. Zweifelsfragen über den Beginn der Versicherung (Iher. Jahrb. 1 u. 2 Hft.). — Koll. Die Gebühren der Rechtsanwälte in dem am 1 April bereits anhängigen Sachen (D. J.-Z. 8). — Lastres, Fr. De l'expulsion des étrangers en Espagne (J. d. dr. int. priv. N-os III—IV). — Les assurances sociales a Genève (Schw. Versicher. Zeitschr. Heft. 6). — Marschner, Dr. Die Mutterschaftsversicherung vom Standpunkte der Versicherungs-Wissenschaft (Z. f. Versich.-Wiss. 10 Bd. 2 Hft.). — Marcovich. Zum Oesterreichischen Gesetze entwurf üb. Fürsorge-Erziehung (Bl. f. Gefängk. 44 Bd. 1 Hft.). — Marty. Die Verstaatlichung der Mobiliarversicherung in der Schweiz (Schweiz. Versicherungs-Zeitschrift, Hft. 5). — Meltzing. Grundlagen der Streikversicherung (Z. f. Versich. Wiss. 10 Bd. 2 Hft.). — Müller. Die Organisation der Kantonalen Staatskanzleien (Fortsetzung und Schluss (Schweiz. Zentralblatt f. Staats- u. Gemeindeverwaltung. Nr. 4, 5 u. 6. — Olphe-Gailliard, G. La conciliation et l'arbitrage (Méf. Soc. Wo 103, 1 avr. — Parsy, P. Le vote politique des femmes en Norwège (Réf. Soc. No 103, 1 avr.). — Pelletan, C. L'opposition républicaine sous l'Empire (R. parlem. 191, 10 Mai). — Post, H. Die Pensionsversicherungspflicht der Privatangestellten nach der österreich. Gesetzgebung (J. Schmoll. 2 Hft.). — Rivière, L. L'organisation de la charité aux Pays-Bas (Réf. Soc. No. 106, 16 Mai). — Rosin. Der Entwurf der Reichsversicherungsordnung als Reichstagsvorlage (D. J.-Z. 9). — Sainson, C. et G. Cluzel. La nationalité dans le nouveau droit chinois (J. d. dr. int. priv. N III—IV). — Salz, Arthur. Kritische Bemerkungen zum österreichischen Gesetzentwurf einer Sozialversicherung (Arch. f. Soz.-Wiss. 30 Bd. 2 Hft.). — Schmidt, G. Zur Begründung und Ausführung des parlamentarischen Pluralwahlrechtes (Arch. f. öff R. 26 Bd. 2 Hft.). — Schneider, Fr. Der Wahlzensus in rechtsgeschichtlicher und rechtsvergleichender Betrachtung (Arch. f. öff. R. 26 Bd. 2 Hft.). — Signorel, J. La réorganisation de la police rurale (R. parlem. 191, 10 Mai). — Webb, Sidney and Beatrice. Englisch poor law policy. London. — Weber, Ad. Der gegenwärtige Stand der Boden- und Wohnungsfrage (Z. f. polit. 3 Bd. 2 Hft.). — Wiesmann, R. Können Deutsche aus den deutschen Schutzgebieten ausgewiesen werden? (Arch. f. öff. R. 26 Bd. 2 Hft.). — Wiedenfeld, K. Das persönliche im modernen Unternehmertum. II (J. Schmoll. 2 Hft.).

Digitized by Google

VI.

Medjunarodno pravo.

Флугъ-Гартунгъ. Всемірная исторія отъ Вѣнскаго конгресса до нашихъ дней (1815—1910). Перевод съ дополненіями подъ ред. проф, Н. И. Карѣева и С. Г. Ловинскаго. Отдлъ русской исторіи написанъ А. А. Корнилловымъ. Спб. ц. 10 р.

Bloch, A. und Frank, F. Normen über die internationalen Rechtsbeziehungen auf dem Gebiete des Zivil- und Strafrechts und über den Rechtshilfeverkehr mit dem Auslande. Wien. K 1.60. — Cavaglieri, Arr. La cosa giudicata e le questioni di stato nel diritto internazionale privato. Padova. — D'Estournelles de Constant, P. La conciliation internationale. Paris. fr. 3.50. — Diena, G. Principi di diritto internazionale. Parte seconda. Napoli. L. 6. — Dove, H. Die vertragsmässige Fortbildung des internationalen. Privatrechts durch die Haager Konventionen. Berlin. — Eickhoff, R. Die internationale Schiedsgerichtsbewegung. Votrrag. Berlin. M. —75. — Freund, G. Der Schutz der Gläubiger gegenüber aus, wärtigen Schuldnerstaaten, insbesondere bei auswärtigen Staatsanleihen. Berlin. M. 1.50. — Jacques, L. De quelques considérations sur la „respublica" européene. Paris. fr. 4. — Kazansky, P. de. Principes généraux de droit international privé. Traduit du russe sur la 3 e et dernière édition par E. Delhumen. Paris. Fr. 2. — Liszt, V. Das Völkerrecht, systematisch dargestellt. 6 Aufl. Berlin. M. 12. — Meili. Die Hauptfragen des internationalen Privat. R. Berlin. M. 1.50. — Ozanam, C. La juridicton internationale des prises maritimes. Paris. Fr. 7. — Payrot, A, du. Le prisonnier de guerre dans la guerre continentale. Paris. fr. 8. — Peillon, E. La propriété privée ennemie et le droit de prise maritime. Paris. fr. 4. — Rey, F. La guerre russo japonaise au point de vue du droit international. Paris. fr. 4. — Schwarz, G. Völkerrecht m. Anh.: Rechtsphilosophie. Wien. M. 1.80. — Surville, F. et Arthuys, F. Cours élémentaire de droit. 5 éd. Paris. fr. 10. — Tosi Belluci, L. Le azioni giudiziarie contro gli stati stranieri. Torino. L. 6. — Wehberg, H. Das Beuterrecht im Land- und Seekriege. Dargestellt unter besonderer Berücksichtigung der modernen Entwicklung des internationalen Handels. Tübingen. — Zitelmann, E. Luftschiffahrts R. (Aus der Z. f. intern. Privat und öffentl. R.) Leipzig. M. 1.

Aubry, H. Reconnaissance internationale de la force probante des actes authentiques (J. d. dr. int. priv. Nos III—IV). — Chavegrin, Ern. Notes et renseignements relatifs a la propriéte littéraire et artistique en divers pays (J. d. dr. int. priv. Nos III—IV). — Chessex, L. Des effets du mariage sur la nationalité de la femme principalement d'aprés le common law aux Etats Unis (J. d. dr. int. priv. Nos III—IV). — Compain, H. Des successions dans le droit fiscal international (J. d. Dr. Int. priv. No. III—IV). — Curtius, Donker, F. Cassation et arbitrage (R. d. Dr. Int. No. 1). — De Tizac, A. Les délits politiques dans les traités d'extradition (J. d. dr. int. priv. Nos III—IV). — Dubois, J. La papauté devant le droit inter-

Digitized by Google

national public et privé (J. d. dr. int. priv. Nos III—IV). — Dumont, P. Régime matrimonial. — Mariages hors du territorie national (N. R. d. Dr. Int. priv. No. 1 et 2). — Fauchille, A. La circulation aérienne et les droits des Etats en temps de paix (R. Int. d. Locom. aér. No. 1). — Fiore, P. La veritable mission de la science du droit international pour donner à la société internationale son organisation juridique (R. d. Dr. Int. No. 2). — Horiou, A. Conditions de valilité du testament olographe dans les principales législations européennes (J. d. dr. int. priv. Nos III—IV). — Kaufmann. Die Ergebnisse der zweiten Haager Friedenskonferenz. (D. J.-Z. No. 7). — Kebedgy, M. La répression de la „traite des blanches' en Egyypt et (R. d. Dr. Int. No. 2). — Kijima, Kōzō. Pages de l'histoire diplomatique du Japon (R. d. Dr. Int. No. 2). — König, B. Der Konsulardienst der wichtigsten Handelsmächte und seine Bedeutung für das Wirtschaftsleben (Z. f. Polit. 3 Bd. 2 Hft.). — Lamba, H. De la condition juridique des étrangers en Egypte (J. d. dr. int. priv. No. III—IV). — Leboucq, P. De la réhabilitation pénale en droit international (J. d. dr. int. priv. N-os III—IV). — Lémonon, Ern. De la condition juridique des „Heimathlosen" ou „Sans Patrie" en France (J. d. dr. int. priv. N-os III—IV). — Plosz. Die Förderung des internationalen Rechtsverkehrs durch die mitteleuropäischen Wirtschaftsvereine. (D. J.-Z. 8). — Politis, N. L'avenir de la médiation (R. gén. d. Dr. Int. Publ. No. 2). — Reille, P. Deuxième Congrès International pour la répression des fraudes (Ann. d'hyg. publ. No. 5). — Ruzé, R. La conférence navale de Londres (4 décembre 1908—26 février 1909) (R. crit. d. lég. No. 4). — Weiss, A. L'arbitrage de 1909 entre la Bolivie et le Pérou (R. gén. d. Dr. Int. Publ. No. 2).

VII.

Statistika.

Закъ, С. **Статистическій ежегодникъ соціально-политическихъ таблицъ всѣхъ странъ міра. Годж третій. 1909—1910 гг. ц. 1 р. 10 к. — Сборникъ статистическихъ свѣдѣній о горнозаводской промышленности Россіи въ 1907 г. Составленъ по оффиціальнымъ даннымъ подъ ред. И. Попова. Спб. 1910 г. — Статистическій ежегодникъ Московской губерніи за 1909 г. Москва. 1910 г. — Чупровъ, А. Выборочное изслѣдованіе. Изъ дбласти новыхъ теченій въ теоретической статистикѣ. Москва. 1910 г.**

Ворткевичъ, В. Задачи и концентраціи статистики (Ж. М. Н. Пр., Февр.). — Некрасовъ, П. Статистическія концентраціи и свободная причиная свѣзь (Ж. М. Н. Пр., май).

Ergebnisse der Säuglingsfürsorge. Hersg. v. A. Keller. 5 Hft. Neumann, H., Prof. Aus der Berliner Säuglingsfürsorge. Wien. M. 3.50. — Julin, Armand. Précis du cours de statistique générale et appliquée. 2-ième

Digitized by Google

édition. Bruxelles. fr. 4. — Statistik des Deutschen Reichs. Hrsg. v. kaiserl. stat. Amte. 239 Bd. Streiks und Aussperrungen im J. 1909. Berlin.

Levasseur, M. Statistique quinquennale de l'enseignement primaire (Séanc. d. l'Acad., Mai). — Wassermann, R. Wandlungen der Ansichten über Wesen und Zweck der Kriminalstatistik (G.-S. Bd. 76, Hft. 1—3).

VIII.

Sbirke zakona, sudskih i upravnih rješidaba, izvješća o zasjedanjima i djelatnosti društva i udruga.

Бертгольдтъ, Г. Сборникъ рѣшеній гражданскаго кассаціоннаго департемента Правительствующаго Сената по дѣламъ о духовныхъ завѣщаніяхъ за 1904—1908 гг. 1910 г. ц. 1 р. 50 к. — Васильевичъ, С. Титулованные роды Россійской Имперіи. Опытъ подробнаго перечисленія всѣхъ титулованныхъ россійскихъ дворянскихъ фамилій, съ указаніемъ происхожденія каждой фамиліи, а также времени полученія титула и утвержденія въ немъ. Спб. — Виноградовъ, Л. Наемъ квартиръ и иныхъ помѣщеній. Сборникъ законовъ, съ разъясн. Правит. Сената по 1 апрѣля 1910 г. М. ц. 1 р. 70 к. — Вишняковъ, Н. Временныя правила о судѣ общества офицеровъ и классныхъ чиновъ интендантскаго вѣдомства. Спб. ц. 35 к. — Волковъ, В. Дѣйсвующія статьи Уголовнаго Уложенія, Высочайше утвержденнаго 22 марта 1903 года, съ разъясненіями Правительствующаго Сената. Спб. ц. 1 р. — Волковъ, Н. Законы о полиціи. Законы административные. Положенія о судебно-слѣдственныхъ и исполнительныхъ дѣйствіяхъ чиновъ полиціи. Со всѣми относящимися къ этому предмету узаконеніями. Москва. ц. 3 р. 50 к. — Дмитріевъ, Н. Сборникъ циркуляровъ М—ва Финансовъ Казеннымъ Палатамъ, Казначействамъ и Податнымъ Инспекторамъ за 1909 г. Вып. 8. Спб. ц. 3 р. 50 к. — Добкевичъ, П. Пособіе чинамъ полиціи, какъ производить протоколы (образцы). Симбирскъ. ц. 1 р. 30 к. — Жеребцовъ. Таблица подсудности уголовныхъ дѣлъ. Саратовъ. — Залеманъ, Н. Лѣсной уставъ. Т. VIII., ч. I Св. Зак., съ разясненіями. Спб. ц. 4 р. — Кузнецовъ, Н. Систематическій сводъ указовъ Прав. Сената, послѣдовавшихъ по земскимъ дѣламъ. Т. VI. Спб. ц. 2 р. 50 к. — Левитскій, С. Сборникъ постановленій Олонецкаго Губернскаго Земскаго Собранія сессій 1901—1909 гг. Петрозаводскъ. — Муромцевъ. С. Статьи и рѣчи. Вып. I. Некрологи, привѣтствія,

Digitized by Google

воспоминанія (1878—1910 г.). Москва. ц. 50 коп. — Мышъ, М. Положеніе о земскихъ учрежденіяхъ 12 іюня 1890 г. съ относящимися къ нему узаконеніями и правит. разъясн. Изд. 5. доп. Т. I. Спб. ц. 5 р. 50 к. — Назаровъ, Д. и Сабакинъ, Л. Уставъ Лѣсной съ прод. 1906 и 1908 г. и разъясн. Прав. Сената 2 тома. Спб. ц. 7 р. — Недошивинъ, А. Полный сводъ узаконеній, разъясненій и распоряженій Правительства по государственному промысловому налогу. Положеніе о государственномъ промысловомъ налогѣ. Москва. ц. 4 р. — Новиковъ, В. и Постоловскій Д. Законы Уголовные (Св. Зак. т. XV, изд. 1885 г. по прод. 1906 и 1908 г. съ позднѣйшими узаконеніями) Спб. ц. 1 р. 25 коп. — Нолькенъ, А. бар. Высочайше утвержденный 27-го мая 1902 г. Уставъ о векселяхъ. Практическое руководство. Спб. — Носенко, Д. Вексельные уставы 1902 и 1893 гг. Съ разъясненіями. Спб. ц. 2 р. 50 к. — Нюренбергъ, А. Сводъ Законовъ Россійской Имперіи. Томы XIII—XVI. М. — Отчетъ совѣта присяжныхъ повѣренныхъ при Спб. суд. палатѣ за сорокъ четвертый годъ. Спб. ц. 1 р. 50 к. — Роговинъ, Л. Уставъ о паспортахъ (св. зак. т. XIV изд. 1903 г. по прод. 1906 и 1908 г.). — Спб. ц. 1 р. 50 к. — Сборникъ циркуляровъ, распоряженій и разъясненій по учрежденію попечительствъ о народной трезвости. Часть IV. Спб. — Труды Перваго Всероссійскаго Съѣзда фабричныхъ врачей и представителей фабрично-заводской промышленности. Подъ ред. д-ра Д. И. Орлова. Томъ I. и II. Москва. 1910 г. ц. 4 р. за оба тома. — Яковлевъ Н. Словарь юридическихъ опредѣленій, составленный по курсамъ, принятымъ въ С.-Петербургскомъ Университетѣ. Спб. ц. 85 к. — Цвѣтковъ, И. Практика Прав. Сен. по Гражданскому и Общему Собранію 1-го, 2-го и Кассац. Д—товъ за 1901—1908 гг. Спб. ц. 2 р.

Annuaire de l'administration pénitentiaire (1 janvier 1910.). Melun. — Annuaire de législation étrangère publié par la S ciéé de législation comparée, contenant le texte des principales loi votées dans les pays étrangers en 1907. 2-e série. 7-e année. Paris 1908. Fr. 18. — Böhm H. Das kgl. sächs. Stempelsteuergesetz v. 12. I. 1909, nebst den dazu gehörigen Ausführungsbestimmungen. Handausgabe mit Erläterungen. 1 Bd. Leipzig. M. 8.75. — Böttger, H. Die preussischen Apothekengesetze mit Einschluss der reichsgesetzlichen Bestimmungen über den Betrieb des Apothekergewerbes. Unter Mitwirkung von C. Urban hg. und erläutert. 4 Aufl. Berlin. M. 6. — Doenecke, O. Sachregister zu dem Branntweinsteuergesetze vom 15. 7. 1909 und den vom undesrate dazu erlassenen Ausführungsbestimmungen. Berlin. M. 2.50. — Entscheidungen des Reichsgerichts in Zivilsachen. N.F. 22 Bd., 2. Heft.). — Entscheidungen des Reichs-

Digitized by Google

militärgerichts. 13. Bd. Berlin. M. 5.50. — Ergänzungsbestimmungen zu den neuen japanischen Gesetzen betr. den Schutz des gewerblichen Eigentums. Uebers. v. K. Vogt. Iokohama. — Finger, C. RG. gegen den unlauteren Wettbewerb v. 7. VI. 1909. Berlin. M. 11; geb. M. 13. — Förster, A. Die Zivilprozessordnung für das deutsche Reich. 3. Aufl. In vollständiger Neubearbeitung von R. Kann. 1 Bd. 1 Lief. Berlin. M. 2. — Freudenthal, H. Zivilprozessordnung in der Fassung der Bekanntmachung v. 20. Mai 1898 und der Gesetze von 5. Juni 1905 u. 1. Juni 1909, nebst dem Einführungsgesetz. Handausgabe mit Erläuterungen. 3 Aufl. 2. Teil. München. — Geller, L. Die Praxis des Obersten Gerichtshofs. Sammlung der oberstgerichtl. Entscheidungen aus den Gebieten des bürgerlichen Rechts usw. Unter Mitwirkung von H. Jolles u. J. P. Geller hg. 11 Bd Wien. M. 12. — Geller, L. Bosnisch-Hercegovinische Verfassungs- u. politische Grundgesetze. Wien. — Hahn, K. Gesetz über die allgemeine Landesverwaltung v. 30. 7. 1883 nebst Gesetz. v. 27. 4. 1885, Verordnungen v. 28. 5. 1890 u. 9. 8. 1892. Gesetz über die Zuständigkeit des Verwaltungs- u. Verwaltungsgerichtsbehörden v. 1. 8. 1883. Mit Anmerkungen versehen. 6 Aufl. Berlin. M. 2.25. — Henschel, A. Bankgesetz v. 14. 3. 1875 nebst den Novellen v. 18. 12. 1889, 7. 6. 1899 u. 1. 6. 1909, sowie dem Statut der Reichsbank. Erläuternde Ausgabe. Berlin. M. 4. — Isaac, M. Das Reichsgesetz über den Verkehr mit Kraftfahrzeugen v. 3. 5. 1909. Vortrag (Veröffentlichungend. Berliner Anwalt-Vereins. H. 24) Berlin. M. 1. — Jolles, H. u. Geller P. Judikatenbuch und Spruchrepertorium des Obersten Gerichtshofs. Sammlung sämtlicher seit deren Anlegung bis Ende 1909 eingetragenen Ents scheidungen u. Beschlüsse. Wien. — Katechismus der österr. Staatsverfassung. 8. Aufl. Wien. M. 1.70. — Kelue, W. An Epitome of Leading Cases in Equity. 2nd. ed. sh. 6. — Marsan, A. Répertoire des lois, décrets, ordonnances, arr tés ministériels, décisions, instructions et circulaires concernant les consignations judiciaires et administratives. Peris. fr. 12. — Maxhue. Guide pratique pour la détérmination des rentes en cas d'accidents oculaires. Maloine. fr. 6. — Merzbacher, S. Gebührenordnung für Rechtsanwälte in der Fassung v. 20. 5. 1898 und der Novelle v. 1. 6. 1909, nebst einschl. Bestimmungen des GKG. erläutert. 2. Aufl. München. M. 3.50. — Meyn, E. Generalregister zum 61 bis 70 Bande der Entscheidungen d. Reichsgerichts in Zivilsachen. Leipzig. M. 10. — Pichon, L. Le Code de la guillotine. Recueil complet de documents concernant l'application de la peine de mort en France et les exécuteurs des hautes oeuvres. Nancy. — Poirier, A. Memento de police à l'usage des différents officiers de police judiciaire, officiers du ministère public des tribunaux de simple police etc. Paris. fr. 6. — Ritmann, O. Das deutsche Gerichtskostengesetz vom 18. 6. 1878 in der vom 1. 4. 1910. ab gültigen Fassung. Handausgabe mit Erläuterungen. Mannheim. M. 1.60. — Sammlung von Versicherungsbedingungen deutscher Versicherungsanstalten, hg. von dem deutschen Verein für Versicherungs-Wissenschaft. 3 Teil: Transport-Versicherung, Hagel-Versicherung. Berlin. M. 4. — Sammlung Schweizerischer Rechtsquellen. Hrsg. auf Veranstellg. d. Schweizer. Juristenvereins. XVr. Abtlgn. Die Rechtsquellen des Kantons Aargau. Aargau. M. 12. — Schmidt, R. Malzaufschlaggesetz für das Kgr. Bayern v. 18. 3. 1910. Textausg. mit An-

Digitized by Google

merkgn. München. M. 1.50. — Schlegelberger, T. Das Gerichtsverfassungsgesetz nebst Einführungsgesetz in der v. 1. 4. 1910 ab gültigen Fassung unter besonderer Berücksichtigung der preuss. Ausführungsbestimmungen und der preuss. Justizverwaltung. Berlin. M. 4. — Skonietzki, D. u. Gelpeke, M. Zivilprozessordnung und Gerichtsverfassungsgesetz f. d. D. R. nebst den Einführungsgesetzen und den preuss. Ausführungsgesetzen in Verbindung mit W. Kraemer erläutert. 5 Lief. Berlin. M. 3. — Struckmann, J. u. Koch, R. Die Zivilprozessordnung f. d. D. R. nebst den auf den Zivilprozess bez. Bestimmungen des GVG.-und den Einf. Gesetzen. In der Fassung v. 20. 5. 1898. und der Novelle von 1905 und 1909. Kommentar unter Mitwirkung von K. Rasch, P. Koll, J. Flechtheim. 9 Aufl. Berlin. M. 26. — Sydow, R. Zivilprozessordnung und Gerichtsverfassungsgesetz in der vom 1. April 1910 ab geltenden Fassung herausgeg. mit Anmerkungen, Fortgeführt von L. Busch. 12 Aufl. Berlin. M. 6.50. — Waldeck. Automobilgesetz. Berlin. Geb. M. 5. — Waldeck, H. Gesetz über den Verkehr mit Kraftfahrzeugen vom 3. 5. 1909, nebst der Verordnung des Bundesrats über den Verkehr mit Kraftfahrzeugen vom 3. 2. 1910. Erläutert. Berlin. M. 5. — Weissler, A. Reichs-Archiv. Sammlung des gesamten Reichsrechts in seiner heute gültigen Gestalt. VI Bd. 5. Schlussliefg. v. Bd. VI. Leipzig. — Wohlers, W. Das Reichsgesetz über den Unterstützungswohnsitz in der Fassung der Novelle vom 30. 5. 1908 erläutert nach den Entscheidungen des Bundesamts für das Heimatwesen. 12 Aufl. bearb. von J. Krech. Berlin. M. 6.

Mjesečna skupština „Pravničkoga družtva“ u Zagrebu.

Dne 9. jula o. g. održana je redovita mjesečna skupština pravničkoga družtva, kojoj je predsjedao družtveni predsjednik dr. Franjo J. Spevec. U toj je skupštini predavao društveni član g. Ivan Galić o temi: „Zastupanje crkvene imovine po kr. državnom nadodvjetničtvu“.

Pošto ovo zanimivo i lijepo obradjeno predavanje donosimo na drugom mjestu ovoga broja „Mjesečnika“ u cielosti, ne ćemo ovdje navadjati glavnih njegovih misli, već upućujemo čitaoce na samo predavanje.

Skupština bijaše znatno bolje posjećena od zadnje, te su prisutni članovi društveni predavanje pomno pratili i na koncu sa Živio! pozdravili predavača, a predsjednik mu napose u ime društva zahvalio na ovom sa tolikom pomnjom izradjenom predavanju.

Digitized by Google

VIESTNIK.

† Ivan vitez Trnski. Dne 30. lipnja o. g. upravo na stotu obljetnicu rodjenja Vrazova zaklopio je za uviek svoje blage oči posljednji izdanak velike ilirske plejade. Srušio se hrast, koji je preko deset decenija prkosio buri i oluji, koja je zahvatala narod gotovo cieli jedan viek. I povalio se upravo u danima posvemašnje tišine. U zavjetrini polazi Trnski u grobnicu svojih drugova, od kojih ga mnogi ondje već pola vieka čekaju.

Trnski je bio pitoma duša, koja je u svim razdobljima narodno-prosvjetnoga nastojanja stajala spremna, da pomogne i podstakne. Bio je najsjajniji primjer skromnog i uzornog otačbeničtva. Izpunio je četiri odlomka hrvatske kulturne evolucije. Iz vremenâ ilirskog entuzijazma prešao je u epohu crnog absolutizma, nalazeći se kao jedan od najneumornijih radnika o bok Mirka Bogovića. Kad su već gotovo svi bili klonuli, on je sjedio noću uz sitnu luč, pa prevodio i pjevao za „Neven", da održi budnu sviest. I tek što se stropoštao absolutizam, izlazi prva knjiga njegovih „Kriesnica", najznačajnijih pjesmica Ivana Trnskoga, kojima je osvajao ženski elemenat za narodnu ideju. Iz elegičnosti ilirskih pisaca izlazi Trnski, donoseći nove tonove i izvijajući zvukove ljubavi i harmonije. Ženska omladina, koja se bila priljubila germanskom geniju, ponovno je lirikom velikoga pokojnika povraćena narodu, da mu radja i odgaja sinove dorasle narodnoj misiji. I kad je s „Viencem" g. 1869. osvanulo novo razdoblje hrvatske prosvjete, našao se i opet Trnski medju pokretačima, kumujući listu i dajući mu krstno ime. Sjedio je i u kazališnim odborima, a sudjelovao je i u preporodu „Matičinu", sjedeći neko vrieme i na pročelničkoj stolici družtvenoj. Napokon, kad je nastupila posljednja faza našega književnoga razvitka s osnutkom „Družtva hrvatskih književnika", i opet je Trnskome bilo sudjeno, da se stavi na čelo družtvu i da nekoliko godina predsieda najmladjoj generaciji, utišavajući strasti i svodeći nahujalu omladinu na pravu mjeru.

Kroz cieli mnogogodišnji rad Ivana Trnskoga razabire se njegova osnovna crta, ili — kako bi Taine rekao — „faculté maitresse". Bio je u svojoj suštini didaktik, filolog i korektor. U ono doba, gdje je svaki književnik morao sve biti, i gdje su se prvi trudbenici borili s elementarnim poteškoćama odabranog štokavskog narječja, bio je Trnski jedan od prvaka i najboljih poznavača jezika. On je to sâm pred sobom dugo krio, kao da se stidio, da javno zamieni Muzino krilo s prozaičnom korektorskom pisaljkom. Ali je konačno osnovna njegova crta u akademskom njegovom prinosu elementarno izbila na javu. I to mu nipošto ne umanjuje ogromnih zasluga. Što više, pjesniku Trnskome može poslužiti samo na veću diku, da je odmah u prvi kraj shvatio narodne potrebe s prave strane. On je učio i Vraza i Preradovića hrvatskome jeziku i pjesničkome metru, a Dragojli Jarnevićevoj upravo je turio pero u ruke. Još kao gimnazijalca uveli su ga Gaj i Rakovac u svoje kolo, pribavljajući mu knjige starih

Digitized by Google

dubrovačkih pisaca, za što im se on odužio, izpravljajući njihove članke za „Novine".

U istom pogledu bio je Trnski otac hrvatske prozodije i metrike. Oborio je Tkalčevićevu latinsku teoriju i akcentu izvojštio jedino i neoborivo pravo. Još nam je svima u svježoj uspomeni njegova gigantska borba za pravo hrvatskog energičnog i odredjenog akcenta. Nije tu bilo popuštanja, jer je pjesnik u dubini svoje duše osjećao, da brani čistoću i ponos narodnoga govora. Kako je sam Trnski robovao svome naučnom uvjerenju, najbolji će biti dokaz, što je Schillerovo „Zvono" — triput prevodio, dotjerajući ga prema načelima, koja je sâm odsjekao. Pa i veliko Puškinovo remek-djelo „Onjegina" ponovno je preradjivao, da udovolji svom metričkom uvjerenju.

Sve su to dokazi o neobičnoj književnoj energiji velikoga pokojnika, koji je žrtvovao dragocjeno svoje vrieme, da izvojšti sebi i svome pjesničkom pokoljenju principe, koje bi za njih zapravo trebali bili drugi stručnjaci izvojštiti.

Trnski kao pjesnik u mnogom se podudara sa Šulekom kao političarom i prirodoznancem. Njihove se osnovne crte nekako prikrivaju i ne uvažavaju, kako bi trebalo. A bili su specijaliste u poznavanju narodnoga govora. Šulekov rječnik još je i sada jedno od najznamenitijih naših leksikografskih radnja pored akademijskoga i Broz-Ivekovićeva. A njegove jezikoslovne i polemičko-filološke radnje spominjat će se, kad mu se prirodoslovna crta bude već sasvim iztrla. Preko „zamjeranih im osebina" preći će se s vremenom lako i bez boli, a ono, što je na njima zaista neprolazno, izbiti će reljefno na vidik, i oni će biti slavljeni — doduše s drugoga stajališta — ali im tu konačno utvrdjenu slavu nitko i nikada ne će oduzeti.

Trnski je u svojoj pjesničkoj karijeri bio didaktik. Za svaku je pjesmicu očito znao, zašto je piše. Tendencija je to u najplemenitijem obliku. Pa ni „Kriesnice", koje je namienio „kćerkama Juga": Hrvaticama, Srbkinjama i Slovenkama, nisu bez rodoljubne tendencije. Slaveći svoju dragu, želio je, da u svim kćerkama Juga probudi rodoljublje, čestitost i druge vrline, po kojima bi mogle postati angjelima svoga roda. To pjesnik i sâm kazuje u pojedinim „Kriesnicama", a u prvoj knjizi svojih sakupljenih djela (g. 1881.) očituje, da ga je na pjevanje „Kriesnicâ" potakao dr. Josip Vranicani, koji mu je često govorio, kako bi trebalo ljubavnim pjesmama osvojiti krasotice za hrvatsku knjigu i kako bi ovakve pjesmice morale biti lako shvatljive i narodnoga kroja, a u drugu ruku opet zamamljive svojom novošću i živahnošću. Takvoga se posla mogao latiti samo čovjek, u koga imade dovoljno pjesničkoga nadahnuća i koji je osobito vješt svim tajnama stihotvorstva. Trnski je bio takav čovjek, pa je u ovim pjesmama doista i uspio. One su izpisivane iz duše, izvorne su od jednoga kraja do drugoga, te se ni u kojem djelu ne ogleda individualnost pjesnikova kao upravo ovdje. Didaktična se crta nahodi i u epskim pjesmama pokojnoga Trnskoga. Svoj njegovoj poeziji uviek je smjer patriotičan, a značajno je, da je pjesnik i u kasnija vremena, uz razne miene političkog života narodnoga, sačuvao bitnu crtu ilirske poezije — vedri optimizam. Njegova je pjesma uviek s o k o l i l a.

Digitized by Google

Trnski nije pisao za književne gourmande i moderniste. Na srcu je uviek imao srednje i niže slojeve. On u svom književnom nastojanju ne leti — kako je nekada rekao pokojni Šrepel — poput orla nebu pod oblake, nego se drži kao lastavica domaćeg krova. Tome će valjda biti najrječitiji dokaz Preradovićevo „Suho drvo" i „Odziv" Trnskoga. Obojica su lirici, ali kolika razlika u osnovnom shvaćanju svieta i života! Preradovića zanosi nemirno čuvstvo u tamne krugove najviših životnih i ljudskih problema, pa ne nalazeći odgovora drugdje, traži ga i nalazi u spiritiumu. Trnski se drži više zemlje, pa jer po ćudi i po uvjerenju nije bio sklon odviše popuštati uzde pojedinačkim težnjama srca i uma, nego videći, kako nam je dobri narod još zaostao u kulturi, silazi on k narodu, nastoji proniknuti u njegovu dušu, te mu njegovim načinom i njegovim izrazom protumačiti životne ciljeve i uputiti ga na dobro i na usavršavanje.

Jamačno nije puki slučaj, što u Preradovića nema humora, dok mu je Trnski otvorio dosta prostrano polje i u poeziji i u prozi. Trnski je narodni, gotovo pučki učitelj, koji umije gorku zbilju zasladiti šećerom šale. Nježna njegova duša nije poznavala ratobornosti. Trnski je bio pjesnik mira, sklada i ljubavi. Već iz same filantropije nastojao je da utaži ranu, koja peče naš narodni organizam poradi vjerskoga razdora. Zanimljiv je i način, kojim je Trnski vidao narodne rane. On se nije laćao odmah noža, da jednim mahom izsiječe ranu, nego kao Samaritanac postupao je blago; više je nagovarao, nego korio; volio se šaliti, nego li razljutiti.

Bio je pedagog narodni. Nije bilo toga polja, na kojemu nije zasukao rukave, da doprinese svoj prinos. U tom radu vodila ga je svietla misao, da dade narodu što više biranog štiva. Nije zazirao ni od zagonetaka i prigodnicâ, kojih je jamačno najviše od svih hrvatskih pisaca napisao. Da primami najšire krugove narodne na čitanje, bio bi voljan početi čak s alfabetom. Zato mu neke stvari mogu i djeca razumievati. Bio je i sâm „Učitelj Dobrašin".

Kad je dozorila misao, da se biser hrvatske prirodne krasote — Plitvička jezera — popularizuju i da se na posjećivanje ovih krasota privuku indolentni domaći krugovi, našao se Trnski medju prvim trudbenicima i za ovu vrstu narodnoga rada. Posljednjih desetak godina upravo je na Jezerima udario tabor za svoj ljetni odmor, da ondje piše („Jezerkinje") i odande razašilje plamene pozive Hrvatima, neka ne zapostavljaju svoje prirodne krasote tudjima.

Gdjegod je mogao, bio je radnik i lučonoša. U tom bi zaista imao da postane uzornik mladjega naraštaja. U našoj prošlosti nema čovjeka, koji bi se mogao uporediti s Trnskim u neumornosti i dugotrajnosti rodoljubnoga rada. I sada, kad su njegove dobroćudne oči ugasnule, a trudoljubiva desnica klonula, ne smije biti rodoljuba i Hrvata, koji mu s drhtajem u srcu ne bi uzkliknuo: Vječni Ti pokoj, pošteni trudbeniče! Našao naselja medju svojim velikim drugovima, koji su nam dali sve, što imamo: preporodjenu sviest, književnost i uzkrslo hrvatstvo.

Slava Ivanu Trnskome!

Ivan Trnski rodio se dne 1. svibnja 1819. u Rači od otca krajiškoga učitelja. Izgubio je rano roditelje, te bio primljen u zagrebačko sirotište.

Digitized by Google

On je sjajno napredovao u naucima. Još kao djak upozna se s Gajem i Rakovcem, te priobći 11. travnja 1835. u „Danici" svoj prvi sastavak. Svršivši gimnaziju, dobio je podporu krajiške vlade, da se naobrazi za upravnog činovnika u Krajini. Došao je u upravni tečaj u Gradac, gdje se upoznao sa slovenskim prvacima i s Vrazom, te počeo pjesnikovati. Od godine 1841. služio je kod uprave II. banske pukovnije u Petrinji, zatim u Glini i Maji. Na tim se je mjestima upoznao s pukovnikom Jelačićem, kasnijim banom, i Josipom Maričem. Godine 1850. posta nadporučnikom, dodje na Preradovićevu preporuku u Zagreb, 1854. opet u Glinu, 1858. u Mitrovicu i Bielu Crkvu, gdje je postao kapetanom. God. 1860. dodje kao pukov. izvjestitelj u Karlovac k slunjskoj pukovniji. Tu je izpjevao svoje „Kriesnice". Slunjani ga poslaše 1865. u hrvatski sabor. God. 1867. imenovan je podpukovnikom, a 1869. pukovnikom, kad je uz Gablenza bio u kraljevoj pratnji po Hrvatskoj.

Kao poglavar krajiškog upravnog odsjeka stekao je velikih zasluga i perom i djelom. Kad je 1871. razvojačena vojna krajina varaždinska, imenovan je Trnski prvim velikim županom nove županije bjelovarske, koju je uzorno uredio. Već god. 1872. vrati se u Zagreb k vojnom odsjeku, gdje je stekao zasluga za razna krajiška pitanja, osobito za regulaciju Save i za razvlastbu krajiške željeznice. Dne 1. prosinca 1885. prešao je u mir i od tada živio samo knjizi i kulturi.

Iz sretnog braka pjesnikovog, što ga je sklopio 7. srpnja 1850. s Vilelminom Lavrićevom u Istri, rodilo mu se osam sinova i jedna kći, od kojih su danas još na životu samo dva sina i kći. Od 8. srpnja 1886. bio je udovac.

Književni rad Trnskoga izpunjava čitav njegov život od rane mladosti do smrti. O njegovim književnim radovima izrečen je sud u našoj akademiji, kad se je lani slavila njegova devedesetgodišnjica.

Trnski je bio član svih naših prosvjetnih družtava, a nekima predsjednik i pravi osnivač. Sve političke i sve književne stranke gledale su u njega s pietetom, a cieli narod poštivao je u njem uzor radnika, značaja i poštenjaka. Zato je i žalost za njim obćenita i iskrena. „N a r. N o v."

Dne 2. srpnja o. g. poslije podne predani su materi zemlji smrtni ostanci posljednjega od Iliraca Ivana viteza Trnskoga, uz sveopće saučešće naroda. Već oko 4 sata počeli su se pred kućom žalosti sakupljati štovatelji pokojnika i reprezentanti raznih korporacija, da iskažu posljednju počast Nestoru hrvatskih književnika.

Točno u 5 sati dignut je bio lies sa odra i prenešen na kola, gdje je blagoslovljen. Crkvene obrede je obavljao iz poštovanja prema sijedome pjesniku preč. gosp. kanonik dr. Ante B a u e r uz veliku asistenciju i uz pjevanje kleričkoga zbora družtva „Vijenac".

Nakon što su bili dovršeni crkveni obredi, uzeo je riječ prof. Krsto P a v l e t i ć, podpredsjednik „Matice Hrvatske", koji je u ime svih kulturnih družtava progovorio:

Žalobni zbore!

I posljednja se ugasila luč preporodne nam prosvjete; i posljednja iščezava sa vidika blistava zvijezda, zvijezda sjajnog neba ilirskoga — I v a n vitez T r n s k i.

Digitized by Google

I Tebe je, viteže na sablji i peru, i Tebe je pokosila nemilica vječna, Tebe, koji si opjevao smrt mnogih junaka, mnogih dobrotvora, mnogih drugova i družica. Sabljom joj se nisi mogao odbraniti, ali si joj se tankim perom svojim otrgao, jer si ispisao knjigu života svoga neumrlim djelima bistrog uma i dobrog srca svoga.

I tu dragocjenu knjigu treba da čitati znamo, ako hoćemo da Ti pravu počast damo i spomen dragi podignemo:

Mladi t r n i ć rascvao se ružicama i sipao ih mirisne neprestance na sve kraje domovine, da okrepe, da opoje, da zanesu; ali gdje je trebalo, znao je t r n žicnuti i bockalicom satire svoje.

Srce njegovo puno domoljubnog žara još više rasplamti ljubav djevojačka — i ono sipa varnice i kreše „krijesnice", da lako upaljivom gradjom ljubavi razgori svetu vatru rodoljublja u srcima krasoticâ, jer je kao duboki poznavač bića narodnoga njih držao temeljnim i ugalnim kamenjem općega nam napretka. Kakve su nam majke, takve će biti kćeri i sinovi; kakva je porodica, takva i općina; kakve općine, takva i čitava domovina. Kakvi su pojedinci, takva je i cjelina.

A pokojnik se brinuo i za pojedince i za društva, za sve staleže i za čitavu Hrvatsku, a široka vidika nije zaboravio ni braću Slovence i Srbe. On je pjevao i djaku i mornaru, vojniku i težaku, svakomu, koga je valjalo osvješćivati ili sokoliti, razveseljivati ili koriti; što više i k sitnoj se djeci kao pronicav pedagog narodni snizivao i skladao im pjesmice i zagonetke krasne. A to je svojstvo visoka uma i zlatna srca. S njegovom će pjesmom djačad oštriti umove u školi i plemeniti srca, s njegovom će pjesmom težak oštriti kosu, vojnik oštriti mač i srtati u boj za dom, s njegovom će pjesmom mornar razapinjati jedra u tudjini i misliti na domaći prag .. Kano što radij u spinteriskopu izgara u milijune helijevih iskara, i on tako prijegoran neštedice rasipava iskrice svoga uma, svoga srca, da svagdje posvijetli, da svagdje ugrije, gdje treba. On je svoj lijepi, veliki talenat raskovao u sitniji i krupniji novac i podavao sirotinji hrvatskoj kadgod i gdjegod je nužda bila.

Sav je vijek njegov bila jedna pjesma, pjesma rada i mara, čas poletna popijevka, čas zanosna budnica, trublja domovinska, čas ozbiljna pouka il vesela šala, čas bajna pričalica od starine.

On nije ugadjao književnim sladokuscima, a nije valjda ni htio, već je gledao gladne i žedne nahraniti i napojiti, da njime okrepljeni uzmognu finije poslastice uživati i sami ih praviti za druge bez ikake zavisti njegove.

Lako je bilo Goethe-u negojiti zavisti spram Šilera, kad je osjećao svoju snagu, ali je bilo teže pokojniku poglédajući nad sobom mladjeg druga svog Prerada ... Pa ipak ga je na rad „bez zavisti nuko ... „Tko je krilat, nek se visi, luč nam iza noći duge!" Divan primjer današnjemu naraštaju.

Ali nije pokojnik samo pjesme pjevao, lijepa načela drugim propovijedao, a sam da ih se nije držao, kako je to kod nas Hrvata već u običaj prešlo; nije on sipao zamamne ideje i time mislio, da je ispunio svoju dužnost. Ne, ne! za izmišljanje ideja najuzvišenijih i govora najumnijih nismo mi Hrvati nikad u neprilici, ali provoditi ih u djelo, to svojstvo nam nije tako prirodjeno. A starac je ovaj uz pjesmu toplog i mekog srca svoga imao i tvrdu željeznu volju, da pretvori u čin svoje misli, d a s e n e ž a c a d o-

Digitized by Google

sadna posla i teške muke za svoj narod. Zrno do zrna, kamen do kamena slagao neumoran, a nije čekao romantičku kaku zgodu, gdje će jednim zamašajem srubiti glavu neprijatelju Hrvatske. Lakše je u časovitome zanosu i glavu svoju ponuditi na žrtvenik otadžbine, nego za nju dugu mučiti muku svakidanju, pa i puno manju od gubitka glave.

„Dobar pastir jer što kaže inom, I sam svojim potvrdjuje činom".

Njegove su riječi, njegove su pjesme u potpunom skladu sa životom i djelima njegovim. Starac nas je učio dosljednosti i značaja, a to su rijetke ptice u hrvatskim lugovima. Teže je, teže sebe sama izgraditi nego blistati velikim umom i prezirati krepost. Radi dosljednosti načela svojih i rada pjesnik je i stradao i u istragu bačen, ali je ostao nepokolebljiv, kano i tada, kad je „Zatočniku" utočišta dao, kad je volio u mir, nego se iznevjeriti načelima, kojima se zavjetovao u plamenoj pjesmi „Kletva peru pjesnikovu". Toj je pjesmi ostao dosljedan do zadnjega daha, dosljedan na čelima napretka i usavršivanja svoga i narodnoga.

Ali kao kruna i sjajan završetak knjige žića pjesnikova jest postignuće svoje lične, osim moralne još i materijalne samostalnosti. Poštenim je radom svojim, štednjom svojom znao steći sebi krov nad glavom, po tom ličnu slobodu i samostalnost. Zoran primjer, glasan poklič svima nama, a osobito domovinskim prvacima, da nam nema državne samostalnosti bez lične slobode u moralnom i materijalnome pogledu, pogotovo gdje neke ljude i financjalno neovisne zavodi kriva ambicija i odvraća od ideala naroda svoga.

Ej, da nam se već rodio za tu svrhu Mecenat ! Taj bi stigao slavu Štrosmajera i Žerjavića . . .

I tako je slavni pokojnik čitavim svojim radom pokazao očevu učiteljsku žicu, te postao učiteljem svega hrvatskoga naroda i u pjesmi i u prozi. Akademiji je plijevio jezik hrvatski od korovlja, hrvatskoj je književnosti otkrio slatkoću riječi hrvatske, zvučnost naglaska njena, blagoglasje stiha njena, društvu je hrv. književnika osamdeset-godišnji starac udario temelj i za krov mu se skrbio, učiteljstvu je i Svetojeronimskom društvu napisao „Učitelja Dobrašina" kao vademecum, kao krasnu potpubinu i upisao svoje ime u srca svih prosvjetnih radnika. A za pučku je prosvjetu uradio više od ikojega pisca, pjevačkim je društvima za budjenje pjevoljublja namaknuo pjesama kao malo koji pjesnik, „Matici Hrvatskoj" bio radilica pomna. — A što da nabrajam, ta svima svima i svugdje je pomagao ili prvi krčio . . . Na svim se njivama općega posla poznaju brazde marnog pluga njegova !

Tako treba da čitamo knjigu njegova života, koja nas uči veselu radu, ustrajnosti i dosljednosti, samostalnosti i slobodi.

Ivane Trnski !

Ti nisi bio samo za ures narodu svomu, da se Tobom gizda pred vanjskim svijetom već si mu bio još više na korist, na trajnu korist u, povojima nutarnjega preporoda.

Ti si skroman i nesebičan gorio na oltaru njegovu, ne žaleći i u pepeo se pretvoriti, samo da Tvoja domovina Hrvatska sjaje prema onoj

Digitized by Google

riječi Tvoga pobratima, koji Te odavna u svoj zagrljaj čeka i uz kojega će ime i Tvoje trajno sjati.

„Ne će, ne će imenu ti Spomen s tobom poginuti !"

Slava Ti, vječna slava !

Prisutni kliknuše na to: Slava mu ! Slava !

Za tim je stupila pred lijes gospodjica Zora Balokovi ć, učenica više djevojačke škole, koja prozbori:

O stani, — dok Ti rečem,
što ćute djeca mala:
Za tvoje drage pjesme
pjesniče mrtvi — — hvala !

O stani — da Ti rečem:
dok rod Tvoj kćeri ima
i pjesma će i spomen
Tvoj živjeti med njima !

O čekaj, — dok na lijes Tvoj
položim ruže ove;
sad podji, slavni sine,
kud majka vječna zove !

Za ove kratke dirljive pjesmice, izuštene iz malih nedužnih ustanaca, orosiše se mnogim prisutnima oči, a kada je dovršena bila ova pjesmica, kliknuše prisutni ponovno: Slava Trnskome !

Nakon toga odpjevalo je hrvatsko pjevačko družtvo „Kolo" tužaljku „Nad grobom" (Naroda slavnog), koju je sam pokojnik napisao, nakon česa je krenula žalobna povorka.

Na Mirogoju je lijes skinut sa kola i prenešen u arkadu ilirskih preporoditelja. Nad otvorenim grobom prozborio je na to u ime „Jugoslavenske akademije" njezin predsjednik presv. gosp. prof. Tade Smičiklas slijedeće:

Žalobni zbore ! Mili pokojniče .

Pred malo vremena mogosmo uzdignutim očima prema dobromu nebu zahvaljivati ocu nebeskomu, što nam dade gledati Tebe, mili pokojniče, zdrava i čila, kada si nadmašio godinama sve svoje slavne suborn.ke za preporod naroda hrvatskoga. Sada nam eto nemila smrt i Tebe uze. Tvoje smrtne ostanke donesosmo evo u ovaj hrvatski Pantheon sazdan od prijestolnice hrvatske našega bijeloga grada Zagreba Vama neumrlim našim preporoditeljima. Ti silaziš medju svoje drugove posljednji, jer si svih njih nadživio, a ploča, koja će se sada nad njima i nad Tobom zaklopiti, ne će se više nikada odklopiti, da počivate u miru i slavi, dok bude zahvalnoga Vama naroda hrvatskoga.

Ti si, mili pokojniče, od prvoga poteza Tvoga pera prije sedamdeset godina služio svomu narodu uvijek kao učitelj i apostol, a ne ima niti jed-

Digitized by Google

noga poteza Tvoga pera, koje ne bi jasno oglašivalo vjernu odanost prema rodu i domu hrvatskomu. Uživao si u milinju narodnoga jezika, koji će Tvojim slavnim pjesmama kao spomenik Tvoje krasne narodnom idejom prodahnute duše od roda u rod buditi i bodriti mladež hrvatsku, da što lijepšim jezikom iznosi tajne narodne duše hrvatske. Vjerovao si, da su hrvatske žene i majke srce naroda i njegove budućnosti, zato im Ti dade Tvoje „Krijesnice". Želio si, da stvoriš novoga modernoga Kačića — to znam od Tebe samoga — da narod hrvatski neprestano čuva spomen o junačtvu svojih junačkih djedova, zato nam ostavi svoga bana Berislavića i Anu Lovićevu.

Premili pokojniče! Ostavljaš u neizrecivoj tuzi Tvoju kćerku Zorku, najvjerniju čuvaricu Tvoga slavnoga života, Tvoje sinove i unučad, ostavljaš u žalosti i Jugoslavensku akademiju i sva naša prosvjetna družtva, koja za Tobom žale kao za ocem. Ali svi se mi tješimo, da nas ostavljaš kao ugodnik božji, koji nam ostavlja za uvijek djela, puna ljepote i milja, krijeposti, i dobrote. Ne ćemo To nikada zaboraviti. Slava Tebi Ivane Trnski! (Slava mu!)...

Nakon toga progovori u ime svih kulturnih družtava sveuč. prof. dr. Gjuro Šurmin, koji reče:

Žalobni zbore!

Ova raka otvorena je Benjaminu Iliraca, a sada Nestoru hrvatske knjige. Ivan Trnski je kao mladi dječak zašao u kolo svojih prijatelja ilirskih pokretača, preporoditelja hrvatske knjige, da se sada, kada su oni svi već davno mrtvi, vrati u njihovo kolo i da im javi, što se je sve u Hrvatskoj dogodilo kroz to doba.

Ivan Trnski nije zatezao, nije zapinjao, nego je podpirivao vatru rodoljublja, bodrio i poticao drugove na rad za domovinu.

Kao Nestoru otvara se posljednji puta ova raka bivšem Benjaminu ilirskih pokretača, a grob ovaj ne znači samo slavu, nego i borbu i tugu naših prvaka.

Posljednji puta se otvara ova raka, a vi, mili pokojnici, primite prah Vašeg Benjamina, neka vam on pripovijeda, što ste zajedno učinili za korist i procvat svoje domovine i roda svoga.

Trnski nije Vašu slavu kaljao, on ju je još i uzdizao medju nama i poticao nas na rad, da podjemo Vašim stopama.

Posljednji puta se ova raka zatvara, da primi u svoje ledeno krilo posljednjega Ilirca, kome budi slava. Slava Ivanu Trnskome! (Slava mu!)

Za tim je uzeo riječ inž. Kolar, koji se je sa pokojnikom oprostio u ime zajedničke im rodne općine Rača, položivši na lijes rukovjet poljskoga cvijeća iz rodnoga mjesta pokojnika.

Gradonačelnik Holjac preuzeo je u ime gradske općine glavnoga grada zemne ostanke pokojnika uz riječi:

Bolna i slomljena srca pristupam da ovršim dužnost, što ju dugujem sugradjaninu ovome, žalibože jednom od najuglednijih sugradjana. Hladna ova raka otvorila se je, da primi u sebe začastnoga gradjanina glavnog grada.

Digitized by Google

Sahranismo slavna muža, koji je sve svoje sile posvetio, da uzgoji narodnu svijest, koji je upozorivao na čuvanje i slavljenje materinskoga jezika, držeći se one svoga prijatelja Prerada:

Ljubi, rode, jezik preko svega
Za njeg živi, umiri za njega!

Sahranimo posljednjega Ilirca i apoštola narodnoga.

Ovo je posljednji puta, što je načelnik glavnoga grada dao otvoriti ovu raku, da primi Nestora neumrlih Ilira Ivana Trnskoga.

Glavni grad Hrvatske Zagreb na usta moja preuzima na sebe dužnost štititi i čuvati ovaj sveti grob. To je pantheon, u kojem su se sakupili Ilirci, a na koji ćemo hodočastiti, dok ne dodjemo do pobjede.

Slava Ivanu vitezu Trnskomu! (Slava mu!)

Nakon toga je hrvatsko pjevačko družtvo „Mladost" odpjevalo tužaljku St. Stražnickoga: „Zadnji zbogom!"

(P r e v i š n j a o d l i k o v a n j a.) Njegovo cesarsko i kraljevsko apostolsko Veličanstvo blagoizvoljelo je previšnjim riešenjem od 5. jula t. g. predsjedniku kr. hrvatsko-slavonsko-dalmatinskog banskog stola, Vladimiru M a ž u r a n i ć u, u priznanje njegovog mnogogodišnjeg uspješnog službovanja premilostivo podieliti komturni krst reda Franje Josipa sa zviezdom.

Njegovo cesarsko i kraljevsko apostolsko Veličanstvo blagoizvoljelo je previšnjim riešenjem od 26. juna 1910. umirovljenomu kr. sveučilištnomu profesoru, predsjedniku Jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti u Zagrebu, Tadiji S m i č i k l a s u, premilostivo podieliti austro ugarski počastni znak „Za umjetnost i znanost".

Njegovo cesarsko i kraljevsko apostolsko Veličanstvo blagoizvoljelo je previšnjim riešenjem od 30. juna t. g. viećniku stola sedmorice, Franji W e i n e r t u, prigodom njegova na vlastitu molbu uzsliedilog umirovljenja, a u priznanje njegova mnogogodišnjeg revnog i uspješnog službovanja, premilostivo podieliti viteški krst reda Leopoldova uz oprost pristojba.

(U B o s n i i H e r c e g o v i n i.) Njegovo car. i kralj. apostolsko Veličanstvo je previšnjom odlukom od 18. juna 1910. povodom zaključenog osnivanja gruntovnica u Bosni i Hercegovini blagoizvoljelo najmilostivije podieliti predstojniku odjelenja Adalbertu pl. S h e k u uz oprost pristojbe orden željezne krune II. razreda, dvorskom savjetniku dru. Ivanu Ž a r n o v s k o m uz oprost pristojbe viteški krst Leopoldova ordena, financijalnom savjetniku Ivanu B a b i ć u i sudskom tajniku Ivanu M ü l l e r u viteški krst ordena Franja Josipa, sudskim pristavima dru. Iliji B a d o v i n c u i Dragosavu M a t i ć u zlatan krst za zasluge sa krunom.

Njegovo car. i kralj. apostolsko Veličanstvo je previšnjom odlukom od 12. juna 1910. blagoizvoljelo najmilostivije podieliti šeriatskom sudiji

Digitized by Google

u šeriatskom sudu u Mostaru Naili ef. Uveisu povodom njegova premještenja u trajno stanje mira u znak priznanja njegova dugogodišnjeg i uspješnog djelovanja vitežki nišan ordena Franje Josipa.

Njegovo car. i kralj. apostolsko Veličanstvo je previšnjom odlukom od 2. jula 1910. blagoizvoljelo najmilostivije podieliti vladinu tajniku Stjepanu Matasiću povodom zamoljenog premještenja u trajno stanje mira naslov i karakter vladina savjetnika.

(Sa hrvatskog sveučilišta.) Ban kraljevina Hrvatske, Slavonije i Dalmacije obnašao je perovodju kr. hrv.-slav.-dalm. zemaljske vlade i privatnoga docenta, dra. Mladena Pliverića, imenovati članom izpitivačem kr. povjerenstva za III. teoretički sudstveni državni izpit.

(Imenovanja.) Ban kraljevina Hrvatske, Slavonije i Dalmacije obnašao je imenovati kr. županijskim komasacionim povjerenikom za područje županije ličko-krbavske Milana Sučevića, kr. kotarskog pristava, dodieljenog na službovanje županijskoj oblasti u Gospiću, Gašu Devića trgovačkim prisjednikom za kr. kotarski kao trgovačko-mjenbeni sud u Karlovcu, Mirka Margetića, pravnoga vježbenika kod kr. sudbenoga stola u Zagrebu, Miroslava Vučića, pravnoga vježbenika kod kr. kotarskoga suda u Bakru, Matu Malinara, pravnog vježbenika kod kotarskoga suda u Samoboru, Jovana Lemajića, pravnoga vježbenika kod kr. sudbenoga stola u Gospiću i Vilima Kosinu, pravnoga vježbenika kod kr. kotarskoga suda II. u Zagrebu, prislušnicima u obsegu banskoga stola, svršene pravnike Dušana Živkovića i Franju Kolara perovodnim vježbenicima u obsegu kr. hrv.-slav.-dalm. zemaljske vlade.

(U Bosni i Hercegovini.) Poglavica zemaljske vlade naimenovao je sudskog pristava u kotarskom sudu u Maglaju Franja Lekicsa vladinim perovodjom u pravosudnom odjelenju zemaljske vlade u Sarajevu; dalje je naimenovao sudskim pristavima auskultante Antuna Brestana u kotarskom sudu u Derventi, Josipa Vučevića u kotarskom sudu u Visokom, Aleksandra Hećimovića u kotarskom sudu u Gračanici, Maksa Feldbauera u kotarskom sudu u Bos. Gradišci i Edwarda Dohnáleka u kotarskom sudu u Županjcu, auskultante Marka Kraljevića u kotarskom sudu u Travniku, Maksa Fritza u okružnom sudu u Sarajevu, Petra Mitrovića u kotarskom sudu u Foči, Ivana pl. Durbešića od Grobnika u kotarskom sudu u Zenici i dra. Albrechta Vonašeka u kotarskom sudu u Derventi privremenim sudskim pristavima, a svršenoga pravnika Josipa Schwarza privremenim auskultantom za okružni sud u Tuzli.

(Premještenja.) Ban kraljevina Hrvatske, Slavonije i Dalmacije obnašao je na vlastitu molbu i o vlastitom trošku premjestiti kr. kotarskog predstojnika Šilhabla od kr. kotarske oblasti u Petrinji u Zagreb, te ga na službovanje dodieliti kr. hrv.-slav.-dalm. zemaljskoj vladi, odjelu za unutarnje poslove; nadalje iz službenih obzira: kr.

Digitized by Google

kotarskog predstojnika Milana pl. Špišića od kr. kotarske oblasti u Pisarovini kr. županijskoj oblasti u Požegi, kr. kotarskog pristava I. razreda Josipa Margetića od kr. kotarske oblasti u Koprivnici k onoj u Petrinji, te mu povjeriti upravu ove kotarske oblasti, kr. kotarskog pristava I. razreda Martina Puškasa od kr. kotarske oblasti u Petrinji k onoj u Koprivnici, te kr. kotarskog pristava II. razreda Ivana Čanića od kr. kotarske oblasti u Jaski k onoj u Petrinji, kr. kotarskog predstojnika i zadružnog povjerenika u Karlovcu Franju Šabana iz službenih obzira iz Karlovca u Zagreb, dodieliti ga na službovanje kr. hrv.-slav.-dalm. zemaljskoj vladi, odjelu za unutarnje poslove, te mu ujedno i nadalje po smislu § 6. zadružne novele i § 5. provedbene naredbe toj noveli povjeriti poslove zadružnog povjerenika za upravne kotare Zagreb i Samobor sa sjedištem u Zagrebu, iz službenih obzira sudbene pristave dra. Stevana Kosanovića, kod kotarskoga suda u Rumi, k onomu u Irigu, te Ivana Franića, kod kotarskoga suda u Djakovu, k onomu u Krnjaku, uslied vlastite molbe Ivana Derkosa, sudbenoga pristava kod kotarskoga suda u Krnjaku, k onomu u Požegi, ureda radi kr. kotarskog predstojnika Radoslava Durbešića iz Perušića u Senj, te ga pridielio na službovanje tamošnjoj kr. kotarskoj oblasti ; nadalje iz službenih obzira kr. kotarskoga pristava I. razreda Petra Duića od kr. kotarske oblasti u Korenici kr. kotarskoj oblast u Perušiću i kr. kotarskog pristava I. razreda Filipa Stilinovića od kr. kotarske oblasti u Osieku kr. kotarskoj oblasti u Korenicu, povjeriv mu upravu kr. kotarske oblasti, Gjuru Radju, kotarskoga sudca u službovanju kod sudbenoga stola u Ogulinu, uslied vlastite molbe k sudbenomu stolu u Bjelovaru, na jednu godinu dana privremeno umirovljenoga kr. kot. predstojnika Franju Kovačića reaktivirati, te ga na službovanje dodieliti kr. županijskoj oblasti u Zagrebu, Janka Barca, sudbenoga pristava kod sudbenoga stola u Mitrovici, dodieliti na službovanje k tamošnjem državnom odvjetničtvu, te mu podieliti podjedno funkcije zamjenika državnog odvjetnika, a kr. kotarskoga pristava Nikolu Bačića iz službenih obzira premjestiti od kr. kotarske oblasti u Korenici k onoj u Slunju.

(U Bosni i Hercegovini.) C. i kr. zajedničko ministarstvo financija premjestilo je kotarskog predstojnika I. razreda Josipa baruna Flucka od Leidenkrona u Stocu, šeriatskog sudiju u šeriatskom sudu u Mostaru Naili ef. Uveisa u trajno stanje mira

Poglavica zemaljske vlade premjestio je vladinog perovodju i upravitelja kotarske ispostave u Čapljini Alfreda pl. Makaneca u Stolac, povjerivši mu upravu tamošnjeg kotarskog ureda, a političkog pristava I. razreda Emila Machaleka od kotarskog ureda u Rogatici ka kotarskoj ispo-

Digitized by Google

stavi u Čapljini, povjerivši mu upravu iste, askultante Mihajla Pavšu od okružnog suda u Sarajevu ka kotarskom sudu u Visokom, Juliana Jankiewicza od okružnog suda u Sarajevu ka kotarskom sudu u Glamoču, Antuna Deana od okružnog suda u Bišću ka kotarskom sudu u Bos. Petrovcu i Bogoljuba Amana od kotarskog suda u Bos. Petrovcu k okružnom sudu u Bišću.

Iz službenih obzira premješten je financijalni podtajnik dr. Eugen vitez Tychowski od financijalnog odjelenja zemaljske vlade k financijalnom nadzorničtvu u Mostaru.

Poglavica zemaljske vlade premjestio je političkog pristava II. razreda u kotarskom uredu u Konjicu Ahmeta Čokića ka kotarskom uredu u Bišću.

(U „Sborniku zakona i naredaba, valjanih za kraljevine Hrvatsku i Slavoniju") od 16. jula 1910. broj 50—52 proglašene su naredba bana kraljevina Hrvatske, Slavonije i Dalmacije od 29. aprila 1910. broj 25.763 o prometu s motornim vozilima na javnim cestama ; naredba kr. zemaljske vlade, odjela za unutarnje poslove, od 7. jula 1910 broj 33.036, kojom se izdaju potanje odredbe o prometu s motornim vozilima na javnim cestama i naredba kr. zemaljske vlade, odjela za unutarnje poslove, od 12. jula 1910. broj 35. &26 u postupanju s motornim vozilima koja obće s medjunarodnom putnom izkaznicom ili bez takove izkaznice.

(Pravo odvjetovanja.) podielilo je ban kraljevina Hrvatske Slavonije i Dalmacije dru. Milutinu Tićaku, odvjetničkom i javno-bilježničkom perovodji, u obsegu kr. banskoga stola sa sjedištem u Vukovaru, dru. Dušanu Putniku u obsegu banskoga stola sa sjedištem u Staroj Pazovi, a dru. Marku Novoselu, odvjetničkom perovodji, u obsegu kr. banskoga stola sa sjedištem u Stubici.

(Promjena odvjetničkog sjedišta.) Ban kraljevina Hrvatske, Slavonije i Dalmacije dozvolio je dru. Nikoli Solariću, odvjetniku u Glini, da može svoje odvjetničko sjedište prenesti u Korenicu.

(Novi kr. javni bilježnici.) Ban kraljevina Hrvatske, Slavonije i Dalmacije obnašao je imenovati dra. Nikolu Solarića kr. javnim bilježnikom u obsegu kr. sudbenoga stola u Gospiću sa sjedištem u Korenici, a dra. Milutina Tićaka, odvjetnika u Vukovaru, kr. javnim bilježnikom u obsegu kr. sudbenoga stola u Osieku sa sjedištem u Vukovaru, i to za II. kr. javno bilježničtvo.

Digitized by Google

Stečaji.

Prezaduženik	Stečajna oblast	Stečajni povjerenik	Dan i broj odluke	Stečajni upravitelj	Zamjenik	Rok prijavni do	Ročište
Jakob Weiss prot. trgovac u Garešnici	Kr. sudbeni stol u Bjelovaru	Fran Stilinović kr. kotarski sudac	7. jula 1910 Br. 5322/gr.	Dr. Dragan Novosel odvjetnik u Garešnici	Mirko Derkos odvjetnički perovodja u Bjelovaru	20. augusta 1910	22. augusta 1910
Josip Bartolovich tvornica kože u dolnjem Osieku	Kr. sudbeni stol u Osieku	Eugen Müller kr. sudbeni viećnik	28. juna 1910 Br. 9100/gr.	Stjepan pl. Csille u Osieku	Dr. Ivo Cepelić odvjetnik u Osieku	20. augusta 1910	19. septembra 1910
Mirosiav S. Radosavljević nepr. trgovac u Rumi	Kr. kotarski sud u Rumi	Vaso Mikašinović kr. sudb. pristav	16. jula 1910 Br. 11.497/gr.	Dr. Stevan Dobričić odvjetnik u Rumi	Dr. Veljko Georgijević odvjetnik u Rumi	30. augusta 1910	22. septembra 1910
Schlesinger i Fuchs trg. tvrdka u Koprivnici	Kr. kotarski sud u Koprivnici	Dr. Ernesto Čimić kr. sudbeni pristav	14. jula 1910 Br. 10.723/gr.	Dr. Edo Dorčić odvjetnik u Koprivnici	Oskar Spiegler u Koprivnici	4. septembra 1910	30. septembra 1910

Digitized by Google

Matice.

Predavao u mjesečnoj skupštini „pravničkoga društva" u Zagrebu dne 29. januara t. g. dr. Edo Lovrić.

(Nastavak)

II.

Tragova o popisima osoba i obitelji nalazimo već u pretkršćansko doba kod nekih kulturnijih naroda. Mnogi to navode za Egipćane, kod kojih se jurve pokazivalo zanimanje za statističku znanost. Kod Židova spominju se knjige rodjenja, odnosno ploče pokoljenja t. j. rodoslovne knjige[1]. Ima ih koji tvrde, da je kod Rimljana vrlo rano — već za kraljeva — bilo popisa rodjenih[2]. Za vrijeme careva pako raširilo se to još i više, naročito nakon odredbe cara Marka Aurelija Antonina (161.—180.), po kojoj su Rimljani imali prijavljivati porod djece praefectis aerarii Saturni, a žitelji provincije tabulariis publicis. Na temelju tih prijava obavljene zabilježbe služile su za dokaz slobodnoga poroda i dobe čovjeka[3]. Zakonodavstvom cara Augusta (30. pr. l. do 14. p. l.), koji je, pružajući pogodnosti onima, koji sklope ženidbu i rode stanoviti broj djece jus liberorum[4], išao za tim, da pomnoža sklapanje ženitaba, došlo je do popisivanja ženitaba[5].

Ako je kod poganskih naroda bilo razloga, da se popisuju osobe i ženidbe, tim je više razloga imala crkva, da vodi raznovrsne popise gledе svojih vjernika. Najvažniji je momenat u životu čovjeka sa gledišta crkve krštenje jer krštenjem postaje čovjek članom crkve. Crkvi je dakle prije svega vrlo mnogo moralo biti do toga stalo, da znade, koji su njezini članovi u području pojedinih crkvenih općina, t. j. koji su primili sakramenat krsta — fundamentum omnium sacramentorum[6]. Dalji je važan momenat za crkvu ne samo sa duhovnoga nego još i sa pravnoga gledišta, primitak sakramenta potvrde, jer iz nje kao i iz krštenja proističe ženidbena zapreka duhovnoga

[1] Realencyclopädie für protest. Theologie und Kirche, l. c.

[2] L. c.

[3] Lihlein, l. c. p. 32.

[4] Lex Julia et Papia Poppea od god. 9.

[5] Realencyclopädie für protest. Theol. und Kirche, l c.

[6] C. 3. de presbytero non bapt. III. 43.; — c. 131. D. IV. de consecr.

Digitized by Google

sredstva[7]. Pošto je po crkvenoj nauci ženidba sakramenat[8], važno je bilo od vajkada za crkvu znati, koji su njezini članovi medjusobno sklopili ženidbu, pak je zato već u prvim vijekovima upućivala vjernike, da ženidbu sklapaju coram ecclesia, coram sacerdote, cum sacerdotali benedictione[9], a kašnje odredila za valjanost ženidbe, da se sklapa pred vlastitim župnikom i dva ili tri svjedoka[10].Samo tako mogla je ona stati na put sklapanju nevaljanih i razrješavanju valjanih ženitaba. Jednaku važnost imala je crkva polagati na to, da znade, koji su joj članovi do konca svojega života ostali vjerni i bili uz crkvene obrede sahranjeni. Ovi i drugi raznovrsni razlozi morali su u crkvi dovesti do sastavljanja popisa o crkvenim aktima, što su ih službenici crkve obavljali pojedine njezine članove, naročito do vodjenja popisa krštenih, vjenčanih preminulih.

Imade ih ipak, koji drže, da se odmah u početku širenja kršćanstva nijesu vodili popisi krštenih, nego istom kašnje, kada su prestala progonstva kršćana i kada se kršćanstvo već bilo dovoljno raširilo u području rimske države. Za to navode raznih razloga. Prije svega primali su u početku širenja kršćanske nauke sakramenat krsta odrasli ljudi i to dnevice u velikom broju, pak crkveni službenici u jednu ruku ne dospjevahu na to, da popisuju krštene, a u drugu ruku bijahu im oni većinom nepoznati po imenu. Ali kao najvažniji razlog za to ističe se to, što su kršćani u prvim vijekovima sa strane državne vlasti bili progonjeni, pak da je u interesu kršćanstva bilo, da se ne sastavljaju popisi krštenih, do kojih bi mogla doći državna vlast i uspješno se poslužiti s njima kod progona kršćana[11].

Ma da i jest ovo mišljenje jakim razlozima potkrijepljeno, ipak se u najstarije doba kršćanstva svećenicima nalagalo, da zabilježuju ime krštenoga i njegova kuma[12].Za to su naročito odrasli kandidati za krštenje imali doći k svećeniku i dati mu svoja imena, da se uzmognu nakon tri mjeseca na koji svečani dan krstiti[13]. Koncem četvrtoga vijeka bilo je to sigurno tako, jer i četvrti

[7] C. 5. CXXX. qu. 1.; — c. 1.—5., 7. C. XXX. qu. 3.; — c. 1.—8. de cognat. spirit. IV. 11.; — c. 1.—3. de cognat. spirit. in VI-to IV. 3.; — Conc. Trid. sess. XXIV. c. 2. de reform. matrim.

[8] C. 10. C. XXVII. qu. 2.; — c. 5. de bigam. non ordin. I. 21.; — c. 11. de transact. I. 36.; — c. 1. de spon. duor. IV. 4.; — c. 7., 8. de divort. IV. 19.; — conc. Trid. sess. XXIV. doctrina de sacram. matrim.; — itd.

[9] C. 1.—6., 8.—9. C. XXX. qu. 5.; — c. 33. D. XXII.

[10] Conc. Trid. sess. XXIV. c. 1. de refrm. matrim.

[11] Uihlein l. c. p. 32. l.

[12] Sacrorum praefectus manum ejus (baptizandi) capiti admovet, signoque edito sacerdotibus imperat, ut viri atque sponsoris nomina perscribant (Hierarchia eccesiastica de sacram. — Schletterer l. c. p. 2. u spasci.).

[13] Legitur in Clementis papae epistula: „Accedat, qui vult, ad sacerdotem suum et ipsi det nomen suum, ut tribus mensibus jam consumptis in die festo possit baptizari". (Schletterer . c. p. 3. u opasci).

Digitized by Google

crkveni sabor kartaški od god. 398. nalaže onima, koji hoće da se krste, da dadu svoja imena[14]. No iz ove odredbe četvrtoga kartaškoga sabora, moglo bi se zaključiti, da se to u crkvenom životu i prije činilo, pak da je on samo uzakonio dotadašnju praksu u crkvenom životu.

Iz kasnijih vremena imade još više svjedočanstva o tome, da su se vodili navlastito popisi krštenih i uopće popisi o crkvenim činima, što ih je svećenik obavio za svoje vjernike. To se vidi jasno iz podataka o saboru u Soissonu od god. 853., na kojem kaže rheimski nadbiskup Hinkmar, da se po crkvenim zakonima i običajima imade u poslovima crkvenim uvijek tražiti pismo, pak da naročito i onaj, koji hoće da se krsti, mora dati svoje ime[15]. Isto tako traže i drugi spomenici, da se popisuju kršteni, kao „Ordo Romanus"[16], „Sacramentarium" Grgura I. (590.—604.),[17] te regula Chrodeganga, biskupa u Metzu, što ju je on oko god. 760. izdao za kler svoje katedralne crkve, a koja je kašnje bila proširena po njegovom učeniku i djakonu Amalariju i na državnom saboru u Achenu od god. 816. kao regula Aquisgranensis općenito prihvaćena za svećenstvo u franačkoj državi[18].

Iz raznih spomenika dade se zaključiti, da je i na istoku vladala u staro doba jednaka praksa glede vodjenja popisa o crkvenim činima, koji su se obavljali za pojedine vjernike. Naročito se to može zaključiti iz 74. novele istočno-rimskoga cara Justinijana (527.—565.). Tom je novelom bilo odredjeno, da osobe višega staleža ne smiju sklapati ženidbe bez pismenoga ugovora — nuptialia documenta, tabulae nuptiales — o mirazu i donacije propter nuptias[19]. Ako pako takove osobe i vojničke i gradjanske ne bi sačinile te isprave[20], a željele su sklopiti ženidbu, tada su imale doći u crkvu i očitovati svoju odluku patronu — ἐκδίκος, defensor ecclesae[21]. Ovaj

---

[14] Can. 85. po Hefele-u, Conciliengeschichte, 2. Aufl., Freiburg im Breisgau 1875., sv. 2. p. 75.: „Diejenigen, welche getauft werden wollen, müssen ihren Namen angeben ...."

[15] Legum ecclesiasticarum consultudo et auctoritas talis est, ut in causis gestorum semper scripturam requirant, adeo ut, qui ad sacram fontem accedit, suum dare nomen praecipiatur. Uihlein, l. c. p. 34.

[16] Tako Uihlein l. c. p. 34.; Schneider, Die Lehre von den Kirchenrechtsquellen, 2. Aufl., Regensburg 1892., p. 73.—74.

[17] Isporedi Uihlein l. c.

[18] Isporedi Uihlein l. c.; — Mansi, Conc. Coll. XIV. p. 314. i sl.; — Walter, Fontes juris ecclesiastici, p. 20. i sl.; — Schneider l. c. p. 67.; — Laemmer, Instit. des kath. Kirchenr., Freiburg im Breisgau, 2. Aufl., p. 32., 240.

[19] Zhishman, Das Eherecht der orientalischen Kirche, Wien 1864., p. 141.

[20] Nov. 74. cap. 4. na koncu: „Haec autem dicimus, ubi non dotis, aut antenuptialis donationis fit documentum".

[21] Defensor ecclesiae, ἐκδίκος, ne znači ovdje biskup, nego odvjetnik, branitelj crkve. — Isporedi Zhishman, l. c. op. 1.

Digitized by Google

je imao dozvati još tri ili četiri klerika i sačiniti ispravu, u kojoj se imalo navesti, koje su osobe k njemu došle u crkvu i sklopile ženidbu, kojega dana, mjeseca i godine, koje godine vladanja careva i za kojega konzula. Ispravu su onda imale sve te osobe potpisati, te se ona imala predati kontrahentima[22] ako su to tražili, a u protivnom slučaju imao ju je patron pohraniti u arhivu crkve.[23] Samo ako se tako postupalo, priznavala se i ženidba i djeca iz nje kao zakonita.[24] Ovo pohranjivanje pismenih svjedočanstva o sklopljenim ženidbama u arhivu crkve, što ga je odredio car Justinijan navedenom odredbom moglo je gotovo potpuno nadomjestiti vodjenje matica vjenčanih.

Ovi crkveni propisi o duhovnim činima, što ih obavljahu svećenici za pojedine vjernike, nijesu bili od interesa i važnosti samo za crkvu, nego i za državu. Ovo vrijedi naročito za popise krštenih, jer je i država, kada se kršćanstvo već bilo raširilo, mnogostruko polagala važnost na to, da li je tko kršćanin ili ne. Ona je o tome sada više sada manje činila ovisnim državljansku pripadnost i pravnu sposobnost pojedinaca, a mnoge, naročito gradske općine, gradjansku pripadnost. Tako je to bilo gotovo u svim državama, pak i kod nas. Kao primjer navodim, što slijedi. Kada je kralj Bela IV. (1235.—1270.) dne 16. studenoga god. 1242. podigao Grič — Mons Grecensis prope Zagrabiam — na kraljevski slobodni grad, i kada se Grič uredio na gradsku, mogao je postati njegovim gradjaninom samo k r š ć a n i n,[25] dapače se zahtjevalo, da je kršćanin k a t o l i č k e v j e r e.[26]

---

[22] Nov. 74. c. 4. :„ . . . Quantum vero in militiis honestioribus et negotiis et omnino professionibus dignioribus est, si voluerint legitime uxori copulari et non facere nuptialia documenta, non sic quomodocunque et sine cautela effuse et sine probatione hoc agatur: sed veniat ad quandam orationis domum et fateatur sanctissimae illius ecclesiae defensori; ille antem adhibens tres aut quattuor exinde reverentissimorum clericorum attestationem conficiat declarantem, quia sub illa indictione, illo mense, illa die mensis, illo nostri imperii anno, consule illo, venerunt apud eum in illam orationis domum ille et illa et conjuncti sun elterutri. Et hujusmodi protestationem si quidem accipere volunt aut ambo convenientes aut alteruter eorum, et hoc agant et subscribant ei et sanctissimae ecclesiae defensor et reliqui tres aut quantoscunque voluerint, non tamen minus trium, litteris hoc significantibus".

[23] L. c. : „Sin vero etiam hoc illi non egerint, ille tamen talem reponat chartam venerabilis illius ecclesiae defensor in ejusdem sanctissimae ecclesiae archivis (hoc est ubi venerabilia vasa servantur) praedictas subscriptiones habentem, ut reconditum sit hominibus ex hoc munimen, et non aliter videatur nuptiali affectu eosdem convennisse nisi tale aliquid agatur et omnino ex litteris causa testimonium habeat".

[24] L. c. : „His ita gestis et nuptias et ex eis sobolem esse legitimam" — Isporedi o svem tom Z h i s h m a n, l. c.

[25] T k a l č i ć, l. c. sv. 4., p. IV.: „Gradjaninom je mogao postati s a m o k r š ć a n i n i vlasnik kuće, ako je bar jednu godinu boravio u gradu i bio neporočan. O primitku u gradjanstvo izdavao se gradjanski list". — Eod. l. sv. 7. p. IV. : „Gradjaninom u Gradecu mogao je postati samo kućevlasnik i k r š ć a n i n, pa je kao takov morao prisedi u crkvi sv. Marka na oltaru sv. Križa pred gradskim sucem, da će biti vjeran kralju i općini".

Digitized by Google

III.

Kako se kršćanstvo raširilo najprije u rimskoj državi, razumljivo je, da je ono poprimilo na svoj način i raznovrsne kulturne uredbe, koje je tamo našlo. U rimskoj se pak državi upotrebljavala u ono doba posebna priprema za pisanje, poznata pod imenom diptiha[1] — δίπτυχος.[2] Diptisi su bili po svojem vanjskom obliku dvije pločice od drva ili kakove kovine, koje su na jednoj strani bile skopčane tako, da su se mogle otvarati i zaklapati poput korica knjiga. Unutarnji rubovi tih pločica bili su uzdignuti tako, da se one nijesu mogle cijelom svojom površinom prisloniti jedna na drugu. Unutarnje površine pločica bijahu medju rubovima ispunjene voskom. Na tom se vosku onda pisalo posebnim drškom (stilus), koji je bio na jednoj strani šiljast, a na drugoj strani plosnat tako, da se je ono, što se šiljatom stranom u vosku napisalo, moglo tubastom stranom uništiti,[3] te na istom vosku na tablicama nanovo pisati. Ako ovako jednostavni diptisi nijesu dostajali za onu svrhu, za koju su se htjeli upotrebiti, tada se izmedju dvije vanjske pločice umetnula još jedna ili više drugih pločica od iste tvari, ili — da ne bude predebelo — od papyrus-a ili pergamena. Ovako pomnožani diptisi zvahu se prema broju tablica ili listova τρίπτυχα, τετράπτυχα, πεντάπτυχα, πολύπτυχα. Kod Rimljana bijahu diptisi priručne ili dnevne knjige, u koje su se upisivale razne bilješke, računi, ugovori itd., a služili su i za kratke listove na odsutne osobe, u kojem su se slučaju zapečaćivali. Za vrijeme širenja kršćanstva bijaše u rimskoj državi dvorsnih diptiha : privatnih i konzulskih dotično či-

[2a] Tkalčić eod. l. sv. IX. p. XII.: „Gradjaninom je mogao postati samo kućevlasnik i to katoličke vjere; posjednici nekatoličke vjere ne mogahu postati gradjani, kao ni oni, koji nisu bili posjednici"; — ovi se zvahu stanovnici — inhabitatores".

[1] Schmidt, Dissertatio de diptychis vet., Jen. 1694.; — Salig, De diptychis veterum tam profanis, quam cacris, Halae 1731.; — Zornius, De diptychorum origne in prima ecclesia; — Leichius, De dyptychis veterum et diptycho card. Quirini, Lips. 1743.; — Donati, De' dittici degli antichi profani e sacri, Lucca 1753.; — Gori, Thesaurus diptichorum veterum, Florenz 1759.; — Du Cange l. c., sv. 2. (1883.), p. 122.—124.; — Pauly, Real-Encyclopädie der klassischen Altertumswissenschaft, Stuttgart, 5. sv. (1905.), p. 1163.—1164.; — Dictionnaire des antiquités Grecques et Romaines, Paris, sv. 2. (1892.), p. 271.—277.; — Realencyclopädie für protest. Theologie und Kirche, sv. 11. (1902.) p. 446.—449. pod riječju „liber vitae"; — Real-Encyclopädie der christlichen Altertümer pod riječju „Diptychen"; — Wetzer und Welte's Kirchenlexikon, sv. 3., p. 1813.—1817.; — Boccardo, Nuova enciclopedia italiana, sv. 7., p. 841.—842.; Lamer, Römische Kultur im Bilde, Leipzig, 1910., p. 47.

[2] Δίπτυχος 2. = dvostruko složen, dvostruko preklopljen; dolazi od δι; = dvaput, dvostruko, i πτύσσω = saviti, složiti. Sv. Augustin upotrebio je ovu riječ u savezu sa δελτιον (δέλτος) = tablica za pisanje, naličnа trokutu, za oznaku zakonskih ploča staroga zavjeta, koje je on nazvao kamenitim diptisima. — Isporedi Wetzer und Welte's Kirchenlexikon, l. c.

[3] To se označivalo riječima „stilum vertere".

Digitized by Google

novničkih — diptycha consulum, quaestorum et majorum magistratuum.[4] Činovnički diptisi bijahu oni, koje su za vrijeme rimskih careva konzuli, kvestori i drugi viši državni činovnici na dan nastupa svoje službe razašiljali na uspomenu rodjacima i prijateljima, kadšto razdjeljivali i medju narod. Na tim diptisima bijahu obično njihova imena i slike. Diptihe od slonove kosti i bogato urešene znali su činovnici davati i samim carevima. Poraba diptiha bijaše raširena ne samo na zapadu, nego i na istoku, što se dade zaključiti i iz same riječi, koja je grčka, te se ona uzdržala još i tečajem srednjega vijeka.[5]

Crkva je poprimila i ovu rimsku uredbu za pisanje u svoje svrhe. Diptisi, što ih je crkva upotrebljavala, dolaze pod imenom d i p t y c h a e c c l e s i a s t i c a, d i p t y c h a s a c r a — ἱεραὶ πτυχαί, ἱεραὶ δέλτοι. Konzulski su se diptisi preinačivali u duhu kršćanskom, što se tiče slika i uresa,[6] ili su se bez obzira na ove priredjivali tako, da su prikazivali osobe i dogodjaje iz staroga i novoga zavjeta i iz kršćanskoga života,[7] te služili kao ures na oltarima.

No nas ne zanimaju ovdje diptisi za ures, nego oni, koji su služili u druge crkvene svrhe. Diptihe potonje vrste dijele pisci razno u više skupina. Jedna je skupina dolazila pod imenom d i p t y c h a e p i s c o p o r u m, tabulae episcopales, catalogus episcoporum, a upisivala su se u nje imena biskupa, koji su se odlikovali svetim životom, te imena mučenika i svetaca. Upis u ove diptihe smatrao se osobitom počašću, na neki način uvrštenjem medju svece, a svrha mu je bila sačuvati uspomenu svetih i zaslužnih ljudi u crkvi. Drugu skupinu sačinjavahu raznovrsni diptisi, koji su se označivali skupnim imenom l i b e r v i t a e, liber vivorum (viventium) δίπτυχον ζώντων. U ove su se diptihe upisivala imena crkvenih dostojanstvenika i službenika, careva i kraljeva, njihovih žena, dobročinitelja crkve i drugih uvaženih osoba u općini itd. Uvjet za upis u ove diptihe bio je pravovjerje i čudoredan život, a smrt, dobrovoljni istup i isključenje iz općine, te ekskomunikacija poradi kakova opakoga djela n. pr. poradi hereze itd. bijaše razlogom za brisanje iz njih — rasura nominum e diptychis. Brisanje iz diptiha poradi isključenja iz općine smatralo se ruglom, a dotičnik upravo

[4] O rimskim, naročito konzulskim diptisima govori se potanje u Dictionnaire des antiquités Grecques et Romaines, l. c.

[5] L a m e r, l. c. navodi, da se poraba diptiha i u Njemačkoj uzdržala ćak do 17. vijeka.

[6] Grgur Veliki poslao je jedan konzulski diptichon langobardskoj kraljici Theodolindi, koji je bio preinačen tako, da je jedan konzul prikazivao kralja Davida, a drugi samoga Grgura, kod kojega je toga preudešena u kazulu, a žezlo u križ. — Vidi W e t z e r und W e l t e's Kirchenlexikon, l. c.

[7] Ovakovih diptiha imade sačuvanih u Firenci, Mljetcima, Monzi, Milanu, Trieru, Berlinu itd.

Digitized by Google

kao infaman. Oni diptisi ove skupine, koji su sadržavali popis klerika, dolazili su pod imenom catalogus sacerdotalis (cleritorum),[8] matricula[9] — ἅγιος κανών, κατάλογος, ἱερατικος. No najvažniji bijahu za nas izmedju diptiha ove skupine oni, u koje su se dnevice unosila imena krštenih i onih, koji su djecu donosili na krštenje. Ovo bijahu na neki način krštenih knjige upravo, te odgovarahu kasnijim maticama krštenih. Napokon treću skupinu sačinjavahu diptisi pod imenom diptichon ili liber mortuorum — δίπτυχον νεκρῶν, δίπτυχον τῶν ἐν Χριστῷ κεκοιμένων. U ove su se diptihe unosila prvobitno samo imena onih pokojnika, kojih se je sjećalo molitvom u crkvi, a kašnje su se redovito u njih upisivali svi, koji su bili u dotičnoj crkvenoj općini upisani u liber viventium, ako su preminuli u zajednici crkvenoj, ostavili dobar glas i bili pokopani uz crkvene obrede. Ova vrsta diptiha zauzimala je u staro doba mjesto kasnijih matica umrlih. Uporaba spomenutih crkvenih diptiha bila je rašírena u crkvi po svoj prilici jednako i na zapadu i na istoku.[10]

Crkveni diptisi imali su pretežno liturgijsko značenje,[11] ali nema dvojbe, da su naročito oni, koji su sadržavali popis krštenih, vjenčanih i preminulih, nadomještali u starom crkvenom životu u mnogom pogledu kašnje matice, pak se zaista mogu smatrati predtečama matica crkvenih iz najstarijega vremena opstanka crkve. Neki drže, da su se ovakovi popisi na diptisima vodili najmanje počevši od trećega vijeka,[12] a to se dade zaključiti iz navedenih odredba o zabilježivanju odnosno priopćivanju imena krštenih.[13] Crkveni diptisi pohranjivali su se u arhivima pojedinih crkvi, te su oni zapravo i sačinjavali taj arhiv u ono davno doba. Sasma je naravno, da su oni tečajem vremena izginuli — tim prije, što se u promijenjenim kasnijim prilikama, kada su još k tomu izgubili praktičku važnost, nije vodila o njima briga, niti se nastojalo, da se sačuvaju.

(**Nastavit će se.**)

---

[8] Apost. can. 9.: „Si quis episcopus, aut presbyter, aut diaconus vel quilibet et sacerdotali catalogo facta ablatione non communicaverit..."; — apost. can. 63.: „Si quis episcopus, aut presbyter, aut diaconus, aut omnino ex catalogo clericorum manducaverit carnem..." (Hefele, l. c. 1. svez. p. 802. i 819.).

[9] Vidi sprijeda pod br. I.

[10] Imena, upisana u diptihu episcoporum, čitala su se vjernicima za vrijeme službe božje, da se oni potaknu na bogoljuban život. — Isto tako su se čitala za vrijeme službe božje imena iz diptiha mortuorum i imena odličnih i zaslužnih ljudi iz diptiha viventium, da ih se svećenik sjeti u molitvi, ili bi se takov diptih položio na oltar, a svećenik bi se u molitvi sjetio općenito svih u diptihu upisanih.

[11] Realencyclopädie für protest. Theol. und Kirche, l. c.

[12] Sagmüller. l. c. 215., i sl.

[13] Vidi sprijeda pod br. II.

Digitized by Google

Društveno stanje Hrvata u starije doba.

Piše dr. Ivan Ružić.

I.

Kulturno stanje.

Za bolje razumivanje pravnih uredaba sadržanih u pravnim izvorima, nuždno je da znademo kulturno stanje, u kojem se je hrvatski narod u davnini nalazio.

Herodot, a za njim Hecataeus, Skylax, Skymnus, Strabo i Plinij spominju Slovjene pod imenom Veneta i označuju im prebivališta oko Jadranskog mora[1] t. j. na onom prostoru, gdje stanuju danas Hrvati sa Slovencima, koje Niemci nazivlju još i danas „Wenden", „Winden".

Prvi pako, koji nam daje podatke o životu Veneta (Veneda) — nakon što bijahu potisnuti od Kelta na sjever — jeste Tacitus. U svojoj „Germania" kaže, da Venedi kuće grade,[2] da su oni dakle stalno nastanjeni i da nisu nomadi ili samo pastiri i lovci. Za Aestie (Litavce) — srodne Slovjenom[3]— veli Tacit, da su bili ratari i brodari, tražeći jantar uz obale morske.[4]

Po kazivanju cara Mavrikija (582—602) obilovahu Slovjeni raznim životinjami i rastlinami, napose prosom i žitom.[5] Za Hrvate kaže Konstantin Porfirogenet, da je njihova najveća zarada u zemljedjelstvu i u vinogradarstvu.[6]

Najjači dokaz o kulturnom stanju Hrvata je živi jezik, u kojemu imade rieči zajedničkih svim slovjenskim granam još od doba, kad su sva slovjenska plemena sačinjavala jedan narod.[7]

---

[1] Sravni Ružić, Stara i nova postojbina Hrvata str. 1 i sl.

[2] Tacitus, Germania, c. 46: Peucinorum Venedorumque et Fennorum nationes Germanis an Sarmatis adscribam, dubito... Hi (Venedi) famen inter Germanos potius referuntur, quia et domos fingunt, et scuta gestant, et pedum usu ac pernicitate gaudent.

[3] Šafařik, Slovanské starožitnosti, I. § 19.

[4] Tacitus, Germania, c. 45: Frumenta ceterosque fructus (Aestii) patientius quam pro solita Germanorum inertia, laborant. Sed et mare scrutantur, ac soli omnium succinum, quod ipsi glesum vocant, inter vada atque in ipso litere legunt.

[5] Mauricii Strategicum, lib. 11. c. 5.: Abundant (Sclavi et Anti) copia brutorum omnis generis et terrae nascentium, praecipue vero miliii et panici.

[6] Constantinus porphyr., De adm. imp. c. 30, p. 145.

[7] Vocel, Pravěk země české, v Praze 1868., str. 353—370. — Krek, Einleitung in die slavische Literaturgeschichte, Graz 1887., p. 109.

Digitized by Google

Glavna poluga i orudje za obdjelavanje zemlje u svim slovjenskim je zicima poznate su rieči : p l u g,[8] lemeš, plaz, gredelj, soha, brana, srp, motika, lopata, voz, pila, sjekira, kosa, srp, nož. Svim Slovjenom poznate su i sve vrsti žita : raž (r.žь), pšenica, ječmen, ovsen, proso, k tomu žrno, mlin (mlieti), hljeb; sočivo, grah, leća, bob; konoplja, lan, luk, česan, češnjak, repa, hmelj.[9]

U dokaz pako, da su Hrvati i na jugu u toplim predjelima od vajkada živili, jeste, što su sadili i takova voća, koja uspjevaju samo u j u ž n o m p o d n e b l j u, kao n. pr. maslina, smokva, breska, natipierka i orah. Izvorna narodna imena su takodjer dinja i tikva u toplim predijelima.[10]

Usjevi bijahu j a r i i n a o z i m, te je samo treći dio ostao na u g a r u, što potvrdjuje, da su Slovjeni, napose Hrvati znali dobro obradjivati svoja polja.

Za takovo ratarstvo morali su imati takodjer i s t o k u, oko koje su Hrvati osobitim marom nastojali, jer im je i hranu davala. Stoka sačinjavala im živinu i b l a g o,[11] koje im je nadomješćavalo n o v a c[12] i bilo za ž i v o t[13]

---

[8] G r i m m, Deutsche Grammatik, 1831, III. p. 414 je prvobitno rieč p l u g smatrao izvorno njemačkom i tvrdio, da su ju Slovjeni uzeli iz njemačkoga. Po Grimmu se je ravno i M i k l o š i ć, Radices. ling. slovenicae vet. dial., 1845, p. 64., te je i on označio plugu njemačko porietlo. Kasnije pako, kad je G r i m m, Geschichte der deut. Sprache p. 40. priznao rieči plug izvor (plŭ) slovjenski, je i M i k l o š i ć, Gramat., d. slav. Spr., II. p. 280. dopustio plugu slovjensko porietlo. Glavni dokaz, da su Niemci uzeli rieč P f l u g od Slovena, leži u tom, što se Germani nisu bavili ratarstvom. Za to imamo klasične svjedoke. T a c i t u s, Germania c. 14., veli o Germanima: n e c a r a r e t e r r a m aut expectare annum tam facile persuaseris, quam vocare hostes et vulnerare mereri — c. 15.: delegata agrorum cura feminis senibusque et infirmissimo cuique ex familia. C a e s a r, De bello Gall. VI. 22: G e r m a n i a g r i c u l t u r a e n o n s t u d e n t. — 29: m i n i m e h o m i n e s G e r m a n i a g r i c u l t u r a e s t u d e n t. To potvrdjuju takodjer P o m p o n i u s M e l a, III., 3.; S t r a b o, VII. i drugi. Glede Slovjena pako, računajuć ovamo i Aestie, svjedoče nam — kako vidjesmo — Tacit, Mavrikij i Konstantin Porfirogenet, da su se bavili ratarstvom i da su za obdjelavanje zemlje morali imati plug i druga ratila, koja nisu Germani trebali niti poznavali.

[9] K r e k, o. c. p. 113 i sl.

[10] Š u l e k, Pogled iz biljarstva u pravjeku Slavena, a napose Hrvata, str. 23.

[11] Blago u hrvatskom znači i ž i v u s t o k u ili živo blago (sitno i krupno blago) i imanje (gibuće i negibuće blago), bogatstvo, novac. U smislu živog blaga, gibućeg i negibućeg blaga dolazi rieč b l a g o često u hrvatskim pravnim izvorima. Tako u P o l j i č k o m statutu, u M o n u m e n t a h i s t o r i c o - j u r i d i c a, ed. Academia I. S t a t u t a l i n g u a c r o a t i c a conscripta, str. 91. čl. 85: „... kojim godir putem ali načinom... čovik čoviku učini, koju štetu u blagu i (ili) u imanju, ali D ž i v o m ali g i b u ć e m u ali n e g i b u ć e m u... Statut K a s t a v s k i u Monumenta o. c., str. 198. čl. 66.: „... nemogući doseći blago ž i v o, ima se naplatiti svakim njega... d i g u ć i m b a g o m ...; ako se to oboje nebude moći doseći, da se dužnik mozi naplatiti nad blagom l e ž e ć e m... Sravni M a ž u r a n i ć, Prinosi za hrvatski pravno-povjestni rječnik, sv. I. str. 65 i sl.

Digitized by Google

glavni dobitak[14] kuće, te su njime i kazne izplaćivane. U staro doba rabila se također rieč skot[15] za marvu i za novac.[16] I u Vinodolskom zakonu dolazi rieč skot (čl. 5. i 8) u značenju marve; a u čl. 25, 27, 48, 51 i 52 Vinod. zakona i u čl. 78a Poljičkog statuta izriče se kazan ili naknada sa volom, ovcom ili bravom umjesto u novcu.[17] U Ruskoj i u Poljskoj rabila se koža od kuna i vjeverica u mjesto novca, pa se ruski novac zvao također veksa, bjelka (vjeverica). U Hrvatskoj su gradovi na otocima i u primorju dalmatinskom davali tributum Mletcima u kuninim i lisičjim kožama.[18]

Za stalno prebivanje morali su stari Hrvati imati kuće (st. sl. kašta, dom, hram, hiža). Dielove kuće poznaju sve slovjenske grane i to: stube, vežu, pivnicu, strehu (krov), sljeme, stienu, okno (prozor), vrata, prag, izbu, eć.[19]

Uz kuću morali su imati za brojnu stoku[20] primjerenu staju (hliev),[21] a za razno orudje sušu.

---

[12] Tomu odgovaraju lat. rieči: pecus (marva), peculium (imovina, koja se sastoji u marvi), pecunia (imovina u novcu).

[13] Život u staroslov. animal, facultates; a i u ruskom (životý) živina i pokretna imovina.

[14] Rus. dobitok (dobytok), čes. i polj. dobytek u smislu stečena imovina i stoka.

[15] Staro friz. sket (marva i novac), odakle Niemcem Schatz. — Miklošić: Etymologisches Wörterbuch, str. 303, dovadja rieč skot u savez sa gotičkim skatts novac.

[16] Chronica Nestoris ed. Miklošić p. 88: Načaša skot sabirati, ot muža po četiri kuni, a ot starost po desjat griven, a ot boljar po osm na desjate griven, i privedoša Varjagi, i vdaša jim skot.

[17] Vinodolski zakon u izdanju akademičkom, Statuta lingua croatica conscripta, čl. 48: „Od ke riči ako suprotiv učini: ostaje jednoga vola ili libar 8"; čl. 51: „ako njega (pristava) gdo jeme ... za falso i ukazati ne bude moći: ostani knezu soldini 40, a onomu pristavu jednoga vola, ali libar 10 (valjda prema čl. 48 i 52 ima glasiti libar 8); čl. 52: ... ako se ki najde fals svedok: ostani knezu jednoga vola ili 8 libar. U Poljičkom statutu čl. 78a veli se: ... tko ukrede kozu ili ini brav, dužan je volom, ali toliko vridnosti. — Po čl. 25 Vinodolskog zakona ima krivac platiti onomu, ki bude (meju kmeti) bijen, 2 brava ter likariju ... a po čl. 27 Vin. zak. žena, koja svrže pokrivaču ženi, plaća ovoj 2 ovci. — U Dogovoru Dubrovnika sa banom Bosanskim g. 1332. čl. 14 zaprietjuje se tatu i razbojniku kazan „šest vo ova na svoju glavu". — U darstvenoj poveljі Stefana Prvovjenčanoga, prvog kra'ja Srbije plaćale se kazne sa konjima i volovima. Sr. Bogišić, Pisani zakoni, str. 24 i sl.

[18] Klaić, Marturina u Radu akademije znanosti u Zagrebu, 1904., knj. 157, str. 114 i sl.

[19] Krek, o. c. p. 139 i sl.

[20] Zadarski prior Andrija imao je 800 glava stoke. Documenta historiae croaticae, coll. Rački p. 18:

[21] Upravo neosnovan je nazor Jagića, Historija književnosti, I. str. 20, koji uz nekoje njemačke pisce tvrdi, da su hliev i kotac kod Slovjena isto, što i kuća, pa da su

Digitized by Google

Odjeću su pravili od vune i lana, pa su u tu svrhu znali presti, plesti, tkati, a od kože zašili si crevlje. Platno su takodjer izmjenjivali za novac.[22]

Drvo za gradju doma, hlievi i suše, napose za voz, plav i ladju tesali su Hrvati veoma vješto i rabili pri tom dlijeto, svrdlo, teslo, kliešta i pilu.

Pradjedi Hrvata su već u prastaro doba prebivali uz mora i rieke, pa su si morali i b r o d o v e graditi, da na njima vojuju te traže i prevažaju jantar, kojim su trgovali. U dokaz da su Hrvati bili vješti u brodarstvu, svjedoči i to, što su g. 548. na ladjama prelazili Dunav i prodirali u Ilirik,[23] da su g. 592. gradili Obrom ladje za prelaz Dunava i Save,[24] i da su množinom brodova g. 642. obsjedali Seponto.[25] A i kasnije bila je Hrvatska tako jaka pomorska sila, da mora Mletačka od nje dankom odkupiti slobodu plovitbe.[26] Po svjedočanstvu Konstantina Porfirogenete sastojala se hrvatska mornarica iz 180 brodova, a k tomu na kopnu 100.000 pješaka i 60.000 konjanika.[27] Samo ovakova vojna sila mogla je obustaviti divlju bujicu magjarske čorde.

Za brašno iz raznovrstnog žita rabili su mlinove, pa se je kod Hrvata već u prvo povjestno doba veoma razvilo m l i n a r s t v o,[28] Razvijeno brodarstvo bijaše Hrvatom najuspješnije prometno sredstvo i za t r g o v i n u, kojom su se Hrvati u velike bavili.[29] To dokazuju takodjer imena mjesta: Trg, Trst, Tržić, Tržište, Trgovišće i dr. Izmed iztoka i zapada,

---

u njima stanova i zajedno sa marvom. Sravni K r e k, o. g. p. 144. Kod Gota bila je h l i j a što i s t a n, k o l i b a; a h l a i w što i g r o b n a h u m k a.

[22] D o g o v o r v. k n j a z a I g o r a s G r e k a m i 945 g. po Svodu zákonův slovanských od H. Jirečeka, čl. 8.: Ti t'gda vzimajut ot nas cienu svoju, jako že ustavljeno jest priežde, dvie p a v o l o c j e za čeljadin. — H e l m o l d, Chronica Slavorum, I, 38: Porro apud Ranos non habetur moneta, nec est in comparandis rebus consuetudo numorum, sed quidquid in foro mercari volueris, p a n n o l i n e o comparabis.

[23] P r o c o p i u s C a e s a r i e n s i s (527—565), De bello Gothico, l. III. c. 29.: Sclavenorum copiae traiecto Istro flumine totum Illyricum Epidamnum usque foede vastarunt.

[24] T h e o p y l a c t i Sim. Histor. l. VI. c. 4.

[25] Paulus diacon., De gestis Langobardorum l. IV. c. 46: venientes Sclavi cum m u l t i t u d i n e n a v i u m (non) longe a civitate Seponto castra posuerunt.

[26] J o h a n n i s c h r o n i c o n Venetum, Pertz Mon. Germ. SS. VII., 30—31.

[27] C o n s t a n t i n u s P o r p h y r., De admin. imp. c. 31: Exhibet vero baptizata Chrobatia centum millia tagenas et aequitum sexaginta millia peditum octoginta, conduras Centum.

[28] D o c u m e n t a historiae chroaticae periodum antiquam, collegit R a č k i, cp. 29, 57, 79, etc.

[29] C o n s t a n t i n P o r p h y r., De adm. imp. c. 31: Huiusmodi navigiis Chravati, qui m e r c a t u s f r e q u e n t a n t, ad emporia proficiscuntur, oppidatim circumeuntes Paganiam et sinum Dalmatiae Venetias usque.

Digitized by Google

onda izmed sjeverne Europe te Grčke i rimske države posredovahu Slovjeni u trgovini.[30] S a m o, vodja i vladar Slovjena, bavio se trgovinom.[31] Karlo veliki nastojao je spriečiti Slovjenom trgovinu sa oružjem i sa oklopima, koje su oni vješto izradjivali.[32] Najstariji gradovi kod Slovjena bijahu trgovački gradovi, koje prvobitno podigoše — u vrieme ratovanja — za očuvanje posjeda. Mnoga drevna „gradišta" od jadranskog pa sve do baltičkog mora živi su dokaz tomu. Za grad Kiev vele stari kronici, da je postojao već g. 430.[33] — E g g e h a r d ad a. 1018. piše: in hac magna civitate Kitawa, quae caput est huius regni, plus trecentae ecclesiae habentur, et nundinae octo.[34]

Za u m j e t n o s t starih Slovjena svjedoče vješto iz drva urezani kipovi u arhitektonički podignutim hramovima.[35] Arabski pisac Al-Massud (umro 956) opisuje, kako su ti hramovi u Slovjena a i pojedina božanstva u tim hramovima bila još u drevna vremena umjetno izradjena iz raznog dragocjenog kamenja i iz zlata.[36] Tu gradjevnu umjeću nastavio je hrvatski narod i u kršćanskoj dobi.[37] Nakiti gradjevnih spomenika odrazivahu se u domaćem obrtu — na drvu i platnu. U izpravi od g. 1080, kojom Petar Črne nadariva samostan sv. Petra u Selu, spominje se z l a t a r Grubiša,[38] što dokazuje, da je bilo i takovih umjetnih obrtnika. U kninskim izkopinam našlo se iz 9. i 10. stoljeća spona, prstena, igala, ostruga sa urezanim ljiljanima, pticama, konjima, ljudskim likovima. Ob umjetnom tkanju kod naših pradjedova imademo lijep primjer u nakićenoj i naslikanoj tkanini (pannum impintum) u samostanu sv. Petra u Selu.[39]

O vještini Slovjena u g l a s b i imamo dokaza u kazivanju Teofilakta.

---

[30] M a k u š e v, Skazanija inostrancev o bit i pravah Slavjan, 1861, str. 121 i sl. — H i l f e r d i n g, Istorija baltijskih Slavjan, 1855, I. str. 71 i sl. — G i e s e n b r e c h t, Wendische Geschichten, 1843, I., 22.

[31] F r e d e g a r, Chron. 623.

[32] C a p i t u l a r e K a r l a v e l. od g. 805.: De negotiatoribus, qui partibus Sclavorum et Avarorum pergunt, quo usque procedere cum suis negotiis debeant... Et ut arma et branias non ducant ad venundandum.

[33] Sr. N e s t o r, g. VIII.

[34] Germani nisu imali gradova. T a c i t u s, Germania c. 16: Nullus Germanorum populis urbes habitari.

[35] T h i e t m a r i Chron. VI. 17.: Est urbs quaedam in pago Riediriorum, Riedegost... In eadem est ni nisi fanum de ligno artificiose compositum... Huius parietes variae deorum dearumque imagines mirifice insculptae, ut cernentibus videtur, exterius ornant.

[36] C h a r m o y, Relation de Massaudy, 319—321.

[37] R a č k i, Nutarnje stanje Hrvatske prije 12. stoljeća, 1894, str. 267 i sl.

[38] D o c u m e n t a, o. c. p. 131.

[39] D o c u m e n t a, o. c. p. 181. — Sravni R a č k i, o. c. 317 i s.

Digitized by Google

o trojici Slovjena, koji dodjoše u logor cara Mavrikija (g. 590) sa guslami.[40]

O p i s m e n o s t i[41] Hrvata imademo viest kod Konstantina Porfirogenete, koji kaže, da su Hrvati oko g. 635. vlastoručnim pismom zavjerili se rimskom caru, da će mu biti vjerni saveznici[42];a nakon pokrštenja rimskoj stolici obećaše vlastitim rukopisom,[43] da budu živili u miru sa susjedima.

Dapače naš učeni Katančić[44] vidi tragove starodrevnog pisma kod predja Hrvata u Podunavskim predjelima na dvima spomenicima, od kojih jedan na zlatnoj tablici, što bijaše pronadjena kod kopanja temeljnih zidova oko kraljevskog dvora u Beču, a drugi na jednoj grobnoj ploči mramornoj, nadjenoj med razvalinama grada Sirmia. Pismo na tim spomenicima naliči najstarijem grčkom, napose jonskom pismu, pa je prema tomu pred dolazkom Rimljana ondje u porabi bilo.

Svim Slovjenima je zajedničko ime p i s m o u značenju š a r a t i, k i t i t i, r e z a t i.[45] Bugarski kaludjer i crnorizac Hrabr kaže: „Prěžde (t. j. prije pokrštenja) ubo Slověne ne iměhą knigъ, ną čertami i rězami čitěhą i gataahą, pogani sąšte". Postepenim razvojem crta i reza — runa posta glagoljica, od koje je i ćirilica i gotičko pismo mladje.[46]

---

[40] T h e o p h y l a c t u s, Histor. VI. c. II. p. 243.

[41] R a č k i, Pismo slovjensko, 1861.

[42] C o n s t a n t i n P o r p h y r o g,. De adm. imp. c. 31. — Tu viest ne može obezkriepiti K r e k, Einleitung in die slav. Literaturg. 1887 p. 441, jer jednaku zavjeru činiše Germani Rimljanom, kao što to prikazuje A m m i a n u s M a r c e l l i n u s, Historia Romana, 17, 1 § 13: tres inmanissimi reges (A amannorum) venerunt... iurantes conceptis ritu patrio verbis... foedera... servaturos.

[43] Constantin Porphyr. l. c. 31.: „chirographa propria".

[44] K a t a n č i ć, De Istro eiusque adcolis, p. 260 seq. — I s t i Specimen philologiae et geographiae Pannoniorum, p. 57 seq.

[45] D a n i č i ć, Korijeni, str. 129. — D i t m a r (Thietmar) M e r s i b o r s k i u svom Chronicon, l. c. pripovjeda, što je našao kod Lutičana: In eadem (urbe Riedegost) est nil nisi fanum de ligno certificiose compositum... Huius parietes variae deorum, dearumque imagines m i r i f i c e i n s c u l p t a e... exterius ornant; interius autem dii stant manufacti singulis nominibus i n s c u l p t i s". Ta viest Ditmarova ne znači, da su imena bogova bila urezana tekar u ono doba, kad je Ditmar pisao, već da je tako našao, jer su bila urezana od davno prije.

[46] Starija hrvatska glagoljica stavlja se u vrieme sv. Jerolima (329—420). Sravni H a n u š, Slav. Biblioth. II. p. 224 seq. Sr. R a č k i, o. c. str. 36. A. R e u t z, Verfassung und Rechts-Zustand der dalmatinischen Küsten-Städte und Inseln im Mitte-Alter, 1841, p. 3: „Beachtungswerth erscheint auf jeden Fall die Behauptung des Ragusaner Sebastiano Dolci in dem Leben des heil. Girolamo, Cap. 4, dass vor dem vierten Jahrhundert die Dalmatiner sich der Slavischen oder damas Illyrischen Sprache bedient hätten. Auch Appendini zählt diese zu dem Slavischen Sprachstamme". — B o g u s l a w s k i, Methode und Hilfsmittel der Erforschung der vorhistor. Zeit in der Vergangenheit der Slaven, p. 16: „Die gotische Schrift, wie auch die sogen. cyrillica, ist jünger, als die glagolica. Ihre Quelle ist die phönicische Schrift, und die mittelbare Form, obgleich nicht nur ausschliesslich, die runische Schrift. ... Die glagolitischen Schriftzeichen haben, im beträchtlichen

Digitized by Google

Pismo se rezalo, sjeklo u daščice, na kojima bijahu zabilježene pravne formule. Odatle pravdodatne daske.[47]

II.
Zemljištni posjed.

Uz razvijeno ratarstvo kod Slovjena ostala su težana polja u vlasti onoga, koji ih je obradjivao. Za težanje tla nije dostajala radna snaga pojedinca, već je bio potreban udruženi rad u zajednici živućih članova obitelji, koji su i zajednički uživali utežana zemljišta.

Oko doma, hlievi, pojate, gumna i dvora prostirala se zemljišta pojedine obitelji koliko ti oko vidi. Obradjivani vrtovi, oranice i livade sačinjavahu zaokruženo vlastničtvo njezino. To je bila djedovina ili baština njezina.[1]

Umnoženjem obitelji odielio bi se jedan dio od nje, te bi si u razmjernoj udaljenosti[2] od prve sagradio kuću sa gospodarskom sgradom i prisvojio si opet toliko zemljišta, koliko mu nuždno bilo.

Uz jedno takovo naselje nizala se druga, a izmedju naselja prostirale se šume, pustare, pašnjaci — i u obće rudine, koje nisu bile obradjivane, koje su opet zajednički uživala pogranična naselja, dok nisu tečajem vremena prešle u vlast naroda — a kasnije vladara.

Pogranična naselja sačinjavahu jednu ves, selo,[3] u kojem su predstavnici obitelji zajednički viećali o svojoj sudbini.

Theile, Namen der Runen. — Sr. Boguslawski, Einführung in die Geschichte der Slaven, p. 29 i sl.

[47] U Libušinom sudu „desky prawdodatné". Sravni Palacky, Dějiny národu českého, I, 1, str. 211. — Jireček, H. Slovansképravo, I. str.151. — Zato daska ima jednako značenjekao i knjiga. Daničić, Korijeni, str. 265. — Rački, Pismo slov. str. 47 i sl. Knjiga skopčana sa črtami, čarami. Črno — ili čarno — knjižnik isto što i čarobnik.

[1] U starijim, a i u novijim spomenicima rabi se rieč selište za baštinu. Tako ju spominju srpske hrivosulje od g. 1336—1346. (u Glasniku društva srbske slovesnosti, 1859., XI. str. 131 i sl.) Ta selišta su imala svoje njive, livade, voćnjake, vinograde, vodenice. Sravni op. 3 i 23.

[2] Procopius, De bello Gothico, III. c. 14: Nomen quondam Sclavenis Antisque unum erat: utrosque enim appellavit Sporos antiquitas, ob id opinior, qui σποράδην, hoc est sparsim et rare positis tabernaculis regionem obtinent. — Takova osamna selišta imali su i Kelti, te su je od njih preuzeli u nekojim predjelima i Germani. — Sr. Erhardt, Älteste germ. Staatenbildung p. 33 op. 1. — Meitzen, Der älteste Anbau, pag. 37.

[3] Lat. vicus, gr. οἶκος, got. veihs, sanskr. viç staroind. vēśá, viś t. j. naselje, naseliti se. Schrader, Sprachvergleichung und Urgeschichte, p. 578. — Sravni Krek, Einleitung in die slavische Literaturgeschichte p. 139. — U slovjenskim jezicima poznato je takodjer selo, seoce, selce od seliti, naseliti. U hrvatskom Zagorju znači selo i zadrugu ili kuću. Od tuda nazov za selišće t. j. fundus instructus sa kućom i ku-

Digitized by Google

Kako su pojedine vesi ili sela, u kojih se nastani više obitelji ili bratstvo, vršila svoja prava na svoje zemlje, pokazuje nam najbolje Poljički statut: „Sela, koja imaju kotare (zemlje) svoje odione i otesite po granicah od inih seo, i imaju svoje stare i zakonite g a j e (nemus, silva), koje čuvaju i gaje po običaju s vrimenom ne samo od inih sumejnih seo da i sami od sebe i od seljan svojih ... voljno je ono selo svako svoje gaje gajiti i poimati dobitak ... ! I takoj togaj ispasišća i onoga, ča je ispaša gdi nije gaja, nije voljan braniti paše nitkor od susidnjega sela, ne budući iz priko tretega sela[4] ..... Tko li bi si priko inoga kotara hotio pasti, more se braniti i poati[5] ... I da nitkor ni nijedno selo nije voljno učiniti gaja novoga ali zagajiti ono ča nije bio stari gaj, odloživ ako bi dopuščeno dostojno od kneza i sudac i puna dvora.“

Do nedavna u Hercegovini, a i danas jošter u Crnojgori, kad se umnoži zadružna obitelj, odieli se dio njezin i naseli u prostrani predjel, koji nije jošter obdjelavan, te si sagradi kuću i zaposjedne sve, što je okolo kuće — jedan puškomet na sva četiri vjetra. Svaki gleda, kako će što više neobdjelane zemlje — m e t e h a[7], t r l a — okolo svoje kuće imati. S vremenom, kad se zadrugari medju sobom podiele, grade kuće malo podalje od prve tako, da svaki ima okolo svoje kuće s t o ž e r ili a k a r i to: obor, vrt, rasadnik potkutnjicu ili podvornicu, pojatu i gumno. Kako se koja kuća za kojom gradi, pripada joj puškomet meteha linearno nad i pod kućom. Takovom dogradnjom kuća postane čitavo selo[8]. Skup više pomanjih ili povećih obiteljih sačinjava bratstvo, a iz nekoliko bratstava sastavljeno je pleme.

Svako bratstvo ima svoj obći komad šume i ogradjeni pašnjak, koji se zove z a b r a n a ili c j e l i n a, gdje mogu pasti obitelji ili zadruge toga bratstva. Zadruge drugoga bratstva ne smiju pasti u tugjim zabranama. Svako bratstvo ima i svoju d u b r a v u, gdje sjeku drva.

čištem. Sravni Zbornik pravnih običaja, uredjen po Bogišiću, str. 12. — J a g i ć, Archiv f. slav. Philologie, XXV. str. 100 i sl., ocienjujuć kritično članak Novakovića o selu u Glasu XXIV., tumači dom, kuću i dvorište opriečno sa selom.

[4] P o l j i č k i s t a t u t (po izdanju Jagićevu) čl. 56a (95—96). — D u š a n o v z a k o n i k (po izdanju Novakovićevu g. 1898.) čl. 75.: Župa župe da ne popasa dobitkom ništa. Ako li se najde jedno selo u tozi župe ... onomuzi selu nikto da ne zabrani pasti, da pase kuda i župa. — Čl. 74: Selo sa selom da pase; kuda jedno selo, tude i drugo: razve zabel (zabrane) zakonitih nitko da ne pase.

[5] P o l j i č k i s t a t u t, čl. 56b (97).

[6] P o l j i č k i s t a t u t, čl. 56c (98).

[7] M e t e h, regio; — metehati (μετέχειν), partem habere; — metoh, metohija (μετόχιον), terra monasterio subjecta. Sravni D a n i č i ć, Rječnik iz književnih starina, II. str. 58 i sl. — U zakoniku crnogorskom i brdskom od god. 1798. čl. 15 govori se o prodaji meteha.

[8] B o g i š i ć, Zbornik sadašnjih pravnih običaja, 1874., str. 402.

Digitized by Google

Opet i svako pleme ima svoj pašnjak, gdje mogu pasti sva bratstva toga plemena. To se zove m u š a.[9]

Takov ratarski ustroj obstojao je samo kod Slovjena, te se je razlikovao od ustroja, kakov je postojao kod Germana.

Dok su Slovjeni mnogo cienili osobnu slobodu i neodvisnost,[10] pa prema tomu zajednički razpolagali sa zemljištem, to su kod Germana za vrieme Caesara pojedini rodovi svake godine od vrhovne vlasti dobivali zemljišta za obradjivanje i na uživanje.[11] Tako doznačivana zemljišta budu svake godine izmjenjivana, radi česa moradoše i svoja staništa mienjati. O Suevima kaže Caesar, da su obradjivali polja oni članovi roda, koji nisu bili sposobni za ratovanje, a rod se brinuo, da uzdrži one, koji su ratovali.[12]

Za vrieme Tacita, kada su Germani stali kuće graditi i naseljivati se u sela,[13] razdielila bi občina medjusobno zemljišta prema zasluzi i ugledu pojedinog roda, te bi oraću zemlju svake godine izmjenjivali.[14] Ostatci te zemljištne uredbe postoje još i danas u Njemačkoj, u okružju Triera i Siegena, gdje se svakomu članu občine odmjeri periodično njegov dio u občinskoj imovini — u vrtovima, oranicama i livadama na uživanje. Nakon izminulog vriemena, za koje bijaše zemljište doznačeno, pripadne opet občini kao vlastnici zemljište natrag, te se na novo odmjeri i ždriebom razdieli.[15]

[9] B o g i š i ć, o. c. str. 515. — U srednjoj Hercegovini, gdje nije nestašica u šumama i pašnjacima, nije do vremena okupacije bilo granica medju selima u pogledu šuma i pašnjaka, nego je svaki pasao, sjekao, travu brao, napajao životinju, kad ga je volja i koliko mu treba. B o g i š i ć, o. c. str. 527.

[10] M a u r i c i u s, Stratetigum XI., c. 5: Sclavorum gentes et Antum ... libertatem colunt, nec ulla ratione ad serviendum vel parendum persuadentur. — P r o c o p i u s, De bello Gothico, III., c. 14: Sclaveni et Antae n o n u n i p a r e n t v i r o, sed a b a n t i q u o in populari imperio vitam agunt, ac propterea utilitates et damna apud ipsos in commune vocari solent.

[11] C a e s a r, De bello gallico, VI., 22: Agriculturae Germani non student ... neque dum certum aut fines habet proprios; sed m a g i s t r a t u s a c p r i n c i p e s in annos singulos gentibus cognationibusque hominum, qui tum una coierunt, quantum et quo loco visum est, a g r i a t t r i b u u n t atque anno post alio transire cogunt.

[12] C a e s a r, o. c., IV, 1: Hi (Sueui) centum pagos habere dicuntur, ea quibus quotannis singula milli aarmatorum bellandi causa suis ex finibus educunt. Reliqui, domi manent, pro se atque illis colunc (agros). Hi rursus in vicem anno post in armis sunt, illi domi remanent. Sic neque agricultura nec ratio atque usus belli intermittitur, sed privati ac separati agri apud eos nihil est, neque longius anno remanere uno in loco incolendi causa licet.

[13] T a c i t u s, Germania, c. 16, 46.

[14] T a c i t u s, Germania, c. 26: A g r i pro numero cultorum ab universis in vices occupantur, quos mox inter se secundum dignationem p a r t i u n t u r ... arsa per annos mutant, et superest ager.

[15] Sravni: A c h e n b a c h, Die Haubergsgenossenschaften des Siegerlandes. — B e r n h a r d t, Die Haubergswirsschaft. — H a n s s e n, Agrarhistor. Abhandlungen, I, p. 99 i sl., II, p. 1 i sl.

Digitized by Google

Takov ratarski ustroj opažamo i u ruskom m i r u (Mir).[16] Obzirom na zemljištni posjed je mir seljačka ili zemljištna zajednica (obština), koja u svojim mirskim skupštinama jednoglasno doznačuje svakome posjedniku kuće (mirjaninu) dio obštinskog zemljišta za povrtnjak i konopljište na užinanje. To doznačeno mu zemljište može po volji zasijati i zasaditi; no on ne postane time vlasnikom samoga zemljišta, već mu pripada vlastnost samo na ono što mu je urodilo plodom na zemljištu. Dvorište i kućište na obštinskom zemljištu ne može niti prodati niti založiti. Šuma, livada, pašnjak, ledina, ugarnica, lovište daju se svim posjednikom kuće na zajedničko uživanje. Livade se podiele tik pred kositbom. Oranice razrede se u tri diela za jari usjev, ozimi usjev i za ugar. Jarina i ozimište diele se dalje po broju mirjadina, koji dobiju svaki svoj dio ždriebom na uživanje. Takova dioba obnavlja se bud svake godine, bud u većem ili manjem razdoblju. Ovo je pravilo, ali imade i iznimaka.[17]

Ovakov ratarski ustroj potiče od Sveva koji su vladali u zemljama nanašnje Rusije. Zato su uz osamna selišta postojala oklopljena sela.[18]

Utjecaj germanskog ratarskog ustroja opažamo takodjer i u statutu Kastavskom, koji u čl. 44. odredjuje, da gradski sudci (ta dva suca od leta) podjeljuju zemljišta (imata odavati kmetom senožeti . . . i takoj podelit komunitadi). Taj upliv dolazi od tuda, što su članci 1.—57. zakona grada Kastva sastavljeni za cara Fridrika III. (IV.) izmedju god. 1471.—1498.[19] Tada su gradovi Kastav i Veprinac prešli u sustav Austrije i postali djelovi njezini.

Kad se počelo težiti zemlju, nije dotiecala tomu snaga pojedinca, nego je trebalo za to zajedničkog rada više njih bud u obitejskoj svezi bud u gospodarskom udruženju. Prema tomu nije moglo biti ni posebnog vlastničtva na težanu zemlju, već je mogla postati vlastnicom samo zajednica obiteljska ili gospodarska. Iz gospodarske zajednice razvilo se posebno vlastničtvo pojedinaca prije nego li iz obiteljske sveze, jer onu drže na okupu samo materijalni probitci, pa se ti prije razići može, dočim obiteljska sveza počiva više na etičnoj podlozi, na ćudorednoj misli članova obitelji, koje spaja prijašnje pokoljenje sa budućim. Obiteljska sveza postoji, ako obitelj

[16] M i r, znači donekle što i svemir, ali gledom na ratarski ustroj označuje ta rieč suglasnost onih, koji imadu pravo glasa u skupštini, koja odlučuje o zajedničkom zemljištu. Svaki mužki član, koji je ženitbom osnovao svoje kućanstvo, udioničtvovao bi kod doznačivanja i dieljenja zemljišta. G u d a n o v, Obzor istorij ruskago prava, str. 454.

[17] K a w e l i n, Der bäuerliche Gemeindebesitz in Russland (prevedeno iz ruskoga po Tarasofu), p. 20 i sl. — Sravni H a x t h a u s e n, Die ländliche Verfassung Russlands.

[18] K e n s s l e r, Zur Geschichte und Kritik des bäuerlichen Gemeindebesitzes in Rusland, p. 58. sl.

[19] R a č k i u predgovoru k statutu kastavskom i veprinačkom (Statuta lingua croatica conscripta) str. LXXIII. i sl.

Digitized by Google

ni nema imovine; a gospodarska zajednica prestane, čim nema više zajedničke zemlje.

Ovo vlastničtvo razvijalo se postepeno, intenzivnije poljodjelstvo pospješilo ga je. Samo puste rudine, pustare, pašnjaci, lugovi, šume, rieke, potoci i jezera, u koliko bijahu zaposjednuta, ostala su u uživanju okolnih porodica i gospodarskih zajednica.[20] Izkrčeno tlo postalo je vlastničtvo onoga, koji ga je izkrčio.

Do nedavna je u Hercegovini i Crnojgori, gdje je bilo prostranih predjela bez naroda, pojedina obitelj ili zadruga prisvojila si zemlje za vrt, a kasnije bi trapila (krčila) zemlju za podkućnicu, za oranice i branjevine.[21] Dogadjalo se, kad kakav bratstvenik, a kadgod i nebratstvenik dodje na pustu zemlju, osobito u planini, gdje nitko ne živi, te tu sagradi sebi kuću i razkrči si baštinu. Ako to nije bila zemlja kakove pojedine zadruge ili kakva čovjeka. tad on prisvoji sebi razkrčenu zemlju, koja mu ostane.[22]

Sve što pripada jednom naselju, dvorište sa sgradami, povrtnjakom, podkućnicom, ogradom, oranicom, te suuživanje šume, paše itd. sačinjavalo je s e l i š t e, kod Niemaca h ô b a, h u o b a, h ô v a (Hufe).[23] Od Niemaca potiče hoba sclavonica, mansus sclavonicus. U Rusiji bijaše izmjera za pojedini posjed dvor (dim) i ralo.[24]

Prema germanskom ratarskom ustroju dielila se periodično oraća zemalja na razna polja (ploštine) i to po vrsti i položaju, a svako polje razdielilo se u jednakoj širini[25] medju članovima gospodarske zajednice.[26]

Po slovjenskom sustavu pako mogle su se dieliti samo šume i puste

---

[20] Communitas, commarchia, marka (marcha), Allmende, gemeine Mark. G r i m m, Rechtsalterthümer, p. 496 i sl. Pravo na ta zajednička zemljišta imalo je udruženi kotari gospodarskih zajednica, Markgenossenschaft. H e u s l e r, Institutionen des deut. Privatrechts, I, p. 262 i sl. — U bizantinskom νόμος γεωργικός pod uplivom s ovjenske uredbe sadržana je ustanova, da je občinska rudina zajednička imovina sviuh članova občinske zajednice. Sravni Z a c h a r i a: Geschichte des griechisch-römischen Rechts, 1877, p. 236 i sl.

[21] B o g i š i ć, Zbornik, str. 402.

[22] B o g i š i ć, Zbornik, str. 403.

[23] U franačkim izvorima rabio se naziv m a n s u s (mansus dictus a manendo quod integrum fit duodecim ingeribus). H i n k m a r, Opera I, 716). Prvobitno značila je rieč m a n s u s dvorište sa sgradom za stanovanje. — Sravni G u é r a r d, Polyptuane de l' abbe Irminon, I, 608. — W a i t z, Die altdeutsche Hufe, p. 188 i 202 i sl. — G r i m m, Deut. Rechtsalterthümer, p. 534 i sl.

[24] Od dima i rala uzimao se i danak. V l a d i m i r s k i-R u d a n o v, Obzor istorij. russkago prava, I, str. 80.

[25] Njemački „B r e i t e n", „Gebreiten". U longobardskim listinam nazivlje se oranica „b r a i d a".

[26] Ti dielovi, koje seljaci dobivaju na uživanje žriebom, zovu se u Ruskoj paji, polosi, sagoni, gerebi. Sravni K a v e l i n, o. c.

Digitized by Google

rudine. Način dieljenja prikazan je u Poljičkom statutu ovako: „Ča je gaj (silva, nemus), toj se ima diliti ovakoj i po ovi put : najprvo ako bi se znala vrv (medja) i dio kako gre od plemenšćine meju selom, po miri (mjeri, pravcu) i po vrvi od bašćine, tada ne bi tribi inoga ni inaka dilenja iziskavati od gajev, nego po pravoj vrvi i po miri od glav i podvornic i plemenšćine, kako godir gre vrv od bašćine, tako ima i gaja dio pojti. Nu li ne zna ni se more znati vrv meju sobom od plemenšćine, kako se nahodi gdi je veće dionikov u selu, tomuj se ima ovako diliti gaj : najprvo i najpočeonije počelo od iskoni na stare i zakonite žribove (žlibove?) i sada i podvornice (podkućnice) ima pojti dio gaja".[27]

Zemlja se je mjerila v r p c o m ili k o n o p c e m (funiculus),[28] koji bi se omotao oko v r e t e n a. Stoga se u starim izpravam navodi vreten, vrpca, konopac ili lanac i funiculus[29] kano mjera zemlje. U Českoj i kod polabskih Slovjena mjerila se zemlja na plugove,[30] na jutra[31] i na lány.[32] U Rusiji bila je mjera za oraću zemlju s o h a, koju je jedan gospodar težiti mogao.[33]

Statut veprinački.

(N o v o i s p r a v l j e n o i z d a n j e s a u v o d o m i t u m a č e m.)

A. UVOD.

U izdanjima Jugoslavenske akademije u Zagrebu „Monumenta historico-juridica Slavorum meridionalium" u „Statuta lingua croatica conscripta" nalazi se medju ostalim hrvatskim jezikom pisanim zakonima i zakon veprinački, što ga je (god. 1890.) za štampu priredio Dr. Franjo Rački.

Prvi je veprinački zakon izdao profesor kievske univerze sv. Vladimira M. Vladimirskij-Budanov u „Журналу министерства народнаго просвѣщения" (ч. CCXIII. 124.—138. godine 1881.) ujedno sa kastavskim pod naslovom: „Неизданые законы югозападныхъ Славянъ", a

[27] Poljički statut, o. c. čl. 59a (101—102).

[28] Funiculus, vrv, vrvca, vrpca. M i k l o š i ć, Lexicon linguae slovenicae.

[29] U darovnoj izpravi Pincija od 1. kolov. 1000. veli se: „emi terrenum ... trium w r e t e n o r u m ... emi etiam terrenum ... w r e t e n i unius ... Item emi tres f u n i c u l o s terrae". R a č k i: Documenta, p. 29. — U darovnici Crnota popa od god. 1144., i u razmjeni Dabiše Radkova od god. 1196. spominje se vreteno kao mjera zemlje. K u k u l j e v i ć, Codex diplomaticus, II p. 37 i 180. Po Kukuljeviću ima vreten 12 gvozda ili hvati.

[30] Aratrum slavicum značio je zemlju, koja se je obradjivala sa plugom pod dva vola ili konja. H e l m o l d, Chronica Slavorum, I.

[31] Jutro (iugerum) nije bila stalna izmjera, nego je značilo toliko zemlje, koliko se moglo plugom izorati do podne. W a i t z, Die altdeutsche Hufe 26 sequ.

[32] Sravni J i r e č e k, Slovanské právo, II, str. 273 i sl.

Digitized by Google

prvi je prepisao (god. 1851.) iz glagolskoga originala taj zakon latinicom veprinački kapelan i istarski rodoljub Jakov Volčić, koji je i original i svoj prijepis sa mnogim jošte odlukama veprinačkoga suda poklonio Ivanu Kukuljeviću-Sakcinskomu, od kojih odluka je mnoge i latinicom prepisao.

Moram kazati, da me ni izdanje Budanovo ni izdanje Račkijevo košto ni prijepis Volčićev ne zadovoljavaju. Prof. Budanov priredio je svoje izdanje naprosto po Volčićevu prijepisu latinicom, a Volčić, premda je prepisao više odluka veprinačkoga suda, nije ipak pronikao u bitnost veprinačkoga sudovanja ni nije shvatio pravo načina veprinačkoga sudovanja, pa je tako osobito na mjestima, gdje nije mogao originala pročitati ili gdje mu originala nije dostojalo poradi trošnosti originala, original posve krivo shvatio i prepisao. Ni Račkijevo izdanje nije mnogo bolje od Budanovoga, premda se je Rački, košto se jasno vidi, obazirao i na glagolski original, a ne samo na Volčićev prijepis, a nije bolje s razloga, što je i Rački kao i Budanov odviše slijepo vjerovao Volčićevu prijepisu i što se nije ni Rački kao ni Volčić ni Budanov pobrinuo, da se iz mnogobrojnih odluka veprinačkoga suda upozna sa načinom sudovanja veprinačkoga suda. Odatle su i nastale mnogobrojne i stvarne i jezične pogrješke u Račkijevu izdanju.

Original veprinačkoga zakona nalazi se danas u arhivu Jugoslavenske akademije pod signaturom II. d. 123. Glagolski je original, kakav mi danas imamo, napisan na tri lista papira u ovećoj četvrtini, koji su listovi od vlage mjestimice jako poblijedjeli, te se radi toga ne da original svigdje pročitati, a osim toga su listovi na okrajcima dosta oštećeni. Česa nijesam mogao pročitati ili česa više danas u originalu nema, (jer su okrajci listova oštećeni), to sam metnuo u okruglu zagradu ( ), a što se nalazi u originalu, a držim, da je lapsus calami, metnuo sam u uglatu zagradu [ ]. Manjak originala nadopunio sam kao i Budanov i Rački prema prijepisu Volčićevu, jer slutim, da je bio ipak original, kada ga je imao Volčić u rukama, sačuvaniji, pa se je stoga dao i lakše čitati, (jer se original u rukama, ako se s njim vrlo oprezno ne baraće, raspada), samo gdje sam jasno vidio, da je Volčić u takvim dopunjcima pogriješio, nadupunjao sam sam original.

Današnja tri lista originala bila su jednom uvezana ili ušita u posebnu kvadirnu, teku ili knjigu, u kakve kvadirne su se bilježile odluke ili zapisnici veprinačkoga suda. Najsačuvanije su takove kvadirne iz god. 1589., 1590., 1591., 1598. i 1599., dočim su se ostale kvadirne osobito one iz 16. vijeka od vlage raspale na pojedine listove, rijetko se nadje, da se po dva lista zajedno drže. Te kvadirne počinju sa god. 1500., a svršavaju sa godinom 1772. Nu one su tako oštećene i manjkave, da gotovo nijedna godina nije potpuna, od mnogih godina uopće i nema nikakvih zapisnika. Ali kakve su da su, vrijedne su ipak, da se što prije štampaju, jer u njima vidimo, kako je veprinački sud sudovao gotovo 272 godine, iz njih prilično dobro razabiremo

Digitized by Google

kulturni i moralni život našega naroda u jednom dijelu Istre skoro u potpuna tri vijeka. Po mom mnijenju takvoga pravnoga spomenika mi gotovo i nemamo iz naše starije dobe, a po gotovo ne imamo napisana hrvatskim jezikom i glagolskim pismom. Danas se čuvaju te kvadirne u arhivu Jugoslavenske akademije pod signaturama II. d. 44., II. c. 77., II. d. 121., II. d. 122., II d. 123., III. d. 57., IV. b. 43. i IV. c. 40.

Isprva su pisali u ove kvadirne samo važnije odluke ili zapisnike, svih odluka nijesu bilježili. Tako su u jednu ovakovu kvadirnu zabilježili i veprinački štatut. U Veprincu postojao je sud već davno prije godine 1500., barem 100 godina prije, jer su se toga suda sjećali najstariji ondašnji ljudi ne samo po vlastitom svom znanju već i po pripovijedanju njihovih otaca i predja. Isprva je ovaj sud sudio po uobičajenom pravu, ali god. 1500. osjetiše Veprinčani prviput, da ustanove svoje uobičajeno staro pravo i da ga potvrde, kaošto nam pokazuje ovaj zaključak veprinačkoga suda:

„V ime b(ožj)e, amen, let g(ospo)dnjih 1500. jenvara 16. dan v grade Veprince na meste, kade je zakon, kade se pravde čine. Budući počtovani muži Žvan Šibeničanin, v to vreme vicekapitan, župan Bratković i sudac Juri, župan Čohilj i župan Brnko i sudac Fabić Hovrlić, župan Škabac, župan Fabić i sudac Gašpar Tumpić, vsi svetnici i pravdari ovoga grada Veprinca, učiniše svet meji sobu i najdoše meji sobu, da se dobri zakoni zatiraju i stari navlastito, da jure nijedan č(lovi)k ni za malo ni za vele ne te pred županom ni starejemi pravdi trpet, nego se vsaki odklada pred kapitana, tere tem uzrokom pravde ne mogu nijedan konac prijet. I pomisliše, da je to suprotu b(og)u i pravde i općinskomu dobru, potvrdiše vsi jedino stari zakon, da od sada napred da se ne mozi nijedan č(lovi)k odložit spred župana i sudca do libar 50, i ako bi ki odkladal, da ne mozi župan i sudac pravdu učinit, kako bu njim videt pravo, i to bude od sada napred obsluženo prez nijednoga razbijenja, a on bude penu zapal."

Košto se iz ovoga zaključka vidi, sud se veprinački bori za svoja stara i uobičajena prava, jer su počeli pojedini Veprinčani ignorovati svoj domaći sud i počeli su svoje tužbe iznositi direktno pred kapetana najprvo rječkoga (u prvoj polovici 16. vijeka), a kasnije kastavskoga, a to je imao ovaj zaključak preprečiti.

Drugi se put sastaše Veprinčani, da i napišu svoje uobičajeno pravo god. 1501. To nam potvrdjuje prva alineja onoga, što je Rački izdao pod naslovom „Statut veprinački" (na str. 211.) i što je u mom izdanju obilježeno sa (I.). Ta je odluka veprinačkoga suda napisana na prednjoj strani istoga lista, na kojem je s druge strane napisan početak onoga, što je kod mene obilježeno sa (II.) i čime faktično počima veprinački štatut.

Za čudo mi je, da je u ovoj odluci veprinačkoga suda Volčić pogrješno prepisao god. 1501. sa 1507. i da su se za tom Volčićevom pogrješkom sli-

Digitized by Google

jepo poveli prof. Budanov (koji po svoj prilici nije ni ogledao ljudski originala) i Rački, premda se god. 1501. dade prilično lako pročitati i premda se na istoj strani na istom listu ispod pomenute odluke nalazi druga jedna odluka od 4. maja 1506., koja nije ni u kakovoj sadržajnoj vezi sa veprinačkim zakonom, a istom na drugoj strani istoga lista počinje pravi veprinački statut, ono naime, što je kod mene štampano pod oznakom (II.). To mi je tim čudnovatije, što ne mogu nikako vjerovati, da bi Volčić, Budanov i Rački mogli razborito misliti, da je ono, što je na gornjem dijelu iste strane, napisano kasnije nego li ono, što je na doljnjem dijelu te iste strane napisano. Osim toga mogla su opaziti sva tri, da je ono, što je kod mene obilježeno oznakom (I.), napisano posve drugačijom rukom no ono, što je kod mene obilježeno oznakom (II.). Bit će, da Volčić nije mogao pročitati one sudbene odluke od 4. maja 1506., a godinu u odluci od god. 1501. naprosto metnuo prema godini, što ju je našao na drugoj strani istoga lista (1507.).

Prema tomu statut veprinački počinje istom na drugoj strani prvoga lista. Na ovoj strani prvoga lista rukopis siže do br. (8) po Račkijevu izdanju. Drugi list ispunjen je sav veprinačkim statutom i to od br. (8) po Račkijevu izdanju do br. (31) do riječi: „v Kastve i Mošćenicah". Na trećem se listu originala nalazi ostatak (završetak) veprinačkoga statuta, zatim je još na istoj strani (prednjoj) trećega lista jedna sudbena odluka od 29. maja 1510. i jedna bilješka, a na drugoj strani trećega lista jedna sudbena odluka od 5. novembra 1508. i druga iz godine 1510. bez datuma.

Tko bi temeljito proučio sve pomenute kvadirne veprinačkoga suda, držim, da bi bez sumnje naišao na bilješke, kojima se ovaj veprinački statut popunjuje. Ja sam dosada proučio samo sudbene odluke iz god. 1589., 1590., 1591., 1598. i 1599., te sam ih i za štampu priredio*).

O sudovanju u Veprincu u 16. vijeku napisao sam raspravu za „Mjesečnik" pravničkoga društva u Zagrebu, koja rasprava u mnogom razjašnjuje veprinački statut.

Prepisao sam original sasma točno, samo što sam prilagodio pravopis glagolski današnjemu pravopisu, dakako ne mijenjajuć etimološkoga pravopisa u eufonijski ni obratno, a prilagodio sam glagolski pravopis današnjemu, kako sam držao, da su se pojedine riječi u Veprincu 1507. godine izgovarale. Dvojaki znak za glas *e*, od kojih jedan Rački u svom cirilskom izdanju bilježi sa *e*, a drugi sa ѣ, bilježim ja prvi sa *e*, a drugi sa *ê*, što držim, da je ispravnije, jer ono Račkijevo ѣ ne pokazuje u istinu staroslovenskoga ѣ, već dugo *e*. Gdje rukopisno ѣ stoji mjesto ıa, prepisao sam ga sa *ja*.

*) Dok je ovaj članak čekao na štampu, proučio sam jošte sudbene odluke od god. 1500.—1552.

Digitized by Google

B) TEXT.

(I.) (V im)e božje, amen, let gnjih[1] 1501. dan . . .[2] pred crekvu[3] svete Ani, onde[4] sedeći p(očtovani) i razumni muži, župani i stareji rečen(oga[5] kaštela)[6] Veprinca: najprvo župan i sudac tog(a leta),[7] župan Fabić i sudac Matko Brnković, (zaje)dno z ostalimi starejimi toga grada: župan Matej Čohilj, župan Orban[8] Bratković, župan (Iv)an Škabac, župan Ilija Gržanić, sudac[9] Jakov Hovrlić, sudac Marko, sudac Paval Fabićević[10] i poluk[11] nji h buduć svetno[12] komunšćak[13] ordinani, izabrani[14] od plka Martin Dminčić. Ki više pisani vsi jedino svetno se svećaše za bolje občinsko i za ne titi[15] da bi se od sada napreda ki koli[16] škandali meju plkom zgajali, tre[17] mani kanceleru niže podpisanomu zapovedaše zakoni stare[18] zapisat, ki jesu vazda bili držani v tom počtovanim[19] gradom[19] Veprinci[20] i da budu i z a napreda držani i da se vazda v pisme najdu.

(II.) (V ime božje, amen, le)t gnjih[21] 1507. Toga leta su[22] na(hajali se[22] na) Veprince,[23] ki pamećahu let: 100 let,[24] i to bê (župan) Čohilj, 2. župan Brnko, ki pameti let 90, 3. župan Bratković, ki pameti let 70, 4. župan Fabić, ki pameti let 80. I tu bêše većê starih muži, (ki) su zapametili prvu gospodu, ki su bili knezi od Favalić, i pod tu gospodu bêhu naši zakoni podtvrjeni[25] i sa vsakimi zakoni, kê muž do muža pamećaše, sada mi stari muži više pisani progledasmo v pismi tê našê zakoni, v kêh smo pućeni[26] od tê prvê g(ospo)di pod gdu[27] Auštrije. Od teh jesu postali kralji i cesari. I v to vrême prepisasmo te zakoni i našim mlajim sinom povedasmo za našega života.

Na te zakoni niže pisanê da nam gn[28] cesar liste, kada nas prije v svoje ruki od Favalića.

To su ti zakoni:

Najprvo zakon naš od kapitana: Kada pride gn[28] kapitan k nam na uročna vića[29], tako mu gre samotretu[30] tri jedi od župana, a trikrat su uročna veća v leto.[31]

Pak je zakon, ako bi sê ka tadbina zgodala, tr bismo po kapitana poslali, tako mu špendija grê od onoga, ki se krivac najde, ako se krivac ne najde, tako mu špendija gre od komuna.

Pak je zakon, da koliko koli krat bi prišal kapi(tan) po svojih fateh,[32] tako mu nismo dlžni nijedne špend(ije), pak mu nismo dlžni naših konji dajat na nijedan put.

Pak[33] ako bismo po kapitana poslali o sanme[34] s[ ]a[35] Petra na Učkê,[36] tako mu grê špendija samotretu od komu(na).

Pak jest zakon od osudi: ča je koli niže 8 libar, to nê grê ništar gdi,[37] a ča je osud niže 50 libar, to grê jedan del g(ospod)i, a drugi županu, treti onomu, ki bi kužal. Pak osud od 50 libar i višê 50 libar, ta grê vsa[38] gde[39].

Digitized by Google

jepo poveli prof. Budanov (koji po svoj prilici nije ni ogledao ljudski originala) i Rački, premda se god. 1501. dade prilično lako pročitati i premda se na istoj strani na istom listu ispod pomenute odluke nalazi druga jedna odluka od 4. maja 1506., koja nije ni u kakovoj sadržajnoj vezi sa veprinačkim zakonom, a istom na drugoj strani istoga lista počinje pravi veprinački statut, ono naime, što je kod mene štampano pod oznakom (II.). To mi je tim čudnovatije, što ne mogu nikako vjerovati, da bi Volčić, Budanov i Rački mogli razborito misliti, da je ono, što je na gornjem dijelu iste strane, napisano kasnije nego li ono, što je na doljnjem dijelu te iste strane napisano. Osim toga mogla su opaziti sva tri, da je ono, što je kod mene obilježeno oznakom (I.), napisano posve drugačijom rukom no ono, što je kod mene obilježeno oznakom (II.). Bit će, da Volčić nije mogao pročitati one sudbene odluke od 4. maja 1506., a godinu u odluci od god. 1501. naprosto metnuo prema godini, što ju je našao na drugoj strani istoga lista (1507.).

Prema tomu statut veprinački počinje istom na drugoj strani prvoga lista. Na ovoj strani prvoga lista rukopis siže do br. (8) po Račkijevu izdanju. Drugi list ispunjen je sav veprinačkim statutom i to od br. (8) po Račkijevu izdanju do br. (31) do riječi: „v Kastve i Mošćenicah". Na trećem se listu originala nalazi ostatak (završetak) veprinačkoga statuta, zatim je još na istoj strani (prednjoj) trećega lista jedna sudbena odluka od 29. maja 1510. i jedna bilješka, a na drugoj strani trećega lista jedna sudbena odluka od 5. novembra 1508. i druga iz godine 1510. bez datuma.

Tko bi temeljito proučio sve pomenute kvadirne veprinačkoga suda, držim, da bi bez sumnje naišao na bilješke, kojima se ovaj veprinački statut popunjuje. Ja sam dosada proučio samo sudbene odluke iz god. 1589., 1590., 1591., 1598. i 1599., te sam ih i za štampu priredio*).

O sudovanju u Veprincu u 16. vijeku napisao sam raspravu za „Mjesečnik" pravničkoga društva u Zagrebu, koja rasprava u mnogom razjašnjuje veprinački statut.

Prepisao sam original sasma točno, samo što sam prilagodio pravopis glagolski današnjemu pravopisu, dakako ne mijenjajuć etimološkoga pravopisa u eufonijski ni obratno, a prilagodio sam glagolski pravopis današnjemu, kako sam držao, da su se pojedine riječi u Veprincu 1507. godine izgovarale. Dvojaki znak za glas *e*, od kojih jedan Rački u svom cirilskom izdanju bilježi sa *e*, a drugi sa ѣ, bilježim ja prvi sa *e*, a drugi sa *ê*, što držim, da je ispravnije, jer ono Račkijevo ѣ ne pokazuje u istinu staroslovenskoga ѣ, već dugo *e*. Gdje rukopisno ѣ stoji mjesto ꙗ, prepisao sam ga sa *ja*.

*) Dok je ovaj članak čekao na štampu, proučio sam jošte sudbene odluke od god. 1500.—1552.

Digitized by Google

B) TEXT.

(I.) (V im)e božje, amen, let gnjih[1] 1501. dan . . .[2] pred crekvu[3] svete Ani, onde[4] sedeći p(očtovani) i razumni muži, župani i stareji rečen(oga[5] kaštela)[6] Veprinca: najprvo župan i sudac tog(a leta),[7] župan Fabić i sudac Matko Brnković, (zaje)dno z ostalimi starejimi toga grada: župan Matej Čohilj, župan Orban[8] Bratković, župan (Iv)an Škabac, župan Ilija Gržanić, sudac[9] Jakov Hovrlić, sudac Marko, sudac Paval Fabićević[10] i poluk[11] njih buduć svetno[12] komunšćak[13] ordinani, izabrani[14] od plka Martin Dminčić. Ki više pisani vsi jedino svetno se svećaše za bolje občinsko i za ne titi[15] da bi se od sada napreda ki koli[16] škandali meju plkom zgajali, tre[17] mani kanceleru niže podpisanomu zapovedaše zakoni stare[18] zapisat, ki jesu vazda bili držani v tom počtovanim[19] gradom[19] Veprinci[20] i da budu i z a napreda držani i da se vazda v pisme najdu.

(II.) (V ime božje, amen, le)t gnjih[21] 1507. Toga leta su[22] na(hajali se[22] na) Veprince,[23] ki pamećahu let: 100 let,[24] i to bê (župan) Čohilj, 2. župan Brnko, ki pameti let 90, 3. župan Bratković, ki pameti let 70, 4. župan Fabić, ki pameti let 80. I tu bêše većê starih muži, (ki) su zapametili prvu gospodu, ki su bili knezi od Favalić, i pod tu gospodu bêhu naši zakoni podtvrjeni[25] i sa vsakimi zakoni, kê muž do muža pamećaše, sada mi stari muži više pisani progledasmo v pismi tê našê zakoni, v kêh smo pućeni[26] od tê prvê g(ospo)di pod gdu[27] Auštrije. Od teh jesu postali kralji i cesari. I v to vrême prepisasmo te zakoni i našim mlajim sinom povedasmo za našega života.

Na te zakoni niže pisanê da nam gn[28] cesar liste, kada nas prije v svoje ruki od Favalića.

To su ti zakoni:

Najprvo zakon naš od kapitana: Kada pride gn[28] kapitan k nam na uročna vića[29], tako mu gre samotretu[30] tri jedi od župana, a trikrat su uročna veća v leto.[31]

Pak je zakon, ako bi sê ka tadbina zgodala, tr bismo po kapitana poslali, tako mu špendija grê od onoga, ki se krivac najde, ako se krivac ne najde, tako mu špendija gre od komuna.

Pak je zakon, da koliko koli krat bi prišal kapi(tan) po svojih fateh,[32] tako mu nismo dlžni nijedne špend(ije), pak mu nismo dlžni naših konji dajat na nijedan put.

Pak[33] ako bismo po kapitana poslali o sanme[34] s[4] a[35] Petra na Učkê,[36] tako mu grê špendija samotretu od komu(na).

Pak jest zakon od osudi: ča je koli niže 8 libar, to nê grê ništar gdi,[37] a ča je osud niže 50 libar, to grê jedan del g(ospod)i, a drugi županu, treti onomu, ki bi kužal. Pak osud od 50 libar i višê 50 libar, ta grê vsa[38] gde[39].

Digitized by Google

(Zakon[40] je, ki b)i hišu[41] v[42] gradu ali vane grada razbi(l ali)[43] uljnik, ta zapada peni 5 mar(a)k (i ča pravda najde).

(Zakon je,[40] ki bi) kral v kozare[44] ograjenoj, zapada 5 mar(a)k.

(Zakon je,[40] ki bi kra)l v kozari neograjenoj, zapada 1 marku.

(Zakon je,[40] ki bi) v kontrade v noće[45] kral, (zapada peni)[46] ta 2 marki.

(Ki) bi sam v svojih rukah kral, zapada (marak 10).[47]

Pak ki bi koli ko blago va dnê ukral, plaća samošesto, a od toga grê 2 dela (ono)mu, komu je škoda učinjena, a ostanak gre meji[48] vseh starijih, a v noći duplicu i plaća penu, kako[49] se više udrži.

Ki b(i) ukral kokoš va dne, p(l)aća 5 mar(a)k, a koko[v]š samošestu, a v noći duplicu.

Jošće je zakon od udorca, ki bi ubil do smrti, zapada glavu.

Ki bi svetnika udril ali na njega posegal ali opsoval, zapada 50 lib(a)r.

Ki bi cesti razbijal,[50] zapada 50 lib(a)r i ča pravda najde.[51]

Ki bi do krvi udril, zapada 1 marku.

Ki bi na koga nož vinel, zapada 1 marku, a[52] kada opet shrani plaću,[53] 1 marku.

Ki bi dlanu udril, p(l)aća 5 marak.

Ki bi pestu ili kamikom udril, plaća 1 marku.

(Ki) bi koli kê vrsti č(lovi)ka sramotil ili psoval, (pla)ća 25 lib(a)r.

Ki bi koga v zarok vložil, njemu grê treti del (zar)oka, ako bi ne mogal zaroka doprnest, tako s(am va nje)m ostaje.

Ki bi na pravdu sujenu z nova stupil i želel[54] druge pitat,[55] plaća starijem 1 marku.

Ki bi ženi ili vdovice peču[56] z glavi vrgal,[57] zapada 50 lib(a)r.

Ki bi zkroz lozu hodil, zapada 50 lib(a)r.

Ki bi se v njoj našal pasuć ili drva vzemljuć, plaća so(ldi) 50 manje dva.

Ki bi zvani[58] lozi do presike[59] sirovo[60] vsekal,[60] plaća so(ldin) 16.[61]

Ki bi v presikah[62] sirovo sekal, plaća 2 libre.

(Ki bi v ljudskom) gaje[63] sekal, plaća 1 marku.

(Ki bi pa)sal v senožetah nekošenih,[64] plaća 1 (marku i) škodu gospodaru.

(Ki bi) se našal pasuć v prepovedi, plaća so(ldini) 50 manje dva.

Ki bi tužil na drugoga, kada su veća uročna, ne povedavši mu, ne more[65] mu pravde dobit, to je ki su kmeti, a gnu[66] i gostu je druga pravda.

Zakon je meji[67] nami za gospodskoga žreloga, da ga mi izberemo meji sobu, a gda[68] ga[69] potvrde i ta ima gledat kraljeva prihodića. Jošće

Digitized by Google

ako bi ga gda[68] izbrala, imaju ga nam pokazat, ako bude za nas, ima priseć na zakon i more sedit v pravde meji nami.

Zakon naš je, da imamo gdi[70] dat desetinu žita i vina i janjac. Od toga grê popom četrti del, a gospodsko žito i vino ima se v gradu prodat, kako naprave susedi z valputom,[71] a janjce ima valput o Jurjevi sačtat[72] i ki oće svoje odkupit, tako je zakon, po 12[73] soldini.

Zakon naš je, da na dan treh kralji ima mali komun s plovanom župana i sudca i satnika izabrat i teh[74] treh[75] muži ima plovan rotit za[76] pravdu.

A kada manka[77] s(ve)tnika, imaju ga sami stariji naj(t)[78] v malom komuni. I ki bi ne (h)til bit svetnik ali (ki) koli veljak,[79] ima platit 1 marku meji starije[80] (i ako bi) potreba, daj[81] ga mogu drugoč postavit.

(Za)kon je naš, da kada pride jedan iz druge kuntradi[82] z (ovca)mi, tar[83] je se korda[84] s nami na dinare, ta more past[85], kuda i domaći kmeti i ni dlžan deseti(ni) ovde, ako je doma dal, a dlžan je 1 sir popom, 2 županu, a arbadijac[86] ima past, kade mu se pokaže i ima dat popom 1 sir za volju nemoći, ako bi im potreba popa.

Kada pride hlapac o mlade lete z ovcami gospodaru[87], a ni se ovde[88] mrkal[89], ali ako bi o Miholji[90] prišal, a ni otoli[91] leta pasal,[92] ni dlž(a)n desetini[93] ni marak.

Na vsako(ga),[94] koga[95] oće ki(?) tužit, kada su veća uzročna, imej ga[95] prvo nareć[96] i da pride za dan, ki[97] je pozvan, ako ne pride...

(Zakon je, da ovde (va) Veprince moremo za vsaku reč pravdu sudit, zač imamo pun stol i rihtu[98] i nigdare nismo hodili v Kastav na nijednu pravdu. Ako nam je bilo[99] potreba na pomoć, tako smo vazeli v Kastve i Mošćenicah)[100] po dva ali[101] koliko smo učinili[102] pln stol, (a oni su tolikajše i nas) vazeli[103] na pomoć.

Zakon je[104] naš, da more župan svojimi starijimi, ki su prisežniki[105] [more] sudit[106] za petdeset lib(a)r prez[107] kapitana.

Zakon naš jest, da vsako blago ležeće i ko bi se van gnalo ali neslo, da more vsaki parentin[108] koverat i[109] za njim bližnji sused.

Plaćamo gospodi od naše kuntradi[110] mar(a)k 21 i šest lib(a)r i zato imamo slobod[111] pustit past i seć[112] v našoj kuntrade[113] vsakoga zvanjskoga čka[114].

Ki bi na porti[115] kral les ali ko blago, ta[116] zapada 50 lib(a)r.

Jošće da ne mozi ni jedno blago zginut brez kanta.[117]

Sudac Ivan i Paval.

Digitized by Google

C. TUMAČ.

[1] = gospodnjih.

[2] oznaka dana i mjeseca na rubu lista otkinuta.

[3] Volčić imade pogrješno „p r e d c r e k v j a", a Rački pogrješno „p r e d c r i k v u".

[4] Rački i Volčić imadu pogrješno „o n d i".

[5] riječ „rečenoga" ne imade ni Volčić ni Rački, premda se u rukopisu može jasno pročitati „r e č e n", dočim je „o g a" kaošto i „k a š t e l a" s kraja lista otkinuto.

[6] Volio sam dodati riječ „k a š t e l a" nego li „g r a d a", jer u ovim sudbenim zapisnicima, barem na početku zapisnika, dolazi malo ne uvijek uz riječ „V e p r i n c a" atribut kaštela, a rijetko kada „g r a d a".

[7] Mjesto „t o g a l e t a", od kojih se još riječi jasno vide u rukopisu slova „t o g", napisao je Volčić porodično veprinačko ime „T u m p i ć", a za njim se slijepo povedoše prof. Budanov i Rački. Nu umetnuvši na ovom mjestu porodično ime T u m p i ć, premda se tomu i ostanci slova u originalu odlučno protive, učinili bi grdnu besmislicu. U Veprincu nije bio nikada, košto nam sudbeni zapisnici od god. 1500.—1772. potvrdjuju, jedan te isti čovjek i župan i sudac,a zacijelo da nije bio ni taj T u m p i ć, koga je izmislio Volčić. Sasvim je jasno ovo mjesto, ako popunimo manjak rukopisa riječima, na koja nas upućuju preostala slova u rukopisu i prema načinu nabrajanja svetnika (vijećnika) malo ne svih sudbenih veprinačkih zapisnika. Sam veprinački statut (u Račkoga br. 27.) veli, da je mal komun s plovanom odabirao svake godine na dan sv. triju kralja (6. siječnja), župana, suca i satnika za onu godinu. Izabrani župan i sudac spominju se u sudačkim zapisnicima veprinačkim uvijek na prvom mjestu, malo ne uvijek sa dodatkom „župan i sudac toga leta, ordinariji." Ostalih vijećnika ili svetnika ili starejih bilo je 10, i to još 3 župana i 7 sudaca. Tih 10 vijećnika odabiralo se izmedju isluženih župana i sudaca ordinarijih. Dakako da je jedan te isti župan ili sudac mogao biti ponovno puta biran za župana ili suca, ali nikada dvije godine uzastopce. U vijeću sudbenom morali su biti i župani (općinski upravitelji) i suci, jer je sud veprinački riješavao i upravne i sudbene poslove. Da je bilo sudaca dvostruko toliko, koliko župana u vijeću, imamo razlog tražiti u tom, što su bili poslovi sudbeni znatno brojniji no upravni. Iza imena župana i suca ordinarija („toga leta") spominju se u zapisnicima redom po dobi ili starosti najprije župani, a onda suci, koji su prisutni i koji se jednim imenom zovu „stareji' ili „svetniki". Ako dakle čitamo ovo mjesto, kako ga ja čitam, onda je to mjesto posvema jasno, župan i sudac toga leta se odmah spominju, naime župan Fabić i sudac Matko Brnković.

[8] U Volčića i Račkoga pogrješno „U r b a n".

[9] U Račkoga: „s u d a c , i J a k o v H o v r l i ć", što ne može biti, jer bi to opet značilo, da je bio župan Ilija Gržanić takodjer sudac, a rekao sam već u točki 7., da jedan te isti čovjek nije bio nikada u Veprincu i župan i sudac. U ostalom izgleda u rukopisu ono *i* kano da je iskrižano, a konačno moglo bi biti i lapsus calami.

[10] U Račkoga pogrješno „F a b i č e v i ć".

[11] polag, pokraj.

Digitized by Google

[12] savjetno, savjetujuć.

[13] općinski pazitelj ili nadgledatelj cesta, puteva i zemljišta.

[14] U Volčića pogrješno „i s a b r a n i", a u Račkoga „i z a b r a n i".

[15] U rukopisu „z a n e t i", tako i u Volčića i u Račkoga, ipak držim, da se imade čitati „z a n e t i t i", jer je poznato, da se u glagolskim rukopisima ispušta često jedan slog od dvaju, kada su posvema jednaka ; z a n e t i t i znači z a n e h t j e t i.

[16] budi kakvi, kojigod.

[17] U Račkoga t(e)r e, što nije nužno, jer se u Istri još i danas govori t r e ili t r = štok. t e ili *i*.

[18] U Volčića i Račkoga pogrješno „s t a r i".

[19] Tako je i u rukopisu. Volčić i Rački ispravili su u svojim prijepisima ove riječi u „p o č t o v a n o m g r a d u", što bi bilo svakako štokavski ispravnije, ali nije ispravno u starom veprinačkom narječju.

[20] U Račkoga pogrješno „V e p r i n c u".

[21] = gospodnjih.

[22] U Volčića i Račkoga „s e n a h a j a h u", što nije ispravno prema preostalim i sačuvanim slovima u rukopisu.

[23] U Račkoga pogrješno „u V e p r i n c u".

[24] Mjesto: „l e t, i t o b ẽ" imadu Rački i Volčić: „o d l e t s t o b ẽ", česa ne ima u rukopisu (originalu).

[25] U Račkoga pogrješno „p o d t v e r j e n i".

[26] Ovako u originalu i u Račkoga, p u ć e n i = u p u ć e n i. Volčić imade „p u š ć e n i", što se ne bi doduše protivilo sadržaju, ali tako nije u rukopisu.

[27] = gospodu.

[28] = gospodin.

[29] U Volčića i Račkoga pogrješno „v e ć a".

[30] U Račkoga „s a m o t r e t u, t r i j e d i o d ž u p a n a", što nema nikakova smisla, dočim imade moje čitanje posve jasan smisao, t. j. kada dodje kapetan k nama na tako zvana uročna vijeća (urečena, zakazana vijeća), tada mu ide samotretu, t. j. kapetanu i još dvima njegovim ljudima (kanceliru i kočišu kapetanovu), tri put jelo od župana ili veprinački se župan (ordinarij) imade brĺnuti, da tri čovjeka (kapetan, kancelir i kočiš) dobiju triputa jesti.

[31] U rukopisu „u v l e t o," u Račkoga „u l e t o" ; ono *u* pred v l e t o izgleda u rukopisu iscrtano, stoga sam prepisao v l e t o, a tako ima i Volčić.

[32] poslovima, tal. f a t t o.

[33] U Račkoga „p a k j e z a k o n", u Volčića „z a k o n j e p a k", u rukopisu (originalu) je samo „p a k".

[34] U Volčića: s a m n e, tako ta riječ danas u Veprincu glasi s a m á n ili s a m á n j (= štok. s a j a m).

[35] = svetoga.

[36] U Račkoga pogrješno „n a U č k u".

[37] = gospodi.

[38] U Volčića i Račkoga v a s, prema rukopisu v s a.

[39] = g o s p o d e. U Volčića i Račkoga pogrješno g o s p o d i.

[40] Tako u Volčića, u Račkoga „P a k j e z a k o n".

Digitized by Google

[41] U Volčića i Račkoga „k u ć u", ali u originalu je „h i š u" (= kuću).

[42] U Volčića i Račkoga v a, u originalu *v*.

[43] U Volčića i Račkoga „i l i" pred kojom riječi imade Rački nekoliko točaka, kano da bi ondje još nešto manjkalo, što prema prostoru u rukopisu nije moguće. — U l j n i k znači p č e l i n j a k.

[44] pašnjak, gdje se koze pasu. Rački imade u rječniku za tu riječ s t a j a z a k o z e, što ne vjerujem, jer ne znam, kakove bi to bile neogradjene staje.

[45] U Volčića i Račkoga pogrješno „v n o ć i".

[46] U Volčića „p l a ć a s a m u t r e t u i", a u Račkoga „p l a ć a s a m o t r e t o i", kojima se riječima ne može ispuniti manjak u rukopisu, jer se tomu protive preostali znaci i riječi u rukopisu.

[47] Ispunio sam prema dopunjku Volčićevu.

[48] U Račkoga pogrješno „m e j u".

[49] U Račkoga pogrješno „k a k o l i".

[50] U Volčića i Račkoga pogrješno „r a z b i l".

[51] Riječi: „i č a p r a v d a n a j d e" nema u Račkoga, premda se u originalu nalaze, a nalaze se i u prijepisu Volčićevu.

[52] Rački ispustio veznik *a*.

[53] U Račkoga „p l a ć a", kako nije u originalu.

[54] Mjesto riječi „i ž e l e l" imade Volčić i Rački „p r e z ž e l j e," česa nema u rukopisu, u rukopisu je „i ž e l e e", što sam ja, da dobijem neki smisao ispravio u „i ž e l e l", a možda je ono ž e l e e particip prez. akt. (ž e l e ć).

[55] Volčić i Rački pogrješno „p a r t i".

[56] ženski rubac na glavi. Volčić i Rački imadu p e ć u.

[57] Volčić i Rački imadu „z v r g a l", kako nije u rukopisu.

[58] U Račkoga pogrješno „z v a n e".

[59] U Volčića i Račkoga „p r o s e k i", što je pogrješno ; p r e s i k a znači m e d j a u š u m i.

[60] U Račkoga pogrješno: „s e k a l s i r o v o".

[61] Tako je u rukopisu.

[62] U Volčića i Račkoga pogrješno „p r e s e k a h".

[63] U Volčića i Račkoga pogrješno „g a j u".

[64] Riječ „nekošenih" je u Račkoga ispuštena.

[65] U Račkoga pogrješno „m o ž e".

[66] = gospodinu.

[67] U Račkoga pogrješno „m e j u".

[68] = gospoda.

[69] U Račkoga „d a g a", u originalu nema „d a".

[70] = gospodi.

[71] nadgledatelj, napose blagajnik.

[72] prebrojiti.

[73] Tako je u rukopisu. Rački imade pogrješno 10.

[74] U Račkoga pogrješno „t e".

[75] U Račkoga pogrješno „t r i h".

[76] U Račkoga pogrješno „n a".

[77] uzmanjkati, nedostati, tal. m a n c a r e.

[78] U Račkoga „n a j t i".

Digitized by Google

[79] izabranik, valjda od njem. riječi „wählen".

[80] U Račkoga pogrješno „platiti i marku meji starejimi".

[81] = „da". U Račkoga „da", kako nije u rukopisu.

[82] kraja, prijedjela, — ulice, tal. contrada.

[83] U Račkoga pogrješno „more".

[84] = kordal = pogodio, tal. accordare. U Račkoga pogrješno „kordat."

[85] U Račkoga pogrješno „pasti".

[86] U Račkoga pogrješno ambadrêc, za koju riječ veli u rječniku: riječ nepoznata. Dakako da je riječ nepoznata, kada uopće u nijednom jeziku ne postoji, dočim arbadijac znači ovčar ili pastir.

[87] U Račkoga pogrješno „gospodari".

[88] U Račkoga pogrješno „onde".

[89] = javio, upisao, tal. marcare ili marchiare.

[90] U Račkoga pogrješno „o Miholju".

[91] U Račkoga pogrješno „ondi"; otoli znači još.

[92] svršio, tal.

[93] U Račkoga pogrješno „desetine".

[94] Mjesto ovih riječi imade Račkі riječi: „Naš je zakon, ako ki koga", kako nije u rukopisu.

[95] Mjesto ovih riječi imade Račkі: „ima vse", koje se riječi ne mogu nipošto iz rukopisa pročitati.

[96] javiti mu.

[97] U Račkoga pogrješno. „v ki".

[98] Gericht, Richteramt.

[99] Tako u Volčića, u Račkoga „bila".

[100] Riječi, koje su u zagradi, ne dadu se danas više pročitati iz rukopisa. Ja sam ih uzeo iz Volčićeva prijepisa.

[101] U Volčića i Račkoga „ili".

[102] U Račkoga („napl)nili", premda se u rukopisu jasno čita „učinili".

[103] U Volčića i Račkoga pogrješno „vazimali".

[104] Rački je ovu riječ metnuo u zagradu, premda se u rukopisu vidi.

[105] Stariji ili svetniki (vijećnici) odabirali su se izmedju isluženih župana i sudaca ordinarijih, a svaki izabrani ordinariji župan i sudac zaprisizao se je na dan sv. triju kralja po župniku ili plovanu, stoga se stariji ili svetniki zovu i priseżnici.

[106] U Račkoga su ovoj riječi dodane još riječi „na pravdi", česa nema u rukopisu.

[107] U Volčića i Račkoga pogrješno „brez".

[108] rodjak, tal. parente.

[109] tal. coprire, a u mletačkom dijalektu covrire, pokriti, metnuti ruku na što i time pokazati, da on želi dotični predmet kupiti. Iza riječi koverat ispustiše Volčić i Rački veznik *i*, premda se jasno vidi u rukopisu.

[110] U Račkoga pogrješno „kontradi".

[111] U Račkoga pogrješno „slobodu".

[112] U Volčića i Račkoga pogrješno sić.

[113] U Račkoga pogrješno „kontradi".

Digitized by Google

[114] = človika.

[115] tal. porta, vrata, veža. Rački izvodi tu riječ od lat. riječi portus — luka, pristanište, što držim, da ne će biti ispravno, jer Veprinac ni ne leži na moru.

[116] Volčić i Rački ispuštaju tu riječ, premda se nalazi u rukopisu.

[117] kanat javno oglašenje pred crkvom sv. Ane.

D. Još neke tudje i manje poznate riječi.

Dlžan dužan.

drugoč drugi put.

duplica dvostruko, tal. duplo.

hlapac sluga

jedino zajedno.

kanceler, tal. cancelliere, perovodja kod kapetana.

kaštel, tal. castello, utvrdjeno mjesto, tvrdja, grad.

komun, lat. commune, općina, mali komun ljudi, koji su već vršili službu župana ili suca.

kužat, tal. accusare, tužiti.

les gradjevno drvo, u Veprincu osobito kolje za vinovu lozu.

libra, tal. novac, vrijedio po prilici 2 krune 40 filira, jedna libra imala 20 soldina, a jedan soldin 12 denara.

loza šuma.

marka, njem. novac, jedna marka vrijedila 8 libara.

ordinan od tal. riječi ordinare, odredjeni, službeni.

pena, tal. riječ, kazna

plk puk.

prihodić izaslanik.

samošesto vrijednost ukradene stvari pored peterostruke globe.

senožet sjenokoša, livada.

shranit sačuvati.

soldin vidi libra.

škandal, lat. scandalum, sablazan.

špendija, tal. spendio, trošak.

vinet dići, podići.

zarok, obećanje, obveza.

žrel općinski službenik, koji ima dočekati kraljeva izaslanika u Veprincu.

Rudolf Strohal.

Hipnoza i zločin.

Piše **Dr. Fran S. Gundrum-Oriovčanin.**

Različni su kadkad odnosi — obično materijalne prirode — koji mnogom činovniku ne dozvoljavaju, da se, sve što se u njemu radja volja, bavi poučnom knjigom, iz koje bi crpao koješta, što bi njegov vidokrug povećalo i što bi mogao upotrijebiti u svome zvanju. A ipak je danas mnogo, mnogo toga, što bi se moralo znali!... Ni u srednjim, ni na visokijem školama

Digitized by Google

ne dostaje uvijek vremena, koje bi se imalo posvetiti i drugim znanostima, koje u sve zasijecanju, a gdjekoji opet ni ne mari za drugo, nego za ono, što je poduzeo, te mu je pred očima samo cilj da svrši, da dodje do kruha . . .

I naše se pitanje u školama ne razglaba, a ipak je važno za pravnika svakoga, bilo da se posveti sudbenoj, političkoj, odvjetničkoj ili kojoj drugoj struci, pa zato sam ovo sastavio, da po mogućnosti predočim to u današnje doba važno pitanje.

* * *

Prije se kojekakve pojave, koje si um čovjeka ne mogaše protumačiti i koje ne znadijaše shvatiti, smatrale i ocjenjivale kao „čudo", a ako tkogod ne htjede povjerovati kroničaru, izvjestitelju takovih čudesa, reklo se naprosto, da je „laž". No ne bijaše ni jedno ni drugo ; jer koješta, što bijaše nevjerojatno, čudnovato, tobož i na laži osnovano — prosudilo se kasnije i prosudjuje se danas kao živa istina, kao dogodjaj, te se veli, da je sve to prirodno, moguće i istinito.

Devetnaesti vijek, koji je mnogo toga djelomično u osnovi preokrenuo, djelomično pronašao i stvorio, nije uzmanjkao, da nam i u tom pogledu ne pruži pomoćnicu ruku ; on nam je protumačio vrlo mnogo najnevjerojatnijih pojava.

Makar da je dosta toga poznato bilo već odavna, ali tek pojedinim osobama, kastama, učinila je znanost, da danas sve postane svojinom svih, odnosno onih, koji se time žele baviti.

Da ne duljim, prijeći ću odmah na samu stvar i upitati se, što je sugestija (nadahnuće, udahnuće)?

Sugestija je postupak, s pomoću kojega se postizava učinak time, da se u nekoj osobi podbudi predstava prije njenog nastupa. Ako neku osobu, koja je slučajno u kakvoj neprilici, uvjeravamo, da se njezino lice rumeni, onda se obrazi odista počinju rumeniti. To je jasan primjer za ono, što zovemo sugestija. Predstava je o nastupu rumeni u našem primjeru rumen izvodila. Ali, ako bi rado da sugestija uspije, potrebna je neka primčivost, koju zovemo duševna uplivljivost, a ovo svojstvo opstoji u običnom stanju više manje kod svakog čovjeka, ali se hipnozom (uspavljivanjem) povećava.

Duševni život djeluje na tijelo u različnim oblicima. Duševni uplivi upriličuju organske promjene, promjene na našem tijelu. To je nepobitna istina, o kojoj se svaki dan možemo uvjeriti. Ćno izražaja lica nekih zvaničnika, na primjer svećenika, koji se ima svesti na duševne uplive. A komu nije poznat upliv tuge i žalosti, brige i jada na crte lica? ! Iskusni će posmatrač po njima razaznati, da li koga duže ili kraće vremena tuga

Digitized by Google

mori, jad bije. Različno uzbudjenje n. pr. zbog straha srditost, može pobrzati kucanje, bijenje srca ; može ga umanjiti, ali srce može takodjer i prestati da kuca. Silni strah često usmrćuje ! . . .

Važna je autosugestija (samonadahnuće) i to bez razlike, da li nastaje u hipnotičkom ili nehipnotičkom stanju. U potonjem dogadjaju ne sugeriše netko drugi, nego si osoba sama pravi sugestiju. Netko je n. pr. pio slatku crnu kavu i poslije njezina užitka slučajno dobio proljev. Dotična osoba misli, da je kava uzrok proljeva. I ona se živo uvjerava, da proljev svaki put nastaje, kad popije po findžan crne kave i samo zbog onog uvjerenja dobije svakiput proljev, kad popije findžan crne kave.

Autosugestijom se može izvoditi rumen - bljedoća lica, nabujanje, oticanje u različnim djelovima tijela ; mogu se osjećati kojekakve boli, jakost. Tako priča Carpentier, da je neki čovjek, vrlo slabih mišica jednog dana, dignuo jako teški uteg, jer si je sugerirao, da je uteg lagan.

Sugestijom se danas mnogo liječi, a njenom se pomoći liječilo već odavna U tom se smjeru ističu tako zv. larvirane sugestije, koje se pod nekim navodnim liječidbenim sredstvom skrivaju, u koje sredstvo dotični bolesnik živo vjeruje. To sredstvo može biti raznovrsno, ili je n. pr. Knejpovo liječenje, ili elektriciteta, ili kakav homeopatični ili allopatični lijek.

Uvijek je bilo i biti će, da vjera u čudesa, stvara čudesa. Mnoga prošteništa različnih vjera, novog i starog svijeta navode koješta, što ne mogu ovdje navesti, jer ne spada u okvir ovog članka, pa bi se jako proširio.

Ali dogadja se, da duševna uplivljivost (Sugestibilität) ne dostaje na javi ; da se sa sugestijom ne postigne ono, što bi htjeli, pa se za to uzima u pomoć hipnoza, kako da se njome povisi primčivost za sugestiju.

U hipnozi uspiju mnoge sugestije, koje na javi nikako ne će da za rukom podju. Uplivisati možemo i na kretnje, pa ako hipnotizovanomu kažemo, da su njegove gornje okrajnine kljenute, onda sa njima ne će moći kretati ; ne će moći govoriti, ako mu kažemo da je nijem itd. No uplív sugestije je vanredno velik i na sjetilne osjete. Upriličiti se sugestijom dade, da hipnotizovani ne čuje ; da ne zamjećuje buke, vike, šuma ; sa njome se uspjeva, da ne vidi ; da ne razaznaje različne predmete ; a postizava se, da se opažava nešto, što ni ne postoji ; da netko n. pr. jabuku smatra pticom ; da jede korun, a misli da jede grožđje itd.

A da se ne upustim u opis načina, kako se hipnotizuje navesti ću, da se kod hipnoze razlučuju tri raznovrsna stanja : 1. Uplivisanje (somnolencija ili pospanost) ; 2. katalepsija (kočno mrtvilo) i 3. somnambulizam (mjesečarenje) ili duboki san.

Digitized by Google

Prvo stanje — pospanost — dosta brzo nastaje i dotičnik poslije veli, da je bio kao u nekakvu „smušenu" stanju ; da je sve čuo, što se oko njega dogadja i da nije čuo samo glas onoga, koji ga hipnotizovaše, nego i svaki ini šum ; ali njegova uda, okrajnine bijahu nekako jako teške, očne je zaklopnice jedva otvarao.

U drugom stanju čini osoba već utisak, da duboko spava. Ako njezine ruke dignemo i stavimo u položaj, kao da su ukočene, onda se sugestijom mišići stegnu i ruka će neko vrijeme — doklegod se hoće — ostati u stegnutom položaju. Osoba ne čuje ili tek zamjećuje šum, što se oko njega radja, a kad se probudi, čini joj se, kao da je duboko spavala.

Ovo je stanje za liječenje najvažnije stanje, jer u njemu najbolje upliviše liječidbena sugestija, a sugestije, koje se poslije hipnoze prave, se obično dadu vrlo dobro izvoditi.

Treće je napokon stanje somnambulizam, koje se brzo razvija kod onih osoba, koje su osobito shodne za sugestije, a nastup se ovoga stanja opaža, što se fizionomija osobe posve mijenja. Osoba postaje posve apatična i ona će obično sve, što joj se sugeriše, točno izvoditi ; posve je bezćutna tako, da je sa iglom možemo bockati i bosti, a da ne će ni okom trenuti ; na ništa se ne će sjećati, što se za spavanja, za sna dogodilo. Makar da tako hipnotizovani ne čuje onoga, koji sugeriše, ipak njegov središnji živčani ustroj — mozak naime — ispunjuje sve zapovjedi, koje se imadu ovršiti poslije hipnoze, sugerovanja, svejedno, prošlo od to doba nekoliko sati, nekoliko tjedana, ili mjeseci.

U sugestiji posjedujemo slinu moć, koja se ni sa jednom drugom ne dade sravniti (dr. Brügelmann), a svakako je bezuvjetno najosebujnija i najčudnovatija pojava hipnotizma samokretnost (automatija) zapovjedi ili sugerovani čini ; jer nam živo predočuju odredbu volje čovjeka u odredjenom stanju svijesnosti i jer nam pod nekim okolnostima daju važno uporište za prosudjivanje nekih odredjenih zločina.

Ali i u ovom odnosu ima mnogo raznolikosti, pa će i ove skrajnosti spajati neizmjerni broj postepenosti. Jer dok ima osoba, koje se doduše mogu i dadu hipnotizovati, ali ne će niti nagovorom niti nadahnućem ništa počiniti, što ne bi odgovaralo njihovoj osobnosti, njihovu odgoju i biću, jedno na drugoj strani mnoštva somnambula, sa kojima može hipnotizač, uspavač, upravljati gotovo sasvim po miloj volji i poduzeti pokuse, koji su manje više već poznati, a poduzeli su je medju inima znameniti strukovnjaci, glasa Forelova, Mollova, Bernheimova itd. itd.

Raznoliko je dabome mnijenje o vrijednosti ovih pokusa u pogledu zbilje zločina, jer ima naučnjaka, koji apodiktično tvrde, da je dokazana mogućnost sugerovanog zločinačkog djelovanja ; a ima opet i takvih naučnjaka, koji mniju, da onim pokusima manjka puna zbilja položaja i

Digitized by Google

da bi se ta manjkajuća zbilja mogla zamijetiti u pravom kompleksu saznanja, svijesti.

Svakako je očito i sigurno, da se svaki somnambul ne dade nagovoriti na kojigod zločin, na čijeg se početnika on ne bi možda sjetio i kojega on tek prividno iz vlastite volje počinja. Isto tako valja zabaciti principijelnu sumnju, dvojbu zbog kojekakvih predsuda ; jer se svakako mora računati sa mogućnosti, da se osobe, koje su po prirodi ćudoredno slabe, energičnom, živom i opetovanom sugestijom lako dadu navesti na zločinačka djela. Na ovu mogućnost treba obzir uzeti, makar da su bezdvojbeni slučajevi dosta rijetki. Zato nije shodno pitanje, da li su sugerovana djela u opće moguća ili nemoguća, nego je shodno pitanje: Na koja se djela čovjek dade sugestivno nagovoriti?

Evo nekoliko zanimivih primjera, koji će stvar bolje i brže razjasniti, nego samo znanstveno tumačenje, a bez primjera, da se onda poslije opet svratim na samu stvar. Nekoj gospodji kažem : „Kad se probudite, uzeti ćete vaš šešir i staviti mi ga na glavu !" Ona se probudi, pripravlja se, da ode, uzme njezin šešir, te ga okreće nekoliko puta u ruci. „A čemu to?" — „Tako mi je smiješno !" Napokon si ga metne na glavu.

Ovo je primjer, gdje se sugestija ne ispuni ; u njojzi preobladjuje misao, da se nešto sa šeširom imade učiniti, i zato joj je „smiješan". I nijesu rijetki slučajevi, gdje se primljena predstava cilja ne ispunjuje, nego upliviše promjenljivo na ponašanje. Ali ako se pokus nastojno i energično opetuje, onda obično posvema uspije.

A sada kažem nekom mladiću, kod kojega su u snu moguće nesvjesnost boli (analgezije), sjetilne utvare (halucinacije) itd. : „Evo moga rubca za nos, pa kad se probudite, uzmite ga i bacite ga na zemlju poklikom : „Bedasti rubac !" Probudim ga ; on je slabom pameti (amnestički) spavao, i čini ono, što mu rekoh. „A zašto ste to počinili? — „Pa što bi rubac u mom krilu?" — odvrati.

On je dakle prividno po vlastitoj volji zapovijed ispunio i opravdava se na vrlo shvatljiv način. Opet ga uspavam i kažem : „Kad se probudite, bacit ćete mi rubac u lice !" A on uzme rubac promatra ga na čas, te ga odbaci. Na upit odgovara : „Za malo, pa sam ga vam htio u lice baciti !" — Ta zašto?" — „Jer mi se činilo ludo !" — „Čemu nijeste učinio?" — „Ali, takvo što se ne smije !" Ovo je primjer, da se nešto naloženo ali nećudoredno sprečava normalnim protivnim motivom.

Jedna gospodja, kojoj se isto u snu naloži, ispuni zapovjed, te se uz to još i smije. „Zašto činite to? ! — „Došlo mi je u pamet !" — „A zašto ste se smijali?" — „Pričinilo mi se smiješno !"

Ona dakle ispunjuje zapovjed, jer osjeća nesaznani nagon, da mora učiniti, ali ne počinja čin u ime uvrijedjujuće zbilje, nego u ime bezazlene

Digitized by Google

šale. Čuvstvo jave, budnosti, hoće dakle, da oslabi djelovanje. Ovakve se i slične težnje ili protivni motivi naloženih nepristojnih djela, većinom na kakvigodj način očituju kod ćudorednih osoba, pa se kod mnogih ovakvih djela opaža, da osobe do časa izvedbe ili tečajem izvedbe čina nijesu posvema bistre ; oči su ukočene, kretnje polagane i mlitave, pa se čini, kao da su u maloj hipnozi". Druge su opet osobe posve bistre, ali kod počinjanja djela nemarne i bez krjeposti, kao da im nije do ozbiljnosti. Neke opet izvode svoja djela ozbiljno i u posve bistru stanju.

Što se pako naloženoga djelovanja tiče, mogu se i poslije hipnoze, dabome samo onakvi čini izvoditi, koji će odgovarati sposobnostima i silama dotične osobe. Neuku se ne može sugerirati, da svira gusle ili da se vozi na biciklu, kao što ne će ni najbolja somnambulka pjevati, recimo, poput naše Trnine, ako od prirode nema dobar sluh i osobitu vježbu u pjevanju.

Svakako je vrlo napadno ovo bogatstvo raznolikoga duševnog stanja, ali ukraj toga se ne smije zaboraviti, da se djelovanja budne volje ne izvadjaju samo u jednoličnom, nego u odista vrlo, vrlo raznoličnom stanju svijesti. Dosta je velik broj stupnjeva različnog duševnog stanja učina, koji se izvode u stanju sanjarije ili u tako zvanoj slijepoj, smetenoj strasti, pa do onih, kod čijeg je počinjanja svrha i put učina postojano jasan.

Sa psihološkog su stajališta od velike važnosti „Sugestions a échéance", kako je Francuzi zovu ili po Forelu „rokovno nadahnuće" (Termineingebung). Kao što se probudjenje i halucinacije mogu utvrditi na neki stanoviti rok, tako se dade i djelovanje unapred opredjeliti na odredjeni rok ; a nastupa to laglje i to sigurnije, što je bliži rok hipnozi ; najlaglje pako odmah iza nje. Ali ima rokovnog nadahnuća, što se opažalo nakon četiri mjeseca (Moll), pače i poslije godinu dana (Libault). Bezumno bi bilo pomišljati ili tvrditi, da je osoba tečajem cijeloga vremena bila u nekom, hipnozi sličnom stanju ; pače se mora na to pomišljati, da si i u budnu životu često preduzmemo ili da dobijemo nalog, da u odredjeni sat ili dan nešto izvršimo. U medjuvrijeme ne mislimo na to, ali se u odredjeno doba, bilo neočekivano ili nekim opažanjem posredovano radja odluka za izvedbu. Netko me n. pr. zamoli, da ga u petak posjetim. U petak čitam u koledaru ili čujem, da je danas petak i odmah se pokrenu asocijacije medju petkom i odlukom, te se sjećanje probudi. Slično si ali još točnije, odredjenije i manje savjesno moramo predstaviti oživotvorenje rokovnog nadahnuća, pri čemu u prvom redu posvema manjka sjećanje u medjuvrijeme, dok se na rokovnu nakanu na javi obično kojiput sjetimo.

I kod rokovnih sugestija vrijedi isto, kao što i kod gore navedenih bezazlenih pokusa ; a protiv sugerovanih zločinačkih djela može prirodjeno ćudoredno čuvstvo ili odgojeni stečeni ćudoredni nazor voditi do zaustavljanja, koja će ukinuti sugestiju i glede toga bi se moglo reći : Netko se

Digitized by Google

to teže dade opredjeliti za sugerovani čin, što se teže može hipnotizovati; što je duševno i socijalno samostalniji; što je njegovo pravo mišljenje i osjećanje bistrije i u boljoj svezi; što je čin vremeno i mjesno udaljeniji od sugestije; što ima više nutarnjih opreka, koje se protive izvedbi čina, kao ćudoredno čuvstvo, ćudoredni nazori, vlastiti interesi, i što bi čin imao težih posljedica. Spram ovoga se dade opredijeliti vjerojatnost, kojom bi se duševno potpuno zdrav čovjek posthipnotskim zapovjedima dao nagovoriti na čin, koji je kažnjiv ili nekažnjiv.

Još ću navesti nekoliko primjera t. zv. budne sugestije (Wachsugestion):

Ako tkogod u društvu, u kojem se dugočasi, jako makar i potajice zijeva, onda se zijevanje obično prenosi od usta do usta. Kod gdjekojih se osoba može izvoditi sjegurnošću pokušaja uvjeravanjem: „Ti sada moraš zijevati". Istina je, da se tome hoće neka odredjena naklonost, dugočasje naime, to će reći: Svijesno budno stanje, kojega ne kreću ni čuvstva, ni misli. Gotovo se istom sigurnošću, a u jednakom duševnom raspoloženju dade uzrokovati plač i smijeh i to sugestijom kretnje lica ili tijela ili t. zv. popularnom „okužbom". Pomislimo samo na smijeh jednog razreda učenika kod obuke, kad samo jedan počme smijati se ili na plač kod propovjedi, sprovoda, kakve tragedije.

Rijedje se dade sugestivno prenositi podražaj za kašalj i svrbež. Kad bi tkogod kod mene jače zakašljao, podraživalo je i mene na kašalj. Poznata je šala, da tkogod u veselu društvu prijatelja ili prijateljica obilježuje „buhu", pa tako onda i drugi osjećaju podražaj. Ali prenosi takvih sugestija kretnje ne uspiju kod svake duševne raspoloživosti, nego najbolje u kakvom dugočasnom, nehajnom raspoloženju duše, dakle u raspoloživosti, koja je potrebna, da i sugestija uspije.

Osobito su djeca i mlade djevojčice, koje često pokazuju kužni upliv takvih kretnja i svaki se gotovo dan možemo uvjeriti, na kako si lagan način u njihovim čuvstvima, oduševljenju, veselju, u strahu koješta sugerišu. A to je napokon ono doba, u kojem se najlaglje može izvodit duboki san.

Neugodnija postaje sugestija na javi u slučajevima n. pr.: Netko je mojih rodjaka vrlo sugestivno priničiv za podražaj bljuvanja. On ne može u svojoj blizini nikoga vidjeti, komu bi možda pozlilo, a da i on ne bljuje. Takve osobe trpe na moru, kad je nemirno jače od sugerovane, nego od prave morske bolesti.

Oberländer navodi ovaj smiješni dogodjaj: Vojnička glazba svira, a do nje stoji mali Moric i zagrize u limun. Odmah je gotovo svjema glazbenicima slina navirala na usta!...

Izražaj, da se nekom u ustima sabere slina — ili kao što vele: voda —

Digitized by Google

kad vidi slasna, tečna jela ili kad ih tkogod jede, odaje takodjer učin sugestije. Kad je 1892. u Hamburgu kolere harala, govorilo se, da su jednako umirali od kolere, kao i od straha pred kolerom. Svakako je kod bezazlenih proljeva u onoj opasnoj i kritičnoj dobi igrao veliku ulogu strah, kojega je potpirivala sugestija na javi, jer nama je poznato, da se djelovanje crijeva može sugestivno voditi, a naročito u hipnozi, čemu se ima pripisati n. pr. izliječenje zapečenosti ili nervozni proljev. A tko bi rado, da se sličnim pokusima bavi, može upliv bezazlenih sugestija na javi svaki čas dokazati. Idem n. pr. sa prijateljem iz kuće, te mu nenadano reknem : „Zaboravio si šešir!" Moj prijatelj uplašeno digne ruku glavi, čime dokazuje, da je sugestija uspjela.

Kao uvjet ovom uspjehu treba predpostaviti odnosni stupanj rastrešenosti. A da sam upitao : „Osjećaš li šešir?" — odgovorio bi, a da se rukom ne uvjeri, da ga usjeća, jer mu je svijestan pritisak njegova šešira na glavu ; ali sugestija izlučuje ovo čuvstvo pritiska.

Ili : Šećem s prijateljem, a da nekoliko sati nijesmo ništa jeli. Reknem „Samo kad bi već dobili nešto za jesti, vrlo sam gladan". — Poslije nekoliko trenutaka će moj prijatelj : „Odista i ja sam gladan".

Potrebno je, što se sve ovo navelo, da bude odnos to jasniji, te ću je sada opet vratiti na pravi predmet, jer je djelovanje sugerovanja i hipnotizma osebujno važno, što se sa njime poslužuju na štetu različnih interesa, koji vežu osobu sa društvom i obratno, jer se interesima mogu poslužiti i zlorabiti je. Rekao sam, da ima naučnjaka, koji tvrde, da je moguće osobu, koja je stavljena u stanje letargije i katalepsije upotrebiti za zločinska djela. Ishodeć sa te tvrdnje može postati žrtva strasti, požude i drugih interesa, a da se protiv toga ne može braniti. Tim stanjem letargije naime i katalepsije počinjeno je već koješta protiv dobrih običaja, protiv osobne nepovrijedjenosti, a kad se privede osoba u somnambulizam, pa je učine predmetom sugestije, onda se može postići, da se poremeti mir u obitelji, da se svadja i razdor radja, da se koješta počini, što je protiv zakona, prava i pravice n. pr. u pogledu darovanja, oporuke, priznavanja duga, koji nikad nije učinjen ; otpusta duga ; pismene izjave nepostojećeg očinstva ; emancipovanja maloljetnih; obećanja ženidbe i davanja dozvole za ženidbu ; priznavanja nezakonite djece ; odricanja narodnosti i gradjanskoga prava ; neosnovane tužbe ; lažljivih prijava ; krivog svjedočanstva ; počinjanja strašnog zločina, kao što je ubojstvo, umorstvo, otrovanje, palež, politički atentati itd. Nadalje u pogledu prividnog priznavanja zločina, kojeg su drugi počinili ili koji se osnivaju na utvaranju i služe kao izlika, da se pozornost sudbenih oblasti svrne na druge odnose.

Ali kad se svaki pojedini slučaj dobro i pomno i svestrano prosudi, moći će se često pronaći postajanje nekog čina, koji nam se u mnogom po-

Digitized by Google

gledu čini čudnovat i neprotumačiv, ako proučimo odnose upitne osobe spram više manje poznatog hipnotizača ; njezino prijašnje ponašanje, stanje i postajanje neuropatične razbolje ; ako saznademo, da je možda. već prije i u različne hipnotske svrhe uporabljen bio i ako prosudjujemo sadanje nelogično ponašanje kao i pravničko načelo : „Is fecit, cui prodest". Sve ovo će dobro doći, da se često i lako dokaže, kako se stvari imadu, A ako se ova različna prosudjivanja i istraživanja izjalove, ako ne vode jasnu uspjehu, ne će biti teško, da od osobe, koja opet dodje u hipnotsko stanje dobijemo razjašnjenja i upute za nova istraživanja, koja će bezuvjetno voditi otkriću prave i žive istine. No ovo se ima smatrati kao slaba korist, koju može hipnotizam sa društvenog stajališta imati, da se naime koristimo u pogledu pronalazka i otkrića istine u kaznenom postupku, bilo da se dokaže, da li se koja osoba može hipnotizovati ili ne ; bilo, da želimo od osobe, koja se dade hipnotizovati i koja je u prijašnjim okolnostima već bila hipnotizovana — dobiti razjašnjenja, koja u normalnom stanju od njega apsolutno ne možemo dobiti. Dogadja se naime, da se netko, koji je u hipnotskom stanju počinio nešto protuzakonito, nikako ne sjeća kad je u budnu stanju, na ono, što je počinio, ali ako padne opet u hipnotsko stanje, onda mu se vraća sjećanje na počinjeno i svjestan si je svega. Otuda dolazi, da netko na javi ništa ne zna o činu, dok u hipnotskom stanju sve ispripovijedi, što je sudbenoj oblasti od potrebe.

Ali uvijek i svaki put treba imati na umu, da na ovaj način dobiveno razjašnjenje nije uvijek i svaki put nevaravo dokazno sredstvo, jer bi kadkad moglo ishoditi i od kakve halucinacije, pa bi sve drugo dokazalo, samo ne istinu

Hipnoza može poslužiti, da se otkriju tragovi kakvog zločina, pa da se tako dodje do jasnih dokazala ; pa za to se u tom pogledu ova metoda ne treba zabaciti. Moguće je, da hipnotizač zapovijedi hipnotizovanomu, da ovaj o ničemu ništa ne kaže ili da na sve zaboravi. U takvu bi se slučaju dalo upriličiti, da hopnoza bude nazadna, da se odnosna osoba iz nova hipnotizuje, pred njom se fingira, laže, da — hipnotizač — posjeduje osobnost njegova prijašnjeg nalagača, te mu onda oduzima pravo, da šuti ili digne zapovijed, da je sve zaboravio. Na ovaj se posve jednostavni način vraća osoba u položaj, u kojem će sve očitovati, što joj inače nikako ne bi bilo moguće.

Na slični način može hipnotizam poslužiti za obranu nedužnosti i oterećenja lažljive prijave ako osoba, koja je podvrgnuta spontanom somnambulizmu počini čin u dobru svrhu, ali koji se poslije može prosuditi kao prekršaj, zločin. Kad je osoba budna, nije u stanju da se opravdava, jer je sve zaboravila, što je pod uplivom hipnoze počinila, pa će uzalud uvjeravati, da o upitnoj stvari ništa nezna ; ali kad je u hipnotskom stanju, iznova će

Digitized by Google

se sjetiti svega i tako se opravdavati, da će se time sve dokazati. I tako b hipnotizam poslužio, da se nevini opravda, gdje bi ga obična istraga proglasila kao krivca.

Neka je služavka u somnombulnu stanju metnula nakit njezine službodavke na vrlo „sigurno" mjesto, koje je po njezinu mnijenju bilo shodnije, nego prijašnje. Kad je bila pri svijesti, na javi, ne znadijaše reči, kamo je sa nakitom, pa ju uapsilo. Uznički je liječnik slučajno znao, da je to somnambulka i on je stavi u hipnotsko stanje, te ju upita za mjesto, gdje je nakit. I djevojka pričaše i označivaše mjesto, što je opetovala i pred sucem iztražiteljem, koji u početku ne htjede, da povjeruje, ali se kasnije osobno uvjerio, da je nakit u istinu bio na onom mestu, koje je djevojka označila. Djevojku pustilo, pravu zdravu, na slobodu.

Mnogo se raspravljalo o uvedenju hipnotizma u sudbene svrhe. U nekim slučajevima ne bi bilo zapreka, barem ne u toliko, da se upotrijebi kao sredstvo, kako bi se neke zapreke odstranile, koje ne dadu, da se štošta potrebno saznade. Sud se jamačno ne bi htio poslužiti s hipnotizmom, da od okrivljenika, a protiv njegove volje izmami očitovanja, koja bi mogla poslužiti kao dokaz ; poslužit bi se sa njime mogao, ako izluči eventualnu sugestiju, koja sprečava dotičnu osobu, da ono kaže, što bi u normalnom stanju rado očitovala ili da se hoće doći možda do kakvog drugog razjašnjenja, koje bi pomoglo pokazati trag i utrti put istini. U ovim bi se granicama hipnotizam mogao kod sudbenog postupka upotrijebiti i rekao bi, da nemaju pravo oni, koji se tome protive.

Hipnozom se ne bi u sudbenom postupku nitko smio poslužiti, da iz onoga, koji je u istražnom zatvoru istisne nesvojevoljna, prinuždena očitovanja, jer to bi značilo : „Povreda volje i slobode osobe", a vodilo bi kadkad do lažljivog izvješćivanja. Zabaciti bi se imala nakana, kad bi se hipnozom, nastojalo istražiti hipnotizovanom nepoznate zločine ili da se nadju izgubljeni ili ukradeni predmeti ; jer čovjek u hipnotskom stanju je vidovitiji, nego što dopuštaju individualne granice. Takvo sredstvo, kad bi ga upotrebili, nebi stojalo u nikakvom odnosu spram svoje svrhe. A pošto bi osobni interes i halucinacija mogle igrati kakvu ulogu, nebi bila isključena pače ni vjerojatnost lažljivog izvještaja, koji se nikako ne da nadgledati.

Pa zato nek se glede upotrebe hipnotizma u svakom pojedinom slučaju napose zaključi, te će spram prirode stvari i svrhe jedan put doći u obzir, drugi put ne, ali svaki put valja sve odnose dobro prosuditi.

Tako hoće i tvrde neki, dok su drugi inakih nazora. Mnogi si tumače stvar tako, što u zakonu nema ništa napisano, da se hipnozom u istrazi radi dokaza istine ne smije nitko poslužiti, ali svaki sudac istražitelj vrlo dobro znade za propis, da se optuženiku moradokazati kažnjivi čin i, da se priznanje ne smije iz njega silom istisnuti. U hipnotskom je snu optuženik stavljen

Digitized by Google

izvan obrane i time je dan slučaj prisiljenja za priznanje, što zakon ne odobrava.

Znamenitih ima muževa, kojima nije toliko do različnih zakonskih propisa, koliko za pravu, za materijalnu istinu i nitko drugi, nego učeni profesori psihijatrije u Nancy-u Liégeois, Bernheim i Liebeault neprestano su isticali nepogriješivost hipnoze za postignuće istine u kaznenom postupku, te su ju dabome i živo preporučavali.

„U mozgu" svakog sudionika i svjedoka kojega čina drže se dogodjaji gotovo tako, kao slika na svjetlo-slikarskoj ploči. Čovjek može u budnu stanju lagati, činjenice izvraćati poradi kakvoga interesa ili zbog drugih razloga, ali u hipnotskom stanju razvija i otkriva utiske svoga mozga posve točno i mekanično, riječ po riječ, sliku za slikom. Istina je kod čovjeka potencijalne prirode".

Ovo reče profesor Liégeois, koji je nedavno umro, te koji je za dokaz svojih tvrdnja svojedobno pričao slijedeće dogodjaje:

Dana 18. oktobra 1880. uhapsile u jednom pisoaru nekoga muškarca A. Redar, koji ga je uhapsio izjavi pred sudom, da je A. preko pô sata boravio na pisoaru i da je tamo počinio nešto kažnjivo, što stoji u znatnoj opreci protiv ćudoredja. Na odijelu uapšenika bilo je tragova krvi i to je potkrijepilo izjavu redarevu. A. je protuslovio, ali ga usprkos nijekanja osudilo i zatvorilo. U uzama se razbolio i prenijelo ga u bolnicu. Dr. Motet, koji ga je liječio bijaše uvjerenja, da je A. nevin, te je nagovarao kažnjenika, da ishodi obnovu procesa. Dr. Motet je preporučio molbu svjedodžbom, da bi se A. imao staviti u hipnotski san, pa bi se onda od njega mogla saznati sušta istina.

Kako se radilo o osobi, koja bijaše već osudjena i čiji se položaj ne mogaše više pogoršati, dozvoli viša oblast taj pokus. I u prisuću cijeloga sudbenog stola poduze liječnik pokus. A. pade odmah u duboki san, pa je liječnik najprije dokazao posvemašnju nesposobnost volje kažnjenika naloživ mu, da izvede najčudnovatije stvari. A kad se sud uvjerio, da u tom slučaju ne može biti govora o kakvoj fikciji, zahtjevaše hipnotizač od kažnjenika, da predoči, kako se ono na pisoaru dogodilo.

A. je najprije nešto poduzeo, što na sebi nije nosilo ništa kažnjivoga, zatim uze rubac za nos, zakašlja jako, te si nekoliko put obrisao usta i poslije učinio kretnju, kao da hoće otići.

Dr. Motet je sada protumačio, da A. često krv hrače, da prizor na pisoaru predstavlja jaki napadaj kašlja sa hračenjem krvi, te da tragovi krvi na odijelu optuženoga ishode iz pluća, kad je kašljao.

Sud je time smatrao kažnjenika nevinim, te ga pustio slobodna iz zatvora.

„Nije potrebno, da se hipnoza uzme u zakon", reče profesor Liegeois;

Digitized by Google

„dostatno je, da mudri sudac, komu je stalo do istine, dozvoli njezinu upotrebu".

Kratko vrijeme nakon smrti ovog znamenitog pobornika hipnoze slavila je hipnoza u Americi kod jedne gospodje u nekoj znamenitoj kaznenoj stvari velik uspjeh.

Gdja. Ch. H. sama se prijavila sudu i rekla, da je ubila svoga muža, a poradi toga, što je htio, da ju dade u zavod za umobolne, pa ne znajući, kako da to spriječi drugojače, ubila ga. Ova se prijava pričinila sumnjivom, te je sudbeni vještak predložio, da se zbog dokaza istine okrivljenica hipnotizuje. Liječnik ju hipnotizovao i pozvao, da označi kako se dogodilo i okrivljenica je priznala, da se njezin suprug sam ubio.

Još jedan dogodjaj.

Jednog dana nadjoše u sobi Gabriele Bompard mrtvog žandara Goufféa. Ljubavnik je Bompardin, neki Eyrand tako upriličio ubijstvo, da je nagovorio Bompardicu, da k sebi pozove Goufféa. Eyrand se za jednim zastorom sakrio, te u odredjenu času skoči — po mnijenju suda — i sa Bompardicom uguši žandara s pomoću vrpce sa Bompardinog spavaćeg kaputa. Lješinu sašiju u jednu vreću i stave u kovčeg ; ali prije nego su taj kovčeg odpremili, otkrilo zločin.

Kao sudbeni vještak bje prizvan prof. Liégeois, koji je izjavio, da je Bompard bila slijepo orudje u rukama Eyranda, da je stajala pod uplivom sugestije svoga ljubavnika i, da zbog toga ne može biti odgovorna. A da dokaže istinu svoje tvrdnje predloži Liégeois, da stavi Bompardicu u hipnotski san, pa da u tom stanju opiše prizor ubojstva. Ali sud je odbio predlog liječničkov, te je osudio Bompardicu zbog sudjelovanja kod zločina umorstva na tešku tamnicu.

Kasnije se je ipak omogućilo učenjaku, da dokaže, što je naumio, ali dakako tek nakon što je Bompard odsjedila kaznu.

Bijaše 1903. god. U radioni nekog svjetloslikara se sastalo malo društvo, pa i francuski ministar pravde Vallé, da prisustvuju eksperimentu sa Gabrijelom Bompard. Profesor Liégeois hipnotiziraše Bompardicu slijedećim riječima : „Duboko će te usnuti i vijerno oponašati prizor ubojstva. U času ste zločina ! Tamo ste ! Vi opet vidite" . . .

Lice se Bompardičino grčevito steglo, te je zadobilo izražaj straha ; onda je kleknula, dočim se njezino čelo taknulo tla, te je govorila profesoru, koji je u jednom kutu sobe stajao. Onda se digla i opazilo se, da čeka Gouffea. Podje k vratima, kao da je netko pokucao, te je oponašala da zatvara vrata. „Unutra !" Ona zauze koketno držanje. „Izvolite" sjesti !" Smije se i pravi izražaj zaljubljene ; pokaže kao poljubac ; nakon nekog vremena oponaša kao da skida vrpcu s pojasa, te ju kao u igri baci oko vrata osobi, što stoji u njezinu utvaranju.

Digitized by Google

Odjedared zavikne, pa se baci na pod ; pruži jednu ruku pred sebe, a drugu na glavu ! Onda opet kao da se probudi, skoči, dršće na cijelom tijelu ; kao da Eyrandu govori : „Ubojica ! O ubojica !“ Liégeois pita : „A gdje je Gouffé ?“ „Tamo“, odgovori Bompard, pruživ kažiprst. „A kako mu je ?“ upita nadalje profesor. „Mrtav je !“ — „A što radi Eyrand ?“ — „Škare... ima škare ! Razrezuje mu odijelo !“ I nakon izražaja strašnog straha izboči grudi i zavikne : „Vreća ! vreća ! Goufféa meću u vreću !“ — „A onda ? — „Onda — — — u kovčeg !“

Nasta tišina. Od prisutnih se nitko nije usudio ni da diše. Profesor opet poče : „Gouffé je mrtav ; kako je ubijen ? Pokažite nam to !“

Prizor dobiva užasan značaj. Bompardičine se ruke polagano približuju profesorovu vratu ; njezino lice izražuje odvratnost i ona pokaže kao da guši. Sad se natrag trgne i muklo zavikne. Profesor ju probudi.

Sad je pokazao profesor, da napokon ni ne treba hipnotskoga uspavanja, a ipak se može postići isti uspjeh.

I on sugeriše budnoj Bompardi, da ne može kretati svojom desnom gornjom okrajninom. On joj sugeriše, da ministar Vallé nije prisutan. Ona ide spram mjesta, gdje ministar stoji, kao da tamo nikoga nema. On joj sugeriše, da ministar ima glavu na ramenima ; da je ministar gol. Ona to vidi i tvrdi, da to nije pristojno.

Poslije toga reče profesor ministru pravosudja : „Ne vjerujete li, da bi sudbena medicina, kad bi se njome bavili ljudi, kojima je pred očima samo traženje istine — shodnim dokazima mogla samo koristiti ?“

„Odista“, — odgovori ministar.

O propuštaju i oglusi po austrijskom gr. postupku.

Studija iz procesualnog prava.

Napisao **Franjo vitez Kruszelnicki**, savjetnik vrhovnoga suda.

(Nastavak.)

§ 7.

Ogluha u stadiju odgovora na tužbu.

Svrha je odgovoru na tužbu da pripravi kontradiktornu raspravu, t. j. onu raspravu, koja ide za tim, da pravni spor učini quoad factum za konačno rješenje zrelim (§ 193. st. 1. i § 390. st. 1. g. p.). Odgovor se na tužbu predaje pripravnim pismom (§ 243. g. p.), a ovako pismo treba da po propisu § 78. g. p. sadržaje : 1. prijedloge, što ih stranka kani staviti na usmenoj raspravi ; 2. činjenice, kojima potkrijepljuje svoje prijedloge ili oprovrgava prijedloge protivnikove kao i dokazna sredstva, kojima kani dokazati,

Digitized by Google

da su istinite činjenice, što ih je navela, napokon 3. očitovanje u pogledu činjenica i dokaznih sredstava, što ih je protivnik naveo.

Tuženi je dakle dužan navesti činjenice, koje mogu oprovrgnuti zahtjevanje tužbe, te se izjaviti, da li i u koliko priznaje, da su činjenice, što su u tužbi navedene, istinite i da su tačno navedene. Da u odgovoru na tužbu tuženi ne mora navesti sve činjenice, koje ima protiv iskanja, što se tužbom potražuje, i da se ne mora izjaviti o ovim činjenicama tužbe, proizlazi iz iz propisa §§ 44. i 179. g. p., ali svakako odgovor na tužbu treba da sadržaje neki minimum priprave kontradiktorne rasprave bilo u jednom bilo u drugom pravcu. Da li odgovor na tužbu taj minimum sadržaje, prosudjuje sud u svakom danom slučaju. Nije dovoljno, ako odgovor sadržaje samo pravne dedukcije,[44] jer ne gledeći na to, da zakon u § 78. in fine zabranjuje pravne dedukcije u pripravnom pismu, ovako pismo, koje ne sadržaje ništa drugo do pravnih dedukcija, nije odgovor na tužbu. Isto tako nije dovoljan sam prijedlog tuženikov, jer za svrhu, koju ima odgovor na tužbu, naime da pripravi kontradiktornu raspravu, ne treba prijedloga, budući da nijedan propis ne zabranjuje, da sud odbije zahtjevanje tužbe, i ako tuženi ne predloži, da se odbije.

§ 398. st. 1. g. p. naredjuje: „Ako tuženi ne preda na vrijeme odgovora na tužbu, ročište za usmenu raspravu odrediće se samo na iznovični prijedlog tužiteljev. U književnosti se prepiru o tome, što zakon razumijeva pod riječu „na vrijeme". Jedni[45] tvrde, da je odgovor na tužbu predan na vrijeme onda, ako ga tuženi preda u roku, što mu se odredi na „prvom ročištu". Drugi[46] mniju, da je odgovor na tužbu predan još i onda na vrijeme ako prispije sudu doduše, pošto je već istekao rok, što je bio tuženiku odredjen za odgovor, nu prije onog dana, kojega je tužitelj predložio, da se odredi ročište za usmenu raspravu.

Po mom se mišljenju ovo pitanje može ispravno riješiti samo sa gledišta § 145. st. 2. g. p., po kome se parnično djelo može samo onda naknadno obaviti, ako ostvarenje posljedica propuštenja ovisi o prijedlogu protivnika. Pita se sad, da li je prijedlog tužiteljev, da se odredi ročište za usmenu raspravu ovaki, da o njemu ovisi nastup posljedica prekluzije. Okolnost, da tuženi nije predao odgovora na tužbu, ima za posljedicu, da tuženi gubi pravo: 1. zahtjevati, da se odredi kontrakidtorna rasprava; 2. sudjelovati u raspravljanju o stvari glavnoj na usmenoj raspravi, dotično na ročištu,

[44] Drukčije Sperl, Gz. br. 21 ex 1901., koji na str. 166. op. 6 veli: Die Klagantwort ist vollgiltige, wirksame Processhandlung, wenn sie auch nicht mehr enthält, als die Stellung des Urteilsbegehrens. Will man die Verteidigung auf rechtliche Einwendungen beschränken, so genügt das vollkommen.

[45] Demelius, str. 564; Neumann str. 765; Wachtel, str. 361; Pollak, I. str. 440, op. 18; Skedl I. str. 89, op. 19; Sperl str. 41—43; Odgovor na pitanja k § 398 g. p.

[46] Bum, Iur. Bl. 1898., str. 229; Fürstl, I. str. 579; Stross, Ger. Ztg. 1900. str. 218.

Digitized by Google

što se odredi na prijedlog tužiteljev. Ova prava gubi tuženi ipso iure, a ne tek uslijed prijedloga tužitelja. Zakon ne naredjuje, da tužitelj ima predložiti, da je tuženi tim, što nije predao odgovora na tužbu, izgubio ta prava, nego zakon daje tužitelju pravo tražiti, da se odredi ročište za usmenu raspravu. Prema tome sadržaj se prijedloga tužitelja ne podudara sa posljedicama, koje su skopčane s tim, što tuženi nije na vrijeme predao odgovor na tužbu, a dosljedno tomu nije ispravan nazor, da nastup posljedica toga, što tuženi nije na vrijeme predao odgovor na tužbu, ovisi o prijedlogu tužiteljevu. Odgovor se na tužbu dakle, koji tuženi preda, pošto je istekao rok, mora smatrati ipso iure kao ne pedan na vrijeme, te ovaki odgovor treba tuženiku vratiti.[47] Odgovor na tužbu može biti zakašnjen i onda, kad ga tuženi preda na vrijeme, ali mu se vrati, da odstrani formalne mane, a on u odredjenu roku ili ga uopće ne povrati, ili ga povrati ne odstranivši mana. Od pravila, ako tuženi ne preda na vrijeme odgovor na tužbu, da tužitelj može predložiti, da se odredi ročište za usmenu raspravu, postoji izuzetak, predvidjen u § 73. st. 2. g. p., naime ako u vrijeme, kad je istekao rok, odredjen za odgovor na tužbu, nije još riješen prijedlog tuženika, da mu se podijeli siromaško pravo, ili ako mu nije još postavljen odvjetnik, a on je za jedno i drugo zamolio odmah, čim mu je tužba dostavljena. Ovdje može nastati dvojba o tome, da li tuženi treba da zamoli, da mu se rok za odgovor na tužbu produži, ili da li taj rok počinje teći ipso iure tek od onog dana, kojega mu se dostavi zaključak o rješenju njegova prijedloga. Ako se uvaži, da je propis § 73. st. 2. g. p. iznimka od propisa, što ga sadržaje prvi stavak, naime, da prijedlog, da se podijeli siromaško pravo, ne ovlašćuje stranku, da se krati upustiti u raspravljanje stvari, ili sudjelovati u dalnjem tečaju postupka, to se mora doći do zaključka, da u slučaju predvidjenu u § 73. st. 2. g. p. nastaje zastoj pravnoga spora, koji je nalik na prekinuće postupka, pa kao što u slučaju prekinuća počinje teći iznova rok za parnično djelo, tako je isto i ovdje. Rok za odgovor na tužbu počinje dakle iznova teći onog dana, kojega mu se dostavi zaključak, rješavajući njegov prijedlog, te će se uzeti tek onda, da je odgovor na tužbu zakašnjen, kad ga tuženi preda, pošto je istekao taj novi rok.[48]

[47] Isto tako: Demelius str. 564 ; Pollak, I. str. 424 ; Skedl, I. str. 89. op. 29 ; Sperl, str. 43 ; Odgovor na pitanja K. S. 398.

Wachtel (str. 361) i Schuster (str. 252, op. 16) su nazora, da svaki odgovor na tužbu treba dostaviti tužitelju, a Neumann str. 579. drži, da je uputno, da se odgovor dostavi tužitelju, premda dostavljenje nije zakonom naredjeno.

[48] Drukčije tumači propis § 73. st. 2. Neumann str. 295., gdje kaže: „Zur Klagebeantwortung ist eine so lange Frist zu geben, bez. die erteilte Frist auf so lange Zeit zu verlängern, dass ein Armenvertreter bestellt werden kann und demselben die Verfassung und Einbringung der Klagebeantwortung leicht möglich ist". Nu ovako tumačenje ne računa s tim, da sudac, koji obdržava prvo ročište, ne zna, kada će stranci odvjetnički odbor postaviti odvjetnika.

Digitized by Google

Nameće se pitanje, od kakova je utjecaja na rok odredjen za odgovor na tužbu okolnost, što je senat odredio ročište za raspravu o procesualnim pretpostavkama. Senat naime može to ročište odrediti prije ili poslije toga roka. Ako senat odredi rok za raspravu poslije roka, što je tuženiku odredjen za odgovor na tužbu, tuženi treba da preda odgovor u tom roku, ako ne će da ga postignu posljedice, što ih odredjuje § 398. st. 1. g. p. za slučaj, ako senat odbije ptigovore, što ih je na prvom ročištu najavio. Odredi li senat ročište prije roka, odredjenog za odgovor, treba razlikovati da li je senat odbio prigovor, ili je prigovoru udovoljio i tužbu odbio. U prvom slučaju tuženi, ako hoće da izbjegne štetnim posljedicama, što su navedene u § 398. g. p., treba da preda odgovor na tužbu prije, nego što isteče rok za odgovor. Drugačije je stvar u drugom slučaju. Tim, što je senat udovoljivši prigovoru odbio tužbu, pravni je spor završen ; odgovor na tužbu ne samo da je suvišan, nego je i nedopustiv, jer se odgovoriti može samo na onaku tužbu, koja kod suda visi, tim pak, što je sud prigovoru udovoljio, te tužbu odbio, tužbe više nema. Zaključak, kojim se tužba odbija, djeluje ne samo pro futuro, da se pravni spor ne smije nastaviti, nego i pro praeterito u tom smislu, da odredbe suda, što su do toga časa izdane, nemaju pravnoga učinka. Prema tomu gubi moć svoju takodjer odredba suca, koji je obdržavao prvo ročište, da tuženi preda odgovor na tužbu, jer, kako to proizlazi iz propisa § 524. g. p. zaključak, kojim se tužba odbija, postaje krijepostan o času, kad je izrečen, a ne tek u času, kad postane pravnosnažan. Nadje li uslijed utoka utočni sud, da zaključak prvostepenoga suda nije osnovan, i naredi li parničnom sudu, da uzme u pretres stvar glavnu, onda prvostepeni sud treba da tuženiku odredi novi rok.[49]

Na pitanje, da li se odgovor na tužbu može natrag uzeti, vrhovno je sudište rješidbom od 9. decembra 1898. br. 15.895 (List za nar. ministra pravos. br. 42 od g. 1899.) odgovorilo niječno tvrdeći, da se time, što je tuženi predao odgovor na tužbu, stranke upustile u pravni spor i ne mogu više od njega odustati. Istoga je nazora Schwalb[50] koji tprdi, da se odustaja od odgovora na tužbu protivi ustrojstvu postupka. Jedno i drugo mišljenje čini mi se, da nije ispravno ; mišljenje vrhovnoga sudišta s toga, što upuštanje u spor nema danas više onoga značenja, koje je imala rimska litis contestatio ; mišljenje pak Schwalbovo stoga, što okolnost, da je odgovor uzet natrag, ne priječi dalnji postupak. Ni za tužitelja ni za sud ne nastaju nikakve po-

[49] Isto tako rješidba vrhov. sudišta br. 1196 Neue Folge i Dr. v. Boschan : Klagebeantwortung bei abgesonderter Verhandlung über processhindernde Einreden Ger. Ztg., 1901. br. 46. Drukčije Dr. Brunner Ger. Ztg. 1901. br. 43, koji mnije, da ako se senatu čini, da su prigovori osnovani, treba da zaključi, da se rok za odgovor prekida, dok zaključak ne postane pravnosnažan.

[50] Jur. Blätter 1900. str. 326.

Digitized by Google

teškoće, a niti u pogledu odustaje od odgovora na tužbu ne postoji onaj razlog, koji je povod zabrani odustaje od tužbe, gdje se radi o tome, da se tuženi zaštiti protiv toga, da se opet ista tužba podigne. Uvaži li se ono, što je dosad rečeno, uvaži li se, da, ako strankama pristoji pravo, da pre dadu kakovo pismo, mora im biti slobodno to pismo i natrag uzeti, uvaži li se, da zakon nigdje ne zabranjuje, da se odgovor uzme natrag, uvaži li se, da u području postupka vrijedi pravilo, da se smije obaviti svako parnično djelo, koje nije izrično zakonom zabranjeno, a ne protivno pravilo, naime da se smiju obaviti samo ona parnična djela, koja su zakonom dopuštena, to se mora doći do zaključka, da tuženi smije uzeti natrag odgovor na tužbu. A posljedica toga ? Ne može biti druga, već ona ista, koja je skopčana sa propuštenjem predanja odgovora na tužbu.

§ 7. a.

Pravne posljedice propuštenja odgovora na tužbu.

A. U pogledu procesualnih pretpostavaka. Procesualne pretpostavke mogu biti predmetom posebne rasprave, ili predmetom pretresanja na ročištu, što se odredi za kontradiktornu raspravu.

Posebnu raspravu o procesualnim pretpostavkama može senat odrediti prije ili poslije roka, što je odredjen za odgovor na tužbu, i to ureda radi ili na prijedlog koje stranke ; može je odrediti i pošto je predan odgovor na tužbu, a dapače i onda, kad je već zapčela kontradiktorna rasprava (§ 260. st. 3. g. p.) i to ne samo onda, ako je tuženi na prvom ročištu najavio prigovore, nego i onda, ako je sud ureda radi opazio nestašicu koje apsolutne procesualne pretpostavke. Na ove odredbe senata okolnost, što tuženi nije predao na vrijeme odgovor na tužbu, nema nikakva utjecaja. Propis § 398. st. 1. g. p. , po kome sud može odrediti ročište za usmenu raspravu samo na prijedlog tužiteljev, ako tuženi nije predao na vrijeme odgovor na tužbu, ne može se po analogiji primjenjivati na slučaj posebne rasprave o prigovorima, jer se u § 398. st. 3. g. p. citira propis § 260. g. p., a ne propis § 243. st. 2. g. p., što dokazuje, da je u pogledu prigovora dopušteno ih na tom ročištu raspravljati o apsolutnim procesualnim pretpostavkama i onda, ako njihovu nestašicu istakne koja stranka, ili ako ureda radi opazi senat. Obijem prisutnim strankama pristoje ista prava, što im pristoje i na svakoj drugoj kontradiktornoj raspravi, naročito tuženiku pristoji pravo sudjelovati u toj raspravi, ali njegovo je sudjelovanje ograničeno samo na raspravu o prigovorima, t. j. on može iznositi samo one činjenice, kojima hoće obrazložiti prigovor, dočim ne može ništa navesti, što se tiče stvari glavne. Izostanak (Ausbleiben) tužiteljev ima za posljedicu mirovanje postupka (§ 398. st. 5. g. p.). S obzirom na to, da je u § 398. st.

Digitized by Google

5. g. p. upotrebljen izraz „izostanak" a ne „propuštenje" (Versäumung), mora se doći do toga zaključka, da će postupak mirovati samo onda, ako tužitelj nije nikako na ročište došao ili, ako se došavši tečajem rasprave udaljio ; neće pak postupak mirovati, ako tužitelj na ročište dodje, ali se krati raspravljati. U ovom posljednjem slučaju sud je dužan provesti sa tuženim raspravu o prigovorima i tek, pošto riješi o prigovorima, mirovaće postupak, nu ne na osmom § 398. st. 2. g. p., nego na osnovu propisa zakona o mirovanju postupka, naime za to, što tuženik nije vlastan tražiti, da se raspravlja o stvari glavnoj, a ni tužitelj toga ne zahtjeva.[51]

Osujeti li tužitelj ročište tim, što od ročišta izostane, ili što ne predloži, da se izreče oglušna osuda, tuženi je vlastan tražiti, da mu tužitelj naknadi troškove, prouzročene osujećenjem ročišta,[52] a u slučaju, ako se prigovoru udovolji, te se tužba odbije, da mu naknadi sve parnične troškove. Mišljenje Sperla (str. 45. op. 67.), da tuženik nema prava na naknadu troškova, prouzročenih osujećenjem ročišta, smatram neispravnim, jer tuženi ne gubi prava staviti prijedloge u opće, već gubi samo pravo stavljati prijeloge, da se odredi kontradiktorna rasprava, da se izreče presuda u stvari glavnoj, te pravo na navode, koji se tiču stvari glavne. U drugom pogledu ne smiju se njegova prava stegnuti ; stoga mora mu se priznati pravo stavljati ostale procesualne prijedloge, u koje ide takodjer pravo tražiti, da mu se naknade troškovi.

Nameće se pitanje, da li tuženiku pristoji pravo tražiti, da se nastavi postupak poslije tromjesečnoga mirovanja, jer ima ih, koji su nazora,[53] da to pravo pristoji samo tužitelju, a izvadjaju to otuda, da tuženik ne može tražiti, da se odredi ročište za kontradiktornu raspravu. Nu ovaj je zaključak neispravan, a to iz ovih razloga : Nema dvojbe, da je opseg prava tuženika drugi onda, kad se za raspravu o prigovorima odredila posebna rasprava, a drugi onda, kad se o njima raspravlja na raspravi, odredjenoj po prijedlogu tužiteljevu, nu ne smije se spustiti s vida razlika, koja postoji izmedju rasprave kontradiktorne, odredjene po smislu § 398. st. 2. g. p., a posebne rasprave o prigovorima. Kontradiktornoj je raspravi svrhane samo da se riješi o prigovorima, nego i ta, da se izreče oglušna presuda.

---

[51] Drukčije Sperl str. 46 i 47, koji je nazora, da tuženi, i ako je tužitelj izostao, može raspravljati o onom, glede čega propuštenjem predaje odgovora na tužbu nije nastupila prekluzija, dakle o prigovorima, a dolazi do toga zaključka, da je tuženi isključen samo od raspravljanja o stvari glavnoj. Nu ovaj nazor nije ispravan, jer § 398 st. 2. g. p. ne govori o mirovanju postupka u stvari glavnoj, nego o mirovanju postupka u opće, pak mirovanje obuhvaća sve stvari, koje su u granicama pravnoga spora.

[52] Isto tako Neumann str. 766, Skedl I. str. 90 op. 32 i Odgovor na pitanja k § 398. gradj. post.

[53] Demelius, str. 565, Neumann str. 766, Wachtel, str. 363, Skedl I. str. 93 op. 36.

Digitized by Google

Ovoga prava tuženi, istina, nema, ali otuda ne slijedi, da se htjelo tuženika lišiti prava tjerati pravni spor u pogledu procesualnih pretpostavaka, naprotiv nema dvojbe, da tuženiku pristoji pravo, tražiti, da se riješi pitanje glede prigovora, te pravo, da se za razpravljanje o prigovorima odredi posebna rasprava o prigovorima samo dotle, dok tužitelj ne zatraži, da se odredi kontradiktorna rasprava. Čim je tužitelj taj prijedlog učinio, onda će se na toj raspravi riješiti takodjer o prigovorima. Odredjenje kontradiktorne rasprave na prijedlog tužiteljev čini samo suvišnim pravo tuženika tražiti, da se za prigovore odredi posebna rasprava, ali ga ne uništuje. Stoga ga tuženi može izvršiti kadgod se ispostavi, da je potrebno, da bude izvršeno. A takova potreba nastaje onda, kad tužitelj, izostavši od kontradiktorne rasprave, prouzroči mirovanje postupka, te pošto je isteklo vrijeme, ne predloži, da se postupak nastavi, u ovom slučaju mora se tuženiku priznati pravo, da on zamoli za nastavak postupka.

B. U pogledu stvari glavne. U pogledu glavne stvari posljedice se propuštenja odgovora na tužbu sastoje u tome, što tuženi gubi pravo sražiti, da se odredi kontradiktorna rasprava i da se izreče presuda, a tužitelj stječe pravo na oglušnu osudu. Prva posljedica nastupa ipso facto, druga samo na prijedlog tužiteljev, dok tužitelj ne predloži, da se odredi usmena rasprava, nastupa zastoj postupka. Tužitelju ne pristoji izbor, da li će tražiti, da se odredi usmena rasprava, ili ročište za to, da se u glavnoj stvari izreče oglušna osuda. Sud mora odrediti usmenu raspravu vazda, kad za prigovore nije bila odredjena posebna rasprava, dakle ne samo onda, kad je tuženi na prvom ročištu prijavio prigovore, nego i onda, kad ih nije prijavio (§ 398. st. 3. g. p.), Ima ih,[54] koji tvrde, da se usmena rasprava ima samo onda odrediti, ako je tuženi prijavio na „prvom ročištu" prigovore. Nu ovaj nazor držim neispravnim s ovih razloga : Najprije, zakon sam ne pravi razlike, da li su prigovori bili prijavljeni ili ne. Drugo, ovdje se radi o tome, da se ročište za izrečenje oglušne osude odredi tek onda, kad se prije toga izvede na čisto, ne stoje li na putu izrečenju oglušne osude nestašica koje apsolutne procesualne pretpostavke, tako da se može očekivati, da će se ročište ograničiti samo na raspravljanje o stvari glavnoj i na izrečenje oglušne osude. Gdje se treba bojati, da može na površje izbiti nestašica koje apsolutne procesualne pretpostavke, tamo ne bi bilo opravdano, da se odredi ročište za izrečenje oglušne presude. Napokon se ne smije spustiti s vida ni ovo : Poziv na ročište za izrečenje oglušne presude sadržaje poziv za raspravljanje u stvari glavnoj. Nu na tom se ročištu može ispostaviti potreba, da se raspravlja o apsolutnim pretpostavkama, bilo s toga, što je sam senat to pitanje iznjeo, bilo za to, što ga je koja stranka iznijela.

[54] Demelius, str. 564, Neumann, str. 766, Sperl, str. 45, op. 66.

Digitized by Google

Ako su obadvije stranke nazočne, može se o tom raspravljati, nu ako tuženi izostane, ne može se pristupiti k raspravljanju o procesualnim pretpostavkama, jer tuženi zbog rasprave o njima nije bio pozvan, dosljedno tomu mora se ročište odgoditi.

P r a v n i p o l o ž a j s t r a n a k a.

Tužitelj zauzimlje isti pravni položaj, kao što ga zauzimlje na prvom ročištu, kad se tuženi ne javi. Nu ne može preinačiti tužbe jer za preinaku tužbe potrebna je privola tuženika, a ovaj je od rasprave o stvari glavnoj isključen, on dakle ne može dati nikakve izjave u tom pogledu. Naprotiv s privolom tuženika može tužbu uzeti natrag, a ovu privolu može tuženi podijeliti.

Položaj tuženika odredjuje § 398. st. 3. g. p.: „Dodje li tuženi na usmenu raspravu ili na ročište, odredjeno, da se izreče oglušna osuda u stvari glavnoj, to ne smeta, da se izreče oglušna osuda; usmeni navodi tuženika, koji se tiču glavne stvari, neće se uzeti u obzir pri izrečenju osude". Po tome tuženi je isključen od navoda, koji se tiče stvari glavne, dakle od navoda činjenica; procesualno gradivo, što ga je tužitelj pružio kao podlogu za presudu, tuženi ne može niti osporenjem umanjiti, niti navodom povećati, niti ne može pružiti dokaza niti protudokaza. Ne može se, i ako je tuženi prisutan, izreći niti presuda na osnovu priznanja, niti presuda na osnovu odreknuća; jer jedna i druga presuda pretpostavlja sudjelovanje tuženika; prva se ne može izreći za to, jer za to je potrebna izjava tuženika, da priznaje zahtjev, druga za to, jer je potreban prijedlog njegov, da se izreče osuda na osnovu odreknuća, a jedno i drugo bilo bi raspravljanje o stvari glavnoj. Moglo bi se dakle činiti, da je pozivanje tuženika na usmenu raspravu, dotično na ročište, suvišno. Pa ipak tome nije tako, nije naime bez svrhe njegovo pozivanje. Tuženi bo ima pravo na pravne dedukcije, ima pravo svratiti pozornost suda na sumnju glede autentičnosti javnih isprava itd.,[55] a prema tome nije on samo na to ograničen, da kao pasivan gledaoc promatra tok pravnoga spora.

Može li se zadruga pretvoriti u dioničarsko društvo bez provedenja likvidacionalnog postupka previdjena u §§ 247. do 253. trg. zakona.

Ob ovom pitanju raspravljano je u „Mjesečniku" XV., strana 420., a dolazi to pitanje na odluku trgovačkim sudovima i riješava se raznoliko, pak jer sam oprječnog mnijenja od mnijenja navedena u rečenoj raspravi,

[55] Isto tako Skedl I. str. 91, op. 33; Sperl str. 48. Drukčije Stross, Das Verfahren vor den Gerichtshöfen.

Digitized by Google

držim, da ne će biti s gorega, ako i ovo oprječno stanovište iznesem u svrhu prosudjivanja njegovog.

Naveo me je na ovo pitanje jedan praktičan slučaj, pak ću, opisav ga u kratko, zauzeti stanovište, kako držim, da se pitanje imade u duhu postojećeg trgov. zakona riješiti.

„Hrv. katolička zadruga u N. G.", sastojeća se iz 198 zadrugara, jamčećih zadrugi samo sa visinom udjela, stvori, propisno prema društvenim pravilima, zaključak na redovitoj glavnoj skupštini, kojoj su prisustvovala 172 zadrugara, da se pretvara u dioničarsko društvo i jer su se ta 172 za drugara sa odnosnim udjelima, na zasebno održanoj glavnoj skupštini konstituirala u dioničarsko društvo, traži zadruga, po svojem ravnateljstvu, da se briše iz trgovačkog registra, a obveze zadruge da preuzima novo ustrojeno dioničarsko društvo, nastavljajuće poslovanje zadruge.

Nastaje najprije pitanje, što znači zaključak glavne skupštine, da se pretvara u dioničarsko društvo s obzirom na zahtjev brisanja iz trgovačkog registra.

Znači bezdvojbeno, da je zadruga, valjanim zaključkom glavne skupštine, odlučila razvrgnuće i time poslužila se pravom, koje joj daje ustanova §-a 247. toč. 2 trg. zakona. — Irelevantno je pitanje, s kojeg razloga je ovaj zaključak stvoren, a jer je stvoren zakonito prema zadružnim pravilima, obvezatan je za svakog zadrugara i svaki mu se zadrugar imade pokoriti. Zaključak glavne skupštine glede razvrgnuća tangirati će osim zadrugara, vjerovnike zadružne i pravne poslove, u kojima stoji zadruga kao ugovarajući faktor, nu zaključak taj ništa se ne tiče ovih, nego nasuprot oni imadu pravo, od zadruge kao takove, zahtjevati, da svojim dužnostima udovolji. Nije dakle zadruga vlastna svoje obveze, bez privole odnosnih faktora, prenašati na druge osobe, a jer toga nije vlastna učiniti, mora da svoje pravne odnošaje sredi i okonča. Zadruga dakle, zaključkom razvrgnuća, nije kao juridička osoba prestala opstojati, nego ona imade da kao obvezanik uredi sve svoje odnošaje prema osobama, stojećim izvan zadruge, a zatim sa svojim članovima, zadrugarima, te da tako konačno odpadom imovine zadružne, kao realnog substrata zadruge, prestane i juridička osoba, koja se na ovom substratu osniva ; a da se sve ovo zbude, odredjuje zakon, da zadruga mora preduzeti likvidaciju (§ 250. trg. zak.)

Zakon dakle traži kod razvrgnuća zadruge likvidaciju, pak nastaje pitanje, da li je ovaj zahtjev zakonski absolutan ili dispozitivan, t. j. da li nalaže bezuvjetno likvidaciju ili dozvoljava, da zadruga može i na ini način razvrgnuće preduzeti.

Ustanove §§ 247—253. trg. zak. jesu specijalne ustanove, tičuće se samo zadruge u pogledu razvrgnuća, a ove ustanove nadopunjuju ustanove o razvrgnuću dioničarskog društva, kako to izrično navodi ustanova

Digitized by Google

§ 250. trg. zak., koja veli, da se ustanove §§ 203—206. trg. zak. imadu uporaviti i na zadruge. — Iz ovog slijedi, da kad ustanova § 203. trg. zak., u pogledu dioničarskih društava, a ustanova § 249. trg. zak., u pogledu zadruga, izrično nalažu preduzeće likvidacije kod svih slučajeva razvrgnuća, osim stečaja i sjedinjenja — da je likvidacija, u slučaju razvrgnuća društva zaključkom glavne skupštine, odredba absolutna, a ne dispozitivna.

Ovako tumači likvidaciju Hermanna Stauba komentar „zum allgemeinen deutschen Handelsbuch. Ausgabe für Österreich, bearbeitet von Dr. Oskar Pisko", koje djelo na strani 856. medju inim veli: „Die Liquidation ist die obligatorische Folge der Auflösung", pak tumačeći likvidaciju kod javnog trgovačkog društva i dioničarskog veli dalje: „Die Liquidation ist hier (kod dioničarskog društva) vielmehr die absolute, durch Statut oder Generalversamlungsbeschluss nicht ausschliessbare Folge der Auflösung". Prema ovom obrazloženju držim, da je izvan svake dvojbe, da je likvidacija zakonom naložena posljedica zaključka o razvrgnuću zadruge. Nu mogao bi tko staviti pitanje, da zašto se ne bi mogla zadruga pretvoriti u dioničarsko društvo, koje bi nastavilo dosadanje poslovanje zadruge, kada bi svi faktori izvan zadruge na ovo pretvorenje pristali, dok kod zadruge odlučuje propisana većina.

Zadruga jeste društvo sa općenitom, javnom svrhom, čijim članom može uplatom udjela svatko postati, te koja na temelju uzajamnosti unapredjuje vjeresiju, privredu i gospodarenje svojih članova.

Broj članova zadružnih nije odredjen niti skučen na stanoviti broj kao kod dioničara, s obzirom na izdanje dionica, te usljed toga može svatko i manjim udjelom, obročno uplaćenim, postati dionikom većeg kapitala, a ujedno i dionikom veoma povoljne vjeresije. Uzevši pako ovu koristonosnu općenitost u obzir, ne može biti niti jedan udrugar, prisiljen da se pretvori u dioničara, člana društva, kojemu svrha nije općenita, nego ograničena, društva, kojemu nije svrha uzajamno podupiranje te gdje član ne može tražiti povratak uplaćene svote, nego imade samo pravo na čisti dobitak itd.

Iz svega što spomenuh, moram odgovoriti na naslovno pitanje, da se zadruga ne može zaključkom glavne skupštine pretvoriti u dioničarsko društvo, nego da se imade obaviti likvidacija i nakon ove, prema zakonskim propisima i slobodnoj volji pojedinih zadrugara, pristupiti konstruiranju dioničarskog društva. Hinko Vuković.

Digitized by Google

PRAVOSUDJE.

A. Gradjansko.

Nepošteni knjižni posjednik nema prava na zaštitu zakona ni u slučaju §-a 440. o. g. z.

Kr. kotarski sud u R. izrekao je u parnici V. N. trgovca iz R. po dr. A. B. odvjetniku u R. protiv M. G. trgovca u R. po dru. St. D. odvjetniku u R. ovu osudu:

Tuženi M. G. trgovac iz R. dužan je priznati, da je kat. čest. broj: 2165/1—a, na kojoj je sagradjena kuća popis br. 109/I. u glavnoj ulici Sv. Stevana upisana u gr. ul. broj 3500 p. o. R. kupio od A. D. u zloj vjeri znajući, da ju je tužitelj ranije kupio, pa je usljed toga dužan dozvoliti, da se na istim nekretninama uknjiži pravo vlastništva za korist tužitelja, ali samo onda, ako tužitelj istodobno izplati kupovninu od 22.000 kruna po odbitku kapare od 1000 kruna, dakle u iznosu od 21.000 kruna, te mu je dužan naknaditi i parbene sudbeno obredjene troškove od 186 K 20 fil. sve za 14 dana pod prijetnjom ovrhe.

R a z l o z i. Nepreporno je medju parbenim strankama, da je tuženi nekretnine gr. ul. broj 3500 p. o. R. sastojeće iz čest. broj 2565/1—a sa dvim kućama dne 10. maja 1908. kupio od A. D. za 22.000 kruna i da je na temelju ugovora od istoga dana, uknjižen kao gruntovni vlastnik tih nekretnina.

Preporno je ali, s obzirom na tvrdnju tužitelja, da li je tuženi te nekretnine kupio i u dobroj vjeri.

Tužitelj naime tvrdi, da je njegov brat M. N. ustmenom kupoprodajnom pogodbom dne 9. maja 1908. kupio preporne nekretnine od A. D. za njega, za kupovninu od 22.000 kruna i dao kaparu od 1000 kruna, ostatak kupovnine da je pogodjeno, da ima platiti 1. jula 1908. i stupiti u posjed kupljenih nekretnina. a naročito da je ugovoreno, da će tužitelj uzdržati u kreposti najamnu pogodbu, koju je imao tuženi glede prepornih nekretnina sa A. D.

Na tu pogodbu, tvrdi, da je on — tužitelj — pristao, a pismeni ugovor za gruntovnu provedbu, da nije napravljen istoga dana samo radi toga, što je već kasno bilo, već da su ga bili odlučili napraviti dne 11. maja 1908. u ponedjeljak.

U dokaz toga poziva se na svjedoke E. K., J. D., M. N., i A. D. uz svoju domirnu zakletvu.

Tvrdi, da je tuženi za sve to znao, pa da je znajući za tu pogodbu nagovorio A. D., da njemu iste nekretnine proda, što je potonji i učinio i već 10. maja 1908. sa tuženim napravio pismenu kupoprodajnu pogodbu glede prepornih nekretnina i na temelju njezinom upisao se i kao gruntovni valstnik tih nekretnina.

Da je tuženi znao za prvu pogodbu t. j. tužiteljevu i da je u zloj vjeri preporne nekretnine kupio, poziva se tužitelj na svjedoke A. D., V. G. i dra. S. D. od koga potonjega je odustao i stavlja stoga tužbovni zahtjev kao u tenoru osude.

Tuženi poriče sve navode tužiteljeve, a kad bi bili i istiniti, tvrdi, da izmedju tužitelja i A. D., nije sklopljena perfektna kupoprodajna pogodba

Digitized by Google

i to s razloga, što nije napravljena pismena izprava o njoj, koja se imala napraviti prema izjavi samoga tužitelja, a dok nema perfektne kupoprodajne pogodbe, da ne može biti govora o zloj vjeri njegovoj, sve kad bi znao i za ono, što tužitelj tvrdi t. j., da je on ustmenim ugovorom kupio preporne nekretnine od D., pošto da jedino z n a n j e o ekzistenciji perfektne pogodbe, radja zlom vjerom, koja škodi.

Nadalje tvrdi, da nije ni onakova pogodba nastala t. j. ustmena kupoprodajna pogodba, pošto da M. N. nije imao pismene punomoći za sklapanje kupoprodajne pogodbe, što da je nužno, s obzirom na ustanovu §-a 1008. o. g. z. pa se protivi zahtjevu tužbe.

Preslušanjem svjedoka i to iskazom nesumnjivoga svjedoka A. D. u savezu sa izkazom na prigovor tuženoga sumnjivih svjedoka E. K., J. D. i M. N. (§ 159. grpp.) ustanovljeno je, da je M. N. dne 9. maja 1908. od A. D. za svoga brata, tužitelja, kupio preporne nekretnine za kupovninu od 22.000 kruna i dao D. kaparu od 1000 kruna i da je tužitelj tu pogodbu odobrio i isti dan na nju pristao.

Osim toga ustanovljeno je, da su tada ustmeno ugovorene i ostale tačke kupoprodajne pogodbe kao: rok izplate kupovnine, stupanje u posjed kupljenoga objekta, a i o najamnoj pogodbi, koja je s obzirom na preporni objekt postojala od prije izmedju tuženoga i A. D., te je rečeno, da će se to što je ustmeno ugovoreno staviti na pismeno radi gruntovnoga prenosa.

Ustanovljeno je napokon, da se pismeni ugovor 9. maja 1908. nije pravio stoga, što je bilo već kasno, već je rečeno, da će se praviti u ponedjeljak 11. maja 1908. Pitanje je sada, da li je ova ustmena kupoprodajna pogodba. perfektna pogodba, s obzirom na princip našega gradjanskoga zakonika. koji izvire iz ustanova § 430., 440. te 1477., 1500. o. g. z. da ne čini zlu vjeru puko znanje, da su neke nekretnine već drugom odsvojene, već samo znanje, da su mu po valjanom i perfektnom pravnom poslu odsvojene.

Po § 1053. o. g. z. su glavna kriterija za kupovnu pogodbu, da su kontrahenti složni o predmetu pogodbe i o kupovnoj cjeni. Daljnjih zahtjeva za perfektnost te pogodbe ne stavlja zakon.

Prema tome, pogodba kupoprodajna, opseg i eksistencija koje je ustanovljeno gore citiranim izkazima svjedoka, perfektna je kupoprodajna pogodba, jer su se stranke sporazumile i o cjeni kupovnoj i o objektu pogodbe. Jasno je to i otud, što iz takove pogodbe, radja tužbovno pravo za svakoga kontrahenta.

Ne može se uzeti, da su stranke tim, što su se sporazumile, da će na pismeno staviti ono, što su ugovorile, učinile eksistenciju kupoprodajne pogodbe ovisnom o sastavu pismene izprave, već je to stavljanje na papir zahtjev druge zakonske ustanove, i to one § 431. i 434. o. g. z.,koje zahtjevaju pismenu izpravu, da se prenese vlastnost stvari nekretnih u gruntovnici, a to stavljanje na papir nije uvjet perfektnosti same pogodbe (§ 883. i 884. o. g. z.) već prenosa.

Prigovor tuženoga. da M. N. nije imao pismene punomoći (§ 1008. o. g. z.) za sklapanje gornje pogodbe, bezpredmetan je s obzirom na ustanove našega zakona o poslovodstvu bez naloga, te s obzirom na to, da je tužitelj osobno na pogodbu, koju je M. N. sklopio, pristao.

S obzirom na gore razloženo te uvaživ da je izkazom svjedoka A. D. i V. G. (§ 158. grpp.) ustanovljeno da je tuženi zaista znao za pogodbu kupo-

Digitized by Google

prodajnu, koju je D. dan pre sklopio glede prepornih nekretnina sa tužiteljem i da je usuprot tome kupovao te nekretnine od D., dakle, da je radio u zloj vjeri, valjalo je i ako postoje uvjeti § 440. o. g. z. s obzirom na to, da naš zakonik gradjanski štiti samo poštenoga posjednika, što slijedi iz ustanova §§ 1477. i 1500. o. g. z., udovoljiti zahtjevu tužbe.

Kr. banski stol osudom od 4. februara 1910. broj 2435. preinačio je gornju osudu, te tužitelja sa tužbom odbio, a troškove prebio.

Razlozi. Prigovor tuženoga M. G., da usmena pogodba sklopljena izmedju tužitelja i A. D. o kupu preporne čestice nije pravno valjana, nije osnovan. Njegov prigovor, da se M. N. nema u smislu § 1008. o. g. z. smatrati punomoćnikom tužitelja, nije uvaživ, jer je ustanovljeno, da je M. N. samo posredovao izmedju tužitelja i A. D., da je bio posrednikom odnosno mešetarom medju prodavaocem i kupcem ali da je tužitelj sam odobrivši to posredovanje valjanu usmenu kupoprodajnu pogodbu s A. D. sklopio.

Ni prigovor, da usmena pogodba prema § 884. o. g. z. ne može biti valjanom, jer da je medju kupcem i prodavaocem utanačeno, da će se naknadno o samom kupu sklopiti pismena pogodba, nema osnova, jer kako je i u razlozima prvosudne osude razloženo, glede sklopljene usmene pogodbe valjalo je sačiniti formalno valjanu pismenu izpravu radi gruntovnoga prenosa.

Sud prve molbe osniva svoj pravorjek na ustanovi § 1053. o. g. z. tvrdeći, da je kupoprodajna pogodba medju tužiteljem i A. D. prefektnom postala. Ako i stoji, da je ta kupoprodajna pogodba pravno valjana, to tužitelj uslied te pogodbe, nije stekao pravo vlastništva na kupljenu česticu, jer je ista ostala u knjižnom i naravnom posjedu A. D., već je prema § 1053. o. g. z. stekao naslov, da vlastnost kupljene čestice steče (§ 380., 425. i 431. o. g. z.). On ima pravo tražiti od A. D., da mu u izpunjenju kupoprodajne pogodbe preda kupljenu česticu u pravo vlastništva, nu dok stvar nije predana, smatra se A. D. kao prodavalac vlastnikom te stvari, odnosno smatra se njezinim pravnim vlastnikom tuženi M. G., na kojega je preporna čestica u gruntovnici pravom vlastništva sada uknjižena. Pošto je tuženik na temelju kasnije kupoprodajne pogodbe ishodio uknjižbu prava vlastništva na dotične nekretnine, to tužitelju pripada pravo prema § 908. o. g. z., tražiti, da mu A. D. vrati dvostruku kaparu, odnosno pripada mu osobno pravo, od A. D. odnosno i od tuženoga u koliko se je A. D. zajamčio za svaku štetu i od ovoga tražiti odštetu, nu on ne može tražiti, da se kupoprodaja sklopljena izmedju tuženika i A. D. kao kasnije sklopljena izjavi ništetnom i da se primi njegova ranije sklopljena pogodba, kao pravno valjana sa tim učinkom, da se imadu preporne nekretnine na njegovo ime pravom vlastništva uknjižiti uz dužnost, da A. D., koj nije parbena stranka, izplati kupovninu.

On to ne može tražiti od tuženika, kao od treće osobe, koja nije s njime kupoprodajne pogodbe sklapala. Tužitelj ne može na temelju obligatornoga pravnoga odnošaja, u koji je stupio sa A. D., to tražiti od tuženika, koji je stekao na dotične nekretnine stvarno pravo, te koji nije u nikakvom obligatornom odnošaju prema tužitelju.

Tužitelj to ne može od tuženika tražiti ni onda, ako je tuženik znao, da je A. D. ranije glede istih nekretnina sklopio s tužiteljem valjanu kupoprodajnu pogodbu i ako je tuženik unatoč tome kasnije sklopio kupoprodajnu pogodbu s istim.

Digitized by Google

Za tuženika gledom na odnošaj prema tužitelju vojuje ustanova § 440 o. g. z. s obzirom na § 430. o. g. z., jer je tuženiku dotična čestica po A. D. predana u naravni posjed i jer je ishodio uknjižbu prava vlastništva na nju, dočim tužitelju ta čestica nije u posjed predana, a nije mogao doći ni u priliku, da steče uknjižbu prava vlastništva na nju.

Pošto on nije u opće ni naravni ni knjižni posjednik, ne mogu se zakonske ustanove o štićenju onoga, koji u dobroj vjeri radi, ovamo primjeniti, zakon štiti samo poštenoga p o s j e d n i k a.

S tih razloga valjalo je povodom priziva tuženoga M. G. glede glavne stvari prvosudnu osudu preinačiti i tužitelja s njegovom tužbom odbiti.

Izreka o prebroju parbenoga troška opravdana je po § 577. grpp., jer svaka stranka ima za sebe jednu povoljnu osudu.

Kr. stol sedmorice osudom od 7. maja 1910. broj 1923. preinačio je drugomolbenu osudu i potvrdio je onu prvoga suda osudu.

R a z l o z i: Sve u ovoj parnici pravno relevantne činjenice u potpunom skladu sa sadržajem spisa, točno su izložene u razlozima osude prvomolbenoga suda, a glavno je u tom, da je dana 9. maja 1908. M. N. u ime svoga brata tužitelja V. N. sklopio sa A. D. ustmeni kupoprodajni ugovor, kojim je kupio od A. D. nekretnine upisane u bivšem grunt. ulož. br. 2314 općine R. sada odpisane u grunt. ulož. broj 5300 iste općine za korist tuženoga M. G. i to kat. čest. broj 2165/1—a,na kojoj je sagradjena kuća popis broj 109/1 u glavnoj ulici kuće popis broj 96/2 u ulici sv. Stefana za medjusobno ugovorenu kupovninu od 22.000 kruna, davši prodavcu kaparu od 1000 kruna koju ustmenu kupoprodajnu pogodbu je još istog dana i sam kupac tužitelj V. H. kad su M. N. i prodavaoc A. D. istu priopćili odobrio i prihvatio, što je dokazano preslušanjem svedoka E. K., J. D., M. N. i samim prodavaocem A. D.

Pošto je bilo toga dana već kasno, da se sačini za gruntovni prepis potrebit pismeni kupoprodajni ugovor, dogovorile su se starnke, da će takovi u ponedjeljak dana 11. maja 1908. sačiniti.

No već sutra dan u nedjelju 10. maja 1908. u pisarni odvjetnika Dra. S. D. sačinjen je pismeni kupoprodajni ugovor, kojim je isti prodavac A. D. iste pred navedene nekretnine tuženom M. G. prodao za jednaku kupovninu od 22.000 kruna, te je na temelju tog kupoprodajnog ugovora od 10. maja 1908. već sljedećeg dana usljed odluke od 11. maja 1908. broj 1432/Z. tuženi M. G. uknjižio se kao vlastnik nekretnina gr. ulož. broj 3500 općine R.

Nepreporno je, da tuženi M. G. pri sklapanju pismenoga kupoprodajnoga ugovora od 10. maja 1908. znao, da je dan prije t. j. 9. maja 1908. sklopljen ustmeni kupoprodajni ugovor istoga sadržaja po istom prodavcu A. D. sa tužiteljem V. N., šta više u tom pogledu u ovoj parnici kao svjedok preslušan sam prodavaoc A. D. izkazao je, da nije istinit navod tuženog M. G., da mu je on 10. maja 1908. rekao, ako on ne kupi te nekretnine, da će ih prodati tužitelju; već naprotiv, da mu je izrično kazao, da je te nekretnine prodao N-u naime, kad se je on (A. D.) 10. maja 1908. vraćao iz Mitrovice, da ga je susreo tuženi M. G. i karao ga, što je prodao kuću tužitelju, te mu rekao, da pošto sa tužiteljem još nije napravio pismenog ugovora, neka ga s njime napravi, a on da će mu dati istu cjenu, pa da su na to otišli u kancelariju odvjetnika Dra. S. D., no da je i tamo tuženom M. G. rekao, da on ne jamči, ako nastane kakova parnica.

Digitized by Google

Usljed navedenog prenosa spomenutih nekretnina od imena prodavca A. D. na tuženog i pošto je tužitelj ustvrdio, da je tuženi pri sklapanju pismenog kupoprodajnog ugovora od 10. maja 1908. znao za sklopljenu ustmenu kupoprodajnu pogodbu tužitelja od 9. maja 1908., da je dakle mala fide postupao, stavio je tužitelj V. N. proti tuženom M. G. u tužbi odnosno u izpravku tužbe de praes. 6. jula 1908. broj 9438 gr. sljedeći tužbeni zahtjev: „da je tuženi M. G. dužan priznati, da je kat. čest. broj 2165/1—a na kojoj je sagradjena kuća popis broj 109/1 u glavnoj ulici i kuća popis broj 96/2 u ulici sv. Stefana upisane u gr. ul. broj 5003 općine R. kupio od A. D. u zloj vjeri znajući, da ih je tužitelj ranije kupio, pa usljed toga daje dužan dozvoliti da se uknjiži pravo vlastništva na istim nekretninama za korist tužitelja ali samo uz to ako istodobno izplati kupovninu od 22.000 kruna po odbitku kapare od 1000 kruna, dakle u iznosu od 21.000 kruna te konačno naknaditi tužitelju parbeni trošak sve za 14 dana pod pretnjom ovrhe."

Tuženi je prigovorio aktivnoj i pasivnoj legitimaciji tužitelja, jer da on sa tužiteljem ne stoji u nikakvom obligatornom odnošaju, za tim, da ustmena kupoprodajna pogodba tužiteljeva od 9. maja 1908. nije perfektna, jer da su tužitelj i prodavaoc A. D. ugovorili, da će 11. maja 1908. sačiniti pismeni kupoprodajni ugovor, koji sačinjen nije, i napokon, ako je on i znao za tu raniju ustmenu sklopljenu kupoprodajnu pogodbu tužitelja, da se njega ona ne tiče, jer da po § 440. grpp. upitne nekretnine pripadaju njemu, pošto je on prije tužitelja izhodio uknjižbu prava vlastništva, a on da nije bio u zloj vjeri, jer da ga u tom štiti princip publiciteta gruntovnih knjiga, pa da stoga uporabi § 440. ogr. za njegovu korist nije na putu stajalo njegovo znanje o ranijoj ustmenoj kupoprodajnoj pogodbi tužitelja.

Nu osudom prvomolbenog suda potpuno je udovoljeno tužbenom zahtjevu i tuženi osudjen da tužitelju naknadi parbeni trošak na 186 K 20 f. obredjen, koju je osudu prvi sud u razlozima opravdao poglavito zlom vjerom tuženoga.

Ali povodom priziva tuženoga osudom kr. banskog stola preinačena prvosudna osuda ter tužitelj s tužbenim zahtjevom odbijen uz prebroj parbenih troškova.

Premda kr. banski stol u razlozima svoje osude takodjer priznaje, da je ranija ustmena kupoprodajna pogodba tužitelja pravno valjana i perfektna i da je za nju tuženi znao, ipak smatra, da je tužitelj stekao samo pravni naslov, pa da ne može od tuženoga tražiti uknjižbu prava vlastništva na svoju korist, jer da tuženoga štiti propis § 440 ogz. i onda ako je tuženi znao za upitnu raniju kupoprodajnu pogodbu tužitelja, dodavši uz to, da je tuženom dotična čestica po A. D. predana u naravni posjed, a tužitelju da nije predana i pošto tužitelj nijeni naravni ni knjižni posjednik to da se ne mogu zakonske ustanove o štićenju onoga, koji u dobroj vjeri radi, ovamo primjeniti, jer da zakon štiti samo poštenoga posjednika.

Ovaj razlog drugomolbene osude nije se mogao u ovoj parnici primjeniti, jer se ne radi o ničijem štićenju u posjedu budi fizičnom, budi knjižnom, već je jedino odlučno u ovoj parnici to, da li je tuženi zlom vjerom postupao pri sklapanju kupoprodajnog ugovora od 10. maja 1908. znajući za raniju kupoprodajnu usmenu pogodbu tužitelja od 9. maja 1908., dočim poduke dane tužitelju glede njegovog prava tražiti povratak dvostruke kapare od prodavca i eventualno naknadu štete od tuženog nisu umjestne u ovoj parnici.

Digitized by Google

Što se tiče tvrdnje u razlozima osude kr. banskoga stola, da je prodavac A. D. predao tuženom prodane nekretnine u naravni posjed, to ta okolnost iz parbenih spisa ne proizlazi, već je ustanovljeno, da tuženi sa tužiteljem ne stoji ni u kakvom obligatornom odnošaju, radi čega tužitelj i ne traži od tuženoga izpunjenje po tužitelju sa A. D. sklopljene kupoprodajne pogodbe, već traži od tuženoga snagom prava iz svoga ranijega ugovora odstranjenje za ranije pravo tužitelja, zaprečnih posljedica mala fide i protupravnim činom tuženoga proizvedenih kasnijim kupoprodajnim ugovorom od 10. maja 1908., kojim je zajednički sa prodavaocem prekršio raniju pogodbu tužitelja i na temelju istoga obavljenom ranijom uknjižbom prava vlastništva. U takovim okolnostima ne može se tuženi pozivati na propis § 440. ogrz., jer ta ustanova zakona prepostavlja, da je onaj od obih stecioca (kupaca) koji je zatražio uknjižbu, postupao pošteno i u dobroj vjeri, a pravni naslov i uknjižba mala fide stečena može se pobijati, jer nepošteni knjižni posjednik u ovome slučaju tuženi M. G. nema prava na zaštitu zakona već na protiv tužitelj ima pravo kao raniji pošteni kupac, da traži uspostavu predjašnjeg gruntovnog stanja dotično, da zahtjeva uknjižbu prava vlastništva za svoju korist uz platež kupovnine, kako je to u osudi prvomolbenoga sud a navedeno.

Stoga valja povodom previda tužitelja V. N. uz preinačenje napadnute osude kr. banskog stola potvrditi onu prvoga suda, čime se rješava i previd tuženika uložen zbog u drugoj molbi izrečenog preboja parbenog troška.

Tužitelj imade trošak svoga previda sam nositi, jer je tuženi imao za se jednu povoljnu osudu. P r i o p ć i o: V. M.

Propisi § 999. gradj. zak. i dvorske odluke od 24. decembra 1816. broj 315. z. z. p. nijesu ukinuti zakonom 14. juna 1868. broj 62. l. d. z.

Ivan M. udužio se je kod svog seljanina Nikole B. za svotu novaca i ustanovili se, da mu neće plaćati dobitak u novcu, već da će mu davati, do povratka glavnice, svake godine polovicu sijena sa jedne livade. Tako su livadu obojica skupa uživali i Nikola B. primao je u naslov dobiti na novce polovicu godišnjeg ploda (sijena), što bi ga bilo na livadi. — Poslije su se zavadili, te Ivan M. ustao je tužbom proti Nikoli M. za nepačanje u istu livadu i da mu položi račun o primljenom sijenu. Prvomolbeni sud odbio je tužbu, jer da livada nije založena, pa da pogodba nije ništetna po §. 1372. gradj. zak., a da se ovdje radi o isplati dobitaka srestvom plodouživanja jedne nekretnine ustupljenog vjerovniku ; da stranke dogovorno mogu da se odaleče od propisa § 999. gragj. zak. a gori navedena dvorska odluka da se ima smatrati postavljenom izvan kreposti zakonom 14. juna 1868. br. 62. l. d. z. (S c h e y : Die Obligationsvenhältnisse, I. Band., strana 136. opaska 44.) Drugomolbeni sud ukinuo je prvomolbenu presudu i povratio stvar na ponovno raspravljanje, smatrajuć ovakvu pogodbu nevaljanom, a kao posljedicu toga dužnost položenja računa sa strane tuženika ; odredio je isti drugomolbeni sud da se nastavi raspravljanje po pravomoćnosti dotičnog zaključka. — Uslijed tuženikova utoka c. k. vrhovni sud u Beču zaključkom 29. decembra 1908. poslov. broj R. IX. 139./8. ukinuo je zaključak drugomolbenog suda naredbom istomu da nastavi raspravljanje, a to radi o v i h r a z l o g a :

Digitized by Google

Mora se pristati uz mnijenje prizivnog suda, da su pogodbe, s kojim se pri novčanim zajmovima mjesto dobitaka u novcu daje uživanje njekog zemljišta bez založenja istog, zabranjene po odredbama § 999. gragj. zak. i dvorske odluke 24. decembra 1816. broj 1305. z. z. p. Ta dvorska odluka nije bila ukinuta zakonom 14. juna 1868. broj 62. l. d. z., jer su u § 6. ovog zakona bile postavljene izvan kreposti samo one civilne i kaznene odredbe, koje stoje u protuslovju s istim, a odredbe dvorske odluke pako ne stoje u protuslovju sa spomenutim zakonom. Pravni posao, koji bi bio sklopljen proti gornjim zakonskim odredbama, odista bi bio mogao da bude napadnut od tužitelja, kao posljedica ukinuća pravnog posla odista bi bio opravdan zahtjev tužitelja za povratak zemljišta, kog je on predao tuženiku na uživanje.

Nu tužitelj pita da mu tuženik položi račun, te da mu naknadi vrijednost pobranih plodova. Tuženik pako na to nije obvezan. On nije bio ni upravitelj livade, ni punomoćnik tužitelja, a ni nepošteni posjednik, jer mu je tužitelj predao sam posjed zemljišta te ga uoblastio da pobira plodove. Tuženik bi samo za nastajno vrijeme mogao da bude prisiljen na polaganje računa, ako iza ukinuća pravnog posla ne povrati livadu.

Zakon 28. maja 1881. broj 47. l. d. z. ne ustanovljuje stalnu taksu za dobitke. Ovaj zakon daje obranu proti zloporabi slobode ugovora sa nepoštenim postupkom pri kreditnim poslima. Nije ni ustvrgjeno da bi u nazočnom slučaju vrijednost plodova, koje je tuženik pobirao, nadilazila iznos zakonitih ili ugovornih dobitaka, koji mu pristoje od glavnice ili pak da se radi o kamati. Pošto ne postoji dužnost tuženika da položi račun, nije bilo opravdano ukinuće presude prve molbe i povratak stvari za popunjenje rasprave, radi česa bilo je izreći kao gori. Priobćio **P. D.**

U slučaju § 1431. gragj. zak. nije potreba da primaoc bude zaveo u bludnju davaoca (§ 871. gragj. zak.), već je dovoljno da je ovaj bio u bludnji.

Mate R. bio je osugjen skupa sa drugim da plati Josipu R. i druž. odregjeni iznos, ali ne solidarno, već je svaki imao da plati svoj dio. — Kad je minuo rok isplate, Josip R. pozvao je Matu R. da podmiri dug, a ovaj misleći da je osugjen da plati solidarno sa drugim dug, platio je Josipu R. cijelu svotu. Kad je Mate R. obaznao da je imao da plati samo polovicu, pitao je od Josipa R., da mu povrati drugu polovicu plaćenog iznosu. Buduć da Josip R. nije htio da to povrati Mati R., ustane proti njemu tužbom za povratak nedužno plaćene svote od kruna 372. Tuženik Josip R. prigovorio je, da on nije dužan da povrati, jer da ne postoje uvjeti § 871. gragj. zak., buduć da on nije zaveo u bludnju Matu R., pa stoga nek ovaj pita isplatu od ostalih dužnika, za koje je on platio. Tužba je bila prihvaćena u prvoj i drugoj molbi, a c. k. vrhovni sud u Beču presudom 19. januara 1909. Rv. IX. 168./8. odbio je tuženikovu reviziju radi o v i h r a z l o g a:

Revizijski razlog § 503. br. 4. gr. post. istaknut proti prizivnoj presudi nije opravdan. I ako naime bludnja, koja se je po navodu tužitelja potkrala pri isplati spornog duga, nije bila obuzročena od tuženika, a ono bi se ipak kosilo sa izričitom odredbom § 1431. gragj. zak. kad tuženik ne bi bio dužan da povrati iznos, kog je primio tek iz bludnje, a to tim više, što je u gornjoj

Digitized by Google

zakonskoj odredbi govor o bludnji bez ikakve iznimke, te ne pravi razlike u pravcu je li ista bila prouzročena vlastitom ili tugjom krivinom. Pošto su niži sudovi na neosporiv način ustanov li, da je tužitelj pri isplati spornog duga bio u bludnji držeć, da je na temelju presude 8. decembra 1904. C. II. 302./4. dužan da plati i dio duga što spada na Ivana, Mariju i Cvitu R., to je na nazočni slučaj bez dvojbe primijeniti odredbe § 1431. gragj. zak. Ispravno je dakle presugjenje stvari sa strane prizivnog suda. Priobćio: **P. D.**

Platež skrbničkog troška može se izvanparbenim putem pod prietnjom ovrhe naložiti.

Prinos k tumačenju § 85. i 580. grpp.

U molbenom predmetu odvjetnika dra. I. H. u B. kao skrbnika na čin L. M. u parnici b. j. šted. proti njemu radi 70 K za obredjenje i dopitan je skrbničkog troška, obredio je kr. sudbeni stol u B. odlukom od 20. novembra 1909. broj 8963. gr. molitelju skrbnički trošak od 39 K 38 f. i platež istoga naložio skrbljeniku L. M. u roku od 3 dana pod prietnjom ovrhe.

Kr. banski stol riešitbom od 17. februara 1910. broj 4390. odputio je utok kuratora ad actum L. M. odvjetnika P. G. iz B. i potvrdio prvosudnu odluku.

Kr. stol sedmorice riešitbom od 19. maja 1910. broj 2391. vidiv, da je molitelj po propisu § 85. grpp. naredjen kao zastupnik odsutnog L. M.;

vidiv, da ustanova § 580. grpp. sadržaje propise glede zastupniku odsutnih pripadajućeg troška, pa se taj trošak eventualno i nametnuti može samom tužitelju, inače pak, oda se skrbnik imade držati samo stranke, koju je zastupao;

vidiv, da tim, što je protivniku naložen platež tih troškova pod prietnjom ovrhe, nije počinjena nikakova nepravda niti je počinjena koja ništetnost;

vidiv, da po tom ne ima uvjeta § 318. grpp. obnašao je izvanredni previdni utok skrbnika L. M. odputiti. Priobćio: P a j o G a b a j.

Nije li ugovoreno ni vrijeme trajanja najma ni rok za otpovjed, ima se najamni odnošaj otpovjediti uz rok od tri mjeseca, ma da se najamnina plaća mjesečno i ma da bi mjesni običaj bio drugačiji.

U parnici steč. M. K. zastupane po uprav. stečajnine I. N. Š., odvj. u K. protiv F. i I. N. u K., zast. po dru. E. D., odvj. u K. radi otpovjedi stana spp. izdao je kr. kot. sud u K. osudu od 19. novembra 1909. br. 17791. gr.. kojom se otpovjed stavlja izvan krjeposti i tuženici osudjuju, da naknade tužiteljici parbeni trošak iz slijedećih razloga:

Najamnom pogodbom izmedju tužitelja i tuženih nije ugovoreno ni vrijeme trajanja najma a ni rok za otpovjed. To je medju strankama neprijeporno.

Prema tome nije medju parbenim strankama ugovoreno, da najamna pogodba n e i m a trajati godinu dana (§ 2. sl. c.) nar. min. nut. djela, i prav. od 17. decembra 1858. br. 230. z. vl. l.), a po tome dosljedno stoji, da bi se najam gornjih prostorija imao otpovjediti na vrijeme od tri mjeseca a ne na mjesec dana, kako su to tuženici svojom otpovjedi učinili.

Digitized by Google

Tuženici pozivlju se na koprivničko običajno pravo, po kojem da bi bili ovlašteni otpovjediti najam na mjesec dana.

Nu to običajno pravo niti je čim dokazano, a da običaj neki bude pravom, mora da se osniva na osvjedočenju samog naroda, a to osvjedočenje treba da se temelji na poduljem obdržavanju i uporavljivanju tako, da prodje u svijest samog naroda a ne pojedinaca, kao što je to ovdje slučaj.

Konačno otpovjed nije osnovana ni na pravnom razlogu, jer dok je učinjena, nije tužitelj bio ni u zaostatku najamnine.

Budući da je i § 1116. o. g. z. ukinut ustanovom § 2. cit. nar. valjalo je iz gornjih razloga otpovjed izvan krjeposti staviti.

Osuda glede naknade parb. troškova temelji se na § 573. grpp. Usljed žaobe ništovne i priziva tuženih potvrdio je kr. banski stol osudom svojom od 15. dec. 1909. br. 30811. osudu prvog suda u glavnoj stvari; nu parb. je troškove prebio iz ovih razloga:

Što se same stvari tiče neprijeporno je medju strankama, da najamnom pogodbom nije ugovoreno ni vrijeme trajanja najma ni rok za otpovjed, pak usljed toga imade se najam u smislu § 2. sl. c.) nar. od 17. decembra 1858. br. 230. z. vl. l. otpovjediti barem na tri mjeseca, a ne na mjesec dana, kako su to tuženici svojom otpovjednom molbom učinili.

Tuženici pozivlju se na koprivničko običajno pravo, po kojem da su bili ovlašteni otpovjediti najam na mjesec dana, te je prvomolbeni sud posve pravilno u svojim rješidbenim razlozima obrazložio, zašto se na tu njihovu tvrdnju nikakav obzir uzeti ne može, pa je valjalo ... itd. napadnutu osudu u glavnoj stvari potvrditi, a prizivu radi parb. troška mjesta dati i parb. troškove prebiti, jer ne postoji nijedan od uvjeta § 573. grpp. i jer se nijedna stranka nije upustila objesno u pravdu.

Usljed previda tužiteljeva proti dijelu osude kr. banskog stola, kojom se izriče preboj parb. troška, preinačio je kr. stol sedmorice osudom od 5. februara 1910. br. 470. osudu kr. banskog stola i potvrdio onu suda prve molbe iz ovih razloga:

Tužitelj se žali proti drugomolbenoj osudi samo radi toga, što je njome uz preinaku osude prvomolbene izrečeno, da se parbeni trošak medju strankama prebija. Ova se žalba tužiteljeva ukazuje opravdanom, ako se uvaži, da su tuženi u parnici otpovjednoj podlegli i podleći m o r a l i, jer su najamni odnošaj tužitelju otkazali uz rok od jednog mjeseca, ma da za taj kraći otkazni rok nijesu postojali uvjeti § 2. min. nar. od 17. decembra 1858.

Tužitelj je s toga opravdano uložio proti otpovjedi prigovore, a pošto su se tuženi još i u raspravu njihovu upustili, to ne ima doista nikojeg važnog razloga za otstup od pravila § 573. grpp. po kom u parnici podlegavša stranka imade protivniku naknaditi prouzročeni parbeni trošak.

Stoga valja itd. Priopćio: Dr. Č i m i ć.

Najmodavac ne može zahtjevati od najamnika naknadu štete prouzročene mu time, što se najamnik nije iselio iz stana u doba kada mu je istekao rok sudbenog otkaza, ako se je o povjedna parnica zavukla preko toga roka.

U parnici S. P. u P. proti N. N. radi K 230.28 spp. kr. kot. sud u P. sudio je, da se tužitelj odbija sa svojom tužbom i ima tuženome naknaditi parbeni trošak i to iz slijedećih r a z l o g a:

Digitized by Google

Tuženi N. N. držao je u tužiteljevoj kući u P. u B. ulici stan u najmu, te mu je taj najam odkazan sudbenom odpovjedi od 28. marta 1906. na tri mjeseca, t. j. do konca juna 1906. Proti tomu odkazu digao je tuženi prigovore, te se je usljed ovih zavukla parnica preko odkaznog vremena tako, da tužitelj nije mogao 30. juna kuću preuzeti, pošto se tuženi nije htio izseliti.

Pošto je dakle ta najamna pogodba imala prestati danom 30. juna 1906., upozorio je tužitelj tuženoga, da će u ime odštete za uporabu stana, ako se u smislu odkaza 30. juna ne iseli, zahtjevati počam od 1. jula 1906. 3 K dnevno, što nazočnom tužbom potražuje.

Pošto se dakle tuženi u vrijeme iz tužiteljske kuće nije iselio, već je naprotiv usljed prigovora proti odpovjedi ostao i nadalje u kući, čime je tobože tužitelju štetu prouzročio, jerbo ovaj nije za vrijeme kuću drugome iznajmiti mogao, zahtijeva tužitelj u ime topogledne odštete iznos od 3 K dnevno, u ime popravka za brave i ključeve 12 K ili u ostatnom iznosu od 23 0 K 28 fil.

Naknadu za popravak brave i ključeva nije tužitelj vlastan potraživati pošto se po naravi svojoj takovi predmeti redovitom uporabom troše, a u smislu ustanove §-a 1996. o. g. z. dužni su davaoci u najam i zakup stvar danu u najam i zakup predati i uzdržavati o svojem trošku u upotrebljivom stanju, a u smislu ustanove §-a 1111. o. g. z. odgovara najmitelj za vlastitu krivinu, ako se stvar dana u najam istroši po zloporabi, dočim ne odgovara za slučaj nenadani, a tužitelj nije ustvrdio a kamo li dokazao, da su se odnosne brave i uljučevi upravo zluporabom tuženoga istrošili.

Nu nije vlastan tužitelj zahtjevati odštetu od 3 K dnevno od tuženoga, što tobože stan nije u vrijeme mogao drugome iznajmiti.

Činjenica, da je tužitelj tuženoga upozorio, da će mu morati platiti 3 K dnevno, ako se u odkazano vrijeme iz kuće ne izseli, ne radja za tužitelja pravo, da tu odštetu od tuženoga potraživati može.

Tužitelj nije naime ni ustvrdio, a kamo li dokazao, da je tuženi tu tužiteljsku ponudu prihvatio, a bez valjanog prihvata ne nastaje nikakva obvezatna u nazočnom slučaju za tuženoga (§ 864. i 869. o. g. z.) Nije konačno ovlašten tužitelj potraživati bud kakovu naknadu štete iz činjenice, što se tuženi u odkazano vrijeme iz kuće nije iselio, suviše usljed prigovora proti odpovjedi i nadalje u kući ostao do konačnog riješenja istih. Pravo prigovora proti učinjenoj odpovjedi je zakonsko pravo svakog najamnika, osnovano na ustanovi §-a 6. i 12. naredbe min. unut. odjela i pravosudja od 17. decembra 1858. broj 320. zem. vlad. lista ; a ako se svojim pravom unutar granica pravnih služi, ne odgovara u smislu §-a 1305. o. g. z. za štetu, koja drugome tuda pridolazi. Iz tih razloga valjalo bi tužbu odbiti.

Protiv te osude prizvao je tužitelj na kr. banski stol, koji je svojom osudom od 19. maja 1910. broj 2212. prvomolbenu osudu u cijelosti potvrdio i to iz sljedećih r a z l o g a :

Tužitelj u svom prizivu sam tvrdi, da traži odštetu iz krivine tuženika, što je bez ikakvog prava ostao u njegovoj kući, ter rabio stan u istoj, nakon što mu je takav sudbeno odkazan bio.

Tužitelj morao bi dakle dokazati, da mu je šteta nastala doloznim ili kulpoznim postupkom tuženog.

Tuženi smatrao se odkazom najma u svom pravu povredjenim i upustio

Digitized by Google

se, za da za svoje umišljeno povredjeno pravo dobije zadovoljštinu, u parnicu sa tužiteljem.

Pošto sam tužitelj ne tvrdi, da se je tuženi u ovoj parnici lažnimi sredstvi služio, to nije tuženi ništa inog poduzeo, nego li mu je po § 19. o. g. z. dopušteno bilo.

Okolnost, da je vrhovni sud odpovjed najma od 28. marta 1906. br. 4398. gr. uzdržao u krieposti i tuženikove prigovore primlj. 29. marta g. 1906. br. 4499 gr. odbio, ne daje tužitelju pravo na odštetu, jer se tuženi poslužio samo pravom pripadajućem mu unutar granica pravnih, — kako ga za uporabne pogodbe normira §§ 6. i 12. naredbe minist. nut. djela i pravosudja od 17. decembra 1858. br. 230. zem. vl. lista.

Pravna pako bludnja ne može se tuženiku kao krivina pripisati, jer je on sudu samo stanje stvari naveo, ter je sudu, a ne tuženom, ma da je isti svoje pravno stanovište zadržao, — presuda i odluka pravnog pitanja nadležala o tome, čije se stanovište u onoj uporabnoj parnici zakonito smatrati imade.

Kr. stol sedmorice je izvanredni previd tužiteljev odputio.

Priobćio: Fr. pl. Dominić.

B. Kazneno.

Samo one uvrede poštenja, koje su na glavnoj razpravi po okrivljenom privatnom tužitelju nanešene, podpadaju pod ustanovu § 257. k. p.

Prizivni sud u V. odlučio je rješitbom od 9. aprila 1910. br. II. 205. ex 1910. slijedeće:

Riešavajuć izvješće toga suda od 19. I. t. g. II. 1274./09. o pritužbi dra. S. I. proti tamosudnom zaključku od 22. prosinca 1909. II. 1274./09. kojim bje odlučeno:

Prijava dra. S. I. kao prekasno podnešena odbija se, pošto se je čin dogodio 26. oktobra 1909. u samoj sudnici, a prijava je podnešena 6. decembra 1909., dakle ne u roku od 3 dana, — obnašao je ovaj kr. sudbeni stol napadnuti zaključak toga suda od 22. decembra 1909. II. 1274./1909. ukinuti iz slijedećih razloga:

Prvi je sud prijavu privatnog tužitelja dra. S. I. od 6. deecmbra 1909. II. 1274./09. podnešenu proti F. B. radi prekršaja § 496. kz. odbio iz razloga, što privatni tužitelj takovu u roku od 3 dana sudu podnio nije.

Prema ustanovi st. 257. k. p. in fine, istina, ima privatni tužitelj za 3 dana učiniti predlog glede progona osobe koja mu je uvredu nanijela no ta zak. ustanova proteže se samo na uvrede poštenja, koje su na glavnoj razpravi po okrivljenom privatnom tužitelju nanešene.

U nazočnom premetu nije ovaj slučaj, jer je privatnog tužitelja okrivljeni uvriedio, istina, u sudnici. ali prigodom ročišta u gradj. parnici, pa se uvrede takove naravi ne mogu prema jasnom slovu zakona subsumirati pod ustanovu § 257. kp., već prekršaji, kao što je ovaj, za kojeg privatni tužitelj traži progon, spadaju medju kažnjive čine, koji su u §-u 530. kz. nabrojeni odnosno navedeni.

Digitized by Google

Prvi je sudac krivo shvatio citiranu zak. ostanovu, pa je stoga valjalo napadnuti zaključak toga suda ukinuti i naložiti prvom sudu da na prijavu privatnog tužitelja proti F. B. radi prekršaja § 496. k. z. odredi razpravu i da dalje po zakonu postupa. Priobćio: Fr. pl. Dominić.

Počinja se prevara krivotvorenjem dokaznica i ako je krivotvorenje takovo, da odmah upada u oči. Ako nije uspjelo zavedenje u bludnju, radi se samo o pokušaju prevare. Svjedok, koji pri preslušanju u gradjanskoj parnici u tom svojstvu zanijeće koju okolnost, za koju bi odgovarao pred kaznenim sudom, nije odgovoran po §§ 197. 199a kazn. zak.

Privatnom kupoprodajnom pogodbom od 17. januara 1906. Mate M prodao Anti M. jednu nekretninu. Mjeseca aprila god. 1906. Mate M. prodao je ovu istu nekretninu privatnom kupoprodajnom pogodbom Miji M. — Ova 2 kupca su ušla u parnicu e da se riješi, komu pripada sporna nekretnina. a Mijo M. na svojoj pogodbi krivotvorio je nadnesak iste metnuvši datum 12. januara e da se povjeruje, da je on nekretninu kupio prije, nego Ante M. Ovo krivotvorenje bilo je slabo obavljeno tako, da se je odmah opažalo krivotvorenje. U gradjanskoj parnici bio je presulšan kao svjedok prodavaoc Mate M., koji je pod zakletvom izjavio, da je on nekretinnu prodao samo Anti M. Buduć nasuprot istina, da je on obojici prodao istu nekretninu, c. kr. držav. odvjetništvo ga je tužilo za zločin po §§ 197., 199a. kz.,a Miju M. za zločin prevare po §§ 197. 201.a 200. kzn. zak. — Na raspravi se je ustanovilo, da nekretnina vrijedi manje od 50 kruna, pa je ckr. okružni sud u S. pod br. 322.—9. sudio Miju M. za prekr. prevare po § 461. kz., a riješio Antu M. od zločina po §§ 197. 199a. kz. Proti ovoj presudi uložilo je ckr. državno odvjetništvo žaobu, što se tiče riješenja Ante M., a Mijo M. uložio je takodjer ništovnu žaobu.

Ckr. vrhovni sudski i kasacijoni dvor u Beču presudom 15. aprila 1910. poslov. broj Kr. IX. 17. oktobra odbilo je obe ništovne žaobe, a samo je preinačilo prvomolbenu presudu u smislu. da se djelo Mije M. označuje prekršajem pokušane prevare po §§ 8. 239. 197. 201a. 205. 461. kazn. zak., a to radi ovih razloga:

Pozivom na br. 9a. 10. ispravno samo 9a § 281.kp. žalba Mije M. mnije, da krivotvorenje. ubrojeno njemu, nije kadro da zavede koga u bludnju, jer da se opaža i poznaje, kako sama presuda utvrdjuje, već prostim okom, te da s toga nema uopće kažnjivog učina.

Nego se ne može pristati na ovo pravno mišljenje. Sam zakon ne uzimlje u obzir mjeru, u kojoj je krivotvorenje pošlo za rukom ili nije pošlo za rukom. Ne dolazi u obzir da li je čin krivotvorenja in concreto, već da li je in abstracto sposoban, da zavede u bludnju. Jasno je, da ovaj čin krivotvorenja, kao takav, može u nekim prilikama da zavede u bludnju. I ako je krivotvorenje u konkretnom slučaju veoma slabo obavljeno i ako ga svaki može na pvi mah da opazi, ipak je isto bilo in abstracto, kao krivotvorenje isprave u dokaznom području iste podobno, da zavede u bludnju i da tvorenje krive privatne isprave može biti sredstvo prevare, to je riješeno u jesnom simslu već riječima § 201a. kz. — Optu-

Digitized by Google

ženik Mijo M. je na nedvojbeni način iznio na vidjelo namjeru, da počini delikat. Njegova bi se prijevarna namjera, koja izlaže opasnosti pravni poredak mogla samo zanijekati, kad bi bio poduzeo čin sa sredstvima, koja su sasvim i bezuvjetno nesposobna za polučenje svrhe. Nego uzrok neuspjeha nije ležao samo u načinu, kako je krivotvorenje bilo obavljeno, već u opreznosti i pažljivosti onoga, koji je imao da bude prevaren. Da ovaj zadnji nije ništa učinio i da nije bio oprezan, prijevara je mogla otići za rukom. Nema dakle istaknutog razloga ništavosti. Ali se ne može smatrati osnovanom ni žaoba ništavosti državnog odvjetništva. Po sad razjašnjenom stanju stvari, što ga je i gradjanski sudac pred sobom imao u parnici 662./8. Mate M., koji je bio preslušan kao svjedok, učestovao je u učinu u toliko, u koliko je dao neposredni povod istome, tim što je istu nekretninu prodao prije Anti, a poslije Mili M. Tim je sam počinio prekršaj prevare. Ne može se od njega zahtijevati, da pred sudom sam sebe prizna krivim ovog prekršaja. Načela, kojih se valja držati pri materijalnom pravnom ispitivanju iskaza Mate M. i koja su istaknuta u kasacijonom riješenju, navedenom od žalbe, zbirka broj 3392. ne dolaze ovdje izvan obzira stoga, što Mate M. nije bio preslušan kao svjedok u kaznenoj već u gradjanskoj parnici. Položaj svjedoka je jednak u prvom kao i u drugom slučaju. Po § 84. kazn. post. i gradjanski sudac je dužan da prijavi državnom odvjetniku eventualno priznanje svjedoka, da je počinio kažnjivo djelo. Ovdje se nema pretresati pitanje, da li bi Mate M. uslijed svojeg postupanja bio odgovoran osim po kaznenom i po privatnom pravu. Obrana od ove zadnje odgovornosti ne bi ga doduše opravdala. Na isti se način nema ispitivati, da li je sudac, koji ga je preslušao, imao dovoljna razloga, da sumnja na Matu M., da je učestvovao u dotičnom kažnjivom djelu. Gradjanski sudac nije ga mogao ni smio smatrati nego kao svjedoka. Prvomolbeni sud je pravom dakle izrekao, da je Mate M. samo za tim išao, da pokrije nepostojeće priznanje svoje krivice i da po tom ne odgovara pojmu svjedočanstva, na koje se ima primijeniti § 199a kz. — Nego pošto nije pošlo za rukom zavesti sud, dotično parca, u bludnju i pošto je napotiv krivotvorenje bilo odmah opaženo, dolozna uporaba dotičnog krivovtorenog ugovora ne sačinjava, kako sudski dvor mnije, dovršeni, već samo pokušani prekršaj prevare te je stoga bilo u tom pravcu označiti učin kao gori. Priopćio **P. D.**

Zastara za prevaru krivotvorenjem privatnih dokaznica teče od dana kad se je ta dokaznica upotrebila.

Pod br. 674/9. okružnog suda u S. bili su osudjeni Jozo P. i druž za zločin prevare po §§ 197. 200. 201a. kz., što su krivotvorili privatnu dokazincu, te istu u parnici upotrebili, ali krivotvorenje je odmah bilo otkriveno tako da nije uspjelo zavedenje u bludnju. U svojoj žaobi ističu takodjer, da je nastala zastara i navadjaju razlog ništetnosti po § 281. broj 9 b. kazn. post. Ck. vrhovni i kasacijoni dvor u Beču presudom 15. aprila 1910. poslov. br. Kr. IX 15./10.. odbio je ništovnu žaobu, a samo je učin označio kao pokušani zločin prevare po §§ 8. 197. 200. 201.a. kz. radi o v i h r a z l o g a: Rekviziti prijevare obistinili su se

Digitized by Google

tim, što je krivotvorena isprava bila u prijevarnoj namjeri prikazana. Da li je zavravanje pošlo za rukom ili ne, to je važno samo za pitanje dovršenja zločinstva. Zločinstvo kažnjivo po § 201.a kazn. zak. ne sastoji u krivotvorenju već u prikazivanju krivovotvorene isprave u prijevarnoj namjeri. Rok zastare počinje dakle teći u času ovog prikazanja, koje se je u ovom slučaju zbilo 1909. godine, a iza toga nije minuo rok zastare § 228. kz. od 5 godina. Nego pošto u nazočnom slučaju nije uspjelo zavaranje suda, dotično parca i pače je krivotvorenje bilo opaženo, dolozna uporaba krivotvorenog kupovnog ugovora ne sačinjava dovršeno, već pokušano zločinstvo prevare. Stoga je valjalo odbiti žaobu ništetnosti, a po § 290. kp. § 281. br. 10. kp. suditi kao u enuncijatu.

Priopćio **P. D.**

Ako je ko osudjen za jedan zločin i za prekršaj po § 36. carske povelje 24. oktobra 1852. broj 223. l. d. z., kazna se može odmjeriti ili prama propisu prve kitice § 35. kazn. zak. ili prama propisu zadnje stavke druge kitice § 35. kazn. zak. Otežica zrelog promišljenja (§ 40. kz.) pripustljiva je i pri zločinu po §. 140. kz.

Nikola S. bio je od porotnog suda priznat kriv zločina ubojstva po § 140. kz. i prekr. po §. 36. carske povelje 24. oktobra 1852. broj 223. l. d. z. te osudjen na 8 godina teške pooštrene tamnice. Pri tome su bile uvažene kao otežice stječaj zločina sa prekršajem i da je zrelo promislio zločin. — U ništovnoj žaobi optuženik navadja, da se je zbog posjeda oružja imala po zadnjoj stavci druge kitice § 35. kz. posebno udariti globa, budući ista od zakona predvidjena kao kazna, te da se nije imalo ovo uzeti kao otežica pri odmjerenju kazne za ubojstvo. Suviše da ne postoji otežica zrelog promišljanja, jer da nije priznat kriv, da je namjerno ubio pokojnika. — Bi odbijena žaoba i priziv optušenika sa strane ck. vrhovnog i kasacijonog suda u Beču presudom 15. aprila 1910. poslov. br. Kr IX 76/10 radi o v i h r a z l o g a:

Neosnovan je i razlog br. 12. § 344. kp. U § 36. car. pov. 24. oktobra 1852. br. 223. l. d. z. ustanovljena je na izbor kazna zatvora i globe. Porotni je sudski dvor našao, da je kazna globe neprimjenjiva i da kazna slobode odgovara optuženikovoj krivini. Valjalo je s toga primijeniti na delikte, s kojih je optuženik osudjen, prvi stav. § 35. kazn. zak. te ga osuditi na kaznu slobode odredjenu za zločin ubojstva s obzirom na konkurirajući prekršaj povelje o oružju.

Valjalo je odbiti ništovnu žaobu kao neosnovanu.

Optuženikov priziv je neosnovan. S obzirom na razloge isticane u pobijanoj pesudi ispravno je bila odmjerena kazna optuženiku.

„Razmišljanje", koje je presuda uzela, ne odnaša se kako priziv mnije. na posljedice napadaja, već na sam napadaj. Valjalo je po tomu odbiti priziv,

Priopćio **P. D.**

Digitized by Google

Više kradja počinjenih od jedne osobe, sačinjavaju li samo jedan čin kazneni ? Jedan slučaj sukoba nadležnosti.

G. 1909. u M. osumnjičenik R. ukrao je 60 kruna, a zatim pobjegao. Ck. okružni sud u S. proti njemu je uputio predistragu za zločin kradje po §§ 171. 173. kazn. zak. i izdao tjeralice. Početkom god. 1910. isti R. u društvu drugih zlikovaca ukrao je u P. kruna 1.000, te je bio uapšen. Na zahtjev okružnog suda u R. (u području kojeg je počinjena ova kradja) bili su istom ustupljeni spisi i glede prve kradje, jer je tamo počinio zločin, koji spada u nadležnost porote (§ 56. kp.). Medjutim je izišao zakon 9. aprila 1910. broj 73. l. d. z. usljed kojeg kradja od 1.000 kruna ne spada pod nadležnost porote, pa je okružni sud u R. poslao spise obih kradja okružnom sudu u S. tvrdeć, da je ovaj sud za sve nadležan, jer da u smislu § 173. kz. obe kradje predstavljaju jedan čin, da je glede prve kradje okružni sud u S. postupao još lani, pa da je po § 51. kp. ovaj nadležan.

Okružni sud u S. smatrao se je nenadležnim, jer da su ovo 2 posebna čina, da je po novom gorirečenom zakonu kradja počinjena u M. sada prekršaj, dočim ona počinjena u P. da je zločin, pa da je po zadnjoj stavki § 56. kp. okružni sud u R. za sve ovo nadležan.

Ck. vrhovni i kasacijoni sud u Beču riješenjem 25. maja 1910. poslov. broj Nd IX. 12. oktobra odlučio je, da je u ovom poslu nadležan ck. okružni sud u R., a to radi o v i h r a z l o g a:

Kradje u sporu sačinjavaju 2 razna kažnjiva djela, koja se ne sudaraju ni glede mjesta ni glede vremena i ne proizlaze iz iste odluke, pa ih se mora sa svakog stanovišta posebno da prosudi (zastara, utrnuće kažnjivosti po § 187. kazn. zak. itd.).

Ne mijenja ništa u stvari propis § 173. kazn. zak., pošto isti propisuje, da se imadu zbrojiti vrijednosti stvari ukradenih u više navrataka, samo u svrhu oznake učina i odmjerenja kazne.

Buduć da se usljed zakona 9. aprila 1910. broj 73. l. d. z. sada označuje prekršajem kradja počinjena god. 1908. u M. i d a j e z a i s t u n a d l e ž a n ck. k o t a r s k i s u d u M. dočim kradja počinjena god. 1910. u P. označuje se zločinom, za koji je nadležan ck. okružni sud u R., to je ovaj zadnji u smislu zadnje stavke § 56. kp. pozvan, da sudi u pogledu svih kažnjivih djela, za koja je dojavljen okrivljenik R. i družina.

Nema važnosti činjenica, što je prvi poduzeo ck. okružni sud u S. istražne izvide u pogledu kradje počinjene od osumnjičenika R. u M., za koje je izvide po onda postojećim propisima bio nadležan, te ne postoje uvjeti § 51. kp. Stoga se je moralo odlučiti kao gori.

Priopćio **P. D.**

Iz upravne prakse.

Javni prolaz ne može se dokinuti po zakonu od 6. aprila 1906. o nuždnim prolazima.

Presudom kotarske oblasti u B. od 12. maja 1909. broj 7307. dokinut je na osnovu § 5. zakona o nuždnim prolazima „prečac", jer služi samo udobnosti žiteljstva. Prvomolbena presuda veli, da je riešenjem kr. ze-

Digitized by Google

maljske vlade broj 51.243 : 1903. doduše priznat karakter javnosti ovomu putu (prečcu), no od to doba da je uveden zakon o nuždnim prolazima, pa se temeljem § 5. tog zakona može i postojeći put dokinuti, ako se dokaže, da je suvišan. Suvišan pako jest, jer svaka čestica od broja 136—141 (preko kojih vodi put) ima „izvoz" na javnu cestu.

Urpavni odbor županije bel. križ. potvrdio je 10. decembra 1909. pod brojem 3837 u o prvomolbenu presudu.

Kr. zemaljska vlada, odjel za poslove unutarnje, vrhovnom presudom od 21. augusta 1910. broj III. D 1181. dokinula je iz ureda obje nižestepene presude te cieli na molbu Laze T. od 24. februara 1909. temeljem zakona od 6. aprila 1906. o nuždnim prolazima zametnuti postupak ter naložila kotarskoj oblasti u B., da vrhovnom riešenju od 30. septembra 1903. broj 51.243. pribavi podpunu valjanost i to sa raloga sliedećih :

Zakon o nuždnim prolazima uredjuje one puteve, koji dolaze u obzir lih s privatnog interesa, to jest proizviruć iz pogona privatnog gospodarstva mora postojati pozitivan odnos izmedju gospodujućih i poslužnih nekretnina, koji iziskuje uredjenje smjerom otvorenja, preloženja, proširenja, ili dokinuća puta. Bez ove korelacije dviju (ili više) privatnih čestica nema dakle povoda k uredovanju po pozvanom zakonu. Nema mjesta primjenjivanju stog navlastito, onda ako postoje javno-pavni obziri, ako je izvor prava na porabu puta javno ovlaštenje. A pošto se po ovom zakonu riešavaju pitanja samo oko privatnih prolaza, posve je naravno, da se po tom zakonu mogu tek privatni prolazi preložiti, a i dokinuti.

Naprotiv proizlazi iz predležećih spisa nesumnjivo, da stanoviti žitelji temelje pravo svoje na porabu u govoru stojećeg puta na naslovu javnosti i to ne s gospodarstvenog interesa, kako to biva kod prolaza prema pozvanom zakonu, već navlastito s prometnog. Tuj dakle nema medjusobnog odnosa izmedju poslužne i gospodujuće čestice, već se u nazočnom slučaju radi o javnom putu, vodećem preko privatnog vlastničtva. Potpuni dokaz glede tog uspio je već prije godine 1903., te se nema uzeti obzir na žalbeni navod Laze, T., da je on grunt. vlastnik parcele 141 (ulož. br. 810 o. Klokočevac) uslied kupnje, jer je on tu parcelu mogao kupiti samo obterećenu sa ovom javnom služnošću.

Ovdašnjim vrhovnim riešenjem od 30. septembra 1903. br. 51243. utvrdjeno, je, da je upitni prolaz javni prolaz. Dok se pako taj prolaz ne rieši karaktera i naslova javnosti i ne dokine kao javan pravomoćnom odlukom redarstvene oblasti, dotle se ne može kao suvišan dokinuti na osnovu zakona od 6. aprila 1906. o nuždnom prolazima.

Priopćio : Zvonimir Žepić.

U predmetima produljenja lovnih ugovora občinskih lovišta bez predhodne javne dražbe uz privolu občinskog zastupstva prinadleži nadležnoj kotarskoj oblasti izdanje odluke u prvoj molbi.

N. N. dosadanji zakupnik občinskog lovišta podnio je na občinsko zastupstvo u P. molbu, u kojoj moli, da mu se produlji zakup občinskog lovišta uz zakupninu godišnjih 120 kr. i to na 15 godina.

*

Digitized by Google

Zastupstvo upravne občine u P. pod t. 42. zaključaka od g. 1909. zaključilo je, da se obzirom na tu okolnost, što zakupnik za vrieme dosadanjeg svog zakupa nije imao nikakovih sporova sa žiteljstvom a zakupninu je redovito plaćao, uvaži molba tim više, što je ponudjena svota od 120 kr. za 30 kruna povoljnija od dosadanje zakupnine.

Kotarska oblast u G. podniela je taj zaključak u smislu § 43 zakonskog čl. XVI. od g. 1870. zakona ob uredjenju občina i trgovišta, koja ne imadu svog magistrata, kr. županijskoj oblasti u B., koja je riešenjem od 4. juna 1910. broj 11.884. potvrdila taj zaključak iz razloga toga, što u smislu § 10. zakona od 27. aprila 1893. o lovu pravo produljenja lovnih ugovora bez predhodne javne dražbe prinadleži nadležnom občinskom zastupstvu, u nazočnom slučaju tim više i prije, što je za to lovište za 30 kruna godišnje više zakupnine ponudjeno, dakle uspjeh je povoljniji. Istodobno je odredjeno, da će zakupnik imati položiti do 31. juna 1910. dvogodišnju zakupninu i to polovicu uplaćene svote kao jamčevinu i zakupninu za zadnju zakupnu godinu, a drugu polovicu kao zakupninu za prvu zakupnu godinu; kad to učini, tada će produljenje zakupnog ugovora sazdobiti pravnu moć.

Proti tomu riešenju dali su u zapisnik kod občinskog poglavarstva u P. dne 12. juna 1910. njeki občinari občine P. prigovor, (utok), jer da je uspjeh produljenja tog zakupa po občinu nepovoljan, pošto je zakupnina premalena, jer su oni tvrdo uvjereni, da je lovište više vriedno, stoga da će se dražbom povoljnija godišnja zakupnina polučiti, stoga mole, da se občinsko lovište dražbom u zakup dade.

Povodom toga su svi spisi podnešeni kr. zemaljskoj vladi. — U popratnom izvješću navodi oblast, da nisu prigovaratelji prigovor stavili radi občine, već radi sebe, pošto bi sami lovište u zakup rado dobili, što nebi bilo dobro, pošto bi nepovoljno djelovalo na njihovo gospodarstvo, a ne bi bilo uputno dozvoliti, da seljaci mogu po volji nesmetano puške nositi, stoga nije zagovoreno uvaženje akta.

Kr. zemaljska vlada, odio za unutarnje poslove, riešenjem svojim od 26. jula 1910. broj III. ad — 1717. odlučila je, da se povodom utoka N. N. i drugova iz N. utokom napadnuto riešenje kr. županijske oblasti u Z. od 4. juna 1910. broj 11.884. kao nenadležno donešeno ukida te odredjuje, da kr. kotarska oblast u G. imade u smislu čl. VI. naredbe od 10. jula 1893. broj 28.625. donieti odluku u prvoj molbi.

§ 10. zakona od 27. aprila 1893. o lovu glasi: „Preduljenje lovnih ugovora bez predhodne javne dražbe dopustivo je samo uz privolu občinskog zastupstva i to u prvoj polovici posljednje zakupne godine."

Čl. VI. naredbe od 10. lipnja 1893. broj 28625 i to onaj dio, koji se odnosi na § 10. zakona glasi: „U slučaju, da se želi zakup lovišta produžiti, bez predhodne javne dražbe, ima se o tomu iziskati zaključak zastupstva občine, kojoj pripada lovište, pa istom na temelju toga zaključka može kotarska oblast dati dozvolu za produljenje.

Ta odredba može se uzprkos tomu zaključku občinskog zastupstva po kotarskoj oblasti uzkratiti, ako ima za uzkratu važnih razloga n. pr. da bi se javnom dražbom mogla postići znatno veća zakupnina, nadalje da bi se uz novu dražbu mogao dobiti za lovište bolji zakupnik, koji bi racionalnije gojio divljač itd.

Digitized by Google

Molbu za produljenje zakupa ima kotarskoj oblasti predložiti zakupnik lovišta, a kotarska oblast ima onda dalje uredovati, najme pribaviti si zaključak občinskog zastupstva i izreći odluku o podnešenoj molbi.

Priopćio: **Dr.—lav—ić.**

Na sklapanje nagode u zadružno-diobnom postupku nije ovlaštena žena u ime svoga muža.

Nagoda, koja nije u zadružno-diobnom postupku sklopljena pred oblašću, nije pravno valjana.

(K tumačenju §§ 39. i 60. zadr. zak.)

Braća Ivan i Stjepan V. kao predstavnici dviju obitelji u zadruzi V. kbr. 3. iz B. sklopiše god. 1900. nagodu o diobi cjelokupne zadružne imovine sastaviše o toj nagodi pismeni sastavak od 23. aprila 1900. Temeljem te izvan oblasti utanačene nagode razdieliše u naravi zadružnu imovinu i udjoše svaki u posjed svoga diela. Da provedu i u gruntovnici tu diobu, zatražio je Stjepan V. oblastnu provedbu te diobe. Ivan V. otišao je baš u to doba u Ameriku i opunomoćio svoju ženu Jelu, da ga u toj stvari kod oblasti zastupa. Jela V. sklopila je kod kotarske oblasti u G. dne 18. i 19. septembra 1901. sa Stjepanom V. nagodu o razdiobi cjelokupne zadružne imovine, koja se u bitnosti osniva na pomenutom pismenom sastavku od 23. aprila 1900.

Temeljem te nagode izdaje kotarska oblast u G. diobni list, koji županijska oblast u G. na utok Ivana V., koji se je medjutim iz Amerike povratio, potvrdjuje s razloga, što je diobni list osnovan na nagodi stranaka, a nagoda odgovara propisu § 40. zadr. zakona.

Povodom dalnjega utoka Ivana V. ukinula je kr. zemaljska vlada, odjel za unutarnje poslove, riešenjem od 27. februara 1909. br. 5013. obje niže-stepene odluke zajedno sa diobnimi istom odredila, da kotarska oblast pravcem §§ 41. i slj. zadr. zak. te l§§ 33. i slj. provedbene nar. razpravu nastavi i dalje po zakonu posatupa, a to s razloga, što nagoda, spisana u zapisnik od 18. i 19. septembra 1901. br. 14.493., temeljem koje je sastavljen diobni list, nije pravno valjana, pošto na nju nije privolio predstavnik I. grane Ivan V. (§ 40. zadr. zak. te §§ 861. i 1380. o. gr. z.), a na sklapanje nagode u njegovo ime nije bila po smislu § 31. gr. p. p. i § 1008. o. gr. z. (arg. § 60. zadr. zak.) ovlaštena žena mu Jela V. Isto se tako ne može smatrati pravno valjanom nagoda, sadržana u pismenom sastavku od 23. aprila 1900. o diobi zadružne imovine, jer nije po smislu §§ 39. i slj. zadr. zak. sklopljena pred oblašću. a samovlastno po strankama u ovoj zadruzi iza 1. januara izvedena dioba smatra se po smislu § 58. cit. zak. nezakonitom

Priobćio: Dr. Drag. Tončić.

Na zahtjev izudate žene kao predstavnice loze ima se dozvoliti dioba plemićke zadruge i onda, kad se diobi protivi nadpolovična većina zadrugara s pravom glasa, ako ta žena ne posjeduje ništa od zadružne imovine.

(K tumačenju §§ 38. i 59. zadr. zak.)

Nižestepene oblasti odbijaju Janu pl. C. i Baru pl. S. sa zahtjevom za diobu plemićke zadruge Č. kbr. 27. iz M. (kotara Veliko-Goričkoga) i to na

Digitized by Google

temelju § 38. zadr. zak., jer na diobu ne privoljuje nadpolovična većina članova te zadruge s pravom glasa.

Kr. zemaljska vlada, odjel za unutarnje poslove, vrhovnim riešenjem od 22. januara 1909. br. 37.075. ex 1908. uvažuje utok Jane pl. C. i Bare pl. S., preinačuje drugostepenu odluku i diobu plemičke zadruge Č. kbr. 27. iz M. temeljem § 38. zadr. zak. na zahtjev manjine zadružnih članova dozvoljuje te odredjuje dalnji postupak po smislu §§ 41.—46. zadr. zak., a s obzirom na al. 1. § 30. i §§ 34. te 59. al. 10. istoga zakona, i to s razloga, što utjecateljice po smislu alin. 6. § 59. zadr. zak. niesu izgubile svojom izudajom predstavničkih prava u rodnoj im ovoj plemićkoj zadruzi, s razloga, što utjecateljice ne posjeduju ništa od zadružne imovine, a to je po smislu § 38. cit. zak. i § 23. provedbene mu naredbe dovoljno važan razlog, da se dioba dozvoli i na zahtjev manjine članova. Pošto prema spisima priloženom rodoslovlju u zadruzi postoje tri loze (§ 30. zadr. zak.), a na zadrugu ima upisano u gruntovnici preko 18 jutara nekretnina, može se po smislu § 35. cit. zak. diobom osigurati za svaku diobnu stranu propisana najmanja izmjera i tako za diobu postoje svi uvjeti, što ih odredjuje § 38. pomenutog zakona. * Priobćio: Dr. Drag. Tončić

---

* Važni razlozi, s kojih može županijska oblast u drugoj molbi, a kr. zemaljska vlada, odjel za unutarnje poslove, u trećoj molbi dozvoliti diobu zadružne imovine i na zahtjev manjine zadrugara s aktivnim diobnim pravom, niesu u zadružnom zakonu niti u § 29. niti u § 38. navedeni, već ih navodi provedbena naredba k tomu zakonu u §§ 17. i 23., ali ne taksativno, već eksemplikativno. Na tom se i osniva ovo vladino riešenje, jer bi inače blagodat žene, koja izudajom iz svoje plemićke zadruge ne gubi po smilu § 59. zadr. zak. prava na zadružnu imovinu, bila posve iluzorna, jer u većini slučajeva ne bi mogla realizovati svoje pravo, zakonom joj zajamčeno.

Žena, koja se izuda iz nerazdieljene zadruge, redovito ne ostaje u posjedu ni jednog diela zadružne imovine, a gubi po smislu § 50. slovo d). zadr. zak. izudajom svako pravo na tu imovinu. Iznimku od tog pravila pravi zadružni zakon u § 59. za žene u plemićkim zadrugama, normirajući naročito u alineji 6. te ustanove, da ženska glava ne gubi prava, koja ju idu kao predstavnicu loze, ako se uda iz zadruge. Time je pravni položaj žene u plemićkoj zadruzi mnogo povoljniji nego li je položaj žene u zadruzi urbarskoj. (Vidi opazku kod vladinog riešenja, saobćenog na str. 481. „Mjesečnika“ iz god. 1909.). Još povoljnijim čini taj položaj alineja 3. § 59. zadr. zak., po kojoj se ciela zadružna pokretna imovina ima dieliti po lozama, a ne kako propisuje za ostale zadruge § 33. istoga zakona, po kom se sva imovina pokretna dieli medju članove zadruge na jednake dielove, a članovi izpod 16 godina dobivaju polovicu diela.

Zašto je zakon dao taj beneficij ženama iz plemićkih zadruga, nije pomenuto nigdje u našoj pravnoj literaturi, niti u vladinom obrazloženju k osnovi zakona o zadrugama, a niti je o tom razpravljano u saborskoj razpravi o toj zakonskoj osnovi. Držim, da se te ustanove protive kako prijašnjem, tako i sadanjem pravnom shvaćanju naših seljačkih plemića, i da niesu bile osnovane na običajnom pravu, koje je u tom pogledu postojalo medju turopoljskim, kalničkim i drugim seljačkim plemićima u ono doba, kada se je

Digitized by Google

KNJIŽEVNOST.

Pas u potražnoj službi.

U novije vrieme prati se u javnosti velikim interesom uporaba redarstvenog psa u sigurnosnoj službi. — U Francezkoj, Engleskoj, Rusiji, a navlastito u Njemačkoj upotrebljuje se redarstveni pas već takovim uspjehom, da se čovjek upravo čuditi mora.

Da se uporaba psa u sigurnosnoj službi i kod nas uspješno provesti uzmogne, izdati će se doskora strukovno djelo „Pas u potražnoj službi". U djelu će biti potanko opisano sve, što je nužno znati, da se pas valjano odgoji i uvježba (dresira) za onu svrhu, koju gospodar njegov želi, a navlastito je uzet obzir, kako se pas potpuno uvježbati i upotrebiti može kao čuvar i branitelj svoga gospodara i njegovog imetka, kako treba da sliedi stanoviti trag, kako pronalazi i otkriva zločinca, zvjerokradicu, kriomčara ili uhodu, kako ga zaustavlja itd.

Djelo je izradjeno po poznatom i vrsnom stručnjaku gospodinu Rob. Gersbachu, a uzet je obzir i na radnje dra. H. Grossa, ruskog satnika Melentjeva itd., pa će kako stručnjacima (gg. sudbenim i političkim činovnicima, oružnicima, redarstvenicima, šumarima, lovcima itd). tako i ljubiteljima pasa u opće vrlo dobro doći.

Djelo će opsizati oko 15 štampanih araka sa mnogo zanimivih i poučnik slika (razne pasmine pasa, način vježbanja, sprave za vježbanje itd.).

Cijena je u platnene korice vezanoj knjizi u pretplati — 3.50. a naručbe neka se šalju na izdavatelja djela gospodina kr. oružničkog satnika Milana Milera u Zagrebu (oružnička vojarna) i to najbolje dopisnicom, da se uzmogne ustanoviti naklada. — Djelo će biti u jeseni doštampano i najkašnje udecembru o. g. pretplatnikom dostavljeno.

---

stvarao zako o zadrugama, a koje je uzakonjeno u citiranoj zak. ustanovi. Zakon pravi, ako vidimo, u pogledu pomenutih ustanova vrlo veliku i važnu razliku izmedj plemićkih i urbarskih zadruga, a vladino obrazloženje k osnovi zadružnogzakona samo navodi, da nema bitne razlike izmedju plemićkih i urbarskih zaruga.

Imao sam dosta često prilike, da čujem u kućama naših seljačkih plemića u kotaru VelikoGoričkom, Sveto-Ivanskom i Jaskanskom, kako se gorko tuže na propadaje svojih zadruga, a ponajviše radi pomenutih zakonskih ustanova. Da pomenem samo jedan primjer. U Zdenčini ima imućna plemićka zadruga, ka prema rodoslovlju sastoji od 3 loze. Dvije loze sačinjavaju dvije žene, ke su se iz zadruge izudale prije 25 dotično 30 godina, i od onda niti dolazi u tu zadrugu niti se za nju išta brinule. Treću lozu sačinjava više obitelji kojih 25 članova, koji žive liepo i složno u zadružnoj zajednici, i koji su tekli svojom marljivošću i trudom pokretnoga imetka u vriednosti od kojih 12.000 K. One dvije izudate žene zatraže diobu. U zadruzi živuće obitelji potive se naravno diobi, ali — dioba se po propisu § 59. zadr. zak. mora dozviti, a onim dvim ženama dopitati dvije trećine cjele zadružne nepokretne pokretne imovine. Opazka priobćitelja.

Digitized by Google

Zakonarstvo.

Taljanska ministarstva raznih struka posvećuju osobitu pažnju i brigu uzgoju i zaštiti odgoja i zdravstva svojih maloljetnih i nedoraslih gradjana. To se vidi po raznim osnovama, koje se sada što stvaraju, što ispituju i pretresuju u odborima i mnogobrojnim pododborima.

I.

Jedna takva osnova je naperena proti pušenju. Ta zakonska osnova je jur gotova i sastoji se samo od nekoliko članaka, Sadržaj joj je sliedeći:

Člankom prvim zabranjuje se djeci ispod 16 godina pušiti, nositi uza se duhan, smotke cigarete, cigaretni papir, stroj za pravljenje cigaretaitd

U 2. članku ustanovljuje se globa od 500 lira za svakog prodavaoca i za svaku inu osobu, koja bi, bilo prodavala, bilo dobavljala djeci ispod 16 godina u članku 1. naznačene predmete. Učiteljem, podučavateljem, zakladateljem i prodavateljem zapriećuje se gubitak ili privremeno dignuće od službe ili ureda i odnosno prodaje u slučaju ako se ova zabrana 3. ili više puta prekrši.

Članak 3. odredjuje posebne mjere protiv roditelja, tutora, pače i protiv samih maloljetnika, koji na bilo koji način pogaze propise prvih dvajuh članaka.

Članak 4. nalaže učiteljem, podučavateljem, zakladateljem, činovnikom javne sjegurnosti, članovima zaštitnih, zakonito ustrojenih društava, tvorničkim poslovodjama, kod kojih su zaposleni, da imadu uzaptiti duhan, smotke, cigarete, papir i pribor kad budu u pušenju zatekli osobu izpod 16 godina na javnoj ulici ili trgu ili drugom javnom mjestu uz dužnost, da u roku od 24. sata slučaj prijave maloljetnikovoj oblasti. Ova će oblast odrediti kazne prema slučajevima, koji su njoj prepušteni na kažnjenje. Ako koja od imenovanih sada osoba prekrši ove propise, kazniti će se globom od 5 do 50 lira, u slučaju pripadničtva i do 500 lira.

Članak 5. je naravi deklarativne, iztičuć, da se ovi propisi ne tiču malodobnika, koji rade u tvornicama duhana i prodavaonica, jer po naravi posla moraju duhan nositi ili davati.

II.

Druga zakonska osnova odnosi se na antialkoholički uzgoj. Imade 10 članaka. Članak 1. odredjuje, da za vrieme školske godine u svim osnovnim školama, gimnazijskim, tehničkim, licejima, zanatlijskim, imade učitelj ili koja druga osoba predavati bar jednom na mjesec o antialkoholičkom odgoju. U večernjim školama ima se predavati u subotu.

Člankom 2. se zabranjuje podavati maloljetnim — izuzev liečnički prepis — vino ili ino piće u školama i inim obrazovnim i uzgojnim zavodima, za vrieme izleta, šetnja, odmora, zabava itd. Samo iz specijalnih razloga i na zahtjev roditelja moći će upravitelj odrediti, da pitomci kod objeda dobiju vina.

Digitized by Google

Članak 3. zabranjuje javnim prodavaocem prodavati vino ili alkohol ili bilo koje alkoholno piće maloljetnim osobama, a četvrti članak zabranjuje maloljetnim izpod 15 godina, da se zadržavaju u lokalima, gdje se toči vino i alkoholna pića, ako nisu uz njih roditelji.

Petim se člankom odredjuje, da imadu prodavaonice ovih pića biti udaljene bar 500 metara od škole i uzgojnih zavoda. Iznimku može dozvoliti samo štitnička oblast!

Članak 6. odredjuje, da u nedelje mogu prodavaonice bitio otvorene jedan sat pred podnevom i 2 sata po podne. A kad se vrše bilo politički bilo upravni izbori, moraju biti zatvorene. Občinski odbor može samo uz povoljno mnienje okolišnog redarstva dozvoliti produljenje ovog vremena.

Sedmi članak osim odredjenih obćih kazna odredjuje za oce, tutore, učitelje, uzgojitelje, konduktere, gubitak očinske vlasti, odnosno gubitak službe i ureda.

U 8. članku se ustanovljuje odgovornost prodavača za štete nastale prekršajem ovih ustanova, uslied pijanstva u njihovim prostorijama i uskraćuje utuživost tražbina nastalih od podavanja alkoholnih pića maloljetnikom na vjeru.

Tko prekrši ove propise ili u bilo kojem javnom mjestu daje opojno piće djeci izpod 12 godina, ili vodi osobu izpod 16 godina pijanu, ili već pijanoj osobi podaje pića, kažnjava se globom od 50 lira, koja se za priupadnike proširuje do 500 lira ili na zatvor od 1 mjeseca. U slučaju dalnjeg priupadničtva gubi prekršitelj i plaću, obrt, službu ili ured, pače i izborno pravo, a dakako i očinsku vlast. To je 9. članak, a u 10 članku se za jur postojeće obrtnike odredjuje, da se u roku od 6 mjeseci imadu ovom zakonu priljubiti pod pretnjom gubitka obrta. Upravni odbor može uz mnienje javne sigur. oblasti produljiti još ovaj rok za tri mjeseca.

Dok ova osnova postane zakonom, ministar je Luzzatti upravio na sve podredjene političke oblasti jednu okružnicu, u kojoj se poziva na onu od 19. juna upozorujući ih na progresivno širenje poroka od alkoholičkog uživanja u cijeloj zemlji. U nadi da će parlamenat ovu osnovu odobriti i dok se to ne dogodi, odredjuje, da se nove dozvole pića mogu izdavati samo uz predhodno saslušanje gradskih odbora i jedne pokrajinske zdravstvene komisije, pokrajinskog liečnika i jednog sjegurnostnog činovnika, te da se imade izrično u dozvoli pića iztaknuti, da je mnienje ovih organa saslušano, a to za to, da se družtvu sačuvaju sile, inteligencija, red i mir, jer sadanje prilike podaju žalostnu sliku tog družtva.

Čitao sam izviešće gosp. dra. Šilovića o kongresu medjunarodne krim. udruge, pa ovdje reproduciram jednu njegovu misao, jer pristaje na ovu osnovu kao njeno obrazloženje.

On veli: Valja nam konstatovati, da velike savremene aspiracije idu zatim, da se pomogne djeci zapuštenoj i slabićima u družtvenom redu: družtvo je dužno dati djetetu moralni i intelektualni odgoj, dapače i protiv volje roditelja, ako je loša okolina, u kojoj diete živi."

I jedna i druga zakonska osnova za naš je narod od preke potrebe. Dostatno je u pogledu prve upozoriti na nesreće od požara, koji nastaju najčešće krivnjom malih pušača. Za našu zemlju je ona tim nuždnija, što bi se njom osujetili mnogi požari šuma (kakovih Italija nema) i kuća, koje su po selima gradjene od drva ili bar pokrivene drvom ili slamom.

Digitized by Google

Piće pak otimlje nam radnu snagu i sposobnost. Ovaj porok je uzrokom propas i mnogih gospodarstva i izazvao je invanziju tudjih elemenata. Spriečiti ili ograničiti uživanje alkohola bar kod mladjih značilo bi pomoći narodu u ekonomnom i zdravstvenom obziru, ozdraviti ga duševuno i tjelesno.

Radi ovih razloga prenieli smo ove talijanske zakonske osnove, nebi li naše zastupstvo što skorije poradilo, da i kod nas stvori slične. **Dr. L.**

SVAŠTICE.

Kriminalitet u požeškoj županiji godine 1909.

Godine 1909. stigle su kr. državnom odvjetničtvu u Požegi 1894 prijave, a preostalo iz godine 1908. kao konačno neriešenih 43, pa je prema tomu bilo u godini 1909. na riešenju 2328 kaznenih slučajeva. Od ovih je tečajem godine 1909. konačno riešeno 1858, dočim je 470 kao neriešeno prenešeno u godinu 1910.

Obtužnica kod kr. sudbenog stola u Požegi ostalo je iz godine 1908. neriešenih 118.

U godini 1909. predano je kr. sudbenom stolu u Požegi 447 obtužnica i to bez povedenja iztrage 324. a nakon povedenja iztrage 123. Prema tomu imao je kr. sudbeni stol u Požegi u godini 1909. da rieši skupa sa obtužnicama iz godine 1908. ukupno 635 obtužnica. K ovima valja još pribrojit i 7 obtužnica, koje su putem delegacije predane od inih državnih odvjetničtva na razpravu kr. sudbenom stolu u Požegi.

Od konačno u godini 1909. kod kr. državnog odvjetničtva riešenih 1858 prijava, bilo ih je riešeno: zavrgnućem nakon obavljenih predizvida 1225, obustavom nakon povedene iztrage 34; ustupom drugim sudovima 52, te podignućem obtužnice 447.

Slučajevi, o kojima su stigle prijave državnom odvjetničtvu, konačno su riešeni ovako: za vrieme izpod mjesec dana 504; za vrieme preko 1 mjesea do 3 mjeseca 559; za vrieme preko 3 mjeseca do 6 mjeseci 412; za vrieme preko 6 mjeseci do 1 godine 302; za vrieme preko 1 godine 31.

Glavnih razprava obavljeno je u Požegi kod kr. sudb. stola u godini 1909. 524, a od ovih 95 pred velikim senatom. (U toj godini obavljeno je više 125 glavnih razprava, nego u godini 1908., a za 175 više nego u godini 1907.) Osim toga održana je jedna karnostna i 6 razprava na privatnu tužbu.

Bilo je obtuženo ukupno 778 osoba, a od ovih su 684 osudjene, a 94 riešene.

Radi zločinstva osudjeno je 535, radi prestupka 52, a radi prekršaja 97 osoba.

Po vrsti zločinstva osudjeno je osoba: radi umorstva 13, ubojstva 25, čedomorstva 2, uvrede Veličanstva 5, smetanja javnog mira 2, smetanja vjerozakona 1, javnog nasilja III. slučaja 66, IV. slučaja 175. V. slučaja 11, VI. slučaja 8, VII. slučaja 1, IX. slučaja 1. XI. slučaja 1, XII. slučaja 1, silovanja 13, oskvrnuća 2, pometnuća 3, teške tjelesne ozlede 219, paleža

Digitized by Google

6, kradje 101, pronevjerenja 7, prevare 25, razbojstva 4, potvore 3, radi raznih porestupaka 52, a radi prekršaja 97.

Po trajanju kazni osudjeno je osoba: na 20 godina 3, na 18 1, na 12 3, na 10 1, na 9 1, na 8 2, na 6 6, na 5 12, na 4 2, na 3 8, na 2 i pol 1, na 2 32, na 1 i pol 5, na 1 11, preko 6 mjeseci do 1 godine 36, od 3 do 6 mjeseci 74, od 1 do 3 mjeseca 235, a izpod 1 mjeseca 226.

Osudjeno je po spolu: 638 mužkih i 46 ženskih; po obiteljskom staležu: oženjenih ili udatih 396, neoženjenih ili neudatih 280, te obudovljenih 8; po vjeroizpoviesti: rimokatolika 477, grčko-iztočnih 192, grko-katolika 3, protestanta 7, izraelita 5.

Od osudjenih stari su: izpod 16 godina 14 osoba; od 16 do 20 godina 123; od 20 do 30 godina 275; od 30 do 60 godina 257; preko 60 godina 15.

Od osudjenih je 379 osoba pismenih, a 305 nepismenih, hrvatsko-ugarskih državljana bilo je 678, a 6 inozemaca.

U 234 slučaja bio je motiv činu predhodna svadja, u 16 slučajeva osveta, u 2 slučaja mržnja, a u 1 slučaju ljubomor.

Kod izvedenja čina rabljeno je oružje ovako: u 54 slučaja puška ili revolver; u 68 sjekira; u 69 nož; u 54 kolac; u 13 kamen; u 9 komad drveta; flaša 6; kosa 5; štap ili batina 5; motika 4; sablja 2; željezna motka 2; letva 1; lopata 1; lievča 1; bič 2.

Osudjene su osobe po zanimanju: ratari 556, nadničari 25, služinčad 23, umirovljeni gruntovni činovnik 1, umirovljeni oružnik 1, obć. činovnik 1, obć. redar 2, željeznički stražar 1, lugar 2, pisar 3, svećenik 1, djaka 2, tipograf 1, upravitelj dobara 1, škriban 2, trgovac 6, kućarac 1, knjigovodja 1, posebnik 1, krčmar ili gostioničar 2, mesar 3, konobar 2, krznar 1, krojač 1, postolar 2, stolar 2, zidar 3, tesar 4, kovač 5, bravar 1, strojar 1, ložioc strojeva 2, mlinar 2, trgovački i obrtnički pomoćnik 6, naučnik (šegrt) 1, vincilir 2, cigana 6, te napokon skitnica bez ikakovog zanimanja 6.

Prema stupnju pijanstva počinjen je čin u 11 slučajeva u podpunom pijanstvu, a u 48 slučajeva u napitom stanju.

Priziva od kr. kotarskih sudova povodom osuda, izrečenih radi prekršaja, stiglo je u godini 1909. 1048.

Redovite kaznene sjednice kod kr. sudbenog stola u Požegi obavljene su tečajem godine 1909. 52.

Tečajem zadnjih 10 godina stiglo je kr. drž. odvjetničtvu u Požegi prijava: g. 1909. 1894, g. 1908. 1832, g. 1907. 1521, g. 1906. 1538, g. 1905. 1470, g. 1904. 1490, g. 1903. 1455, g. 1902. 1365, g. 1901. 1389, g. 1900. 1383.

Tečajem zadnjih 10 godina podiglo je kr. državno odvjetničtvo u Požegi obtužnica, i to: g. 1909. 447, g. 1908. 510, g. 1907. 383, g. 1906. 377, g. 1905. 378, g. 1904. 452, g. 1903. 371, g. 1902. 337, g. 1901. 352, g. 1900. 305.

Usmrćenih osoba (mrtvih glava) bilo je godine 1909. 126 (za 41 manje nego godine 1908.), a od tih odpada 66 slučajeva na silovitim načinom posliedilu smrt, dočim je u 60 slučajeva posliedila smrt iz neopreznosti ili nesrećom.

Digitized by Google

Kriminalitet u županiji sriemskoj godine 1909.

Godine 1909. stiglo je kr. državnom odvjetničtvu 2015 prijava, dakle za 12 više, nego godine 1908. Tome broju novih prijava valja dodati 779 komada preuzetih kao neriešene iz godine 1908., te su prema tome bila na riešenju 2794 predmeta. Od tih je riešeno meritorno 1985, prema poslovanju od godine 1908. više za 106, dočim je 809 komada kao neriešeno prenešeno u godinu 1910.

Obtužnicom riešeno je 676 slučajeva (646 u prošloj godini. U zaporci se navadjaju radi izporedjenja brojevi iz godine 1908.). Bez povedenja iztrage, dakle neposredno, predano je 570 (510), a nakon povedene iztrage 106 (136). U 29 (39) slučajeva valjalo je iztragu bezuspješno obustaviti.

Glavnih je razprava obavljeno svega 670 (591), i to u prestupcima 38 (36), a u zločinstvima 632 (555) ; pred peterosudskim viećem 557 (481). Tako se slučajno broj glavnih razprava gotovo sasma približio broju obtužnica.

Odmah kod proglašenja osude iza glavne razprave postala je pravomoćnom u 373 (312) slučaja, dakle u gotovo 50% izrečenih osuda.

Pravni liek priziva izvelo je državno odvjetničtvo u 49 (44) slučaja, a ništovnih žaoba u 9 (8) slučaja.

Mimogredce spomenuti je, da je kr. sudbeni stol godine 1909. izrekao 3 smrtne osude, ali je u sva tri slučaja uzsliedilo Previšnje pomilovanje.

Na obtuženičkoj klupi sjedile su svega 1038 (921) osoba, a od tih je osudjeno radi zločina ili prestupka 770 (735), a radi prekršaja 152 (122) osobe. Ostalih 116 osoba riešeno je. Dakle je od svih obtuženih njih riešeno 11%, pa je prema tome ova godina bila za obtužene povoljnija od godine 1908., kad su odrešujuće osude uzsliedile u 6.9%.

U tiskovnom poslovanju dolazio je na cenzuru jedan povremeni tiskopis, a predložena je i potvrdjena od suda 1 zaustava.

Razumieva se, da je drž. odvjetničtvo sudjelovalo kod 52 redovite kaznene sjednice, a osim toga sudjelovalo u 2 slučaja kod iztražnih čina na licu mjesta.

Tako zvanih „raznih" komada bilo je 484 (497), a priziva u prekršajima, što ih valja prije sjednice proučiti, stiglo je 953.

Od predanih obtužnica glasi ih najviše na zločinstvo težke tjelesne ozlede i to 276 (263), na zločin kradje 81 (101), na zločinstvo III. slučaja javnog nasilja 51 (44), na zločinstvo prevare 37 (21), na ubojstvo 30 (36), na otmicu 30 (14), na prestupak § 335. k. z. 23 (27), na silovanje 18 (20), na umorstvo 17 (17), na zločinstvo pronevjerenja 17 (13), na zločinstvo javnog nasilja XIII. slučaja 11 (12), na zločinstvo javnog nasilja IV. slučaja 11 (10), na prestupak § 486. k. z. 10 (7), na XII. slučaj javnog nasilja 8 (5), na V. slučaj javnog nasilja 5 (4), na zločinstvo razbojstva 3 (5), na zločinstvo oskvrnuća 3 (5), na VI. slučaj javnog nasilja 3 (3), na prestupak § 303. k. z. 3 (2), na prestupak § 300. k. z. 3 (3), na zločinstvo bludnosti protiv naravi 3 (2), na zločinstvo uzrokovanog podmetnuća 3 (5), na prestupak § 302. k. z. 2 (0), na zločinstvo paleža 2 (1), na zločinstvo zloporabe uredovne vlasti 2 (1), na zločinstvo krivotvorenja novca 2 (2), na zločinstvo zločincu dane pripomoći 2 (2), na zločinstvo IX. slučaja javnog nasilja, na zločinstvo pokušanog zavedenja na zločinstvo težke tjelesne ozlede i na zločinstvo pokušanog zavedenja na zločinstvo paleža po 1 slučaj. Tome

Digitized by Google

valja dodati 10 (2) slučaja zločinstva uvrede Veličanstva i 2 slučaja zločinstva smetanja javnoga mira, što su putem delegacije razpravljeni pred sudbenim stolom mitrovačkim.

Kad se sva gornja zločinstva izporede po glavnim grupama, opaža se, da na krvna zločinstva odpada njih 323 ili 47.7% (49.07%), na zločinstva iz koristoljublja 140 ili 21% (26%), na seksualna zločinstva 54 ili 7.9% (7.1%).

Kako se u posljednjih 10 godina kriminal u Sriemu razvijao i jače se od porasta žiteljstva umnožao, vidi se iz ovoga: G. 1900. iznosio je broj obtužnica 480, a broj obtuženih 686. G .1901. iznosio je broj obtužnica 481, a broj obtuženih 715. G. 1902. iznosio je broj obtužnica 483, a broj obtuženih 690. G. 1903. iznosio je broj obtužnica 529, a broj obtuženih 801. God. 1904. iznosio je broj obtužnica 572, a broj obtuženih 894. G. 1905. iznosio je broj obtužnica 548, a broj obtuženih 821. G. 1906. iznosio je broj obtužnica 611, a broj obtužnicaenih 846. G. 1907. iznosio je broj obtužnica 583, a broj obtuženih 969. G. 1908. iznosio je broj obtužnica 646, a broj obtuženih 921. G. 1909. iznosio je broj obtužnica 676, a broj obtuženih 1038.

Dr. **K—r.**

Mjesečna skupština pravničkoga društva u Zagrebu.

Dne 8. oktobra o. g. obdržavana je mjesečna skupština našega društva. Pošto je društveni predsjednik bio odsutan, a podpredsjednik zapriečen, predsjedao je skupštini društveni odbornik i urednik „Mjesečnika" dr. Josip Šilović.

Na skupštini predavao je društveni član Ivan Galić „o oporučnoj sposobnosti i zakonskom nasljedovanju iza katoličkih duhovnih osoba."

Skupština, koja je bila, na žalost, vanredno slabo posjećena, pratila je pomno i sa zanimanjem predavanje, te predavača na koncu sa „Živio" pozdravila.

Predsjedatelj zahvali predavaču toplim riečima na ovom zanimivom i velikim marom i pomnjom sastavljenom predavanju, te umoli pisca, da nastavi obradjivati ovo još posve zanemareno polje naše pravne znanosti. Pravničko će društvo vazda vrlo rado otvoriti vrata svojih skupština njegovim predavanjima, a „Mjesečnik" svoje stupce njegovim razpravama.

Predavanje donieti ćemo u narednom broju.

Digitized by Google

VIESTNIK.

(Sa hrvatskoga sveučilišta.) Njegovo cesarsko i kraljevsko apostolsko Veličanstvo blagoizvoljelo je previšnjim riešenjem od 19. septembra 1910. ravnatelju hrvatsko-slavonsko-dalmatinskog zemaljskog arhiva dru. Ivanu pl. Bojničiću-Kninskom premilostivo podieliti naslov i značaj javnog izvanrednog sveučilištnog profesora.

Ban kraljevina Hrvatske, Slavonije i Dalmacije podielio je na predlog profesorskoga zbora pravo- i državoslovnoga fakulteta kr. sveučilišta Franje Josipa I. u Zagrebu dru. Marku Kostrenčiću, kr. sudbenom pristavu, pridieljenom na službovanje tajničtvu kr. banskog stola u Zagrebu, zamoljeno dopuštenje predavanja (veniam legendi) iz hrvatske pravne poviesti u pravo- i državoslovnom fakultetu kr. sveučilišta Franje Josipa I. u Zagrebu.

U ljetnom polječu škol. godine 1909./1910. bilo je slušača na našem sveučilištu ukupno 1179. Od toga je bilo redovitih 1065, a izvanrednih 114. Po pojedinim fakultetima bilo je slušača bogoslovnog fakulteta 112, pravoslovnog i državoslovnog 716, mudroslovnog fakulteta, i to: filozofa 215, slušača šumarske akademije 47, geodetičkog tečaja 23 i konačno slušača farmaceutskog tečaja 66. Po rodnom mjestu bilo ih je: iz Hrvatske i Slavonije 732, iz grada Rieke 5, iz Ugarske 37, iz Dalmacije 153, iz austrij. Primorja 34, iz Kranjske 7, iz Štajerske 4, iz ostalih austrijskih zemalja 14, iz Bosne i Hercegovine 134, iz inozemstva, i to: iz Srbije 8, iz Bugarske 40, iz Turske 2 i najzad po 1 iz Crne Gore i Amerike.

(Red predavanja na pravoslovnom i državoslovnom fakultetu u zimskom semestru šk. god. 1910./1911.) Jav. red. prof. dr. Ljudevit pl. Andrassy: Poviest i institucije rimskoga prava, 8 sati. Jav. red. prof. dr. Milivoj Mauović: Obća pravna poviest, 5 sati; enciklopedija i metodologija prava, 3 sata. Jav. redov. prof. dr. Alek, sandar Egersdorfer: pandekti, obći dio i obiteljsko pravo, 8 sati. Jav. red. prof. dr. Edo Lovrić: pravo katoličke crkve, 6 sati; vježbe iz ženitbenoga prava u seminaru, 2 sata. Jav. red. prof. dr. Franjo Spevec: stvarna prava po obćem gradjanskom zakoniku, 5 sati; obiteljsko pravo 3 sata. Jav. red. prof. dr. Ivan Mauović: obći dio austrijskoga privatnoga prava, 4 sata; obći dio obveza po obćem austrijskom gradjanskom zakoniku, 2 sata; civilne vježbe u seminaru, 2 sata. Jav. izvan. prof. dr. Milorad Stražnicky: mjenbeno pravo, 4 sata; pomorsko pravo, 2 sata. Jav. red. prof. dr. Josip Šilović: kazneno pravo, 5 sati; pravna filosofija, 3 sata. Jav. red. prof. dr. Ernest Miler: kriminalne znanosti, 3 sata; kriminalističke vježbe u seminaru, 2 sata; socijologija, 3 sata. Jav. red. prof. dr. Julije Rorauer: politička ekonomija, 8 sati. Jav. izvanred. prof. dr. Fran Milobar: financijalna znanost, 2 sata; financijalno zakonoslovlje s osobitim obzirom na austrijsko zakonodavstvo, 2 sata; obća statistika, 2 sata. Jav. red. prof. Dr. Ladislav Polić obće državno pravo, 5 sati; medjunarodno pravo, 3 sata. Jav. red. profesor dr. Dragutin Čupović: gradjanski parbeni postupnik, 5 sati; austrijski gradjanski parbeni postupnik, 3 sata. Jav. red. prof. dr. Vinko Krišković: upravna nauka

Digitized by Google

i hrvatsko-ugarsko upravno pravo s osobitim obzirom na austrijsko pravo, I. dio, 6 sati ; vježbe: tumačenje hrvatskih agrarnih zakona, 2 sata. Naslovni izvan. sveučil. profesor dr. Juraj Vrbanić: počela nauke narodnoga gospodarstva, 1 sat. Učitelj dr. Daniel Riessner: sudbena medicina, 2 sata. Učitelj Gjuro Vrankovič: državno računoslovlje, 5 sati.

(Enquêta o gradnji sveučilištne knjižnice.) U predsjedničtvu kr. zemaljske vlade održana je 26. jula o. g. u 5 sati poslije podne enquêta, na kojoj je razpravljena gradnja nove sveučilištne knjižnice.

Enquêtu je otvorio preuzvišeni gospodin ban dr. Nikola pl. Tomašić, a predsjedao je presv. g. dr. Milan Amruš, predstojnik odjela za bogošt. i nastavu, dok su joj prisustvovali: sveuč. rektor dr. Josip Volović, predstojnik zem. kulturno-tehničkog odsjeka August pl. Pisačić, tehnički nadsavjetnik kr. zem. vlade Chvála, nadinžinir Sitzer, perovodja kr. zemaljske vlade Jemrić, dekan pravoslovnoga fakulteta dr. Julije Rorauer, sveučilištni knjižničar I. Kostrenčić, pristav sveučilištne knjižnice dr. Velimir Deželić, gradski načelnik Janko Holjac, kr. zem. arhivu dodieljeni perovodja kr. zem. vlade Emilijan Laszowsky i arhitekt Martin Pilar.

Tokom razprave, u kojoj su učestvovali svi prisutni, zaključeno je, da se sveučilištna knjižnica ima graditi, te je izjavljeno mnienje, da nema nesavladivih zapreka izvedenju projekta, po kome bi se sveučilištna knjižnica i kr. zemaljski arhiv zajedno sagradili u istoj zgradi, jer se ti zavodi i u inozemstvu zajedno grade.

Od izradjenih projekata za novu sveučilištnu knjižnicu na trgu Ivana Mažuranića nagradjeni su oni, što su ih izradili arhitekti Rudolf Lubinsky i Dioniz Sunko, ali je osnova R. Lubinskoga praktičnija, premda će se i na njoj morati izvesti neke promjene.

(Enquêta za uredjenje dnevničarskoga pitanja.) Dne 16. augusta u 4 sata poslije podne održana je kod kr. zem. vlade konferencija, koja se je bavila uredjenjem dnevničarskoga pitanja. Konferenciji je predsjedao presv. g. odjelni predstojnik Levin pl. Chavrak, a prisustvovali su joj: od odjela za pravosudje presv. gosp. odjelni predstojnik Slavko Aranitzky, od odjela za unutrašnje poslove odsječni savjetnik g. Gjuro Vranković i računar. savjetnik Benjamin Zeininger, od odjela za bogoštovlje i nastavu vladin perovodja Aleksander Jemrić, od družtva pisarničkih pomoćnika gg. Topolčić i Bogoević, a od „Mirovinske zaklade dnevničara i inog pisarničkog osoblja kraljevina Hrvatske i Slavonije" njen predsjednik dr. Lorković. Kao referent fungirao je odsječni savjetnik dr. Mihalić.

Kao podloga razpravi služila je predstavka, što ju je još prošle godine podnielo družtvo pisarničkih pomoćnika preuzv. g. banu, u kojoj su želje ovoga stališa potanko ocrtane. Nakon što su izcrpivo pretresena sva glavnija pitanja te predstavnici pojedinih vladinih ressorta označili svoje stanovište, a odaslanici pisarničkih pomoćnika konkretizirali svoje želje, ocrtao je referent dr. Mihalić u kratko osnovna načela, po kojima misli, da bi se dalo urediti dnevničarsko pitanje u skladu sa sredstvima autonomnoga proračuna i sa željama pisarničkih pomoćnika. Ovo uredjenje prislonilo bi se na način, kojim je austrijska vlada ovo pitanje uredila, a glavna načela bila bi: 1. Ima se ustanoviti minimum dnevnica, izpod kojega oblasti kod na-

Digitized by Google

mještenja pisarničkih pomoćnika ne smiju ići ; 2. stariji pisarnički pomoćnici, koji imadu potrebitu kvalifikaciju, namjestili bi se u stalnom svojstvu kao neke vrsti podčinovnici uz mjesečnu plaću s pravom na mirovinu i s pravom na automatski promak u plaći prema broju godina službe ; 3. ima se urediti cieli pravni odnošaj ove kategorije namještenika ; njihov pristup u službu i izstup iz nje, karnostna odgovornost i podsudnost itd. ; 4. pisarnički pomoćnici, koji stupe u autonomnu zemaljsku službu, imali bi se obvezati, da budu članovi mirovinske zaklade.

Sve ovo imalo bi se predbježno naredbom ustanoviti, a kasnije, dok se tako odnošaji ovoga stališa ustale i dok izkustvom, stečenim u praksi, bude vidljiv uspjeh ovoga uredjenja, imalo bi se to pitanje i zakonom urediti.

Ujedno su predstavnici vlade izjavili, da će rado podupirati nastojanje pisarničkih pomoćnika, da i gradske i seoske obćine na sličnim načelima urede odnošaj svojih pisarničkih pomoćnika.

Što se mirovinske zaklade dnevničara tiče, izjavila se je vlada spremnom, da dodje u susret želji interesovanih krugova, te da pripomogne, kako bi se izravnim nadzorom i većom njenom ingerencijom u upravi ove zaklade podala veća moralna garancija ovoj plemenitoj instituciji i tako učvrstilo povjerenje u upravu ove zaklade. No ovo pitanje imalo bi da bude predmetom posebne razprave, kojom bi valjalo ustanoviti potanke modalitete, uz koje bi mogla vlada sudjelovati u upravi ove zaklade.

Konačno je povjereno odsječnomu savjetniku dru. Mihaliću, da na osnovu razprave ove konferencije izradi konkretne predloge za uredjenje ovoga pitanja.

(† Dr. Albert Crnojević.) Dne 9. augusta umro ovdje naglom smrću kr. javni bilježnik dr. Albert Crnojević.

Pokojnik rodio se u Zagrebu g. 1868. Otac mu je Albert bio gradskim kapetanom. Svršivši gimnazijske i pravne nauke u Zagrebu, promoviran je u našem sveučilištu god. 1894. na čast doktora prava. U Beču je služio u vojsci kao jednogodišnji dobrovoljac, po čem je imenovan prislušnikom kod kr. kotarskog suda u Zagrebu. Imenovan sudbenim pristavom, premješten je u Novi Marof, no tada je zapustio sudačku struku i položivši odvjetnički izpit, postao odvjetnikom u Dugom selu. Osam godina kasnije imenovan je kr. javnim bilježnikom u Zagrebu, gdje se je stalno nastanio.

U Zagrebu je dr. Crnojević uživao velik ugled, te je bio izabran u gradsko zastupstvo, koju je čast obnašao sve do svoje smrti.

Pokojnik bijaše članom našega društva od god. 1895. pa neprekidno sve do svoje smrti. Redovito je dolazio na mjesečne skupštine i na pravničke sastanke u kojem je pogledu bio riedka iznimka medju zagrebačkim pravnicima. Lahka mu zemlja !

(† Franjo Maixner.) Ovdje je 5. septembra o. g. poslije podne umro Franjo Maixner, viećnik kr. sudbenog stola u Zagrebu. Pokojnik rodio se dne 26. marta 1861. u Osieku. Svršivši pravne nauke posvetio se sudačkoj struci, te je započeo službovati kod kr. sudbenog stola u Zagrebu. Poslije je premješten u Osiek, gdje je ostao sve do 27. augusta 1908., kad je premješten u Zagreb.

Digitized by Google

Pokojnik bio je stručnjak u urbarijalnim pitanjima, te je kao takav uživao dobar glas, a kao drug i prijatelj bio je svima simpatičan. Vršeći svoje zvanje, na jednoj se je komisiji prehladio, te je težko obolio na plućima i ovoj bolesti podlegao. Bio je članom našega društva od g. 1894. pa neprekidno do svoje smrti. Počivao u miru!

(P r e v i š n j a o d l i k o v a n j a.) Njegovo cesarsko i kraljevsko apostolsko Veličanstvo blagoizvoljelo je previšnjim riešenjem od 8. augusta 1910. banskom savjetniku kr. hrv.-slav.-dalm. zemaljske vlade, Antunu V a r d i, prigodom njegovog, na vlastitu molbu uzsliedilog umirovljenja, a u priznanje njegovog mnogogodišnjeg vjernog i revnog službovanja premilostivo podieliti viteški krst reda Leopoldova uz oprost pristojba, previšnjim riešenjem od 8. augusta o. g. premilostivo podieliti naslov državnog odvjetnika zamjenicima državnog odvjetnika i upraviteljima državnih odvjetničtva u Gospiću, odnosno u Mitrovici dru. Marku V u k e l i ć u i Petru C a r u, previšnjim riešenjem od 9. augusta o. g. odsječnomu savjetniku kr. zemaljske vlade, Stjepanu K o s o v c u, preblagostivo podieliti naslov i značaj banskog savjetnika uz oprost pristojba.

(U D a l m a c i j i.) Njegovo se c. i kr. Apoštolsko Veličanstvo previšnjom odlukom 5. augusta o. g. premilostivo udostojalo udijeliti kotarskom sucu Konstantinu U g r i n o v i ć u u Spljetu naziv i karakter savjetnika zemaljskog suda uz oprost od odrebnina.

Njegovo se c. i k. Apoštolsko Veličanstvo previšnjom odlukom 8. augusta o. g. premilostivo udostojilo da udijeli: viteški krst reda Franje Josipa odvjetniku dru. M a n g j e r u u Spljetu.

(U B o s n i i H e r c e g o v i n i.) Njegovo car. i kralj. Apoštolsko Veličanstvo je Previšnjom dolukom od 2. septembra o. g. blagoizvoljelo najmilostivije podijeliti sudskom savjetniku Gustavu D a n c z a k u povodom premješetnja mu u trajno stanje mira viteški krst reda Frana Josipa.

(I m e n o v a n j a.) Njegovo ces. i kralj. Apoštolsko Veličanstvo blagoizvoljelo je previšnjim riešenjem od 19. jula o. g. sudbenog viećnika I. razreda Dragutina Š t u l h o f e r a premilostivo imenovati odsječnim savjetnikom kr. hrv.-slav.-dalm. zemaljske vlade sa sistemizovanim berivima.

Njegovo cesarsko i kraljevsko apostolsko Veličanstvo blagoizvoljelo je previšnjim riešenjem od 8. augusta 1910. odsječne savjetnike kr. hrv.-slav.-dalm. zemaljske vlade, Franju pl. Ž i g r o v i ć a-P r e t o č k o g i Radovana P a r t a š a, premilostivo imenovati banskim savjetnicima sa sistemizovanim berivima.

Njegovo cesarsko i kraljevsko apostolsko Veličanstvo blagoizvoljelo je previšnjim riešenjem od 8. augusta 1910. banskoga savjetnika kr. hrv.-slav.-dalm. zemaljske vlade, Stjepana pl. B e l o š e v i ć a, premilostivo imenovati velikim županom županije ličko-krbavske sa sistemizovanim berivima.

Njegovo cesarsko i kraljevsko apostolsko Veličanstvo blagoizvoljelo je previšnjim riešenjem od 9. augusta 1910. premilostivo imenovati sa sustavnim berivima: viećnika banskog stola Jovana R a d i v o j e v i ć a

Digitized by Google

podpredsjednikom hrv.-slav.-dalm. banskog stola extra statum ; većnika banskog stola i pomoćnog izvjestitelja hrvatsko-slavonsko-dalmatinskog stola sedmorice Emanuela Thallera većnikom stola sedmorice ; zamjenika državnog nadodvjetnika Ignjata Hondla, zatim predsjednika sudbenog stola u Varaždinu Franju Posavca, pa većnike sudbenoga stola I. razreda i pomoćne izvjestitelje hrvatsko-slavonsko-dalmatinskog banskog stola Antuna Starčevića, Savu Markovića i Petra Petaja većnicima banskoga stola, napokon većnika sudbenog stola I. irazreda u Varaždinu Franju pl. Plenara predsjednikom tog sudbenog stola.

Njegovo cesarsko i kraljevsko apostolsko Veličanstvo blagoizvoljelo je Previšnjim riešenjem od 29. septembra t. g. premilostivo dozvoliti, da se podžupanu županije varaždinske, dru. Milanu Brezinščaku, povjere poslovi velikoga župana slobodnoga i kraljevskoga grada Varaždina.

Njegovo cesarsko i kraljevsko apostolsko Veličanstvo blagoizvoljelo je previšnjim riešenjem od 30. septembra 1910. premilostivo imenovati banskog savjetnika dra. Milorada viteza Cuculića-Bitorajskoga redovitim članom, a odsječnog savjetnika Dragutina viteza Trnskoga, te veleposjednika Josipa Kollenza iz Bidružice članovima zamjenicima zemaljskog komasacionog povjerenstva.

Njegovo cesarsko i kraljevsko apostolsko Veličanstvo udostojalo je Previšnjim Svojim riešenjem, danim u Bad-Ischlu dne 7. augusta 1910. na predstavku kr. ug. ministarstva financija, imenovati financijalne savjetnike — financijalne ravnatelje Guidu pl. Prileszkya u Ogulinu i Ferdinanda Hrvata u Požegi u VI. plaćevni razred, podielivši im prosto od pristojba naslov kraljevskog savjetnika.

Ban kraljevina Hrvatske, Slavonije i Dalmacije imenovao je perovodje višeg razreda kr. hrv.-slav.-dalm. zemalj. vlade Emilija Laszowski-a, dra. Gavru Gojkovića i Ivu pl. Mošinskya od Zagreb-grada tajnicima rečene kr. zemaljske vlade u VII. činovnom razredu sa sustavnim berivima, Matu Ružinskoga, pravnoga vježbenika kod kr. kotarskoga suda u Iloku, prislušnikom u obsegu kr. banskoga stola, članom zamjenikom kr. županijskoga komasacionoga povjerenstva u Bjelovaru Franju Stilinovića, kr. kotarskoga sudca, dodieljenog na službovanje kr. sudbenomu stolu u Bjelovaru, Josipa grofa Draskovicha ml., perovodnog vježbenika kod kr. kotarske oblasti na Sušaku, kr. kotarskim pristavom II. razreda u X. činovnom razredu sa sustavnim berivima, ostavljajuć ga i nadalje na mjestu dosadanjeg službovanja, Miju pl. Kovačića, pravnoga vježbenika kod kr. kotarskog suda u Vukovaru, Kazimira Jelušića, pravnoga vježbenika kod kr. kotarskog suda u Cirkvenici, prislušnicima u obsegu kr. banskoga stola, kr. kotarske pristave II. razreda Lavoslava Ferkovića u Sv. Ivanu Zelini, Augusta Vitkovića u Čazmi i Maksimilijana Surmu u Rumi kr. kotarskim pristavima I. razreda u IX. činovnom razredu ; zatim kr. kotarskog pristava II. razreda Zdenka pl. Chavraka-Letovaničkoga, dodieljenoga na službovanje predsjedničtvu kr. hrv.-slav.-dalm. zemaljske vlade, perovodjom nižega razreda kr. hrv.-slav.-dalm. zemaljske vlade u IX. činovnom razredu, svu četvoricu sa sustavnim berivima. ostavljajući ih na sadašnjim službovnim mjestima, Dragana Krško-

Digitized by Google

vića, pravnoga vježbenika kod kr. kotarskog suda na Sušaku, Emanuela Gagliardia, pravnoga vježbenika kod kr. kotarskoga suda II. u Zagrebu i dra. Milana Metikoša, odvjetničkog perovodju prislušnicima u obsegu kr. banskoga stola, Nikolu Petrovića, Nikolu Jankovića i Šimuna Dolinay-a trgovačkim prisjednicima za kotarski kao trgovačko-mjenbeni sud u Staroj Pazovi, prislušnika Branka Galjera, kod kr. sudbenoga stola u Zagrebu perovodnim vježbenikom u obsegu kr. hrv.-slav.-dalm. zemaljske vlade, Stjepana Albinija, odvjetničkog perovodju, bezplatnim prislušnikom u obsegu kr. banskoga stola.

Kr. ugar. ministarstvo financija imenovalo je Krunoslava Zemlića, bjelovarskog kr. financ. perovodnog vježbenika, kr. financ. perovodjom u definitivnom svojstvu pri kr. financ. ravnateljstvu u Osieku, dra. Josipa Arpada Scheidla kr. financijalnim perovodnim vježbenikom u privremenom svojstvu kod zagrebačkoga kr. financ. ravnateljstva, Ivana Kociana poštanskog i brzojavnog dnevničarskog perovodju, kr. financijalnim perovodjom u privremenom svojstvu pri zagrebačkom kr. financijalnom ravnateljstvu, financ. tajnika i procjenbenog povjerenika katastralne reambulacije Budimira Lovrića financijalnim savjetnikom, a kr. financ. perovodju i povjerenika očevidnosti zemljarine Jakova Mrkalja u Vukovaru kr. financ. pomoćnim tajnikom u mjestu njegove sadašnje postaje, ostavljajući ga namještena kao povjerenika očevidnosti zemljarine, dra. Ferdinanda Szakácsa, kr. financ. tajnika u Ogulinu, kr. financ. savjetnikom u VII. plaćevnom razredu u mjestu njegove sadašnje postaje, Ivana Padjena i dra. Marka Radića u Osieku, nadalje Dušana Mašića u Ogulinu i Josipa Cika u Zagrebu kr. financ. tajnicima VIII. plaćevnog razreda u mjestu njihove sadanje postaje, kr. financ. perovodje Jovana Theodorovića u Ogulinu i Mihovila Ferića u Zagrebu kr. financ. pomoćnim tajnicima u IX. plaćevnom razredu u mjestu njihove sadanje postaje.

(U Dalmaciji.) Ministar pravde imenovao je zemaljskim sudskim savjetnicima dvorskog tajnika na vrhovnom sudskom i kasacionom dvoru dra. Nikolu Depola za zemaljski sud u Zadru, te kotarske suce Ivana Gazzari i dra. Lovra degl' Ivanišević na zemaljskom sudu u Zadru za isti zemaljski sud, dra. Vicka Dubokovića u Spljetu za Spljet i dra. Antuna Dulibića u Šibeniku za Šibenik ; zemaljskim sudskim savjetnicima i kotarskim sudskim poglavicama kotarske suce i sudske poglavice Edvarda Urschitza u Obrovcu, Andriju Pavlovića u Stonu, Vladimira viteza Strmića di Valcrociata u Trogiru, Jefta Marića u Sinju i Jakova Dulčića u Hvaru u mjestu njihova službovanja ; kotarskim sucem i poglavicom suda suca Josipa Flārera u Šibeniku za Vrliku ; kotarskim sucima suce Huga Nonveillera u Spljetu i Oresta Brunelli u Cavtatu za Kotor, te sucima prislušnike Evgenija Sardelića za Knin, Hektora Dabinovića za Imotski, te bivšeg suca dra. Špira Pavlovića-Lučića za Spljet.

Ministar za zemaljsku obranu imenovao je kotarskog povjerenika iz personalnog stanja namjesništva za Dalmaciju Ivana Balthazara od Babakdola ministarstvenim koncepistom u Ministarstvu za zemaljsku obranu.

Digitized by Google

Ministar je financija imenovao pristava na financijskom odvjetništvu u Zadru dr. Petra Tamina tajnikom financijskog odvjetništva i koncepistu dra. Ernesta Katića pristavom financijskog odvjetništva.

Namjesnik je dalmatinski promaknuo kotarskog tajnika Antuna Seiferta u Zadru u deveti razred čina ad personam.

Prizivni sud dalmatinski imenovao je prislušnicim u svome području, pravne vježbenike Augusta Mišetića i Marina Vuletića.

(U Bosni i Hercegovini.) Njegovo car. i kralj. Apostolsko Veličanstvo je Previšnjom odlukom od 11. augusta o. g. blagoizvoljelo najmilostivije naimenovati nadsavjetnika vrhovnoga suda Josipa Szçesniaka predsjednikom okružnoga suda u Mostaru, vladina tajnika Franja Šutu nadsavjetnikom u vrhovnom sudu u Sarajevu, a sudskog savjetnika Witolda viteza Zarzyckog potpredsjednikom okružnoga suda u Tuzli.

C. i kr. zajedničko ministarstvo financija je unaprijedilo šerijatske sudije Salih ef Mutapčića u Travniku, Sadik ef. Džumhura u Banjaluci i Ali Riza ef. Prohića u Sarajevu u VIII. dnevni razred, muderisa šeriatske sudačke škole u Sarajevu Nedžib ef. Smailbegovića u VII. dnevni razred. naimenovalo je zamjenika državnog odvjetnika Josipa Požara tajnikom direkcije centralne kaznionice u Zenici, državnog odvjetnika Stjepana Madona zamjenikom drž. nadodvjetnika ; vladine podtajnike Josipa Hermana i dra. Mihajla Zobkowa vladinim tajnicima ; sudske tajnike Bogdana Naumowicza i Ernesta Ferensa sudskim savjetnicima ; zamjenike drž. odvjetnika I. razr. Većeslava Soukupa i Franja Bračeka, državnim odvjetnicima ; vladine perovogje Sigmunda Pordesa i dra. Bertholda Eisnera vladinim podtajnicima ; sud. pristave Aleksandra Drozda, dra. Huga Konrada, Josipa Eisenhuta, Josipa Ciszeka i Miroslava Bosanca sudskim tajnicima ; zamjenika drž. odvjetnika II. razr. dra. Milivoja Simića i sudskog pristava Otmara Weinerta zamjenicima drž. odvjetnika 1. razr..

Poglavica zemaljske vlade naimenovao je svršenoga pravnika Milana Latinovića privremenim auskultantom za okružni sud u Tuzli, šerijatskog vježbenika Ibrahim ef. Hadžića u kotarskom sudu u Sarajevu privr. šerijatskim sudijom u X. dn. r. za kotarski sud u Prozoru, svršene pravnike Andriju Petrovića iz Klobuka u Hercegovini, Vuka Vuletića-Vukasovića iz Dubrovnika i Ivana Topali-a iz Sarajeva priv. perovodnim vježbenicima, prvog za kotarski ured u Ljubuškom, drugog za kotarski ured u Sarajevu, a trećeg za kotarski ured u Zvorniku, šerijatske sudije u X. dn. r. Ali ef. Čerimovića u Ljubinju, Ibrahim ef. Džanhodžića u Županjcu i Hafiza Salih ef. Egrića u Vlasenici šerijatskim sudijama u IX. dn. r., svršenoga pravnika Martina Duića privremenim auskultantom za okružni sud u Sarajevu, postavio je sudskog pristava kotarskog suda u Trebinju Josipa Horvata predstojnikom toga suda, naimenovao je auskultanta u kotarskom sudu u Sarajevu dra. Milana Babića privremenim sudskim pristavom, a svršenog pravnika Bartua Carića privremenim auskultantom za okružni sud u Sarajevu, svršenoga pravnika Petra Varadina privremenim auskultantom za okružni sud u Tuzli, šerijatskog vježbenika u kotarskom sudu u Bos. Krupi Rasim ef. Reza-

Digitized by Google

kovića šerijatskim sudijom u X. dn. razr. za kotarski sud u Petrovcu, svršenoga pravnika Vasa Krstića privremenim auskultantom za okružni sud u Sarajevu, svršenog pravnika Nikolu Popovića privremenim auskultantom za okružni sud u Travniku, svršenoga pravnika Vinka Barbalića privr. auskultantom za okružni sud u Bišću i pravnog vježbenika dra. Nikolu Medakovića privremenim auskultantom za okružni sud u Sarajevu, svršenoga pravnika Vladimira Tasovca privremenim auskultantom za okruž, sud u Mostaru, svršenoga pravnika Rudolfa Zistlera privr. auskultantom za okružni sud u Banjaluci.

(Premještenja.) Njegovo ces. i kralj. apostolsko Veličanstvo blagoizvoljelo je previšnjim riešenjem od 9. augusta o. g. preblagostivo odobriti, da viećnik banskoga stola dr. Josip Mudrovčić bude dodieljen kao pomoćni izvjestitelj stolu sedmorice ; viećnici sudbenog stola I. razreda Eugen Müller i Oto Potočnik pako kao pomoćni izvjestitelji banskomu stolu, a viećnik sudbenog stola II. razreda dr. Ivan Hiršl državnom nadodvjetničtvu.

Njegovo cesarsko i kraljevsko apostolsko Veličanstvo blagoizvoljelo je previšnjim riešenjem od 23. septembra 1910. premilostivo dozvoliti, da se sudbeni viećnik II. razreda dr. Milan Dittmayer na vlastitu molbu premjesti od sudbenog stola u Varaždinu k onomu u Ogulinu.

Ban kraljevina Hrvatske, Slavonije i Dalmacije obnašao je premjestiti iz službenih obzira Vladimira Horvata, sudbenog pristava kod kotarskoga suda u Ogulinu, k onome u Otočcu, a dra. Josipa Kružića, izpitanog prislušnika kod sudbenoga stola u Ogulinu, dodieliti na službovanje kotar. sudu u Ogulinu ; dra. Rudolfa Horvata, kr. sudbenog pristava I. razreda kod kr. kotarskoga suda u Jaski uslied vlastite molbe kr. sudbenom stolu u Zagrebu, Savu Maksimovića, kr. sudb. pristava I. razreda kod kr. kotarskoga suda u St. Pazovi iz službenih obzira kr. kotarskom sudu u Zemunu, Milana Bartu, kr. sudbenog pristava I. razreda kod kr. kotarskoga suda u Otočcu, iz službenih obzira kr. kotarskom sudu u Udbini, te mu ujedno povjeriti upravu toga suda, na vlastitu molbu kr. sudbene pristave: Josipa Stančeca od kr. kotarskog suda u Vukovaru k onomu u Samoboru, dra. Stanislava Šibenika od kr. kotarskog suda u Samoboru k onome u Karlovcu, iz službenih obzira kr. kotarskog pristava I. razreda dra. Svetozara Pavića od kr. kotarske oblasti u Pregradi u Zagreb, te ga dodielio na službovanje kr. zemaljskoj vladi, odjelu za unutarnje poslove, iz službenih obzira kr. kotarskog pristava II. razreda Josipa Crnjanina od kr. kotarske oblasti u Daruvaru k onoj u Pregradi, kr. kotarskog pristava II. razreda Jovana Mojsilovića, iz službenih obzira od kr. županijske oblasti u Gospiću tamošnjoj kr. kotarskoj oblasti, kr. kotarskoga predstojnika Rudolfa Mühlsteina iz službenih obzira od kr. kotarske oblasti u Grubišnompolju kr. županijskoj oblasti u Bjelovaru, iz službenih obzira sudbene pristave: Ranka Vorkapića, kod kotarskog suda u Zemunu, k sudbenom stolu u Mitrovici, Sredoju Adamovića, kod kotarskog suda u Zemunu, k onomu u Iloku, Josipa Sivoša, kod kotarskog suda u Brodu, i dra. Franju Troppera, kod kotarskog suda u Križevcima, kotarskomu sudu u Zemunu ; zatim na vlastitu

Digitized by Google

molbu Ivana Kostrenčića, kod kotarskog suda u Bakru, k onomu u Brodu, iz službenih obzira kr. kotarskog pristava II. razreda Miroslava Blažičevića od kr. kotarske oblasti u Senju k onoj u Korenici, iz službenih obzira kr. kotarskoga pristava I. razreda Grgura Živkovića od kr. kotarske oblasti u Irigu k onoj u Sisku, zatim perovodnoga vježbenika Pavla Vidovića od kr. kot. oblasti u Sisku k onoj u Šidu, te perovodnoga vježbenika Savu Jakovljevića od kr. kotarske oblasti u Šidu k onoj u Irigu, dra. Josipa Britveca, sudbenog pristava kod kotarskog suda u Križevcima, iz slubženih obzira k onomu u Ludbregu, iz službenih obzira kr. kotarskog predstojnika Ivana pl. Ožegovića od kr. županijske oblasti u Varaždinu k onoj u Ogulinu i kr. kotarskog predstojnika Slavka Smrekara od kr. kotarske oblasti u Senju kr. županijskoj oblasti u Gospiću.

(U Dalmaciji.) Ministar pravde premjestio je zemaljskog sudskog savjetnika i poglavicu suda Josipa viteza de Paitoni iz Vrlike u Spljet i zemaljskog sudskog savjetnika Mihajla Bjeladinovića iz Šibenika u Dubrovnik, nadalje kotarske suce: dra. Egidija Rovara-Brizzi i Mata Čipčića-Bragadina iz Kotora na zemaljski sud u Zadru;

(U Bosni i Hercegovini.) C. i kr. zajedničko ministarstvo financija premjestilo je sudskoga tajnika okružnoga suda u Tuzli Ivana pl. Chodynickog u trajno stanje mira, sudskog savjetnika Ferensa k okružnom sudu u Tuzli, drž. odvjetnika Bračeka k drž. odvjetništvu u Tuzli i sudskog tajnika Drozda ka kotarskom sudu u Banjaluci, a zamjeniku drž. odvjetnika Franju Svari, premjestiv ga k drž. odvjetništvu u Sarajevu, povjerilo je upravu potonjeg i dodijelilo sudskog savjetnika Franja Novaka mjesto k okružnom sudu u Tuzli k onom u Bihaću, kotarskog predstojnika I. razreda i privremenog upravitelja okružne oblasti u Sarajevu Ladislava Barona u Bihać, povjerivši mu upravu tamošnje okružne oblasti, a kotarskoga predstojnika I. razreda i upravitelja okružne oblasti u Bihaću dra. Henrika barona Ferstela u Sarajevo, povjerivši mu upravu okružne oblasti, kotarskog predstojnika I. razreda dra. Adama Przybylowicza od kotarskog ureda u Trebinju ka okružnoj oblasti u Tuzli, a kotarskog predstojnika II. razreda Mihaila L. Potuczkoga od kotarskog ureda u Varcar-Vakufu ka kotarskom uredu u Trebinju, povjerivši mu upravu istog, sudske savjetnike Eduarda Juraka u okružnom sudu u Bišću i Ivana Maslóna u okružnom sudu u Tuzli naizmjence; dalje sudske tajnike: Ivana Bezecny-a od okružnoga suda u Sarajevu ka kotarskom sudu u Sarajevu, Juliana Jankiewicza od kotarskog suda u Mostaru k okružnom sudu u Mostaru, Dimitrija Vučkovačkog od kotarskog suda u Bišću k onom u Bos. Gradišci, a Feliksa Kocielskog u kotarskom sudu u Bišću i Bogoljuba Petrovića u okružnom sudu u Bišću, dalje Antuna Jurinovića od kotarskog suda u Livnu i Antuna Pithu u kotarskom sudu u Rogatici naizmjence.

Poglavica zemaljske vlade premjestio je sudskog pristava Petra Wohlgemutha u kotarskom sudu u Mostaru i auskultanta Uroša Ivanišević u kotarskom sudu u Stôcu naizmjence, naizmjence pol. pristava II. razreda Abdurezaka Dizdarevića u kot. uredu u Gacku, perovodnog

Digitized by Google

vježbenika Stjepana Dolića u kotarskom uredu u Stocu, a naizmjence političkog pristava II- razr. Josipa Guskovića u kotarskom uredu u Županjcu i perovodnog vježbenika Gjura Vitića u kotarskom uredu u Prozoru, sudskog pristava Marka Kraljevića od kotarskog suda u Travniku k okružnom sudu u Sarajevu, a auskultanta Josipa Lučića od okružnoga suda u Travniku ka kotarskom sudu ondje, iz službenih obzira polit. pristava II. razr. Hakibega Gavrana Kapetanovića od kotarskog ureda u Ljubuškom ka kotarskom uredu u Sarajevu, auskultante Adama Plaznika od okružnoga suda u Banjaluci ka kotarskom sudu u Bos. Brodu, dra. Oskara Veljačića od okružnog suda u Bišću ka kotarskom sudu u Maglaju, Karla Chalupeckogi dra. Josipa Koščara od okružnoga suda u Tuzli i to prvog ka kotarskom sudu u Gacku, a potonjeg k onom u Bileći, najzad auskultante okružnoga suda u Sarajevu Stjepana Miličića ka kotarskom sudu u Ljubinju, dra. Stjepana Ritza ka kotarskom sudu u Prozoru i Josipa Mrzljaka ka kotarskom sudu u Nevesinju, šerijatskog sudiju Omer ef. Šušu od kotarskog suda u Prijedoru k onom u Kotor-Varoši, upravitelja kotarske ispostave u Odžaku vladina perovodju Ivana A. Miličevića ka kotarskom uredu u Varcar-Vakufu, povjerivši mu upravu istog, a političkog pristava I. razreda u kotarskom uredu u Bugojnu Antuna Perkovića u Odžak, povjerivši mu upravu tamošnje kotarske ispostave, auskultanta Karla Ferljana od okruž. suda u Sarajevu k kot sudu u Sarajevu, a auskultanta Rista Važića od okružnog suda u Mostaru ka kotarskom sudu u Stôcu, sudske pristave dra. Jaroslava Horaka od kotarskog suda u Ključu k okružnom sudu u Sarajevu, Dimitrija Petrovića od kotarskog suda u Cazinu k onom u Ključu, i to zadnjeg postavivši ga ujedno predstojnikom toga kotarskog suda, Josipa Fugošića od kotarskog suda u Bos. Gradišci k onom u Bišću ; dalje auskultante Aleksandra B. Kempfa od okružnog suda u Banjaluci ka kotarskom sudu u Cazinu, Sima Vujovića od kotarskog suda u Stôcu k onom u Mostaru i Bećira Mehmedbašića od okružnog suda u Mostaru ka kotarskom sudu u Stôcu, razriješio je auskultante, dra. Srećka Perišića u kotarskom sudu u Sarajevu i Bećira Mehmedbašića u kotarskom sudu u Stôcu na njihovu molbu od daljeg službovanja.

(Pravo odvjetovanja.) podielio je ban kraljevina Hrvatske, Slavonije i Dalmacije dru. Milenku Markoviću, odvjetničkom perovodji, u obsegu kr. banskoga stola sa sjedištem u Pakracu.

(Promjena sjedišta.) Ban kraljevina Hrvatske, Slavonije i Dalmacije obnašao je dozvoliti dru. Dušanu Popoviću, odvjetniku u Mitrovici, da može svoje sjedište premjestiti u Zagreb.

(Sbornik zakona i naredaba, valjanih za kraljevinu Hrvatsku i Slavoniju), komad VIII. za god. 1910. izdan je i rasposlan dne 13. jula 1910. te sadržaje pod brojevi :

43. zakon od 14. maja 1910., kojim se ovlašćuje kr. hrv.-slav.-dalm. zemaljska vlada na pokrivanje potreba nutranje samouprave kraljevina Hrvatske i Slavonije za vrijeme do konca studenoga 1910. ;

44. zak. čl. XLIV. : 1908. zajedničkog ug.-hrvatskog državnog sabora ob uzakonjenju u Berni dne 19. septembra 1906. sklopljene druge naknadne

Digitized by Google

konvencije k medjunarodnoj konvenciji, koja je glede voženja robe po željeznicama sklopljena dne 14. oktobra 1890., a uzakonjena zak. čl. XXV. g. 1892. ;

45. naputak od 13. januara 1910. broj 43.100 ex 1909. za redarstvene oblasti glede provadjanja kontrole mjera i mjeračih sprava, izdan na osnovu zak. čl. V. : 1907. ;

46. naredbu kr. ug. ministra trgovine od 30. marta 1910. broj 8939, kojom se nadopunjuje naredba ministra trgovine od 30. decembra 1908. broj 107.225, izdana u predmetu potrebica dopuštenih pogrešaka i biljegovanja baždarenju pripuštenih mjera i mjeračih sprava ;

47. naredbu bana kraljevina Hrvatske, Slavonije i Dalmacije od 15. marta 1910. broj 1121 Pr., kojom se nadopunjuje naredba od 12. maja 1899. broj 2318 Pr., glede načina podijeljivanja „počastne kolajne za 40-godišnje vjerno službovanje" ;

48. naredbu bana kraljevina Hrvatske, Slavonije i Dalmacije od 25. maja 1910. broj 9683, kojom se kr. kotarskom sudu u Staroj Pazovi podijeljuje trgovačko-mjenbena sudbenost ; i

49. naredbu kr. zemaljske vlade, odjela za pravosudje, od 30. marta 1910. broj 5580 u predmetu oživotvorenja novog poslovnog propisnika za željeznice javnog prometa u području zemalja ugarske svete krune.

Komad X. od godine 1910., izdan je i rasposlan 3. augusta 1910. i sadržaje pod brojem 53. naredbu bana kraljevina Hrvatske, Slavonije i Dalmacije od 26. januara 1910. broj 72.692—1909. unutarnjeg odjela, kojom se proglašuje naredba kr. ug. ministarstva od 11. novembra 1909. broj 5592 M. P., kojom se stavlja na snagu željeznički poslovni propisnik, valjan u području zemalja svete krune ugarske.

Komad XI. ex 1910. : izdan je i rasposlan dne 31. augusta 1910. i sadržaje pod brojevi :

54. naredbu kr. ug. ministra trgovine od god. 1909. br. 92.973 u predmetu pripoznavanja biljega kušnje, što ih prokusne postaje strijelnog oružja njemačkog carstva uporavljuju na oružne cijevi ;

55. naredbu bana kraljevina Hrvatske, Slavonije i Dalmacije od 1. marta 1910. broj 1970 glede popunjenja naredbe od 14. maja 1892. br. 19.243 u predmetu provedbe zak. čl. XXXIV. : 1891. o obveznom prokušavanju ručnog strijelnog oružja ;

56. naredbu kr. hrv.-slav.-dalm. zemaljske vlade, odjela za unutarnje poslove, od 2. januara 1910. broj 72.694 o proglašenju dozvolne isprave za gradnju i promet krilne pruge Kloštar-Virje ;

57. naredbu kr. ug. ministra trgovine br. 1346 od god. 1910. u predmetu popunjenja njegove naredbe br. 107.228 od god. 1908., kojom se odredjuje baždarenje mliečnih boca i mliečnih kanta ;

58. naredbu kr. hrv.-slav.-dalm. zemaljske vlade, odjela za pravosudje, od 26. aprila 1910. broj 3767, kojom se u sporazumku sa unutarnjim odjelom kr. zemaljske vlade, nalaže sudbenim oblastima prve molbe izručivanje

Digitized by Google

corporum et instrumentorum delicti kaznenom muzeju, ustrojenom kod kr. ug.-hrv.-slav. okružnog oružničkog zapovjedničtva u Zagrebu, u naučne svrhe ;

59. naredbu kr. ug. ministra trgovine od g. 1910. br. 30.145, kojom se preinačuje ministarska naredba od god. 1908. broj 107.228 o baždarenju krčmarskih boca i čaša ;

60. naputak o provedbi veterinarske konvencije, sklopljene dne 25. januara 1905. izmedju austro-ug. monarkije i carevine Njemačke ;

61. naredbu kr. hrv.-slav.-dalm. zemaljske vlade, odjela za unutarnje poslove od 31. maja 1910. broj III/B 1515, kojom se izdaju odredbe i naputak za strojače ;

62. naredbu kr. ug. ministra trgovine od god. 1910. br. 37.796 u predmetu popunjenja pristojbenika baždarenja, što no je ustanovljen u dodatku k naredbi kr. ug. ministarstva trgovine od god. 1908. broj 107.226 ;

63. naredbu kr. hrv.-slav.-dalm zemaljske vlade, odjela za unutarnje poslove i za pravosudje od 4. jula 1910. broj 7974, kojom se odredjuju neke promjene u broju, sjedištu i teritorijalnom obsegu mjestnih sudova ;

64. naredbu kr. hrv.-slav.-dalm. zemaljske vlade, odjela za bogoštovlje i nastavu od 7. juna 1910. broj 7745, kojom se odredjuje provedba nekih ustanova zakona od 7. februara 1906. o uredjenju izraelitičkih bogoštovnih občina (Sbornik 1906. kom IV. br. 9) ;

65. naredbu kr. hrv.-slav.-dalm. zemaljske vlade, odjela za unutarnje poslove, od 10. juna 1910. broj III/A 994 glede postupka s pošiljkama vina, mošta i vinskog kljuka, koji se izvaža u Njemačku ;

66. naredbu bana kraljevina Hrvatske, Slavonije i Dalmacije od 16. juna 1910. broj 2851 prs., kojom se nadopunjuju, odnosno tumače neke ustanove naredbe od 28. septembra 1910. broj 2977 pr. o uredjenju povjerenstvenih, selitbenih i zamjeničnih pristojba činovnika i službenika autonomnih oblasti kraljevina Hrvatske i Slavonije

67. naredbu kr. hrv.-slav.-dalm. zemaljske vlade, odjela za unutarnje poslove, od 20. jula 1910. broj 41.322, kojom se u nadopunjenju naredbe od 3. aprila 1910. broj 18.818 (Sbornik od god. 1910. kom. V. br. 36) obnaroduje ustrojstvo novih uprav. občina Požeški Brestovac i Vilićselo u kotaru požeškom, a u županiji požeškoj.

68. naredbu kr. hrv.-slav.-dalm. zemaljske vlade, odjela za unutarnje poslove i za pravosudje od 20. jula 1910. broj 12591, kojom se odredjuju neke promjene u broju, sjedištu i teritorijalnom opsegu mjestnih sudova ;

69. naredbu kr. hrv.-slav.-dalm. zemaljske vlade, odjela za pravosudje od 21. jula 1910. broj 13.256, kojom se ustraja novo mjesto kr. javnog bilježnika sa sjedištem u Korenici ;

70. naredbu kr. hrv.-slav.-dalm. zemaljske vlade, odjela za pravosudje od 22. jula 1910. broj 13.811, kojom se ustrojava drugo mjesto kr. javnog bilježnika u Vukovaru i ustanovljuje užji okoliši za trgovište Vukovar i

Digitized by Google

područje kr. kotarskog suda u Vukovaru, u kojima imadu sudovi redovito upotrebljavati kr. javnog bilježnika kao sudbenog povjerenika u poslovima ograničenim bilježničkim redom' ;

71. naredbu kr. hrv.-slav.-dalm. zemaljske vlade, odjela za pravosudje, od 25. jula 1910. broj 13.716, da imadu kr. državna odvjetničtva i sudovi I. molbe o slučajevima, u kojima je ozleda ili smrt nastala kao posljedica nezgode u poslu nekog namještenika obavjestiti „Zemaljsku blagajnu za potporu bolestnih radnika i za osiguranje proti nezgodama u Zagrebu" ;

72. zakon od 28. jula 1910. o zaštiti prava na električnu eneržiju ;

73. naredbu kr. hrv.-slav.-dalm. zemaljske vlade, odjela za bogoštovje i nastavu od 31. jula 1910. broj 18.937, kojom se uredjuje ustrojstvo geografijske sekcije i odbora za istraživanje špilja u geologijskom povjerenstvu za kraljevine Hrvatsku i Slavoniju ;

74. naredbu kr. hrv.-slav.-dalm. zemaljske vlade, odjela za bogoštovje i nastavu od 3. augusta 1910. broj 19.635, kojom se mienjaju ustanove § 2. naredbe kr. zemaljske vlade, odjela za bogoštovje i nastavu od 18. marta 1875. broj 1152 ;

75. naredbu kr. hrv.-slav.-dalm. zemaljske vlade, odjela za unutarnje poslove od 4. augusta 1910. br. III. A 3215, kojom se uspostavlja na snagu poglavlje VII. vinograd. reda, proglašenog naredbom kr. zemaljske vlade od 28. jula 1885. br. 30.950 i sadržavajućeg obćenite ustanove o berbi ;

76. naredbu kr. hrv.-slav.-dalm. zemaljske vlade, odjela za unutarnje poslove od 4. augusta 1910. broj III. A 3341 glede branja kukuruza;

77. naredbu kr. hrv.-slav.-dalm. zemaljske vlade, odjela za bogoštovje i nastavu, od 4. augusta 1910. broj 18.936, kojom se proglasuje statut zemalj. povjerenstva za čuvanje umjetnih i historičkih spomenika u kraljevinama Hrvatskoj i Slavoniji.

Komad XII. od godine 1910. izdan je i razposlan dne 28. septembra 1910. te sadržaje pod brojevi :

78. zakonski članak LVII. : 1908. zajedničkog ugarskog hrvatskog državnog sabora, o prenosu trgovačkog posla ;

79. zakonski članak LVIII. : 1908. zajedničkog ugarskog hrvatskog državnog sabora o čeku ;

80. zakonski članak XIV. : 1909. zajedničkog ugar.-hrvatskog državnog sabora o uzakonjenju medjunarodne konvencije, sklopljene u Hagu dne 17. jula 1905. u predmetu gradjanskog postupka ;

81. zakonski članak XXI. : 1909. zajedničkog ugarskog hrvatskog državnog sabora o uzakonjenju konvencije, sklopljene dne 3. decembra 1903. u Parizu u predmetu obrane protiv kuge i kratelja ;

82. oglas kr. ugarskog ministra trgovine od 11. jula 1910. broj 46.251, u predmetu priznanja valjanosti ugarskoga biljega o pokusu pucanja u patentovanim automatičkim samokresima opetovnjacima u njemačkoj carevini ;

Digitized by Google

83. naredbu kr. hrv.-slav.-dalm. zemaljske vlade, odjela za unutarnje poslove od 19. kolovoza 1910. br. III. A. 3534 glede tamanjenja poljskih miševa ;

84. naredbu kr. hrv.-slav.-dalm. zemaljske vlade, odjela za unutarnje poslove i za pravosudje od 2. septembra 1910. br. 14.725, kojom se povisuje broj priseżnika za mjestni sud obć. Medak ;

85. naredbu kr. ugarskog ministarstva od 14. septembra 1910. br. 5082 M. E. izdanu u predmetu zak. čl. VII. : 1910. o ponovnom produljenju kreposti zak. čl. XXXI. : 1891. ob uredjenju konzulske sudbenosti.

Stečaji.

Prezaduženik	Stečajna oblast	Stečajni povjerenik	Dan i broj odluke	Stečajni upravitelj	Zamjenik	Rok prijavni do	Ročište
Pavao i Hermina Pinc u Varaždinu	Kr. sudbeni stol u Varaždinu	Nikola Horvat kr. kotarski sudac	4. jula 1910. Br. 7071/gr.	Dr. Rudolf. Herman u Varaždinu	Dr. Zvonimir Devčić u Varaždinu	31. augusta 1910.	14. septembra 1910.
Hrvatska seljačka gospodarska udruga u Novigradu podravskom	Kr. kotarski sud u Koprivnici	Juro Slavečki kr. sudbeni pristav	19. jula 1910. Br. 11.060/gr.	Dr. Eduard Schubert u Koprivnici	Dr. Arnold Pulgram u Koprivnici	10. septembra 1910.	30. septembra 1910.
Zorka Kerečki nepr. trgovkinja u Vojki	Kr. sudbeni stol u Mitrovici	Stjepan Gregurić kr. sudbeni viečnik	8. augusta 1910. Br. 5253/gr.	Dr. Ljubivoj Stojšić odvjetnik u Mitrovici	Dr. Milutin Simonović odvjetnik u Staroj Pazovi	20. septembra 1910.	5. oktobra 1910.

Digitized by Google

Prezaduženik	Stečajna oblast	Stečajni povjerenik	Dan i broj odluke	Stečajni upravitelj	Zamjenik	Rok prijavni do	Ročište
Mirko Csorba krojač u Brodu n/S.	Kr. kotarski sud u Brodu	Vladimir Margetić kr. sudbeni pristav	9. augusta 1910. Br. 14.386/gr.	Dr. Biser odvjetnik u Brodu	Dr. Jos. Abrahamsohn odvjetnik u Brodu	20. septembra 1910.	5. oktobra 1910.
Ivan Lenac nepr. trgovac u Senju	Kr. kotarski sud u Senju	Dr. Ljudevit Zimpermann kr. sudbeni pristav	29. jula 1910. Br. 2762/gr.	Dr.. S Chudoba odvjetnik u Senju	Šime Stiglić trgovac u Senju	29. septembra 1910.	15. oktobra 1910.
Ivan Andrija titničar u Selima Zagorskim	Kr. kotarski sud u Krapini	Konrad Nemec kr. kotarski sudac u Klanjcu	5. augusta 1910. Br. 8935 gr.	Franjo pl. Dominić odjetnik n Klanjcu	Dr. Avelin Stahuljak odvjetnik u Klanjcu	1. oktobra 1910.	15. oktobra 1910.
Malvina Eisenstädter trgovkinja u Koprivnici	Kr. kotarski sud u Koprivnici	Juro Slavečki kr. sudbeni pristav	5 septembra 1910. Br. 13.898 gr.	Dr. Lav. Fischer odvjetnik u Koprivnici	I. N. Šerbak odvjetnik u Koprivnici	10. oktobra 1910.	31. oktobra 1910.
Josip Bartolovich trgovac n Osijeku	Kr. sudbeni sito u Osijeku	Stjepan Milošević kr. sudbeni viećnik	30. septembra 1910. Br. 13.873/gr.	Dr. Saša Isaković odvjetnik u Osijeku	Dr. Josip Horn odvjetnik u Osijeku	15. novembra 1910.	22. novembra 1910.

Digitized by Google

O oporučnoj sposobnosti i zakonskom nasljedovanju iza katoličkih duhovnih osoba.

Predavao na skupštini pravničkoga društva 8. oktobra 1910.

Ivan Z. Galić.

U nas se je već mnogo pisalo i raspravljalo o nuždi preinake općega gradjanskoga zakonika. Neka i ovaj moj prikaz s jedne strane pruži materijal za eventualnu promjenu općega gradjanskoga zakonika, a u drugu ruku neka služi ad informandum, budući da su gornja temata u tančine poznata malo kojemu praktičnomu pravniku. Nije to nikakovo čudo, kad se uvaži, da je oporučna sposobnost i zakonsko nasljedovanje iza kat. duhovnih osoba kod nas skroz raznoliko normirano, te postoje posebni propisi za viši, a opet posebni za niži kler, što više glede zakonskoga nasljedovanja iza nižega klera postoje u pojedinim dijecezama, dapače i u pojedinim područjima jedne te iste dijeceze različiti propisi.

Budući pak da postojeći propisi nisu sustavno i pregledno skupljeni i izdani, a povrh toga nisu gornja pitanja ni u našoj pravnoj literaturi potpuno i pregledno raspravljena, to držim, da moj posao ne će biti uzalud.

* * *

Oporučnu sposobnost katoličkih duhovnih osoba normira opći gradjanski zakonik jedino u § 573. Prema tomu §-u izuzimlju se od opće slobode testiranja jedino redovnici, koji su položili svečane zavjete, iz česa bi slijedilo, da sve ostale duhovne osobe imadu neograničenu oporučnu sposobnost. Medjutim je prigodom uvedenja općega gradjanskoga zakonika za kraljevine Ugarsku, Hrvatsku i Slavoniju, vojvodinu srpsku i tamiški Banat u članku VII. točka 3. b) carskoga patenta od 29. novembra 1852. ograničena takodjer i oporučna sposobnost prelata, jer se u gornjoj točci uvodnoga patenta odredjuje, da je oporučna sposobnost prelata u obziru stečenoga imetka do daljnje naredbe podvrgnuta stegama, utemeljenim u dotadašnjim zakonima i naredbama.

Što se tiče zakonskoga nasljedovanja iza duhovnih osoba, odredjuje § 761. o. g. z., da su iznimke od reda zakonskoga nasljedovanja glede zao-

Digitized by Google

stavština duhovnih osoba sadržane u političkim zakonima, a članak VII. točka 3. c) carskoga patenta od 29. novembra 1852., kojim je opći gradjanski zakonik uveden u kraljevinama Hrvatskoj i Slavoniji, propisuje, da imadu i nadalje do dalnje odredbe ostati netaknuti propisi, koji su kod nas otprije vrijedili, kad je glede zaostavština duhovnih osoba nastupilo zakonsko nasljedovanje. Jedino glede onoga dijela stečene imovine ostavnikove, na koje su po tim propisima bili zvani ostaviteljevi rodjaci, zatim glede dobara, koja su ostavitelju pripala usljed opstojavšega djedinstva, imadu se uporavljivati ustanove općega gradjanskoga zakonika o zakonskom nasljedstvu.

Da se prema tomu uzmogne ustanoviti oporučna sposobnost i zakonsko nasljedno pravo na ostavštine iza duhovnih osoba, nužno je poznavati zakone i naredbe, koji su u tom pogledu postojali prije uvedenja općega gradjanskoga zakonika, pak tada ispitati, nisu li ti propisi moguće kako modificirani nakon uvedenja općega gradjanskoga zakonika.

Za ispravno shvaćanje tih postojećih propisa nužno je medjutim razložiti stanovište crkvenoga prava u pitanju, na koliko su katoličke duhovne osobe pravno sposobne raspolagati sa svojim imektom, te prikazati historijski razvitak oporučne sposobnosti i zakonskoga nasljednoga prava iza duhovnih osoba u nas, jer će se jedino na osnovu ovih podataka moći razumjeti današnje pravno stanje i prosuditi, u koliko se kod eventualne preradbe općega gradjanskoga zakonika mora na nj uzeti obzir, te da li je nužno, da se i u buduće glede oporučne sposobnosti i zakonskoga nasljedovanja iza katoličkih duhovnih osoba stvori kakav iznimni položaj i u čemu bi se ta iznimka imala sastojati.

Stanovište crkvenoga prava.

U prvim počecima kršćanstva sastojala se je crkvena imovina lih iz darova vjernika. Za upravu ove imovine bili su postavljeni posebni djakoni, koji su ju vršili najprije pod nadzorom apostola, a kasnije pod nadgledom biskupa. Kako je crkvi bilo jedino u gradovima, a u svakom je gradu opet bilo sijelo biskupa, to je u prvo vrijeme bila uprava crkvenoga imetka koncentrirana potpuno u rukama biskupa, a tako je bilo još i onda, kada se je taj imetak znatno povećao dijelom usljed raširenja kršćanstva, a stranom usljed obilnih darova careva i velmoža. Sav crkveni imetak sačinjavao je jednu gromadu, a upotrebljavao se je za uzdržavanje biskupa i svećenika, za uzdržavanje bogoštovnih zgrada i podmirivanje ostalih bogoštovnih potreba, te za podupiranje sirotinje, budući se je briga za siromahe smatrala jednom od bitnih dužnosti klera.

Kako se je medjutim crkvena imovina sve više povećavala, postajala je malo po malo njezina jedinstvena uprava sve težom, a konačno fizički nemogućom. Ta je nemogućnost nastala osobito onda, kada su se stale po-

Digitized by Google

dizati crkve po selima i kada su vjernici tim ladanjskim crkvama stali darivati zemljišta. Ove su činjenice bile povodom, da se je uprava crkvene imovine nakon 6. stoljeća počela decentralizirati, te su i pojedine crkve izvan biskupijskih sijela stale dobivati svoju vlastitu imovinu. Ta se je imovina sastojala dijelom iz onih darova, koje su pojedinoj crkvi darovali vjernici prigodom njezinoga osnutka za potrebe njezine religijozne djelatnosti, a dijelom su opet biskupi iz jedinstvene crkvene imovine, koja je stajala pod njihovom upravom, izlučili stanoviti dio imetka, a naročito zemljište, u svrhu, da služi za uzdržavanje onim svećenicima, koji su bili namješteni, da obavljaju crkvene funkcije kod tih ladanjskih crkvi. Iz početka su doduše ti svećenici upravljali ovom imovinom samo u ime i po odredbama biskupa, te im je biskup mogao po volji oduzeti imovinu. Nu već od prve polovice 6. vijeka odredjuju različiti koncili, da se ono, što je dano za neku crkvu, ne smije istoj oduzeti, ili da joj se imade ostaviti bar onoliko, koliko je potrebno za uzdržavanje njezinoga svećenika, — nadalje da novi biskup ne smije oduzeti ono, što je nekom svećeniku dano za njegovo uzdržavanje.

Usljed tih odredaba prestao je odnosni imetak biti vezan na osobu pojedinoga svećenika, te je izuzet iz slobodne dispozicije biskupove i postavljen u realnu vezu s odnosnom crkvom. Kad su pak mnogi koncili stali odredjivati, da se crkvi prigodom njezinoga osnutka imade dati dovoljno imovine za pokriće njezinih potreba, razvio se je malo po malo običaj, da svaka crkva mora imati svoju vlastitu imovinu, a budući su se iz te imovine imale namirivati stranom potrebe same crkve, a stranom potrebe svećenika, koji je kod nje obavljao bogoštovne funkcije, stao se je i imetak kod pojedine crkve dijeliti u c r k v e n i, koji ima služiti za potrebe crkve (fabricae ecclesiae), i u n a d a r b i n s k i, iz kojega se je imao uzdržavati odnosni svećenik.

Prema izjavi Bonifacija VIII. (c. 17. de praeb. et dign. in VI. 3. 4.) stiče svećenik, komu je predan beneficij, „jus in ipso beneficio" i to tako, „ut suum dici valeat", nu kakove je naravi i kakovoga je sadržaja to pravo, o tome postoji i danas spor medju kanonistima. Jedni smatraju to pravo uzufruktom, drugi ga samo usporedjuju s uzufruktom, treći ga sravnjuju s pravom vazala, četvrti ga usporedjuju s odnošajem tutora naprama imetku pupila ili s odnošajem supruga naprama mirazu žene po rimskom pravu, dočim opet neki stoje na stanovištu, da se ovaj pravni odnošaj ne da općenito svrstati ni pod koje od sada navedenih pravnih uredjenja, jer je to pravni odnošaj posebne vrsti, kojega sadržaj i opseg potpuno ovisi o uredjenju crkvenoga zakonodavstva.

Imovinu, odnosno dohodak svećenika zove kanonsko pravo peculium. S obzirom na vrelo, otkale potječe ta imovina, dijelila se je ona u peculia (= bona) p a t r i m o n i a l i a, t. j. onakova dobra, koja je svećenik dobio

Digitized by Google

kao baštinu ili obiteljsko dobro, ili kao dar od rodjaka i prijatelja, nadalje u bona quasi patrimonialia ili industrialia, koja svećenik stiče svojim trudom i naporom (n. pr. podučavanjem, slikanjem i t. d.) ili kao nagradu za neke crkvene funkcije (n. pr. misna stipendija, stole i sl.) i konačno u bona ecclesiastica, koja imadu svoj izvor u uživanju nadarbinske imovine, n. pr. nadarbinskih nekretnina, glavnica, deputata, lukna i t. d.

1. Dok su svećenici mogli **inter vivos** potpuno slobodno raspolagati s bona patrimonialia te quasi patrimonialia i industrialia, mogli su crkveni imetak peculium clericale, bona ecclesiastica) trošiti samo za svome stališu primjereno uzdržavanje, t. j. u okviru kanonski dozvoljene congrua sustentatio. Imetak, koji svećenik uštedi od svoje congrua sustentatio, zove se bona parsimonialia. Taj se je imetak sravnjivao s patrimonijalnim imetkom, te se je smatrao potpunim vlasništvom svećenika.

Višak dohotka iz beneficija preko nužnoga stališu primjerenoga uzdržavanja čini t. zv. bona ecclesiastica superflua, s kojima nadarbenik nije smio nikako raspolagati, jer je to bila imovina crkve, koja se je imala upotrebljavati za podupiranje sirotinje, unapredjenje bogoslužja i slične pobožne cijeli.

Kako su medjutim nadarbenici imali pravo potpuno slobodno raspolagati s bona patrimonialia i quasi patrimonialia, pak budući da je bilo teško razlučiti i ustanoviti vrelo i narav pojedine imovine, stalo se je sve više razvijati običajno pravo, da su svi plodovi potpuna vlasnost beneficijata. Tridentinski koncil (1543—1563) odredjuje doduše (sess. XXV. c. 1. de ref.) „omnino vero eis (scil. biskupima i svećenicima) interdicit, ne ex reditibus ecclesiae consanguineos familiares suos augere studeant, quum et Apostolorum canones prohibeant, ne res ecclesiasticas, quae Dei sunt, consanguineis donent, sed si pauperes sint, iis ut pauperibus distribuant ; eas tamen non distrahant, aut dissipent illorum causa".

Ta medjutim odredba tridentinskoga koncila prema shvaćanju najvećega dijela novijih kanonista propisuje svećenicima jedino kao moralnu dužnost, da dohodak iz beneficijalne imovine, u koliko prelazi potrebu primjerenoga uzdržavanja, upotrebljuju ad pias causas, dočim su oni pro foro civili (externo) ovlašteni bez ograničenja upotrebljavati takodjer i bona ecclesiastica superflua. Ovo je stanovište naravska posljedica činjenice, da se ograničenje slobodne razpoložbe medju živima nije moglo u praksi provesti, budući je nemoguće nadzirati i ustanoviti, što pojedini beneficijat treba, a povrh toga je i teško ustanoviti, da li je neka namijena učinjena ad piam causam, t. j. nije li, makar izgledala posve svjetskom, ipak odmogla kojoj nepoznatoj potrebi, ili podmirila koji tajni dug.

2. Što se tiče raspoložbe beneficijata s njihovom imovinom **mortis causa,** nema u prvo doba u kanonima u tom pravcu nikakovih propisa. Tek koncem

Digitized by Google

4. stoljeća stvoriše razni koncili zaključke, kojima ograničaše biskupe u oporučnoj slobodi, a posve u smislu zaključaka tih koncila odredi Justinijan god. 528., da biskupi smiju u oporuci raspolagati samo glede onoga, što su posjedovali prije. nego su postali biskupi, ili što su nakon toga dobili na dar od roditelja. braće i ujaka. Godine 541. protegnuo je on tu dozvolu i na darove rodbine do 4. koljena.

Nakon Justinijana znatno su se razilazila mnijenja. Dok su Pelagij I. (555.—560.) i Grgur Veliki (590.—604.) htjeli, da imetak, koji je biskup stekao nakon posvete, pripane crkvi, bio je najveći dio koncila liberalniji, te je dozvoljavao biskupima, da slobodno prave oporuku glede onoga, što su stekli nakon posvete ex titulo laicali, t. j. bez obzira na svoju crkvenu službu. To je pravo prešlo i u dekretalno pravo, te je postalo temeljem općega kanonskoga prava.

Glede nižega svećenstva nije bilo u prvo doba nikakovih odredaba, koje bi ograničivale njihovu oporučnu slobodu, jer je uprava crkvenog imetka u to doba bila u rukama biskupa, koji su pojedinim svećenicima doznačivali opskrbu prema potrebi tako, te niže svećenstvo i nije moglo imati crkvene imovine, koja bi preticala njegovo stališu primjereno uzdržavanje. Tek kad biskupi nisu više uzdržavali podložno svećenstvo te kad se je razvio pojam nadarbinskoga imetka, izjednačeno je i niže svećenstvo s višim, te su i na niže svećenstvo izričito protegnuti gornji propisi glede testiranja. Nakon lateranskoga koncila (1179.) ne pravi kanonsko pravo u tom pravcu u opće nikakove razlike izmedju biskupa i nižih svećenika.

Prema gore istaknutom principu općega kanonskoga prava nisu mogli svećenici oporučno raspolagati s crkvenim dobrima, t. j. dobrima, što no ih stekoše po svojoj crkvenoj službi. Ovu strogost zakona znatno je ublažio Aleksander III. dozvoliv svećenicima, da mogu u bolesti davati milostinju takodjer i od bona per ecclesiam acquisita te priznavši običajno pravo, po kome svećenik može od te imovine ostaviti nešto (aliqua) oporučno siromasima, crkvi (religiosis locis) i onima, koji su ih u bolesti dvorili bez obzira na to, da li su im rod. Jedan od glavnih povoda, da se je razvilo ovakovo običajno pravo, bilo je nastojanje crkve, da se opre t. zv. jus spolii ili exuviarum, po kome su pokretnu ostavinu biskupa, koji su umrli bez oporuke, razgrabili u prvo doba puk i kler, a u kasnije vrijeme na istoku metropolite, a na zapadu svjetski knezovi, dočim su si po njihovom uzoru i zemaljska gospoda i patroni stali prisvajati pravo na pokretnu ostavštinu biskupa i ostalih svećenika, biskupi opet na ostavine kanonika i ostaloga nižega svećenstva, a pape na ostavinu onih nadarbenika, kojima su oni podijelili beneficij.

Da doskoče tomu jus spolii, stale su brojne sinode u 11. i 12. vijeku protiv njega prosvjedovati te stvarati zaključke, da klerici imadu pravo

Digitized by Google

testirati i glede imovine, koju stekoše u službi uz uvjet, da ostave jedan dio crkvi i da predlože oporuku na potvrdu biskupu, kojemu se je u tu svrhu redovito plaćalo stanovito podavanje (ferdo ili ferto).

Od konca 15. i početka 16. vijeka ne pravi se više nikakova razlika izmedju pojedinih predmeta ostavštine, niti se luče bona ex titulo laicali od bona ecclesiastica, već se čitava ostavština uzimlje kao jedinstvena masa, a pretežni dio kanonista nakon toga vremena tvrdi, da svećenici mogu s čitavom svojom imovinom raspolagati i inter vivos i mortis causa. Donekle je ograničen taj običaj odredbom pape Pia V. (1571.), koji je svećenicima zabranio, da oporučno ostavljaju štogod svojoj nezakonitoj djeci, pa bilo to i od patrimon. imovine.

Kako je jur kod razlaganja raspoložbe inter vivos istaknuto, označio je doduše tridentinski koncil gornji običaj kao zloporabu, pa je usljed toga po općem kanonskom pravu još i danas zabranjeno svećenicima, da s bona ecclesiastica ikako disponiraju mortis causa, nu najveći broj najvidjenijih modernih kanonista tvrdi, da je usljed protivnoga razvoja običajnoga prava ovo ograničenje samo praeceptum charitatis, samo moralna obveza. Ovi kanoniste tvrde, pozivljuć se na auktoritet bl. Tome Aquinskoga „episcopos et clericos habere verum dominium in fructibus, quos ex suis beneficiis acquirunt" i da radi toga „e natura rerum ipsarum episcopus vel clericus potest disponere de reditibus sui beneficii, vel portionis sibi assignatae eodem modo, quo de bonis patrimonialibus, in quibus potest quidem in abusu pecare, sed non tenetur ad restitutionem".

S obzirom na to mora se i za opće kanonsko pravo kazati, da oporuke svećenika, u kojima ovi disponiraju s bona ecclesiastica, pro foro civili (externo) valjaju, te su svećenici samo u savjesti vezani, da tu imovinu — naravski jedino u koliko prelazi kanonski dozvoljenu congrua sustentatio —, oporučno ostave ad pias causas.

3. Nesposobnost svećenika praviti oporuku imala je svrhu crkvi uzdržat čitavu imovinu, stečenu ex peculio clericali. Prema tomu nije mogao te vrsti imovinu baštiniti nitko drugi osim crkve, a ako je svećenik bio član kojega kolegija (kaptola, samostana), taj kolegij. Baštinjena imovina imala se je pak upotrebiti u pobožne svrhe. Ako je svećenik stajao na čelu više crkvi, imale su one sve pravo nasljedovati i to prema razmjerju dohodaka, koje je preminuli imao od pojedinih crkvi.

Što se tiče patrimonijalnoga imetka, to su gornja načela u prvim stoljećima kršćanstva vrijedila i za nj. Tako c. 4. koncila u Toledu od 655. daje crkvi neograničeno nasljedstvo na imovinu kod nje namještenoga klerika, koji umre bez oporuke. Tek od 9. stoljeća stalo se je ovo pravo ograničivati jedino na slučaj, kada preminuli svećenik ne ostavi rodbine. Općenito je medjutim počelo ovakovo tumačenje vrijedit tek od

Digitized by Google

konca 15. stoljeća, kad su mnogi kanoniste prestali praviti razliku izmedju imovine, stečene ratione personae i one intuitu ecclesiae, te su pokušali izjednačiti nasljedno pravo svećenika s istim pravom glede lajika. Protiv toga nastojanja digla se je medjutim rano reakcija, koja je uznastojala crkvi, odnosno crkvenim svrhama osigurati neki dio ostavine (praški diecezanski statut 1565., synoda u Barmenu od 1610., synoda u Mynsteru 1655., synoda u Culmu 1745.).

Prema današnjem stanju kanonskoga prava naslijedjuju iza svećenika nadarbenika bona patrimonialia, quasi patrimonialia i parsimonalia rodjaci, budući da je svećenik pravi vlasnik tih dobara ; a ako nema rodjaka, zvanih na nasljedstvo, pripadaju ta dobra crkvi, gdje je on služio ili imao nadarbinu. Bona ecclesiastica pripadaju crkvi odnosno kolegiju, kod kojega je služio pokojnik, te se imadu upotrebiti za dobre svrhe. Umre li bez oporuke svećenik, koji nije imao nikakove nadarbine, tada ga u slučaju, ako ne ima rodjaka, naslijedjuje biskupski fiskus, koji ali naravski imade to nasljedstvo upotrebiti u pobožne svrhe.

Nu unatoč ovoga stanovišta crkvenoga prava razvilo se je protivno običajno pravo, koje je napustilo razlikovanje izmedju bona intuitu personae i ecclesiae acquisita, jer je u najvećem dijelu slučajeva bilo teško, dapače i nemoguće ustanoviti vrelo, otkale potiče ostavinska imovina. Prema tomu običajnomu pravu smatraju se zakonskim nasljednicima u pravilu isključivo rodjaci. U Austriji i Ugarskoj te kod nas dovelo je običajno pravo do t. zv. trodiobe, prema kojoj se bezoporučna ostavština dijeli na tri dijela, od kojih jedan pripada crkvi, drugi siromasima, a tek treći rodjacima. Ovakovo je običajno pravo posljedak iskustva, da imovina nadarbenika potiče posve ili najvećim dijelom e peculio clericali, te pretpostave, da svećenici u pomanjkanju izričite inake odredbe žele, da se s njihovom imovinom postupa prema crkvenim propisima, te da se imovina, stečena intuitu ecclesiae, vrati crkvi odnosno siromasima.

Propisi svjetovnoga prava.

Prije nego započmem s prikazivanjem historičkoga razvoja postavljenih pravnih pitanja, moram podsjetiti na to, da je i u Hrvatskoj sve do vremena apsolutizma bilo na snazi isto privatno pravo, kao i u Ugarskoj. Za to i zove Verböcz svoje djelo (g. 1514.) opus tripartitum Juris consuetudinarii inclyti regni Hungariae partiumque adnexarum. Na razvoj ovoga prava bilo je pak od odlučnoga utjecaja kanonsko pravo, koje je u Ugarskoj i Hrvatskoj dapače vrijedilo kao domaće pravo. Po tom su bo pravu sudili svi crkveni sudovi sa znanjem kralja i kraljevskih redova. Nu bilo je ono i izričito uzakonjeno. Tako odredjuje članak 9. : 1458. : judiciis ecclesiasticis competere acultatem judicandi de paraphernis, de dote, quartalitiis, decimis, Testa-

Digitized by Google

mentis, matrimoniis, perjuriis ... prout in Canonibus expressum est. Članak pak 22.: 1553. (dakle nakon zaključka corpus juris) odredjuje: ut judicia spiritualia continue secundum Canones, quibus ab antiquo Ecclesia usa est, continuentur in omnibus causis forum Ecclesiasticum concernentibus. Jednako propisuje članak 27.: 1563.: judicia ecclesiastica in suis de jure statutis terminis secundum jura canonica semper judicentur.

Kanonsko pravo vrijedilo je medjutim samo u toliko, u koliko mu nije protuslovilo postojeće domaće pravo. Tako su se u Ugarskoj i u nas causae testamentariae, na koliko su spadale pred forum biskupa, raspravljale po postojećem svjetovnom, a ne po crkvenom pravu (Cherier: Enchiridion juris ecclesiastici § 61.).

S obzirom na sada rečeno jest historijski razvoj našega pitanja u Hrvatskoj isti kao i u Ugarskoj, pa ću ga stoga zajednički prikazivati, osvrćuć se naravski naročito na područje naših biskupija.

U tom pak pogledu moram istaći, da su biskupije na području kraljevina Hrvatske i Slavonije sve do godine 1852. potpadale dijelom pod kaločku, a dijelom pod ostrogonsku nadbiskupiju, te da je tek papa Pio IX. bulom ubi primum tertio idus dec. 1852. podigao zagrebačku biskupiju na nadbiskupiju i ustrojio posebnu, skroz nezavisnu hrvatsko-slavonsku crkvenu pokrajinu, sastojeći iz biskupija zagrebačke, djakovačke, senjsko-modruške i križevačke.

A. Pravno stanje do Kolonićeve konvencije.

U Ugarskoj i Hrvatskoj dijelilo se je svećenstvo u više i niže. U više (prelate) ubrajahu se nadbiskupi, biskupi, opati i prepošti, a u niže kanonici, župnici, upravitelji, kapelani i t. d.

Čitavo svećenstvo bilo je izjednačeno plemićima, te je imalo ista prava, kao i plemići. (Tripartit I. 2. § 1). Medju prava plemića spadalo je takodjer pravo, da mogu sa svim svojim stvarima, dobrima i posjedovnim pravima, koja su stekli svojim radom i trudom, slobodno raspolagati (ibidem I. 5. § 1.). Naslijedjena dobra pripadala su sve do članka 15.: 1848. uvijek rodbini, te je glede njih bila isključena svaka raspoložba.

Ako je plemić umro bez nasljednika, smatrao se je njegovim zakonskim nasljednikom kralj, nu glede višega i nižega svećenstva uz izričiti dodatak, da ne smije crkveni posjed razgrabiti ili sekvestrirati, već da ga imade zajedno s crkvom podijeliti drugomu na upravljanje (ibid. tit. 10. § 3.).

Medjutim se je pravo slobodne oporučne raspoložbe stalo svećenstvu već rano osporavati, a povrh toga je bilo oteščano, a često i onemogućeno usljed prava spolii, koje su počevši od 13. stoljeća stali vršiti kraljevi nad imovinom prelata, a kraljevski činovnici i crkveni patroni, pak i biskupi nad imovinom nižega klera.

Digitized by Google

Da je tome bilo tako, dokazom je činjenica, što je Ladislav Kumanac godine 1274. izdao šipuškim župnicima povlasticu, kojom zabranjuje spolijaciju njihovih ostavina te odredjuje, ut quilibet plebanorum testandi seu legandi liberam habet facultatem. Zabrana spolijacije nije medjutim očito mnogo koristila, jer se velika magjarska narodna sinoda u Budimu godine 1279. spolijantima grozi s crkvenim cenzurama.

Kralj Andrija III. odrekao se je takodjer godine 1298. prava na ostavine biskupa. Sabor pak od 1298. zaključio je u točki 28., da prelati mogu slobodno praviti oporuku, a u točki 27., da imetak preminulih biskupa, koji umru bez oporuke, ne smije prisvojiti ni kralj, ni drugi tko, već da se imade upotrebiti u crkvene svrhe.

Nu unatoč tome ostalo je u praksi i sada sve pri starom, te je naročito Karlo I. Robert vršio jus spolii nesmiljenom strogošću tako, te se je nekoliko puta desilo, da se lešine prelata po više dana nisu mogle pokopati, jer su spolijanti razgrabili čitavu ostavinu, pa nije ostalo ni sredstvi za ukop.

Godine 1557. zaključio je sabor u članku 10. § 5., da se župnicima i ostalim duhovnicima imadu zadržati sva njihova prava, medju ostalim da patroni ne smiju osvajati i otimati njihovu imovinu bez obzira na to, da li umiru s oporukom ili bez nje, ali niti prelati da ne smiju za se svojatati taj imetak, ako još živu braća i sestre preminulih.

Ovaj dakle saborski zaključak priznaje nižemu svećenstvu pravo činiti oporuku, te odredjuje, da intestatna njegova ostavština spada rodbini, a tek ako nje ne ima, biskupu naravski za crkvene svrhe. Jednako priznaju nižemu svećenstvu potpunu oporučnu slobodu i §§ 4.—6. zak. članka 102.: 1647.

Što se tiče prelata, molio je sabor od god. 1598. u članku 40. kralja, da dozvoli prelatima, da mogu slobodno raspolagati sa svojim pokretnim stečenim imetkom. Medjutim unatoč te molbe vršio je kraljev fisk i nadalje svoj jus spolii. Provincijalna bo sinoda, držana u Trnavi godine 1611. tuži se na spoliiranje kr. komore, te moli kralja, da tome učini kraj. Podjedno je ta sinoda zaključila, da biskupi imadu crkvi ostaviti predmete, odredjene za službu božju, zatim odjela i knjige, dočim s ostalom imovinom da mogu slobodno raspolagati.

Na opetovane molbe klera odrekao se je Ferdinand II. na šoprunskom saboru godine 1625. prava spolii na ostavine prelata, a u svojoj diplomi od 11. prosinca 1625. uredio je pravo oporučne raspoložbe i zakonsko nasljedno pravo iza prelata. Prema ovoj diplomi imali su se iz pokretne ostavine prelata najprije platiti pogrebni troškovi i eventualni dugovi, ako nisu učinjeni na uštrb sjemeništa, zatim su se imale razdijeliti milostinje za spas pokojnikove duše, knjige predati kaptolskoj knjižnici, biskupska odjela i

Digitized by Google

crkveni nakit crkvi, a kućni namještaj i nared nasljedniku. Ostatak pokretne ostavinske imovine imao je u jednoj polovici pripadati zakladi za ustrojenje dijecezanskoga sjemeništa, a ako ono već postoji, za poboljšanje stanja župnika. S drugom polovicom pokretne imovine mogli su prelati slobodno oporučno raspolagati prema sv. crkvenim zakonima. Medjutim se diploma nada, da prelati u svojoj oporuci ne će zaboraviti pograničnih tvrdjava, koje su zajednički bedem domovine i čitavoga kršćanstva. (Et de alia hujusmodi mobilium parte libere liceat praelatis juxta sacrorum canonum praescripta testari et disponere. Speramus tamen eos confiniorum, quae communis patriae adeoque totius Christianae fidei propugnaculum sunt, ut piissimae causae in testamento memores futuros).

U dekretu se spominju samo pokretnine, a ne i nekretnine, jer su ove redovito bile avitičke, pa su za to po zakonu pripadale rodbini. Ako su pak bile stečene, mogao je prelat s njima slobodno raspolagati, budući da se je jus spolii protezao samo na pokretnine.

Nacijonalna sinoda u Trnavi godine 1630. prihvatila je ovu kraljevu odredbu u korist sjemeništa, a povrh toga je potvrdila nižemu svećenstvu „ex consuetudine et usu antiquo" pripadajuće mu pravo činiti oporuku, odredivši jedino, da se oporuke imadu predlagati ordinariju na potvrdu. Ordinarius je medjutim mogao uskratiti potvrdu samo, ako su bile protivne crkvenim zakonima, t. j. ako u njima nisu bili ostavljeni zapisi za crkvene svrhe tamo, gdje je to bilo statutima odnosne dijeceze odredjeno. Glede intestatne ostavine nižega svećenstva (izuzev naravski avitičku) odredila je ova sinoda, da se iz nje imadu najprije platiti dugovi, služinčad, ogrebni trošak, zatim lučiti razmjerni dio za najsiromašniju rodbinu, dočim ostatak imade ordinarij (koji je i provodio ostavinsku raspravu iza nižega svećenstva), u sporazumu s kaptolom upotrebiti za pobožne svrhe, a naročito za uzdržavanje sjemeništa.

Za zagrebačku biskupiju odredila je dijecezanska sinoda zagrebačka od godine 1634., da se imade osnovati nemoćnička zaklada za islužene i nemoćne svećenike, te da je svećenstvo dužno za svoga života davati stalne doprinose za tu zakladu. Ova sinoda podjedno opominje niže svećenstvo, da se u svojim oporukama sjeti ove zaklade ter odredjuje, da se ona trećina intestatne ostavštine, koja prema kanonskim propisima (juxta canonicas sanctiones ex trifaria partitione) pripada siromasima, imade upotrebiti za nemoćišnu zakladu.

Zagrebačka pak sinoda od godine 1690. odredjuje, da oporuke onih svećenika, koji se ne sjetiše u oporuci sjemeništa i nemoćničke zaklade, ne će vrijediti, već da se njihova ostavština imade podijeliti u smislu svetih kanona u tri dijela, od kojih pripada jedan crkvi, drugi rodbini, a treći, koji bi inače pripadao siromasima, da se imade izlučiti za sjemenište i deficijentsku zakladu.

Digitized by Google

Medjutim ni Ferdinandova diploma nije stišala raspre glede ostavina prelata, jer već sinoda u Trnavi godine 1633. zabranjuje, da si tko šta prisvoji iz ostavinske imovine prelata, te ponovno naglašuje dužnost svećenstva, da knjige i sveto posudje ostane crkvi. Trnavska pak narodna sinoda od god. 1648. tuži se na prelate, da unatoč Ferdinandove diplome i sinodalnoga zaključka od god. 1630. oporučno raspolažu i s većim dijelom svoje ostavinske imovine, nego bi to smjeli po Ferdinandovoj diplomi, a povrh toga ih opominje, da ne zaborave ostaviti neki zapis za krajinu. Osim toga stala je ugarska dvorska komora zastupati stanovište, da riječi „speramus tamen" u Ferdinandovoj diplomi ne znače samo opomenu, već da propisuju prelatima dužnost, da se oporučno sjete krajine.

Da se ovo stanovište uzmogne i u praksi provesti, odredio je Leopold I. dekretom od 29. decembra 1675., da popisu ostavštine prelata imadu uz kaptolske pribivati i komorski izaslanici. Dodje li do spora, neka ga nastoje riješiti požunska komora i ostrogonski nadbiskup, odnosno ako ovi ne uspiju, dvorska komora i kancelarija, a po potrebi i kralj sam.

Radi nezadovoljstva prelata dozvolio je Leopold I. dekretom od 30. jula 1677., da popis ostavštine prelata obavlja i u buduće kaptol sam, ali se jedan njegov član izašilje kao homo regius. Oporuka se je uvijek imala poslati ostrogonskom nadbiskupu, koji je morao postupati u sporazumu s komorom.

B. Pravno stanje od Kolonićeve konvencije do uvedenja općega gradjanskoga zakonika.

Da se dokrajče dugotrajne raspre glede prava prelata, sklopio je ostrogonski primas Leopold Kolonić u ime ugarskoga klera s dvorskom komorom 5. decembra 1702. nagodu, poznatu pod imenom Kolonićeva konvencija.

Kolonićevom konvencijom uglavljen je koli postupak iza smrti prelata, toli samo materijalno oporučno i bezoporučno nasljedno pravo. Kako se u konvenciji prepliće formalno s materijalnim pravom, te kako je Kolonićeva konvencija još i danas važno vrelo našega postojećega prava, spomenut ću u bitnosti čitav njezin sadržaj.

Nakon smrti prelata imadu odmah 2 člana kaptola i jedan komorski činovnik obaviti z a p e č a ć e n j e čitave (i alodijalne) pokretne imovine prelatove izuzev pokućstvo i ini nared (utensilia communa), glede kojega imade prelat čuvati autentični našastar. Ne imade li u mjestu, gdje je biskup umro, komorskoga činovnika, imadu zapečaćenje obaviti sami izaslanici kaptola, te o biskupovoj smrti po skoroteči ubavjestiti komorskoga činovnika. Jednako imade postupati i komorski činovnik u slučaju, ako se u mjestu biskupove smrti ne nalazi kaptol.

Gornji funkcijonari imadu zajedno sastaviti i n a š a s t a r. Iz inventara se isključuju od zapečaćenih pokretnina one, koje su avitičke naravi,

Digitized by Google

jer te naslijedjuju rodjaci, zatim one, koje su zakladne naravi, jer te ostaju skopčane s nadarbinom. Sve ostale pokretnine imadu se uvrstiti u našastar uz procijenu.

Ovrhu oporuke, odnosno ako ne ima oporuke, razdiobu ostavine imadu što prije obaviti izaslanici ordinarija i fiska i to na slijedeći način. Iz ostavinske se imovine imadu najprije podmiriti pogrebni troškovi, plaća služinčadi i tražbine vjerovnika. Glede dugova valja paziti, nisu li ti dugovi učinjeni na štetu crkve i sjemeništa, jer se u tom slučaju smatraju neopstojnima, te se ne imadu platiti. Knjige i rukopisi spadaju kaptolu odnosno nadarbini, koju je pokojnik posjedovao, za povećanje knjižnice ; svećenička odjela, svete posude i oltarski uresi (kao stvari bogu posvećene) crkvi, a domaći namještaj i nared (utensilia domestica), t. j. stolovi, kuhinja, pivnica, smočnica, stolice, kreveti i sagovi imadu se ostaviti nasljedniku. U tu je svrhu nužno, da se načini popis svih prava, posjeda i nadarbinskih plodova, koji prelaze na nasljednike.

Preostala se imovina dijeli u tri jednaka dijela. Jedan pripada svakako u korist crkve, t. j. za podizanje i povećavanje sjemeništa, za poboljšanje crkvi ili popravak župa (in emolumentum ecclesiae, id est in usum seminarii, aut ecclesiarum meliorationem ac parochiarum restaurationem), a drugi pripada u svakom slučaju fisku kraljevine Ugarske za očuvanje i uzdržavanje posada i tvrdjava u granici (praesidiis et fortalitiis vel conservandis, vel instaurandis). S trećim je dijelom mogao prelat slobodno po svojoj volji oporučno raspolagati, te ga ostaviti za spas duše, za pobožne zapise, za rodbinu ili za druge svrhe. Ako prelat nije ostavio oporuke, nasljedjuju taj treći dio rodjaci i to oni, koji na to imadu pravo po domaćim zakonima, a ako ovih ne ima, pripada taj dio u polovici fisku, a u drugoj polovici crkvi.

Po Kolonićevoj konvenciji mogli su prema tomu prelati oporučno raspolagati samo s jednom trećinom svoje ostavštine, dočim je jedna trećina u svakom slučaju imala pripasti za crkvene svrhe, a jedna trećina kr. fisku. Ako je prelat raspoložio s više od jedne trećine svoje imovine, nije za to bila oporuka u cijelosti nevaljana, već samo glede onoga dijela, koji je prešao jednu trećinu ostavštine. S viškom preko dozvoljene jedne trećine postupalo se je prema propisima Kolonićeve konvencije, t. j. on je pripao u polovici crkvi, a u polovici kr. fisku.

Medjutim prelati ne bijahu zadovoljni ni s ovom nagodom, te je na saboru u Požunu godine 1715. izabrano povjerenstvo, da ponovno i konačno uredi ovo pitanje. Dok se pak to ne zbude, odredjeno je u članku 16. : 1715., da imade ostati u krijeposti Kolonićeva konvencija, a želi li koji prelat oporučno raspolagati s čitavom imovinom, imade on za to tražiti kraljevu privolu.

Ova se je privola davala uz platež stanovite svote u kraljevsku blagajnu. Previšnjom odlukom od 12. aprila 1793. ustanovljena je ta svota na jednu

Digitized by Google

trećinu godišnjega dohotka nadarbine. Intimatima kr. ug. dvorske komore odnosno kr. ug. namj. vijeća od 27. jula 1810. broj 7852 i od 6. oktobra 1812. broj 4030/24.269 odredjeno je medjutim, da se njezina visina imade odredjivati samostalno od slučaja do slučaja, a norma previšnje odluke od 12. aprila 1793. imade služiti samo kao pravac oblasti, koja odmjeruje pristojbu.

Povjerenstvo, izabrano na saboru godine 1715., nije medjutim nikada dovršilo svoju zadaću, te je pravno stanje, nastalo zakonskim člankom 16.: 1715. glede prelata u glavnom potrajalo sve do konkordata. Jedino je Marija Terezija odredbom od 23. juna 1773. broj 3146 dozvolila iznimno svim prelatima, da mogu, dok ona živi, slobodno u cijelosti raspolagati sa svojom ostavinskom imovinom uz uvjet, da nadarbini ostave netaknuti fundus instructus prema popisu, koji se je morao u svakoj biskupiji točno voditi.

Povrh toga je prema shvaćanju Cheriera u jur citiranoj njegovoj knjizi § 193. i Porubszkoga u Jus ecclesiasticum catholicorum § 255. previšnjim rješenjem od 13. februara 1776. odredjeno, da se dio intestatne ostavštine, što no po Kolonićevoj konvenciji u pomanjkanju rodbine pripada u jednoj polovici crkvi, a u jednoj polovici fisku, imade u cijelosti izručiti kr. fisku.

Putz u „System des ungarischen Privatrechtes" i Füger u „Das alte nnd neue Privatrecht in Ungarn, Kroatien, Slavonien etc." krivo navode, da se je rodbinska trećina u pomanjkanju roda imala temeljem previšnja rezolucije od 13. februara 1776. dijeliti medju crkvu i kr. fiskus. Medjutim i shvaćanje Cheriera i Porubszkoga ne čini mi se ispravnim, jer ova previšnje rezolucija govori jedino o nižem svećenstvu.

Prema intimatima od 27. jula 1810. broj 7852 i od 6. oktobra 1812. broj 4030/24.269 proteže se Kolonićeva konvencija samo na one prelate, t. j. nadbiskupe, biskupe, opate i prepošte, koji posjeduju actuale beneficium, dakle faktično, a ne samo titularno posjeduju nadarbinu i to usljed kraljevske — a ne možda privatne — podjelbe. Jedino glede opata i prepošta, koji su ujedno kanonici ili župnici, odredjuju ovi intimati, da se njihove bezoporučne ostavine imadu raspravljati prema propisima, što postoje za niže svećenstvo, ako su umrli u prvoj godini posjeda odnosne nadarbine, dobivene kraljevskom podjelbom. Iznimku čini onaj dio ostavine, koji je u beneficijumu opatije ili prepoštije pronadjen povrh fundusa instructusa, — uračunav ovamo i viseći prirod, — jer se taj dio imade prosudjivati prema Kolonićevoj konvenciji kao i čitava ostavština, koja se pronadje nakon prve godine posjedovanja.

Prema intimatu od 27. jula 1810. broj 7852. imade biskup dio crkve, ako je stolna crkva dobro dotirana, upotrebiti u smislu Kolonićeve konvencije i za siromašnije crkve i župe te za sjemenište iste biskupije, — a prema

Digitized by Google

intimatu od 6. oktobra 1812. broj 4030/24.269 ne imade se trećina crkve u opće upotrebiti za katedralnu crkvu, već za crkve, koje nemaju patrona, ili su radi patronova siromaštva slabo dotirane (quae seu Patrono destitutae, seu etiam Patrono provisae, ob hujus insufficientiam exiliter dotatae sunt).

Propis Kolonićeve konvencije glede „utensilia domestica", što no se imadu besplatno ostaviti nasljedniku, ponavlja i intimat kr. ugar. namjes, ničkoga vijeća od 27. rujna 1788. broj 36.675 navodeći, da po Kolonićevoj konvenciji spada na fundus instructus sve pokućstvo, zatim nared, spadajući na smočnicu, kuhinju, pivnicu, staju i vrt bez opredjeljenja broja i vrsti izuzev jedino dragocijene predmete, n. pr. ure, zrcala, lustere, slike i t. d., — ali samo u slučaju, ako prelat nije dobio kraljeve dozvole za pravljenje oporuke, jer u tom slučaju može on oporučno raspolagati sa svim, što imade preko propisanoga fundusa instructusa.

Jednako navodi naputak kr. ugarske dvorske kancelarije u Budimu od 14. januara 1799., izdan glede postupka komorskoga činovnika nakon smrti nadarbenika, u točkama 7. i 8., da pokretnosti i nared (mobilia et requisita) rezidencije, kuhinje, smočnice, pivnice i vrta pripadaju u smislu Kolonićeve konvencije badava nasljedniku. Izuzimlju se jedino vrijedniji predmeti (instructio nobilior), kao zrcala, lusteri, redje slike, srebrnina, porcelanske sprave i slično, te ovi sačinjavaju ostavinsku imovinu. Prema točki 15. istoga naputka ostaje knjižnica i crkveno odjelo uvijek crkvi.

N i ž i k l e r mogao je i u ovoj perijodi u smislu § 5. članka 10.: 1557. i §§ 4.— 6. članka 102.: 1647. slobodno praviti oporuku, te je ta njegova povlastica izričito potvrdjena previšnjom naredbom od 27. maja 1774. br. 2474., koja je intimirana otpisom kr. namjesničkoga vijeća od 8. augusta 1774. broj 3524 (quemadmodum hucadusque ita in posterum quoque medio testamenti eidem de rebus suis disponendi libertas illimitata maneat) i intimatom kr. namjesničkoga vijeća od 6. oktobra 1812. broj 4030/24.269. (Quod secundae Classis Ecclesiasticos, nempe Canonicos, Parochos et Capellanos, ... Sua Majestas ... resolvere dignata est, ut hi veluti praesidio Articulorum 10.: 1557. et 102.: 1647. liberam testandi facultatem habentes, penes hanc porro etiam relinquantur).

U smislu zaključka nacijonalne sinode u Trnavi od god. 1630. morao je jedino niži kler predlagati svoje oporuke na potvrdu biskupima, koji su takodjer i vodili ostavinske rasprave iza nižega svećenstva. Samo u vojnoj krajini spadale su ostavine svećenika pod vojničku jurisdikciju, i to do godine 1813. pod nadležnost postojećih krajiških pukovnijskih sudova, a poslije toga pred posebna judicia delegata militaria.

Intestatno nasljedno pravo iza nižega klera uredjeno je koncem 18. i početkom 19. stoljeća. Kad je naime godine 1759. uvedena nasljedna pristojba, stali su se tužiti porezni uredi, da biskupi uzimlju od ostavina sve-

Digitized by Google

ćenika prevelike posmrtne pristojbe i konzistorijalne takse, te da time oštećuju erar. Usljed toga odredjeni su previšnjim rješenjem od 20. januara 1771. izvidi, da se ustanovi, kakovo zakonsko nasljedno pravo postoji iza svećenika u različitim dijecezama. Ti su izvidi podneseni izvješćem od 4. jula 1772. na previšnje mjesto, pak budući da je ustanovljena ogromna razrožnost toga prava u različitim dijecezama, uredjeno je ono jedinstveno najprije u Austriji, Štajerskoj, Tirolu, Koruškoj, Kranjskoj i Gorici dvorskim dekretom od 18. jula 1772. (Ther. Ges. Slg 6 sv.,j str. 505).

Po tome dekretu imala se je bezoporučna ostavština svećenika dijeliti u tri jednaka dijela, od kojih je jedan imao pripasti crkvi, kod koje je pokojnik u zadnje vrijeme služio, drugi siromasima iste crkve, a treći najbližoj rodbini, odnosno u pomanjkanju ove fisku.

Previšnjim reskriptom od 18. aprila 1773. oduzeto je biskupima u Ugarskoj te Hrvatskoj i Slavoniji pravo, da kod provedbe ostavinskih rasprava iza nižega svećenstva po svojoj volji dijele ostavine bez oporuke preminulih svećenika, te je odredjeno, da se ovakove ostavštine imadu dijeliti prema odredbama dvorskoga dekreta od 18. jula 1772. na tri dijela: jedna trećina crkvi, jedna trećina siromasima, a jedna trećina rodbini. Dotadašnji propis glede predlaganja oporuke biskupu na potvrdu te dužnost raznih podavanja, odredjenih dijecezanskim statutima, ostadoše i nadalje na snazi. (Singer: Historische Studien über die Erbfolge nach katholischen Weltgeistlichen in Oesterreich-Ungarn).

Gornje ustanove o diobi bezoporučne ostavštine nižega svećenstva ponovljene su u kraljevskom dekretu od 27. januara 1774. broj 2474., te na njegovu osnovu izdanoj naredbi kr. namjesničkoga vijeća od 8. augusta 1774. broj 3524., u kojoj je podjedno odredjeno, da se trećina siromaha imade izručiti rodbini, ako je rodbina siromašna, a trećina rodbine u pomanjkanju ove kr. fisku. (Ê contra in casibus intestati substantia ab intestato defuncti in tres partes dividatur, quarum una ecclesiae, altera pauperibus, tertia autem propinquis consanguineis, et si hi pauperes, secunda quoque iisdem tertialitas cedat. Deficientibus autem consanguineis ab intestato succedere solitis, tertiam partem remansae substantiae secundum dispositionem legis articuli quippe 26. Anni 1715. fisco Regio addicendam). Ova trodioba vrijedi takodjer i za islužene i nemoćne župnike, te za kapelane (intimat kr. namjesništva od 6. oktobra 1812. broj 4030/24.269.

Bezoporučne ostavine duhovnih osoba, koje stoje u znanstvenom odnošaju, kao n. pr. crkveni profesori, imale su se dijeliti prema intimatu od 13. septembra 1779. u jednoj trećini rodbini, a u dvije trećine zakladi, iz koje su dobivali svoju opskrbu. Od ovih dviju trećina imala se je jedna upotrebiti za mirovinsku zakladu (institutio litterario Pensionum), a druga za siromašne učenike. (Ecclesiasticis saecularibus in munere litterario constitutis, aut

Digitized by Google

pensione donatis, aeque facultas testandi competiti in casu vero intestati decessus facultates eorum una parte adprehendit fundus, ex quo stipendium trahebant, ceditque in pensionem emeritorum Professorum, horum conjugum et orphanorum, seucnda distribuitur inter pauperes studiosos, tertiam cognati trahunt).

Za intestatne ostavštine vojničkih svećenika vrijedi prema dekretu dvorskoga ratnoga vijeća od 20. februata 1779. broj F. 132 opći nasljedni red. U pomanjkanju rodbine pripada njihova ostavina zakladi invalida.

Za bezoporučne ostavine onih duhovnih osoba, koje nisu nikada uživale crkveni, ni ini beneficij, već su uvijek živjele od svoga imetka (n. pr. kao učitelji ili odgojitelji kod privatnika i t. d.) vrijedilo je zakonsko nasljedovanje, koje je postojalo za plemiće i slobodnjake, t. j. njihova je imovina pripala fisku (intimati od 23. jula 1810. broj 7852. i od 6. oktobra 1812. broj 4030/24.269). Isti intimati odredjuju za bezoporučne ostavine redovnika kojega ukinutoga reda, ili onakovih redovnika, koji su oprošteni od zavjeta, da se one imadu raspravljati poput ostavština svjetovnih svećenika nadarbenika za slučaj, ako su uživali kakovu crkvenu nadarbinu, ili su dobivali mirovinu ili potporu iz koje javne zaklade. U niječnom slučaju, dakle ako su uvijek živili iz svoga, pripada njihova ostavština poput ostavština plemića i slobodnjaka kr. fisku.

Glede dijela, koji po načelnoj trodiobi imade pripasti crkvi, odredjuje previšnje rješenje od 23. marta 1822., intimirano po kr. ugarskom namjesničkom vijeću 16. aprila 1822. pod brojem 9044., da samo jedna trećina toga dijela imade pripasti crkvi, kod koje je pokojnik u posljednje vrijeme služio, a ostale dvije trećine toga dijela da se imadu dati u dijecezansku blagajnu i upotrebiti bilo odmah za pripomoć slabo dotiranih crkvi ili crkvi bez patrona, bilo pak plodonosno uložiti u svrhu ustrojenja zaklade s istom svrhom.

I glede upotrebe dijela siromaha izdani su različiti propisi, ali ih ovdje ne ću navadjati, jer prema naredbi c. kr. namjesničkoga vijeća od 18. maja 1858. broj 15.134 (z. vl. l. razd. 2. str. 56) i okružnoj naredbi unutarnjega odjela kr. zem. vlade od 9. februara 1877. broj 23.058 zakonski prinosi iz zaostavština duhovnika, preminulih bez oporuke, danas teku u župnu ubošku zakladu, odnosno gdje ove ne ima, u općinsku ubošku zakladu.

Konačno je otpisom kr. ugar. namjesničkoga vijeća od 4. januara 1836. broj 113. odredjeno, da se iz čiste ostavine svjetovnih aktivnih i umirovljenih nadarbenika i svećenika, zatim sekulariziranih redovnika (in cura animarum constituti religiosi) te umirovljenih svećenika kojega ukinutoga reda (pensionati Ex - Religiosi - Presbyteri) imade u smislu previšnjega rješenja od 12. aprila 1792. izlučiti po 5% čiste ostavštine za sjemenište i nemoćničku zakladu i to i onda, ako umru s oporukom. Ostatak ostavine

Digitized by Google

nakon izlučenja ove kvote imade se razdijeliti u tri jednaka dijela, medju crkvu, siromahe i rodbinu. Glede dijela crkve imade se postupati prema (jur citiranoj) previšnjoj odredbi od 23. marta 1822. odnosno intimatu od 16. aprila 1822. broj 9044. Nadalje odredjuje gornji statut, da ostavština redovnika, koji nisu sposobni praviti oporuku, pripada po odbitku dugova čitava redu, makar da su umrli kao dušobrižnici. Ostavština preminulih svećenika, članova kojega ukinutoga reda (Ex Religiosi Presbyteri) imade se dijeliti u tri dijela; jedan dio spada pokojnikovoj rodbini, odnosno ako nje ne ima, fisku, a dvije trećine vjerozakonskoj zakladi (fundo religionis), iz koje oni dobivahu svoju opskrbu.

Ovi su medjutim propisi vrijedili jedino za provincijalno područje. Područje vojne krajine spadalo je naime u to doba medju t. zv. njemačke nasljedne zemlje, te je sačinjavalo poseban pravni teritorij, neovisan od kraljevine Hrvatske i Slavonije. U tom su području vrijedili propisi, proglašeni u t. zv. njemačkim nasljednim zemljama. Tako je opći gradjanski zakonik uveden u područje vojne krajine već patentom od 1. juna 1811., te je već 1. januara 1812. stupio u krijepost na području čitave vojne krajine izuzev karlovačku i bansku krajinu, u kojima je stao na snagu 1. jula 1814.

I u vojnoj krajini imali su svećenici neograničeno pravo činiti oporuku, a za intestatno nasljedovanje uvedena je trodioba dekreta od 18. jula 1772.

Dvorskim pak dekretom od 27. novembra 1807. (J. G. S. 828) uredjeno je ponovno zakonsko nasljedno pravo sekularnoga klera. Ovaj dekret čini razliku izmedju svećenika, koji su usljed kanonske investiture, ili vladinoga imenovanja, ili prezentacije patrona stalno (trajno) namješteni dekretom na kojoj nadarbini, bio to beneficium curatum ili simplex, t. j. izmedju onih, koji se mogu sa svoga mjesta maknuti jedino usljed vlastitoga odreknuća ili izrečenja osude radi kakovoga prestupka, i onih, koji nisu bili nikada trajno namješteni. U prvu vrstu spadaju biskupi, kanonici, župnici, lokalni kapelani, beneficijati i zakladni kapelani, koje prezentiraju patroni, — u drugu upravitelji župa, koji župom upravljaju jedino na neko vrijeme, duhovni pomoćnici, svećenici, koji su namješteni kod svjetovnih zvanja, u koliko samo nisu prije toga svoga namještenja spadali u prvu vrst, i pomoćni svećenici, t. zv. votivanti ili čitatelji misa. Bezoporučna ostavština stalno namještenih svećenika dijeli se na tri jednaka dijela medju crkvu, siromahe i rodbinu, dočim ostavština svećenika, koji nisu bili nikada stalno namješteni, zapada u dvije trećine rodbini, a u trećini siromahe.

Prema dekretu dvorske kancelarije od 6. januara 1792. (J. G. S. 259.) imade se pod crkvom razumijevati ona crkva, kod koje je pok. bio u posljednje vrijeme stalno namješten, a pod siromasima siromasi istoga mjesta. U slučajevima, gdje ckrva nije imala nikakovo nasljedno pravo, pripada

Digitized by Google

dio siromaha siromasima onoga mjesta, gdje je odnosni svećenik umro (dvorski dekret od 27. novembra 1807.).

Dio crkve imao je prema naredbi dvorskoga ratnoga vijeća od 25. septembra 1824. B. 3743. (M. G. S. 96) samo u jednoj trećini pripasti onoj crkvi, u čijoj je službi svećenik umro, dočim su se ostale dvije trećine toga dijela imale predati dijecezanskoj blagajni te upotrebiti za podupiranje slabo dotiranih crkvi ili crkvi bez patrona.

Dio siromaha imali su pravo za sebe tražiti siromašni rodjaci. Ako je samo jedan dio rodjaka bio siromašan, imali su siromašni rodjaci na svoj zahtjev dobiti samo onoliki dio trećine siromaha, koliki na njih otpada prema razmjerju, po kome imadu pravo na nasljedstvo rodbinske trećine. (Dekret dvorske kancelarije od 16. septembra 1824. J. G. S. 2040).

Osim toga je previšnjim rješenjem od 23. januara 1792. uredjeni doprinos krajiškoga svećenstva za sjemenište i nemoćničku zakladu, te je odredjeno, da su krajiški župnici i kapelani dužni u svojoj oporuci zapisati legat sjemeništu i nemoćničkoj zakladi, a ako toga ne učine, imade se od čiste njihove ostavštine (po odbitku svih tereta) uzeti 5% za sjemenišnu i 5% za deficijentsku zakladu. Jednako se ima uzeti po 5% čiste ostavštine za gornje zaklade i u slučaju, ako svećenik umre bez oporuke.

Ovo previšnje rješenje protumačeno je naredbom dvorskoga ratnoga vijeća od 3. augusta 1826. C. 817 (M. G. S. 104), koja odredjuje, da se spomenutih 5% imade uzeti od čiste ostavštine ne samo u slučaju, ako oporučitelj ne ostavi nikakav zapis za sjemenište i nemoćničku zakladu, već i u slučaju, ako zapisani legati ne dosižu te visine. U tom se slučaju imade zapis samo nadopuniti do propisanih 5%. Nadmašuje li zapis propisanih 5%, imade se naravski u cijelosti privesti namijenjenoj svrsi.

I u grčko-katoličkoj biskupiji križevačkoj uvedena je za intestatne ostavštine ali jedino neoženjenoga svećenstva više puta citirana trodioba, po kojoj se takova ostavština dijeli medju crkvu, siromahe i rodbinu.

Intimatom pak kr. ugarskoga namjesničkoga vijeća od 20. decembra 1808. broj 26.838 odredjeno je na osnovu previšnje zapovjedi ustrojstvo zaklade za opskrbu udovica i siročadi grčko-katoličkih svećenika. Prema toj naredbi imao se je početak ove zaklade stvoriti dobrovoljnim prinosima svećenstva. Za buduće je pako odredjeno, da oženjeni svećenici imadu u svrhu povećavanja ove zaklade davati svake godine neki umjereni dio svoje kongrue, koji medjutim ne smije premašiti 4%. Neoženjeni pak svećenici imadu u svojoj oporuci zapisati za gornju zakladu legat, primjeren njihovoj ostavinskoj imovini, a umru li bez oporuke, tada se ovoj zakladi izručuje ona trećina, koja je prema jur uvedenoj trodiobi pripadala siromasima. Preraste li jednom imovina ove zaklade zakladne potrebe, imade se njezin prihod upotrebljivati za bolji odgoj djece grčko-katoličkoga kuratnoga klera.

Digitized by Google

Gornje ustanove republicirane su u naredbi kr. ugarskoga namjesničkoga vijeća od 14. januara 1836. broj 113.

* * *

Gledom na specijalne odredbe u kraljevinama Hrvatskoj i Slavoniji navesti mi je. da su intimatom bivšega hrvatskoga namjesničkoga vijeća od 1. jula 1774. pozvani svi hrvatski biskupi, da se prema previšnjem nalogu očituju, postoji li u njihovim dijecezama statut, po kome su župnici i svećenici dužni u svojoj oporuci ostaviti zapis za crkvu ili potrebe dijeceze, te da li se intestatna ostavština prema običaju, koji je već prihvaćen u više dijeceza dijeli u tri dijela, od kojih se jedan imade dati crkvi ili za ine vjerske svrhe, drugi za ispokoj pokojnikove duše i siromahe, a treći rodbini odnosno u pomanjkanju ove prema članku 26.: 1715. fisku.

Povodom ovoga intimata izvjestio je zagrebački biskup, da u zagrebačkoj dijecezi jur odavna postoji statut, kako ga želi gornji intimat, samo moli, da u slučaju ab intestato, ako ne ima rodbine, ne bi nasljedio fisk, već da se tada prepusti ostavština dispoziciji biskupa, budući da mu je to pravo podijeljeno privilegijem Leopoldovim od 20. marta 1762.

Djakovački biskup izvjestio je, da nastupiv upravu svoje dijeceze nije u njoj našao statuta glede diobe nasljedstva intestatno preminulih klerika, pa da je za to 14. aprila 1774. sazvao skupštinu župnika i na njoj stvorio statut u smislu previšnjih odredbi, a povrh toga da je u konzistoriju dne 27. jula 1774. na njegov predlog stvoren dalnji zaključak, da svaki, koji kani praviti oporuku, imade zapisati legat za opće potrebe biskupije, a ako to ne učini, da imade ordinarius u tu svrhu izlučiti šesti dio ostavinske imovine.

Senjski je biskup odgovorio, da je kler tako siromašan, da ne ima čime oporučno raspolagati, a ako bi se desio slučaj, da tko ostavi oporuku, postupat će se prema gornjem intimatu.

Predlažući hrvatsko namjesničko vijeće ova izvješća dvorskoj kancelariji istaknulo je u svom izvještaju od 6. maja 1775. broj 2536, da bi se u zagrebačkoj dijecezi imalo biskupima i nadalje ostaviti pravo raspolaganja s dijelom rodjaka, ako ovih ne ima, jer da je ovo pravo, dano po Leopoldu, vazda i izvršivano bilo, samo da bi biskup u svakom slučaju morao namjesničkom vijeću prijaviti iznos dotičnoga dijela i onu pobožnu svrhu, u koju ga kani upotrebiti.

Rješenjem od 7. juna 1775. broj 2536 otpisala je kr. ugarska dvorska kancelarija, da se molbi zagrebačkoga biskupa glede dijela rodjaka ne može udovoljiti, dočim je djakovački statut potvrdjen uz preinaku, da se od klerika, koji u oporuci ništa ne ostave crkvi, ne ima tražiti više od 2 forinta za dijecezansku odnosno crkvenu blagajnu, kako je to običaj i u drugim dijecezama.

*

Digitized by Google

Otpisom kr. ugarskoga namjesničkoga vijeća od 13. jula 1802. broj 18.253 pozvani su biskupi zagrebački i djakovački, da se pobrinu za pomnožanje sjemenišne i nemoćišne zaklade, te da sporazumno s kaptolom i vanjskim klerom stvore statut, u kome će se odrediti, koliko će svaki beneficijat biti obvezan za života doprinositi, a koliko u oporuci sub inofficiositate testamenti zapisati gornjim zakladama, te koliko će se za ove zaklade uzeti u slučaju, ako svećenik umre bez oporuke. Da li je isti nalog upravljen i na senjskoga biskupa, nije se dalo ustanoviti, jer je stari senjski biskupski arkiv navodno izgorio, a u sačuvanim spisima toga vremena ne ima traga kakovom zaključku glede ovoga predmeta.

Povod gornjoj odredbi bilo je, kako sam otpis ističe, pomanjkanje svećenstva, uzrokovano činjenicom, što su svećenici u nemoći dobili jedva kakovu ili skroz nedostatnu opskrbu, a s druge strane okolnost, što mnoge dijeceze nisu imale svojih sjemeništa, radi česa je mladež dijeceze morala polaziti vanjska sjemeništa, što je opet bilo skopčano s većim troškom, a povrh toga nije biskup mogao nadzirati odgoj mladeži, koja je imala službovati u njegovoj biskupiji.

Zagrebački i djakovački biskup odazvaše se ovome pozivu, te je u Zagrebu biskup Maksimiljan Vrhovec sazvao u maju 1803. svećenstvo na zbor, na kojemu je dne 3. i 4. maja stvoren dijecezanski statut. Taj statut odredjuje prema predlogu biskupa Vrhovca s pozivom na odredbe dijecezanskih sinoda zagrebačkih od 1634., 1669. i 1690., te previšnji nalog, intimiran 13. jula 1802. pod brojem 18.253 slijedeće.

Svaki svećenik, a naročito nadarbenik, dužan se je kod sastava oporuke što obilatije sjetiti sjemeništa i nemoćničke zaklade; nadarbenici i crkveni profesori dužni su zapisati najmanje 12 forinti (t. j. srebra = 12 for. 60 nč. austr. vr. = 25 K 20 fil.), a svećenici bez nadarbine 3 for. (srebra = 6 K 30 fil.). Propuste li oni to učiniti, ne će biti oporuka nevaljana, ali će biskup ili sede vacante kapitularni vikar odrediti primjerenu svotu od njihove ostavštine za obe zaklade i to prigodom potvrde oporuke, koja se s obzirom na kanonske odredbe i stari običaj mora moliti, da oporuka bude pravno snažna.

Umre li svećenik bez oporuke, to se od njegove ostavine bez obzira na to, da li je imao nadarbinu ili ne, imadu odbiti dugovi, zatim nagrada za služenje zadušnica, dočim se ostatak prema previšnjim kraljevskim rješenjima dijeli na tri dijela, medju rodjake, crkvu, kojoj je preminuli u posljednje vrijeme služio i siromahe i to tako, da dio rodbine pripane rodjacima čitav, dio crkve pripada samo u jednoj polovici crkvi (fabricae Ecclesiae), a u drugoj polovici sjemeništu (kao Ecclesiae morali), dočim se dio siromaha imade u polovici dati kući, koja nemoćne i siromašne svećenike hrani, a tek druga polovica pripada sirotinji beneficija, koji je pokojnik u posljednje vrijeme uživao, te se imade medju nje razdijeliti, u koliko ju radi svoga siromaštva

Digitized by Google

ne dobe rodjaci. Knjige i sveto posudje, koje se pronadje u ostavini, imadu u smislu zaključaka starijih dijecezanskih sinoda ostati za župnu crkvu u čijoj je službi pokojnik umro. Opominju se pak župnici, da i u slučaju ako prave oporuku, knjige i sv. posudje zapišu crkvi.

Glede imovine svećenika profesora, što no umru bez oporuke, koja se je prema previšnjim kraljevskim rješenjima imala dijeliti medju rodbinu, mirovinsku zakladu i siromašne učenike, odredjuje zagrebački dijecezanski statut, da od dijela mirovinske zaklade pripada samo polovica ovoj zakladi, dočim druga polovica spada sjemeništu, koje svećenike odgaja i naobrazuje; isto tako se i dio siromašnih učenika dijeli u dvoje medju nemoćničku zakladu i siromašne učenike.

Ovaj je statut potvrdjen previšnjim rješenjem Franje II. od 1. jula 1803. br. 6175., intimiranim po kr. ugarskom namjesničkom vijeću 26. jula, 1803. pod brojem 15.985. nu uz dodatak, da su prinos od 12 odnosno 3 for. za sjemenište i nemoćničku zakladu dužni dati svi svećenici zagrebačke dijeceze bez obzira na njihovu službu i to i u slučaju, ako borave izvan granica dijeceze; a ako koji svećenik ne udovolji toj dužnosti, ne će za to oporuka biti nevaljana, već će biskup odnosno sede vacante kapitularni vikar imati iz ostavine odnosnoga svećenika uzeti za gornje zaklade propisani iznos od 12 odnosno 3 for. Jednako imade on postupati u slučaju, ako svećenik umre bez oporuke.

U Djakovu je biskup Matej Franjo Krtica povodom gornjega intimata pozvao iz sjednice duhovnoga stola, držane 26. augusta 1802., biskupijsko svećenstvo, neka se očituje o doprinosu za sjemenišnu i nemoćničku zakladu. Okružnicom pak od 11. novembra 1802. pozvao je on arhidjakone, podarhidjakone i svoj stolni kaptol na sjednicu ad hoc. Ta je sjednica držana 2. decembra 1802., te su na njoj pročitani odgovori svećenstva, koje se je izjavilo sporazumno s predlogom biskupa, sadržanim u okružnici od 26. augusta 1802., da se naime u slučaju, ako svećenik umre bez oporuke, iz čiste ostavštine uzme 5% za deficijentski fond, a isto toliko za sjemenišnu blagajnu, i da se isto to imade činiti u slučaju, ako u oporuci nije ostavljen nikakav zapis za gornje zaklade. Djakovački kaptol izjavio je pismeno, da se njegovi članovi obvezuju po svojoj smrti ostaviti 50 for. za gornje zaklade.

Nakon vijećanja složiše se svi prisutni u statutu, po kome je svaki pojedini svećenik djakovačke biskupije dužan u svojoj oporuci zapisati sjemeništu i nemoćničkoj zakladi legat, primjeren njegovoj imovinskoj snazi; — a ako to u oporuci jednostavno izostavi (t. j. ako u tu svrhu ništa ne zapiše), ili ako umre bez oporuke, tada se ima iz njegove čiste ostavštine uzeti za svaku od gornjih zaklada po 5%.

Ovaj je statut temeljem prev. rješenja od 11. marta 1803. br. 2243. odobren intimatom kr. ugar. namjesničkoga vijeća od 5. aprila 1803. broj 2243.

Digitized by Google

Koli zagrebački, toli djakovački statut jest pravno obvezatan i usljed intimata od 24. jula 1810. broj 13.634. (Siquidem annis superioribus in quavis Dioecesi statutum Dioecesanum conditum fuerit, vigore cujus singulus Beneficiatus Ecclesiasticus ad augendum Fundum Seminariorum, tam Cleri Junioris, quam emeritorum Sacerdotum ad Fundos praeattactorum Institutorum singillative certam summam legare etsi ab intestato decederet, eandem Ordinariatus a proportione remansae denati substantiae ad rationem horum Institutorum excindere et illorsum inferre teneatur).

C. Pravno stanje nakon uvedenja općega gradjanskoga zakonika te danas valjano pravo.

I. Glede sposobnosti praviti oporuku.

1. Prelati.

Kako sam u uvodu ovoga prikaza istaknuo, sam opći gradjanski zakonik ne izuzimlje prelate ispod opće slobode testiranja, nu prigodom uvedenja općega gradjanskoga zakonika u današnji provincijalni dio kraljevina Hrvatske i Slavonije odredjeno je u članku VII. točka 3 b) uvodnoga patenta od 29. novembra 1852., da oporučna sposobnost prelata ostaje glede stečenoga imetka do dalnje naredbe podvržena stegama, utemeljenim u prijašnjim zakonima. Prema tomu vrijedila su i nakon uvedenja općega gradjanskoga zakonika za naše prelate (t. j. nadbiskupe, biskupe, opate i prepošte, koji posjeduju realni beneficij iz kraljeve podjelbe), ograničenja Kolonićeve konvencije odnosno zak. članka 16.: 1715.

Ovo je pravno stanje postojalo sve dotle, dok nije ces. patentom od 5. novembra 1855. (d. z. i z. vl. l. 195.) proglašen kao zakon konkordat, sklopljen sa sv. stolicom.

Članak XXI. konkordata odredjuje bo, da će u svim dijelovima kraljevstva nadbiskupi, biskupi i sve duhovne osobe moći s onim, što ostave u času smrti, slobodno raspolagati prema svetim crkvenim zakonima, čijih se ustanova imadu držati i zakonski nasljednici, kad nastupaju zakonsko nasljedstvo. (In cunctis Imperii partibus Archiepiscopis, Episcopis et viris ecclesiasticis omnibus liberum erit de his, quae mortis tempore relicturi sint, disponere juxta sacros Canones, quorum praescriptiones et a legitimis eorum haeredibus ab intestato successuris diligenter observandae erunt).

Smisao ovoga članka konkordata nije jasan, te se je o njemu u pravnoj literaturi dosta raspravljalo.

Svi se kanoniste slože u tome, da je ovaj članak konkordata htio za buduće prelatima u Ugarskoj i Hrvatskoj, koji su prije konkordata bili ograničeni u svojoj oporučnoj slobodi, osigurati slobodu testiranja. Članak XXI. govori bo „liberum erit", a to očito radi prelata u Ugarskoj i Hr-

Digitized by Google

vatskoj, jer su ostali prelati kao i sve ostalo svećenstvo već i prije konkordata mogli potpuno slobodno praviti oporuku.

Spor se je jedino kretao oko značenja riječi „juxta sacros canones, quorum praescriptiones et a legitimis haeredibus ab intestato successuris diligenter observandae erunt".

Dok je Schulte i s njim najveći broj kanonista (Phillips, Vering, Richter-Dove, Gross, Aichner, Pachmann, Belaj i t. d.) mnijenja, da su riječi „juxta sacros canones", nadovezane dozvoli svećenstva, da može praviti oporuku, samo opomena, koja svećenika oporučitelja jedino pro foro interno — u savjesti — obvezuje, da praveći oporuku u smislu crkvenih propisa ostavi bona ecclesiastica superflua u pobožne svrhe, tvrde Moy, a s njime Ginzel i Wolf von Glanwell da je to obveza pro foro externo, — dakle da su oporuke svećenstva, koje nisu učinjene juxta sacros canones, pravno nevaljane.

Prema tumačenju Moya znače ove riječi, da je crkveno zakonodavstvo ovlašteno sinodalnim statutima postaviti tamo, gdje toga još nema, norme, koliko imade koji svećenik oporučno ostaviti crkvi i inim pobožnim svrhama, te da su te crkvene norme i pro foro civili obvezatne. Inače se bo i prema Moyevom mišljenju ovaj članak ne da praktično provesti, kako je to sasvim razumljivo, kad se pomisli, da crkveni zakoni ograničuju svećenika jedino u testiranju s bona per ecclesiam acquisita, a u praksi je teško, dapače ponajviše skroz nemoguće dokazati vrelo, otkale potiče koji ostavinski predmet. Ostali pristaše Moyevi tvrde jedino, da su svećenici dužni bona ecclesiatica superflua oporučno opredijeliti za pobožne svrhe i da se svjetovni sudovi, prosudjujuć ovo pitanje, imadu držati propisa crvenoga prava.

Tomu nasuprot upozorivao je Schulte opravdano, da su baštine prema članku XIII. konkordata causae mere civiles, koje imadu presudjivati i odredjivati gradjanski sudovi, a kako za ove vrijede svjetovni zakoni, postojalo bi protuslovlje, kad bi članak XXI. vezao valjanost oporuke na crkvene zakone i kad bi sudovi bili dužni izricati osude na osnovu crkvenih zakona. Članak XXI. htio je po Schulteovu mišljenju prelate u Ugarskoj i Hrvatskoj glede slobode testiranja izjednačiti s ostalim svećenstvom u monarkiji, koje nije bilo ograničeno u svome pravu testiranja, a nije mu mogla biti nakana, da i to svećenstvo stegne u njegovoj dotadašnjoj slobodi testiranja, te ga pro foro civili podvrgne stegama crkvenih zakona.

Dodatak „quorum praescriptiones et a legitimis eorum haeredibus ab intestato successuris diligenter observandae erunt" ne znači po Schulteu, da crkveni propisi vrijede i za intestatno nasljedstvo, već jedino to, da nužni nasljednici ne mogu napadati oporuku, ako je učinjena prema crkvenim propisima.

Po Moyu vrijedi za intestatne ostavštine svih svećenika u Austriji trodioba, po kojoj jedna trećina pripada crkvi, jedna trećina siromasima, a

Digitized by Google

jedna trećina rodbini, ali s obzirom na gore citirane riječi članka XXI. ne možda za to, jer je ta trodioba sankcijonirana državnim zakonodavstvom, već za to, jer se je ova trodioba razvila u crkvama naše monarhije običajem, te se ima smatrati crkvenim običajnim pravom. Schulteovom mišljenju prigovara Moy nedosljednost, jer bi po njemu crkveni zakoni za zakonske nasljednike vrijedili jedino pro foro interno, a za nužne pro foro civili.

Ovaj prigovor Moyev čini mi se sasvim opravdanim i to tim više, jer članak XXI. konkordata govori o „legitimis haeredibus ab intestato successuris", dočim Schulte govori o napadanju o p o r u k e po nužnim nasljednicima. Meni se čini, da ove riječi, u koliko se odnose na zakonske nasljednike, najkorektnije tumači Pachmann, kad veli, da su one opomena, vrijede dakle samo pro foro interno, za zakonske nasljednike, neka nastoje upotrebiti za crkvu i sirotinju onaj dio ostavine, za koji znadu, da ga je pokojnik stekao po crkvenoj službi.

Kako istakoh, najugledniji kanoniste, a za njima i ostali učitelji prava stoje na stanovištu, da su člankom XXI. konkordata prelati u Ugarskoj i Hrvatskoj dobili pro foro civili neograničenu slobodu testiranja, i da ovaj članak ne uredjuje zakonsko nasljedno pravo svećenstva, a jednako tumače taj članak i vladine naredbe, odnosno njezina normativna rješenja.

Tako se u naredbi c. kr. ministra financija u Beču od 3. decembra 1856. broj 18.948. F. M., upravljenoj na c. kr. fin. zemaljsko ravnateljstvo u Zagrebu, veli: Kraft Artikel XXI. (des Konkordates) sind auch die ungarischen, slavonisch-kroatischen Erzbischöfe, Bischöfe und Praelaten ermächtigt, über ihren Nachlass letztwillentlich frei zu verfügen, und die Abhandlung desselben muss von den hiezu berufenen Gerichten nach den diesfalls bestehenden, und im Sinne des Artikels XIII des Konkordates auch hinsichtlich der Verlassenschaften der geistlichen Personen massgebenden Gesetzen gepflogen werden".

U previšnjem riješenju od 27. februara 1863. veli se pak: „Da durch den 21. Artikel des Concordates die ungarischen Bischöfe zwar der Beschränkungen enthoben sind, welchen sie bei der Errichtung von letztwilligen Anordnungen früher unterlagen, doch über die Berechtigung zur Intestat-Erbfolge eine Bestimmung nicht getroffen ist, so hat für alle Intestat-Nachlässe der katholischen Prälaten Meines Königreichs Ungarn die Kolonitsch'sche Convention sammt den bis zur Einführung des allgemeinen bürgerlichen Gesetzbuches erlassenen, dieselbe ergänzenden Vorschriften als Richtschnur zu dienen . . ."

Pravno stanje, stvoreno konkordatom glede pravne soposobnosti testiranja prelata, ostalo je kod nas do danas nepromijenjeno, te su prema tome naši prelati pro foro civili potpuno neograničeni u svojoj oporučnoj raspoložbi.

Digitized by Google

Bilo je doduše kod nas pravnika, koji su konkordatu nakon povratka ustava osporavali pravnu snagu, — (vidi o tome rasprave pok. Deželića u „Narodnim Novinama" od god. 1893. broj 50., 61., 74., 123. do 137., te protivno mnijenje profesora Bresztyenszkoga, Vernića i Belaja u „Narodnim Novinama" od godine 1893. broj 103. i 189., te u „Katoličkom listu" od g. 1888. broj 34. i 37. te godine 1892. u broju 13.) — nu naša vrhovna sudbena i upravna praksa stoje postojano i to skroz opravdano na stanovištu, da su ustanove konkordata još i danas na pravnoj snazi, u koliko nisu kasnijim protivnim zakonima stavljene van krijeposti.

Za praksu naše kr. zemaljske vlade spomenut ću slučaj priora vranskoga Janka Pavlešića, koji je godine 1883., ter ponovno godine 1887. podnio vladi u svrhu nadležnoga predloženja molbu na Njegovo Veličanstvo za dozvolu, da smije u smislu članka 16.: 1715. oporučno raspoložiti s čitavom svojom imovinom. Pavlešić navodi u svome podnesku na vladu, da to čini s razloga, što se je počelo dvojiti o pravnoj valjanosti konkordata u nas. Medjutim mu je kr. zemaljska vlada oba puta vratila tu molbu s pozivom na članak XXI. konkordata (rješenja od 26. novembra 1883. broj 13.425. i od 1. novembra 1887. broj 9205.).

Za našu sudbenu praksu imademo primjer iz najnovijega doba u parnici kr. financijalnoga erara protiv oporučnih baštinika blagopok. biskupa Strossmayera na priznanje nevaljanosti oporuke, gdje su sve tri molbe zauzele gore istaknuto stanovište glede pravne vrijednosti konkordata, a kr. stol sedmorice te u obrazloženju svoje vrhovne osude od 12. septembra 1907. broj 3030. izričito istaknuo, da je carski patenat od 5. novembra 1855. d. z. l. broj 195. u kraljevinama Hrvatskoj i Slavoniji još i danas sveudilj u krijeposti, na koliko nije kasnijim zakonima modificiran.

U Ugarskoj su dne 23. juna 1861. stupili na snagu zaključci judex-curijalne konferencije, usljed kojih su medju inim stavljeni van krijeposti i propisi carskoga patenta od 5. novembra 1855. d. z. l. broj 195., t. j. konkordat. Unatoč tome su ugarski sudovi i nakon toga vremena priznavali prelatima neograničenu slobodu testiranja i to sve dotle, dok nije kr. ugarski ministar za bogoštovje i nastavu okružnicom od 1. maja 1871. broj 643. upozorio sve rimo- i grko-katoličke biskupe i nadbiskupe, da je pravo testiranja ugarskih prelata uredjeno u zak. članku 16.: 1715. odnosno Kolonićevoj konvenciji, pak da se prelati u buduće imadu držati tih propisa. (Vidi o tome Hirka Laszlo: A katholikos föpapok végrendelkezési Joga és az azok utáni törvényes öröskösödés Magyarországban). Nakon ove okružnice uzimali su pak ugarski sudovi, da oporučna neograničena sloboda testiranja prelata vrijedi za sve oporuke, koje su učinjene do te okružnice. (Dr. Reiner Janos: Az egyhazi személyek utáni öröskösödési jog magyarországon).

Digitized by Google

Razumije se samo po sebi, da prelati mogu praviti oporuku samo glede onoga, što sačinjava njihovu vlasnost, dakle ne mogu oporučno raspolagati s predmetima, koji su vlasnost nadarbine, kao i glede stvari, vrhu kojih im je po postojećim propisima oduzeto pravo raspoložbe.

U tom pravcu ograničuje prelate Kolonićeva konvencija, po kojoj knjige i rukopisi pok. prelata spadaju nadarbini, svećenička odjela, svete posude i oltarski uresi crkvi, a domaći namještaj i nared nasljedniku u nadarbini. Slično ograničenje sadržaje i članak XXI. konkordata, koji u svojoj drugoj izreci nastavlja: „Utroque tamen in casu excipientur Antistitum dioecesanorum ornamenta et vestes pontificales, quae omnia veluti mensae episcopali propria erunt habenda, et ideo ad Successores Antistites transibunt. Hoc idem observabitur quoad libros, ubi usu receptum est".

U provedbi ove ustanove konkordata izdana je ministarska naredba od 7. februara 1859. d. z. l. br. 33., koja odredjuje, da nakon prelatove smrti imadu ostati biskupiji prelatske mitre, misne haljine, plaštevi za večernjice, tunicele, dalmatike, biskupska obuća, rukavice, misničke košulje i t. d., nadalje misne knjige, kaleži, patene, ciboriji, monstrance, kadionice, posude za posvećenu vodu i sv. ulje, bočice za vino i vodu, zvončići, svjećnjaci, biskupski križevi, pastirski štap, u opće sve kod službe božje upotrebljivane stvari, paramenti, ornamenti ili posude i to i onda, ako prema svojoj naravi i mogu služiti za svjetsku porabu, ali nisu slučajno u crkvenoj porabi, već su trajno namijenjene za obavu svetih funkcija. Izuzimlju se samo prsni križevi i prstenje, pa makar u njemu bile i sv. moći, zatim takove bogoslužne sprave, za koje se doprinese dokaz, da ih biskup nije nabavio iz crkvenoga novca, i da ih nije poklonio crkvi. Prema papinskom breve od 1. juna 1847. ima svaki biskup voditi točan inventar o naznačenim predmetima, i kod toga primjetiti, čijim su novcem nabavljeni, jer se u protivnom slučaju predmnijeva, da su nabavljeni za crkveni novac.

Povrh toga odredjuje naredba c. kr. ministra financija u Beču od 3. decembra 1856. broj 18.948. F. M. i ministra za bogoštovje i nastavu od 13. januara 1857. broj 19.391./5620., da vladin povjerenik, koji se imenuje nakon smrti prelata u svrhu preuzeća temporalija biskupske nadarbine, imade prigodom preuzimanja kao zastupnik ispražnjene nadarbine paziti na to, da se iz ostavine izluče u smislu članka XXI. konkordata crkvi rezervirana crkvena odjela i biskupski znakovi, a povrh toga u hrvatsko-slavonskim dijecezama još i sve knjige pokojnoga biskupa.

Glede domaćega namještaja i nareda, koji prema propisima Kolonićeve konvencije imade pripasti nasljedniku, odredjuje u prijašnjem odsjeku citirani intimat kr. ugar. namjesničkoga vijeća od 27. septembra 1788. broj 36.675., da se ti predmeti imadu besplatno izlučiti za fundus instructus samo u slučaju, ako pokojnik nije s njima uz kraljevsku dozvolu oporučno raspoložio.

Digitized by Google

Prema tome mogu prelati danas sa svim tim predmetima slobodno oporučno raspolagati, nu naravski samo u toliko, na koliko oni prelaze fundus instructus, što no ga je preuzeo pokojni prelat.

2. Svećenstvo, koje ne potpada pod ustanove Kolonićeve konvencije.

Ovo je svećenstvo već prije uvedenja općega gradjanskoga zakonika uživalo potpunu slobodu testiranja, koju nije ničim ograničio ni opći gradjanski zakon, ni njegov uvodni patenat. Članak XXI. konkordata normira doduše takodjer oporučno slobodu ovoga svećenstva, ali ju ni taj članak prema općem shvaćanju pro foro civili nikako ne steže, ni ne ograničuje.

Uvedenjem općega gradjanskoga zakonika te gradjanskoga sudovnika (patenat od 16. februara 1853. i izvanparbenoga postupnika (patenat od 9 augusta 1854.) izgubio je u nas svoju pravnu obvezatnost dotadašnji propis, prema kojemu su se oporuke, da budu pravno snažne, morale podnositi na potvrdu biskupu, budući da od to doba spadaju ostavine kao čisto svjetovni predmeti pred svjetovne sudove, za koje su glede prosudjivanja oporučnih formalnosti odlučni isključivo propisi općega gradjanskoga zakonika.

Jedino ograničenje, što no postoji za ovu vrst svećenstva glede oporučne raspoložbe, sastoji u tom, da je ovo svećenstvo prema odobrenim dijecezanskim statutima, odnosno odredbama svjetovne vlasti dužno ostaviti neki zapis za sjemenište i nemoćničku zakladu svoje dijeceze.

Taj zapis mora iznositi:

1. na čitavom području bivše vojne krajine razvojačene naredbom od 15. jula 1881. (Zbornik 1883. broj 1.) 5% čiste ostavinske imovine za sjemenišnu i isto toliko za deficijentsku zakladu. Ne ostavi li oporučitelj toliku svotu gornjim zakladama, usteže se toliko prigodom ostavinske rasprave ureda radi za ove zaklade. (Previšnje rješenje od 23. januara 1792. i naredba dvorskoga ratnoga vijeća od 3. augusta 1826. C. 814. M. G. S. 104.).

Nakon razvojačenja vojne krajine valja nam naime praviti razliku izmedju onoga krajiškoga područja, koje je razvojačeno kraljevskim otpisom od 8. juna 1871. (Zbornik 1871. broj 47.) t. j. obih varaždinskih krajiških pukovnijskih kotara (varaždinsko-gjurgjevačke i varaždinsko-križevačke pukovnije), vojnih općina Senja, Bjelovara, Ivanića i općine Sisak, druge banske krajiške pukovnije, te čitavoga ostaloga krajiškoga područja, koje je razvojačeno tek kralj. naredbom od 15. jula 1881. (Zbornik 1883. broj 1.).

Prigodom razvojačenja prvoga dijela Krajine odredjeno je bo u § 13. kraljevskoga odpisa od 8. juna 1871., da se kod svih sudova tada izlučenoga krajiškoga zemljišta imade uredovati po zakonima, koji opstoje u kraljevinama Hrvatskoj i Slavoniji i to počevši od dana, kada se ustroje privremeno

Digitized by Google

sastavljene nove oblasti. Prema tomu vrijede na području ovoga dijela bivše vojne Krajine oni propisi, koji postoje u ostalom provincijalnom odijelu odnosne biskupije. (U tom smislu upućeno je kr. državno nadodvjetništvo otpisom kr. zemaljske vlade, odjela za bogoštovje i nastavu, od 3. decembra 1876. broj 3767.).

Prigodom razvojačenja i sjedinjenja ostaloga hrvatsko-slavonskoga krajiškoga područja odredjeno je u § 16. naredbe od 15. jula 1881., da se pri uredjenju javnih i privatno-pravnih poslova krajiškoga pučanstva imade čuvati potpuna neprekidnost; za to ostaju i nadalje uzdržani svi u krajiškom području valjani manifesti, zakoni, otpisi, naredbe, zapovjedna pisma, ručna pisma i rješenja, napuci i propisi, pravilnici, opći otpisi i naredbe, te se imadu dotle točno obdržavati, dok ne uslijedi njihova promijena zakonitim putem.

Propisi dakle, što no su vrijedili prigodom razvojačenja ovoga dijela vojne krajine, ostadoše u njemu i nadalje na snazi, a glede naših pitanja su pravno obvezatni i danas, jer nisu nikada preinačeni.

2. U zagrebačkoj biskupiji izuzev područje bivše krajine, razvojačene godine 1881. imadu svi nadarbenici i crkveni profesori zapisati za svaku od gornjih zaklada po 25 K 20 f., a svećenici bez nadarbine po 6 K 30 f. Ako toga ne učine, imadu se te svote ustegnuti za gornje zaklade ureda radi prigodom ostavinske rasprave. (Zagrebački dijecezanski statut od 1803. i previšnje rješenje od 1. jula 1803., intimirano po kr. ugar. namjesničkom vijeću 26. jula 1803. pod brojem 15.985.).

3. U djakovačkoj biskupiji izuzev područje bivše vojne krajine, razvojačene godine 1881. imade svaki svećenik u svojoj oporuci zapisati sjemenišnoj i nemoćničkoj zakladi zapis, primjeren svojoj ostavinskoj snazi. Ako u oporuci ništa ne zapiše u te svrhe, izlučuje se prigodom ostavinske rasprave po 5% za gornje zaklade (djakovački dijecezanski statut od 2. decembra 1802.).

4. U senjsko-modruškoj biskupiji izuzev područje bivše vojne krajine, razvojačene god. 1881. vrijedi isto, što navedoh pod 3.

Dužnost zapisati po 5% za sjemenišnu i nemoćničku zakladu odredjena je otpisom kr. ugar. namj. vijeća od 4. januara 1836. broj 113. U smislu toga otpisa imali bi ti zapisi u svakom slučaju iznositi barem 5% za svaku zakladu, nu prema običaju, koji se je razvio u ovoj dijecezi, uzimlju se tih 5% jedino u slučaju, ako oporučitelj nije u oporuci ništa zapisao za gornje zaklade. (Takav običaj konstatuje već dopis biskupskoga duhovnoga stola u Senju od 23. februara 1875. broj 354., upravljen na kr. zemaljsku vladu).

Pripominjem, da je za pok. biskupa Maurovića godine 1906. obdržavana dijecezanska sinoda biskupije senjsko-modruške, na kojoj je zaključeno,

Digitized by Google

da svaki svećenik ima u oporuci ostaviti najmanje 20 K za sjemenište, a isto toliko za zakladu nemoćnih svećenika, a ako umre bez oporuke, da se imadu iz njegove ostavine izlučiti kao i dosele po 5% čiste ostavštine za gornje zaklade. Dakako da ove ustanove pro foro civili ne imadu nikakove pravne snage, jer stvaranje ovakovih odredaba danas ne spada u djelokrug crkvenoga zakonodavstva.

5. U grčko-katoličkoj biskupiji križevačkoj imadu neoženjeni svećenici u oporuci ostaviti zakladi za opskrbu udovica i siročadi iza grčko-katoličkih svećenika križevačke biskupije zapis, koji ne smije biti manji od jedne desetine čitavoga imetka. Ako u oporuci ništa ne ostave u tu svrhu, imade duhovni stol odrediti visinu iznosa, koji valja kod ostavinske rasprave izlučiti za gornju zakladu. (Okružnica duh. stola u Križevcima od 19. juna 1856. broj 317.).

Kako je u prikazu prijašnje perijode razloženo, odredjeno je bilo ustrojstvo t. zv. udovičke zaklade intimatom kr. ugarskoga namjesničkoga vijeća od 20. decembra. 1808. broj 26.838. Medjutim otpis c. kr. namjesništva u Zagrebu od 2. marta 1855. konstatuje, da su se u križevačkoj biskupiji posve bezrazložno prestali godine 1815. pobirati prinosi za udovičku zakladu, pak je za to križevački biskup na osnovu otpisa c. kr. ministra za bogoštovje i nastavu od 12. februara 1855. broj 1293./345. pozvan, da što prije predloži očitovanje, otkada će i na koji će se način ubirati prinosi od oženjenih i od ostavština neoženjenih svećenika. Usljed ovoga otpisa izdao je duhovni stol u Križevcima na sve svoje svećenstvo okružnicu od 19. juna 1856. broj 317., koje sadržaj navedoh gore.

Osim sada navedenoga ograničenja postoji još jedino u zagrebačkoj biskupiji dalnja stega, da nadarbenik imade svoje knjige ostaviti nadarbini, jer se one inače ureda radi izlučuju za nadarbinu, u koliko se radi dugova ne moraju prodati.

Na ove ustanove zagrebačkoga dijecezanskoga statuta odnosno previšnjega rješenja od 27. maja 1823. upozoren je naročito kr. banski stol u Zagrebu otpisom c. kr. ministra za pravosudje od 12. augusta 1859. broj 10.836. uz dodatak, da one s obzirom na članak VII. točka 3. uvodnoga patenta k općem gradjanskom zakoniku još i danas stoje na snazi, te da se imadu protegnuti i na sve biskupije, gdje se prigodom provedbe ostavinske rasprave dokaže opstojnost takovoga statuta. Medjutim na području kraljevina Hrvatske i Slavonije imade jedino zagrebački statut ovakove propise o knjigama.

3. Redovnici.

Kako sam u uvodu ovoga prikaza istaknuo, ne imadu redovnici prema § 573. o. g. z. u pravilu prava činiti oporuku.

Digitized by Google

Redovnici bo, koji su položili svečani zavjet siromaštva, ne mogu u opće ni imati, ni steći vlasništva, već čitava imovina, kojom nisu valjano raspložili prije položenja svečanoga zavjeta, a jednako i sve, što steku nakon položenih zavjeta, pripada u času položenja zavjeta odnosno stečenja redu. Prema tomu ne mogu ovakovi redovnici niti imati ostavinske imovine, niti mogu naravski s njome oporučno raspolagati.

Od toga su pravila po § 573. o. g. z. izuzeti slučajevi:

1. Ako je red dobio od pape povlasticu, da njegovi članovi mogu praviti oporuku. Ovakovu povlasticu imadu članovi njemačkoga reda i vitezovi malteškoga reda. Detaljne propise glede njih ne ću nabrajati, jer tih redova u nas ne ima. Koga oni zanimaju, naći ih medju inim i kod Hefferta: Von dem Kirchenvermögen, II. dio § 87. i u Stubenrauchovom tumaču k §-u 573. o. g. z.

2. Ako su pojedini članovi reda odrješeni od položenoga svečanoga zavjeta, t. j. ako su sekularizirani. Sa sekularizovanim svećenicima postupa se kao i sa svjetovnima. (Dvorski dekret od 4. januara 1784.). Po crkvenom pravu ne rješava ni sekularizacija ni perpetuum od zavjeta siromaštva.

3. Ako su pojedini članovi nakon ukinuća njihova reda, zavoda ili samostana istupili iz reda, te nisu postali članovima kojega drugoga duhovnoga reda, već su prestupili u svjetovnu duhovnu službu.

4. Ako su namješteni u takovu službu, da se polag postojećih političkih propisa ne smatraju više za osobe, koje spadaju u red, već mogu sticati vlasništvo.

Ova je iznimka prije postojala za sve članove redova, što no ne imadu stabilitatem loci, t. j. u kojima redovnici ne ostaju uvijek u istom samostanu, već se mogu premjestiti u kojigod samostan iste redovničke pokrajine, — kako je to n. pr. kod dominikanaca, kapucina i franciskana —, koji su bili namješteni izvan samostana u dušobrižništvu ili kao vojnički kapelani. Usljed dvorskoga dekreta od 1. aprila 1818. pridržana je medjutim gornja iznimka jedino za namještenje u biskupskoj ili kojoj višoj (n. pr. kardinalskoj) službi, dočim je redovnicima u svim ostalim službama zabranjeno praviti oporuku. Naknadno je ta dozvola dana vojničkim kapelanima, koji su redovnici glede njihove imovine, koju stekoše u toj službi, t. zv. peculium quasi castrense. (Službeovni naputak za c. kr. pješaštvo iz god. 1860.).

Imadu li redovnici pravo činiti oporuku, obvezani su i oni zapisati propisane legate sjemenišnoj i nemoćničkoj zakladi (intimat kr. ugar. namjesničkoga vijeća od 4. januara 1836. broj 113.).

II. Zakonsko nasljedno pravo.

1. Prelati.

Prema § 761. o. g. z. i članku VII. točka 3. c) uvodnoga patenta od 29. novembra 1852. imala se je intestatna ostavština prelata raspraviti prema

Digitized by Google

dotada postojećim propisima uz dodatak, da se na dio rodjaka kao i na avitička dobra imadu primijeniti ustanove općega gradjanskoga zakonika.

Kad je proglašen zakonom konkordat, tada je postalo spornim, nije li zakonsko nasljedno pravo iza ukupnoga svećenstva dakle i iza prelata, uredjeno člankom XXI. konkordata.

Medjutim, kako jur razložih, malo ne sva pravna literatura stoji na stanovištu, da članak XXI. konkordata nije postavio nikakovih norma za zakonsko nasljedno pravo, budući da za ovo s obzirom na članak XIII. konkordata mogu vrijediti jedino propisi državnoga zakonodavstva. Opravdano je to tim više, što je jur člankom I. cesarskoga patenta od 16. februara. 1853. (z. vl. l. 36), kojim je uveden gradjanski sudovnik, u savezu s člankom III. carskoga patenta od 9. augusta 1854. (d. z. l. 208.), kojim se uvodi izvanparbeni postupnik, oduzeta duhovnim sudovima svaka sudbenost glede ostavština duhovnih osoba, te je prenešena na svjetovne sudove.

Da je i c. kr. vlada u Beču jednako tumačila propis članka XXI. konkordata, razložio sam takodjer već prije. Ovdje ću još u tom pravcu spomenuti otpis c. kr. ministra financija u Beču od 18. novembra 1859. broj 55.789., izdan na osnovu mnijenja c. kr. ministra za pravosudje od 12. oktobra 1859. broj 11.896. i c. kr. ministra za bogoštovje i nastavu od 9. novembra 1859. broj 15.837., koji glasi: Die Verlassenschaften der katholischen Geistlichen gehören nach Artikel XIII. des kais. Patentes vom 5. November 1855. zu den blos weltlichen Rechtssachen, über welche der weltliche Richter zu entscheiden hat. Da aber der weltliche Richter bei Ausübung der Gerichtsbarkeit über die Erbfolge nach einem ab intestato verstorbenen Geistlichen nur nach den von der Staatsgewalt kundgemachten Gesetzen vorgehen kann, so ist es zweifellos, dass auf die Intestat-Verlassenschaften katholischer Geistlichen nur die Staatsgesetze Anwendung finden.

S obzirom na sve rečeno vrijede za zakonsko nasljedovanje iza naših prelata još i danas propisi Kolonićeve konvencije, te s njom u savezu izdanih naredbi, po kojima se jedna trećina ostavštine bezoporučno preminulih prelata ima upotrebiti za crkvene svrhe, t. j. za pomaganje slabo dotiranih crkvi i crkvi bez patrona, druga trećina pripada kr. fisku, a treća rodbini, dodnosno ako ove nema, kao caducum fisku.

U našoj pravnoj literaturi a i u sudbenoj praksi vodila se je doduše nakon smrti nadbiskupa Mihalovića raspra o tome, nisu li propisi Kolonićeve konvencije stavljeni van snage ustanovama zagrebačkoga dijecezanskoga statuta od godine 1803. (vidi rasprave dra. Luke Marjanovića i pok. ravnatelja kr. financijalne prokurature u Zagrebu J. Kuglera u „Mjesečniku" od godine 1891. broj 3., 4. i 5., te od godine 1899. str. 141., nadalje raspravu profesora Belaja u „Katoličkom listu" od godine 1891. broj 18.), ali je osudom kr. stola sedmorice od 1. decembra 1898. broj 2216. izrečeno, da

Digitized by Google

propisi Kolonićeve konvencije uredjuju još i danas zakonsko nasljedovanje iza naših prelata s obzirom na previšnju rezoluciju od 20. jula 1810., intimiranu dekretom kr. ugarske dvorske kancelarije od 27. jula 1810. broj 7852, po kojoj se ostavine prelata imadu raspravljati prema Kolonićevoj konvenciji.

Iz ostavinske imovine prelata imadu se prema onom, što sam naveo u prikazu oporučne sposobnosti prelata u ovoj perijodi, izlučiti knjige i rukopisi, zatim crkvena odjela, sv. posude, oltarski uresi i sav domaći namještaj i nared.

Glede namještaja i nareda ističem, da prema intimatu kr. ugar. na mjesničkoga vijeća od 27. septembra 1788. broj 36.675. i naputku kr. ug. dvorske kancelarije od 14. januara 1799. pripada iz bezoporučne ostavine prelata besplatno za nadarbinski fundus instructus sve pokućtvo i sav nared rezidencije, kuhinje, smočnice, podruma, vrta i staje, koji se pronadje povrh fundusa instructusa, što no ga je pok. prelat preuzeo prigodom nastupa svoje službe; — jedino se od toga izuzimlju pojedini skupocjeniji predmeti gornjih vrsti, koji spadaju u ostavinsku imovinu prelatovu.

Da ne bude raspre o tome, što se imade razumjevati pod tim „skupocjenijim" predmetima, uvedeno je u Ugarskoj, da za fundus instructus prelaze gratis svi predmeti gornjih vrsti, koji pojedince u času sačinjanja našastara ne vrijede više od 42 krune, te je ta visina fiksirana i u naredbi kr. ug. ministra za bogoštovje i nastavu, od 10. aprila 1883. broj 13.249./I. M. 1883., koja radi o izlučenju temeljne imovine i o uredjenju ostavina prelata, što no su uživali kraljem podijeljenu nadarbinu.

Naša dosadašnja praksa (slučajevi iza nakbiskupa Mihalovića i biskupa Strossmayera) usvojila je isto načelo, te je pod „skupocjenijima" razumjevala one predmete, koji su bili pojedince procijenjeni na više od 42 krune.

2. Svećenstvo, koje ne potpada pod propise Kolonićeve konvencije.

Nakon uvedenja općega gradjanskoga zakonika nisu u tom pravcu izdani nikakovi novi propisi, koji bi stajali u protuslovju s prijašnjima, budući da članak XXI. konkordata prema općenitomu shvaćanju ne normira zakonsko nasljedno pravo katoličkoga svećenstva.

Radi pregleda navesti ću u kratko, koji prpisi vrijede danas za zakonsko nasljedovanje iza onih duhovnih osoba, što no ne potpadaju pod uredjenja Kolonićeve konvencije. Datum i broj odnosnih propisa citiran je u prijašnjem odsjeku, te ih ne ću ovdje ponavljati.

A. Na čitavom području bivše vojne krajine, razvojačene godine 1881.

Iz čiste ostavštine svećenika bez obzira na to, da li su aktivni ili umirovljeni, uzimlje se ponajprije 5% za sjemenište i isto toliko za deficijentsku

Digitized by Google

zakladu. Ostatak pripada kod svećenika, koji su bili jednom stalno namješteni, u dvije devetine dijecezanskoj blagajni, u jednoj devetini crkvi, kod koje je pokojnik bio u zadnje vrijeme stalno namješten, u tri devetine siro masima iste crkve, odnosno u prvom redu siromašnoj pokojnikovoj rodbini, ako ona to traži, a u tri devetine rodbini, ili ako ove nema, fisku.

Ostavština svećenika, koji nisu bili nikada stalno namješteni, pripada u trećini siromasima onoga mjesta, gdje je pokojnik umro, a u dvije trećine pokojnikovoj rodbini.

B. U zagrebačkoj biskupiji izuzev područje bivše vojne krajine, razvojačene godine 1881.

Iz ostavinske imovine svećenika (svih bez razlike i bez obzira na to, da li borave u biskupiji ili ne), imadu se za nadarbinu izlučiti knjige i sv. posudje. Jedino u slučaju, ako je pokojnik ostavio toliko dugova, da se oni ne mogu podmiriti iz ostale njegove imovine, imadu se i knjige upotrebiti za namirenje dugova.

Preostala imovina svećenika izuzev profesore pripada u šestini crkvi, kod koje je pokojnik u posljednje vrijeme služio, u šestini siromasima itse crkve, u koliko ovaj dio ne zatraže siromašni rodjaci pokojnika, u šestini dijecezanskomu sjemeništu, u šestini nemoćničkoj zakladi, a u dvije šestine rodjacima, odnosno kao caducum fisku.

Bezoporučna ostavština svećenika profesora imala bi se prema dijecezanskom statutu od 1803. dijeliti u šestini mirovinskoj zakladi, otkale je pokojnik dobivao plaću odnosno mirovinu, u šestini siromašnim učenicima, u šestini sjemeništu, u šestini nemoćničkoj zakladi, a u dvije šestine rodbini. U praksi (slučaj iza pok. sveučilišnoga profesora Dočkala) uručuje se medjutim ostavina iza svećenika profesora u trećini rodbini, u trećini deficijentskoj zakladi, te, ako je pokojnik bio profesor bogoslovja, u trećini sjemeništu, sve to s obzirom na činjenicu, da se mirovina svećenika plaća iz nemoćničke zaklade, te da sjemenište daje besplatnu opskrbu siromašnim bogoslovima, usljed česa prema današnjim promijenjenim prilikama imade takodjer i šestina mirovinske zaklade pripasti nemoćničkoj zakladi, a šestina siromašnih učenika sjemeništu.

Sve ove ustanove zagrebačkoga dijecezanskoga statuta od god. 1803. održale su se običajem u cijelosti, te su i danas potpuno na pravnoj snazi unatoč tome, što je nakon ovoga statuta izdano odredaba protivnoga sadržaja.

C. U djakovačkoj i senjsko-modruškoj biskupiji izuzev područje bivše vojne krajine, razvojačene godine 1881., te u pečuhskoj biskupiji.

Iz čiste ostavštine svih svećenika bez razlike, da li su aktivni ili umirovljeni, da li imadu nadarbinu ili ne, imade se najprije izručiti 5% sjeme-

Digitized by Google

ništu, a 5% za deficijentsku zakladu. Jedino u pečuhskoj biskupiji ne uzimlju se usljed protivnoga običaja ti iznosi za gornje zakalde.

Preostala imovina pripada u dvije devetine dijecezanskoj zakladi, u jednoj devetini crkvi, kod koje je pok. u posljednje vrijeme služio, u tri devetine siromasima istoga mjesta odnosno siromašnoj rodbini na njihov zahtjev, a u tri devetine rodbini, odnosno u njihovomu pomanjkanju fisku. Od toga se pravila izuzimlju svećenici, koji nisu nikada posjedovali nikakovu crkvenu nadarbinu, već su uvijek živjeli iz svoje imovine. Za njih vrijedi zakonsko nasljedovanje općega gradjanskoga zakonika.

Intimat od 6. decembra 1812. broj 4030./24.269. odredjuje naime za ovakove svećenike, da za njih vrijedi nasljedno pravo, što no postoji za plemiće i slobodnjake, radi česa pripada njihova ostavina fisku (Sua Majestas sacratissima benigne declarare dignata est, quod benignae Normales Resolutiones de Substantia Parochorum editae etiam de Emeritis aut deficientibus Parochis et Capellanis intelligendae sint, ac nonnisi illorum ab intestato decedentium Ecclesiasticorum, qui nunquam seu Parochiale, seu aliud Beneficium Ecclesiasticum possederunt, sed semper vel ex privato Patrimonio vixerunt, vel exempli causa apud privatos Informatorem et Educatorem prolium egerunt, tamquam Nobilium et liberarum Personarum ab intestato relicta Substantia Fisco Regio addicenda sit). Nakon uvedenja općega gradjanskoga zakonika odlučne su pak za bezoporučne ostavštine plemića i slobodnjaka ustanove XIII. poglavja općega gradjanskoga zakonika. S obzirom na to mogu danas za ostavštine ovakovih svećenika biti odlučne jedino ustanove XIII. poglavja općega gradjanskoga zakonika.

Kao dokaz opravdanosti ovoga stanovišta spominjem, da i naredba k.u. ugar. ministara za pravosudje te za bogoštovje i nastavu od 19. juna 1904. T. 107./15. min. prav., izdana u provedbi § 127. zak. čl. XVI.: 1894. (koji uzdržaje na snazi sve materijalno-pravne propise, što no vrijede glede participiranja u ostavinama intestatno preminulih nižih katoličkih svećenika latinskoga, grčkoga i armenskoga obreda, koji ne spadaju pod Koloničevu konvenciju i zakonski članak 16.: 1715.) prikazujući propise, sadržane u intimatu od 6. oktobra 1812. broj 4030./24.269., navodi za današnje pravno stanje, da ostavine crkvenih osoba, koje nisu imale nikada nikakav crkveni beneficij, prelaze posve na rodjake, a tek ako ovih nema, na državni erar.

Dalnja su iznimka crkveni profesori, kojih ostavine pripadaju u trećini rodbini, a ostatak prema današnjim promjenjenim prilikama u trećini nemoćničkoj zakladi, a u trećini sjemeništu, ako su profesori bogoslovja, inače siromašnim učenicima.

D. U grčko-kat. biskupiji križevačkoj.

Za oženjene svećenike vrijedi nasljedno pravo općega gradjanskoga zakonika.

Digitized by Google

Bezopručne ostavštine neoženjenoga svećenstva pripadaju u jednoj trećini crkvi, kod koje je pokojnik u posljednje vrijeme služio, u jednoj trećini udovičko-sirotinskoj zakladi dijeceze, a u jednoj trećini rodbini.

Jur citirana naredba ugar. ministra za pravosudje te bogoštovje i nastavu od 19. juna 1904. T. 107./15. prikazujući današnje pravo ne čini razlike izmedju oženjenih i neoženjenih svećenika, — već izmedju svećenika, koji su umrli bez potomaka ili su ostavili udovicu i onakovih, koji nisu ostavili ni udovice, ni djece. Meni se ovakovo razlikovanje za Ugarsku i Hrvatsku ne čini korektnim, jer u nas proglašeni propisi govore jedino o sacerdotes conjugati i coelibes. Inače je u Austriji, gdje se takova razlika pravi u dvorskom dekretu od 27. juna 1843. broj 712. J. G. S., nu taj dekret uredjuje jedino bezoporučne ostavštine grčko-katoličkoga svećenstva u Galiciji.

Na koncu ću spomenuti još to, da prema mnijenju odličnih učitelja prava (Stubenrauch, Unger, Gapp, Nippel, Ellinger, Dvoržak) ima mjesta principijelnoj trodiobi bezoporučne ostavštine kat. svećenstva i u slučaju, ako je iza pokojnika ostalo nužnih nasljednika, te se nužni dio ograničuje na rodbinsku trećinu. Protivnoga je mišljenja Winiwarter i Füger.

3. Redovnici.

Kako je kod prikaza oporučne sposobnosti istaknuto, ne mogu redovnici, koji su položili svečani zavjet siromaštva, u opće imati ostavinske imovine, jer sve, što oni posjeduju ili steku, pripada redu i to bez obzira na to, da li se nalaze u samostanu ili izvan njega, pa makar i in cura animarum. Ima doduše naredbi (intimat kr. ugarskoga namjesničkoga vijeća od 4. januara 1836. broj 113. i sl.), koje odredjuju, da ostavine redovnika pripadaju redu, nu o ostavinama redovnika pravno ne može biti govora.

Inače je s bivšim redovnicima (ex-religiosi), t. j. takovim redovnicima, koji su propisno sekularizovani, ili koji su nakon ukinuća svoga reda, zavoda ili samostana istupili iz reda i prestupili u svjetovnu duhovnu službu, i konačno koji su namješteni u takovoj službi, da se polag opstojećih političkih propisa više ne smatraju članovima reda.

Takovi su bivši svećenici izjednačeni svjetovnom svećenstvu. Oni mogu sticati vlasništvo, a glede zakonskoga nasljedovanja iza njih vrijede propisi, što no važe za svjetovno svećenstvo. Ako su se dakle ovakovi bivši redovnici nalazili in cura animarum, te su posjedovali kakav crkveni beneficij, pripada njihova ostavština u načelu u jednoj trećini crkvi, u jednoj trećini siromasima, a u jednoj trećini rodbini. Ako nisu imali nikada crkveni beneficij, već su uvijek živjeli od svoga imetka ili od svoje privatne zaslužbe, vrijede za zakonsko nasljedovanje iza njih propisi, koji postoje za svjetovnjake. Ostavštine onakovih bivših redovnika, koji su po ukinuću reda dobivali plaću ili mirovinu iz koje javne zaklade (kako je to bilo kod članova raznih redova, što no su ukinuti koncem 18. stoljeća), pripada u jednoj tre-

Digitized by Google

ćini rodbini, a u dvije trećine zakladi, iz koje su dobivali svoju opskrbu. (Intimati kr. ugar. namj. vijeća od 6. oktobra 1812. broj 4030./24.269. i 4. januara 1836. broj 113.).

Jur ponovno citirana naredba magjarskoga ministra za pravosudje i bogoštovje i nastavu od 19. juna 1904. broj T. 107./15. min. prav., prikazujući današnje pravno stanje, u gornjem je pravcu nepotpuna, jer uzimlje obzir jedino na naredbu kr. ugar. namjesničkoga vijeća od 4. januara 1836. broj 113., te na tom osnovu razlaže, da ostavinu bez oporuke preminulih bivših i sekularizovanih redovnika dobiva u jednoj trećini rodbina (ili u njenom pomanjkanju fiskus), a u dvije trećine onaj novčani fond, iz kojega su dobivali plaću.

Da taj prikaz nije potpun, očito je, a i dr. Reiner u svome napred navedenom djelu obazire se na oba gornja intimata.

Što je rečeno za redovnike, ne vrijedi za članove kongregacija (crkvenih družba). Članovi kongregacija polažu bo samo jednostavni (prosti) zavjet siromaštva, a taj ne imade posljedica svečanoga zavjeta siromaštva, i to bez obzira na to, da li je položen samo na neko opredijeljeno vrijeme ili doživotno. Usljed jednostavnoga zavjeta ne gubi član kongregacije vlasnost nad svojom imovinom; on može i nadalje sticati te raspolagati sa svojom imovinom, jedino uprava o dohocima njegove imovine redovito mu je ograničena ili oduzeta, te za nju vrijede pravila odnosne kongregacije.

Umre li član kongregacije bez oporuke, raspravlja se njegova ostavina prema propisima, koji postoje za svjetovnjake.

* * *

I time bi dovršio prikaz prava, koje u nas postoji glede oporučne sposobnosti i zakonskoga nasljedovanja iza prelata.

Da taj prikaz nije bio suvišan, uvjerit će se svaki, koji pogleda naša izdanja općega gradjanskoga zakonika ili njegove komentare, jer u jnima ne će naći priopćenih propisa, što no glede gornjih pravnih pitanja još i danas stoje na snazi. Da ni crkveni krugovi nisu potpuno upućeni, dokaz je Turčićeva zbirka crkvenih zakona.

Kad već spominjem tu zbirku, valja mi upozoriti, da bi prema saopćenju kanonika M. u toj zbirci (strana 590.) u senjsko-modruškoj biskupiji svaki svećenik imao u svojoj oporuci ostaviti po 50 kruna za sjemenište i nemoćišnu zakladu. Ta tvrdnja ne ima uporišta u postojećim propisima, pak je i biskupski ordinarijat u Senju na upit kr. državnoga nadodvjetništva svojim dopisom od 5. augusta 1902. broj 1103. izjavio, da ne zna, na čemu je kanonik M. osnovao svoj gornji navod.

Moj je prikaz imao, kako u uvodu istakoh, još i svrhu, da pruži materijal za eventualnu preinaku današnjega pravnoga stanja. Jer da je ta nužna,

Digitized by Google

mislim, da će priznati svaki, tko promotri današnje skroz nejedinstveno uredjenje prikazanih pravnih pitanja.

U tom pak pravcu neka mi bude dozvoljeno, da još nešto spomenem.

Po mome mišljenju ne će se kod eventualne preinake općega gradjanskoga zakonika s obzirom na prikazani historijski razvoj smjeti na duhovne osobe jednostavno protegnuti propisi općega gradjanskoga zakonika, koji postoje za svjetovnjake, već će se svakako morati uzeti opravdan obzir na iznimni položaj tih duhovnih osoba i na današnje pravno stanje. Naravski da će se morati i oporučna sposobnost i zakonsko nasljedovanje svih duhovnih osoba skroz jedinstveno za čitavu zemlju urediti. Naročito će valjati odstraniti i svaku razliku izmedju prelata i ostaloga svećenstva, što će se dati tim lakše učiniti, jer je principijelno uredjenje u svojoj bitnosti isto, samo što je kod zakonskoga nasljedovanja iza prelata u jednoj trećini nasljednikom erar.

To je medjutim nasljedno pravo erara za današnje prilike neopravdano.

Kako sam bo u gornjemu prikazu razložio, imalo je ukupno svećenstvo s početka neograničenu oporučnu slobodu, jer je uživalo prava plemića. Bezoporučna ostavština pripadala je doduše kralju, nu samo de nomine jer kralj po zakonu nije smio crkveni posjed razgrabiti ili sekvestrirati, već ga je imao zajedno s crkvom podijeliti drugomu na uživanje.

Oporučna sloboda prelata ograničena je faktično počevši od 12. stoljeća usljed toga, što je kr. komora stala samovoljno spoliirati pokretnu ostavštinu prelata, a zakonito je stegnuta diplomom Ferdinanda II. godine 1625., po kojoj je prelat mogao praviti oporuku samo glede polovice svoje imovine, dočim se je druga imala u svakom slučaju upotrebbiti za crkvene svrhe. U ovoj se diplomi prvi put spominje krajina, te se izrazuje nada (speramus tamen), da ju prelati ne će zaboraviti u svojoj oporuci. Dalnje je ograničenje uslijedilo Kolonićevom konvencijom, koja je oporučnu slobodu prelata stegnula na jednu trećinu, te odredila da jedna trećina ostavine ima svakako pripasti kr. fisku za uzdržavanje i podizanje tvrdjava i posada u krajini.

Oporučna sloboda prelata raširena je člankom 16.: 1715., a u cijelosti vraćena člankom XXI. konkordata, nu glede zakonskoga nasljedovanja ostalo je i daanas na snazi pravno stanje, stvoreno godine 1702.

Kako se dakle vidi, imade nasljedno pravo fiska na bezoporučnu ostavštinu katoličkih prelata svoj korijen djelomično u protupravnom jus spolii, a djelomično u nastojanju, da se i imovina prelata, koji je redovno bila znatna, upotrebi za obranu medja kraljevstva protiv turskih nasrtaja. Ovo se nastojanje mora za ono doba smatrati opravdanim, kad se uvaži, da veliki dio prelatskih dobara potiče od kraljevskih donacija, te da su prelati usljed izjednačenja s plemićima bili oslobodjeni od javnih tereta, kao poreza, podavanja, rekvizicija i t. d., dakle da su uživali ova ogromna dobra bez tereta,

Digitized by Google

dočim su s druge strane još imali pravo na pobiranje devetine i desetine od svojih podanika (članak 6. : 1351. i 48. : 1492.). S obzirom na to stali su pojedini sabori, otkako su u 14. i slijedećim stoljećima Turci počeli haračiti zemlju, sasvim razložito i prelate pritezati, da iz svoga ogromnoga prihoda doprinose za obranu zemlje. Tužni položaj kraljevstva usljed turskih navala bio je povodom odredbama raznih sabora, da su se prelati dužni pridružiti kraljevskoj vojsci s brojem vojnika (banderium), koji odgovara dohotku lnadnarbine, te su imali taj banderium o svom trošku uzdržavati (članak 3. : 1454., 24. : 1504., 2. : 1518., 32. : 1542., 17. : 1545., 6. : 1596., 85. : 1659., 5. : 1662., 46. : 1681.), nadalje da su dužni uzdržavati odredjeni broj vojnika na granici (članak 1. i 34. : 1518., 16. : 1546. i 35. : 1547.), dapače da su u slučaju, ako je kraljevstvo u osobitoj nuždi, dužni i sami doći u rat (članak 21. : 1622., 46. : 1681.), a baš te tužne prilike u kraljevstvu bile su razlogom, da je više svećenstvo u nagodi, koju je 1702. samo sklopilo s kraljevskom komorom, pristalo na to, da jedna trećina njihove ostavštine u svakom slučaju ide fisku u svrhu uzdržavanja i podizanja posada i tvrdjava na granici.

Ograničenja medjutim, koja si je postavilo više svećenstvo s obzirom na svoj privilegovani položaj i nevolju kraljevstva, ne imadu danas nikakova opravdanja, jer je svećenstvo svoj privilegirani položaj jur godine 1848. izgubilo, a od turskih navala ne ima bojazni. Što više, namijena, koju imade jedna trećina fiskova (t. j. da služi za uzdržavanje i podizanje posada i tvrdjava u krajini) ne može se danas u opće ni polučiti, jer krajine danas više ne ima.

Osim literature, koju navedoh tečajem ovoga prikaza, služio sam se u glavnom i sa slijedećim djelima odnosno raspravama: Schulte: Lehrbuch des kath. Kirchenrechtes; Sy.tem des allgemeinen kath. Kirchenrechtes: Ueber das Recht der Geistlichen in Oesterreich zu testiren und das Recht der Kirche in Oesterreich ab intestato zu erben nach dem Concordate (Archiv für kath. Kirchenrecht III. str. 284); Gross: Lehrbuch des kath. Kirchenrechtes; Das Recht an der Pfründe; Belaj: Katoličko crkveno pravo; Vering: Lehrbuch des kath. Kirchenrechtes; Richter-Dove: Lehrbuch des kath. und evangelischen Kirchenrechtes; Demko: Jus ecclesiasticum peculiari respectu habito ad Hungariam; Aichner: Compendium juris ecclesiastici; Ginzl: Handbuch des neuesten in Oesterreich geltenden Kirchenrechtes; Wolf von Glanvell: Die letztwilligen Verfügungen nach gemeinem kirchlichen Rechte; Moy: Ueber die Verlassenschaften der Geistlichen insbesondere in Oesterreich (Archiv II. strana 429); Deželić: Koloničeva nagoda; Voršak: Svećenikov imetak (Glasnik biskupije djakovačko srijemske god. 1875.); Ruspini: Ostavština biskupa (Glasnik biskupija bosanske i srijemske god. 1905. broj 11.).

Digitized by Google

Po meni citirane naredbe i previšnja rješenja i sinodalni zaključci štampani su u cijelosti najvećim dijelom u Varadyevom izdanju naredba kr. ugar. ministara za pravosudje i za bogoštovje i nastavu od 19. juna 1904. T. 107./15. Min. prav.; zatim u Bonczu: A katholikus föpapi hagyatétok körüli eljárás ts erre vonatkozo föbb rendeletek, te u Constitutiones synodales ecclesiae zagrabiensis, što no ih je godine 1805. izdao štampom biskup Maksimilijan Vrhovac.

O pravnom odnošaju izmedju činovnika i države.

Napisao **C. Cavallieri.**

Da država kao etička institucija uzmogne polučiti svoje svrhe, treba zato fizičkih osoba, koje poradi namijenjene im zadaće stupaju spram države u pravni odnošaj, koji je uredjen čitavim nizom propisa. Ove fizičke osobe nazivaju se činovnicima države, propisi pako, koji normiraju taj pravni odnošaj, jesu podloga za pravnu teoriju o istomu.

Prema općenitom shvaćanju u nauci činovnik je države svaki, koji preuzima obvezu, da će svoje znanje i vještinu staviti u službu države uz naplatu iz državnoga proračuna i to tako, da tu službu obavlja kao zvanje, kojemu se je stalno posvetio, da si u njemu, ulažuć svoju fizičku i duševnu snagu, stvori uvjete gospodarske egzistencije. Tom definicijom izuzete su ispod pojma činovnika mnogobrojne kategorije osoba, koje takodjer stavljaju svoje usluge u službu države, a da zato ipak ne primaju nikakove stalne plaće iz državnih sredstava. Ovamo spadaju svi oni, koji u mjestnoj upravi obavljaju stanovite počastne funkcije lih usljed toga, što je na nje pao izbor, zatim prisežnici, članovi raznih mjestnih odbora: zdravstvenih, školskih, ubožkih i t. d.

I te su sve osobe doduše javni funkcionari, ali se ipak ne mogu svrstati pod pojam činovnika, jer im manjka prvi bitni rekvizit, t. j. ne uživaju za svoj trud stalnu plaću. Nasuprot tomu imade osoba, koje stojeći u službi države primaju doduše zato plaću, ali im manjka drugi bitni rekvizit t. j. vršenje službe ex professo, pa se s toga takodjer ne mogu ubrajati medju javne činovnike. To su primjerice državljani, koji su u smislu zakona o obranbenoj sili pozvani da služe državi kao vojnici na temelju vojno-stavni dužnosti. Kod ovih osoba nalazimo prvi rekvizit, jer su za vrijeme trajanja službe doista plaćeni, nu manjka im karakteristika: „dobrovoljno vršenje službe, kao redovito svoje zvanje".

Dočim djelatnost potonjih i njihov odnošaj prema državnoj vlasti ne može po svojoj naravi da spada u okvir ove rasprave, bit će ovdje predmetom

Digitized by Google

našega razmatranja lih javni činovnici u užem smislu riječi i njihov pravni odnošaj spram države.

Kako ovo pitanje nije u nas do sada još sustavno obradjeno, a propisi, koji tek mršavo uredjuju položaj činovnika spram države, upravo vape za reformom u modernom duhu, držali smo, da ćemo poslužiti dobroj stvari ako prikažemo temeljna načela moderne nauke u ovom životnom pitanju za javne zvaničnike. Čitaoca pako, koji bi se želio predmetom pobliže pozabaviti, upućujemo na slijedeća djela: Rehm: „Die rechtliche Natur des Staatsdienstes"; Presutti: „Lo stato parlamentare ed i suoi impiegati amministrativi"; Parinetti: „L'impiego pubblico"; Ranelletti: „Teoria generale delle concessioni ed autorizzazioni amministrative"; Raggi: „La responsabilità civile dei pubblici funzionari amministrativi"; Romano: „I poter, disciplinari delle pubbliche amministrazioni"; Nérard: „Les principes généraux du droit disciplinaire"; Cagnetta: „Lo stipendio"; Löning: „Lehrbuch des deutschen Verwaltungsrechtes"; Ulbrich: „Lehrbuch des österreichischen Staatsrechtes"; Hatschek: „Englisches Staatsrecht" II. Band die Verwaltung i Meucci: „Istituzioni di diritto amministrativo".

1.

Narav odnošaja.

Ne ima sumnje, da činovnik shvaćen onako kako smo ga pokušali definirati i država sačinjavaju dva pravna subjekta, koji stoje jedan pram drugomu tako, da iz njihove sveze nastaje pravni odnošaj, u kojem su im plicite sadržane sve norme, koje taj odnošaj uredjuju. Juristička konstrukciju toga odnšoaja pokušalo se je u nauci stvoriti na različite načine, pak stoga nije nikakovo čudo, ako glede naravi i sadržine odnošaja, u koji dolazi činovnik spram države nastupom javne službe, postoje najkontroverzniji nazori. Uza sve to može se ipak reći, da u glavnom postoje dvije velike škole, od kojih jedna u odnošaju izmedju činovnika i države nazire samo jednostrani posao, iz kojega ne nastaju nikakova zamjenita prava i dužnosti izmedju rečenih dvaju pravnih subjekta, već jedan od njih t. j. država imade za sebe sve pravo, a drugi t. j. činovnik samo dužnosti. Druga škola naprotiv gleda u odnošaju izmedju države i njenih činovnika dvostrani pravni posao navodeći, da taj odnošaj involvira sve karakteristike dvostranoga ugovora. Ova škola drži dakle, da rečeni odnošaj počiva na suglasju dvih voljâ, pa da zato iz istoga nastaju za oba subjekta zamjenite dužnosti i prava.

Ona prva škola imade najviše pristaša medju Nijemcima, koji stojeći na stanovištu, da je odnošaj izmedju činovnika i države javno-pravne naravi, smatraju javnu službu emanacijom državne suverenosti. Država primajući u svoju službu državljane — vele oni — vrši akt suverenosti, dakle

Digitized by Google

javno-pravni čin u najkarakterističnijem smislu riječi. Pristaše ove škole opravdavaju svoje stanovište sa dva razloga. Prije svega tvrde oni, da je služba javnih činovnika državi neizbježivo nužna za vlastito njeno održanje, jer bez upravnika, sudaca, nastavnika i t. d. ne bi država polučiti mogla svojih svrha, pa bi usljed toga nestalo razloga i za samo njezino bivstvovanje I upravo stoga ne može po njihovom nazoru državni bitak ovisiti od medjusobnoga sklada volja, koji se često može i ne obistiniti. To da je i razlog, s kojega država ne podmiruje te svoje potrebe sklapajući ugovore sa svojim. državljanima, već nalažuć istima u izvršivanju svojega suverenoga prava. Dakako da je uz ovakovo shvaćanje posve isključena i sama pomisao ugovornoga odnošaja, jer je sasvim prirodno, da jedan čin, koji potiče iz državnoga imperija, ne može ovisiti od volje državljana, već sadržaje u sebi prisilnu moć, koja nužno nalaže posluh odredbama državne vlasti. Po našem mnijenju nalazi se logična pogriješka ovakovoga umovanja u tom, što pristaše ove škole zamjenjuju ono, što bi se moglo dogoditi, sa onim, što u istinu biva, ili da budemo još jasniji: ovo bi umovanje bilo osnovano tek onda, kad bi država došla u položaj, da bi trebala upravnika, sudaca, nastavnika i t. d., a nijedan od državljana ne bi se hotio latiti takove službe. U tom bi se slučaju moglo reći, da državi pristoji pravo nalagati, kako to primjerice biva u pogledu vojne dužnosti. Pošto bi bo za državu nedostatno bilo računati na dobrovoljne ponude državljana za izvršivanje vojničke službe, to se ukazuje nužnim, da država vršenje te službe izravno naloži. Stoga se na ovaj odnošaj može posve dobro uporabiti argumenat nužde i imperija, ali ne može o tom biti govora kod ostalih javnih služba, gdje je dobrovoljna ponuda državljana danas i preko dovoljna tako, da modernoj državi nije potrebno služiti se prisilnim sredstvima, da svoje državljane prinuka na obnašanje državnih službа.

Kao drugi razlog navode privrženici ove prve škole, činjenicu, da su kod javnih služba svi uvjeti, pod kojima nastaje pravni odnošaj izmedju činovnika i države, (primitak u službu, promak, naplata, karnostni postupak, odpust i t. d.) bezuvjetno normirani zakonom, kojemu da se i državna uprava i činovnik moraju pokoriti. Prema tomu da nema ovdje slobodne volje, a gdje takove ne ima, da ne može biti ni spomena o ugovoru.

Na ovo valja primjetiti, da imade i mnogo privatno-pravnih ugovora gdje je nužno, da se za valjanost istih neminovno ispune neki uvjeti, pa se zato ipak ne može reći, da radi obveze ispunjenja tih uvjeta ne postoji kod sklapanja takovih ugovora slobodna volja. Okolnost dakle, da je u našem slučaju govoreći o javnim službama nužno ispunjenje nekih uvjeta, kakovih ne nalazimo kod privatno-pravnih ugovora, ne isključuje nipošto obstojnost ugovornoga odnošaja izmedju činovnika i države. Pita se samo, kakove je naravi taj ugovor.

Digitized by Google

Na ovo nastoji odgovoriti ona druga od spomenutih škola, koja imade brojnih pristaša naročito medju Talijanima, a koja vidi u odnošaju izmedju činovnika i države pravi ugovorni odnošaj, jer taj odnošaj sadržaje bitni elemenat ugovora, t. j. duorum in idem placitum consensus. Pristaše ove škole trude se, da ustanove, da li se ima taj odnošaj smatrati punovlastnom pogodbom, najmovnom pogodbom, ili bezimenim ugovorom na podlozi „do ut facias". Da se ali uzmogne ova analogija povući, nužno je prije svega bezuvjetno napustiti tradicionalnu predrasudu, da se odšteta za duševni rad ne smije identificirati sa odštetom za rad tjelesni. Oni naime, koji su vodjeni od te predrasude, tvrde, da se duševni rad odštećuje „honorarom", a tjelesni „plaćom".

Medjutim ovaj potonji nazor ne stoji, jer sa pravnoga gledišta u „odšteti" za rad ne ima nikakove razlike, pa obzirom na činjenicu, da činovnik čini državi službu uz naplatu, bez dvojbe je opravdano mišljenje ove druge škole, da u njihovom medjusobnom odnošaju imademo ugovorni elemenat.

U posebnim slučajevima prenaša država povrh toga na svoga činovnika — vele pristaše ove škole — i vlastito pravno zastupanje, pa u tom slučaju imademo dvostruku vrst ugovora, t. j. najmovni za plaćenu službu i opunovlaštenje na zastupanje. Dakako da se ovo sravnjivanje mora uzeti samo analogno, jer ako bi se pravni odnošaj, o kojem mi ovdje govorimo, htio bez daljnjega poistovjetiti sa kojom od spomenutih pogodba, tada bi svaka prispodoba bila isključena.

Moderna evolucija prava odstranila je strogu granicu izmedju javnoga i privatnoga prava, koja nije dopuštala, da bi mogao nastati pravni odnošaj, koji ne bi bio jedino ovisan od državnoga suvereniteta, ili koji ne bi imao za svrhu jedino pojedinačku korist. Karakteristika je modernoga prava, napose na području upravne nauke, da stvara odnošaje sui generis, koji imadu u sebi obilježja i javnoga i privatnoga prava. To su odnošaji, koji po svojoj svrsi i obliku pripadaju području privatnoga prava; ugovori su boi imadu ekonomsku korist, nu na te odnošaje vrši ipak bitni upliv javno pravo.

Takav je upravo, po našem mišljenju, i pravni odnošaj izmedju činovnika i države. Temelji se na sporazumu dviju volja: jedan vrši službu, a drugi daje plaću, prvi opunovlašćuje, a drugi izvršuje tu punovlast, nu uza sve to ne može se tvrditi, da postoji u istinu bilo prava najmovna bilo prava punovlastna pogodba u smislu gradjanskoga prava. Na osnovu svega toga mislimo, da ne ćemo pogriješiti, ako ustvrdimo, da u odnošaju izmedju činovnika i države imademo javno-pravni ugovor.

II.

Postanak odnošaja.

U pogledu postanka pravnoga odnošaja izmedju činovnika i države, valja se prije svega obazrijeti na jednu vrlo važnu osebinu, po kojoj se taj

Digitized by Google

odnošaj javno-pravne naravi bitno razlikuje od odnošaja, u koji u medjusobnom saobraćaju dolaze privatne stranke. Dok su naime za potonji ovaj odnošaj mjerodavne zasade privatnoga prava, koje službodavcu ostavljaju posve slobodne ruke, hoće li koga primiti u svoju službu, postavilo je nasuprot javno pravo, istaknuv načelo gradjanske jednakosti, državi neku granicu, na kojoj se, da tako kažemo, lomi njena vlast slobodne raspoložbe u tom smjeru. I država bo, kao i svaki privatni službodavac, vlastna je doduše zahtjevati od onoga, koji traži njenu službu, ispunjenje stanovitih uvjeta, to je, recimo, conditio sine qua non za osnutak pravnoga odnošaja, ali ne može ipak poput privatnoga službodavca slobodno postupati, jer je po ustanovama javnoga prava dužna primiti u službu svakoga svoga državljana, koji je zakonitim uvjetima udovoljio.

Ovo je vrlo važna tečevina dugotrajne uporne borbe za priznanje načela gradjanske jednakopravnosti, jer je time u interesu same države omogućena slobodna konkurencija, koja je jedina podobna pribaviti javnoj upravi sposobne trudbenike.

Prelazeći sada na same uvjete, pod kojima nastaje pravni odnošaj izmedju činovnika i države, valja nam istaknuti, da su ti uvjeti dvovrstni, t. j. *općeniti* i *posebni*. Prve treba da je ispunio svaki, koji želi polučiti javnu službu, dočim je udovoljenje posebnim uvjetima vezano uz narav i stepen dotične službe.

Medju općenite uvjete za polučenje javne službe spada u prvom redu *državljanstvo*. Ovo je pitanje u pozitivnom pravu malne svih država riješeno tako, da samo državljanin smije biti primljen u javnu službu, ako je inače udovoljio svim ostalim propisanim uvjetima. Ratio legis ovoga uvjeta leži u predpostavi, da će domaći sinovi vazda imati više smisla i osjećaja za javnu dobrobit nego li stranac, pa da će ne samo poradi odgovornosti, već takodjer i s ljubavlju vršiti nadležeće im službene dužnosti.

U nauci nijesu mnienja glede toga suglasna, pa dok jedni drže državljanstvo kao conditio sina qua non za polučenje državne službe, drugi zastupaju nazor, da je uvjet državljanstva bezuvjetno nuždan samo za one službe, koje involviraju zastupanje, odnosno vršenje državnoga auktoriteta i koje su stoga eminentno političkoga značaja. I jedni i drugi dopuštaju ipak veniam conditionis onda, kada se radi o namještenju u specialne službe, primjerice na području tehnike i više nastave, za koje je nužna osobita stručna sprema, kakove se više puta ne može naći u domaćih sila.

Daljnji je uvjet za obnašanje državne službe *moralna sposobnost*, koja ne leži jedino u poštenju i ponašanju dotičnika, već i u ugledu što ga uživa, buduć činovnik treba da posjeduje javno povjerenje. Prema tomu uz uvjet, da se nije ogriješio o takove ustanove kaznenoga zakona, koje bi ga ipsa lege činile nesposobnim, da poluči, odnosno da obnaša javnu

Digitized by Google

službu, nužno je, da bude moralitet činovnika u opće takav, da uz uživanje javnoga povjerenja omogućuje uspješno vršenje službe.

Ne možemo, a da se govoreći o moralnoj sposobnosti za obnašanje javne službe ne osvrnemo još na dva pitanja, koja se u nauci češće pojavljuju, t. j. ima li kod primanja u javnu službu, odnosno kod nastupa njenoga kakove odlučne važnosti vjersko uvjerenje i političko mišljenje dotičnoga kandidata. Glede prvoga postoji suglasno mnijenje, da nijedna od zakonom priznatih vjeroispovjesti ne isključuje državljanina od javne službe, dočim postoje glede drugoga pitanja dosta kontroverzni nazori.

Jedni drže, da političko mišljenje državnoga činovnika ne smije kolidirati sa političkim pravcem vladajućega sustava, dočim drugi — većina i po broju i po duhu — stoje kategorično na stanovištu, da imade sloboda savjesti državljana i u tom obziru biti sveta i nepovrediva. Po mnijenju ovih može protivno političko mišljenje biti zaprijeka za obnašanje javne službe samo onda, kada mu se daje izražaja u bučnim manifestacijama i otvorenom strančarstvu, koji se kose sa javnim poredkom i ustavom.

Naše je mnijenje, da je koincidentnost političkoga mišljenja bezuvjetno nužna samo kod onih državnih organa, kojima neposredno prinadleži eksekutiva, t. j. kod služba, gdje je nužna veća intenzivnost osjećaja i uvjerenja za promicanje javne dobrobiti u duhu dominirajuće politike, te gdje bi javni zvaničnik dospjeo u neizbježivi dilema, da se ili iznevjeri svojemu mišljenju ili da otvoreno poradi protiv preuzetih službenih obveza.

Daljnji je općeniti uvjet za polučenje i obnašanje javne službe t. zv. fiziološka sposobnost, t. j. stanovita doba života i spol. Glede dobe teorija traži, da je dotični kandidat intelektualno i fizički sposoban za vršenje službe. Pošto su pako intelektualne i fizičke sposobnosti skroz individualna svojstva, samo sobom se razumjeva, da je teško odsjeći granicu, kada nastaje sposobnost za odgovorno i uspješno vršenje javne službe. Prirodna je stoga posljedica toga, da su i zakonodavstva ovo pitanje različno riješila. Ipak može se reći, da se minimum i maximum životne dobe, kao uvjeta za polučenje državne službe kreće izmedju navršene 18. i 40. godine života. U nas je što se tiče maximuma dobe još uvijek na snazi § 6. uredovnoga naputka od 17. marta 1855., koji odredjuje, da oni, koji traže službu, ne smiju u pravilu imati više od 40 godina. Veniam aetatis preko te dobe pa do 50. godine života podijeljuje vrhovna upravna oblast, a preko toga kruna. Glede minimuma dobe ne ima kod nas ni zakonskoga ni inog općenitog naredbenoga propisa. Postoji jedino normativna naredba kr. zemaljske vlade, odjela za unutarnje poslove, od 13. aprila 1871. br. 3121./Pr., koja ustanovljuje, da je medju inim uvjetima za polučenje zemaljske računarske službe nužno, da je dotičnik navršio 18. godinu života.

Digitized by Google

Što se tiče spola vrijedi još i danas općenito načelo, da imade biti m u š k i. Iznimka se dopušta samo glede nekojih službа, kao primjerice kod pošte i brzojava, kod niže nastave, te kod manipulativne željezničke službe. Moderna nauka medjutim, na koju bez dvojbe vrši dosta jaki upliv sve živahniji feministički pokret, opravdano napušta predrasudu o intelektualnoj inferiornosti žene, te zastupa nazor, da valja i ženi dati prilike, da iskuša svoje sile barem u onim javnim službama, gdje njezino saradjivanje ne izključuju duboki razlozi morala ili nedostatak fizičke snage.

Kao jedan od najbitnijih općenitih uvjeta za nastup službe smatraju pozitivna prava gotovo svih zemalja prisegu u nauci prozvanu administrativnom, koju je dužan položiti javni zvaničnik prije nego li bude pripušten vršenju službe, a kojom obećaje da će tu službu vršiti revno i zdušno, te da će biti vjeran i odan temeljnim državnim zakonima.

U nauci pojavilo se je dosta prigovora proti institutu administrativne prisege. U prvom redu onaj, ko da je prisega bez svake koristi za onoga, kojemu manjka osjećaj dužnosti, te imade pružívu savjest. S druge strane prigovara se, da se institutom prisege vrijedja sloboda savjesti, pa da je to baš razlogom, što su se mnogi svietli umovi odvratili od javne službe. Ne ima sumnje, da imadu ovi prigovori dosta opravdanoga temelja, pogotovo danas, gdje pozitivni zakoni ne vežu više doznaku činovničkih beriva o položenoj prisezi, već o danu imenovanja, odnosno o danu nastupa službe, kojima je činima pogodba izmedju činovnika i države postala perfektnom. Mi bi s naše strane prigovorili još jednoj sredovječnom praksom uvedenoj anomaliji, da se imade administrativna prisega ponovno položiti prigodom svakoga novoga imenovanja, jer dok se s jedne strane ovaj zahtjev nikako ne da juristički opravdati, sa moralnoga je gledišta opet štetan, jer slabi vrijednost i važnost prisege.

Ovi su razlozi vjerojatno ponukali i neka zakonodavstva, da su u najnovijim propisima, kojima se uredjuje pravni odnošaj državnih činovnika, napustila zahtjev, da se prisega imade polagati povodom svakoga novoga imenovanja. Tako primjerice odredjuje poslijednja alineja čl. 3. zakona od 22. novembra 1908. o stališu gradjanskih činovnika u kraljevini Italiji, da se imadu državni činovnici zapriseći samo kod p r v o g imenovanja u državnoj službi.

I austrijska vlada, koja se je pri izradjivanju osnove zakona o službenom odnošaju državnih činovnika i službenika dosta prislonila na ustanove spomenutoga talijanskoga zakona, povela se je takodjer za primjerom talijanskoga zakonodavstva, te je u rečenoj svojoj osnovi napustila tradicionalni singularitet austrijskoga zakonodavstva o polaganju administrativne prisege prigodom svakoga novoga imenovanja javnih činovnika.

Prelazeći na posebne uvjete, valja nam istaknuti kako ovamo specifično spada t e o r e t s k o i p r a k t i č n o osposobljenje, koje sastoji u in-

Digitized by Google

teligenciji i poznavanju propisa, po kojima se vrši stanovita služba. Velimo stanovita zato, jer razni stepeni i vrste službâ iziskuju i različno osposobljenje. Stoga se i ne može govoriti o apsolutnoj sposobnosti, već je ona vazda relativna prema vrsti, stepenu i intenzitetu službe. Ona će biti generična ili znanstvena ili posebna prema tomu, da li služba zahtijeva općenitu znanstvenu ili determiniranu tehničku obrazovanost od onoga, kojemu se stanovita služba povjerava.

Dok se teoretsko osposobljenje dokazuje svjedočbom o svršenim naucima, valja svakako da bude praktično osposobljenje dokazano položenim praktičnim ispitom, koji bi trebao da bude conditio sine qua non u svakoj grani javne službe, jer je tu dana prilika kandidatu, da dade računa o svom radu u praksi, a državnoj vlasti, da taj rad kontrolira i prema zasluzi ocjeni. Veliki je stoga nedostatak naše političke uprave, što takav praktični ispit nije kod nas uveden, kako su to do danas učinile gotovo sve moderne države.

Pošto smo razložili uvjete, koji treba da se stiču u subjektu, koji želi polučiti javnu službu, valja nam napomenuti jednu bitnu činjenicu, koja treba da se oživotvori, a da može biti govora o pravnom odnošaju izmedju činovnika i države. Mora se naime sa strane drugoga subjekta t. j. države sbiti neki čin, koji će osnovati taj pravni odnošaj, koji čin nazivamo imenovanjem.

Pita se sada, u kojem obliku imade da slijedi to imenovanje i tko je na nj ovlašten.

U prošlo doba prodavale su se službe ili su nasljedno prelazile od oca na sina. Da tu nije bilo ni moglo biti jamstva za sposobnost u službi i uspješno vršenje njeno nije nužno dalje dokazivati. Moderna država napustila je ovaj feudalni oblik sticanja službe, te uvela druge sustave namještenja činovnika, od kojih takodjer neki nisu bez mana. Tako je primjerice bio god. 1791. uveden sustav izbora po narodu franceskim ustavom od god. III. i VIII., a postoji još i danas takav sustav u Americi. Sustav izbora po narodu mora se bezuvjetno osuditi zato, jer jedno izborno tijelo obzirom na svoj sastav i obzirom na svoju neodgovornost, ne može da imade i izrazi pravedan sud o kandidatima, dočim će s druge strane izabrani činovnik, koji imade da zahvali svoje mjesto dobrohotnosti jedne većine, dotično jedne stranke, jedva biti neodvisan, pa ako u istinu i jest, ipak će uvijek biti tračak sumnje proti njemu, da u provedbi zakona i propisa pogoduje one, koji su svojim glasom odlučili o njegovoj sudbini. Nedostatak ovoga sustava nastojalo se je nadomjestiti posrednim izborom tako, da je pravo imenovanja preneseno na skupštinu, izabranu po narodu, kako to biva kod naših gradskih i općinskih zastupstva, kada se radi o gradskim, odnosno općinskim činovnicima.

Svakako je najprikladniji onaj sustav imenovanja, po kojemu to pravo pripada glavi države. Sa pravnoga gledišta ovaj je sustav posve opravdan,

Digitized by Google

jer dok je činovnik ovisan od eksekutivne vlasti, posve je ispravno, da se toj vlasti prepusti i njegovo imenovanje putem vrhovnog nosioca te vlasti. Sa političkoga pak gledišta ovaj je sustav zato dobar, jer je podoban odstraniti od činovnika sve one štetne posljedice, o kojima smo prije govorili, kada je bila rieč o imenovanju putem izbora. Dakako da i sustav imenovanja po glavi države imade svojih mana, jer se to pravo u mnogobrojnim slučajevima prenosi na ministarstva, odnosno na vrhovnu upravnu oblast, pa kako ovakovo imenovanje ne rijetko ovisi i od subalternih organa, neda se žalibože uvijek izbjeći zloporabama i pristranosti. Tomu se ali dade doskočiti valjanim zakonskim propisima, koji su kadri zajamčiti, da se budu kod imenovanja činovnika uzele u obzir lih p r a v e sposobnosti i vrline. U tom bi pravcu trebao promjena i § 5. alineja 3. našega zakona od 20. augusta 1894. „o uredjenju beriva zemaljskih urednika i službenika", koji po današnjoj svojoj stilizaciji ostavlja slobodne ruke individualnom shvaćanju pojma „z a s l u ž n o s t" i „u p o t r e b l j i v o s t" sa strane onih, koji po svom službenom djelokrugu imadu pravo predloga.

Gledom na postupak kod imenovanja valja praviti razliku izmedju osoba, koje bivaju prvi put imenovane i onih, koje se već nalaze u službi. Prvomu bi imenovanju imao uvjek predhoditi natječaj, koji raspisuje nadležna oblast, dočim imenovanje osoba, koje se jur nalaze u državnoj službi, treba da slijedi iz ureda. Po teoriji moguć je raznoliki postupak kod ovoga potonjega imenovanja. Tu može da bude mjerodavna starost u službi, svršene nauke i zasluge t. j. stručna sposobnost i vrijednost, što ju je činovnik dokazao u službi.

Svaki od ovih načina imade prednosti i mana; činovnik bo, koji državi trajno služi, imade neko pravo na poboljšanje svojih prilika, dočim se s druge strane mora predpostavljati, da mu je dugogodišnja služba pribavila zrelost i iskustvo, koja su svojstva svakako dragocijena za uspješno vršenje službe. U drugu ruku ne ukazuje se vazda shodnim uzeti za podlogu promaknuća isključivo an:ienitet, jer se može dosta često dogoditi, da bude činovnik većega duševnoga horizonta i marljiv, zapostavljen nesposobnomu i nemarnomu drugu u službi. Prednost položenih ispita i školske kvalifikacije pred zaslugama u službi imade svakako mjesta do neke granice, ali ne mogu biti izključivim mjerilom naročito onda, kada se radi o višim službama, za koje je nužna potpuna stručna sprema, bez koje ne bi moguće bilo s uspjehom vršiti dotičnu službu.

Stvar je medjutim pozitivnih zakonskih propisa, da ovo pitanje riješe na način, koji je podoban zadovoljiti svim zahtjevima morala i pravice, te tako javnoj službi pribaviti dostojne predstavnike.

Digitized by Google

III.

Poslijedci odnošaja.

A. Dužnosti činovnika.

Općenito uzeto, dužnosti se činovnika svadjaju na točno i vjerno vršenje zadataka, koji mu prinadleže, a pošto je činovnik u vršenju službe dužan na stanovite obveze ne samo prema predpostavljenoj vlasti, nego i prema državljanima i strankama uopće, koji su u konkretnom slučaju interesovani, to možemo reći, da su te dužnosti nutarnje i vanjske. O potonjima govoriti ćemo onda, kada bude rieč o odgovornosti činovnika, dočim ćemo se ovdje pozabaviti sa službenim dužnostima u užem smislu riječi. Te se dijele u općenite i posebne.

Posebne dužnosti ovise vazda specifično od naravi službe, što ju dotičnik obnaša, dočim općenitim dužnostima mora udovoljiti svaki državni činovnik. Mi ćemo se ovdje obazrijeti samo na potonje, a te su slijedeće:

1. Obvezatno prebivalište. Činovnik je prije svega dužan svoju službu neprekidno obavljati, te je ne smije ostaviti bez zakonitoga dopusta. Pita se sada, da li je u toj dužnosti sadržana i obveza, da se činovnik ne smije udaljiti od sjedišta ureda uopće. U tom obziru valja da lučimo službu, koja po svojoj naravi ne dopušta, da činovnik imade ino prebivalište, nego li je sjedište ureda, od onakove službe, koja toga inkompatibileta ne poznaje. Naše je mnienje, da mora obveza prebivališta biti vazda zakonom normirana, jer se inače ne može činovniku priječiti, da si odabere prebivalište i izvan uredovnoga sjedišta, dakako u koliko protivno sama po sebi ne iziskuje narav službe (primjerice redarstvena služba). Ovo je mnijenje opravdano činjenicom, da je sloboda prebivanja jedna od prvih manifestacija osobne slobode, jest pravo ustavom zajamčeno, koje ne dopušta ograničenja van onda, kada se ovo temelji na zakonu.

2. Uredovna tajna. Činovnik dužan je čuvati uredovnu tajnu. Ovo je takav postulat javne službe, da su ga normirala sva pozitivna prava, staviv dapače povrijedu ove dužnosti, uz stanovite okolnosti, pod sankciju kaznenoga zakona. Glede ove dužnosti, koja se sama sobom opravdava, vlada potpuno suglasje i u nauci; pače nekoji idu tako daleko, te drže, da imade ova dužnost teretiti činovnika i onda, kada je stavljan u trajno stanje mira.

3. Uzgredno zanimanje. Karakteristična je dužnost javnoga činovnika, da se u pravilu ne smije, bez naročite dozvole predpostavljene oblasti, baviti inim zanimanjem. Ovo proizlazi iz naravi i pojma javne službe, koja iscrpljuje svu osobnu djelatnost činovnika. Dakako da ispunjenje ove dužnosti predpolaže činjenicu, da je i država sa svoje strane učinila sve, da obezbijedi materijalnu eksistenciju činovnika, te mu tako pružila priliku, da može pristojno živjeti.

Digitized by Google

Medjutim govoreći o uzgrednom zanimanju valja nam lučiti slučaj, kada se radi o kumuliranju jedne javne službe sa drugom javnom službom, t. j. kada bi netko istodobno vršio dvije službe, za koje bi dobivao plaću od države, od slučaja, kada se radi o kumuliranju javne službe sa bud kojim drugim zanimanjem. Prvi je slučaj isključen, pa nam se stoga valja samo na potonji osvrnuti. Tu može pako o zabrani sa strane državne vlasti biti govora samo onda, kada se radi o kakovoj faktičnoj zaprijeci, primjerice, kada je nužno, da onaj, koji se kani baviti stanovitim zanimanjem, mora da bude sudbeno rigistriran kao tvrdka, ili da mu nadležna upravna oblast za to izda naročitu dozvolu, te da ga vodi u svojoj očevidnosti, kako to primjerice biva kod izdavanja obrtnih dozvola. U ostalom ovo je pitanje manje više svagdje riješeno u poztivnom pravu dotične zemlje načelno tako, da vršenje inoga kakovoga zanimanja ne smije kolidirati sa interesima javne službe, te da mora biti takovo, da ne vrijedja ugled i čast javnoga zvaničnika. U nas je još uvijek u tom obziru mjerodavna ustanova §. 39. uredovnoga naputka od 17. marta 1855., koja načelno odredjuje, da nuzgredna zanimanja ne smiju pod strogu kazan biti na štetu državnoj službi, te da se činovnik bez naročite dozvole ne smije takovim nuzgrednim zanimanjem baviti. Po našem minjenju valjalo bi u zakonu točno precizirati granicu, do koje bi smjela i mogla sizati slobodna volja i državne vlasti i samoga činovnika u tom obziru, pa bi s toga nužno bilo taksativno navesti ona nuzgredna zanimanja, s kojima se činovnik bez svake daljnje dozvole smije baviti, odnosno ona, koja su ipsa lege zabranjena. To je i za to potrebno, jer se uslijed toga, što se općenitom ustanovom zakona prepušta slobodnoj odluci diskrecijonarne vlasti, da o tom od slučaja do slučaja odluči, lahko može dogoditi, da će se danas smatrati dehonestirajućim ono, što će sutra po shvaćanju drugoga biti dopušteno. Svakako bi po našem nazoru svako duševno nuzgredno zanimanje, u koliko ne kolidira sa interesima službe i u koliko ono za sebe ne iziskuje etabliranje posebnoga ureda, bezuvjetno moralo biti dozvoljeno, a sva druga nuzgredna zanimanja trebala bi da budu za činovnika posve isključena.

4. Ponašanje činovnika Činovnik treba da se ponača onako, kako to dolikuje službi, što ju obnaša. Time dakako nije rečeno, da bi čitavi život činovnika intiman i obiteljski morao podpadati nekoj kontroli, nu s druge strane je ipak istina, da činovnik, koji svojim ponašanjem daje povoda javnim sablaznima, baca ljagu i na službu, što ju obnaša, te da gubi u narodu nuždan autoritet. S toga je u takovim slučajevima i ingerencija državne vlasti posve opravdana.

5. Služben a poslušnost. Jedna od prvih i najvažnijih dužnosti činovnika jest poslušnost u službi. Mi znademo, da moderno upravno ustrojstvo počiva na načelu hijerarhije, koja nije moguća, ako ne ima disci-

Digitized by Google

pline, t. j. ako mladji u službi predpostavljenomu ne prinaša štovanje i posluh. U tom obziru postoje najveće kontroverze u nauci ne toliko glede samoga načela, koje se obćenito priznaje, već gl ede granice, do koje može mora da siže ta dužnost. Tu valja odmah praviti razliku izmedju protuzakonitoga neposluha odredbama predpostavljenoga u službi i protupropisne poslušnosti, koje oboje povlači za sobom odgovornost činovnika.

Da se uzmogne ustanoviti granica toga posluha, valja praviti temeljnu razliku izmedju vojničke i gradjanske službe. Kod one prve poslušnost je mnogo strožja i uz rijetke iznimke upravo apsolutno pasivna, dočim su kod potonje toj poslušnosti postavljene neke granice. Tako se samo po sebi razumjeva, da se posluh može odnositi samo na one naloge, koji su u tijesnom savezu sa samom službom, dočim da izvan službe ne može biti govora ni o predspotavljenomu ni o podčinjenomu u službi. Isto tako nije činovnik dužan na posluh onda, kada bi se bio nalog imao izdati u propisanom posebnom obliku, a to je predpostavljeni propustio učiniti.

Nastaje ali pitanje, da li je činovnik bezuvjetno uvijek dužan na posluh i onda, kada je službeni nalog propisno i redovito izdan. U tom pogledu postoje u nauci dvije škole.

Jedna drži, da je činovnik obvezan na bezuvjetni posluh, jer da bi inače u javnoj upravi nastala podpuna anarhija. Po nazoru ove škole imade podčinjeni, da izvrši nalog u svakom slučaju, a predpostavljeni će odgovarati, ako je bio nalog protupropisan. Kada bi to dopustili, morali bi svakoga mladjega u službi smatrati prostim orudjem u rukama predpostavljenoga, jer kolikogod bio tijesan vez, koji postoji u hijerarbiji izmedju različitih organa, ipak stoji nepobitno, da svaka služba ima svoj izvor u zakonu, koji opredijelivši za tu službu stanoviti organ, nije imao nakanu, da stvori prosto orudje u rukama trećega, već da na dotično mjesto postavi osobu, koja će biti sposobna, dobro lučeć izmedju prava i dužnosti, prosuditi svaki svoj čin. Pošto je pako zakon nad svima, to se samo po sebi nameće podčinjenomu činovniku dužnost, da vazda, kada vidi, da izdani mu nalog nije u skladu sa zakonom, jedino potonjemu izkaže štovanje i posluh.

Bojazan, da bi ovo načelo moglo voditi do anarhije u upravi, posve je neosnovana, jer neposluh prema odredbama predpostavljenoga tvori za podčinjenoga odgovornost, pa ako se ustanovi, da je u stanovitom slučaju činovnik bio dužan pokoriti se nalogu, a nije to učinio, naći će se dovoljno sredstava, da se povrijedjenoj disciplini dade zadovoljština i da se time statuira exemplum, koji će onemogućiti neopravdane insubordinacije.

Druga škola, koja ima odličnih predstavnika medju Francuzima i Talijanima, pravi razliku izmedju o č e v i d n e i d v o j b e n e nezakonitosti naloga, zastupajući mnijenje, da je podčinjeni činovnik u prvom slučaju ovlašten na neposluh, a u potonjem da je dužan pokoriti se dobivenom na-

Digitized by Google

logu. Ovo je diferenciranje i neumjestno i opasno, jer bi po njemu imalo da u stvari odlučuje raznoliko subjektivno shvaćanje pojedinaca, gdje nasuprot pravo traži, da imade kod rosudjivanja stanovitoga problema prevladavati stalni i nepromjenljivi elemenat. U pravnoj sferi bo ne može da postoji isključivo subjektivni kriterij o tom, da li je nešto očevidno ili dvojbeno, već tu može biti govora samo o tom, da li je stanoviti čin po općenitom shvaćanju protupravan ili nije. U potonjem slučaju posluh je u službi bezuvjetan, a u prvom nije. Subjektivni elemenat dakle može da igra neku ulogu u pravcu, da se krivnja prosudjuje blaže ili strože, ali ne može nikako da bude odlučan i mjerodavan kod postavljanja pravne zasade.

Pri riješavanju ovoga vrlo važnoga i zamršenoga pitanja valja i po mnijenju vrlo odličnih pisaca poći sa stanovišta, da je zakon nad svima.

U apsolutnoj državi jest volja državne glave zakonom ; tu se svi funkcionari smatraju, pa u istinu i jesu lih depositari vrhovne volje, koja kroz razne stepene hijerarhije dolazi tako do izražaja, da svaki podčinjenik nazire u nalozima svoga predpostavljenoga emanaciju ove vrhovne volje, koja stvara pravo. Ovo načelo opravdava teoriju o bezuvjetnom posluhu. U modernoj ustavnoj državi naprotiv stoji zakonodavna odredba nad svakom vlasti, pa i nad onom vrhovne državne glave. Ovdje se svi javni uredi osnivaju na zakonu, koji odredjuje njihovu nadležnost, koju izvršuje onaj činovnik, koji dotičnomu uredu predstoji. Činovnik, koji u nalogu svojega predpostavljenoga vidi očitu protuzakonitost, ne samo da je ovlašten, već je upravo dužan uskratiti posluh.

Pita se ali sada, pristoji li činovniku pravo ispitivanja, da li je izdani mu nalog u skladu sa zakonom. Moderna nauka stoji na stanovištu, da to pravo pripada činovniku, te mu daje mjesta bezuvjetno u onom slučaju, kada se protupravnost pojavi u sferi nadležnosti, koja po zakonu pristoji podčinjenomu. Činovnik bo, imajući vlastitu prosudjujuću sposobnost, dužan je obavljati svoju službu u skladu sa zakonom, pa stoga ne samo da može, već je dapače dužan ispitati, da li je čin, što mu ga nalaže njegov predpostavljeni, protupravan ili ne.

Drugačije se imade stvar, ako je čin sam po sebi protupravan, ali se ta protupravnost ne tiče vlastite sfere službe, koja je povjerena podčinjenomu činovniku. U tom slučaju ne će moći uskratiti izvršbu dobivenoga naloga, ma bio on i protupravan, jer mu svakako fali pravo ispitivanja naloga. Jedan primjer neka razjasni ovu razliku, što ju neki uvaženi pisci prave. Predstojnik ureda naloži redarstvenomu povjereniku, koji po propisima n a s v o j u o d g o v o r n o s t v r š i s l u ž b u, da nekoga protupravno uhiti. On to neće biti dužan učiniti, jer se protupravni nalog tiče sfere njegove nadležnosti po kojoj je samo on zvan da prosudi, imade li razloga uhićenju, pa je stoga u okviru te nadležnosti on jedini i odgovoran za svoje čine. Naprotiv tomu

Digitized by Google

biti će niži redarstveni organi dužni provesti ma i protupravno uhićenje koje osobe, ako to od njih traži spomenuti redarstveni povjerenik, jer ta protupravnost ne spada u sferu njihove nadležnosti.

Ne će im dakle pristojati pravo ispitivanja zakonitosti dobivenoga naloga, ali s druge strane ne će izvršenje potonjega ni na sebe privući bud kakovu odgovornost.

B. Prava činovnika.

1. Pravo na službu. Ne osvrćujući se na nekoja manje važna, ali prirodna prava, koja pripadaju činovniku, kao n. pr. pravo na štovanje i dužni obzir, koji su skopčani sa službom, što ju obnaša, valja da ovdje riješimo pitanje, pripada li činovniku pravo na službu, te imade li prema tomu, s obzirom na pravni značaj odnošaja, koji nastaje nastupom službe izmedju činovnika i države, mjesta otkazu službe sa strane države.

Mi smo jur prije vidjeli, kako se je u modernoj nauci pojavilo mnijenje, da izmedju činovnika i države postoji dvostrani pravni posao, iz kojega nastaju za oba subjekta zamjenita prava i dužnosti, pa kako se je na osnovu ovakovoga shvatanja nastojalo dokazati, da se u odnošaju izmedju činovnika i države imade nazrijevati privatno-pravni ugovor, koji sadržaje sva obilježja punovlastne ili najmovne pogodbe. S ove strane posmatrano ovo pitanje radja posve prirodnim zaključkom pristaša ove škole, da je i javna služba poput svakoga privatno-pravnoga ugovora odkaziva. Mi smo ali vidjeli, da se odnošaj izmedju činovnika i države ne ima prosudjivati po načelima privatnoga prava, jer u koliko u tom odnošaju i imademo neki ugovor, taj je ugovor svoje vrsti, on je javno-pravni ugovor, pa se stoga i pravo činovnika na službu ne ima prosudjivati po načelima privatnoga, već javnoga prava. Razumije se samo sobom, da to pravo činovnika na službu prestaje onim časom, kada se je ogriješio o ustanove kaznenoga zakona ili o karnostne propise u tolikoj mjeri, da je sa kaznenom osudom, odnosno sa povrijedom službenih dužnosti u konkretnom slučaju skopčan gubitak službe. Slučajevi, kada utrnjuje pravo činovnika na službu valja da budu u zakonu taksativno nabrojeni.

Pravo činovnika na službu, koje izvire nedvojbeno iz ustanova javnoga prava, kako smo to već prije dokazali, kada smo govorili o uvjetima, pod kojima se stiče javna služba, postulat je u ostalom i pravičnosti, a govori za nj i interes javne uprave. Činovnik bo posvećuje državi potpuno i izključivo svu svoju djelatnost tako, te nije u položaju iz čedno odmjerenih svojih dohodaka gotovo ništa prištediti pa bi s toga otkaz službe, naročito u poodmakloj dobi života, kada si nebi mogao stvoriti nove uvjete pristiojne eksistencije, morao u najvećem dijelu slučajeva uroditi njegovom materijalnom propasti. S druge strane načelo neotkazivosti službe radja stabilitetom

Digitized by Google

u javnoj službi, što svakako dolazi u prilog i državi samoj. jer zajamčuje neodvisnost i nepristranost činovnika, koji uslijed stalnosti svoje službe nije izvrgnut samovolji svojih predpostavljenika.

Neka su ograničenja ipak moguća i to onda, ako je uslijed preustrojstva stanovite upravne grane nestalo potrebe, da se nekoji organi pridrže u aktivnoj službi. Nu i u tom slučaju ne će moći država činovniku jednostavno otkazati službu, već će ga morati ili staviti u privremeno stanje raspoloživosti kroz stanovito vrijeme, te ga po izminuću toga roka namjestiti u drugoj odgovarajućoj grani javne službe ili, ako ne bi bilo moguće, stalno umiroviti. Sve to valja da bude u ostalom normirano pozitivnim pravom dotične zemlje, naročito s obzirom na zaporni rok razpoloživosti i normalnoga postupka sa činovnikom nakon izminuća ustanovljenoga roka.

2. N a k n a d a t r o š k o v a i p l a ć a. Što se tiče ekonomskih odnošaja izmedju činovnika i države valja prije svega iztaknuti načelo, da činovniku pripada naknada svakoga izdatka, što ga je učinio za korist države i uslijed javne službe. Te naknade, ma bivale nekoje i periodično, ipak imadu pravnu narav različitu od plaće, o kojoj ćemo ovdje pobliže progovoriti, dočim će za ostale vrsti naknada dovoljno biti, da ih u glavnom spomenemo. Glavne vrsti tih naknada jesu : a) za reprezentativne troškove, što ih imadu stanovite kategorije javnih organa (ministri, poslanici, u nas ban i njegov zamjenik) radi ugleda mjesta što ga zauzimaju; b) za putne i preselitbene troškove, nastale iz službenih razloga i obzira; c) skuparinski doplaci i d) za troškove uredske i pisarničke. Najvažniji ali ipak oblik, u kojem su redovito uredjeni ekonomski odnošaji izmedju činovnika i države, jest plaća.

Racijonalni temelj plaće leži u tom, da je država, koja za svoje svrhe zahtjeva čitavu djelatnost činovnika, dužna osigurati mu i dovoljno sredstva za uzdržavanje i to u razmjeru prema društvenom položaju, što ga uslijed svoje službe zauzima te prema naravi službe, što ju obavlja. Sa gledišta ekonomskoga uvjetuju visinu plaće razni elementi kao : financijalno stanje države, zatim manji ili veći vanjski ugled, koji je potreban za dostojno i uspješno vršenje stanovitih službi, svršene nauke i opseg stručne spreme, te napokon odnošaj izmedju raznih službenih stepena, u koje tekom službovnoga vremena može doći činovnik.

Sa pravnoga gledišta predstavlja plaća ekvivalenat za službu, što ju činovaik čini državi, ona je dakle cijena rada. Dakako da ovo mnijenje ne dijele oni, koji odnošaju izmedju činovnika i države poriču ugovorni značaj, kao ni oni, koji dopuštajući doduše, da u tom odnošaju imade ugovorenog elementa, poriču ipak da bi se naplata za duševni rad mogla kvalificirati kao cijena rada. Mi smo medjutim već prije vidjeli, da su to tradicionalne predrasude bez temelja, pa s toga nije nuždno, da o tom dalje razpredamo.

U normalnom svojem obliku sastoji plaća od neke stalne godišnje svote, koja se isplaćuje u mjesečnim obrocima. Prema tomu je moderno pravo

Digitized by Google

napustilo onaj oblik naplate, po kojemu je činovnik dobivao svoju plaću neposredno od naroda, koji je trebao njegovo djelovanje. Danas bi to bilo nedopustivo s pravnih razloga, jer činovnik stoji u službi države, a ne privatnika, a i s razloga shodnosti, jer doista ne bi odgovaralo ni ugledu ni neodvisnosti javnoga zvaničnika, da naplatu za svoj rad neposredno prima od naroda

Pošto plaća kako smo vidjeli, imade svrhu, da obezbijedi ekonomski život činovnika, to ona imade pravni značaj r e n t e z a u z d r ž a v a n j e. Posljedica je toga, da se imade plaća bez prekida izplaćivati, pa i onda, ako je služba prekinuta, osim došto slučaja, da je činovnik samovoljno službu prekinuo. Prekinuće službe može nastati uslijed dopusta ili uslijed toga, što je činovnik stavljen u stanje razpoloživosti.

Druga poslijedica istaknutoga pravnoga značaja plaće kao rente za uzdržavanje jest, da se plaća ne može putem cessije na druga prenieti, te da podpada ovrsi samo do stanovitoga iznosa. Ovo je potonje pitanje riješeno pozitivnim pravom pojedinih zemalja, pak tako i u nas zakonom od 13. januara 1883. „o stegama ovršnoga prava kod ovrha radi novčanih tražbina".

Intencija ovih zakona jest, da se ispod ovrhe izluči ona svota, koja je činovniku strogo potrebna za pristojan život.

3. T r a j n a o p s k r b a. Karakteristika pravnoga odnošaja izmedju činovnika i države leži nadalje u tom, da dok po načelima privatnoga prava sa prestankom rada i službe prestaje u pravilu i naplata za nje, država naprotiv podupire svoje činovnike i onda, kada su prestali služiti, ako su udovoljili stanovitim uvjetima, koji su normirani pozitivnim pravom. Tako je nastao institut mirovine ili trajne opskrbe. Od trajne opskrbe valja nam lučiti tako zvane milostinje, kojima nije preduvjet stalna služba, već su pravi darovi države bud radi osobitih zasluga izkazanih joj, bud s inih kojih mu drago razloga, koji eventualno po samom zakonu uvjetuju dopitanje takove milostinje.

Mirovina nije ništa drugo nego nastavak plaće, što ju država daje činovniku, kada je bud probavio stanoviti broj godina u službi, bud navršio neku dobu života ili kada je postao za službu nesposobnim. U ovom postupku vodi državu osjećaj pravičnosti, koja ne dozvoljava, da onaj, koji je svoju djelatnost žrtvovao javnoj državnoj službi, bude izvržen materijalnim nepogodama u času, kada je postao za rad nesposoban. S druge pak strane nosi institut mirovine koristi i samoj državi, jer dok je s jedne ruke jasno, da jamstvo trajne obskrbe privlači javnoj službi valjane elemente, omogućuje s druge strane činovniku, da se posveti državnoj službi potpunim mirom i marom, jer je ne samo njemu lično osigurana budućnost, nego i njegovoj obitelji.

Ovo jamstvo treba da država pruži činovniku u dobrom mirovinskom zakonu, koji će zaista biti u stanju trajno obezbijediti eksistenciju činovnika i njegove svojte po načelima humaniteta i pravičnosti.

Digitized by Google

Shvatimo li ovako pojam mirovine, jasno će nam biti, da joj se imade izvor tražiti u onoj osobitosti javnoga prava, koja karakterizira odnošaj izmedju činovnika i države, te da mirovina, odnosno trajna opskrba imade pravnu narav nastavka plaće, što ju država dopituje činovniku i njegovoj obitelji i nakon dovršene aktivne službe, odnosno nakon smrti javnoga zvaničnika.

Okolnost šte činovnik prigodom svoga promaknuća mora da plati takse, dala je povoda mišljenju, da je institut mirovine privatno-pravne naravi, te da odgovara u cjelosti osjeguranju namještenika u nekim privatnim službama, gdje se uz platež godišnje premije nakon stanovitoga roka godina zajamčuje dotičniku neka doživotna renta. Ovaj je nazor posve neispravan, jer takse, što ih činovnik plaćadržavi od stanovitoga dijela plaće prigodom promaknuća ni malo ne uplivaju na ustanovljenje mirovine u opće, pa tako ni njene visine. U ostalom nerazmjerje, koje postoji izmedju vrijednosti uplaćenih taksa za vrijeme aktivnoga službovanja prigodom promaknuća i mirovine što ju država daje činovniku, tako je veliko, da je tu isključena ona zamjenita korist i zamjenita dužnost, koja se vazda traži kod ugovora, koji se temelji na privatnom pravu.

Privatno-pravnu narav mirovine, što ju činovnik dobiva od države, isključuju još i neke druge, ako i manje važne okolnosti. Tako se na pr. uračunava u mirovinu i ono službovno vrijeme, kada je činovnik bezplatno ili privremeno služio, ma da po gotovo u prvom slučaju niti je plačao niti mogao plaćati kakove takse.

Uza sve to, što nismo pristaše netom razloženoga mišljenja u nauci, moramo ipak iztaknuti, kako u mirovini nazrijevamo jedno šusto pravo činovnika. To pravo ali ne proizvire iz ugovorenoga odnošaja po onoj „d o u t d e s", već ono proizvire iz samoga zakona. Stoga po našem mnijenju i udova činovnika posjeduje vlastito pravo na mirovinu, a ne kao nasljednica supruga, što bi faktično bilo, kada bi pravo njenoga supruga bilo poslijedak lih ugovornoga odnošaja u smislu privatno-pravnom.

Razloživ općenito pojam i pravni temelj mirovine, odnosno trajne opskrbe, valja nam se još osvrnuti na neka temeljna načela, kojih se valja držati, a u istinu se i drže pozitivna prava, kod uredbe instituta mirovine. Ta načela bila bi slijedeća:

1. Pravo na mirovinu stiče se tek nakon navršenoga stanovitoga broja godina u javnoj djelatnoj službi. Čim je taj rok kraći, tim su povolnije mirovinske prilike za činovnika, nu razumijeva se, da u interesu državnih financija, a i valjane uprave ne smije vrijeme, u kojem stiče činovnik pravo na mirovinu, biti prenisko odmjereno. Ispod deset godina po prilici ne bi se moglo zagovarati.

Digitized by Google

2. Ako je činovnik i navršio zahtijevani minimum službovnih godina, ne će moći ipak zahtijevati mirovinu, nego samo onda, ako je navršio stanovitu dobu života ili ako to zdravstveni razlozi iziskuju.

3. Visina mirovine ovisi o poslijednjoj uživanoj plaći i o broju službovnih godina. Teške životne prilike i sve veći zahtjevi, što ih moderna uprava stavlja na činovnika, opravdavaju u podpunom opsegu današnji općeniti pokret, da se u mirovinu uračunava i stanarina, te službovno vrijeme reducira na 35 godina.

4. Nakon stanovitoga maksimuma službovnih godina pripada činovniku mirovina u podpunom iznosu posljednje uživanih aktivnih beriva. Ovo je načelo od najveće važnosti, jer i najmanje reduciranje toga iznosa može za činovnika, koji se je u službi duševno i tjelesno kroz dugi niz godina istrošio i time za daljnju inu privredu postao nesposobnim, uroditi najštetnijim posljedicama.

Ova su načela općenito prihvaćena u nauci, a kako već prije rekosmo, usvojila su ih većim dijelom i pozitivna prava. U nas su mirovinski odnošaji zemaljskih činovnika i službenika uredjeni zakonom od 10. marta 1892., kojemu se ne može poreći, da je u mnogom pravcu donio promjeun in melius prema postojavšim starijim mirovinskim propisima. Ipak je ali postulat pravičnosti i humaniteta, da se nekoje njegove ustanove bez odlaganja promijene, a naročito ona § 22., kojom se obvezno službeno vrijeme — osim profesora i učitelja — ustanovljuje na 40 godina, nadalje juristički posve neopravdana, a sa vida humaniteta upravo nakazna ustanova § 37., po kojoj se samo onoj udovi priznaje pravo na uzgojninu, koja imade u materinskoj opskrbi barem troje djece, te ustanove § 41., kojima je prema današnjim životnim prilikama bezuvjetno prenisko odmjeren iznos uzgojnine za pojedino dijete. Reforma bi napokon bila nužna i u pravcu, da se činovnik proti svojoj volji, ako je inače ispunio sve propisane uvjete, ne može umiroviti nego na osnovu karnosne presude, koja izriče kazan umirovljenja, o čem će u ostalom još kasnije biti govora.

Pošto i mirovina, odnosno trajna opskrba imade pravni značaj rente za uzdržavanje, to i glede njenoga uživanja, ustupa, isplaćivanja i ovršne zabrane vrijede ona ista načela, koja smo ocrtali govoreći o plaći.

Bez sumnje velika je zasluga moderne nauke, što su države, stvarajući pozitivne norme, kojima je svrha da urede pravni položaj činovnika, uzakonile i njegova prava, o kojima smo netom govorili, nu da činovnik u svakom slučaju može biti siguran, da se ta zakonom priznata mu prava ne će s nikoje strane krnjiti, treba za to pravne zaštite.

Prijašnji propisi u raznim zemljama isključivali su svako pravo tužbe činovnika proti državi radi priznanja stečenih osobnih i imovinskih prava. Činovnik mogao se je u slučaju povrijede tih prava poslužiti onim sredstvima,

Digitized by Google

koja su i svakom drugom državljaninu stajala na razpolaganje, t. j. preostajalo mu je jedino sredstvo predstavke za opoziv štetne odredbe na onu oblast, koja je dotičnu odredbu učinila. Da u ovakovim prilikama nije moglo biti govora o pravnoj zaštiti proti presizanju eksekutivne vlasti, ne treba tek dokazivati. Moderno pravo donijelo je i u tom pravtu preokret na bolje, stvoriv instituciju upravnoga sudišta.

Ovo je sudište onaj forum, pred kojim i javnom činovniku pristoji pravo tražiti sanaciju povrijedjenoga mu prava, pa stoga kako je prvi postulat dobre i nepristrane upravo uopće ustrojenje takovoga sudišta, tako je bez sumnje ta institucija jedino jamstvo činovniku, da će njegova prava biti samo u pravorijeku toga sudišta pravno zaštićena, kadgod se sa strane eksekutive konkretno pojavi pokušaj, da mu se ta prava suze ili oduzmu.

IV.

Odgovornost činovnika.

Premda odgovornost činovnika nije ništa drugo nego li jedan od poslijedaka pravnoga odnošaja izmedju činovnika i države, koji stoji u uzročnom savezu sa dužnostima činovnika, ipak valja ovo pitanje posebno raspraviti koli s obzirom na njegovu eminentnu važnost, toli s obzirom na činjenicu, što i nauka i pozitivno pravo smatraju danas odgovornost samostalnim institutom.

Prelazeći na sam predmet valja nam prije svega definirati pojam odgovornosti. Odgovoran je svatko, koji si je svijestan svoga čina. Prema tomu može se reći, da je odgovornost onaj moralni ili pravni vez, po kojemu se čovjek smatra svijestnim uzročiteljem stanovitoga čina, za koji mora da nosi poslijedice naspram drugoga moralnoga i pravnoga subjekta. Poput svakoga drugoga odgovara dakle i javni činovnik za svoje čine u prvom redu kao gradjanin, a onda govorimo o običnoj odgovornosti. Ali povrh toga odgovara on i kao činovnik, a ta njegova odgovornost, koju nazivamo s v o j s t v e n o m, može biti p o l i t i č k a, u p r a v n a ili p r a v o s u d n a prema tomu, da li pada pod sankciju političkih, upravnih ili pravosudnih propisa. O političkoj odgovornosti, koja se običaje nazivati i ministerijalnom, ne ćemo govoriti, jer ne spada u okvir ove rasprave. Ona se odnosi na ministre, a u nas na bana i odjelne predstojnike, koji nisu κατ ἐξοχήν činovnici, pa je stoga i njihova odgovornost normirana posebnim zakonima. U nas zakonom od 10. januara 1874. „o odgovornosti bana i odjelnih predstojnika".

Preostaje nam dakle govoriti ovdje o odgovornosti pravosudnoj i upravnoj. Pravosudna odgovornost dijeli se opet u k a z n e n o-p r a v n u i g r a d j a n s k o-p r a v n u odgovornost, a ova potonja još u i z r a v n u i n e i z r a v n u. Izravna je ona, koja tereti činovnika radi vlastitih njegovih čina i koja nas jedino ovdje zanima, a neizravna ona, koja tereti državnu vlast za čine njezinih organa, a predmetom je posebne studije.

Digitized by Google

O kazneno-pravnoj odgovornosti, koja će vazda nastati, kada se je javni činovnik svojim postupkom ogriješio o propise kaznenoga prava, ne ćemo ovdje dalje razpredati, jer su slučajevi, kada može činovnik uslijed svojega protupravnoga i zlonamjernoga postupka u službi pasti pod kriminalnu odgovornost, normirani, pače redovito taksativno nabrojeni u kaznenom zakonu dotične zemlje.

Gradjansko-pravna odgovornost, kojom nam se je ovdje pobliže pozabaviti, nalazi svoje izhodište u zasadama privatnoga prava, po kojima svaka osoba odgovara za štetu, što ju je svojim činom ili propustom drugoj kojoj osobi prouzročila. Ovo načelo vrijedi dakle i za javnoga činovnika, ako je pri izvršivanju nadležećih mu službenih dužnosti povrijedio tudje pravo. Svojstvo bo javnoga funkcionara ne može da briše svojstvo čovjeka i gradjanina, pa je stoga on za svoje čine ili propuste izravno odgovoran prema trećima. U nas je ovo pitanje načelno riješeno ustanovama §§ 1294. i 1295. o. g. z., koje sankcioniraju dužnost naknade bud hotimice ili nehotice prouzročene štete, odnosno pravo oštećenika tražiti odštetu, koje se ustanove imadu vazda primjeniti i na javne činovnike, u koliko nije prema tim načelima ovo pitanje riješeno posebnim propisima, kao n. pr. za upravne činovnike ustanovom § 72. zakona od 5. februara 1886., „o ustroju županija i uredjenju uprave u županijama i kotarima", a za pravosudne činovnike čl. 52. zakona od 10. decembra 1890. „o osobnim odnošajima, uredovnim dužnostima i karnostnoj odgovornosti pravosudnih činovnika kraljevina Hrvatske i Slavonije". U prvom i drugom slučaju imade mjesta sindikatskom postupku, koji je normiran carskom naredbom od 12. marta 1859., nu dok su za rješavanje odštetnih zahtjeva proti pravosudnim činovnicima nadležni redoviti gradjanski sudovi, pridržana je u pogledu upravnih činovnika §-om 24. zakona od 5. februara 1886. odluka o tom županijskom upravnom odboru, koji imade predmet odštetne tužbe riješiti po načelima spomenute carske naredbe.

Mi ovu ustanovu ne držimo najsretnijom, jer ne samo da županijski upravni odbori po svojoj strukturi nisu u opće prikladni za rješavanje ovakovih pitanja, koja strogo zasjecaju u područje privatnoga prava, te se imadu i po načelima istoga prosudjivati, već sumarnom upravnom postupku ne stoje na raspoložbi ona sredstva, koja civilnom postupku omogućuju sigurniji uspjeh. Prigovor sporijega i skupocijenoga gradjanskoga postupka nije održiv, kada se uoče dobre strane toga postupka i daleko vjerojatnija mogućnost, da će povrijedjenom pravu biti dana podpuna zadovoljština.

Govoreći o gradjansko-pravnoj odgovornosti činovnika, moramo vazda imati na umu jednu vrlo važnu razliku izmedju civilne odgovornosti činovnika prema trećim osobama i prema državi samoj kao mandantu. Kod prve nužno je, da strogo lučimo gradjansko-pravnu odgovornost činovnika, koji

Digitized by Google

uvijek postupa u ime države, od gradjanske odgovornosti države same. Može naime činovnik stanoviti uredovni čin izvršiti tako, da vjerno udovolji dobivenom nalogu, a da time baš povrijedi pravo trećega. U ovom slučaju imati ćemo će izravnu odgovornost same države, ali nikako izvršujućega organa. Naprotiv može se desiti, da činovnik povrijedi prava trećega uslijed toga, što je prekršio nadležeću mu dužnost, a tada imademo izravnu odgovornost činovnika uz eventualnu neizravnu odgovornost same države. Odgovornost države za čine činovnika posvema je nepoznata u engleskom pravu, jer je njegovo temeljno načelo u ovoj materiji ono, da svaki činovnik načelno odgovara za svaki svoj čin, bilo da ga je počinio kao privatna osoba, bilo u izvršenju svoje službe. Po engleskom pravu ne može činovnika, koji je povrijedio tudje pravo, riješiti odgovornosti ni okolnost, da je stanoviti čin poslijedio u izvršenju naloga predpostavljenoga, jer je činovnik dužan ispitati, nije li nalog protuzakonit, pa ako se o tom uvjeri, nije dužan pokoriti mu se. Jedinu iznimku poznaje englesko pravo onda, ako se je javni činovnik za državu ugovorom prema trećemu obvezao. U tom slučaju ne ima civilne odgovornosti činovnika, pa stoga ne ima mjesta ni tužbi proti njemu, već proti samoj državi.

Od ove odgovornosti prema trećema valja da lučimo, kako smo već prije spomenuli, gradjanskopravnu odgovornost činovnika prema državi, pri čem nam se odmah nameće pitanje, može li u opće biti govora o takovoj odgovornosti.

U nauci pojavilo se je mnijenje da civilno-pravnoj odgovornosti činovnika spram države ne ima mjesta, jer da bi s obzirom na hijerarhički vez, koji spaja u organičku cjelinu svukoliku državnu upravu, kojega je veza jedan od bitnih elemenata pravo i dužnost nadzora predpostavljenoga naspram podčinjeniku, ova gradjansko-pravna odgovornost neizravno teretila i predpostavljenoga, pa da bi se tako postepeno protegnula na sve stepene hijerarhije, što da bi ugrozilo i samu upravu. S druge strane država razpolaže naspram činovniku karnostnom vlasti, pa joj stoga na raspolaganje stoji dovoljno sredstva, da može nemarnoga činovnika kazniti, pače i obustavom beriva.

Vraćajući se na kazneno-pravnu i gradjansku pravnu odgovornost javnih činovnika spram trećih, moramo opaziti, kako je u nauci priznata podpuna opravdanost ove odgovornosti, jedino postoje kontroverze glede forme postupka. Jedni drže, da se proti činovniku, koji je povrijedio tudje pravo, može vazda slobodno postupati kao i proti svakomu drugomu državljaninu, dočim drugi opet zastupaju nazor, da je povedenje postupka, odnosno podignuće tužbe vazda vezano na dozvolu nadležne državne vlasti. Prvo se zove sustav slobodne tužbe, a drugo sustav prevetivne dozvole. Sadržina potonjega sustava jest, da se javnoga činovnika zaštiti od neopravdanih

Digitized by Google

temeljitih tužba. Ovaj je sustav proveden u Franceskoj i Italiji, gdje je podnašanje tužba proti javnim činovnicima pred redovitim sudovima bilo gradjanskim, bilo kaznenim vezano na dozvolu predpostavljene državne vlasti, kojoj se takova tužba mora predhodno predložiti na ispitivanje, pa tek onda, ako je ova pronadjena osnovanom, moći će biti predmetom sudbenoga postupka.

Pristaše ovoga sustava imadu na umu podijelu i neodvisnost vlasti, koja da bi bila povrijedjena, kada bi privatnoj osobi bilo apsolutno dozvoljeno pozivati pred suca upravnu vlast, da ondje odgovara za svoje čine. Time bi javni činovnici, a po njima i sama uprava izvrženi bili gubitku dragocjenoga vremena radi zlovolje i mržnje, koja se pojavlja proti činovniku radi same službe, što ju obnaša, nadalje bi poremećen bio hijerarhički poredak, jer bi malodušnijega činovnika potaklo na to, da izbjegne svaki spor sa strankama i da se ogluši zapovjedima predpostavljenoga. S druge strane tvrde pristaše ovoga sustava, da je i sa pravnoga gledišta posve neosnovano pozivati na odgovornost prema trećima podredjenoga organa, jer da on nije ništa drugo nego mandatar, pa da prema tomu dostaje vanjska odgovornost ministara i unutarnja odgovornost podčinjenih činovnika prema višima u službi.

Protivnici ovoga sustava ističu naprotiv, da baš u podijeli i medjusobno neodvisnosti pojedinih vlasti leži opravdanost, da svaka postupa slobodno pa da stoga sustav preventivne dozvole nije ništa drugo nego li podčinjenost sudačke vlasti eksekutivnoj. Sudac ne sudi o samim činima, koji pripadaju upravnoj, sferi već o prestupcima, koji su počinjeni na štetu trećega. Bojazan pako, da bi organi uprave uslijed neosnovanih tužaba mogli bez potrebe gubiti dragocijeno vrijeme, te da bi uslijed toga trpio interes javne uprave, je neosnovana, jer ovo isključuje presumirana pravičnost sudova. Najviše protivnika proti preventivne dozvole sustavu nalazimo u Engleskoj i Belgiji, gdje je proveden sustav slobodne tužbe.

I mi smo pristaše sustava slobodne tužbe, jer držimo, da izravna odgovornost činovnika i sloboda tužbe diže i moralizira značaj činovnika, dočim ga naprotiv apsolutna ministarska odgovornost čini jednostavnim materijalnim i pasivnim orudjem.

Ako se činovnik uslijed propusta ili povrijede nadležećih mu dužnosti može učiniti odgovornim po ustanovama gradjanskoga i kaznenoga zprava, posve je prirodno, da može takova dogovornost izvirati i iz ustanova upravnoga prava, u čije područje spadaju norme, po kojima je uredjen javno-pravni odnošaj izmedju činovnika i države. U tom odnošaju preuzima činovnik, kako smo to jur prije vidjeli, obvezu, da će, uz neka prava, koja mu mora državna vlast sa svoje strane da zajamči, preuzetu službu vršiti točno, savjestno i vjerno. Ogriješi li se činovnik o tu preuzetu obvezu, nastaje za nj izravna

Digitized by Google

odgovornost u službi, koju i teorija i pozitivna prava nazivaju k a r n o s t n o m o d g o v o r n o s t i.

Posljedice ove odgovronosti jest posebno d i s c i p l i n a r n o p r a v o d r ž a v e, kod izvršivanja kojega dolaze u obzir lih službeni interesi, a svrha mu je sigurnost, čistoća i nepovrijedivost javne službe. Dočim kriminalni službeni delikti osim povrijede službene dužnosti, involviraju i povrijedu općenitim kaznenim ustanovama zaštićenoga pravnoga poretka, prikazuju nam se karnosni prestupci jedino kao povrijedje službenih i staliških dužnosti javnoga činovnika ili kao prekoračenje granica, koje su u djelovanju javnih organa postavljene u interesu javne službe.

Dok se dakle kazneni progon uredovnoga delikta temelji na općenitoj kaznenoj vlasti države, te predpolaže ne samo opstojnost izrične ustanove kaznenoga zakona, koja u konkretnom slučaju sankcionira taj progon, već i uporabu ustanova općega kaznenoga postupka, proizvire naprotiv karnosno kazneno pravo države iz posebnoga službenoga odnošaja javnoga činovnika. Vršenje toga prava nije vezano lih na koju posebnu pravnu normu, koja bi za svaki konkretni slučaj službenoga prestupka vazda već unapred u samom zakonu bila konkretizirana, već je dovoljno, da postoji u stanovitom činu ili propustu činovnika u opće povrijeda takove službene dužnosti, ispunjenje koje je država ovlaštena zahtjevati. Naravno da valja ali i ovdje uzeti doličan obzir na stupanj krivnje, jer o stupnju krivnje ovisi i uporaba disciplinarnih sredstava.

Radi li se primjerice o neznatnom službenom prestupku, biti će mjesta uporabe r e d n e kazni, kojoj je u bitnosti svrha, da činovnika upozori na propisno obavljanje nadležećih mu dužnosti, te na dolično ponašanje u i izvan službe, da izbjegne težoj odgovornosti. Naprotiv tomu biti će mjesta uporabi karnosne kazni tek onda, kad se radi o službenom prestupku u pravom smislu riječi, tj. kada imademo trajno zanemarenje službe i opetovanu povrijedu službenih dužnosti, ili opet takav čin javnoga zvaničnika, poslijedice kojega bezuvjetno iziskuju karnosni progon, ma da je bio činovnik do tada i neporočan u službi. Prema stupnju krivnje dijele se karnosne kazni u k o r e k t i v n e i p u r i f i c i r a j u ć e. Prvima je svrha, da krivca poboljšaju i dovedu na pravi put, dočim je svrha potonjih, da iz činovničkoga stališa istrijebe one, koji su se u tolikoj mjeri ogriješili o nadležeće im dužnosti, da nisu više dostojni biti članovima toga stališa.

Nastaje sada pitanje, da li se opće kazneno pravo i karnosno kazneno pravo medjusobno isključuju. Mi smo već prije pripadom spomenuli, da se karnosno kazneno pravo države ne osniva na općem pravnom poretku, već na nekom posebnom vlastnom odnošaju, pak držimo doslijedno tomu, da je paralelna funkcija jednoga i drugoga toga prava vazda moguća, ako je stanovitim činom javnoga zvaničnika povrijedjen opći pravni poredak i posebne

Digitized by Google

njegove službene dužnosti. Dakako da posebnom karnosnom postupku ne će biti mjesta onda, kada je sa stanovitim deliktom, koji se imade progoniti po ustanovama kaznenoga zakona, eo ipso skopčan gubitak službe, ali će i tu upravna oblast, u izvršenju svoga karnosnoga prava na osnovu kondemnatorne pravomoćne kaznene osude, imati posebnom svojom odlukom da izreče otpust od službe.

Osim u Engleskoj, koja ne poznaje karnosne odgovornosti činovnika, a dosljedno tomu ni karnosnoga postupka pred posebnim karnosnim sudovima, uredjeno je ovo pitanje u svim modernim državama posebnim propisima, nu žalibože gotovo općenito tako nepotpuno, da bi nam, osim donekle pruskoga zakona od 21. jula 1852. i onoga od 9. aprila 1879., kojim su znatno promjenjene ustanove prvo spomenutoga zakona, jedva mogli služiti uzorom. Ugarska primjerice niti ne ima jedinstvenih karnosnih propisa, već postoje za svaku upravnu granu posebni vrlo manjkavi, ponajvećma zastarjeli propisi. Od novijih propisa za državne činovnike postoji za financijalne činovnike zak. čl. XXVIII.: 1889. U Austriji još je uvijek na snazi carska naredba od 10. marta 1860., koja će doskora biti izmjenjena modernim propisima, sadržanim u jur spomenutoj osnovi zakona o službenom odnošaju državnih činovnika i službenika.

Naše pozitivno pravo uredilo je karnosno-pravnu odgovornost upravnih činovnika zakonom od 5. februara 1886. „o karnosnoj odgovornosti" urednika i službenika, namještenih kod županijskih i kotarskih oblasti", a onu pravosudnih činovnika posebnim zakonom od 10. decembra 1890. „o osobnim odnošajima, uredovnim dužnostima i karnosnoj odgovornosti pravosudnih činovnika kraljevina Hrvatske i Slavonije". Narav službe pravosudnih činovnika uvjetuje i posebne karnosne propise, pa tako kako u nas, uredjeni su i u drugim zemljama karnosni odnošaji pravosudnih činovnika posebnim zakonima. U Ugarskoj zak. čl. VIII.: 1871., a u Austriji zakonom od 21. maja 1868.

Od naših zakona valja sa priznanjem spomenuti onaj od 10. decembra 1890. za pravosudne činovnike, jer je iscrpiv i sazdan na modernom akuzatornom principu, dočim se mora nazvati upravo reakcionarnim zakon od 5. februara 1886. o karnosnoj odgovornosti upravnih činovnika,. Dosta je kazati, da su mu služili uzorom propisi spomenute carske naredbe od 10. marta 1860., koji su k tomu u gdjekojem pravcu in pejus promjenjeni, da se na prvi mah uvidi potreba izmjene toga zakona sa modernim, duhu vremena odgovarajućim propisima. Valjalo bi po uzoru karnosnoga postupka za pravosudne činovnike i na ostale javne zvaničnike analogno primjeniti načela modernoga kaznenoga pravosudja, te naročito na čistac izvesti pravni položaj činovnika u ovom postupku. Jednom pak od glavnih zadaća zakonodavca trebalo bi da bude dokinuće rugobe inokosnoga sudovanja, koje pred-

Digitized by Google

vidja ustanova § 15. sl. b) zakona od 5. februara 1886., a po kojoj se stiče tužitelj i sudac u jednoj te istoj osobi. Podsudnost karnosnu valjalo bi urediti tako, da bi se uvela posebna karnosna povjerenstva, koja bi na osnovu točne predistrage u usmenoj raspravi ispitala konkretni slučaj, te svoj pravorijek donijela u prisuću okrivljenika, kojemu bi se imalo priznati pravo, da si uzme branitelja. Naročito bi po našem mnijenju osobitu pažnju valjalo posvetiti tomu, da ova karnosna povjerenstva budu posve neodvisna od svakoga administrativnoga upliva, te da budu sastavljena od samih upravnih činovnika, jer će svakako ovi moći konkretni inkriminirani slučaj sa potpunim poznavanjem i razumjevanjem stvari bolje prosuditi, nego li laik ili pravosudni činovnik.

Posve ispravno stoga i veli vladino obrazloženje k osnovi zakona o takozv. austrijskoj pragmatici, kada tvrdi, da bi na upravne činovnike, koji su si svijesni svoje dužnosti i besprikornoga ponašanja moralo bolno djelovati, kada bi im se porekla sposobnost, da prosude službene delikte svojih sudrugova time, što bi se u karnosna povjerenstva, kojima prinadleži sudovanje u ovim poslovima, pozivalo pravosudne činovnike.

V.

Prestanak službe.

O prestanku javne službe ne će nam biti nužno na široko raspredati, jer smo već prije imali prilike, da tu i tamo prikažemo razne načine, kako može da prestane ta služba. Bit će tek potrebno, da načine toga prestanka u neki sustav svedemo.

Dva su načina prestanka službe: p r i v r e m e n i i d e f i n i t i v n i. Privremeno prestaje služba, kada bude činovnik na stanovito vrijeme stavljen u stanje raspoloživosti, dočim može definitivni prestanak službe poslijediti na tri razna načina i to:

a) Može prestati samo dužnost za vršenje aktivne službe, ali ostaje netaknuto pravo činovnika na nošenje naslova i na daljnje uživanje sa tom službom skopčane odštete bilo diono bilo u potpunom iznosu aktivne plaće Dakako da ovaj način prestanka službe involvira za činovnika i neke dužnosti, a u prvom redu onu, da bude neporočna života. Taj način prestanka službe nastupa, kako je na prvi mah vidljivo, uslijed umirovljenja činovnika.

O načelima, kojih bi se valjalo držati kod uredbe instituta mirovine, govorili smo već prije, pak bi se valjalo ovdje još dotaknuti samo jur prije već nabačenoga pitanja, može li se odrediti umirovljenje činovnika i protiv njegove volje, ako nije nastupio niti slučaj bud privremene, bud trajne nesposobnosti za službu, niti potreba, da se uslijed preustrojstva uprave provedu osobne promjene. U tom obziru ne ima baš ustaljenih načela ni u nauci ni u pozitivnim zakonima, a koliko ih imade, tiču se ponajviše samo pravosudnih činovnika.

Digitized by Google

Dosljedno onomu, što smo već prije kazali govoreći o samoj trajnoj opskrbi, mi naglasujemo, kako bi po našem mnijenju valjalo i gledom na upravne činovnike ovo pitanje riješiti tako, da se protiv volje činovnika može njegovo umirovljenje odrediti samo onda, ako je nedvojbeno dokazana njegova tjelesna ili duševna nesposobnost za vršenje službe, nadalje, ako je navršio potpuno propisano službovno vrijeme, zatim ako je navršio stanovitu zakonom ustanovljenu dobu života i napokon ako je umirovljenje nužno uslijed dokinuća mjesta povodom preustrojstva uprave. Ovo naše stajalište opravdava pravna narav odnošaja izmedju činovnika i države, opravdava ga ugovorni elemenat, koji u tom odnošaju dolazi do izražaja ako i ne — kako smo prije vidjeli — u smislu privatno-pravnom. Ugovorni značaj toga odnošaja, premda javno-pravne naravi, nikako ne dopušta, da jedan paciscent naprečac i jednostrano prekine taj odnošaj protiv volje drugoga, koji ničim nije povrijedio na sebe preuzete dužnosti. Držimo stoga, da je posve opravdano naše mnijenje, da umirovljenju protiv volje činovnika može biti mjesta samo u slučajevima, koje smo već prije potanko napomenuli.

Ni naš mirovinski zakon od 10. marta 1892. ne zaštićuje u tom pravcu nikako činovnika, jer ne sadržaje izrične ustanove, po kojoj se činovnik osim u zakonu navedenim slučajevima, ne bi smio protiv svoje volje umiroviti. Dalo bi se to doduše bar donekle izvoditi iz ustanove § 19. sl. d), koja predvidja slučaj umirovljenja, kada se činovnik uslijed izrečene proti njemu karnosne osude ne može namjestiti na shodno mjesto, ali praksa nam je pokazala, da se rijetko čini uporaba od te zakonske ustanove, dok se naprotiv zbivaju umirovljenja protiv volje činovnika, koja nisu u zakonu nikako utemeljena.

Spomenuli smo prije, kako držimo, da pravni odnošaj, koji nastaje imenovanjem, odnosno nastupom javne službe, ne bi smio prekinuti jedan paciscenat, ako drugi nije ničim povrijedio preuzete dužnosti, pa stoga mnijemo, da bi valjalo dati tomu izražaja i u samom zakonu i mirovinskom i karnosnom, kako je to primjerice učinjeno ustanovom čl. 16. točke 2. zakona od 10. decembra 1890., o osobnim odnošajima pravosudnih činovnika kraljevina Hrvatske i Slavonije, koja odredjuje, da odstranjenje iz službe biva medju inim „umirovljenjem pod kazan".

b) Neodvisno od ovoga normalnoga načina prestanka javne službe valja da spomenemo drugi slučaj, koji biva gubitkom službe uslijed karnosne osude, glaseće na otpust ili uslijed izrečene proti činovniku kaznene osude, s kojom je po zakonu samom skopčan gubitak javne službe. O slučajevima otpusta karnosnim putem govorili smo pobliže, razlažuć karnosne propise, dočim je gubitak službe uslijed kaznene osude uvjetovan ustanovama kaznenoga zakona.

c) Treći je način prestanka službe, ako ju činovnik dobrovoljno napusti.

Digitized by Google

Oni, koji u pravnom odnošaju izmedju činovnika i države nazrijevaju samo dvostrani posao u smislu gradjansko-pravnom i koji stoga po logičnoj konsekvenciji priznavaju državi pravo, da taj odnošaj razriješi, kadgod joj se svidi, bez daljnjega dopuštaju, da može i druga stranka t. j. činovnik napustiti službu, kadagod ga je volja. Mi smo već prije istakli, da se sa ovakovim shvatanjem pravnoga odnošaja izmedju činovnika i države ne slažemo, te smo i pokazali na štetne posljedice, koje bi nastale po javnu upravu, kada bi se taj odnošaj prosudjivao sa vida privatnoga prava, ali upravo eklatantan primjer, kako je izravno ne prihvativo ovo stajalište, pruža nam baš slučaj prestanka službe uslijed rezignacije činovnika na službeno mjesto. Kada bi se bo dogodilo, da javni činovnik može svoju službu naprečac ostaviti, nastala bi prava anarhija u državi, jer bi se moglo dogoditi, da zapne djelovanje čitavoga državnoga stroja. Ako mi dakle i dopuštamo, da u pravnom odnošaju izmedju činovnika i države imade bez sumnje ugovornoga elementa javno-pravne naravi, te ne poričemo stoga činovniku pravo, da može taj odnošaj i razriješiti, držimo ipak, da su upravo onako, kakogod je nedopustvio da taj odnošaj država samovoljno prekine, i slobodnoj volji činovnika u tom pravcu nužna neka ograničenja .

Mi mislimo na ime, da će vazda nužno biti, da činovnik unatoč rezignacije na službu ostane na svom mjestu sve dotle, dok država njegovo očitovanje o napuštaju službe ne primi na znanje. Dok ova izjava nije poslijedila, imade da vrši svoju službu prema preuzetoj dužnosti uz potpunu odgovornost, koja ga po postojećim propisima tereti. Dakako, da stoga i u slučaju rezignacije odgovara činovnik za svaki protupravni čin ili propuštaj, što ga je počinio u službi, pa će se, ako je već proti nekomu poveden karnosni ili kazneni postupak, moći njegova rezignacija na službu primiti na znanje tek onda, kada bude takav postupak konačno dovršen

Sudovanje u Veprincu u 16. vijeku.

Proučavajući hrvatsku glagolsku literaturu, namjerio sam se u arhivu Jugoslavenske akademije na svu silu sudbenih zapisnika iz kaštela Veprinca u Istri, koji se zapisnici ondje nalaze pod signaturama II. c. 77., II. d. 44., 121., 122., III. d. 57., IV. b. 43. i IV. c. 40.

Ti se zapisnici nalaze većinom u vrlo trošnom stanju, tako da se nekoji uopće ne dadu ni pročitati, a za nijednu gotovo godinu nijesu posve potpuni. Za sada sam proučio i za štampu priredio sudbene zapisnike iz godine 1589.,

Digitized by Google

1590., 1591., 1598. i 1599.* Ostali sudbeni zapisnici, kojih još nijesam proučio, neki su stariji od pomenutih po meni proučenih zapisnika (iz 16. vijeka), a neki su mladji (iz 17. i početka 18. vijeka). Svi su napisani kurzivnim glagolskim pismenima i čistim narodnim hrvatskim jezikom, čakavskim narječjem.

Veprinac košto i ostali istočni dio današnje Istre potpadao je u ovo vrijeme (u 16. vijeku) pod Habsburgovce, te je način sudovanja u ovom dijelu Istre bio sličan onomu načinu sudovanja, kaki je bio u susjednoj Kranjskoj, jer je ovaj dio Istre potpadao pod središnju zemaljsku upravu u Ljubljani. Na čelu cijele središnje zemaljske uprave bio je u Ljubljani vrhovni zemaljski kapetan, koji se nije imao brinuti samo za valjanu upravu, već i za valjano sudovanje. Od god. 1589.—1600 bili su u Ljubljani ovi vrhovni zemaljski kapetani: Johannes Ambrosius grof Thurn (od god. 1585.—1591.), Ivan Cobentzl-Prosečki (von Prosseck) (god. 1592.) i Juraj Lenković od Podbrježja (od god. 1593.—1601.), koji je bio podjedno i general karlovačke krajine.

Vrhovnomu zemaljskomu kapetanu stajao je o bok zemaljski upravitelj (praetor provinciae), koji je u svim poslovima najpače u sudbenim zamjenjivao zemaljskoga vrhovnoga kapetana u njegovoj odsutnosti, tako napose kod vrhovnoga zemaljskoga sudišta u Ljubljani. Naravno, da kada je došao sam vrhovni zemaljski kapetan u ovo sudište, tada nije došao onamo zemaljski upravitelj. Od god. 1589.—1600. bili su u Ljubljani ovi zemaljski upravitelji: Krsto vitez Aursperg (od god. 1580.—1592.), Juraj Khisl (od 1592.—1598.) i Jakov Edling (od 1599.—1611.).

Pored zemaljskoga upravitelja bio je u Ljubljani i vrhovni zemaljski vicekapetan, koji je obavljao poslove vrhovnoga zemaljskoga kapetana, najpače one upravne, osobito kada je vrhovni zemaljski kapetan odsutan bio ili inače zapriječen bio. Katkada je vicekapetan bio podjedno i zemaljski upravitelj. Od god. 1589.—1600. bili su u Ljubljani ovi vrhovni zemaljski vicekapetani: Vuk grof Thurn (od god. 1587.—1592.), Krsto vitez Aursperg (1592.), Juraj Khisl, zemaljski upravitelj, (1593.), Juraj Ainkhürn (od 1593.—1595.), Nikola Bonhomo (od 1595.—1598.), Sigmund vitez Eck (1598.) i Ivan Bonhomo (od 1599.—1602.).

Za sudstvo jesu svakako najznamenitiji tako zvani vicdomi (vicedomini) ili, kako ih u Istri (u Veprincu) zovu, fictomi. Zemaljski

* Dok je ovaj članak čekao na štampu, proučio sam još sudbene zapisnike od god. 1500—1552.

Digitized by Google

vicdomi u Ljubljani imali su svoje vijećnike, izabrane neporočne, iskusne i razborite muževe iz svjetskoga i svećeničkoga staleža. Ovo je vijeće rješavalo sa vicdomom redovno kao posljednja inštancija apelacije u raznim parnicama pučana kaošto i rješavalo kao prvomolbeni sud parnice zemaljske gospode (grofova i baruna) sa pukom. Vicdom bio je izvjestitelj u vrhovnom zemaljskom sudištu. Od god. 1589.—1600. bili su u Ljubljani ovi vicdomi: Nikola Bonhomo (od god. 1578.—1590.), Ljudevit Kamilo Suarda (od 1591.—1596.), Andrija Paradeyser (od 1597.—1598.) i Josip vitez Rabata (od 1599.—1602.).

Austrijskim dijelom Istre upravljao je pokrajinski kapetan, koji je obitavao u Kastvu.** U ovo vrijeme bio je kastavskim kapetanom Ivan Canki (od 1589.—1598.), a poslije njegove smrti zamjenjivao je u toj časti malodobnoga sina Cankijeva Andrej Jurković, jer je bila ta čast hereditarna. Kastavski kapetan imao je i svoga vicekapetana. U to je vrieme bio vicekapetanom Lucijo Fantaguci, a od god. 1598. Petar Marot.

Od god. 1490. imao je Kastav svoj zakonik, razdijeljen u 73 kapitula. Iz ovoga zakonika razabiremo, da su morali kastavski kmeti ili podanici plaćati svakè godine u valputiju, t. j. u blagajnu kastavske kapetanije 100 maraka, svaka marka po 8 libara, ili 800 libara, a imali su isplatiti tu svotu u nedjelju poslije Martinje (sredinom mjeseca studenoga) valputu (blagajniku) kapetanije kastavske. Osim toga bili su dužni kmeti davati desetinu od vina, jagnjadi, kozlića i žita. Valput je morao dati od te desetine svim vijećnicima (svetnicima ili starejim) i plovanu jedan objed svake godine. Taj se je objed zvao „kraljev pir". Kastavski je zakonik bio vrlo strog glede kradje.

Kaštel Veprinac imao je takodjer svoj posebni zakonik od god. 1507., koje su se godine sastali svi starci, te prema onomu, kako su se sjećali svoga uobičajenoga prava najstariji ljudi mjesta Veprinca, napisali su svoj zakonik hrvatskim jezikom i glagolskim pismenima. Taj je zakonik razdijeljen u 36 točaka.

Sud veprinački bio je složen od župana, suca i deset vijećnika, koji se u veprinačkim sudbenim odlukama (zapisnicima) redovno zovu „svetnici" ili „stareji". Župana i suca košto i satnika, koji nije bio član suda, birao je svake godine na dan svetih triju kralja (6. siječnja) veprinački narod, tako zvani „mali komun", a zaprisegao ih je na zakon mjesni župnik ili plovan. Birani su bili samo na godinu dana. Naravno da je jedan te isti čovjek mogao biti biran i ponovno puta županom ili sucem, premda nijesam opazio

** U prvoj polovici 16. vijeka upravljao je kastavskom kapetanijom riječki kapetan.

Digitized by Google

nijedan slučaj, da bi bio ponovno biran uzastopce. Župan bio je podjedno načelnik ili upravitelj općine, te je kao takav imao obavljati i upravne poslove. Župan i sudac zvali su se u sudbenom vijeću ordinariji dotične godine („tega" ili „ovega leta"). Vijećnici birali su se izmedju isluženih župana i sudaca. Ove nije trebalo napose zapriseći, jer su već bili zaprisegnuti, kada su bili prviput izabrani za župane ili suce. Naslov župana i suca nosio je svaki jednom izabrani župan i sudac do smrti.

Budući, da je bio izabrani župan podjedno i upravitelj ili načelnik općine, to je iznosio od zgode do zgode pred sudbeno vijeće i pitanja posvema upravne prirode, da o njima vijeća. Evo nekoliko primjera. Kada je koji čovjek iz druge koje općine bilo susjedne bilo daljnje molio, da bude primljen u općinu veprinačku, iznio je to pitanje župan pred sudbeno vijeće. Ovo je bilo kod primanja stranih kmetova u svoju općinu vrlo oprezno, a radilo je pri tom uvijek sporazumno sa mjesnim svećenstvom (radi morala) i sa narodom. O primitku stranih kmetova sastavljao se je kod suda zapisnik. Evo jednoga ovakova zapisnika:

„Va ime nerazdeljenega Trojstva, oca i sina i duha svetega, amen, milezin[1] tekući od poroda divičanskega, nas svih spasenja, meseca julja[2] dan 26. 1599. v kaštele Veprince v kući župana Franka Tananaja nazoče svi stareji, a navlastno župan Bartol Puližanac, sudac Matej Polić, ordinariji i ostalih starijeh i pučan.

Ne budući po nijedan način prehinjen[3] ni prisiljen Ivan Petričić neg po prošnje[4] najprvo v Hriste počtovanega gospodina plovana i ostalih redovniki[5] i počtovanih više spomenutih župan i sudac i vseh pučan, proseć ta Ivan Petričić, da bi otel bit za kmeta[6]. Veće više spomenuti prieše ga za svoga kmeta kako i drugih, a rečeni Petričić obeća se bit pravi kmet i pokornik kaštela Veprinca, on i njega odlek[7] večnim zakonom.

Na svedočastve sudac Martin Velčić, Ivan Ladihović, oba od Lovrana[8].“

(Nastavit će se) Rudolf Strohal.

---

[1] milezin, tal. riječ znači tisuću, u ovim se sudbenim zapisnicima upotrebljava riječ „milezin“ kako se kod nas upotrebljava kod navadjanja vremena riječ „godine“ ili „dne“.

[2] julja tal. riječ znači srpnja.

[3] zaveden, premamljen.

[4] riječ prošnja imade ovdje aktivno značenje, t. j. Ivan Petričić je molio plovana, redovnike, župane, suce i sav narod.

[5] redovnika bilo je u Istri, na otoku Krku i u hrv. Primorju vrlo mnogo, tako zvanih „popova glagolaša“, u omanjim mjestima, kakvo je bilo Veprinac po 40—50, košto sam to pokazao nedavno u Katoličkom listu.

[6] čovjek pod vlašću vlasteoskom, seljak, rusticus.

[7] odvjetak ili potomstvo.

[8] jer je bio Ivan Petričić takodjer iz općine lovranske.

Digitized by Google

Malodobnici ne imaju ni u kaznenom procesu aktivnog juris in judicio standi.

Pod ovim naslovom priobćio sam u 8. i 9. broju „Mjesečnika" riešitbu kr. sudb. stola u O., prema kojoj ne mogu maloljetnici dolaziti k sudu i zastupati se u kaz. stvarih bez oca, odnosno tutora ili skrbnika.

Ali sam ujedno iztaknuo, da sam u obrazloženju riešitbe istog kr. sudb. stola naročito podcrtao rieči „svojevlastni i samosvojni", i obećao, da ću doprinieti riešitbu istog sudišta, kojom ono iznimno odstupa od gornjeg načela i pravila. Êvo dakle taj iznimni slučaj:

Dne 22. februara t. g. došao je kr. kot. sudu u D. učitelj A. Š. iz Š. i u zapisnik podao prijavu proti G. G. iz G. i M. D. iz Š. radi prekršaja § 487. i 488. k. z.

Upozoren — tako moram suditi — po postupajućem sucu, izjavio je priv. tužitelj u zaključku prijave, da je navršio 20 god. i da drži, da je ovlašten podignuti kz. prijavu, tim više, što je samostalan čovjek i po zvanju učitelj".

Uslied ovog tužiteljevog navoda dodao je postupajući sudac zapisniku ovaj dodatak: „Zaključeno i podpisano tim, da je ova prijava primljena unatoč tome, što je stranka podučena, da nema po zakonu propisane aktivne procesualne sposobnosti, nu jer stranka izrično zahtjeva, bude joj i prijava u zapisnik primljena".

Riešavajuć ovu prijavu izdao je sud zaključak od istog dana (22. februara, II. 90.—10.), u kojem kaže, da je po § 394., uporabom § 390. sl. c) k. p., — s razloga, što je privatni tužitelj istom navršio 20 god., a punodobnim proglašen nije, te s razloga, jer prijavu nije podnio zakoniti zastupnik t. j. otac, obnašao u pomanjkanju aktivne proc. sposobnosti, označene u §. 38. i 306. t. 2. k. p. — prijavu odbiti, pošto se u kazn. stvarima imade akt. proc. sposobnost prosudjivati po obstojećim propisima označenim u o. g. z. i gr. pku., dok k. p. ne ima u tom pogledu nikakve posebne ustanove.

Upućuje se priv. tužitelj, da prijavu podnese po svom zak. zastupniku, jer je još imao otvoren prijavni rok.

Usljed pritužbe priv. tužitelja izdao je kr. sudb. stol u O. 19. marta 1910. II. 168.—90./1. sliedeću riešitbu:

vidiv, da je zapisnička prijava priv. tužitelja A. Š. odbijena, odnosno zavrgnuta po § 394. k. p. osvrtom na § 390. sl. c) k. p. naročito s razloga, jer da mu manjka akt. proc. sposobnost označena u § 38. i 306. al. 2. k. p. i s razloga, što prijavu nije podnio njegov zak. zastupnik t. j. otac;

vidiv, da u postojećim propisima pravo pred sud stupiti (facultas standi in iudicio) kao priv. tužitelj, nije izrično ni o kojoj dobi života ovisnim učinjeno;

Digitized by Google

vidiv, da iz spisa proizlazi, da je priv. tužitelj A. S. navršio 20 god. i da u svojstvu javnog urednika, t. j. kao učitelj službuje na pučkoj školi u Š. daleko i posve odieljeno od svog oca, koji potonji stalno boravi u P. ;

vidiv, kako iz spisa proizlazi, da priv. tužitelj A. Š., dozvolom svoga oca kao učitelj u Š. sasvim samostalno živi i tamo vodi posebno kućanstvo za sebe ;

vidiv, da je tako isti priv. tužitelj već po § 174. o. g. z., postao samosvojnim, a kao takovom, da mu pristoji podpuno pravo na zahtjev kz. progona po § 390. sl. c. k. p., —

obnašao je nakon saslušanja kr. drž. odvjetnika uvaženjem pravovremeno podnešene pritužbe napadnuti zaključak po § 413. k. p. ukinuti i odrediti, da kr. taj kot. sud u stvari dalje po zakonu postupa.

* * *

Kako se vidi, ova je riešitba divergentna od one prve i ako je ova starija od one, ipak se ukazuje kao iznimka od pravila. U obrazloženju ove specijalne riešitbe poziva se kr. sudb. stol na § 174. o. g. z.

Nu ja držim, da ovaj § nije mjerodavan za kaznenopravna pitanja. A to zato ne, što je kaz. postupnik lex posterior prema obćem gradjanskom zakoniku.

Valja naime imati pred očima članak II. uvodnog zakona od 17. maja 1875., kojim se uvadja u kriepost kz. postupnik. Taj članak glasi : Svi zakoni i naredbe stojeće u oprieci s ovim zakonima, zatim zakonski članak XII. od godine 1870. stupaju s gorepomenutim rokom (tri mjeseca iza proglašenja postupnika) izvan krieposti.

U ostalom ukazuje se potreba, da ovo pitanje razpravi ili koji stručnjak ili da se kr. drž. nadodvjetnik poprimi ništovne žaobe na obranu zakona, da se u ovom pitanju zavede jednolična judikatura. Dr. L.

Uporabna pogodba — i § 46. sud.

Desi se u praksi, da se u uporabnu pogodbu povuče § 46. sud., čim se za eventualni spor iz te uporabne pogodbe utanači drugi sud, nego što je onaj, u čijem opsegu je uporabština.

Neki to dozvoljavaju, neki ne ; mnienja se razilaze.

Pitajmo zakon :

1. Po § 1. uporabne naredbe (od 17. decembra 1858.) „s v e k o l i k e parnice i z pogodaba uporabnih spadaju bez obzira na osobu i z k l o p n o a u s s c h l i e s s l i c h) pred onaj kotarski sud, kojemu se u kotaru nalazi predmet uporabni".

Digitized by Google

Ovdje se realna podsudnost proglasuje „izklopnom". Mjesto ove rieči mi smo se priučili na rieč „izključivo". Obje su prevod sa njemačkog. I z k l j u č e n a je dakle koja druga podsudnost.

Pošto je svaka druga — nerealna — podsudnost izključena samim zakonskim imperativom, to strankama nije dozvoljeno: da za svoj eventualni spor utanače koju drugu — nerealnu — zakonom izključenu podsudnost. Realna podsudnost je po tom nekakvi sudovnički monopol, od volje stranaka sasma neodvisan. Monopolizirana realna podsudnost je odredba javnog prava, pa neodvisna od pakta privatnika.

Samo se od sebe se namiće: da je § 1. upor. nar. samo specijalni nastavak, nadopunjak §§ 48.—54. sud., gdje se uredjuje realna podsudnost. Realna podsudnost je pako u obće izključiva (§ 50. 51. sud.).

2. Naš § 46. sud. uvršten je medju odredbe ob o s o b n o j podsudnosti. Medju odredbama o r e a l n o j podsudnosti ne ima takove obćenite odredbe. Stoga je forum prorogatum § 46. sud. dozvoljen jedino kod osobne podsudnosti, gdje je kod kuće; a nipošto kod realne podsudnosti, gdje je tudjinac.

3. Još je jedna zak. odredba, koja se — sit venia verbo — riedko čita; izmiče oku. To je d r u g a stavka istog § 1. upor. nard.

Ako je uporabština oveća — oveći posjed — te siže u razne susjedne kotare, tada stranka ima pravo izbora izmedju tih sudova. Ovo je samo opetovanje druge stavke § 50. sud.

Naša upor. naredba dodaje jošte nešta specijalna. Stranke naime mogu pogodbom odabrati koji baš stalni sud; ali pravo izbora im je stegnuto samo na koji od realnih sudova — gdje ih naime više ima.

Ima dakle i kod uporabne pogodbe forum prorogatum; ali ne onaj § 46. sud., da se bud koji osobni sud utanači, već specijalni uporabni forum prorogatum; a ova uporabna prorogacija vezana je baš na jur postojeće r e a l n e sudove.

Prorogacija § 46. sud. sadržaje p r o m j e n u osobne podsudnosti; a prorogacija § 1. upor. nar. sadržaje o g r a n i č e n j e realne podsudnosti. Ovom bo uporabnom prorogacijom stranke gube inače uzakonjeno pravo izbora.

Dakle, kod uporabne pogodbe uporabiv je forum prorogatum, ali onaj § 1. upor. naredbe, a nipošto onaj § 46. sud.

Dr. M a r i n i ć.

Digitized by Google

PRAVOSUDJE.

A. Gradjansko.

Tumačenje propisa §§ 1413., 1424. i 1425. o. g. z.

U parnici J. i dr. M. tužitelja, po odvj. A. K. u Č. protiv Gj. i dra. B. tuženih, po dru. D. O. u Z. radi priznanja izplate ostatka kupovine od 580 kruna spp., izrekao je kr. kot. sud u Č. dana 20. augusta 1909. br. 12.623 ovu o s u d u: Tužitelji J. i M. M. iz P. odbijaju se svojom tužbom de pr. 28. oktobra 1905. Pr. 290.-05./1. i u njoj stavljenim zahtjevom: da su tuženi Gj. i E. B. dužni priznati, da su im tužitelji na temelju ovos. pravosnažne osude od 15. jula 1904. P./194.-03./4. pripadajući im ostatak kupovnine od 580 K izplatili, plativ za nje hrv. štedioni u Č. iznos od 503 K 19 fil. i imov. opć. K. u B. iznos od 76 K 81 fil. za 14 dana pod ovrhom.

Parbeni se troškovi medju strankama prebijaju.

R a z l o z i: Nazočnom tužbom traže tužitelji priznanje tuženih, da su pripadajući tuženicima ostatak kupovnine od 540 K temeljem vrhovne osude od 14. januara 1905. br. 4683. (C.—I.), isplatili, i to: iznos od 503 K 19 fil. za njih hrv. štedioni u Č., a iznos od 76 K 81 fil. imov. opć. K. u B., budući su odlukom od 26. septembra 1905. O./163.-05./1. (E—I) odbiti za sada svojom molbom za ovršni besteretni otpis od tuženih kupljenih čestica, i podjedno upućeni, da redovitom parnicom dokažu, da su udovoljili gornjoj vrhovnoj osudi.

Kako u tužbi tako i tečajem parnice tvrde naime tužitelji, da je njihov zastupnik odvjetnik A. K. u njihovo ime, a u korist tuženika platio hrv. štedioni u C. iznos od 503 K 19 -fil. na račun tuženičke mjenbene dugovine od 1200 K. Tvrde naime i dokazuju svjedocima A. K. i A. F., da je tuženicima dozvoljen bio mjeseca oktobra 1904., gornji zajam s obzirom na tražbinu, koju imadu dobiti od tužitelja i jer su obećali, da će tu tražbinu, čim ju dobiju od tužitelja, dati štedionici na obal svoga duga, a odvjetniku K. dozvoliti, — čim stigne vrhovna osuda, — da izruči toj štedioni onu svotu, koju će platiti tužitelji.

Tvrde nadalje i dokazuju dopisom šumsko-gospodarstvenog ureda u B. (G.—I.), da su u ime šumske štete platili imovnoj općini K. u B. umjesto tuženih iznos od 76 K 81 fil., jer da je odlukom H.—I. kod njih taj iznos ovršno zaplijenjen.

Pošto su tako i tim načinom udovoljili uvjetu citovane vrhovne osude, traže osudu kao u judikatu.

Tuženici priznavajuć istinitost i ispravnost priloga tužbe (naknadno i onoga F. I.), odlučno poriču, da su ovlastili odvjetnika A. K. bilo usmeno bilo pismeno, da izruči hrvatskoj štedioni onu svotu, koju imadjahu dobiti od tužitelja; poriču, da je A. K. u njihovo ime i za njih položio svotu od 503 K 19 fil., jer bi se u tom slučaju njihov dug kod štedione morao za taj iznos smanjiti, a da se u istinu nije ništa smanjio, dokazuju potvrdom iste štedione br. 5.—XI. od 30. septembra 1905., što su u ostalom tužitelji priznali.

Glede plateža pak svote od 76 K 81 fil. iznose, da ju tužitelji nijesu bili ovlašteni isplatiti još 4. septembra 1904., jer u to doba još ne ima-

Digitized by Google

djahu nikakove tražbine protiv tužitelja, buduć je parnica bila u tečaju, da su dakle taj platež učinili na vlastitu pogibao.

Napokon ističu tuženici, da tužitelji nijesu udovoljili nikako osudi kr. stola sedmorice, buduć nijesu u 14-dnevnom roku isplatili iznos od 580 K, jer judikat te osude glasi: „Tuženi dužni su priznati ... u roku od 14 dana pod prijetnjom ovrhe, no sve samo onda, ako u istom roku isplate tužitelji tuženima ostatak kupovnine od 580 K", pa iz toga izvode, da su tužitelji imali bezuvjetno za 14 dana iza primitka vrhovne osude platiti im spomenuti ostatak kupovnine, što oni nijesu učinili. Vele naime tuženici, da je citovana vrhovna osuda dostavljena tužiteljima još u mjesecu februaru 1905., dok je odvjetnik A. K. za njih navodno položio iznos od 503 K 19 fl. u hrvatsku štedionu dne 24. maja 1905. po glasu potvrde F—I.

Tužitelji priznali su izrijekom u svom protuodgovoru od 24. marta 1906. (zap. V.), da de facto nijesu u roku od 14 dana nakon primitka citovane osude isplatili tuženicima ostatak kupovnine od 580 K i vele dalje, da i ne traže osudom to priznanje od tuženih, nego traže priznanje njihovo u o p ć e, da im je taj iznos plaćen.

Obrazlažu pak taj navod onamo, da uvjet, sadržan u citiranoj osudi, nema karakter rezolutivni, nego suspenzivni, pošto bi u prvom slučaju ta osuda prelazila petit stranaka, pa je rok od 14 dana stavljen samo za to da mogu stranke u tom vremenu dobrovoljno ispuniti svoje dužnosti, a po izminuću roka tražiti ovrhu i prisilno ispunjenje naloženih činidaba.

Ovom obrazloženju nasuprot iznose tuženici sa svog stanovišta interpretaciju uvjeta, sadržanog u vrhovnoj osudi, pa kažu, da je sasvim svejedno, uzme li se taj uvjet kao rezolutivni ili kao suspenzivni, nego je odlučno, da se platež ostatka kupovnine u roku od 14 dana imade uopće smatrati uvjetom, da udovolje tuženici ostalim trim zahtjevima iz gornje osude, t. j. opstojnosti kupoprodajne pogodbe, opravdanosti predbilježbe i prijenosu čestica.

Da tužitelji uspiju nazočnom tužbom, dužni su dokazati:

1. da su tuženicima u o p ć e platili iznos od 580 K i to tako, da su hrvatskoj štedioni u Č. ovlašteno po tuženicima platili iznos od 503 K 19 fil.;

2. da je taj patež uslijedio 14 dana nakon primitka vrhovne osude.

Tužitelji — kako je već gore istaknuto — priznaše izrijekom, da n i j e s u u roku od 14 dana isplatili tuženicima gornji iznos.

Ovosudna osuda od 15. juna 1904. P/194.-03./4., koja je u cijelosti potvrdjena vrhovnom osudom kr. stola sedmorice od 14. januara 1905. br. 4683. glasi naime: „Tuženi dužni su priznati tužiteljima, da su im prodali čest. katbr. 10081./1. i 1061. upisane prije na imenu zadruge T. br. 26 iz P. u gr. ul. br. 162. opć. Š., a sada na imenu tuženih u gr. ul. br. 395. iste opć., za kupovninu od 1000 K, i stoga dopustiti, da se rečene čestice besteretno gruntovno prenesu na ime tužitelja, kao i priznati opravdanom stečenu odlukom od 26. juna 1903. G./1832.-03./2. u korist tužitelja predbilježbu prava vlasnosti, sve u roku od 14 dana pod prijetnjom ovrhe uz prijeboj parbenih troškova, n o s v e, s a m o o n d a, ako u i s t o m r o k u isplate tužitelji tuženicima ostatak kupovnine od 580 K".

Iz tenora te osude jasno i nedvoumno slijedi, da su tužitelji bili dužni u istom roku, t. j. od 14 dana nakon primitka osude kr. stola sedmorice isplatiti kupovninu od 580 K, hoće li, da se izvrše u tom roku ostale činidbe u njihovu (tužiteljsku) korist. Ta njihova dužnost proizlazi baš iz riječi „n o

Digitized by Google

sve samo onda, ako u istom roku', itd., vezana je dakle dužnost tuženih : priznanje kupoprodaje itd. o dužnost tužitelja : ako u istom roku od 14 dana plate njima ostatak kupovnine.

Stoga razloga i obzirom na prije navedeno priznanje tužitelja, ne može se udovoljiti zahtjevu tužbe, čim nijesu tužitelji udovoljili sa svoje strane uvjetu, postavljneom u vrhovnoj osudi.

No tužitelji nijesu dokazali, da su uopće platili tuženicima ostatak kupovnine od 580 K.

Eksistira doduše potvrda F.—I., izdana po hrvatskoj štedioni u Č., da je odvjetnik A. K. položio kod nje iznos od 503 K 19 fil. na račun mjenbene tražbine od 1200 K, koju joj duguju tuženici.

Tužitelji nijesu uspjeli dokazati, da je izmedju tuženih i odvjetnika A. K. sklopljena asignacija, jer to nije potvrdio ni jedan svjedok, osim odvjetnika A. K., kojemu je stavljen prigovor zavržnosti (§ 155. lit. b) gr. p. p.), s kojim je poluèen tek poludokaz, no taj se ne može popuniti domirnom prisegom tužitelja, kad njima nije iz vlastita opažanja poznato odnosno ovlaštenje.

Da gornja svota od 503 K 19 fil. nije došla u korist tuženih, priznavaju sami tužitelji tvrdeć, da se taj iznos još i danas vodi pod imenom odvjetnika A. K. u štedionici, nadalje potvrda 5.—XI., da je tuženi Gj. B. dana 30. septembra dugovao štedionici 1240 K.

S tih je razloga valjalo u cijelosti odbiti tužbu, te izreći osudu kao u judikatu. Parbeni su troškovi prebiti temeljem § 573. gr. p. p., jer se obzirom na priloge F., G. i H.—I. ne može uzeti, da su se tužitelji upustili u nazočnu parnicu iz obijesti.

Kr. banski stol osudom od 30. decembra 1909. br. 131.013. potvrdio je u cijelosti gornju osudu.

Razlozi: Ništovna je žaoba tužitelja zabačena, jer u postupku nema niština.

U ovoj je parnici odlučno, da li su tužitelji onih 580 K otplatili tuženicima Gj. i Ê. B. na način, u vrijeme i na mjestu, kako to tuženici imadu pravo pod A. B. C. ad I.

Ne stoji doduše razlog suda prve molbe, da platež, učinjen nakon izmaka od 14 dana od vrhovne osude C-I, ne vrijedi, jer osuda od 15. junija 1904. P/194—03/4 ne odredjuje, da se tužitelji odbijaju sa zahtjevom svoje tužbe, ako u „istom" tj. 14-dnevnom roku ne plate tih 580 K, no osnovani su razlozi prvomolbenog suda, koliko izriču, da platež nije učinjen onako, kako treba.

Tuženici bo nijesu privolili, da tužitelji iznos od 503 K 19 f plate za nje hrvatskoj štedionici u Č., niti je ta svota u korist tuženika zaprimljena.

Po § 1424 o. gz. imade se dug platiti vjerovniku, ili onomu, koga vjerovnik odredi, ili koga sud priznade vlasnikom tražbine, a u dvojbi ima se novac po § 1425 ogz. kod suda položiti.

Tužitelji sami dopuštaju, da tako postupali nijesu, pa se platež ne može smatrati valjano učinjenim, niti se može zahtjevu njihove tužbe udovoljiti, već je nasuprot valjalo potvrditi osudu prve molbe i priziv tužitelja otputiti.

No ni priziv tuženički, uložen protiv izreke o prijeboju troškova, nije osnovan, već je opravdan prijeboj troškova iz razloga po sudu prve molbe

Digitized by Google

naznačenih tim više, što su tuženici povoda dali, da se je rasprava ove parnice tako komplicirala, jer da su pridonijeli dokazala, na koje se u odgovoru pod br. 1—II pozivaju, ne bi se ta jednostavna parnica toliko otegla. Za to je valjalo i tuženički priziv otputiti, a prvosudnu osudu i glede izreke o troškovima potvrditi.

Kr. stol sedmorice osudom od 20. marta 1910. br. 285. potvrdio je u cielosti drugomolbenu osudu. Priopćio **J.**

O tumačenju § 1481. gragj. zak. u pogledu diobe zajedničke stvari. Priznanje prekida zastaru u smislu § 1497. gragj. zak. kad je slijedilo prije nego što je prošao rok zastare.

Tužitelji kao baštinici svojih prednika Josipa i Nikole M. pitali su proti subaštiniku Vicku M. diobu ostavštine rečenih pokojnika, a koja je osla u isključivom posjedu i uživanju tuženika. Buduć od dosugjenja rečene bitavštine prošlo 30 godina, tuženik je podigao prigovor zastare, ali niži sudovi su prihvatili tužbu, smatrajuć da po § 1481. gragj. zak. ne zastaruje pravo pitati diobu zajedničke stvari, a svakako da tuženiku fali dobra vjera posjeda. — C. kr. vrhovni sud u Beču presudom od 27. oktobra 1903. broj 7981. odbio je tužbu radi ovih razloga:

Osnovana je revizija u koliko ističe razlog po § 503. broj 4. gragj. post. što nije bio uvažen podignuti prigovor zastare.

Po utvrgjenjim nižih sudova ova tužba za priznanje suvlasništva i diobu odnosi se dijelom na dobra pripadajuća ostavštini Josipa M., a koja su zatim bila držana na uživanje od njegove udove Petronile, koja je umrla na 30. augusta 1869., a dijelom na dobra što sačinjavaju ostavštinu Nikole M., sina gorirečenog Josipa, a koji (Nikola) je bio proglašen mrtvim godine 1856.

Današnja tužba bila je prikazana dne 22. marta 1902., pa po tomu, se razabire, da je bilo od smrti Petroniline bilo od smrti Nikoline, prošao rok od 30 godina, predvigjen od § 1478. gragj. zak., a mora se tim više držati da je nastupila zastara tužbe, što ista tužba u suštini ide zatim da postine izručenje predmeta pripadajućih rečenim ostavštinama, te ima obilježja rivendikatorne tužbe po zadnjoj stavki § 823. gragj. zak. Sasvim pogrešno je prizivni sud izjednačio pravo da se pita razvrgnuće zajednice (koje po § 1481. gr. zak. ne može da zastari) sa današnjom tužbom, jer očito § 1481. gragj. zak. odregjuje samo da ne zastaruje pravo da se istupi iz zajednice, koja faktično postoji, dočim u nazočnom slučaju tuženik je u samom i isključivom posjedu spornih dobara još od god. 1854., odnosno 1869., isključivo je on upravljao sa istim i uživao plodove, pa prama tomu u pogledu ovih dobara nije nikad postojala zajednica megju strankama u parnici.

Buduć da tužitelji nijesu ni ustvrdili, da se je obistinio koji od slučajeva §§ 1494.—1497. gragj. zak., koji bi prekinuli ili zapriječili zastaru, to se prikazuje bez važnosti za pitanje zastare eventualna zla vjera tuženikova. Stoga se je moralo udovoljiti reviziji i odbiti tužbu".

Neki od tužitelja su zatražili i postigli obnovu postupka u ovoj parnici, jer da je zastara bila prekinuta time, što je tuženik od raznih dionika god.

Digitized by Google

1865. i 1893. kupio njihove djelove, a otrag više godina da je bio uoblastio 2 pouzdanika da podijele ova dobra i da su oni to bili i učinili.

Tužba za diobu bila je prihvaćena od nižih sudova, ali odbijena od c. kr. vrhovnog suda presudom od 25. maja 1906. broj 17.631. radi ovih razloga:

Tužitelji pitaju diobu ostavštine Josipa M., koja je odlukom od 19. jula 1849. bila dosugjena njegovim sinovima Andri, Vicku i Nikoli, te onog dijela, koji je bio dopao rečenom Nikoli od očeve ostavštine, a Nikola je bio proglašen mrtvim na 3. marta 1856., te idu zatim, da se izvrše dotične dosudne odluke i da tuženik Vicko M., koji drži u isključivom posjedu cijelu ostavštinu, izruči ostalim baštinicima djelove, što im (odnosno njihovim prednicima) po dosudnim odlukama pripadaju. Bilo da se radi o tužbi rivendikatornoj ili za diobu ostavštine, to je u oba slučaja utrnuto pravo tužitelja, što ga nijesu vršili kroz 30 godina, buduć tužba bila prikazana iza kako je minuo ovaj rok.

Treba viditi je li zastara prekinuta u smislu § 1497. gragj. zak., kako tvrde tužitelji.

Najprije se uvigja priznanje protivničkog prava iz pogvdbe od 19. oktobra 1865., kojim je Kata Z. ustupila tuženiku svoja baštinska prava na ostavštinu Josipa M. Ali Kata Z. odrekla se je već prije svakog prava na ostavštinu Josipa M. tako da joj od iste nije bilo ništa ni dosugjeno i po tomu je ustupila tuženiku nešto na što nije ni imala nikakva prava. U koliko mu je ustupila i svoja prava na ostavštinu Nikole M., to bi se iz toga moglo izvesti priznanje tuženika u pogledu prava Mate Z., ali ne i drugih baštinika, skoji pogodbi nijesu sudjelovali. Isto vrijedi i za pogodbe od god. 1893., koje su sklopljenje bez sudjelovanja današnjih tužitelja, pa kao res inter alios gestae nijesu kadre da prekinu zastaru u pogledu tužitelja, tim više, što je već bio minuo rok zastare, kad su te pogodbe bile sklopljene.

Predloženi svjedoci nijesu potvrdili, da su obavili koju diobu megju strankama, već u suštini kažu, da su ih otrag 18—20 godina subaštinica Doma V. i tuženik bili, kako im se čini, odabrali za dobre ljude eda obave diobu očeve ostavštine, ali do diobe da nije došlo. — Ne obazirajuć se na to, da su ova svjedočanstva veoma neodregjena, svakako činjenice od njih navedene bile bi se dogodile u najboljem slučaju god. 1880., dakle u vrijeme, kad je rok zastare već bio prošao i za Domu V., pa dosljedno tome ne može da tobožnje priznanje prava Dome V. prekine zastaru, koja se je već obistinila.

Buduć dakle već prije prikazanja tužbe utrnuto zastarom zahtjev tužitelja radi neuporabe istog za vrijeme od preko 30 godina, a nije dokazano, da je zastara prekinuta, to se je moralo udovoljiti reviziji i odbiti tužbu.

P. D.

K tumačenju §§ 609., 613. i 614. o. g. z.
(Dvije protivne riješidbe kr. stola sedmorice.)

Odlukom kr. sudbenog stola u Z. od 22. februara 1908. br. 5438. gr. dozvoljena je i po kr. kotarskom sudu u C. kao realnoj oblasti provedena na temelju pravomoćnog platežnog naloga ovršna uknjižba prava zaloga za

Digitized by Google

korist ovrhovoditeljce K. Z. na H. pcto. K 4000.— spp. na nekretninama M. B. iz L. upisanim u grunt. ul. br. 656. i 420. obć. C., 353. opć. S., 197. i 420. opć. G.

Povodom utoka tutorstva mldb. P. S. i S. B. proti toj odluci izrekao je kr. banski stol riješidbu od 11. novembra 1908. br. 26.329. koja glasi:

uvaživ, da je presudni sud dozvolio zamoljenu ovršnu uknjižbu prava zaloga, pa da je ta odluka postala pravomoćna;

uvaživ, da sada postupajući sud kao realna oblast nije mogao provedbu te dozvoljene ovršne uknjižbe dozvoliti, jer ako je ovršenica i upisana kao gruntovna vlasnica, i to temeljem kupoprodajnog ugovora, to je ipak na vlastovnici upitnih nekretnina uknjiženo, da je vlasništvo tih nekretnina nakon smrti M. B. pridržano djeci prodavaoca P. B.;

uvaživ, da je tim po analogiji § 609. o. g. z. nastala fideikomisarna substitucija, pa da po § 613. o. g. z. sadašnjoj ovršenici pripada samo stegnuto pravo vlasništva sa pravom i dužnosti uživatelja, što takodjer proizlazi iz ustanove § 357. o. g. z.;

uvaživ, da je kod takovog pravnog stanja stvari postupajući sud kao gruntovna oblast prema ustanovi § 127. gr. r. imao dužnost molbu odnosno dozvoljujuću odluku presudnog suda prosuditi prema sposobnosti stranaka raspolagati predmetom, na koje se odnosi gruntovni upis, pa da je to učinio, nije mogao temeljem gruntovnog stanja dozvoliti provedbu dozvoljene, ovršne uknjižbe;

uvaživ, da je u postupku počinjena niština;

obnašao je povodom utoka substituciarnih vlasnika napadnutu odluku ukinuti, te uskratiti provedbu ovršne uknjižbe prava zaloga, dozvoljene odlukom kr. sudbenog stola u Z. od 22. februara 1908. br. 5438.

Proti toj riješidbi uložila je ovrhovoditeljica K. Z. na H. previdni utok, koji medju inim obrazlaže kako slijedi:

Istina je, da je na nekretninama M. B. zabilježeno, da te nekretnine imadu nakon njene smrti pripasti djeci P. B., ali nije istina, da je tim nastala fideicomisarna substitucija, kao što ne stoji ni to, da se mi radi zabilježbe ne bismo mogli na te nekretnine ovršno uknjižiti i dražbu voditi.

O fideicomisarnoj supstituciji može biti govora samo kod pravnih poslova za slučaj smrti, a M. B. postala je vlasnica upitnih nekretnina temeljem kupoprodajnog ugovora, dakle temeljem pravnog posla inter vivos. Institut fideicomisarne supstitucije ima se kao stega vlasništva tumačiti stricte, a ne ekstenzivno (vidi § 614. o. g. z.) i ne dozvoljava nipošto analogije. Zato u nazočnom slučaju ne može bit i govora o stegnuću vlasništva niti se može odnošaj M. B. naprama upitnim nekretninama isporediti odnošaju uživatelja.

Ova stega tiče se u najgorem slučaju samo M. B., te ona ne može slobodno sa nekretninama raspolagati. No trećih osoba se ne može nipošto ticati i treća osoba može ovršnim putem, dakle bez sudjelovanja vlasništva, steći uknjižbu prava zaloga. Inače bi prestala pravna sigurnost i zavladali čudni odnošaji. Svaki bi naime mogao dati što sličnoga u gruntovnicu kod svojih nekretnina zabilježiti i time bi za svoje vjerovnike postao sacrosanctan. Da li bi se mogla razviti trgovina i kredit u takovim odnošajima? Ne, to bi ubitačno djelovalo i onemogućilo svaki razvoj, a to ne može biti svrha zakonodavca. Naprotiv po našem zakonu vlasništvo je apsolutno, te involvira

Digitized by Google

u sebi pravo raditi sa sućanstvom i koristima stvari po volji. Tek stege taksativno u zakonu navedene su dozvoljene. Ove stege kao što je nazočna, zakon naš ne poznaje.

Na taj previdni utok izašla je riješidba kr. stola sedmorice od 13. marta 1909. br. 963., koja doslovce glasi:

U ovršnom predmetu K. Z. na H., ovrhovoditeljice po odvj. dru. K. J., proti M. B. ovršenici radi ovršne uknjižbe pravo zaloga na nekretnine upisane u grunt. uloščima broj 656. i 420. p. o. C., broj 353. p. o. S., broj 197. i 420. p. o. G., radi 3000 K i 1000 K spp., u kojoj je kr. kotarski sud u C. odlukom od 17. marta 1908. broj 462./z. odredio provedbu odlukom kr. sudbenog stola u Z. od 22. februara 1908. broj 5438. gr. dozvoljene ovršne uknjižbe prava zaloga;

a kr. banski stol povodom utoka tutorstva mldb. P. S. i S. B. riješidbom od 11. novembra 1908. broj 31.413. napadnutu odluku ukinuo, te uskratio provedbu ovršne uknjižbe prava zaloga;

kr. stol sedmorice: vidiv, da se odluka prvoga suda osniva na zakonu,

obnašao je: povodom previdnog utoka ovrhovoditeljice K. Z. na H. uz preinačenje napadnute riješidbe kr. banskog stola uspostaviti odluku prvoga suda.

Trošak pravnog lijeka ne dopituje se, jer ne dotječu uvjeti § 316. gr.p.p.

Nakon ove rješidbe, koja je konačno riješila pitanje uknjižbe, zatražila je ovrhovoditeljica, da se provede ovršna javna dražba istih nekretnina, koja je bila već zatražena molbom za ovršnu uknjižbu.

Prvi sud je odredio dražbu. Kr. banski stol je povodom utoka tutorstva mldb. P. S. i S. B. izdao riješidbu:

uvaživ, da je tim, što je na gore navedenim nekretninama na temelju kupoprodajnoga ugovora od 18. aprila 1896. uknjiženo pravo vlasništva u korist ovršenice M. B. P. time, da je vlasništvo istih nekretnina poslije smrti ovršenice pridržano djeci prodavaoca P. B. samo oduzeto ovršenici pravo slobodne dispozicije sa tim nekretninama, ali nipošto nisu time te nekretnine stavljene izvan prometa, te tako ovrhovoditelj može tražiti, da se za svoju tražbinu ovršnim putem namiri iz tih nekretnina;

obnašao je ništovnu žalbu malodobnog P. S. i S. B. zabaciti, a utok njihov otputiti, te napadnute odluke potvrditi.

Trošak pravnih lijekova ima stranka sama nositi s razloga, što njima uspjela nije.

Povodom izvanrednog previdnog utoka tutorstva spomenutih malodobnika izrekao je kr. stol sedmorice rješidbu od 14. aprila 1910. br. 1668. koja doslovce glasi:

vidiv, da je ovršenica M. B. glasom spisu priležećih gruntovnih izvadaka doduše uknjižena kao gruntovna vlasnica dražbi izloženih gore naznačenih nekretnina, ali tim ograničenjem, da je vlasništvo istih nekretnina poslije smrti njezine pridržano djeci prodavaoca P. B., iz čega proizlazi, da ovršenica nije neograničena vlasnica spomenutih nekretnina, pak da se na ove nekretnine nije mogla dozvoliti prodaja radi duga M. B.

obnašao je povodom izvanrednog previdnog utoka J. udove B. i P. D. tutorstva mldb. S. B., unuke prodavca P. B. i kupca M. B. kao u stvari ovoj interesovane preinačiti suglasne obe niže odluke, pak ovrhovoditeljicu K. Z.

Digitized by Google

na H. otputiti sa ovršnom dražbenom molbom de pr. 23. jula 1908. broj 24.414 gr.

Trošak izvanrednog previdnog ûtoka ima utjecateljica sama nositi jer ne dotiču uvjeti § 316. gr. p. p. Dr. J.

K tumačenju §§ 902. i 903. o. g. z.

Kr. kotarski sud l. u. Z. izrekao je u parnici S. Z. u Z. tužitelja po odvj. A. L. protiv J. M. iz Z. po odvj. J. M. u Z. radi odpovjedi najma spp., povedenoj na prigovore de pr. 7. augusta 1909. br. 51.379. gr. ovu osudu:

Tuženi S. Z. odbija se sa svojim prigovorima de pr. 7. augusta 1909. br. 51.379. gr. i u njima stavljenim zahtjevom, a odpovjed J. M. de pr. 30. jula 1909. br. 49.363. gr. uzdržaje se u krijeposti, pa je dužan S. Z. isprazniti, te tuženomu na raspolaganje staviti dne 28. oktobra 1909. pod prijetnjom ovršne deložacije otkazane mu najamne prostorije, te naknaditi mu parbom ovom prouzročeni i sudbeno na 15 kruna obredjeni trošak za 14 dana pod prijetnjom ovrhe.

R a z l o z i prvosudne osude: Tužitelj priznaje, da bi najamna pogodba izmedju njega te tuženika imala isteći 28. oktobra 1909., ako se prema najamnom ugovoru ta pogodba otkaže barem 3 mjeseca prije tog roka, jer se može pogodba produljiti na daljnje tri godine. Priznaje da mu je tuženik otkazao tu najamnu pogodbu na tri mjeseca, da mu je odpovjed dostavljena dne 30. jula 1909., pa prigovora samo, da mu je odpovjed prekasno dostavljena i da mu je imala biti dostavljena najkasnije do 27. jula 1909.

Ovaj nazor ne može sud uvažiti. već drži ispravnim nazor tuženoga, po kojem je tužitelju otkazana najamna pogodba, s obzirom na to, što je tužitelja dostavljena odpovjed 30. jula 1909., a traje do 28. oktobra 1909., dakle na 90 dana ili po § 902. o. g. z., jer mjesec sačinjava 30 dana, na tri mjeseca, točno prema sklopljenom ugovoru. Ne stoji takodjer tvrdnja tužiteljeva, da mu je prema ovom računanju otkazan samo na 89 dana, dakle ne na potpuna tri mjeseca, jer se zadnji dan 28. oktobra ne može računati u otkazano vrijeme.

Po gornjoj zakonskoj ustanovi traje dan 24 sata, pa kad je tužitelju otkazano do 28. oktobra 1909., to i taj dan ide njemu u korist, pa prije izmaka toga dana nije ni dužan otkazane prostorije isprazniti, pa se za to taj dan imade brojati u otkazano vrijeme.

Tuženi je prema razloženom otkazao tužitelju najamni ugovor na 90 dana ili 3 mjeseca, a jer je tako otkazani rok ugovoren, otpovjed je pravilna, pa je za to trebalo prigovore odbiti.

Usljed priziva tužitelja S. Z. preinačio je kr. banski stol svojom osudom od 29. septembra 1909. br. 23.922. i sudio, da se odpovjed tuženoga J. M. stavlja izvan krijeposti.

R a z l o z i osude kr. banskog stola:

Nepreporno je medju strankama, da se najamni odnošaj postojeći medju njima imade razriješiti 28. oktobra 1909. uz prethodnu tromjesečnu odpovjed.

Tuženi J. M. je u tu svrhu predao kod suda odpovjednu molbu dne 30. jula 1909. pod br. 49.363. gr., koja bje tuženomu S. Z. sa odlukom u smislu iste izdanom dostavljena istoga dana, t. j. 30. jula te godine.

Digitized by Google

vidiv, da se po § 2. sl. c) ministarske naredbe od 17. decembra 1858. br. 230. z. vl. l. najmi uz tromjesečnu odpovjed, imadu odpovjedati tri mjeseca prije, nego što će se uporabni predmet imati predati, te da taj rok računajuć mjesec u smislu § 902. o. g. z. sa 30 dana iznosi 90 dana, te vidiv, da bi po odpovjedi de pr. 30. jula 1909. br. 49.363. tužitelj S. Z. uporabni predmet imao tuženomu J. L. predati 28. oktobra 1909., indi jedan dan prije nego li što ističe tromjesečni otkazni rok, to je valjalo odpovjed J. M. de pr. 30. jula 1909. br. 49.363. gr. kao protuzakonitu izvan krijeposti staviti, te prema tomu preinačiti napadnutu osudu.

Povodom previda tuženog J. M. obnašao je kr. stol sedmorice vrhovnom riješidbom od 11. novembra 1909. br. 4610. preinačiti osudu kr. banskog stola i potvrditi onu suda prvoga iz slijedećih razloga:

Što se tiče glavne stvari, to je već po samoj odkaznoj molbi tuženoga J. M. imao najamni njegov ugovor, sklopljen sa tužiteljem S. Z. prestati 28. oktobra 1909. po čemu je jasno, da mu i taj dan ide u korist (§ 903. o. g. z.) prema čemu ga nije imao ispraznitи na 27. oktobra 1909.

Vidiv i ostale opravdane razloge prvosudne osude, valja usljed previda tuženog preinačiti napadnutu osudu kr. banskog stola i potvrditi onu suda prvoga.

Priopćio: Juraj Devčić.

Obstojnost predmnjeve § 20. zadr. zakona od 9. maja 1889. ima ustanovit nadležna upravna oblast.

U usmeno raspravljenoj parnici zadruge M. kbr. 52. iz K. zastupane po odvjetniku dru. J. R. u Z. proti ostavini N. M. iz K. zastupanoj po očitovanim nasljednicima D. M. i drugovima, medju ovima mldb. K. B. i S. T P. S. M. ovima zastupanima po skrbniku na čin odvjetniku dru. G. A.. u Z. radi priznanja prava vlasništva nekretnina sudio je kr. kotarski sud u Z. po zahtjevu tužbe uz preboj parničnih troškova osudom od 31. decembra 1909. br. 31.973. gr.

Prvi sud tu svoju osudu obrazlaže ovako:

Tužiteljica traži od tuženih, kao očitovanih nasljednika N. M., da joj priznadu pravo vlasnosti na nekretninama upis. u gr. ul. br. 143. opć. K. i dozvole uknjižbu pravu vlasnosti tih nekretnina za njenu korist, jer da je te nekretnine N. M. kupio kao kućegospodar tužiteljice, koja ih i sada posjeduje.

Za zastupanje interesa mldb. K. B. S. T. i S. M. u ovoj parnici, jer im je sututor sadanji kućegospodar tužiteljičin, imenovan je skrbnikom na čin odvj. dr. G. A.

D. R. i M. Gj. nisu uopće sudu pristupali.

Stoga u pogledu njih valja uzeti prema § 41. gpp., da pristaju na razpravu vodjenu sa onim sunasljednicima, koji su se u parnicu upustili.

Ostali očitovani nasljednici tužene ostavine priznaju, da preporno zemljište uživa tužiteljica, da ga je N. M. kupio od zadruge N., te da je u vrijeme toga kupa N. M. bio tužiteljičin kućegospodar.

Skrbnik mldb. K. B. S. T. P. i S. M. ponudio je za svoju tvrdnju, da je N. M. odnosne nekretnine kupio svojim, a ne zadružnim, novcem, jedini dokaz glavnom prisegom navrativši je sadanjem kućegospodaru tužiteljice S. M., koji ju je i prihvatio.

Digitized by Google

Kako je medjutim prisega dopustiva samo o činjenicama, a ne o zaključcima iz činjenica, a očito je, da S. M. ne može iz neposredna opažanja imati znanja o tome, nije li možda N. M. ipak imao kakve posebne imovine, za koju S. M. nije morao znati, pa po tom ni o tome, nije li možda N. M. ipak svojim posebnim novcem prepor platio, nije se mogla S. M. dosuditi glavna odnosna zakletva, ma da ju je on i prihvatio.

Pošto je pokojni N. M. u vrijeme kupa bio kućegospodar tužiteljičin, presumira se prema § 20. zakona o zadrugama, da je preporne nekretnine kupio za zadrugu, pa kad tuženi, na kojima je bilo da dokažu protivno, nisu osim spomenute glavne prisege ponudili drugih dokazala, a ta je ponudjena prisega, koja je u ostalom po protustranci prihvaćena, nedopustiva, opravdano je bilo udovoljiti zahtjevu tužbe.

O parničnim troškovima sudjeno je po § 573. gpp., a prebiti ih je opravdano stoga, jer se za tužene ne može uzeti, da su se objesno u parnicu upustili.

Kr. banski stol otputio je proti toj osudi uloženi priziv skrbnika na čin mldb. K. B. S. T. P. S. M. dra. G. A. i potvrdio osudu prvoga suda.

Povodom izvanrednog previda dra. G. A. kao skrbnika na čin očitovanih nasljednika tužene ostavine K. B. S. T. P. i S. M. odnosno po § 339. gpp. toč. 3. i § 343. gpp. ureda radi obnašao je kr. stol sedmorice:

vidiv, da se suglasne doljnjosudne osude osnivaju na predmnjevi § 20. zadr. zak. od 9. maja 1889. odnosno § 16. zakona od 14. aprila 1880., a da nije u parnici po tužiteljici zadruzi M. kbr. 52. iz K. predhodno doprinešena pravomoćna rješidba nadležne upravne oblasti o tom, da postoji zakonska predmnjeva, da je bivši kućegospodar iste zadruge pokojni N. M. nekretnine na njega upisane u grunt. ul. br. 143. opć. K. kupoprodajnim ugovorom od 19. februara 1888. od zadruge N. kupio sredstvima zadruge tužiteljice;

ukinuti obje doljnjosudne osude i po § 2. sl. d) gpp. dokinuti daljnji postupak u ovoj parnici, koji će se imati nastaviti nadopunjenjem rasprave i uskladom gore spomenute pravomoćne rješidbe upravne oblasti.

Bogdan Gjukić.

B. Kazneno.

O sukrivstvu u prestupku § 486. kazn. zak. (I. i III. slučaj prve kitice § 486. kazn. zak.)

Trgovac Ante D. pao je pod stečaj. Dućan je bio na njegovo ime (a nije bio upisan kao trgovačka tvrdka), dočim njegov brat Ivan D. pomagao mu je pri trgovanju. Od c. kr. okružnog suda u S. bio je 28. septembra osudjen Ante D. zbog prvog i trećeg slučaja prve kitice § 486. kazn. zak., a Ivan D. kao sukrivac istih prestupaka. Proti presudi je Ivan D. uložio ništovnu žaobu, nu ova bi odbijena od c. kr. vrhovnog i kasacijonog suda u Beču presudom od 27. maja 1910. poslov. broj kr. IX. 5. 4./10. radi ovih r a z l o g a:

Pozivom na broj 9.a §-a 281. kp. žalba tvrdi, da je usljed pogrešne prim ene zakona Ivan D. bio osudjen za sukrivstvo u krivičnoj kridi u smislu §§ 5. 239. 486. kazn. zak. Da se u opće sukrivstvo u prestupku § 486.

Digitized by Google

kazn. zak. ne da pomisliti, da se protivi razumu tvrdnja, da neko može svjetovati ili naputiti drugoga, da ne opravda svoju prezaduženost, da se pitanje, da li se prezaduženost može opravdati u svrhu opravdanja propalice pred kaznenom odgovornosti, odnaša samo na lice dužnika ; da žalitelj nije bio priznat krivim kao nastojnik u smislu predzadnjeg stavka § 486. kazn. zak. ; da mu nije bio dokazan nikakav odnošaj trgovačkog prava prama dužniku, niti da je bio njegov vjerovnik, da je trgovina bila dužnikova i da ju je on glavom vodio na svoje isključivo ime ; da odnošaj brata, trgovačkog druga, pomagača, koji je primao nagradu, nije takove naravi, da žalitelj može po samomu tomu odnošaju postati sukrivcem prestupka počinjenog od samog dužnika ; da se žalitelj, samo stoga što je za svoj trud primao robe iz dućana, ne može smatrati družinarom svog brata ; da osim toga nije dokazano, da je žalitelj znajući prezaduženost svoga brata, za ovoga pravio nove dugove.

Ne može se odobriti pravno mišljenje, koje zastupa žalba ništavosti.

Opća načela sukrivstva sadržava za zločinstva u § 5. kazn. zak. primjenjuju se po §-u 239. kazn. zak. i na prestupke i prekršaje, u koliko nije zakonom u pojedinim slučajevima naredjeno što različnoga ili u koliko ne donosi što različnoga vlastita narav prestupka ili prekršaja. Izuzetaka općeg pravila nema u §-u 486. kazn. zak., a iz prirode ovog prestupka, takovi se izuzeci ne mogu takodjer izvesti. Naprotiv predzadnji i zadnji stavak § 486. kazn. zak. sadržava posebne slučajeve sukrivstva. A iz toga što su ovi posebni pojmovi sukrivstva istaknuti, ne može se a contrario izvesti, da se odredbe u sukrivstvu ne mogu primjeniti u drugim slučajevima §-a 486. kazn. zak. Zakon spominje naročito kao forme sukrivstva ove pojedine slučajeve, koji se mogu dogoditi samo u krivičnoj kridi, e da ukloni eventualne dvojbe o njihovoj kažnjivosti. Sudska dvorska odluka od 18. marta 1847. broj 1049. z. s. z., iz k je je proizašao sad postojeći § 486. kazn. zak., smatrala je potrebitim, da u §-u 4. izrijekom protegne kaznenu vlast stječajnog suca i na slučaj pripomoći u pogledu izmišljenog iskaza fonda. U §-u 6. navedene dvorske odluke bile su sadržane nove opće odredbe o kaznenoj pravnoj odgovornosti onih lica, „koja su učestvovala u protupravnim djelima prezaduženika ili koja su o tim djelima bila obavještena".

Ove odredbe izostale su iz §-a 486. kazn. zak. (koji ponavlja §§ 4. i 7. do 10. navedene dvorske odluke, označuje krivičnu kridu prestupkom i doznačuje ovaj prestupak kaznenom sucu, da o njemu sudi, što je u ostalom već bilo učinjeno člankom IX. broj 21. uvodnog zakona kaznenog postupnika od 17. januara 1850.) očito samo stoga, što je, uvrštenjem odredaba o krivičnoj kridi u opći kazneni zakon, odredba §-a 239. kazn. zak. postala primjenjivom i na ovaj prestupak, te nije više trebalo opetovati sadržaj §-a 6. spomenute dvorske odluke, koje bi opetovanje samo smetalo.

Kao pomagač sukrivac u smislu §-a 5. kazn. zak. svak je kažnjiv, tko poduzme kakvo djelo u svijesti da tim podupire počiniteljevo zlodjelo i komu su poznata kazneno-pravna bitna obilježja djela počinjenog od neposrednog počinitelja. Zakon zahtjeva istu pretpostavku u pogledu sukrivnje putem dioništva. Okolnost da se § 486. kazn. zak. osniva samo na kulpoznom ponašanju, ne priječi, da u ovom prestupku mogu učestvovati treća lica kao sukrivci. — Deliktna je nepomnja vrsta krivnje, koja se očituje ne samo propustima već i u pozitivnim djelima, za počinjenje kojih mogu i treća lica

Digitized by Google

da doprinesu ili da pruže pomoć. Uprav sve ove pravne pretpostavke obistinile su se u nazočnom slučaju. Po utvrdjenjima sudskog dvora Ivan D. bijaše duša cijelog poduzeća. On je isposlovao kod vlasti dozvolu za svog brata Antuna da otvori dućan. Dućan je bio samo za reklamu vodjen pod imenom Antuna D., jer je ovaj bio smatran boljim trgovcem. Ali je Ivan D. u istinu upravljao dućanom, naregjivao robu, sklapao pojedine trgovačke poslove, te je uvijek bio bratu pri ruci. On je lično vodio trgovačke knjige i sastavljao bilancu. Stoga je točno znao, da je dućan prezadužen. Poduzeće je u opće bilo zajedničko izmedju braće, jer su obojica uzimala iz dućana novca i robe za izdržavanje. — Tim je Ivan D. na osobiti način potpomagao i omogućio kažnivo rukovanje svoga brata Antuna, koji je izgledao za spoljašnji svijet kao isključivi gospodar trgovine, te je djelotvorno doprinio da budu uvijek više izvrgnuta opasnosti prava vjerovnika poduzeća, pri čem je na temelju vlastitog opažanja morao doći do poznanja kažnjivih momenata zajedničkog rukovanja, a to tim više, što je u svačemu igrao glavnu ulogu i svugdje samovlasno radio.

Što se tiče pako prvog slučaja § 486. kazn. zak., ubrojenje njegovo nije zavisno od dokaza, da postoji uzročni savez izmedju djela ondje izloženih i nepodobnosti plaćanja. Prezaduženikova krivnja se svakako presumira. To isto vrijedi i u pogledu sukrivca. Ĕda nastupi nekažnjivost, krivci (propalica i njegovi sukrivci drugovi) moraju da dokažu, da nijesu krivi nepodobnosti plaćanja. Nema povoda osloboditi sukrivca ovog dokaznog tereta ili ga i samo staviti u povoljniji položaj nego prezaduženika, ako se uopće ne će učiniti dvojbenom primjenjivost kaznene odredbe §-a 486. kz. na sukrivce. Kažnjivi učin prvog slučaja §-a 486. kz. ne sastoji za žalitelja u tome, da je svoga brata naveo da ne opravda vlastitu nepodobnost plaćanja, već u tome, da je i on skrivio ovu nepodobnost i da sam nije u stanju, da ju opravda.

U pogledu trećeg slučaja §-a 486. kz. za ubroj njegov nije potrebito, da sam žalitelj bude, iza kako je nastupila prezaduženost, pravio za svojeg brata nove dugove. Bitnost ovog slučaja sastoji u tome, što krivac vodi napred trgovinu znajući da je prezadužena. Ako se isporedjuje ono, što je prezaduženik bio obvezan da učini, sa onim, što je u istinu učinio, te ako se ističe, da dužnik s jedne strane nije prijavio stječaj, a s druge strane da je pravio nove dugove, davao plaćanja, doznačivao zaloge ili pokrića, tim je samo konkretizirano postojeće zanemarenje dužnosti sa strane prezaduženika u svakom pravcu, pobliže razjašnjena negativna i pozitivna strana tog učina i prikazano kako je štetno za verovnike, kad se poduzeće dalje vodi. I ako dakle Ivan D. nije imao neposrednog utjecaja u tome, što njegov brat nije prijavio stječaj i ako nije lično za njega pravio dugove znajući za prezaduženost, dosta je da je svjesno sudjelovao u tome, što se je napred vodila prezadužena trgovina eda postane sukrivac u trećem slučaju §-a 486. kazn. zak. Sudski je dvor uzeo, da je žalitelj znao za insolventnost Antuna D., po tom i za njegovu dužnost da prijavi stječaj, da je znao da prijava nije bila učinjena i da je sasvijem tim, u ovim prilikama, dakle sudjelovanjem kažnjivog momenta propuštenja, koji je došao do njegova znanja, svjetom i djelom podupirao svoga brata u odredbama, koje su izvrgavale vjerovnike opasnosti. S punim je pravom sudski dvor na ovo dolozno žaliteljevo ponašanje primjenio pojam sukrivstva §-a 5. kazn. zak. Uslijed toga ne treba

Digitized by Google

se baviti pitanjem, pošto nema važnosti, da li žalitelj dolazi ili ne dolazi u obzir kao družinar svog brata Ante.

Ne postoji gori navedeni razlog ništavosti, pa je valjalo odbiti ništovnu žaobu. Priopći P. D.

O zločinu po §-u 81. kz. pogibeljnom prijetnjom.

U M. bila je demonstracija, kojoj je učestvovalo nekoliko stotina osoba. C. kr. oružnik N. u vršenju svoje službe uapsio je zbog izgreda (ove prigode) Augustina J. Dok je oružnik pratio u zatvor rečenog uapšenika, masa demonstranata slijedila je oružnika vičuć „Razoružajmo ga! Bacimo ga u more!" tako da se je oružnik više puta okrenuo prama demonstrantima pozivajuć ih na red, a buduć prepoznao osmoricu, koja su vikala, dojavio ih je sudu. Proti ovim je c. kr. državno odvjetništvo podiglo optužbu po §§ 9. 81. kz., jer da su kušali potaknuti i zavesti masu, da silom otmu uapšenika i tako da počine javno nasilje. C. kr. okružni sud u S. osudio je sve optuženike po §-u 314. kz. Uslijed ništovne žaobe c. kr. vrhovni i kasacioni dvor u Beču presudom od 13. maja 1910 posl. br. kr. IX. 50./10. priznao je krivim sve optuženike za zločin po §-u 81. kz. pogibeljnom prijetnjom, a to radi ovih razloga: Sudski dvor je utvrdio, da su obtuženici protiv oružnika N., dok je vodio u zatvor Augustina J., vikali, u namjeri da ga zapriječe u vršenju službe, „Razoružajmo ga! Bacimo ga u more!" U tome sudski dvor nalazi samo skrajnosti §-a 314. kz., jer drži, da se je radilo samo o bezazlenoj demonstraciji, da su se optuženici ograničili na same poklike, ali da su se ipak tim neovlašteno pačali u vršenje službe oružnika.

Nego su u ponašanju utvrdjenom na teret optuženika sve skrajnosti zločina javnog nasilja pogibeljnom prijetnjom protiv poglavarstvenih lica u vršenju svoje službe u smislu §-a 81. kz. Ispravno je doduše, da u djelovanju optuženika nema skrajnosti pokušanog zavedenja na spomenuto zločinstvo po §§ 9. 81. kz., kako to tvrdi optužnica, jer optuženici nijesu nukali reča lica, da se opru oružniku, već su nasuprot jedan drugoga uzajamno nukali. da se opru, te su se oni sami imali da opru. Poklici su zatim išli, da prestraše oružnika e da pusti slobodna uapšenog J. Navješćivali su mu, da će silom biti svladan ili barem da će mu se koje zlo na tijelu dogoditi. Svi su optuženici i eventualno još drugi drugovi imali da zajednički razoružaju oružnika i da ga bace u more. U poklicima je izražena na nedvojbeni način solidarnost izmedju optuženika i ostalih učesnika u demonstraciji. Optuženici su sasvijem jasno dali vidjeti, da je mnoštvo nakano bilo da zadade koje zlo oružniku. da je trebalo samo da ga optuženici na to potaknu, da su optuženici solidarno postupali i da je iza njih bilo drugih drugova. A tim se je obistinila opasnost prijetnje po §-u 81. kz. Opasnost je baš u tome bila, što se je zlo, kojim se je prijetilo, imalo skoro da izvrši. Opasnost prijetnje pako je samo objektivna skrajnost §-a 81. kz. Stoga se nije imalo ni ispitivati, da li su obtuženici bili svijesni opasnosti svoje prijetnje, da li je prijetnja imala žudjeni uticaj na oružnika N., da li je uopće podobna bila da utjera u strah i nemir. Ne može dakle da o tome bude dvojbe, da su se u učinu optuženika obistinile sve objektivne skrajnosti §-a 81. kz. Što se pako tiče subjektivnih skrajnosti učina, ovo je riješeno utvrdjenjem, da su optuženici djelovali u namjeri, da

Digitized by Google

zapriječie vršenje službe oružnika, naime odvedenje u zatvor uapšenika J. Po ispravnoj primjeni zakona valjalo je optuženike priznati krivima zločina § 81. kz. Priopćio P. D.

Iz upravne prakse.

Tko ubije perad u svom poljskom kvaru zatečenu, počinja učin prekršaja kažnjivoga po ustanovama zakona od 14. januara 1873. o poljskom redarstvu.

U zadnjoj stavci §-a 26. zakona od 14. januara godine 1873. o poljskom redarstvu stoji:

„Peradi i svinje, koje se u kvaru (poljskom) zateku, v l a s t a n j e **poljar** i u s t r i e l i t i, ako ju ugnati i zaplieniti mogao ne bi, i imadu ustrieljene ostati vlastniku na mjestu kvara".

Dakle zakon naročito ustanovljuje, da s a m o p o l j a r može i s m i j e perad i svinje, u kvaru zatečene, u b i t i (ustrieliti) i to samo u onom slučaju, ako ih ugnati i zaplieniti mogao ne bi, a da za to zakonito odgovoran nije; dočim to nitko drugi učiniti n e s m i j e, a da za t o ne bi bio odgovoran.

Paragraf pako 1. pomenutog zakona o poljskom redarstvu propisuje: „Da svaki k v a r na poljskom dobru, u koliko nije podvržen ustanovama općega zakona kaznenoga, p r o g l a s u j e s e za p o l j s k u š t e t u, o kojoj se po zakonu o poljskom redarstvu suditi ima".

Nadalje § 2. tog zakona glasi: „P o d p o l j s k i m d o b r o m razumjevaju se osim plodonosnih zemalja svekolike stvari, koje su sa obradjivanjem poljâ u najširem smislu u savezu budi neposredno budi posredno, doklegod se te stvari nahode vani na polju.

Konačno § 3. citira, da k p o l j s k o m d o b r u spadaju: „Njive livade, vinogradi, vrti, voćke, svakovrstni nasadi, prešnice, gumništa, sienici, pčelinjaci, kolibe, staje i sgrade poljske, plotovi, živice, aleje, ribnjaci, naplavnice i odvodnice, nasipi, gradnje vodene i vodovodi, poljski putevi i prelazi, mostovi, medjašni i zabranbeni stupovi, humke, vode za napajanje blaga, kvašenje konoplje i lana itd. — zatim svikoliki još ne uveženi plodovi i usjevi, sieno i žito u stogovih, u polju ostavljeno orudje i halati, živina tegleća i pašna itd.".

U pomenutom §-u 3. dvaputa je navedeno „itd.". Da se pod tim „itd." razumjeva i perad u poljskom kvaru zatečena, pokazuju sliedeći slučajevi: I. N. N. zatekao je kod sebe u poljskom kvaru guske N. N. Izgoneći iz kvara te uganjajući te guske usmrtio je jednu. Vlastnik te guske dao je tim usmrćenjem nanešenu si štetu propisno procjeniti, te je podnio proti usmrtitelju guske N. N. občinskom poglavarstvu u N. G. tužbu radi poljske štete nanešene mu usmrćenjem te guske. Pomenuto občinsko poglavarstvo presudom od 23. jula 1909. broj 68. k. z. presudilo je tuženog radi poljske štete nanešene tužitelju usmrćenjem guske mu temeljem §§ 4. i 5. zakona ob poljskom redarstvu na zatvor, na naknadu štete sa troškom procjene.

Digitized by Google

Povodom priziva presudjenog je kotarska oblast u N. G. riešenjem od 6. septembra 1909. broj 8514. priziv odputila, a prvomolbenu presudu u cjelosti potvrdila iz u njoj navedenih razlogâ.

Predstavku presudjenog je zemaljska vlada, odio za unutarnje posjove temeljem §-a 52. zakona od 5. februara 1886. ob ustroju županijâ i uredjenju uprave u županijama i kotarima kao nedopustivu odputila, dočim nije ništa iz ureda u korist utjecatelja odredila, jer za to nije bilo opravdanog osnova.

II. N. N. zatekao je pure N. N. u svom šljiviku na pustom zemljištu, te je izganjajući ih jednu usmrtio.

Vlastnik te pure N. N. dao je usmrćenu puru propisno procjeniti, te je na temelju te procjene podnio proti usmrtitelju svoje pure tužbu kod občine Sv. J. na naknadu štete. Občinsko poglavarstvo u Sv. J. presudom od 21. septembra 1909. broj 67. k. z. presudilo je tuženog radi prekršaja §-a 4. zakona ob poljskom redarstvu temeljem istog §-a na naknadu štete, troška procjene te na nošenje postupovnog troška, osim toga temeljem §-a 5. istog zakona na globu od 10 K u korist stočarske zaklade občine Sv. J.

Povodom priziva presudjenog je kotarska oblast u J. riešenjem od 20. novembra 1909. broj 13.516. ex 1909. priziv odputila, a presudu u cjelosti potvrdila iz u njoj navedenih razlogâ, jedino je kazan globe u onu ukora pretvorila.

Povodom daljnjeg priziva presudjenog je kr. županijska oblast u Z. riešenjem od 31. maja 1910. broj 3202. drugomolbenu presudu u cjelosti potvrdila.

Predstavku presudjenog je kr. zemaljska vlada, odio za unutarnje poslove, riešenjem od 30. jula 1910. broj III. d. 1817./5. kao nedopustivu odputila temeljem §-a 56. zakona od 5. februara 1886. ob ustroju županija i uredjenju uprave u županijâ i uredjenju uprave u županijama i kotarima, dočim iz ureda nije ništa odredila, jer za to nije bilo opravdanog temelja.

Priopćio dr. - l a v - i ć.

KNJIŽEVNOST.

Dr. A r t u r M a y e r: **Die bäuerliche Hauskommunion (zadruga) in den Königreichen Kroatien und Slavonien**; Heidelberg, 1910., XII. + 173 strane.

Izvješćuje: dr. I v. S t r o h a l.

Iz sadržaja knjige, koja je predmetom ovoga izvještaja, vidi se, da je autoru hrvatski jezik dobro poznat; vidi se dalje iz predgovora, da je autor svakako dulje vremena boravio u Zagrebu, jer se je služio sa zagrebačkim bibliotekama; konačno se vidi iz pojedinih izjava u knjizi, da se g. autor i sam smatra Hrvatom, veli naime, kad govori, kako je u Hrvatskoj i Slavoniji, da je tako „bei uns" (str. 67.).

Sam g. autor drži, da još nema takovoga preglednoga prikaza naše zadruge (kako s gledišta narodno-gospodarstvenoga i pravnoga, tako i s gle-

Digitized by Google

dišta socialno-političkoga i agrarno-historičkoga), kakav je on u tom djelu po mogućnosti iscrpiv, a ipak kratak nastojao donijeti. Po našem ipak nazoru pored svega toga ide ova knjiga u red knjiga Dragoljuba Novakovića, Alekse Stanišića, Gjorgja Milovanovića i drugih sličnih pisaca o istom tom predmetu

U novije naime doba zavladao je običaj, te mladi ljudi, iz naših krajeva, koji žele na njemačkim ili francuskim sveučilištima postići čast doktora prava, osobito vole uzeti si za inauguralnu disertaciju pitanje o zadruzi. Doista zahvalna tema: na hrvatskom i srpskom jeziku napisano je o tome toliko, da je lako obzirom na starija djela napisati jedno novo; njemačkim i francus. profesorima dakako ono, što je napisano na hrvatskom i srpskom jeziku, nije i ne može biti poznato, pa im je teško pronaći nedostatke predložene radnje. Treba samo još ugadjati željama njemačkih profesora: treba nastojati dokazati, da se je zadruga uzdržala u južnih Slavena od prastarih vremena i da se zadruga nikako ne može držati juristićkom osobom, — i evo najpodesnije disertacije za postignuće doktorata!

Po našem nazoru to je vrlo zao običaj. Zadružno pravo nije ni iz daleka tako jednostavno, kako se to obično čini. Ono obuhvata čitavo specijalno imovinsko pravo seljačkoga stališa u južnih Slavena, i to pravo, koje bi imalo odgovarati pravnoj svjesti naroda. Uredjenje toga prava zadire duboko u narodni život; zadruga, kako bi se naš autor znanstveno izrazio, imade i socijalno-političko i narodno-gospodarstveno i agrarno-povjesno i juristićko značenje.

Poradi toga onaj, koji hoće donijeti pregledni prikaz naše zadruge, kako to hoće naš autor,a kako su to htjeli makar i nijesu isticali, i prije njega Dragoljub Novaković, Aleksa Stanišić i drugi, mora da duboko pronikne u tu stvar, mora da valjano vlada nad čitavim materijalom. To se pak od početnika, koji radi svoju inauguralnu disertaciju, nikako ne može tražiti. Početnik, koji nije mogao svladati taj silni materijal, primeran je, da pobere ovdje ovo, ondje ono, i da tako skalupi nešto, što može pobuditi u njemačkih profesora uvjerenje o valjanosti predložene radnje. Posve je prirodno, da u takovoj radnji sve vrvi od flagrantnih pogrješaka, protivurječja, bezsmislica itd. No ako se u toj radnji dokazuje, da se je zadruga sačuvala u južnih Slavena od prve dobe, da zadruga nikako nije juristička osoba i tomu slično, sve te pogrješke, protivurječja, bezsmislice itd. ne će njemačke učenjake smetati; oni će se i pozivati na takove radnje, samo da dokažu, da su zadruge prvobitno postojale u svih naroda, i da su se one još i do danas sačuvale kod nekih poludivljih naroda.

Naš autor, kako se čini, nastojao je na dva načina sabrati materijal, iz koga je sagradio svoje djelo: u jednu ruku sam je ispitivao, što mu se je činilo nužnim; u drugu ruku poslužio se je literaturom, za koju i sam veli, da je „kaum übersehbar".

Davši se na posao, da sam ispituje, što mu se je činilo nužnim, obratio se je, kako se čini, u prvom redu na svoga učitelja tajnoga dvorskog savjetnika prof. dra. Gotheina; to je, čini se, onaj isti Gothein, koji je u svoje vrijeme pronašao, da je Laveleye-u pri izradjivanju njegova djela o primitivnim formama vlasništva najbolje uspjela glava o zadrugama u južnih Slavena, premda ta glava nije ništa drugo, nego loši izvadak iz Utiešenovićeva djela o zadrugama; zašto se je Gotheinu najboljom činila ova glava Laveley-eva djela, nije se baš teško domisliti. Dalje obratio se je g. autor na g. upravitelja zemaljsko-gospodarstvenoga departementa hrv.-slav.-

Digitized by Google

dalmatinske zemaljske vlade prof. dra. Frangeša, i njemu zahvaljuje na skupocjenim pobudama. Osim toga prema sastavu ovoga djela čini se, da je g. autor i inače lično ispitivao pravne i faktične snošaje u zadruzi. Tako na pr. donosi na str. 36. na temelju matičnih knjiga župnoga ureda u Konščini sastavljeno rodoslovlje zadruge (Brlek ?), k. br. 20. iz Brleka.

Glavnim ipak vrelom ostaje g. autoru „eine umfangreiche, kaum übersehbare Fachliteratur". Na str. VII.—X. navodi tu literaturu kao „Quellennachweis", dakle kao „vrela", iz kojih je on crpao svoje znanje. Zanimljivo je pri tome, da on nigdje ne navodi neposredno same pravne spomenike, same zakone (osim Tončićevog izdanja sada valjanih zadružnih zakona, a i to ukazuje se autoru kao komentar, pa se služi s njim, navodi ga kao komentar) ; čini se pače, da se g. autoru nije ni činilo nužnim proučavati same pravne spomenike i zakone, nego samo ono, što se je o njima pisalo.

G. naime autor, kad bi trebao da argumentira svoje navode, postupa ovako : U dokaz nekoga navoda o ropstvu citira (na str. 149.) : „[2].) Petranović : Von der Sklaverei. Südsl. Akademie der Wissenschaften. Buch XVI. 1871. "¡Za bolje razumijevanje ovog citata moramo dodati, da g. autor ovako citira sve publikacije jugoslav. akademije ; tako na pr. na strani 35. citira : „Die Sitten und Gewohnheiten der Südslaven (Südslavische Akademie der Wissenschaften. Bd. XII.)", a hoće da citira jedno mjesto iz Rožićeva prinosa o narodnom životu i običajima u Prigorju iz XII. knjige „Zbornika za narodni život i običaje južnih Slavena" ; dok ovdje na str. 149. želi citirati 16. knjigu „Rada". Tako isto (na str. 149. i 150.) : „Einer der ältesten Beweise dafür bietet uns die Urkunde des Obergespans (sic !) Trpimir vom 4. März 837. herausgegeben zu Bihać bei Solin in Dalmatien, wo der Kirche des Hl. Duim Grund und Boden samt Sklaven geschenkt wird[1]) ", a„[1]) Hoholač : Normierung des Bauernbesitzes u. s. w. Monatshefte des jur. Vereins 1896." ; i dalje na str. 150. : „Ebenso das Testament des Andreas, Priors von Zara aus dem Jahre 968., in dem er seinen Sklaven Marut mit Weib und Sohn freispricht, und dieselben beschenkt [2])", a „[2]) Petranović S. 68." Drugiput opet veli na str. 39. : „Die Hauskommunionsversammlung entscheidet (po današnjem pravu) ausser über die Wahl des Hausvaters noch . . .[1]), so bei . . .", a „[1]) Miler S. 208." ; tako isto (na str. 64.) : „Erst am 2. Mai 1889. erging ein . . . Gesetz, das auf dem Grundsatze fusst, dass nach dem Tode eines Mitgliedes sein Teil der Zadruga accresciert, und dass es innerhalb derselben kein Erbrecht gibt[2])", a „[2]) Miler, S. 205." Usput moramo dodati, da jednostavno nije istina, da su ova načela tek (erst, t. j. prvi put) u zakonu od 9. V. 1889. izražena.

Nemar našega autora za prava vrela, t. j. pravne spomenike i zakone, vidja se i u tome, što on ta vrela skoro redovito pogrješno citira. Tako (na str. 149.) ispravu od 4. III. 837. mjesto od 4. III. 852., (na str. 150.) ispravu od 968. mjesto od 918. (drugih isprava, koliko nam je poznato i ne citira); (na str. 60.) zakon od 1.XI. 1807. mjesto od 7. VIII. 1807., (na str. 64.) zakon od 2. V. 1889. mjesto od 9.V. 1889., (na str. 68.) zakon od 8. XII. 1877., mjesto od 18. XII. 1877., (na str. 72.) naredbu od 14.V. 1880. mjesto od 14. VI. 1880. (moramo dodati, da se tu ne radi o tiskarskim pogrješkama, jer pogrješka ne može da bude mjesto „August" — „November", mjesto „Juni" — „Mai" ; povrh toga g. je autor tiskarske pogrješke na kraju knjige ispravio, a medju ovima ne dolaze datumi, koje ovdje citiramo), (na str. 74.) zakon od 22. V. 1892. mjesto od 22. V. 1902.

Digitized by Google

Kao što se g. autor mjesto na sam pravni spomenik ili zakon pozivlje na različne rasprave i djela o tim spomenicima i zakonima, tako isto prikazuje on, kao da je ovu ili onu teoriju ili mnijenje postavio pisac, koji ju tek preuzimlje od drugoga starijega pisca. Tako n. pr. prikazuje on (na str. 158.) teoriju o razvitku zadruge iz vrvi, a ove iz plemena kao Badajevu teoriju. Badaj je medjutim daleko preozbiljan pisac, a da bi sam iznio takovu teoriju; on je mnogostrano naobraženi praktični pravnik, koji u današnjim zakonima znade vrlo dobro pronaći nedostatke, a i pokazati smjer, kojim bi se imalo udariti, no koji se uza sve to s ispitivanjem pravnih spomenika i pr vnom poviješću uopće nije mnogo bavio; pa je ovdje samo usvojio teoriju, za koju je držao, da ju je na valjanim temeljima osnovao pisac, koji ss je gradio, da se dobro razumije u historiju; usvojio je on tu teoriju tim više, što se je za nju zagrijao jedan Badaju dobro poznati pisac, te je raspravu, u kojoj je ta teorija bila iznesena napose preradio i iznio u jednom časopisu. Slava za tu teoriju ide svakako Matu Radosavljevića, a ne Badaja.

G. autor navodi u pomenutom svom „Quellennachweisu", a i kasnije u svojim citatima pojedina djela, časopise i publikacije pisane na hrvatskom, srpskom i ruskom jeziku pod njemačkim naslovom, kao da su pisana u njemačkom jeziku, a ni ne dodaje uz naslov, da su ta djela pisana drugim jezikom. (Samo Bogišićev „Zbornik" navodi pod latinskim naslovom). Pri tome si naslove pojedinih djela prevodi na njemački po miloj volji tako, da se često ne zna, krije li se pod dotičnim naslovom ovo ili ono djelo. Djela pisana, njemačkim, francuskim, engleskim i talijanskim jezikom navodi sa svojim originalnim naslovima. Ne ćemo govoriti o razlozima, s k jih g. autor čini tu razliku izmedju slavenskih i neslavenskih jezika; samo ćemo istaknuti, da ovakovo navadjanje slavenskih djela pod njemačkim (i to krivim) naslovima može roditi s mnogo zabluda i nesporazumaka. Zanimljivo je jošte, da je g. autor, premda je inače sve naslove slavenskih djela preveo na njemački, naslov Bobčevljeva djela o zadruzi, koja sastoji iz više porodica, samo dijelomice preveo na njemački, t. j.: „Die bulgarische »čeljadna zadruga«".

Kao što naš autor ne drži mnogo do toga, da bude točno naveden naslov knjizi, koja tvori njegovu „Quelle"; tako isto ne pazi ni na to, da li je ono, što on veli, da ovaj ili onaj tvrdi ili drži, doista taj pisac rekao ili držao, kako on to prikazuje. Tako n. pr. (na str. 167.) veli, da ja držim, da je zadruga „eine Zwangsgemeinschaft", a Hildebrandt, da je „eine temporäre Erscheinung".

Premda g. autor na čitave 4 strane navodi svoja „vrela", ipak smo se, čitajući njegovo djelo doskora uvjerili, da se je on često i u preobilnoj mjeri poslužio takodjer i s „vrelima", koja je u tome „Quellennachweisu", a i kasnije propustio navesti. — Neka opet „vrela" navodi kasnije tako, da se ne zna, što on to navodi. Tako n. pr. pripovijeda (na str. 90.), da nije jasno, je li dioba po glavama staroslavenski ili starogermanski običaj; da o tome vlada prijepor; Spevec da navodi, da su u starije doba i po germanskom pravu djeca bila ravnopravna, a da su tek kasnije reprezentirala oca; i citira „Spevec S. 32." U kojoj bi se Spevčevoj raspravi imala nalaziti ova 32. strana, to se tu ne veli, a ne može se to razabrati ni iz njegova „Quellennachweisa", jer tamo nije navedeno nijedno Spevčevo djelo.

Posve je prirodno, da uz takovo shvaćanje i upotrebljivanje „vrela" ima u toj knjizi koječega, česa ne bi bilo, da je g. autor čitav materijal pro-

Digitized by Google

učio i tada napisao samostalnu radnju. Ovdje ćemo navesti nekoliko primjera za to, kakovim posljedicama radja takav postupak.

Spomenuli smo već, da g. autor (na str. 149.) datira poznatu najstariju hrvatsku ispravu kneza Trpimira sa 4. ožujka godine 837. (kako je to još činio Kukuljević u „Jura regni Croat., Dalm. et Slav.", I., 3. i u „Codex diplomaticus regni Croat., Dalm. et Slav.", I., 45.), premda je Rački već u 27. knjizi „Rada jugosl. akademije" (str. 201.—204.) dokazao, da ta isprava potječe iz god. 852., pa je i sa datumom od 4. III. 852. izišla u Račkievim „Documenta" (str. 3.) — G. autor nije dakako ni slutio, da je o tome vladao kakov prijepor ; on ni ne zna, da bi se glede te isprave imao pozvati na Račkieva „Documenta" ili makar na starije zbirke takovih isprava, n. pr. Kukuljevića, Lucia ili Farlatia ; — g. autor, kako vidjesmo pozivlje se glede te isprave na — Hoholača, kao da je Hoholač publicirao stare isprave.

Tako isto g. autor (na str. 150.) navodi za poznati testamenat zadarskoga priora Andrije od g. 918., da je taj od g. 968., i da u njemu taj Andrija oslobadja roba Maruta sa ženom i sinom, dok se u tomu testamentu veli : „dimitto liberos Maruno cum uxore et filia (a ne filio)" (Rački : Documenta, str. 18.). Da se ne bi reklo, da se tu radi o pukim tiskarskim pogrješkama, moram istaknuti, da i autorovo „vrelo" imade (str. 68.): g. 968. (a ne 918.), Maruta (a ne Maruna), sina (a ne kćer). Za razjašnjenje moram pripomenuti, da je autorovo „vrelo" tiskano g. 1871., a Račkieva „Documenta" g. 1877., i da je „vrelo" prema starijoj publikaciji toga testamenta (Lucius : De regno Dalmatiae et Croatiae, str. 279., 1. stupac), samo se je u „vrelu" potkrala tiskarska pogrješka „968." mjesto „908.", — a naš je autor u svoju knjigu sretno pretiskao i ovu pogrješku.

Imade takovih pogrješaka više u toj knjizi, a bilo bi ih i još više, da se g. autor nije možda i u preobilnoj mjeri poslužio s novijim i pouzdanijim „vrelima". No i onda, kada se služi s tim novijim vrelima dogadjaju mu se kojekakve neprilike. Tako n. pr. (na str. 142.) g. autor posve ozbiljno pripovijeda, da je Nietzsche (pripomenuti moram, da autor tu misli na glasovitog filozofa novijega doba Friderika Nietzschea) na temelju teorije o altruističkoj naravi Slavena sazdao pangermanističku teoriju, po kojoj da su Germani kao egoistički nadljudi odredjeni da vladaju nad altruističkim Slavenima. Uz tu Nietzscheovu teoriju, veli naš autor, pristaju „Boltmann, Wilser i Reismer" itd. (i opet moram pripomenuti, da se tu ne radi o pukim tiskarskim pogrješkama ; tih ima u toj knjizi vrlo malo ; a i ono malo, što ih je bilo, g. je autor na koncu knjige točno ispravio). — O Nietzscheu mogu vladati različni nazori ; imade i velikih učenjaka, koji imadu o njem vrlo zlo mnijenje ; ali to mu se ipak ne može predbaciti, da je on stvorio teoriju, da su Germani po svojoj naravi nadljudi, na teoriji o altruističkoj naravi Slavena. U ostalom dobro, da knjiga našega autora nije došla do ruku ljudima, koji se kupe oko časopisa „Politisch-anthropologische Revue" drukčije bi naš autor imao s njima grdnih neprilika, kad je tako naprosto ustvrdio, da je teorija, da su Germani nadljudi, osnovana na teoriji o altruističkoj naravi Slavena.

Na str. 166. dogodilo se je opet to, da je naš autor iznio kao osobito Hildebrandtovo (pripomenuti moram, da se i kod pisanja ovoga imena ne radi o pukoj tiskarskoj pogrješci, — u toj knjizi dolazi ovo ime po više puta i svaki put pisan „Hildebrandt", tako i u „ Quellennachweisu", str. VIII.) mnijenje o podrijetlu i prirodi zadruga, teoriju po kojoj kod svih naroda na

Digitized by Google

jednakim stupnjevima gospodarstva moraju postojati i jednaki oblici u pravu i običajima.

(Nastavit će se.)

Stanoje M. Mijatović: **Iz života našega naroda, s pravnog gledišta.** — Izvješćuje dr. Iv. Strohal.

U 1. svesci X. knjige srpskoga pravničkog časopisa „Arhiv za pravne i društvene nauke" počeo je (na str. 42.—51.) Stanoje Mijatović dono iti sličice o pojedinim pravnim pojavama u pravnom životu naroda. Ima tu vrlo zanimljivih sličica. Tako zanimljivo je, da narod razlikuje „mutuum" od „commodata", jedno zove „zajam", drugo „usluga" (str. 44. i 45.). Ima tu podataka o „mobi", „sprezi", „napolici", „nadnici". — Šteta što će već u drugoj svesci svršiti s tim sličicama. Prikupljanjem ovakovih slika, ako su doista prema narodnome životu sastavljene, može se mnogo doprinijeti valjanoj spoznaji narodnoga prava, a po tome i sakupiti vrijedan materijal za zakonodavni rad. Samo valja paziti, da se pri sastavljan u takih sl ka s čežnjom za osobitostima i za nečim novim sama : tvar ne izopači. Sa zadovoljstvom pak možemo reći, da je g. Mijatović makar i u čednoj formi, odabrao pravu mjeru.

Zakonarstvo.

Osnova novele kaznenom zakonu i postupku u Bosni i Hercegovini.

I.

Delikti progonivi na predlog i privatni delikti.

Kao razlozi ovoj iznimci od kaznenog progona ureda radi navode se u obrazloženju : neznatnost pravne povrede, kojom se vrlo malo tangira obća dobrobit (obiteljske kradje, bludnost izmedju ukućana i služinčadi) ; činjenica, što kod nekojih delikata, koji se odnose na poštenje oštećenoga, nesreća uzrokovana deliktom, još se više povećava time, što se uvlači posredovanjem države u široku javnost (preljub), prevaga privatopravnih intere a nad javnim (povreda literarnog i umjetničkog vlastničtva) ; konačno prevelika množina delikata spojena sa njihovom osebinom, da odvisi od shvaćanja povredjenoga, da li u njima smatra u obće pravnu povredu (uvrede poštenja). Progonivost na predlog valja proširiti na sve one delikte, kod kojih postoje isti razlozi, kao što su primjerice lahke tjelesne ozlede, zlobne oštete, tudjega vlastničtva, prietnje, nekoji delikti protiv ćudorednosti i potvora.

Svakako se umanjenjem oficijlanih delikata postizava znanto padanje broja usudjenika, te znanto odterećenje sudova i državnih odvjetničtva.

Umanjenje broja osudjenika identično je sa padanjem kriminaliteta, jer mnoge osobe postaju priupadnicima za to, što je kod njih prvom osudom oslabio strah pred kaznenim zakonom, ili što ih pokvariše gori od njih uznički drugovi ili jer su se uslied prve osude znatno pogoršale njihove ekonom.ke prilike.

S ovih razloga ide moderno kazneno pravo za tim, da proširi krug delikta progonivih na predlog.

Novelom se normiraju kao progonivi na predlog ovi novi delikti (§ 1.).

Digitized by Google

Zlobna oštета tudjega vlastničtva. Razlog je tomu što ovaj delikt spada u vrst delikata, koji daleko više vredjaju privatne, interese nego li obće dobro.

Otmica. Ovaj se delikt progoni na predlog samo onda, ako namjera počiniteljeva smjera na ženitbu (a ne na bludnost), te ako izmedju otmičara i otete ne ima nikakovog posebnog obveznog odnošaja (tutorstva, skrbničtva itd.).

Ovdje je razlog uvrštenju medju delikte progonjene na predlog, što se kaznenim progonom uništava bračna sreća mladoga para, a nitko nema interesa zahtjevati kazneni progon.

Osim toga je u Bosni i Hercegovini otmica narodna tradicija, te se smatra dokazom ljubavi i hrabrosti zaručnika. Već i sada ne progone državni odvjetnici množinu otmičara, ali se moraju uticati umjetnim konstrukcijama.

Pogibeljna prietnja. Ovaj je delikt uslied temperamenta i kulturnog stanja naroda u Bosni i Hercegovini veoma čest, osobito ako je dotičnik nješto više pio, a ne smije se uzeti previše ozbiljno. Za to se i proglašuje deliktom progonjivim na predlog.

Silovanje. Ako kod ikojeg, a to kod ovoga zločina javan kazneni postupak više škodi poštenju i dobrom glasu povredjene nego li sila, nanešena joj po zločincu.

Upravo je okrutno zvati ovakovu nesretnicu, njezinoga otca ili majku kao svjedoke pred sud, kada oni ne traže progona. Rumenilo ih stida oblija, kada se u njihovoj prisutnosti pred cielim sudom raspravlja žalostan dogodaj sa svim brutalnim pojedinostima, koji se onda putem novina predočuju širokoj javnosti. Naravno da time ni moral ništa ne dobiva.

Moguće je doduše ovdje kao i kod svih delikata progonivih na predlog, da se pravo predloga zlorabi u spekulacione svrhe. Toj se zloporabi dade donekle doskočiti ograničenjem prava opoziva predloga, a s druge je strane šteta, što ju uzrokuje ovakova eventualna zloporaba manja, nego li je ona, koja nastaje, ako se silovanje proglasi oficijalnim deliktom.

Silovanje ostaje oficijalnim deliktom, kada mu je posljedica smrt silovane ili kada se siluje bliža rodjakinja, štićenica i slično, jer je ovdje važniji javni interes od privatnoga.

Oskvrnuće. Za nj vriedi isto što i za silovanje.

Lahka tjelesna ozleda roditelja. Ètički je ispravno, da se ona smatra zločinom. Ali je prestrogo, što se ureda radi progoni, pošto se kaznom slobode djeteta često vrlo osjetljivo kazni i sam ozledjeni roditelj. Tome se najbolje dade doskočiti uvedenjem kaznenog predloga.

Potvora. Razlog je isti, koji i kod uvrede poštenja. I ovdje odvisi od individualnoga shvaćanja povredjenoga, da li i kakovu važnost daje potvori.

Osim toga se osobito neugodno doima ljudi, etički visokih, da se moraju pred sudom suočiti sa profesionalnim potvaračima, ma da ovi nisu kadri tangirati njihovog poštenja.

Predlog može se opozvati ustmeno ili pismeno osam dana prije prve glavne razprave.

Opozvani predlog ne može se više staviti (§ 5.).

Kako se vidi, novela znatno ograničava pravo opoziva predloga. To je učinjeno uslied lošeg izkustva njemačkoga kaznenoga zakona za prvih pet godina njegove snage.

Digitized by Google

U Njemačkoj bijaše prvobitno predlog opozoviv. Posljedica toga bijaše, da se je sramotna trgovina nastavila do u sudske dvorane. Predlagač je otezao sa opozivom tako dugo, dok nije iznudio od okrivljenika što veću odštetu. Na taj je način degradirana javna glavna razprava na suvišnu igru, a ugled suda stradao je.

Radi toga je u Njemačkoj novelom od god. 1876. redovno isključen opoziv.

Osnova je, kako rekosmo, opoziv načelno dozvolila, samo ga je ograničila s razloga, što često stavi oštećenik predlog u prvoj srčbi, kasnije pako oprosti krivcu, te ne će da ga dalje progoni. U ovakovim slučajevima je progon ureda radi suvišan i bez smisla.

II.

Privatni delikti.

Osnova proglašuje privatnim deliktima ove nove delikte (§ 11.):

Lahka tjelesna ozleda. Ona je par excellence privatni delikt. Počinja se tako često, da se može smatrati svagdašnjim dogadjajem u životu naroda, te se u većini slučajeva niti ne uzima sa strane ozledjenoga suviše ozbiljno. Ona je sa tvornom zlostavom, koja je i danas privatni delikt, u uskom savezu.

Time što lahka ozleda postaje privatnim deliktom, odpasti će sva sila suvišnoga posla kod sudova, a kazneni postupak bit će znatno jeftiniji, jer odpadaju veliki vještački troškovi.

Medjusobna zlostava ženitbenih drugova. S njome valja jednako postupati kao i sa lahkom tjelesnom ozledom tim više, što i po postojećem zakonu može kod nje oštećeni oprostiti krivcu, na koji oprost sud mora uzeti obzir. Za oba je ženithena druga vrlo neugodno, kada se protiv njihove volje njihove medjusobne razmirice iznose na javu.

Odaja tajne bolestnika po liečniku ili ljekarniku. Ovaj delikt kao i onaj novelom od 5. marta 1910. uvedeni povrede listovne tajne u prvom redu vriedja privatni interes, pak se sa kaznenim progonom može počekati, dok oštećeni tužbom ne izjavi, da mu se stvar čini dosta važnom, da ju kazneno progoni.

Bludnost izmedju rodjaka i tastbine. Pravni razlog tomu jest čuvanje dobroga glasa obitelji i okolnost, da je u mnogim slučajevima dovoljna disciplinarna vlasti otca obitelji, da se tom zlu na put stane.

Osramoćenje s obećanjem ženitbe. I ovdje govori za uvedenje privatne tužbe okolnost, da je kazneni progon protiv volje oštećene kadar povećati njenu nesreću i štetu učiniti nepopravljivom uslied javnosti.

III.

Povišenje vriednostnih granica.

Razlozi ovom povišenju isti su, koji i našemu u noveli od 9. aprila 1886.

Uz to se navodi u motivima sasvim ispravno, da nije ništa pogibeljnije za slučajnog tata sa sela nego li kratak boravak u uzama okružnog suda u društvu sa izmetom gradskoga pučanstva.

Doznakom velikoga diela ovih kažnjivih djela kotarskim sudovima zapriečit će se porast priupadničtva.

Digitized by Google

Pri tom se je novela u glavnome povela za hrvatskim zakonom od god. 1886., a ne za austrijskim od 9. aprila god. 1910. (lex Ofner), čije je povišenje veće, jer su prilike Bosne i Hercegovine sličnije našim nego li austrijskim.

Kod zlobne oštete tudjega vlastničtva povišena je svota, koja ju čini zločinstvom kao i kod nas na 100 kruna. Kod kradje kao i kod nas od 5 for. na 50 kruna, a od 25 for. na 100 kruna, dok je svota od 300 for., koja kod nas nije povišena, povišena na 1500 kruna.

Šilović.

(Nastavit će se.)

VIESTNIK.

(Gradnja sveučilištne knjižnice.) Kako javljaju „Nar. Nov." odobrio je preuzvišeni gospodin ban dr. Nikola pl. Tomašić ugovor, sklopljen izmedju gradjevnog odsjeka kr. zem. vlade i arhitekta Rudolfa Lubinskoga glede izradbe gradjevne osnove za sveučilištnu knjižnicu. Arhitekt Lubinsky obvezao se tim ugovorom, da će gradjevnu osnovu izraditi najkasnije u roku od četiri mjeseca, pa će se gradnji sveučilištne knjižnice početkom proljeća iduće godine pristupiti moći.

(Previšnje odlikovanje.) Njegovo se c. i kr. Apostolsko Veličanstvo previšnjom odlukom od 7. oktobra o. g. premilostivo udostojalo udijeliti zemaljskom sudskom savjetniku Franu Barbieri u Spljetu naziv i karakter savjetnika višeg zemaljskog suda, uz oprost od odredbina.

(Imenovanja.) Njegovo ces. i kr. apostolsko Veličanstvo blagoizvolilo je Previšnjim riešenjem od 7. oktobra t. g. premilostivo imenovati podpredsjednika sudbenog stola u Zagrebu, Josipa Tarabochiu, vieć'nikom banskog stola sa sistemizovanim berivima.

Ban kraljevina Hrvatske, Slavonije i Dalmacije obnašao je kr. kotarskog pristava II. razreda i upravitelja kr. kotarske oblasti u Slatini, Šandora Benaka, imenovati kr. županijskim perovodjom u IX. činovnom razredu sa sustavnim berivima, ostavljajuć ga i nadalje na sadašnjem mjestu službovanja.

(U Dalmaciji.) Njegovo se c. i kr. apostolsko Veličanstvo previšnjom odlukom od 7. oktobra o. g. premilostivo udostojalo imenovati savjetnicima višeg zemaljskog suda u Zadru zemaljske sudske savjetnike Ivana Polickya u Spljetu i Miha Obuljena u Zadru, savjetnicima višeg zemaljskog suda Ivana Velzeka u Zadru za okružni sud u Šibeniku, dra. Josipa Metličića u Zadru na svom mjestu službovanja i Frana Rubelli pl. Sturmfeldskog u Zadru, u službi kod generalnog državnog odvjetničtva, za okružni sud u Šibeniku.

Njegovo c. i kr. apostolsko Veličanstvo previšnjom odlukom od 7. oktobra o. g. premilostivo se udostojalo imenovati državnog odvjetnika Oskara Marcocchiu u Šibeniku prvim državnim odvjetnikom na svome mjestu službovanja.

Digitized by Google

Ministarstvo financija imenovalo je koncipijenta kod financijskog odvjetničtva u Zadru dra. Petra Miličića koncepistom pri istom odvjetničtvu.

(U Bosni i Hercegovini.) Poglavica zemaljske vlade imenovao je šerijatske vježbenike Ismet ef. Stočanina u kotarskom sudu u Gradačcu i Mustafa ef. Berbića u kotarskom sudu u Tuzli privremenim šerijatskim sudijama u X. dn. razredu, i to prvog za kotarski sud u Ljubuškom, a potonjeg za onaj u Kladnju ; sudske pristave Antuna Kehrera i Iliju Kosijera zamjenicima državnog odvjetnika II. razr. za državno odvjetništvo u Banjaluci ; dalje auskultanta u kotarskom sudu u Čajniću Ivana Hengstera privremenim vladinim perovodjom IX. dn. r., premjestiv ga ujedno k pravosudnom odjelenju zemaljske vlade u Sarajevu ; zatim auskultante Sadika Sadikovića u kotarskom sudu u Vlasenici, Gjorgja Krstića u kotarskom sudu u Prnjavoru, Mehmedbega Fidahića u kotarskom sudu u Bijeljini, Josipa Katza u kotarskom sudu u Travniku, Ivana Jeličića u kotarskom sudu u Gradačcu, Krstu Samardžića u kotarskom sudu u Bijeljini i Uroša Ivanišević a u kotarskom sudu u Mostaru privremenim pristavima u IX. dn. razr., auskultanta u okružnom sudu u Sarajevu Vasa Runda privremenim vladinim perovodjom u IX. dn. r., premjestiv ga ujedno k pravosudnom odjelenju zemaljske vlade, financijalnog perovodju Felixa Pordesa u financijalnom odjelenju zemaljske vlade financijalnim podtajnikom u IX. dn. razredu, a financijalne perovodne vježbenike Albera Fischera u financijalnom nadzorničtvu u Sarajevu Trifka Kuića u financijalnom nadzorničtvu u Travniku privremenim financijalnim perovodjama u X. dn. razredu.

(Premještenja.) Ban kraljevina Hrvatske, Slavonije i Dalmacije obnašao je premjestiti iz službenih obzira Miju Šeatovića, sudbenog pristava kod kotarskog suda u Vrginmostu k onomu u Zlataru.

(U Bosni i Hercegovini.) C. i kr. zajedničko ministarstvo financija premjestilo je vladina tajnika Tomislava Ferljana na njegovu molbu u trajno stanje mira: ; premjestilo je iz službenih obzira kotarske predstojnike I. razreda Rudolfa viteza Mayr-Hartinga od kotarskog ureda u Gradačcu ka gospodarstvenom odjelenju zemaljske vlade u Sarajevu, dra. Julija pl. Bitto-a od kotarskog ureda u Livnu ka kotarskom uredu u Gradačac i dra. Ladislava Zimu od kotarskog ureda u Gračanici ka kotarskom uredu u Livno, povjerivši im upravu tamošnjih kotarskih ureda.

Poglavica zemaljske vlade premjestio je naizmjence auskultante Miloša Grgića u kotarskom sudu u Kotor-Varoši i Aleksandra Kempfa u kotarskom sudu u Cazinu, dalje takodjer naizmjence Karla Wozniaka u kotarskom sudu u Jajcu i Petra Mirosavljevića u okružnom sudu u Travniku, a auskultanta Julijana Jankiewicza od kotarskog suda u Glamoču k onome u Prnjavoru, a razriješio je auskultanta u okružnom sudu u Mostaru dra. Ivana Kolba na njegovu molbu od daljeg službovanja u ovim zemljama.

(Novi kr. javni bilježnik.) Ban kraljevina Hrvatske, Slavonije i Dalmacije imenovao je dra. Dragana Novosela, odvjetnika u Garešnici, kr. javnim bilježnikom u obsegu kr. sudbenoga stola u Bjelovaru sa sjedištem u Garešnici.

Digitized by Google

(Pravo odvjetovanja.) podielio je ban kraljevina Hrvatske, Slavonije i Dalmacije dru. Matiji Lisičaru, odvjetničkomu perovodji, u obsegu kr. banskoga stola sa sjedištem u Sisku.

(Sbornik zakona i naredaba valjanih za kraljevine Hrvatsku i Slavoniju) komad XIII. od god. 1910. izdan je i rasposlan dne 16. oktobra 1910., te sadržaje pod brojevima:

86. zakonski članak XXI.: 1908. zajedničkog ugarsko-hrvatskog državnog sabora, o uzakonjenju trgovačkog i brodarskog ugovora, sklopljenog sa Rusijom dne 15. (2.) februara 1906.;

87. zakonski članak XXII.: 1908. zajedničkog ugarsko-hrvatskog državnog sabora, o uzakonjenju trgovačkog i brodarskog ugovora, sklopljenog sa Belgijom dne 12. februara 1906.;

88. naredbu bana kraljevina Hrvatske, Slavonije i Dalmacije, od 29. septembra 1910. broj 18.020. o proglašenju naredbe, kojom se na osnovu zak. čl. VII.: 1910. odnosno § 17. zak. čl. XXXI.: 1891. zajedničkog sabora, o uredjenju konzulske sudbenosti ograničava sudovanje c. i kr. austro-ugarskih kozularnih ureda u Egiptu i prenaša jedan dio tog sudovanja na tamo postojeće mješovite sudove kroz daljnjih pet godina; i

89. naredbu kr. hrv.-slav.-dalm. zem. vlade, odjela za unutarnje poslove, od 22. jula 1910. broj 42.509., kojom se obnaroduje ustrojstvo nove upravne općine Sveta Klara u kotaru veliko-goričkom, a užupaniji zagrebačkoj.

Stečaji.

Prezaduženik	Stečajna oblast	Stečajni povjerenik	Dan i broj odluke	Stečajni upravitelj	Zamjenik	Rok prijavni do	Ročište
Svetozar Lončarić trgovac u Sv. Petru — Orehovcu	Kr. kotarski sud u Križevcima	Adolf Buger kr. sudbeni pristav I. r.	7. oktobra 1910. Br. 20.917/gr.	Dr. Ferdinand Oštrić odvjetnik u Križevcima	Dr. Gjuro Oštrić odvj. perovodja u Križevcima	30. novembra 1910.	20. decembra 1910.
Juraj Brljačić pekar u Senju	Kr. kotarski sud u Senju	Mato Golubović upravitelj kr. kotarskog suda u Senju	11. oktobra 1910. Br. 3731/gr.	Milan Gašparić kr. javni bilježnik u Senju	Šime Štiglić u Senju	20. decembra 1910.	20. januara 1911.

Digitized by Google

Matice.

Predavao u mjesečnoj skupštini „pravničkog društva" u Zagrebu dne 29. januara t. g.

dr. Edo Lovrić.

(Nastavak.)

IV.

Kada se kršćanstvo općenito cijelom Europom raširilo, smatrao se svaki kršćaninom osim trpljenih Židova. Zato se činilo suvišnim, da se činjenica krštenja pojedinoga čovjeka napose zabilježuje. Takovo shvaćanje doprinjelo je tomu, da je malo po malo prestalo vodjenje popisa krštenih. Jeddako se držalo, da je svaki član crkve do smrti živio u crkvenoj zajednici pak da je kao takav i umro, u koliko nije bio iz nje isključen. Stoga se stalo smatrati nepotrebnim, da se vode popisi preminulih uopće, a dovoljnim, da se popisuju samo oni, koji su iz crkvene zajednice isključeni, te kojima je uskraćen crkveni pokop. Ovo je dovelo do toga, da se zanemarilo voditi popise umrlih. Kada se prestalo voditi popise krštenih i umrlih, prestalo se popisivati i sklopljenje ženidbe, u koliko se to uopće gdje činilo, a to je bilo uzrokom velikih smetnja poradi toga, što je još više učestalo sklapanje potajnih ženitaba — matrimonia clandestina.[1]

Ovakovo stanje nije se moglo trajno održati. Interes samih crkvenih službenika, naročito dušobrižnika, zahtijevao je, da se ipak vode neki popisi. Najprije u samostanima, a zatim u župama počeše voditi na mjesto diptiha umrlih n e k r o l o g e, koji su se zvali isprva liber vitae (viventium), diptychon album, catalogus defunctorum, a kašnje- charta mortuorum, pagina dominicalis, litterae sive scheda defunctorum, liber animarum sive defunctorum. U nekrologe unašahu se ovdje imena svih preminulih, ondje samo onih, za koje su to rodjaci zahtijevali, te bi se ta imena pročitala kod zajedničke molitve prije ili poslije propovijedi. Za unos u ovakovu knjigu plaćala se župniku neka pristojba. Ako su nekrolozi sadržavali imena svih, koji su tečajem godine u župi preminuli, bijahu oni potpuni registar umrlih. Dalje se stadoše u nekim krajevima voditi t. zv. a n n i v e r s a r i i —

[1] S ä g m ü l l e r l. c. p. 215. i sl. ; — Realencyclopädie für protest. Theol. und Kirche, l. c.

Digitized by Google

obituria, calendarium, liber vitae, u koje se upisivahu imena onih pokojnika, koji su dali ili ostavili crkvi kakovo dobro, te za koje se svake godine na dan njihove smrti imala služiti misa. I nekrologa i aniverzarija sačuvalo se nešto naročito u Njemačkoj sve do danas. U nekim gradovima, a rijetko u selima, vodili se popisi pokojnika, za koje se zvonilo — Läuteregister, za što se plaćala pristojba. Ovakovi popisi sadržavali su uz ime takodjer stalež i prebivalište pokojnika. Crkvene bratovštine vodile su napose popise svojih članova, iz kojih su se nedjeljom za vrijeme službe božje prije ili poslije propovijedi čitala imena ili samo preminulih ili samo živih članova ili svih, te se zajednički za pročitane molilo. Svi spomenuti popisi vodili su se u stanovite svrhe, te su se medjusobno popunjivali, u koliko su bili u kojem mjestu svikoliki vodjeni.[2] Osim navedenih popisa vodili su se gdje gdje i popisi ekskomuniciranih.[3] Kada je pako četvrti lateranski sabor od god. 1215. odredio, da se imade javno u crkvi obaviti napovijed ženidbe, prije nego li se ona sklopi,[4] stadoše mnogi župnici voditi popise vjerenika, za koje su obavili napovijed.[5]

Ali svi dosada navedeni popisi nisu mogli da udovolje potrebama ni crkve ni vjernikâ. Praktične potrebe u crkvenom životu zahtijevale su naročito, da se potpuno i neprekidno vode popisi krštenih, vjenčanih i preminulih. Uvidjavni župnici stadoše s toga uz spomenute knjige sporadički voditi ovdje popise krštenih, ondje popise umrlih, a gdjegdje i popise vjenčanih. Tako se malo po malo stala uvoditi u crkveni život uredba matica. Najstariji podaci o njima do laze u romanskim državama, gdje ih se ponešto nalazi već iz prve poloviea 14. vijeka, a nakon toga sve više i više. Odatle je uredba vodjenja matica krštenih, vjenčanih i preminulih prešla i u druge države.[6]

Ovako se uredba crkvenih matica stala uvadjati i širiti u crkvi, dok još o tom nije bilo izričnih propisa. Kad se uvidjelo, da su one vrlo shodne i korisne knjige za crkveni život, počelo se njima baviti najprije particularno crkveno zakonodavstvo. Pojedini biskupi i partikularne crkvene sinode stadoše od početka 15. vijeka dalje ve više nalagati dušobrižnicima, da vode matice. Tako je n. pr. odredio nanteski biskup već g. 1406., sinoda u Konstanzu god. 1463. tournaiska sinoda god. 1481., angerski biskup 1504. i 1507. i sinoda u Hildesheimu god. 1539. vodjenje matica krštenih. Od god. 1490. imali su župnici biskupu u Firenzi dostavljati prijepise matica krštenih. Sinoda u Augsburgu od god. 1548. odredi, da župnici madu voditi popis krštenih, popis

[2] Vidi potanje eod. l.; — Schletterer l. c.

[3] Vodjenje ovakovih popisa odredila je n. pr. sinoda u Osnabrücku god. 1533. — Isporedi Sägmüller l. c.

[4] c. 3. de clandest. despons. IV. 3.: „... Quare specialem quorunde locorum consuetudinem ad alia generaliter prorogando statuimus, ut, quum matrimonia fuerint contrahenda, in ecclesia per presbyteros publice proponantur...“.

[5] Ovakova knjiga o napovjedima poznata je u Frankfurtu za vrijeme od 1512.—1518. — Isporedi Sägmüller l. c.

[6] U Cabrieres-u kod Vancluse spominju knjigu vjenčanih, koja počima sa god. 1308.,

Digitized by Google

osoba, koje su sklopile ženidbu in facie ecclesiae ; popis onih, koji su po crkvenom obredu pokopani, te popis osoba, koje su udovoljile uskrsnoj dužnosti. Biskup u Speyeru naložio je god. 1474. tamošnjemu župniku, da imade voditi alfabetski popis svojih župljana kao i osoba, koje su u župu pridošle i iz nje otišle.[7] U Španjolskoj je odredio kardinal Ximenes na sinodi u Toledu od god. 1497. vodjenje popisa krštenih i vjenčanih, a tako je i u Portugalskoj lisabonski nadbiskup na sinodi od god. 1536. uveo vodjenje ovih crkvenih knjiga.[8]

Iz ovoga se vidi, da je ideja vodjenja popisa krštenih, vjenčanih i preminulih, t. j. vodjenje matica nastala već u srednjem vijeku — dakle prije reformacije, pak da se ta ideja u katoličkoj crkvi ovdje ondje, ali ne općenito prije reformacije i oživotvorila. Uredba vodjenja matica nije dakle u svojem zametku nastala za vrijeme reformacije ni njezinim povodom. Ova je uredba u katoličkoj crkvi samonikla, a nije je ona prihvatila od protestanata.[9] Ali se ipak ne može nimalo dvojiti o tom, da je reformacijom pokrenuta borba mnogo doprinijela daljemu razvoju i bržemu raširenju vodjenja matica naročito u Njemačkoj. Kakogod je naime za katoličku crkvu bilo važno znati, koji su njezini vjernici, tako je bilo važno znati za evangeličku crkvu, koji su njezini pripadnici. Zato je evangelička crkva odmah poprimila uredbu vodjenja matica.[10] Već neki od najstarijih protestantskih crkvenih redova Kirchenordnungen) u Njemačkoj sadržavahu odredaba o vodjenju popisa krštenih i vjenčanih, čemu je malo kašnje pridošlo i vodjenje popisa umrlih.[11] Propise o tom donašahu i protestantski vladari njemački već od druge polovice 16. vijeka dalje.[12] U Engleskoj pako razvilo se odmah rastavom od katoličke crkve općenito vodjenje crkvenih matica,[13] jer je bilo propisano već za Henrika VIII. (1509.—1547.) odredbom od 30. rujna 1538., kojom se ujedno naložilo, da se matice imaju brižljivo čuvati, te zaprijetilo kaznom dušobrižniku, koji bi se zatekao, da ih nemarno vodi.[14]

---

iz srednje Franceske odlomke iz knjige vjenčanih i umrlih od god. 1335.—1336. I u Italiji imade ostataka takovih knjiga iz 14. vijeka. U Firenzi počimaju popisi krštenih sa god. 1450., a u Baselu sa god. 1490. Početkom 16. vijeka ima toga sve više. Tako se nadjoše u Pragu dva prepisana lista, matica od god. 1500., u Löwenu knjige krštenih, vjenčanih i pokopanih od 1540.—1559., u Zürichu i Strassburgu knjigu vjenčanih od 1525. itd. — Isporedi Sägmüller l. c.; — Realencyclopädie für protest. Theol. und —Kirche.

[7] Sägmüller, l. c.

[8] Realencyklopädie für protest. Theol. und Kirche l. c.

[9] Sägmüller, l. c.

[10] Prema dosadašnjim istraživanjima znade se za 150 mjesta, u kojima su se od god. 1522.—1563. vodile matice. — Isporedi Realencyklopädie für protest. Theol. und Kirche, l. c.

[11] Ersch-Gruber, l. c.

[12] Isporedi Realencyklopädie für protest. Theol. und Kirche, l. c.

[13] Iz vremena od 1528.—1558. sačuvalo ih se 1822, a iz vremena od 1558.—1600. oko 2450. — Isporedi Realencyklopädie für protest. Theol. und Kirche ,l. c.

[14] Realencyklopädie für protest. Theol. und Kirche, l. c.; — Friedberg, das Recht der Eheschliessung, Leipzig 1895., p. 319 i sl.

Digitized by Google

Ovakovo stanje glede vodjenja matice zatekao je opći crkveni sabor tridentinski (1545.—1563.). On ovoga važnoga pitanja, koje u katoličkoj crkvi nije još bilo općenito uredjeno, nije mogao mimoići, nego je prigodom izdanja odredbe o obvezatnom načinu sklapanja ženidbe i o duhovnom srodstvu takodjer glede vodjenja matica stvorio dvije odredbe. Prvom je odredbom odredio, da imade župnik voditi matice vjenčanih, a drugom, da imade voditi imatice krštenih. Po tim odredbama sabora tridentinskoga imade župnik u matice vjenčanih unašat imena supruga i svjedoka, te dan i mjesto sklopljenja ženidbe,[15] a u matice krste-i nih osim onoga, što se u nje već obično dosele unašalo, naročito još imena krsnih kumova.[16] Tim odredbama sabora tridentinskoga bijaše u katoličkoj crkvi općenito odredjeno vodjenje matica krštenih i vjenčanih. Premda je sa zaprekom duhovnoga srodstva, koja se osniva na krštenju, tridentinski sabor ujedno uredio i zapreku duhovnoga srodstva, koja se osniva na potvrdi, ipak nije učinio nikakove odredbe glede vodjenja popisa za one, koji primu sakramenat potvrde. Isto tako nije on ništa odredio niti glede vodjenja matica umrlih. Glede ovoga ostalo je dostadašnje stanje, t. j. knjige o potvrdi i matice preminulih vodile su se, u koliko je gdje postojeći partikularni crkveni običaj ili zakon to zahtijevao. Spomenutim odredbama tridentinskoga sabora o vodjenju matica krštenih i vjenčanih udaren je svakako temelj općenitomu vodjenju matica u katoličkoj crkvi. Pošto je pako vodjenje matica nalazilo tada dovoljno odziva i u evangeličkoj crkvi, pada njihovo općenitije raširenje i podignuće na opću uredbu u crkvi zaista u vrijeme, kada je nastala potreba, da se uzmože dokazati pripadnost ovoj ili onoj crkvi ispravom

Nakon sabora tridentinskoga zaredalo je i učestalo po njegovim odred bama držanje provincijalnih i dijecezanskih sinoda.[17] Biskupi ponajviš na tim sinodama stadoše dalje provoditi spomenute temeljne odredbe triden tinskoga sabora o vodjenju matica. To se činilo u Italiji, kao n. pr. sinoda u Milanu od god. 1565. i od god. 1576. ; u Njemačkoj kao n. pr. sinoda u Konstanzu od g. 1567., u Augsburgu od g. 1567. i od g. 1610., u Vratislavi od g. 1569., u Trieru od g. 1559. i 1593., u Würzburgu od g. 1584., u Regensburgu od g. 1588., u Osnabrücku od g. 1625. itd. Ali dok je sabor tridentinski odredio

[15] Conc. Frid. sess. XXIV. de reform. matrim. cap. 1.: „... Habeat parochus librum, in quo conjugum et testium nomina, diemque et locum contracti matrimonii describat, quem diligenter apud se custodiat".

[16] Conc. Trid. sess. XXIV. de reform. matrim. cap 2..: „... Parochus, antequam ad baptismum conferendum accedat, diligenter ab eis, ad quos spectabit, sciscitetur, quem vel quos elegerint, ut baptizatum de sacrofonte suscipiant, et eum vel eos tantum ad illum suscipiendum admittat, et in libro eorum nomina describat..."

[17] Conc. Trid. sess. XXIV. de reform. cap. 2.: „.... Quare metropolitani per se ipsos, seu illis legitime impeditis coepiscopus antiquior, intra annum ad minus a fine praesentis concilii, et deinde quolibet saltem triennio post octavam Paschae... seu alio commodiori tempore pro more provinciae non praetermittat synodum in provincia sua cogere..... Synodi quoque dioecesanae quotannis celebrentur..."

Digitized by Google

samo vodjenje matica krštenih i vjenčanih, išle su partikularne sinode sa svojim odredbama u tom obziru još i dalje. Tako je navedena sinoda u Konstanzu odredila, da se imadu uz matice krštenih i vjenčanih voditi još i matice umrlih, te knjige o povrdi i ispunjenju uskrsne dužnosti; sinoda u Milanu i Augsburgu, da se vode još matice umrlih i knjige o potvrdi; sinoda u Würzburgu, da se vode i knjige o ispovijedi. U Kölnu vodile su se već od g. 1572. uz matice krštenih i vjenčanih još i matice umrlih, te knjige o potvrdi i popisi svih članova općine. Gdjegdje su se pako vodile još posebne knjige za osobe, koje su nakon izvršene pokore natrag primljene u zajednicu crkve. Sinoda u Milanu od god. 1576. naložila je župnicima, da vode mjesto matica umrlih „codex parochialis de numero statuque animarum", a tako i sinoda u Regensburgu od god. 1588., da vode „liber animarum", t. j. knjigu, u kojoj su se vodile pojedine obitelji sa svim njihovim članovima.[18]

U Austriji bilo je takodjer nešto matica prije spomenutih odredba tridentinskoga sabora o njihovu vodjenju. Tako se n. pr. navode matice krštenih u Hvaru od god. 1517.; u Arku matice krštenih od god. 1531. i vjenčanih od god. 1539.; u Tridentu matice krštenih od god. 1548.; u Pragu ve tri vrste matica od god. 1500.; u Beču matice vjenčanih i umrlih od, god. 1542.—1557.; u Twengu sve tri vrste matica iz god. 1432. i 1548.; u Kopru matice krštenih od god. 1554. i matice vjenčanih od god. 1558.; u Rovinju matice umrlih od god. 1553.; u mjestu Windisch-Matrei matice vjenčanih i umrlih od g. 1523. Iz zadnjih decenija 16. v. imade u Austriji sačuvanih matica iz više mjesta.[19] Nakon tridentinskoga sabora nalagale su i u Austriji vodjenje matica provincijalne i dijecezanske sinode, te se one i ovdje sve više raširuju. O tom stvoriše biskupi odredbe na sinodama u Pragu od g. 1564. i g. 1605., u Salzburgu od g. 1569. i 1616., u Brixenu od g. 1603. i 1605. u Olomucu od g. 1591., u Tridentu od g. 1593. itd. Kako je to bilo u Italiji i u Njemačkoj, tako su i u Austriji išle partikularne odredbe dalje, nego li su to odredjivali propisi tridentinskoga sabora. Provincijalna sinoda u Salzburgu od god. 1569. odredila je, da župnici imaju uz matice rodjenih i vjenčanih voditi jošte knjigu o potvrdi i knjigu, u koju su imali bilježiti svekolike župljane imenom i prezimenom i to koli one, koji su se u župi rodili, toli one, koji su se u župu doselili, te navesti kod pojedinca vrijeme rodjenja, stalež, preminuće ili odseljenje. Ovo je promijenila kasnije provincijalna sinoda u Salzburgu od god. 1616., odredivši vodjenje matica krštenih i vjenčanih, te knjigu o potvrdi i liber animarum za upis pojedinih obitelji sa njihovim

[18] Isporedi o svem tom potanje Sägmüller, . c.; — Realencyklopädie für prot. Theol. und Kirche l. c.

[19] Isporedi Griess, l. c., gdje se nevjerojatno navodi, da imade u Humcu dolnjem u Dalmaciji matica krštenih već od god. 1175.; — Realencyklopädie für protest. Theol. und Kirche l. c.

Digitized by Google

članovima. Spomenuta pako sinoda u Pragu odredila je, da se vode matice krštenih i vjenčanih, te knjiga o obiteljima,[20] a sinoda u Brixenu od god. 1605., da se vodi knjiga i o onima, koji primu sakramenat potvrde.[21]

Kod nas u Hrvatskoj, a bit će tako i u Ugarskoj, jedva imade primjera o vodjenju matica, u koliko su se sačuvale, iz dobe prije, nego je tridentinski sabor o tome izdao opći propis. Nema ih baš mnogo ni iz zadnjih decenija 16., pa ni iz prve polovice 17. vijeka. Iza zaključka tridentinskoga sabora dugo nije bio u Ugarskoj i Hrvatskoj izdan ni partikularni propis o tome. Istom provincijalna sinoda, držana pod kardinalom i nadbiskupom ostrogonskim Franjom Forgachem u Trnavi[22] početkom kolovoza godine 1611., odredila je, da se imadu u opredijeljenu za to knjigu unašati imena krštenih i njihovih krsnih kumova, pak i u slučaju, ako primalja iz nužde obavi krštenje,[23] a isto tako, da se imaju u opredijeljenu za to knjigu bilježiti imena onih, koji sklope ženidbu, dodje imena pri tom nazočnih svjedoka, te dan i mjesta sklopljenja ženidbe.[24] Daljom odredbom ove provincijalne sinode bilo je arhidjakonima naloženo, da imaju prigodom vizitacije svojih područnih župa svake godine medju ostalim izviditi i to, da li postoje u pojedinoj župi knjige, u koje se unašaju imena krštenih i njihovih krsnih kumova, imena onih, koji su primili sakrameant potvrde, kao što i imena onih, koji su sklopili ženidbu.[25] Na to je uputila provincijalna sinoda u Trnavi od godine 1638. i biskupe prigodom vizitacije župâ glede knjiga krštenih i vjenčanih s dodatkom, da imaju dušobrižnicima naložiti, da te knjige vode, te kazniti one dušobrižnike,

---

[20] Isporedi o svem tom S ä g m ü l l e r, l. c.; — Realencyklopädie für protest. Theol. und Kirche l. c.

[21] Const. syn. Brix. an. 1605.: „Distribuant curiones confirmandis schedu'as, in quibus singulorum aetatem, nomina, parentes, patrinos et parochiam habitationis describant, ne quid absurdi oriatur. Peracta sacra functione confirmatos omnes in speciali libro ad hoc parato adnotare non praetermittant, quemadmodum de baptizatis praescripsimus. Si qui ex confirmatis alterius paroeciae fuerint, schedulae illorum sejunctim collectae propriis parochis mittuntur" (S c h l e t t e r e r l. c. p. 27)

[22] Kad je Ostrogon god. 1543. pao u ruke Turaka prenesena je nadbiskupija u Trnavu, a sam je nadbiskup uzeo sijelo u Požunu. God. 1820. povratilo se sve opet u Ostrogon

[23] Synod. provinc. Tyrnaviae an. 1611. cap. 3. n. 8.: „In administratione baptismi decretum concilii Tridentini observetur, ut unus solum compater, una commater eligatur. Nomina autem compatris, aut commatris et ispius baptizati, etiamsi in casu necessitatiso domi ab obstetricibus boptizaretur, in librum, ad hoc destinatum, referantur" (Constitutiones synodales ecclesiae Zagrabiensis pro clero dioecesano recusae, Zagrabiae 1805., p. 26.).

[24] Synod. provinc. Tyrnaviae an. 1611. cap. 3. n. 9.: „... Nomina etiam contrahentium (scil. matrimonium), ac testium, dies et locus contractus in libro, ad hoc destinato, annotanda erunt ..." (Eod. l. p. 27.).

[25] Syn. provinc. Tyrnaviae an. 1611. cap. 5. n. 2.: „Igitur primum omnium visitabit (scil archidiaconus) templum .... An libri extent, in quibus baptizatorum, compatrum confirmatorum ab episcopo, matrimonia contrahentium nomina adscripta sunt (Eod. l. p.32.).

Digitized by Google

koji ih ne vode.[26] Prema tomu odredjeno je bilo na navedenim sinodama u Trnavi vodjenje matica krštenih i vjenčanih, te vodjenje knjiga o sakramentu potvrde, pak da to vodjenje nadziru biskupi i arhidjakoni, kada obavljaju vizitaciju župâ. Time je dakle naloženo preko odredaba tridentinskoga sabora samo vodjenje knjiga o potvrdi, dok nije bilo o vodjenju matica umrlih, a tako ni o „liber animarum" spomena. Kako se činilo drugdje, tako su i kasnije narodne i provincijalne sinode u Trnavi potvrdjivale odredbe prijašnjih sinoda i nalagale, da se starije odredbe obdržavaju. To je opetovano učinjeno glede odredaba provincijalne sinode u Trnavi od god. 1611., a učinjeno je to i glede odredaba sinode u Trnavi od god. 1638.[27] Na taj način upozoravalo se često iza godine 1611. medju ostalim i na vodjenje matica kako je to na tim sinodama bilo odredjeno.

Prema ondašnjemu crkvenom ustrojstvu sudjelovali su na provincijalnim sinodama u Trnavi od g. 1611. i 1638., a tako i na drugima koli provincijalnim toli narodnim crkvenim sinodama u istom mjestu takodjer zagrebački, srijemski i bosanski biskupi, a i drugi, koji su na to imali pravo i dužnost, iz naše domovine, te potpisivali sinodalne zaključke, izrazujući svoje pristajanje na nje.[28] Zaključci ovih sinoda vrijedili su dakle i u hrvatskim biskupijama, koje su bile u svezi o s metropolitanskom odnosno primacijalnom stolicom ostrogonskom. Glede zaključaka provincijalne sinode u Trnavi od g. 1611. govori za to i činjenica, što ih je tadašnji zagrebački biskup predložio Petar Domitrović (16./11 1628.) hrvatskomu saboru, koji ih je 25./X. 1611. prihvatio.[29] Na taj su način. stvoreni i uvedeni u našoj domovini prvi partikularni crkveni propisi o vodjenju matica krštenih i vjenčanih, te o vodjenju popisa osoba, koje su primile sakramenat potvrde.

[26] Synod. provinc. Tymariae an. 1638. cap. 6. n. 11.: „... An baptizati, an matrimonio juncti certis libris inscribantur, exminari debet (scil. episcopus); ac injungendum ut habeantur, puniendique erunt defectus in hac re." (Eod. l. p. 83.).

[27] Tako odredbe provin. sinode od 1611. na narodnim sinodama od god. 1630. (n. 17) i od god. 1633. (n. 14.), te na provinc. sinodi od god. 1638. (cap. 11.), a odredbe ove zadnje na narodnoj sinodi od god. 1648. (Const. synod. eccl. Zagrab. p. 57., 65., 94. i 97.).

[28] Tako na provincijalnoj sinodi od god. 1611. zagrebački biskup Šimun Bratulić (1603.—1611.), Juraj Ottaucius, arhidjakon i kanonik zagrebački, Ladislav Majthényi, izabrani biskup srijemski, Ivan Telegdinus, izabrani biskup bosanski; — na provincijalnoj sinodi od god. 1638. Nikola Böythe, izabrani biskup srijemski, Rafael Levaković, imenovani biskup smederevski, Franjo Jančević, kanonik zagrebački u ime biskupa i kaptola zagrebačkoga, i Petar Petretić, kanonik zagrebački. — Isporedi Const. synod. eccl. Zagrab. p. 34. i 94. — 96.

[29] Constit. synod. eccl. Zagrabiensis p. 35.: „Ex articulis DD. SS. et OO. Croatiae e Slavoniael regnorum in generali ipsorum congregatione, in civitate regia Montis Graecensis 25. mensis Octobris anno 1611. celebrata, conclusis: ... Reverendiss. dominus Petrus Domitrovich, electus episcopus ecclesiae Zagrabienisis, constitutiones modernae synodi Tyrnaviensi SS. et OO. solenimter praesentavit, quas iidem SS. et OO. regni, tamquam obsequentissimi matris ecclesiae filii, benovole acceptarunt...".

Digitized by Google

Prema dosele prikazanom stanju bijaše koncem 16. vijeka uredba vodjenja crkvenih matica sigurno općenito rasprostranjena u romanskim zemljama i u Engleskoj. Tečajem prvoga vijeka iza sabora tridentinskoga raširile su se crkvene matice po cijeloj južnoj Njemačkoj, a i u sjevernoj Njemačkoj postaju u tom razdoblju mnogobrojnije. U Austriji rašireno je bilo u ovo doba vodjenje matica najviše u alpinskim zemljama, manje u Českoj, Moravskoj i Šleskoj poradi tridesetgodišnjega rata (1618.—1648.). Zaostao je razvoj matica u ovom razdoblju takodjer u Dalmaciji i u Galiciji, dok u Bukovini nisu bile matice u ono doba još ni u zametku. U Hrvatskoj, a bez dvojbe i u Ugarskoj, bilo je vodjenje matica do konca prve polovice 17. vijeka istom u povoju. — U smislu odredaba tridentinskoga sabora redovito se najprije i najviše širilo vodjenje matica krštenih i vjenčanih. K tomu je pridolazilo vodjenje knjiga o potvrdi i vodjenje matica umrlih, te na mnogim mjestima još i vodjenje popisa o uskrsnoj ispovijedi i pričesti. Uz ove potonje knjige ili mjesto njih vodila se gdješto knjiga o obiteljima — liber animarum, liber status, liber familiarum, u koju su se bilježile kod pojedinih članova obitelji razne činjenice, kao: ispunjenje uskrsne dužnosti, primitak sakramenta potvrde. povratak u crkvu, istup iz nje, naseljenje, iseljenje, smrt i pokop.[30] (Nastavit će se.)

Sudovanje u Veprincu u 16. vijeku.

(Nastavak.)

Kada se je radilo o podijeljenju dozvole za tjeranje budi koga obrta, iznio je i ovo pitanje župan u sudbenom vijeću veprinačkom, košto pokazuje zapisnik od 24. septembra 1590., koji glasi:

„U dan 24. sektenbra 1590. u kaštelu Veprincu učinjeno bi oglašenje, a to zaradi bikarije[1], ka oće bit od sada do mesopusta. I tako da se nima draže meso skopče[2] po pet beči[3], glava po pet beči, utrobica pet beči, slezenica pet beči, jošće da ne puščaju[4] mesi, tar[5] junčevina po dva soldina, a šolo-

[30] Isporédi Sagmüller, l. c.; — Griess, l. c.; — Friedberg, l. c. p. 523.

[1] tal. riječ beccheria, mesnica.

[2] od škopca, uškopljena brava.

[3] mlet. srebren novac, tal. bezzo, po prilici vrijedio naše 2 krune 40 filira, meso se je prodavalo na komade, glava, t. j. prednji dio, utrobica srednji dio, slezenica zadnji dio ili na vagu (na libre).

[4] ne oduzimlju mesa, koje pripada onomu komadu.

[5] te, - i.

[6] tal. soldo, soldino, mlet. novac, jedan soldin vrijedio po prilici naših 10 filira, 2 solda stajala je jedna libra mesa.

Digitized by Google

vina[7] i kravina se štima kako bi ščirka[8] ovča po soldina 2, a skopac kozji po soldina 2, ščirka kozja po soldina 2, kozina i ovčina[9], ka je dobra, po tri beči, loja librica[10] do trih kralji po soldini 5 i još prepovidajući blago, ko je za bikariju, da se nima dat vanka prez znanja oficija[11] ali onih, kade kordaju[12] bikarit[13], pod penu[14] libar[15] 25.

Bikari, ki se kordaju, ako bi jim ča mesa zvancivalo[16], tr ga oteli van dat, da ga nimaju van dat, dokle oficija ne pitaju. I ti bikari da nimaju nego jedno obišće[17] od brava zet i staveći penu, ako bi preterili bikari cenu od mesa ali od drobnoga libre 3. I ta pena da gre jedna libra valputu[18], a dvi starejim i staveći penu vsakomu, ki bi bikaril v kuntradi[19] v ime bikarije, samo ako bi komu živinče ubilo se ali nogu zlomilo, ta ima banda, ako se ne bi bikarom javil, libar 8 (peni).

I korda se za bikarit Ivan Brajmanić od Kastva, a to s komunom veprinačkim i obliga se[20] rečeni Ivan, da oće sacijat[21] mesom ovo mesto do mesopusta vsaku nedilju i vsaku sredu i još drugi dan, kada se s potribi komunu. I na to da dva poruka[22], prvoga Petra Martinačića, drugoga Jurja Milošića. Ako ne bi dal ki dan mesa nedilju ali v sredu, da zapada v penu libre 3. Ako ne bi otel sacijat z mesom do pusta[23], ako bi se zvergal, da plati libar 25. Jošće da nimaju dat draže glave ovče nego kako meso i takajšo kozja pod penu kako zgora, ako pretire[24]."

* * *

Pred sudbeno vijeće iznosio je župan i pitanje o javnim putevima, cestama, zdencima i t. d. Evo jednoga zapisnika, koji potvrdjuje ove moje riječi :

---

[7] od zadnjega stegna.
[8] zadnji dio.
[9] kozetina i ovčetina.
[10] mjera za vagu.
[11] da se ne smije prodavati bez znanja oblasti.
[12] gdje se pogode ili sklope ugovor.
[13] mesariti.
[14] kazna.
[15] novac po prilici vrijedio naše 2 krune 40 filira.
[16] preteklo, preostalo (tal.).
[17] obišće zet = tražiti, iskati cijenu, cijeniti.
[18] čovjek, koji ubire općinske prihode, blagajnik, danas u Istri znači „valput" nadglednika radnika.
[19] u ulici ili javnom mjestu (tal.).
[20] obveza se.
[21] zadovoljavati (tal.).
[22] jamca.
[23] mesopusta.
[24] pretjeraju, precijene.

Digitized by Google

„U dan 16. novembra 1599. v kašteli Veprince v stole pravdenom sedeći počtovani župan Bartol Puližanac, sudac Matej Polić, ordinariji, i ostali svetniki kaštela Veprinca, čineći pravdu.

Pred kih pride tužba, da su njih komunitadi[1] zaprte i da se ne more od verha Zadke dole do Vrutak pojti poli dragu ni k vodam. Počtovani više spomenuti i s njimi komunšćak[2] Šebe Velac pojdoše na takove deferencije[3] i najdoše, da je Luka Orbanić veliko komunitadi na verh Zatki zagradil, ča mu ni dano od komuna[4] i najdoše, da je na komunitad posegal veće nere mu je dano, i storiše put poli dragu i ondi mu vzeše, kuda put more bit, i daše mu se više pomaknut po komunitadi. Veće idoše li[5] na drugu deferenciju poli Vrutak li tega Luki i najdoše, da je veće rečeni Luka ogradil ner mu su bili dali od komuna, i ondi najdoše, da je rečeni Luka zaprl, da se ne more prohajat v njegovo i Lasićevo, i onde mu malo više činiše, da pomakne graju i da bude put k Vrutkom, v njegovo i Lasićevo, i daše mu, da se više pomakne na komunitad, koliko put storiše".

* * *

Osim pomenutih poslova izdavao je veprinački sud policajne odredbe, davao u zakup općinsku zemlju, obavljao razne procijene i t. d.

Nu glavni dio posla veprinačkoga suda bile su sve gradjanske i sve kaznene parnice, dočim je vanparbene poslove obavljao javni bilježnik (očit nodar).

Krivci se kazne redovno novčanom globom, samo kod velikih zločina zatvorom ili smrću. Odsude do 50 libara izriče župan sa svojim vijećnicimai a preko 50 libara kapetan ili vicekapetan, koji kod takovih odsuda i predsjedaju sudbenomu vijeću veprinačkomu. Stoga se i veći zločini i prekršaj. ostavljaju za ona „uročna vijeća", na koja dolazi kapetan ili vicekapetan kastavski. Kapetan dotično vicekapetan imade redovno triputa u godini doći na ovakova uzročna vijeća, ali ako je potrebno, pozove ga veprinačkj sud i više puta.

Od globa do 8 libara ne ide ništa gospodi (kapetanu i vicekapetanu) od globa od 8—50 libara ide jedna trećina gospodi, druga trećina župaun (dotično njegovu vijeću), a treća trećina tužitelju, dočim globe preko 50 libara idu sve gospodi. Ako veprinački sud pozove iznimno osim odredjenih uročnih vijeća, na koja mora doći kapetan ili vicekapetan, kapetana ili vicekapetana, tada nosi troškove za kapetana krivac, a ako se krivac ne nadje, tada veprinačka općina.

[1] od lat. riječi communitas, općinska zemlja.
[2] nadgledatelj cesta, puteva, općinskih zemalja i t. d.
[3] razlike, prijeporne točke ili mjesta.
[4] općina.
[5] i, takodjer.

Digitized by Google

Proti odsudama, koje je izrekao župan sa svojim vijećem, pristoji strankama pravo priziva na kastavskoga kapetana, a proti odsudama, koje je izrekao kapetan ili vicekapetan sa veprinačkim sudom, pristoji strankama pravo priziva na fictoma (vicedomina) u Ljubljani.

Ako je bio upleten župan ili drugi koji član vijeća u koju parnicu ili ako je bio možda tužen ili sam koga tužio, nije smio sjediti kod one rasprave u vijeću ni utjecati na sud vijeća. U takovoj je parnici predsjedao mjesto župana ordinarija najstariji župan.

Od god. 1589.—1600. bili su ovi župani i suci u Veprincu. Za god. 1589. bio je župan Petar Mohorić, a sudac Jerolim Škabac, za god. 1590. bio je župan Lovreč Cupar, a sudac Matej Livinić, za god. 1591. bio je župan Mihovil Kadmen, a sudac Marko Dminak, od god. 1592.—1597. nema spisa, za god. 1598. bio je župan Franko Tananaj, a sudac Martin Bernković, za god. 1599. bio je župan Bartol Puližanac, a sudac Matej Livin (Livinić) i za god. 1600. bio je župan Šimun Grizilić, a sudac Bartol Kadmen.

K sudu nijesu redovno pristupili svi vijećnici (svetniki, stareji veći samo veći dio. U zapisnicima spominju se katkada svi poimence, koji su prisutni kod suda, kao u zapisniku od 20. veljače 1599. : „U dan 20. pervara 1599. Plemeniti vsake počtene časti dostojni gospodin Andrej Jurković na meste redi pokojnoga gospodina Ivana Canki, kapitana u Kastve, župan Bartol Puližanac, sudac Matej Livin, ordinariji, župan Šimun Grizilić, župan Petar Mohorić, župan Fran Tananaj, sudac Marko Dminak, sudac Martin Bernković, sudac Andrej Dminak, sudac Bartol Valićevac, sudac Mihac Lucijan“ ili u zapisniku od 26. studenoga 1599. : „U dan 26. novembra 1599. v kašteli Veprince pred svetu Anu v stole pravdenom sedeći počtovani župan Petar Mohorić, sudeći pravdu na meste župana Bartola Puližanca, sudac Matej Polić, ordinariji, poli njih župan Šimun Grizilić, sudac Marko Dminak, sudac Andrej Dminak, sudac Martin Bernković, sudac Bartol Valićevac, sudac Mihovil Lucijan, sudac Bartol Kadmenić, sudac Anton Puhar“. Nu obično se pomenu po dva ili tri vijećnika sa dodatkom „i veći del starejeh‘, il „i ostali stareji“ ili „i ostali svetniki“, a katkada se ne spomene nijedan‘ već se imenima župana i suca (ordinarijih) dodaje „i veći del starejeh“ ili „i ostali stareji“ ili „i ostali svetniki“.

Iz sada spomenutih zapisnika razabiremo, da je potpuno sudbeno vijeće veprinačko sastojalo iz 4 župana i 8 sudaca, od kojih je bio po jedan župan i po jedan sudac ordinariji dotične godine, dočim su bila tri islužena župana, a sedam isluženih sudaca. Već iz razmjerja broja župana i sudaca, koji su sačinjavali veprinački sud, razabiremo, da su bili sudu veprinačkomu preči i važniji poslovi strogo sudbene naravi nego li upravne.

Javni bilježnik ili nodar očit bio je u ovo vrijeme pop Anton Antončić, dočim je bio župnikom ili plovanom pop Medičić.

Digitized by Google

Javni je bilježnik vodio točne zapisnike, tako zvane notarske knjige, o privatno-pravnim i izvanparbenim poslovima. U tim se notarskim knjigama nalaze razni kupoprodajni ugovori, darovnice, oporuke i drugi raznovrsni ugovori. Na zahtjev stranaka izdavali su javni notari prijepise iz svojih knjiga, u koliko su se njih ticali. Za prijepise svojih isprava plaćale su stranke javnomu bilježniku po 2 libre. Takove prijepise iz notarskih knjiga sačuvale su razne porodice do današnjega dana, te su poznati danas nama pod imenom „listina".

Zapisnike kod veprinačkoga suda vodio je općinski pisar obično kaki žakan, n. pr. Martin žakan Martinačić, a kada je sudu veprinačkomu predsjedao kapetan ili vicekapetan, tada kancelir kastavske kapetanije, n. pr. kancelir Rok Zavidić 12. ožujka 1599. ili posebni pisar kapetanije kastavske, n. pr. Lovre Črljenac 26. srpnja 1599. Kada su došli poslovi javnoga bilježnika pred sud, vodio je o njima zapisnik ili sam javni bilježnik ili u svojoj kući, n. pr. zapisnik od 13. siječnja 1599. ili, ako je raspravi prisustvovao kapetan ili vicekapetan, pred sudom, n. pr. zapisnik od 27. svibnja 1599. (potpisao se: pop Anton Antončić, nodar očit, pisah) ili njegov zamjenik, n. pr. zapisnik od 20. listopada 1598. (potpisao se: Pop Petar Paćalatić pisah) ili zapisnik od 20. ožujka 1598. (potpisao: pisah pop Martin Martinačić, koji je medjutim postao od žakana pop). Obično se sudbeni zapisnici u Veprincu nijesu potpisivali.

Sudački veprinački zapisnici jesu redovno kratki i zbijeni. Neki su gotovo tako kratki, da nijesu danas nama jasni i razumljivi. Oni dulji razdijeljeni su redovno na četiri dijela. U prvom se dijelu kazuje dan, koga se je parba vodila, mjesto, gdje se je vodila, i navode se članovi sudbenoga vijeća, koji su raspravu vodili, n. pr.: „U dan 30. sektembra 1589. v kaštele Veprince v kuće svetoga duha v stole pravdenom, sedeći plemeniti mise: Lucijo Fantaguc, namesnik i valput plemenitoga gospodina Ivana Canki, dostojnoga kapitana kastavskoga i vse kapitanije kastavske, poli njega župan Petar Mohorić, ordinarij, i župan Šimun Grizilić, sudac Bartol Puližanac, sudac Marko Dminak i sudac Matej Livin".

U drugom dijelu navodi se ime tužitelja i povod i zahtjev tužbe i ime optuženoga, n. pr.: „Pred kih pride, stužujući se, Ivan Kotač, da budući njegov sin Juraj hodil od Lovrana i budući mu palo iz nedar v jednom rubci deset libar i niki već soldin i budući se rečeni fanat zgrišil rečenih pinez još na puti, a budući Ivan Baliga kosil samotret ondi, kuda je fanat pasal, i budući ta rečeni Baliga koseć zdignul jedan rubac blatan". . .

U trećem se dijelu nalazi obrana ili odgovor tuženika, n. pr.: „A na drugu stran odgovarajući rečeni Baliga, da ne daj bog, nego da je njegovoj žene) rubac pal z nedar, tr da ga je zdignul".

U četvrtom se dijelu nalazi zaključak suda, n. pr. „Razumejuć počtovani župan i sudac i ostali stareji tužbu i odgovor, odlučiše, da rečeni Žver

Digitized by Google

bija ima bit u posesu i da se prvo ima zadovoljit i platit s kostanj rečen Matej Žverbija ali da mu imaju dat prvo njega libar 50 i 4. To odlučiše sa vsakim boljim putem i pravicu" ili „A mi rečeni oficij, čuvši izaminicion, odlučismo i sentencijasmo, da rečeni Baliga imi dat rečenomu Kotaču rečenih 10 libar soldi 5 i to odlučismo vsakim boljim putem i pravicu".

Nu više puta valjalo je ova četiri dijela zapisnika proširiti, osobito onda, kada je valjalo svjedoke preslušati. Preslušavanje svjedoka slijedilo je iza odgovora ili obrane tuženika, t. j. iza trećega dijela, a pred četvrtim, t. j. zaključkom suda ili odsudom, n. pr. „A mi počtovani oficij činismo izaminat i Mateja Šora i Galovića, ki su ondi kosili z rečenim Baligu, kada je one pinezi našal. Ispitan prvi svedok pod rotu (= prisegom), a Matej Šor z Lovranšćine, ispoveda i reče, da zna, kada su tri tovariši kosili, Baliga i Galović i rečeni Šor, i tako koseć zdignu rečeni Baliga jedan rubac još i blatan. Kako ga zdignu, tudje reče: Hvala bogu, bratjo, imamo pinez i stavi ti pinezi v nedra. Po tom pride k nam naš gospodar i prnese nam južinicu, a mi se pohvalismo, govoreć: Gospodaru, našli smo pinez. Oćemo poslati jednu libru za vino! A on reče: Čin'te, ča vam drago! Tada rečeni Baliga zne ta rubac i da jednu libru za vino. Kada prnesoše vino, pismo i južinasmo. Paki izbrojismo ti pinezi, kih pinez biše vsih libar 10 soldi 5. Idosmo pak delat, kada be večer, idosmo spat, mi posebe v kuću, a rečeni Baliga, poli koga pinezi ostaše, ide v niki dvor kravji spat, zač biše daž i skril se je do dne. Toliko vam znam reć. — Ispitan drugi svedok Galović pod rotu, ki reče, da je tomu tako".

Katkada imaju veprinačke sudačke odsude još kojekakve dodatke, kao n. pr. „Rečeni Ivan zahvali, a Baliga apela pred gospodina, a župan mu za svoje počtenje ne zakrati. — I špendije (= troškove), ke je učinil rečeni Ivan Kotač, da ga kuntenta. — I ne (h)tijuć učinit rečeni župan sentenciju, dokli ne priseže sin rečenoga Kotača, jel toliko tih pinez, a on priseže da je".

Priziv imao se je podnijeti u odredjenom roku, a mogao ga je župan sa svojim vijećem i uskratiti, ako je sudbeno vijeće držalo, da je posve neosnovan.

Svi zapisnici nijesu ipak jednako stilizovani, jer je stilizacija zapisnika ovisila i od perovodje i o samom predmetu. Ponešto se razlikuju oni zapisnici, koji su se sastavljali u prisutnosti kastavskoga kapetana ili vicekapetana od onih, kod kojih je prisustvovalo samo veprinačko sudbeno vijeće.

Ako nije bila parba jasna sudu, tada je sud raspravu odgodio, te naložio pručim se strankama, da imadu u odredjenom roku pribaviti nužna dokazala. Katkada je cijelo sudbeno vijeće išlo na lice mjesta. To se najviše dogadjalo u upravnim i policajnim parbama. Evo jednoga primjera:

„U dan 11. sektembra 1589. sedeći počtovani župan Petar Mohorić na pravdenom meste, poli njega sudac Jerolim Škabac, ordinariji, i ostali

Digitized by Google

stareji kaštela Veprinca. Pred kih počtovanih obraz pride Matej Puhar, tužeći se na Franka Tananaja, da je ta Puhar kupil niki vert od njega tasta i da mu je rečeni Frana zaprel put k tem njega vertom. Tako počtovani sudci i župani pojdoše na takovu deferenciju i jesu videli, da je ta Frana zapadigal[1] takovi put i oblačem[2] zavaljal ga. I vidiše tu deferenciju i odlučiše, da ima ta Frana načinit put temu Puharu onuda, kuda su sinjali, bude put i kamenje, ča je naval[3] nad Puhara vert, da očisti iz njega zemlje termen 15 (dan) pod penu jednu marku, razvod[4] da imaju platit Franko soldin 20, a Puhar soldin 20".

Kod parnica o diobi baštine i razvrgnuću zajednice i o ustanovljivanju medja, kada se stranke nijesu mogle nagoditi, odredio je sud, da si svaka stranka izabere po jednoga dobroga čovjeka, koji će zajedno proučiti i procijeniti njihove prijepore, pa ih na temelju toga izmiriti. Ako se ti pomirni muži ne bi mogli medju sobom sporazumiti, dao bi im sud još jednoga trećega pomirnoga muža, obično jednoga suca. Ovakovi pomirni muži zvali su se i procjenitelji ili štimaduri, a stranke imale su njima njihov trud platiti. Ako nijesu mogli pomirni muži izmiriti stranke, odredio je sud na temelju izvještaja pomirnih muževa. Pomirni muži bi se zaprisizali, da će pravo procijeniti, dapače i stranke bi se zaprisizale, da će se pokoriti njihovim odredbama.

Sud veprinački nije sudio svaki dan, već najmanje dvaputa u mjesecu, svakih četrnaest dana, a kada je potrebno bilo i više puta u mjesecu. U ovakav dan, kada je sudio, obavio je četiri do pet rasprava, a obavljalo se je sudovanje „v stole pravdenom", i to „na place komunskoj" ili „v kuće svetoga duha" ili „pred crekvu svete Ane" ili „pred svetu Anu" ili „pod ložu komunsku", što će biti po svoj prilici uvijek jedno te isto mjesto. Samo iznimice se je obavljalo sudovanje u kući stranke ili na licu mjesta ili u kući župana ordinarija ili u kući javnoga bilježnika, a to gotovo uvijek ili u poslovima upravnim ili policajnim. Katkada se je sudovanje obavilo i u kući, u kojoj je odsjeo kapetan dotično vicekapetan.

Pozive strankama na sud uručivao je tako zvani satnik, koji je narodu avno oglasivao sudbene odluke općenitoga značaja kao razne globe i zabrane, pa razne kupoprodaje košto i svaki prijenos vlasništva nad nekretninama. Oglasiti se je imao javno svaki predmet, koji se je imao narodu proglasiti, triputa i to u nedjelju, kada je narod izašao iz crkve, pred crkvom svete Ane. Sam čin oglašivanja zvao se je u Veprincu „k a n a t", a satnik je „k a n t a l" dotično „s k a n t a l" dotični proglas. Nijedna kupoprodaja

[1] zakrčio, zatvorio.
[2] ogradom.
[3] navaljao, nanosio.
[4] ustanovljenje medja.

Digitized by Google

ili budi kaki prijenos vlasništva nad nekretninama nije mogao dobiti pravne valjanosti, dok nije bio prije triputa, tri nedjelje uzastopce, skantan. Ovakovi kanti imali su se zabilježiti u notarske knjige, a ako je stvar došla radi raznih razmirica pred sud, i u sudbene zapisnike.

Svrha je bila kantima, osobito onima, koji su radili o kupoprodaji ili promjeni posjeda, da je mogao svatko, tko je mislio, da ima na to neko pravo, prigovoriti dotičnoj promjeni posjeda, jer je svaki prodavalac zemljišta imao ponuditi svoje zemljište na prodaju po tako zvanim „ponudnim kmetima" (redovno po dvama) najprije svojim rodjacima, zatim susjedima, a onda istom drugim ljudima. — Tko nije dao svoju prodaju „skantati", mogaoje izazvati kod svojih rodjaka i susjeda parnicu, te mu sud nije odobrio prodaje.

Služba satnika bila je od prilike posve jednaka u Veprincu službi tako zvanoga oficijala na otoku Krku, samo što se je oficijal odabirao na otoku Krku na dulje vremena, dotle naime, dok je bila općina s njime zadovoljna, a u Veprincu odabirao se samo za godinu dana. Meni su poznati iz ovoga vremena, o kom ovdje govorim, ovi veprinački satnici: za god. 1591. satnik Matej Vidović, a za godinu 1598. satnik Ivan Kršulj.

Tko hoće tužiti koga na uročna vijeća, imade prije svoju tužbu obrazložiti, te ima doći u dan, u koji je pozvan, jer drukčije parnicu gubi.

Konačno morao je sud, napose župan, voditi i o tom brigu, da kmetovi plaćaju ili daju u redu gospodi propisane podavke. Kmetovi veprinački morali su davati gospodi kapitanije kastavske desetinu žita, vina i jaganjaca. Od toga je išlo popove četvrti dio, dočim su išle tri četvrtine kapetana i njegovo osoblje. Žito i vino, što je zapalo gospodu, imalo se je u gradu Veprincu prodati. Jaganjce imali su Veprinčani davati o Jurjevi, nu tko je htio mogao je svoje jaganjce otkupiti, jedno jagnje za 3 i pol libre ili za 70 soldina. Pored desetine plaćali su Veprinčani gospodi 21 marku i šest libara, marka po 8 libara ili 174 libre.

Od zločina vrlo je strogo sudio veprinački sud ubijstvo ili umorstvo, držeći se svoga zakona: „Ki bi ubil do smrti, zapada glavu". Stoga su i bila u Veprincu vrlo rijetka ubijstva i umorstva.

Primjera radi navest ću još tri sudbena zapisnika iz Veprinca raznih godina, različita sadržaja (predmeta) i različita vanjskoga oblika (stilizacije).

1.

Va ime Isukerstovo, amen, let po njega svetom porojenju 1591. miseca febrara dni 25. Mi Lucijo Fantaguci, namestnik gospodina Jivana Canka, logotenenta[1] kapitanije kastavske, tolikajše[2] Mihovil Kadmen, župan ovoga

[1] locum tenens, upravitelj.
[2] takodjer.

Digitized by Google

jeta, Marko Dminak, Mihac Lucijanić, suci, i ostali stareji i vladavci[3] kaštela Veprinca, sideći u stolu pravdenom pred crikvu svete Ane, želeći fsakomu tako ubogu kako bogatu pravu pravdu i zadovoljšćinu učiniti, kadi pride pred nas i sud naš Mikula Čalić iz Opatije svetoga Jakova, tužeći se na Mateja Žgajnara, stanućega u Riki, govoreć pred nami rečeni Mikula, da ga je obrekal[4]. Žgajnar i potvoril, kako da bi njegovu kuću u Vičićih razbil i tadbenim načinom jednu motiku ukral. Ki rečeni Mikula, želeći svoje počtenje, kako saki dobar i počten človik jima jiskat i branit, donese pred nas i naš ob.az u pismu svidočastvo počtovanoga ričkoga suca Mikule Huntalića i pod pečat ričke komunitadi, u kom pismu doznali jesmo na obranjenje počtenja rečenoga Mikule, kako je prisegal Juraj Grohovac, kovač, i stanući u Riki, da je on okoval zgora jimenovanu motiku i prodal ju Mikuli za libre tri i soldina dva. Koga Žgajnara Mikula je u tu kauzu[5] pozval k pravdi[6] našoj po zakonu i oficiju trikrat[7], ki Žgajnar ne budući pokoran rečenim pozovom i pravdi našoj i ne htijući dojti Mikuli odgovarati ni braniti se suprot ovoj egzeminacioni[8] ili prisegi rečenoga Grohovca, otili smo i činimo na podobno potribovanje toga Mikule zadovoljšćinu suprot rečenomu Mateju Žgajnaru, zazivajući na pomoć jime Isukerstovo, od koga fsaka prava pravda ishodi, najprije oslobajamo Mikulu i prava nahodimo od onoga kr.vo obrečenja, ko biše Žgajnar suprot počtenju i glavi Mikulinoj rekal. I zaradi toga drugim na egzempal osujujemo i sentencijivamo[9] rečenoga Žgajnara, da jima spoznati govorenjem is ust svojih Mikulu Čaljića u toj zgora jimenovanoj kauzi za dobra, počtena i prava človika, pak da Žgajnar Mikuli jima dati onu jistu motiku, ka je bila njemu po oficiju našemu do spoznanja pravde naše dana. Tolikajše da mu Žgajnar jima i dužan bude platiti špendije[10] i fsi njegovi mankamenti[11], ke je Mikula potrošil i zgubil, jiščući svoga počtenja do sih dob.[12] Više fsega toga po zakonu našemu osujujemo, da jima Žgajnar platiti penu[13] za krivo obrečenje marak pet, neka su pravi slobodni, a tamna jezika ijudi kaštigani[14] sa vsakim boljim putem i pravicu.

---

[3] upravnici, poglavari.
[4] oklevetao, objedio.
[5] parba, parnica.
[6] sud, sudište.
[7] Tužitelj pozove tri puta tuženika pred sud, ako tuženik ni na treći poziv ne dodje, osudjuje se s ogluhe, u kondomaciji.
[8] ispitivanju, istrazi.
[9] odlučujemo, odredjujemo.
[10] troškove.
[11] gubitke, dangubu.
[12] do ovoga vremena.
[13] globu.
[14] kažnjeni.

Digitized by Google

2.

U dan prvo rečeni (19. jenvara 1598.) pred rečenim gospodinom kapitanom i sudcem i starejimi napreda pride Ivan i Petar Puhari, bratja, tužeći se i mnogo se boleći, da budući njih otac učinil svoj tištament i z njih materu Julijanu, na kom tištamenti se ne kuntentaju[1] za uzrok da budući inim svojim sinom Martinu, Antonu i Mateju, njihim bratom, ostavil mnogo veće vrednosti blaga ležeća[2] i podvižeća[2], a njim, ča je pustil, ne more doseći njihe legitime[3]. I tako proseći i potribujući, da bi pravda providila i odučenje učinila, da bi se oni mogli ozvat onoga otca i matere sini kako i druga njih bratja, po ki način ni otel njih otac i mat u tištamentu za njih pravo učinit, i napreda prikazaše u pismi talijanskim zajikom[4], ko (su) kupili od gospodina dotora Bajne, ki budući zaslišan i razumen.

Na drugu stran njih mat i brati Martin, Anton i Matej odgovarajući braneći se tištamentom, ki jest činil zapisat njih otac Matej i njiha mat Julijana, ki tištament budući zadovoljno razumen i ondi proglašen.

Razumejući gospodin kapitan i ostali, ondi budući župan i stareji, tužbu odgovor na usta i u pismih napreda postavljenih do sitosti[5], najprvo nahodeći, kako njih otac i mat tištament, ki su učinili, ne more se u njem najti, da bi Ivanu i Petru ostavili u nikimre ni deseti del njih legitime i paki ne staveći u tištamenti nijednoga uzroka, da bi bili izreditani[6], i takovi tištament obaljujući i kasujući[7] i niš vredan staveći za uzroki više rečeni, odlučiše sentencijaše i va ovih pismih proglasiše najprvo, da njih mat za života svojega imej uživat selo[8], na kom prebiva i veršiti brigaču[9], ka je na to podložena, i da imej imiti vsakoga dobitja, ko je svojim mužem akvištala, tu pravu polovicu, a ostanak blaga imejte vsi brati bratinski razdelit, a po smerte svoje matere imejte ti brati vsih pet imenovano selo razdelit i brigaču veršiti kako i prvo obvrševati za vsakim dobrim razlogom.

Naroče obe parte[10] Puhara, Martin, Anton i Matej apelujući sentenciju[11] pred gospodina fictoma[12] u Ljubljanu, ki apelacijon[13], budući admićen[14] u termenu[15], po zakonu imaju oberšit.

[1] zadovoljavaju.
[2] pokretna i nepokretna.
[3] zakonski nasljei dndio.
[4] jezikom.
[5] potpunoma, iscrpljivo.
[6] razbaštinjeni.
[7] kasirajući, dokidajući.
[8] mjesto obitavanja, kuću i zemljište.
[9] census, cinž, daća.
[10] stranke.
[11] prizivajući protiv odsude.
[12] vicedoma ili vicdoma (vicedominus).
[13] priziv.
[14] podnijet, podastrt.
[15] u zakonitom roku.

Digitized by Google

Ovaj je zapisnik vodio kancilir kapitanije kastavske.

3.

U dan 28. agusta 1599. počtovani župan Bartol Puližanac, sudac Matej Livin i svetniki kaštela Veprinca na pravdenom meste sedeći pred crekvu svete Anne, kumpari[1] pred njih Ivan Živulić zajedno svojem sinom Mihovilom, suprot Mateju Griziliću tužeći i sumnjeći, kako ovi dni minući, buduć iz rečenim Mihovilom rečeni Matej našli se skupa kako pastiri vsaki svoga ili njim danoga va obaru[2] stana[3], živin čuvajući. Govori rečeni Ivan i njegov sin Mihovil, da je rečeni Matej videl jednoga njih janjca, komu da je mnogo zavidel, govoreć, da je jedan lip janjac, da mu teca voda od lokvice[4], i zatim berzo jesu se meju sobom rastali, vsaki na svoj kraj. I mal čas po tih razgovoreh, Mihovil rečeni govori, da se je zgrišil[5] janjca rečenoga, koga po gore i stajah i kući ni mogal najt nigdire do prišastva Mateja Brajkovića, gospodara ili starešine od rečenoga stana živine, komu rečeni Mihovil od škode takove buduć se potužil. I tudje[6] stavši[7] nadstojnim[8] načinom iskat rečenoga brava ili janjca, koga z dobrim nadstojanjem jest našal oderta i zgora i zdola zavezanoga v svoju kožu i skrivena v staje živin rečenoga Mateja Grizilića za vsimi njegovimi udi. Zato po zavidosti rečenoga janjca od rečenoga Grizilića pred rečenim Mihovilom očitovanoj i po našasje njega v staje rečenoga Grizilića i po podobnoj sumnje susedstva staj jedne strani i druge Ivan Živulić i njega rečeni sin potrebuje[9] pravdu, da bi rečeni janjac i zajedno špendijami njim plaćene, shranivši[10] pene pristojeće počtovanim starejim z ostalemi kaštigami[11] dostojnimi rečenomu uzroku, proteštujuć[12].

Zgora rečeni Matej Grizilić nazoče budući i odgovarajući, tajeći, govori, da ne daj bog, da bi nigdar smin[13] bil na ljudcku živinu posegat ni na nijedno blago i da ne zna za rečenoga janjca žitka[14] ni pogibelji[14]. Anci[15] govori, da ni se nigdar zval takova glasa človik nego dobar i u vsem počten

---

[1] pojavi se, dodje.
[2] čuvanje, custodia.
[3] locus et casa mulgendis aestate ovibus, Sennerei.
[4] narodna poslovica, koja znači, da je bio jaganjac lijep i ugojen.
[5] da je opazio, da nema janjca.
[6] odmah
[7] počevši.
[8] marljivim, revnim.
[9] traži, zahtijeva.
[10] sačuvavši, pridržavši.
[11] kaznama.
[12] prigovarajući naime kradji, koja je počinjena na njegovu janjcu.
[13] smion, da se nije nikada usudio posizati na tudju živinu
[14] ni kako je živio ni kako je poginuo.
[15] dapače (tal.).

Digitized by Google

i za takova do sih dob deržan, potrebujući, da mu se ohrani ili poverne njegovo počtenje, proteštujuć[16].

Tužbu i odgovor zgora rečeni počtovani župan, sudac i svetniki razumevši, zverh kih motreći, dan termen partom[17] rečenim do pravad Miholjskih, imejte se prežentat[18] pred njih, vsaki svojimi pravicami, buduć poslali na iice zemlje za videt mesto od staj i pogibelj[19] rečenoga janjca za bolje se informat[20] ili naputit.

Ovo nekoliko riječi napisao sam na ovom baš mjestu medju ostalim razlozima i stoga, da probudim i u našim pravnicima veće zanimanje za našu glagolsku hrvatsku literaturu, u kojoj će naći obilato vrelo za proučavanje hrvatskoga narodnoga prava.

Rudolf Strohal,

Izvršba večih izvršiteljev na eno terjatev.

Piše dr. Fran Mohorič.

I.

O izvršbi zaradi denarnih terjatev na denarne terjatve veljajo §§-i 290 do 324.

Nas zanima v pričujoči razpravi samo izvršba večih (množnih) izvršiteljev na eno terjatev. Pred vsem je pri takih ivršbah važno vprašanje o izvršbeni prednosti. Vendar to vprašanje ne dela težav.

V nasprotju z načeli terjatvenega odstopa, ki je veljavno sklenjen že z dogovorom med odstopnikom in odstopojemnikom, in je obvestitev odstopnikovega dolžnika načelno nebistvena, praktično in gospodarstveno pa važna, ker odstopnikov dolžnik do obvestila o odstopu lahko veljavno izplača odstopniku in odstopojemnik lahko pride vškodo (§§ 1392, 1395 o. d. z.), 1. je v smislu §-a 294 i r. rubež storjen (toraj pravnoveljaven in učinkovit šele z vročbo prepovedi izvršenčevemu dolžniku, in se mora ta prepoved vročiti izvršenčevemu dolžniku, izključivši poštno vročbo, po uradnem vročevalnem organu.

Izvršbo vladajo zgolj praktična in gospodarstvena načela, — za to more terjatveni rubež obveljati še le z obvestitvijo izvršenčevega dolžnika.

---

[16] prigovarajuć naime tužbi i sumnji.
[17] strankama.
[18] pristupiti, pokazati (tal.).
[19] smrt.
[20] uputiti se (tal.). Ovaj je zapisnik vodio općinski pisar. *

Digitized by Google

Istotako, ker se v zakonu ne ustanavlja nič drugega, velja tudi pri zavarovalni izvršbi za rubež izvršenčeve terjatve (... če se je zarubila terjatev izvršenčeva. — § 374. i. r.)

Pogodbenemu odstopu terjatve odgovarja sicer še le izvršbeni preodkaz terjatve v poteg ali namesto plačila. Toda, ker je preodkaz stvarno še le drugi korak terjatvene izvršbe, mora iz izvršbenih razlogov prisilnosti, sigurnosti in gospodarstvenosti prevzeti že predhodni rubež učinek veljavnega prisilnega izvršbenega odstopa.

Vmnogih slučajih je razun tega dovolitev preodkaza združena z dovolitvijo rubeža (§ 303:. i. r.) in je toraj prisilni, izvršbeni, še le z obvestitvijo izvršenčevega dolžnika (debitor cessus) izvedeni rubež strnjen s preodkazom, — z rubežem je objenem izvršen preodkaz.

Kakor pri izvršbi terjatev, tako se tudi iz razlogov gospodarstvenosti že pri pogodbenem odstopu terja za njegovo veljavo, obvestitev državne blagajne (debitor cessus).

Po starem sodnem redu (§ 314 o. s. z.) je namestovala naš preodkaz izvršbeno prisojilo terjatve, ki se je v sodni rabi razlagalo kakor prisilni odstop (G. U. št. 2960, in 8116, in je jamčil izvršenec za prisojeno teratev kakor odstopnik, glej Canstein, Compendium des Civilprocessrechtes, drugi del pod točko II. in opombe 4a in 13 stran 606.

Vnasprotju s slučaji pogodbenega odstopa glede terjatev, pristoječih do javnih zakladov in v nasprotju s slučaji izvršbe pa je pri začasnih odredabah prepoved izplačila veljavna in začasna odredba izvršena že s prepovedjo plačila predlagateljevemu nasprotniku (nasprotniku obnevarnoščene stranke) (§ 379 i. r.) toraj tudi že pred obvestilom dolžnikovega dolžnika, kteri pa je z svojo osebo za prepovedano izplačilo odgovoren še le od časa njegovega obvestila — kakor debitor cessus — pri pogodbenem odstopu. (§ 385. i f. ir). Začasne odredbe in toraj tudi prepoved dolžnikovememu dolžniku — pa ne morejo imeti, stvarnega učinka, ne pridobivaju predlagatelju stvarnih pravic, zato ker je njihova podstava — obstoj temeljne terjatve še negotova, morda še niti ni v tožbi ali celo do tožbe ne pride. Začasne odredbe pa zato tudi izposlovatelju ne moreju pćridobiti stvarne prednosti, one ščitijo samo upnika pred odstranitvijo lin odtujitvijo dolžnikovega premoženja na bodočo upnikovo škodo — je nasproti dolžniku.

Do prednostnega tekmovanja pri začasnih naredbah toraj ne more priti, in zato začasne odredbe pri množini izposlovateljev za naše vprašanje ne pridejo dalje v poštev.

2. Omeni naj se še samo, da se pri izvršbi na terjatve iz menic, imetniških, nahrbničnih papirjev, hranilnih knjižic izvrši rubež in doseže prednost

Digitized by Google

že z odvzetjem vrednostnih papirjev in z istočasnim napisom rubežnega zapisnika, in da se označijo poznejši rubeži z zaznambo na prvem zapisniku in dobivajo prednost dneva zarnambe, (§§ 300, 296, 257 ir).

3. Pri izvršbah na terjatve do erarja je za prednost merodajna dostavitev prepovedi plačilo nakazujoči oblasti. (blagajni § 295. i. r.). Enako pri (pogodbenem) odstopu terjatev, pristječih do javnih blagajn.;

4. Pri vknjiženih terjatvahah pa velja prednost v smislu zemljiško knjižnega zakona (§ 290. o. z. z.).

II.

Ker ima preodkaz terjatve v poteg (§ 308. i, z.), dalekosežno veljavo, da sme izvršetelj zahtevati plačilo, pravoveljavno opominjati na plačilo-izvršivati vse obambene pravice, sprejemati plačilo v obsegu svoje terjatve, terjatev iztožiti, uveljavljati za terjatev ustanovljena zastavno pravico ; pri preodkazu na mesto plačila pa tudi razpolagati s terjatvijo kakor njen lastnik (§ 316 kr.), nastanete dve nevarnosti in sicer 1. nevarnost za izvršenca, da izvršitelj izterja pri nedeljivih terjatvah več kakor izvršitelju gre, celo izvršenčevo, večjo terjatev od izvršiteljeve terjatve, in 2. nevarnost za prednostnejšega izvršitelja pr. množnih izvršbah, da poznejši izvršitelj izterja in sprejme plačilo na ,škodo časovno prejših in stvarno prednostnejših izvršiteljev.

A) Ta nevarnost se, da odstraniti z varščino, in sicer v točki 1, z varščino, ktero ima dati izvršitelj izvršencu vstvarni višini izvršenčeve presegajočće terjatve (§ 306. i. z.). V točki 2. pa je treba dveh varščin in sicer :

a) izvršencu zaradi presegajoče svote njegove večje terjatve čez obseg vseh terjatev drugih izvršiteljev ;

b) obgroženemu prejšnjemu odnosno prednostnejšemu izvršitelju, da ga poznejši izvršitelj ne prehiti pri dosegi plačila na njegovo škodo, ktero varščino ima toraj dati poznejševrstni izvršitelj. Izvršenčev dolžnik se v tekmovanju večih izvršiteljev lahko oprosti stem, da izlpačano terjatveno svoto sodno položi (§ 1425 od 2, § 307. i. z.)

V zakonu je predpisana položba varščine (§ 304. i. z.)

1. a) pri vrednostnih papirjih, prenosnih z nahrbnico, ali pri imetniških in legitimacijskih papirjih, ker se papirjeva terjatev ne da deliti in in se mora ali vsaj more terjatev prenesti oziroma kakor zlasti pri hranilnih knjižicah cela terjatev dvigniti že vsled knjižičine posesti.

b) v slučajih, da je zarubljena terjatev nerazdelna iz drugih razlogov ;

2. V slučaju, predlaganega preodkaza. če je bila izvršenčeva terjatev **zarubljena** že preje v korist drugemu izvršitelju, in sicer varščina v višini terjatve prednostnejšega izvršitelja.

Digitized by Google

B) V slučajih množnih izvršeb repdpisuje zakon za medsebojno varnost v posameznih izvršiteljev tudi terjatveni poteg **po oskrbniku** kot andomestek varščine in 1. sicer samo na predlog a.) kadar preodkaz v poteg ni možen, ker ne da nobeden izmed izvršiteljev v § 304. i. z. zahtevane varščine; b.) ali kadar se mora preodkaz zopet razveljavati za voljo (izvršiteljeve) odredke glede v § 306. i. z. določene. varnosti (izvršencu) (§ 314.; i. z.).

2. U r a d o m a ali po predlogu se sme za poteg terjatve postaviti skrbnik, kadar se preodkaže ista terjatev v poteg p o d e l n i h z n e s k i h raznim upnikom in se ti ne zedinijo o postavitvi skupnega pooblaščenca.

III.

V §-u. 305: i. z. je izrečeno n a č e l o n e d o p u s t n o s t i v e č. k r a t n e g a t e r j a t v e n e g a p r e o d k a z a: „V kolikor se je terjatev preodkazala v poteg ali namesto plačila enemu upniku, ni več dopusten vnovičen preodkaz v prid drugemu upniku.

T o n a č e l o j e p o s l e d i č a g l a v n e g a n a č e l a i z v r š b e n e e n o t n o s t i.

Pri zirvšbenih činih, ki izvršenčevo premoženje zasegajo zavarovalno stem, da izvršitelju pridobijo samo idealno in zgol pravno, pojmovno zavarovanje, izvršbene enotnosti ni treba. Idealne, pojmovne pravice si vrstijo po svoji prednosti druga poleg druge po časovni in logični in dogi matični prednosti. Rubež terjatve je zgol zavarovalen čin.

Možnih je več rubežev istočasno, in vsak pridobi svojemu izvršitelju isto prednostno zastavno pravico na zarubljeni terjatvi po razmerju posameznih izvršljivih terjatev; možno je tudi, da se drugi in sledeči rubež vrši časovno poznej, — in pridobi svojemu izvršitelju zastavno pravico na drugem, tretjem in sploh sledečem mestu, in vse te zastavne pravice med sabor nikakor ne morejo priti v naskrižje.

Pač pa lahko pridejo poznejši izvršbeni čini s prejšnjimi v naskrižje, — kadar gre za likvidativne izvršbene čine. In preodkaz spada — kakor dražba — med likvidativne čine, ki povzročijo likvidovanje in realizovanje zavarovalnih, rubežnih (zastavnih pravic). Pri teh izvršbenih činih je možno, da prednostnejši upnik oškoduje pozneje vrstnega s tem, da si da plačat svojo terjatev, čeprav je njegova terjatev že ugasnila deloma ali celoma; ali da pozneje prednostni izvršitelj dobi plačilo od izvršenčevega dolžnika, prvo prednostni pa ne. Pri takih likvidativnih izvršbenih sredstvih je toraj potrebna enostnost izvršbe in sicer iz pravnih razlogov, da se ne križajo in kršijo pravice posameznih upravičencev, in iz razlogov gospodarstvenosti, da se skrjaša delo in postopek in prihranijo stroški.

Digitized by Google

Vkljub absolutni nedopustnosti večkratnega preodkaza terjatev, je večkraten preodkaz vendar le mogoč zaradi posebnioh dločeb o pristojnosti §§ 4^6, 18^3, 20 i. z.

Nadalje se v rabi, krivo umerajoč določbo §-a 304, 312 i. r. dovoljuje tudi večkratni preodkaz s pogojem, da poznejše prednostni izvršitelj položi za prejše prednostnega izvršitelja varščino v visokosti njegove terjatve, in da je potem takem možno toliko preodkazov, kolikor rubežev, kar nasprotuje načelu izvršbene enotnosti in absolutni prepovedi §-a 305. i. r.

Da se zakon praviloma umeva in oporablja je treba) upoštevati predvsem absolutno prepoved §-a 305 i. z. glede večkratnega preodkaza.

2. Potem je v poštevati določbo §-a 304: i r. pri čem je zlasti opozarjati da določa odstavek drugi potrebo varščine le takrat, če je preodkarati izvršenčevo terjatev v prid poznejše prednostnemu izvršitelju, in če je terjatev prednostnejšega (prvega) izvršitelja zgolzarubljena in ne tudi preodkazana. Prezira se v sodni rabi, da je tukaj var ščina poznejšega izvršitelja omejena samo na slučaj, da je prejšni dosegel samo rubež.

Če je prvi izvršitelj že dosegel preodkaz, je zopetni preodkaz po § 305^1 i. r. izključen.

Če je prvi izvršitelj desegel samo rubež, poznejši pa tudi preodkaz, je samo poznejši opravičen preodkazano terjatev izterjati in iztožiti. V tem oziru določa § 306. i. r. glede izvršenca: Izvršenec mora dati izvršitelju kteremu se je preodkazala terjatev, (toraj ne na goli rubež, na goli rubež je samo opravičen) za uveljavo preodkazane terjatve potrebna pojasnila ter mu izročiti listine, kar jih je o terjatvi.

§-a 308. i z. pa določuje izterjavne pravice izvršitelja, ki je dosegel preodkaz, nasproti izvršencevemu dolžniku. (glej zgoraj pod II.)

Izvršitelj s prvoprednostno, zgol zastavno pravico toraj ne more s uspehom uveljavljati svoje terjatve nasproti izvršenčevemu dolžniku, ki noče rade volje plačati na goli rubež. Pač pa terjatev lahko izterja poznejši izvršitelj z doseženim preodkazom.

Poznejšemu, recimo drugemu upniku se toraj dovoli pogojni preodkaz — pod pravnim prgojem, da založi naloženo mu varščino.

In dokler drugi izvršitelj ni položil varščine, je mogoč preodkaz tudi tretjemu, in končno doseže pravoveljavni preodkaz oni izvršitelj, ki prej založi var-

[1] Ukaz pravotornega ministerstva 9. V. 1860., str. 125. d. z.

Digitized by Google

ščino ali ki isto časno založi boljšo varščino, pri enaki varščini ima prednost časovno prejšnji rubitelj (§ 304, i. r.)

Samo na tak način je toraj dana možnost, da je pozvanih več izvršiteljev, položiti varščino, in je nasproti absolutni prepovedi večkratnega preodkaza (§ 305 3 i. r.) umevna in možna določba §-a 314[1] i. r.: „Kadar se terjatev ne more preodkazati v poteg, ker ne da nobeden izmed izvršiteljev v §-u 304. zahtevane varnosti“..., postavi sodišče skrbnika.

Na kak način se more toraj prvi izvršitelj ščititi proti temu, da doseže poznejši izvršitelj preodkaz?

On se lahko ščiti stem da.

1. sam predlaga in doseže preodkaz, dokler je čas, in čas je vedno dotlej dokler poznejši izvršitelj ni založil varščine, kajti s tem bi postal njgov preodkaz bezpogojno veljaven in vnoični preodkaz -- četudi na korist prvega izvršitelja — v smislu §-a 304[3], 305[3] i. r. nedopusten. Za to je za prvega izvršitelja velike koristi, da ob enem z rubežem predlaga tudi preodkaz. Vkljub temu je možno, da poznejši izvršitelj prejšnjega prehiti z doseženim preodkazom: a) če je dovolilno sodišče drugo kakor izvršbeno, ki je opravičeno dovoliti preodkaz.

b) če je prvi izvršitelj zahteval izjavo v smislu §a 301. i. g. od izvršenčevega dolžnika, v kterem slučaju je s preodkazom čakati do poteka izjavne 14 dnevne dobe.

c) Če je prvi izvršitelj dosegel samo rubež v zavaravanje svoje še ne pravomočno prisojene terjatve ali še ne plačne terjatve, in se mora za rubež izkazati nove izterjavne nevarnosti (§ 374. i r.).

2. Prvi izvršitelj se lahko ščiti zoper preodkaz poznešjega s tem, da predlaga terjatveni poteg po skrbniku (§ 314—376. i. r.)

3. Na isti način (ad 2) se ščiti tudi poznejši izvršitelj nasproti prvemu, ki je muden v izterjavanju tetjatve (310[4] .) Če je dosegel naknadno prvi izvršitelj preodkaz pred poznejšim, kteremu se je že naložila varščina, tedaj je poznejšemu preodkaz z ozirom na § 305[3] i. r. odreči,

Če se je dovolil preodkaz razun prvemu izvršitelju tudi poznejšim izvršiteljem, tedaj je u smislu § 305[3] i. r. poznejše predloge — uradoma razveljaviti.

Preodkaz v poteg je razveljavljaviti tudi tedaj, kadar je odrediti namesto preodkaza drugo izvršno sredstvo — v gotovinitve (prodajo iz proste roke, dražbo, prisilno upravo (§ 317. i f. i. r.)

Enako je razveljaviti preodkaz v poteg, kadar naj se dovoli namesto njega preodkaz namesto plačila (311. i. r).

Kakor je pri izvršbi na premičnine zaradi načela enotnosti in temu načelu služečega pristopa potreben in zato tudi predpisan pregled vseh izvršeb na iste premičnine, in bi se brez tega pregleda enotnost

Digitized by Google

izvršbe, nedala doseči; kakor je zaradi tega predpisan zaznamek vsakega rubeža in vsake v rubežnem vpisniku (registru) in pisarniška lustracija predhodnih prodaj (§ 254[2], 264. i z., §§ 257.—260. s. posl. r.): Tako tudi pri prevdkazih ni moči stvarno izhajati brez takega pregleda in take pisarniške lustracije, ki je res tudi predpisana v novejšem času.

IV.

Še eno vprašanje naj se konečno pojasni.

Če velja tudi pri izvršbi s preodkazom v poteg načelo izvršbene enotnosti, kakor se je zgoraj izvajalo, in če je pristop pri vseh drugih izvršbah, glavno ali celo edino sredstvo izvršbene enotnosti, — zakaj toraj zakon ni ustanovil ali vsaj analogno dopustil tudi pri dovolitvi o predlogu drugega in tretjega izvršitelja na preodkaz — preodkaznega pristopa, — odnosno ali je analogna vporaba pristopa dovoljena tudi pri tej izvršbi ? !

Za rešitev tega vprašanja si oglejmo položaj in predpogoje pristopa pri drugih izvršbah, — najbolje pri prisilni dražbi nepremičnin.

Pred vsem se vodi tukaj izvršba a) na izključno izvršenčevo lastnino; b) po dovolitvi je vsa druga izvedba izvršbe skoraj ali celo naravnost izključno uradna — oprava izvršbe, ki doseže in obdrži najvišjo stopinjo z domikom — do končane in dognane izvršbene likvidacije, — razdelitve in nakaza.

Kako pa je vtem oziru pri izvršbi na terjatve ? Povdarjalo se je že, da, se spreodkazom začne že likvidativni del izvršbe ker izvršitelj lahko terjatev iztoži in izvršbenim potom zahteva, plačilo iz preodkazane terjatve. Stvarni predpogoj bi toraj bil za preodkazni pristop vsakako dan.

Vendar za preodkazni pristop niso dani drugi predpoji.

ad a) Vnasprotju s slučajem prisilne nepremičninske dražbe pri izvršbi na terjatev — ne gre za izključno izvršenčevo lastnino, marveč samo za lastnino izvršenčevega dolžnika, — toraj tretje — izven izvršbe stoječe osebe.

ad b) Zaradi tega pa pri preodkazu ni možna uradna oprava izvršbe. (§ 267. i. z.

Zaradi tega pa tudi sredstvo uradne izvršbene oprave — izvršbeni pristop — tukajnima predpogojev in mesta.

Enotnosti izvršbe more za to služiti drugo sredstvo, ki dopušča uradno izvršbeno opravo, in sicer kakor smo videli 1). sredstvo varščine, in 2.) nadomestno za njo sredstvo skrbnika v povteg. Skrbnik v poteg je kakor pri-

[2] Glej tudi Schurnejevo izdato pri §-a 305. i. z. Opasko 4.

Digitized by Google

silni upravnik uradna osebna, uradni posredovalec) § 314.[2] i. z. . . . ..je v tem slučaju postaviti uradoma"), in ima vse pravic (§ 308., 309.. 313 i. z.) kakor izvršitelj, kteremu se je terjatev preodkazala v poteg. Sodišče ima njegovo delovanje uradoma nadzorovati; po izvršenčevem dolžniku na roke skrbnika plačane zneske je sodno založiti, in je založek tudi sodno razdeliti (§§ 365., 285.—287. i. z.) po načelih premičninske razdelitve.

3. Tretje nadomestno sredstvo enotnosti je s o d n a p o l o ž b a.

Po §-u 307. i. r. ima izvršencev dolžnik, če zahteva zarubljeno terjatev razun izvršitelja še kdo drugi, a) pravico in b) če je terjatev že preodkazana n to zahteva izvršitelj, — tudi dolžnost, sodno položiti znesek terjatve s pripadki vred.

Kadar pa je zarubljena terjatev enkrat založena, ne more več priti do navzkrižja med množnimi izvršitelji, ker nobeden ne more več cele terjatve zterjati za se, marveč pride do sodne razdelitve v smislu rubežne prednosti, posameznega izvršitelja. V tem slučaju pa je toraj možen in dopusten večkratni terjatveni preodkaz brez škode, vendar je (nasproti Neumanu) velike važnosti in priporočati, da se v poznejšem preodkazu navajajo tudi prejšnji preodkazi morda v obliki pristavka: „nekvarno prejšnjemu preodkazu iz sklepa a), b), c) . . ., ker so sodne sklade lahko različnih sodnih oddelkov porne, zapuščinske, izvršbene i. t. d.) in se s takim pristavkom najbolj izraža in varuje izvršbo vladajoče načelo enotnosti in se zabranjujejo pomote.

4. Sredstvo pristopa pa je uvedeno pri prisilni dražbi, upravi izvršbe na terjatve (§§ 318., 319. i. z., kjer se zlasti pozivajo določbe o pristopu pri prodaji premičnin v §-u 267. i. z., in pri prisilni prodaji drugih pravic § 334[2]. i. z. in nepremičnin glede uvedbe, oprave in vstavitve §§ 98.—103.—130. i. z.).

O propuštaju i oglusi po austrijskom gr. postupniku.

Studija iz procesualnog prava.

Napisao **Franjo vitez Kruszelnicki**, savjetnik vrhovnoga suda.

(Nastavak)

§. 8.

Ogluha u stadiju kondradiktorne rasprave (s. 399. g. p.)

Preda li se na vrijeme odgovor na tužbu, odrediće se ročište za usmenu raspravu kontradiktornu. Ako obadvije stranke izostanu od toga ili od kojega drugoga ročišta, što se odredi za kontradiktornu raspravu, mirovaće postupak. Izostane li pak samo jedna stranka, onda ona stranka, koja je na ročište došla, može predložiti da se izreče presuda.

Digitized by Google

Pravni položaj prisutne stranke.

Prisutnoj stranci pristoji pravo da navede nove činjenice i da učini nove izjave. Ona je vlastna navagjati nove činjenice i davati nove izjave bez ikakva ograničenja, ako nove činjenice ne protuslove sadržaju pismenih podnesaka, što ih je ona predala, dotično ako izjave, što ih učini, ne protuslove njezinim pregjašnjim izjavama. [56] Okolnost, da postoji protuslovje izmegju novih činjeničnih navoda prisutne stranke i navoda stranke, koja se oglušila, ili sadržaja njezinih pismenih podnesaka, ne smeta da sud takova nova u obzir uzme. Protuslove li novi činjenični navodi ili izjave prisutne stranke sadržaju njezinih pismenih podnesaka ili izjavama, što ih je prije učinila, sud će ta nova samo onda uzeti u obzir, ako ih je ona stranci, k ja se oglušila, najavila prije ročišta pripravnim pismom. Dakako da se uzeti može da su odsutnoj stranci najavljeni činjenični navodi i izjave, ako je pripravno pismo bilo prije ročišta dostavljeno stranci, koja se oglušila. Ne bude i na ročištu dokaza o tome da je pripravno pismo bilo dostavljeno, sud ćel morati ročište u smislu § 134. br. 4. g. p. odgoditi, jer okolnost, da se pripravno pismo nije odsutnoj stranci dostavilo, stoji na putu da se uzmu u obzir novi navodi i nove izjave.

A što će biti, ako stranka, koja je došla na ročište, nije nova najavila ? Ovo je pitanje sporno. Jedni [57] tvrde, da u ovakom slučaju treba ročište odgoditi ; drugi [58] mniju, da sud mora nova mimoići, jer za odgodu ročišta nema razloga, budući da u postupku pred sudištima dužnost je stranaka pripravnim podnescima pripraviti usmenu raspravu ; jedna je drugoj dužna navjestiti sve navode i izjave, koje kani iznijeti na raspravi. I ja pristajem uz ovaj posljednji nazor, jer ova interpretacija odgovara riječima § 399. g. p. u svezi sa sličnim propisom § 442. st. 2. g. p. Istina da ovaj imperativ § 399. g. p. čini, da je prisutna stranka u gorem položaju, neg onda, kad obadvije stranke sudjeluju u raspravi, ali drugačije ne može biti, jer interpretacija pristaša prvog nazora jeste interpretacija contra legem.

I pitanje, u čemu se ima sastojati uzimanje u obzir novih navoda i izjava, jeste sporno. Jedni [59] tvrde, da se novi činjenični navodi i izjave imaju smatrati istinitim, drugi [60] tvrde, da se to uzimanje u obzir sastoji u tome,

[56] Isto tako Schrutka Grundriss str. 233. Drukčije shvaća propis § 399. g. p. Sperl str, 52. On naime tvrdi, da će sud nova uzeti u obzir samo onda, ako ta nova ne protuslove ne samo činjeničnim navodima i izjavama prisutne stranke, nego kad ne protuslove činjeničnim navodima i izjavama odstune stranke.

[57] Bum, Iur. Bl. 1898. str. 230.; Sperl, str. 55., op. 80. ; Skedl, I.,str. 97 i op. 45. ; Wachtel, str. 364.

[58] Demelius, str. 568. ; Neumann, str. 770.

[59] Bum ibid., str. 231. ; Sperl, str. 53. i 54.

[58] Skedl, I. str. 98.

[59] Tako Skedl, I.str. 61. i 63., koji pripravni postupak drži kao samostalan stadij, s razloga, što on stvara prekluziju spram kontradiktorne rasprave.

[60] Isto tako Klein, Vorl. str. 111., koli ističe, da i ako pripravni postupak obavlja odregjeni sudac, ipak on ne prestaje biti postupak kojim ravna predstedatelj senata.

Digitized by Google

da novi činjenični navodi i izjave čine sastavni dio procesualnoga gradiva, t. j. da se s njima postupa onako, kako bi se postupalo kad bi nove navode i izjave učinila jedna stranka u prisutnosti druge, ali nikako se nemaju smatrati istinitima. Ovaj je posljednji nazor ispravan, jer nema u zakonu uporišta za to, da je „uzeti u obzir" isto što „smatrati istinitim".

Stranci, koja dogje, pristoji pravo nuditi nove dokaze bez ovakoga ograničenja, t. j. ne treba da ih navjesti odsutnoj stranci pripravnim pismom. To pravo prisutne stranke proizlazi otuda, što u pogledu dokaza vrijedi načelo postupanja ureda radi, po kojemu je sud dužan izvesti nove dokaze, za koje sazna iz govora stranke, ako drži da su ti dokazi odlučni. Što se tiče novih prijedloga, to treba razlikovati, da li se radi o prijedlozima čisto procesualne prirode, kao što je n. pr. prijedlog da se postupak prekine, odgodi i t. d., ili se radi o takovim prijedlozima, kao što su ovi prijedlozi: prijedlog, kojim se proširuje ili preinačuje zahtjev tužbe, prijedlog, kojim tužitelj traži mjesto prvobitnoga drugi predmet ili interes svoj, te prijedlozi u smislu § 236. i 259. g. p. Prijedloge prve vrste može prisutna stranka stavljati bez ikakva ograničenja, jer se ovdje radi o prijedlozima, kojima se daje impuls odredbama suda u području formalnoga ravnanja spora, pa stoga ne treba da se ovaki prijedlozi protivniku navjeste.

Drukčije je sa prijedlozima druge vrste. Ovi se prijedlozi moraju navjestiti odsutnom protivniku pripravnim pismom. Stranka, koja se ogluši, ima pravo pretpostavljati, da će predmetom rasprave biti tužba u onom opsegu, u kojem mu je bila dostavljena. Kad bi se dakle dopustilo, da prisutna stranka može stavljati ovake prijedloge, a da se o tome protivnik ne obavjesti, to bi značilo oduzeti protivniku mogućnost raspravljati pred sudom (§ 477. br. 4. g. p.).

Pravni položaj odsutne stranke odregjuje § 399. g. p. ovako: „Sud izričući presudu uvažiće ne samo uspjeh dokazâ, koji su već izvedeni— nego i pregjašnje izjave i činjenične podatke stranke, koja se s ad o g l u š i l a, ako su sadržani u predanim pripravnim podnescima ili su utvrgjeni u zapisniku o raspravi, u njegovim prilozima ili u zapisniku odregjenoga ili zamoljenoga suca, ili ako su predmetom izvedenja dokaza, koje je sud naredio na jednom od pregjašnjih ročišta". Iz ovoga propisa slijedi, da sud izričući presudu treba da uvaži ne samo ono, što je već bilo na raspravi usmeno navedeno te je pismeno utvrgjeno, nego treba da uvaži tvrdnje, zjave i dokaze, koji još nijesu usmeno prikazani, ako su u pripravnim pismima sadržani. Nu rječima „stranke, koja se sad oglušila" odregjuje ujedno zakon granicu, do koje je moguće uvažiti pripravna pisma — koja su ranija, nego što je izrečena osuda. Ako se dakle na ročištu, koje je stranka propustila, ne izreče osuda, nego se ročište odgodi, stranka, koja se oglušila,ne može mjesto da na docnije ročište dogje, predati pripravno pismo u njemu navesti činjenice i dati izjave te tražiti, da se to uzme u obzir.

Digitized by Google

Pravna narav presude izrečene u smislu § 399. g. p.

Da započne kontradiktorna rasprava u odsutnosti jedne od stranaka, reba da prisutna stranka predloži, da se izreče osuda. Ovaj je prijedlog čisto procesualne prirode te sadržaje zahtjev, da sud ustanovi, da se protivnik oglušio, da se provede rasprava i da se izreče presuda u njegovoj odsutnosti. Ne postavi li prisutna stranka ovaki prijedlog, onda će postupak mirovat.

Usporede li se prijedlozi da se izreče poglušna presuda u slučajevima, što su predvigjeni u §§ 396. i 398. g. p., sa prijedlogom učinjenim u smislu § 399. g. p., to se vidi, da oni prijedlozi moraju sadržavati dvoje : prijedlog da se provede rasprava u odsutnosti protivnika i prijedlog, da se izreče oglušna presuda. Oba su prijedloga u tako uskoj svezi, da jedan bez drugoga ne može da postoji. Propusti li koja stranka „prvo ročište", ne može se iz reći presuda niti na osnovu priznanja niti na osnovu odreknuća. Na prvom se ročištu dakle može raspravljati u stvari glavnoj samo onda, kad rasprava ide zatim, da se izreče oglušna presuda. Isto je tako u slučaju predvigjenu u § 398. g. p. Prijedlozi u smislu § 396. i 398. g. p. obuhvaćaju dakle, zahtjevanje, da se izreče oglušna presuda u tehničkom smislu, t. j. da se navodi prisutne stranke smatraju istinitima.

Prijedlog učinjen u smislu § 399. g. p. karakteriše ta osebina, da on ne sadržaje zahtjeva, da se izreče oglušna presuda u tehničkom smislu, jer se po § 399. g. p. činjenice ne mogu bez dokaza smatrati istinitima Što više, u slučaju ogluhe u smislu § 399. g. p. može se izreći takogjer presuda na osnovu priznanja i odreknuća, jer ako odsutna stranka u pripravnom pismu prizna zahtjev tužbe li ga se odrekne, prisutna stranka može predložiti, da se izreče presuda na osnovu priznanja, dotično odreknuća. Iz ovoga, što je dosad rečeno, proizlazi, da se postupak u smislu § 399. g. p. ničim ne razlikuje od redovitoga kontradiktornoga postupka, u kojemu obadvije stranke sudjeluju izuzevši ono, što je gore u pogledu pravnoga položaja stranaka bilo rečeno. I ovdje sud treba da se stara, da se stanje stvari tačno ustanovi, i ako se rasprava na ročištu, koje jedna stranka propusti, ne može završiti bilo za to, što se stanje stvari ne može ustanoviti, bilo za to, što treba još izvesti dokaze, sud će ročište odgoditi, te na odgogjeno ročište pozvati stranku, koja se oglušila (§ 131. st. 2. g. p.). Na tom ročištu pristoji stranci pravo sudjelovati u dalnjoj raspravi, te pregjašnje propuštenje nema za posljedicu ograničenje stranke u pravu staviti nove prijedloge, iznositi nove tvrdnje i činiti izjave. Prema tomu presuda, što se izriče u smislu §. 399. g. p. nije oglušna presuda u tehničkom smislu, nego je ona po njenom biću kontradiktorna presuda izrečena u odsutnosti jedne stranke.

Digitized by Google

§. 9.

Ogluha u pripravnom postupku.

Pripravni se postupak može narediti.

1. u pravnim sporovima, koji se tiču računa, razlučenja imovine ili sličnih odnošaja u kojima treba raspravljati o znatnom broju spornih tražbina, protutražbina i napomena (§ 241. br. 1. g. p.);

2. zbog opsežnoga činjeničnoga navogjenja (§ 241. br. 2. g. p.).

3. zbog toga, da se izvedu dokazi, koji se na usmenoj raspravi pred presudnim sudom ne mogu izvesti, ili kojih bi izvedenje po svoj prilici znatno oteščalo ili nerazmjerno oteglo usmenu raspravu (§ 241. br. 3. k. p.)

Pripravni postupak obavlja odregjeni sudac (§ 241. g. p.), a stranke moraju biti zastupane po odvjetnicima (§ 248. st. 2. g. p.). Prije svega valja istaknuti, da pripravni postupak nije posebni postupak[61], već je on sastavni dio stadija kontraditorne rasprave,[62] kojim ravna predsjedatelj senata, a dokaz tomu leži u tome, što se remedij protiv odredaba i zaključaka odredjenoga suca mora najprije tražiti u predsjednika senata (§ 255 st. 1. g. p.) i što predsjednik senata može narediti, da se pripravni postupak dopuni (§. 256. st. 1. g. p.).

Izmegju propisa, koji se tiču našeg predmeta, jesu propisi sadržani u §. § 254, 263 i st. 1. i st. 2. g. p., te ćemo se njima ovdje baviti. § 254 veli: „Ako jedna stranka ne dogje na ročište, koje nije odregjeno samo za to, da se dokazi izvedu, to će se navodi stranke, koja je došla zapisnikom utvrditi, te će se odrediti novo ročište. Na prijedlog protivnikov će se k tomu ročištu pozvati stranka, koja nije došla na pregjašnje ročište, te će joj se saopćiti prijepis zapisnika i javiti joj posljedice, koje će je postići, kad ne bi i po drugi put došla. Ne dogje li stranka ni na novo ročište to će se činjenični, tvrdnje stranke, koja je došla, što se nalaze u dostavljenom prijepisu zapisnika, smatrati istinitim, te se stranka, koja nije došla, ne može kasnije izjaviti o ponugjenim ili prikazanim dokaznim sredstvima."

Ovdje se radi o propuštenju pojedinih ročišta, koja nijesu odregjena za to, da se izvedu dokazi. Megju ova ročišta idu ne samo usmene rasprave što ih odredi odregjeni sudac u smislu § 250. i 251., g. p., nego i ročišta, što ih sudac odredi u smislu § 251., da sasluša stranke. Svrha je ovome saslušanju stranaka, da se ustanovi stanje stvari u pogledu svih zahtjeva, dakle ista svrha, koja se ima polučiti usmenim raspravljanjem.

Naprotiv, ne idu ovamo ročišta, što ih sudac odredi u smislu § 245. br. 3 i 253. g. p. u tu svrhu, da se izvedu dokazi. Doduše § 253. g. p. nare-

[61] U § 396. g. p. upotrebljen je izraz „činjenični navod" (das tatsächliche Vorbringen), koji izraz obuhvaća i činjenične tvrdnje i izjave stranke o činjeničnim tvrdnjama protivnikovim.

[62] Isto tako Wachtel, str. 253. Drukčije Neumann, str. 591., koji mnije, da izostanak od drugoga ročišta povlači za sobom isključenje svih novosti.

Digitized by Google

gjuje, da i u ovom slučaju sudac treba da saslušanjem stranaka razjasni stanje stvari, te da rezultat saslušanja utvrdi zapisnikom, ali ovo ustanovljenje stanja stvari ima tu svrhu da se sudac obavjesti o stvari i da uzmogne ravnati izvagjanjem dokaza tako, da ne bude nužno da se dokazi na usmenoj raspravi ponove. Na ročištu, što se odredi u smislu § 253. g. p., radi se dakle samo o tome, da se dokazi izvedu, i tu je prva i glavna svrha takova ročišta ; ustanovljenje stanja stvari jeste uzgredno, te se stanje tvari ima samo u toliko ustanoviti, u koliko je to potrebno, da se uzmognu dokazi izvesti. Stanje stvari, što se ustanovi na ovakom ročištu, ne prikazuje se na usmenoj kontradiktornoj raspravi, a dosljedno tomu ono ne može biti ni osnov presudi. Isto tako može sudac u pripravnom postupku odregjenom u računskim parnicama (§ 245. br. 1. g. p.) ili zbog uregjenja i pregledanja procesualnoga gradiva nagomilanog zbog opsežnoga činjeničnoga navogjenja (§ 245. br. 2. g. p.) može sudac odrediti posebno ročište, da se izvedu dokazi, nu ni u ovom slučaju ovo ročište ne potpada pod udar § 254. g. p.

Prema propisu § 254. g. p. pretpostavke, pod kojima će stranku postići posljedice ogluhe zbog propuštenja ročišta jesu ove :

1. da stranka nije došla na ročište, koje nije odregjeno samo za to, da se izvedu dokazi ;

2. da stranka, koja se ogluši, bude pozvana na način, što je odregjen u § 254 g. p. ;

3. da stranka izostane i od novog ročišta.

A d 1. Smatra se, da se stranka oglušila, ako odvjetnik na ročište ne dogje ili ako se udalji. Odstranjenje odvjetnika nema za posljedicu, da se stranka smatra, da se oglušila, jer § 200. st. 2. g. p. za ovaj slučaj naregjuje, da sud ima ročište odgoditi ako stranka nije u stanju da odmah imenuje drugoga, punomoćnika. Dogje li odvjetnik na ročište, ali se krati učestvovati u raspravljanju, onda će se postupati prema propisu § 263. st. 1. g. p., ali se ne može smatrati da je od ročišta izostao.

Razumije se samo po sebi, da stranka, koja ne dogje na ročište, ne može se smatrati da se oglušila, ako nije bila redovito pozvata (§ 402. br. 1. g. p. i l i ako postoje druge zaprijeke predvigjene u § 402. g. p.

A d 2. Posljedice izostanka od prvoga ročišta sastoje u tome, što se raspravlja sa strankom, koja je došla dotično, što se ona ima saslušati. Sud ova parnična djela mora da obavi ureda radi ; on treba da ureda radi utvrdi zapisnikom rezultat rasprave, odnosno saslušanja. Napokon on mora ureda radi odgoditi ročište i to ne samo onda, kad se procesualno gradivo ne može na tom ročištu potpuno sabrati i urediti, nego i onda kad je to sabiranje i uregjenje dovršeno, jer iz propisa § 254. g. p. jasno proizlazi, da se još jedno ročište mora odrediti i na nj, pozvati stranka, koja se oglušila. Od prijedloga

Digitized by Google

stranke, koja je došla na ročište ovisi samo to, da se stranci odsutnoj saopći prijepis zapisnika i zaprijeti posljedicama ponovnoga izostanka.

A d 3. Ostvarenje posljedica što su naznačene u § 254. g. p. ovisi o tome. da stranka koja je od prvoga ročišta izostala, ne dogje ni na drugo ročište, Dogje li na to drugo ročište, ali se udalji prije nego li na nju dogje red, da se izjavi o navodima, što su sadržani u prijepisu zapisnika, i prije, nego što ju je sudac pozvao, da se izjavi, onda će je postići posljedice, što su navedene u § 254. st. 2. g. p. Ako se pak stranka pozvana po sucu, da se izjavi o navodima sadržanim u prijepisu zapisnika, udalji ne izjavivši se o tim navodima, onda se smatra da je propustila dotično da je uskratila izjaviti se, te će je postići posljedice označene u § 263. st. 1. g. p.

Posljedice skopčane s izostankom stranke kojoj se saopćio prijepis zapisnika te se ujedno javile posljedice izostanka, sastoje se u tome:

a) što se činjenične tvrdnje[63] die (tatsächlichen Behauptungen) prisutne stranke, što se nalaze u dostavljenome prijepisu zapisnika, imaju smatrati istinitima, a ne i izjave prisutne stranke o istinitosti tvrgjenja odsutnoga protivnika. Razumije se samo po sebi, da se samo one činjenice mogu na osnovu § 254. st. 2. g. p. smatrati istinitima, koje se odnose na stvar glavnu, jer što se u smislu §§ 396. i 398. g. p. činjenice, koje se tiču procesulanih pretpostavaka i incedentalnih stvari ne mogu bez dokaza smatrati istinitima, to isto vrijedi za pripravni postupak. Nu i u pogledu činjenica, koje se odnose na stvar glavnu, vrijede propisi §§ 268.—271. i 273. g. p. Posljedice toga, da se činjenice imaju smatrati istinitima druge su za stranku, koja radi, a druge za stranku, koja se ogluši. Stanje stvari ustanovljeno po propisu § 254. g. p. veže stranku, koja se ogluši, jer ona gubi pravo da se izjavi u pogledu istinitosti tih činjenica. Nu ona ne gubi prava da navede nove činjenice, koje su u svezi sa činjenicama, koje sud mora smatrati istinitima, a koje se dadu u sklad š njima dovesti.[64] Stranka pak, koja radi, vlastna je svoja tvrgjenja uzeti natrag ili ih ispraviti.

U pogledu dokaza posljedica se ogluhe sastoji u tome, što se stranka koja ne dogje na drugo ročište, ne može, pošto se ročište dovrši, izjaviti o dokaznim sredstvima za koja je iz prijepisa zapisnika saznala, da su ponugjena ili predložena. Nu u tom pogledu valja istaknuti, da štetne posljedice ogluhe mogu postignuti stranku samo u pogledu privatne isprave, jer okolnost, što se stranka, koja se ogluši, ne može izjaviti u pogledu istinitosti isprave i potpisa na njoj, ima za posljedicu, da sud mo sarmatrati ispravi u potpis autentičnim. Glede drugih dokaznih sredstava sud mora ureda radi ispitati, da li je ponugjeno lii predloženo dokazno sredstvo prikladno, da se kao dokazno sredstvo upotrebi (§§ 310., 318., 320. i 327., 372. g. p.).

[63] Katz, str. 71.; Wachtel, str. 399.

[64] Poredi rješidbe od 9. decembra 1898. br. 15.859 (Iur. Bl. 1899. Nr. 18 i od 13. jula 1899., br. 9115 (Ger. Ztg. 1899, br. 50.).

Digitized by Google

Ako pak prisutna stranka nije predložila, da se stranci, koja se oglušila, saopći prijepis zapisnika, da joj se jave posljedice ponovnoga izostanka, onda će ročište sud odgoditi i pozvati stranku na novo ročište. Ne dogje li stranka na to ročište, pripravni postupak će se završiti, a stranku, koja se oglušila, postignuće posljedice označene u § 263. st. 2. g. p., nikako pak posljedice označene u § 254. st. 2. g. p. Ta se stranka može još na kontradiktornoj raspravi izjaviti glede tvrgjenja protivnoga i dokaznih sredstava što ih je protivnik ponudio, a kad to propusti, činjenična se tvrgjenja stranke, koja je radila, ne mogu smatrati bez dokaza istinitima.

Glede posljedice propuštaja pojedinih izjava naregjuje zakon u § 263. st. 1.: „Na usmenoj razpravi ne može stranka o činjenicama, o ponugjenim ili predloženim dokazima učiniti izjavu, koju je došavši pred odregjenoga suca, propustila ili uskratila, premda ju je sudac pozvao da učini izjavu." Nastup posljedica ovisi o tome, da sudac stranku pozove, da učini izjavu. Taj poziv treba da se ubilježi u zapisnik. Prekluzija nastaje tek na usmenoj kontratradiktornoj raspravi. Dok se pripravni postupak ne završi, stranka je vlastna takovu izjavu učiniti, a i u slučaju, kad se naredi da se pripravni postupak nadopuni (§ 256 st. 1.) može stranka tu izjavu još učiniti. S obzirom na to, da sud mora ureda radi tražiti, da se dokaže istinitost činjenica, prekluzija u pogledu izjave stranke, da li ona činjenicu, što je navede protivnik, smatra istinitom ili ne, ne može imati po nju štetnih posljedica. Ove se sastoje samo u tome: 1. što stranka ne može ponuditi protudokaz, jer ako se ne može više izjaviti, da li je činjenica istinita ili nije, to ne može ni ponuditi dokaz o neistinitosti te činjenice; 2. što se stranka ne može izjaviti ni u pogledu takovih činjenica, koje su se prikazale drukčije, nego su se one zbile, a posljedica toga može biti ta, da će se ta činjenica uzeti za podlogu osude onako, kako je bila prikazana. Izjava u pogledu, dokaznih sredstava obuhvaća: izjavu o dopustivosti dokaznih sredstava i njihovoj dokaznoj moći (§ 78. br. 3 i posljednji stavak) te o rezultatu izvedenih dokaza (§ 193 g. p.). Budući da sud treba da ureda radi prosudi pretpostave dopustivosti dokaznih sredstava; a dokazne moći pojedinih dokaznih sredstava i rezultata izvedenih dokaza treba da sud ocjeni po svom slobodnom uvjerenju, to se vidi, da prekluzija u tom pogledu ne povlači nikakvih štetnih posljedica po stranku.

Posljedice prekluzije vezane na završenje pripravnoga postupka odregjuje propis § 263 st. 2 g. p. ovako: „Ako je raspravi prethodio pripravni postupak prema propisima § 250. i 251. g. p. smiju se na usmenoj raspravi, ako protivnik tomu prigovori novi zahtjevi, tvrdnje, dokazna sredstva i dokazni prigovori, koji se tiču onoga dijela pravnoga spora, što je pretresen u pripravnom postupku, samo onda iznjeti, ako stranka učini vjerodostojnim, da za vrijeme pripravnoga postupka nije znala za te

Digitized by Google

zahtjeve ili za te nove tvrdnje, dokazna sredstva i dokazne prigovore". Ovdje se nameće pitanje, što zakon razumijeva pod „zahtjevima". Neuman u str. 592. tvrdi, da se u § 263. str. 2. g. p. uvukla redakcijonalna pogriješka, jer se u jednu ruku zabranjuje iznositi nove zahtjeve i protuzahtjeve (§ 252. st. 1. g. p.), a u drugu se ruku zabranjuje iznositi novezahtjeve na usmenoj raspravi (§ 263. st. 2. g. p.), a posljedica tih zabranajeste ta, da stranci nije slobodno navesti nova niti tečajem pripravnoga postupka niti, pošto se taj postupak završi, na usmenoj raspravi. Nu ovako shvaćanje izraza „zahtjevi" u § 263. st. 2. g. p. nije ispravno. Da zakon u ovom §-u nema u vidu zahtjev, o kojemu je riječ u § 232. st. 2. g. p. t. j. zahtjev, koji se iznosi da u pogledu njega nastupi tečenje spora i o kojemu treba da se riješi presudom, to se vidi otuda: 1. što u pripravnom postupku odregjeni sudac postupa samo u granicama, koje mu odredi senat, dakle samo u granicama onih zathtjeva, koje su stranke; znjele u tužbi, protutužbi ste u prijedlozima označenim u §§ 236. g. p.

2. što zakon u § 263. st. 2. ističe „zahtjeve" usporedno sa tvrdnjama dokaznim sredstvima i dokaznim prigovorima;

3. što zakon u tom § naglašuje, da se ti zahtjevi, tvrdnje i t. d. moraju ticati onoga dijela pravnoga spora, koji je pretresen u pripravnom postupku. Iz ovoga slijedi, da pod „zahtjevima", o kojima govori § 263. st. 2. g. p. treba razumjevati takove zahtjeve, koji služe za to, da se njima potkrijepi zahtjev, glede kojega teče spor, ili da se oprovrgne protivnikov zahtjev na pr. protiv tužbe o vlasnosti tuženi se brani, da mu pristoji pravo retencije. Zakon dakle u § 263. st. 2. zabranjuje iznositi na usmenoj raspravi takove zahtjeve, koji mogu služiti za to, da se potkrijepe ili oprovrgnu zahtjevi, o kojima se u pripravnom postupku pretresa.

Naprotiv zahtjevi, koji nijesu sadržani niti u prijedlozima stranaka i nijesu bili doznačeni pripravnom postupku, niti ne služe za to, da se potkrijepe ili oprovrgnu zahtjevi pretresani u pripravnom postupku, mogu se na usmenoj raspravi bez ikakva ograničenja iznositi. Prekluzija novosti ovisi o prijedlogu protivnika, jer prigovor, o kojemu govori § 263. st. 2. g. p nije ništa drugo, nego prijedlog upravljen na sud, da ne dopusti, da se iznesu novosti, dakle prijedlog, da se ostvare posljedice prekluzje. Taj prijedlog može protivnik staviti sve dotle, dok se ne završi kontradiktorna rasprava. Protivnik dakle može do toga momenta svaki čas taj prjedlog staviti. Nu sud ga ne će uvažiti, ako se protivnik upusti u raspravljanje o novim zahtjevima, tvrdnjama i dokaznim sredstvima, jer se ovo raspravljanje mora smatrati jednakim odreknuću.

Ako pak predsjednik senata ili na njegov prijedlog senat naredi, da se pripravni postupak dopuni, oživljuje pravo stranke, da odregjenom sucu navede novosti. To pravo pristoji stranci i onda, kad senat odredi, da se

Digitized by Google

tečajem kontradiktorne rasprave dopuni pripravni postupak — napokon i onda, kad stranka vjerodostojnim učini, da za vrijeme pripravnoga postupka nije znala za zahtjeve, nove tvrdnje, i dokazne prigovore (§ 263. st. 2. g. p.)

§ 10.

Ogluha u postupku pred kotarskim sudovima.

A. Ogluha u redovitom postupku.

U pogledu postupka pred kot. sudovima vrijede propisi o postupku pred sudištima prve molbe u koliko u glavi o postupku pred kot. sudovima nema drugih propisa (§ 431. g. p.). Redoviti tečaj postupka pred kot. sudovima jeste taj, da se prvo ročište odregjuje za kontradiktornu raspravu (§ 440. st. 1. g. p.). Ovdje se dakle stadij „prvoga ročišta" sljeva neposredno sa kontradiktornom raspravom, nu ipak se ono i ovdje odvaja dosta jasno od dalnjega postupka, a tu megju izmegju prvoga rošišta i kontradiktorne rasprave čini „upuštanje tuženika u raspravljanje o stvari glavnoj". Dok se tuženi ne upusti u raspravu u stvari glavnoj, može se izreći oglušna presuda u smislu §§ 396. i 442. st. 1. g. p. Ne dogje li na prvom ročištu do kontradiktorne rasprave o stvari glavnoj bilo za to, što je tuženi predložio, da mu tužitelj osigura parnične troškove i krati se raspravljati u stvari glavnoj, dok se troškovi ne osiguraju, bilo za to što nijesu tužitelj i tuženi došli, a ročište se mora odgoditi, da se izvede dokaz u pogledu apsolutnih procesualnih pretpostavka, onda se protiv stranci, koja se ogluši na odgogjenom ročištu, može izreći oglušna predsuda u smislu § 396. i § 442. st. 1. g. p. Istom kad se tuženi upusti u raspravljanje u stvari glavnoj, ne može se izreći više oglušna presuda u tehničkom smislu. Upuštanje u raspravljanje u stvari glavnoj sastoji se u izjavi tuženika u pogledu činjenica, što su u tužbi navedene, dotično u tome. što tuženi navede činjenice, kojima je svrha da oprovrgne zahtjev tužbe. Upuštanje tuženika u raspravljanje u stvari glavnoj vrši u postupku pred kot. sudovima istu zadaću, koju ima odgovor na tužbu u postupku pred sudištem prve molbe. S toga propuštenje tuženika, da se upusti u raspravljanje u stvari glavnoj ima isto značenje, što propuštenje dati odgovor na tužbu, t. j. da se protiv tuženika može izreći oglušna presuda u tehničkom smislu sve dotle, dok se ne upusti u raspravljanje o stvari glavnoj. Shvaćajući ovako upuštanje u raspravljanje u stvari glavnoj, dolazi se do zaključka, da se protiv tuženika može izreći oglušna presuda u tehničkom smislu ne samo onda, kad se on ogluši na „prvom ročištu", koje sud odredi, nego i onda, kad sud obavivši „prvo ročište" u tehničkom smislu odredi ročište za kontradiktornu raspravu, te tuženi dogje na to ročište i ne upusti se u raspravljanje u stvari glavnoj. Što se dakle tuženika tiče, to se protiv njega može izreći oglušna presuda u tehničkom smislu samo onda, kad on propusti prvo ročište, a na kasnijem ročištima samo onda odgodjenim kad

Digitized by Google

je izostao od pregjašnjega ročišta. Naprotiv, ako je tužitelj na prvo ročište došao i tužbu usmeno prikazao, onda u slušaju ogluhe na drugom kojemu ročištu može se protiv njega izreći samo presuda u smislu § 442. st. 2. g. p.

Pri izricanju presude zbog ogluhe jedne od stranaka u stadiju kontradiktorne rasprave vrijedi propis § 399. g. p. tom razlikom, da ako činjenični navodi stranke, koja dogje, protuslove sadržaju njezinih pismenih podnesaka ili njezinim pregjašnjim izjavama i činjeničnim podacima, koji nijesu bili navješteni odsutnoj stranci pripravnim pismom, sud će na prijedlog prisutne stranke nova u zapisniku ustanoviti te odsutnu stranku iznova pozvati na raspravu uz priopćenje prijepisa zapisnika (§ 442. st. 2. g. p.). Pošto se prijepis zapisnika dostavi, onda okolnost, što se ona opet ogluši, ne smeta, da se ustanovljeni u zapisniku navodi u obzir uzmu (§ 442. st. 2.). U „obzir uzeti" znači i ovdje toliko što učiniti nove tvrdnje i izjave sastavnim dijelom procesualnoga gradiva kao osnova presude, što se ima izreći.

Zakon u § 440. st. 3. naregjuje: „U pravnim sporovima od vrste naznačene u § 245. br. 1. g. p. sud može strankama, ako ih zastupaju odvjetnici, naložiti da izmijene pripravna pisma, ili da se stranke saslušaju zapisnički u tu svrhu, da se pripravi usmena rasprava. Nastaje pitanje, da li okolnost, što se stranke nijesu odazvale nalogu, da podnesu pripravna pisma. ali da dogju, da se saslušaju, povlači za sobom štetne posljedice ogluhe. Ima ih[65] koji tvrde, da se i u postupku pred kotarskim sudovima pod pretpostavkama naznačenim u § 440. st. 3. g. p. može stranka oglušiti zbog toga, što nije predala odgovor na tužbu, i da se zbog toga može izreći oglušna preosuda u smislu § 398. g. p. Nu ovaj nazor protuslovi propisu § 440. st. 2. g. p., po kojemu propisi o dužnosti tuženika, da pripravnim pismom odgovori na tužbu, ne vrijede u postupku pred kotarskim sudovima." S toga ako stranke ne udovolje nalogu suda u pogledu izmijene pripravnih pisma, ta okolnost ne povlači sa sobom štetnih posljedica ogluhe. Taj neposluh može biti samo od utjecanja pri odregjenju troškova, ako se rasprava mora odgoditi zbog toga, što nije dovoljno pripravljena.

Ako su stranke bile u zapisnik saslušane prije, nego li je otpočelo prvo ročište ili pošto se obavilo „prvo ročište" u tehničkom smislu, prije nego li je otpočela usmena kontradiktorna rasprava, a zatim jedna od stranaka izostane od ročišta odregjenog za usmenu raspravu, pita se, od kakva će to utjecaja biti na oglušni postupak. Pri rješenju ovoga pitanja treba imati u vidu propis § 217. st. 1. g. p., koji naregjuje, da se sadržaj zapisnika, sa stavljenih tečajem postupka mora uzeti vazda ureda radi u obzir. Prema tomu i sadržaj zapisnika o saslušanju stranaka, obavljenom u smislu § 440 j. 3. g. p. sud treba da ureda radi uzme u obzir. Sadržaje li ovaki zapisnik. stave tuženika u pogledu činjenica u tužbi navedenih, odnosno nova tvr-

[65] Isto Neumann, str. 1013.

Digitized by Google

djenja i sredstva obrane, to ta obrana tuženikova postaje sastavina procesualnoga gradiva. S toga sud sadržaj mora uzeti u obzir i ne može izreći oglušnu presudu u smislu §§ 396. i 442. st. 1. g. p., nego u smislu § 442. st. 2. g. p. Kad bi sud drukčije postupao, onda bi taj postupak protuslovio ne samo propisu § 217. st. 1. g. p., koji nalaže imperativno, da se na sadržaj zapisnika ima obzira, već bi protuslovio takogjer tome, da „ako sud odredi, da se stranke u zapisnik saslušaju, i stranke doista sasluša, to treba da uvaži taj sadržaj jer inače to saslušanje ne bi imalo svrhe. Uvaži li se, da zakon u § 440. st. 3. izjednačuje pripravna pisma u pogledu značenja njihova za pripravljanje rasprave sa zapisničkim saslušanjem stranaka, to se mora doći do zaključka, da je sud dužan da i sadržaj pripravnih pisma pri izricanju osude ureda radi uvaži, a prema tomu da se ni u ovom slučaju ne može da izreče oglušna presuda u tehničkom smislu.

§ 11.

Ogluha u postupku u bagatelnim stvarima i u postupku o tužbama zbog smetanja posjeda.

Prije svega treba naglasiti, da bagatelni postupak i postupak o tužbama zbog smetanja posjeda nijesu posebni postupak, nego je jedan i drugi jeste postupak pred kotarskim sudovima.

I. Ogluha u bagatelnom postupku. I u ovom će se postupku izreći oglušna osuda u smislu § 442. st. 1. g. p., ako se stranke nijesu upustile, a u smislu § 442. st. 2. g. p., ako su se stranke upustile u raspravljanje o stvari glavnoj. Nu izrečenje osude u smislu § 442. st. 2. g. p. može naići na poteškoće s obzirom na propis § 451. g. p, po kojemu raspravni zapisnik treba da sadržaje samo podatke, što su navedeni u §§ 207. i 208. br. 1, g. p. Da se prema propisima § 399. g. p. i § 442. g. p. mogu pri izricanju osude uzeti u obzir toli rezultati izvedenih već prije dokaza, koli pregjašnje izjave i činjenični podaci stranke, koja je ročište propustila, treba da su činjenični podaci utvrgjeni... raspravnim zapisnikom. Nu, kako je gore rečeno, zapisnik o bagatelnoj raspravi ne pruža nikakva razjašnjenja u pogledu procesualnoga gradiva, što se sabrao na pregjašnjim raspravama. Da se uzmogne odgovoriti na pitanje, kako će sudac postupati, treba razlikovati, da li se odgogjena rasprava obavlja pred istim, ili pred drugim sucem. Sudac, koji obavlja raspravu dužan je uvažiti ureda radi sve pregjašnje izjave i činjenične podatke makar da nijesu utvrgjeni zapisnikom, jer ono, što se pred sucem zbilo, poznato mu je po njegovoj zvaničnoj dužnosti a i mora mu biti poznato, jer po § 138. g. p. sudac mora na odgogjenom ročištu usmeno navesti bitne rezultate pregjašnje rasprave: na osnovu zapisnika o raspravi i ostalih parničnih spisa, koji se imaju u obzir uzeti. U koliko dakle sucu za prikazanje bitnoga rezultata pregjašnje rasprave nijesu do-

Digitized by Google

voljni zapisnik i ostali parnični spisi, mora on procesualno gradivo popuniti, sam, u koliko ga je zapamtio, a odnosno na osnovu svojih bilježaka. Ono, što sudac usmeno prikaže, sačinjava procesualno gradivo, koje se mora ureda radi pri izricanju osude u obzir uzeti. Drukčije je stvar, ako se sudac promijeni. Ovome je poznato samo ono, procesualno gradivo, što je sadržano u spisima, a spisi ne pružaju potpune slike stanja stvari.

Ovaj sudac mora raspravu iz nova otpočeti, a uvažiće ureda radi tužbu sadržaj raspravnoga zapisnika, zapisnik o izvedenim dodazima i uopće sve one spise, na koje se treba ureda radi obazirati. Sve pak ono, što u netom navedenim parničnim spisima nije sadržano, izgubljeno je za stranku, koja se oglušila. Kako vidimo, u bagatelnom se postupku izriče osuda na osnovu nepotpunoga procesuanloga gradiva. Klein (Vorl. str. 220.) tvrdi, da s obzirom na to, što jedna stranka može od docnijih ročišta izostati, sudac treba da ubilježi u zapisnik izjave tuženika. Nu i ovaki postupak ne može da posve ukloni poteškoće, jer i tužitelju je slobodno na prvom ili na kojemu docnijem ročištu navesti nova, kojih nema u tužbi, a to pravo pristoji takogjer i tuženiku, a to se ne simje uvrstiti u zapisnik.

II. Ogluha u postupku o tužbama zbog smetanja posjeda. §§ 454.—460. g. p. sadržaju samo one posebne propise, koji vrijede u ovom postupku uz sve druge propise o postupku pred kot. sudovima. Otuda slijedi, da svi ostali propisi toga postupka vrijede takogjer i u postupku o tužbama smetanja posjeda, dakle i propis § 442. g. p. o oglušnom postupku. Ne mijenja na stvari ništa ta okolnost što se u ovom postupku stvar rješava konačnim zaključkom, s toga sudac izričući konačni zaključak u odsutnosti jedne od stranaka premijenjivaće propis § 442. st. 2. g. p. u potpunoj mjeri. Slijedi to otuda, da iz zakona samoga niti iz materijala k gragjanskom postupku ne da se nikako izvesti, da je zakonodavac htio oglušni postupak u ovom postupku drukčije urediti, nego što ga je uredio u postupku pred kot. sudovima uopće.

§ 12.

Ogluha u mandatnom postupku i u postupku o mjenbenim stvarima.

§§ 552. i 559. g. p. naregjuju, da o prigovorima protiv naloga, ako se predadu na vrijeme, odredit će se bez novoga prijedloga tužiteljeva ročište za usmenu raspravu. Ovdje dakle prva o prigovorima odregjena usmena rasprava jeste kontradiktorna rasprava. S toga za oglušni postupak u postupku pred sudištima vrijedi propis § 399., a u postupku pred kot. sudovima — propis § 442. st. 2. g. p. Pitanje, da li tuženi, koji nije iznio sve prigovore gubi pravo da ih iznese na usmenoj kontradiktornoj raspravi, rješilo je vrhovno sudište jestno.

Digitized by Google

Pri tome vrhovno sudište polazi sa gledišta, da izraz „prigovori" znači ne samo pripravno pismo, već da taj izarz obuhvaća sve formalne i materijalne prigovore, koji pristoje tuženiku protiv tužbenoga zahtjeva, pa stoga u zakonitom roku od 3 dana treba podnijeti ne samo pripravno pismo nego i sve formalne i materijalne prigovore. Ovaj nazor vrhovnoga sudišta smatram neispravnim i dolazim do zaključka, da zakon pod „prigovorima" razumijeva samo pripravno pismo, a dosljedno tomu, da stranci pristoji pravo da u smislu § 179. g. p. iznosi nove prigovore i nove tvrdnje sve dotle, dok se usmena rasprava ne završi

O tabularnoj dosjelosti po §. 1467. gradj. zak. i nešto o posjedu.

Novela o gragjanskom zakonu utvrguje, da je ukinut § 1467. opć. gragj. zak., a u dotičnim opaskama se navagja, da je ovaj zakonski propis postao bezpredmetan usljed propisa §§ 61.—64. zakona 25. jula 1871. broj 95. l. drž. zak. Skoro svi auktori su istog mnenja, pa doisto nema dvojbe o ispravnosti tog načela, kad se radi o uknjižbama vlasnosti sa jedne osobe na drugu u već postojećim zemljišnicima, jer ovaj kašnji zakon u kraćim rokovima uregjuje odnošaje sa onima, koji su povrijegjeni u svojim tabularnim pravima. Preporno je pak, da li je § 1467. gragj. zak. uporabiv u pogledu prava vlasništva na nekretnine, koje do sada nijesu bile unešene u nijednoj javnoj knjizi, a to pravo vlasništva biva sada upisano za prvi put u javne knjige pri novom osnivanju zemljišnika, kao što se to obavlja kod nas u Dalmaciji u smislu pokrajinskog zakona 10. februara 1881. broj 15. l. p. z.

Prof. Schey bavi se o tabularnoj dosjelosti u broju 13. lista „Zeitschrift für Notariat und freiwillige Gerichtsbarkeit in Oesterreich" (od ove godine), pa priznaje da spomenuti tabularni zakon ne uregjuje pitanje dosjelosti zemljišničke za dobra, koja tek bivaju unešena u nove zemljišnike, nu ipak je mnienja, da se ne može uporabiti § 1467. gradj. zak. za prava vlasnosti, što bivaju uknjižena prigodom osnovanja zemljišnika. To svoje mnenje u suštini obrazlaže time, da nije odregjeno osnivanje tabularnih knjiga za to, da zanimanicima stvori nove pravne odnošaje, nego da se podade obilježje javnosti (Publicität) onim pravnim odnošajima, koji već postoje; da se medjusobni odnošaji neposredno zanimanih stranaka ne mogu osigurati „pouzdanjem u javne knjige" i stoga da odnošaji megju tim strankama traju

Digitized by Google

nepromijenjeno u istom stanju (kao i prije osnovanja zemljišnika) svedok ne zastare po općim pravilima ; da § 321. gragj. zak. ne znači, da sama uknjižba nadoknagjuje naslov, i po tome da uknjižba obavljena pri osnivanju zemljišnika ne daje dotičnom uknjiženom jedan novi naslov niti pretvara u jače njegovo pravo (koje je stekao izvan i prije zemljišnika) proti drugim eventualnim starijim pravima, da svaka dosjelost ima cilj da nadoknadi pomanjkanje prava prednika današnjeg vlasnika, a prama tomu tabularna dosjelost pretpostavlja da postoji jedan tabularni prednik, a ovoga upravo nema pri novom osnivanju zemljišnika, budući je današnji uknjiženi vlasnik prvi što je unesen u javne knjige, pa dakle nema jednog tabularnog prednika.

Ovi razlozi prikazuju se doduše opravdani i u suglasju sa zakonom, jer gragjanski zakon ne predvigja osnivanje novih zemljišnika, već se bavi sa upisima u zemljišnike, koji već postoje. To se vidi iz § 432. gragj. zak., koji očito pretpostavlja da postoji zemljišnik i da pravo vlasnosti prelazi sa jednog uknjiženog vlasnika na drugog. Dosljedno tome zastara § 1467. gragj. zak. hoće da popravi, ako prednik nije bio redovito upisan u zemljišniku, a zatim idu i propisi §§ 61.—64. današnjeg zemljišnog zakona, pa dakle propis § 1467. gragj. zak. je za ove slučaje bezpredmetan postao, a neuporabiv je za prava vlasnosti upisana tek pri novom osnivanju zemljišnika, jer za te slučajeve nije bio stvoren niti ih je predvidio. Dosljedno ovome moralo bi se za ove zadnje slučajeve smatrati normativnim propis § 1470. gragj. zak.

U ovom pitanju riješenja vrhovnog suda u Beču nijesu suglasna. Tako n. pr. riješenje priopćeno na strani 95. lista „Gazzetta dei tribunali" od godine 1901. smatra neuporabiv § 1467. gragj. zak., a u riješenju priopćenom pod brojem 737. zbirke „Glaser Unger Neue Folge" smatra ga uporabivim ; isto tako vrhovni sud u svome riješenju od 9. junija 1909. poslov. broj Rv IX 21/9. smatra uporabivim § 1467. gragj. zak. i u dotičnom pogledu kaže' :

„Iz ovih utvrgjenja proističe dakle, da se je tužitelj nalazio u dobroj „vjeri, kad je prigodom osnivanja zemljišnika postigao uknjiženje na svoje „ime. Obzirom na to, te pošto je prešlo više od 3 godine od otvorenja zem„ljišnika, koje je po priznanju stranaka slijedilo god. 1886., tužitelj je za„štićen tabularnom dosjelošću, koja je nastupila po § 1467. gragj. zak." — (Niži sudovi su bili odbili tužbu, smatrajuć da je potreban rok od 30 godina). U riješenju pod brojem 1831. gorirečene zbirke držano je, da rok zastare naveden u § 62. današnjeg zemljiš. zakona, iznaša 3 godine po §-u 1467. gragj. zak. Držeć se strogo zakona nema dvojbe, da propis § 1467. gragj. zak. nije uporabiv za uknjižbe pri osnivanju zemljišnika, ali s druge strane može se pravom istaknuti, da § 1470. gragj. zak. pretpostavlja, da ne

Digitized by Google

postoji nikakav zemljišnik i da dosljedno tome nije opravdano zahtjevati za dosjelost dugi rok od 30 godina, kad je osnovan novi zemljišnik i tu upisana dotična nekretnina. U prilog uporabljivosti § 1467. gragj. zak. govori i okolnost, da su kraći rokovi za tabularnu dosjelost uprav odregjeni za to, da budu što prije uregjeni megjusobni odnošaji zanimanih osoba u pogledu vlasnosti nekretnina, i jer je svakomu lako pregledom zemljišnika viditi, ko nepravedno sebi svojata pravo vlasnosti na njegovu nekretninu i da zakon od 25. julija 1871. broj 96. l. d. z. ne samo pruža srestva da se lako poprave slučajne pogreške pri osnivanju zemljišnika, već da u § 11. podaje snagu tabularnog upisa uknjižbama obavljenim pri osnivanju zemljišnika, a nijesu bile pobijane kroz propisani rok, da što bi inače značilo, „snaga tabularnog upisa" za megjusobne odnošaje megju neposredno zanimanim strankama, kad ne bi bio uporabiv § 1467. gragj. zak., jer bi stranke imale u prilog § 1470. gragj. zak. i bez tabulara.

Sve je ovo temeljito, ali se ne prikazuje osnovano na jednoj zakonskoj odredbi, pa bi bilo sasvim potrebito da se u noveli ustanovi koju krijepost imadu uknjižbe vlasnosti pri osnivanju zemljišnika u pogledu mogjusobnih odnošaja neposredno zanimanih stranaka. Mora se priznati, da je rok od 30 godina za ovakve slučajeve preveć dug i da onaj, koji je uspian u zemljišnik kao vlasnik, ima pravo da bude miran i da može raspolagati sa svojim nekretninam i u iste ulagati novce, kad je njegovo pravo javno upisano u knjige za dosta dugi rok od 3 godine. — Prama današnjem srednjem trajanju ljudskog života rok od 30 godina za zastaru odviše je dug za sve, a osobito za ovakve slučajeve, — a pošto se kod nas ima da otvori još mnogo tabularnih knjiga, stalo bi u našem interesu da ovo pitanje bude zakonom definitivno razbistreno.

Ovom prigodom i u savezu sa ovim mora se navesti, da je potrebno, da se zakonom riješi pitanje je li za tabularnu dosjelost potrebno, da se dotičnik nalazi upisan u javne knjige i da se nalazi u materijalnom posjedu ili je dosta samo, da je upisan kao vlasnik.

Ako je dosjelost u suštini pretvorenje faktičnog stanja u pravno, kao što jest, to bez dvojbe nije dovoljno samo uknjiženje, već se hoće i faktični posjed uz uknjižbu, za tabularnu dosjelost. Ovo pitanje je prijeporno, ali prikazuje se potpuno temeljito mnenje istaknuto od prof. Dra. Spevca u raspravi „Treba li za t. zv. tabularnu dosjelost fizični posjed?" da se u ovim slučajevima zahtjeva takodjer i fizični posjed. U ovom smislu izrazio se je takogjer ck. vrhovni sud u Beču riješenjem 18. maja 1910. poslov. broj Rv. IX 159./10. pa bi bilo potrebno, da se prigodom ove novele riješi ovo pitanje, koje je važno pri prosugjivanju zastare, odnosno dosjelosti tabularne.

U praksi sudac se više puta nalazi u nekoj neprilici o tumačenju §§ 321., 323. i 374. gragj. zak. kad se radi o sukobu megju faktičnim posjednikom

Digitized by Google

i tabularnim, jer nije jasno kojemu od njih idu u prilog ovi zakonski propisi. — Više puta se desi slučaj da bude u selu koji komad potpuno zapuštenog i neogragjenog zemljišta (ledine ili krša) u blizini kuća, kojeg faktično uživaju (prolazom i sličnim) više osoba, a kadgod i cijelo selo, dočim je bilo pri osnovanju zemljišnika uknjiženo kao vlasnost jedne osobe, te označeno posebnom česticom u mapi, a uknjiženi je takogjer i u fizičnom posjedu, jer se i on služi tim zemljištem, kao i ostali, a poslije nastane parnica o vlasnosti ovog zemljišta, jer je jedan neuknjiženi nenadano to sebi prisvojio, opasao zidom i obradio. Tužitelj (uknjižen) tvrdi, da je njegovo, tuženik veli, da je njegovo, a svjedoci neki govore u jednom a neki u drugom smislu, dočim prije su se služile (bez obragjivanja) jedna i druga stranka. U ovim nejasnim dokazima komu idu u prilog gorirečeni propisi ? U riješenjima ck. vrhovnog suda u Beču priopćenim u „Mjesečniku" od godine 1904. na strani 57. te u „Gerichts-Zeitung" od godine 1877. (broj 3.) daje se pri sličnim parnicama odlučna važnost uknjižbi. Uvedenje zemljišnika služi upravo za to, da se razbistre odnošaji vlasništva, pa, ako se neće da uništi svaka važnost zemljišnika, mora se dati u sličnim slučajevima zemljišniku odlučna važnost, te prisiliti onoga, koji uknjižbi prigovara, da dokaže da je uknjižba pogrešna, a ne uknjiženog vlasnika da, usljed prostog tuženikova prigovora, dokazuje ispravnost uknjižbe. Veoma su česti u parnicama za priznanje vlasnosti ovakovi slučajvei, pa je potrebno, da se to zakonom razbistri i da se u dvojbi parnice riješe na korist onoga, koji ima sebi u prilog uknjižbu. — Više puta se dogodi, da jedan kao vlasnik zametne parnicu proti drugomu za povratak zemljišta, a ovo je uknjiženo na ime treće osobe, što nije u parnici. — Nastaje pitanje, fali li legitimacija aktivna za tužbu vlasnosti neuknjiženom vlasniku ? U parnici C II. 330./6. ck. kotarskog suda u D. ck. vrhovni sud riješenjem 2. oktobra 1907. broj 9400. preinakom presuda nižih sudova odbio je tužbu Mat. V. za ustup nekretnina, popravak kunjižbe itd., pa megju ostalim razlozima, zbog kojih je tužba odbijena, kaže: „Osim toga izmegju „zemalja, čiji se ustup pita tužbom vlaštine, ima ih i takovih, koje su uknji- „žene u zemljišniku na ime trećih lica, koja nijesu sporne stranke ..... U pogledu ovih tužitelj ne bi imao aktivnu legitimaciju". — Buduć da se u smislu § 431. gragj. zak. stiče vlasnost uknjižbom nanekre tnine, a pri tužbama po § 366. gragj. zak. treba da po § 369. gragj. zak. tužitelj dokaže svoju vlasnost, bilo bi logično, da prvo uredi zemljišno stanje i postigne uknjižbom vlasnost po § 431. gragj. zak., pa da ustane tužbom po § 366. gragj. zak. — Ali više puta neko drži koju nekretninu na pr. kao privremeni uživatelj ili na temelju kojeg drugog ugovora, a primi je u pohranu (uživanje) od osobe, koja nije uknjižena kao vlasnik. Kad ovaj pita povratak stvari, jer je na pr. ništetan dotični ugovor, ne može mu prvi prigovoriti, da mu fali uknjižba da on nije vlasnik i da nema prava da je pita natrag. Ovakva tužba za po-

Digitized by Google

vratak osniva se na § 1435. gragj. zak. i spada megju t. zv. condictio possessionis. — U ovakovim i sličnim obligatornim odnošajima mora da je dovoljno da tužitelj dokaže, da je on bio posjednik, da je svoj posjed prenio na tuženika, da je prestao razlog toga ustupa posjeda i već na temelju toga, da je tuženik dužan povratiti svar onomu, od koga je istu primio. Ove tužbe (condictio possessionis), o kojim se bavi Pfersche: Bereicherungs-Klagen (str. 196—202.) te Schey: Obligationsverhältnisse (I. Band, strana 216.), dolaze često u praksi i u stvarima od prilične vrijednosti, pa bi bilo shodno, da se zakonom urede.

Još neke druge preporne točke, koje često dolaze u praksi, a koje bi se lako mogle urediti odredbom zakona, navesti ću drugi put. P. D.

Prisilni brak s obzirom na delikt.

Napisao **Dr. Ivan Kolbe.**

I.

Jedan slučaj.

Marija V. optužena je, da je svome mužu usula u kuhani pelin morfiuma u namjeri, da ga usmrti. Brzoj je liječničkoj pomoći zahvaliti, što čovjek nije poginuo. Marija V. je počinila pokušaj zločina umorstva.

Ta mi se je žena duboko u pamet usjekla. Visoka, jaka otočanka. Sjedila je mirno, kao razabrana na optuženičkoj klupi. Ni jedan uzdah, nijedna suza: pa joj stoga ni dosta dotjerana ljepota nije pomogla, a da e publika ne zamrzi. „Vještica, onaka bi deset ljudi ubila" čuo sam šaptat Ona je pričala: Deset je godina prošlo od dana mog vjenčanja s Antunom Nikako ga nijesam mogla privoljeti. Ostao mi je uvijek tudj. S Vicom sam se upoznala i zavoljela pred koje sedam mjeseci. — Mislila je tim na svog suoptuženika, kojega je pet dana pred raspravom udarila kap. Voljeli smo se, ali nam je na putu bio moj čovjek. I nastavila je optuženica u istom tonu, lagano, bez uzrujanosti pripovijedati, kako su se Vice i ona odlučili uzeti. Dogovorili su se, da će Antuna maknuti s ovoga svijeta. Vice je dobavio otrov. U večer, na 26. maja došao je njezin čovjek pripit kući. Skuhala sam mu po običaju pelin. Stao me grliti i ljubiti, a meni se sve tužilo, tako, da sam drhtala od muka, kao da mi je vrag šapnuo, uzela sam otrov i usula u pelin. Popio je, uhvatili ga grčevi. Vidjela poslugača naša, da je Antunu zlo, potrčala na dvor i zvala pomoć. Došli susjedi, došao liječnik i ja mu sve priznala, jer sam upoznala, da me zlo od poroda prati. Pa što ću.

Riješite je pučki suci — rekao je državni odvjetnik —, ali ne zaboravite, da bi lako i vaše žene mogle vama dati, kad im se prohtije mijenjati muža, mjesto večernjeg poljubca otrovi, uvjerene, da će ih porotnici još na-

Digitized by Google

graditi. Te su riječi dijelovale, i porotnici je jednoglasno proglasiše krivom, a sud osudi na 6 godina teške tamnice.

Osudjenica se zadovoljila, a iz njenih su se usta čule, jedino ove riječi: „Bog oprosti mojim roditeljima".

Ta me je žena zaboljela. Uvjeren sam bio, da je žrtva prilika. Zašto se nije previjala, plakala, žašto se nije onesviješćivala kao Janina Borowska! Ljudi bi je bili riješili. Ali ovako s onom predanosti svome udesu, samo je podjarivala svijet, koji voli maskare i glumu, a ne pita za osjećaje, ni za boli duše.

Dva sam puta pohodio osudjenicu u uzama okružnog suda, prije nego je opremiše u kaznionu. 16 godina mi je bilo — pripovijedala mi je ona — kad su me moji dali za Antuna. Nijesam vesela srca pošla za nj. „Uzmi ga, ne budi luda; ako je dvanaestak godina stariji od tebe, ništa za to, manje ćeš djece imati", tako su mi moji govorili, a često i prijetili mi. To mi je dodijalo, pa sam ga uzela. Ali ga nikako nijesam mogla zavoljeti. Svaki mi je dan mrži postajao. Bilo mi ga je žao, jer sam vidjela, da je dobar sa mnom kao kruh. Za to sam se molila Bogu i zavjetovala Djevici Mariji, da mi pomognu zavoljeti ga, ali su moje molbe neuslišane ostale. Kad bi me dodirnuo, grčila sam se od gada, a njegov mi je dah postajao danomice nepodnosiljiviji. Pa eto pred 7 mjeseci valja za nesreću da dodje Vice iz marine kući. Zagledao se u mene, ja mu popustila, i mi se zavoljeli. Ja sam tek tada osjećala da živem, dok je bio on uz mene i dok sam ga mogla vidjeti. Ali mi je zato bilo strašnije uz moga čovjeka, pakao, živi pakao. Pa eto nijesam ga mogla više podnijeti, izgarala sam za Vicom, a vrag me potakao i učinila sam zlo.

Svršila mi je tako tu žalostnu pripovijest, a kad sam odlazio, duboko je uzdahnula pa pridodala: Žalim što sam teško sagriješila, ali ne zato, što su me osudili. Barem ću nekoliko godina imati mira od njega.

„Ne ubraja se kao zločin čin ili propust, kad je djelo učinjeno uslijed neodoljive sile" kaže § 2. sl. g) kz. Kako se često zlo upotrebljava taj paragraf, a kako se opet ne rijetko zaboravlja na nj ondje, gdje bi se on sam nametnuo, kad bi se malo dublje zaronilo u čovječju dušu! Zašto zaboravljamo, da je sudac uz suca i liječnik i ispovijednik.

II.

Zakonska zaštita žene.

Kad bi nas tko zapitao, kaku pomoć pruža zakon ženi, koja je uvedena u bračni život kroz slijepa vrata; kojoj je u tome novome stanju svaki zalogaj s čemerom zaliven? Odgovorili bi: nikakvu.

Ne, oprostite, ima jedan paragraf: „Privoljenje na ženitbu pravno je nevaljalo, ako je bilo istrgnuto temeljitim strahom. A da li je strah bio te-

Digitized by Google

meljit, prosuditi se ima po veličini i vjerojatnosti pogibelji, te po duševnoj i tjelesnoj kakvoći zastrašene osobe." Tako glasi § 55. grz.

Malo je sudaca, koji se sjećaju, da su se ikad poslužili s tim paragrafom Preveć se traži, kad se traži temeljiti strah. A kad je mlada i neiskusna djevojka stupila u brak, samo da ne sluša u svojoj kući neprestana nagovaranja, samo da ugodi majci ili ocu i ne gleda ih obješenih nosova i kad so je bacila u naručaj neljubljenome čovjeku, jer su joj domaći prepunili glavu „općim kućnim dekalogom", da se ne gleda na ljubav, nego na osiguranje budućnosti, a ljubav da sama po sebi dolazi, što tad ? Jer tu nema temeljita straha.

A ako su se dobrovoljno uzeli, ali se u braku tekom upoznanja razvila medju njima ona strašna nepodnosljivost, koju ni uz najbolju volju nije moguće promijeniti i tad im je živjeti u istome kavezu, jer ni u § 109.grznije ta psihična pojava predvidjena.

Nego ni po jada, kad bi ti trpnici medju zidove svoje kuće pridušili svoje zlo, kad ne bi medjusobnim zlostavljanjem, preljubima, zlim postupanjem sa svojom djecom, pa čak i samoubojstvima i tako nam mutno društveno nebo, još mutnijim činili.

Prerevni koji moralista znamo, da će sići u prošlost i uprijeti prstom u truli Rim : gledajte kako iskićene matrone mjere svoju vrijednost po višem broju muževa, koje su one izmijenule ! I nami je to ogavno. Ne zamočismo pero, da hrdju natičemo na društvo, već da je pomognemo otirati.

Êst modus... latinac će. Pomoći treba onima sa zakonom, koji u svome stanju trpe, zlo stvaraju i zlu se podaju ; a tim će se i društvo zaštititi od okuženja i boli i uz tako dosta boli.

Kad dozri kod nas sretna misao, da se naši zakonici pročiste i upotpune, oni koje ta teška i časna zadaća zapane, neka ne zaborave uz §§ 55. i 109. grz. nadodati, da je dokazana nesnošljivost bračnih drugova, bilo da potiče iz osobnog nesamostalnog privoljenja na brak, ili da je nastupila kašnje u braku usljed upoznanja medjusobnih nepodnosljivih svojstava, uzrokom nevaljanosti dotično razriješivosti braka.

A i kazneni bi zakon trebalo upotpuniti umetnuvši tamo uz paragrafe, koji govore o zlostavi karnošću domaćom i to, da je povreda domaće vlasti svaki pokušaj roditelja, koji ide zatim, da nagovorom, obećanjima ili prisilom svežu svoju djecu u bračni život s osobom, prema kojoj sama ne osjećaju sklonosti. Na taj prekršaj, trebalo bi, dakako, udariti osijetljivu kazan.

Ên passant reći ćemo — a zgodom ćemo podrobnije na to — da bi trebalo u zadnjem razredu srednjih muških i ženskih škola uvesti posebne satove za predavanje „o pravu i dužnosti muža i žene na i u braku".

Digitized by Google

III.

Muž i žena.

„Sramota, živu kao dušmani, a ne kao muž i žena“ ! Koliko smo puta čuli tu osudu iz usta puka ! Pa okrenimo to i vidjet ćemo, kako se idealnim zamišlja, traži i mora da bude bračni život A ako je kulturni čovjek svojedobno potisnuo, da zatim osudi poligamiju : nije ni tu malu ulogu igrao kućni mir, kakav se u poligamiji ne može imati.

Svi vjekovi, u koliko ne pokazaše preživjelost, idu i nastoje, da čim bolje urede kućni život : stanicu i rasadnik društveni. A nek se uskolebaju te stanice, eto nam oluje i moramo čuti, kako je ovaj muž izlemao svoju ženu ili ona njega ; kako je žena pobjegla od svog čovjeka, jer je zlostavljao, jer es nijesu trpjeli ili opet, kako je muž negdje odmaglio, da se riješi svoje nesnosne žene. Pa dalje . . .

Nego se nadje i jakih duhova, koji svoje zlo pokapaju u kući svojoj, samo da ne prodre vani, da se svijet ne nasladjuje, da ne bude bruke i sramote. Jedna mi je gospodja u času duševne klonulosti povjerila, kako već 10 godina živu ona i muž joj kao tudje osobe. — Muž mi je stanar, ništa više, ali pred drugim smo m i l i i d r a g i, jer treba bacati svijetu pepela u oči. Nikad se nijesmo ljubili. Zla nas je kob svezala. Lako je njemu, ali koliko ja trpim radi toga ; — govorila mi je.

Tu su gospodju često spopadali grčevi i nesvijestica. Liječnik je liječio radi blijedokrvnosti ; a kad sam mu jednom natuknuo, da bi se tu moglo raditi o histeričnosti, kojoj je klica u perturbaciji maternice, dao mi je pravo.

Kakva je tu pomoć ! Svezati nam je usta pa ne reći, što se reći ni smije. Ali, kad te žene počine u napadajima bolesti kakvu nepromišljenost, kad zaborave na stid i raskriju bračni odar tudjem čovjeku, tad smo svi. priipravni vikati i urlikati : kamenujte je.

A kako je č o v j e k u - s u c u, kojemu je položiti nož za operaciju na sve te slabosti i ljudske pade, dok mu se paragrafi gomilaju pred očima, a srce i osjećaji bune !

Nedavno sam pod rukama imao spise parnice za rastavu jedne gospodje, koju je suprug spolno svakojako mučio samo da „čim prije krepa“. Take nam plodove donašaju brakovi sklopljeni nagovaranjem i silom, bez medjusobne ljubavi i sklonosti ; nepodnosivi brakovi podržavani gvozdenom rukom. S jedne strane zločin, a s druge neplodnost.

IV.

Roditelji i djeca.

Mlade zločince stvara ulica. Oteti ih treba ulici. I sakuplja se novac i grade se popravilišta i uzgojni zavodi za zapuštenu djecu, da ih se spasi od zla, kojemu su izloženi. Da ih se je pustilo medju trnjem, i oni

Digitized by Google

bi bili trnje postali, a društvo bi imalo par stotina gosti više u kaznionama. A tad bi došla familija Lombroso, mjerila ih i vagala, te s uzornom tvrdoglavosti uvjeravala, kako su ti ljudi bili stvoreni za taj „herbarium ljudskih čirova". Oprostite na izrazu.

Svima nam je lakše, što ti nijesu u istinu dospjeli u hlad ; što živu medju nami i uz nas ; što u njima upoznajemo svoje djedove, očeve, pa često i same sebe.

Nego ih nije dosta samo ulici oteti. Prije ulice je kuća. Ako je pod krovom vlaga i smrad i u djeci će se odraziti znakovi te kućne nevolje. Ljubav je sunce za djecu, a ako je nema medju roditeljima, rijetko će je oni imati i za svoju djecu.

Gdje djeca nijesu plod ljubavi, nego neke prisilne dužnosti, kako se hoće, da majka bude prava majka toj djeci ! Zanemaruje ih, prepušta ih samima sebi ; otvara im vrata kuće, nek joj ne smetaju. Jer nijesu začeti u ljubavi nema ni ona ljubavi za njih. To su „nametnici". Posljedice toga ne izostaju : bez meka čuvstva i osiječanja ; otvrdnuti, jer ih ne blažio roditeljski poljubac, biće pristupačniji zločinu. A kad ih prestavnici vlasti budu vukli, možda će prokleti svoj porod i cio svijet zamrziti, u kojemu su tako malo ljubavi našli.

To je jedna strana, a ona, koja se odigrava u kući, još je groznija. Grustimo se, kad gledamo gladom izmorena tjelesa one djece, kad čujemo, kako je kiša batina pala na njihova tjelesa. Bez milosrdja, bez boli, vas svoj bijes i ljutinu, provalu duga pregora i trpnje iskaljuje ona žena na rodjeno svoje dijete. Megera je ! Zar ne ! A kad bude zatim ona ista žena sa svojim suzama blažila modre isprugotine na tijelu svog djeteta, kad je vidimo gdje čupa svoju kosu i u prsa se tuče, hoćemo li je i tada tim zastrašnim imenom nazvati ?

To su često nesvijesne provale duševnih vulkana ; ispukli mjehuri puni mržnje, izgrizanja, nezadovoljstva radi neispunjenih želja i potreba. Sjećam se, da sam negdje lanjske godine čitao u milanskom „Corriere della Sera", kako su porotnici jednoglasno riješili jednu majku, nesretnu u braku, te je umorila svoje dijete s toga, što nije mogla snositi njegov pogled, koji je bio prava slika očeva pogleda.

V.

Jedna dužnost.

Rečeno je, mi se i uvjerismo, da je brak temelj društva, kulture i blagostanja. Dakako uz opasku, da je sagradjen na skladu i ljubavi ; kao i to, da na takovim stupovima svoj vijek trajanja uzdrži. Nema li toga, tad je izvor svakom društvenom zastoju, kaonoti što glibom svojim zalijeva, a trnjem ugušuje svaki život.

Digitized by Google

Na zakonu je, da u koliko dospije, oštrinom svojom onemogući sklapanje guba-brakova, a da već nastalim omogući razvrgnuće tog neodrživog veza. Dužnost je pako znanosti, da oslonjena o iskustvo i s čistom namjerom da ljustvu pomogne, sijeće i laguma bezobzirce sve rasadnike zločina i zločinaca.

Gospodar „kuće“ u starih Germana.

Napisao **Dr. Ivan Strohal.**

U časopisu „Wörter und Sachen, kulturhistorische Zeitschrift für Sprach- und Sachforschung“, II. knj., donosi na str. 9.—42. filolog F. K a u f f m a n a na temelju svojih studija o korijenima starogermanskih riječi — rasprave „Altdeutsche Genossenschaften“; tu raspravlja: o kućnim zajednicam. (zadrugama) u starih Germana (str. 26.—35.). Neke rezultate Kauffmannova istraživanja prenosimo amo s obzirom na našu raspravu „Individualna vlasnost u starih Germana“ otisnutu u „Radu jugosl. akademije“, knjizi 184' str. 1.95., da i s te strane bacimo nešto svjetla na to pitanje, o kom upravo kod nas vladaju krivi nazori.

Kauffmann veli, da su se lica, koja su pripadala kućnoj zajednici, nalazila u vlasti zvanoj „munt“ kuće gospodara. Kuće gospodar pak nazivao se je „heiwafrauja“, što znači toliko, koliko οἰκοδεσπότης. Sama kućno zajednica nazivala se je „hiwiski“, dočim pojedini podredjeni članovi te zajednice zvali su se „hîwon“, a svi ti članovi zajedno nazivali su se „hîwa“ razumjevali su se pak tu žena, djeca i služinčad; ali s istom riječju „hîwa“ nazivala se je i imovina kućegazdina, napose njegova zemljišta. Naproti riječ „hîwa“ nije nikako sinonimna s riječju „Sippe“. „Sippe“ obuhvata daleko više članova nego li „hîwa“, a i veza medju članovima jedne „Sippae posve je druga nego li veza medju članovima jedne „hîwa“. Riječ „hîwiski“ upotrebljava se u Heliandu kako za pojam „domus“, tako i za pojam „familia“. — Na čelu, veli Kauffmann, kućne zajednice stoji kao njen suveren' patriarha, a ne kao član, kućegospodar, otac obitelji „hîwiskes fater“, u Heliandu „hêrosto thes hîwiskes“. — Dalje veli Kauffmann: poput žene i djece podvržena je i služinčad vlasti „munt“ kuće gospodara i smatra se objektom privatnog vlasništva gospodareva. I ova služinčad nazivala se kao i žena i djeca nazivom „hîwon“. Kasnije su se s nazivima, koji su nastali iz te riječi („hîwon“) nazivali i kmetovi, koji su i izvan gospodareve kuće obradjivali njegova zemljišta. Konačno se je s novim tvorbama te riječi označivao uopće seljak, kmet. U tom pravcu govori, veli Kauffmann, i Tacit (Germania, c. 25.): „ceteris servis non in nostrum morem descriptis per fa-

Digitized by Google

miliam ministeriis utuntur; suam quisque sedem suos penates regit. Frumenti modum dominus aut pecoris aut vestis ut colono iniungit et servus hactenus paret: cetera domus officia uxor ac liberi exequuntur." Ovi robovi izvan kuće, koloni, zvali su se u staronjemačkom jeziku takodjer i „gabûron" (od „bûr = kuća); odatle je nastao novonjemački naziv „Bauer", kao što od „gabûro", „kapûro" — „Hofbauer" od „nâhhgibûro", „nâbûr" — „Nachbar".

Prema tome bio je taj gospodar kuće neograničeni gospodar ne samo čitave kućne imovine nego i svih ukućana. Žena i djeca nijesu imala bolji položaj od robova, a nazivala su se uz robove istim nazivom, koji je služio za naziv ostalih objekata gospodareva vlasništva. Taj gospodar imao je i u starih Germana isti položaj kao i u starih Rimljana, kaošto uopće u primitivnih naroda, gdje je u prvome redu bila odlučna tjelesna snaga. — Mnogo je vijekova prošlo, dok se je ta neograničena očinska vlast skršila, te je on od gospodara, od suverenoga patriarhe, kako veli Kaufmann, postao puki član kućne zajednice, komu se može ali ne mora povjeriti uprava kućnom imovinom.

Pa zato i ne može se govoriti o zadrugama u primitivnih naroda, barem ne o zadrugama, u onom smislu, u kom se danas javljaju, t. j. o zadrugama, kod kojih je najbitnije svojstvo ograničenost oca obitelji u pravu, da raspolaže s kućnom imovinom.

PRAVOSUDJE.

A. Gradjansko.

K tumačenju §§ 537., 788., 878. i 879. o. gr. z.

Jeli pogodba apstraktna ili nije?

G. L. s jedne te M. i F. L. s druge strane sklopiše slijedeću pogodbu: „Obveznica vrhu 1040 K., koju svotu dolje potpisani dugujemo G. L-u iz B. u ime pripasti mu imajućeg dijela po i nekretnina bilo za života ili smrti M. i F. L. Obvezujemo se ovu svotu G. L-u beskamatno isplatiti najkašnje do 1. novembra 1905. i dozvoljujemo mu uknjižbu prava zaloga" i t. d.

M. i F. L. podigoše proti G. L-u, koji se je uknjižio temeljem gornje obveznice na njihove nekretnosti pravom zaloga, tužbu na priznanje nekrjeposti i nevaljanosti obveze, koja iz te obveznice izvire i na izdanje isprave sposobne za brisanje prava zaloga stečenoga temeljem te obveznice sa njihovih nekretnosti.

Kr. kot. sud u B. izdao je osudu od 10. marta 1907. br. 3262 gr., kojom odbija tužbu iz slijedećih razloga: 73

Digitized by Google

I tužitelji i tuženi potpuno priznaju ispravnost i istinitost obveznice od 14. maja 1905., priznaju joj potpuni njen sadržaj. Iz te dakle obveznice vidi se, da su se ctuženici obvezali tuženiku platiti do dne 1. novembra 1905. svotu od 1040 K. i to u ime „pripasti mu imajućeg dijela po- i nepokretna bilo za života ili smrti" njihove.

Tužitelji napadaju tu obvezu, jer da ista ne postoji, i jer da iz obveznice te nije za njih nastala nikakova obveza, pošto joj manjka causa obligationis.

Tužitelji tim, što tu obvezu napadaju samo s toga gledišta, priznavaju sami, da su u vrijeme sklapanja njenoga bili sposobni, da ju sklope, i da su na nju privoljeli (§§ 859., 865., 869. o. g. z.), da nijesu bili ni u kakvoj bludnji, već da su to obvezu sporazumno, s tuženim sklopili.

Tvrdnja tužitelja, da njihova obveza iz te obveznice A-I. nije krjeposna i valjana, jer da joj manjka causa obligationis, ne stoji, jer causa obligationis u nazočnom slučaju leži u namjeri tuženog, da dobije mjesto svog nasljednog dijela, koji bi ga zapao tek nakon smrti tužitelja, još za života njihova svotu od 1040 K. Causa debendi pako leži u tom, što su tužitelji htjeli, da već za života svoga dadu tuženome sinu svome njegov dio u gotovu novcu, pa da mu ne budu više imali ništa dati.

Nije dakle, kako to tužitelji hoće, obveza iz obveznice A—I. apstraktna.

S obzirompak na ustanove §§ 878. i 879. o. g. z. obveza je iz obveznice A—I i moguća i dopustiva, budući da su se tužitelji obvezali na činidbu moguću i dopustivu, jer u zakonu ne ima nigdje, da ostavitelj ne bi mogao sa presumptivnim nasljednikom sklapati pogodbe o budućem nasljedstvu, nasuprot iz ustanove § 537. o. g. z. slijedi protivno.

Istina je ipak, da u obveznici A —I nije naročito ustanovljeno i evidentno, da je tu obvezu tuženi od svoje strane prihvatio, nu obzirom na ustanovu § 863. o. g. z. valja uzeti, da je on na tu pogodbu pristao time, što je primio izvornu obveznicom te se temeljem iste dao uknjižiti na nekretnosti sutužitelja.

Obveza pak nastala iz te obveznice ne može se nikako uzeti kao darovanje, jer ne ima za to uvjeta § 938. o. g. z. budući da su tužitelji kao roditelji pravno obvezani svome sinu iz svoje imovine nasljedstvom dio namaknuti, a obveznicu A—I oni to čine još za svoga života kao što to učinili i drugoj dvojici sinova davši im dijelove nekretnosti.

Kad bi se pak i uzela ta obveza kao darovanje, tad je isto učinjeno u formi pismenoj, dakle prema ustanovi § 943. o. g. z., pa je i utuživo, a usljed toga ne mogu ga tužitelji bezrazložno ni opozvati, a oni ga ni ne opozivlju ni na jedan način u zakonu osnovan.

Kr. banski stol potvrdio je osudu prvog suda osudom svojom od 13. septembra 1907. br. 15.333 iz ovih razloga:

Što se same stvari tiče, opravdana je prvosudna osuda razlozima za nju navedenima, koji su u skladu sa sadržajem parbenih spisa i zakonom.

Ne stoji bo nazor tužitelja M. i F. L., da je obveznica A—I, kojom su se obvezali svome sinu Gj. L. u ime nasljednog dijela, koji bi mu imao iz njihove ostavine tek po njihovoj smrti pripasti, do 1. novembra 1905. isplatiti novčani iznos od 1040 K. i dozvoliti, da se ova svota uknjižbom prava zaloga na njihove nekretnosti z. z. br. 234. po B. osigura — pravno nevaljana i nekrjeposna, jer da njihov sin i tuženik nije imao prava za njihova života u ime nasljednog dijela ništa tražiti, pa da s toga obvezi manjka causa debendi. Po § 1431. o. g. z. — vele tužitelji — u ovom slučaju, kad bi oni bili u ime

Digitized by Google

nasljednog dijela svomu sinu jur i isplatili gore pomenutu svotu od 1040 K, da bi imali pravo tu svotu natrag tražiti kao indebite solutum, pa da dosljedno tomu imadu pravo takodjer tražiti, da se obveznica, kojom su obećali istu svotu sinu isplatiti kao što i na temelju iste obveznice uknjiženo pravo zaloga, proglasi ništetnim i pravno nevaljanim.

Ako i stoji da pravo nasljedstva nastupa tek smrću ostavitelja, ne slijedi odatle nipošto, da roditelji svojemu djetetu kao nužnom nasljedniku ne bi mogli u ime ili na račun zakonitog dijela još za života svoga štogod dati ili obvezati se, štogod mu platiti. Da to učiniti oni mogu i da dijete, što mu roditelji u ime nasljednog dijela za života svoga dadu ili obećaju dati, pravno valjano primiti odnosno prihvatiti može, slijedi ne samo iz prirodjene ljudem slobode raspolagati svojom imovinom, nego i i z pozitivne ustanove § 788. o. g. z., po kojoj se nužnom nasljedniku stavlja u dio zakoniti, što je oporučitelj za života dao za miraz svojoj kćeri ili unuci, svomu sinu li unuku da se namjesti ili da stupi u koju službu, da započme koji obrt, ili što je dao za plaćanje dugova punoljetnog djeteta.

Prema tomu ne može se reći, da su tužitelji uparničenu obveznicu sine causa izdali.

Ne može se ovdje primjeniti niti ustanova § 1431. o. g. z., jer po ovoj može se tražiti predana stvar, koju onaj, koji ju je primio, nije imao pravo iskati, samo onda, ako ju je predatelj dao iz bludnje, a o kakovoj bludnji u nazočnom slučaju govora ne ima.

Stih razloga i t. d.

Ova je osuda postala pravomoćna. Priobćio: Dr. Čimić.

Može se prizivom pobijati neispravno riješenje dokaznog pitanja sa strane prvomolbenog suda. I u mjestima, gdje postoji zemljišnik nije potrebno za valjanost darovštine da je sastavljena u obliku bilježničkog spisa, kad je dotična nekretnina bila odma predana u fizični posjed.

Prednik tuženika (koji su njegovi baštinici) bio je privatnom pogodbom darovao tužitelju jednu zemlju i odma ga umetnuo u fizični posjed njezin. Tužitelj je morao davati predniku tuženika dok ovaj (darovatelj) bude živ odregjenu količinu ploda, a poslije smrti darovatelja imao je dati odregjenu svotu za mise u korist njegove duše. Sve je ovo u pogodbi bilo ustanovljeno. Nekretnina gori rečena uvjek je ostala uknjižena kao darovateljeva vlastnost, a buduć isti preminuo, tužitelj ustaje tužbom proti tuženima, kao baštinicima darovatelja, za priznanje prava vlasnosti i uknjiženje istog na njegovo ime. Prvi sudac odbijo je tužbu smatrajuć da se u istinu ne radi o darovštini, već o kmetskoj pogodbi, a to je ustanovio prama dokazim iznešenim od tuženika, a sve i da se radi o darovštine da ista ne vrijedi, jer nije učinjena po propisima zakona 5. jula 1871. broj 76. l. d. a., a sama fizična predaja da nema odlučne važnosti (§ 431. gragj. zak.). Ova presuda bila je potvrgjena u drugoj molbi, nu usljed revizije tužitelja ck. vrhovni sud u Beču r i j e š e n j e m 11. m a j a 1909. p o s l o v. b r o j R v. IX. 99./9. ukinuo je prizivnu presudu i stvar povratio na novo raspravljanje i riješenje radi ovih r a z l o g a :

S pravom revizija nameće pitanje o mogućoj manjkavosti postupka pred prizivnim sudom u smislu § 503. broj 2. gr. post. U prizivu tužitelja

Digitized by Google

bilo je, kao prizivni razlog, u prvom redu istaknuto neispravno riješenje dokaznog pitanja sa strane prvog suca, pri čemu se je upućivalo na navodnu unutrnju nevjerojatnost osobito iskaza svjedoka Ante Kol. i Vicka Z. kao i triju oporučnih darovateljevih svjedoka. Ovaj prizivni razlog druge molba trsava s uvaženjem, da je u njemu sadržano nedopušteno pobijanja procijenjenja dokaza sa strane prvog suca. Nu prizivni razlozi, protivno. od onih revizije (§ 503. gr. post.), u zakonu nijesu taksativno nabrojeni Ispravnost je presude prvog suca dapače bez takovog ograničenja podvrgnuta prizivu (§ 462. gr. post.). Sud druge molbe ima da ispita presudu prvog suca odista samo u granicama povučenim od prizivnog predloga i prizivnih razloga (§§ 462. 467. br. 2. gr. post.), nu da pogreške prvog suca pri procjenjenju dokaza ne spadaju megju te granice, da one ne mogu da budu istaknute kao razlog priziva, to zakon nigdje ne kaže. Osobito zakon to ne kaže u § 498. gr. post., jer prizivni sud ima da uzme za temelj svom riješenju samo one rezultate rasprave, koji nijesu dirnuti od istaknutih prizivnih razloga, u koliko su ti rezultati ustanovljeni u spisima parnice i u presudi. U koliko pak biva napadnuto procijenjenje dokaza prvog suca, to je i njegovo, po § 272. gragj. posj. stečeno uvjerenje podloženo ispitu sa strane druge molbe. Usljed toga što je prizivni sud izostavio taj ispit, provedenje kojega mu je bila u nazočnom slučaju dužnost, ostao je postupak pred prizivnim sudom manjkav i to baš u jednoj bitnoj točki, jer je pitanje, je li isprava dneva 71. februara 1901. prava ili nije od pravno odlučne važnosti za rezultat ove stvari.

U pogodbi dneva 17. februara 1901. naveden je kao pravni razlog predaje, kao naslov iste, darovština. Pogodba sadrži i dužnost protudavanja, pa joj u tom obsegu fali obilježje jednostranog besplatnog davanja (§ 938. gragj. zak.), koje je bitno za pravni pojam darovštine, te se ona što više prikazuje kao dogovor, kog je shvatiti po § 1045. gragj. zak. Medjutim fali svako ustanovljenje vrhu toga prevažuje li, s obzirom na volju stranaka i na vriednost davanja i protudavanja, momenat davanja uz platu tako, da se ipak radi u suštini o tako zvanoj remuneratornoj darovštini, da je dakle volja stranaka ipak išla zatim, da bar jedan oveći dio vrijednosti dotičnih čestica prepuste besplatno tužiteljima. Nameće se pak pitanje u koliko bi se o takom slučaju radilo, mora li § 1. slovo d) zakona 5. jula 1871. broj 76. l. d. z. u pomanjkanju notariatske forme, da ima za posljedicu odbijenje tužbe. Stalno tužitelji bez uknjiženja u smislu § 431. g. zak. nijesu mogli da steku vlasnost nekretnina njima predanijeh. Ali po ispravnom i od ovog ck. vrhovnog suda opetovano ustanovljenom mnijenju za valjanost darovštine nije bio potrebit sastavak notarijatskog spisa, ako je prepuštenje nekretnine tužitelju bilo skopčano sa fizičnom predajom istijeh, ako je dakle ta predaja slijedila pri sklopljenju pogodbe i sa voljom da se prenese vlasnički a ne valjda kmetski posjed. Jer u tom slučaju darovna pogodba bila je popraćena od istodobnog lišenja posjeda i uživanja darovnog predmeta sa strane darovatelja, a motiv se zakona, da se stane na put nepromišljenim obećanjima darovštine, koji imaju da vrijede tek u buduće, ne obistinjava. Prama tuženicima kao neposrednim nasljednicima darovatelja mogu dakle tužitelji da zahtijevaju potpuno izvršenje darovštine te stoga i ustupljenje zemljišničkog prava vlasnosti. Njihov je zahtjev u slučajevima,

Digitized by Google

o kojima je riječ, baš upravljen na ispuštenje isprave podobne za uknjiženje, a kao takova bi pak u slučaju njihove pobjede imala da vrijedi presuda u ovoj parnici u smislu § 350. ovršnog reda. Za sve ove razloge bilo je povratiti stvar pred drugu molbu. Priobćio: P. D.

Imenovani odvjetnik ne može primiti perovodju u odvjet. praksu, dok nije položio propisanu odvjetničku prisegu.

(Prinos k tumačenju § 8. odvjetničkog reda.)

Odvjetnički je odbor odlučio:

U riješenju ove prijave obavješćuje se prijavitelj D. odvjetnik u K., da je u ovoodborskoj sjednici od 21. jula 1909. pretresena prijava o nastupu odvjetničko-perovodne prakse Dra. S. J. danom 22. decembra 1908., te da je stvoren zaključak onamo, da se ovoj molbi udovoljiti ne može s razloga, što je glasom odpisa kr. banskog stola od 17. marta 1909. broj 6552, odvjetnik D. dne 10. marta 1909. propisanu odvjetničku prisegu položio, pa nije prijavitelj prije toga dana, t. j. prije 10. marta 1909. niti uredovati smio, a po tom ni odvjetničkog perovodju u propisanoj praksi vježbati mogao.

Proti toj odluci uložio je Dr. S. J. utok na kr. banski stol koji je u cijelosti napadnutu odluku svojom riješitbom od 2. marta 1910. broj 5964, potvrdio i to iz slijedećeg razloga:

uvaživ, da je odvjetnik D. položio odvjetničku prisegu dana 10. marta 1909., te da prije toga dana po § 8. odvjetničkog reda nije mogao izvršivati odvjetništvo, a dosljedno tomu nije mogao prijaviti Dra. S. J., da je kod njega odvjetničku praksu danom 23. decembra 1908. nastupio;

obnašao je utok kao neosnovan odputiti, te napadnutu odluku potvrditi. Priobćio: Fr. pl. Dominić.

Izprava pisana olovkom tako zvanom „Tintenstift" prikladna je za gruntovnu provedbu.

Kr. sudbeni stol kao gruntovna oblast u B. izrekao je odlukom svojom od 22. jula 1910. broj 4681. Zem.:

„Ova se molba odbija s razloga, što je izvorna isprava, temeljem koje se traži gruntovni unos, datirana i podpisana po strankama olovkom odnosno tintovnom pisaljkom, a isto tako svota, za koju se traži uknjižba prava zaloga, kao još neki dijelovi iste, što se protivi duhu gruntovnih propisa i svrsi gruntovnih knjiga, koja ipak ima pružiti tako reći trajan dokaz ne samo o promjenama gruntovnih unosa već svojom sbirkom isprava takodjer, da su te promjene doista osnovane na valjanim pravnim poslovima, a samo prepis izvora i pravom tintom pisane isprave, mogu toj svrsi odgovarati, jer samo o tako pisanoj ispravi navodi, a protivi se pisanje isprava kao i u obće sudbenih podnesaka naredbi vis, kr. zemaljske vlade, odjela za pravosudje, od 27. septembra 1903. broj 31—51/1898. (Uredovna zbirka naredaba sv. VII. br. 927.).

Usljed utoka uloženog po moliteljici trgovačkoj tvrdci M. G. u K. po odvjetniku Dru. B. R. u B. izrekao je kr. banski stol svoju riješitbu od 7. septembra 1910. broj 24.555, koja doslovce glasi:

Digitized by Google

„uvaživ, da predloženi kupovni list od 21. novembra 1909. odgovara propisima §§ 81. i 82. gruntovnog reda, i da je stoga molbenom zahtjevu udovoljiti valjalo;

obnašao je povodom ništovne žalbe i utoka M. G. napadnutu odluku prvoga suda preinačiti, pa temeljem kupoprodajnog lista de dato B. 2 novembra 1909. dozvoliti uknjižbu prava zaloga na dijelu nekretnina A. G. iz B. upis. u zemlj. zapisniku broj 75/VI. občine B. za glavnicu od 1200 K sa 8% kamati i troškom utjerivanja od 200 K na korist M. G. trgovca u K.

Nalaže se tomu sudu da shodna odredi, da se ova riješitba u gruntovnici provede i nakon toga da budu o tom interesenti ubavješteni.

Trošak pravnog lijeka ima sama stranka nositi s razloga, što taj trošak protustranka nije prouzročila i jer ne ima uvjeta § 316. grpp. i jer zahtjevu za naknadu troška u gruntovnim kao vanparbenim stvarima u obće nema mjesta. —r.—

K tumačenju § 26. zak. od 18. januara 1883. o stegama ovršnog prava.

F. Š. iz Z. podnio je kod kr. kot. suda u Z. molbu, za izlučenje pokretnina ispod ovrhe — u smislu § 26. toč. 5 zak. od 13. januara 1883. o stegama ovršnoga prava — vodjene po V. F. iz Z. pcto 32 K spp. radi dužne najamnine.

Nakon provedenog postupka izdao je prvi sud svoju odluku od 25. marta 1910. br. 17.993, kojom je molitelja sa molbom odbio s razloga, što je sam molitelj priznao, da već godinu i pol nema dozvole za tjeranje svoga obrta, prema tomu, da nije samostalan obrtnik, usljed česa se na njega ne mogu uporaviti ustanove toč. 5. § 26. cit. zakona. Molitelj je naprotiv dužan V. F. naknaditi u roku od 14 dana ovim postupkom prouzročeni trošak od K 6.

Povodom utoka i ništovne žaobe F. Š. preinačio je kr. banski stol svojom riješidbom od 24. aprila 1910. br. 11.337 prvosudnu odluku i odlučio, da se kod ovršenika F. Š. radi dužnih V. F. 32 K spp. izpod ovrhe imadu izlučiti predmeti popisani u pljenidbenom zapisniku mjestnog suda u Z. i to iz slijedećih razloga:

kr. banski stol uvaživ, da su po sadržaju pljenitbenog zapisnika (A ad I) molbi F. Š. priloženog zapljeniti takovi predmeti, koji su potrebni neobhodno za vodjenje bravarskog obrta;

uvaživ, da je tendencija § 26. toč. 5. zak. od 13. januara 1883. da se ovrhom ne uništi eksistencija ovršenika, te da mu se uzčuva mogućnost privrediti barem toliko, da može samoga sebe i svoju obitelj uzdržavati, što je svakako u javnom interesu, da ovršenik ne padne na teret ostalim sugradjanom ili občini;

uvaživ, da se pod pojmom „obrtnika" ne razumjeva samo onaj, koji si je izhodio samostalno tjeranje obrta po nadležnoj obrtnoj oblasti, već da se gore citirana ustanova proteže i na takove ovršenike, koji nisu obrtnici;

uvaživ, da se upitni predmeti nisu smjeli uzeti u ovrhu, čim je nedvojbeno ustanovljeno, da spadaju pod gore citiranim zakonom ustanovljenu iznimku, po čem se i pljendibeni čin od 31. jula 1909. ukazuje ništetnim;

obnašao je i t. d. dočim se razpravni troškovi medju strankama prebijaju.

Digitized by Google

Povodom previdnog utoka ovrhovoditelja V. F. preinačio kr. stol sedmorice riješidhu kr. banskog stola i uzpostavio onu suda prve molbe, a to iz slijedećih razloga:

vidiv, da založno pravo najmodavca ad invecta et illata po § 1101. o. g. z. nastaje već u času unosa pokućtva i drugih pokretnih stvari (Fahrnisse) u iznajmljene prostorije, a medju pokretne stvari spada svakako i orudje za tjeranje ovrta;

vidiv, da je to pravo zaloga po naravi stvari odredjeno za osiguranje najamnine i to onih obroka, koji će u buduće tekar nastati, i da često samo pod vidom te sjegurnosti po zakonu zajamčene uporaboprimac uživa vjeresiju za najamninu;

vidiv, da je konkretna ovrha na ovršenikovo obrtno orudje provedena radi dužne najamnine, a ovršenik niti ne tvrdi, da imade drugih pokretnina, iz kojih bi se ta tražbina ovrhom utjerati mogla;

vidiv, da se odatle, što je po § 14. zak. od 13. januara 1883. sbor. br. 24. o stegama ovršnog prava kod ovrha radi tražbine s iznajmljenog stana isključeno svako ograničenje, ustanovljeno u §-u 13. cit. zak. pače i na nadnicu radnika bez svakog obzira na njenu visinu — analogno uzeti mora, da ni ustanovom §-a 26. toč. 5. cit. zak. o stegi ovršnog prava nije u pogledu ovakove pogodovane tražbine derogirana materijalno-pravna ustanova §-a 1101. o. g. z., pa da stoga najmodavac na sve unešene stvari u iznajmljene prostorije bez obzira na njihovu vrst, na koje je po toj zakon. ustanovi stekao pravo zaloga, može voditi ovrhu radi tražbine s naslova najamnine.

vidiv prema tomu, da napadnuta rješidba kr. ban. stola ne ima uporišta u zakonu

obnašao je itd. Trošak pravnog lijeka nedopituje se, jer protivnik imade za sebe jednu povoljnu riješidbu. P r i o b ć i o: Dr. D. D.

Da li uvjet ili rok dospjetka plateža legata (tumač §§ 686., 687., 634., 655. i 705. ogz.).

Kr. kot. sud u S. izrekao je u parnici A. M. iz S. po odvj. Dr. M. C. proti K. udovice P. preudate K. iz S. tužene, po odvj. Dr. B. Š. u S. radi 2000 K spp. dne 23. februara 1910. br. 2179 gr. ovu o s u d u.

Tužiteljka A. M. odbija se svojim tužbovnim zahtjevom, da joj je tužena K. udovica P. preudata K. kao univerzalna nasljednica pok. G. P. dužna isplatiti kao univerzalnoj nasljednici F. M. u ime legata, kojim je opterećena na korist F. M., iznos od 2000 K sa 6% kamatama od dana tužbe do plateža već je nasuprot itd.

R a z l o z i. Priznanjem obih stranaka ustanovljeno je kao neprijeporno u ovoj parnici, da je pokojni G. P. iz S. oporukom od 15. decembra 1863. pod A—I odredio medju ostalim i legat od 2000 K na korist mdb. F. M. i naložio platež toga legata svojoj univerzalnoj nasljednici K. udovici P., koja joj „imade tu svotu isplatiti, kada će biti po sudu punoljetnom proglašena", kako to sam G. P. u oporuci navadja.

F. M. preminula je ali u Americi dne 25. junija 1901. i to prije svoje fizičke punoljetnosti, a da ni je po sudu proglašena punoljetnom, dočim je njezina ostavina uručena tužiteljici. Pošto bi pok. F. M., da je još na životu postala dana 25. februara 1906. punoljetnom, to je već minuo rok, u kojem

Digitized by Google

„uvaživ, da predloženi kupovni list od 21. novembra 1909. odgovara propisima §§ 81. i 82. gruntovnog reda, i da je stoga molbenom zahtjevu udovoljiti valjalo;

obnašao je povodom ništovne žalbe i utoka M. G. napadnutu odluku prvoga suda preinačiti, pa temeljem kupoprodajnog lista de dato B. 2 novembra 1909. dozvoliti uknjižbu prava zaloga na dijelu nekretnina A. G. iz B. upis. u zemlj. zapisniku broj 75/VI. občine B. za glavnicu od 1200 K sa 8% kamati i troškom utjerivanja od 200 K na korist M. G. trgovca u K.

Nalaže se tomu sudu da shodna odredi, da se ova riješitba u gruntovnici provede i nakon toga da budu o tom interesenti ubavješteni.

Trošak pravnog lijeka ima sama stranka nositi s razloga, što taj trošak protustranka nije prouzročila i jer ne ima uvjeta § 316. grpp. i jer zahtjevu za naknadu troška u gruntovnim kao vanparbenim stvarima u obće nema mjesta. —r.—

K tumačenju § 26. zak. od 18. januara 1883. o stegama ovršnog prava.

F. Š. iz Z. podnio je kod kr. kot. suda u Z. molbu, za izlučenje pokretnina ispod ovrhe — u smislu § 26. toč. 5 zak. od 13. januara 1883. o stegama ovršnoga prava — vodjene po V. F. iz Z. pcto 32 K spp. radi dužne najamnine.

Nakon provedenog postupka izdao je prvi sud svoju odluku od 25. marta 1910. br. 17.993, kojom je molitelja sa molbom odbio s razloga, što je sam molitelj priznao, da već godinu i pol nema dozvole za tjeranje svoga obrta, prema tomu, da nije samostalan obrtnik, usljed česa se na njega ne mogu uporaviti ustanove toč. 5. § 26. cit. zakona. Molitelj je naprotiv dužan V. F. naknaditi u roku od 14 dana ovim postupkom prouzročeni trošak od K 6.

Povodom utoka i ništovne žaobe F. Š. preinačio je kr. banski stol svojom riješidbom od 24. aprila 1910. br. 11.337 prvosudnu odluku i odlučio, da se kod ovršenika F. Š. radi dužnih V. F. 32 K spp. izpod ovrhe imadu izlučiti predmeti popisani u pljenidbenom zapisniku mjestnog suda u Z. i to iz slijedećih razloga:

kr. banski stol uvaživ, da su po sadržaju pljenitbenog zapisnika (A ad I) molbi F. Š. priloženog zapljeniti takovi predmeti, koji su potrebni nebhodno za vodjenje bravarskog obrta;

uvaživ, da je tendencija § 26. toč. 5. zak. od 13. januara 1883. da se ovrhom ne uništi eksistencija ovršenika, te da mu se uzčuva mogućnost privrediti barem toliko, da može samoga sebe i svoju obitelj uzdržavati, što je svakako u javnom interesu, da ovršenik ne padne na teret ostalim sugradjanom ili občini;

uvaživ, da se pod pojmom „obrtnika" ne razumjeva samo onaj, koji si je izhodio samostalno tjeranje obrta po nadležnoj obrtnoj oblasti, već da se gore citirana ustanova proteže i na takove ovršenike, koji nisu obrtnici;

uvaživ, da se upitni predmeti nisu smjeli uzeti u ovrhu, čim je nedvojbeno ustanovljeno, da spadaju pod gore citiranim zakonom ustanovljenu iznimku, po čem se i pljendibeni čin od 31. jula 1909. ukazuje ništetnim;

obnašao je i t. d. dočim se razpravni troškovi medju strankama prebijaju.

Digitized by Google

Povodom previdnog utoka ovrhovoditelja V. F. preinačio kr. stol sedmorice riješidhu kr. banskog stola i uzpostavio onu suda prve molbe, a to iz slijedećih razloga:

vidiv, da založno pravo najmodavca ad invecta et illata po § 1101. o. g. z. nastaje već u času unosa pokućtva i drugih pokretnih stvari (Fahrnisse) u iznajmljene prostorije, a medju pokretne stvari spada svakako i orudje za tjeranje ovrta;

vidiv, da je to pravo zaloga po naravi stvari odredjeno za osiguranje najamnine i to onih obroka, koji će u buduće tekar nastati, i da često samo pod vidom te sjegurnosti po zakonu zajamčene uporaboprimac uživa vjeresiju za najamninu;

vidiv, da je konkretna ovrha na ovršenikovo obrtno orudje provedena radi dužne najamnine, a ovršenik niti ne tvrdi, da imade drugih pokretnina, iz kojih bi se ta tražbina ovrhom utjerati mogla;

vidiv, da se odatle, što je po § 14. zak. od 13. januara 1883. sbor. br. 24. o stegama ovršnog prava kod ovrha radi tražbine s iznajmljenog stana isključeno svako ograničenje, ustanovljeno u §-u 13. cit. zak. pače i na nadnicu radnika bez svakog obzira na njenu visinu — analogno uzeti mora, da ni ustanovom §-a 26. toč. 5. cit. zak. o stegi ovršnog prava nije u pogledu ovakove pogodovane tražbine derogirana materijalno-pravna ustanova §-a 1101. o. g. z., pa da stoga najmodavac na sve unešene stvari u iznajmljene prostorije bez obzira na njihovu vrst, na koje je po toj zakon. ustanovi stekao pravo zaloga, može voditi ovrhu radi tražbine s naslova najamnine.

vidiv prema tomu, da napadnuta rješidba kr. ban. stola ne ima uporišta u zakonu

obnašao je itd. Trošak pravnog lijeka nedopituje se, jer protivnik imade za sebe jednu povoljnu riješidbu. P r i o b ć i o: Dr. D. D.

Da li uvjet ili rok dospjetka plateža legata (tumač §§ 686., 687., 694., 695. i 705. ogz.).

Kr. kot. sud u S. izrekao je u parnici A. M. iz S. po odvj. Dr. M. C. proti K. udovice P. preudate K. iz S. tužene, po odvj. Dr. B. Š. u S. radi 2000 K spp. dne 23. februara 1910. br. 2179 gr. ovu o s u d u.

Tužiteljka A. M. odbija se svojim tužbovnim zahtjevom, da joj je tužena K. udovica P. preudata K. kao univerzalna nasljednica pok. G. P. dužna isplatiti kao univerzalnoj nasljednici F. M. u ime legata, kojim je opterećena na korist F. M., iznos od 2000 K sa 6% kamatama od dana tužbe do plateža već je nasuprot itd.

R a z l o z i. Priznanjem obih stranaka ustanovljeno je kao neprijeporno u ovoj parnici, da je pokojni G. P. iz S. oporukom od 15. decembra 1863. pod A—I odredio medju ostalim i legat od 2000 K na korist mdb. F. M. i naložio platež toga legata svojoj univerzalnoj nasljednici K. udovici P., koja joj „imade tu svotu isplatiti, kada će biti po sudu punoljetnom proglašena", kako to sam G. P. u oporuci navadja.

F. M. preminula je ali u Americi dne 25. junija 1901. i to prije svoje fizičke punoljetnosti, a da ni je po sudu proglašena punoljetnom, dočim je njezina ostavina uručena tužiteljici. Pošto bi pok. F. M., da je još na životu postala dana 25. februara 1906. punoljetnom, to je već minuo rok, u kojem

Digitized by Google

imade tuženica isplatiti legat od 2000 K, pak stoga tužiteljka kao univerzalna nasljednica pok. F. M. sada traži isplatu ovoga legata.

Tužena tvrdi, da je njoj naložena isplata legata od 2000 K F. M., kada ona postane punoljetnom ili bude po sudu punoljetnom proglašena, a pošto taj uvjet nije nastupio, to ona nije dužna taj legat isplatiti.

Uvaživši, da se po § 655. ogz. riječi zapisa imadu tumačiti onako, kako su napisane, a prema ovim riječima izlazi, da je tužena dužna F. M. isplatiti legat kada će biti po sudu proglašena punoljetnom, to se razumijeva, da se taj legat ima samo u tom slučaju isplatiti, a pošto taj slučaj nije nastupio, to tužena nije dužna taj legat isplatiti, jer glasom ovih riječi nije samo ustanovljen rok isplate legata, već je uvjetovana sama isplata legata.

S obzirom na to morala se tužiteljica s tužbom odbiti itd.

Kr. banski stol osudom od 4. maja 1910. br. 11.215 potvrdio je u cijelosti gornju osudu.

Razlozi: Pokojni G. P. iz S. odredio je u svojoj oporuci od 15. decembra 1893. pod A—I u tački III.: „Malodobnoj F. M. imade moja supruga (K. P.) isplatiti svotu od 1000 f., koju svoju imade njojzi isplatiti, kada će biti po sudu punoljetna proglašena." Malodobna F. M., rodjena glasom krsnog lista pod H—I. 24. februara 1882., preminula je 25. junija 1901., a da nije po sudu punoljetnom proglašena bila.

Po § 684. ogz. zapisnik zadobiva redovito (§ 699. ogz.) odmah poslije smrti oporučitelja za se i za svoje nasljednike pravo na zapis, ali pravo vlasnosti na stvar zapisanu može zadobiti samo predajom. Pok F. M. zadobila je prema tomu pravo na taj zapis t. j. da joj K. P. zapisanih 1000 for. imade isplatiti u času, kad bude punoljetnom proglašena. Taj dogadjaj medjutim nije nikada nastupio, niti može više nastupiti, jer je F. M., kako je gore rečeno, prije preminula. Prema tomu nije niti za nasljednicu K. P. nadošao rok niti će ikada nadoći, da taj legat isplati.

Na tužiteljicu A. M. kao univerzalnu nasljednicu svoje pok. kćeri F. moglo je u pogledu toga legata putem nasljedstva prijeći samo toliko prava, koliko ga je samo legatarica u času svoje smrti imala (§ 442. i 547. ogz.), t. j. samo pravo, da joj se taj legat isplati, kada bude po sudu punoljetnom proglašena.

Ne radi se ovdje o čistom, ili apsoltunom roku, kada se legat isplatiti imade, kako to tužiteljica tvrdi, već ob uvjetu u smislu § 704. ogz. Taj rok ili bolje taj uvjet nije u času smrti pok. F. M. nadošao odnosno nastupio, pa stoga nije na tužiteljicu moglo ni prijeći pravo na realiziranje toga legata.

Medjutim se iz cijeloga sadržaja oporuke, u kojoj oporučtielj opetovano spominje F. M., jasno vidi, da je bila njegova volja, da ju kao svoju nezakonitu kćer tim zapisom od 1000 for. što bolje osigura za slučaj njezine udaje. Njoj osobno namijenio je tih 1000 for. za slučaj njezine udaje, a nije mu namjera bila, da se tim legatom okoristi njezina mati, tužiteljica.

Valjalo je stoga sitd.

Kr. stol sedmorice osudom od 29. septembra 1910. br. 3836 preinačio je obje gornje osude i sudio:

Tužena K. udova P. preudata K. kao univerzalna nasljednica iza pok. G. P. dužna je platiti tužiteljki A. M., kao nasljednici pokojne kćeri joj F. M. s naslova zapisa iznos od 2000 K sa 6% kamatama od dana tuženoj do-

Digitized by Google

stavljene tužbe da plateža, dočim se parbeni troškovi u svim trim molbama prebijaju.

R a z l o z i: Neprijeporno je medju strankama, da je dne 29. maja 1896. preminuli G. P. oporukom svojom od 15. decembra 1893. pod A—I. u točki II. ostavio nezakonitoj kćeri svojoj mdb. F. M. legat od 1000 f. a.vr. 2000 K, te naložio univerzalnoj nasljednici supruzi svojoj sada tuženo K. P. p reudatoj K., da rečenoj zapisovnici taj legat isplati, k a d a ć e b i t i p o s u d u p u n o l j e t n o m p r o g l a š e n a.

Prigodom ostavinske rasprave iza G. P. obvezala se rečena nasljednica K. P. glasom zapisnika od 15. juna 1896. pod B—I. gore pomenuti legat isplatiti legatarki mdb. F. M., čim ona punoljetnom postane..

Odlukom kr. kot. suda u S. od 19. septembra 1904. br. 9416 gr. pod C—I. dozvoljena je na temelju pravosnažne uručbene isprave iza pokojnog G. P. od 18. juna 1906. br. 6281 gr. uknjižbu prava vlasnosti na nekretnine ostaviteljeve, upisane u grt. ul. br. 128 opć. S. n. i ugrunt. ul. br. 81 opć. Č. za korist nasljednice K. P. uz podjednu uknjižbu prava zaloga na obim ovim nekretninama za osiguranje legata od 2000 K za korist mdb. F. M., što je i obavljeno kod kr. kot. suda kao grunt. oblasti u S. i kod kr. sudb. stola kao grunt. oblasti u P.

Legatorka mdb. F. M. — rodjena glasom krsnog lista pod H—I. 'dne 24. februara 1882. — preminula je ali dne 25. juna 1901. u Americi, prigodom dogodivše se jedne željezničke nesreće, u dobi od 19 godina 4 mjeseca.

Ostavina njezina, sastojeća se iz gornjeg legata od 2000 K uručena je uručbenom ispravom kr. kot. suda u S. od 31. decembra 1902. Br. 73—02 18 pod D—I njezinoj materi sadašnjoj tužiteljki A. M.

Odlukom kr. kot. suda u S. od 27. augusta 1907. br. 9680 gr. pod F—I dozvoljena je temeljem pravosnažne uručbene isprave pod D—I uknjižba prava vlasništva na uknjiženu tražbinu mdb. F. M. od 2000 K za korist A. M.

Pošto bi F. M., da je živa ostala, dne 24. februara 1906. polučila bila fizičnu punoljetnost, to podiže mati njezina A. M. kao nasljednica njezina dne 19. oktobra 1909. pod br. 12.863 gr. tužbu proti Kati udovici P. preudatoj K., kao univerzalnoj nasljednici iza G. P. radi isplate toga legata od 2000 K. spp.

Tužiteljka tvrdi, da je mdb. kći njezina F. M. kao zapisovnica G. P. odmah poslije smrti oporučiteljeve za sebe i za svoje nasljednike zadobila pravo na taj zapis od 2000 K (§ 684. ogz.), te akoprem je kći njezina F. umrla, a da nije po sudu proglašena punoljetnom, odnosno a da nije fizično punoljetnom postala, to da ona kao nasljednica ove svoje kćeri ima pravo na ovaj legat, pak stoga traži gornjom tužbom isplatu toga legata.

Tužena pak stavlja prigovor, da je ostavitelj G. P. isplatu toga zapisa ovisnim učinio o tom, ako F. M. bude po sudu punoljetnom proglašena, a pošto ova to doživila nije, da otpada dužnost njezina na isplatu toga zapisa, pošto taj zvjet nije nastupio.

Ovaj prigovor uvažili su niži sudovi, pak su tužiteljku odbili sa tužbenim zahtjevom.

Ali ove suglasne osude nižih sudova nijesu na zakonu osnovane, pošto dodatak oporučitelja pod točkom II. oporuke A—I, da se ostavljeni zapis od 1000 for. a. vr. ima zapisovnici mdb. F. M. isplatiti, kada će ista biti po sudu punoljetnom proglašena, ne sadržaje po običnom razumijevanju riječi

Digitized by Google

(§ 655. ogz.) nikakova uvjeta, nego sadržaje samo ustanovljenje roka, kada zapisovnik ima dobiti zapisanu mu novčanu svotu, a taj rok je takav, da mora nadoći i stoga on po § 705. ogz. isključuje pojam uvjeta, a pravo komu namijenjeno prenosi se kao i ina prava bezuvjetno i na nasljednika obdarene osobe, te se samo predaja odlaže do roka ustanovljenoga.

Pošto se prema gornjem razloženju tužiteljka iskazala kao nasljednica zapisovnice svoje kćeri F. M., koja je odmah poslije smrti oporučitelja G. P. za sebe i svoju nasljednicu mater tužiteljku zadobila po § 684. ogz. pravo na taj zapis od 2000 K., valjalo je uz preinačenje obih suglasnih osuda nižih sudova suditi u glavnoj stvari po zahtjevu tužbe.

Dosudjenje 6% kamata osnovano je na propisu §§ 1333. i 1334. ogz.

Parbeni troškovi prebijeni su u svim trim molbama medju strankama, pošto tužena imade za sebe niže osude. Priobćio: J.

Ne može tužitelj poluciti ustup fizičkog posjeda i uživanja zemljišta danog vjerovniku na uživanje mjesto kamata realnom tužbom o vlastnosti, već mu valja u tu svrhu ishoditi razriješenje, odnosno uništenje pogodbe, koja tuženom služi pravnim temeljem za uživanje zemljišta, i to sredstvom obligatorne tužbe.

(Princs k tumačenju § 1372. o. g. z. i § 4. zakona od 8. decembra 1877. o preinaci zak. čl. IX.: 1870. ob ukinuću zakona postojećih proti lihvarstvu — Sbornik br. 70 ex 1877.)

Kr. kot. sud u P. osudom od 12. juna 1906. br. 6718 gr. sudio je:

Tuženi T. J. iz K. T. dužan je tužitelju M. K. iz Č. priznati pravo vlastnosti na nekretninama i to na česticama X i Y upisanih u grunt. ulož. br. z p. o. Č. dosljedno tome ustupiti mu ih u posjed s. p. p.

Razlozi: Pravni naslov tužitelja na vlastničtvo grunt. ulož. br. z. opć. Č. koji se temelji na adjudikaciji prigodom diobe zadruge K. kao i stečenje njegovo je medju strankama nepreporno.

Čestice kat. br. x i y jesu sastavni dijelovi ovog gruntovnog uložka, dakle je vlastnost tužiteljeva na te čestice neosporiva, a time je prema pojmu vlastnosti naravna posljedica, da ih imade tužitelj uživati.

Ovomu zahtjevu i ustupu u posjed prepornih čestica tuženi stavlja prigovor, da ih je kao ustupovnik odnosno slijednik M. H. uživao mjesto kamata za neki dug, koji je još prednica tužitelja zadruga K. dužna bila M. H i njemu predala te čestice na uživanje mjesto kamata, dok mu povrati glavnicu.

Temelj dakle držanja tih čestica po tuženiku je bez dvojbe antikretična pogodba, koja je po zakonu (§ 1372. g. o. z.) ništetna i to ex tunc, dakle već u vrijeme sklopljenja njezina bila je bez pravne snage te prema tome nije mogla ni utjecati na „stečenje" tužitelja adjudikacijom prigodom diobe zadruge K. i od početka je svog bez pravnog efekta, dakle je držanje tuženikovo, koje se temelji na toj ništetnoj pogodbi, bez oslona. Tražbina tuženikova je obvezno pravne naravi proti tužitelju, te ne može utjecati na sam odnošaj tužitelja prema utuženim nekretninama — nespojiv je takav prigovor sa ovom parnicom, pak nije do uvaženja doći mogao, već ga imade tuženi drugim putem realizirati.

Digitized by Google

S obzirom na ovo je valjalo zahtjevu tužbe u cijelosti udovoljiti.

Kr. banski stol osudom od 14. februara 1907. br. 1624. potvrdio je prvomolbenu osudu iz slijedećih r a z l o g a :

Priznanjem samog tuženika ustanovljeno je, da on uživa nepokretnosti i da je tužitelj gruntovni vlastnik njihov.

Tuženi ali nastoji opravdati svoj posjed time, što su nekretnine ulož. br. 581 opć. Č. bile vlastnost zadruge K. u kojoj su bili članovi P. i L. K., a ova dvojica, da su bili dužnici M. H. sa svotom 467 K pa vjerovniku dali na uživanje mjesto kamata uparničene čestice.

S obzirom na to, da je takova pogodba po zakonu nedopustiva, a tuženiku stoji prosto posebnom tužbom zatražiti od tužitelja povratak zajma, u gore označenom iznosu, valjalo je uz odpućenje priziva tuženikovog potvrditi napadnutu prvosudnu osudu.

Kr. stol sedmorice svojom vrhovnom osudom od 23. aprila 1908. br. 863, obnašao je izvanredni previd tuženoga T. I. iz K. T. u koliko je naperen proti ovoj odredbi dolnjosudnih osuda, kojom se izriče, da je tuženi dužan tužitelju priznati pravo vlastnosti na nekretnine kat. br. x i y upisane u grunt. uložku br. z opć. Č. odputiti ; naprotiv isti izvanredni previd uvažiti u pogledu one odredbe dolnjosudnih osuda, kojom se tuženiku nalaže, da gore označene uparničene čestice tužitelju ustupiti i parbeni trošak sa 49 K naknaditi ima za 14 dana pod prijetnjom ovrhe, te uz preinaku dolnjosudnih osuda suditi, da se tužitelj sa odnosnim tužbenim zahtjevom odpućuje, a parbeni troškovi svih triju molba medju strankama prebijaju.

R a z l o z i : U razlozima dolnjosudnih osuda pravilno je izvedeno, da je tužitelj podpuno dokazao svoje pravo vlastničtva na uparničene nekretnine.

Prema tomu dolnjosudne u glavnoj stvari sugiasne osude u onom dijelu, kojim se tužitelju prisudjuje pravo vlastničtva na uparničene čestice, ne pružaju tuženomu uvjeta § 335. grpp., koji bi ga ovlastili na podnešenje izvanrednog previda ; stoga valja u tom pravcu uloženi izvanredni previd tuženoga po § 334. grpp. odputiti.

Naprotiv ukazuje se izvanredni previd tuženoga opravdan, u koliko je uperen proti onoj odredbi dolnjosudnih osuda, kojom se tuženiku nalaže, da tužitelju u posjed ima ustupiti uparničene čestice i da mu ima naknaditi parbene troškove.

Tuženi je naime porekao, da on uparničene nekretnine posjeduje bez ikakovog pravnog razloga, kako to tužitelj tvrdi, te je uztvrdio, da su uparničene dvije čestice prvobitno bile vlastnost zadruge K. kbr. 4 iz Č., koja je još od godine 1867. bila potajno podijeljena tako, da su uparničene parcele u toj potajnoj diobi posjedovali članovi te zadruge P. i L. K.

Oblastna dioba te zadruge uslijedila je diobnim listom od 2. novembra 1904. br. 6073 onako, kako je potajna dioba bila, te pošto je P. K. djed tužiteljev godine 1888. preminuo, to je po istomu potajno uživani dio zadružnih nekretnina oblastnom diobom pripao tužitelju M. K. unuku P. što i sam tužitelj priznaje.

Na temelju obveznice od 31. decembra 1873. pod 2—II primili su P. i L. K. od sada pokojnog M. H. 233 forinta 80 novčića a. vr. u zajam, te su tada rečenom vjerovniku uparničene dvije čestice zadruge K. — koje su onda u potajnoj diobi posjedovali i uživali — predali na uživanje umjesto kamata

Digitized by Google

dok se glavnica ne povrati. Vjerovnik M. H. je dne 5. novembra 1886. preminuo, u njegovu ostavinu bila je povučena i gornja tražbina prama P. i L. K., pak uručbenom ispravom od 11. marta 1898. br. 2036. IV—46/1895. pod 3—II u vlastnost uručena njegovim kćerima V. i J. H.

Ustupnicom od 10. jula 1902. pod 4—II dokazuje tuženi, da mu je nasljednica V. H. udata F. polovicu gornje nasljedjene tražbine u vlastnost ustupila iza kako joj je tuženi isplatio 233 krune 80 filira ; a istodobno mu je ona predala i uparničene čestice na uživanje mjesto kamata.

Pošto tužitelj priznaje, da mu je kod oblastne diobe zadruge K. pripao onaj dio koji je pri potajnoj diobi posjedovao i uživao njegov prije oblastne diobe preminuli djed P. K., a naročito uparničene dvije čestice, to je nedvojbeno, da je tim na tužitelja kao pravnog sljednika P. K. prešla i dužnost potonjega, da vjerovniku plati dug njegov, za koji su uparničene dvije čestice date vjerovniku na uživanje umjesto kamata, dok se tražbina ne namiri.

Ovaj odnošaj izmedju vjerovnika i dužnika glede gore označenog zajma nije još razriješen.

Prema tomu ne može tužitelj ustup fizičnog posjeda i uživanja uparničenih čestica polučiti realnom tužbom vlastnosti, već mu valja u tu svrhu ishoditi razriješenje, odnosno uništenje pogodbe, koja tuženom služi pravnim temeljem za uživanje uparničenih čestica i to sredstvom obligatorne tužbe.

Valja stoga u tom pravcu dolnjosudne osude osnovane na očito pogriješnoj uporavi zakona po § 335. grpp. preinačiti, te tužitelja otputiti sa onim djelom tužbonog zahtjeva, koji se odnosi na ustup fizičnog posjeda uparničenih čestica.

Izrečeni po vrhovnom sudištu preboj parbenih troškova u svim trim molbama osnovan je na ustanovi §§ 573. i 576. grpp. —P.—

B. Kazneno.

Tumačenje slučaja prevare po §§ 197., 201. a) kaznenoga zakona.

Kod suda u l. bila je parnica izmegju A. Č. proti općini I. za ispravak uknjižbe u pogledu jedne nekretnine, koja je bila uknjižena na rečenu općinu, dočim je A. Č. tvrdio, da je to njegova vlasnost i pitao je ispravak uknjižbe. Bi odregjeno naličje i tu je pristupio Petar Č. i iznio diobenu ispravu, sastavljenu izmegju njega i A. Č., na dokaz, da je sporna nekretnina njegova (Petrova), buduć ga pri toj diobi dopala, a da A. Č. nema na istu nikakova prava kao ni općina I. Dok je Petar Č. držao u ruci ovu diobenu raspravu iznenada skoči A. Č. zgrabi mu je iz ruke i raspara je u više komada. Sudac, koji je držao naličje, pokupio je komade rasparane isprave i stvar dojavio kaznenom sudu. Zbog ovog A. Č. je bio tužen za zločin prevare po §§ 197., 201.a) kazn. zak., ali c. kr. okružni sud u S. riješio ga je od optužbe, nu usljed žaobe javnog tužitelja c. kr. vrhovni sud u Beču presudom 3. decembra 1909. poslov. broj Kr. IX 139/9 ukinuo je prvomolbenu presudu i stvar povratio na novo raspravljanje radi o v i h r a z l o g a :

Razlozi pobijane presude, koji idu za tim da opravdaju riješenje optuženika, djelomice su pogrešni s pravnog gledišta, dijelom su nejasni i pro-

Digitized by Google

tive se sami sebi. Namjera optuženika da nadese štetu mogla bi, tako mnije prvomolbeni sud, biti samo u tome, da je optuženik tražio da oduzme dokazno srestvo općini I., ali pošto oštećena diobena isprava ne pruža dokaz za okolnost da je sporna nekretnina vlasnost općine I., mnije, da nije bilo moguće nanijet štetu općini. Pri tom zaboravlja sudski dvor, da namjera nanijeti štetu nije morala bezuslovno biti upravljena protiv tužene općine I. i da po § 197. kazn. zak. nije potrebito da štetu pretrpi neposredno onaj, proti kojem je djelo prevare upravljeno, naprotiv da može biti oštećenik svako treće lice, koga se neposredno prevara ne tiče. I optužnica ne navagja kao oštećenika općinu I., već Petra Č., držaoca diobene isprave. Nego i u pogledu Petra Č. sudski dvor isključuje namjeru oštećenja, jer da on nije bio zapleten u ovoj gragjanskoj parnici, u kojoj je diobena isprava bila izvedena kao dokazno srestvo. U isto doba sudski dvor utrvgjuje da Petar Č. tvrdi, da je sporna, nekretnina pogrješno uknjižena na općinu I., a da u istinu pripada njemu i da je na temelju spomenute diobene isprave dobio više gragjanskih paranica proti tuženiku. Ako je to tako, pogrješna je s pravnog gledišta izreka sudskog dvora, da je u pogledu Petra Č., isključena namjera da mu se nanese šteta. Za učin po § 201. a) kazn. zak. odjelotvoreno je oštećenje uprav u odu zimanju dokaznog srestva, pri čem je neodlučno da li je dokazno srestvo bilo baš upotrebljeno u dotičnoj parnici ili se je imalo stopro u buduće da upotrebi protiv koga na dokaz ma koga pravnog zahtjeva. Da je Petar Č.i mogao dobit duplikat isprave, koja se u sudu nalazi, i da su se mogli sastavit rasuti komadi isprave, kako što su u istinu sastavljeni bili, to ne ukida kažnjivost optuženikova djela. Uporaba oštećene isprave kao dokazno srestvo bila je barem oteščana, a § 201. a) kazn. zak. ne zahtjeva, da bude uništena. Eventualno bi se moglo raditi o pokušaju zločinskog djela. Pošto kao oštećenica ne dolazi, kako se je gori izvelo, samo općina u obzir, nema sumnje, koju je sudski dvor izrekao o sposobnosti prijevarnog srestva. U pogledu Č. bilo je oštećenje diobene isprave podobno srestvo prijevarno. Na isti način je neosnovana sumnja sudskog dvora u pogledu okolnosti, da način izvedenja tuženog djela ne sadrži nimalo lukavštine. Oznaka lukavštine već je sadržana u oštećenju isprave i ne treba je posebno utvrditi. Lukavo je optuženik djelovao već stoga, što je neočekivano, nenadano počinio učin, te se P. Č. nije mogao protiv toga da obrani, pošto to nije predvidio (Slijede razlozi zašto je stvar povraćena prvoj molbi zbog ustanovljenja iznosa štete itd.)

P r i o b ć i o: P. D.

Privatni tužitelj mora pri koncu rasprave da predloži kaznu optuženika, a nije dovoljno, da je to učinio tekom rasprave. — O tumačenju § 496. kaznenoga zakona.

C. kr. okružni sud u S. osudio je Dinka Ž. za prekršaj po § 496. kz. dočim c. kr. vrhovni sud u Beču presudom 30. aprila 1908. broj 16.062/7, riješio je ga od tog prekršaja r a d i o v i h r a z l o g a:

„Ako privatni tužitelj na glavnoj raspravi ne učini svoj konačni predlog. smatra se po § 46. kazn. post, da je odustao od progonjenja krivca. Nego se konačni predlog može da učini stopro pošto presjednik je izjavio, da je dovršen dokazni postupak (§ 255. kp.); predlog učinjen prije ovog časa ne bi bio konačni predlog. Iz zapisnika o raspravi, kao što i izvida vogjenih od kasa-

Digitized by Google

cijonog dvora ishodi doduše da ej Ivan N., koji je na glavnoj raspravi kao prvi svjedok bio preslušan. na koncu svog iskaza pitao da optuženik bude kažnjen po zakonu, ali da se je zatim odalečio iz sudske dvorane, da ga senat nije mogao stoga zazvati u smislu § 262. kp., da se očituje te da nije učino nikakav predlog, pošto je bio dovršen dokazni postupak. Valja stoga po 3. stav. § 46. kp. uzeti da je odustao od progonjenja. Pošto ova .kolnost isključuje progonjenje optuženika za prekršaj po § 496. kz. sudski ga je dvor morao riješiti. Otuda je dakle ništava u smislu § 281. broji 9 b) kazn. post. A i ne gledajući na to § 496. kazn. zak. ne bi se mogao primijeniti na riječi „da sam ga ovgje našao, bio bi ga ubio ; poći ću sada doma k njemu i bacit ću mu vrata". — Zaprijetiti zlostavom znači javiti komu, da će biti zlostavljen, a ne znači govoriti o zlostavi, koje nije bilo i koja je imala zateći koga pod nekim uvjetima. Navještenje zlostava valja osim toga, da bude upravljeno protiv kojeg lica a ne stvari. Iz toga ishodi, da se u nazočnom slučaju uopće nije nikako mogao primijeniti § 496. kz. Postoji dakle i razlog ništavosti po § 281. broj 9. a) kazn. post. Riješenje je bilo izrečeno na teemlju 288. pbroj 3. kazn. post. Priobćio: P. D.

Iz upravne prakse.

Izdanje prvomolbene odluke u smislu §-a 21. naredbe kr. hrvatsko-slavonsko-dalmatinske zemaljske vlade, odjela za unutarnje poslove, od 28. jula 1885. broj 30.950., kojom je izdan vinogradarski red za kraljevinu Hrvatsku i Slavoniju, prinadleži ne općinskom poglavarstvu već kotarskoj oblasti.

Na vinogradsko redarstvo odnosi se:

1. Naredba kr. hrvatsko-slavonsko-dalmatinske zemaljske vlade, odjela za unutarnje poslove, od 28. jula 1885. broj 30.950., kojom je izdana vinogradarski red za kraljevinu Hrvatsku i Slavoniju. Ova naredba je proglašena u zborniku zakonâ i naredaba od g. 1885., komad VII. broj 46.

Ova naredba odnosi se na sve vinograde bez obzira, da li su zasadjeni amerikanskom ili kakovom drugom lozom.

2. Zakon od 29. januara 1895. o zaštiti nasada američke loze, proglašen u zborniku zakonâ i naredaba od g. 1895. komad II. br. 3.

Ovaj zakon odnosi se samo na vinograde (nasade) zasadjene amerikanskom lozom.

Niti u jednom niti u drugom propisu nije točno i izrično označena nadležnost upravnih (političkih) oblasti za svaki slučaj, a navlastito nije to učinjeno za § 21. vinogradskog reda.

Stoga će k tumačenju te valjanoj upravi tog paragrafa doprinieti sliedeći slučaj iz upravne prakse:

Žitelji iz K. obratili su se molbom na općinsko poglavarstvo u Č., da bi se kr. državni šumarski erar putem kr. državne šumarije u I. primorao, da državnu šumu, koja se nalazi preblizu njihovih vinogradâ dade sasjeći tako, da u buduće svojom prevelikom blizinom t. j. svojim hladom ne bude štete nanašala njihovim vinogradima.

Digitized by Google

Nakon svestranih izvidâ, te na temelju u tom pravcu provedene razprave izdalo je pomenuto občinsko poglavarstvo dne 17. juna 1905. broj 2775. odluku i to temeljem §§ 18. i 21. vinogradskog reda, kojom je odlučenoj da je kr. državna šumarija u I. u roku od 14 dana računajući od dana pravomoćnosti odluke dužna onaj dio državne šume, koje je u neposredno, blizini vinogradâ moliteljâ tako izsjeći, da visoka šuma bude bar 15 metara od vinogradâ daleko odnosno, da se šuma prema narodnom govoru „stjera u jamu" tako, da drveće ne bude moglo u nijednom slučaju sjenu na vinograde bacati.

Ne bude li to u zakazanom roku učinjeno od strane državne šumarije u I., da će občinsko poglavarstvo taj posao dati izvesti na trošak i pogibelj kraljevskog državnog šumskog erara.

Proti toj je odlcui u ime kr. državnog žumskog erara utok izvelo ravnateljstvo kr. erarijalnih posala u Zagrebu dne 5. maja 1905. pod brojem 6044. na kr. kotarsku oblast u Č.

Kr. kotarska oblsat u Č. riešenjem svojim od 15. augusta 1905. broj 7635. je utok odputila, a dosljedno tomu prvomolbenu odluku potvrdila iz u njoj navedenih razloga.

Proti toj drugomolbenoj odluci je pomenuto ravnateljstvo erarijalnih posala podnielo predstavku na kr. zemaljsku vladu, odio za unutarnje poslove.

Kr. zemaljska vlada riešenjem svojim od 25. februara 1906. broj 96.893 ex 1905. je povodom te predstavke ukinula odluku občinskog poglavarstva u Č. od 17. juna 1905. broj 2775., te istu potvrdjujuće riešenje kr. kotarske oblasti u Č. od 15. augusta 1905. broj 7635. iz razloga toga, što je odluka občinskog poglavarstva n e n a d l e ž n o izrečena, a po tom nezakonito donešena i odluka kr. kotarske oblasti u Č., kojom se u drugoj molbi riešava utok i prvomolbena odluka občinskog poglavarstva u Č. potvrdjuje.

Podjedno je pozvana kr. kotarska oblast u Č., da u stvari izreče prvomolbenu odluku salvo recursu.

§ 25. vinogradarskog reda glasi:

„Svaki u vinogradih počinjeni kvar na kolju, ključićima, grebenicâma, grožđju, travi, zatim odkidanjem mladicâ izrtražit će se i kazniti po ustanovama zakona o poljskom redarstvu, u koliko nije podvržen ustanovama općeg kaznenog zakona. Priopćio dr. -l a v -i ć.

Tko se ogriješi ob § 14. veterinarskog zakona, te § 46. provedbene naredbe, nema se kazniti na temelju t. 1. §-a 151., već §-a 154. veterinarskog zakona.

Kr. kotarski veterinar ujedno razledač marve za kalnje u N. prijavio je mesara N. N., da se često ogriešavā ob propise §-a 14. zakona od 27. augusta 1888. ob uredjenju veterinarstva, te §-a 46. provedbenog naputka k tomu zakonu od 20. decembra 1888., a navlastito, da ne dopr naša marvinskih putnicâ, ne prijavljuje marvu za klanje na strukovni pregled.

Na tu prijavu je presudom kr. kotarske oblasti u L. od 19. februara 1910. broj 11. k. z. kažnjen prijavljeni mesar radi prekrša a §-a 14. veterinarskog zakona i §-a 46. provedbene naredbe odnosno t. 1. §-a 151. veterinarskog zakona temeljem t. 1. tog § 151. na zatvor i globu pola u korist zemaljske, a pola u korist općinske veterinarske zaklade odnosno za slučaj neut erivosti na supletornu kazan zatvora.

Digitized by Google

Županijska oblast u V. riješenjem od 14. aprila 1910. broj 6950. odbila je priziv presudjenoga, a potvrdila u cjelosti prvomolbenu presudu iz razlogâ u istoj navedenih kao na zakonu osnovanu.

Kr. zemaljska vlada, odio za unutarnje poslove, riješenjem od 21. jula 1910. broj III. D.—1469. potvrdila je presudu glede krivnje i kazni globe, dočim kazan zatvora dokinula iz razloga toga, što je kaznena sankcija za prekršaj §-a 14. vet. zakona iscrpljena u točci 3. §-a 154. istog zakona, prema čemu nema mjesta uporavi §-a 151. istog zakona.

§ 14. veterinarskog zakona glasi:

„U gradovima i mjestima, gdje se troši mnogo mesa, smiju se goveda klati samo u javnim klaonicama. U kojim mjestima da se podignu javne klaonice, odredit će vlada na predlog županijskih upravnih odborâ.

Kod klanja govedâ, zatim kod obrtnog klanja ovacâ, kozâ i svinjâ, valja da dotično živinče i prije nego li ga zakolju i pošto je zaklano, pregleda uredovni veterinar, te mu ispita zdravlje. Gdje nema uredovnog veterinara, valja da se odredi poseban povjernik, koji će pregledavati marvu. Zemaljska vlada ustanovit će naredbom, koja mjesta da se odaberu za klaonice, kako treba da su usposobljeni povjerenici pregledači marve, kako da se za službu im upućuju i kojim će se načinom životinje pregledavati".

§ 46. provedbenog naputka k veterinarskom zakonu glasi:

„Tko goveda (telad) ili javnomu potrošku namijenjenu drugu životinju hoće da zakolje, dužan je to prijaviti pregledniku, te istomu podjedno predat marvinsku putnicu, odnosno u § 39. ovoga naputka spomenutu na dotično živinče odnoseću se potvrdu (priznanicu).

Tko marvu vlastitoga prigoja radi raspačanja kolje ili klati dade, nije dužan ob istoj marvinsku putnicu pridonijeti.

Povjerenik za pregledavanje ustanovljuje istovjetnost životinje na temelju marvinske putnice, a zdravlje životinje pako ispita za života na klaonici i kad je zaklana na temelju pregleda unutarnjih ustroja životinje.

U slučaju prijepora u pogledu istovjetnosti ili prava vlasništva ima se dotična životinja staviti pod nadzor dotle, dok o tom bezodvlačno obavještena kotarska oblast odnosno gradsko poglavarstvo shodna odredi.

Uporaba djelovâ životinje, koja je bolovala na njekojim kužnim bolestima, izrično u zakonu spomenutim, može se samo na temelju vještačkoga mnijenja strukovnjaka pous tanovama u zakonu sadržanim dozvoliti. U slučaju kojegod kužne bolesti ima povjerenik za pregledavanje to bezodvlačno prijaviti općinskomu (gradskomu) poglavarstvu".

T. 1. § 151. veterinarskog zakona glasi:

„Tko prekrši zdravstvene propise, tičuće se pregledavanja ili postupanja s blagom ili drugom kojom životinjom, zaklanom na užitak ljudi, kazni se zatvorom do jednoga mjeseca i globom od 50 nč. do 100 for."

T. 3. § 154. veterinarskog zakona glasi:

„Prekršaj počini te ga valja kazniti novčanom globom do 100 forinti, tko proti odredbama §-a 14. marvu ne kolje u klaonici i tko marvu kolje, a da prije nije veterinarno-redarstveno pregledana".

Priopćio dr. -lav -ić.

Digitized by Google

Zagodom kažnjivosti prekršaja zakona ob vodnom pravu od 31 decembra 1891. ne zastaruje i pravo odnosno dužnost oblasti, da odstrane protuzakonito stanje, koje je taj kažnjivi čin proizveo i ostavio, odnosno ne dokidaju se dužnosti, koje § 175. vodnog prava namiće prekršitelju.
(Prilog k tumačenju i uporavi §§ 24. i 175. zakona o vodnom pravu od 31. decembra 1891.)

N. N. iz N. je pred nekoliko godina pregradio potok N., te iz istog naveo vodu na svoje zemljište u svrhu natapanja.

Tom prgeradjenju potoka N. nije nitko prigovarao sve dotle, dok se nije opazilo, da usljed te pregrade voda guši neka okolišna zemljišta, te tim posjednicima njihovim štetu nanaša. Stoga su se ti oštećenici pritužili kod kotarske oblasti u G., koja je obavila propisani očevid na licu mjesta i tako nuždna ustanovila.

Na temelju tih ustanovljenja je pomenuta kotarska oblast dne 19. februara 1910. pod brojem 7856. ex 1909. izdala odluku, kojom je odlučeno, da tuženi imade u roku od 8 dana razvaliti jaz po njemu neovlašteno podignuti na potoku N., te otvoriti slobodan tok vode, a ako si hoće izvesti natapanje svog zemljišta, da si ima dati po vještaku izraditi u tu svrhu potrebitu osnovu ; nadalje tuženi (pregraditelj) ima nositi postupovni trošak.

Ne zadovolji li nalogu odluke, to će se jaz razrušiti na trošak i pogibelj tuženog. Sve ovo iz sliedećih razloga :

Ustanovljeno je očevidom i svjedocima, da je N. N. samovlastno i bez oblasti ne dozvole zatvorio vodotok potoka N. u svrhu natapanja svog zemljišta. Tim je voda podignuta te ne samo natapa, nego i oštećuje susjedna zemljišta tužiteljâ ; — odluka (odredba) temelji se na §§ 24. i 175. zakona o vodnom pravu od 31. decembra 1891.

Tuženi je proti ovoj odluci uložio utok na županijsku oblast u Z., koja je riešenjem od 29. marta 1910. broj 8797. utok odputila, a napadnutu odluku iz u njoj navedenih razloga u cjelosti potvrdila.

Prijavljeni dalje utok uložio na zemaljsku vladu, odio za unutarnje poslove, koja je riešenjem od 3. jula 1910. broj III. d. 1512. utok odputila, a napadnute nižestepene odluke kao na zakonu osnovane u cjelosti potvrdila uz primjetbu, da premda je protuzakoniti čin glede kažnjivosti njegove zagodjen, to je ipak taj čin bio kriv protuzakonitom stanju, stoga je sasma pravedno, da počinitelj nosi trošak očevida.

§ 24. vodnog prava glasi : „Gdje zakon ovaj ne sadržaje posebnih odredaba slobodno je rabiti javne vode, te praviti ili mjenjati naprave tomu potrebite samo dozvolom upravne oblasti. Dozvole te treba i kod privatnih vodâ, ako se porabom odnosno pravljenjem i mienjan em potrebitih za nju spremâ i popravâ dira u tudja prava, te ako se tim mjenjaju svojstva, tok ili visina vode. Vodostrojem, koji se ne smiju dirati bez privole nadležne političke oblasti, spadaju napose kretala i uzporišta“.

§ 175. istog zakona glasi : „U svih slučajevih, ako je tko ovaj zakon prekršio činom ili propuštajem, krivac je, osim što mu je pretpjeti kazan i odštetiti oštećenika, dužan, da bud o svom trošku ukloni novu gradnju, koju je samovoljno bio podigao, bud nadomjesti radnju, što ju je bio propustio, ako to uztraži onaj, koji je tiem oštećen ili mu prieti pogibelj, ili ako to traži javni interes“.

Priopćio dr. -l a v -i ć.

Digitized by Google

Prinos k tum. i uporavi § 55. zakona od 31. decembra 1891. o vodnom pravu.

Nekoji žitelji u V pritužili su se proti N. N., da je kao vlastnik i posjednik nižeg zemljišta na štetu višeg, da očuva svoju bašću od protičuće vode, zatvorio protok te vode svojom bašćom, usljed toga je ta voda, ne mogavši odticati, ostala ležati pred kućama i u dvorištima pritužiteljâ.

Kotarska oblast u I. povodom te pritužbe obavila je propisani očevid u tom predmetu, te ustanovila opravdanost pritužbe, stoga je dne 21. marta 1909. pod brojem 2779. izdala odluku, kojom odredjuje, da je N. N. dužan za tri dana nakon primića odluke pod prijetnjom globe od 100 K razvaliti samovoljno pred svojom bašćom nasipanu zemlju i tlo dovesti u prijašnje stanje tako, da će voda sa sokaka oticati moći svojim naravnim padom kroz njegovu bašću, te dalje. Utok proti ovoj odluci nema odgodne moći, jer je pogibelj za susjedne kuće od vode, a šteta u vrtovima od neznatne količine vodie ne može znatna biti.

Občinsko poglavarstvo u V. ima nakon izminuća toga roka, pa i prisilno ovu odredbu provesti. Osim toga je prijavljeni presudjen na nošenje postupovnih troškovâ.

Sve ovo iz sliedećih r a z l o g â : Ova se odredba temelji na alineji 2. § 55. zakona od 31. decembra 1891. ob vodnom pravu, koji izrično zabranjuje vlastniku nižeg zemljišta na štetu višega priečiti naravno odticanje vode, a povjerenstvenim očevidom na licu mjesta je ustanovljeno, da je N. N. u nakani očuvati svoju bašću od protičuće vode zagradio nasipanom zemljom nizinu, kojom voda u njegovu bašću n a r a v n o dotječe, pa se je tim učinio krivim samovoljne novote. Tim je dao povoda i očevidu, te prouzročio trošak, na nošenje koga ga je trebalo presuditi.

Utoku ima mjesta na nadležnu županijsku oblast u roku od 14 dana, nu utok nema odgodne moći proti odredbi odpusta vode.

Utok uložen bje na kr. županijsku oblast u P.,koja je riešenjem od 8. maja 1909. broj 11.608. utok odputila, a napadnutu odluku potvrdila u cjelosti kao na zakonu osnovanu iz u njoj navedenih razloga.

Isto to učinila kr. zemaljska vlada, odio za unutarnje poslove, svojim riešenjem od 3. jula 1910. broj III. D.—1222./1.

§ 55. zakona od 31. decembra 1891. ob vodnom pravu glasi:

„Vlastnik zemljišta kojega ne smije na štetu nižega zemljišta svojevoljno promjeniti naravno odticanje vodâ tekućih njegovim zemljištem.

Ali ni vlastnik nižega zemljišta ne smije na štetu gornjega zemljišta priečiti naravno odticanje takovih voda".

Priopćio dr. - l a v - i ć.

KNJIŽEVNOST.

Архив за правне и друштвене науке. Орган правног факултета универзитета Београдског.

Uredjuju ga univerzitetski profesori Dr. Kosta K u m a n u d i i Dr. Dragoljub A r a n g j e l o v i ć.

U 2. broju „Mjesečnika" od ove godine prikazao sam sadržinu triju

Digitized by Google

knjiga ovoga uvaženoga časopisa srpskoga, a danas hoću da prikažem sadržinu zadnjih dviju knjiga, i to knjige VIII. i IX.

Knjiga VIII.:

Administrativno pravo: Plate nižeg sudskog osoblja, od Aleksandra Petrovića. Referat o predlogu zakona o advokatima, od Gj. B. Nestorovića.

Gradjansko pravo i postupak: Da li se službenosti altius non tollendi i non aedificandi mogu pribaviti održajem, od Ljubomira V. Stefanovića. Nesposobnost duševno oboljelih lica za vršenje pravnih poslova, od Dra. D. Arangjelovića. Jedan slučaj akcesije kod zakupa, od M. K. Radovanovića. O pravnome karakteru državine, od Gojka Niketića.

Trgovačko, meničko i stečajno pravo: Teorija meničnoga pokrića, od Dra. M. Polićevića. Poništaj teretnih ugovora u stečaju ,od Dra. Vel. J. Mitrovića. Menična sposobnost po srp. zakonodavstvu, od Ninka Perića.

Krivično pravo i postupak: O ubistvu, od Dra. M. Miljkovića. Iznuda u srp. kaz. zak., od Dra. Tome Živanovića. O subjektivnom („moralnom") elementu u pozivu kaznenog dela, od Dra. Tome Živanovića.

Istorija prava: Rad na „toržestvenim zakonima", od Alekse S. Jovanovića. Značaj istorije slovenskih prava, od Svetislava O. Gjorića.

Medjunarodno pravo: Problem Bliskog Istoka i Pan-Germanska opasnost, od Vlad. S. Jovanovića. Druga haška konferencija mira, od Dra. M. St. Novakovića.

Običajno pravo: Iz života našeg naroda, od Stanoja M. Mijatovića.

Crkveno pravo: Patronatsko pravo, od Dra. N. M.

Ekonomske i financijske nauke: O kontroli kod akcionarskih društava, od Dra. Milorada Nedeljkovića. Valutno pitanje u Austro-Ugarskoj, od Dra. Milorada Nedeljkovića. Zemljoradnički kredit u Srbiji, od Dra. B. St. Markovića. Klauzula najvećeg povladjenja i izvozna premija, od Dra. M. A. Todorovića. O porezu na akcionarska društva, od Dra. Milorada Nedeljkovića. Rasturanje esnafa, od K. Jovanovića.

Sudska kronika. Ocene i prikazi. Beleške.

Knjiga IX.:

Istorija prava: O postanku Beogradskog Trgovačkog suda, od Alekse S. Jovanovića. Zakonik Matije Nenadovića, od Dra. Vlad. Nikolića. Zakonodavstvo u XVIII. i XIX. veku u Crnoj Gori, od Jov. M. Jovanovića. Organizacija crnogorskih redovnih gradjanskih sudova, od Dra. Sekule Drljevića.

Gradjansko pravo i postupak: Sudska pomoć i sirotinjsko pravo, od Gjov. Pavlovića. Jedno pitanje iz privatnog prava, od Gjorgja Popovića-Pfafa. Problem pravnih ličnosti u srpskom privatno-pravnom zakonodavstvu, od Dra. Lazara Markovića. O računskim parnicama po austr. gradj. sud. postupku, od Milovana A. Stevanovića.

Trgovačko i menično pravo: Menična sposobnost po srpskom zakonodavstvu, od Ninka Perića. Pred reformu našeg akcionarskog prava, od Dra. H. Jovanovića.

Krivično pravo i postupak: O reformi našeg krivičnog zakonodavstva, od Bor. A. Milojkovića. Pojam uzroka u krivičnom pravu, od Dra. Tome Živanovića. Teorija volje i teorija svesti (predstave); o umišljaju i dolus eventualis, od Dra. Tome Živanovića. Jedan nepredvidjeni slučaj u kaznenom zakoniku i u zakonu o šumama, od Mihaila Silvi. Olakšavne i

Digitized by Google

otežavne okolnosti u krivičnim delima, od Mih. P. Jovanovića. Narodna ekonomija i financija: Ugovor Ramponi-Volpati s trgovinsko-političkog i pravnog gledišta, od Dra. M. Todorovića. Zemljoradnički kredit u Srbiji, od Dra. B. St. Markovića. Nadležnost berzanskog suda, od Radmila Milićevića. Ekonomske ideje XIX. veka, od Jovana Kriknera.

Medjunarodno pravo: Druga haška konferencija mira, od Dra. M St. Novakovića.

Državno pravo: Državno-pravni položaj Dalmacije prema Hrvatskoj i Austriji, od Dra. L. Bakotića.

Administrativno pravo: O štrajku državnih službenika, od Josipa Kasanovića. Kratak pogled na projekt zakona o sreskim ili gradskim sudovima, od Stevana Stamenkovića. Znamenit sukob izmedju jedne advokatske komore i vrhovnog suda, od Dra. L. Bakotića.

Parlamentarna kronika. Administrativna kronika. Sudska kronika. Ocene i prikazi. Beleške.

I ovom prigodom najtoplije preporučam „Arhiv" našim pravnicima.

Šilović.

Dr. A. Biankini: Amerikanski način uzgoja i školstva. Zadar 1910. 80. Str. 57.

Premda na ovom mjestu ne običajem govoriti o drugim knjigama osim o pravničkim, činim ovaj put iznimku, pak hoću samo da upozorim svoje čitaoce na ovo djelce Dra. A. Biankinija. Dva su tome razloga: Prvi je razlog, što iz ove knjižice možemo crpiti koju tu zdravu i praktično provedivu misao s obzirom na naše škole, a drugi, što mi upravo iz duše govori glede našega medicinskoga fakulteta. Ja već dva decenija ovu istu misao zastupam živom riječi i perom — ali uzalud. Možda će njegove plamene, vrućim patriotizmom prožete riječi, biti bolje sreće. Za to mjesto svake preporuke knjige donosim njegove rieči o našem medicinskom fakultetu.

„Kad vidim ovo raskošno bogatstvo tudjih sveučilišta, i nehotice me zazebe u srcu pomisao na siromaštvo našega naroda, i onda se sjetim one tipične nemarne indolencije i rezignacije prekriženih ruku, koja vlada nad hrvatskim sveučilištem u pogledu našeg medicinskog fakulteta. Mi uviek nekoga čekamo: ili dolazak opozicije na vladu, ili mecenu koji će se roditi, ili Savu da proteče. Ne uvidjamo kao narod i kao pojedinci, barem mi liečnici, da je to najveća poruga za našu intelektualnu produktivnost i kulturnu misiju na Balkanu, kad nismo kadri, ma kakav bio taj fakultet, u četrdeset godina da ga stvorimo po sebi. I drugi narodi nisu imali ni knjiga ni zgrada, ni sila, ali je nužda sve stvorila, pače potreba je stvorila takovih čudesa samopriegora, da se treba diviti takovoj poduzetnosti duha, iz koje su nikle zgrade, u kojima se stiče pamet, znanje i uljudba. Ja neću da prispodabljam naše prilike sa ovom proširenom i po naravi bogatom zemljom, ali ruke na prsa, pa pomislimo, da ni u Europi ni na svietu nema naroda od preko 5 milijuna sa jednim teritoriumom tako prostranim, a kulturno razvitim, koji ne bi imao već od davna popunjen svoj najveći zavod, po kojem se pred stranim svietom može pokazati, pa bilo to i čedno, kulturnim faktorom civilizacije" (str. 22.)

„... da na taj način već jednom prestane sablazan da jedno sveučilište, koje ima da predstavlja kulturnu snagu nekoga naroda, ostane torso, uslied vlastite indolencije i uslied poteškoća, koje je sâm narod sebi postavio kroz 40 godina nerada. Pomisli čovjeka na plesu ili sastanku u crnom fraku a

Digitized by Google

bosonoga — tako ti izgleda i ono naše krnj — sveučilište u prosvjetljenom svietu! Neće te Amerikanac samo pitati, jeli naše sveučilište bolje od vašega? nego će odmah preći i na brojke: „A koliko sveučilišta imadete"? Odgovoriš li mu: „Nijedno" ili zamrmljaš li nješto slična, onda će on: „I know you belong to Germany" (Da, vi pripadate Njemačkoj!), što znači, da mi, ne imajući svojega sveučilišta, nemamo ni karakteristike narodne i onda prolazimo kao nepoznati narod pod tudjom zastavom."

Ovo su rieči našega zemljaka liečnika, koji je u Chicagu stekao svojim znanjem i neumornom marljivošću tako ugledan položaj, da je član profesorskog sbora na liečničkom fakultetu „Northwestern University". Upravljene su u prvom redu na hrvatske liečnike, koji se na žalost, za ovo eminentno kulturno pitanje hrvatsko vrlo malo zanimaju. Možda će uslied ovoga apela svoga kolege u dalekom svietu sada energično pregnuti, da upodpuni nimo naš najviši kulturni zavod ustrojen em medicinskoga fakuteta. Alnije ovaj apel upravljen samo na liečnike, već i na naše mjerodavne faktore, a i na sav narod. Dao Bog, da urodi što prije uspjehom.

Šilović.

Dr. Artur Mayer: **Die bäuerliche Hauskommunion (zadruga) in den Königreichen Kroatien und Slavonien;** Heidelberg, 1910., XII. + 173 , strane.

Izvješćuje dr. Iv. Strohal.

(Nastavak).

Utiešenović, kako nam sam autor (na str. 7.) pripovijeda, opisuje, kako su obično zadruge sastavljene. G. autor nije hotio zaostati za Utiešenovićem, pa je i on iznio sliku jedne takove zadruge, samo se on pri tome služie kako se čini vjerodostojnim izvacima iz javnih knjiga. Na str. 35. veon: „Die Hauskommunion beruht in ihrem Wesen auf naher Blutsverwandl schaft der Mitglieder, fremde Elemente gelangen blos ausnahmsweise und auch dann nur vereinzelt hinein. Ich führe hier zur näheren Erklärung die Genealogie einer solchen Hauskommunion an", a na str. 36.: „Genealogii* der Hauskommunion aus dem Dorfe Brlek Hausnummer[20].

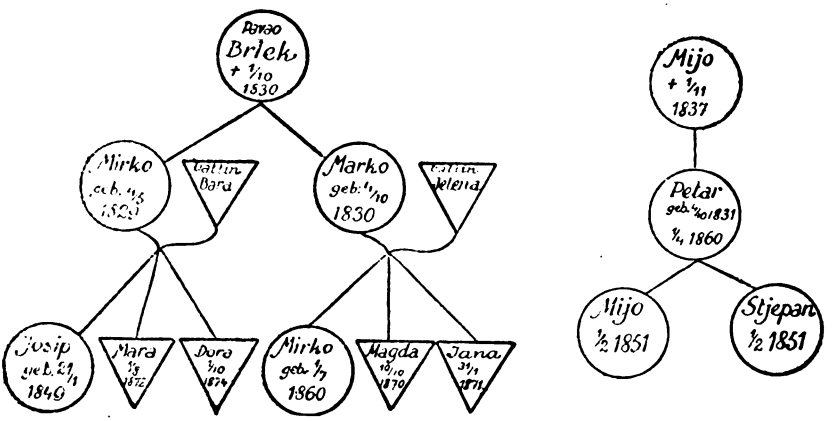

*) Diese Genealogie wurde den Matrikel des Pfaramtes zu Konščina entnommen!

Digitized by Google

Doista isplatilo se je ići skroz u Konščinu, da se izvadi slika tako klasične zadruge, po kojoj će njemačka publika odmah si predočiti, kako su ove zadruge obično sastavljene. No da vidimo, što je sve lijepoga g. autor s tim klasičnim primjerom dokazao:

On donosi tu genealogiju u prvom redu, kako sam tvrdi, zato, da razjasni, kako su zadrugari obično u krvnom srodstvu, a ako je u zadruzi koji stranac, da je taj posve osamljen. — No to se iz ove genealogije ne vidi: porodica pok. Mije nije, koliko se vidi iz te genealogije, ni u kakovom srodstvu s porodicom pok. Pavla Brleka, pače čini se, da nema ni isto prezime (Brlek) s Pavlovom porodicom; dalje nije tu samo osamljeni stranac, već je čitava porodica pok. Mije, koja živi ovdje pored zadrugara, koji su medju sobom u krvnom srodstvu, t. j. Brleka.

Moglo bi se primijetiti i to, da tu Pavao Brlek, te Mijo i Petar bez prezimena imadu djecu sve bez žena; no tu je valjda g. autor nehotice izostavio njihove žene. Zanimljivije je svakako to, da su Mirko i Bara Brlek imali prvo dijete god. 1849., a drugo tek 23 i pol godine poslije toga; zanimljivo je i to, da su Pavao Brlek, Mijo i Petar vrlo mladi umrli; dok Mirko i Marko Brlek i njihove supruge, makar su već navršili i 80. godinu, ne će da umru; no svakako najzanimljivije je fiziološko čudo u porodici Marka Brleka: njegova naime žena Jelena rodila je kćerJanu već 113. dan poslije kćeri Magde.

Najpoučnije je svakako to, da se iz toga klasičnoga primjera o sadašnjem stanju duša u zadrugama vidi, da je minulo već kojih 40 godina, od kako su se ljudi u zadrugama prestali ženiti. Na str. 45. veli g. autor: „so wird auch bei der Wahl einer Lebensgefährtin **nur** darauf gesehen, dass sich der Hausstand um eine tüchtige Arbeitskraft vermehrt". Komu strancu činit će se to možda čudnovato, inače se ljudi žene iz ljubavi, ili da zadovolje svoj spolni nagon, — ali u Hrvatskoj **samo** zato, da si pribave jednu radnu snagu. Čudnovato, ali bit će tako, jer u klasičnoj zadruzi kbr. 20 iz Brleka ostali su sami stari neženje: valjda nijesu trebali više radnih sila, a spolnoga nagona takodjer nijesu osjećali, pa tako su ostali stari neženje (Josip sa 61, Mijo i Stjepan sa 59, Mirko sa 50, Magda sa 40, Jana sa 39, Mara sa 38 i Dora sa 36 godina). Činjenicu, da u Hrvatskoj narod ne pozna spolnoga nagona razjašnjuje g. autor (na str. 42.) time, da se tu spolovi psihički tako oštro ne razlikuju, žena ima manje ženskoga na sebi, na njoj ima mnogo muškaračkih crta; a muškarac se s muškarcem ni u drugih naroda ne ženi. — Posve je prirodno dakle, da će zadruge u Hrvatskoj posve izumrijeti, propasti. Zato i g. autor neprestano govori nešto o propadanju zadruga. O tome se je doduše mnogo govorilo i u drugim knjigama, koje su našemu autoru služile kao „Quelle". Samo su dosadanji pisci, koji su tvrdili, da će zadruge propasti, tvrdili, da će one propasti, jer se budu razdijelile. G. autor pak znade, da poradi toga zadruge, dotično načela zadružnoga prava ne mogu i ne će propasti, jer on sam veli (str. 82. d.) :„Die Teilungen lassen somit nicht unbedingt auf einen Verfall der Hauskommunionen schliessen, denn einerseits müssen sich die Hauskommunionen teilen, sonst hätte es mit der Zeit solche mit 1000 Mitgliedern gegeben, andererseits nach erfolgterTeilung selbst in der Einzelfamilie (inokosna) dieselben Principien erhalten bleiben." — Dakle preostaje, da zadruge propadaju, jer su se ljudi u njima odučili ženiti, a i prije ženili su se samo poradi radnih sila. — To je dakle konačni rezultat,

Digitized by Google

do koga bi došao na temelju pomenute genealogije i još nekih autorovih izjava stranac, kome nijesu odnošaji u Hrvatskoj poznati. Po našem mnijenju g. autor ipak nije htio polučiti taj rezultat. G. autor veli (str. 48.) pače, da je Vrbanić došao do toga, da se u južno-slavenskim zemljama ljudi više žene nego li igdje drugdje.

Diobe provadjaju po nazoru g. autora (tr. 89.) ili kotarske oblasti ili županijski (upravni) odbori (usput budi rečeno, da je od god. 1902. nadležnost županijskih upravnih odbora u tim stvarima prešla na županijske oblasti, ali g. se je autor ovdje poslužio valjda s jednim „vrelom" iz dobe prije g. 1902.) ili kao treća i posljednja instancija zemaljska vlada. -- Čini se, kao da g. autoru uopće nije jasno, što to znači odlučivati u prvoj, drugoj i trećoj inštanciji.

Očito neshvaćanje zakona dotično neshvaćanje „vrela", u kom je zakon opisan, pokazuje i autorovo razlaganje (str. 91.), kada se može jednoj samo obitelji diobom pripali dio iz nekretnina upisati na samovlasnika, s riječima : „Als Einzelwirtschaft nur, wenn alle stimmberechtigten Mitglieder der Familie ihre Zustimmung dazu geben, oder auf Verlangen eines Repräsentanten als letzten Mitgliedes der Hauskommunion".

Inače samo upotrebljavanje onih „vrela", s kojima se g. autor služi, još i ne bi bilo tako zlo, kad se ta nesretna „vrela" barem slagala. Ali da : jedno veli ovo, a drugo veli baš protivno, i evo neprilike. Tako naš autor nehotice dolazi u opreku s vlastitim izjavama.

Na str. 155. n. pr. veli, da se tek u krajiškom temeljnom zakonu od god., 1807. vlasnicima krajiških lena smatraju čitave „kuće", a ne više pojedinci kao u starijim zakonima (od g. 1754.). Ali na str. 60. rekao je već protivno, da naime privilegij od g. 1630. služi dokazom, da su se diobe zadruga dozvoljavale ; pa je na temelju toga slavodobitno ustanovio, da je oborena tvrdnja, da je zadruge u vojnoj Krajini stvorio tek vojnički sustav. — Dakako kad već privilegij od g. 1630. spominje, zadruge nema smisla tvrditi, da nije bilo zadruga prije zakona od g. 1807., i da je tek ovaj zakon sa zadrugama računao kao s vlasnicima krajiških lena, a stariji (a medju ovima i onaj od g. 1630.) samo s pojedincima.

Na str. 155. na temelju jednoga „vrela" veli, da je god. 1787. bila u vojnoj Krajini zabranjena svaka dioba zadruga (pravije vojničkih lena). Na str. 60. govori na temelju drugoga „vrela" upravo protivno : „Den Hauskommunionen war in der Grenze eine grosse Bewegungsfreiheit eingeräumt, und dieses Verhältniss dauerte bis zum Grenzgrundgesetz vom 7. Mai 1850." — G. autoru ipak nije pored svega toga ni na kraj pameti bilo, da ispituje prava vrela, da dozna, koje od njegovih „vrela" imade pravo, koje li krivo.

G. autor znade takodjer, da su krajišnici morali stanovati u zajedničkoj kući, ali on veli (str. 60.) : da su to morali, da ne dodje do potajnih dioba („Die Grenzer mussten ein gemeinsames Haus bewohnen, damit keine geheimen Teilungen aufkommen, konnten jedoch unbegrenzt Immobilien erwerben."). — I tako naš autor za volju svojih „vrela" u laž tjera i sam krajiški temeljni zakon od 7. VIII. 1807., koji navodi sasma druge uzroke, s kojih su krajišnici morali stanovati u istoj kući. — Uza sve to g. autor, koji se drži uvijek samo svojih „vrela", a za prava vrela ne mari, na str. 156. tvrdi, da su to samo hipoteze, kad se tvrdi, da su se zadruge (u Krajini), pravije. da se je načelo nedjelivosti seljačkih dobara razvilo pod utjecajem vojnih oblasti i zakona iz novije dobe, — a da za te hipoteze nema nikakvih sigurnih i

Digitized by Google

nesumnjivih historičkih podataka, dok je na str. 155. — dakle neposredno pred tim i sam rekao, da je g. 1787. bila zabranjena svaka dioba krajiških lena. Pripomenuti ipak moramo ovdje, da je pri nalasku pomenutoga argumenta u prilog svojih „vrela", t. j. pri nalasku toga, da su krajišnici bili primorani živjeti u zajedničkoj kući, samo da ne dodje do potajnih dioba, — bio posve originalan.

Naš autor uopće nema sreće s tim svojim nesretnim „vrelima". Tako povadjajući se valjda za jednim „vrelom" (na str. 12.) raspisao se je: „Bacimo li pogled na doslije razloženo, ne će nam biti teško odlučiti, da je starije zakonodavstvo postupajući nejednako sa zadrugom i inokosnom udarilo krivim putem, kad je oca učinilo isključivim vlasnikom obiteljskoga posjeda (imalo bi biti dobra) i na taj način stvorilo umjetni dualizam, koji se protivi shvaćanju naroda"; dalje (na str. 72.): „Zakoni ovi stvoreni su na različnim principima. Ustanove njihove u mnogom su si oprečne ... Ne ima sumnje, da ... ovi zakoni nijesu odgovarali subjektivnim pravima naroda, ... nego su ih pače vrijedjali. Pa ipak imali bi svi ti zakoni vrijediti za isti narod, koji u glavnom ima iste običaje, u kome u glavnom postoje (= živu) ista, subjektivna prava, u kom se javljaju isti pravni odnošaji. (Ispor. „Mjesečnik" 1908., str. 37.); konačno (na str. 83.): „s druge strane i iza proveden e diobe ostaju i u inokosnoj porodici isti principi (koji su vladali i prije diobe)".

Ali s druge strane, g. autor piše poput mnogih drugih čitave glave o tome, kako zadruge poradi dioba propadaju, te pod naslovom „über die Ursachen deren (t. j. zadruga) Verfalls" ispituje, zašto se zadruge dijele. Pa na istoj strani, gdje je rekao, da i iza diobe ostaju ista načela, koja i prije diobe (str. 83.), veli: „Die Teilung ist natürlich eine grundstürzende Umwälzung, deren Folgen in Einzelfällen gänzlich verschieden sind", i na temelju toga, što se zadruge dijele, povlači (na str. 87.) zaključak: „Jedenfalls gilt die Tatsache, dass die Hauskommunionen mit dem Vordringen der westliche n Kultur immer mehr verschwinden."

Dalje opet (na str. 122.): razlaže, da je zadruga bila prirodna i pravno nužna uredba samo, dok je pojedinac mogao postojati, ako je pripadao nekoj većoj zajednici. No (na str. 140.) služeći se valjda s drugim vrelom pita se, dali je za primitivnoga čovjeka bila asocijacija rada nužna, gdje si je i bez organizovane diobe rada mogao pribaviti sva nužna dobra, što današnjem čovjeku s njegovim diferenciranim potrebama nije više moguće.

G. autor donosi i svoje osobito mnijenje o podrijetlu zadruge (str. 165.). Po njegovom mnijenju postojalo je staro slavensko običajno pravo, po kom je pojedinac samo kao član obiteljske sveze mogao udioništvovati na zajedničkom uživanju imovine; i odlučno tvrdi, budući da je obitelj a ne pojedinac bio vlasnik imovine, to nije bilo nasljednoga prava. Germansko i rimsko pravo, veli dalje, razvilo se je u protivnom smjeru. Za pomenuto običajno pravo i za to, da u Hrvatskoj nije bilo u starije doba nasljednoga prava, ne pozivlje se naš autor na poljički statut, na vinodolski zakon, na lex Slavoniae, na stare krajiške zakone ili na drugi koji stari spomenik; — ne pozivlje se na ta prava vrela, jer ih on prezire; on (na str. 156.) tvrdi, da to nijesu sigurni i nesumnjivi historički podaci; on voli samo svoja „vrela", — on se pozivlje na Ivića, koji veli: „Seit den Tagen, als die Slaven in die Geschichte eintraten, war unter ihnen die Institution der Hauskommunion als alte Sitte geübt und hat sich bis in die Gegenwart am reinsten unter den

Digitized by Google

Südslaven erhalten." Dodati moramo, da je Ivić bio inače vrlo uman čovjek te praktičan i dalekovidan pravnik, ali historičar nije on bio nikakav; on je tvrdnju, iz koje naš autor izvodi staro slavensko običajno pravo, postavio pouzdavajući se u kraljičinodvorski i zelenogorski rukopis, za koji se je kasnije dokazalo, da je prosti falzifikat, što u ostalom (na str. 142.) priznaje i naš autor. — Tako se je autor naš i nehotice poslužio s dokumentom, za koji i sam veli, da je falzifikat, u dokaz, da zadruga doista postoji od davnine.

Dalje (na str. 166.), tvrdi još naš autor, da su običaji u Hrvatskoj zadobili „ihr eigentümliches Gepräge", i da su razvili osobite nazore privatnoga prava („eigentümlich die Ansichten des Privatrechts"!). Poradi toga osudjuje naš autor Hildebrandtovo razlaganje o prirodi i podrijetlu zadruga, po kom kod svih naroda na jednakom stupnju gospodarstva, moraju postojati i jednaki oblici u pravu i običajima. Iza toga polemizira on još sa Hellwaldom i Bernhöftom (ali pri tome ne dira više u pitanje, jeli zadruga čisto slavenska osobina ili se ona javlja kod svih naroda) : pa na str. 167. povlači zaključak : „Wir haben nun erwiesen, dass die Hauskommunion keine slavische oder specifisch südslavische Eigenart bildet". — I tako to ide dalje : na jednoj strani tvrdi i bori se za ovo, a na drugoj tvrdi, da je protivno dokazao.

Naš se autor voli upuštati u polemike. No kako pobija on svoje protivnike. Evo primjera : Na str. 167. pobija on Bernhöftov nazor, da su starije one zadruge, u kojima je otac obitelji bio neograničeni vlasnik zajedničke imovine, — s navodom, da su po najstarijim vijestima članovi zadruge od uvijek bili ravnopravni. Pri tome naš autor ne navodi a ma baš nijedne takove vijesti ; čini se upravo, kao da on misli ; glavno je kuražno tvrditi, pa ne će površna čitalačka publika ni tražiti nikakovih dokaza. — Pripomenuti moramo, da u prošlosti nema ni traga vijestima o tome, da bi članovi budi kakvoga kućanstva bili ravnopravni ; naprotiv sve se vijesti slažu u tome, da je otac obitelji bio neograničeni gospodar ne samo nad svojom imovinom nego i nad članovima svoje porodice. (Isp. o tom : Rad jugosl. akademije, knj. 164., str. 53. i d. i 155. i d. ; Glasnik zem. muzeja u Bosni i Hercegovini, XXI., str. 249. i d., 254. i d., 256. i d.; Mjesečnik 1909., str. 746. i d.) U ostalom i sam g. autor malo prije toga veli, da se je germansko i rimsko pravo razvilo u protivnom smjeru, t. j. da je naime u germanskom i rimskom pravu pojedinac, a ne porodica bio vlasnik imovine.

G. autor ima svoj nazor i o pravnoj prirodi zadruge. Po njegovu naime nazoru zadruga nije juristička osoba ; a zašto ne ? Jer kod jurističke osobe, veli on (str. 57.), nema ni govora „von einem Verzicht einer Abfertigung oder Teilung überhaupt einer persönlichen Berechtigung, wie dies bei der Hauskommunion der Fall ist."

Našemu autoru zadruga je zajednica „Gemeinschaft (communio)" ili barem zadruga ima malo od jurističke osobe, a mnogo od zajednice (communio) (str. 57.). — Istina je doduše, da su i mnogi drugi pisci držali, da je zadruga zajednica ; ali oni su uvijek držali, da zadruga mora sastojati iz više porodica ; naš autor naprotiv dokazuje, da izmedju inokosne i mnogočlane zadruge nema razlike, da je razlika izmedju zadruga i inokoština podvrženih općemu gradjanskom zakoniku umjetno stvoreni dualizam, da zadruga može sastojati iz jedne porodice itd. (str. 9. i d.) ; naš autor ne nalazi više osobitu karakteristiku zadruge u njenoj mnogočlanosti nego u tome,

Digitized by Google

da nijedan zadrugar ne može niti cijelom zadružnom imovinom niti jednim dijelom te imovine raspolagati, — i u tome, da u zadruzi nema mjesta nasljedjivanju (str. 55.). Pa ipak zadruga je u glavnom „communio" a ne juristička osoba, jer kod jurističke osobe nema mjesta odreknuću niti otpravnini!

Budući da je našemu autoru zadruga takodjer i „communio", pa da bude zadruga sa svih gledišta rasvjetljena (str. X I.), to je hoće da dovede u svezu sa seljačkim udrugama po Raiffeisenovu sustavu (str. 123. — 133. Dakako da tu nema nikakve sveze; pa zato pripovijeda naš autor o tim udrugama u Hrvatskoj i o tome, mogu li zadruge biti članovi takovih udruga, a da to pripovijedanje nema ništa zajedničkoga s ostalim o zadrugama. Nama se čini, da pisati raspravu o zadrugama i o udrugama po Raiffeisenovom sustavu, znači toliko, koliko pisati raspravu o konju (životinji) i konju (za pilenje drva).

Naš autor hoće da i zemljišne zajednice i imovne općine dovede u svezu sa zadrugom (str. 76.—82.). Zato je došao na doista originalnu misao; došao je na misao, da su zemljišne zajednice, općine, kako on veli (napose plemenita općina Turopolje — str. 78.) nastale iz zadruga, naime kad se je zadruga dijelila (str. 77.): „aus wirtschaftlichen Gründen liess man nun vielfach schwer teilbare Objekte, wie Wald und Weide (i to je svakako nova teorija, da se šume i pašnjaci teško dijele, — prema toj teoriji kućišta se najlaglje dijele) ungeteilt, die dann im gemeinsammen Besitze der Mitglieder verblieben. Diese durch Teilung einer alten Hauskommunion neu begründete Gemeinschaft nannte man općina (Gemeinde, Gemeinschaft)" i ovako su, razlaže dalje naš autor, nastale zemljišne zajednice i imovne općine. Tako dakle morala je n. pr. nastati i plemenita općina Turopolje i imovna općina brodska. Tvrdnju, da su zemljišne zajednice i imovne općine nastale iz zadruga tako, da su pojedine nedijelive stvari ostale zadrugarima zajedničke, i iza kako su se glede drugih razdijelili, — može donijeti samo netko tko ne zna, što je zadruga, što li imovna općina, što li zemljišna zajednica i koji u naše stare spomenike nije ni zavirio.

Naš autor kako smo razložili ne voli prava vrela, ali za to voli kojekakve pripovijesti o zadrugama i opise, koji za pravnika ne imadu nikakve vrijednosti. Tako na str. 142. i 143. donosi Libušin sud iz zelenogorskoga i kraljičinodvorskoga rukopisa premda priznaje, da je to falzifikat; na str. 7. donosi idilički opis zadruge od Utiešenovića, s kojim se je poslužio veći Laveleye a za njim Bücher; na str. 33.—35. pripovijeda o tome, kako ima kuće domaćica nad kuhinjom vladati, paziti na čistoću u kući itd.; na str. 85. pripovijeda, kako kućegospodar, kad se zadrugari hoće dijeliti, reže kruh; na str. 37. pripovijeda, kako čitava zajednica odlučuje, kako će se zvati u zadruzi rodjeno dijete itd. Donašanje ovakovih priča u ozbiljnoj znanstvenoj studiji može samo u stranih pravnika pobuditi mnijenje, da se u južnih Slavena pravo nije odijelilo od različnih društvenih navika i obreda.

Da reasumiramo: Knjiga ta imade vrlo mnogo pogrješaka, a najveća je u tome, što autor nije svladao materijala; daljne su pogriješke u tome, što se na prava vrela nije izravno ni obazirao, što je sastavljajući svoju radnju vadio gradivo iz različnih rasprava, od kojih su se mnoge preživjele, a mnoge se osnivaju na falzificiranim dokumentima; zatim u tome, što vadeći gradivo iz različnih rasprava dolazi u neprestana protivurječja, i u tome, što

Digitized by Google

često i sam nije razumio „vrela“, s kojim se je služio. Iz nabrojenih pogrješaka potječu sve ostale napose ta, da g. autor drži, da je glavno tvrditi, a za dokaze ne mari mnogo i ne zna procijeniti njihove vrijednosti. Pohvaliti pak moglo bi se, da je naš autor nastojao pregledno opisati sve, što mu se je u pročitanim knjigama pričinilo vrijednim, da se o zadruzi iznese pred njemačku publiku. U toj preglednosti donekle je uspio ; samo šteta, što poradi toga dolazi do prečestoga ponavljanja, i što je smješao stvari, koje nikako ne idu u ovu knjigu.

Dr. Mirko Košutić : Sistematski tumač gruntovnomu pravu.

Uz pripomoć Dra. F. Spevca je Dr. Mirko Košutić kr. sudbeni vijećnik i kr. sveučilišni profesor napisao sistematski tumač gruntovnomu pravu.

Djelo će opsizati do 420 štampnaih strana, a sadrži osim tumača cjelokupnomu formalnomu i materijalnomu gruntovnomu pravu, s obzirom na sve suvisle zakone i naredbe, još i tekst gruntovnoga reda i nužne obrasce, napose k tužbama.

Obazire se i na austrijski gruntovni zakon, pa onaj za Bosnu i Hercegovinu, a stranom i na onaj za njemačko carstvo, te Švicarsku, a pisano je i za potrebu prakse, ali i kao priručna naučna knjiga.

Početkom mjeseca decembra izlazi iz štampe, te će se oko polovice mjeseca decembra staviti u promet.

Cijena u platno ukoričenoj knjizi je 11 Kr., a broširanoj 10 Kr.

Knjiga se dobiva kod Dra. M. Košutića, kr. sudb. vijećnika kod kr. sudb. stola u Zagrebu.

Zakonarstvo.

Osnova novele kaznenom zakonu i postupku za Bosnu i Hercegovinu.

U § 253. ispuštena je točka 5., po kojoj bijaše provalna kradja zločinom bez obzira na iznos, ako ju je poduzelo više drugova. Mjesto toga uvrštena je nova točka c), po kojoj je zločinom bez obzira na iznos kradja učinjena prigodom požara ili pogibelji vodene ili ine koje nesreće budi općenite budi ponapose okradenom dogodivše se (§ 174. sl. c) hrv. k. z.)

Isto tako ispuštena iz § 254. provalna kradja na nezatvorenim stvarima, koja je do sada bila zločinom s obzirom na iznos veći od 5 for.

Kvalificirano pronevjerenje bijaše do sada zločinom s obzirom na iznos veći od 5 for., koja je svota povišena kao i u hrvatskoj noveli na 50 kruna.

Samo je razlika izmedju našega i bosanskoga kaznenoga zakona u toliko, što bosanski zakon kvalificira ovako i ono pronevjerenje, koje je učinjeno u vrieme požara, poplave, opasnosti od neprijatelja ili kakve druge obće nezgode ili takve, koja je naročito oštećenu osobu snašla (§ 263. sl. b).

U § 264. povisuje se iznos od 100 for. na 500 kruna, a u § 266. od 300 for. na 2000 kruna, dok naš zakonodavac nije povisio analognih iznosa u § 182. ni § 184. k. z.

Kod nekvalificiranog pronevjerenja podignuta je svota, koja ga čini zločinom, od 50 for. na 250 kruna, dok je po hrv. noveli podignuta na 200

Digitized by Google

kruna. U obrazloženju kaže se, da je podignuta za to tako visoko, jer je kod kradje podignuta na 100 kruna, a pronevjerenje nije tako težak delikt kao što je kradja.

Kod kradje oduzima tat tudju stvar iz tudjega posjeda, a kod pronevjerenja prisvaja si tudju stvar, koja je na pošten način došla u njegove ruke. Nadalje traži kradja redovno veću prepredenost i više priprave od pronevjerenja. Konačno se kod pronevjerenja većinom radi i o bezbrižnosti i pouzdanju vlastnikovu, čega kod kradje obično nema. Zadnja alineja § 265. uzeta je iz hrvatske novele (§ 183. zadnja alenija).

Kod dioništva u kradji i pronevjerenju u § 269. sl. b) podignuta je svota, koja ga kvalificira kao zločinstvo, kod kradje od 25 forinti na 100 kruna, a kod pronevjerenja od 50 for. na 250 kruna, analogno kradji i pronevjerenju. Za nekvalificiranu prevaru bijaše do sada svota, koja ju je činila zločinom, 25 for. Ova je svota podignuta na 100 kruna kao i u hrvatskoj noveli (§ 283.). Svota od 300 for. podignuta je na 1500 kruna (§ 286.), dok je ista svota u § 184. hrv. kazn. zakona ostala nepromienjena.

IV.

Jamčevina kod privatnih delikata protiv sigurnosti poštenja.

Broj kaznenih tužba radi delikata protiv sigurnosti poštenja raste i u Bosni i Hercegovini od godine u godinu.

Da se ovom porastu tužba radi uvrede poštenja, koje se vrlo često objestno podižu, stane na put, imade više sredstava.

Može se prema uzoru austrijskoga občinskoga zakona prepustiti strankama, da pokušaju nagodu pred mirovnim sudcima izabranim po občini.

Može se po uzoru § 420. njemačkoga kaznenoga procesa odrediti, da se kaznena tužba smije podići istom onda, kada je bezuspješno pokušana nagoda pred nagodbenom oblasti, odredjenom po zemaljskoj pravosudnoj upravi.

Za tim se može, kao što to biva u Njemačkoj i Francuskoj, učiniti sudsko uredovanje odvisnim od plaćanja posebne pristojbe. Konačno se može takodjer po uzoru njemačkom (§§ 174. i 175. njem. k. p.) tražiti od tužitelja jamčevina kao predujam za troškove kaznenog procesa, koji će vjerojatno narasti.

Kako se vidi, Njemačka je upotrebila više sredstava, da sprieči preveliki porast tužba radi uvrede poštenja. To joj je i pošlo za rukom.

U obrazloženju se navodi, da se u Bosni i Hercegovini ne može uzeti u obzir fakultativno sudjelovanje občine, jer se na nju ne bi nitko obraćao. Protiv obligatornoga pokušaja nagodbe govori okolnost, što nema sposobne, nepristrane, pouzdane nagodbene oblasti.

Preostaje dakle samo osiguranje kaznenih troškova ili uvedenje sudske pristojbe.

Osnova odlučila se je za jamčevinu, kojom se osiguravaju troškovi.

I do sada je po § 349. k. p. morao privatni tužitelj nositi troškove kaznenoga postupka, oko nije došlo do osude. Dovoljno je, da se odredi, da imade za osiguranje ovih troškova položiti jamčevinu prije nego li sud što na tužbu odredi.

Zem. se vlada nada, da će uvedenje ove jamčevine imati posljedicom sukcesivno umanjenje tužaba radi uvrede poštenja.

Digitized by Google

Osnova nije prihvatila dalje odredbe njemačkoga zakona (§ 84. njem. zakona o sudskim troškovima), po kome se čini odvišnim svaki poziv svjedoka i vještaka od položenja dovoljnog predujma za njihove troškove, jer drži, da bi pučanstvo ovakovu odredbu osjećalo kao pretegotnu.

Minimum jamčevine ustanovljen je na 10 kruna, dok maksimuma ne odredjuje.

Ako je siromaštvo tužitelja vjerodostojno dokazano, može sud odustati od zahtjeva jamčevine.

Zemaljska vlada može naredbenim putem oprostiti od plaćanja ove jamčevine za troškove kaznenoga postupka takove osobe, koje su po svojim službenim propisima radi obzira svoga zvanja dužne podići privatnu tužbu radi uvrede poštenja.

V.

Zabranjene igre.

Druga stavka § 465. k. z., koja odredjuje za ovaj delikat nuzkazan odpravka iz Bosne i Hercegovine, ukida se.

Kao razlog ovoj odredbi navodi se, da je analogna ustanova i u Austriji prestroga i antikvirana. Prestroga je, jer je ovaj delikt na granici izmedju policijskoga i kaznenog neprava i jer odpravak iz zemlje nije zapriečen kod mnogo težih delikata.

U Bosni i Hercegovini osjeća se ova prevelika strogost još jače, jer su mnogi valjani i radini namještenici u obrtu i trgovini iz monarkije, koji su nakon dugogodišnje muke i rada sebi i obitelji osnovali eksistenciju, odpravljeni iz Bosne i Hercegovine radi toga, što su u krugu drugova jedan put igrali „Einundzwanzig".

VI.

Uvjetni odpust kazni.

Osnova prihvaća belgijsko-francuski sustav, jer nema kontrolnih organa, koji bi posjedovali dovoljno takta, naobrazbe i požrtvovnosti, da s uspjehom obavljaju službu probacionog časnika, a manjka i svaka pomoć zaštitnih društava, jer ih, upravo tako kao i kod nas, nema.

Po osnovi može sud s razloga osobitoga obzira vriednih odpustiti uvjetno dosudjenu kazan slobode izuzevši kućni zatvor, koja ne prelazi tri mjeseca, kao i svaku kazan novčanu, ako se odatle može nadati povoljnom uplivu na ponašanje osudjenikovo s obzirom na njegovu individualnost, životne odnošaje i sve ostale okolnosti slučaja.

Uvjetnom odpustu kazne nema mjesta kod osoba, koje su počinile kažnjivo djelo s niskoga motiva, koje su već bile po ovozemnom ili inozemnom, sudu pravomoćno osudjene radi zločina ili unutar zadnjih pet godina radi prestupka na kazan slobode od preko mjesec dana.

Uvjetno odpuštena kazan ne može se ovršiti, ako unutar pokusnog vremena od tri godine od dana pravomoćnosti osude računajući ne bude zametnut proti osudjeniku sudbeni kazneni postupak.

Digitized by Google

Pri tom je svejedno da li je novi zločin ili prestupak počinjen u ovozemstvu ili inozemstvu, ako se u inozemstvu počinjen delikt smatra i po bosansko-hercegovačkom kaznenom zakonu zločinom ili prestupkom.

Zametne li se protiv osudjenika tečajem pokusnog vremena kazneni postupak radi zločina ili prestupka, počinjenoga u isto vrieme, pak bude osudjen radi zločina ili radi doloznog prestupka na kazan slobode, imade se vršiti i uvjetno odpuštena kazan. U ovom se slučaju nema dosuditi skupna kazan (§§ 65.—67. k. z.).

Kod osuda, izrečenih pod drugim okolnostima, imade sud prema prilikama odlučiti, hoće li se ovršiti i uvjetno odpuštena kazan ili neće.

Na skupnu kazan imade se suditi:

Kada se tečajem pokusnoga vremena zametne kazneni postupak radi kažnjivoga djela, počinjenoga prije uvjetno odpuštene kazni, te osuda glasi na kazan slobode.

Kada sud tečajem pokusnog vremena sazna, da postoji protiv osudjenika pravomoćna osuda, koja glasi na kazan slobode, a nije još svršena.

Sud je ovlašten i u ovom slučaju odpustiti uvjetno ovu skupnu kazan.

U svim ostalim slučajevima ne upliva kazneni postupak zametnut za vrieme pokusno na uspjeh uvjetne osude.

Uvjetni odpust kazni izriče sud prve molbe u osudi na predlog stranaka ili ureda radi.

U razlozima osude imadu se potanko navesti razlozi za ovaj zaključak.

O uvjetnom odpustu kazni odlučuje sud uz sudjelovanje prisežnika.

Kod proglašenja osude imade se osudjeni naročito upozoriti na posljedice ponovne osude i ova opomena imade se ubilježiti u zapisniku u glavnoj razpravi.

Steku li se uvjeti za uvjetni odpust kazni istom kod izricanja osude u drugoj molbi, može ga izreći u osudi i sud druge molbe.

Glede uvjetnog odpusta kazni pristoji pravo priziva na korist okrivljenoga njemu samom, njegovom zakonitom zastupniku ili branitelju, na štetu osudjenika samo javnom tužitelju.

Sazna li sud tečajem pokusnoga vremena, da je osudjeni već prije pretrpio kazan radi kažnjivog djela, potičućeg iz niskih motiva, radi zločina ili prestupka kazan slobode preko mjesec dana, ili ako ova kazan s drugog kojeg razloga nije povučena u skupnu kazan, imade izvan krieposti staviti uvjetni odpust kazni i odrediti ovršenje njeno.

Ne može li se više ovršiti uvjetno odpuštena kazan, jer je okrivljeni udovoljio uvjetom zakona, pod kojima je odpuštena, imade to sud zaključkom izreći.

Protiv ovoga zaključka ima pravo pritužbe na sud druge molbe javni tužitelj, a protiv rješitbe, da se kazna ima ovršiti unatoč dozvoljenom uvjetnom odpustu, ima pravo pritužbe okrivljenik.

Čim je stekao pravnu snagu zaključak, da se uvjetno odpuštena kazan nema ovršiti, ne smije se on više napadati radi kažnjivog djela, za koje se je kasnije doznalo, makar je ono počinjeno tečajem pokusnog vremena.

Uvjetno odpuštena kazan ima se držati u evidenciji.

Digitized by Google

VII.

Provedbene i zaglavne ustanove.

Ovaj zakon staje na snagu 30 dana nakon proglašenja.

Kažnjiva djela, počinjena prije toga dana, koja se po kaznenom zakonu progone ureda radi, a po ovom zakonu na predlog ili uslied privatne tužbe, imadu se progoniti u smislu ovoga zakona, u koliko još nije podignuta obtužba onda, kad ovaj zakon stane na snagu.

U ovim slučajevima počima rok za stavljanje predloga i za podignuće privatne tužbe sa danom proglašenja ovoga zakona, ako je u to vrieme ovlašteniku bilo već poznato kažnjivo djelo. Ovom se odredbom roka ne dira u tečaj zastare.

Prijava radi kažnjivog djela, učinjena prije početka krieposti ovoga zakona, zastupa kazneni predlog ali ne zastupa privatne tužbe.

Ustanove ovoga zakona, osim one, koja se tiče jamčevine, uporavljuju se i na kažnjiva djela, počinjena prije nego li je na snagu stao, ako je osuda suda prve molbe izrečena nakon toga vremena.

Nema natražne moći ustanova novele, koja normira, kada postaje kradja zločinstvom po naravi čina bez obzira na iznos, jer je stroža od ustanove § 254. sl. a) postojećega kaznenoga zakona. Šilović.

Bibliografija.*

Prikaz juridičke literature godine 1910.

I.

Obća pravna pitanja.

Муромцевъ, С. Статьи и рѣчи. Вып. II. На первомъ съѣздѣ рускихъ юристовъ и въ Московскомъ юридическомъ обществѣ (1875—1910). М. Ц. 50 к. — Вып. III. Изъ общественной хроники (1880—1886). М. Ц. 75 к. — Петражицкій, Л. Теорія права и государства въ связи съ теоріей нравственности. Т. II. Спб. Ц. 2. р. 25 к. — Сергѣичъ, П. Искусство рѣчи на судѣ. Спб. Ц. 3. р. — Спинова, Б. Политическій трактатъ. Спб. Ц. 1 р.

Петражицкій, Л. Объясненія проф. Сергѣевича по поводу его критики „Введеніе въ изученіе права и нравственности“ (Право, 32, 33).

Allix, E., H. Nézard et A. Meunier. Instruction civique. Droit usuel. Économie politique (Enseignement primaire supérieur). Paris. — Arduiono, M. La donna e il codice. Torino. L. 1. — Bäumer, G. Die soziale Idee in den Weltanschauungen des 19 Jahrh. Die Grundzüge der modernen Sozialphilosophie. Heilbronn. M. 5.50. — Bekker, E. Grundbegriffe des Rechts und Missgriffe der Gesetzgebung. Berlin u. Leipzig. M. 8. — Bour-

* Iz „Журнала министерства юстиціи, god. 1910. br. 8. str. 315 i sl.

Digitized by Google

gueil, E. Instruction civique et le droit usuel. 9-e édition, mise d'accord avec le programme de droit dans les écoles primaires supérieures. Paris. — Donati, D. Prof. I caratteri della legge in senso materiale. Roma. — Fadda, C. Studi e questioni di diritto, Vol. I. Napoli. L. 12. — Janssen, Otto. Das Wesen der Gesetzesbildung. Eine krit. Untersuchg. Halle. M. e- — Mazzarella, G. Studi di etnologia giuridica. Vol. II.: le antiche isti, uzioni processuali dell' India. Catania. L. 30. — Morand, M. Etudes de droit musulman algérien. Alger. 12 rf. 50. — Olshausen, Th. Der Deutsche Juristentag. Sein Werden u. Wirken. Eine Festschrift zum fünfzigjährigen Jubiläum. Im Auftrage der ständigen Deputation verfasst. Berlin. — Radbruch, G. Einfürung in die Rechtswissenschaft. Leipzig. M. 1. — Wieser, Fr. Recht und Macht. 6 Vorträge im September 1909 an der Ferienuniversität Salzburg gehalten. Leipzig. M. 3.50. — Di Carlo, E. Per la dottrina e la storia della filosofia del dritto. — Dorner, A. Encyklopädie der Philosophie Leipzig. — Seligmann. L'interprétation économique de l'histoire, trad. française. Paris.

Bonroux, M. Liberté de conscience et liberté de science (Séanc. et trav. d. l'Acad. Juillet). — Brugeilles. Valeur sociologique de la notion de la loi (R. phil'os. No 6). — Hiller, Kurt. „Experimentalljuris prudenz, (H. Gross' Arch., 37 Bd., 3 u 4 Hft.). — Hirsch, H. Die Axt an die Wurzel (über die Reform der Ausbildung der jungen Juristen. D. Jur.-Z. No 11). — Laude, Emile. Comment s'appellera le Droit qui régira la vie de l'air ? (R. jurid. int. d. locom. aér. No 1). — Novicow. Les bases biologiques. psychologiques et sociologiques du droit (R. philos. No 7).

II.

Pravna poviest. Izdanje pravnih spomenika.

Барацъ. Критико-сравнительный анализъ договоровъ Руси съ Византіей. Кіевъ. ц. 1 р. 50 к. — Бородкинъ, М. Исторія Финляндіи- Время Петра Великаго. Къ двухсотлѣтію взятія М. Выборга. Спб. ц. 3 р. — Довнаръ-Запольскій, М., проф. Торговля и промышленность Москвы XVI и XVII в.в. М. — Дьяконовъ, М. Очерки общественнаго и государственнаго строя древней Россіи. Изд. 2-ое. М. ц. 2 р. 75. к. — Зоргенфрей, Г. и Тюлеліевъ, К. Римскія древности. Спб. ц. 1 р. 25 к. — Итоги XVIII вѣка въ Россіи. Введеніе въ русскую исторію XIX вѣка. Очерки А. Моота, В. Зоммера, А. Липовскаго. Спб. ц. 2 р. — Карѣевъ, Н. Государство-городъ античнаго міра. Опыты историческаго построенія политической и соціальной эволюціи античныхъ гражданскихъ общинъ. Спб. ц. 1 р. 50 к. — Колчинъ, М. Ссыльные и заточенные въ острогѣ Соловецкаго монастыря въ XVI и XIX в.в. Историческій очеркъ, Съ предисл. С. Пругавина. Спб. — Кулаковскій, Н., проф. Исторія Византіи (395—518). Томъ 1-й. Кіевъ. ц. 3 р. — Нивѣ, Б. Очеркъ римской исторіи и источниковѣдѣнія. Изд. 3-е. Спб. ц. 3 р. — Самоквасовъ, Д. Къ вопрусу о госу-

Digitized by Google

дарственныхъ цвѣтахъ древней Россіи. М. — Сивицкій, С. Къ двухсотлѣтію русскаго владычества въ Прибалтійскомъ краѣ, 1710. —1910 г. Историческій очеркъ Прибалтійскаго края. Рига. ц. 20 к. — Сводный текстъ крестьянскихъ порядныхъ XII вѣка. Спб. ц. 50 к. Сергѣевичъ, В. Лекціи и изслѣдованія по древней исторіи русскаго права. Изд. 4-ое. Спб. ц. 3 р. — Чебодько, И. Къ характеристикѣ русско-польскихъ отношеній въ Бѣлоруссіи въ 1-ой половинѣ XIX вѣка. Кіевъ. ц. 15 к.

Ефименко, Т. Къ. вопросу о русской „сотнѣ" княжескаго періода (Ж. М. Н. Пр. 6). — Михайловъ, П. Къ вопросу о происхожденіи земельнаго старожильства (Ж. М. Н. Пр., 6). — Сборникъ законодателъныхъ памятниковъ древняго западно-европейскаго права, изд. подъ ред. проф. П. Виноградова и М. Владимірскаго-Буданова (Унив. Изв., No. 7.) — Яковенко, П. Сельское населеніе въ Руянскомъ (Rügen) княжествѣ во врема правленія мѣстныхъ князей (Ж. М. Н. Пр., Окт.).

Arnim, H. Die politischen Theoren ides Altertums. 6 Vorlesungen. Wien. M. 1.65. — Beseler, G. Beiträge zur Kritik der römischen Rechtsquellen. Tübingen. M. 3.60. — Bobtchev, S. Histoire de l'ancien droit bulgare. Sofia. — Holldack, F. Zur Geschichte der donatio ante nuptias u. der dos. Betrachtungen über das Verhältnis des hellenist. Rechts zu der armeno-kaukas. Rechtsbildung. Berlin. M. 1.80. — Hafmann, M. Das Stapelrecht. Eine rechtshistor. Untersuchung. Leipzig. M. 3. — Himstedt, H. Die neuen Rechtsgedanken im Zeugenbeweis des oberital. Stadtrechtsprozesses des 13 u. 14 Jahrh. Berlin. M. 4.50. — Kohler, J. und G. degli Azzi. Das Florentiner Strafrecht des XIV Jahrhunderts mit einem Anhang üb. den Strafprozess der italienischen Statuten. Mannheim u. Leipzig. — Kuhlenbeck, Z. Die Entwicklungsgeschichte des römischen Rechts. München. M. 7. — Lewald, H. Beiträge zur Kenntnis des römisch-ägyptischen Grundbuchrechts. Leipzig. — Loth, A. L'Echec de la restauration monarchique en 1873. Paris. — Maréchal, Ph. Une cause célebre au XVII-e siècle. Béatrix de Cusance ; Caroline d'Autriche ; Charles IV de Lorraine. Paris. — Martens, O. Un grand Etat socialiste au XV-e siècle. Constitution historique, sociale et politique du royaume des Incas, de l'Amérique du Sud. Paris. — Mathiez, A. La Révolution et Eglise. Études critiques et documentaires. Paris 3 fr. 50. — Mitteis, L. Zur Lehre von den Libellen u. der Processeinleitung nach den Papyri der früheren Kaiserzeit. Leipzig. M. 2. — Sammlung schweizerischer Rechtsquellen. I Abtlg. Die Rechtsquellen des Kantons Znrich. I Tl. 1 Bd. Bearb. v. R. Hoppeler. Aarau M. 13.60. — Stammler, R., Prof. Aufgaben aus dem romischen Recht zum selbsttätigen Einarbeiten in das System des römischen Privatrechts. 3 Aufl. Leipzig. M. 1. 80. — Studien, Tübinger, f. schwäbische u. deutsche Rechtsgeschichte. Hrsg. v. Fr. Thudichum. II Bd. Tübingen. M. 2. 20. — Tournebize, F. Historie politique et religieuse de l' Armenie. T. 1-er. Depuis les origines de l' Arméniens jusqu'à la mort de leur denier roi (l'an 1393). Paris 10 fr. — Vocabularium

Digitized by Google

jurisprudentiae Romanae, iussu instituti Savignani compositum. Tom. — Fasc. 1. Berlin. M. 8. 20. — Wilkinson, M. The last phase of the League in Provence (1588—1598). London. — Zanzucchi, P. Vocabolario delle Istituzioni di Gaio. Milano.

Aubert, F. Un manuscrit oublié du „stilus curie parlamenti" (N. R. hist. No. 3). — Cuq, Ed. Etudes sur les contrats de l'époque de la première dynastie babylonienne (N. R. hist. No 4). — De bray, L. Le vadimonium sous les actions de la loi salique (N. R. hist. No. 4).— Fournier, P. Etudes critiques sur le décret de Burchard de Worms (N. R. hist. No 3 et. 4). — Girard, P. Un second manuscrit des extraits alphabétiques de Probus (N. R hist. No 4). — Pissard, H. Des moyens dirigés contre le défendeur à la revendication qui se défait de la chose litigieuse avant la „litis contestatio" (N. R. hist. No 3). — Vendeuvre, J. La „libertas" royyae es communautés réligieuses au XI-e siècle (N. R. hist. No 3).

III.

Gradjansko i trgovačko pravo i postupak.

Барановъ, И. Вотчинный режимъ въ Россіи. Спб. ц. 2 р. 50 к. — Бернгефтъ, Ф. и Колеръ, І. Гражданское право Германіи Пер. подъ ред. В. Нечаева. Спб. ц. 2 р. 50 к. — Гриммъ, Д. Лекціи по догмѣ римскаго права. Изд. 3-е. Спб. ц. 12 р. 50 к. Ельяшевичъ, В. Юридическое лицо, его происхожденіе и функціи въ римскомъ частномъ правѣ. Спб. ц. 2 р. 50 к. — Исаченко. В. Русское гражданское судопроизводство Т. II. В. I. Судопроизводство охранительное. Изд. 3-е, доп. Спб. ц. 2 р. — Мейеръ, Д. Русское гражданское право. Изд. 9-е, Спб. ц. 3 р. — Нефедьевъ, Е. Судопроизводство торговое. Конкурсный процессъ. Изд. 3-е. Спб. ц. 5 р. 50 к. — Полянскій, В. Биржевыя артели по дѣйствующему закону. Спб. ц. 2 р. — Розенбергъ, Вл. Принципы публичности и отчетносии въ современномъ торговомъ правѣ. (В. Фин. No. 29 и 31). — Синайскій, В. Лочное и имущественное положеніе замужней женщины въ гражданскомъ правѣ. Спб. ц. 2 р. 50 к. — Строчиловъ, Н. О биржевыхъ артеляхъ и степень гарантіи ими довѣрителей Спб. ц. 30 к. — Шершеневичъ, Т. Учебникъ русскаго гражданскаго права. Изд. 8-е. Спб. ц. 5. р. — Яблочковъ, Т. Учебникъ русскаго гражданскаго судопроизводства. Спб. ц. 1 р. 80 к. — Яблочковъ, Т. Смѣшанная вина и ст. 683 т. X ч I. Спб. ц. 1 р. 80 к.

Г. А. Н. И. Барковскій (некрологъ) (Право, 30). — А—въ. Понятіе торговой сдѣлки въ примѣненіи къ п. 3 ст. 57 устава о герб. сборѣ (Право, 25). — Болдырь, А. Кинематографъ и связанные съ нимъ юридические вопросы (Право 38). Бутовскій, А. Недѣйствительность публичной продажи движи-

Digitized by Google

маго имущества (Право 27). — Войтинскій І. О заработной платѣ за забастовочное время по русскому праву (Право, 27 и 28). — Гойхбаргъ, А. Замѣчанія на проектъ закона о правѣ застройки (Право, 24). — Гойхбартъ, А. Исковая давность въ проектѣ нашего гражданскаго уложенія (Право, 40). — Исаченко, В. Казенныя управленія по смыслу ст. 1284 (Право, 25). — Калининъ П. О претензіяхъ рабочихъ при банкротствѣ предпринимателя (Право, 23). — Каминка, А. Товарищества съ ограниченной отвѣтственностью (Право, 36, 37). — М. С. Гражданская отвѣтственность воздухоплавателя (Право, 26). — Натансонъ, Я. Договоръ найма безопасныхъ ящиковъ (Право, 35). — С. С. М. О наслѣдованіи въ надѣльномъ имуществѣ сельскихъ обывателей (Право, 30). — Фрей тагъ-Дорингговенъ, А. Наслѣдованіе не крестьянской недвижимости по германскому праву. Рѣчъ, произнесенная передъ диспутомъ (Право, 23).

Anders, J. Grundriss des Erbrechts. 2. Aufl. Leipzig. M. 3.40. — Becker, J. de. Annotated civil code of Japan. Vol. 3. London. Sh. 15. — Bendix, L. Substitution und Simultanzulassung bei den Berliner Landgerichten. Berlin. M. 1. — Betzinger, B. die Beweislast im Zivilprozes mit besonder. Rncksicht auf das BGB. 3 Aufl. Berlin. M. 5. — Blumen- — Bom' W. mber Aktionärschutz nach deutschem, englischem u. franzosischem Recht. München. M. 3. — Bolıa, A. Le norme transitorie general del codice civile svizzero. Bern. — Bouıland' A. Del „Pericolo sospettoi' e della sentenza di retrotazione della data della cessazione dei pagamenti. Torino. — Constam, H. Die rechtliche Stellung der Gläubiger des Ver'sicherten im Lebensversicherungsvetrag zugunsten Dritter. Zürich. — Cogliolo, P. Scritti vari di dritto privato. Roma. L. 6. — Curti, A. Schw'zerisches Zivilrecht, gemeinverständlich dargestellt: Bd. 1. Personen- und Familienrecht. Bd. III. Sachenrecht. Zürich. M. 3 u. M. 3.50. — Dungs, H. Lehrbuch des Urheberrechts an Werken der Literatur und der Künste. Berlin. M. 1.20. — Dupont, G. De la responsabilité civile en mati(re d'accidents d'automobiles. Législation actuelle. Jurisprudence. Caen. — Estup, E. De la caducité des dispositions testamentaires. Paris 5 fr. — Frank, Alf. Handbuch f. Vormundschaftswesen unter besond. Berücksicht, der preussischen Ergänzungsvorschriften. Leipz. M. 5.75. — Förster, A. Die Zivilprocessordnung f. das Deutsche Reich. 3 Aufl. 1 Bd. 1 Lfg. Berlin. M. 2. Friedmann, H. Welche rechtlichen Folgen hat der Bau auf fremdem Boden nach römischen u. bürgerlichem Recht? (Diss.). Berlin. M. 1.50. — Fubini, R. Il contratto di locazione di cose. Vol. 1. 2-a odiz. Milano. Lfg. 10. — Gebhard, R. Russisches Familien- und Erbrecht. Berlin. M. 2. — Gierke, J., Prof. Der Begriff der Transportversicherung im deutschen Recht. Berlin. M. 1.20. — Gmür, M. Kommentar zum Schweizer, Zivilgesetzbuch. II Lief. Personenrecht. Bern. M. 4. — Götzl, H. Die Bestrebungen nach Schafufng e. internationalen Wechselrechtes. Leipzig, M. 60- — Goubeaux, G. Étude sur la clause d'indivision forcée et perpétuelle. en droit civil français. Paris. fr. 8. — Heilfron, E. u. Pick, G. Lehrbuch

Digitized by Google

des Zivilprozessrechts. 2 Aufl. 1 Bd. Berlin. M. 8.50. — Henle, R. Ausdrückliche und stillschweigende Willenserklärung nach dem Bürgerl. Gesetzbuche. Leipzig. M. 80. — Holländer, E. Die gewillkürte Stellvertretung. Berlin. M. 2. — Heymann, E., Prof. Geschäftsanwälte u. Treuhand-W gesellschaften als Vermögensverwalter nach englischem u. deutschem Recht. Eine rehctsvergleich. u. rechtspolit. Betrachtg. Berlin. M. 1.20. — Knoke, P., Prof. Zur Lehre vom relativen Veräusserungsverbot. Berlin. M. 1.40. — Krasnopolsky, H. Lehrbuch des österreichischen Privatrechts. Aus dessen Nachlass hrsg. v. Bruno Kafka. (In 5 Bdn). 3 Bd. Oesterreichisches Obligationenrechts. Wien. M. 14. — Kretzschmar, F. Das Erbrecht des deutschen bürgerlichen Gesetzbuches, Leipzig. M. 12. — Krohn, E. Die Vetragsobligationen in materieller Bezehung nach deutschem internationalen Privatrecht. Berlin. M. 2.50. — Langen, A., Prof. Zum Scheckrecht. Eröterungen üb. die Rechtslage des Scheks ausserhalb des Scheckgesetzes. Berlin. M. 4. — Lederer, L. Unzulässigkeit der Verbauung verliehener Grubenfelder nach österreichiscehm Rechte. Berlin. M. 2.—. — Lessona, T. Manulae di procedura civile. 3-a ediz. riveduta .Milano. L. 6. — Lövy, E. Mariages entre beaux-freres et belles-soeurs. Paris. fr. 3. — Litten, Fr., Prof. Zum dolus-Begriff in der actio de dolo. Berlin. M. 1. — Loris, G. Elementi di diritto commerciale. Bari. L. 2.50. — Manigk, A., Prof. Gläubigerbefriedigung durch Nutzung, e. Institut der antiken Rechte. Berlin. M. 3. — Marghieri,(A. Trattato di diritto commerciale. 3-a ediz. Vol. I. Napoli. L. 10. — Markowitsch, L. Das Problem der Sonderrechte der Körperschaftsmitglieder. Berlin. M. 4. — Mever, W. Der Inhalt des kaufmännischen Zurückbehaltungsrechts. Leipzig. M. 1.80.

(Nastavit će se)

Mjesečna skupština pravničkoga društva u Zagrebu.

U subotu dne 26. novembra o. g. obdržavana je pod predsjedanjem društvenoga predsjednika dra. Franje J. Spevca mjesečna skupština pravničkoga družtva, koja bijaše prilično dobro posjećena.

U toj je skupštini družtveni član Šime Lucarić predavao o temi: „Morska obala i luke, te njihova pravna narav i pravno uredjenje".

Prisutni družtveni članovi su ovo zanimivo i vrlo pomno obradjeno predavanje, koje ćemo u narednom broju „Mjesečnika" u cijelosti štampati, sa interesom slušali i predavaču na koncu predavanja sa odobravanjem priznali njegov rad i mar, kojem odobravanju i hvali se je toplim riječima pridružio i družtveni predsjednik.

Digitized by Google

VIESTNIK.

(Otvorenje hrv. sabora.) Njegovo carsko i kraljevsko Apostolsko Veličanstvo blagoizvoljelo je premilostivo izdati ovaj Previnšji odpis:

Mi Franjo Josip Prvi,

po milosti božjoj cesar austrijanski, kralj češki itd.

i

apostolski kralj kraljevina Ugarske, Hrvatske, Slavonije i Dalmacije.

Velmožama, dostojanstvenicima i zastupnicima naroda, sakupljeni-e na saboru kraljevina Hrvatske, Slavonije i Dalmacije, kraljevski Naš po zdrav!

Častni, poštovani, poglaviti i velemožni, ugledni i plemeniti, mudri i obzirni, ljubljeni i vjerni Naši!

Kraljevskim našim odpisom od 16. novembra 910. sazvali smo na predlog Našega bana sabor kraljevina Hrvatske, Slavonije i Dalmacije u Naš zemaljski glavni grad Zagreb na dan 22. novembra 1910.

Interesi spomenutih kraljevina nuždno iziskuju pomnu brigu narodnoga predstavničtva na premnogih područjih zakonodavstva i uprave.

Otčinska je s toga želja Moja, da sabor skladnim silama, a u sporazumu sa Mojom vladom, imajući samo dobrobit naroda na umu, prione uz uspješni rad, da ne nastane zastoj u razvoju naroda, k j može kobne posljedice imati. Samo bo predvidnosti Naših vlada imade se pripisati, da unatoč političkoga zastoja zadnjih godina ne će nastupiti zastoj na polju gospodarstvenom i financijalnom, pa su i u tom pogledu date predpostave za uspješnost saborskoga rada.

Prije svega imat će se u smislu §§ 34. i 36. zak. čl. I,: 1868. izabrati zakonom odredjeni broj zastupnika za zajednički sabor zemalja krune sv. Stjepana.

Nesporazumci i nesuglasice oko tumačenja i shvaćanja nekih ustanova državopravne nagodbe, sklop-, ljene izmedju kraljevine Ugarske i kraljevina Hrvatske, Slavonije i Dalmacije, koje su stranom već bile predmetom viećanja regnikolarnih deputacija, imat će se sporazumkom Mojih vlada odnosno u koliko spadaju u djelokrug zakonodavstva, načinom propisanim u nagodbi riešiti na obostrano zadvoljstvo.

A i pitanje će se o željezničarskoj pragmatici, imajući-pred očima odredbe temeljnoga nagodbenoga zakona, pravednim načinom urediti.

Postojano razvijanje javne uprave iziskuje na tom području reformâ, a radostna pojava, da se u narodu širi sviest za samoupravom, zahtievaju, da se što prije pristupi reformi občinskoga zakona i s tim u savezu proširenju občinske autonomije.

Digitized by Google

Na polju narodnoga gospodarstva nastavit će Vjernosti Vaše neprekidno i uspješno nastojanje svoje oko podizanja narodnoga blagostanja, posvećujući osobitu skrb najbrojnijem u zemlji staležu, seljačkom, da se stvore uslovi udovoljenja njegovih najprečih potreba naročito uredjenjem jeftinoga kredita.

Tako će se Vjernostima Vašim predložiti osnova novoga zakona o lovu, kako bi se pravično uzeli u obzir interesi žemljištnoga posjeda.

I pitanje o odkupu javnih radnja iziskuje reformu i u pogledu doprinosa i u pogledu uzdržavanja cesta.

Od vanredne je važnosti i nuždno uredjenje izseljivanja, koje je na žalost u posljednje vrieme preotelo maha. Pobrinuti se valja, da se za zemlju ne izgubi tolika radna snaga i privreda, pa će Vjernosti Vaše razpravljati takodjer o odredbama, kojima bi se narod mogao odvrnuti od stalnoga izseljivanja, dok bi se prirast pučanstva naseljavao iz prenapučenih i manje plodovitih u manje napučene, a plodnije domaće krajeve.

Gledom na neprekidni razvitak odnošaja u javnoj upravi u duhu naprednom ukazuje se potreba, da se postojeći upravni sustav upodpuni organizacijom upravnoga sudovanja.

Jednaku skrb imat će narodno predstavničtvo posvećivati narodnoj prosvjeti, te pristupiti povoljnom riešenju pitanja o uredjenju beriva pučkih učitelja.

Na polju pravosudja imat će Vjernosti Vaše pretresati važne predloge Moje vlade, napose u pogledu reforme odvjetničkoga i bilježničkoga reda, zatim kaznenoga zakona i gradjanskoga postupnika.

Mi se z interesu političke konsolidacije i gospodarstvenoga napredka milih Nam kraljevina Hrvatske, Slavonije i Dalmacije pouzdano nadamo, da će se netom izabrani sabor, koga sada otvaramo, posvetiti ozbiljnom radu u gore označenom pravcu.

No kako u ovaj čas nema većine, s kojom bi Moja vlada raditi mogla, a opet postoji opravdana nada, da će se ista moći stvoriti, pošto većina izabranih zastupnika stoji na istoj legalnoj bazi, kako je uredjena zakonskim člankom I. ex 1868., inartikuliranom državopravnom nagodom, izmedju kraljevine Ugarske i kraljevina Hrvatske, Slavonije i Dalmacije, to za omogućiti pokus sastava guvernementalne većine obnalazimo do daljnje kraljevske odluke Naše početak saborskoga zasiedanja kraljevskom moći Svojom odgoditi, te ostajemo Vjernostima Vašima kraljevskom Svojom milosti prijazni i blagonaklonjeni.

Dano u Beču, dne šestnaestog studenoga godine hiljadu devetsto i desete.

Franjo Josip v. r.
Grof *Khuen-Hedervary* v. r.
Dr. *Nikola* pl. *Tomašić* v. r.

Digitized by Google

(P r e v i š n j a o d l i k o v a n j a.) Njegovo cesarsko i kraljevsko apostolsko Veličanstvo blagoizvoljelo je previšnjim riešenjem od 15. novembra t. g. odsječnom u savjetniku kr. hrvatsko-slavonsko-dalmatinske zemaljske vlade, Ivanu pl. H e r v o i ć u, premilostivo podieliti naslov i značaj banskog savjetnika uz oprost pristojba.

(U B o s n i i H e r c e g o v i n i.) Njegovo car. i kralj. Apostolsko Veličanstvo blagoizvoljelo je Previšnjim riešenjem od 28. oktobra 1910. najmilostivije podieliti dvorskom savjetniku zemaljske vlade za Bosnu i Hercegovinu, Gjuru pl. T r e š č e c u od B r a n j s k e povodom na njegovu molbu odobrenog mu trajnog umirovljenja i u znak priznanja za njegovo mnogogodišnje vjerno i izvrstno službovanje naslov i karakter odjelnog predstojnika, a istim povodom vladinu savjetniku Davorinu N e m a n i ć u orden željezne krune III. stepena uz oprost od pristojbe.

(G r a d n j a n o v e s v e u č i l i š t n e k n j i ž n i c e.) Dne 4. novembra o. g. je na južnom dielu trga Ivana Mažuranića (Zapadnom perivoju) započeto kopanje pokusnih jama, da se ustanovi nosivost tla, na kojem će se zidati nova sveučilištna knjižnica. Arhitektu Rudolfu L u b y n s k o m u povjerena je izradba detailnih nacrta, te mu je za izradbu opredieljen rok do konca o. g. Bude li vrieme povoljno, počet će odmah iza nove godine zidanje temelja. Nova sveučilištna knjižnica zapremat će južni dio trga gotovo u cieloj širini; s obadviju strane nove zgrade bit će maleni nasadi. Ovi će spajati i novu zgradu knjižnice s budućom palačom sveučilišta, koja će se svojedobno zidati na sjevernom dielu trga Ivana Mažuranića.

(† F r a n j o I v a n u š.) Dne 30. oktobra o. g. preminuo je ovdje u 63. godini života svoga Franjo Ivanuš, viećnik kr. banskog stola.

Pokojnik bijaše član našega društva od njegova postanka pa neprekidno do svoje smrti. On je bio vrstan pravnik, a kao sudac ostavio je svagdje, gdje je službovao, najugodniju uspomenu, jer je bio dobar kao dobar dan, sa narodom vazda vrlo prijazan i susretljiv.

Lahka mu zemlja i trajna uspomena!

(I m e n o v a n j a.) Njegovo cesarsko i kraljevsko apostolsko Veličanstvo blagoizvoljelo je previšnjim riešenjem od 25. lioktobra 1910. umirovljenoga redovitoga javnoga sveučilištnoga profesora i predsjednika Jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti u Zagrebu, Tadiju S m i č i k l a s a, premilostivo imenovati predsjednikom zemaljskog povjerenstva za čuvanje umjetnih i historičkih spomenika u kraljevinama Hrvatskoj i Slavoniji.

Njegovo cesarsko i kraljevsko apostolsko Veilčanstvo blagoizvoljelo je previšnjim riešenjem od 26. oktobra 1910. državnog odvjetnika u Varaždinu. Dragutina R e h m a n a premilostivo imenovati sudbenim viećnikom I. razreda za sudbeni stol u Zagrebu sa sustavnim berivima.

Digitized by Google

Njegovo cesarsko i kraljevsko apostolsko Veličanstvo blagoizvoljelo je previšnjim riešenjem od 11. novembra 1910. velikog župana županije ličko-krbavske, Stjepana pl. Belošević a, premilostivo imenovati sa sustavnim berivima velikim županom županije varaždinske i kraljevskog slobodnog grada Varaždina, riešiv ga dosadašnjeg njegovog mjesta.

Ban kraljevina Hrvatske, Slavonije i Dalmacije obnašao je d Helebranta, pravnoga vježbenika kod kr. sudbenoga stola u Zarebu i Milana Becka, pravnoga vježbenika kod kr. k tarskoga suda u Karlovcu, imenovati prislušnicima u obsegu kr. banskoga stola, svršenoga pravnika Milenka Radojića perovodnim vježbenikom u obsegu kr. hrv.-slav.-dalm. zemaljske vlade, Ljudevita Klepca, pravnoga vježbenika kod kr. sudbenoga stola u Zagrebu, prislušnikom u obsegu kr. banskoga stola, odvjetničkoga perovodju Hinka Würtha kr. kotarskim pristavom II. razreda, u X. činovnom razredu, extra statum, sa sustavnim berivima, te ga na službovanje dodieliti kr. hrv.-slav.-dalm. zemaljskoj vladi, odjelu za unutarnje poslove,

Kr. ug. ministarstvo financija imenovalo je Dušana Blagojevića svršenog pravnika, kr. financijalnim perovodnim vježbenikom kod zagrebačkog kr. financijalnog ravnateljstva, a Krešimira Devčića kr. drž. ovrhovoditelja kr. financ. perovodjom pri kr. financ. ravnateljstvu u Požegi u definitivnom svojstvu.

(U Dalmaciji.) Ministar je pravde imenovao zamjenika državnog odvjetnika Slavomira Markovinčića u Zadru državnim odvjetnikom u istom mjestu.

Ministar financija imenovao je financijske tajnike Šimuna viteza Regnera Bleylebenskog, Josipa Croniu i Angjela pl. Benvenuti financijskim savjetnicima, a financijske komesare Alfreda Brainovicha i dra. Ramira Gazzari financijskim tajnicima za područje zemaljskog financijskog ravnateljstva u Zadru.

(U Bosni i Hercegovini.) Njegovo car. i kralj. apostolsko Veličanstvo je previšnjim riešenjem od 6. oktobra 1910. blagoizvoljelo najmilostivije naimenovati kotarskog predstojnika I. razreda dra. Vaclava Radimskog u administrativnom odjeljenju zemaljske vlade u Sarajevu, vladinim savjetnikom u VI. dnevnom razredu.

Njegovo car. i kralj. apostolsko Veličanstvo je previšnjom odlukom od 26. oktobra 1910. blagoizvoljelo najmilostivije naimenovati šerjatskog nadsavjetnika VII. dnev. razreda Mustafa ef. Dubinovića u Sarajevu šeriatskim nadsavjetnikom VI. raz. dnevr. sa sustavnim berivima.

Digitized by Google

Njegovo car. i kralj. apostolsko Veličanstvo je previšnjom odlukom od 28. oktobra 1910. blagoizvoljelo najmilostivije naimenovati financijalnog nadsavjetnika dra. Josipa Sertića dvorksim savjetnikom u V. dnevnom razredu.

C. i kr. zajedničko ministarstvo financija naimenovalo je kotarskog predstojnika II. razreda Kostu Ćukovića u administrativnom odjelenju zemaljske vlade kotarskim predstojnikom I. razreda, vladine podtajnike dra. Ivana Kluczenka u administrativnom odjelenju zemaljske vlade i Eduarda Graffa u okružnoj oblasti u Banjaluci vladinim tajnicima,— kotarskog predstojnika II. razreda Gustava Loeve-a u Bijeljini kotarskim predstojnikom I. razreda, političkog pristava I. razreda Ljudevita pl. Lindesa od Lindenheima u okružnoj oblasti u Mostaru i vladina perovodju Osmana Nuri Hadžića u kotarskom uredu u Sarajevu vladidinim podtajnicima, političkog pristava I. razreda i upravitelja kotarskog ureda u Žepču Nachuma Fasa i vladina perovodju, upravitelja kotarskog ureda u Bos. Petrovcu dra. Leopolda Weichbergera kotarskim predstonicima II. razreda, sve njih sa sustavnim berivima i ostavivši ih u sadanjim mjestima službovanja, političkog pristava I. razreda Karla pl. Pichla u seoskom kotarskom uredu u Mostaru, vladina perovodju i upravitelja kotarske ispostave u Posušju Andriju Jasicu i političke pristave I. razreda Josipa pl. Mihanovicha u kotarskom uredu u Sarajevu, Aloisa barona Schweigera Lerchenfelda, upravitelja kotarske ispostave u Bos. Brodu i Edmunda Wesiaka u administrativnom odjelenju zemaljske vlade vladinim podtajnicima sa sustavnim berivima, ostavivši ih osim Josipa pl. Mihanovicha, koji je ujedno premješten k administrativnom odjelenju zemaljske vlade, u sadašnjim mjestima službovanja, sudskim tajnicima sudske pristave Isaka Nicka, dra. Herscha Metscha i dra. Jaroslava Horaka.

Poglavica zemaljske vlade naimenovao je svršenoga pravnika Jovana Zeca iz Jelića, kotara Prijedor, privremenim perovodnim vježbenikom u XI. dnevnom razredu za kotarski ured u Vlasenici, svršenog pravnika Stjepana Oreča privremenim auskultantom u okružnom sudu u Mostaru, ove pol. pristave II. razreda: Vladimira Stojića u kotarskom uredu u Foči, Ahmeda Borića u kotarskom uredu u Bos. Gradiški, dra. Tibora Csurgaya u seoskom kotarskom uredu u Tuzli vladinim perovodjama, a Ottona Mosnera upravitelja kotarske ispostave u Bos. Kostajnici. Ismetbega Kapetanovića-Gavrana u kotarskom uredu u Jajcu i dra. Eugena pl. Sladovića u seoskom kotarskom uredu u Banjaluci političkim pristavima I. razreda sve u IX. dnev. razr. ; dalje ove perovodne vježbenike političkim pristavima II. razreda u X. dnevnom razredu i to: Josipa pl. Troyera di Monaldi i dra. Elemera Tybely-a u kotarskom uredu u Brčkom, Gjuru Vitića u kotarskom uredu u Županjcu, Ivana Thau-a u seoskom kotarskom uredu u Banjaluci, dra. Leona Steindlera u kotarskom uredu u Bijeljini, Antona Hassmanna u kotarskom uredu u Maglaja, Vacslava Čapeka u kotarskom uredu u Bos. Petrovcu, Andriju Juratovića u kotarskom uredu u Sanskom Mostu i Miloša Ljeskovca kod vladina povjerenika za glavni grad Sarajevo ostavivši

Digitized by Google

ih sve osim Antuna Hassmanna, koji je ujedno u Bugojno premješteno u sadanjim mjestima njihova službovanja. Pristavu Josipu pl. Troyeru di Monaldi pripada pri ovom imenovanju rang izmedju već prije imenovanih pol. pristava Alekse Fužeka i Franja Belonožnika; svršenog pravnika Radu Smoljana privremenim auskultantom za okružni sud u Mostaru, svršenog pravnika Ljudevita Novaka privremenim auskultantom za okružni sud u Banjaluci, svršenog pravnika Božu Samardžića privremenim auskultantom za okružni sud u Mostaru, svršenog pravnika Dragutina Anića privremenim auskultantom za okružni sud u Sarajevu, svršenog pravnika Antu Bošnjakovića privremenim auskultantom za okružni sud u Sarajevu i svršenog pravnika dra. Vladislava Kostića privremenim auskultantom za okružni sud u Banjaluci, svršenoga pravnika Danila Bruna privremenim auskultantom za okružni sud u Travniku, svršenoga pravnika Jakova Kajona privremenim auskultantom za okružni sud u Sarajevu.

(Premještenja.) Njegovo cesarsko i kraljevsko apostolsko Veličanstvo blagoizvoljelo je previšnjim riešenjem od 16. novembra 1910. premilostivo dozvoliti dodjeljenje viećnika kr hrv.-slav.-dalm. stola sedmorice Miroslava Broschana ka kr. hrvatsko-slavonsko-dalmatinskoj zemaljskoj vladi, te istomu preblagostivo povjeriti upravu pravosudnog odjela rečene zemaljske vlade.

Njegovo cesarsko i kraljevsko apostolsko Veličanstvo blagoizvoljelo je previšnjim riešenjem od 28. oktobra 1910. preblagostivo dozvoliti, da sudbeni viećnik Vladoj Dežman bude premješten na vlastitu molbu od sudbenoga stola u Zagrebu k onomu u Petrinji, a sudbeni viećnik i upravitelj kotarskog suda u Iloku Mihajlo Dimović iz službenih obzira k sudbenom stolu u Mitrovici.

Ban kraljevina Hrvatske, Slavonije i Dalmacije premjestio je kr. kotarskog predstojnika Vasu Pavlicu od kr. kotarske oblasti u Daruvaru kr. županijskoj oblasti u Varaždinu, a kr. županijskog perovodju Emila Jelića od kr. županijske oblasti u Varaždinu kr. kotarskoj oblasti u Daruvaru, povjerivši mu upravu te kr. kotarske oblasti, nadalje obnašao je iz službenih obzira kr. sudbenog pristava I. razreda kod kr. kotarskog suda Zagreb I. dra. Josipa Belobrka dodieliti na službovanje kr. hrv.-slav. dalm. zemaljskoj vladi, odjelu za unutarnje poslove, a premjestiti usllievlastite molbe Teodora Košćala, sudbenoa pristava kod kotarskoga suda u Našicama, k onomu u Ogulinu, te na vlastitu molbu Vladimira Horvata, sudbenoga pristava kod kotarskog suda u Otočcu, k onomu u Gjurgjevcu.

(U Bosni i Hercegovini.) C. i kr. zajedničko ministarstvo financije premjestilo je iz službenih obzira: kotarske predstojnike II. razreda Karla Antuna Müllera od seoskog kotarskog ureda u Tuzli ka kotarskom uredu u Foči i Nikolu Dolića od kotarskog ureda u Županjcu k seoskom kotarskom uredu u Tuzli povjerivši im upravu istih, šerijatskog sudiju VIII.

Digitized by Google

dnev. razreda u kotarskom sudu u Bihaću Ali Riza ef. Babahmetovića u trajno stanje mira.

Poglavica zemaljske vlade premjestio je naizmjence političkog pristava II. razr. Tomu Šandrka u kotarskom uredu u Fojnici i perovodnog vježbenika Andriju Petrovića u kotarskom uredu u Ljubuškom, perovodnog vježbenika dra. Rudolfa barona Feilitzscha od kotarskog ureda u Bijeljini ka kotarskom uredu u Maglaju, iz službenih obzira upravitelja kotarske ispostave u Bos. Kostajnici, pol. pristava I. razreda dra. Majera Gottesmanna ka kotarskom uredu u Županjcu, povjerivši mu upravu istog, političkog pristava II. razreda Ottona Mosnera od gradskog kotarskog ureda u Tuzli u Bos. Kostajnicu, povjerivši mu upravu tamošnje kotarske ispostave, a političkog pristava II. razreda Andriju Paczovskog od kotarskog ureda u Vlasenici ka grad. kot. uredu u Tuzli ; dalje je premjestio iz službenih obzira političkog pristava II. razreda dra. Angjela Štambuka od kotarskog ureda u Trebinju k onome u Bijeljini i perovodnog vježbenika Josipa Wyroda od kotarskog ureda u Sarajevu k onome u Trebinju. iz službenih obzira vladina perovogju Vaclava Sobeka od kotarskog ureda u Cazinu k okružnoj oblasti u Travniku, političkog pristava I. razreda Muhamedbega Kulinovića od kotarskog ureda u Brčkom k onom u Travniku, političkog pristava II. razreda Nikolu Ladića od okružne oblasti u Banjaluci kotarskom uredu u Cazinu, političkog pristava II. razreda Nikolu Opalku od kotarskog ureda u Travniku k onom u Brčkom, a perovodnog vježbenika dra. Ernesta Grossmanna od okružne oblasti u Travniku k onoj u Banjaluci, a razriješio je auskujtanta u okružnom sudu u Travniku Simu Eskića na njegovu molbu od daljeg službovanja u ovijem zemljama, za tijem je razriešio auskultanta u kotarskom sudu u Mostaru Cvjetana Spuževića na njegovu molbu od daljeg službovanja u oviem zemljama.

(Pravo odvjetovanja.) podielio je ban kraljevina Hrvatske, Slavonije i Dalmacije dru. Ljudevitu Scholzu u obsegu banskoga stola sa sjedištem u Varaždinu.

(Promjena sjedišta.) Ban kraljevina Hrvatske, Slavonije i Dalmacije dozvolio je Jakobu Dežmi, odvjetniku u Zemunu, da može svoje odvjetničko sjedište prenesti u Vinkovce.

(Novi kr. javni bilježnik.) Ban kraljevina Hrvatske, Slavonije i Dalmacije imenovao je dra. Adolfa Schwarza, izpitanoga odvjetnika i pravnog izvjestitelja hrv.-slav. zem. hipotekarne banke u Zagrebu, kr. javnim bilježnikom u obsegu kr. sudbenog stola u Zagrebu, i to za drugo kr. javno bilježničtvo sa sjedištem u Zagrebu.

(„Sbornik zakona i naredaba, valjanih za kraljevine Hrvatsku i Slavoniju") komad XIV. za godinu 1910. izdan je i razposlan dne 29. oktobra 1910. te sadržaje pod brojevi :

90. zakonski članak XLVII. : 1908. zajedničkog ugarsko-hrvatskog državnog sabora o zabrani patvorenja vina i u promet stavljanja patvorenog vina ;

Digitized by Google

91. zakonski članak V.: 1909. zajedničkog ugarsko-hrvatskog državnog sabora o izpravku zemljarinskog katastra i o ustanovljenju postotka zemljarine;

92. zakonski članak VI.: 1909. zajedničkog ugarsko-hrvatskog državnog sabora o kućarini;

93. zakonski članak VII.: 1909. zajedničkog ugarsko-hrvatsko državnog sabora o porezu na kamate glavnica i na rente;

94. zakonski članak VIII.: 1909. zajedničkog ugarsko-hrvatskog državnog sabora o tecivarini poduzeća, obvezanih na javno polaganje računa i:

95. zakonski članak IX.: 1909. zajedničkog ugarsko-hrvatskog državnog sabora o općoj tecivarini.

Komad XV. od godine 1910. izdan je i razposlan dne 19. novembra 1910. e sadržaje pod brojevi:

96. naredbu kr. hrv.-slav.-dalm. zemaljske vlade, odjela za unutarnje poslove od 30. septembra 1910. broj 50.617 o prijavljivanju obitelji i osoba nanovo nadošlih u gradove i općine sa nakanom stalnog nastanjenja voditeljima matica novog prebivališta putem općinskih odnosno gradskih poglavarstva;

97. zakonski članak X.: 1909. zajedničkog ugarsko-hrvatskog državnog zakona o dohodarini;

98. zakonski članak XI.: 1909. zajedničkog ugarsko-hrvatskog državnog sabora o rukovanju javnih poreza;

99. zakonski članak XXVIII.: 1908. zajedničkog ugarsko-hrvatskog državnog sabora o porezu na žestu kao i o oporezovanju zajednosa proizvadjanjem žeste pravljenoga prešanoga kvasca, isto tako o ustanovljenju kontingenta žeste i o razdiobi istoga;

100. zakonski članak XLIV.: 1908. zajedničkog ugarsko-hrvatskog državnog sabora o investicijama za vodogradnje;

101. zakonski članak LI.: 1908. zajedničkog ugarsko-hrvatskog državnog sabora, kojim se preinačuje § 85. zak. čl. XX.: 1879. o državnom računovodstvu i

102. zakonski članak LIII.: 1908. zajedničkog ugarsko-hrvatskog državnog sabora, kojim se uzakonjuje u Bernu dne 26. septembra 1906. sklopljena medjunarodna konvencija glede zabrane noćnog rada u obrtu namještenih ženskinja.

(Uredovna sbirka naredaba pravosudne struke. Mjeseca novembra 1910. izdana je i razaslana „Uredovna sbirka" svez. VIII. naredaba pravosudne struke broj 1098—1118, arak 31—32, a sadržaje pod brojevi:

1098. Naredbu kr. hrv.-slav.-dalm. zemaljske vlade, odjela za pravosudje, od 9. decembra 1909. broj 22.942, glede postupka i načina podnašanja putnih računa sudskih povjerenstva o uredovanjima u kaznenim stvarima.

Digitized by Google

1099. **Naredbu** kr. hrv.-slav.-dalm. zemaljske vlade, odjela za pravosudje, od 18. decembra 1909. broj 22.968, kojom se sudovi upućuju na točno obdržavanje postojećih propisa kod sudbenih procjena nekretnina u svrhu osiguranja vojničkih ženitbenih jamčevina.

1100. **Okružnicu** predsjedničtva kr. banskoga stola od 13. decembra 1909. broj 6170 pr. glede službenih odpravaka podpadajućih poštarini.

1101. **Naredbu** kr. hrv.-slav.-dalm. zemaljske vlade, odjela za pravosudje, od 22. decembra 1909. broj 17.350, kojom se ustraja drugo mjesto kr. javnog bilježnika u Varaždinu i ustanovljuju uži okoliši za grad Varadžin i područja kr. kotarskih sudova u Varaždinu i Novom Marofu, u kojima imadu sudovi redovito upotrebljavati kr. javne bilježničke kao sudbene povjerenike u poslovima, označenima u bilježničkom redu.

1102. **Naredbu** bana kraljevina Hrvatske, Slavonije i Dalmacije od 22. decembra 1909. broj 18.648, kojom se kr. kotarskom sudu u Krapini podieljuje trgovačko mjenbena sudbenost.

1103. **Okružnicu** kr. banskoga stola od 26. januara 1910. br. 32.284 glede postupka na prijavu željezničkih organa u smislu § 431. k. z.

1104. **Okružnicu** kr. banskoga stola od 24. februara 1910. broj 3803, glede naznačivanja pristojbene stavke i odlukama o gruntovnim prenosima.

1105. **Naredbu** kr. hrv.-slav.-dalm. zemaljske vlade, odjela za pravosudje, od 14. marta 1910. broj 4312, kojom se ustraja novo mjesto kr. javnog bilježnika u Vrbovskom.

1106. **Naredbu** kr. hrv.-slav.-dalm. zemaljske vlade, odjela za pravosudje, od 30. marta 1910. broj 5580, u predmetu oživotvorenja novog poslovnog propisnika za željeznice javnog prometa u području zemalja ugraske svete krune.

1107. **Naredbu** kr. hrv.-slav.-dalm. zemaljskev lade, odjela za pravosudje od 2. aprila 1910. broj 4408/09, u predmetu biljegovanja kod mjestnih sudova.

1108. **Naredbu** kr. hrv.-slav.-dalm. zemaljske vlade, odjela za pravosudje, od 13. aprila 1910. broj 7322, kojom se djelomice preinačuju teritorijalni obsezi kr. kotarskih sudova i mjestnih sudova, nadalje kojom se odredjuje predaja gruntovnih knjiga uslied odcienljenja porezne občine Crnac od teritorija kotara Našice i pripojenja kotaru u Dolnjem Miholjcu

1109. **Naredbu** kr. hrv.-slav.-dalm. zemaljske vlade, odjela za unutarnje poslove i pravosudje, od 13. aprila 1910. broj 4316, kojom se uredjuju neke promjene u broju, sjedištu i teritorijalnom obsegu njestnih sudova.

1110. **Naredbu** kr. hrv.-slav.-dalm. zemaljske vlade, odjela za unutarnje poslove i pravosudje od 13. aprila 1910. broj 5895, kojom se uredjuju neke promjene u broju, sjedištu i teritorijalnom obsegu mjestnih sudova.

Digitized by Google

1111. N a r e d b u kr. hrv.-slav.-dalm. zemaljske vlade, odjela za pravosudje, od 23. aprila 1910. broj 7990, kojom se ustrojava izpostava varaždinskog kr. kotarskog suda na Vinici.

1112. N a r e d b u kr. hrv.-slav.-dalm. zemaljske vlade, odjela za pravosudje, od 26. aprila 1910. broj 3767, kojom se u sporazumku sa kr. hrv.-slav.-dalm. zemaljskom vladom, odjelom za unutarnje poslove nalaže sudbenim oblastima prve molbe izručivanje corporum et instrumentorum delicti, kaznenom muzeju ustrojenomu kod kr. ug. hrv.-slav. okružnog oružničkog zapovjedničtva u Zagrebu u naučne svrhe.

1113. N a r e d b u bana kraljevina Hrvatske, Slavonije i Dalmacije od 25. maja 1910. broj 9683, kojom se kr. kotarskom sudu u Staroj Pazovi podieljuje trgovačko-mjenbena sudbenost.

1114. N a r e d b u kr. hrv.-slav.-dalm. zemaljske vlade, odjela za unutarnje poslove i za pravosudje od 1. juna 1910. broj 7974, kojom se odredjuju neke promjene u broju, sjedištu i teritorijalnom obsegu mejstnih sudova.

1115. N a r e d b u kr. hrv.-slav.-dalm. zemaljske vlade, odjela za unutarnje poslove i pravosudje, od 20. julija 1910. broj 12.591, kojom se odredjuju neke promjene u broju, sjedištu i teritorijalnom obsegu mjestnih sudova.

1116. O k r u ž n i c u kr. banskog stola od 20. julija 1910. broj 20.331 glede postavljanja stalnih zamjenika kr. javnih bilježnika.

1117. N a r e d b u kr. hrv.-slav.-dalm. zemaljske vlade, odjela za pravosudje od 21. jula 1910. broj 13.256, kojom se ustrojava novo mjesto kr. javnog bilježnika sa sjedištem u Korenici.

1118. N a r e d b u kr. hrv.-slav.-dalm. zemaljske vlade, odjela za pravosudje, od 22. jula 1910. broj 13.811, kojom se ustrojava drugo mjesto kr. javnog bilježnika u Vukovaru i ustanovljuju uži okoliši za trgovište Vukovar i područje kr. kotarksog suda u Vukovaru, u kojim imadu sudovi redovito upotrebljavati kr. javnog bilježnika kao sudbenog povjerenika u poslovima označenim bilježničkim redom.

Digitized by Google

Stečaji.

Prezaduženik	Stečajna oblast	Stečajni povjerenik	Dan i broj odluke	Stečajni upravitelj	Zamjenik	Rok prijavni do	Ročište
Nikola Penz u Iloku	Kr. sudbeni stol u Mitrovici	Josip Sarić kr. sudbeni vićnik	29. oktobra 1910. Br. 7112/gr.	Žiga Hacker u Iloku	Dr. Marijan Horvat odvjetnik u Mitrovici	29. novembra 1910.	5. decembra 1910.
Ilija Smiljanić krojač u Ogulinu	Kr. sudbeni stol u Ogulinu	Josip Rill kr. sudbeni vićnik I. r.	22. oktobra 1910. Br. 5576/gr.	Dr. Čedomil Pavlović odvjetnik u Ogulinu	Gjorgje Kangrga u Ogulinu	26. novembra 19 0.	7. decembra 1910.
Mihajl Weiss nepr. trgovac u Osijeku III.	Kr. sudbeni stol u Osieku	Antun Kovačić kr. kotarski sudac u Osieku	25. oktobra 1910. Br. 15.078/gr.	Dr. Ivo Cepelić odvjetnik u Osieku	Dr. V. Kappel odvjetnik u Osieku	10. decembra 1910.	17. decembra 1910.
Većeslav Exner urar i draguljar u Bjelovaru	Kr. sudbeni stol u Bjelovaru	Stevau Bubić kr. sudbeni pristav	5. novembra 1910. Br. 8460/gr.	Dr. Stjepan Sabljak odvjetnik u Bjelovaru	Dr. Pero Bjelobrk odvjetnik u Bjelovaru	22. decembra 1910.	28. decembra 1910.
I. Brabetz i F. Chyh „Prva brodska strojarna i ljevaona željeza u Brodu na Savi	Kr. kotarski sud u Brodu	Ivan Kostrenčić kr. sudbeni pristav	11. novembra 1910. Br. 20.820/gr.	Zlatko Šafarić odvjetnik u Brodu	Dr. Svetimir Korporić odvjetnik u Brodu	24. decembra 1910.	10. januara 1911.

Digitized by Google

Prezaduženik	Stečajna oblast	Stečajni povjerenik	Dan i broj odluke	Stečajni upravitelj	Zamjenik	Rok prijavni do	Ročište
Edo Engel nepr. trgovac u Županji	Kr. kotarski sud u Vinkovcima	Zvonimir Ninković kr. kotarski sudac u Bošnjacima	27. oktobra 1910. Br. 17.778/gr.	Dr. Dragutin Petrić odvjetnik u Bošnjacima	Ljudevit Poljak odvjetnik u Bošnjacima	15. decembra 1910.	11. januara 1911.
Josip Kovačević u Senju	Kr. kotarski sud u Senju	Mato Golubović upravitelj kr. kotarskog suda	8. novembra 1910. Br. 4198/gr.	Dr. Stanislav Chudoba odvjetnik u Senju	Šime Stiglić trgovac u Senju	15. januara 1911.	20. januara 1911.
Gjoko Vučen krojač u Vukovaru	Kr. kotarski sud u Vukovaru	Petar Radeka kr. sudbeni pristav	13. novembra 1910. Br. 23.823/gr.	Dr. Mato Kirchbaum odvjetnik u Vukovaru	Franjo Magjarević odvjetnički perovodja u Vukovaru	13. januara 1910.	10. februara 1910.

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google